

New Testament

Nawuri Language

Nawuri - Bible - New Testament

Matiwu	3	
Maki	77	
Luka	123	
Gyɔn	201	
Krisito Asunpu mv kusun	259	
Roma	330	
1 Korinto	362	
2 Korinto	394	
Galati	414	
Efeso	426	
Filipi	437	
Kolose	445	
1 Tesalonika	452	
2 Tesalonika	459	
1 Timoti	463	
2 Timoti	472	
Titusi	478	
Filemon	482	
Hibriwu	484	
Gyemisi	508	
1 Pita	516	
2 Pita	525	
1 Gyɔn	531	
2 Gyɔn	539	
3 Gyɔn	540	
Gyudi	541	
Asunlee kaapɔsa	544	

Nawuri - Bible - New Testament

Matiwu

Matiwu 1

Yesu Krisito Mu Naana Ana Kakuuɛ To Nkyaga Su

(Luka 3:23-38)

- 1 Kanan mu nu Yesu Krisito kakuuɛ to kinaana ki du ndee. Yesu Krisito lu Owura Dawidi kanaan to, nu Dawidi mɔɔ lu Abraham kanaan to.
- 2 Abraham mu-bii t gye Isaki, nu Isaki mu-bii t gye Gyekobu, nu Gyekobu mɔɔ mu-bii ana t gye Gyuda maa mu-supu ana.
- 3 Gyuda mu-bii ana t gye Peresi maa Sera, nu bamu-nyi t gye Tama. Peresi mu-bii t gye Hesiron, nu Hesiron mɔɔ mu-bii t gye Ram.
- 4 Nu Ram mu-bii t gye Aminada, nu Aminada mu-bii t gye Naason, nu Naason mu-bii t gye Salimon.
- 5 Nu Salimon mu-bii t gye Bowasi, nu mu-nyi t gye Rahabu, nu Bowasi mu-bii t gye Obedi, nu mu-nyi t gye Rufu, nu Obedi mu-bii t gye Gyeese.
- 6 Nu Gyeese mu-bii t gye Owura Dawidi. Nu Owura Dawidi taa okyu mu nu o daa o gye Yuriya mu-ka kuuɛ Solomon.
- 7 Solomon mu-bii t gye Rehobowam, nu Rehobowam mu-bii t gye Abigya, nu Abigya mu-bii t gye Asa.
- 8 Nu Asa mu-bii t gye Gyehosafati, nu Gyehosafati mu-bii t gye Gyehoram, nu Gyehoram mu-bii t gye Yusiya.
- 9 Nu Yusiya mu-bii t gye Gyotam, nu Gyotam mu-bii t gye Ahasi, nu Ahasi mu-bii t gye Hesekeya.
- 10 Nu Hesekeya mu-bii t gye Manase, nu Manase mu-bii t gye Amon, nu Amon mu-bii t gye Gyosiya.
- 11 Nu Gyosiya mu-bii t gye Gyekoniya maa mu-supu ana. Kanan sanja manja nu Babilon abi ba ko kitaa Israyt abi waa bamu anye mu.
- 12 Nu lu sanja mu nu ba yegɛ Israyt abi mu nu ba kitaa kpee Babilon naa fuu sanja mu nu ba kuuɛ Yesu mu, umu kakuuɛ to nkyaga su ndee. Gyekoniya mu-bii t gye Selatiye, nu Selatiye mu-bii t gye Serubabeli.
- 13 Nu Serubabeli mu-bii t gye Abiyudi, nu Abiyudi, mu-bii t gye Eliyakim, nu Eliyakim mu-bii t gye Aso.

- ² nu ba taase ye, “Nku kebii mu nu ba kuuge mu ye o be gyii Gyiwu abi kuwura mu? An wu mu kikyikpebi maa paate lu kyowe kilu, nu an ba ye an be muja bunyaa mu.”
- ³ Owura Herodi maa nu fale asin mu u tawo mu gaa ye Gyerusalem abi kpini.
- ⁴ Nu o tu lbwaare aseepu abilisa ye nbara akaapupu ba gyanje, nu o taase bamu ye, “Fine nu bee biti ba kuuge Krisito abee Omu nu lbwaare wula lee mu?”
- ⁵ Nu ba lee mu kono ye, “Bee biti ba kuuge mu Betlehem kade to Gyudeya Osuwule su.” Lu fee lbwaare otawepu ku wula kyuroo yla ye,
- ⁶ “Fu Betlehem mu nu fu bu Gyudeya osuwule su, halu fu maa gye pu gbaa mu, fu gye okpare lu fee fu to nu owura lala mu ii biti o lu, nu mu ee biti o baa o gye fee nbulupu okpapo sa me asa Israyi abi.”
- ⁷ Tuto nu Owura Herodi tu anyaasipu mu lu ikaa su, nu o taase bamu ke o bu saja mu nu ba wu kikyikpebi maa lu mu.
- ⁸ Nu o sun bamu Betlehem towe ye, “Fan kpee naa ku danbirasa biti kebii mu. Nu fan kan wu mu mu fan ba towe me, ke ngbaa me n kpee naa muja bunyaa mu.”
- ⁹ Ba maa nu Owura mu ase lwe nu ba maa su bee kpee mu, opula to nu ba bwii wu kikyikpebi mu nu ba daa wu kyowe kilu mu, nu ki gyankpaa bamu kpee naa yle opula mu nu kebii mu bu mu susu kyekyee.
- ¹⁰ Saja mu nu ba wu kikyikpebi mu, bamu ansi i gyii naa kyon su.
- ¹¹ Ba maa loo kikapara mu su mu, ba wu kebii mu maa mu-nyi Meari, nu ba kyon muja sun mu. Nu ba saje bamu isula nu ba lee suwa ye tulale mu nu bee tu ye firanki-insensi ye tulale mu nu bee tu ye mure kee mu.
- ¹² Kamaa to mu lbwaare da bamu amu to idee to ye ba man bila bwii kpee Owura Herodi ase, imu su ba bola okpa pupwe su bwii kpee bamu osuwule su.

Ba taa Yesu Silɛ Kpe Egyipiti

- ¹³ Ba maa kyon kamaa mu, Onyirpe lbwaare kaboo ba lee mu n-yu kaapu Gyosefu idee to towe mu ye, “Kusu taa kebii mu maa mu-nyi silɛ kpee Egyipiti naa kyina tuto naa fuu saja mu nu n biti n towe fane ye fan lu tuto. Lu fee Herodi u ku ee biti kebii mu o moo.”
- ¹⁴ Imu su o kusu taa kebii mu maa mu-nyi kagyanbwe nu ba silɛ kpee Egyipiti.
- ¹⁵ Tuto nu ba kyina naa fuu saja mu nu Herodi wu. Inumu i yegɛ nu asin mu nu Onyirpe lbwaare bola mu otawepu su towe mu ba to. Imu i gye ye, “Lu Egyipiti to nu n tu Mi-bii.”
- ¹⁶ Owura Herodi maa bu fee anyaasipu mu ba pina mu mu, o nye agbu gaa. Nu o sa kono ye ba moo nbii-nyinsa-bii mu nu ba man putta kyon nsu nnyo su, nu ba bu Betlehem ye nde mu nu i kyaaboo kumu mu kpini. O yegɛ nu ba waa

kanin nin lu fee saɲa mu nu anyaasinpu mu ba tɔwe mu ye ba wu kikyikpebi mu, ii biti i waa fee nsu nnyɔ.

17 Imu su asin mu nu Onyirpe lbwaare bola mu otɔwepu Gyeremiya su tɔwe mu ba tɔ. Imu i gye ye,

18 “Ba nu kusu ilon ku lu Rama kade tɔ, u saawu yege i su kuwee, Raheli ee sawu ee su mu-bii ana su. Asa ba tɔwe yuula mu kɔkɔlɔ kpine, lu fee mu-bii ana ba wu.”

Ba Taa Yesu Bwii Kpe Nasareti

19 Owura Herodi kelewu kamaa mu, Onyirpe lbwaare kabɔɔ lee mu n-yu kaapu Gyosefu idee tɔ Egyipiti otɔwule su,

20 nu o tɔwe mu ye, “Kusu taa kebii mu maa mu-nyi bwii kpee Israyi otɔwule su, lu fee bamu nu ba daa bee biti ba mɔɔ kebii mu ba wu.”

21 Imu su o kusu taa kebii mu maa mu-nyi kpee Israyi otɔwule su.

22 Amaa maa nu ye Akelasi i yii mu-se Herodi ayaa tɔ ee gyii kuwura Gyudeya mu, kufuu ki kita mu ye tɔtɔ kikpe. lbwaare maa da mu kumu tɔ idee tɔ su mu, o kpeli kpee Galile kbaafun.

23 Nu o naa kyina Nasareti kade mu tɔ. Inimu i yege nu asin mu nu lbwaare otɔwepu tɔwe lu kebii mu su mu ba tɔ. Asin mu i gye ye, “Bee biti ba tu mu ye Kanasareti-nyin.”

Matiwu 3

Gyon Lɔɲɔ Okpa Sa Yesu Kiba

(Maki 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyon 1:19-28)

1 Kanin saɲa maa mu, Gyon mu nu ee gye asa lbwaare kekyugyee mu, ba Gyudeya ofuli su ee tɔwe abwaareyin ee sa asa

2 ye, “Fan yege alibi kiwaa, lu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri tɔ.”

3 Gyon numu asin nu lbwaare otɔwepu Isaya wula kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ mu ye, “Osa ku bu ofuli su ee kuusi ee tɔwe ye, ‘Fan lɔɲɔ Onyirpe okpa mu, ke fan waa okpa mu ntintin sa mu.’ ”

4 Nyɔɔma ifuu nu ba taa waa Gyon ato bunsa, nu kutɔbwaaya otɔwe kirisu i nmina mu kasiye tɔ. Mu agyito-gyisa mɔɔ i gye ntuntunbi ye nmasan.

5 Asa ba lu Gyerusalem kade tɔ ye Gyudeya otɔwule su ye Gyɔdan kbaafun kpini ba mu ase.

6 Ba lee bamu alibi tɔwe, nu o gye bamu lbwaare kekyugyee Gyɔdan otɔn mu tɔ.

7 Gyɔn maa wu Farasii ye Sadusi abi gaalaagaa ba maa ba mu ase, ke o gyee bamu kekyugyee mu, o taase bamu ye, “Fane ananse banimu, animu i towe waa fane ye fan sile lu lbwaare agbu mu nu u ba asa su mu to?”

8 Fan waa ato mu nu i dagaa ke u kaapu fee fan yegge alibi kiwaa.

9 Fan man da fane nkolo su towe ye, ‘Ane naana i gye Abraham umu su an su kamolige.’ N towe fane kesintin fee lbwaare i taale taa abuu numu biliŋi anaana-bii sa Abraham.

10 Nbunbu bire, lbwaare wula taa kpanfa yila iyu mu ilin to o gyoo. Nu oyu kumaa mu nu ki mee soyi abi mu, bee biti ba nye kumu tuu ke ba taa waa fulon to.

11 “Nkyu nu mee me n su n gyee fane lbwaare kekyugyee ke u kaapu fee fan yegge alibi kiwaa. Amaa omu nu o bu me kamaa ee ba mu kyɔ me gaa, nu n man dagaa gbaa fee n sula mu asibita. Mee mu bire Kayaayu Kyirekyire ye fulon nu ee biti o taa gyee fane lbwaare kekyugyee.

12 O su mu kuto kyaalesa mu kibaa to, ke o kyaale ayubi mu lee afunfontee mu to waa kikyunkun to. Ee biti o taa afunfontee mu waa fulon mu nu i mee dun mu to.”

Yesu Kekyugyee

(Maki 1:9-11; Luka 1:21-22; Gyɔn 1:31-34)

13 Tutu nu Yesu lu Galile osuwule su ba Gyɔdan obun mu to Gyɔn ase, ke o gyee mu lbwaare kekyugyee.

14 Amaa Gyɔn kpan mu n-yu ke o kyeege Yesu nfere, nu o towe mu ye, “Fee fu i dagaa fee fu gyee me kekyugyee, nu fu i ba me ase ye n gyee fu?”

15 Nu Yesu lee kono ye, “Yegge i waa kanin nbunbu numu, lu fee okpa numu su nu i dagaa a maa waa umu nu lbwaare biti mu kpini.” Nu Gyɔn kyula gyee Yesu lbwaare kekyugyee.

16 Gyɔn maa dan gyee Yesu lbwaare kekyugyee lwe mu, Yesu lu obun mu to. Opula mana to nu susu bugi to, nu o wu lbwaare Kayaayu Kyirekyire maa kpilige fee kuwura-lopo ba gyɔho mu su.

17 Nu obule ku lu susu towe ye, “Onimu i gye me kokolo to obii-bitisa, nu mu i bola mi ansi.”

Matiwu 4

Sitaane Tuu Yesu To Ku

(Maki 11:12-13; Luka 4:1-13)

1 Tutu nu Kayaayu mu sula Yesu kpee ofuli su, ke Sitaane o naa tuu mu to ku.

2 Maa waa nonmina nke adina kakyɔwape ye kagyanbwe mu, akun u moɔ mu.

- 3 Nu Sitaane ba mu ase ba towe mu ye, “Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, towe abuu nɔmu ke i bilinji agyito.”
- 4 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Ba kyuroɔ waa Asinkyan yilesa mu to ye, ‘Man gye agyito wule nkun u sa nyimisa nkpa, amɔɔ asin mu nu u lu lbwaare kɔnɔ to.’ ”
- 5 Tutɔ nu Sitaane taa mu kpee Gyerusalem, kade kyirekyire mu to naa yile kabwaare-sunkpa aye mu ketin to susu.
- 6 Nu ɔ towe ye, “Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, fugi tiye kase. Lu fee ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, ‘lbwaare ii biti ɔ sa mu nɔɔ kɔnɔ lu fu su, nu bee biti ba taa bamu abaa sogita fu, ke fu kyaa ki man nye wate abuu.’ ”
- 7 Yesu bwii lee kɔnɔ ye, “Ba bila kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Man tuɔ fu-Nyiripe lbwaare to ku.’ ”
- 8 Sitaane bila taa mu kpee kibɔ lala ku su, nu ɔ kaapu mu kuwura-gyii kumaa mu nu ki bu dulinyaa nɔmu to ye umu bunyaa mu.
- 9 Nu ɔ towe ye, “Nu fu kan muɔa sun me mu, n biti n taa inɔmu kpini sa fu.”
- 10 Nu Yesu towe mu ye, “Sitaane, nate lu me ase. Lu fee ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Muɔa sun fu-Nyiripe lbwaare, nu mu nkun nu fu sun.’ ”
- 11 Tutɔ nu Sitaane yege mu, nu lbwaare nɔɔ ba ba kye Yesu to.

Yesu Piili Mu Kusun Mu Kase

(Maki 1:14-15; Luka 4:14-15)

- 12 Yesu maa nu ye ba kita Galile. Gyon tii obu mu, o bwii kpee Galile.
- 13 Nu ɔ lu Nasareti kpee Kapanum kade to naa kyina. Kade maɔa bu Galile ɔbun lala ɔkaa, Sebulun maa Nafitali kabaafun mu.
- 14 I waa kanan nin ke asin mu nu lbwaare ɔtɔwepu Isaya towe lu nde maɔa su mu i ba to. Asin mu i gye ye,
- 15 “Sebulun ɔsɔwɔle ye Nafitali ɔsɔwɔle, nde mu nu i bu ɔkpa mu nu kii kpee ɔpu ase, nde mu nu i bu Gyɔdan benbe mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba bu Galile,
- 16 asa mu nu ba te kintembiri to mu, ba wu kɔmaɔesa kpare mu. Asa mu nu ba tiye lewu kintembiri ɔsɔwɔle su mu, kɔmaɔesa ki lu bamu su.”
- 17 Lu kanɔn saɔa maɔa nu Yesu piili ee towe asin danbrasa mu ye, “Fan yege alibi kiwaa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki tiri to.”

Yesu Tu Mu Abulapu Gyankpaasa

(Maki 1:16-20; Luka 5:1-11)

- 18 Yesu maa kyina ɔ naa Galile ɔpu su mu, o wu ikin akitapu anyɔ, Simon mu nu ba bila bee tu mu ye Pita ye mu-supu Andiruwu yege bee tuɔ kisawu ɔpu mu to bee kita ikin.

19 Nii Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan ba buu mɛ, kɛ n waa fanɛ asa akɪtapu.”

20 Nii opula maɲa tɔ ba yege bamu asawu mu, nii ba buu mu.

21 Maa kyaga su ee kpee mu, nii ɔ naa wu ɔku maa mu-supu, bamu ɪ gye Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi mu-bii ana. Ba maa bamu-sɛ Sebedi ba bu ɔkuli tɔ bɛɛ lɔŋɔ bamu asawu. Nii Yesu tu bamu.

22 Opula maɲa tɔ ba yege ɔkuli mu ye bamu-sɛ nu ba buu mu.

Yesu Kye Alɔpu

(Luka 6:17-19)

23 Nii Yesu natɛ kyaabɔɔ Galile ɔsɔwɔlɛ su ɛɛ kaapu asa asɪn danbirasa mu lu lbwaare kuwura-gyii mu su kabwaare-kulɛ ɔgyaŋɛkpa kumaa numu tɔ yege ɛɛ kye alɔ kumaa numu.

24 Mu kitu ɪ yaasɛ loo Siriya ɔsɔwɔlɛ su kpini, nii asa ba taa alɔpu mu nii ba su alɔ yiri-yiri biya mu. Aku bamu n-yu tɔ u kɔ bamu gaa, nii aku mɔɔ nbwu libi bɛɛ tɔɔɔɔ bamu, aku bɛɛ lɔ kigbingbin, nii aku mɔɔ ba gye amugulɛ-mugulɛ, nii Yesu kye bamu kpini.

25 Asa damantɛ ba lu Galile ye Dekapoli ye Gyerusalem ye Gyudeya ye Gyɔdan benbe kpini ba buu mu.

Matiwu 5

Yesu Tɔwɛ Abwaareɪn Kibu Su

(Luka 6:20-23)

1 Yesu maa wu sakyɔ mu, o dii kpee kibu-bi ku su naa kyɪna kimu su, nii mu abulapu ba ba mu asɛ tutɔ.

2 Nii o piili ɛɛ kaapu bamu ɛɛ tɔwɛ ye,

3 “Kusee ɪ gye sa bamu nii ba taa bamu n-yu tuu lbwaare nkun su, lu fɛɛ susu kuwura-gyii mu ki gye bamu lɛɛ.

4 Kusee ɪ gye sa bamu nii bɛɛ bɔɔta tɔ, lu fɛɛ bamu nii lbwaare ii biti o yuula bamu nkɔlɔ.

5 Kusee ɪ gye sa bamu nii bɛɛ biya bamu n-yu kase, lu fɛɛ bamu ii biti ba gyii kase mu fɛɛ bamu kapatyɛ.

6 Kusee ɪ gye sa bamu nii bamu ansi u payɪ ukpa kikiyiigi su, lu fɛɛ bamu nii lbwaare ii biti ɔ yege ba ŋmɛ lu bamu atɔ bitisa tɔ.

7 Kusee ɪ gye sa bamu nii bee wu bamu birisa ana kuwɛɛ, lu fɛɛ bamu nii lbwaare ii biti o wu kuwɛɛ.

8 Kusee ɪ gye sa bamu nii ineesi ku man bu bamu kɔkɔlɔ tɔ, lu fɛɛ bamu ii biti ba wu lbwaare.

⁹ Kusee ɪ gye sa bamu nu bɛɛ biya keyuula asa nsana, lu fɛɛ bamu nu lbwaare ii biti ɔ tu ye Mu-bii ana.

¹⁰ Kusee ɪ gye sa bamu nu ba nyanla bamu fɛɛ bamu ikpa maa kyiigi lbwaare ase su mu, lu fɛɛ bamu nu susu kuwura-gyii mu ki gye bamu lɛɛ.

¹¹ “Kusee ɪ gye sa fane mu nu asa bɛɛ saale, nu bɛɛ nyanla fane nu bɛɛ tin antɔɛsa bɛɛ tɔwe asin libi bɛɛ gyaga fane su, fɛɛ fan maa gye mɛ abulapu su.

¹² Fan yege ɪ waa fane ɔkɔn ke fane ansi i gyii, lu fɛɛ fane kukɔka lala ki de ki gyoo fane lbwaare aye. Kpali fɛɛ kanin manja nu ba daa nyanla lbwaare atɔwɛpu mu nu ba wula gyankpaa fane ba mu.

Fan Du Nin Fɛɛ Nfɔle Ye Inmanɛsa

(Maki 9:50; Luka 14:34-35)

¹³ “Fan du nin fɛɛ nfɔle sa asa dulinyaa tɔ. Amaa nu nfɔle kan pan imu ɔkɔn mu, mine nu fu bila taale taa waa imu ke ɪ waa ɔkɔn? I man bila ɪ su kyaare, amɔɔ ba taa kyɛɛge fɔyi ke asa ba nate su.

¹⁴ “Fan du nin fɛɛ inmanɛsa sa asa dulinyaa tɔ. Kade lala mu nu ki gyan kibɩ su mu mɛɛ taale baala.

¹⁵ Nu ɔku mee tuwa fitila, ke ɔ taa waa kolobi tɔ. Amɔɔ ɔ taa gyaga fitila ɔgyagakpa ke ki baa ki ku ɔkumaa numu tɔ kikpaara mu su.

¹⁶ ɔkpa kulon manja su fan yege fane inmanɛsa ɪ baa ɪ ku tɔ sa asa, ke ba wu fane asun danbirasa mu nu fen waa mu, ke ba yin fane-Se lbwaare mu nu ɔ bu susu mu.

Yesu Man Ba Ye O Be Nyita lbwaare Asinkyan Yilasa Mu

¹⁷ “Fan man fe nfɛɛre fɛɛ n ba nin ke n ba lɛɛ Mosesi nbara mu ye lbwaare atɔwɛpu kikaapu mu lu tɔ. N man ba nin ke n ba lɛɛ imu lu tɔ, amaa n ba nin ke bamu kikaapu mu ɪ ba tɔ.

¹⁸ N tɔwe fane kesintin ye, naa fuɔ saɲa mu nu susu ye kase ii biti i muuri mu, halu nbara mu tɔ kukyurɔɔ-bi pii gbaa, abɛɛ imu kitobi mɛɛ ye ɪ kɔɔge su, amɔɔ kuto kumaa ii biti ɪ ba tɔ.

¹⁹ Imu su ɔkumaa mu nu o kina kibuu nbara mu tɔ kipii, nu ɛɛ kaapu asansa ye ba waa kanin mu, ee biti ɔ baa ɔ gye ɔsa pii lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. Amaa ɔkumaa mu nu o buu nbara mu, nu ɛɛ kaapu asansa gbaa ye ba buu imu mu, ee biti ɔ baa ɔ gye nyimisa kpare lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.

²⁰ Imu su n tɔwe fane fɛɛ, nu fane ikpa ɪ man kyiigi ɪ kyɔ nbara akaapupu ye Farasii abi mu, fan mɛɛ ye fan nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ kakaaku.”

Yesu Asin Kaapusa Lu Agbu Su

²¹ Yesu bila tɔwe ye, “Fan nu Mosesi nbara mu maa tɔwe adidaapu mu ye, ‘Man kan mɔɔ nyimisa. ɔkumaa mu nu ɔ mɔɔ nyimisa mu, bee biti ba bun mu kupwe.’

22 Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkɔmaa mu nu ɔ nyɛ agbu waa mu tɔmaa mu, bee biti ba bun mu kupwɛ. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ saale mu tɔmaa yɛ ɔ man bu sehn tɔ mu, ee biti ɔ nyɛ asɩn Gyiwu kubu-kubu abɩlsa mu nu bɛɛ tu yɛ Sanhediri mu ansi. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ saale mu tɔmaa yɛ, ‘Fu omelensipu nɩmu’ mu, ii biti o loo awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ.

23 “Imu su, nu fu kan biya fu saraga kɛ fu ba lɛɛ lbwaare kaswu su, nu fu nyinji fɛɛ fu waa fu burisa alibi ku mu,

24 yɛgɛ fu saraga yɩla tutɔ kɛ fu bwii kpee, kɛ faa fu burisa mu fan lɔŋɔ abaa nsana, pɔyɩ kɛ fu bwii ba lɛɛ fu saraga mu sa lbwaare.

25 “Nu ɔku kan samaa fu asɩn ogyikpa mu, sun mata mu pɔyɩ asɩn kigyii kake mu ki fuu. Amaa nu ɩ man kan ba kanɩn mu, ee biti ɔ taa fu sa asɩn ogyipu mu, kɛ mɔɔ mu ɔ taa fu waa abu tiipu ɔkɩsupu abaa tɔ kɛ o tii fu obu.

26 N tɔwɛ fu kesintin fɛɛ, fii biti fu baa fu bu tutɔ naa fuu saŋa mu nu fii biti fu-ka fu kukɔ mu lowɛ.

Kanyɩn Yɛ Kakyu Biti Kɩgyagaa Asɩn

(Matiwu 19:9; Maki 10:11-12; Luka 16:18)

27 “Fan nu Mosesi nbara mu maa tɔwɛ yɛ, ‘Man waa kanyɩn biti abɛɛ kɩkyu biti kɩgyagaa.’

28 Amaa mɛ ɩ tɔwɛ fanɛ nin fɛɛ, ɔkɔmaa mu nu ɔ ku ɔkyu waa mu nfɛɛɛ fɛɛ ɔ din nyɛ maa mu ba buga nin, ɔ tiyɛ waa kɩkyu biti alibi mu kɔkɔɔ tɔ.

29 Imu su nu fu gyisa kinsi kii biti ki yɛgɛ kɛ fu waa alibi mu, kyɔɛ kɩmu fɔyɩ. I burɔn sa fu fɛɛ fu maa pan fu katɩn ku, ɩ kyɔ fɛɛ ba maa taa fu n-yu kpini naa tuu awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ.

30 Nu fu gyisa kɩbaa kii biti ki yɛgɛ kɛ fu waa alibi mu, tin kɩmu fɔyɩ. I burɔn sa fu fɛɛ fu maa pan fu katɩn ku, ɩ kyɔ fɛɛ ba maa taa fu n-yu kpini naa tuu awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ.

ɔkyu Kekina Asɩn Kaapusa

31 “Nu Mosesi nbara mu ba bila tɔwɛ yɛ, ‘ɔkɔmaa mu nu o kina mu-ka mu, dagaa maa kyurɔɔ kekina ɔwɔɛ sa mu.’

32 Amaa mɛ ɩ tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkɔmaa mu nu o kina mu-ka nu ɩ man gye yɛ ɔkyu mu lu mu kamaa mu, ɔ yɛgɛ ɔkyu mu waa alibi kekili tɔ. Nu ɔnyɩn kɔmaa mu nu o kili ɔkyu maŋa gbaa mu waa alibi kekili tɔ.

Ntan Kɩbɔ

33 “Fan bila nu Mosesi nbara mu maa tɔwɛ adidaapu mu yɛ, ‘Man bɔ ntan kɛ fu laaŋɛ, amaa ɩ dagaa fu maa waa kanan mu nu fu bɔ ntan sa ɔnyɩrɩɛ lbwaare mu.’

34 Amaa nbunbu mɛ ɩ tɔwɛ fanɛ yɛ, fan man bɔ ntan kpini-kpini. Fan man taa susu bɔ ntan, lu fɛɛ tutɔ ɩ gye lbwaare kuwura-gya.

35 Fan man taa kase bo ntan, lu fee tuto i gye lbwaare ayaa ogyagakpa. Fan man taa Gyerusalem kade bo ntan, lu fee kumu i gye Owura kpare mu kade lala.

36 Man taa fu kumu bo ntan, lu fee fu mae taale waa kinyinibi kulon kifufuli abee kilenbiri.

37 Amaa fan yegge fane katowe ki baa ki gye Eehn abee ayee. Nu fu kan bo ntan ku tii su mu, i lu Sitaane ase nin.

Fan Man Taa Alibi Ka Alibi Koko

(Luka 6:29-30)

38 “Nu fan bila nu Mosesi nbara maa towe ye, ‘Nu oku kan boyi oku kinsi mu, i dagaa be boyi ngbaa mu lee. Nu oku kyigi oku kinyi mu, i dagaa be kyigi ngbaa mu lee.’

39 Amaa me i towe fane ye, nu oku kan waa fu alibi mu, man taa alibi ka mu koko. Nu oku kan kpa fu otan gyisa su mu, biligaa bina su sa mu ke o kpa tii su.

40 Nu oku kan taa fu kpee asin ogyikpa ke o kowe fu kaale mu, taa fu balumaasu tii mu su.

41 Nu oku kan nyan fu, fee fu sula mu isula kpiya mu mayili kulon mu, sula umu kpiya mu imayili anyo.

42 Nu oku kan ba kole fu kuto ku mu, sa mu. Abee nu oku kan ba ye fu paala mu kuto ku mu, sa mu.

Nye Kebiti Sa Fu-dun Ana

(Luka 6:27-28, 32-36)

43 “Fan nu Mosesi nbara mu maa bila towe ye, ‘Fan nye kebiti sa fane tomaa ana, ke fan kisi fane-dun ana.’

44 Amaa me i towe fan ye, fan nye kebiti sa fane-dun ana, ke fan kole kabwaare kole sa fane anyanlapu,

45 ke fan baa fan du fee fane-Se mu nu o bu susu mu. Mu i yegge nu mu kyowe u lu ee sa alibi awaapu ye adanbrasa awaapu, nu ee yegge bulayi u da ee sa bamu nu bamu ikpa ii kyigi, ye bamu nu bamu ikpa i man kyigi.

46 Nu fan kan fan su kebiti sa bamu nu bee biti fane nkun mu, mine kukoka nu fen biti fan nye? Man gye kanin manja nu alibi awaapu gbaa bee waa nin abee?

47 Nu fan kan fen fwaala fane tomaa ana nkun mu, mine kuto nu fan waa fan ky o kuto mu nu okumaa nimu u waa? Man gye kanin nu idakpa asunpu gbaa bee waa nin?

48 Imu su i dagaa fane kibaabuto maa du kyekyee, fee kanan mu nu fane-Se mu nu o bu susu mu du kyekyee mu.

Matiwu 6

Kikaapu Lu Atɔ Kεkεε Su

- 1 “Fan baa fan da su kε fan man waa fane adanbrasa asa ansi su, kε ba nye wu fane. Nu fan kan waa kanɔn mu, fan mεε ye fan nye kukɔka lu fane-Se mu nu ɔ bu susu mu ase.
- 2 “Imu su nu fu kan kεε otiripu atɔ mu, man taa da kibonbon fεε kanan mu nu nno nnyɔ-nnyɔ wuya ana mu bεε waa kabwaare-kule igyanɛkpa ye agbenbi su kε asa ba nye yin bamu mu. N tɔwe fane kesintin fεε ba tεε wula nye bamu kukɔka luwe.
- 3 Amaa nu fu kan kεε atiripu afulee mu, man yege fu-bina kɔbaa ɔ bu kuto mu nu fu gyisa kɔbaa mu waa mu,
- 4 kε fu kakεε ɪ waa asiiri tɔ. Saamu fu-Se mu nu ee wu kuto mu nu fu waa asiiri tɔ mu, ii biti ɔ ka fu kukɔ.

Kabwaare Kule

(Luka 11:2-4)

- 5 “Nu fen kan fen kule kabwaare-kule mu, fan man waa fεε nno nnyɔ-nnyɔ wuya ana mu, lu fεε bee biti kiyile kabwaare-kule igyanɛkpa ye agbenbi nkpanyεεε bεε kule kabwaare-kule, kε asa ba nye wu bamu. N tɔwe fane kesintin fεε, ba wula nye bamu kukɔka luwe.
- 6 Amaa nu fu kan fu kule kabwaare-kule mu, loo fu obu to kε fu tii, kε fu kule kabwaare-kule sa fu-Se mu nu ɔku mee wu mu mu. Saamu fu-Se mu nu ee wu kuto mu nu fu waa asiiri tɔ mu, ii biti ɔ ka fu kukɔ.
- 7 Nu fan kan fen kule kabwaare-kule mu, fan man tɔwe ntɔwe bunswusa mu nu ɪ man su kase fεε idakpa asunpu lεε mu. Lu fεε bεε fe nfεεε nin fεε bamu kukule bunswusa mu, ii biti ɪ yege kε ɪ ba tɔ sa bamu.
- 8 Imu su fan man waa fεε bamu, lu fεε fane-Se nyi kuto mu nu kii tiri fane pɔyi nu fen kule mu mu.
- 9 “Nu fen biti fan kule kabwaare-kule mu, fale nu ɪ dagaa fan maa tɔwe. ‘Anε-Se lbwaare mu nu fu bu susu, yege asa ba bunyaa fu kitu.
- 10 Yege fu kuwura-gyii mu ki ba, kε fu yege fu kebiti ki waa kase su nfu, fεε kanan mu nu ki du susu mu.
- 11 Sa anε kake kumaa agyito.
- 12 Taa anε alibi kεε anε, fεε kanan mu nu anε gbaa anε an taa bamu nu bεε waa anε alibi kεε bamu mu.
- 13 Man yege a loo kutuu tɔ ku tɔ, amaa lεε anε lu olibilibi mu abaa tɔ. Lu fεε kuwura-gyii ye ɔlon, ye bunyaa ɪ gyε fu lεε kakpaa.’
- 14 Lu fεε nu asa ba waa fane alibi nu fan taa kεε bamu mu, fane-Se mu nu ɔ bu susu mu gbaa ii biti ɔ taa kεε fane.

15 Amaa nu fan kan fan man taa asa alibi kɛɛ bamu bure, fane-Se mee ye ɔ taa fane alibi kɛɛ fane.

Nonmina

16 “Nu fan kan waa nonmina mu, fan man waa fane ansi to kuwee kuwu fee kanan mu nu nno nnyo-nnyo wuya ana bee waa mu. Bee nyaanye bamu ansi to ke asa ba nye wu ye ba nmina kono. N towe fane kesintin fee ba wula nye bamu kukoka lwe.

17 Amaa nu fu kan nmina kono mu, fwu fu ansi to, suswa nfo ke fu seyi fu kumu to.

18 Saamu, asa ba mee ye ba wu fee fu nmina kono, amoo fu-Se mu nu oku mee wu mu mu nkun. Fu-Se mu nu ee wu kuto mu nu fu waa asiri to, ii biti ɔ ka fu koka.

Fan Taa Fane Ansi Gyaga Susu Ato Su

(Luka 12:33-34)

19 “Fan man kuula kapatye yla kase su nfu sa fane n-yu, nfu numu nu itabirita ye nkandra ii nyita imu, nu ayu bee loo bee yuuri imu.

20 Amaa fan kuula kapatye yla susu sa fane n-yu, katin mu nu itabirita ye nkaduro i mee taale nyita imu, nu ayu ba mee taale loo naa yuuri imu.

21 Lu fee katin mu nu fu kapatye bu mu, toto nu fu nfeere gbaa i bu.

22 “Nyumisa ansi i gye mu kayu-wule mu fitila. Nu fu ansi i kan i buron bure, fu kayu-wule mu kpini gye inmanesa nin.

23 Amaa nu fu ansi i kan i man buron bure, fu kayu-wule mu kpini bu kitenbiri to nin. Imu su nu fitila mu nu ki bu fu to mu gye kitenbiri mu, ii biti i waa kitenbiri tumm.

24 “Oku i gye oku mee taale sun anyirpe anyo. Ee biti o kisi oku ke ɔ nye kebiti sa oku, abee ee biti ɔ nye saja sa oku ke ɔ yege oku. Fan mee taale sun lbwaare maa afulee.

Fan Man Yege Asin I Tawo Fane

(Luka 16:13)

25 “Imu su n towe fane ye, fan man yege fane nkpa ye agyito mu nu fen biti fan gyii, abee imu nu fen nuu, abee fane kayu-wule ye ato bunsu asin i tawo fane. Nkpa i man kyo agyito abee? Nu kayu-wule moo man kyo ato bunsu?

26 Fan ku nbwiibi mu nu ba bu afuu to mu, be mee duu nu ba mee tije, nu ba mee kuula agyito bee gyaga agyan su, amaa fane-Se mu nu ɔ bu susu mu u sa bamu agyito. Fane asin i man tiri i kyo bamu nin abee?

27 Fane to omo nu asin i maa tawo mu su mu, nu ee taale taa kerefi kulun tii mu nkpa su?

- 28 “Nu mine i waa nu ato bunsu asin i tɔɔɔ fane? Fan ku kanan mu nu iyu ntutule i dan mu. I mee sun kusun nu i mee lɔɔ ato bunsu i sa umu n-yu.
- 29 Amaa n tɔwe fane ye, halu Owura Solomon maa mu ato bunsu danbirasa kpini mu, i man burɔn fuu ntutule mu.
- 30 Nu fale nu lbwaare u lɔɔɔ afitiri mu nu ndaga i bu tɔ, nu ɔke bee taa umu funti waa fulɔn tɔ mu, mine waa nu ɔ mee ye ɔ sa fane ato bunsu kukyɔ? O, fane kikɔɔle-gyii ki man kyɔ?
- 31 Imu su fan man tɔɔɔ fane n-yu fen taase ye, ‘Mine nu an biti a gyii?’ abee ‘Mine nu an biti a nuu?’ abee ‘Mine nu an biti a bun?’
- 32 Bamu nu be mee nyi lbwaare mu fale ato kpini su nu bamu ansi i payi. Nu fane-Se mu nu ɔ bu susu mu nyi fee fale ato numu maa tiri fane.
- 33 “Amaa fan gyankpaa ku biti lbwaare kuwura-gyii mu ikpa ye mu ikpa kikiigisa mu, ke ɔ taa ato numu kpini tii su sa fane.
- 34 Kanin su fan man tɔɔɔ fane n-yu lu ato mu nu ii biti i ba ɔke. Fan yege ɔke ato i ku umu gbaa-gbaa umu asin tirisa su.

Matiwu 7

Fan Man Bun Kupwe

(Luka 6:37-38, 41-42)

- 1 “Fan man bun kupwe, ke lbwaare ɔ man bun fane gbaa kupwe.
- 2 Lu fee ɔkpa mu nu fen bola su fen bun fane birsa ana kupwe mu, nu lbwaare gbaa ii biti ɔ bola su bun ngbaa fane kupwe. Nu kuto kaalasa mu nu fan taa kaala sa fane birsa ana mu, kanin nu lbwaare ii biti ɔ kaala sa fane.
- 3 “Mine i waa nu fii wu keyuubi mu nu ki bu fu birsa kinsi tɔ, nu fu mee wu kagyakpoti mu nu ki de fu kinsi tɔ?
- 4 Nene su nu fu taale tɔwe fu birsa ye yege n lee keyuubi fu kinsi tɔ, yege kagyakpoti de ngbaa-gbaa fu kinsi tɔ?
- 5 Fu nno nnyɔ-nnyɔ wuya, gyankpaa lee kagyakpoti mu nu ki bu fu kinsi tɔ mu, poyi ke fu lan wu danbirasa, ke fu lee keyuubi mu nu ki bu fu birsa kinsi tɔ mu.
- 6 “Fan man taa kuto mu nu ki du kyɔkyɔre mu sa igyoonɔ, lu fee bee biti ba biliŋi yle fane su dunji fane waa kyabile-kyabile. Nu fan man taa fane ato kpare tuu sa akuuri, ke be kyigya umu su nyita.

Fan Kule Lu lbwaare Ase

(Luka 11:9-11)

- 7 “Fan kule lu lbwaare ase, ee biti ɔ sa fane. Fan ku biti lbwaare ase, fen biti fan wu. Fan da mu kebunɔ, ee biti o tigi sa fane.

8 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ kule ɛɛ lu lbwaare ase mu, ɛɛ nye, nu ɔkumaa mu nu ɛɛ ku ee biti mu, ee wu, nu ɔkumaa mu nu ɛɛ da kebunɔ mu, ee tigi ɛɛ sa mu.

9 “Fane animu nu mu-bii u kule mu bodobodo ke ɔ taa kubuu sa mu?”

10 Abɛɛ nu ɛɛ kule mu ɔkin nu ɛɛ taa kinanse ɛɛ sa mu?

11 Nu fane mu nu fan gye alibi awaapu mu gbaa fen nyi ato danbirasa kita sa fane-bii ana mu, mine su nu fane-Se lbwaare mu nu ɔ bu susu mu mɛɛ ye o kyula sa ɔkumaa mu nu ɛɛ kule mu ato danbirasa mu?

12 Imu su kuto kumaa mu nu fen biti asa ba waa sa fane mu, fane gbaa fane fan baa fen waa kanin fen sa bamu. Inimu ɪ gye Mosesi nbara ye lbwaare atowɛpu kikaapu mu.

Kebunɔ Bontɛsa Ye Kyɛlgɛsa

(Luka 13:24)

13 “Fan bola kebunɔ pii mu to loo. Lu fɛɛ kebunɔ yɛlgɛsa mu ɔkpa gbaa yɛlgɛ ye kinatɛ su, nu kii kpee kinyita kakpaa to nin, nu asa mu nu bɛɛ bola bee loo kumu to mu ba kyɔ.

14 Amaa ɔkpa mu nu kii kpee nkpa to mu bire ki bontɛ, nu kumu kebunɔ gbaa man yɛlgɛ, nu asa mu nu bee wu kumu bɛɛ bola mu ba man kyɔ.

Oyu Kumaa Kumaa Kumu Abi

(Luka 6:43-44)

15 “Fan baa fan da antɛsa atowɛpu su. Ansi su mu be du bohɔn fɛɛ nbulupu mu, amaa bamu nkɔɔ to mu, be du nin fɛɛ agboogboo mu nu ba nye agbu.

16 Bamu ato waasa nu fen biti fan taa bu bamu. Kididobi oyu su nu bɛɛ tiye kimango abi abɛɛ? Abɛɛ kɪkpale oyu su nu bɛɛ tiye akutu?

17 Kanin nu oyu danbirasa u soyi abi danbirasa, nu oyu libi mɔɔ u soyi abi libi.

18 Oyu danbirasa mɛɛ taale soyi abi libi, nu oyu libi mɛɛ taale soyi abi danbirasa.

19 Oyu kumaa mu nu ki mɛɛ soyi abi danbirasa mu, bɛɛ nɛ kumu nin tuu, ke ba taa waa fulɔn to.

20 Kanin su fen biti fan bu antɛsa atowɛpu mu lu bamu awaasa su.

N Man Nyi Fane

(Luka 13:25-27)

21 “Man gye ɔkumaa mu nu ɛɛ tu me ye, ‘Onyirɛ, Onyirɛ’ mu, ii biti o loo susu kuwura-gyii mu to, amɔɔ ɔmu nu ɛɛ waa mɛ-Se mu nu ɔ bu susu mu kebiti mu nkun.

22 lbwaare kake taɛsa manja kan fuu mu, asa gaalaagaa bee biti ba towe me ye ‘Onyirɛ, Onyirɛ, an bola fu kitu su towe abwaaresin sa asa, nu lu fu kitu to su mu an gya nbwu libi, nu an waa asin kyinkyinsa gaalaagaa.’

23 Amaa n biti tɔwɛ tigi bamu yɛ, ‘Man nyi fanɛ. Fanɛ alibi awaapu banimu, fan lu mɛ su natɛ.’

ɔnyaasɩpu Yɛ Omelensipu Ibu Kɩpɔyi

(Luka 6:47-49)

24 “Imu su ɔkumaa mu nu ee nu mɛ asin nimu, nu ee buu imu mu, du nin fɛɛ ɔnyaasɩpu mu nu ɔ pɔyi mu kɩkpaara gyaga kifule su mu.

25 Bulayi da nu ibun i bɔla, nu afuu lala i da obu mu, amaa ki man tiyɛ, lu fɛɛ ba pɔyi kɩmu gyaga kifule su.

26 Amaa ɔkumaa mu nu ee nu mɛ asin nimu, nu o mee buu imu mu, du nin fɛɛ omelensipu mu nu ɔ pɔyi mu obu gyaga kusipu su.

27 Bulayi da nu ibun i bɔla, nu afuu lala i da nu obu mu lu tiyɛ ɔlun tɔ birimm.”

28 Yesu maa tɔwɛ asin nimu luwɛ mu, mu kɩkaapu mu i kyinkyin sakyɔ mu gaa.

29 Lu fɛɛ mu kɩkaapu mu tɔ su ɔlun, nu i man du fɛɛ nbara akaapupu lɛɛ mu.

Matiwu 8

Yesu Kye Kibootoo Wuya Ku

(Maki 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Yesu maa kpilige lu kibu mu su ba mu, asa damantɛ ba buu mu.

2 Tutɔ nu ɔnyin ku mu nu ɛɛ lo kibootoo ba muɲa mu amulii su mu ansi tɔ nu ɔ tɔwɛ yɛ, “ɔnyirɛ nu i pɩrɛ fu mu, fu taale yɛge mɛ n-yu i loɲɔ su.”

3 Nu Yesu tɛɛɲɛ mu kɩbaa mata ɔnyin mu. Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “I pɩrɛ mɛ, fu n-yu i loɲɔ su.” Opula tɔ nu mu kibootoo mu ki luwɛ.

4 Nu Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Man waa fu tɔwɛ ɔku, amaa taa fu n-yu naa kaapu lbwaarɛ Oseepu, kɛ fu lɛɛ saraga fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara i kaapu mu, kɛ ɔkumaa nimu o wu fɛɛ fu n-yu i loɲɔ su.”

Anaakɔpu ɔbilisa Mu Kɩkɔɔlɛ-gyii

(Luka 7:1-10)

5 Yesu maa loo Kapanum kade tɔ mu, Roma anaakɔpu ɔbilisa ku ba mu ase ba kulɛ mu yɛ ɔ kye mu tɔ.

6 ɔ tɔwɛ mu yɛ, “ɔnyirɛ, mɛ kɩyaafɔlɛ de mɛ kɩkpaara su ɛɛ lo mugulɛ-mugulɛ, u tɔɔɔɔ mu gaa.”

7 Imu su, Yesu tɔwɛ mu yɛ, “N bitɩ n naa kye mu kulɔ.”

8 Nu anaakɔpu ɔbilisa mu lɛɛ mu kɔnɔ yɛ, “ɔnyirɛ n man dagaa fɛɛ fu ba mɛ kɩkpaara su. Amaa dan sa kɔnɔ, mɛ kɩyaafɔlɛ mu ii bitɩ ɔ kpaarɛ.

9 Lu fɛɛ ngbaa mɛ n bu aku ɔlun kase nin, yɛge anaakɔpu ba bu mɛ kase. N kan tɔwɛ ɔku yɛ, ‘Kpe nfu,’ nu ee kpee. Nu n tɔwɛ ɔku yɛ, ‘Ba nfu,’ nu ɛɛ ba. Nu n tɔwɛ mɛ kɩyaafɔlɛ yɛ, ‘Waa inimu,’ nu ɛɛ waa imu.”

10 Yesu maa nu kanɔn mu, i kyinkyin mu, nu ɔ tɔwe bamu nu ba buu mu mu ye, “N tɔwe fane kesintin fee Israyɔl abi kpini tɔ mu, n man puta wu ɔsa mu nu ɔ su fale kikɔɔle-gyii damante nɔmu kedubi.

11 N tɔwe fane ye asa gaalaagaa bee biti ba lu kyɔwe kilu ye kyɔwe kitɔye, ke ba maa Abraham maa Isaki ye Gyekobu ba ba buga kyɔna bamu ikɔnakpa mu nu ɔ gye kuwura-gyii kensi-gyii ngyaɔe mu tɔ.

12 Amaa fane mu nu naafɔɔ fan gye kuwura-gyii abi mu, bee biti ba taa fane funti kewu tɔ kitentenbiri tɔ katɔn mu nu kusu ye anobi kedunɔ bu.”

13 Nu Yesu tɔwe anaakɔpu ɔbilɔsa mu ye, “Kpewu! li biti ɔ waa sa fu fee kanan mu nu fu kɔɔle gyii mu.” Nu kanɔn saɔa maɔa tɔ kyɛkyɛ nu mu kɔyaafɔle mu nye alanɔya.

Yesu Kye Alɔpu Kɔkyɔ

(Maki 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Yesu maa ba Pita kɔkpaara su mu, o wu fee Pita mu-saa kyɔsa de ee lo kibirima.

15 ɔ kitaa mu kɔbaa tɔ nu kibirima mu ki yege mu, nu ɔ kusu kitaa bamu kifɔ.

16 Saɔa mu nu kyɔwe tɔye mu, nu asa ba taa alɔpu kɔkyɔ mu nu nbwu libi ba te bamu su mu biya Yesu. Nu ɔ sa nbwu libi mu kɔnɔ gya bamu kusaa alɔpu mu su, nu ɔ kye alɔpu mu kpini.

17 Inɔmu ɔ yege nu asɔn mu nu lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya tɔwe Asinkyan yɔlasa mu tɔ mu ɔ ba tɔ. Asɔn mu ɔ gye ye, “ɔ kɔɔle ane alɔ, nu ɔ taa ane alobi sula.”

Bamu Nu Bee Biti Ba Buu Yesu

(Luka 9:57-62)

18 Yesu maa wu asa damante ba maa kyaabɔɔ mu mu, ɔ tɔwe mu asunpu mu ye ba faa kpee benbe.

19 Nu nbara ɔkaapupu ku ba mu ase ba tɔwe ye, “ɔkaapupu n biti n buu fu kpee katɔn kumaa mu nu fii kpee mu.”

20 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Agboogboo ba su ɔbo bee de tɔ, nu nbwiibi ba su nsuswaa, amaa me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mu bure, n man su katɔn mu nu n de fɔute.”

21 Mu ɔbulapu ku gbaa tɔwe mu ye, “ɔnyɔɔɔɔ, yege n naa pula me-se pɔyi.”

22 Amaa Yesu tɔwe mu ye, “Buu me ke fu yege bamu nu be du fee alewupu mu, be kpee naa pula bamu alewupu.”

Afuu Ye Apaa I Nu Yesu Ase

(Maki 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Nu o loo ɔkɔlɔ tɔ nu mu abulapu mu ba buu mu loo.

- 24 Ba maa gyan ɔbun lala mu su bee kpee mu, opula to nu afuu lala i tigi yege u da apaa ii loo ɔkult mu to. Amaa yege Yesu de nsure.
- 25 Abulapo mu ba naa kyiɛi mu, nu ba towe mu ye, “Onyirpe, mɔltge ane! An biti a muuri!”
- 26 ɔ Iɛe bamu kɔnɔ ye, “Fane mu nu fane kikɔle-gyii ki man kyɔ, mine i waa nu fan su kufuu kanin?” Nu ɔ kusu punte afuu ye apaa mu su, nu i waa diin.
- 27 Nu i kyinkyin asa mu, nu ba taase ye, “Mine nyimisa ndee? Halu afuu ye apaa gbaa ii nu mu ase.”

Yesu Kye Anyin Mu Nu Nbwu Libi Ba Te Bamu Su Mu

(Maki 5:1-20; Luka 8:26-39)

- 28 Yesu maa fuu ɔbun mu benbe mu nu ki gye Gadara ɔsuwule mu, anyin anyo ku mu nu nbwu libi ba te bamu su mu ba lu nkyan to ba gyaɲa mu. Ba kyina ba libi gaa fee ndunbwe, nu ɔku mee taale bola kanin ɔkpa maɲa su.
- 29 Ba kuusi ye, “lbwaare mu-Bii, mine nu fii biti ane ase? Fu ba nin ye fu ba waa ane awurufɔ pɔyi ke umu saɲa mu i fuu, abee?”
- 30 Akuuri damante ku ba yile tuto kibaafun bee gyii.
- 31 Nu nbwu libi mu ba kule Yesu ye, “Nu fu kan fii biti fu gya ane bire, yege a naa loo akuuri damante numu to.”
- 32 ɔ towe bamu ye, “Fan nate!” Nu ba lu anyin mu to naa loo akuuri mu to. Nu akuuri damante mu kpini ba sile kpilge kidenbi mu naa tye ɔbun lala mu to nu ba wu.
- 33 Nu bamu nu bee ku akuuri mu su mu, ba sile kpee kade to, naa towe kuto mu nu ki waa kpini ye umu nu i waa anyin anyo mu nu nbwu libi ba te bamu su mu.
- 34 Kanin su kade mu to asa kpini ba lu ba naa gyaɲa Yesu. Ba maa wu mu mu, ba kule mu ye ɔ lu bamu ɔsuwule su.

Matiwu 9

Yesu Kye Mugule-mugule Wuya

(Maki 2:1-12; Luka 5:17-26)

- 1 Yesu dii loo ɔkult to, faa ɔbun mu ba mu gbaa-gbaa mu kade to.
- 2 Nu asa aku ba taa onyin mugule-mugule wuya mu nu ɔ de kikpaata su biya mu. Yesu maa wu bamu kikɔle-gyii mu, ɔ towe mugule-mugule wuya mu ye, “Mi-bii, yege fu kɔkɔlɔ ki de fu. N taa fu alibi kee fu.”
- 3 Tuto nu nbara akaapupu mu aku bee towe abaa ase ye, “Onyin numu i towe nbusaa asin ee yii lbwaare!”
- 4 Yesu maa bu nfeere mu nu bee fe mu, nu ɔ taase bamu ye, “Mine nfeere libi nu fen fe fane nkɔlɔ to kanin?”

5 Imu kumomɔ ɪ bulun kitɔwɛ? Fɛɛ n tɔwɛ ɔnyɪn nɪmu yɛ, ‘N taa fu alibi kɛɛ fu’, abɛɛ n tɔwɛ mu yɛ, ‘Kusu, kɛ fu natɛ?’

6 Amaa n biti fan bu fɛɛ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n su ɔlun kase su n taa alibi kɛɛ.” Tutɔ nu ɔ tɔwɛ mugulɛ-mugulɛ wuya mu yɛ, “Kusu, taa fu kalan kɛ fu kpewu.”

7 Nu ɔnyɪn mu kusu nu o kpewu.

8 Sakyɔ mu ba maa wu inimu mu ɪ waa bamu kufuu, nu ba yɪn lbwaare fɛɛ maa taa kanɪn ɔlun sa nyɪmɪsa.

Yesu Tu Matiwu Ye O Be Buu Mu

(Maki 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Yesu maa lu tutɔ ee kpee mu, o wu lenpoo ɔkɔɔlɛpu mu nu bɛɛ tu mu yɛ Matiwu maa tɛ lenpoo ɔkɔɔlɛkpa. Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Buu mɛ,” nu Matiwu kusu buu mu.

10 Saɲa mu nu Yesu maa mu abulapu ba kpee Matiwu kikpaara su bee gyii mu, lenpoo akɔɔlɛpu gaalaagaa yɛ alibi awaapu ba ba, nu ba maa bamu kpini ba buga gyii.

11 Farasii abi ba maa wu kanɪn mu, ba taase Yesu abulapu mu yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa su nu fanɛ ɔkaapupu maa lenpoo akɔɔlɛpu yɛ alibi awaapu bɛɛ buga bee gyii?”

12 Yesu maa nu kanɪn mu, ɔ lɛɛ Farasii abi mu kɔnɔ yɛ, “Man gye alanfiya wuya nu ɔkyɛpu tiri sa, amɔɔ ɔlɔpu nkun.

13 Fan naa ku biti Asɪnkyan yɪlasa kase. Asɪn mu ɪ gye yɛ, ‘Abaa kuwɛɛ kuwu nu mɛ, lbwaare n biti, man gye atɔbwaaya kɪtaa lɛɛ saraga sa mɛ.’ ” Nu Yesu kyaga su yɛ, “N man ba nɪn kɛ n ba tu bamu nu bɛɛ ku fɛɛ bamu ɪkpa i kyiigi lbwaare ase, amɔɔ alibi awaapu.”

Ba Taase Yesu Nonmina Asɪn

(Maki 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kakaaku Gyɔn Okyugyeepu abulapu ba ba taase Yesu yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa su nu anɛ yɛ Farasii abi mu a nɪmina kɔnɔ, nu fu abulapu bire be mee nɪmina kɔnɔ?”

15 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “Nɛnɛ su nu kɪkyɪfɔ tɔ afɔ bee biti ba boota tɔ, yɛgɛ ɔkyɪfɔ mu-kuli mu bu bamu ase? I mɛɛ ba kanɪn. Amaa saɲa ku ii biti ɔ ba nu bee biti ba taa ɔkyɪfɔ mu-kuli mu lu bamu ase. Kanɪn saɲa maɲa nu bee biti ba nɪmina kɔnɔ.”

16 Yesu bila tɔwɛ yɛ, “ɔku mɛɛ tɪn kɪkyɪbi pupwɛ taa baata tii kaalɛ didaa ɔkyatekpa ɔbo. Nu ɔ kan waa kanɪn mu kɪkyɪbi pupwɛ mu kii biti kɪ kyatɛ lu, kɛ ɔkyatekpa mu ku yɛlɔgɛ tii su.

17 Kanɪn maɲa nu ɔku mɛɛ taa nta pupwɛ waa kutɔbwaaya ɔwulɛ taakpe didaa tɔ. Nu ɔ kan waa kanɪn, nu nta mu u bilɛ mu, ii biti ɪ kyatɛ taakpe didaa mu

nyita, ke nta mu i kyεεge foyi. Amaa bεε taa nta pupwe waa taakpe pupwe to, ke imo anyo mu i man nyita.”

Yesu Kyinji Kebii Ku Nu ɔ Kyε ɔkyu Mu Nu Nkalan u Da Mu Mu

(Maki 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Yesu maa san ɔ maa su εε towe inimu mu, nu Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyanekpa ɔbilisa ku ba Yesu ase, ba munja mu ansi to kule mu ye, “Mi-bii-kyusa dan wu nimu. Amaa dan waa aniya ba taa fu kibaa mata mu, ee biti o kyinji lu lewu to ba nkpa to.”

19 Imo su Yesu kusu buu mu, nu mu abulapu gbaa ba buu mu kpee.

20 Ba maa kpee mu, ɔkyu ku mu nu nkalan u da mu nsu kudu anyo mu, ba bola Yesu kamaa nu ɔ taa mu kibaa mata Yesu kaale anobi.

21 Lu fee ɔkyu mu fe mu nfeere to ye, “Nu n dan nye mata mu kaale gbaa, n biti n nye alanfiya.”

22 Nu Yesu bilinji nu o wu ɔkyu mu, towe mu ye, “Mi-bii-kyusa, yege fu kakolo ki de fu. Fu kikole-gyii i yege nu fu nye alanfiya.” Nu ɔkyu mu nye alanfiya opula manja to.

23 Sanja mu nu Yesu naa loo ɔgyanekpa ɔbilisa mu kikpaara su, nu o wu nleebi afulepu keli mu to ye asa damante mu nu bee su mu,

24 ɔ towe bamu ye, “Okumaa nimu ɔ lu nfu, kebii mu man wu nin, ɔ de nsure nin.” Amaa ba nmase Yesu.

25 Ba maa gya asa damante mu lu kamaa to mu, Yesu loo kebii kyusa-bi mu ase, nu ɔ kitaa mu kibaa to, nu ɔ kusu kyina.

26 Nu fale asin nimu yaase kpee kanin ɔsowule manja su kpini.

Yesu Kyε Agyaatanapu Anyo

27 Yesu maa lu tuto ee kpee mu, nu agyaatanapu anyo aku ba buu mu, bee kuusi bεε towe ye, “Dawidi kanaana-bii, wu anε kuwee!”

28 Yesu maa naa loo katn mu nu ɔ te mu, nu agyaatanapu anyo mu ba kpee mu ase, nu ɔ taase bamu ye, “Fan kole gyii fee n taale kyε fanε?” Nu ba lee kono ye, “Eehn, Onyirpe, an kole gyii.”

29 Tuto nu ɔ mata bamu ansi towe bamu ye, “I waa sa fanε, fee kanan mu nu fanε kikole-gyii ki du mu.”

30 Nu bamu ansi i bugi. Nu Yesu da bamu amu to kenken ye, “Fan man towe inimu sa oku.”

31 Amaa ba lu tuto nu ba yaase asin nimu lu Yesu su kanin ɔsowule manja su kabaafun kpini.

32 Agyaatanapu anyo mu ba maa kpee mu, asa aku ba biya onyin mu nu nbwu libi ba te mu su nu o mee taale ee towe.

33 Yesu maa dan gya nbwu libi lu onyin mu su mu, nu onyin mu piili ee towe. Nu i waa asa damante mu kyan, nu ba towe ye, "A man pu wu inimu kudubi Israyi osuwole su."

34 Amaa Farasii abi mu ba towe ye, "Nbwu libi obulsa olon nu o su ee gya nbwu libi fale."

Kusun Awaapu Mu Ba Gye Gberɛɛ

35 Nu Yesu nate nde lala ye nde-bii to kpini kyaaboo, yegɛ ee kaapu bamu kabwaare-kule igyanekpa mu to, nu ee towe bamu asin danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii mu su, nu ee kye alo yiri-yiri kumaa nimu.

36 Yesu maa wu sakyɔ mu, bamu asin i waa mu kuwee, lu fee bee yiyee nu ba man nyi kanan mu nu ba waa. Be du nin fee nbulupu mu nu ba man su okpapo.

37 Kanin su o towe sa mu abulapu mu ye, "Kesintin to mu, ayu kitɛɛ mu kyɔ, amaa kusun awaapu mu ba du gberɛɛ fale.

38 Imu su fan kule Onyirɛ, kadoo wuya mu ke o sun kusun awaapu kpee mu ayu kitɛɛ mu to."

Matiwu 10

Abulapu Kudu Anyo Mu

(Maki 3:13; 1:9; Luka 6:12-16)

1 Yesu tu mu abulapu kudu anyo ba gyanɛ, nu o sa bamu olon ye ba taa gya nbwu libi, ke ba kye alo yiri-yiri kumaa nimu.

2 Abulapu kudu anyo mu atu ndee. Ogyankpaapu mu i gye Simon (mu nu ba bla bee tu mu ye Pita) maa mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana,

3 ye Filipu maa Batolome, ye Tomasi maa Matiwu, lenpoo okoolɛpu mu, ye Gyemisi Alifeyo mu-bii, ye Tadiyosi,

4 ye Simon mu nu bee tu mu ye Seloti mu, ye Gyudasi Isikariyoti, mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu Sun Abulapu Kudu Anyo Mu

(Maki 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Nu Yesu sun abulapu kudu anyo mu towe bamu ye, "Fan man kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kbaafun abee Samariya abi kade ku to.

6 Amaa fan kpee Israyi abi mu nu ba du fee nbulupu foyisa mu ase.

7 Fan kpee naa towe bamu asin danbirasa mu ye, 'lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri to.'

- 8 Fan kan kpee mu fan kye alopu, ke fan kyini alewupu, ke fan yegε abootipu n-yu i loho su, ke fan gya nbwu libi lu asa su. Ba taa olon manja keε fane nin, umu su fane gbaa fane fan taa keε.
- 9 Fan man taa afulee ku waa fane igyifa to,
- 10 nu fan man taa taakpe abεε kaale nyosapu, abεε asibita, abεε kikpebi, kpee okpa manja. Osunpu dagaa fee ba sa mu kuto mu nu ki tiri mu.
- 11 “Kade lala abεε kade-bi kumaa mu nu fan loo kimu to mu, fan biti o sa mu nu mu ikpa i kyigi, ke fan kyina mu kikpaara su naa fuu saja mu nu fen biti fan ba lu tuto.
- 12 Nu fan kan loo mu su mu, fan kole keyuula sa kikpaara mu.
- 13 Nu kikpaara mu su abi ba kan kole fane mu, fan yegε fane keyuula mu ki sii kikpaara mu su. Amaa nu ba man kan kole fane bure, fan yegε fane keyuula ki bwii ba fane ase.
- 14 Nu kade ku abεε kikpaara ku asa ba man kan kole fane abεε ba man nu fane ase mu, fan kpikpa fane ayaa to use wurige bamu su, ke fan lu tuto.
- 15 N towe fane kesintin fee, kake mu nu lbwaare ii biti o be gyii asa asin mu, Sodom maa Gomora abi kusu bute gbaa ii biti i baa i bo bamu lee.
- 16 Fan ku! N sun fane nin fee nbulupu n kpee akuntun to. Fan baa fan su kanyaasin fee ananse, yegε fan du bwahn fee awura-lopo.

Asa Bee Biti Ba Nyanla Abulapu Mu

(Maki 13:9-13; Luka 21:12-17)

- 17 “Fan baa fan da su, lu fee asa ku bee biti ba kita fane kpee asin ogyikpa, ke ba tije fane Gyiwu abi kabwaare-kole igyanekpa.
- 18 Lu me su, bee biti ba kpiya fane awura ye alulunpu ansi to, ke fan nye okpa towe asin danbirasa mu lu me su sa bamu, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu.
- 19 Nu ba kan kpiya fane asin ogyikpa mu, fan man yiyee lu kuto mu nu fen biti fan towe, abεε kanan mu nu fan towe mu su. Saja mu kan fuu mu, fen biti fan nye asin mu nu fan towe bamu.
- 20 Lu fee man gye fane gbaa-gbaa ii biti fan towe, amaa fane-Se lbwaare Kayaayu mu ii biti o bola fane su towe.
- 21 “Kanin nke maa to mu, nyimisa ii biti o gyii mu gbaa-gbaa mu-supu kade-boyi, ke ba mo mu, ke ose gbaa o waa obii kanin. Nbi bee biti ba kusu yle akusugepu ana su, ke ba yegε ke ba mo bamu.
- 22 Asa kpini bee biti ba kisi fane lu me su, amaa okumaa mu nu o taale yle to kenken naa fuu laalaaluwe mu, ii biti o nye kamolige.

23 Nu ba kan nyanla fane kade ku to mu, fan sile lu toto kpee kade ku to. N towe fane kesintin fee, fen mee ye fan sile kanin kyaaboo Isirayi nde mu kpini su, poyi ke me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n ba.

24 “Obulapu man kyo mu akaapupu, nu kinye man kyo mu-nyirpe.

25 I dagaa i maa kukwe obulapu fee maa ba waa fee mu akaapupu. Nu kiyaafole moo o ba waa fee mu-nyirpe. Nu ba kan bee tin asin bee gyaga me, kikpaara su obilisa su ye n gye Beelisebu mu, kanin bire bee biti ba taa atu libi gyaga fane mu nu fan gye me kikpaara su abi mu i kyo me lee mu.

Fan Man Sile Oku Amoo Ibwaare

(Luka 12:2-9)

26 “Imu su fan man sile asa. Kuto kumaa mu nu ki bun su mu, ii biti i bugi su, nu kuto kumaa mu nu ki baala mu, ii biti i lu ifuli.

27 Asin kumaa mu nu n towe fane kitentenbiri to mu, fan towe imu kakyuware, nu asin kumaa mu nu n kuli waa fane asu to mu, fan da imu kibonbon.

28 Fan man sile bamu nu bee moo kayu-wule nkun, yegge ba mee taale moo okala. Amaa fan sile lbwaare mu nu ee taale nyita okala ye kayu-wule, Sitaane fulon to mu.

29 Man gye kobo kulon nu bee su bee soo alangba anyo, amaa bamu to okulon mee ye o tiye kase su wu, yegge fane-Se lbwaare man sa okpa.

30 Halu fane okumaa nimu kumu to inyini gbaa, lbwaare nyi imu konoo.

31 Imu su fan man waa kufuu, lu fee fan su kyaare fan kyo alangba damante.

32 “Okumaa mu nu ee lee ee towe asa to ye n gye mu-Nyirpe mu, kanin nu ngbaa me n biti n lee mu kaapu me-Se ansi to susu.

33 Amaa okumaa mu nu o kina me asa to ye n man gye mu-Nyirpe mu, ngbaa me n biti, n kina mu me-se ansi to susu.

Nbarige To Asin

(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 “Fan man fe nfere fee n ba nin ke i biya keyuula dulinyaa nimu to. Man gye keyuula nu n biya, amaa keluu nu n biya.

35 Lu fee n ba nin, ‘ke nbii-nyinsa ba kusu yile bamu-se ana su, ke nbii-kyusa gbaa ba kusu yile bamu-nyi ana su, ke asaa-kyusa ba kusu yile bamu-saa ana su,

36 Ke nyimisa mu dun ana ba baa ba gye mu kikpaara su asa.’

37 “Okumaa mu nu ee biti mu-se abee mu-nyi o kyo me mu, o man dagaa maa waa me obuupu. Nu okumaa mu nu ee biti mu-bii-nyinsa abee okyusa o kyo me mu, man dagaa maa waa me obuupu.

38 Nii ɔkumaa mu nu ɔ man taa mu oyu laasa sula buu me mu, man dagaa maa waa me obuupu.

39 Nii ɔkumaa mu nu ee biti mu nkpa mu kɔbaa su mu, ee biti ɔ pan umu, amaa ɔkumaa mu nu ɔ pan mu nkpa lu me su mu, ee biti ɔ nye umu.

Kukɔka Mu Nu lbwaare li Biti ɔ Sa

(Maki 9:41)

40 “Okumaa mu nu ɔ kɔle fane mu, kɔle me numu, nu ɔkumaa mu nu ɔ kɔle me mu, kɔle ɔmu nu o sun me numu.

41 Okumaa mu nu ɔ kɔle lbwaare ɔtɔwepu lu maa gye lbwaare atɔwepu su mu, ee biti ɔ nye kukɔka mu nu lbwaare ii biti ɔ ka mu ɔtɔwepu mu. Nii ɔkumaa mu nu ɔ kɔle ɔsa mu nu mu ikpa i kyiigi lu maa gye ikpa kyigisa wuya su mu, ee biti ɔ nye kukɔka mu nu lbwaare ii biti ɔ ka ɔsa mu nu mu ikpa i kyiigi mu.

42 Nii ɔkumaa mu nu ɔ sa me abulapu numu to ɔku nkyu yuulisa kawɛ to, lu fɛɛ maa gye me ɔbulapu su mu, n tɔwe fane kesintin fɛɛ, ɔ man ye ɔ pan mu kukɔka kpa.”

Matiwu 11

Yesu tɔwe Gyɔn Okyugyeepu mu asin

(Luka 7:18-35)

1 Yesu maa kaapu mu abulapu kudu anyɔ mu ase lowe mu, ɔ lu tuto kpee ɔ naa kaapu ke ɔ tɔwe asin danbirasa mu nde mu nu i san Galile ɔsuwɔle su mu.

2 Saɔa maa to mu Gyɔn Okyugyeepu mu bu obu kitii to. Maa nu kuto mu nu Krisito u waa mu, o sun mu abulapu,

3 ba naa taase mu ye, “Fu i gye ɔmu nu ba tɔwe ane ye ee biti ɔ ba mu, abee a ku ɔpɔwe ɔkpa?”

4 Nii Yesu lee kɔnɔ ye, “Fen bwii naa tɔwe Gyɔn asin mu nu fan nu ye umu nu fan wu,

5 fɛɛ agyaatanapu ansi i bugi, nu ayaa ye abaa wusa wuya ana ba kusu nate, nu abootipu n-yu loɔɔ su, nu atikipiri asu a tigi, nu alewupu ba kyinji ba nkpa to, nu ba tɔwe Asin Danbirasa mu sa atiripu.

6 Kusee i gye sa ɔsa mu nu ɔ man yege me kikɔle-gyii.”

7 Gyɔn Okyugyeepu abulapu mu ba maa bwii bee kpee mu, nu Yesu piili eɛ tɔwe Gyɔn n-yu su asin eɛ sa sakyɔ mu ye, “Mɛnɛ nu fan kpee Gyɔn ase kiperi mu su fanaa ku? Fan kpee naa ku kifitiri mu nu afuu u da kumu ii bilinji to nin?”

8 Nii man gye kanin mu, mɛnɛ nu fan kpee naa ku? Nyimisa mu nu o bun ataa danbirasa mu, nu fan naa ku? Ayee, asa mu nu bee bun ataa danbirasa mu, ba te iwurakpa nin.

- 9 Nu mine gbaa nu fan kpee naa ku? lbwaare otowepu abee? Eehn, n tawe fane ye o kyo lbwaare otowepu.
- 10 Lu fee Gyon numu asin nu ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, 'N biti n sun me kaboo ke o gyankpaa fu, mu ii biti o ba lonjo fu okpa yla fu.' "
- 11 Nu Yesu bila tawe bamu ye, "N tawe fane kesintin ye, nyimisa ku man bu to nu ba kuuge mu kase su nfu, nu o kyo Gyon okyugyeepu mu. Imu kpini gbaa mu, omu nu o gye pii susu kuwura-gyii mu to mu kyo mu.
- 12 Lu Gyon okyugyeepu saja ba lu ndaga mu, bamu nu bamu ansi i payi ye bee biti ba loo susu kuwura-gyii mu to mu, ba su olon ye kensi payi bee loo kumu to.
- 13 Lu fee lbwaare atowepu mu ye nbara mu, i wula tawe lu kuwura-gyii mu su naa fuv saja mu nu Gyon ba.
- 14 Nu fan kan fen biti fan koole kyula mu, Gyon i gye lbwaare otowepu Eligya mu nu ba tawe yla ye ee biti o ba mu.
- 15 Omu nu o su asu nu ee biti o nu mu, o nu.
- 16 "Mine nu n taale taa kaala ndaga asa? Ba du nin fee nbii ba maa te agya to bee tu abaa bee tawe ye,
- 17 'An fule nleebi sa fane, amaa fan man kyaa, nu an bu alengyi ulon, amaa fan man su.'
- 18 Lu fee Gyon maa ba mu, o mee gyii nu o mee nuu, nu ba ye, 'Nbwu libi ba te Gyon su.'
- 19 Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu ba ye, 'Ee gyii gaa nu o gye otabuspu ye lenpoo akooleru ye alibi awaapu bamu kyemine.' Amaa nu oku kan o buu lbwaare kanyaasin ikpa su mu, i kaapu fee mu kanyaasin mu gye kesintin."

Nde mu nu ba man koole Yesu gyii mu, bamu laaku

(Luka 10:13-15)

- 20 Asa mu nu ba bu nde mu nu Yesu waa mu asin kyinkyinsa gaalaagaa mu, ba man yegge bamu alibi kiwaa, kanin su Yesu tawe yii bamu ye,
- 21 "Korasin abi, fane laaku! Betsayida abi, fane laaku! Asin kyinkyinsa mu nu n waa fane nde numu su mu, nu i daa i gye Tayi maa Sidon nin, naafoo ba wula dila iboota, ke ba taa ndaara bun bamu amu, ke i kaapu fee ba kyeege bamu nfere lu alibi to.
- 22 Amaa n tawe fane ye, Tayi abi ye Sidon abi kusu bute ii biti i baa i bo fane lee kake talsa mu.
- 23 Nu fane Kapanum abi, fen biti fee ba kusaa fane kpee susu lbwaare aye nin abee? Ayee, bee biti ba tuv fane waa awurufo fulon yen-yen to. Lu fee asin

kyinkyinsa mu nu n waa fane kade to mu, nu i daa i gye Sodom nu n daa waa umu nin, naafoo kade mu san ki bu to ba lu ndaga.

24 Amaa n towe fane ye, Sodom abi kusu bute ii biti i baa i bo fane lee kake talea mu to.”

Fan ba nye ofute Yesu ase

(Luka 10:21-22)

25 Saŋa maŋa nu Yesu towe ye, “Me-Se, fu gye susu ye kase Onyiripe, n yin fu, lu fee fu taa fale asin baala anyaasipu ye anyipu su, nu fu lee umu kaapu nbii wuribi.

26 I gye kanin nin, nu kanin i gye fu kokolo biti.

27 “Me-Se taa kuto kumaa numu waa me abaa to. Oku man nyi obii mu amoo Ose mu, nu oku man nyi Ose mu amoo Obii mu, ye bamu nu Obii mu ii biti o lee mu kaapu bamu mu.

28 “Fane mu nu fan su nsula budusa nu fan kpine mu, fan ba me ase, ke n sa fane ofute.

29 Fan kyula ke fan buu me, ke fan kase me to, ke fan nye ofute sa fane kala ana, lu fee n du bwahn nu n biya me n-yu kase lu me kokolo to.

30 Nu fan kan fan buu me mu, i man bulun nu me kasula gbaa man budu.”

Matiwu 12

Yesu i gye kake futesa ake mu Onyiripe

(Maki 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Saŋa maŋa nu Yesu maa mu abulapu ba naa alun kadoo to kake futesa ake ku. Nu akun a moo mu abulapu mu, nu ba piili bee gyayt alun mu tku bee we.

2 Farasii abi mu ba maa wu inumu mu, ba towe Yesu ye, “Ku! Mine i waa su nu fu abulapu bee waa kuto mu nu i man de okpa kake futesa ake.”

3 Yesu lee bamu kono ye, “Fan man puta kale kuto mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa saŋa mu nu akun a moo bamu mu nin?”

4 O loo kabwaare-sunkpa aye naa taa bodobodo mu nu ba lee saraga sa lbwaare mu, nu maa mu asa mu ba we. Nu lbwaare nbara to mu i man de okpa fee Dawidi maa bamu ba waa kanin, amoo lbwaare aseepu nkun.

5 Abee fan man puta kale Mosesi nbara mu to wu fee, lbwaare aseepu ba maa sun kabwaare-sunkpa aye mu to, kake futesa ake mu, bee nyita nbara, amaa oku man bun bamu kupwe?

6 N towe fane fee oku bu nfu o kyok kabwaare-sunkpa aye mu.

7 Ibwaare tɔwe Asinkyan yɔlɔsa mu tɔ ye, ‘Man gye atɔbwaaya kɔtaɔ lɛɛ saraga sa mɛ nu n biti, amaa kuwu abaa kuwɛɛ nu n biti.’ Nu fan kan nu asɔn numu kase nin, naafɔɔ fen mee bun asa mu nu ba man waa alibi mu kupwe.

8 Lu fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, ɪ gye kake fɔutɛsa mu Onyirɛ.”

Yesu kye kɔbaa wusapɔ ku kulɔ

(Maki 3:1-6; Luka 6:6-9)

9 Yesu maa lu tutɔ ee kpee mu, ɔ naa loo bamu kabwaare-kule ɔgyanɛkpa.

10 Nu ɔnyɔn ku bu tutɔ nu mu kɔbaa ki wu. Asa ku ba bu tutɔ nu ba maa biti ɔkpa ba nye pɔwɔ Yesu su mu, ba taase mu ye, “I de ɔkpa fɛɛ ba kye alɔpɔ kake fɔutɛsa ake abɛɛ?”

11 Nu Yesu taase bamu ye, “Nu ɪ kan ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔku su kabulɔpɔ nu ɔ tiye kikyabɔ tɔ kake fɔutɛsa ake mu, ɔ mɛɛ lɛɛ mu lu kumu tɔ abɛɛ?”

12 Nu nyimisa kye kabulɔpɔ naa ban su fale mu, umu su ɪ de ɔkpa nbara mu tɔ fɛɛ a waa adanbirasa kake fɔutɛsa ake sa asa.”

13 Tutɔ nu Yesu tɔwe ɔnyɔn mu ye, “Tɛɛɛɛ fu kɔbaa mu.” Nu ɔ tɛɛɛɛ kumu, opula tɔ nu ki nye ɔlon fɛɛ kɔbanban mu.

14 Amaa Farasii abi mu ba lu kpee naa nmina kanan mu nu ba nye ɔkpa mɔɔ Yesu.

Yesu ɪ gye Kɔyaafɔle mu nu lbwaare lɛɛ

15 Yesu maa bu inumu mu ɔ lu kanɔn opula maɲa, nu asa gaalaagaa ba buu mu, nu ɔ kye bamu nu bɛɛ lo mu alɔ kpini.

16 Amaa ɔ da bamu amu tɔ ye ba man tɔwe ɔku ɔsa mu nu ɔ gye.

17 Inumu ɪ waa nin ke asɔn mu nu lbwaare bɔla mu ɔtɔwɛpɔ Isaya su tɔwe mu ɪ ba tɔ. Imu ɪ gye ye,

18 “Ku! Mɛ kɔyaafɔle mu nu n lɛɛ mu ndee, mu, nu n su kebiti sa nu ɔ bɔla mi ansi. N biti n taa mɛ Kayaayu waa mu tɔ, ke ɔ tɔwe asɔn kyiigisa sa ndendemandɛ kpini.

19 ɔ mɛɛ ye o gyii umɔɔre abɛɛ ɔ pɔntɛ tɔ, nu ɔ mɛɛ ye ɔ natɛ waa ɔlanba agbenbi su.

20 ɔ mɛɛ ye ɔ gya oyɔ-bi nyɔnsa tɔ tii su lowɛ nu o mee dun fitla mu nu ki man ku tɔ mu. Ee biti ɔ yɛ tɔ ke ɔ yege asɔn kyiigisa mu i gyii su.

21 Nu asa kpini bee biti ba taa bamu tamaa tuu mu nkɔn su.”

Yesu maa Beelisebu

(Maki 3:20-30; Luka 11:14-23)

- 22 Kakaaku asa aku ba taa onyin ku biya Yesu. O gye gyaatanapu ye naamuu lu fee nbwu libi ba te mu su. Yesu kye mu, nu mu ansi i bugi nu o bila ee taale ee towe.
- 23 Nu ii kyinkyin asa mu kpini, nu ba taase abaa ye, “Onyin nimo i gye Dawidi kanaana-bii mu do?”
- 24 Amaa Farasii abi mu ba maa nu inimu mu, ba towe nin ye, “Nbwu libi kumu mu nu bee tu ye Beelisebu mu u sa onyin nimo olon, nu ee taale ee gya nbwu libi ee kusu asa su kanin mu.”
- 25 Yesu bu bamu nfeere nu o towe bamu ye, “Nu Kuwura-gyii kumaa to asa ba kan bartge to bee ko ye abaa mu, ki mee kyereee nu ki tiye. Nu kade abee kikpaara su abi ba kan bartge to bee ko ye abaa mu, kade abee kikpaara manja kii biti ki boyi.
- 26 Nu i kan i gye kesintin fee Sitaane u gya Sitaane mu, u kaapu fee o bartge mu n-yu to kinyo nin. Imu su nene nu mu kuwura-gyii mu ki bila taale yile?”
- 27 Fan ye Beelisebu u sa me olon nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su. To, kanin bire animu u sa fane abulapu olon nu bee taale bee gya nbwu libi bee kusaa asa su? Fane gbaa-gbaa fane abulapu ii biti ba bun fane kupwe fee fan man su kesintin.
- 28 Amaa nu i gye lbwaare Kayaayu nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su mu, kanin bire fan bu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki wula ki bu fane ase.”
- 29 Nu Yesu bila kyaga su ye, “Oku mee taale loo ololonpu ku kikpaara su naa swii mu kapatye, amoo o gyankpaa njina mu yla poyi ke o lan taale naa swii mu kapatye lu kikpaara mu su.
- 30 “Okumaa mu nu o man tii me su mu, ii kisi me nin, nu okumaa mu nu o mee kuola ee kye me to mu, ee yaase asa mu nu n kuola mu nin.
- 31 Imu su, n towe fane ye, okumaa mu nu o waa alibi abee o towe yii lbwaare mu, lbwaare ii biti o taa kee mu. Amaa okumaa mu nu o towe yii Kayaayu Kyirekyure mu, lbwaare mee ye o taa kee mu.
- 32 Nu okumaa mu nu o towe asin ku yii me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, lbwaare ii biti o taa kee mu, amaa okumaa mu nu o towe asin yii Kayaayu Kyirekyure mu bire, lbwaare mee ye o taa kee mu nbunbu sanja nimo to abee sanja mu nu ii biti i ba mu.

Oyu kumaa kumaa kumu abi

(Luka 6:43-45)

- 33 “Nu fu kan kyula ye oyu ku abi i gye abi danbirasa mu, oyu maa gbaa gye oyu danbirasa nin, amaa nu fu kan kina ye oyu ku abi man gye abi danbirasa bire, oyu maa gbaa man gye oyu danbirasa. Lu fee oyu abi soyisa nu bee su bee bu kumu.

34 Fane asa libi fee ananse, nene nu fen taale tawe umu nu i buron, yegge fane ato waasa gye alibi? Lu fee kutu mu nu ki bu nyimisa kakolo to mu, kumu u lu mu konu to.

35 Nyimisa danbrasa bire, ato danbrasa mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee tawe, nu nyimisa libi mo, ato libi mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee tawe.

36 Amaa n tawe fane fee, katowe gyaga kumaa mu nu asa kumaa nimu tawe mu, ee biti o lee kumu konu lbwaare ansi to, kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa mu.

37 Lu fee fu ntowe nu lbwaare ii biti o yle su tale fu fee fu gyii asu abee fu gyii kupwe.”

Gyiwu abi bee biti asunkaala lu Yesu ase

(Maki 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Tutu nu nbara akaapupu aku ye Farasii abi aku ba tawe ye, “Okaapupu an biti fee fu waa asin kyinkyinsa kaapu ane.”

39 Nu Yesu lee konu ye, “Ndaga kakyina nimu to alibi awaapu ye bamu nu be mee sun lbwaare u ku bee biti asin kyinkyinsa. Amaa baa mee nye umu, amoo sunkaala mu nu i ba lbwaare otowepu Gyona su mu, nu n biti n waa kaapu bamu.

40 Fee kanan mu nu Gyona gyii nke nsa ibiri okun lala oto to mu, kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu gbaa n biti n gyii nke nsa ibiri kase to.

41 Kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa kpini mu, Ninewe abi bee biti ba kusu, ke ba bun ndaga kakyina nimu to asa kupwe. Lu fee sanja mu nu lbwaare otowepu Gyona naa tawe bamu lbwaare asin mu ba yegge alibi kiwaa. Amaa me, mu nu n kyo lbwaare otowepu Gyona mu n bu nfu.

42 Nu kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa kpini mu, Seeba Owura-kyusa mu nu o lu kata-kata mu, ii biti o kusu yle ke o bun ndaga kakyina nimu to asa kupwe. Lu fee o lu koo kata-kata ba nu Owura Solomon kanyaasin kikaapu mu. Amaa me mu nu n kyo Solomon mu n bu nfu.”

43 Yesu kyaga su ye, “Nu kayaayu libi dan kusu nyimisa su mu, ki naa ki naa ofuli su nin kii biti okynakpa. Amaa nu ki man kan nye mu,

44 ki tawe sa kumu n-yu ye, ‘N biti n bwii kpee me kikaara mu nu n lu mu su.’ Nu o kan ba fuu nu o wu fee sehn man bu kumu to, yegge ki lona ki de ye odan mu,

45 Tutu nu ee lu kpee ke o naa taa mu toomaa ana n-yaayu libi asunu mu nu ba libi ba kyo mu tii mu n-yu su, ke ba kpee naa kyina tutu. Saamu, kanan mu nu o daa o du mu, ii biti i baa i kyo kanin. Kanin nu ii biti i baa i du sa ndaga kakyina kanimu to asa libi.”

Yesu mu-nyi ye mu-supu ana

(Maki 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Yesu maa san ɔ maa su ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa sakɔ mu, mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yile nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ mu ase.

47 Nu ɔku tɔwɛ Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile nbwama bee biti fɛɛ ba tɔwɛ fu ase.”

48 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Anɔmu ɪ gye mi-nyi, nu anɔmu ana ɪ gye mu-supu ana?”

49 Tutɔ nu ɔ tɛɛɛ mu kɪbaa kaapu mu abɪlapu, tɔwɛ ye, “Fan ku! Mi-nyi ye mi-supu ana ndee.

50 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ waa mɛ-Sɛ mu nu ɔ bu susu mu kɔkɔlɔ biti mu, ɪ gye mi-supu ye mɛ-pɪkyu ye mi-nyi.”

Matiwu 13

Kɪɲasan lu ayu ɔɲmateɔ ku su

(Maki 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Kanɪn kake maɲa nu Yesu lu kɪkpaara su kpee naa kyɪna ɔbun kaa ɛɛ kaapu.

2 Asa damantɛ ba maa kyaabɔɔ mu mu, o loo ɔkuli tɔ naa kyɪna yege asa mu ba yile ɔbun-kaa.

3 Nu ɔ taa aɲasan tɔ kaapu bamu ato damantɛ. ɔ bo bamu kɪɲasan ku ye, “ɔɔɔɔɔ ku ɪ bu tɔ nu o kpee ɔ naa ɲmate ayu.

4 Maa naa ɲmate umu mu, ɪku ɪ tye ɔkpakaa, nu nbwiibi ba ba tase umu gyii.

5 Nu ɪku ɪ tye afule su, katɪn mu nu ise ɪ man kyɔ. Nu ɪ kɔyt bilɛn kpali fɛɛ ise mu maa man bunye su.

6 Amaa kyɔwɛ maa ba ɛɛ da mu, i fugya umu, nu i wu lu fɛɛ umu ilin ɪ man kyɔ.

7 Nu ɪku mɔɔ ɪ tye iwii tɔ, nu iwii mu ɪ dan nyan kɪtaa umu.

8 Amaa ayu mu ɪku ɪ tye kase danbirasa su, nu ɪ sɔyt amu lala-lala. ɪku ɪ gye kɪlfa, nu ɪku ɪ gye adisiye, nu ɪku mɔɔ adisa.

9 ɔmu nu ɔ su asu nu ee biti o nu mu o nu.”

Yesu ɪ tɔwɛ sa asa kɪɲasan tɔ

(Maki 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Nu Yesu abɪlapu mu ba ba mu ase ba taase mu ye, “Mɪnɛ ɪ waa nu aɲasan tɔ nu fu su fu kaapu asa?”

11 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Fanɛ fanɛ birɛ ɔkpa bugi sa fanɛ fɛɛ fan bu lbwaare kuwura-gyii mu tɔ asiri asɪn mu, amaa bameɛ bamu birɛ ɪ man bugi sa bamu.

12 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ su lbwaare asɪn mu, bee biti ba sa mu gaa tii su, ke ɔ nye kyun su. Amaa ɔkumaa mu nu ɔ man su mu, halu pii kumaa mu nu ɔ su mu gbaa mu, bee biti ba kɔɔɛ lu mu ase.

13 Kuto mu su nu n su anjasa n kaapu bamu mu i gye fee, Bee ku amaa be mee wu, bee nu, amaa be mee nu danbirasa abee be nu umu kase.

14 Imu su asin mu nu lbwaare bola mu otowepu Isaya su towe yla mu, i ba to asa numu su. Imu i gye ye, 'Fen biti fan nu ke fan nu, amaa fen mee ye fan nu kase. Fen biti fan ku ke fan ku, amaa fen mee ye fan wu sehn.

15 Lu fee asa banumu bamu nkolo i bulon, nu ba tii bamu asu, nu ba bun bamu ansi su. Naafoo bamu ansi ii biti i wu, ke bamu asu ii nu, ke bamu nkolo to ii nu asin kase, ke ba bwii ba me, lbwaare ase ke n kye bamu alo.'

16 Kusee i gye sa fane mu nu fane ansi ii wu nu fane asu ii nu.

17 N towe fane kesintin ye lbwaare atowepu gaalaagaa ye asa mu nu bamu ikpa i kyiigi lbwaare ase mu, bee biti gaa fee ba wu ato mu nu fen wu ye umu nu fen nu fale, amaa ba man nye umu.

Yesu kaapu ayu kumate kijasana mu kase

(Maki 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 "Nbuubu fan nu kijasana lu ayu otowepu mu kase.

19 Ayubi mu nu i tiye okpaka mu du nin fee, bamu nu bee nu lbwaare kuwura-gyii mu asin, nu ba man nu umu kase mu, nu Sitaane ee ba be lee abi mu nu ba nmate mu lu bamu nkolo to.

20 Ayubi mu nu i tiye afule su moo mu, i du nin fee bamu nu bee nu asin danbirasa mu, nu ba taa kokoloo fuuli koolo umu opula to mu.

21 Amaa i maa man loo bamu nkolo to kyeekeyee su mu, asin mu mee kyeeeee bamu to. Imu su nu awurufo abee kanyanla dan i ba bamu su lu asin mu su mu, opula to nu bee tiye lu bamu kikoolo-gyii to.

22 Ayubi mu nu i tiye iwii to mu i gye bamu nu bee nu asin danbirasa mu, amaa dulinyaa numu to ato toowosa ye kafulee biti bansa mu, u nyan kita asin danbirasa mu, nu i mee soyi abi.

23 Amaa ayubi mu nu i tiye kase danbirasa to mu, i gye bamu nu bee nu asin danbirasa mu nu bee nu umu kase mu, umu su bee waa ato danbirasa gaa fee ayubi mu nu u soyi abi kilifa nu iku adisiye nu iku moo adisa mu."

Kijasana lu afitiri libi mu su

24 Nu Yesu bila bo bamu kijasana ku ye, "Susu kuwura-gyii mu du nin fee onyin ku maa naa nmate ayubi danbirasa mu ndoo to.

25 Asa ba maa de lwe kagyanbwe mu, oowopu manja mu-dun naa taa afitiri libi nmate waa ayu mu to, nu o nate kyun.

26 Ayu mu maa nye ito u kouge mu, nu afitiri libi mu gbaa u dan.

27 "Nu kadoo wuya mu ayaafole ba ba mu ase ba towe mu ye, 'Onyirpe, man gye ayubi danbirasa nu fu nmate fu ndoo mu to? Fine nu afitiri libi numu i lu?'

28 “Nu ɔ lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, ‘Mɛ-dɔn ku ɪ waa kanɪn.’ “Nu mu ayaafɔlɛ mu ba taase mu yɛ, ‘Fii biti fɛɛ a naa kyiigi imu abɛɛ?’

29 “Nu bamu-nyɪrɪpɛ mu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, ‘Ayee, fan yɛgɛ imu kikiyiigi, lu fɛɛ fan kan yɛ fen kyiigi afitiri libi mu, fen biti fan kyiigi buga yɛ ayu mu.

30 Fan yɛgɛ imu kpini ɪ buga dan naa fɔv kitɪŋɛ saŋa. Kanɪn saŋa maa mu, n biti n tɔwɛ atɪŋɛpɔ mu yɛ, ba daa kɪkpantɛ afitiri libi mu ŋmina ntun-ntun kɛ ba tuwa imu. Kɛ ba laata ayu mu naa waa mɛ kɪkyagɪla tɔ.’ ”

Kɪŋasan lu masitadi oyu kibi pii mu su

(Maki 4:30; Luka 13:18-19)

31 Nu Yesu bila bɔ bamu kɪŋasan ku yɛ, “Susu kuwura-gyii mu du nɪn fɛɛ ɔnyɪn ku maa taa masitadi oyu kibi pii naa duu mu ndɔɔ tɔ.

32 Halu oyu maŋa kibi kɪ maa du pii iyu abi kpini tɔ gbaa mu, ku dan kɪ kyo apɔnfa kpini, nu ku ba waa oyu nu nbwiibi bɛɛ ba waa bamu nsuswaa kɪmu n-yaabi su.”

Kɪŋasan lu kɪfɛ tɪnsa su

(Maki 4:33-34; Luka 13:20-21)

33 Nu Yesu bila bɔ bamu kɪŋasan yɛ, “Susu kuwura-gyii mu ki du nɪn fɛɛ ɔkyu ku maa taa kɪfa-tɪnsa kyagɪlɛ bodobodo inyifo ɪkyɛmɪsɛ ɪlala ɪsa tɔ mu, nu inyifo mu ɪ tin nye akyo.”

34 Aŋasan tɔ nu Yesu tɔwɛ ɪnumu sa sakyo mu. ɔ man tɔwɛ sɛhn sa bamu yɛgɛ ɪ man gye aŋasan tɔ.

35 Yesu waa kanɪn nɪn kɛ asɪn mu nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ tɔwɛ yɪla mu ɪ ba tɔ. Asɪn mu ɪ gye yɛ, “Aŋasan tɔ nu n biti n tɔwɛ bamu asɛ, N biti n tɔwɛ bamu asɪn baalasa mu nu ɔku man nyi imu lu koo dulinyaa npiili asɛ.”

Yesu lɛɛ afitiri libi kɪŋasan mu kasɛ

36 Nu Yesu lu sakyo mu asɛ nu ɔ kyɔn kɪkpaara su, nu mu abɪlapɔ mu ba ba mu asɛ ba tɔwɛ mu yɛ, “Kaapɔ anɛ kɪŋasan mu nu fu bɔ lu ayu yɛ afitiri libi mu kasɛ.”

37 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “ɔdɔɔpɔ mu nu o duu ayubi danbrasa mu ɪ gye mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu.

38 Ndɔɔ mu ɪ gye dulinyaa, nu ayubi danbrasa mu ɪ gye lbwaare kuwura-gyii mu tɔ asa. Afitiri libi mu mɔɔ ɪ gye bamu nu ba gye Sitaanɛ asa mu.

39 Nu ɔdɔn mu nu o duu afitiri libi mu ɪ gye Sitaanɛ. Ayu mu kitɪŋɛ saŋa mu ɪ gye dulinyaa laalaalwɛ. Nu atɪŋɛpɔ mu ɪ gye lbwaare nbɔɔ mu.

40 “Imu su fɛɛ kanan mu nu ba kpantɛ afitiri libi mu tuwa mu, kanɪn nu ii biti ɪ waa dulinyaa laalaalwɛ nɪn.

41 Mε, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, n biti n sun me susu nbɔɔ, ke ba ba tase kutɔ kumaa mu nu ku pina asa nu bee waa alibi mu, ye bamu nu bee waa alibi mu, lu mi kuwura-gyii mu to.

42 Ke ba taa bamu tuu waa awurufɔ fulɔn yen-yen mu to, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu.

43 Amaa bamu nu bamu ukpa i kyiigi lbwaare ase mu bee biti ba nɔlɔge su fee kyɔwe bamu-Se kuwura-gyii mu to. Omu nu ɔ su asu nu ee biti o nu mu o nu.”

Kujasan lu ato pulasa kpare ye kigyibi kpare mu su

44 Nu Yesu bila bo bamu kujasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu ki du nin fee ato kpare fee suwa mu nu ba taa baala nu onyin ku naa benti kase ku su. Maa wu umu mu, nu o bwii bun umu su. I maa waa mu okɔn gaa su mu, nu ɔ naa taa mu ato kpini fee nu ɔ naa soɔ kanin kase manja.

45 “Susu kuwura-gyii mu ki bila ki du nin fee, oyaawu-gyipu maa naa ee biti kigyibi kpare mu.

46 Nu maa naa nye kuku nu ki gye kikpare mu, ɔ naa fe mu ato mu nu ɔ su mu kpini, nu ɔ naa soɔ kumu.”

Kujasan lu kisewu mu su

47 Nu Yesu bila towe ye, “Susu kuwura-gyii mu bila ki du nin fee, tkin okitapu maa tuu mu kisewu kita tkin kukwu-kukwu.

48 Ikin mu ba maa bola kisewu mu nu akitapu mu ba bute kumu ba olukaa nu ba kyina tase adanbirasa mu waa alantan to, nu ba taa bamu nu ba man burɔn mu foyi.

49 Kanin nu ii biti i ba waa dulinyaa laalaaluwe mu. lbwaare nbɔɔ mu bee biti ba ba tase asa libi lee asa danbirasa to,

50 ke ba taa bamu tuu waa awurufɔ fulɔn yen-yen mu to, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu.”

51 Nu Yesu taase bamu ye, “Fan nu umu nu n towe fane kpini kase?” Nu ba ye, “Eehn, an nu umu kase.”

52 Nu Yesu towe bamu ye, “Kanin su, nbara okaapupu kumaa mu nu ɔ ba waa obulapu lu susu kuwura-gyii su mu, du nin fee kipaara wuya mu nu ɔ lee mu ato kpare pupwe ye adidaa lu mu obu to mu.”

Ba kina Yesu mu gbaa-gbaa kade to

53 Yesu maa bo bamu anasan animu luwe mu, ɔ lu kade mu to.

54 Nu o kpee mu gbaa-gbaa mu kade to. Nu ɔ naa piili ee kaapu asa bamu kabwaare-kule ogyanekpa, nu i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, “Fina nu onyin nimu nye fale kanyaasin ye asin kyinkyinsa nimu lu?”

55 Man gye kapinta mu-bii mu ndee? Man gye mu-nyi i gye Mɛɛri mu? Nu man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Simon ye Gyudasi mu?

56 Man gye mu pukyu ana kpini i bu ana ase nfu? Nu fine nu o nye fale asin nɔmu kpini lu?”

57 Imu su ba kina kikɔɔle mu. Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Ibwaare ɔtɔwɛpu kumaa nɔmu su bɛɛrɛɛ katin kumaa, amɔɔ mu kade tɔ ye mu kikpaara su abi nkun ase nu o man su bɛɛrɛɛ.”

58 Yesu man waa asin kyinkyinsa gaalaagaa tutɔ, lu fɛɛ asa mu ba maa man su kikɔɔle-gyii su.

Matiwu 14

Gyon Okyugyeepu kumu kitin

(Maki 6:14-29; Luka 9:7-9)

- 1 Sanja maa tɔ nu owura Herodi mu nu ɛɛ ku Galile su mu nu asin lu Yesu su,
- 2 nu o tɔwe mu kumaa abi mu ye, “N kɔɔle gyii fɛɛ Gyon okyugyeepu mu i kyinjɪ lu lewu tɔ ba, imu su nu o su fale ɔlon ɛɛ waa asin kyinkyinsa nɔmu.”
- 3 Herodi nɔmu wula yege nu ba kitaa Gyon njmina taa mu tii obu, lu Herodiya mu nu naafɔɔ o daa o gye Herodi manja mu-supu Filipu mu-ka mu su.
- 4 Lu fɛɛ Gyon daa kyina ɛɛ tɔwe mu ye, “I man de okpa fɛɛ fu kɔɔle fu-supu mu-ka Herodiya kili.”
- 5 Naafɔɔ Herodi daa ee biti o mɔɔ Gyon nin, amaa o kyina o sile asa mu, lu fɛɛ Gyiwu abi ba wu fɛɛ Gyon gye Ibwaare ɔtɔwɛpu nin.
- 6 Amaa kakaaku Herodi maa kyina ee gyii mu kake kuygesa akɛ kinsigyi mu, Herodiya mu-bii kyusa kyaa sa bamu, nu i waa Herodi okɔn naa kyun su.
- 7 Nu o da mu kɔkɔɔ su bɔ ntan tɔwe mu ye, kuto kumaa mu nu o kan tɔwe ye ee biti mu, ee biti o sa mu.
- 8 Nu mu-nyi tɔwe waa mu ye o naa tɔwe Herodi ye, “Sa mɛ Gyon Okyugyeepu kumu tangiran tɔ nfu nbunbu nɔmu.”
- 9 Asin mu i tɔɔɔɔ Owura Herodi gaa, amaa lu mu ntan mu nu o bɔ, ye mu kinsigyi tɔ afo mu su mu, o sa kɔnɔ ye ba waa kanin sa kebii kyusa-bi mu.
- 10 Nu o yege ba naa tin Gyon kumu obu tiisa mu tɔ.
- 11 Ba biya Gyon kumu mu tangiran tɔ ba sa kebii kyusa-bi mu, nu o taa kumu naa sa mu-nyi.
- 12 Nu mu abulapu ba ba taa mu kubuni naa pula. Nu ba naa tɔwe Yesu.

Yesu yege asa ngbin nnuu ba gyii njmɛ

(Maki 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyon 6:1-14)

- 13 Yesu maa nu kuto mu nu ki waa mu, nu o taa okuli lu tuto mu nkun kpee opula mu nu i du surum. Sakyɔ mu ba maa nu kanin mu ba taa ayaa to lu nde su ba mu ase.
- 14 Yesu maa kpilge lu okuli mu to nu o wu asa damante mu, bamu asin i waa mu kuwee nu o kye bamu nu bee lo mu.
- 15 Imu kalaatipwe ase mu, mu abulapu ba ba mu ase ba towe mu ye, “Opula nimu bu kata ye kade, nu kyowe mɔɔ tee luwe. Yegɛ sakyɔ mu ba kpee nde-bi-nde-bi to ke ba nye naa sɔɔ agyito gyii.”
- 16 Yesu lee kɔnɔ ye, “I man dagaa fee ba kpee. Fane nin fan sa bamu agyito ke ba gyii.”
- 17 Nu abulapu mu ba lee kɔnɔ ye, “Bodobodo anuu ye ikin inyo nkun nu an su nfu.”
- 18 Nu o towe bamu ye, “Fan taa imu biya me nfu.”
- 19 O towe asa mu ye ba kyina afitiri su. O taa bodobodo anuu mu ye ikin inyo mu, ku susu nu o taa afwaala sa lbwaare. Nu o kpee bodobodo mu to taa sa mu abulapu mu, nu abulapu mu mɔɔ ba taa sa asa mu.
- 20 Bamu kpini ba gyii nme, nu abulapu mu ba ba tase awuribi mu nu ba gyii san mu bola alantan kudu anyo.
- 21 Asa mu nu ba gyii bodobodo mu kɔnɔ i waa fee anyin ngbin nnuu, yegɛ ba man kale akyu ye nbii gbaa tii su.

Yesu nate nkyu su

(Maki 6:45-52; Gyɔn 6:15-21)

- 22 Inimu kamaa mu opula to nu Yesu yegɛ nu mu abulapu mu ba loo okuli to gyankpaa mu faa kpee benbe, nu o sa sakyɔ mu okpa ye ba nate.
- 23 Maa yegɛ nu ba kyun mu, o dii kpee kibɔ su mu nkun o naa kule kabwaare-kule. Kalaatipwe ase mu, mu nkun i bu tuto,
- 24 amaa sanja maa to mu okuli mu tee wola fuu nkyu nsana, nu afuu a maa waa mu, nu apaa a daa a kyenken okuli mu.
- 25 I ba fuu kibwayike su kerefi asa naa fuu kerefi asiye nsana mu, Yesu nate nkyu su ee kpee mu abulapu mu ase.
- 26 Ba maa wu maa naa nkyu su ee ba mu, bamu nkolo i nmaa bamu. Nu ba towe ye, “Obuni nin.” Nu ba kuusi lu fee kufuu ki kitaa bamu.
- 27 Amaa Yesu towe bamu opula to ye, “Fan nye nkolo, me nin. Fan man sile kufuu.”
- 28 Nu Pita lee kɔnɔ ye, “Onyirpe, nu i kan i gye fu mu, yegɛ n nate nkyu mu su ba fu ase.”

29 Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Ba!” Nu Pita lu ɔkuli mu tɔ ɔ naa nkyu mu su ee kpee Yesu ase.

30 Amaa maa wu apaa mu, kufuu ki kitaa mu, nu o piili ee munla, nu o kuusi yɛ, “Onyirpe, mɔlɔgɛ mɛ!”

31 Opula tɔ nu Yesu tɛɛɛ mu kɔbaa kitaa mu tɔ. Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Fu kɔkɔlɛ-gyii man kyo. Mine ɪ waa nu fu man kɔkɔlɛ gyii?”

32 Ba maa dii loo ɔkuli mu tɔ mu, nu afuu mu ɪ yɛgɛ.

33 Nu bamu nu ba bu ɔkuli mu tɔ mu, ba muɲa sun mu nu ba tɔwɛ yɛ, “Kesintin, fu gye lbwaare mu-Bii nun.”

Yesu kyɛ Kanɛsareti alɔpu alobi

(Maki 6:53-56)

34 Ba maa faa ɔbun mu, nu ba naa dan Kanɛsareti ɔsuwulɛ su.

35 Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu ba maa bu Yesu mu, ba sun tɔwɛ ndɛ mu nu ɪ kyaabɔɔ bamu mu kpini. Nu asa ba taa bamu alɔpu kpini ba mu ase.

36 Nu ba kulɛ mu yɛ, ɔ dan yɛgɛ kɛ alɔpu mu ba dan taa bamu abaa mata mu kaalɛ kɔnɔ-bi, nu bamu nu ba mata maɲa kpini ba nye alanfiya.

Matiwu 15

Farasii abi ba kitaa anaana tɔ kɔkaapu

(Maki 7:1-13)

1 Tutɔ nu Farasii abi mu aku yɛ nbara akaapupu ba lu Gyerusalem ba Yesu ase ba taase mu yɛ,

2 “Mine waa nu fu abulapu be mee buu anɛ anaana tɔ kɔkaapu mu? Lu fɛɛ ba mɛɛ fwɔl bamu abaa pɔyi nu bee gyii.”

3 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mine ɪ waa nu lu fanɛ anaana tɔ kɔkaapu su, fen mee buu lbwaare kɔnɔsa mu.

4 Lu fɛɛ lbwaare tɔwɛ yɛ, ‘Bu fu-sɛ yɛ fu-nyi’ nu ɔ bila yɛ, ‘Ɔkɔmaa mu nu ɔ tɔwɛ mu-sɛ abɛɛ mu-nyi kɔnɔ mu, ba mɔɔ mu.’

5 Amaa fen kaapu yɛ, nu ɔku kan tɔwɛ mu-sɛ abɛɛ mu-nyi yɛ, ‘Kakɛɛ mu nu ɪ dagaa fɛɛ fu nye lu mɛ ase mu, n taa waa saraga sa lbwaare mu,’

6 ɪ man bila i tiri fɛɛ o buu mu-sɛ yɛ mu-nyi kɛ ɔ ku bamu su. Imu su lu fanɛ anaana tɔ kɔkaapu su mu, fen mee buu lbwaare asin mu.

7 Fanɛ kebunbun ansi wuya ana! Fanɛ asin mu nu lbwaare bɔla mu ɔtɔwɛpu Isaya su tɔwɛ mu gye kesintin. Ɔ tɔwɛ yɛ,

8 ‘Asa nimu ba su bamu nɔnɔ nun bɛɛ bunyaa mɛ amaa bamu nkɔlɔ ɪ man bu mɛ ase.

9 Bee sun me klyan nin, lu fee nyimisa nbara nu be su bee kaapu.’ ”

Kuto mu nu ku waa nyimisa ineesi

(Maki 7:14-23)

10 Nu Yesu tu sakyo mu ba mu ase nu o tawe ye, “Fan nu me ase ke fan nu umu kase.

11 Man gye kuto mu nu kii loo nyimisa kono to mu u waa mu ineesi, amoo kuto mu nu ku lu mu kono to mu u waa mu ineesi.”

12 Nu mu abulapu mu ba ba mu ase nu ba taase mu ye, “Fu nyi ye Farasii abi mu ba maa nu fale asin mu i tawo bamu?”

13 Nu Yesu lee kono ye, “Oyu kumaa mu nu i man gye me-Se mu nu o bu susu i du kumu mu, ee biti o kyigi kumu tuu.

14 Fan man tawe bamu, ba du nin fee agyaatanapu mu nu bee gyankpaa agyaatanapu nin. Nu gyaatanapu kan ee gyankpaa gyaatanapu mu, bamu kpini bee biti ba tye obo to.”

15 Nu Pita tawe ye, “Lee kinasan manja kase kaapu ane.”

16 Yesu taase bamu ye, “Imu su fane nfeere i man puta bugi?

17 Fan man nyi ye kuto kumaa mu nu kii loo nyimisa kono to mu, ii kpee mu oto to nin nu u lu mu opu to?

18 Amaa ato mu nu u lu mu kono to mu lu mu kokoloto nin, umu u waa nyimisa ineesi.

19 Lu fee kokolo to nu nfeere libi fee, nyimisa kumoo, ye kulu okuli abee okaa kamaa, ye kikyuu ye kinyin biti kiyagaa, ye keyu, ye antjesa kitin, ye kitowe asin libi gyaga asa su.

20 Inumu waa nyimisa ineesi, amaa nu nyimisa mee fwu mu abaa nu ee gyii mu mee waa mu ineesi.”

Kakanaan-kyu mu kikole-gyii

(Maki 7:24-30)

21 Yesu lu tuto, nu o kpee Tayi maa Sidon osuwule kibaafun.

22 Nu Kakanaan-kyu ku mu nu o lu tuto ba mu ase ee saawu ye, “Onyirpe, Dawidi kanaana-bii, wu me kowe! Nbwu libi ba te mi kebii kyusa-bi su bee tawo mu gaa.”

23 Yesu man bugi kono tawe mu sehn. Nu mu abulapu mu ba ba mu ase ba kule mu ye, “Tawe okyu mu o nate, lu fee ee saawu ee tii ane asu.”

24 Nu Yesu lee kono ye, “Israyi abi mu nu ba du fee nbulupu foyisa mu, nkun ase nu lbwaare sun me.”

25 Nu okyu mu ba manja mu ansi to. Nu o tawe ye, “Onyirpe, kye me to.”

26 Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “I man dagaa ba maa taa nbii agyitɔ tuu sa igyoonɔ.”

27 Nu ɔkyu mu yɛ, “Onyiripe, i bu tɔ kanin, amaa igyoonɔ mu gbaa bee gyii agyitɔ wuribi mu nu u lu bamu-nyiripe ana iteeburu su u tiyɛ kase mu.”

28 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ɔkyu, fu kɔkɔle-gyii ki kyɔ gaa! Kanan mu nu fii biti mu i waa kanin sa fu.” Nu opula maa tɔ kebii kyusa-bi mu nye alanfiya.

Yesu yɛgɛ asa ngbin nna ba gyii nɛmɛ

(Maki 8:1-10)

29 Yesu lu tutɔ nu ɔ naa ɔ naa Galile ɔpu mu ikaa su. Nu o dii kpee kibu su naa kyina.

30 Asa damante ba ba mu ase, nu ba biya alopu fɛɛ, ayaa yɛ abaa wusa wuya ana, yɛ agyaatanapu, yɛ aboobi, yɛ atikipiri, yɛ alopu gaalaagaa, nu ba taa bamu naa yila mu ansi tɔ, nu ɔ kyɛ bamu.

31 Asa damante mu ba maa wu anaamuu ba maa tɔwɛ, yɛ boobi yɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba maa nate, yɛ agyaatanapu ansi i maa bugi mu, i kyinkyin bamu, nu ba yin Isirayi abi lbwaare.

32 Yesu tu mu abulapu mu ba mu ase nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Asa nɛmɛ asin i su mɛ kuwɛɛ, lu fɛɛ ba maa bu mɛ ase ndaga nke nsa ndee ba man su agyitɔ ba gyii. N mee biti fɛɛ ba taa akun kpewu, man gyɛ kanin bee biti ba lu tiyɛ ɔkra tɔ.”

33 Mu abulapu mu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fɛnɛ nu an biti a nye agyitɔ kikyɔ afitiri nɛmɛ tɔ sa asa damante banɛmu?”

34 Nu Yesu taase bamu yɛ, “Bodobodo afɛnɛ nu fan su?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “An su asunɔ yɛ ikin-bi gberɛɛ ku.”

35 Nu ɔ tɔwɛ asa damante mu yɛ ba kyina kase.

36 Nu ɔ taa bodobodo asunɔ mu yɛ ikin-bi gberɛɛ mu, nu ɔ taa afwaala sa lbwaare, nu ɔ gyayi-gyayi imu tɔ taa sa mu abulapu mu, nu ba mɔɔ bamu ba taa sa asa mu

37 Bamu kpini ba gyii nu ba nɛmɛ. Nu mu abulapu mu ba taase imu agyisan wuribi mu bola alantan asunɔ.

38 Anyin mu nu ba gyii agyitɔ mu ba gyɛ ngbin nna, yɛgɛ ba man karage akyu yɛ nbii tii su.

39 Yesu maa kala sakyo mu luwɛ mu, nu o loo ɔkuli tɔ, nu ɔ faa kpee Magadan kibaafun.

Matiwu 16

Gyiwu abilisa ba ku bee biti asin kyinkyinsa

(Maki 8:11-13)

¹ Nu Farasii abi ye Sadusi abi ba ba Yesu ase ba ba tuu mu to ku, umu su ba towe mu ye o waa asin kyinkyinsa ku lu susu kaapu bamu.

² Nu Yesu lee bamu kono ye, “Kyowe maa kpee o naa tye mu, fen taale fen bu fen towe ye, ‘Oke kyowe ii biti o da, lu fee abwaare-wule i payi koo’.

³ Nu nyenyenuu moo fen taale fen towe ye, ‘Ndaga bulayi ii biti o da, lu fee abwaare-wule i payi nu i bii to.’ Fen taale fen wu abwaare-wule mu kanan mu nu i du, nu fee lee umu kase, amaa fen mee taale fen bu nke numu to asin, ke fen lee umu kase.

⁴ Fane ndaga kakyina numu to alibi awaapu mu nu fan kina lbwaare. Fen taase fen biti asin kyinkyinsa lu me ase, amaa fan man ye fan wu asin kyinkyinsa ku, amoo umu nu i waa lbwaare otowepu Gyona mu.” Yesu maa towe kanin mu, nu o yeye bamu nu o kyun.

Farasii ye Sadusi abi kife tin agyito sa

(Maki 8:14-21)

⁵ Abulapu mu ba maa faa kpee benbe mu, ba nyinji fee ba man taa bodobodo.

⁶ Nu Yesu towe bamu ye, “Fan ku danbirasa, ke fan baa fen da Farasii abi ye Sadusi abi kife mu nu kii tin bodobodo mu su.”

⁷ Tuto nu ba piili bee towe abaa ase ye, “A maa man biya bodobodo mu su nu ee towe kanin mu.”

⁸ Yesu maa nyi kuto mu nu bee towe su mu o taase bamu ye, “Fane mu nu fane kikoolle-gyii ki man kyoo! Mune i waa nu fen towe, fane ki man su bodobodo asin?”

⁹ Fan san fan man pita nu asin numu kase? Saŋa mu nu n daa gyayi bodobodo anuu to sa anyin ngbin nnuu mu, fen mee nyinji? Agyisan alantan afine nu fan daa tase bola mu?

¹⁰ Abee n maa daa gyayi bodobodo asuno to sa asa ngbin nna mu, agyisan alantan afine nu fan daa taase bola mu?

¹¹ Mune u waa su nu fen mee taale bu fee man gye bodobodo asin nu n towe? Amaa fan baa fan da fane n-yu su lu Farasii ye Sadusi abi kife tinsa mu su.”

¹² Tuto nu abulapu mu ba lan nu kase fee man gye kife tin agyito mu asin nu ee towe bamu ye ba baa ba da su, amaa Farasii ye Sadusi abi asin kaapusa nu o diyee.

Pita kilae towe asa kulon mu nu Yesu gye

(Maki 8:27-30; Luka 9:18-21)

¹³ Nu Yesu kpee kabaafun mu nu ki bu tiri Kasariya Filipi kade to mu. Maa bu tuto mu, nu o taase mu abulapu mu ye, “Anumu nu asa ba ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n gye?”

- 14 Nii ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Aku ba yɛ fu ɪ gyɛ Gyɔn Okyugyeepu mu, nii aku ba yɛ fu ɪ gyɛ Eligya, nii aku mɔɔ ba yɛ fu ɪ gyɛ Gyeremiya abɛɛ lbwaare atɔwɛpu mu tɔ ɔku.”
- 15 Nii Yesu taase bamu yɛ, “Nii fanɔɔ fan fa? Animu nii fan yɛ n gyɛ?”
- 16 Nii Simon Pita lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fu ɪ gyɛ Krisito, lbwaare mu nii ɔ tɛ kakpaa mu Mu-Bii.”
- 17 Nii Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Fu Simon, Gyona mu-bii! Kusee ɪ gyɛ sa fu, lu fɛɛ man gyɛ nyimisa ɪ lɛɛ fale kesintin asin nimu kaapu fu, amaa mɛ-Sɛ mu nii ɔ bu susu mu ɪ lɛɛ fale asin mu kaapu fu.
- 18 Imu su n tɔwɛ fu yɛ, fu gyɛ Pita, nii kanɪn kifule maɲa su nii n biti n pɔyi mɛ, Krisito kubu mu, nii lewu gbaa mɛɛ taale gyii kumu su.
- 19 N biti n taa susu kuwura-gyii isafwu kpini sa fu. Kuto kumaa mu nii fu kyula kase su nfu mu, lbwaare gbaa kyula kumu susu. Nii kuto kumaa mu nii fu kina kase su nfu mu, lbwaare gbaa kina kumu susu.”
- 20 Tutɔ nii Yesu da mu abulapu mu amu tɔ yɛ, ba man kan waa tɔwɛ ɔku yɛ mu ɪ gyɛ Krisito.

Yesu tɔwɛ mu kelewu asin

(Maki 8:31—9:1; Luka 9:22-27)

- 21 Lu kanɪn saɲa maɲa u su ii kpee mu, Yesu piili bugi tɔ ɛɛ tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “I tiri fɛɛ n maa kpee Gyerusalem naa gyii awɔrɔfo gaa lu abɪlsa, yɛ aseepu-bɪlsa yɛ nbara akaapupu kpini abaa tɔ. Bee biti ba mɔɔ mɛ, kɛ kake sasapu mu, n kyinji ba nkpa tɔ.”
- 22 Nii Pita taa Yesu kpee ɪkaa su tɔwɛ yii mu yɛ, “Afuloo! ɔnyirpe! lbwaare ɔ taa imu kpee kata-kata. Inimu ɪ mɛɛ yɛ ɪ ba fu su kakaaku.”
- 23 Nii Yesu bilinji tɔwɛ Pita yɛ, “Sitaane, taa lu mɛ su! Fii kun mɛ ɔkpa nin, lu fɛɛ fu nfɛɛɛ ɪ man gyan lbwaare atɔ su, amɔɔ ɪ gyan nyimisa lɛɛ su nin.”
- 24 Tutɔ nii Yesu tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “Nii ɔku kan ee biti o buu mɛ mu, ɪ dagaa maa kina mu n-yu, kɛ ɔ sula mu gbaa-gbaa mu oyu-laasa kɛ o buu mɛ.
- 25 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nii ee biti ɔ mɔlɪgɛ mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti ɔ pan imu, amaa ɔkumaa mu nii ɔ pan mu nkpa lu mɛ su mu, ii biti o bwii nyɛ mu nkpa mu.
- 26 Nii nyimisa kan nyɛ dulinyaa tɔ kuto kumaa, nii ɔ pan mu nkpa mu, mine tɔnɔ nii ɔ nyɛ? Abɛɛ mine nii nyimisa ɪ taale taa kyɛɛ mu nkpa?
- 27 Lu fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyunsa mu n biti n baa yɛ ɔsɛ mu bunyaa, yɛ mɛ nbɔɔ, kɛ n ba ka ɔkumaa nimu kuko lu mu kusun mu nii ɔ waa mu su.

28 N tɔwɛ fanɛ kesintin nɪn fɛɛ asa kɔ ba yɪla nfu, nu ba mɛɛ yɛ ba wu, naa fuɔ saɲa mu nu bee biti ba wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa maa ba yɛ mu kuwura-gyii mu.”

Matiwu 17

Yesu n-yu ɪ kyɛɛgɛ kibɪ kɔ su

(Maki 9:2-13; Luka 9:28-36)

- 1 Nkɛ nsiye kamaa tɔ mu, Yesu taa Pita yɛ Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, nu ba dii kpee kibɪ lala kɔ su bamu nkun.
- 2 Tutɔ nu Yesu kyɛɛgɛ bamu ansi su. Mu ansi su u ŋaligɛ fɛɛ kyɔwɛ, nu mu ato bunsɔ ɪ kyɛɛgɛ waa parepare u ŋaligɛ su.
- 3 Tutɔ nu ba wu lbwaare atɔwɛpu anyɔ, Mosesi maa Eligya ba lu opula tɔ bee tɔwɛ Yesu ase.
- 4 Nu Pita tɔwɛ Yesu yɛ, “Ōnyɪrɪpɛ, ɪ burɔn fɛɛ a maa bu nfu. Nu fu kan fii biti mu, n biti n yii abu asa, fu lɛɛ kuku, Mosesi lɛɛ kuku nu Eligya lɛɛ kuku.”
- 5 Pita maa san ɔ maa su ɛɛ tɔwɛ mu, nu kabwaare-wulɛ ŋaligɛsa ba bun bamu su. Nu ɔbulɛ kɔ tɔwɛ kabwaare-wulɛ mu tɔ yɛ, “Ōnumu ɪ gye Mi-Bii-nyɪnsa mu nu n su kebiti sa, nu mu ɪ bola mi ansi. Fan nu mu ase!”
- 6 Abulapu asa mu ba maa nu fale mu, kufuu ki kitaɔ bamu gaa, nu ba kyun bun kase.
- 7 Amaa Yesu ba bamu ase taa mu kibaa mata bamu, tɔwɛ yɛ, “Fan kusɔ, fan man waa kufuu.”
- 8 Ba maa kusɔ ku mu, ba man wu ɔku, amɔɔ Yesu nkun.
- 9 Ba maa kpiligɛ kibɪ mu su bee ba mu, Yesu da bamu amu tɔ yɛ, “Fan man tɔwɛ ɔku kutɔ mu nu fan wu mu, naa fuɔ saɲa mu nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n kyɪŋi lu lewu tɔ.”
- 10 Nu abulapu mu ba taase Yesu yɛ, “Mɪnɛ su nu nbara akaapupu mu bee tɔwɛ yɛ ɪ dagaa lbwaare ɔtɔwɛpu Eligya maa gyankpaa ba pɔyɪ?”
- 11 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “Kesintin nɪn, ɪ dagaa Eligya maa gyankpaa ba, ke ɔ lɔŋɔ kutɔ kumaa yɪla o gyoo.”
- 12 Amaa n tɔwɛ fanɛ numu, Eligya tɛɛ wula ba nu asa ba man bu mu, amaa ba waa mu kanan kumaa mu nu bee biti. Nu kanɪn maɲa nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu gbaa ii biti o gyii awurufɔ bamu abaa tɔ.”
- 13 Nu Yesu abulapu mu ba nu kase nɪn fɛɛ, Gyɔn okyugyeepu asɪn nu Yesu u tɔwɛ ɛɛ sa bamu kanɪn.

Yesu kyɛ obii-nyɪnsa kɔ kigbingbin

(Maki 9:14-29; Luka 9:37-43)

- 14 Ba maa bwii ba sakyo mu ase mu, onyin ku ba Yesu ase ba muja mu ansi to.
- 15 Nu o towe ye, “Onyirpe, wu mi-bii-nyinsa kowee. Lu fee o gye kigbingbin wuya nu ee gyii awurufo gaa. Ee taale ee tye fulon to abee nkyu to.
- 16 N taa mu ba fuu abulapu mu ase, amaa ba man taale kye mu.”
- 17 Nu Yesu lee kono ye, “O, fane ndaga kakyina nimu to asa mu nu fan man su kikole-gyii, nu fane ikpa i man kyigi! Nke nfi ne nu n biti n gyii fane ase? Nene nu n biti n bila nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya me nfu.”
- 18 Nu Yesu pnte kabwu libi mu su, nu ki kusu kebii-nyinsa mu su, nu opula manja to o nye alanfya.
- 19 Tutu nu abulapu mu ba ba Yesu ase bamu nkun ba taase mu ye, “Mune su nu an man taale gyan kabwu libi mu lu kebii-nyinsa mu su?”
- 20 Yesu lee bamu kono ye, “Lu fee fane kikole-gyii ki maa man kyo mu su. N towe fane kesintin to fee, nu fan kan fan su kikole-gyii pii fee masitadi oyu kibi gbaa mu, fen taale towe kibii nimu ye, ‘Kusu lu nfu kpee fale’ ke ki kusu. Sehn man bu to nu fen mee taale waa.”
- 21 (Amaa amoo kabwaare-kule ye nohmina u taale waa fale asin nimu kedubi.)
- 22 Saaja mu nu abulapu mu kpini ba ba Galile osuwule su mu, Yesu towe bamu ye, “Bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa abaa to.
- 23 Bee biti ba moo me, ke kake sasapu mu, n kyiji ba nkpa to.” Abulapu mu ba maa nu kanin mu, bamu nkolo i nyita bamu gaa.

Kabwaare-sunkpa aye tutuu

(Maki 9:30-32; Luka 9:43-45)

- 24 Yesu maa mu abulapu ba maa ba Kapanum kade to mu, kabwaare-sunkpa aye tutuu akolepu mu ba ba Pita ase ba taase mu ye, “Fane okaapupu u ka kabwaare-sunkpa aye tutuu mu?”
- 25 Nu Pita lee kono ye, “Eehn, ee ka.” Pita maa ba kikaara su mu, nu Yesu daa kitaase ye, “Simon fu nfeere i gye nene? Bamoo ase nu dulinyaa to awura bee kole bamu kagya kase tutuu? Bee kole bee lu bamu gbaa-gbaa bamu-bii ana ase nin abee afo ase?”
- 26 Pita lee kono ye, “Bee kole bee lu afo ase nin.” Nu Yesu towe Pita ye, “Kanin bure nde-bii ba man tii su.
- 27 Amaa a maa mee biti a maa waa bamu agbu su mu, kpee opu to naa tuu fu darowa. Okin mu nu fii biti fu daa kikota mu, bugi mu kono, fii biti fu wu kederebi mu nu kii biti ki fuu maa fu tutuu. Ke fu taa naa ka bamu.”

Matiwu 18

Ɔmu nu ɔ gye ɔkpare lbwaare kuwura-gyii mu to

(Maki 9:33-37; Luka 9:46-48)

- 1 Kanin saɲa maɲa to mu, abulapu mu ba ba Yesu ase ba taase mu ye, “Ane to mu, anumu i gye ɔkpare susu kuwura-gyii mu to?”
- 2 Nu Yesu tu kebii pii ku ba yile bamu nsana-nsana.
- 3 Nu ɔ towe bamu ye, “N towe fane kesintin nin fee, fan dan fan man kyeege ke fan waa fee nbii pii-pii mu, fen mee ye fan loo susu kuwura-gyii mu to kakaaku.
- 4 Imu su okumaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase fee kebii pii numu mu, i gye ɔkpare susu kuwura-gyii mu to.
- 5 “Nu okumaa mu nu ɔ koolo kebii pii fee onumu me kitu to mu, ɔ koolo me numu.
- 6 Amaa okumaa mu nu i kan bola mu su, ke nbii mu nu ba koolo me gyii fale to oku waa alibi mu, i bo sa mu fee ba taa kubuu lala nmina mu obule to naa tuu opu bunkyinsa to.
- 7 “Dulinya numu to asa, bamu laaku! Lu fee ato mu nu i yeege nu bee tye bamu kikoolo gyii to mu, i nye akyo. Fale ato ii biti i ba, amaa okumaa mu nu u bola mu su ba mu, mu laaku.
- 8 Nu fu kibaa abee fu kyaa u yeege nu fu waa alibi mu, tin kumu tuu. I buron sa fu fee fu maa taa kibaa abee kyaa diye loo nkpa kakpaa to, i kyo fu maa su abaa anyo ye ayaa anyo ke ba taa fu tuu fulon mu nu ki mee dun kakaaku mu to.
- 9 Nu fu kinsi u yeege nu fu waa alibi mu, kyole kumu tuu. I buron sa fu fee fu maa taa kinsi kulon loo nkpa kakpaa to, i kyo fu maa su ansi anyo ke ba taa fu tuu awurufu fulon yen-yen to.”

Kinasan lu kabulopo foyisa

(Luka 15:3-7)

- 10 Nu Yesu towe bamu ye, “Fan baa fan da su ke fan man ku apii-pii mu to oku fee ɔ man gye sehn. N towe fane fee bamu nboɔ mu nu ba bu susu mu, ii wu me-Se mu nu ɔ bu susu mu ansi to saɲa kumaa.
- 11 Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ba nin ke n ba molige asa mu nu ba foyi mu.”
- 12 Nu Yesu towe bamu ye, “Nu onyin ku kan ɔ su nbulupu kiltfa, nu bamu to okulon foyi mu, mune nu fii nyi maa biti ɔ waa? Ɔ mee ye ɔ yeege adikpano ye akpano mu kibuu obule to, ke ɔ naa biti okulon mu nu ɔ foyi mu abee?”
- 13 N towe fane kesintin to nu fee, nu ɔ kan wu mu mu, mu ansi ii biti i gyii mu su, i kyo adikpano ye akpano mu nu ba man foyi mu.
- 14 Kanin okpa maɲa su nu fane-Se mu nu ɔ bu susu mu gbaa mee biti fee apii-pii numu to okulon maa foyi.

Nu Fu burisa nu ɔ waa fu alibi mu, koto numu nu fu waa

15 “Nu fu-supu abee fu-daa kan waa fu alibi mu, kpee mu ase naa lee mu alibi mu kaapu mu fane asa nyo. Nu o kan nu kase sa fu mu, fu bila biya mu ba okpa danbirasa mu su nimu.

16 Amaa nu o man kan nu sa mu, biti nyimisa kulon abee asa anyo tii fu n-yu su ke fen kpee mu ase. Saamu, asin mu i nye yile fee kanan mu nu Asinkyanyilasa mu i towe ye, ‘I dagaa asin kumaa i nye asa anyo abee asa asa be gyii mu adanse.’

17 Nu o man kan bila nu sa bamu mu, taa asin mu naa tuv Krisito kubu mu ansi to. Nu o bila kina kunu sa bamu bire, taa mu fee odakpa osunpu abee apoo lenpoo okoolapu.

18 “N towe fane kesintin fee, kuto kumaa mu nu fan nmina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o nmina kumu susu, nu kuto kumaa mu nu fan kina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o kina kumu susu.

19 “N bila n towe fane ye, nu fane to anyo ba kan waa kono kulon kule lbwaare ye bee biti kuto ku mu, Me-Se lbwaare mu nu o bu susu mu ii biti o waa sa bamu.

20 Lu fee katin kumaa mu nu asa anyo abee asa asa ba gyanje me kitu to mu, n bu bamu ase.”

Kiyasan lu kiyaafole mu nu o mee su kuwee mu su

21 Nu Pita ba Yesu ase ba taase mu ye, “Onyiripe, lu ifine nu me-birisa waa me alibi nu i dagaa fee n taa kee mu? Ilii isuno abee?”

22 Nu Yesu lee kono ye, “Ayee, man gye lu isuno, amaa adusuno kanin lu isuno.

23 “Lu fee susu kuwura-gyii mu du nin fee owura ku maa biti mu ayaafole ba ba kaapu mu ako mu nu ba su mu.

24 Maa piili ee taase mu ako mu, nu ba taa onyin ku biya mu. Onyin mu su owura mu kuko afulee nderebi ngbin-ngbin.

25 Maa man taale ka mu, nu mu owura mu ye, ba taa maa mu-ka ye mu-bii ana ye kuto kumaa mu nu o su mu naa fe ke ba ba ka kuko mu.

26 “Nu kiyaafole mu kyun muja mu amulii su kule mu ye, ‘Obulsa, nye kenyiita sa me, n biti n ka fu kuko manja kpini.’

27 Nu kiyaafole mu asin i waa mu owura mu kuwee, nu o taa kuko mu kpini kee mu, nu o yege nu o nate.

28 “Amaa kiyaafole mu maa lu mu, o naa wu mu birisa kiyaafole mu nu mojo mu o su mu afulee nderebi kilifa. Nu o naa kitaa mu obule to towe mu ye, ‘Ka me kuko mu nu fu su me.’

- 29 “Nu mu birisa kiyaafole mu muja mu amulii su kole mu ye, ‘Nye kenyiita sa me, n biti n ka kuko mu kpini.’
- 30 “Amaa o kina mu birisa maña kikole mu, nu o taa mu naa tii obu naa fu saña mu nu ee biti o nye afulee ba ka mu kuko mu.
- 31 Mu birisa ayaafole mu nu ba san mu ba maa wu kanan mu nu o waa mu birisa mu, i tooro bamu gaa nu ba naa towe asin mu kpini sa bamu owura mu.
- 32 “Tuto nu owura mu tu mu kiyaafole maña ba nu o towe mu ye, ‘Fu gye kiyaafole kumu to olun wuya. N taa fu kuko kpini numu kee fu, kpali fee fu maa kole me su.
- 33 I man dagaa fu gbaa fu maa wu fu birisa mu kowe fee kanan mu nu ngbaa me n wu fu kowe mu?’
- 34 Tuto mu onyirpe mu nye agbu gaa, nu o taa mu naa tii obu ye ba nyanla mu naa fu saña mu nu ee biti o ka kuko mu kpini.”
- 35 Nu Yesu towe bamu ye, “Fale nu Me-Se mu nu o bu susu mu ii biti o waa fane okumaa numu, amoo fu kan taa fu birisa alibi kee mu lu fu kokolo to mu.”

Matiwu 19

Yesu kaapu kekili kikina asin

(Maki 10:1-12)

- 1 Yesu maa towe inumu lwe mu o lu Galile kpee Gyudeya kibaafun, Gyodan opu mu benbe.
- 2 Asa damante ba buu mu nu o kye bamu alo tuto.
- 3 Nu Farasii abi aku ba ba mu ase ba ba tuu mu to ku. Ba taase mu ye, “I de okpa sa onyin fee o yile asin kumaa numu su kina mu-ka?”
- 4 Yesu lee kono ye, “Fan man karage Asinkyan ylasa mu to wu fee, ‘Lu npiili ase mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu’ nin abee?”
- 5 Nu lbwaare towe ye, ‘Lu fale su, onyin ii biti o yeye mu-nyi ye mu-se, ke maa mu-ka ba buga ke bamu anyo ba waa kayu-wole kulun?’
- 6 Imu su ba man bila ba gye anyo, amaa ba gye nyimisa kulun. Kanin su kuto mu nu lbwaare taa buga waa kukulun mu, oku o man barige imu to.”
- 7 Nu ba taase mu ye, “Mune su nu Mosesi sa kono ye onyin i taale sa mu-ka kekili kikina owule ke o kina mu?”
- 8 Yesu lee kono ye, “Mosesi sa fane okpa ye fan kina fane-ka ana, lu fee fane nkolo i bulun nin. Amaa man gye fale nu i kyina i du lu npiili ase mu.
- 9 N towe fane kesintin ye, nu i man gye ye okyu lu mu-kuli kamaa, nu onyin mu kina mu naa kili okyu pupwe mu, onyin mu nyita kekili.”

10 Mu abulapɔ mu ba tɔwɛ mu yɛ, “Nu ɪ kan ɪ gyɛ kanɪn nu i du okuli maa ɔkaa nsana mu birɛ, nu nyimisa man kili gbaa ɪ bɔ.”

11 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Man gyɛ ɔkɔmaa nɪmɔ ɪ taalɛ kɔɔlɛ falɛ asɪn kyula, amɔɔ bamu nu ba taa asɪn mu sa bamu nkun.

12 Anyɪn aku ba bu tɔ nu be mee taalɛ kili, lu fɛɛ kanɪn nu ba kuugɛ bamu, nu aku mɔɔ asa ɪ waa bamu kanɪn, nu aku mɔɔ ba kina kekili lu susu kuwura-gyii mu kusun su. Ɔmu nu ɛɛ taalɛ kɔɔlɛ kɪkaapɔ nɪmɔ kyula mu, ɔ kɔɔlɛ.”

Yesu sɔ kebɪti sa nbii wuribi

(Maki 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Tutɔ nu asa ku ba taa nbii wuribi ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa mu abaa gyaga bamu su, kulɛ kabwaarɛ-kulɛ sa bamu. Amaa mu abulapɔ mu ba gya asa mu nu bɛɛ biya bamu mu.

14 Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan yɛgɛ nbii wuribi mu ba ba mɛ asɛ, fan man tii bamu ɔkpa, lu fɛɛ susu kuwura-gyii mu kɪ gyɛ sa asa mu nu be du fɛɛ nbii-wuribi mu lɛɛ nɪn.”

15 Maa taa mu abaa gyaga bamu su lowɛ mu, nu ɔ lu tutɔ kyun.

Ɔnyɪn atɔ wuya mu

(Maki 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Nu ɔnyɪn ku ba Yesu asɛ ba taasɛ mu yɛ, “Ɔkaapɔpɔ, minɛ kutɔ danbirasa nu ɪ dagaa n maa waa kɛ n nyɛ nkpa kakpaa?”

17 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Minɛ su nu fu taasɛ mɛ kutɔ mu nu kɪ burɔn su? Ɔku man gyɛ ɔdanbirasa, amɔɔ lbwaarɛ nkun. Nu fii biti fu nyɛ nkpa kakpaa mu, buu Mosesi nbara mu.”

18 Nu ɔnyɪn mu taasɛ yɛ, “Imɔɔ?” Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ ‘Man mɔɔ, man lu fu-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man yuuri, man yilɛ antɔɔsa kamaa,

19 buu fu-sɛ yɛ fu-nyi,’ kɛ ‘fu biti fu birisa fɛɛ fu n-yu.’ ”

20 Nu kɪyaafɔlɛ mu tɔwɛ yɛ, “N buu ɪnɪmɔ kpini. Minɛ kutɔ ɪ san mɛ?”

21 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nu fu kan fii biti yɛ fu baa fu du kyɛɛkyɛɛ birɛ, kpee naa fɛ fu atɔ kpini kɛ fu taa afulee mu sa atiripu, fii biti fu nyɛ kapatɪyɛ susu, kɛ fu lan ba buu mɛ.”

22 Ɔnyɪn mu maa nu falɛ mu ɪ tɔɔɔɔ mu gaa, nu ɔ lu tutɔ kyun lu fɛɛ ɔ su atɔ gaa.

23 Nu Yesu tɔwɛ mu abulapɔ mu yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɪ bulun sa atɔ wuya fɛɛ o loo susu kuwura-gyii mu tɔ.

24 N bila n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɪ bupɔɔ sa nyɔɔma fɛɛ o loo baasa ɔbɔ tɔ ɪ kyɔ atɔ wuya o loo lbwaarɛ kuwura-gyii mu tɔ.”

- 25 Abulapu mu ba maa nu kanin mu, i kyinkyin bamu gaa nu ba taase abaa ye, “Kanin bire animu nu lbwaare ii biti o molige nimu?”
- 26 Yesu ku bamu nu o towe ye, “Nyimisa ase bire inimu i mee taale waa, amaa lbwaare ase bire kuto kumaa nimu i taale waa.”
- 27 Pita lee mu kono ye, “Ku! A maa yegge kuto kumaa nimu an buu fu fale, mine nu an biti a nye?”
- 28 Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin ye, nu lbwaare kan bun dulinyaa pupwe, nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa kyina me bunyaa kuwura-gya mu su, fane mu nu fan buu me mu gbaa, fen biti fan kyina nwuragya kudu anyo su, ke fan gyii lstrayl nbuno kudu anyo mu su kuwura.
- 29 Nu okumaa mu nu o yegge akpaara, abee pikyu, abee mu-se, abee mu-nyi, abee mu-bii ana, abee adoo lu me su mu, ee biti o nye umu ulu kilfa, ke o bila nye nkpa kakpaa.
- 30 Amaa asa gaalaagaa mu nu ba gyankpaa mu, bee biti be sii kamaa, nu asa gaalaagaa mu nu ba bu kamaa mu, bee biti ba ba gyankpaa.”

Matiwu 20

Kijasan lu kusun awaapu ku su

- 1 Nu Yesu bila towe bamu ye, “Susu kuwura-gyii mu ki du nun fee onyin ku maa kusu kakaaku nyenyenu, o naa biti asa ke ba sun kusun mu ndoo to.
- 2 Maa naa nye bamu mu, nu maa bamu ba towe kyula abaa ye ee biti o ka bamu kederebi kulun kake kulun ibiri mu, nu o taa bamu kpee mu ndoo to.
- 3 “Kyowe maa waa fee kerefi akpano mu, o bila kpee kade mu kigya ase naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn.
- 4 Nu o towe bamu ye, ‘Fane gbaa fane fan kpee naa waa kusun me ndoo to, ke n ka fane kuto mu nu ki dagaa.’
- 5 Nu ba kpee. “Kyowe amu nsana ye kerefi asa to mu, nu o bila taa aku kpee kanin.
- 6 Kalaatipwe su kyowe maa tiye ee mata afatee to mu, nu o bila kpee naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn. Nu o taase bamu ye, ‘Mine i waa su nu fan yile nfu kake ibiri nu fan man su kusun.’
- 7 “Nu ba lee mu kono ye, ‘Oku man taa ane ye a naa sun sa mu.’ “Nu o towe bamu ye, ‘Kanin bire fane gbaa fane fan ba kyun kpee naa waa kusun me ndoo to.’
- 8 “Kalaatipwe maa fvu mu, nu ndoo wuya mu towe asunpu mu okusupu ye, ‘Tu asunpu mu, ke fu ka bamu kuko. Piili lu bamu nu ba sii kamaa ba mu su naa fvu bamu nu ba gyankpaa ba mu.’

9 “Tuto nu ɔ yege nu asunpu mu nu ba kpee ndoo mu to sanja mu nu kyowe mata afatεε to mu, ba ba koolε kederebi kulun-kulun mu nu ɪ gye kake ibiri kukoka.

10 I maa fvu agyankpaapu mu su mu, be nyi fεε bee biti ba nye ba kyɔ kamaa to wuya ana mu, amaa ngbaa bamu kederebi kulun-kulun manja nu ba nye.

11 Ba maa koolε kederebi kulun-kulun mu, nu be piili bεε kolte bεε sa ndoo wuya mu ye,

12 ‘Bamu nu ba sii kamaa ba fale bure, sanja gberεε nu ba sun kusun, yege anεεεε bure an yile kyowe kenken nmu su waa kusun ibiri. Amaa ana bamu kpini nu fu ka kyεkyεε?’

13 “Nu kadoo wuya mu lεε bamu oku kono ye, ‘Kyεmune, n man sisii fu. Man gye kederebi kulun kukoka nu maa fu an towe kyula kake ibiri kusun?’

14 Imu su taa fu kederebi nate. Kanan mu nu ɪ pre me ye n ka asii-amaapu mu, kanun nu manja nu n biti n ka fu gbaa.

15 N man su okpa fεε n waa me kokolo biti lu me afulee su abεε? Abεε fu su kayu basa lu me kidanbrasa kiwaa su nun?’ ”

16 Nu Yesu towe bamu ye, “Asii-amaapu bee biti ba bilinji agyankpaapu ke agyankpaapu ba bilinji asii-amaapu.”

Yesu bla towe mu kelewu ye mu kikiyi asun

(Maki 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Yesu maa kpee Gyerusalem mu, nu ɔ taa mu abulapu kudu anyɔ mu lu ikaa su, nu ɔ towe bamu ye,

18 “Fan nu! An kpee Gyerusalem nmu, tuto nu bee biti ba naa lεε me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa aseepu bilisa ye nbara akaapupu. Ke ba bun me lewu kupwe,

19 ke ba taa me waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to, ke ba waa me lbasasin ke ba tije me, ke ba da me mata oyu laasa su. Amaa nke nsa ake mu, n biti n kyinji lu lewu to.”

Sebedi mu-ka kukule sa mu-bii ana

(Maki 10:35-45)

20 Nu Sebedi mu-ka maa mu-bii ana anyinsa anyɔ mu ba ba Yesu ase, nu bamu-nyi ba muja Yesu ayaa to kule mu kuto ku.

21 Nu Yesu taase mu ye, “Mune nu fii biti?” Nu ɔ lεε kono ye, “Kyula sa me fεε, mi nbii nnyɔ nmu, oku ɔ kyina fu-gyisa su ke oku moo ɔ kyina fu-bina su fu kuwura-gyii mu to.”

22 Nu Yesu towe bamu ye, “Fan man nyi kuto mu nu fen kule fale. Fen taale gyii awurufo mu nu n biti n gyii mu?” Nu ba lεε kono ye, “Eehn, an taale.”

- 23 Tuto nu Yesu towe bamu ye, “Fen taale gyii awurufo mu nu n biti n gyii mu, amaa n man su okpa fee n lee omu nu ee biti o kyina mi-gyisa su abee me-bina su. Ikyinakpa inimu i gye sa bamu nu me-Se wula lonjo yila sa bamu mu.”
- 24 Abulapu kudu mu nu ba san mu, ba maa nu inimu mu, ba nye agbu waa Gyemisi maa mu-supu Gyon.
- 25 Nu Yesu tu bamu ba buga nu o towe bamu ye, “Fen nyi fee dulinyaa nmu to agyankpaapu mu bee kaapu bamu olun asa su, nu alulunpu gbaa bee kaapu bamu olun asa su.
- 26 Amaa fanee fane to bre, i man dagaa i maa waa kanun. Nu fane to oku kan ii biti kibilisa mu, i dagaa maa waa fane kyaafole,
- 27 nu fane okumaa mu nu ee biti fee o waa ogyankpaapu mu, i dagaa maa waa fane kinye,
- 28 fee kanan mu nu me, Daadimaadi Obii-nylnsa gbaa n man ba nin ke ba sun me, amaa n ba nin ke n ba sun, ke n taa me nkpa kee, ke i ka asa gaalaagaa alibi kuko.”

Yesu kikyee agyaatanapu anyo

(Maki 10:46-52; Luka 18:35-43)

- 29 Yesu maa mu abulapu ba maa lu Gyeriko kade to mu, asa gaalaagaa ba buu bamu.
- 30 Tuto mu, agyaatanapu anyo ku ba te okpakaa, nu ba nu fee Yesu u kyun mu, ba kuusi tu mu ye, “Onyirpe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kuwee?”
- 31 Nu asa mu ba punte bamu su ye ba bun bamu nno su, amaa ba kuusi kenken ye, “Onyirpe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kuwee.”
- 32 Nu Yesu yle nu o tu bamu, nu o taase bamu ye, “Mune nu fen biti fee n waa sa fane?”
- 33 Nu ba lee konjo ye, “Onyirpe, an biti fee ane ansi i bugi nin.”
- 34 Nu Yesu wu bamu kuwee nu o mata bamu ansi. Opula manja to nu bamu ansi i bugi nu ba buu Yesu.

Matiwu 21

Yesu loo Gyerusalem fee Owura

(Maki 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyon 12:12-19)

- 1 Yesu maa mu abulapu ba maa tiri Gyerusalem to, nu ba fuu Betifage kade to mu nu ki bu Olifu kibu-bi mu ase mu, Yesu sun mu abulapu anyo,
- 2 nu o towe bamu ye, “Fen kpee kade-bi mu nu ki bu fane ansi to mu, fen biti fen wu kuruma ku maa kyaa tuto maa mu-bii. Fan sanje bamu bya me.

- 3 Nu ɔku kan taase fane kuto ku mu, fan tɔwe mu ye, ‘Onyirpe Yesu ii biti bamu.’ Nu ee biti ɔ yege fan taa bamu biya me.”
- 4 Inumu ɪ waa kanɪn nin ke asɪn mu nu lbwaare bola mu ɔtɔwɛpu su tɔwe yla mu ɪ ba tɔ. Asɪn mu ɪ gye ye,
- 5 “Tɔwe Siyon abii mu ye, ‘Fan ku, fane owura ɪ ba fane ase, O du bohn nu ɔ te kuruma su, kesintin tɔ ɔ te kuruma kadanba su.’ ”
- 6 Mu abulapu mu ba naa waa fee kanan mu nu Yesu sa bamu kɔnɔ ye ba waa mu.
- 7 Ba taa kuruma ye mu-bii mu ba, nu ba taa bamu ato bunsɔ gyaga bamu su, nu Yesu dii kyina kadanba mu su.
- 8 Asa damante ba taa bamu ato bunsɔ tɔv kigbenbi su, nu aku mɔɔ ba kyate iyu n-yaabi wurige kigbenbi mu su.
- 9 Asa damante mu nu ba bu mu ansi tɔ mu, ye bamu nu ba buu mu mu bee kuusi bee tɔwe ye, “Hosana ɪ gye sa Owura Dawidi kanaana-bii mu.” “Kusee ɪ gye sa ɔmɔni ee ba Onyirpe kitu mu su!” “Hosana ɪ gye sa lbwaare mu nu ɔ bu susu.”
- 10 Yesu maa loo Gyerusalem kade mu tɔ mu, kade mu kpini kɔle ɔlanba, nu asa bee taase ye, “Anumu nin?”
- 11 Nu sakyɔ mu ba lee kɔnɔ ye, “Onumu ɪ gye Yesu, lbwaare ɔtɔwɛpu mu nu ɔ lu Nasareti kade tɔ nu ki bu Galile kbaafun mu.”

Yesu gya asa lu Kabwaare-sunkpa aye

(Maki 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22)

- 12 Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu opula, nu ɔ gya asa mu nu bee fe, ye bamu nu bee sɔɔ mu kpini lu tutɔ. ɔ bala afulee akyerepu mu iteeburu ye alopo afepu mu ibenkyii bun.
- 13 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan ylasa mu tɔ ye lbwaare ye, ‘Bee biti ba tu me kɪkpaara ye kabwaare kulekpa’, amaa fan taa tutɔ bilinji bamu nu bee yuuri ɔlɔn su ɔbaalakpa.”
- 14 Agyaatanapu ye ayaa ye abaa wusa wuya ana ba ba mu ase kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, nu ɔ kye bamu alɔ.
- 15 Amaa lbwaare aseepu abɪlsa ye nbara akaapupu ba maa wu ato kyinkyinsa mu nu ɔ waa, ye nbii mu kikuusi kabwaare-sunkpa aye bee tɔwe ye, “Hosana ɪ gye sa Dawidi mu kanaana-bii mu”, nu ba nye agbu.
- 16 Nu ba taase mu ye, “Fu nu asɪn mu nu nbii mu bee tɔwe mu?” Nu Yesu lee kɔnɔ ye “Ehn, fan man puta kale lu Asɪnkyan ylasa mu tɔ ye, ‘Fu kaapu nbii ye nbii wuribi ye ba yɪn fu.’ ”
- 17 Nu ɔ lu tutɔ kpee Betani kade tɔ nu ɔ de tutɔ.

Yesu tɔwɛ nnɔ waa figi oyu mu

(Maki 11:12-14, 20-24)

- 18 Lu kaake nyenyenfuu Yesu maa bwii ee kpee Gyerusalem mu, akun u mɔɔ mu.
- 19 Maa wu figi oyu maa yile ɔkpa kaa mu o kpee kumu ase, amaa ɔ man wu sehn kumu su amɔɔ afatɛɛ nkun. Nu ɔ tɔwɛ kumu ye, “Fu man bila ye fu sɔyt abi kpini-kpini!” Opula tɔ nu oyu mu wule.
- 20 Abulapu mu ba maa wu kanun mu, i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, “Nene su nu figi oyu mu wule bilen kanun?”
- 21 Yesu lee kɔnɔ ye, “N tɔwɛ fane kesintin ye, nu fan kan kɔɔle me gyii, nu fan man gyii umɔɔre mu, man gye ye fen biti fan taale waa kuto mu nu ki waa figi oyu nimu nkun. Amaa fen taale tɔwɛ kibii nimu ye, ‘Kusu lu nfu naa tiye ɔpu tɔ,’ ke i waa kanun.
- 22 Nu fan kan kɔɔle me gyii mu, fen biti fan nye kuto kumaa mu nu fan kule kabwaare-kule tɔ mu.”

Ba taase Yesu katun mu nu ɔ nye mu ɔlon lu

(Maki 11:27-33; Luka 20:1-8)

- 23 Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu. Maa bu tuto ɛ kaapu mu, lbwaare aseepu abilisa ye kade mu abilisa ba ba mu ase, nu ba taase mu ye, “Mune ɔlon nu fu su fu waa ato nimu? Nu animu i sa fu fale ɔlon.”
- 24 Yesu lee kɔnɔ ye, “Ngbaa me n biti n taase fane asin ku, nu fan kan lee me kɔnɔ mu, n biti n tɔwɛ fane ɔlon mu nu n su n waa inimu.
- 25 Gyɔn kekyugyee mu, fine nu ki lu? I kyina lu susu nin abee i lu asa ase nin?” Ba tɔwɛ bamu wule-wule tɔ ye, “Nu an kan tɔwɛ ye, ‘Ki lu susu nin’, ee biti ɔ taase ane ye, ‘Nu mune i waa nu fan man kɔɔle mu gyii?’
- 26 Amaa an kan tɔwɛ ye, ‘Ki lu asa ase mu’, an sile asa mu kufuu, lu fee bamu kpini ba kɔɔle gyii fee Gyɔn kyina ɔ gye lbwaare ɔtɔwɛpu nin.”
- 27 Imu su ba lee Yesu kɔnɔ ye, “A man nyi.” Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Kanun bure ngbaa me, n mee ye n tɔwɛ fane ɔlon mu nu n su n waa inimu.”

Kɔnɔsan lu ɔse ku ye mu-bii ana anyɔ su

- 28 Nu Yesu taase bamu ye, “Imu nu n biti n tɔwɛ fale, nene i gye fane nfere? Onyin ku i kyina ɔ bu tɔ nu ɔ su nbii-nyinsa anyɔ. O kpee ɔgyankpaapu mu ase naa tɔwɛ mu ye, ‘Mi-bii, ndaga kpee me kadɔɔ mu tɔ naa sun kusun.’
- 29 “Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘N mee ye n kpee.’ Amaa kamaa tɔ mu ɔ kyeege mu nfere nu o kpee.
- 30 “Nu ɔse mu kpee mu-bii banban mu ase naa tɔwɛ mu kanun asin kulun maɲa. Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘Nse, n biti n kpee.’ Amaa ɔ man kpee.

31 “Bamu anyo maṅa, animu i waa koto mu nu mu-se ii biti?” Nu ba lee kono ye, “Ogyankpaapu mu.” Nu Yesu lee towe bamu ye, “N towe fane kesintin ye, apoo lenpoo akooleru ye agyamilo-kyu bee gyankpaa fane bee loo lbwaare kuwura-gyii mu to.

32 Lu fee Gyon ba fane ase nin ye o ba kaapu fane ikpa kyigisa okpa, nu fan man koolu mu gyii, amaa lenpoo akooleru ye agyamilo-kyu ba koolu mu gyii. Nu halu fan maa wu inimu kamaa to mu, fan man yeye alibi kiwaa ke fan koolu mu gyii.”

Kinasan lu paa agyipu mu su

(Maki 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Nu Yesu towe bamu ye, “Fan bila nu kinasan ku. Onyin ku kyina doo oyu soyi abisa. Nu o nmina iyu kyaaboo kumu, nu o kuu wayin onyiyekpa obo kudoo mu to, nu o poyi opula mu nu akusuru bee dii bee ku kudoo mu su. Nu o taa kudoo mu waa paa agyipu ku abaa to, nu o kpee osuwule ku su.

34 Kitije saṅa maa fvu mu, nu o sun mu ayaafole ye ba kpee paa agyipu mu ase naa koolu mu ogyikpa mu nu ee biti o nye mu biya mu.

35 “Nu paa agyipu mu ba kita mu ayaafole mu, nu ba dayi oku, nu ba moo oku, nu ba twu osasapu mu abuu.

36 Nu o bwii sun mu ayaafole aku nu ba kyoo bamu nu o gyankpaa sun mu, nu paa agyipu mu ba waa bamu fee kanan mu nu ba waa abanban mu.

37 Laalaaluwe mu, o sun mu-bii-nyinsa bamu ase towe ye ‘Bee biti ba taa beere sa mi-bii.’

38 “Amaa paa agyipu mu ba maa wu mu-bii maa ba mu, ba towe abaa ye, ‘Onimu i gye kapatye ogyipu mu’. Fan ba ke a moo mu ke a taa mu kapatye mu.

39 Imu su ba kita kebii mu, bute mu lu kadoo mu to, nu ba moo mu.

40 “Imu su, nu kadoo wuya mu kan ba mu, mine nu ee biti o waa paa agyipu mu?”

41 Nu ba lee kono ye, “I waa kanan kumaa ee biti o moo kanun asa libi maṅa, ke o taa kadoo mu sa paa agyipu pupwe ku, mu nu bee biti ba baa bee sa mu mu ogyikpa lu adoo-gyito mu to kitije saṅa.”

42 Nu Yesu taase bamu ye, “Fan man puta kale Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Kubuu mu nu apoyiru ba kina mu, kumu i ba biliṅi kibontonbulonto kubuu kpare mu nu ki su obu mu to. Onyirpe mu i waa inimu, nu i kyinkyin ane.’

43 “Imu su n towe fane ye, lbwaare ii biti o taa mu kuwura-gyii mu lu fane ase, ke o taa sa asa mu nu bee biti ba waa mu kebiti mu.

44 Okumaa mu nu o tiye kubuu nimu su mu, ii biti o boyi to buriburi, amaa omu nu ki lu tiye mu su mu, ii biti o patye to.”

45 Ibwaare aseepu abulisa ye Farasii abi ba maa nu Yesu anasan mu, ba bu fee bamu asin nu ee towe.

46 Ba biti okpa mu nu ba taa kitaa mu, amaa ba sile sakyɔ mu, lu fee asa mu be nyi maa gye lbwaare otowepu nin.

Matiwu 22

Kujasan lu kikyufɔ kensi-gyii su

(Luka 14:15-24)

1 Nu Yesu bila taa anasan to towe sa asa mu ye,

2 “Susu kuwura-gyii mu du nin fee, owura ku maa waa kikyufɔ kensi-gyii lala sa mu-bii-nyinsa.

3 Nu o sun mu ayaafɔle ye ba kpee naa tu bamu nu o da kibaa tu bamu ye ba be kensi-gyii mu to, amaa ba kina ki ba.

4 “Tuto nu o bila sun ayaafɔle aku towe bamu ye, ‘Fan naa towe bamu nu n da kibaa tu mu fee n kuula lwe. N mɔɔ inaate gbelu ye akpensen-kpesen mu nu ba su nfo, nu n kuula kuto kumaa lwe. Fan ba kikyufɔ kensi-gyii mu to.’

5 “Amaa asa mu nu o da kibaa tu mu, ba man towe mu. Aku ba kyun bamu ndoo ana to, nu aku mɔɔ ba kyun asun to.

6 Nu bamu nu ba san mu mɔɔ ba kitaa owura mu ayaafɔle mu dayi nu ba mɔɔ bamu.

7 Owura mu nye agbu gaa. Nu o sun mu anaakɔpu, nu ba naa mɔɔ kanin amɔɔpu manja nu ba tuwa bamu kade.

8 “Tuto nu o towe mu ayaafɔle ye, ‘N lwe kikyufɔ kensi-gyii agyito mu, amaa bamu nu n da kibaa tu mu, ba man towe, imu su ba man dagaa agyito mu kigyii.

9 Kanin su fan loo kade to kpee agbenbi su, naa tu okumaa mu nu fen wu mu ba kikyufɔ kensi-gyii mu to.’

10 Imu su ayaafɔle mu ba lu kpee agbenbi su ye katin kumaa nate tu osa kumaa mu nu ba wu, asa adanbrasa ye alibi kpini buga to, nu asa ba ba bola kikyufɔ lenbu mu.

11 “Amaa sanja mu nu owura mu ba ku lenbu mu to mu, o wu onyin ku maa man bun kikyufɔ to ato bunsu.

12 Nu owura mu taase onyin mu ye, ‘Kyemine, nene nu fu waa fɔu nfu yegɛ fu man bun kikyufɔ ato bunsu?’ Amaa onyin mu man taale bugi kɔɔ.

13 “Imu su owura mu towe mu ayaafɔle ye, ‘Fan nmina mu abaa ye ayaa, ke fan lee mu tuu nbwama kitentenbiri mu to, tuto nu kusu ye anobi kidunji bu.’ ”

14 Nu Yesu lwe ye, “Ba tu asa gaalaagaa, amaa gberɛɛ fale nu ba lee.”

Lenpoo kika asin

(Maki 12:13-17; Luka 20:20-26)

- 15 Inimụ kamaa mu, Farasii abi ba naa gyanḡe ḡmina kanan mu nu ba suu mu oduu lu mu asin toweasa to.
- 16 Tutu nu ba sun bamu abulapu ye owura Herodi kamaa to abi kpee Yesu ase. Ba towe mu ye, “Okaapupu an nyi fu maa gye kesintin gyipu, nu fu kaapu asa lbwaare asin bola kesintin okpa su, yege fu mee towe lu nfeere mu nu asa bee fe, nu fu mee ku nyimisa kikpare su.
- 17 Imu su an biti a nu lu fu ase ye, i de okpa fee a ka lenpoo sa Roma abi Owura Kasaro, abee a man ka?”
- 18 Amaa Yesu maa wula o nyi bamu nfeere libi su mu, o towe bamu ye, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Mine waa su nu fen suu me oduu?”
- 19 Fan taa kederebi mu nu fen su fen ka lenpoo mu kaapu me.” Nu ba taa kederebi mu ba sa mu.
- 20 Nu o taase bamu ye, “Animu foto ye kitu i gyan kumu su fale?”
- 21 Ba lee kono ye, “Owura lala Kasaro.” Imu su, Yesu towe bamu ye, “Kutu mu nu ki gye Kasaro lee mu, fan ka sa Kasaro, nu kutu mu nu ki gye lbwaare lee mu, fan taa sa lbwaare.”
- 22 Ba maa nu fale su mu, i waa bamu kyan, nu ba yege mu, nu ba nate kyun.

Kekili ye kekyinji lu lewu to asin

(Maki 12:18-27; Luka 20:27-40)

- 23 Kanin kake kulon manja mu Sadusi abi aku ba ba Yesu ase. Sadusi abi ba gye Gyiwu abi mu nu bee kaapu ye kikyinji ba nkpa to ku man bu to.
- 24 Ba ba taase mu ye, “Okaapupu, ane naana Mosesi kikaapu mu to mu, o towe ye, nu onyin kan kili nu o man kuuge nu o wu mu, i dagaa mu-supu maa bwii kili okulapu-kyu mu, ke ba kuuge nbii sa olewupu mu.
- 25 To! Onyin ku maa mu-supu ana asuno ba kyina ba bu ane ase nfu. Obilisa ase mu kili nu o wu, yege ba man kuuge nbii, nu mu-supu mu taa okulapu-kyu mu kili.
- 26 Kanin manja nu onyosapu mu ye osasapu gbaa ba kili mu, halu naa fuu osunosapu mu.
- 27 Laalaalwe mu, okyu mu gbaa ba wu.
- 28 Saamu, kake lala mu nu asa bee biti ba kyinji lu lewu to ba nkpa to mu, anyin asuno banimo to mu, animu mu-ka i gye okyu mu? Lu fee bamu kpini ba kili mu.”
- 29 Yesu lee bamu kono ye, “Fan foyi okpa! Lu fee fan maa man nu Asinkyan yilasa mu kase, nu fan man nyi lbwaare olon mu su.

- 30 Kpalɩ fɛɛ saɲa mu nu alewupu bee biti ba kyiɲi ba nkpa tɔ mu, asa ba mɛɛ ye ba kili, amaa bee biti ba baa ba du nin fɛɛ lbwaare nbɔɔ mu nu ba bu susu mu.
- 31 Amaa lu alewupu kikiyiɲi ba nkpa tɔ asin mu, fan man kale wu asin mu nu lbwaare tɔwe sa fane mu nin?
- 32 Ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ ɩ gye Abraham lbwaare ye Isaki lbwaare ye Gyekobu lbwaare.’ Inimu ɩ kaapu nin fɛɛ, asa banimu ba maa wu gbaa mu ba san ba gye asa kusa lbwaare ase, nu ɔ gye bamu lbwaare, man gye alewupu lɛɛ.”
- 33 Sakyo mu maa nu fale mu, mu kikaapu mu ɩ waa bamu kiyɩn.

Nbara mu tɔ kɩkpare

(Maki 12:28-34; Luka 10:25-28)

- 34 Amaa Farasii abi mu ba maa nu fɛɛ, Yesu man yegɛ nu Sadusi abi mu ba nye bugi kɔnɔ mu, ba tu abaa gyaɲɛ.
- 35 Nu bamu tɔ ɔku mu nu ɔ gye nbara onyipu mu taa asin taasɛsa suu Yesu ɔbuu.
- 36 Ɔ taasɛ mu ye, “Ɔkaapupu, lbwaare nbara mu tɔ mu, kimɔmɔ ɩ gye kɩkpare?”
- 37 Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “ ‘Taa fu kɔkɔlɔ ye fu kala ye fu nfɛɛɛ kpini nye kebiti sa fu-Nyirɩɛ lbwaare.’
- 38 Kinimu ɩ gye nbara mu tɔ kɩgyankpaasa ye kɩkpare.
- 39 Nu kinyɔsapu mu du nin fɛɛ kimu. Imu ɩ gye ye, ‘Nye kebiti sa fu tɔmaa fɛɛ fu n-yu.’
- 40 Mosesi nbara mu kpini ye lbwaare atɔwɛpu asin kaapusa mu ɩ yile nbara nnyɔ nimu su nin.”

Animu mu-bii ɩ gye Krisito nimu?

(Maki 12:35-37; Luka 20:41-44)

- 41 Farasii abi ba maa ba gyaɲɛ mu, Yesu taasɛ bamu ye,
- 42 “Mɩne nfɛɛɛ nu fan su lu Krisito mu su? Animu kanaana-bii ɩ gye mu?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Owura Dawidi kanaana-bii.”
- 43 Nu Yesu taasɛ bamu ye, “I waa nene su nu Kayaayu tɔ Dawidi tu mu ye, ‘Ɔnyirɩɛ?’ Lu fɛɛ Dawidi tɔwe ye,
- 44 ‘Ɔnyirɩɛ mu tɔwe mɛ-Nyirɩɛ ye, “kyina mɛ kɩbaa gyisa su, naa fuu saɲa mu nu n biti n taa fu dun ana waa fu ayaa kase.” ’
- 45 Nu Owura Dawidi maa tu Krisito ye, ‘Mɛ-Nyirɩɛ’ mu, nene su nu ɛɛ bila taale waa mu kanaana-bii?”
- 46 Bamu ɔku man taale bugi kɔnɔ tɔwe asin aku, nu lu kanin kake maɲa taa kyɔn, ɔku man bila taale yile tɔ taasɛ mu asin-taasɛsa ku.

Matiwu 23

Nbara akaapupu ye Farasii abi kikaapu man gye bamu awaasa

(Maki 12:38-40; Luka 11:37-52; 20:45-47)

- 1 Nu Yesu towe kubu damante ye mu abullapu mu ye,
- 2 “Nbara akaapupu ye Farasii abi mu ii yii ane naana Mosesi ayaa to bee lee nbara mu kase.
- 3 Imu su kuto kumaa mu nu ba towe fane ye fan waa mu, fan nu sa bamu ke fan waa. Amaa fan man waa ato mu nu bee waa mu, kpali fee be mee buu ato mu nu bee towe fane mu su.
- 4 Bee gmina usula budusa nin bee sa asa ye ba sula, amaa bamu gbaa-gbaa bamu bire, ba mee ye ba taa bamu kibaa-bi kye asa mu to ke ba sula.
- 5 “Nu kuto kumaa mu nu bee waa mu, bee waa ke asa ba nye wu bamu. Nu ba kyuro abwaareyin gyaga owule su, nu ba taa imu mata bamu askpu ye abaa su, nu ba waa bamu ikaale nno ayolobi bunswusa.
- 6 Nu ba kpee kigyii nsare to abee kabwaare kule igyanekpa to mu, ikynakpa kpare-kpare nu bee biti ba kyina.
- 7 Nu bee biti fee okumaa mu nu o gyanja bamu kade to mu, o gyoro fwaala bamu, nu ba bla bee biti asa ba tu bamu ye ‘Akaapupu.’
- 8 “Amaa fane fane bire, fan man yegbe ba tu fane ye, ‘Akaapupu,’ kpali fee fan su Okaapupu kulon nin, fane kpini fan gye asupu ye adaa nin.
- 9 Fan man tu oku ye ‘Ose’ dulinyaa nimu to, lu fee Ose kulon nu fan su, nu mu i bu susu mu.
- 10 Abee fan man yegbe ba tu fane oku ye ‘Okaapupu’, kpali fee Okaapupu kulon nu fan su, nu mu i gye Krisito mu.
- 11 Omu nu o gye obilisa fane to mu, i dagaa maa gye fane kyaafole.
- 12 Lu fee okumaa mu nu o kusaa mu n-yu susu mu, lbwaare ii biti o biya mu kase, nu okumaa mu nu o biya mu n-yu kase mu, lbwaare ii biti o kusaa mu susu.

Nbara akaapupu ye Farasii abi bamu laaku

- 13 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen tii asa okpa kanan mu nu ba man nye loo susu kuwura-gyii mu to. Fane gbaa-gbaa fane fen mee loo to, nu fen mee yegbe bamu nu bee biti ba loo mu, ba nye loo to.
- 14 Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen puni akulapu-kyu fen gyii bamu akpaara, yegbe fen kule kabwaare-kule bunswusa, ke asa ba nye wu ye fen sun lbwaare kyekyee. Lu fale su mu fane kusu bute ii biti i baa i kyo gaa.

15 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen nate nkyu su ye nde-nde su, ke fen nye kyeege nyimisa kulon o ba sun lbwaare kanan mu nu fen sun mu. Amaa nu fan kan nye mu mu, fen waa osa mu o dagaa awurufa fulon yen-yen to lu inyo fee fane.

16 “Fane akaapupu mu nu fen du fee agyaatanapu nu fen gyankpaa asa mu, fane laaku. Lu fee fen kaapu ye, ‘Nu oku taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nu o kan taa kabwaare-sunkpa aye mu to suwa bo ntan mu, i dagaa maa buu ntan mu su.’

17 Fane agyaatanapu melensipu! Suwa mu i kyo abee kabwaare-sunkpa aye mu? Nu man gye suwa mu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to su nu suwa mu biliji lbwaare lee abee?

18 Nu fan bila towe ye, ‘Nu oku taa saraga kaswu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nu o kan taa kakee mu nu ki gyan saraga kaswu mu su bo ntan mu bire, i dagaa maa buu ntan mu su.’

19 Fane agyaatanapu banimu! Kakee mu i kyo abee saraga kaswu mu? Nu man gye kakee mu maa gyan saraga kaswu mu su nu ki ba biliji lbwaare lee abee?

20 Imu su okumaa mu nu o taa saraga kaswu bo ntan mu, o taa kaswu mu maa kuto kumaa mu nu ki gyan kumu su mu bo ntan nimu.

21 Nu okumaa mu nu o taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, o taa kumu ye lbwaare mu nu o bu kumu to mu bo ntan nimu.

22 Nu okumaa mu nu o taa susu bo ntan mu, o taa susu kuwura-gya ye omu nu o te kumu su mu bo ntan nimu.

23 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen barige fane ipu ato, fee akate, ye gaabu, ye akolonku ntun kudu-kudu, nu fen taa imu ketun kulon-kulon fen sa lbwaare, amaa fen mee towe asin kaapusa kpare mu nu i bu nbara mu to, fee kigyii asin imu okpa su, kowee kuwu, ye kikool-gyii danbirasa. Fale ato nimu i dagaa fan maa waa, yeye fen taa ntun kudu su kutun kulon mu fen sa lbwaare.

24 Fane agyaatanapu agyankpaapu! Fen taale fen wu kisusonbi ke fen fura mu foyi, amaa fen miye nyooma.

25 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen fwu fane ilape ye nwe-bi nmaa kyrekyire, yeye imu ito to i gye ato mu nu fan taa kensi payi libi ye kekisi bola imu.

26 Fane Farasii agyaatanapu! Fan gyankpaa fwu nwe-bi ye ilape mu ito to, ke imu nmaa gbaa i lu kyrekyire.

27 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fan du nin fee nkyan mu nu ba poyi nu ba fuuli imu su parepare, nu i buron yeye imu ito to bire, abuni awuya ye ato mu nu i gyoo i bola imu to.

- 28 Kanin maɲa nu fan du. Asa ansi su mu, fan gye ikpa kyiigisa wuya ana, amaa fane nkolo to mu, fan gye kebunbun ansi ye kumu to olon wuya ana nin.
- 29 “Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen poyi lbwaare atowepu mu nkyan, nu fan lonjo ikpa kyiigisa wuya ana nkyan su ye odan.
- 30 Nu fen towe ye, ‘Nu an daa an bu to ane naana ana saɲa mu nin, naafoo a mee ye a tii bamu su ke a moo lbwaare atowepu mu.’
- 31 Fane gbaa-gbaa fane ii gyii kesintin lu asin nimu su ye bamu nu ba moo lbwaare atowepu mu, bamu-bii ana i gye fane.
- 32 Kanin bure fan tiisi lowe fane naana ana alibi kusun mu.
- 33 “Fane ananse ye ananse bamu-bii ana! Nene nu fen taale sile lu kipwe kibun ye awurufo fulon yen-yen nimu to?
- 34 Kanin su, n biti n sun lbwaare atowepu ye anyaasipupu ye akaapupu fane ase. Amaa fen biti fan moo bamu aku, ke fan da aku mata iyu laasa su, ke fan dayi aku fane kabwaare-kule ogyanjekpa, ke fan gya bamu lu nde su kpee nde su.
- 35 Imu su kusu bute lu ikpa kyiigisa wuya ana mu nu fane asa ba kyina moo mu kpini, ii biti i ba fane su. Lu ikpa kyiigisa wuya Abeli naa fuu Barakiya mu-bii Sakariya mu nu fane Gyiwu abi ba daa moo mu, kabwaare-sunkpa aye maa saraga kaswu nsana mu.
- 36 N towe fane kesintin fee, unumu kpini kusu bute ii biti i ba ndaga kakyina nimu to asa su.
- 37 “Oo! Gyerusalem asa! Fane mu nu fen moo lbwaare atowepu, nu fen tuu abuu fen moo bamu nu lbwaare sun fane ase mu. N kpan me n-yu saɲa gaalaagaa fee n buga fane-bii ana, fee kanan mu nu kakyaase-nyi u buga mu-bii ana ee waa mu atee to mu, amaa fen mee kyula.
- 38 Fane ku, lbwaare lu fane kabwaare-sunkpa aye mu, nu ki bilinji kitakpan.
- 39 N towe fane nin ye fan man bila ye fan wu me naa fuu saɲa mu nu fen biti fan towe ye, ‘Kusee i gye sa omu nu ee ba Onyiripe lbwaare kitu to mu.’ ”

Matiwu 24

Laalaalowe sunkaala (Maki 13:1-13; Luka 21:5-19)

- 1 Yesu maa lu kabwaare-sunkpa aye ee kpee mu, mu abulapu ba ba mu ase bee kaapu mu kanan mu nu kabwaare-sunkpa aye ibu mu i du.
- 2 Nu o towe bamu ye, “Ye fan wu ato nimu kpini? N towe fane kesintin ye halu kubuu kulon gbaa mee ye o sii kumu burisa su, ke ba man nin kumu tuu.”

- 3 Yesu maa tɛ olifu kibɔ mu su mu, mu abulapu mu nkun ɪ ba mu ase ba taase mu ye, “Tɔwe anɛ saɲa mu nu inumu ii biti ɪ ba? Nu mine ii biti ɪ baa ɪ gye fu kɪba mu ye laalaalɔwe mu sinkaala?”
- 4 Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Fan baa fan da su, kɛ ɔku ɔ man pɪna fanɛ.
- 5 Lu fɛɛ asa gaalaagaa bee biti ba ba mɛ kitu tɔ ba tɔwe ye, ‘Mɛ, ɪ gye ɔmu nu lbwaare wɔla lɛɛ mu’, kɛ ba pɪna asa gaalaagaa.
- 6 Fen biti fan nu ɪkɔ su kusakusa, kɛ fan nu ɪkɔ asɪn kata-kata, amaa fan man yege fanɛ nkɔlɔ ɪ nɲmaa fanɛ. Kanɪn atɔ maɲa ɪ dagaa ɪ maa waa, amaa ɪ mɛɛ kaapu fɛɛ laalaalɔwe mu tɛɛ fu.
- 7 Ndɛndɛmandɛ bee biti ba kɔ ye ndɛndɛmandɛ, kɛ kuwura-gyii kɪ kɔ ye kuwura-gyii. Akun lala ye kase kigingyen ii biti ɪ baa ɪ bu katɪn kumaa.
- 8 Inumu kpini i du nɪn fɛɛ kedunɲidi gyankpaasa.
- 9 “Nu bee biti ba taa fanɛ sa kɛ ba nyanla fanɛ kɛ ba mɔɔ fanɛ. Nu ɔsuwɔlɛ su asa kpini bee biti ba kisi fanɛ lu mɛ su.
- 10 Kanɪn saɲa maɲa asa gaalaagaa bee biti ba bilɪɲi lu kɪkɔlɛ mɛ gyii tɔ, kɛ ba lɛɛ abaa sa kɛ ba kisi abaa,
- 11 nu antunɛsa atɔwɛpu gaalaagaa bee biti ba ba pɪna asa gaalaagaa.
- 12 Lu kanan mu nu alibi kɪwaa ɪ lɔɲɔ tii su su mu, kɪnye kebiti sa abaa ii biti ɪ ba kase,
- 13 amaa ɔmunɪ ɔ yɪlɛ tɔ kenken naa lɔwɛ mu, ii biti ɔ nye kamɔlɛɛ.
- 14 Nu asa bee biti ba tɔwe lbwaare asɪn danbirasa nɪmu lu mu kuwura-gyii mu su dulinyaa tɔ kpini, kɛ ndɛndɛmandɛ kpini ba nu ɪmu, pɔyi kɛ laalaalɔwe mu ɔ baa.
- 15 “ɪmu su nu fan kan wu kutɔ kisisa mu nu ku biya alibi kɪ maa yɪlɛ kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, fɛɛ kanan mu nu lbwaare ɔtɔwɛpu Daneli wɔla tɔwe yɪla lu koo didaa mu, (ɪ dagaa ɔkalepu mu maa nu inumu kase)
- 16 saamu bamu nu ba bu Gyudeya mu ba silɛ kpee abu tɔ.
- 17 Nu ɔku kan ɔ bu obu ketin tɔ mu, ɔ man kpɪlɛ ba kase naa taa kutɔ ku lu kɪkpaara su.
- 18 Nu ɔku kan ɔ bu ndɔɔ tɔ mu, ɔ man bwii kpee naa taa mu kaalɛ.
- 19 Kanɪn nke maɲa tɔ mu, itɔ wuya ana ye atalapu, bamu laaku.
- 20 Fan kulɛ lbwaare fɛɛ fanɛ kɪkusɔ silɛ inumu ɪ man ba waa awɔɔ saɲa, abɛɛ Kake fɔutesa akɛ.
- 21 Lu fɛɛ kanɪn saɲa maa awurɔfɔ ii biti ɪ baa ɪ bulɔn, nu awurɔfɔ ku man pu ba kanɪn lu koo dulinyaa npiili ase, nu ɪku man bu tɔ ɪ bila ba kanɪn.

- 22 Nu lbwaare man kan tin nke mu su bure, naafoo oku man bu to o nye kamolige, amaa lu bamu nu o lee mu su mu, ee biti o tin nke mu su.
- 23 Kanin saja manja nu oku kan towe fu ye, 'Ku, Krisito mu bu nfu' abee 'Mu i bu fale' mu, man koolo imu gyii.
- 24 Lu fee antjesa Krisito ye antjesa lbwaare atowepu bee biti ba ba, ke ba waa usinkaala lala ye adangana ke i nye taale pina bamu nu lbwaare lee mu gbaa.
- 25 Fan ku, n gyankpaa n towe fane inimu nin poyi ke i ba.
- 26 "Imu su nu oku kan towe fane ye, 'Krisito mu i lu o bu keperi su fale' mu, fan man kpee tuto, abee oku kan towe ye, 'Krisito mu baala nfu' mu, fan man koolo gyii.
- 27 Lu fee, kanan mu nu bulayi i wee isee lu kyowe kuu, nu bee wu kumu halu kyowe kituye mu, kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyunsa mu kiba ii biti i baa i du.
- 28 Katin kumaa mu nu kuto belenbuni oosa bu mu, tuto manja nu agyinbwii bee lante.

Daadimaadi Obii-nyunsa kiba mu usinkaala

(Maki 13:24-31; Luka 21:25-33)

- 29 "Saja manja awurufo mu kamaa mu, opula to 'nu kyowe ii biti o bii to, nu obwaayi mee ye o baa o ku to, nu akyikpebi ii biti u lu susu tiye, ke ato kumaa mu nu i bu susu mu i gyinyen.'
- 30 "Kanin saja manja me, Daadimaadi Obii-nyunsa mu sunkaala ii biti i lu susu, nu ndendemande asa mu nu ba bu kase su mu bee biti ba boota to, fee ba maa wu me, Daadimaadi Obii-nyunsa mu n maa lu abwaare-wule to susu n ba ye olon ye bunyaa lala mu.
- 31 Nu n biti n sun me nboo, ke ba fule nbile kenken, ke ba buga bamu nu n lee mu lu dulinyaa abontonbulon kpini.
- 32 "Nbuibu, fan bula asin lu figi oyu mu ase. Nu imu n-yaabi i kan u poroge nu u lee afatee pupwe mu, fen bu fee kibile saja tiri to nmu.
- 33 Kanin manja nu fan wu inimu kpini mu, fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyunsa kiba mu ki tiri to, fee n ba.
- 34 N towe fane kesintin fee ndaga kakyina nmu to asa ba mee ye ba wu lowe, poyi ke fale asin nmu kpini i waa.
- 35 Susu ye kase ii biti i kyon, amaa me asin i man bu to i kyon.

Oku man nyi kake abee saja mu nu Krisito ii biti o ba

(Maki 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

- 36 “Amaa lu kake mu abee kerefi mu nu unumu ii biti i waa mu oku man nyi. Susu nbo ba man nyi, halu me, lbwaare mu-Bii mu gbaa man nyi, amoo Ose mu nkun.
- 37 Kanan mu nu i kyina i du Nowa saja mu, kanun manja nu ii biti i baa i du me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kba saja.
- 38 Lu fee poyt ke nkyu i muuri dulinyaa mu, asa ba kyina ba maa su bee gyii yegge bee nuu, anyin ye akyu bee kili, naa fuu kake mu nu Nowa loo oku mu to,
- 39 yegge ba man nyi kuto mu nu kii biti ki ba, halu nkyu i ba taa bamu kpini kyun. Kanun manja nu ii biti i waa me, Daadimaadi Obii-nyinsa kba mu saja.
- 40 Anyin anyo bee biti ba baa ba bu ndoo to, n biti n taa oku ke n yegge oku.
- 41 Akyu anyo bee biti ba baa bee koyt kubuu su, n biti n taa oku yegge oku.
- 42 “Kanun su fan baa fan da su, lu fee fan man nyi kake mu nu me, fane-Nyirpe mu ii biti o ba.
- 43 Fan baa fen nyi unumu fee, nu kikpaara wuya din o nyi kagyanbwe saja mu nu oyu ii biti o ba nin, naafoo o din kyina kun, ke oyu mu o man ba nye boyi loo mu kikpaara su yuuri.
- 44 Imu su fane gbaa fane fan kuula fan gyoo, lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n ba saja mu nu fan man ku me okpa.

Kiyaafole danbirasa ye kiyaafole libi

(Luka 12:41-48)

- 45 “Anumu i gye kiyaafole kesintin gyipu ye kanyaasin wuya? Mu i gye omu nu mu-nyirpe taa mu waa mu ayaafole mu nu ba bu kikpaara su mu okusupu fee o sa bamu agyito saja kyekyee to.
- 46 Ii biti i baa i buron sa kanun kiyaafole manja fee mu-nyirpe maa ba tu mu yegge ee waa kanun.
- 47 N towe fane kesintin ye, mu-nyirpe mu ii biti o taa mu kuto kumaa numu waa mu abaa to.
- 48 Amaa a taa fee kanun kiyaafole manja libi nu o towe ye, ‘Me-nyirpe ii biti o kyina tuto kyereee,’
- 49 ke o piili ee dayt mu birsa ana ayaafole mu, yegge ee gyii ee nuu maa atabusu.
- 50 Kanun kiyaafole manja mu-nyirpe ii biti o ba kake mu nu o man ku mu okpa, ye saja mu nu o man nyi su.
- 51 Ee biti o bute kiyaafole mu kusu gaa, ke o gya mu naa waa kebunbun ansi wuya opula, katun mu nu bee biti ba baa bee saawu yegge bee dunji bamu anobi mu.”

Matiwu 25

Kiɔasan lu abite kudu mu su

- 1 Nu Yesu bila bɔ kiɔasan ku ye, “Kanɔn saɔa maɔa mu susu kuwura-gyii mu ii biti ɪ baa i du nɔn fɛɛ, abite kudu mu nu ba taa bamu ifitla lu kyun ba naa gyaɔa ɔkyufo mu-kuli.
- 2 Bamu to anu ba gye amelensipu nu anu moɔ ba gye anyaasɩpu.
- 3 Nu amelensipu anu mu ba maa dan taa bamu ifitla mu, ba man taa fitla nfo kitaa tii su.
- 4 Amaa anyaasɩpu anu mu bire ba kitaa fitla nfo ipuruntowa to tii su.
- 5 ɔkyufo mu-kuli mu maa man ba bilen su mu, nsure ɪ kitaa bamu, nu ba de.
- 6 “I maa ba fuu kiyiridi nsana mu, nu ɔku kuusi towe ye, ‘ɔkyufo mu-kuli mu u ba! Fan lu ba gyaɔa mu!’
- 7 “Nu abite kudu mu kpini ba kusu diyaa bamu ifitla.
- 8 Tutɔ nu amelensipu mu ba towe anyaasɩpu mu ye, ‘Fan sa ane fane nfo mu ɪku, kpali fɛɛ ane ifitla to nfo ɪ luwe.’
- 9 “Nu anyaasɩpu ba lee kɔnɔ ye, ‘Ayee! Ane gbaa ane lee ɪ man kyɔ ke ɪ fuu ana fane. Amoɔ, fen kpee bamu nu bee fɛɛ mu ase ke fan naa soɔ.’
- 10 “Amaa ba maa kpee ba naa soɔ mu, nu ɔkyufo mu-kuli mu ba. Nu anyaasɩpu anu mu nu ba kuula ba gyoo mu mu, ba nye buu mu loo kikyufɔ kensi-gyii kɩkpaara mu su. Nu ba kitaa ɔponu mu tii.
- 11 “Kamaa to abite amelensipu anu mu ba maa ba mu, ba towe ye, ‘Obɩlsa! Obɩlsa! Tigi ɔponu mu sa ane ke a loo.’
- 12 “Amaa ɔ lee bamu kɔnɔ ye, ‘N towe fane kesintin fɛɛ, n man nyi fane!’ ”
- 13 Yesu luwe ye, “Imu su fen baa fan da su, lu fɛɛ fan man nyi kake abee saɔa mu nu me, Daadimaadi Obii-nyɩnsa mu n biti n ba.”

Kiɔasan lu ayaafɔle mu nu bamu-nyɩɩpe sa bamu afulee mu

(Luka 19:11-27)

- 14 Yesu bwii bɔ kiɔasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu ii biti ɪ baa i du fɛɛ ɔnyɩn ku maa kpee ɔkpa, nu ɔ tu mu ayaafɔle taa mu kapatye waa bamu abaa to.
- 15 ɔ sa bamu kanan mu nu ɔkuma nmu ɔlon du. ɔ sa ɔku afulee ngbin nnuu, nu ɔ sa ɔku moɔ afulee ngbin nnyɔ, lan sa ɔku moɔ afulee kagbin kulɔn, nu ɔ kyun mu ɔkpa.
- 16 Nu kɩyaafɔle mu nu ɔ nye afulee ngbin nnuu mu taa piili kusun opula to, nu ɔ nye agyaga ngbin nnuu tii su.

- 17 Kanin nin, nu ɔmu nu ɔ nye ngbin nnyɔ mu gbaa taa waa kusun, nu ɔ nye ngbin nnyɔ agyaga tii su.
- 18 Amaa kɩyaafɔle mu nu ɔ nye kagbin kulun mu bire, taa mu-nyirɩpe afulee mu naa kuu pula.
- 19 “I maa kyɛɛɛ kamaa tɔ mu, bamu-nyirɩpe mu naa bwii ba, nu ɔ tu bamu ye ba ba kaapu tɔ kanan mu nu ba nye agyaga tii afulee mu su.
- 20 Kɩyaafɔle mu nu ɔ sa mu afulee ngbin nnuu mu loo ba, nu ɔ taa ngbin nnuu tii su sa mu. Nu ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ-nyirɩpe, fu taa ngbin nnuu nin sa mɛ. Ku, n nye agyaga ngbin nnuu tii su.’
- 21 “Mu-nyirɩpe mu yin mu tɔwe ye, ‘Fu waa kusun, fu gye kɩyaafɔle danbirasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu ato pii animu su. Imu su n biti n taa ato damantɛ waa fu abaa tɔ ke fu ku su. Ba ke a buga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!’
- 22 “Nu kɩyaafɔle mu nu ɔ sa mu ngbin nnyɔ mu gbaa ba, nu ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ-nyirɩpe, fu taa ngbin nnyɔ nu waa mɛ abaa tɔ, ku, n nye agyaga ngbin nnyɔ tii su.’
- 23 “Mu-nyirɩpe mu yin mu tɔwe ye, ‘Fu waa kusun, fu gye kɩyaafɔle danbirasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu ato pii animu su. Imu su n biti n taa ato damantɛ waa fu abaa tɔ ke fu ku su. Ba ke a buga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!’
- 24 “Tuto nu kɩyaafɔle mu nu ɔ nye kagbin kulun mu ba, nu ɔ ye, ‘Mɛ-nyirɩpe, n nyi fu asin i maa bulun, nu fu tɩɩe katin mu nu fu man duu, nu fu kuɔla fu waa ibɔɔta tɔ, imu nu fu man kyaale.
- 25 Imu su n su kufuu nu n taa afulee mu nu fu taa waa mɛ abaa tɔ mu, naa kuu imu pula. Ku, fu afulee ndee.’
- 26 “Nu mu-nyirɩpe mu lɛɛ kɔnɔ ye, ‘Fu gye kɩyaafɔle libi ye ɔwɔlegyɔɔpu. Fu nyi n maa tɩɩe katin mu nu n man duu, nu n kuɔla n waa ibɔɔta tɔ, katin mu nu n man kyaale.
- 27 Kanin bire, naafɔɔ i dagaa fɛɛ fu taa mɛ afulee mu naa yila afulee ɔyilekpa, ke n maa bwii ba fale mu, n nye mɛ afulee kibi ye agyaga tii su.’
- 28 “Tuto nu ɔnyirɩpe mu tɔwe mu ayaafɔle mu ye, ‘Fan kɔɔle afulee kagbin kulun mu lu mu ase, ke fen taa sa ɔmu nu ɔ nye ngbin kudu mu.
- 29 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ su mu, bee biti ba sa mu tii su, ke ɔ nye naa bansu, amaa ɔkumaa mu nu ɔ man su, nu halu gberɛɛ mu nu ɔ su gbaa mu, bee biti ba kɔɔle lu mu ase.
- 30 Fan taa kɩyaafɔle gyaga mu nu ɔ man su kyaare fale, naa tuu kitentenbiri tummu mu tɔ. Tuto nu ee biti ɔ sawu ke o dunji mu anobi.’ ”

45 “Nu me, mu nu n gye Owura mu n biti n lee bamu kono ye, ‘N tawe fane kesintin nin fee, koto kumaa mu nu fan kina kiwaa sa me asa, halu bamu to opii gbaa mu, me nu fan kina kiwaa sa.’

46 “Tuto mu, bee biti ba naa loo kusu bute kakpaa to, amaa ikpa kyigisa wuya ana bire bee biti ba kyina nkpa kakpaa to.”

Matiwu 26

Ba biti ikpa ba mɔɔ Yesu

(Maki 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Yesu maa tawe unmu kpini lowe mu, o tawe mu abulapu mu ye,

2 “Fee kanan mu nu fen nyi mu, i san nke nnyo ke kanyahe nbuno kensi kigyii saɗa mu o fuv. Saɗa maa nu bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa, ke ba da me mata oyu laasa su.”

3 Kanin saɗa maɗa nu asepu bilisa ye asa mu abilisa ba naa sare oseepu bilisa ase mu nu bee tu ye Kayifasi mu lenbu to,

4 naa nɗmina kanan mu nu ba taa kanyaasin okpa su kitaa Yesu ke ba mɔɔ mu.

5 Amaa ba tawe ye, “A man waa kanin kensi-gyii saɗa nimu to, nu man gye kanin mu, sugure-sugure ii biti o ba kade mu to.”

Okyu ku kyeege tulale worige Yesu su

(Maki 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyɔn 12:1-8)

6 Yesu maa kyina o bu Betani onyin mu nu bee tu mu ye Simon, nu o kyina o gye bootipu mu aye mu,

7 nu okyu ku taa tulale mu nu ki su ogyalin puruntowa bola, ba mu ase saɗa mu nu o te ee gyii mu. Nu o kyeege tulale mu worige Yesu kumu to.

8 Yesu abulapu ba maa wu kanin mu, i basa bamu nu ba taase ye, “Mine i waa nu okyu mu ii nyita tulale maa kanin?”

9 Naafɔɔ be taale fe tulale nimu nye afulee damante ke ba taa umu sa atiripu.”

10 Yesu maa bu asin mu nu bee tawe mu, nu o taase bamu ye, “Mine i waa nu fen toɔɔɔ okyu maɗa? Koto danbirasa nu o waa sa me fale.

11 Atiripu mu bire ba bu fane ase saɗa kumaa, amaa meeme bire n mee ye n kyina fane ase saɗa kumaa.

12 Maa kyeege tulale nimu worige me n-yu su mu, ee loɗo me n-yu ee yila mi kepula.

13 N tawe fane kesintin nin fee, dulinyaa to katun kumaa mu nu ba tawe asin danbirasa mu, bee biti ba tawe koto mu nu o waa fale taa nyinji mu.”

Gyudasi kyula ye ee biti o lee Yesu sa

(Maki 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Nu abulapu kudu anyo mu to oku, mu nu bee tu ye Gyudasi Isikariyoti mu kpee aseepu abulisa mu ase,

15 naa taase bamu ye, “N kan lee mu sa fane mu, mine nu fen biti fan sa me?” Tuto nu ba karage afulee nderebi adisa sa mu.

16 Lu kanin saja manja taa kyun mu, Gyudasi piili ee biti okpa mu nu o bola su lee Yesu sa.

Yesu maa mu abulapu ba gyii Kanyaje nbuno kesu kensi-gyii mu

(Maki 14:12-21; Luka 22:7-23; Gyon 13:21-30)

17 Bodobodo mu nu ki man su kife tinsa kigyii kake gyankpaasa mu, Yesu abulapu mu ba ba mu ase ba taase mu ye, “Fine nu fii biti fee a naa lonjo yila, ke a naa gyii Kanyaje nbuno kesu kensi-gyii mu?”

18 Nu o towe bamu ye, “Fan kpee kade mu to onyin ku ase naa towe mu ye, ‘Okapupu mu ye, Me saja tiri to. N biti fee n maa me abulapu an biti a ba gyii Kanyaje nbuno kensi-gyii mu fu aye.’ ”

19 Nu mu abulapu mu ba kpee naa waa kanan mu nu o towe bamu mu, nu ba waa Kanyaje nbuno kensi-gyii mu agyito mu yila.

20 I maa fu kalaatpwe su mu, Yesu maa mu abulapu kudu anyo mu, ba te bee gyii.

21 Ba maa gyii mu nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, fane to oku ii biti o lee me sa.”

22 Nu bamu nfeere to ii nyita bamu gaa, nu ba piili bee taase mu kukulun-kukulun ye “Onyirpe, kesintin to, man gye me nu fu dee?”

23 Nu Yesu lee bamu kono ye, “Omu nu maa mu abaa i buga ii loo lape kulun to mu, ii biti o lee me sa.

24 Fee kanan mu nu Asinkyan ylasa mu i towe ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n wu mu, kanin nu ii biti i waa. Amaa kanin nyimisa mu nu ee biti o lee me sa mu, laaku. Nu ba man da kuuge mu gbaa nin, naafoo i bo.”

25 Tuto nu Gyudasi mu nu ee biti o lee mu sa mu gbaa taase Yesu ye, “Okapupu me nu fu dee?” Nu Yesu lee kono ye, “Eehn, kanin nu fu towe maa?”

Onyirpe agyito mu kigyii

(Maki 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

26 Ba maa gyii mu Yesu taa bodobodo, nu o fwaala lbwaare nu o gyayi kumu to, nu o taa sa mu abulapu towe ye, “Fan kcole ke fan gyii, kumu i gye me kayuwule mu.”

27 Nu o taa koope mu, nu o fwaala lbwaare, nu o taa sa mu abulapu mu towe ye, “Fane kpini fan kcole ke fan nuu lu kumu to.

28 Kɪnɪmʊ ɪ gye me nkalan mu nu ki ŋmina lbwaare katowe kyula pupwe mu, nu ɪ kyeege wurige sa asa gaalaagaa alibi kita kɛe su.

29 N tɔwe fane nin ye, n man bla ye n nuu fale nta numu naa fuu kake mu nu n maa fane an biti a nuu nta pupwe me-Se kuwura-gyii mu to mu.”

30 Nu ba maa bu olon lɔwe mu, ba kusɔ kyun olifu kibɔ su.

Yesu tɔwe yla ye Pita ii biti o kina mu

(Maki 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

31 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Kagyanbwe numu fane kpini fen biti fan sɩe yege me, fee kanan mu nu ba kyurɔ waa Asɩnkyan ylasa mu to ye, ‘N biti n mɔɔ nbulɔpu ɔkpaɔ mu, ke nbulɔpu mu ba yaase to.’

32 Amaa nu n kyinji lu lewu to mu, n biti n gyankpaa fane kpee Galile.”

33 Nu Pita tɔwe mu ye, “Halu nu ɔkumaa numu sɩe yege fu gbaa, mee me n mee ye n sɩe yege fu.”

34 Nu Yesu lee mu kɔnɔ ye, “N tɔwe fu kesintin ye, kagyanbwe numu pɔyi ke kyaase ɔ bun mu, fii biti fu kina me ulu isa.”

35 Nu Pita lee mu kɔnɔ ye, “Halu bee biti ba mɔɔ n maa fu gbaa n mee ye n tɔwe kanɩn kpini-kpini.” Nu abulapɔ abanban mu gbaa ba tɔwe kanɩn.

Yesu kulɛ kabwaare kulɛ Gesemani

(Maki 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Nu Yesu maa mu abulapɔ mu ba kpee katin mu nu bee tu ye Gesemani, nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan kyina nfu ke n kpee fale naa kulɛ kabwaare-kulɛ.”

37 Nu ɔ taa Pita maa Sebedi mu-bii ana anyɔ buu mu n-yu kpee. Tutɔ nu mu kɔkɔlɔ nyita mu.

38 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Me kɔkɔlɔ to u kɔ me lewu-lewu, halu ii biti ɪ mɔɔ me. Imu su fan kyina nfu tii me su ke fan man de.”

39 Tutɔ nu o nin kpee ansi to gberɛe naa kyun bun ee kulɛ kabwaare-kulɛ ye, “Me-Se, nu ii biti ɪ waa mu, lee awurufɔ mu nu u ba me su fale lu me su. Amaa yege ɪ waa fu kebiti, man gye mi kebiti.”

40 Nu o bwii ba abulapɔ asa mu ase ba tu ba maa de nsure, nu ɔ taase Pita ye, “Amɔɔ fen mee taale kyina ye me kerefi kulun yege fan man de?”

41 Fan kyina fan man de, yege fan kulɛ kabwaare-kulɛ, ke fan man tye kutuu to ku to. Fane n-yaayu ii biti ɪ waa kutɔ mu nu ki burɔn, amaa fane n-yu-wule pɔɔ.”

42 Yesu bla bwii kpee ulu nyɔsɔpɔ naa kulɛ kabwaare-kulɛ ye, “Me-Se, nu ɪ mee ye ɪ waa fu fee fu lee fale awurufɔ kɔɔpu numu lu me su, nu ɪ dagaa fee n gyii awurufɔ maa mu, yege fu kebiti ki waa kanɩn.”

43 Maa bla bwii ba abulapɔ asa mu ase mu, o be tu bamu ba maa de nsure. Lu fee ba man taale gale nsure.

44 Nu Yesu bila yegɛ bamu nu o kpee naa kulɛ kabwaare-kulɛ kisasapu ɛɛ tɔwɛ asin kulɔn maɲa.

45 Nu o bwii ba mu abɔlapu ase ba taase bamu ye, “Fan san fan de fen fuute nin? Fan ku, saɲa mu fuu fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa alibi awaapu abaa tɔ.

46 Fan kusu ke a kpee. Fan ku ɔmu nu ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mu tiri tɔ.”

Ba kitaa Yesu

(Maki 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

47 Maa san ɛɛ tɔwɛ mu, nu mu abɔlapu kudu anyɔ mu tɔ, ɔmu nu bɛɛ tu mu ye Gyudasi mu ba tutɔ. Asa damante aku ba buu mu, yegɛ ba su isakunde ye agulungu. Aseepu bilisa ye asa mu abilisa i sun bamu.

48 Gyudasi mu nu ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa mu, wɔla tɔwɛ bamu ye, “Onyin mu nu n dan naa baari mu tɔ mu, mu nimu, fan kitaa mu.”

49 Ba maa fuu tutɔ mu, nu opula tɔ Gyudasi kpee Yesu ase nu ɔ ye, “Okaapupu, n fwaala fu.” Nu o baari Yesu tɔ.

50 Nu Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Kyemine, waa kutɔ mu nu fu ba kimu su mu.” Tutɔ nu asa mu ba kyɔn naa kitaa Yesu tɔ kinkin.

51 Tutɔ mu, asa mu nu ba bu Yesu ase mu ɔku butɛ mu sakunde lɛɛ, nu ɔ nɛ oseepe bilisa ase mu kiyaafole kusu tin.

52 Nu Yesu tɔwɛ mu ye, “Bwiiyaa fu sakunde mu waa kimu kikufe tɔ. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ kitaa sakunde ɛɛ kɔ mu, sakunde lewu nu ee biti o wu.

53 Fu man nyi fɛɛ n taale tu mɛ-Sɛ, ke ɔ yegɛ susu nbɔɔ ngbin-ngbin kudu anyɔ ba ba opula nimu tɔ ba kyɛ mɛ tɔ abɛɛ?

54 Amaa nu i kan waa kanin mu, nɛnɛ nu asin mu nu ba kyɔrɔɔ waa Asinkyan yilesa mu tɔ ye i dagaa i maa waa mu, i ba tɔ?”

55 Tutɔ nu Yesu taase sakyɔ mu ye, “Fan taa isakunde ye agulungu fan ba kitaa mɛ fɛɛ ɔsa mu nu ɛɛ kusu yile kibane su. Kake kumaa n kyina kabwaare-sunkpa aye tɔ n kaapu, fan man kitaa mɛ.

56 Amaa unumu kpini i waa nin ke asin mu nu lbwaare atɔwɛpu ba kyɔrɔɔ yila mu i nyɛ ba umu tɔ.” Tutɔ nu mu abɔlapu mu kpini ba silɛ yegɛ mu.

Yesu yile Gyiwu abi abilisa amu-amu mu ansi tɔ

(Maki 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

57 Bamu nu ba kitaa Yesu mu ba taa mu kpee Kefasi, oseepe bilisa ase mu kɔkpaara su, katɔn mu nu nbara akaapupu ye asa mu abilisa ba gyanɛ mu.

58 Amaa Pita buu bamu kiyaa-kiyaa, halu ba naa fuu oseepe bilisa ase mu kɔkpaara su. Nu Pita sii kyina kɔkpaara mu akusupu mu ase, ke o wu kanan mu nu ii biti i naa lowɛ.

- 59 Aseepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa amu-amu ngyaŋe mu kpini ba tɔwe kɔnɔ waa Yesu bee biti antiŋesa ba tin gyaga mu su, ke ba nye ɔkpa mɔɔ mu.
- 60 Antiŋesa adanse agyipu gaalaagaa ba ba tɔwe, amaa ba man nye asin mu nu ba taa gyaga mu su. Kamaa tɔ mu, nu anyin anyɔ aku ba lu ba yile tɔwe ye,
- 61 “Onyin nɔmu tɔwe ye, ‘N taale boyi kabwaare-sunkpa aye nɔmu, ke n taa nke nsa bwii pɔyl kɔmu.’ ”
- 62 Nu Oseepu bilisa ase mu kusu yile nu ɔ taase Yesu ye, “Fu mɛɛ ye fu lɛɛ kɔnɔ lu asin mu nu anyin nɔmu ba su bɛɛ gyaga fu su fale?”
- 63 Amaa Yesu man tɔwe sehn. Nu Oseepu bilisa ase mu bwii tɔwe mu ye, “N bo lbwaare mu nu ɔ te kakpaa mu ntan ye tɔwe ane. Fu ɪ gye Krisito, lbwaare mu-bii mu?”
- 64 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Imu nu fu tɔwe mu. Amaa n tɔwe fane nin ye, lu ndaga ɪ su ii kpee mu, fen biti fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa te Ɔlɔnpɔ Owura lala mu gyisa su, nu fen biti fan bila wu maa lu abwaare-wule tɔ susu n ba.”
- 65 Nu Oseepu bilisa ase mu kɪtaa mu kaale kyate nu ɔ tɔwe mu ye, “Nbusaa asin! A man bila an biti adanse ku. Fan nu nbusaa asin mu nu ɔ tɔwe.
- 66 Nene nu fen fe kɔmu nfeere?” Nu asa mu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “I dagaa maa wu?”
- 67 Nu ba tɔv nkyɔle waa mu ansi tɔ nu ba dayɪ mu, nu aku mɔɔ ba kpa mu itan.
- 68 Nu ba tɔwe mu ye, “Krisito, nu fu gye lbwaare ɔtɔwɛpɔ mu, bu tɔwe ane, ɔsa mu nu ɔ da fu fale?”

Pita kyɛɛ ye ɔ man nyi Yesu

(Maki 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyon 18:15-18, 25-27)

- 69 Pita maa te kɪkpaara mu, nu oseepu bilisa ase mu kibite ku tɔwe mu ye, “Ngbaa fu, fu tii Yesu, Kagalile-nyin nɔmu su.”
- 70 Amaa Pita kyɛɛ bamu kpini ansi tɔ ye, “Asin mu nu fu tɔwe fale, n man nyi umu su gbaa kpini-kpini.”
- 71 Maa lu kpee kewusunɔ mu, nu kibite ku mɔɔ bila wu mu, nu ɔ tɔwe asa mu nu ba yile tutɔ mu ye, “Onyin nɔmu daa o tii Yesu Kanasareti-nyin mu su nin.”
- 72 Nu Pita bo ntan kyɛɛ ye, “N man nyi ɔnyin maŋa gbaa kpini-kpini.”
- 73 I maa waa gberɛɛ mu, nu anyin mu nu ba yile tutɔ mu ba tɔwe Pita ye, “Kesintin tɔ mu, fu gye mu abulapɔ mu tɔ ɔku, lu feɛ fu katɔwe tɔ u kaapu kanɪn.”
- 74 Tutɔ nu Pita tɔwe nɔɔ gyaga mu n-yu su, nu ɔ bo ntan tɔwe ye, “N man nyi ɔnyin maa kpini-kpini.” Opula maŋa tɔ nu kyaase bun.

⁷⁵ Nu Pita nyinji asin mu nu Yesu daa towe mu mu, fee “Poyi ke kyaase o bun mu, fii biti fu kina me lu isa.” Nu Pita lu ikaa su naa su gaa.

Matiwu 27

Ba biya Yesu Paleti ansi to

(Maki 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28)

¹ Kayi maa ke nyenyenu mu, lbwaare aseepu abilisa mu kpini ye asa mu abilisa mu ba buga nmina ye ba mɔɔ Yesu.

² Ba nmina mu, nu ba taa mu kyun, nu ba taa mu waa osuwule okusupu Paleti abaa to.

Gyudasi kyaga mu n-yu ofe

(Asunpu 1:18-19)

³ Gyudasi mu nu o lee mu sa mu, maa wu fee ba bun Yesu lewu kupwe mu, nu o nu mu n-yu, nu o bwiiyaa gbidi nderebi adisa mu naa sa lbwaare aseepu abilisa ye kade abilisa mu.

⁴ Nu o towe bamu ye, “N waa alibi fee n maa lee omuni o man waa alibi aku mu sa fane.” Nu ba towe ye, “Inumu i man gye ane asin. Fu nkun asin nin.”

⁵ Imu su Gyudasi funti afulee mu waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu o kyun. Nu o naa kyaga mu n-yu ofe.

⁶ lbwaare aseepu abilisa mu ba tase nderebi mu, nu ba towe ye, “Nbara mu i mee sa okpa fee a taa afulee numu buga ye kabwaare-sunkpa aye afulee mu to. Lu fee i gye nkalan afulee nin.”

⁷ Imu su ba towe kyula abaa nu ba taa afulee manja naa soo nlobi apoyi ku kase, ke ba baa bee pula afɔ-kyilim tuto.

⁸ Kanin su nu bee tu tuto ye, Nkalan kase ba lu halu ndaga.

⁹ Imu asin mu nu lbwaare otowepu Gyeremiya towe mu ba to. Imu i gye ye, “Israyi abi ba taa gbidi nderebi adisa mu, imu i gye afulee mu nu ba towe kyula ye ba taa soo mu mu, kɔnɔ.

¹⁰ Nu ba taa imu soo nlobi apoyi ku kase fee kanan mu nu Onyirpe mu sa kɔnɔ mu.”

Paleti taase Yesu asin

(Maki 15:2-5; Luka 23:3; Gyɔn 18:33-38)

¹¹ Saɔa manja yegge Yesu yile osuwule okusupu Paleti ansi to, nu o taase mu ye, “Fu i gye Gyiwu abi owura lala mu?” Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Eehn, fee kanan mu nu fu towe mu.”

¹² Amaa saɔa mu nu lbwaare aseepu abilisa ye kade mu abilisa bee pwu mu mu, o man lee kɔnɔ.

¹³ Nu Paleti taase ye, “Fu man nu asin pwusa mu nu ba su bee pwu fu mu?”

14 Amaa Yesu man lɛɛ kɔnɔ lu asɪn mu nu bɛɛ su bɛɛ pwu mu mu to kukulun gbaa. Nu i kyinkyin Paleti gaa.

Ba bun Yesu lewu kɔpwɛ

(Maki 15:6-15; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39; 19:16)

15 Nu ɪ wɔla ɪ dɛ fɛɛ, kesu kɔnɔ kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii kumaa nimu to mu, Roma abi ɔkusupu mu, ɪ lɛɛ bamu nu ba tii bamu obu mu to ɔkulun mu nu sakyo mu ii biti mu sa bamu.

16 Kanɪn sanja manja mu, kumu to ɔlun wuya ku kyina o tii obu nu bɛɛ tu mu ye Barabasi.

17 Imu su sakyo mu ba maa gyanɛ mu, Paleti taase bamu ye, “Animu nu fen biti n lɛɛ sa fanɛ? Barabasi, abɛɛ Yesu mu nu bɛɛ tu mu Krisito mu?”

18 Lu fɛɛ o nyi ɪ maa gye kayu basa su, nu ba taa Yesu waa mu abaa to.

19 Paleti maa san ɔ te asɪn kigyii kagya su mu, mu-ka sun ba tɔwɛ mu ye, “Man waa ɔnyɪn nimu, mu nu ɔ man waa alibi aku kuto ku, lu fɛɛ n wu awurufɔ mɛ idee to ndaga gaa lu mu su.”

20 Amaa lbwaare aseepu bilisa ye kade abilisa mu ba tɔwɛ waa sakyo mu ye, ba kule ye bee biti Barabasi, kɛ ɔ yege ba mɔɔ Yesu.

21 Nu ɔsuwule ɔkusupu taase bamu ye, “Bamu anyɔ nimu to mu, ɔmɔɔ nu fen biti fɛɛ n lɛɛ mu sa fanɛ?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Barabasi.”

22 Nu Paleti taase bamu ye, “Mɪnɛ nu n waa Yesu mu nu bɛɛ tu mu ye Krisito mu?” Nu bamu kpini ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Da mu mata oyu laasa su.”

23 Nu ɔ bila taase bamu ye, “Mɪnɛ su? Mɪnɛ alibi nu ɔ waa?” Amaa ba loɔɔ kuusi kenken tii su ye, “Da mu mata oyu laasa su!”

24 Paleti maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ bila taale waa asɪn mu sehn mu, yege ɪ su sugure-sugure ɪ ba mu, ɔ taa nkyu fwu mu abaa sakyo mu ansi to, nu ɔ tɔwɛ ye, “Mɛ abaa ɪ man tii kanyɪn nimu lewu su, ɪ gye fanɛ asɪn nɪn!”

25 Asa mu kpini ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Yege mu lewu kusu butɛ ɪ baa ɪ gyan anɛ ye anɛ-bii ana su!”

26 Nu ɔ taa Barabasi sa bamu. Amaa ɔ yege nu ba tɪɛ Yesu awulibi, nu ɔ taa mu sa ye ba naa da mu mata oyu laasa su.

Anaakɔpu ba waa Yesu ahin-sɪn

(Maki 15:16-20; Gyɔn 19:2-3)

27 Tutɔ nu ɔkusupu mu anaakɔpu ba taa Yesu loo bamu opula, nu ba tu anaakɔpu mu kpini ba kyaabɔɔ Yesu.

28 Ba bugi mu kaale mu, nu ba taa kaale pipɛɛ bunswisa ku ba bun mu,

29 nu ba taa iwii bɔɔ fɛɛ kuwura-wɔrɔ gyaga mu kumu sɔ, nu ba taa owura kikpebi waa mu gyisa kɪbaa tɔ, nu ba muɲa mu ansi tɔ nu ba ɲmase mu tɔwe ye, “Gyiwu abi Owura! An muɲa fu”

30 Ba tuu nkyɔle wurige mu sɔ, nu ba kɔɔle owura kikpebi mu da mu kumu tɔ.

31 Ba maa ɲmase mu luwe mu, ba bugi kaale pipɛɛ mu, nu ba bwii taa mu ato bunsu mu bun mu. Nu ba taa mu bee kpee ba naa da mu mata oyu laasa sɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sɔ

(Maki 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

32 Ba maa naa bee kpee mu, ba gyaɲa Simon Kesirene-nyɔn, nu ba nyan mu ye ɔ sula Yesu oyu laasa mu.

33 Ba ba fuɔ opula mu nu bɛɛ tu ye Goligota (kumu kase ɪ gye ye kumu kawɛ opula).

34 Tutɔ nu ba sa Yesu nta mu nu ba taa kɪfɛ bulɪsa ku kyagle tɔ, maa daa ku mu, nu o kina kinuu.

35 Ba maa da mu mata oyu laasa sɔ luwe mu, ba tuu nbii barige mu ato bunsu tɔ.

36 Nu ba kyɔn kyɔna bee kun mu.

37 Ba kyɔrɔɔ asɪn mu nu ba taa bun mu kupwe mu gyaga mu amu sɔ ye, ƆNIMU ɪ GYE YESU, GYIWU ABI OWURA MU.

38 Ba da bamu nu bee yuuri ɔlɔn sɔ anyɔ aku iyu laasa sɔ tii mu sɔ. Ɔku bu mu gyisa sɔ nu ɔku mɔɔ bu mu bɪna sɔ.

39 Asa mu nu bɛɛ kyɔn mu, bɛɛ sɔ asebi bɛɛ wurige mu sɔ yege bee fi-fi bamu amu,

40 yege bɛɛ tɔwe ye, “Fu mu nu fu tɔwe ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye, ke fu pɔyi kumu nke nsa mu, mɔlge fu n-yu! Nu fu ɪ gye lbwaare mu-Bii-nyɪnsa mu, kpɪlge lu oyu laasa mu sɔ!”

41 Kanɪn maɲa nu lbwaare aseepu abilisa ye nbara akaapupu ye abilisa mu ba ɲmase mu.

42 Ba tɔwe ye, “Ɔ mɔlge aku, amaa ɔ mɛɛ taale mɔlge mu n-yu. Mu ɪ gye lstrayt owura! Fan yege ɔ kpɪlge lu oyu laasa mu sɔ ba nbunbu, ke a kɔɔle mu gyii.

43 Ɔ taa mu n-yu tuu lbwaare sɔ, nu ɔ tɔwe ye mu ɪ gye lbwaare mu-Bii mu. Fan yege a ku fɛɛ lbwaare ii biti ɔ mɔlge mu nbunbu nɪmu.”

44 Ɔkpa kulɔn maɲa sɔ nu bamu nu bee yuuri ɔlɔn sɔ, mu nu ba da bamu mata iyu laasa ye mu mu, gbaa ba taa asebi wurige mu sɔ.

Yesu kelewu

(Maki 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

- 45 Lu kyɔwɛ amu nsana naa fuɔ kalaatɔpwe kerefi asa to mu, kitentenbiri bun ɔsɔwɔlɛ su kpini.
- 46 Nu kerefi asa maɲa to mu, Yesu kuusi kenken ye, “Eli, Eli lamaa sabatani?” Imu kase i gye ye, “Mɛ-Sɛ, mɛ-Sɛ, mine i waa nu fu kina mɛ?”
- 47 Asa mu nu ba yile tuto mu, ba maa nu asin mu, nu aku ba ye, “Ɛɛ tu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Eligya.”
- 48 Opula maɲa to nu bamu to ɔku sile naa taa ɔkyɛɛ dufudufu taa naa nyo nta nyanɛsa ku to, nu ɔ taa nmina oyu su, nu ɔ kusaa naa tii Yesu kɔnɔ ye o nuu.
- 49 Asansa mu ba ye, “Nbuɛnbu fan yege mu, ke a ku fɛɛ Eligya ee biti ɔ ba mɔlge mu abɛɛ?”
- 50 Yesu maa bila kuusi kenken mu, ɔ tin ɔɲɛɛ.
- 51 Kanin saɲa maɲa kita kunsaa mu nu ki barge kabwaare-sunkpa aye mu to mu, kyate to anyɔ lu susu ba yii kase. Nu kase gyinyen, nu afulɛ i baɲɛ to.
- 52 Nkyaɲ i bugi-bugi to, nu lbwaare asa mu nu ba wu mu, gaalaagaa ba kyinji ba nkpa to.
- 53 Saɲa mu nu Yesu kyinji lu lewu to mu, lbwaare asa mu nu ba kyinji lu lewu to mu, ba tii Yesu su kpee kade kyɛkyɛ mu to, nu asa gaalaagaa ba wu bamu.
- 54 Anaakɔpu kilfa ɔbilisa ye bamu nu ba bu mu ase bee kun Yesu mu, ba maa wu kase maa gyinyen, ye imu nu i waa maɲa kpini mu, kufuu ki kita bamu gaa, nu ba tɔwe ye, “Kesintin to, ɔ kyina ɔ gye lbwaare mu-Bii nu!”
- 55 Akyu gaalaagaa ba bu tuto ba yile kata-kata bɛɛ ku. Bamu i kyina ba gye akyu mu nu ba buu Yesu lu Galile nu ba kye mu to mu.
- 56 Bamu to aku i gye Mɛɛri Magidalen mu, ye Gyemisi maa Gyosefu bamu-nyi Mɛɛri, ye Sebedi mu-bii ana bamu nyi.

Yesu kepula

(Maki 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

- 57 I maa fuɔ kalaatɔpwe su mu, ato wuya ku mu nu ɔ lu Arimatiya kade to, nu bɛɛ tu mu ye Gyosefu, nu mu gbaa mu gye Yesu ɔbulapu mu ɔku.
- 58 O kpee Paleti ase naa kulɛ Yesu kubuni, nu Paleti sa kɔnɔ ye ba taa sa mu.
- 59 Gyosefu taa kibuni mu, nu ɔ taa kikalala pupwe maale mu,
- 60 nu ɔ taa mu pula mu gbaa-gbaa mu kakyaɲ pupwe mu nu ɔ nɛ kifule waa ɔbo yila mu to. Nu o gbiliti kubuu lala ku tii kakyaɲ mu kɔnɔ nu ɔ nate kyun.
- 61 Mɛɛri Magidalen maa Mɛɛri banban mu, be sii bɛ tɛ, yege bamu ansi i kaapu kakyaɲ mu.

Kakyaɲ mu akunpu

62 Imu lukaake maa gye Kake futeɛsa ake mu, aseepu bilisa ye Farasii abi mu ba kpee Paleti ase naa towe mu ye,

63 “Obilisa! An nyinji fee saɗa mu nu ɔpinapu mu te nkpa to mu, ɔ towe ye, ‘Nke nsa kamaa mu, n biti n kyinji lu lewu to ba nkpa to.’

64 Imu su wula sa kɔnɔ ke asa ba naa kyina kun mu kakyan mu naa fuu kake sasapu mu. Nu man gye kanin mu abulapu mu bee biti ba be yuuri mu kibuni mu, ke ba towe asa ye o kyinji lu lewu to. Nu i kan ba kanin mu, mu npina mu ii biti i ɗara umu nu ɔ wula pina fale.”

65 Nu Paleti lee kɔnɔ ye, “Fan taa anaakɔpu, ke ba naa yile kun kakyan mu kanan mu nu fen nyi fee fen taale waa mu.”

66 Imu su ba kpee kakyan mu ase naa waa kuto ku tari kubuu mu, nu ba lee akusupu yila ye ba kun kumu.

Matiwu 28

Yesu kelewu kyinji

(Maki 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

1 Kake futeɛsa ake kamaa to, umu Kwasida ake nyenyenuu mu, Mɛeri Magidalen maa Mɛeri banban mu, ba kpee naa ku kakyan mu.

2 Opula maɗa to nu kase ki gyingyen gaa. Lu fee lbwaare kaboo kpilige lu susu ba gbiliti kubuu mu nu ki tii kakyan mu kɔnɔ mu, nu ɔ kyun kyina kumu su.

3 lbwaare kaboo mu u ɗalige su fee bulayi maa wee usee, nu mu ato bunsu moo ii fuuli parepare fee ateebi.

4 Nu bamu nu bee kun kakyan mu, ba maa wu kaboo mu, kufuu ki kitaa bamu, nu ba kykyaa tiye fee asa wusa mu.

5 Nu kaboo mu towe akyu mu ye, “Fan man waa kufuu, lu fee n nyi fan maa ku fen biti Yesu mu nu ba da mu mata oyu laasa su mu nin.

6 ɔ man bu nfu, o kyinji lu lewu to, fee kanan mu nu ɔ wula towe mu. Fan ba ku katun mu nu ba daa taa mu yila mu.

7 Fan bwii bilen naa towe mu abulapu mu ye, ‘O kyinji lu lewu to ba nkpa to, nu ɔ gyankpaa fanee ee kpee Galile ɔsuwule su. Tuto nu fen biti fan wu mu.’ Fan nu, n towe fanee numu.”

8 Imu su akyu mu, ba kpala lu kakyan mu ase, ba su kufuu, yege bamu ansi i gyii. Nu ba sile ba naa towe Yesu abulapu mu.

9 Opula to nu Yesu gyaɗa bamu ɔkpa to, nu ɔ ye, “N fwaala fanee.” Nu ba nin tiri mu to, kitaa mu ayaa to muɗa sun mu.

10 Nu Yesu towe bamu ye, “Fan man waa kufuu! Fan kpee naa towe me birisa ana ye ba kpee Galile ɔsuwule su, tuto nu bee biti ba wu me.”

Akunpu mu asin tɔwɛsa

11 Akyu mu ba maa san ba bu ɔkpa tɔ bee kpee mu, kakyan mu akunpu mu aku ba kpee Gyerusalem kade tɔ naa buu sa aseepu abɩlsa kuto kumaa mu nu ki waa.

12 Aseepu bɩlsa ye abɩlsa ba maa ba gyanɛ mu, ba nmina yɩla kuto mu nu ba waa. Imu su ba sa anaakɔpu akunpu mu afulee kukyo,

13 Ian tɔwɛ bamu ye, “Fan tɔwɛ ye, ‘Mu abulapu mu ɩ ba kagyanbwe ba yuuri Yesu kibuni mu taa kyun, saɲa mu nu an de nsure mu.’

14 Nu fale asin nɩmu kan naa fuu Ɔkusupu Paleti ase mu, anɛ ii biti a tɔwɛ yɩɛ fane kamaa, ke ɔ man waa fane sehn.”

15 Imu su anaakɔpu mu ba kɔɔɛ afulee mu, nu ba waa fɛɛ kanan mu nu ba tɔwɛ bamu ye ba waa mu. Nu fale asin nɩmu ɩ yaase loo Gyiwu abi mu tɔ ba lu halu ndaga.

Yesu taa kusun lala mu waa mu abulapu abaa tɔ

(Maki 16:141-8; Luka 24:47-49)

16 Nu abulapu kudu ɔku mu ba kpee kibɩ mu nu ki bu Galile ɔsuwɩɛ su, katɩn mu nu Yesu wɩla tɔwɛ bamu ye ba kpee mu.

17 Ba maa wu Yesu mu, ba muɲa sun mu, nu bamu aku ba gyii umɔɔɛ ye man gyɛ mu nɩn.

18 Nu Yesu nin tiri bamu, tɔwɛ ye, “Ibwaare taa susu ye kase su ɔɩn kpini sa me.

19 Imu su fan kpee dulinyaa tɔ katɩn kumaa, naa waa asa kpini me abulapu. Fan gyee bamu Ibwaare kekyugyee, lu Ɔse ye Obii ye Kayaayu Kyɩɛkyɩɛ kitu tɔ,

20 ke fan kaapu bamu ke ba buu kuto kumaa mu nu n sa fane kɔnɔ ye fan waa mu. Fan nyɩɲi fɛɛ n bu fane ase saɲa kumaa naa fuu dulinyaa laalaalowe.”

Maki

Maki 1

Gyon Okyugyeepe Asin Tɔwɛsa

(Matiwu 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyon 1:19-28)

- 1 Asin danbrasa lu Yesu Krisito, lbwaare Mu-Bii mu su mu ndee.
- 2 Asin danbrasa mu i piili fɛɛ kanan mu nu lbwaare ɔtɔwɛpe Isaya wɔla kyurɔɔ yila mu. Ɔ kyurɔɔ asin mu nu lbwaare wɔla tɔwɛ Mu-Bii Yesu Krisito mu ye, “Ku, n biti n sun mɛ kabɔɔ kɛ ɔ gyankpaa fu, mu ii biti ɔ ba lɔɔɔ fu ɔkpa mu.”
- 3 Nu lbwaare ɔtɔwɛpe Isaya bla kyurɔɔ lu Gyon su ye, “Ɔnyin ku bu ofuli su ee kuusi ɛɛ tɔwɛ ye, ‘Fan lɔɔɔ Ɔnyirɛpe ɔkpa mu, kɛ fan kyiigi mu ikpa-bi mu.’ ”
- 4 Asin mu i ba kanin. Imu i gye ye Gyon maa ba ɔ naa ofuli su ee gye asa lbwaare kekyugyee, yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ lbwaare asin ɛɛ sa asa ye, “Fan yɛgɛ alibi kiwaa, kɛ n gye fanɛ lbwaare kekyugyee, kɛ lbwaare ɔ taa fanɛ alibi kɛɛ fanɛ.”
- 5 Kesintin mɔɔ, asa gaalaagaa ba lu Gyudeya isuwɔle su ye Gyerusalem kade lala mu tɔ bee kpee Gyon ase ofuli maɲa su, bɛɛ tɔwɛ alibi mu nu ba waa, yɛgɛ Gyon i gye bamu lbwaare kekyugyee Gyɔdan ɔbun mu tɔ.
- 6 Nyɔɔma ifuu nu ba taa lɔɔ Gyon kaale bunsɔ, nu atɔbwaaya ɔwɔle mɔɔ nu ɔ kyanɛ waa mu kirisu. Mu agyitɔ gyisa mɔɔ i gye ntuntunbi ye nɲasan.
- 7 Gyon u tɔwɛ asa mu ye, “Ɔmu nu ɔ bu mɛ kamaa ɛɛ ba mu, kyɔ mɛ gaa, nu n man dagaa gbaa fɛɛ n muɲa lɛɛ mu asibita.
- 8 Mɛɛ mɛ, nkyu nu n su n gye fanɛ lbwaare kekyugyee, amaa mɛɛ mu birɛ, ee biti ɔ taa Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu ee gye fanɛ.”

Yesu Kekyugyee ye kutuu tɔ ku

(Matiwu 3:13; 4:11; Luka 3:21-22—4:1-4)

- 9 Tutɔ mu, Yesu lu Nasareti kade mu nu ki bu Galile kase su mu ba Gyon ase. Nu Gyon gye mu lbwaare kekyugyee Gyɔdan ɔbun mu tɔ.
- 10 Yesu maa dan lu ɔbun mu tɔ yile mu, o wu susu maa bugi tɔ, nu Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu kpilige lu susu fɛɛ kuwura-lɔɔ ba gyɔɲɔ Yesu su.
- 11 Nu ɔbɔle tɔwɛ lu susu ye, “Fu i gye mɛ kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa. Nu fu i bɔla mi ansi.”
- 12 Opula maɲa tɔ nu Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu yɛgɛ nu Yesu kpee ofuli su.
- 13 Yesu kyina ofuli maɲa su nke adina. Maa bu tutɔ mu, Sitaane naa tuu mu tɔ ku. Maa nfatabwe nkun i bu tutɔ. Nu lbwaare nbɔɔ ba ba kye mu tɔ.

Yesu tu ikin akitapu ana

(Matiwu 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

- 14 Saŋa mu nu ba kɩtaa Gyɔn tii obu kamaa mu, Yesu kpee Galile kase su, ɔ naa ɛ tɔwe lbwaare asɩn danbrasa mu ɛ sa asa.
- 15 Nu Yesu tɔwe ye, “lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri tɔ. Imu su fan yege alibi kiwaa ke fan kɔɔle lbwaare Asɩn danbrasa mu gyii.”
- 16 Yesu maa naa Galile ɔbun kaa mu, o wu ikɩn akitapu anyɔ aku, Simon maa mu-supu Andiruwu, ba maa tɔv kisewu ɔbun mu tɔ.
- 17 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan ba buu me, ke n waa fane asa akitapu.”
- 18 Opula maŋa tɔ nu ba yege bamu asewu mu yla, nu ba buu Yesu.
- 19 Yesu maa bila kpee mu ansi tɔ gberɛ mu, ɔ bila wu Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana, ba bu bamu ɔkɩl tɔ beɛ loŋɔ bamu asewu.
- 20 Yesu maa dan wu bamu mu, nu ɔ tu bamu. Nu ba bwiiyaa bamu-se Sebedi maa mu ayaafɔle yege ɔkɩl tɔ, nu ba nate buu Yesu.

ɔnyɩn mu nu ɔ su Nbwu Libi

(Luka 4:31-37)

- 21 Yesu maa mu abulapu mu ba nate ba Kapanum kade tɔ. Kake fɩutɛsa ake maa fu mu, Yesu kpee kabwaare-kule ɔgyaŋɛkpa naa kaapu bamu abwaareɩn.
- 22 Asa mu ba maa nu mu kikaapu mu, ɩ waa bamu kiyan, lu fee mu kikaapu mu su ɔlon, nu ki kwu ye nbara akaapupu mu lee mu.
- 23 Bamu kabwaare-kule ɔgyaŋɛkpa mu tɔ mu, ɔnyɩn ku mu nu nbwu libi ba te mu su mu, kuusi kenken taase Yesu ye,
- 24 “Yesu, Kanasareti-nyɩn, mine nu fii biti ane ase nfu? Fu ba ke fu ba nyita ane nin, abee nene? N nyi ɔsa mu nu fu gye. Fu gye lbwaare Nyimisa kyrekyire mu.”
- 25 Tutɔ nu Yesu punte kabwu libi mu su ye, “Laato, ke fu kusu ɔnyɩn mu su.”
- 26 Nu kabwu libi mu ki gyɩngyen ɔnyɩn mu, nu o kuusi kenken kusu ɔnyɩn mu su.
- 27 Kanɩn asɩn nimu ɩ waa asa mu kiyan, nu beɛ taase abaa ye, “Mine asɩn ndee? Inimu ɩ bila ɩ gye kikaapu pupwe ku nin? Ku, ɔnyɩn nimu su ɔlon mu nu ɛe punte nbwu libi su nu bee nu mu ase.”
- 28 Tutɔ mu, Yesu asɩn nimu a tee naa nu Galile ɔsɔwule mu kpini gyaŋɛ.

Yesu Kye Asa Damante

(Matiwu 8:14-17; Luka 4:38-41)

- 29 Nu Yesu maa mu abulapu mu ba lu kabwaare-kule ɔgyaŋɛkpa mu tɔ kpee Simon maa Andiruwu kɩkpaara su, nu Gyemisi maa Gyɔn gbaa ba tii su.
- 30 Simon mu-saa-kyusa u lo kibirima ɔ de kalan su. Imu su Yesu maa loo kɩkpaara mu su mu, nu ba buu sa mu ye ɔkyu maŋa u lo.

31 Tuto nu Yesu loo okyu mu ase obu-to, kitaa mu kibaa to, kusaa mu kyina. Nu okyu mu nye alanfiya, nu o waa agyito kitaa bamu kifo.

32 Kalaatipwee manja kyowe maa dan ee tiye mu, nu asa ba taa alopu ye bamu nu nbwu libi ba te bamu su biya Yesu.

33 Kade mu asa kpini ba ba gyanje kikpaara manja kebuno.

34 Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu o gya nbwu libi lu asa gaalaagaa su. Nbwu libi mu maa nyi Yesu su mu, o man sa bamu okpa ye ba towe kuto ku.

Yesu Towe Asin Galile

(Luka 4:42-44)

35 Kyaase gyankpaasa maa dan bun mu, nu Yesu kusu lu kikpaara kpee opula mu nu ki du surum, kule kabwaare kule.

36 Tuto mu, Simon maa mu burisa ana ba naa bee biti Yesu.

37 Ba maa naa wu mu mu, nu ba towe mu ye, “Okumaa nimu naa ee biti fu.”

38 Nu Yesu biliji towe bamu ye, “Fan yegge ke a kpee nde-bii mu nu i bu tiri nfu mu, ke n nye naa towe abwaaresin tuto. Inimu su nu n lu susu ba kase su nfu.”

39 Imu su o nate Galile isowule mu kpini gyanje ee towe abwaaresin bamu kabwaare-kule igyanjekpa, yegge ee gya nbwu libi ee lu asa su ee sa bamu.

Yesu Kye Onyin ku

(Matiwu 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Tuto mu, bootipu ku ba manja Yesu ayaa to ye, “Onyirpe, nu i gye fu kipire to mu, fu taale yegge me n-yu i loho su.”

41 Nu mu asin i waa Yesu kuwee, nu o taa mu kibaa mata mu towe ye, “I gye me kipire to, imu su fu n-yu i loho su.”

42 Opula manja to, nu kibootoo ki yegge mu, nu o nye alanfiya.

43 Poyi ke Yesu o yegge o nate mu, o da mu kumu to ye,

44 “Man kan waa ke fu towe fale asin nimu sa oku. Amaa taa fu n-yu naa kaapu lbwaare oseepu, ke o taa fu ato waa saraga sa fu fee kanan mu nu Mosesi kaapu yila mu, ke okumaa nimu o wu fee fu kuloo mu ki lwee.”

45 Amaa onyin mu dan lu kpee katn kumaa nimu ee da kibonbon ee sa asa ye Yesu i kye mu kibootoo. Imu su i yegge nu Yesu man bila ee nye ee loo kade ku to tentengilen. O kpee katn mu nu i du diin, yegge asa bee lu katn kumaa nimu bee ba mu ase.

Maki 2

Yesu Kye Mugu-e-mugu-e-nyin ku

(Matiwu 9:1-8; Luka 5:17-26)

- 1 I man gyii nke nku nu Yesu bwii kpee Kapanum, nu asa ba nu fεε ɔ baa ɔ bu kɪkpaara su.
- 2 Nu asa kukyɔ ba ba ɔla tutɔ, nu ɔkpa man bila ɔ bu tɔ, halu kebunɔ gbaa, yεge Yesu ɪ tɔwe bamu abwaaresin.
- 3 Nu asa ana aku ba sula mugule-mugule-nyin boobi ku bεε biya Yesu.
- 4 Amaa sakyo su mu, ba man nye ɔkpa, nu ba taa ɔnyin mu dii obu mu susu, katɪn mu nu ba taa ise nyale munla mu su, nu ba foti ɔbo opula mu nu Yesu bu mu kyεkyεε, nu ba kpɪlgaa ɔlɔpu mu, yεge ɔ de mu kalan su ba yla kase.
- 5 Yesu maa wu kanan mu nu ba kɔle mu gyii mu, nu ɔ tɔwe ɔnyin mu ye, “Mi-bii, n taa fu alibi kεε fu.”
- 6 Nu lbwaare nbara akaapupu aku mu nu ba te tutɔ mu bεε fe nfεere bamu amu tɔ ye,
- 7 “Mɪne kutɔ nbusaa asin nu ɔnyin numu ɪ tɔwe fale? Anɪmu u taale taa alibi εε kεε tii lbwaare su.”
- 8 Opula tɔ nu Yesu bu mu nfεere tɔ kutɔ mu nu bεε fe, nu ɔ taase bamu ye, “Mɪne su nu fen fe kanɪn nfεere?”
- 9 Imu imɔɔ ɪ busɪn kitɔwe? Fεε n tɔwe mugule-mugule mu ye, ‘N taa fu alibi kεε fu,’ abεε n tɔwe mu ye, ‘Kusu ke fu taa fu kalan nate?’
- 10 N biti n kaapu fane ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n su ɔlun mu nu n taale taa alibi kεε dulinyaa numu tɔ.” Imu su ɔ tɔwe mugule-mugule mu ye,
- 11 “Me ɪ tɔwe fu fεε, kusu taa fu kalan ke fu kpewu.”
- 12 Nu ɔ kusu taa mu kalan waa bilen kpewu, yεge asa ba ku mu, nu i kyinkyin bamu gaa, nu ba yɪn lbwaare tɔwe fεε, “An man puta wu fale asin numu kakaaku.”

Yesu tu Lewi

(*Matiwu 9:9-13; Luka 5:27-32*)

- 13 Yesu bwii kpee Galile ɔbun-kaa, nu asa damante ba ba mu ase, nu o piili εε kaapu bamu.
- 14 Maa kyun ee kpee mu, o wu Alifeyo mu-bii Lewi maa te lenpoo ɔkɔlekpa. Nu Yesu tɔwe mu ye, “Ba buu me.” Nu Lewi kusu buu mu.
- 15 Imu kamaa tɔ, Yesu maa mu abulapu ba te bee gyii Lewi kɪkpaara su, nu lenpoo akɔlepu ye alibi awaapu damante ba buu mu, nu bamu gaalaagaa ba be tii mu su bee gyii agyito.
- 16 Nu nbara akaapupu mu nu ba gye Farasii abi mu, ba maa wu fεε Yesu maa alibi awaapu ye lenpoo akɔlepu ba maa gyii mu, ba taase ye, “Mɪne kutɔ su nu maa fale asa ɪ te bee gyii?”

17 Yesu nu kuto mu nu bee towe mu, nu o lee bamu kono ye, “Bamu nu ba mee lo mu, be mee biti okyepu, amoo bamu nu bee lo. N man ba nin ke n ba tu adanbrasa awaapu, amoo alibi awaapu.”

Nohmina Asin

(*Matiwu 9:14-17; Luka 5:33-39*)

18 Gyon Okyugyeepu abulapu ye Farasii abi bee nhmina kono. Nu asa aku ba kpee Yesu ase naa taase mu ye, “Mine su nu Gyon Okyugyeepu abulapu ye Farasii abi abulapu bee nhmina kono, nu fu abulapu mu bire be mee nhmina?”

19 Nu Yesu taase bamu ye, “Kikyufo to asa bee taale nhmina kono yegge okyufo mu-kuli san o bu bamu ase? I mee ye i waa kanin. Fee okyufo mu-kuli san bu bamu ase fale.

20 Amaa saja ku u ba nu bee biti ba taa okyufo mu-kuli mu lu bamu ase. Kanin saja manja to nu bee biti ba nhmina kono.

21 “Ba mee taa kikyibi pupwe bee mata kaale didaa obo, lu fee kii biti ki kyate kaale mu tii su.

22 Kanin manja nu oku mee taa nta pupwe waa kutobwaaya owule taakpe didaa to. Nu o kan waa kanin, nu nta mu u bile mu, ii biti i kyate taakpe didaa mu nyita, ke nta mu i kyeege foyi. Amaa bee taa nta pupwe waa taakpe pupwe to, ke imo anyo mu i man nyita.”

Kake Futesa Asin

(*Matiwu 12:1-8; Luka 6:1-5*)

23 Kake futesa ku, nu Yesu maa mu abulapu ba naa alun kadoo ku to, nu mu abulapu ba piili bee gyayi alun mu iku.

24 Nu Farasii abi mu ba ye, “Ku, mine su nu fu abulapu bee waa kuto mu nu i man de okpa kake futesa?”

25 Nu Yesu lee bamu kono ye, “Fan man puta kale kuto mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa saja mu nu akun a moo bamu mu nin?”

26 Saja mu nu Abiyata kyina o gye lbwaare oseepu bilisa ase mu, Owura Dawidi loo Kabwaare-sunkpa obu mu to naa taa bodobodo mu nu ba taa lee saraga sa lbwaare mu we, nu o sa mu kamaa to abi, yegge i man de okpa fee ba we imo, amoo aseepu mu nkun.”

27 Nu Yesu towe bamu fee, “Nyimisa kidanbrasa su nu lbwaare waa kake futesa mu, man gye nyimisa nu ba waa sa kake futesa mu sa.

28 Imo su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n kyoo kake futesa mu gbaa.”

Maki 3

Onyin kibaa wusa-wuya

(*Matiwu 12:9-14; Luka 6:6-11*)

- 1 Yesu bwii kpee kabwaare-kule ogyaṅekpa. Onyin ku mu nu mu kɩbaa ki wu mu bu tɔtɔ.
- 2 Asa aku mɔɔ ba bu tɔtɔ nu bee biti kanan mu nu ba nye asin aku taa pwii Yesu. Imu su ba tɛ bee gyoo fɛɛ Yesu ii biti ɔ kye onyin mu kake fɔutɛsa akɛ, abɛɛ ɔ mɛɛ ye ɔ kye mu.
- 3 Nu Yesu tɔwɛ onyin mu ye, “Kusu yilɛ bamu ansi tɔ nfu.”
- 4 Nu ɔ taasɛ asa mu ye, “Kɩmɔmɔ nu anɛ nbara mu u sa ɔkpa fɛɛ a waa kake fɔutɛsa akɛ? Adanbrasa abɛɛ alibi? A mɔlɩgɛ asa abɛɛ a mɔɔ?” Asa mu ba man taalɛ tɔwɛ sɛhn.
- 5 Nu Yesu kii bamu kyaabɔɔ agbu su, nu ɩ kɔ mu gaa lu bamu kusu tɔ ɔlɔn su. Nu ɔ tɔwɛ onyin mu ye, “Tɛɛɛɛ fu kɩbaa.” Nu ɔ tɛɛɛɛ mu kɩbaa, nu ki kyinji.
- 6 Tɔtɔ nu Farasii abi mu ba lu kabwaare-kule ogyaṅekpa mu tɔ, nu ba maa Herodi kamaa abi ba naa waa kɔnɔ kulɔn ɔkpa mu nu ba taa kɛ ba mɔɔ Yesu.

Yesu Kye Asa Damantɛ Alo

(Matiwu 12:15-16; Luka 6:17-19)

- 7 Yesu maa mu abulapu ba lu ɩkaa su kpee Galile ɔbun ɔkaa, nu asa damantɛ ba lu Galile ye Gyudeya isuwulɛ su ba buu mu.
- 8 Aku ba lu Gyerusalem kadɛ lala ye isuwulɛ mu nu ɩ bu Idumiya, ye Gyɔdan ɔbun kyɔwɛ kilu ye Taayi maa Sidon ndɛ lala mu abaafun. Asa damantɛ ba ba Yesu asɛ, lu fɛɛ ba nu kɔtɔ mu nu ɛɛ waa.
- 9 Sakyɔ mu su mu, Yesu tɔwɛ mu abulapu mu ye ba lɔnɔ ɔkɔlɩ yila mu, kɛ ba man nye nin tiri mu tɔ.
- 10 Lu fɛɛ ɔ kye asa damantɛ, nu bamu nu bɛɛ san bɛɛ lo mu kpini, bee nin bee tiri mu, kɛ ba nye mata mu.
- 11 Nu nbwu libi wuya ana ba kan wu mu mu, bɛɛ lu bɛɛ tye mu ansi tɔ, kɛ ba kuusi tɔwɛ fɛɛ, “Fu ɩ gye lbwaare Mu-Bii mu.”
- 12 Nu Yesu ɩ gya bamu fɛɛ ba man tɔwɛ ɔku ɔsa mu nu ɔ gye.

Yesu Lɛɛ mu Abulapu Kudu Anyɔ.

(Matiwu 10:1-4; Luka 6:12-16)

- 13 Nu Yesu kpee kibii su, nu ɔ tu asa mu nu ee biti, nu ba ba mu asɛ.
- 14 Nu ɔ lɛɛ bamu tɔ asa kudu anyɔ, nu ɔ tu bamu fɛɛ asunpu. Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “N lɛɛ fanɛ fɛɛ fan baa fan bu mɛ asɛ, kɛ n sun fanɛ fan naa tɔwɛ abwaarɛsin.
- 15 N biti n sa fanɛ ɔlɔn mu nu fen biti fan taalɛ taa gya nbwu libi.”
- 16 Asa kudu anyɔ mu nu Yesu lɛɛ mu atu ndee. Simon (mu nu Yesu yila mu kitu ye Pita).

17 Sebedi mu-bii ana Gyemisi ye Gyon, (mu nu Yesu yila bamu ktu ye Bwanegesi imu kase i gye ye, Bulayi kikpira nbii).

18 Bamu aku i gye Andiruwu ye Filipu ye Batolome ye Matiwu ye Tomasi ye Alifeyo mu-bii Gyemisi ye Simon Seloti ,

19 ye Gyuda Isikariyoti, mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu maa Beelisebu

(Matiwu 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

20 Nu Yesu bwii kpee kewu to. Nu sakyɔ bila ba mu ase, halu maa mu abulapu ba man nye sanja ke ba gyii.

21 Mu kuɔpu ana ba maa nu fale mu, ba sun ba naa kita mu ba, lu fee ba nu asa bee towe ye mu nfeere i nyita.

22 Nu nbara akaapupu mu nu ba lu Gyerusalem mu aku ba ye, “Yesu su Beelisebu mu nu o gye nbwu libi kumu mu olon. Mu u sa mu olon nu ee taale ee gya nbwu libi fale.”

23 Imu su Yesu tu bamu, nu o towe bamu kɔhasan to ye, “Okpa moɔ su nu Sitaane i taale gya Sitaane?”

24 Nu osuwule asa ba kan ba barige to bee ko ye abaa mu, osuwule manja i boyi.

25 Nu kikpaara su asa ba kan bee barige to bee ko ye abaa mu, kikpaara manja i boyi.

26 Imu su mu, nu Sitaane kuwura-gyii ki kan ki barige to ku ko ye abaa mu, ku tye kakpaa.

27 Oku mee taale loo olonpu kikpaara su naa swii mu ato nate. Amoo i dagaa maa gyankpaa njina mu poyi, ke o nye okpa loo mu kikpaara su yuuri mu ato.

28 N gyii fane kesintin fee, lbwaare u taa nyimisa alibi kumaa ye mu kitowe yii mu kumaa ee kee.

29 Amaa nyimisa kitowe yii Kayaayu Kyrekyire mu bure, lbwaare mee ye o taa kee mu, lu fee o waa alibi mu nu i de kakpaa nin.”

30 Yesu towe inimu nin, lu fee aku bee ye o su nbwu libi.

Yesu mu-nyi ye mu-supu ana

(Matiwu 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Nu Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yila nbwama, nu ba sun mu ase ye ba tu mu.

32 Sanja manja mu, asa ba kyina kyaaboo mu, nu ba towe mu ye, “Ku fu-nyi ye fu-supu ana ba bu nbwama bee biti fu.”

33 Nu Yesu taase bamu ye, “Animu i gye mi-nyi ye mu-supu ana?”

34 Nu ɔ ku asa mu nu ba te kyaabɔɔ mu gyanɛ, nu ɔ ye, “Fan ku! Banimu ɪ gye Mi-nyi ye mi-supu ana.

35 Ɔkumaa mu nu ee waa lbwaare kebiti mu, mu ɪ gye mi-supu, ye me-daa, ye me-pukyɔ ye mi-nyi.”

Maki 4

Ɔɔɔɔpu ku kɪɲasan

(*Matiwu 13:1-17; Luka 8:4-10*)

1 Nu Yesu bla piili ee kaapu Galile ɔbun kaa, nu asa damantɛ ba ba kyaabɔɔ mu bɛɛ nu mu ase. Sakyɔ su mu, o loo ɔkuli mu nu ki gyan nkyu su ɔbun kaa, yegɛ asa ba yla kidenbi su.

2 Nu ɔ taa aɲasan tɔ kaapu bamu atɔ damantɛ. Mu kikaapu tɔ mu nu ɔ tɔwe bamu ye,

3 “Fan nu, ɔɔɔɔpu ku ɪ kyina kpee ɔ naa ηmatɛ ayu.

4 Saɲa mu nu ee ηmatɛ ayu mu, umu ɪku ɪ tiye ɔkpa kaa, nu nbwiibi ba ba tase gyii.

5 Nu ɪku ɪ tiye fule su, katɪn mu nu ɪse ɪ man bunye, umu su ɪ kɔyi bilɛn.

6 Imu su kyɔwe maa da mu, ɪ bwu, nu i wu lu fɛɛ ɪ man su ilin.

7 Nu ɪku ɪ tiye iwii tɔ, nu iwii mu ɪ dan nyan umu, nu ɪ man tale sɔyi abi.

8 Nu ɪku mɔɔ ɪ tiye kase danbirasa tɔ. Nu ɪ kɔyi dan nu ɪ sɔyi abii. ɪku ɪ sɔyi abi adisa, ɪku mɔɔ adisiye, nu ɪku mɔɔ kilfa.”

9 Nu Yesu luwe tɔwe ye, “Ɔmu nu ɔ su asu nu ee biti o nu mu, o nu.”

Kuto mu su nu Yesu bɔ kɪɲasan mu

10 I maa ba san Yesu nkun mu, mu abulapu kudu anyɔ ye asa mu nu ba nu mu asin tɔwɛsa mu aku ba ba taase mu kɪɲasan mu kase.

11 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fane birɛ, lbwaare lɛɛ kuwura-gyii mu asiri asɪn kaapu fane, amaa bamu nu ba man tii fane su birɛ mu, aɲasan tɔ nu bɛɛ su bɛɛ kaapu bamu.

12 Imu su, ‘bee biti ba ku ke ba ku, ba mɛɛ ye ba wu, bee biti ba nu, amaa ba mɛɛ ye ba nu kase. Nu ɪ man gye kanɪn su, naafɔɔ ba tee bwii ba lbwaare ase, ke ɔ taa bamu alibi kɛɛ bamu.’ ”

Yesu lɛɛ ɔɔɔɔpu kɪɲasan mu kase

(*Matiwu 13:18-23; Luka 8:11-15*)

13 Nu Yesu taase bamu ye, “Fan man nu kɪɲasan numu kase? Nɛnɛ nu fen biti fan nu kɪɲasan ku kase?”

14 Ɔɔɔɔpu mu ɪ gye abwaaresɪn ɔtɔwɛpu.

15 Asa aku ba du nin fɛɛ ayu mu nu i tɪye ɔkpa kaa mu. Ba dan bee nu abwaaɛsin mu, yege Sitaane i ba lee abwaaɛsin mu lu bamu nfɛɛɛ tɔ.

16 Aku mɔɔ ba du nin fɛɛ abi mu nu i tɪye afule su mu. Ba dan nu abwaaɛsin mu, bɛɛ taa kensi-gyii kɔɔle umu.

17 Amaa i maa mee loo bamu nkɔɔ kase tɔ su mu, i mee kyɛɛɛɛ bamu tɔ. Imu su nu awurufɔ abɛɛ kanyanla dan ba bamu su lu abwaaɛsin su mu, bɛɛ yege lbwaaɛ kesun.

18 Aku mɔɔ ba du nin fɛɛ abi mu nu i tɪye iwii tɔ mu. Kanin asa mu bee nu abwaaɛsin.

19 Amaa kakyina kanimu tɔ tɔɔɔ ye kefulɛɛ biti kensi payi ye dulinyaa ato kebiti libi, i ba nyan abwaaɛsin mu, nu i man taale sɔyi abi.

20 Nu aku mɔɔ ba du nin fɛɛ abi mu nu i tɪye ise danbirasa tɔ mu. Ba dan nu abwaaɛsin mu, bɛɛ kɔɔle umu ke bɛɛ sɔyi abi. Aku bɛɛ sɔyi adisa, aku adisiye, nu aku gbaa kɪlfa.”

Ɔku mee tuwa fitla waa npaa kase

(Matiwu 5:15; Luka 8:16-18)

21 Nu Yesu bila bɔ kɪɲasan ku ye, “Be mee tuwa fitla ke ba taa waa kolobi tɔ, abɛɛ ba taa waa npaa kase. Bee tuwa fitla ba su bɛɛ gyaga kumu ɔgyagakpa nin.

22 Imu su kutɔ kumaa mu nu ki baala mu, kii biti ki lu ifuli, ke kumu nu kii bun su mu kii biti ki bugi tɔ.

23 Ɔkumaa mu nu ɔ su asu mu o nu.”

24 Nu ɔ tɔwe bamu fɛɛ, “Fan fe nfɛɛɛ danbirasa lu asin mu nu fan nu mu su. Kutɔ kaalasa mu nu fu taa kaala sa fu tɔɔmaa mu, kumu nu lbwaaɛ gbaa ii biti ɔ kaala sa fu, ke i ɲara fu lee mu.

25 Ɔsa mu nu ɔ su mu, ee biti ɔ nye tii su, nu ɔmu nu ɔ man su mu, hallu pii mu nu ɔ su mu, bee biti ba kɔɔle lu mu ase.”

Kutɔ duusa dansa kɪɲasan

26 Nu Yesu tɔwe fɛɛ, “lbwaaɛ kuwura-gyii du nin fɛɛ ɔnyin ku mu nu ɔ ɲmate ayu mu ndɔɔ tɔ.

27 Ɔɛ de ke o kyinji kagyanbwe ye kakyuware, yege ɔ man nyi kanan mu nu ayu mu i waa nu i kɔyi nu i dan.

28 Kase mu i yege ayu mu u dan nu u kɔyi. Oyu mu i gyankpaa kɔyi ke i nye ɔtɔ ke i kuɔge abi.

29 I dan mu, nu ɔnyin mu i taa deebi naa tɪɲɛ umu lu fɛɛ umu sanja fuu.”

Sinapi kibi kɪɲasan

(Matiwu 13:31-32; Luka 13:18-19)

30 Nu Yesu taase fee, "Mune kuto nu an biti a taa lbwaare kuwura-gyii mu waa sinkaala? Mune kijasana nu an biti a taa kaapu to?"

31 Ki du nin fee sinapi oyu kibi ato duusa to kpini kibi pii, nu bee duu kumu.

32 Nu ba kan duu kumu mu, ki koyi, nu ku dan ki gyoo apunfa kpini, nu ku waa nyaabi lala halu nbwiibi ba ba waa nsuswaa kumu onyin to."

33 Anasana to fale nu Yesu taa towe bamu abwaaresin. O towe bamu kanan mu nu bee taale nu kase.

34 Asin aku i man bu to nu o towe bamu, nu i man gye kijasana. Amaa sana kumaa nu i ba san maa mu abulapu nkun mu, ee lee imu kase ee kaapu bamu.

Yesu yuula apaa

(Matiwu 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Kake mana kalaatipwee ase nu Yesu towe mu abulapu fee, "Fan yegge a faa kpee benbe."

36 Nu ba loo okuli mu nu Yesu te kumu to mu, nu ba yegge sakyoo mu obun kaa, ikuli iku gbaa i tii bamu su.

37 Ba maa kpee mu, nu afuu i tigi konko kulun, nu apaa i waa nu i da nkyu i waa okuli mu to naa san gberere ke okuli mu o bola.

38 Amaa Yesu taa mu kumu gyaga keputu su de nsure okuli konko. Nu abulapu mu ba kyinji mu, nu ba taase mu ye, "Onyiripe, a maa biti a wu mu, i man tiri fu?"

39 Nu Yesu kusu yle. Nu o towe afuu mu fee, "Waa diin." Nu katn kumaa waa diin.

40 Nu Yesu taase mu abulapu mu ye, "Mune su nu fan su kufuu? Fan man su kikoolo-gyii nin?"

41 Nu kufuu ki kitaabamu gaa nu ba taase abaa ye, "Mune Nyimisa ndee? Halu afuu ye apaa gbaa i nu mu ase."

Maki 5

Yesu gyan Nbwu Libi lu onyin ku su

(Matiwu 8:29-34; Luka 8:26-39)

1 Yesu maa mu abulapu ba faa kpee Galile obun benbe, Gerasene kabaafun.

2 Yesu maa dan ee lu okuli to, nu onyin ku mu nu nbwu libi ba te mu su mu, lu nkyan to ba gyan mu.

3 Onyin mana te nkyan mu to nin. Oku man bila taale da mu igbee.

4 Lu fee sana kumaa nu ba da mu ayaa ye abaa igbee mu, ee tnye imu nin. Nu oku man bu to ke o taale gyii mu su.

- 5 Ɔ naa Ɔ naa nkyan ye abu to kyuwape ye kagyanbwe, nu ee taa afule ee kyanje mu n-yu yege ee kuusi.
- 6 Maa wu Yesu kata mu, Ɔ sile naa gyanja mu, nu o muja mu ansi to.
- 7 Nu o kuusi kenken towe ye, “Yesu, fu i gye lbwaare mu nu Ɔ gye Owura lala Mu-Bii. Maa fu an su mine? Bo lbwaare fee fu mee ye fu tooro me.”
- 8 Onyin mu towe kanin nin lu fee Yesu wola towe nbwu libi mu ye, “Nbwu libi, fan lu onyin mu to.”
- 9 Nu Yesu taase mu ye, “Fu kitu?” Nu Ɔ ye, “Bee tu me ye Kuko, lu fee an kyɔ.”
- 10 Nu Ɔ mata su ee kule Yesu gaa fee Ɔ man gya nbwu libi mu lu osuwule manja to.
- 11 Akuuri damante aku ba bu tiri tuto kibu ku su bee gyii.
- 12 Nu nbwu libi mu ba kule Yesu ye, “Yege a naa loo akuuri mu to.”
- 13 Nu Yesu sa bamu okpa, nu ba lu onyin mu to naa loo akuuri mu to. Nu akuuri mu kpini bamu kono i waa fee ngbin nyo mu, ba sile kpilge kibu mu ogee to naa loo nkyu to muuri.
- 14 Nu asa mu nu bee ku akuuri mu su mu, ba sile kpee kade to ye ndoo ana to naa towe asa. Nu asa ba ba ku kuto mu nu ki waa.
- 15 Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu onyin mu nu Ɔ daa Ɔ su nbwu libi mu, bun tkaale danbrasa Ɔ te, nu mu nfeere to i de. Nu kufuu ki kitaa bamu.
- 16 Bamu nu ba taa bamu ansi wu kuto mu nu Yesu waa mu, ba towe onyin mu nu nbwu libi ba te mu su, ye akuuri mu asin sa asa.
- 17 Nu asa mu ba ye Yesu Ɔ lu bamu osuwule su.
- 18 Yesu maa loo okuli to mu, onyin mu nu nbwu libi ba daa ba te mu su mu, kule mu ye Ɔ yege Ɔ buu mu.
- 19 Nu Yesu kina, nu Ɔ towe mu ye, “Bwii kpee kewu naa towe fu asa kuto mu nu Onyirpe lbwaare waa sa fu, ye kanan mu nu o wu fu kuwee.”
- 20 Nu onyin mu lu tuto naa nate kabaafun mu nu bee tu ye Nde Kudu mu su kpini, ee towe asa kuto mu nu Yesu waa sa mu. Nu i kyinkyin bamu nu ba nu mu kpini.

Gyarosi mu-bii kyusa ye okyu mu nu Ɔ mata Yesu kaale mu

(Matiwu 9:18-26; Luka 8:40-56)

- 21 Nu Yesu bwii loo okuli to faa kpee obun mu benbe, nu asa kukyo ba ba sare kyaaboo mu.
- 22 Nu Gyarosi mu nu Ɔ gye kabwaare-kule ogyanekpa abilisa mu to oku ba tuto. Maa wu Yesu mu, nu Ɔ tye mu ayaa to.

- 23 Nu ɔ kulɛ mu gaa yɛ, “N kulɛ fu nun, mi kebii kyusa-bi ɛɛ lo ee biti o wu, ba taa fu abaa gyaga mu su kɛ ɔ nyɛ alanfiya.”
- 24 Nu maa Yesu ba yii su bee kpee, yɛgɛ sakyo ba mili Yesu su ba buu mu.
- 25 ɔkyu ku nu nkalan u da mu, nsu kudu anyo, bu sakyo mu to.
- 26 ɔkyu mu nyita mu afulee mu nu ɔ su kpini akyɛpu ase kpɛnɛ, fɛɛ naafɔɔ kulɔ mu ki boɔsɛ mu, amaa kulɔ mu ki san kii tii su.
- 27 O nu Yesu su nu o loo sakyo mu to ba Yesu kamaa.
- 28 Nu ɔkyu mu fɛ nfɛɛrɛ mu kumu to yɛ, “Naafɔɔ n daa nyɛ mata mu kaalɛ gbaa nun, n biti n nyɛ alanfiya.”
- 29 Nu ɔ mata Yesu kaalɛ, nu nkalan mu i tin opula to. Nu o wu mu n-yu to fɛɛ mu awɔrɔfo kpini i kyun.
- 30 Opula to nu Yesu bu fɛɛ ɔlɔn ku lu mu to, nu o biliŋi ku sakyo mu, nu ɔ taase yɛ, “Anɔmu i mata mɛ kaalɛ?”
- 31 Nu mu abulapu ba ba sa mu kɔnɔ fɛɛ, “Fu wu kanan mu nu sakyo mu mili fu su, nu fu taase yɛ, ‘Anɔmu i mata mɛ kaalɛ?’ ”
- 32 Nu Yesu biliŋi ɔ dan san ɛɛ ku ee biti ɔsa mu nu ɔ mata mu kaalɛ mu.
- 33 Nu ɔkyu mu maa wu kutɔ mu nu ki waa mu mu, nu ɔ taa kufuu kykyaa nate ba Yesu ansi to, ba muja mu ayaa to, nu ɔ lɛɛ asɔn mu kesintin kpini towe mu.
- 34 Nu Yesu towe ɔkyu mu fɛɛ, “Mi-bii, fu kɔkɔlɛ-gyii ki yɛgɛ nu fu nyɛ alanfiya, kpewu kɔkɔlɔ yuuli su, fu awɔrɔfo i lɔwɛ.”
- 35 Yesu maa san ɛɛ towe mu, nu nboɔ ba lu ɔbilisa Gyarosi kɔkpaara su ba towe Gyarosi yɛ, “Fu kebii kyusa-bi mu wu, mɛnɛ su nu fu san fu toɔrɔɔ ɔkaapupu mu?”
- 36 Nu Yesu lɛɛ mu ansi yɛgɛ bamu, nu ɔ towe Gyarosi yɛ, “Man waa kufuu, dan kɔlɛ gyii kanɔn.”
- 37 Nu ɔ man bila yɛgɛ ɔku buu mu tii Pita yɛ Gyemisi yɛ mu-supu Gyɔn su.
- 38 Ba maa fuu Gyarosi kɔkpaara su mu, ba wu asa ba maa waa ilawu bɛɛ sawu kenken.
- 39 Nu Yesu loo taase bamu fɛɛ, “Mɛnɛ nu fen waa kanɔn? Mɛnɛ kusu nu fen su kanɔn? Kebii mu man wu, ɔ de nsurɛ nun.”
- 40 Nu asa mu ba ŋmase mu. Nu ɔ gya bamu kpini lu kewu, nu maa kebii mu mu-sɛ yɛ mu-nyi yɛ mu abulapu asa mu ba loo obu mu nu kebii kyusa-bi mu de kimu to mu.
- 41 Nu ɔ kitaa kebii kyusa-bi mu kɔbaa to nu ɔ towe yɛ, “Talita kuum.” Kimu kase i gyɛ fɛɛ, “Kebii kyusa-bi, n yɛ fu kusu.”

⁴² Opula tɔ nu kebii mu kusu, nu ɔ nate. Kebii mu gyii nsu kudu anyɔ. Nu asɛn mu i kyinkyin bamu gaa.

⁴³ Nu Yesu sa bamu kɔnɔ ye ba man kan tɔwe ɔku kanɛn asɛn numu. Nu ɔ tɔwe bamu fɛɛ ba sa kebii mu agyito ke o gyii.

Maki 6

Ba kina Yesu Nasareti

(Matiwu 13:53-58; Luka 4:16-30)

¹ Nu Yesu lu tutɔ bwii kpee mu gbaa-gbaa kade tɔ, nu mu abulapu ba buu mu kpee.

² Kake fɔutɛsa ake, o kpee kabwaare-kule ɔgyaɛkpa ɛɛ kaapu. Nu mu kɪkaapu mu ki kyinkyin asa mu nu ba nu mu gaa, nu ba taase abaa ye, “Fɛne nu ɔ nye kɪkaapu numu lu? Fɛne nu ɔ nye kanyaasɛn numu lu halu ɛɛ waa asɛn kyinkyinsa anumu?”

³ Man gye kapinta mu ndee? Man gye Mɛɛri mu-bii mu nin? Man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Gyuda ye Simon? Man gye anaa mu-pɔkyu ana i bu nfu?” Nu ba kina kɪkɔle mu.

⁴ Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Ibwaare ɔtɔwɛpu kumaa numu su beɛɛɛ katɛn kumaa, amɔɔ mu kade tɔ ye mu kɪkpaara su abi nkun ase nu ɔ man su beɛɛɛ.”

⁵ Kanɛn su mu, ɔ man taale waa adangana tutɔ kukyɔ, amɔɔ asa kalisa aku nu ɔ taa mu abaa gyaga bamu su nu ba nye alanfiya.

⁶ Nu i kyinkyin mu gaa lu fɛɛ asa mu ba man kɔle mu gyii.

Yesu sun mu abulapu kudu anyɔ mu

(Matiwu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Nu Yesu kpee nde-bii mu nu i maa mu kade, ɛɛ kaapu bamu abwaareɛn.

⁷ Nu ɔ tu mu abulapu kudu anyɔ mu, o sun bamu anyɔ-anyɔ, nu ɔ sa bamu ɔlun ye ba taa gya nbwu libi.

⁸ Nu ɔ tɔwe bamu fɛɛ, “Fan maa kpee fale, fan man taa sehn, amɔɔ fane akpebi nkun. Fan man taa agyito abɛɛ adiikun abɛɛ afulee waa fane igyifa tɔ.

⁹ Fan waa asɔbta, amaa fan man taa ikaale iku kɪtaa tii su.

¹⁰ Kɪkpaara kumaa mu nu ba kɔle fane mu, fan kyina tutɔ naa fɔu saɛa mu nu fen biti fan lu kade mu tɔ.

¹¹ Nu fan kan kpee kade ku tɔ, nu ɔku man kɔle fane abɛɛ nu fane ase mu, nu fan kan fen lu kanɛn kade maɛa tɔ mu, fan kɪkpaara fane ayaa tɔ ise wurige tutɔ, ke umu ii biti i gyii bamu.”

¹² Nu ba kpee naa tɔwe abwaareɛn sa asa ye ba yege alibi kiwaa.

13 Nu ba gya nbwu libi damante kusu asa su, nu ba suswa alɔpu damante olifu nfo nu ba nye alanfiya.

Gyɔn Okyugyeepu kelewu

(Matiwu 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Owura Herodi nu kuto mu nu kii kpee su kpini, lu fɛɛ Yesu kɔɔle kitu katɩn kumaa. Aku ba tɔwe ye Gyɔn okyugyeepu mu ɩ bila kyinji, umu su nu ɛɛ taale ɛɛ waa kanɩn asɩn kyinkyinsa.

15 Aku mɔɔ ba ye ɔ gye Eligya nɩn, nu aku mɔɔ ba ye ɔ gye lbwaare atɔwɛpu didaa mu tɔ ɔku nɩn.

16 Herodi maa nu Yesu asɩn mu, nu ɔ ye, “ɔ gye Gyɔn okyugyeepu nɩn. Mɛ ɩ yegɛ nu ba tɩn mu kumu, amaa o bwii ba nkpa tɔ.”

17 Herodi ɩ daa yegɛ nu ba kɩtaa Gyɔn okyugyeepu, nu ba taa agbeeleebe da mu, nu ba taa mu tii obu. Kuto mu su nu ɔ waa kanɩn mu ɩ gye fɛɛ, mu-ka Herodiya mu nu o kili mu, ɔ kɔɔle mu lu mu-supu Filipu ase nɩn.

18 Lu fɛɛ saɲa kumaa Gyɔn okyugyeepu u tɔwe mu ye ɩ man dagaa maa kɔɔle mu-supu mu-ka kili.

19 Kanɩn su nu Gyɔn okyugyeepu nye kilibi Herodiya ase, nu ee biti ɔ mɔɔ mu, amaa ɔ man taale.

20 Herodi sɩɛ Gyɔn okyugyeepu, lu fɛɛ o nyi maa gye nyimisa danbirasa ye nyimisa kyɩɛkyɩɛ, umu su nu o kun mu. Herodi ii biti Gyɔn abwaareɛɩn kunu, amaa saɲa kumaa mu nu o nu umu mu u tɔɔɔɔ mu gaa.

21 Herodiya ba nye mu kebiti saɲa mu nu mu-kuli Herodi i gyii mu kake kuyɛsa ake. Owura Herodi dɩɲa agyito, nu ɔ tu kibane abilisa ye anaakɔpu abilisa ye Galile abilisa kpare-kpare ye ba be gyii bamu ansi.

22 Nu Herodiya mu-bii kyusa lu ba kyaa, nu i gyii Herodi ye mu afo ansi gaa. Nu ɔ tɔwe kebii mu ye, “Taase mɛ kuto kumaa mu nu fii biti ke n sa fu.”

23 Nu ɔ bɔ nɩn ye, “Kuto kumaa mu nu fii biti mu n biti n sa fu, halu mi kuwura-gyii mu kɩbaafun gbaa.”

24 Nu kebii mu lu ɩkaa su naa taase mu-nyi kuto mu nu ɔ kɔɔle lu Owura Herodi ase. Nu ɔ ye, “Tɔwe mu ye fii biti Gyɔn okyugyeepu mu kumu.”

25 Nu kebii mu waa bilen bwii kpee Owura Herodi ase naa tɔwe mu ye, “N biti Gyɔn okyugyeepu kumu tangran su nbunbu nɩmu.”

26 Nu Owura Herodi kɔkɔɔ ki nyita mu gaa, amaa ɔ man taale kina lu kanan mu nu ɔ tɛɛ bɔ nɩn mu afo ansi tɔ su mu.

27 Nu o sun ɔnaakɔpu kulɩn ye ɔ naa biya Gyɔn kumu. Nu o kpee obu tiisa mu tɔ naa tɩn mu Gyɔn kumu.

28 Nu ɔ taa gyaga tangran su taa ba sa kebii kyusa-bi mu. Nu kebii mu taa naa sa mu-nyi.

29 Gyɔn okyugyeepu abulapu ba maa nu kanɔn mu, nu ba ba taa mu kibuni sansa naa pula.

Yesu sa asa ngbɔn nnuu agyito nu ba gyii nɛ

(Matiwu 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14)

30 Yesu asunpu mu ba bwii ba Yesu ase ba tɔwe mu kuto mu nu ba waa ye umu nu ba kaapu.

31 Lu kanan mu nu asa kukyo bɛɛ ba Yesu ase bee bwii su mu, ba man nye saɲa ba gyii. Nu Yesu tɔwe bamu fɛɛ, “Fan yege a lu ikaa su kpee opula mu nu asa ba man bu, ke fan nye saɲa fute gberɛɛ.”

32 Nu ba loo ɔkuli to bamu nkun bee kpee katɔn mu nu ɔku man bu mu.

33 Amaa asa damante ba wu bamu, nu ba bu bamu, nu ba waa bilen taa ayaa to sile lu nde mu to kpini gyankpaa naa gyoo bamu.

34 Yesu maa lu ɔkuli to, nu o wu sakyɔ mu, bamu asɔn i kitaa mu kowɛɛ, lu fɛɛ ba du nin fɛɛ nbulupu mu nu ba man su ɔkrapu. Tuto nu o piili ɛɛ kaapu bamu ato damante.

35 I maa su ii kpee kalaatɔpweɛ ase mu, Yesu abulapu ba ba tɔwe mu ye, “Kyɔwe tɛɛ ɛɛ luwe. Nu nfi mɔɔ waa opula mu nu i waa ikaa su, nu sehn man bu to.

36 Imu su yege ba kpee ndɔɔ ana to ye nde-bii mu nu i maa anɛ mu naa sɔɔ kuto ku gyii.”

37 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kuto ku ke ba gyii.” Nu ba taase Yesu ye, “Fii biti fɛɛ a taa gbɔti nderebi anyɔ naa sɔɔ bodobodo sa bamu?”

38 Nu Yesu taase bamu ye, “Bodobodo afine nu fan su? Fan naa ku.” Ba maa naa ku mu, nu ba ba tɔwe mu ye, “Bodobodo inuu ye ikin inyo nu an su.”

39 Nu Yesu tɔwe mu abulapu mu ye ba yege asa mu ba kyina kubu-kubu afitiri bunboli su.

40 Nu asa mu ba kyina kubu-kubu buu abaa, aku kilfa aku mɔɔ adunuu.

41 Nu Yesu taa bodobodo inuu ye ikin inyo mu, nu o diyaa mu ansi ku susu, nu ɔ fwaala lbwaare. Nu ɔ taa sa abulapu mu, nu ba barige sa asa mu kpini. Nu ɔ bila barige ikin mu to sa asa mu kpini.

42 Nu ɔkumaa numu gyii naa fuu mu ɔkaa.

43 Nu abulapu mu ba tase bodobodo ye ikin mu nu i san mu waa alantan kudu anyɔ to, nu i bola.

44 Anyin mu nu ba gyii agyito mu ba gye ngbin nnuu.

Yesu nate nkyu su

(Matiwu 14:22-23; Gyon 6:15-21)

45 Opula maɲa to nu Yesu yege nu mu abulapu ba taa okuli gyankpaa mu, bee kpee Betisayida mu nu ki bu benbe. Nu mɔɔ mu lee asa mu okpa.

46 Maa kala bamu luwe mu, nu o kpee kibii su, ee kule lbwaare.

47 I maa ba fuu kalaatipwee ase mu, abulapu mu ba fuu nkyu mu nsana, yege Yesu nkun mɔɔ bu kidenbi su.

48 Nu Yesu wu fee kipale mu ki nu abulapu mu, lu fee apaa mu i gyaɲa bamu. Kibwaayike su mu, Yesu nate nkyu su naa fuu bamu ase nu ee biti o kyun bamu su.

49 Amaa ba wu maa naa nkyu mu su, be nyi fee obuni nin, nu ba waa ilawu.

50 Saɲa mu nu ba wu Yesu mu, kufuu ki kitaa bamu kpini gaa. Nu Yesu towe bamu ase opula to ye, "Fan nye nkolo, fan man waa kufuu, me nin."

51 Nu Yesu loo bamu ase okuli mu to, nu afuu mu a yoo opula to. Nu i kyinkyin abulapu mu gaa,

52 lu fee ba man taale nu kanan mu nu Yesu sa anyin ngbin nnuu agyito mu kase. Nu i kitaa bamu nfeere gaa.

Yesu kye alopu Kanesareti

(Matiwu 14:34-36)

53 Nu ba faa kpee benbe osuwule mu nu ba tu ye Kanesareti, nu ba taa bamu okuli dan.

54 Ba maa dan bee lu okuli to mu, asa ba bu Yesu.

55 Nu asa ba sile lu osuwule maɲa su kpini bee ba Yesu ase, nu ba taa alopu mu nu ba de ikalan su biya mu.

56 Katin kumaa mu nu Yesu kpee nde-bii abee nde lala to ye ndoo ana to mu, asa bee kpiya alopu agya to yege bee kule mu ye o yege ba mata mu kaale. Bamu nu ba mata mu kaale kpini mu, ba nye alanfya.

Maki 7

Adidaasin kikaapu

(Matiwu 15:1-9)

1 Farasii abi ye nbara akaapupu mu aku, mu nu ba lu Gyerusalem ba Yesu ase mu, ba sare kyaaboo mu.

2 Tutu nu ba wu fee Yesu abulapu ba te bee gyii agyito yege ba man fuu bamu abaa kanan mu nu bamu adidaasin u kaapu mu.

- ³ Lu fɛɛ Farasii abi mu ye Gyiwu abi kpini ba buu bamu naana ana kikaapu didaa mu nin, ba mɛɛ ye ba gyii agyito, amɔɔ ba fwiu bamu abaa kanan mu nu bamu adidaasin mu u kaapu.
- ⁴ Nu ba kan lu kigya to ba mu, ba mɛɛ ye ba gyii, amɔɔ ba fwiu bamu n-yu pɔyi. Nu ba bila ba su ikisii lu ukɔɔpu ye npulii ye itasa ato kifwiu su.
- ⁵ Imu su, nu Farasii abi mu ye lbwaare nbara akaapupu mu ba taase Yesu ye, “Mɛne kuto su nu fu abulapu bire be mee buu ane naana ana kikaapu didaa mu, nu ba mɛɛ bamu bire ba su abaa mu nu i man du kyɛkyɛre bee gyii agyito?”
- ⁶ Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Asin mu nu lbwaare bola mu otɔwɛpu Isaya su nu o kyuroɔ yila lu fane su mu, i gye kesintin. lbwaare towe ye, ‘Fan su fane nno fen towe ye fen sun me, yegɛ i man lu fane nkolo to.’”
- ⁷ Kɛyan nu fen sun me, lu fɛɛ nyimisa ikpa nu fen su fen kaapu fɛɛ me, lbwaare lee.’ ”
- ⁸ Nu Yesu kyaga su towe ye, “Fan kina lbwaare nbara mu, nu fan buu nyimisa lee.”
- ⁹ Nu Yesu bila towe ye, “Fan su kanyaasin ikpa libi mu nu fen su fen taa lbwaare nbara yile kaa su, ke fan nye buu nyimisa kikaapu su.
- ¹⁰ Mosesi kaapu ye, ‘Taa beereɛ sa fu-se ye fu-nyi, nu okumaa mu nu o towe nno wurige mu-se abee mu-nyi su mu, ba mɔɔ mu.’
- ¹¹ Amaa fanee fane, fen ye nu oku kan towe mu-se abee mu-nyi ye, ‘Kuto mu nu naafɔɔ fii biti fu nye lu me ase mu i gye Koriban.’ (Kumu kase i gye kuto mu nu ba taa kee lbwaare).
- ¹² Kanin su mu, o su okpa fɛɛ o kina kikyɛ mu-se ye mu-nyi to.
- ¹³ Kanin kikaapu mu nu fan su fen kaapu asa fale u yegɛ abwaaresin mu ii bilinjɛ kɛyan. Ato damante fɛɛ inimu nu fen waa.”

Kuto mu nu ku waa nyimisa ineesi

(Matihu 15:10-20)

- ¹⁴ Nu Yesu bila tu asa ba sare mu ase, nu o towe bamu ye, “Okumaa nimu o nu me ase, ke o bu asin nimu kase.
- ¹⁵ Sehn man bu to nu u lu kewu ii loo nyimisa to nu u waa mu ineesi, amɔɔ asin mu nu u lu mu to mu u waa mu ineesi.
- ¹⁶ Okumaa mu nu o su asu mu o nu.”
- ¹⁷ Yesu maa lu asa mu ase kpee kɛpaara su mu, nu mu abulapu mu ba taase mu kɛngasan mu kase.
- ¹⁸ Nu Yesu taase bamu fɛɛ, “Imu su, fane gbaa fen mee nu asin kase bilen? Fan man nyi fɛɛ kuto ku man bu to ku lu kewu nu kii loo nyimisa to nu ku waa mu ineesi.

19 Lu fɛɛ kuto kumaa mu nu kii loo nyimisa to mu, ki mee kpee mu kɔkɔlo to, amoo mu oto to, ke ki bila bola lu mu n-yu to.” (Yesu katwe mu ki kaapu fɛɛ agyito gyisa kumaa i du kyirekyire.)

20 Nu Yesu kyaga su towe ye, “Kuto mu nu ku lu nyimisa to mu, kumu u waa mu ineesi.

21 Lu fɛɛ lu nyimisa to, ye mu kɔkɔlo to nu nfɛɛɛ libi ye kibawule kigyii, ye keyu, ye asa kumoo ye kilu okuli abee okaa kamaa,

22 ye kensi payi libi ye kumu to olon, ye kapina asa, ye kigyagaa, ye kayu basa ye nyimisa kinyita ye alala-sun ye kimelensi.

23 Inumu kpini u lu nyimisa kɔkɔlo to nun, nu u waa mu ineesi.”

ɔkyu ku kɔkɔle-gyii

(Matiwu 15:21-28)

24 Nu Yesu lu Galile kpee Taayi katne. Nu o loo kɔkpaara ku su, o man daa ee biti fɛɛ oku o wu mu, amaa o man taale baala mu n-yu.

25 ɔkyu ku mu nu nbwu libi ba te mu-bii su mu nu Yesu su, nu o ba mu ase bilen ba muja mu ayaa to.

26 ɔkyu mu man gye Gyiwu obii, o lu Fonesiya mu nu ki bu Siriya osuwule su mu nun. Nu o kule Yesu ye o gya nbwu libi mu lu mu kebii kyusa-bi mu su sa mu.

27 Nu Yesu towe okyu mu ye, “I dagaa nbii mu ba maa gyii nme poyi. I man buron fɛɛ ba taa nbii agyito sa igyoono.”

28 Nu okyu mu sa kono ye, “Onyirpe, i gye kesintin nun, amaa nbii ba kan bee gyii agyito nu iku i lu tiye kase mu, igyoono bee tase bee gyii.”

29 Nu Yesu sa okyu mu kono ye, “Lu kanan mu nu fu sa me kono su mu, bwii kpewu, nbwu libi mu ba lu fu kebii kyusa-bi mu to.”

30 Nu okyu mu bwii kpewu naa wu kebii mu maa de npaa su yegɛ nbwu libi mu ba tee wula lu mu to.

Yesu kye kpawu ku

31 Nu Yesu lu Taayi katne, nu o bola Sidon kpee Galile obun-kaa naa fu Dekapoli (Nde kudu) isuwule su.

32 Tutu nu asa aku ba taa kpawu ku nu o mee taale o towe ye o dan ba Yesu ase ba kule mu ye o taa mu abaa gyaga mu su sa bamu.

33 Nu Yesu taa kpawu mu lu asa to kpee ikaa su, taa mu abaa-bi waa mu asu to. Nu o tuv nkyole nu o mata mu kanandulo.

34 Nu Yesu diyaa mu ansi ku susu, nu o muusi. Nu o towe onyin mu ye, “Ifata.” Kumu kase i gye ye, “Bugi to.”

³⁵ Opula tɔ nu ɔnyin mu asu a tigi, nu ee nu katɔwe, nu ee taale ee tɔwe danbirasa.

³⁶ Nu Yesu tɔwe asa mu ye ba man kan tɔwe sa ɔku. Amaa kigya damante nu ɔ gya bamu mu, saamu nu bee lɔɔɔ bee tɔwe bee tii su.

³⁷ Nu i kyinkyin asa mu gaa nu ba ye, “O waa kuto kumaa nɔmu danbirasa. O yege nu akpawu bee nu, nu anaamuu bee tɔwe.”

Maki 8

Yesu sa asa ngbin nna agyito

(Matiwu 15:32-39)

¹ Kanin nke maɔa tɔ mu, sakyɔ damante ku bila ba sare Yesu ase. Nu ba maa man su agyito aku ba gyii mu, Yesu tu mu abulapɔ mu ba mu ase nu ɔ tɔwe ye,

² “Asa nɔmu asin i su me kuwee, lu fee ndaga nke nsa ndee ba maa bu me ase, nu ba man su agyito aku ba gyii.

³ Nu n kan tɔwe bamu ye ba bwii kpewu mu, bee biti ba naa kirin-kirin ɔkpa tɔ, lu fee bamu aku ba lu kata-kata.”

⁴ Nu abulapɔ mu ba taase Yesu ye, “Fɔne nu an biti a nye agyito kiperi kinɔmu su sa asa damante nɔmu?”

⁵ Nu Yesu taase bamu ye, “Bodobodo afɔne nu fan su?” Nu ba lee kɔnɔ ye, “Asunɔ nu an su.”

⁶ Nu Yesu yege nu asa mu ba kyun kyina kase. Nu ɔ taa bodobodo asunɔ mu, nu ɔ fwaala lbwaare nu ɔ kpee-kpee imu tɔ taa sa mu abulapɔ mu ye ba barige tɔ sa asa mu ba gyii, nu ba barige tɔ sa bamu.

⁷ Nu Yesu bila taa ikin gberɛɛ mu nu ba su mu, fwaala lbwaare bila sa mu abulapɔ ye ba barige imu tɔ sa asa mu.

⁸ Nu asa mu kpini ba gyii nme. Nu mu abulapɔ mu ba tase-tase bamu agyisan mu bola alantan asunɔ.

⁹ Asa mu nu ba gyii kanin agyito maɔa mu, ba gye asa ngbin nna. Imu kamaa tɔ, nu Yesu yege bamu, nu ba kpewu.

¹⁰ Opula maɔa tɔ, nu Yesu maa mu abulapɔ mu ba loo ɔkuli tɔ faa kyun Dalimanuta ɔsɔwɔle su.

Farasii abi bee biti adangana

(Matiwu 16:1-4)

¹¹ Farasii abi aku ba ba Yesu ase ba gyii mu imɔɔre, ke ba nye wu mu kilibi. Nu ba tuu Yesu tɔ ku ye ɔ waa sɔsɔ adangana aku kaapu bamu.

12 Tutɔ nu o muusi, nu ɔ taase bamu ye, “Mɛne su nu fane nbunbu asa fen biti adangana fen wu? N biti n tɔwe fane kesintin ye, n mee ye n waa kanin adangana manja kaapu fane kpa.”

13 Nu Yesu yegɛ bamu tutɔ naa loo mu ɔkuli tɔ faa kyɔn benbe.

Fan baa fan daa Farasii abi ye Herodi kikaapu su

(Matiwu 16:5-12)

14 Yesu abulapu mu ba tan su fɛɛ ba maa man taa bodobodo kukyɔ, amaa bodobodo kukuli kulɔn ɪ bu bamu ase ɔkuli mu tɔ.

15 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fan ku danbirasa ke fan baa fan da fane n-yu su, lu Farasii abi ye Herodi asa bamu kɪfɛ mu nu kii tin bodobodo mu.”

16 Nu mu abulapu ba piili bɛɛ tɔwe abaa ye, “A maa man lɛɛ bodobodo kukyɔ su nu ɛɛ tɔwe kanin mu abɛɛ?”

17 Yesu maa bu kutɔ mu nu bɛɛ tɔwe mu, nu ɔ taase bamu ye, “Mɛne su nu fen tɔwe fane kɪman su bodobodo kukyɔ mu asɔn? Imu su, fan man pɪta bu mɛ awaasa kase? Mɛne ɪ waa nu fane nfɛɛɛɛ ɪ mee taale ɪ kitaa atɔ bilen kanin?”

18 Fan su ansi, fan man ku? Nu fan su asu, fan mee nu? Fen mee nyɪɲi asɔn nin abɛɛ?

19 Saɲa mu nu n taa bodobodo anuu barɪge sa asa ngbɪn nnuu nu ba gyii mu, alantan afɪne nu fan tase agyisan mu bɔla?” Nu ba ye, “Alantan kudu anyɔ.”

20 Nu Yesu bila taase ye, “N maa taa bodobodo asunɔ barɪge tɔ sa asa ngbɪn nna nu ba gyii mu, alantan afɪne nu fan tase agyisan mu bɔla?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Alantan asunɔ.”

21 Nu Yesu ye, “Inumu kpini kamaa mu, fan man taale bu umu kase?”

Yesu kye gyaatanapu-nyɪn ku Betisayida kade tɔ

22 Nu Yesu maa mu abulapu mu ba kpee Betisayida kade tɔ, nu asa aku ba taa gyaatanapu ku ba kule Yesu fɛɛ ɔ taa mu kɪbaa mata mu.

23 Nu Yesu kitaa gyaatanapu mu kɪbaa tɔ, taa mu lu kade mu nbwama. Nu Yesu tuu nkyɔle waa mu ansi tɔ, nu ɔ taa mu abaa gyaga mu su, nu ɔ taase mu ye, “Fu wu atɔ?”

24 Nu gyaatanapu mu diyaa mu ansi susu, nu ɔ ye, “N wu asa ba maa naa, nu ba du fɛɛ iyu ɪ maa naa mu.”

25 Nu Yesu bila taa mu abaa gyaga ɔnyɪn mu ansi su, nu mu ansi mu i bugi, nu mu ansi mu ɪ nye alanfɪya, u ku danbirasa.

26 Nu Yesu tɔwe gyaatanapu mu ye, “Kpewu! Amaa man bila bwii kpee kade mu tɔ.”

Pita lɛɛ kaapu ɔsa mu nu Yesu gye

(Matiwu 16:33-20; Luka 9:18-21)

27 Nu Yesu maa mu abulapu mu ba kpee nde-bii mu nu i bu Kasariya Filipi kade mu ase. Ba maa kpee mu, nu Yesu taase mu abulapu ye, “Animu nu asa ba ye n gye?”

28 Nu ba lee kono ye, “Aku ba ye fu i gye Gyɔn okyugyeepu mu, aku mɔɔ ba ye fu i gye Eligya, nu aku mɔɔ ba ye fu i gye lbwaare atɔwɛpu mu to ɔku.”

29 Nu Yesu taase ye, “Nu fane mɔɔ, fan ye animu nu n gye?” Nu Pita lee kono ye, “Fu i gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wula lee mu.”

30 Nu Yesu gya bamu ye ba man kan towe ɔku ɔsa mu nu ɔ gye.

Yesu towe mu awɔrɔfo kuwu ye mu kelewu asin

(Matiwu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Nu Yesu piili ee towe mu abulapu mu ye, “I dagaa fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa wu awɔrɔfo gaa, ke Gyiwu abilisa ye lbwaare aseepu abilisa ye lbwaare nbara akaapupu ba kina me. Bee biti ba mɔɔ me, ke nke nsa kamaa mu, n biti n kyini lu lewu to ba.”

32 Amaa Yesu maa bugi mu asin mu to pensen kaapu mu abulapu mu, nu Pita tu mu lu tkaa su ee towe yii mu.

33 Amaa Yesu, bilini ku mu abulapu mu, nu ɔ towe Pita ye, “Lu me su, fu Sitaane nimu. Fu nfeere i man lu lbwaare ase, i lu nyimisa ase nin.”

34 Nu Yesu tu sakyɔ mu ye mu abulapu mu nu ba ba mu ase mu, nu ɔ towe bamu ye, “ɔkumaa mu nu ee biti fee o buu me mu, i dagaa fee o kina mu n-yu, ke ɔ sula mu oyu laasa ke o buu me.

35 Lu fee ɔkumaa mu nu ee biti fee o kun mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ee biti ɔ pan nkpa mu. Amaa ɔkumaa mu nu ɔ pan mu nkpa lu me ye asin danbirasa mu su mu, ee biti ɔ nye mu nkpa.

36 Nu fu kan nye dulinyaa to kuto kumaa, nu fu pan fu nkpa mu, mine nu fu nye?

37 Abee mine nu nyimisa i taale ɔ taa kyare mu nkpa?

38 Nu ɔku kan waa ipeeli lu me ye me kikaapu su, nbunbu kakyina nimu to abi mu nu alibi ye lbwaare kuman-sile ki bu bamu to fale mu, kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kan ba ye lbwaare bunyaa ye mu susu nbɔɔ mu, ngbaa me ii biti i baa i su me ipeeli sa kanin ɔsa manja.”

Maki 9

1 Nu Yesu bwii kyaga su ye, “N towe fane fee aku ba bu fane to nfu nu ba mee ye ba wu lewu, amɔɔ ba wu lbwaare kuwura-gyii mu ki maa ba ɔlɔn su.”

Yesu n-yu ki kyεεεε

(Matiwu 17:1-13; Luka 9:28-36)

- ² Nke nsiye kamaa to mu, Yesu taa mu abulapu mu asa, Pita ye Gyemisi ye Gyon tii mu n-yu su dii kibii lala ku kpee, nu ba bu tuto bamu nkun. Nu Yesu kayi-wule kyeege bamu ansi su.
- ³ Nu mu ikaale bunsaa gbaa i loho fuuli parepare i njalige su. Oku man bu dulinyaa nmu to nu ee taale fuu kaale ke ki fuuli parepare kanin kudubi.
- ⁴ Opula manja to mu, ba ba ku mu, lbwaare asa didaa anyo, Eligya ye Mosesi, ba lu ba, nu ba maa Yesu bee towe.
- ⁵ Nu Pita towe Yesu ye, "Okapupu, i buron gaa fee a maa bu nfu. Imu su, yeege ke a yii abu asa, fu lee kuku, Eligya lee kuku, Mosesi lee kuku."
- ⁶ Nu kufuu ki ktaa Pita maa abulapu banban mu gaa, nu ba man bila be nyi kuto mu nu ba towe.
- ⁷ Nu kabwaare wule ba bun bamu su, nu obule ku lu abwaare-wule mu to towe ye, "Onumu i gye mi-Bii-nyinsa mu nu n su kebiti sa. Fan nu mu ase."
- ⁸ Opula manja to, abulapu mu ba maa ku kyaaboo mu, ba man bila wu oku bamu ase, amoo Yesu nkun.
- ⁹ Ba maa kpilige kibii mu su bee ba mu, nu Yesu da bamu amu to ye, "Fan man towe oku ye oku kuto mu nu fan wu, naa fuu sanja mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n bwii kyinji lu lewu to mu."
- ¹⁰ Nu ba nu sa mu, amaa bamu wule-wule u taase abaa ye, "Kikyinji lu lewu to nmu kase kaapu nene?"
- ¹¹ Nu ba taase Yesu ye, "Mine su nu nbara akaapupu mu bee towe ye i dagaa lbwaare otowepu Eligya maa gyankpaa ba poyi?"
- ¹² Nu Yesu lee kono ye, "I gye kesintin fee Eligya ii biti o gyankpaa ba, ke o ba loho kuto kumaa kinumu. Amaa mine su nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n wu awurufo gaa ke asa ba kina me?"
- ¹³ N towe fane ye Eligya tee bwii ba, nu kuto mu nu asa bee biti mu, ba tee taa waa mu fee kanan mu nu ba wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to lu mu su mu."

Yesu kye kebii kyusa-bi mu nu o su nbwu libi

(Matiwu 17:14-21; Luka 9:37-43)

- ¹⁴ Ba maa kpilige kibii mu su bee ba abulapu asansa mu ase mu, ba wu sakyo damante ku maa yile kyaaboo bamu, yeege ba maa nbara akaapupu mu bee gyii umore.
- ¹⁵ Asa mu ba maa wu Yesu maa ba mu, i kyinkyin bamu, nu ba sile kpee mu ase naa fwaala mu.
- ¹⁶ Nu Yesu taase bamu ye, "Mine umore nu fanaa bamu fen gyii mu?"

- 17 Nu ɔku lɛɛ kɔnɔ lu sakyo mu to ye, “Okaapupu, kabwu libi ku te mi-bii su, nu ɔ mee taale ee towe, nu n taa mu ba fu ase.
- 18 I dan kan kyina mu su de, i su mu i tuu kase, yegɛ mu kɔnɔ to kii fuu afufuu, yegɛ ee we mu anyi to, nu ee kirin. N ba kule fu abulapu mu ye ba kusaa kanin nbwu libi manja lu mi-bii mu su, amaa ba man taale.”
- 19 Nu Yesu towe bamu ye, “O! Fane ndaga kakyina nimu to asa mu nu fan man su kikoolɛ-gyii. Nene nu fen biti ye n nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya me nfu.”
- 20 Ba maa taa kebii mu biya mu, nu nbwu libi mu maa wu Yesu mu, opula manja to nu i taa kebii mu tuu kase fee kigbingbin. O de ee gbiliti yegɛ mu kɔnɔ to kii fuu afufuu.
- 21 Nu Yesu taase kebii mu mu-se ye, “Kanan mu nu i waa mu fale mu, i tee kyereee do?” Nu mu-se lɛɛ kɔnɔ ye, “Lu koo mu kebii to nu i waa mu kanin.
- 22 I taale i taa mu i tuu fulon ye nkyu to ii biti i mɔɔ mu. Imu su, nu fu taale waa kuto ku mu, wu ane kuwee ke fu molige ane.”
- 23 Nu Yesu taase mu-se ye, “Fu ye nu n biti n taale mu? Nu kase fee okumaa mu nu ɔ koolɛ lbwaare gyii mu, kuto kumaa kii biti ki waa sa mu.”
- 24 Kebii mu mu-se taa kensi payi kule Yesu ye, “N koolɛ lbwaare gyii, amaa kye me to ke n nye kikoolɛ-gyii tii su.”
- 25 Yesu maa wu sakyo mu maa nye akyo ii tii su mu, nu ɔ punte nbwu libi mu su towe imu ye, “Fane naamuu ye akpawu nbwu libi, n ye fan kusu lu mu su nbunbu nimu, ke fan man bila bwii ba mu su kakaaku.”
- 26 Nu nbwu libi mu ba nyanje to muusi to taa kebii mu tuu olon fee kigbingbin, nu ba kusu mu su. Kebii mu de fee obuni, nu asa mu ba ye o wu.
- 27 Tuto nu Yesu kitaa kebii mu kibaa to kusaa mu yle mu ayaa su.
- 28 Imu kamaa to, nu Yesu loo kikpaara su, nu mu abulapu mu nkun ba naa taase mu ye, “Mine i waa su nu anene a man taale kusaa nbwu libi mu lu kebii mu su?”
- 29 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Sehn man bu to nu i taale gya unimu ana kudubi, amɔɔ kabwaare-kule nkun.”

Yesu bila bwii towe mu kelewu asin

(Matiwu 17:22-23; Luka 9:34-45)

- 30 Imu kamaa nu Yesu maa mu abulapu ba lu tuto bola Galile osuwule su. Nu Yesu mee biti fee ba bu katɔn mu nu ɔ bu.
- 31 Lu fee kanin sanja manja mu ee kaapu mu abulapu mu nin. Nu ɔ towe bamu ye, “Bee biti ba lɛɛ me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa asa, ke ba mɔɔ me, amaa nke nsa kamaa to mu, n biti n kyirji ba nkpa to.”

32 Maa tɔwɛ bamu kanɪn mu, ba man nu umu kase, nu i su bamu kufuu fɛɛ ba taase mu umu kase.

Anumu i gye ɔlala?

(Matiwu 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yesu maa mu abulapu mu ba kpee Kapanum kade lala tɔ. Ba maa bu kɪkpaara su mu, nu Yesu taase bamu ye, “Fan maa naa ɔkpa tɔ fɛn ba mu, mine umɔɔre nu fen gyii mu?”

34 Ba laato nin ba man lɛɛ kɔnɔ, lu fɛɛ saɲa mu nu ba naa ɔkpa tɔ bee kpee mu, bee gyii abaa umɔɔre ye ɔmɔmɔ i gye bamu tɔ ɔlala.

35 Yesu maa kyɔn kyina mu, nu ɔ tu mu abulapu kudu anyɔ mu ba mu ase, nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Nu fane tɔ ɔku kan ee biti fɛɛ o bilinji ɔlala mu, ɔ waa mu n-yu kaluwɛ ye kyaafɔle sa mu tɔɔmaa ana.”

36 Tutɔ nu Yesu taa kebii ku ba yile bamu ansi tɔ. Nu ɔ taa kebii mu abaa tɔ, nu ɔ tɔwɛ bamu ye,

37 “Okumaa mu nu ɔ kan kɔɔle kebii kinumu dubi me kitu tɔ su mu, me nu ɔ kɔɔle, nu okumaa mu nu ɔ kan kɔɔle me mɔɔ mu, man gye me nkun nu ɔ kɔɔle, amaa ɔ kɔɔle ɔmunu o sun me mu gbaa.”

Bamu nu ba yile Yesu kamaa mu asin

(Luka 9:49-50)

38 Nu Gyɔn tɔwɛ Yesu ye, “Okapupu, an wu ɔnyin ku maa su fu kitu ɛɛ kusaa nbwu libi ɛɛ lu asa su, yege ɔ man tii anɛ su. Imu su an gya mu ye ɔ man bla waa kanɪn.”

39 Nu Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan man gya kanɪn ɔsa maɲa. ɔsa kumaa mu nu ɛɛ waa asin kyinkyinsa lu me kitu tɔ mu, umu kamaa mu ɔ mee bla taale tɔwɛ asin ku nyita me kitu.

40 Okumaa mu nu o mee nyita anɛ kusun mu, o tii anɛ su numu.

41 N tɔwɛ fane kesintin ye ɔku kan sa fane nkyu nuusa lu fan maa gye me lɛɛ su mu, ee biti ɔ nye umu kukɔka.

Atɔ mu nu u biya alibi

(Matiwu 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 “Nu ɔku kan yege nu nbii mu nu ba kɔɔle me gyii fale tɔ ɔku kan waa alibi mu, kanɪn odunwura maɲa, nu ba kan taa kifule-buu lala njmina kyaga mu ɔbulɛ tɔ taa mu tɔu ɔpu tɔ gbaa mu, i bɔ.

43 Nu fu kibaa ki kan ku yege nu fu waa libi mu, tin kumu foyi. I bɔ sa fu fɛɛ fu maa taa kibaa diyɛ loo lbwaare aye, i kyɔ fɛɛ fu maa taa abaa anyɔ naa loo awurufɔ fulɔn mu nu i mee dun kpaa tɔ.

44 Tutɔ nu asunswɛɛ mu nu be mee wu, nu fulɔn mu gbaa mee dun kakaaku.

45 “Nu fu kiyaa ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, tun kumu foyi. I bo sa fu fee fu maa gye boobi nu fu loo lbwaare aye, i kyo fee fu maa taa ayaa anyo naa loo awurufo fulon to.

46 Tutu nu asunswae mu nu be mee wu, nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

47 “Nu fu kinsi ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, kyole kumu tuu. I bo sa fu fee fu maa taa kinsi kulon kpee lbwaare aye, i kyo fee fu maa taa ansi anyo naa loo awurufo to kakpaa.

48 Tutu nu, asunswae mu nu be mee wu, nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

49 lbwaare ii biti o taa fulon boole okumaa ke o waa kyrekyire fee kanan mu nu ba su nfole bee boole inun nu i waa kyrekyire poyi nu ba su bee waa saraga bee sa lbwaare mu.

50 “Nfole i buron, amaa nu nfole kan foyi umu okon bure, nene nu fen bila taale waa mu ke i nye umu okon? Imu su fan yege fane awaasa i baa i bukon fee nfole, ke fan kyina ye abaa kayi yuuli to.”

Maki 10

Yesu tawe kekili kenyiita asin

(Matiwu 19:1-12; Luka 16:18)

1 Yesu maa lu tutu mu, o kpee Gyudeya osuwule su, nu o faa Gyodan obun mu kpee benbe. Nu sakyo damante ku ki ba kyaaboo mu, nu o kaapu bamu abwaaresin fee kanan mu nu o wula ee waa mu.

2 Tutu mu Farasii abi aku ba ba suu Yesu odoo sintaase to ye, “I de okpa sa onyin fe o kina mu-ka?”

3 Nu Yesu bwii taase bamu ye, “Mune nbara nu Mosesi kaapu fane?”

4 Nu ba lee kono ye, “Mosesi sa okpa fee onyin o kyuroo kekina owule sa mu-ka ke o kina mu.”

5 Nu Yesu tawe bamu ye, “Fane nkolo i maa bulon su nu Mosesi kyuroo kanin nbara mu sa fane.

6 Naafoo lu koo npiili ase, ato kutuu to mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu.

7 Imu su nu onyin ii biti o yege mu-se ye mu-nyi, ke o taa mu n-yu mata mu-ka,

8 ke bamu asa anyo ba bilinji nyimisa kulon, yege ba man bila ba gye asa anyo, amaa ba gye okulon nin.

9 Imu su, umu nu lbwaare taa waa kukulon mu, oku man kan barige umu to.”

10 Yesu maa mu abulapu ba maa loo kikpaara su mu, nu mu abulapu ba lonjo taase mu asin lu kekili mu asin su.

11 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Ɔkumaa mu nu ɔ kan kina mu-ka nu ɔ naa kili ɔkyu pupwɛ mu, o nyita kekili, nu ɔ waa mu-ka mu alibi.

12 Kanɔn ɔkpa kulɔn su nu ɔkyu kan kina mu-kuli naa kili ɔnyɔn pupwɛ mu, o nyita kekili.”

Yesu waa nbii kusee

(Matiwu 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Tutɔ nu asa aku ba taa bamu nbii wuribi bɛɛ ba Yesu asɛ yɛ ɔ taa mu kɔbaa gyaga bamu su, yɛgɛ mu abulapɔ mu bɛɛ gya bamu nu bɛɛ biya nbii mu.

14 Yesu maa wu umu kanɔn mu, nu ɔ nye agbu, nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Fan yɛgɛ nbii wuribi mu ba ba mɛ asɛ, kɛ fan man tii bamu ɔkpa, lu fɛɛ susu kuwura-gyii mu ki gye sa asa mu nu ba du fɛɛ nbii wuribi mu nɔn.

15 N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ man kɔɔlɛ lbwaare kuwura-gyii mu fɛɛ kebii mu, ɔ mɛɛ yɛ ɔ nye loo kɔmu tɔ.”

16 Nu ɔ kɔɔlɛ bamu puga, taa mu abaa gyaga-gyaga bamu su nu ɔ waa bamu kusee.

Ɔnyɔn atɔ wuya mu

(Matiwu 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Yesu maa dan yii ɔkpa mu su mu, nu ɔnyɔn ku silɛ ba muɔa mu ansi tɔ tɔwɛ mu yɛ, “Ɔkaapɔpɔ danbrasa, minɛ nu ɔ dagaa n maa waa kɛ n nye nkpa kakpaa?”

18 Nu Yesu taasɛ mu yɛ, “Minɛ su nu fu tu mɛ ɔdanbrasa? Ɔku man gye ɔdanbrasa, amɔɔ lbwaare nkun.

19 Fu nyi lbwaare nbara mu nu u tɔwɛ yɛ, ‘Man mɔɔ nyɔmɔsa, man kan lu fu-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man yuuri, man tin antɔɔsa, man puni fu tɔɔmaa, taa bɛɛrɛɛ sa fu-sɛ yɛ fu-nyi.’ ”

20 Tutɔ nu ɔnyɔn mu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkaapɔpɔ, n wula n buu umu kpini lu koo mi kibii tɔ.”

21 Nu Yesu ku ɔnyɔn mu diin, mu asɔn ɔ pɔrɛ mu. Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “I san fu kutɔ kulɔn, kpee naa fɛ fu kapatyɛ kpini, kɛ fu taa afulee mu sa atiripu. Imu ii biti ɔ yɛgɛ fu nye umu kukɔka, kɛ fu ba buu mɛ.”

22 Ɔnyɔn mu maa nu kanan mu, nu ɔ nyanɛ mu ansi tɔ taa kɔkɔlɔ nyita kpewu, lu fɛɛ ɔ gye atɔ wuya gaa nɔn.

23 Nu Yesu ku mu abulapɔ mu tɔ kyaabɔɔ nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “I bulɔn gaa sa atɔ wuya ana fɛɛ ba loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.”

24 Asɔn mu i kyinkyin abulapɔ mu. Amaa Yesu bila tɔwɛ bamu yɛ, “Mi-bii ana, yɛ fan wu kanan mu nu lbwaare kuwura-gyii mu tɔ kiloo bulɔn.

25 I bupɔɔ sa nyɔɔma fɛɛ ɔ taale loo baasa ɔbo tɔ bulɛ, ɪ kyɔ atɔ wuya o loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.”

26 Asɪn nɪmɔ ɪ de bamɔ kɔnɔ gaa, bɛɛ taase abaa yɛ, “Anɪmɔ nu lbwaare ii bitɪ ɔ mɔlɪgɛ?”

27 Nu Yesu ku mu abulapɔ mu surum, nu ɔ yɛ, “Nyumisa ase nu ɪnɪmɔ ɪ mɛɛ taale waa, man gye lbwaare ase. lbwaare ase bire kuto kumaa nɪmɔ ɪ taale waa.”

28 Nu Pita tɔwɛ yɛ, “An bwiiyaa kuto kumaa yɛgɛ nu an baa an buu fu?”

29 Tutɔ nu Yesu tɔwɛ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ ɔku man pu yɛgɛ mu kɪkpaara yɛ mu-daa ana yɛ mu-supu ana yɛ mu-pɪkyu ana mu-nyi yɛ mu-sɛ yɛ mu-bii ana yɛ mu ndɔɔ ana, ɪ nmaa mɛ asɪn danbrasa mu su,

30 nu ɔ mɛɛ yɛ o bwii nye kɪkpaara yɛ mu-daa ana yɛ mu-supu ana yɛ mu-pɪkyu ana mu-nyi yɛ mu-sɛ yɛ mu-bii ana yɛ mu ndɔɔ ana kpini kɪlfa su. Ee bitɪ ɔ nye kekisi ndaga kakyɪna nɪmɔ tɔ bire, amaa ee bitɪ ɔ ba nye nkpa kakpaa.”

31 Nu Yesu bila tɔwɛ bamɔ yɛ, “Agyankpaapɔ gaalaagaa, bee bitɪ ba be bilɪŋi asii-amaapɔ, kɛ asii-amaapɔ ba be bilɪŋi agyankpaapɔ.”

Yesu bila bwii tɔwɛ mu kelewu asɪn

(Matiwu 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Yesu maa mu abulapɔ ba naa bee kpee Gyerusalem nu Yesu ɪ gyankpaa bamɔ bee kpee. Asɪn mu ɪ kyinkyin abulapɔ mu, nu kufuu kɪ su asa mu nu ba buu bamɔ mu. Nu Yesu bila lɛɛ mu abulapɔ kudu anyɔ mu ɪkaa su, nu ɔ tɔwɛ bamɔ kuto mu nu kii bitɪ kɪ tu mu.

33 Nu Yesu tɔwɛ abulapɔ mu yɛ, “An kpee Gyerusalem, nu bee bitɪ ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu sa Gyiwu aseepu bilɪsa yɛ nbara akaapɔpɔ. Bee bitɪ ba bun mɛ lewu kupwɛ, kɛ ba taa mɛ waa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi abaa tɔ.

34 Kanɪn asa maŋa bee bitɪ ba waa mɛ yɛyɛyɛ, kɛ ba tuu nkyɔlɛ bun mɛ, kɛ tɪŋɛ mɛ awulɛ-bi kɛ ba mɔɔ mɛ. Amaa nke asá kamaa mu, n bitɪ n kyɪŋi ba nkpa tɔ.”

Gyemisi maa Gyɔn kukulɛ

(Matiwu 20:20-28)

35 Nu Sebedi mu-bii ana Gyemisi maa Gyɔn, ba ba Yesu ase ba kulɛ mu yɛ, “ɔkaapɔpɔ, an kulɛ fu yɛ fu waa kuto mu nu an bitɪ a kulɛ fu fale mu sa anɛ.”

36 Nu Yesu taase bamɔ yɛ, “Mɪnɛ nu fen bitɪ fɛɛ n waa sa fanɛ?”

37 Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nu fu kan ba kyɪna fu kuwura-gya, fu bunyaa kuwura-gyii mu tɔ mu, fu yɛgɛ anɛ ɔku ɔ kyɪna fu gyisa su, kɛ ɔku mɔɔ ɔ kyɪna fu-bina su.”

38 Nu Yesu tɔwɛ bamɔ yɛ, “Fan man nyi kuto mu nu fen kulɛ fale. Fen taale gyii awurufɔ mu nu n bitɪ n gyii fale, nu kekyugyee mu nu bee bitɪ ba gyee mɛ mu, fen taale gyee kanɪn kekyugyee maŋa?”

- 39 Nu ba kyula ye, “An taale.” Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fen biti fan gyii awurufo mu nu n biti n gyii fale, ke fan gyee me kekyugyee mu nu n gyee mu.”
- 40 Amaa omu nu o kyina me gyisa su abee me bina su bire, man gye me ii biti n sa. Ibwaare ii biti o taa sa bamu nu o lɔɔ yila mu.”
- 41 Yesu abulapu kudu mu nu ba san mu, ba maa nu asin mu, ba nye agbu waa Gyemisi maa Gyɔn.
- 42 Tutɔ nu Yesu tu bamu kpini sare mu ase nu o tɔwe bamu ye, “Fee kanan mu nu fan nyi mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi bamu agyankpaapu mu, bee kaapu bamu olon asa su, nu bamu alulɔnpu gbaa bee kaapu olon asa su.”
- 43 Amaa fane bire, fan man waa kanin. Omu nu ee biti fee o waa nyimisa kpare mu, o bilinji kyaafole sa mu tooma ana.
- 44 Nu omu nu ee biti o waa agyankpaapu mu, i dagaa maa waa fee kanye sa okuma nmu.
- 45 Halu me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n man ba ye asa ba sun me nin. N ba n ba sun asa nin, ke n taa me nkpa kee, ke i ka asa gaalaagaa alibi kuko.”

Yesu Kye Gyaatanapu Batimiyo

(Matiwu 20:29-34; Luka 18:35-43)

- 46 Nu Yesu maa mu abulapu ba kpee Gyeriko kade to. Maa mu abulapu ye kubu damante ba maa lu kade mu to mu, ba wu gyaatanapu ku nu bee tu mu ye Batimayu, (imu kase i gye Timayu mu-bii) maa te okpa kaa ee kule.
- 47 Gyaatanapu mu maa nu fee Yesu Kanasareti-nyin mu i kyon mu, nu o kuusi tu mu ye, “Yesu, Dawidi kanaana-bii, wu me kwee.”
- 48 Maa kuusi kenken su mu, asa ba punte mu su ye o bun mu kono su, yegge ee lono ee kuusi kenken ee tɔwe ye, “Dawidi kanaana-bii, wu me kwee!”
- 49 Nu Yesu yle, nu o tɔwe ye, “Fan tu mu sa me.” Nu ba tu mu tɔwe ye, “Yegge fu kɔkɔlɔ ki yuuli fu, Yesu ye fu ba.”
- 50 Nu o kusu fugi yii mu ayaa su nmanyen mu kita tuu itaa su nu o kpee Yesu ase.
- 51 Nu Yesu taase mu ye, “Mune nu fii biti ye n waa sa fu?” Nu o lee kono ye, “Okapupu, n biti n baa n ku nin.”
- 52 Nu Yesu tɔwe mu ye, “Nate! Fu kikoole-gyii ki yegge nu fu nye alanfiya.” Opula manja to nu mu ansi mu a bugi, nu o buu Yesu kpee okpa to.

Maki 11

Yesu dii kuruma loo Gyerusalem kade to

(Matiwu 21:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19)

- 1 Yesu maa mu abulapu ba maa tiri Gyerusalem, nu ba ba fuu Olifu kibu mu nu ki maa Betifage maa Betani mu, Yesu sun mu abulapu anyo,
- 2 nu o towe bamu ye, “Fan kpee kade-bi mu nu ki bu fane ansi to, fan maa dan fen fuu mu, fen biti fan wu kekuruma-bi mu nu ba man pu dii mu maa kyaa, ke fan sanje mu biya me nfu.
- 3 Nu oku kan taase fane kuto mu su nu fan sanje mu mu, fan towe odunwura mana ye, ‘Onyirpe mu ii biti mu, amaa ee biti o bwiiyaa mu ba nbunbu nmu.’ ”
- 4 Kesintin, nu ba naa wu kekuruma-bi mu maa kyaa kigbenbi su kikaara kuku kebun. Ba maa sanje mu mu,
- 5 nu asa mu nu ba yile tuto mu ba taase bamu ye, “Mine su nu fen sanje kekuruma-bi mu?”
- 6 Nu ba lee konon kanan mu nu Yesu dan towe mu, nu asa mu ba yegge ba taa nate.
- 7 Ba taa kekuruma-bi mu biya Yesu, taa bamu ataa gyaga kuruma mu su, nu Yesu dii kyina su.
- 8 Asa gaalaagaa ba taa bamu ataa tutuu okpa to, nu asansa moo ba hede afatee wurige okpa mu to.
- 9 Asa mu nu ba gyankpaa ye bamu nu ba buu kamaa mu kpini bee kuusi ye, “Hosana! Kusee i gye sa omu nu o naa Onyirpe kitu to ee ba mu!
- 10 Kusee i gye sa ane-Se Owura Dawidi kuwura-gyii mu nu ki ba mu! Hosana i gye sa ane-Se lbwaare mu nu o bu susu mu!”
- 11 Yesu maa fuu Gyerusalem mu, o naa loo kabwaare-sunkpa aye, nu o ku kuto kumaa kyaaboo. Amaa kpali fee kyowe maa tee lwe su mu, nu o lu taa mu abulapu kudu anyo mu kpee Betani.

Yesu towe nno waa figi oyu

(Matiwu 21:18-19)

- 12 Lukaake, ba maa lu Betani bee ba mu, akun a kita Yesu.
- 13 Maa ku kata-kata mu, o wu figi oyu maa poroge ki yile, nu o kpee kumu ase naa ku fee i soyi abii, amaa afatee nkun nin, kpali fee umu sanja soyisa man pu fuu.
- 14 Nu Yesu towe figi oyu mu ye, “Oku man bila ye o gyii fu abii mu kakaaku!” Mu abulapu mu ba nu kanan mu nu o towe oyu mu.

Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye

(Matiwu 21:12-17; Luka 19:45-48; Gyon 2:13-22)

- 15 Ba maa fuu Gyerusalem mu, Yesu kpee kabwaare-sunkpa aye obu mu to naa, nu o piili ee gya ato afepu ye asoo. Nu o bilijaa-bilijaa afulee akyarpu iteburu ye awura-lopo afepu ngya tana-tana.

16 Nu o tii okpa fɛɛ oku o man bila taa kuto ku bola kabwaare-sunkpa aye mu opula.

17 Nu o lan kaapu bamu ye, “Ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Bee biti ba tu me kakpaara ye kabwaare kulekpa sa dulinyaa to asa kpini.’ Amaa fan taa kumu bilijaa bamu nu bee yuuri olon su obaalakpa.”

18 Aseepu bilisa ye nbara akaapupu ba nu kanin asin mu, nu ba piili bee biti okpa mu nu ba taa moo mu, lu fɛɛ mu kikaapu ki kyinkyin asa damante mu kpini, nu inimu i yegɛ nu ba sile mu.

19 Kalaatipweɛ ase nu Yesu maa mu abulapu mu ba lu kade lala mu to.

Figi oyu mu asin

(Matiwu 21:20-22)

20 Lukaake nyenyenu ba maa naa okpa to mu, ba wu figi oyu mu ki maa wu naa fuu kumu kase.

21 Nu Pita nyinji kuto mu nu ki waa, nu o towe Yesu ye, “Okapupu, ku figi oyu mu nu fu towe nno mu, ki maa wu!”

22 Nu Yesu lee mu kono ye, “Koole lbwaare gyii.

23 N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o towe kibu kinumu ye, ‘Taa fu n-yu naa tui opu to,’ nu o mee waa sika-sika mu kokolo to, nu o koole gyii fɛɛ kuto mu nu o towe fale kii biti ki waa mu, ii biti i waa kanin nin sa mu.

24 Imu su n towe fane ye, nu fan kan kule kuto kumaa fane kabwaare-kule to mu, fan koole gyii fɛɛ fan tee nye kumu, nu fen biti fan nye kumu.

25 Nu fu kan yile fu kule kabwaare-kule mu, taa alibi kumaa mu nu oku kan waa fu mu kee mu, ke fu-Se lbwaare mu nu o bu susu mu gbaa o taa fu lee kee fu.

26 Nu fan kan fan man taa fane toomaa ana alibi kee bamu mu, fane-Se mu nu o bu susu mu gbaa mee ye o taa fane lee kee fane.”

Yesu olon Asin

(Matiwu 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Nu ba bila bwii naa fuu Gyerusalem. Tuto mu, Yesu maa naa kabwaare-sunkpa aye mu to mu, lbwaare aseepu bilisa, ye nbara akaapupu, ye abilisa ba ba mu ase.

28 Nu ba taase mu ye, “Mine olon nu fu su fu waa inimu kpini? Animu i sa fu kanin olon mana?”

29 Nu Yesu lee bamu kono ye, “N biti n taase fane asin, nu fan kan lee kono kyekyee sa me bure, n biti n towe fane olon kulun mu nu n su n waa inimu kpini.

30 Gyon kekyugyee mu, i lu lbwaare ase abee nyumisa ase?”

31 Nu ba yii kase bee gyii abaa imooɛ ye, “Nu an kan lee kono ye, ‘lbwaare ase mu’ ee biti o taase ane ye, ‘Mine i waa su nu a man koole Gyon gyii?’

32 Amaa nu an kan tɔwɛ yɛ, 'I lu nyimisa ase mɔɔ mu.' ” (Ba silɛ asa mu, kpali fɛɛ ɔkɔmaa nɪmu kɔɔlɛ gyii fɛɛ Gyɔn kyina ɔ gye lbwaare ɔtɔwɛpu nin.)

33 Imu su ba sii lɛɛ Yesu kɔnɔ nin yɛ, “A man nyi.” Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Kanin birɛ, ngbaa mɛ, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ fanɛ ɔlun kulun mu nu n su n waa inɪmu kpini.”

Maki 12

Kɪnasan lu paa agyipu ku su

(Matiwu 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Yesu bɔ bamu kɪnasan yɛ, “Onyin ku kyina dɔɔ wayin kudɔɔ ku. Nu ɔ pɔyl kibandyɛ kyaabɔɔ kɪmu, nu o kuu wayin ɔnyiyɛkpa ɔbɔ kudɔɔ mu tɔ, nu ɔ pɔyl opula bunswusa mu nu akusɔpu bee dii bɛɛ ku kudɔɔ mu su. Nu ɔ taa mu kadɔɔ maɲa waa paa agyipu ku abaa tɔ, nu o kpee ɔkpa.

2 Kitɪɲɛ saɲa maa fɔu mu, nu o sun mu kɪyaafɔlɛ ku paa agyipu mu ase, kɛ ɔ naa kɔɔlɛ imu nu i gye mu lɛɛ mu bya mu.

3 Amaa paa agyipu mu ba kɪtaa mu kɪyaafɔlɛ mu, dayɪ mu bwiiyaa mu abaakpan.

4 Nu kadɔɔ wuya mu bwii sun ɔku, nu paa agyipu mu ba dayɪ mu paatɛ mu kumu gyila mu ipeeli.

5 Kadɔɔ wuya mu bila sun ɔku, nu paa agyipu mu ba dayɪ mu mɔɔ. ɔ bila sun gaalaagaa, nu ba dayɪ aku, nu ba mɔɔ aku mɔɔ.

6 “ɔkulun mu nu ɔ dan san kɛ o sun mu i gye mu-bii mu nu ɔ su kebiti sa. Laalaalɔwɛ mu o sun mu nu tɔwɛ yɛ, ‘ɔ maa gye mi-bii gbaa-gbaa fale birɛ, bee biti ba taa bɛɛɛɛ sa mu.’

7 “Amaa paa agyipu mu ba tɔwɛ abaa nin yɛ, ‘Onɪmu i gye kapatyɛ ogyipu mu. Fan ba kɛ a mɔɔ mu, kɛ kapatyɛ mu ki bilinji anɛ lɛɛ!’

8 Imu su ba kɪtaa mu-bii mu, nu ba mɔɔ, lɛɛ mu lu kadɔɔ mu tɔ.”

9 Nu Yesu taasɛ bamu yɛ, “Inɪmu fale kudubi mu, mɪnɛ nu kadɔɔ wuya mu ii biti ɔ waa?” Nu ba yɛ, “Ee biti ɔ ba mɔɔ paa agyipu mu kpini, kɛ ɔ taa kadɔɔ mu waa paa agyipu pupwɛ abaa tɔ.”

10 Nu Yesu yɛ, “Fan man putɔ kale Asɪnkyan yɪlasa mu? Asɪn mu i gye yɛ, ‘Kibuu mu nu apɔyɪpu ba kina mu, kɪmu i ba bilinji kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu kpare mu nu ki su obu mu tɔ.

11 Onyɪrɪpɛ i waa inɪmu, nu i kyinkyin anɛ.’ ”

12 Gyiwu abilisa mu ba paa Yesu kɪkita, kpali fɛɛ ba bu yɛ bamu nu Yesu bɔ kanin kɪnasan maɲa. Amaa ba silɛ sakyo mu, imu su ba yege mu, nu ɔ kyun.

Lenpoo kɪka asɪn

(Matiwu 22:15-22; Luka 20:20-26)

- 13 Farasii abi ye owura Herodi asa aku ba ba Yesu ase ba suu mu oduu lu mu asin towesa su.
- 14 Ba ba mu ase ba tawe mu ye, “Okaapupu, an nyi fu maa gye kesintin ogyipu, nu fu mee tawe lu nfeere mu nu asa bee fe, nu fu mee ku nyimisa kikpare su, amaa fu kaapu asa lbwaare asin bola kesintin okpa su. An biti a nu lu fu ase ye, i de okpa fee a ka lenpoo sa Roma abi Owura lala Kasaro?”
- 15 I dagaa fee a ka abee a man ka?” Amaa Yesu wula o nyi ba maa gye kebunbun ansi wuya ana nu o taase bamu ye, “Mune i waa su nu fan suu me oduu? Fan sa me kefullee nderebi ke n ku.”
- 16 Ba maa sa mu kefullee nu o ku mu, o taase bamu ye, “Animu foto ye kitu i gyan kefullee mu su fale?” Nu ba ye, “Owura lala Kasaro lee.”
- 17 Imu su nu Yesu ye, “To! Kuto mu nu ki gye Kasaro lee mu, fan ka sa mu, nu kuto mu nu ki gye lbwaare moo lee mu, fan taa sa mu.” Nu Yesu asin a waa bamu kananku.

Kekili ye kekyinji lu lewu to asin

(Matiwu 22:23-33; Luka 20:27-40)

- 18 Tutu nu Sadusi abi mu nu ba ye kelewu kyinji man bu to mu, ba ba Yesu ase ba tawe mu ye,
- 19 “Okaapupu, Mosesi kyurco nbara inimu sa ane ye, nu onyin kan wu yege mu-ka, nu maa mu ba man kuvge nbii mu, mu-supu i taale taa okulapu-kyu manja kili ke ba kuvge nbii sa olewupu mu.
- 20 Onyin ku maa mu-supu ana asuno i kyina ba bu to. Nu odaa mu kili okyu, nu o wu, yege maa mu-ka mu ba man kuvge.
- 21 Osupu mu nu o gyan su taa okulapu-kyu manja kili, nu ngbaa mu wu, yege maa okyu mu ba man kuvge. Osasapu maa bila taa mu, kukulun manja nin.
- 22 Bamu asuno manja kpini ba kili okyu mu gyan yege bamu oku maa okyu mu ba man kuvge. Laalaalwe mu, nu okyu mu gbaa wu.
- 23 Nbuubu numu, bamu asuno kpini ba maa kili mu fale, nu kelewu kyinji kake mu, bamu to omoo mu-ka ii biti i baa i gye okyu mu?”
- 24 Nu Yesu lee bamu kono ye, “Man gye fan maa man nyi abwaaresin abee lbwaare olon mu su nu fan foyi fale?”
- 25 Imu kase i gye fee kelewu kyinji saja mu, asa ba man bila ye ba kili, bee biti ba bilinji fee susu nboo mu nin.
- 26 Nbuubu, lu bamu nu bee biti ba kyinji lu lewu to mu, fan man pu kale Mosesi owule to lu kanan mu nu o wu fulon maa dee apunfa mu, nu lbwaare tawe mu ye, ‘Me i gye Abraham lbwaare, Isaki maa Gyekobu lbwaare mu!’
- 27 O gye asa kusa lbwaare nin, man gye alewupu lee. Fan foyi kesintin su!”

Nbara mu to kulala

(Matiwu 22:34-40; Luka 10:25-28)

- 28 Nbara akaapupu ku bu toto nu o nu imore mu nu bee gyii. O wu fee Yesu lee Sadusi abi mu kono danbrasa. Imu su o ba mu ase ba taase mu ye, "Nbara mu kpini to mu, kimo ki gye kikpare?"
- 29 Nu Yesu lee kono ye, "Nbara mu to kikpare mu i gye kinumu mu nu ku towe ye, Oo! Israyi nu! Onyirpe ane lbwaare mu, Onyirpe i gye okulun nin.
- 30 Taa fu kokolo ye fu kala ye fu nfeere ye fu olun kpini nye kebiti sa fu-Nyirpe lbwaare.
- 31 Kinyosapu mu i gye ye, 'Biti fu birisa fee fu n-yu!' Nbara ku n man bila o bu to nu i kyo inumu."
- 32 Nu nbara akaapupu mu towe Yesu ye, "Fu waa ato gaa, Okaapupu! I gye kesintin fee kanan mu nu fu towe ye, Onyirpe mu nkun i gye lbwaare, nu lbwaare ku man bila o bu to.
- 33 Nu oku kan o taa mu kokolo ye mu nfeere ye mu olun nye kebiti sa lbwaare, nu o bitu mu-birisa fee mu n-yu mu, i buron i kyo fee o maa waa saraga ye kakae sa lbwaare."
- 34 Yesu maa wu fee onyin mu lee kono kanyaasin to mu, nu o towe mu ye, "Fu man bu kata ye susu lbwaare kuwura-gyii mu." Inumu kamaa mu, oku man bila nye kokolo taase Yesu asin ku.

Omolegbo mu asin

(Matiwu 22:41-46; Luka 20:41-44)

- 35 Yesu maa kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu o taase ye, "Nene su nu nbara akaapupu mu bee towe ye Krisito mu ii bitu o lu Dawidi kanaana to?"
- 36 Kayaayu Kyirekyire mu yegbe nu Dawidi towe ye, 'Onyirpe mu i towe me-Nyirpe ye, Kyina me gyisa su naa fuu sana mu nu n bitu n taa fu dun ana kpini waa fu ayaa kase!'
- 37 Dawidi gbaa-gbaa i tu mu 'Onyirpe.' Imu su, nene su nu Krisito mu ii bitu o lu Dawidi kanaana to?" Nu saky damante mu kpini ba nu Yesu ase ye kinsigyi.

Yesu da mu abupu amu to lu nbara akaapupu su

(Matiwu 23:1-36; Luka 20:45-47)

- 38 Yesu maa san ee kaapu bamu mu, o towe ye, "Fan baa fan da nbara akaapupu mu nu ba bun bamu ibalimasu ba naa bee bitu afwaala ye beere agya to mu su,
- 39 yegbe bee ku bee lee ikynakpa kpare kabwaare-kule ogyanekpa ye kensi-gyii ipula mu.
- 40 Bee naa bee puni akulapu-kyu bee gyii bamu ato, yegbe bee yile asa to bee kule kabwaare-kule bunswusa. Bee bitu ba nye kusu bute gaa i kyo asa kpini!"

Okulapu-kyu saraga

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Kabwaare-sunkpa aye mu, Yesu kyina yegε mu ansi u ku afulee kidakaa katnε, nu εε ku asa ba maa su afulee bεε waa tɔ. Afulee wuya ana gaalaagaa ba waa afulee gaa.

⁴² Tɔtɔ nu okulapu-kyu tiripu ku taa nderebi anyɔ ba waa tɔ.

⁴³ Nu ɔ tu mu abulapu ba sare tɔwe bamu ye, “N tɔwe fanε kesintin fεε, okulapu-kyu tiripu numu waa afulee kidakaa mu tɔ ɔ kyɔ asa mu kpini,

⁴⁴ lu fεε bamu nu ba waa gaa-gaa mu, ba gyii san iku yila bamu ibu to nun, amaa okulapu-kyu tiripu numu bɔrε, mu afulee kpini mu nu ɔ dan ɔ su mu obu to mu kpini-kpini nu ɔ taa ba waa tɔ fale.”

Maki 13

Yesu tɔwe Kabwaare-sunkpa aye kiboyi mu asin yila

(Matiwu 24:1-2; Luka 21:5-6)

¹ Yesu maa dan εε lu Kabwaare-sunkpa aye mu, nu mu ɔbulapu ku tɔwe mu ye, “Okaapupu! Ku abuu danbirasa ye ibu burɔnsa mu nu ba pɔyi fale.”

² Nu Yesu lεε mu kɔnɔ ye, “Ye fu wu ibu kpare-kpare maɲa? Kibuu kulɔn gbaa ki mεε ye ki sii ki gyan kuku su ye be mee nin kumu tɔu.”

Yesu tɔwe mu abulapu ye bee biti ba gyii awurufɔ gaalaagaa

(Matiwu 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Yesu maa tε Olifu kibii-bi mu su yegε mu ansi u ku Kabwaare-sunkpa aye mu, Pita ye Gyemisi ye Gyɔn ye Andiruwu ba ba mu ase.

⁴ Nu ba taase mu ye, “Saɲa mɔɔ nu inumu ii biti i ba? Mune sunkaala ii biti i waa kaapu saɲa mu nu inumu ii biti i ba?”

⁵ Nu Yesu piili εε tɔwe bamu ye, “Fan baa fan da su, ke fan man yegε ɔku ɔ pɔna fanε.

⁶ Asa gaalaagaa bee biti ba ba mε kitu tɔ ba tɔwe ye, ‘Mε, i gye Krisito mu!’ ke ba pɔna asa gaalaagaa.

⁷ Nu fan kan nu anaa su ye anaa asin mu, fan man yegε fanε nkɔlɔ i ηmaa fanε. I dagaa inumu i maa ba kanɔn, amaa i mεε kaapu fεε laalaaluwe mu tee tiri tɔ nun.

⁸ ɔsɔwɔlε ii biti ɔ kɔ ye ɔsɔwɔlε, ke kuwura-gyii ɔ kɔ ye kuwura-gyii. Kase kii biti ki gyinyen katɔn kumaa numu, ke akun a tɔye. Kanɔn asin numu kpini i du nun fεε ɔkyu kedunɲidi gyankpaasa.

⁹ “Fan baa fan da su. Bee biti ba kitaafanε kpee asin ogyikpa, ke ba dayi fanε kabwaare-kule ɔgyanekpa. Lu mε su bee biti ba tu fanε alɔnpu ye awura ansi tɔ, ke fan nyε ɔkpa tɔwe bamu mε asin danbirasa mu.

10 Amaa pɔyi kɛ laalaaluwe ɔ ba mu, i dagaa fɛɛ ba tɔwe asin danbirasa mu sa asa yiri kumaa nɔmu.

11 Nu ba kan kɪtaa fanɛ kpee asin ogyikpa mu, fan man yegɛ i tɔɔɔɔ fanɛ lu kuto mu nu fen biti fan naa tɔwe mu su. Saɲa mu kan fuu mu, fan tɔwe kuto kumaa mu nu lbwaare taa waa fanɛ nno to mu. Lu fɛɛ man gye fanɛ u tɔwe, amaa Kayaayu Kyirekyire mu u tɔwe.

12 “Osupu ii biti ɔ ba lɛɛ ɔdaa sa kɛ ba mɔɔ mu, kɛ ɔsɛ gbaa ɔ lɛɛ mu-bii sa. Nu nbii bee biti ba kusɔ yile bamu akusɔgɛɔ su kɛ ba yegɛ ba mɔɔ bamu.

13 “Okumaa nɔmu ii biti o kisi fanɛ lu mɛ su. Amaa okumaa mu nu ɔ kɪtaa to kenken naa fuu laalaaluwe mu, ii biti ɔ nye kamɔlɛɛ mu.

Ɔdaatapu Libi-libi mu

(Matiwu 24:15-18; Luka 21:20-24)

14 “Kanin saɲa maɲa mu, nu fan kan wu ɔdaatapu libi-libi mu maa yile katn mu nu i gye ikisii ye kisikpa sa lbwaare fɛɛ maa yile tuto mu, (ɔsa kumaa mu nu ɔ kan kale asin nɔmu mu, o nu kase ye ɔdan) saɲa maɲa mu, bamu nu ba bu Gyudeya mu, ba silɛ kpee abu to.

15 Ɔsa mu nu ɔ bu obu to mu, ɔ man bila bwii loo obu to ɔ naa taa mu ato kɛ ɔ silɛ.

16 Nu okumaa mu nu ɔ bu ndɔɔ to mu, ɔ man bila bwii mu kikpaara su naa taa mu ato bunsaa.

17 Kanin nke maɲa to mu, i mɛɛ ye i baa i burɔn sa akyu ito wuya ana, ye akyu atalapu mu nu ba su nbii wuribi abaa to mu!

18 Imu su fan kule kabwaare-kule kɛ kanin asin nɔmu a man ba kikyɛ saɲa.

19 Kanin saɲa maɲa ii biti i baa i libi i kyo awurufɔ mu nu dulinyaa wula wu lu koo saɲa mu nu lbwaare tuu dulinyaa ba fuu ndaga saɲa nɔmu ii su ii kpee.

20 Amaa nu Onyirɛ mu man din kɔɔgɛ kanin awurufɔ nke mu su nin, naafɔɔ ɔku mɛɛ ye ɔ nye kamɔlɛɛ. Amaa lu mu asa mu nu ɔ lɛɛ mu su mu, nu ɔ kɔɔgɛ kanin nke maɲa su.

21 Kanin saɲa maa mu, nu ɔku kan tɔwe fanɛ ye, ‘Fan ku! Krisito mu ndee!’ abɛɛ ‘Fan ku! Mu i bu fale mu!’ fan man kɔɔlɛ mu gyii.

22 Lu fɛɛ antɛɛsa Krisito ana ye antɛɛsa atɔwɛɔɔ bee biti ba ba. Bee biti ba ba waa asin kyinkyinsa ye adangana pina asa. Naafɔɔ nu i nye waa nin, bɛɛ pina asa mu nu lbwaare lɛɛ mu.

23 Imu su fan baa fan da su, lu fɛɛ n wula tɔwe fanɛ kuto kumaa pɔyi kanin nke maɲa i fuu.

Daadimaadi Obii-nyunsa mu kɪba

(Matiwu 24:29-31; Luka 21:25-28)

- 24 “Kanin awurufo nke maṅa kamaa mu, ‘kyowe man bila ye o lu, obwaayi gbaa man bila ye o fuuli.
- 25 Akyikpebi gbaa ii biti i tye lu susu ba kase, nu susu olon ato kpini ii biti i gyingen.’
- 26 “Ke asa kpini ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa lu abwaare-wule to n ba ye olon ye beere su.
- 27 Ke n sun susu nboɔ dulinyaa to katin kumaa, kyowe kilu ye kyowe kitte, adii ye akpilige, ke ba nate kuula lbwaare asa mu nu o lee lu dulinyaa to kpini.

Iyu kporoge sinkaala
(*Matiwu 24:32-35; Luka 21:29-33*)

- 28 “Fan yegbe iyu afatee kporoge i waa asin baalasa sa fane. Lu fee fan kan wu iyu i maa poroge mu, fan bu fee kkye ki tee tiri to.
- 29 Kanin maṅa nu fan kan wu fee asin mu nu n towe fane fale kpini i kan i waa mu, fan baa fan nyi fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba mu ki tiri to, nu i du fee o yle kebuno.
- 30 N towe fane kesintin fee ato numu kpini ii biti i waa poyl, ke asa mu nu ba san ba te nkpa to fale kpini ba wu.
- 31 Susu ye kase kpini ii biti o kyon, amaa me atwesa bure i mee ye i kyon kakaaku.

I tiri fee nyimisa o baa o da su
(*Matiwu 24:36-44*)

- 32 “Oku man bu to o nyi kanin kake abee saṅa. Susu nboɔ ye me, Obii mu gbaa a mee nyi, amoo Ose mu nkun i nyi.
- 33 Fan ku danbirasa yegbe fan da su, lu fee fen mee nyi saṅa mu nu n biti n ba.
- 34 Ii biti i waa nin fee nyimisa maa kpee okpa kata, ke o taa kuto kumaa waa mu ayaafole abaa to, nu o sa okumaa numu mu kusun sunsa. Nu o towe kebuno okusupu ye o baa o da su.
- 35 “Imu su fan baa fan da su, kpali fee fen mee nyi saṅa mu nu me, fane kikpaara wuya mu n biti n ba. N taale n ba fee kalaatipwe abee kiyiridi nsana abee kibwayike abee nyenyenu.
- 36 Nu n kan ba purigi fane mu, n man ba tu fane fan maa de nsure.
- 37 Asin mu nu n towe fane fale, n towe n sa okumaa numu ye, ‘Ba fu da su!’ ”

Maki 14

Asa ku ba biti okpa ke ba ktaa Yesu moo
(*Matiwu 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53*)

¹ I maa san nke nyo ke Gyiwu abi bee gyii bamu kanyaṅe nbunṅ ye bodobodo mu nu ki man su kife tinsa mu, nu lbwaare aseepu bilisa ye lbwaare nbara akaapupu bee biti okpa mu nu ba baala taa kitaa Yesu ke ba mṅṅ mu.

² Nu bee ye, “Fan man yegge a waa kanin saṅa nimo to, akuto aku bee biti bee waa ilawu.”

Okyu ku kyegge tuulaale wurige Yesu su

(Matiwu 26:6-13; Gyon 12:1-8)

³ Yesu maa bu Betani mu, nu o kpee Simon mu nu o gye bootipu mu kikpaara su. Maa te tuto ee gyii mu, nu okyu ku naa taa tuulaale poruntowa to ba mu ase. Kanin tuulaale manja su ogyalin nun gaa, lu fee nadi nu ba taa waa imu. Nu okyu mu tigi poruntowa mu kyegge tuulaale mu kpini wurige Yesu kumu to.

⁴ Nu asa mu nu ba bu tuto mu aku ba nye agbu bee taase abaa ye, “Saamu maa dan taa tuulaale nimo kyegge wurige kyan fale, mine kyaare nu i su?”

⁵ Naafṅ nu ba taa tuulaale nimo fe nin, i waa fee nyimisa kesu laalaamuu kukoka, ke baa taa afulee mu sa atiripu.” Nu ba nye agbu bee pwi okyu mu.

⁶ Amaa Yesu ye, “Fan yegge okyu mu! Mine i waa su nu fen pwi mu? Kuto mu nu o waa mu gye kuto danbirasa sa me.

⁷ Atiripu mu bire, ba bu fane ase saṅa kumaa. Kanin su, saṅa kumaa fen taale waa bamu adanbirasa. Amaa mee me bire, n man ye n baa n bu fane ase saṅa kumaa.

⁸ Okyu nimo waa imu nu ee taale nin. O kyegge tuulaale nimo wurige me su, o gyankpaa ee suswa me kayi-wule sa mi kepula kake nin.

⁹ N towe fane nimo, dulinyaa to katn kumaa mu nu bee biti ba towe asin danbirasa mu, bee biti ba towe kuto mu nu o waa fale taa nyinji mu.”

Gyudasi lee Yesu sa Gyiwu abilisa

(Matiwu 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Nu Yesu abulapu mu to oku mu nu bee ti mu ye Gyudasi Isikariyoti kpee lbwaare aseepu bilisa mu ase, ke o lee Yesu sa bamu.

¹¹ Kuto mu nu o towe bamu mu, waa bamu okon gaa, nu ba ye bee biti ba sa mu afulee. Imu su Gyudasi piili ee biti okpa mu nu o bola su lee mu sa bamu.

Yesu maa mu abulapu ba gyii kanyaṅe nbunṅ agyito

(Matiwu 26:17-25; Luka 22:7-14; Gyon 13:21-30)

¹² Kake gyankpaasa mu nu bee gyii kanyaṅe nbunṅ bodobodo mu nu ki man su kife tinsa, nu ba mṅṅ kumu saraga nbulupu mu, nu Yesu abulapu ba taase mu ye, “Fine nu fii biti a lonṅ sa fu, ke fu gyii kanyaṅe nbunṅ agyito mu?”

¹³ Nu Yesu sun mu abulapu anyo, nu o towe bamu ye, “Fan kpee kade lala mu to, fen biti fan gyanja kanyin ku maa su kolobi ye nkyu, fan buu mu

14 naa loo kikpaara mu nu ee biti o loo mu su, ke fan taase kikpaara wuya mu ye, ‘Okaapuru mu ye, obu moo to nu n maa me abulapu an biti a gyii kanyaŋe nbunoo agyito mu?’

15 Kikpaara wuya mu ii biti o kaapu fane obu lala ku abansuru su, mu nu o kuula loŋo yila. Tuto nin fan loŋo kuto kumaa sa ane.”

16 Nu mu abulapu mu ba kpee kade lala mu to naa wu kuto kumaa nimu, fee kanan mu nu Yesu towe bamu mu. Nu ba waa kanyaŋe nbunoo agyito mu.

17 I maa fuu kalaatipwe ase mu, nu Yesu maa mu abulapu kudu anyo mu ba ba abansuru mu su.

18 Ba maa gyii mu, nu Yesu ye, “N towe fane kesintin ye, n maa fane mu nu an gyii fale, fane to oku ii biti o lee me sa.”

19 Asin mu a nyita bamu nkolo to, nu ba piili bee taase Yesu kukulun-kukulun ye, “I gye me nin, abee?”

20 Nu Yesu lee kono ye, “Fane kudu anyo mu to oku, omo nu n maa mu abaa i buga ii loo lape kulun to mu, ii biti o lee me sa.

21 Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n wu fee kanan mu nu ba wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu. Amaa omo nu ee biti o lee me sa mu, mu laaku. Naafoo ba daa ba man kuuge mu gbaa mu, i bo.”

Onyiripe Kalaatipwee su Agyito

(Matiwu 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

22 Yesu maa mu abulapu ba maa san bee gyii mu, nu Yesu taa bodobodo, nu o taa afwaala sa lbwaare, nu o kpee bodobodo mu to, taa sa mu abulapu towe bamu ye, “Fan koole bodobodo nimu gyii, imu i gye me kayi-wule mu.”

23 Tuto nu Yesu taa koope mu, nu o taa afwaala sa mu-Se lbwaare. Nu o taa sa bamu kpini ye ba nuu.

24 Nu Yesu towe ye, “Inumu i gye me nkalan mu nu lbwaare taa yile sa katowe kyula mu, ke i kyeege wurige sa asa gaalaagaa.

25 N towe fane ye n man bila ye n nuu wayin nta nimu kakaaku, naa fuu kake mu nu n biti n bila nuu nta pupwe lbwaare kuwura-gyii mu to.”

26 Nu ba maa bu olon yin lbwaare mu, ba lu kyon Olifu kibii mu su.

Yesu towe yila ye Pita ii biti o be kina mu

(Matiwu 26:31-35; Luka 22:31-34; Gyon 13:36-38)

27 Nu Yesu towe bamu ye, “Fane kpini fen biti fan sile yege me. Lu fee lbwaare towe Asinkyan yilasa mu to ye, ‘N biti n moo nbulupu okpuru mu, ke nbulupu mu ba yaase to.’ ”

28 Yesu kyaga su towe ye, “Amaa mi kelewu kyinji kamaa mu, n biti n gyankpaa fane kpee Galile.”

29 Nu Pita lɛɛ Yesu kɔnɔ ɛɛ, “Nu ɔkɔmaa nɪmɔ sɪlɛ yɛgɛ fu gbaa, mɛɛ mɛ n man yɛ n sɪlɛ yɛgɛ fu!”

30 Nu Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “N tɔwɛ fu kɛ fu nu yɛ, ndaga, pɔyɪ kɛ kyaasɛ ɔ bun ɪɪ unyɔ mu, fii bitɪ fu kyɛɛ ɪɪ ɪsa yɛ fu mee nyɪ mɛ.”

31 Amaa Pita payɪ ansi yɛ, “Halɪ ɪ gye yɛ n maa fu an bitɪ a wu gbaa mu, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ yɛ n man nyɪ fu.” Kanɪn maɲa nu abɪlapɔ abanban mu kpini ba tɔwɛ.

Yesu kulɛ kabwaarɛ kulɛ Gesemani

(Matiwu 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Nu Yesu maa mu abɪlapɔ mu ba kpee katɪn mu nu bɛɛ tɪ yɛ Gesemani, nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Fan kyɪna nfu kɛ n kpee naa kulɛ kabwaarɛ-kulɛ.”

33 Nu Yesu taa Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn buu mu n-yɪ. Tutɔ nu Yesu kɔkɔlɔ nyita mu, nu mu n-yɪ gbaa ɪ yɔɔ mu.

34 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Mɛ kɔkɔlɔ tɔ ɪ dɪyɛ mɛ lewu-lewu. Fan sii nfu yɛgɛ fan da su!”

35 Maa kpee ansi tɔ gbɛrɛɛ mu, nu ɔ naa kyɔn tɪyɛ kasɛ kulɛ lbwaarɛ yɛ, “Nu ɪ nyɛ waa birɛ, falɛ awɔrɔfɔ ɪnɪmɔ ɪ man tu mu.”

36 Nu Yesu kulɛ lbwaarɛ tɔwɛ yɛ, “Nɛɛ, kutɔ kɔmaa kɪ man bulɔn fu asɛ. Kɔɔlɛ kanɪn awɔrɔfɔ nɪmɔ ɪɪ mɛ su. Amaa man gye mɛ kɔkɔlɔ bitɪ, amaa fu yɛgɛ fu kɔkɔlɔ bitɪ kɪ waa.”

37 Yesu maa bwii kpee mu abɪlapɔ asɛ mu, ɔ naa tu ba maa dɛ nsurɛ. Nu Yesu tɔwɛ Pita yɛ, “Simon, fu dɛ nɪn? Amɔɔ fan mɛɛ blɪ taalɛ kyɪna kerefi kulɔn yɛgɛ fan man dɛ?”

38 Fan baa fan da su, fan kulɛ kabwaarɛ kulɛ, kɛ fan man tɪyɛ kutɔ tɔ ku tɔ. Kpali fɛɛ fanɛ n-yaayu birɛ ii bitɪ ɪ waa ku tɔ mu nu kɪ burɔn, amaa fanɛ n-yɪ-wulɛ mɔɔ ɪ pɔɔ.”

39 Nu Yesu blɪ bwii kpee ɛɛ kulɛ kabwaarɛ-kulɛ kukulɔn maɲa.

40 Maa blɪ bwii ba mu, ɔ wu ba maa dɛ, ɪɪ fɛɛ nsurɛ ɪ su bamu. Nu ba man blɪ be nyɪ kutɔ mu nu ba tɔwɛ.

41 Saɲa mu nu Yesu naa bwii ba kili sasapɔ mu, nu ɔ taasɛ bamu yɛ, “Fan san fan dɛ fɛn futɛ nɪn? Fan ku! Saɲa mu fuɔ fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa alibi awaapu abaa tɔ.

42 Fan ku, ɔmu nu ɛɛ lɛɛ mɛ ɛɛ sa mu ndee. Fan kusu kɛ a kpee.”

Ba kɪtaa Yesu

(Matiwu 26:47-56; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

43 Yesu maa dan san ɛɛ tɔwɛ mu, opula tɔ nu Gyudasi, abɪlapɔ kudu anyɔ mu tɔ ɔku, ba fuɔ tutɔ yɛ sakɔ damantɛ ku. Ba su isakunde yɛ agulungu. lbwaarɛ aseepu blɪsa yɛ lbwaarɛ nbara akaapɔpu yɛ kadɛ mu abilisa ɪ sun bamu.

44 Nu Gyudasi mu nu ee biti o lee Yesu sa mu, wola kaapu asa sinkaala ku towe bamu ye, “Omu nu n naa baari mu to mu, mu numu. Fan kitaa mu ke fan kun mu taa nate.”

45 Gyudasi maa dan fuv Yesu ase mu, nu o ye, “Okaapupu!” Nu o baari mu to.

46 Tutu nu ba kitaa Yesu ba su mu to kinkin.

47 Amaa bamu nu ba yile tutu mu, oku lee mu sakunde ne lbwaare oseepu bilisa ase kinye kusu tin.

48 Nu Yesu towe bamu ye, “Amoo isakunde ye ngulungun nu fen taa ba ke fan ba kitaa me, fee n maa gye kumu to olon oyu?”

49 Kake kumaa, n maa fane nin kabwaare-sunkpa aye yeye n kaapu, nkee fan man kitaa me. Amaa i dagaa inimu i waa kanin, ke asin mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu, i ba to.”

50 Tutu nu mu abulapu mu kpini ba yeye mu sile kyun.

51 Nu kyaafole ku mu nu o bun kikalala nkun mu o buu Yesu, nu ba paa ye ba kitaa mu.

52 Nu o sile kibilunkpan yeye mu kikalala mu.

Ba Kpiya Yesu Asin Ogyikpa

(Matiwu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Gyon 18:13-14, 19-24)

53 Nu ba taa Yesu kpee oseepu bilisa ase kikpaara su. Tutu nu aseepu bilisa ye kade abilisa ye nbara akaapupu mu kpini ba sare.

54 Nu Pita buu Yesu kiyaa-kiyaa naa loo oseepu bilisa ase kikpaara su asin ogyikpa tutu. Nu o sii kyina kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ase ee wule fulon.

55 Nu aseepu bilisa mu ye kubu-kubu abilisa mu kpini ba biti asin mu nu ba tin gyaga Yesu su, ke ba nye moo mu. Amaa ba kpine, ba man nye.

56 Nu asa gaalaagaa ba tin antjesa gyaga Yesu su, amaa bamu nno towea i man gye kulon.

57 Nu anyin aku ba kusu yile tin antjesa gyaga Yesu su ye,

58 “An nu maa towe ye, ‘N biti n boyi kabwaare-sunkpa aye mu nu asa ba poyi mu, ke nke nsa kamaa mu, n biti n poyi kipupwe mu nu man gye asa ba poyi kumu.’”

59 Nkee bamu gbaa-gbaa bamu nno i kwu ye abaa.

60 Nu oseepu bilisa ase mu kusu yile bamu kpini ansi to, taase Yesu ye, “Amoo fu man su kono fu lee lu asin mu nu ba su bee pwi fu fale?”

61 Amaa Yesu laato ɔ man bugi mu kɔnɔ. Nu oseepe bilisa ase mu bila bwii taase Yesu ye, “Fu ɛ gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wɔla lee mu? Fu ɛ gye lbwaare mu nu ane ayenbi ɛ gye mu lee mu Mu-Bii?”

62 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Me ɛ gye mu. Nu fen biti fan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n te ɔlɔnpu lbwaare gyisa su abwaare-wɔle to ee ba.”

63 Nu oseepe bilisa ase mu kyate mu gbaa-gbaa ikaale, nu ɔ ye, “Inumu bire, an man bila an biti ɔku ɔ ba towe ane asin pwusa ku lu mu su.”

64 Nu ɔ towe bamu ye, “Fan nu ye fane asu. ɔ towe nbusaa asin yii lbwaare. Kanin su fan ye a waa mu nene?” Bamu kpini ba towe ye, “O gyii kupwe, nu ɛ dagaa maa wu.”

65 Nu asa mu aku ba tuu nkyole bee bun Yesu, nu ba bun mu ansi yege aku mɔɔ bee da mu, nu ba taase mu ye ɔ bu ɔmu nu ɔ da mu? Nu kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba taa mu lu bee kpa mu itan.

Pita kyee ye ɔ man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-75; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

66 Pita maa dan san ɔ bu tutɔ mu, nu aseepu ɔbilisa kinye kyusa ku ba tutɔ.

67 Maa wu Pita maa san ee wɔle fulɔn mu, nu ɔ ku mu surum. Nu ɔ taase Pita ye, “Ye ngbaa fu fu buu Yesu mu nu ɔ gye Kanasareti-nyin mu nin?”

68 Amaa Pita kyee nu ɔ towe ye, “N man nyi mu, nu n man nyi asin mu nu fu towe fale kase.” Nu Pita lu ba lenbu.

69 Nu kinye kyusa mu bila wu Pita tutɔ. Nu ɔ towe bamu nu ba yila tutɔ mu ye, “Onumu gbaa tii bamu su.”

70 Nu Pita bila kyee. Kamaa to mu, bamu nu ba yile tutɔ mu ba towe Pita ye, “Kesintin to mu, fu gye bamu to ɔku nin. Kpalɛ fee ngbaa fu, fu lu Galile nin!”

71 Nu Pita piili ee towe nno ee gyaga mu n-yu su, nu ɔ bo ntan towe ye, “Onyin mu nu fen towe mu asin fale gbaa, n man nyi mu.”

72 Tutɔ nu kyaase bun kinyɔsapu. Nu Pita nyinji asin mu nu Yesu wɔla towe mu ye, “Pɔyi ke kyaase ɔ bun ulu inyo mu, fii biti fu kyee ulu isa ye fu man nyi me” mu. Nu Pita tiye kusu su ee sawu.

Maki 15

Ba Biya Yesu Paleti ase

(Matiwu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyɔn 18:28-38)

1 Lukaake nyenyenfuu, nu aseepu bilisa ye Gyiwu abilisa ye nbara akaapupu ye kubu-kubu abilisa mu kpini, ba gyanje nu ba taa nfeere kulon. Nu ba nmina Yesu nu ba taa mu kyun naa sa Paleti mu nu ɔ gye Roma obii, nu ee ku Israyɛ ɔsɔwɔle su mu.

2 Nu Paleti taase Yesu ye, “Fu i gye Gyiwu abi owura mu?” Nu Yesu lee kono ye, “Kanan mu nu fu towe mu, kanin nin.”

3 Ibwaare aseepu bilisa ase mu moo ba pwi Yesu lu asin gaalaagaa su.

4 Imu su nu obilisa Paleti bila taase Yesu ye, “Fu mee ye fu lee kono? Nu asin damante mu nu ba pwi fu lu imu su fale fa?”

5 Nu Yesu kina kilee kono. Nu i waa Paleti kananku.

Ba bun Yesu lewu kupwe

(Matiwu 27:15-26; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39; 19:16)

6 Kesu kumaa, ngyaɛ nbunɔ saɲa mu, obilisa Paleti i yege nu bee lee asa mu nu ba tii obu mu to okulun mu nu sakyɔ mu bee biti mu sa bamu.

7 Kanin saɲa maɲa to mu, ba tii onyin ku obu, bee tu mu ye Barabasi. O tii bamu nu ba man biti kibane nu ba ko keluu moo nyimisa mu su nin.

8 Nu asa mu ba ba Paleti ase, ba towe mu ye, o waa sa bamu fee kanan mu nu ee wɔla ee waa mu.

9 Nu Paleti taase bamu ye, “Fen biti fee n yege Gyiwu abi owura mu?”

10 Paleti dan o nyi kesintin fee aseepu abilisa ba taa Yesu ba sa mu lu kayu basa.

11 Amaa aseepu bilisa mu ba fun waa asa mu ye ba kole Paleti ke o yege Barabasi sa bamu, man gye Yesu.

12 Nu Paleti bila bwii taase bamu ye, “Nu mine nu fen biti fee n waa omu nu fen tu ye Gyiwu abi owura mu?”

13 Nu ba kuusi ye, “Da mu oyu laasa su moo mu.”

14 Nu Paleti taase ye, “Nu mine kilibi nu o dan waa nin?” Nu ba kuusi kenken tii su ye, ba da mu oyu laasa su.

15 Paleti moo bwii ee biti o waa asa mu kokolo biti su, nu o tigi Barabasi sa bamu. Nu o yege nu ba taa tɛɛ Yesu, nu o taa mu waa bamu abaa to ye ba naa da mu mata oyu laasa su.

Anaakɔpu ba waa Yesu ahin-sun

(Matiwu 27:27-31; Gyɔn 19:2-3)

16 Nu anaakɔpu mu ba taa Yesu naa loo Obilisa Paleti lenbu to. Nu ba tu bamu tooma ana asansa.

17 Nu ba bun Yesu kirɔman-kyu kita a fee awura lee mu, nu ba taa iwii waa kuwura-wuru bun mu.

18 Nu ba piili bee fwaala mu bee towe mu ye, “Gyiwu abi owura mu, nye nkpa bunswisa.”

19 Nu ba taa oyu bɛɛ da mu kumu tɔ, nu bɛɛ tuu nkyɔlɛ ba bun mu, nu ba gya muɲa bamu ayaa muli su sa mu fɛɛ ba maa sun owura mu.

20 Ba maa tɛɛ waa Yesu ahin-sin luwe mu, nu ba bugi bamu kirɪman-kyu kita mu, nu ba taa Yesu gbaa-gbaa lɛɛ bun mu. Nu ba taa mu kyɔn ba naa da mu oyu laasa mu su.

Ba da Yesu oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

21 Ba maa kpee mu, ba gyaɲa Simon mu nu ɔ lu Siren ɔsuwɔlɛ su, ɛɛ ba kade lala mu tɔ. Nu anaakɔpu mu ba nyan mu ye ɔ sula Yesu oyu laasa mu. Simon numu mu-bii ana ɪ gye Alekisanda maa Rufusi.

22 Nu ba taa Yesu kpee katn mu nu bɛɛ tu ye Goligota mu. Goligota kase ɪ gye ye, “Kumu kawɛ opula.”

23 Tutɔ nu ba taa kifɛ mu nu bɛɛ tu ye mure waa nta tɔ sa Yesu ye o nuu. Amaa Yesu kina ɔ man nuu.

24 Nu ba da Yesu oyu laasa su. Ba maa biti ba barige Yesu ikaale tɔ mu, ba tuu nbii barige mu ikaale mu tɔ sa bamu n-yu kanan mu nu ɔkumaa gyii mu.

25 Nyenyenfuu, ɪ waa fɛɛ kerefi akpanɔ saɲa, nu ba da Yesu mata oyu laasa mu su.

26 Nu ba kyɔrɔɔ asin mu nu ba taa bun Yesu kupwe mu taa da mata mu amu su ye, “ɔNIMU ɪ GYE GYIWU ABI OWURA MU.”

27 Kanin saɲa maɲa mu, ba da bamu nu bee yuuri ɔlɔn su anyɔ aku iyu laasa su Yesu ase. ɔku bu mu gyisa su, nu ɔku mɔɔ bu mu bina su.

28 Inumu ɪ yege nu asin mu nu ba kyɔrɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ mu ɪ ba tɔ.

29 ɔkumaa mu nu ɛɛ ba ɛɛ kyɔn tutɔ gbaa bɛɛ su asebi bɛɛ wurige Yesu su, yege bee fi-fi bamu amu bɛɛ tɔwe ye, “To, ye fu ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye ke fu bila bwii pɔyi kumu nke nsa ake mu?”

30 Kanin bire kpilge lu oyu laasa mu su ke fu mɔlge fu n-yu!”

31 Kanin nu aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu gbaa ba ɲmase Yesu nin. Bɛɛ tɔwe abaa ye, “ɛɛ mɔlge asa amaa ɔ mee taale mɔlge mu n-yu.”

32 Nu ba ye, “Fu nye nu fu gye ɔmu nu lbwaare lɛɛ ye ɔ ba mɔlge asa, nu fu bila fu gye Gyiwu abi owura mu de, kpilge lu oyu laasa mu su, saamu an nye kɔɔle fu gyii.” Asa anyɔ mu nu ba da bamu iyu laasa mu su gbaa bɛɛ saale Yesu.

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30)

33 Kyɔwe maa fuu amu nsana mu, nu kitentenbiri ki bun ɔsuwɔlɛ mu kpini su naa fuu kalaatɔwe ase.

34 I maa fuu kerefi asa kalaatɔwɛɛ ase mu, nu Yesu kuusi kenken ye, “Eli, Eli, lamaa sabatani?” Imu kase i gye ye, “Me lbwaare, me lbwaare, mine i waa nu fu yege me kanin?”

35 Asa mu nu ba yile tuto mu i nu inimu, nu ba ye, “Fan nu! Eɛ tu lbwaare Otɔwɛɔ Eligya.”

36 Nu bamu oku sile naa taa okyɛɛ dufudufu nyo nta nyanɛsa to, nu o taa nmina oyu su kusaa naa tii Yesu kɔno ye o nuu. Nu o towe ye, “Fan yege a ku fɛɛ Eligya ii biti o ba kpɔlge mu oyu laasa mu su.”

37 Nu Yesu sawu kenken, nu o wu.

38 Nu kita kunsu mu nu ki bange kabwaare-sunkpa aye oto to mu kyate to kinyo lu susu ba yii kase.

39 Nu anaakɔɔ bilisa mu nu o yile tuto mu wu kanan mu nu Yesu sawu nu o wu mu, nu o towe ye, “Kesintin, onyin nmu gye lbwaare Mu-Bii nin.”

40 Akyu aku ba yile kata bɛɛ ku. Bamu to aku i gye Mɛɛri Magidalen ye Mɛɛri, Gyemisi pii ase maa Gyosefu bamu-nyi, ye Solome.

41 Saɔa mu nu Yesu bu Galile mu, ba buu mu, nu ba kye mu to. Akyu gaalaagaa mu nu ba buu mu ba Gyerusalem mu gbaa ba yile tuto.

Yesu kipula to

(Matiwu 27:57-61; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42)

42 Kanin kake maɔa ki gye kake kulasa gyoo kake futesa mu. Kyowe maa kpee o naa tyɛ mu,

43 nu Gyosefu mu nu o lu Arimatiya mu naa ba. O gye nyumisa kpare nin, nu o tii kade abilisa mu su, nu o su bɛɛɛɛ asa ase. Nu o gye osa mu nu ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mu kiba saɔa mu. Nu Gyosefu waa kɔkɔlo kpee Paleti ase naa kule Yesu kibuni mu.

44 Paleti maa nu fɛɛ Yesu tɛɛ wula wu mu, nu i kyinkyin mu. Nu o tu anaakɔɔ bilisa mu taase mu ye, “Yesu tee wu?”

45 Paleti maa nu anaakɔɔ bilisa ase ye i gye kanin mu, nu o sa okpa ye Gyosefu o naa taa Yesu kebuni mu naa pula.

46 Nu Gyosefu naa soɔ taafuli, nu o naa saatɛ Yesu, taa taafuli mu maale mu. Nu o taa mu naa pula kakyan mu nu ba nɛ kifule to waa obo mu to. Nu Gyosefu gbiliti kubuu lala tii kakyan mu kɔno.

47 Nu Mɛɛri Magidalen ye Gyose mu-nyi Mɛɛri ba yile ku katɔn mu nu ba taa Yesu naa pula mu.

Maki 16

Yesu kikyini lu lewu to

(Matiwu 28:1-8; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

- 1** Kake fɔtɛsa ake kamaa tɔ mu, Mɛɛri Magidalen ye Mɛɛri Gyemisi mu-nyi ye Solome ba biya atɔ liifensa mu nu ba sɔɔ mu, ke ba taa naa suswa Yesu kebuni mu.
- 2** Lukaake, nawɔkyi kake gyankpaasa ake nyenyenfuu, kyɔwɛ maa dan lu mu, nu ba kusu bee kpee Yesu kakyan mu ase.
- 3** Ba maa naa bee kpee ɔkpa tɔ mu, nu ba taase abaa ye, “Anɔmu ii biti ɔ naa gbiliti kubuu mu lu kakyan mu kɔnɔ sa anɛ?” Kpalɔ fɛɛ kubuu mu ki kyɔ gaa.
- 4** Ba maa ku mu, ba wu fɛɛ kubuu mu ki tɛɛ wula gbiliti ki dɛ.
- 5** Nu ba loo kakyan mu tɔ, nu ba wu kɔyaafɔlɛ ku maa bun atɔ fufuli ɔ tɛ kakyan mu tɔ gyisa su, nu bamu nkɔlɔ i ηmaa bamu.
- 6** Nu kɔyaafɔlɛ mu ye, “Fan man yege fane nkɔlɔ i ηmaa fane. N nyi ye Yesu mu nu ɔ lu Nasareti, mu nu ba da mu oyu laasa su mu nu fen biti. ɔ man bu nfu. O kyinji lu lewu tɔ. Fan ku, nfu nu ba daa taa mu yila.
- 7** Imu su fan natɛ naa tɔwɛ mu abulapu mu ye Pita ye, Yesu gyankpaa fane ee kpee Galile. Tutɔ nu fen biti fan wu mu fɛɛ kanan mu nu ɔ wula tɔwɛ fane mu.”
- 8** Nu ba silɛ lu kakyan mu tɔ lu fɛɛ kufuu ki kitaabamu, nu bɛɛ kyɔkyaa. Ba man tɔwɛ ɔku sehn kpalɔ fɛɛ kufuu ki maa su bamu su.

Yesu Lɛɛ mu N-yu Kaapu mu Obuupu

(Matiwu 28:9-10; Gyɔn 20:11-18)

- 9** Yesu maa kusu lu lewu tɔ kake fɔtɛsa ake lukaake nyenyenfuu mu, ɔ daa kilɛɛ mu n-yu nin kaapu Mɛɛri Magidalen mu nu ɔ gya nbwu libi asunɔ lu mu tɔ mu.
- 10** Nu o kpee naa tɔwɛ mu birisa ana mu nu ba bɔɔta tɔ ba tɛ bɛɛ sawu mu.
- 11** Ba maa nu lu Magidalen ase ye Yesu tɛ nkpa tɔ nu o wu mu mu, ba man kɔɔlɛ mu gyii.

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu abulapu anyɔ ku

(Luka 24:13-35)

- 12** Inɔmu kamaa mu, Yesu taa ɔkpa pupwɛ ku su lɛɛ mu n-yu kaapu bamu tɔ asa anyɔ aku mu nu ba naa bee kpee bamu kade tɔ.
- 13** Nu ba bwii ba tɔwɛ abanban mu, amaa ba man kɔɔlɛ bamu gyii.

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu abulapu kudu ɔku mu

(Matiwu 28:16-20; Luka 24:36-49; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

- 14** Inɔmu kpini kamaa mu, Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu kudu ɔku mu, yege ba tɛ bee gyii. Yesu pwu bamu lu fɛɛ bamu nkɔlɔ i maa bulun gaa, nu ba man kɔɔlɛ bamu nu ba wu mu maa tɛ nkpa tɔ mu gyii.
- 15** Nu Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan kpee dulinyaa tɔ katn kumaa naa tɔwɛ asun danbirasa mu sa daadimaadi.

16 Ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle gyii, nu ba gyee mu lbwaare kekyugyee mu, ee biti ɔ nye kamɔligɛ. Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle gyii mu, bee biti ba bun mu lewu kupwɛ.

17 Bamu nu ba kɔɔle gyii mu fale usinkaala ii biti i buu bamu. Lu mɛ kitu to su mu, bee biti ba gya nbwu libi, kɛ ba tɔwɛ ntɔwɛ pupwɛ.

18 Fɛɛ nu ba kan kɪtaa ananse to abɛɛ ba kan nuu kubwɛ gbaa mu, ɪ mɛɛ ye ɪ waa bamu sehn. Bee biti ba taa bamu abaa gyaga alopu su kɛ ba nye alanfiya.”

Ibwaare taa mu kpee susu

(Luka 24:50; Asunpu 1:9-11)

19 Ɔnyirɛ Yesu maa tɔwɛ bamu ase luwɛ mu, nu lbwaare taa mu kpee susu naa kyina mu gyisa su.

20 Nu Yesu abɔlapu ba kpee katɪn kumaa naa tɔwɛ asɪn danbirasa mu, yege Ɔnyirɛ Yesu ɔlon tii bamu su, nu ba waa adangana, nu ɪ kaapu fɛɛ bamu asɪn danbirasa katɔwɛ mu ɪ gye kesintin.

Luka

Luka 1

Kuto mu so nu Luka kyurɔɔ ɔwɔle nimo

(Asunpu 1:1)

- 1 Mɛ-kyemɛnɛ Tiyofofisi, asa damantɛ ba taa tuu bamu n-yu su kyurɔɔ asin mu nu i waa anɛ tɔ mu yila.
- 2 Ba kyurɔɔ kuto kumaa mu nu asa ba wu ye ansi, lu saɗa mu nu Yesu asin mu i yii kase, nu ba da umu kibonbon tɔwɛ anɛ mu, yila.
- 3 Imu su bɛɛrɛɛ wuya Tiyofofisi, fɛɛ kanan mu nu mɛ gbaa-gbaa mɛ n loo asin mu tɔ ku lu umu npiili mu, i dagaa fɛɛ n kyurɔɔ umu kigyasu-kigyasu kyɛɛkyɛɛ su sa fu.
- 4 Kɛ fu nyɛ bu asin mu kesintin fɛɛ kanan mu nu ba kaapu fu mu.

Gyɔn Okyugyeepu Mu kakɔuge Asin

- 5 Saɗa mu nu Herodi gyɛ owura Gyudeya ɔsuwɔle su mu, nu ɔnyɛn ku bu tɔ nu bɛɛ tu mu ye Sakariya. Ɔ gyɛ lbwaarɛ aseepu kubu mu nu bɛɛ tu kimu ye Abigya mu tɔ ɔku. Nu bɛɛ tu mu-ka Elisabeti, nu ngbaa mu lu oseepu bilisa asɛ Aron kinaana tɔ.
- 6 Sakariya maa Elisabeti kakyina tɔ ikpa i kyiiigi lbwaarɛ asɛ, nu ba buu lbwaarɛ nbara ye kanan mu nu mu nnɔsa mu i kaapu mu.
- 7 Ba bilɛ, amaa ba man kuuge kebii, lu fɛɛ Elisabeti maa gyɛ ogbentipu su.
- 8 Saɗa ku i ba fɔu aseepu kubu mu nu Sakariya bu kimu tɔ mu, nu bee sun lbwaarɛ ansi tɔ.
- 9 Nu ba tuu nbii lɛɛ mu, fɛɛ kanan mu nu aseepu ikpa i kaapu mu, fɛɛ o loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mu tɔ naa tuwa nlaa.
- 10 Saɗa mu nu o loo ee tuwa nlaa mu, yege asa damantɛ ba bu kewusunɔ bɛɛ kulɛ kabwaarɛ-kulɛ.
- 11 Nu Ɔnyirɛ kabɔɔ ba mu asɛ, ba yilɛ nlaa kaswu mu gyisa su, katɛn mu nu ee tuwa nlaa mu.
- 12 Saɗa mu nu Sakariya wu kabɔɔ mu, mu kɔkɔlɔ ki ηmaa mu, nu i kitaa mu kufuu.
- 13 Amaa nu kabɔɔ mu tɔwɛ Sakariya ye, “Man waa kufuu, lbwaarɛ nu fu kabwaarɛ-kulɛ. Fu-ka Elisabeti ii biti ɔ kuuge Obii-nyinsa kɛ fu yila mu kitu ye Gyɔn.
- 14 Lu mu su mu, fanɛ ansi ii biti i gyii, kɛ asa damantɛ gbaa ansi i gyii lu mu kakɔuge su.

- 15 Ee biti ɔ waa nyimisa kpare Onyirpe lbwaare ansi to. ɔ man kan waa nuu nta abee nta bulonsa. Kayaayu Kyirekyire mu biti o loo bola mu to, lu saɗa mu nu ɔ bu mu-nyi oto to mu.
- 16 Nu ee biti ɔ yege Israyl abi gaalaagaa ba nye nfere kikyeege, ke ba bwii ba Onyirpe bamu lbwaare ase.
- 17 Fu kebii Gyɔn numu ii biti ɔ taa Kayaayu to olun gyankpaa Onyirpe mu fee lbwaare otowepu Eligya. Ee biti ɔ loho ase ye nbii buga to, ke ɔ taa bamu nu bee waa kusu to olun mu, ba ba nye kanyaasin ke bamu nfere i ba lbwaare ikpa kyigisa mu su. Ee biti ɔ waa inumu loho asa mu gyoo Onyirpe.”
- 18 Nu Sakariya taase lbwaare kaboo mu ye, “Nene nu n biti n waa bu fee i gye kesintin? Lu fee n bile, nu me-ka gbaa bile ye kebii kinye.”
- 19 Nu kaboo mu lee kono ye, “Me i gye Gabireli mu nu n yle lbwaare ansi to susu mu. Nu o sun me ye n ba towe fu asin danbirasa numu.
- 20 Kpali fee fu maa man koole me asin mu nu ii biti i ba umu saɗa to kyeekyee gyii su mu, n towe fu ye fu man bila ye fu taale towe sehn, naa fuu saɗa mu nu me katowe yila mu kii biti ki ba to.”
- 21 Saɗa kulon maa to, yege asa mu nu ba bu kabwaare-sunkpa aye kewusuno mu, bee fe nfere koto mu su nu Sakariya kyere kabwaare-sunkpa aye mu to.
- 22 Nu saɗa mu nu ɔ lu obu mu to mu, ɔ man bila ee taale ee towe bamu ase, nu ba bu fee, o wu ansi su kilakaapu kabwaare-sunkpa aye mu to. Lu fee abaa nu o sii ɔ su ee towe bamu ase.
- 23 Sakariya maa sun mu kiseepu kusun lowe kabwaare-sunkpa aye mu to mu, ɔ lu toto kpewu mu aye.
- 24 Inumu kamaa mu, nu mu-ka Elisabeti nye oto. Nu ɔ taa mu n-yu baala kikaara su kanin lbwaayi inuu.
- 25 Nu Elisabeti ye, “Onyirpe lbwaare mu i waa inumu sa me. O su me kuwee, nu ɔ lee ipeeli lu me su lu me tooma ana to.”

Ba towe Yesu kakooɗe asin

- 26 Saɗa mu nu Elisabeti su mu oto lbwaayi isiye mu, nu lbwaare sun mu kaboo mu nu bee tu mu ye Gabireli kpee Nasareti kade to, mu nu ki bu Galile osuwule su mu.
- 27 lbwaare sun mu kpee kibite mu nu o mee nyi onyin nu bee tu mu ye Meari mu ase. Ba taa mu sa onyin mu nu bee tu mu ye Gyosefu kekili, nu ɔ lu Dawidi kinaana to.
- 28 Nu lbwaare kaboo mu kpee mu ase naa fwaala mu ye, “Faa kumu okon! lbwaare bu fu ase, nu ɔ waa fu kusee gaa.”

- 29 Nu ɪ kɪtaa Mɛɛri nfɛɛrɛ lu asɪn mu nu kabɔɔ mu tɔwɛ mu mu, nu ɛɛ fɛ kanɪn afwaala mu nfɛɛrɛ.
- 30 Nu kabɔɔ mu tɔwɛ mu yɛ, “Mɛɛri man waa kufuu, lu fɛɛ fu nyɛ lbwaarɛ asɛ kabwaala.
- 31 Fii biti fu nyɛ ɔtɔ kɛ fu kuugɛ Obii-nyɪnsa, kɛ fu yɪla mu kitɪ yɛ Yesu.
- 32 Ee biti ɔ waa nyɪmɪsa kparɛ kɛ ba tɪ mu yɛ lbwaarɛ Owura lala Mu-Bii. Onyɪrɪpɛ lbwaarɛ ii biti ɔ taa Yesu mu naana Dawidi kuwura-gya mu sa mu.
- 33 Nu ee biti o gyii Isɪrayɪ abi su kuwura-gyii naa fuu saɲa mu nu ɪ man su ɔkaa.”
- 34 Nu Mɛɛri taasɛ lbwaarɛ kabɔɔ mu yɛ, “Nɛnɛ nu unɪmu ii biti ɪ bɔla su waa, yɛgɛ n gyɛ kibite mu nu n man nyi ɔnyɪn?”
- 35 Nu lbwaarɛ kabɔɔ mu lɛɛ mu kɔnɔ yɛ, “Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu ii biti ɔ ba fu su, kɛ lbwaarɛ Owura lala mu ɔlɔn o bun fu su. Imu su beɛ biti ba tɪ obii kyɪrɛkyɪrɛ mu nu fii biti fu kuugɛ mu mu, yɛ lbwaarɛ mu-bii.
- 36 Fu kuupɔ Elisabeti mu nu asa bɛɛ tɪ mu yɛ ogbentipu nu ɔ waa kakyɪ bilɪsa gbaa mu, su obii-nyɪnsa-bii ɔtɔ lbwaayɪ isiyɛ.
- 37 Lu fɛɛ kutɔ ku kɪ man bu tɔ yɛ lbwaarɛ mɛɛ taalɛ waa.”
- 38 Nu Mɛɛri lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N gyɛ Onyɪrɪpɛ nɪn, yɛgɛ ɪ waa kanɪn sa mɛ fɛɛ kanan mu nu fu tɔwɛ mu.” Nu lbwaarɛ kabɔɔ mu lu tutɔ kyɪn.

Mɛɛri bɔɔ Elisabeti su

- 39 Imu nke gbɛrɛɛ kamaa mu, Mɛɛri kuɪla mu n-yɪ ɛɛ waa bilɛn o kpee kadɛ mu nu kɪ bu abɪ tɔ Gyudɛya ɔsɔwɔlɛ su.
- 40 Nu ɔ naa loo Sakariya kɪkpaara su naa fwaala mu-ka Elisabeti.
- 41 Elisabeti maa nu Mɛɛri afwaala mu, kebii mu nu ɔ bu mu ɔtɔ tɔ mu fitii. Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ kɪ maa loo bɔla Elisabeti mu,
- 42 nu ɔ puntɛ kenken tɔwɛ yɛ, “Akyɪ kpini tɔ mu, fu nu lbwaarɛ waa kusee kɔkyɔ, nu kusee bun fu kebii mu nu fii biti fu kuugɛ mu su.
- 43 Mɪnɛ kusee lala nu lbwaarɛ taa bwaala mɛ yɛ mɛ-Nyɪrɪpɛ mu-nyi ɔ ba bɔɔ mɛ su?
- 44 N maa dan nu fu afwaala mu, kebii mu nu ɔ bu mɛ ɔtɔ tɔ mu taa kɛnsi-gyii fitii.
- 45 Kusee ɪ gyɛ fu lɛɛ, lu fɛɛ fu maa kɔɔlɛ gyii fɛɛ asɪn mu nu lbwaarɛ tɔwɛ fu mu, ii biti ɪ ba tɔ kesintin.”

Mɛɛri bu ɔlɔn yɪn lbwaarɛ

- 46 Nu Mɛɛri tɔwɛ yɛ, “N yɪn Onyɪrɪpɛ lbwaarɛ lu mɛ kɔkɔlɔ tɔ.

- 47 Ibwaare me Omolgeru su mu, mi ansi i gyii lu me kakolo to.
- 48 Kpali fee me, Ibwaare kibite mu nu n man bu sehn to mu, me asin i tiri Ibwaare. Nu lu ndaga su i kpee mu, okumaa nimu ii biti o tu me ye kumu okon wuya.
- 49 Lu fee Olunpu lala Ibwaare waa ato kpare sa me. Mu kitu i gye Kikyirekyire.
- 50 Nu asa kumaa mu nu ba sile Ibwaare mu, ee wu bamu kuwee, san sa abii san ye anaana.
- 51 O taa mu kbaa bulunsa mu waa asin kyinkyinsa, nu o yaase bamu nu bee kusaa bamu n-yu bamu nfere to.
- 52 O kusaa awura-gyipu bamu ngya su, amaa nu o diyaa abulupu mu susu.
- 53 O yegge nu atiripu ba nye ato danbrasa mu nu i tiri bamu. Amaa ato wuya ana bire, o bwiiyaa bamu ye abaa kpan.
- 54 Ibwaare nyinji mu asa Israyt abi su, nu o wu bamu kuwee kye bamu to,
- 55 fee kanan mu nu o towe yla ane naana ana agyankpaapu mu. O towe Abraham ye ee biti o wu maa mu kanaana to abi kpini kuwee.”
- 56 Nu Merti kyina Elisabeti ase i waa fee lbwaayt isa poyt nu o bwii kpewu.

Elisabeti Kuuge Gyon Okyugyeepu

- 57 Elisabeti kake kuugesaa maa fvu mu, nu o kuuge kebii-nyinsa-bii.
- 58 Nu Elisabeti mu toomaa ana ye mu kuupu ana ba maa nu kanan mu nu Onyiripe Ibwaare mu wu mu kuwee mu, nu bamu kpini ba buga gyii bamu ansi.
- 59 Imu kake buruwasapu mu ba gyanje, ke ba tin kebii mu oduu. Naafoo bee biti ba taa mu-se kitu Sakariya mu yla mu.
- 60 Amaa nu mu-nyi kina kitu mu, nu o ye, “Ba tu mu ye Gyon.”
- 61 Nu ba towe Elisabeti ye, “Fan man su oku nu o su kanin kitu fane kanan to.”
- 62 Nu ba waa abaa towe mu-se Sakariya ase, ke ba bu kitu mu nu ba taa yla kebii mu.
- 63 Nu o yegge nu ba taa kigyantan-bi sa mu. Nu o kyuroo su ye, “Mu kitu i gye Gyon.” Nu i kyinkyin bamu gaa.
- 64 Opula manja to nu Sakariya konoo bugi, nu mu kanandulu gbaa sanje, nu o piili ee towe ee yin lbwaare.
- 65 Nu kufuu ki ktaa mu toomaa ana mu kpini, nu asin nimu i yalage nde mu nu i bu abu to Gyudeya Osuwule su.
- 66 Nu okumaa mu nu o nu kanin asin mu u fe kumu nfere, nu ee taase ye, “Mune nu kanin kebii nimu ba o ba waa?” Lu fee Ibwaare kbaa ki gyan mu su.

Sakariya Bu Ɔlon Yin Ibwaare

- 67 Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola kebii mu mu-se Sakariya to, nu ee towe abwaaresin ye,
- 68 “Fan yegge a yin ane Israyi abi Onyirpe Ibwaare, lu fee ɔ ba nin ɔ ba kye mu asa to ke ɔ molige bamu.
- 69 Lu mu kyaafole Dawidi kanan to mu, ɔ lee Omolgeru Lunpu sa ane.
- 70 Fee kanan mu nu Ibwaare atoweru kyirekyire mu ba wola towe yila fee,
- 71 ee biti ɔ ba molige ane lu ane dun ana ye ane akisipu kpini abaa to.
- 72 Ibwaare towe ye ee biti o wu ane naana ana kuwee ke o nyinji mu katowe kyula kyirekyire mu.
- 73 Katowe kyula nimu nu Ibwaare bo ntan sa ane naana Abraham ye,
- 74 ee biti ɔ koolle ane lu ane akisipu abaa to, ke ɔ yegge a nye ɔlon sun mu yegge a man su kufuu.
- 75 Ke a ba an gye asa kyirekyire ke ane ukpa i kyiigi, mu Ibwaare ansi to lu ane kakyina kpini.”
- 76 Nu Sakariya towe mu-bii Gyɔn ye, “Mi-bii, bee biti ba tu fu ye Ibwaare Ɔlonpu mu ɔtoweru. Lu fee fii biti fu gyankpaa Onyirpe mu naa loho mu okpa.
- 77 Fii biti fu ba yegge mu asa ba bu fee i lu alibi kitaakae su nu bee biti ba nye kamolige.
- 78 Lu fee Ibwaare maa wu ane kuwee su mu, nu ɔ yegge nu Omolgeru mu ba ane ase, fee kanan mu nu kyowe i lu susu ba ee da kase mu.
- 79 Ke i nmanje sa bamu nu ba bu kitenbiri mu nu ki su bamu kii kpee lewu to, ke i nmanje to kaapu ane okpa mu nu i su i kpee keyuula to.”
- 80 Nu kebii mu dan nu ɔ nye Ibwaare Kayaayu to ɔlon, nu ɔ kyina ofuli su naa fuu saja mu nu ɔ lee mu n-yu kaapu Israyi abi.

Luka 2

Yesu kikuuge kakouge

(*Matihu 1:18-25*)

- 1 Kanin nke manja to mu, Owura Kasaro Agusitu sa konɔ yii su towe ye, okumaa mu nu ɔ bu Roma kuwura-gyii kase mu kpini ɔ naa kyuroɔ mu kitu ke ba kale mu.
- 2 Kimu i gye asa kikale gyankpaasa mu nu ba waa Roma kuwura-gyii to, saja manja to nu Kwirinisi gye Siriya osuwole okusupu mu.
- 3 Kanin su okumaa nimu kpee mu kade to ke ɔ naa kyuroɔ mu kitu.

⁴ Nu Gyosefu gbaa kusu Nasareti kade mu nu ki bu Galile osuwule su, kpee kade mu nu bee tu kumu ye Betlehem mu nu ki bu Gyudeya osuwule su. Betlehem i gye kade mu nu owura Dawidi lu. Gyosefu kpee Betlehem kpali fee o lu Dawidi kebunɔ nin.

⁵ Gyosefu taa Mɛeri mu nu o da mu kɔkɔɔ su ye ee biti o kili mu mu, nu ba kpee Betlehem ba naa kyurɔɔ bamu atu. Kanin saɗa maɗa mu Mɛeri su ɔɔ.

⁶ Saɗa mu nu ba bu Betlehem mu, nu Mɛeri saɗa kuugɛsa ke fuu.

⁷ Nu Mɛeri kuugɛ mu-bii-nyinsa gyankpaasa. Nu o taa akyibi mili kebii mu su, nu o taa mu dila kuto mu nu atɔɔbwaaya bee gyii mu to. Kpali fee afo ba maa ba kikyɔ su mu Mɛeri maa Gyosefu ba man nye opula afo obu mu to.

Nbulupu Akpapo Ye Ibwaare Nbɔɔ

⁸ Saɗa maɗa to, nbulupu akpapo aku ba bu kade mu afitiri to bee ku bamu nbulupu su kagyambwe.

⁹ Nu opula maa to lbwaare kabɔɔ ku ki ba bamu ase, nu lbwaare bunyaa mu nmanɛ to kyaabɔɔ bamu. Nu kufuu ki kitaa bamu.

¹⁰ Amaa nu lbwaare kabɔɔ mu towe bamu ye, “Fan man waa kufuu. N biya fane asin danbirasa mu nu ii biti a waa asa kpini ɔkon.

¹¹ Ndaga kake nɔmu ba kuugɛ Omɔlɔgepu mu Dawidi kade to. Mu i gye Onyirɛ, Omu nu lbwaare wola lee mu.

¹² Fale nu fen biti fan wu kesintin mu. Fen biti fan wu fee ba maa taa akyibi mili kebii pupwe mu, nu o de kuto mu nu atɔɔbwaaya bee gyii mu to.”

¹³ Opula maɗa to nu lbwaare nbɔɔ kubu lala ku ba lu susu ba tii kabɔɔ mu su, nu ba yin lbwaare bee towe ye,

¹⁴ “Bunyaa bu lbwaare mu nu o bu susu mu ase. Ke keyuula ki bun bamu nu ba bola mu ansi mu kase su.”

¹⁵ Saɗa mu nu lbwaare nbɔɔ ba lu bamu ase kpee susu mu, nbulupu akpapo mu ba towe abaa ye, “Fan yɛge a kpee Betlehem naa ku kuto mu nu ki waa nu Onyirɛ lbwaare towe ane mu.”

¹⁶ Kanin su nu ba kpaala kpee nu ba naa wu Mɛeri maa Gyosefu ye kebii pupwe mu maa de kuto mu nu atɔɔbwaaya bee gyii to mu.

¹⁷ Nbulupu akpapo mu ba maa naa wu kebii mu, nu ba towe asa kuto mu nu lbwaare kabɔɔ mu ba towe bamu lu kebii mu su mu.

¹⁸ Nu i kyinkyin bamu nu ba nu asin mu nu atɔɔbwaaya akpapo mu ba towe mu.

¹⁹ Nu Mɛeri taa asin mu kpini waa mu kɔkɔɔ to, ee fe umu nfɛere.

20 Nu nbulupu akpaapu mu ba maa bwii bee kpee mu, yegε bεε bu ulon bεε yin lbwaare, lu fεε kuto kumaa mu nu ba nu nu ba wu mu, i bεla su fεε kanan mu nu lbwaare kaboo mu ki tωε bamu mu.

Ba Yila Yesu kitu

21 Kebii mu maa fuu nke nburuwa ake ke ba tin mu oduu mu, nu ba yila mu kitu ye Yesu, fεε kanan mu nu lbwaare kaboo mu wula tωε yila poyi nu ba nye mu oto mu.

Ba Taa Yesu Kpe Kabwaare-Sun Aye

22 Nu saja mu maa fuu fεε Gyosefu maa Mεeri ba fwu bamu n-yu ineesi, fεε kanin mu nu Mosesi nbara mu i kaapu mu, kanan su ba taa kebii mu kpee Gyerusalem ba naa taa mu waa lbwaare abaa to.

23 Lu fεε ba kyuroo yila lbwaare nbara mu to ye, “I dagaa fεε ba taa kebii-nyinsa gyankpaasa kumaa nimu naa sa Onyirpe lbwaare.”

24 Nu Mεeri maa Gyosefu ba naa lεε saraga fεε kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu. Nbara mu i kaapu ye, (Ba taa alopo anyo abεε awura-lopo pii-pii anyo kpee naa lεε saraga sa lbwaare).

25 Kanan saja mu onyin ku bu Gyerusalem nu bεε tu mu ye Simeyon. O gye osa mu nu mu ikpa i kyigi nu ee sun lbwaare ye kεkεlo kulon, nu Kayaayu Kyirekyire mu ki bεla mu to. Nu o gyoo saja mu nu lbwaare ii biti o biya Israyi abi kamolige.

26 Kayaayu Kyirekyire mu ki lεε kaapu mu fεε, o mεε ye o wu, amoo o wu Omu nu lbwaare wula lεε mu poyi ke o wu.

27 Saja mu nu Mεeri maa Gyosefu ba taa kebii mu kpee kabwaare-sunkpa aye to, ke ba naa waa mu kumu su fεε kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu, nu Kayaayu Kyirekyire mu kpiya Simeyon kabwaare-sunkpa aye mu to.

28 Nu Simeyon koolε kebii mu kitaa mu abaa to nu o yin lbwaare tωε ye,

29 “Onyirpe lbwaare fu yegε nu asin mu nu fu tωε mu i ba to, kanin su nbunbu fu taale yegε mε, fu kiyaafole n wu kayu yuuli to.

30 Lu fεε mi ansi i wu Omoligεpu mu nu fu sa asa mu.

31 Mu i gye Omu nu fu wula loho sa asa kpini mu.

32 Mu i gye kanmanje mu nu kii biti ki yegε asa mu nu ba man gye Israyi abi mu ba bu fu okpa mu, ke ki yegε fu asa, Israyi abi gbaa ba nye bunyaa.”

33 Asin mu nu Simeyon tωε lu kebii mu su mu, i kyinkyin mu-nyi ye mu-se.

34 Nu Simeyon waa Mεeri maa Gyosefu kusee, nu o tωε Mεeri ye, “lbwaare lεε kebii nimu nin, ye kpali mu su mu, Israyi abi gaalaagaa bee biti ba tye, ke aku

moo ba nye kamolige. Mu ii biti o lee lbwaare asin mu kaapu, ke asa ba gyii umu umooe.

³⁵ Ke asa gaalaagaa nfeere mu nu i bu bamu amu to mu i lu ifuli. Ke fu Meei moo, fu kaytyee kii biti ki waa fee deebi buyesa nu ba taa yii fu kokolo to mu.”

³⁶ Saŋa maŋa mu, kakyu bilisa ku bu to, bee tu mu ye Ana nu o gye lbwaare otowepu. O kili nsu nsuno nu mu-kuli wu. Mu-se i gye Fanuweli, nu o lu Asee kebuno.

³⁷ O kyina kukula mu to naa fuu saŋa mu nu o gyii nsu aduburuwa ye ana. Saŋa kumaa kagyanbwe ye kakyuwape ee sun lbwaare. O mee lu kabwaare-sunkpa aye to. O bu tuto nin ee nmina kono yegge ee kule kabwaare-kule.

³⁸ Opula maŋa to nu Ana ba Gyosefu maa Meei ase nu o fwaala lbwaare, nu o towe kebii mu asin sa bamu nu ba te ba gyoo Omoligepu mu nu ee biti o ba lee Gyerusalem abi lu awurufa to mu.

Gyosefu maa Meei ba bwii kpee Nasareti kade to

³⁹ Saŋa mu nu Meei maa Gyosefu ba luwe kuto mu nu ki dagaa fee ba waa fee kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu, ba bwii kpewu bamu kade to Nasareti mu nu ki bu Galile osuwule su mu.

⁴⁰ Nu Yesu dan nu o nye olon, nu kanyaasin ki bola mu to, nu lbwaare kabwaala ki bu mu su.

Yesu kebii To Mu O Kpe Kabwaare-Sunkpa Aye

⁴¹ Kesu kumaa Gyosefu maa Meei bee kpee Gyerusalem ba naa gyii Kyanje nbuno kesu kono kolonjo.

⁴² Yesu maa gyii nsu kudu anyo mu, o buu Meei maa Gyosefu kpee naa gyii kanin Kyanje nbuno mu fee kanan mu nu bamu anaana-to i kaapu mu.

⁴³ Ba maa gyii bamu nke luwe nu ba bwii bee kpewu mu, Yesu sii kumaa Gyerusalem to yegge mu akuggepu ana mu ba man nyi.

⁴⁴ Ba nyi fee o tii kubu mu nu ba maa bamu ba naa mu su nin, nu ba nate kake ibiri poyi nu ba piili bee biti mu bamu kuupu ana ye bamu kyemine ana mu to.

⁴⁵ Ba maa man wu mu mu, nu ba bwii kpee Gyerusalem ba naa biti mu.

⁴⁶ Kake sasapu ake mu, ba naa wu mu kabwaare-sunkpa aye mu to, maa te nbara akaapupu mu ase, yegge ee nu bamu ase yegge ee taase bamu asin mu kase.

⁴⁷ Bamu nu ba bu tuto nu ba nu kanan mu nu Yesu lee asin mu kase mu, i kyinkyin bamu.

⁴⁸ Saŋa mu nu mu akuggepu ba naa wu mu mu, i kyinkyin bamu, nu Meei taase Yesu ye, “Mi-bii, mine nu fu waa ane kanin? N maa fu-se ansi i payi an biti fu.”

49 Nu Yesu lee kono ye, “Mune su nu fan naa fen biti me? Fan man nyi fee i dagaa fee n baa n bu me-se aye?”

50 Amaa ba man nu asin mu nu o tawe mu kase.

51 Nu o buu Merti maa Gyosefu kpee Nasareti, yegge saɲa kumaa ee nu bamu ase. Amaa mu-nyi taa asin nimu kpini waa mu kokolo to ee fe imo nfeere.

52 Nu Yesu dan n-yu to ye kanyaasin to, nu o bola lbwaare ye asa ansi.

Luka 3

Gyon Okyugyeepe Abwaaresin kitowe

(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Gyon 1:19-28)

1 Saɲa mu nu Tiberiyu kyina o gye Roma osuwule su owura lala nsu kudu anusapu mu, saɲa maɲa to mu Pontiyu Paleti i kyina o gye Gyudeya Kuwura-bii, nu Herodi moo gye Galile Kuwura-bii, yegge mu-supu Filipu moo ee ku Itureya ye Tirakoniti isuwule su, nu Lisaniya moo i gye Abilene osuwule su Kuwura-bii.

2 Kanin saɲa maa nu Anasi maa Kayifasi ba gye lbwaare aseepu bilisa ase mu. Nu lbwaare tawe mu asin sa Sakariya mu-bii Gyon, saɲa mu nu o bu ofuli su mu.

3 Imu su Gyon nate kyaaboo osuwule mu nu ki maa Gyodan obun mu ee tawe abwaaresin ee sa asa ye, “Fan kyeege fane nfeere lu fane alibi to ke fan bwii ba lbwaare ase, ke fan yegge ba gye fane lbwaare kekyugyee, ke fan nye alibi kita kaa kee.”

4 Gyon nimu asin nu lbwaare otawepu Isaya wula kyuroo yila mu owule to mu ye, “Oku bu ofuli su ee kuusi ee tawe ye, ‘Fan loho Onyirpe lbwaare mu okpa, ke fan kyiiigi mu ikpa-bi mu.’

5 Ke fan tii-tii igee mu, ke fan tite abu ye abu-bi mu ba kase waa kyeekyee. Ke fan kyiiigi ikpa nyonsa mu, ke ikpa gogyigogyi mu i tii waa toltoli.

6 Ke daadimaadi kpini ba wu Omu nu lbwaare lee ye o ba molige asa mu.’ ”

7 Nu Gyon tawe sakyoo mu nu bee ba mu ase ye o gye bamu lbwaare kekyugyee mu ye, “Fan du fee ananse mu nu ba su kubwe. Nibunbu bire animu i da fane amu to ye fan sile lu lbwaare agbu mu nu i gye fane kusu bute mu mu to?”

8 Fan waa adanbrasa mu nu u kaapu fee fan kyeege fane nfeere lu fane alibi to ba lbwaare ase. Ke fan yegge kitowe ye, ‘An lu Abraham kunaana to nin, imu su lbwaare mee ye o bute ane kusu.’ N tawe fane ye lbwaare i taale yegge abuu nimu a biliɲi Abraham anaana-bii.

9 Ba tee wula taa kpanfa waa oyu mu ilin to, lu fee oyu kumaa mu nu ki mee soyi abi danbrasa mu, bee biti ba ne kumu tuu kase, ke ba taa tuu waa fulon to.”

- 10 Gyɔn maa tɔwɛ kanɔn mu, nu sakɔyɔ mu taasɛ mu yɛ, “Imu su nɛnɛ nu an biti a waa?”
- 11 Nu Gyɔn lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkumaa mu nu ɔ su ikaalɛ inyɔ mu, ɔ barigɛ tɔ sa mu tɔmaa mu nu ɔ man su, nu ɔkumaa mu nu ɔ su agyitɔ gbaa, ɔ waa kanɔn.”
- 12 Lenpoo akɔɔlɛpɔ aku gbaa ba ba yɛ o gyee bamu lbwaarɛ kekyugyee. Nu ba taasɛ mu yɛ, “Ɔkaapɔpɔ, nɛnɛ nu an biti a waa?”
- 13 Nu ɔ lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “Fan man kɔɔlɛ afulee kyɔn kanan mu nu ɪ dagaa fɛɛ fan kɔɔlɛ mu.”
- 14 Nu anaakɔpɔ mu aku ba ba taasɛ Gyɔn yɛ, “Nɛnɛ nu anɛ gbaa anɛ an biti a waa?” Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan man nyan ɔku kɔɔlɛ mu afulee, kɛ fan man pwu asa mu nu bamu asɪn a dɛ ɔkpa, amaa imu nu bɛɛ ka fanɛ mu ɪ kɔkwɛ fanɛ.”
- 15 I maa waa fɛɛ asa mu kpini bɛɛ ku Ɔmu nu lbwaarɛ wula lɛɛ ɔkpa mu, ɔkumaa nimu ɪ fɛ nɛɛrɛ fɛɛ akutɔ fɛɛ Gyɔn ɪ gyɛ Ɔmu nu lbwaarɛ wula lɛɛ mu.
- 16 Imu su Gyɔn tɔwɛ asa mu kpini yɛ, “Nkyu nu n su n gyee fanɛ lbwaarɛ kekyugyee, amaa ɔmu nu ɔ kyɔ mɛ gaa mu ɪ ba. Nu n man dagaa gbaa fɛɛ n muɲa sanɛ mu asbita ifɛ. Nu mɛɛ mu ii biti ɔ taa Kayaayu Kyirekyire yɛ fulɔn gyee fanɛ lbwaarɛ kekyugyee.
- 17 Nu ɔ su mu kutɔ kyaalɛsa mu kɪbaa tɔ, ee biti ɔ ba kyaalɛ ayu lu ayu-waatɛ tɔ, kɛ ɔ laata ayubi mu waa kikyunkun tɔ, kɛ o tuwa ayu-waatɛ mu fulɔn mu nu ii mee dun kpa.”
- 18 Ikpa damantɛ su nu Gyɔn taa kɪtaa asa mu nkɔlɔ, nu ɔ tɔwɛ asɪn danbirasa mu sa bamu.
- 19 Imu kamaa mu Gyɔn pwu owura Herodi, lu fɛɛ ɔ taa mu-supu Filipu mu-ka Herodiya kili, yɛ asɪn libi mu nu ɔ waa tii su.
- 20 Amaa alibi mu nu Herodi bila waa tii su mu ɪ gyɛ fɛɛ kamaa tɔ mu ɔ kɪtaa Gyɔn tii obu.

Gyɔn Gyee Yesu lbwaarɛ Kekyugyee

(Matiwu 3:13-17; Maki 1:9-11)

- 21 Saɲa mu nu Gyɔn ɪ gyee asa lbwaarɛ kekyugyee mu, o gyee Yesu gbaa. Nu Yesu maa kulɛ kabwaarɛ-kulɛ mu, nu susu bugi tɔ.
- 22 Nu Kayaayu Kyirekyire mu ki kɪlɪgɛ fɛɛ kuwura-lɔpɔ ba gyɔnɔ mu su. Nu ɔbulɛ ku lu susu tɔwɛ yɛ, “Fu ɪ gyɛ mi-bii bitisa mu, nu fu ɪ bɔla mi ansi.”

Kinaana Mu Nu Yesu Lu kumu Tɔ

(Matiwu 1:1-17)

- 23 Saɲa mu nu Yesu gyii nsu adɪsa mu, nu o piili mu kusun mu nu lbwaarɛ sun mu yɛ ɔ ba waa mu. Nu asa bɛɛ ku fɛɛ Yesu gyɛ Gyosefu mu-bii. Gyosefu mu gyɛ Heli mu-bii.

- 24 Nu Heli mu-se t gye Matati, nu Matati mu-se t gye Lewi, nu Lewi mu-se t gye Malikin, nu Maliki mu-se t gye Gyanayi, Gyanayi mu-se t gye Gyosefu ku.
- 25 Gyosefu nimo mu-se t gye Matatiya, Matatiya mu-se t gye Amosi, nu Amosi mu-se t gye Nahum, nu Nahum mu-se t gye Isili, nu Isili mu-se t gye Nagayi.
- 26 Nu Nagayi mu-se t gye Mati, nu Mati mu-se t gye Matatiya, nu Matatiya mu-se t gye Semen, nu Semen mu-se t gye Gyoseki, nu Gyoseki mu-se t gye Gyoda.
- 27 Nu Gyoda mu-se t gye Gyowanan, nu Gyowanan mu-se t gye Resa, nu Resa mu-se t gye Serubabeli, nu Serubabeli mu-se t gye Selatiye, nu Selatiye mu-se t gye Neri.
- 28 Neri mu-se t gye Maliki, nu Maliki mu-se t gye Adi, nu Adi mu-se t gye Kosam, nu Kosam mu-se t gye Elimadam, nu Elimadam mu-se t gye Eri.
- 29 Nu Eri mu-se t gye Gyosuwa, nu Gyosuwa mu-se t gye Eliyasa, nu Eliyasa mu-se t gye Gyorim, nu Gyorim mu-se t gye Matati, nu Matati mu-se t gye Lewi.
- 30 Nu Lewi mu-se t gye Simeyon, nu Semiyon mu-se t gye Gyuda, nu Gyuda mu-se t gye Gyosefu, nu Gyosefu mu-se t gye Gyonam, nu Gyonam mu-se t gye Eliyakim.
- 31 Nu Eliyakim mu-se t gye Meliya, nu Meliya mu-se t gye Mena, nu Mena mu-se t gye Matata, nu Matata mu-se t gye Natan, nu Natan mu-se t gye Dawidi.
- 32 Nu Dawidi mu-se t gye Gyeese, nu Gyeese mu-se t gye Obedi, Obedi mu-se t gye Bowasi, nu Bowasi mu-se t gye Salimon, nu Salimon mu-se t gye Naason.
- 33 Nu Naason mu-se t gye Aminadabi, nu Aminadabi mu-se t gye Ram, nu Ram mu-se t gye Hesiron, nu Hesiron mu-se t gye Peresi, nu Peresi mu-se t gye Gyuda.
- 34 Nu Gyuda mu-se t gye Gyekobu, Gyekobu mu-se t gye Isaki, Isaki mu-se t gye Abraham, nu Abraham mu-se t gye Tera, nu Tera mu-se t gye Naho.
- 35 Nu Naho mu-se t gye Serugi, nu Serugi mu-se t gye Rewu, Rewu mu-se t gye Pelegi, nu Pelegi mu-se t gye Ebe, nu Ebe mu-se t gye Sela.
- 36 Nu Sela mu-se t gye Kenan, nu Kenan mu-se t gye Afahadi, nu Afahadi mu-se t gye Sem, nu Sem mu-se t gye Nowa, nu Nowa mu-se t gye Lameki.
- 37 Nu Lameki mu-se t gye Metusala, Metusala mu-se t gye Enoki, nu Enoki mu-se t gye Gyaredi, nu Gyaredi mu-se t gye Mahalale, nu Mahalale mu-se t gye Keyinan.
- 38 Nu Keyinan mu-se t gye Enosi, nu Enosi mu-se t gye Seti, nu Seti mu-se t gye Adam. Nu Adam gye lbwaare mu-bii.

Luka 4

Sitaane Tuv Yesu to Ku

(*Matiwu 4:1-11; Maki 1:12-13*)

- 1 Yesu maa lu Gyɔdan ɔbun mu tɔ ba mu, yegɛ Kayaayu Kyɛkyɛre mu ki bɔla mu, nu Kayaayu maɲa yegɛ nu o kpee ofuli su.
- 2 Maa bu ofuli mu su nke adina mu, nu Sitaane ii kpee ɛ tuu mu tɔ u ku. Kanin nke nɔmu kpini mu ɔ man gyii sehn, imu su laalaalowe mu akun a kita mu.
- 3 Nu i tɔwe mu ye, “Nu fu gye lbwaare mu-bii kulun mu de, yegɛ kubuu nɔmu ki biliɲi bodobodo.”
- 4 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “lbwaare Asinkyan ylasa mu u tɔwe ye, ‘I man gye agyito nkun su nu nyimisa ii biti ɔ nye nkpa.’ ”
- 5 Nu ɔ taa mu kpee kibu bunswusa ku su, nu ɔ taa awuragyi mu nu i bu dulinyaa tɔ mu kpini kaapu mu opula tɔ.
- 6 Nu ɔ tɔwe Yesu ye, “N biti n sa fu awuragyi mu ɔlun ye imu bunyaa lu ato nɔmu kpini su. Lu fee imu kpini ba taa waa me abaa tɔ nin, nu n taale taa sa okumaa mu nu n biti.
- 7 Imu su nu fu kan muɲa sun me mu, imu kpini ii biti i biliɲi fu lee.”
- 8 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “lbwaare Asinkyan ylasa mu i tɔwe ye, ‘Muɲa fu-Nyirpe lbwaare, nu mu nkun nu i dagaa fee fu maa sun.’ ”
- 9 Tutɔ ɔ nu bila kpiya mu Gyerusalem naa yle kabwaare-sunkpa aye mu ketin tɔ. Nu ɔ tɔwe mu ye, “Nu fu kan fu gye lbwaare mu-bii kulun mu, yegɛ fu n-yu tɔ lu tutɔ ba tye kase.
- 10 Lu fee lbwaare Asinkyan ylasa mu i tɔwe ye, ‘lbwaare ii biti o sun mu nɔɔ ke ba be kun fu.’
- 11 Bee biti ba soɲita fu, ke fu man tye kase ke fu ayaa a man da abuu.”
- 12 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “lbwaare Asinkyan ylasa mu i tɔwe ye, ‘Man kan tuu fu-Nyirpe lbwaare tɔ ku.’ ”
- 13 Saɲa mu nu ɔ tuu mu tɔ ɔkpa kumaa su kpune mu, ɔ san yegɛ mu o gyoo saɲa mu nu ee biti ɔ nye mu.

Yesu Piili Mu kusun Galile ɔsɔwɔle su

(*Matiwu 4:12-17; Maki 1:14-15*)

- 14 Lu Kayaayu Kyɛkyɛre ɔlun tɔ su mu, Yesu bwii kpee Galile ɔsɔwɔle su, nu mu asin i yalage isɔwɔle mu nu i kyaabo tutɔ kpini.
- 15 Nu ɔ kaapu Abwaaresin Gyiwu abi kabwaare-kule igyanɛkpa, nu okumaa nɔmu yin mu.

Ba Kina Yesu Mu Gbaa-gbaa Mu Kadɛ Tɔ

(*Matiwu 13:55-58; Maki 6:1-6*)

- 16 Nu o kpee Nasareti katɪn mu nu ba bila mu mu, nu kake fɔtɛsa akɛ mu, o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaɲɛkpa fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla ɛɛ waa mu. Nu ɔ kusu yile kɛ ɔ kale Abwaaresɪn.
- 17 Nu ba taa lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya ɔwɔle mu boɔta mu. Maa bugi tɔ mu, o biti wu nu ɔ kale katɪn mu nu ba kyurɔɔ yila ye,
- 18 “lbwaare Kayaayu Kyirekyire mu ki bu mɛ ase, lu fɛɛ ɔ lɛɛ mɛ nin fɛɛ n tɔwe asɪn danbrasa mu sa atiripu. O sun mɛ ye n ba tɔwe kamɔlɪge asɪn sa bamu nu ba tii bamu ibu mu. O sun mɛ ye n ba bugi agyaatanapu ansi, kɛ bamu nu asa bee sisii bamu mu, bee biti ba nye bamu n-yu.
- 19 O sun mɛ ye n ba da kibonbon fɛɛ ɔnyirɛ lbwaare kamɔlɪge saɲa mu fuu.”
- 20 Yesu maa kale lɔwe mu, ɔ boɔ ɔwɔle mu bwiiyaa sa ɔmunɪ ɛɛ ku kabwaare-kule ɔgyaɲɛkpa mu su mu, nu ɔ naa kyina. Nu bamu nu ba bu ɔgyaɲɛkpa mu kpini ansi i yii mu su.
- 21 Nu ɔ tɔwe ye, “Ndaga lbwaare Asinkyan yilasa unmu i ba tɔ nu i gye mɛ asɪn fɛɛ kanan mu nu fan nu n maa kale mu.”
- 22 Nu Yesu kɔnɔ tɔ asɪn danbrasa mu i kyinkyin bamu nu ba bu tutɔ mu kpini, nu ba yin mu. Nu ba taase abaa ye, man gye Gyosefu mu-bii mu nin?
- 23 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “N nyi fɛɛ fen biti fan bo mɛ kirasan nɪmu ye ‘ɔkyɛpu, kye fu n-yu.’ Nu fen biti fan bila tɔwe ye, ‘Atɔ mu nu an nu fɛɛ fu waa Kapanum kade tɔ mu, waa unmu fu kade tɔ nfu.’
- 24 “N tɔwe fane kesintin ye lbwaare ɔtɔwɛpu kumaa nɪmu man su beereɛ mu aye.
- 25 Nu n biti fan wu kesintin fɛɛ, lbwaare ɔtɔwɛpu Eligya saɲa mu, okulapu-kyu ba kyina ba kyɔ Israyɪ ɔsɔwɔle mu su. Saɲa maɲa tɔ bulayɪ yile nsu nsa ye lbwaayɪ isiyɛ nu akun a ba ɔsɔwɔle mu kpini su.
- 26 Amaa lbwaare man sun Eligya bamu ɔkulun gbaa ase, amɔɔ okulapu-kyu mu nu ɔ bu Sarefati kade mu nu ki bu Sidon kabaafun su mu nkun ase.
- 27 Nu lbwaare ɔtɔwɛpu Elisa saɲa mu, abootipu ba kyɔ Israyɪ ɔsɔwɔle su, amaa Elisa man kye bamu ɔku, amɔɔ ɔnyin mu nu beɛ tu mu ye Naaman mu nu ɔ gye Kesiriya-nyin mu nkun nu ɔ kye.”
- 28 Asa mu nu ba bu ɔgyaɲɛkpa tutɔ mu, ba maa nu asɪn nɪmu mu, nu agbu a kita a bamu.
- 29 Nu ba kusu butɛ Yesu lɛɛ kade mu tɔ, nu ba taa mu dii kpee kibɪ mu nu bamu kade ki gyan su mu kumu tɔ, paa fɛɛ ba yege mu tuu kibɪ maɲa ogee tɔ.
- 30 Amaa ɔ dan nate bule asa damante mu nsana kyun.

Yesu Gya nbwu libi Lu ɔnyin Ku Tɔ

(Maki 1:21-28)

- 31 Lu tutɔ mu nu Yesu kpee Kapanum kadɛ mu nu ki bu Galile ɔsɔwɔlɛ su mu tɔ, nu kake fɔutɛsa ake mu, o piili ɛɛ kaapu asa mu.
- 32 Mu kikaapu mu ki kyinkyin bamu, lu fɛɛ ɪ su ɔlɔn.
- 33 Nu kabwaare-kulɛ ɔgyaŋɛkpa mu tɔ mu, ɔnyɪn ku kyɪna ɔ su nbwu libi, nu kayaayu bu mu su, maa wu Yesu mu, nu o kuusi kenken ye,
- 34 “Ndo! Yesu Kanasareti-nyɪn, mine nu fii biti anɛ ase? Fu ba fu ba nyita anɛ nɪn? N nyi ɔsa mu nu fu gye, fu ɪ gye lbwaare Nyɪmɪsa Kyɪrekyɪre mu.”
- 35 Tutɔ nu Yesu pɔntɛ kabwu libi mu su ye, “Laatɔ, ke fu lu ɔnyɪn mu tɔ.” Nu kabwu libi mu taa kanyɪn mu tɔu kase bamu ansi tɔ, nu ɔ lu mu tɔ kyun yege ɔ man taale waa mu sehn.
- 36 Nu ɪ waa asa mu kpini kɪyan nu beɛ tɔwe abaa ye, “Mine kikaapu ndee? ɔnyɪn nɪmu taa kɪnyɪn ye ɔlɔn ɛɛ pɔntɛ n-yaayu libi su nu beɛ lu asa tɔ!”
- 37 Nu Yesu n-yu su asɪn mu ɪ yeɪlge kyaabɔɔ ɔsɔwɔlɛ maŋa su kpini.

Yesu Kye Alɔpu damantɛ

(Matiwu 14:17; Maki 1:29-31)

- 38 Yesu maa lu Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɔgyaŋɛkpa obu mu tɔ mu, o kpee Simon ayɛ. Yege Simon mu-saa kyusa de ɛɛ lɔ kibirima bulɔnsa, nu ba kulɛ Yesu ye ɔ ba ku mu.
- 39 Nu ɔ naa yɪlɛ mu ase nu ɔ tɔwe kibirima mu ye ki lu ɔkyu mu tɔ, nu kibirima mu ki yege mu. Nu ɔkyu mu kitaa bamu kifɔ. Nu ɔ kusu kitaa bamu kifɔ.
- 40 Saŋa mu nu kyɔwe kpee ɔ naa tɪye mu, asa mu ba taa alɔpu mu nu beɛ lɔ alɔ yiri-yiri mu ba Yesu ase. Nu ɔ taa mu abaa gyaga bamu ɔkɔmaa nɪmu su nu ɔ kye bamu kpini.
- 41 Nu ɔ bila gya nbwu libi lu asa gaalaagaa tɔ, yege bee kuusi kenken beɛ tɔwe ye, “Fu ɪ gye lbwaare Mu-Bii mu.” Amaa nu ɔ pɔntɛ bamu su, nu ɔ man yege bamu ba tɔwe sehn, lu fɛɛ be nyi maa gye ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ mu.
- 42 Kayu maa ke mu Yesu kpee opula mu nu i du surum, nu asa mu ba lu ba naa bee biti mu. Ba maa ba wu mu mu, ba man bila bee biti fɛɛ ɔ lu bamu ase.
- 43 Amaa ɔ tɔwe bamu ye, “I dagaa fɛɛ n maa tɔwe lbwaare kuwura-gyii asɪn danbrasa mu sa ndɛ ku asa gbaa, lu fɛɛ ɪmu su nu lbwaare sun mɛ.”
- 44 Nu Yesu kyaga su ɛɛ tɔwe asɪn danbrasa mu Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɪgyaŋɛkpa, mu nu ɪ bu Gyudeya ɔsɔwɔlɛ su kpini.

Luka 5

Yesu Tu Mu Abulapu Gyankpaasa Mu

(Matiwu 4:18-22; Maki 1:16-20; Gyɔn 1:40-42)

- 1 Kakaaku nu Yesu kpee ɔ yilɛ Kanəsareti ɔbun mu nu ba bla bɛɛ tu ye Galile mu ɔbun-kaa. Nu asa ba naa kyaabɔɔ mu bee nin abaa kɛ ba naa nu abwaarɛsin.
- 2 Yesu wu ikuli inyɔ ɪ maa dan kebunɔ maɲa yege ikin akitapu mu bɛɛ fwu bamu asawu.
- 3 Nu Yesu loo ɔkuli mu kuku, mu nu ki gye Simon lɛɛ tɔ. Nu ɔ tɔwe mu ye o nin waa tɔ gberɛɛ. ɔkuli maɲa tɔ nu Yesu kyun kyina yege ɛɛ tɔwe kubu mu nu ki sare tutɔ mu abwaarɛsin.
- 4 Yesu maa tɔwe abwaarɛsin mu lɔwe mu, nu ɔ tɔwe Simon ye “Pale fu ɔkuli mu kpee katɪn mu nu ɪ bunye, kɛ faa fu tɔmaa ana mu fan tuu fanɛ asawu kitaa ikin.”
- 5 Nu Simon lɛɛ kɔnɔ ye, “Mɛ ɔbilisa, an tuu nin halu ba kalayi, a man kitaa sehn, amaa nu fu tɔwe kanɪn bire, n biti n tuu.”
- 6 Nu ba maa tuu asawu mu, ba kitaa ikin kibansa halu bamu asawu mu ɪ san gbaa kyatɛ.
- 7 Tutɔ nu ba da abaa tu bamu tɔmaa ana mu nu ba bu ɔkuli nyɔsapu mu tɔ ye ba ba kye bamu tɔ. Ikuli inyɔ mu kpini ye imaa imu ikin mu ɪ san gbaa muuri.
- 8 Simon Pita maa wu kuto mu nu ɪ waa mu, nu ɔ kyun muɲa mu amulii su Yesu ansi tɔ tɔwe ye, “Onyirpe, lu mɛ asɛ, n gye alibi ɔwaapu nin.”
- 9 Lu ikin damantɛ mu nu ba kitaa mu su mu, i kyinkyin maa mu tɔmaa ana kpini.
- 10 Ikin mu kıkita mu gbaa ki kyinkyin Gyemisi maa Gyɔn, Sebedi mu-bii ana mu nu ba maa Simon bee sun kusun mu. Nu Yesu tɔwe Simon ye, “Man waa kufuu, lu ndaga ɪ su ii kpee mu, fii biti fu ba fu kitaa asa fu biya mɛ nin.”
- 11 Nu ba butɛ ikuli mu ba dan kidenbi su, nu ba yege kuto kumaa nimu nu ba buu Yesu.

Yesu Kye Kibootoo Wuya Ku

(Matiwu 8:1-4; Maki 1:40-45)

- 12 Yesu maa bu kadɛ ku su mu, ɔnyɪn ku gbaa bu tutɔ nu kibootoo kitaa mu n-yu su kpini. Saɲa mu nu o wu Yesu mu, o be muɲa mu ansi tɔ kulɛ mu ye, “Onyirpe, nu fii biti mu, fu taalɛ yege mɛ n-yu ɪ lɔɲɔ su.”
- 13 Nu Yesu tɛɛɲɛ mu kibaa mata mu. Nu ɔ tɔwe mu ye, “N biti, lɔɲɔ su.” Nu opula maɲa tɔ kibootoo mu ki yege mu.
- 14 Nu Yesu da ɔnyɪn mu kumu tɔ ye, “Man kan waa tɔwe ɔku, amaa taa fu n-yu kaapu lbwaare oseepu mu, kɛ fu naa lɛɛ saraga fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu, kɛ ɪ kaapu tɔ sa ɔkumaa nimu fɛɛ fu n-yu ɪ lɔɲɔ su.”

15 Amaa Yesu n-yu su asin mu i lɔŋɔ yalage to, nu i yege nu asa damante ba be nu mu ase, nu o kye bamu nu bee lo mu kpini.

16 Amaa saɲa kumaa Yesu u lu mu nkun ee kpee eε kule kabwaare-kule, opula mu nu o du surum.

Yesu Kye N-yu Wusa Wuya

(Matiwu 9:1-8; Maki 2:1-12)

17 Kakaaku Yesu maa kaapu abwaarestin mu, Farasii abi ye nbara akaapupu mu nu ba lu Galile ye Gyudeya usuwule su ye Gyerusalem kade to mu ba te tutu. Onyiripe lbwaare olon mu bu mu ase fee o taa kye alopu.

18 Nu anyin aku ba sula onyin mu nu mu n-yu i wu nu o de kalan su. Ba kpan bamu n-yu ba taa mu loo kikpaara mu su, naa yila Yesu ansi to.

19 Lu sakyɔ mu su mu, ba man nye okpa ba taa mu loo kikpaara mu su. Imu su ba dii kpee obu mu susu, katɪn mu nu ba taa iseε nyale munla mu su, nu ba foti obo kpiligaa mu yege o de mu kalan su sakyɔ mu nsana yila Yesu ansi to.

20 Yesu maa wu kikole-gyii mu nu ba su mu su mu, o towe onyin mu ye “Me kyemne n taa fu alibi keε fu.”

21 Nu Farasii abi ye nbara akaapupu mu ba piili bee fe nfeere bamu amu to ye “Animu i gye osa nimu nu eε towe nbusaa asin kanɪn? Animu i taale taa alibi keε tii lbwaare su?”

22 Yesu nyi nfeere mu nu bee fe, nu o taase bamu ye “Mɪne i waa nu fen fe fale nfeere fane nkolo to?”

23 Imu kimoo i busin kitowe. N taa fu alibi keε fu, abee kusu nate?

24 N biti fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n su olon dulinyaa nimu to nu n taale taa alibi keε.” Imu su o towe onyin mu nu mu n-yu i wu mu ye, “N towe fu ye, Kusu! Taa fu kalan kpewu.”

25 Opula maɲa to nu o kusu yile bamu ansi to, nu o taa mu kalan nu o de su mu, nu eε yin lbwaare ee kpewu.

26 Nu i kyinkyin okumaa nimu, nu ba yin lbwaare, nu i kitaa bamu kufuu nu ba towe ye, “Ndaga an wu asin kyinkyinsa.”

Yesu Tu Lewi Ye O Ba Buu Mu

(Matiwu 9:9-13; Maki 2:13-17)

27 Inimu kamaa mu, Yesu lu nu o naa wu lenpoo okolepu mu nu bee tu mu ye Lewi mu kusun obu to. Nu Yesu towe mu ye, “Kusu buu me.”

28 Nu onyin mu kusu yege kutu kumaa nu o buu Yesu.

29 Nu Lewi diɲa agyito kukyo mu kikpaara su sa Yesu, nu lenpoo akolepu gaalaagaa ye asa aku ba buga tutu, nu ba maa Yesu bee gyii.

30 Amaa nu Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu nu bamu gbaa bamu gye Farasii abi mu bee kolte bee sa Yesu abulapu mu ye, “Mune i waa nu fanaa lenpoo akoolupu ye alibi awaapu fen buga fen gyii fen nuu kanin?”

31 Nu Yesu lee konɔ ye, “Okyepu man tiri sa bamu nu ba su alanfiya, amoo bamu nu bee lo mu nkun.

32 N man ba ye n ba tu bamu nu ba mu ikpa i kyiigi nun. Amaa n ba nun ye n ba tu alibi awaapu ke ba kyeege bamu nfeere ba lbwaare ase.”

Asin Taasasa Lu, Konɔ Dmina Su

(Matiwu 9:14-17; Maki 2:18-22)

33 Nu asa aku ba tɔwe Yesu ye, “Gyon okyugyeepu abulapu bee ηmina konɔ yegge bee kule kabwaare-kule saɲa kumaa, kanin nu Farasii abi abulapu mu gbaa bee waa nun. Amaa fee fu abulapu mu bire ba dan bee gyii bee nuu nun saɲa kumaa.”

34 Nu Yesu lee konɔ ye, “Fu taale yegge kikyufɔ to afo ba ηmina konɔ yegge okyufɔ mu-kuli bu bamu ase?”

35 Amaa saɲa ku ii biti o ba, ke ba taa okyufɔ mu-kuli lu bamu ase, kanin nke maɲa to bire bee biti ba ηmina konɔ.”

36 Nu Yesu bo bamu kɔɲasan kinimu ye, “Oku mee tin kikyibi pupwe naa baata mata kaale didaa obo. Nu oku kan waa kanin mu, i yegge nu kikyibi pupwe mu i kyate kaale didaa mu i tii su nun, nu kikyibi didaa mu ye kipupwe mu i mee ye i baa i duli abaa.

37 Kanin nu oku mee taa owule didaa ee sun kukore pupwe. Nu o kan waa kanin bire, owule didaa mu ii biti o kyate, nu i mee ye i yegge kukore pupwe mu ki waa odan.

38 Kanin su i dagaa fee owule pupwe nu bee su bee sun kukore pupwe.

39 Nu okumaa mu nu o lan kukore didaa nu i din mu mu, o man bila ee biti kukore pupwe kilan. Ee biti o tɔwe ye, ‘Kukore didaa mu ki boɔ mu.’ ”

Luka 6

Ba Taase Yesu Lu Kake Futesa Ake Su

(Matiwu 12:1-8; Maki 2:23-28)

1 Kake futesa ake ku nu Yesu naa ayu kudoo ku to, nu mu abulapu ba tɔɲe ayu mu pusa bamu abaa to we.

2 Nu Farasii abi mu aku ba taase ye, “Mune i waa nu fan waa kake futesa ake ikisii?”

3 Nu Yesu lee bamu konɔ ye, “Fan man putu kale lbwaare Asinkyan yilasa mu, ke fan wu kuto mu nu Dawidi waa saɲa mu nu akun a moo maa mu asa mu?”

4 Fan man wu kanan mu nu o loo kabwaare-sunkpa obu to naa taa saraga bodobodo mu we, nu o taa iku sa mu asa gbaa nu ba we, yegge i man gye ane nbara su fee oku o gyii mu, amoo lbwaare asepu nkun?"

5 Nu Yesu bila towe ye, "Me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n gye Onyirpe sa kake futesa mu."

Yesu Kye Kibaa Wusa Wuya

(Matiwu 12:9-14; Maki 3:1-6)

6 Kake futesa ake ku biyo Yesu bila kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu. Nu onyin ku bu tuta nu mu gyisa kibaa ki wu.

7 Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu bee biti kanan mu nu ba waa ke ba bun Yesu kupwe. Imu su ba te ba gyoo bee ku fee Yesu ii biti o kye mu kake futesa ake mu.

8 Amaa Yesu wula o n-yu bamu nfeere mu nu bee fe, nu o towe onyin mu nu mu kibaa ki wu mu ye, "Kusu yile asa mu kpini ansi to." Nu o kusu yile.

9 Nu Yesu towe bamu ye, "N taase fane, mine kuto nu ane nbara mu i kaapu fee a waa kake futesa ake? A waa adanbirasa abee alibi? A molige asa nkpa abee a nyita mu?"

10 Nu o ku bamu kpini kyaaboo, nu o towe onyin mu ye, "Teeje fu kibaa." Nu onyin mu teeje mu kibaa, nu mu kibaa mu ki nye olon.

11 Amaa agbu a kitaabamu, nu ba piili bee bee njmina kanan mu nu bee biti ba waa Yesu.

Yesu Asunpu Kudu-Anyo Mu

(Matiwu 10:1-4; Maki 3:13-19)

12 Nke mana to mu, Yesu kpee abu to o naa kule kabwaare-kule, nu kagyanbwe mana kpini mu, o bu tuta ee kule lbwaare.

13 Nu kayu ki maa ke mu, nu o tu mu abulapu kpini ba mu ase, nu o lee bamu to kudu anyo, nu o yla bamu kitu ye asunpu.

14 Bamu i gye Simon (mu nu o yla mu kitu ye Pita), ye mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa Gyon, ye Filipu maa Batolome,

15 ye Matiwu maa Tomasi, ye Alifeyo mu-bii Gyemisi, ye Simon mu nu bee tu ye Seloti,

16 ye Gyemisi mu-bii Gyudasi, ye Gyudasi Isikariyoti mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu Kaapu Nu O Kye Alopu

(Matiwu 4:23-25)

17 Yesu maa mu asunpu ba kpilge kibu mu su ba kipentenpiren ku su. Nu abulapu gaalaagaa ba be tu mu tuta, nu asa damante ba lu Gyudeya ye Gyerusalem ye nde mu nu bee tu ye Tayi maa Sidon opu nbuno mu kpini.

18 Ba ba nu mu ase ke ba nye bamu alo ki kye. Bamu nu n-yaayu libi bee tooro bamu ba nye bamu n-yu.

19 Nu asa mu kpini ba kpan bamu n-yu fee ba mata mu, lu fee olon ku bu mu to nu i lu i kye bamu kpini alo.

Amu Okon Wuya Ana Ye Amu Libi Wuya Ana

20 Tuto nu Yesu ku mu abulapu mu nu o towe ye, “Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fan gye atiripu, lu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki gye fane lee.

21 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu akun a moo fane nbunbu numu mu, lu fee lbwaare ii biti o yegge fan hme. Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fen su nbunbu, lu fee lbwaare ii biti o yegge fan hmasa.

22 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu asa bee kisi fane, bee kina fane, bee saale fane, nu bee tin antijesa libi bee gyaga fane su, lu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu su.

23 “Nu ba kan waa fane kanin mu fan yegge i waa fane okon, ke fan taa kensi-gyii kyaa, lu fee kekee lala ki de susu kii gyoo fane. Kpalu fee kanin nu bamu naana ana gbaa ba taa waa lbwaare atowepu mu.

24 Amaa fane ato wuya ana, fane laaku, fee fan maa wula nye fane okon dulinyaa numu to nbunbu numu.

25 Fane mu nu fan gyii hme nbunbu numu fale moo, fane laaku, lu fee akun ii biti u tye fane su. Fane mu nu fen hmasa nbunbu fale moo mu, fane laaku, lu fee fen biti fan su ke fan boota to.

26 Nu fane mu nu asa bee towe fane n-yu su asin danbirasa mu, fane laaku. Kanin nu bamu naana ana ba towe asin danbirasa lu atowepu mu nu bee tin antijesa bee gyaga lbwaare su mu.”

Fan Biti Fane Dun Ana

(Matiwu 5:38-48; 7:12)

27 Nu Yesu ye, “Amaa n towe fane mu nu fen nu me ase ye, fan biti fane dun ana, ke fan waa adanbirasa sa fane akisipu ana.

28 Ke fan waa bamu nu bee towe fane nno mu kusee, ke fan kule kabwaare-kule sa bamu nu bee nyanla fane.

29 Nu oku kan da fu otan mu, bilinji kinyosapu mu sa mu. Nu oku kan koolu fu balmaasu mu, yegge o taa fu kaale tii su.

30 Nu oku kan ba kule fu kuto ku mu, sa mu. Nu oku kan taa fu kuto ku mu, man bila naa taase kuto manja su lu odunwura mu ase.

31 Ke fan waa fane toomaa ana fee kanan mu nu fen biti fee ba waa sa fane mu.

32 “Fɛɛ nu fan kan fen biti bamu nu bee biti fane nkun mu, mine su nu i dagaa fɛɛ lbwaare ɔ bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee biti bamu nu bee biti bamu mu.

33 Nu fan kan waa kidanbrasa sa bamu nu bee waa fane adanbrasa nkun mu, mine su nu i dagaa fɛɛ lbwaare ɔ bila yin fane? Alibi awaapu gbaa bee waa kanin.

34 Nu fan kan fen paala bamu nu fan kooɛ gyii fɛɛ bee biti ba ba nye ka fane mu, mine su nu i dagaa fɛɛ lbwaare ɔ bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee paala bamu tomaa ana ke bee bwii ka bamu afulee manja kono kyɛkyɛ.

35 Amaa fan biti fane dun ana ke fan waa bamu adanbrasa. Nu fan kan paala bamu mu, fan man fe imu kiba ka nfɛɛɛ. Nu fen waa kanin mu, fen biti fan nye kekeɛ lala, ke fen biti fan baa fan gye lbwaare Owura lala mu nbii ana. Lu fɛɛ ɔ su kebiti sa asa, nu ee waa kidanbrasa ee sa bamu nu ba mee fwaala, nu ba gye amu to olon wuya ana.

36 Imu su fan wu asa kuweɛ fɛɛ kanan mu nu fane-Se lbwaare gbaa ii wu asa kuweɛ mu.

Fan Man Bun Abaa Kupwe

(Matiwu 7:1-5)

37 “Fan man tale fane tomaa ana, ke lbwaare gbaa ɔ man tale fane. Fan man bun asa kupwe, ke lbwaare gbaa ɔ man bun fane kupwe. Fan taa keɛ abaa, ke lbwaare gbaa ɔ taa keɛ fane.

38 Fan sa, ke lbwaare gbaa ɔ sa fane. Ee biti ɔ kaala, bola kuto kaalasa mu, ke ɔ nyee su, ke o gyinyen kumu, ke i bola wurge fane abaa to. Kuto kaalasa mu nu fan taa kaala mu, kumu maa nu lbwaare ii biti ɔ taa kaala sa fane.”

39 Nu Yesu bo bamu kɔɔɔ nɔmu ye, “Gyaatanapu i taale gyankpaa mu tomaa gyaatanapu okpa? Nu i kan ba kanin mu, bamu asa anyo kpini bee biti ba naa lu tyɛ kikyabo to.

40 Nu obulapu mee taale njara mu okaapupu, amaa nu okumaa mu nu ɔ bila bu bure ee taale waa fɛɛ mu okaapupu.

41 “Mine i waa nu fu wu keyuubi ki maa bu fu tomaa kensi to, nu fu mee wu kagyapoti mu nu ki bu fu lee to?

42 Mine su nu fu taale towe fu tomaa ye, ‘Me tomaa, yege n lee keyuubi mu nu ki bu fu kensi to fale! Yege fu mee ku kagyapoti mu nu ki bu fu gbaa-gbaa fu kensi to?’ Fu kebunbun ansi wuya, gyankpaa lee kagyapoti mu nu ki bu fu kensi to, poyt ke fu taale ku danbrasa lee keyuubi mu nu ki bu fu tomaa lee to.

Oyu Kumaa Nɔmu Kumaa Kumu Abi

(Matiwu 7:16-20; 12:33-35)

43 “Nu oyu danbrasa ku man bu to ki soyt abi libi, abee oyu libi mee soyt abi danbrasa.

44 Oyu kumaa nɔmɔ kimɔ abi sɔ nu bɛɛ sɔ bɛɛ bu kimɔ. Nu ɔku mɛɛ tɔyɛ akutu ɛɛ lu kɪkpale oyu sɔ, abɛɛ kididobi lu kimango oyu sɔ.

45 Nyimisa danbirasa u waa atɔ danbirasa mu nu ɔ kɔula yila mu kɔkɔlɔ tɔ, nu nyimisa libi mɔɔ u waa atɔ libi mu nu ɔ kɔula yila mu kɔkɔlɔ tɔ. Lu fɛɛ nyimisa kɔnɔ u tɔwɛ kɔtɔ mu nu ki bu mu kɔkɔlɔ tɔ nɪn.

Kɪnasan Lu Asa Anyɔ Akpaara Kɪpɔyɪ Sɔ

(Matiwu 7:24-27)

46 “Mɪnɛ u waa sɔ nu fan tu mɛ yɛ, ‘Ɔnyirɛ, Ɔnyirɛ,’ yɛgɛ fan mɛɛ waa kɔtɔ mu nu n tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa?”

47 Ɔkumaa mu nu ɔ ba mɛ asɛ, ba nu mɛ asɪn, nu ɔ waa umu mu, n biti n kaapu fanɛ ɔsa mu nu o duli.

48 Kanɪn ɔsa maɲa du nɪn fɛɛ ɔsa mu nu ee biti ɔ pɔyɪ kɪkpaara, nu o kuu loo kase nu ɔ pɔyɪ ɔpɔrɛ gyankpaasa mu gyaga kifɔlɛ sɔ. Nu nkyu n bɔla nu u da kɪkpaara mu, amaa ki man gyinyen lu fɛɛ maa pɔyɪ kimɔ danbirasa mu sɔ.

49 Amaa ɔkumaa mu nu o nu mɛ asɪn, nu ɔ man buu umu mu, o du nɪn fɛɛ ɔsa mu nu ɔ man kuu ɔbɔ pɔyɪ nu ɔ pɔyɪ kɪkpaara mu gyaga kusuupu sɔ. Nu nkyu maa bɔla da kɪkpaara mu, nu ki lu tɔyɛ yaase tɔ kpini-kpini.”

Luka 7

Roma Anaakɔpɔ Kilfa Ɔkusɔpɔ Kɪkɔlɛ-gyɪ

(Matiwu 8:5-13)

1 Saɲa mu nu Yesu tɔwɛ imu luwɛ, nu asa ba nu mu katɔwɛ mu, o kpee Kapanum kadɛ tɔ.

2 Roma anaakɔpɔ kilfa ɔkusɔpɔ ku kyɪna ɔ bu tutɔ, nu ɔ sɔ kɪyaafɔlɛ ku mu nu ee biti mu asɪn, nu ɛɛ lɔ nu ee biti o wu.

3 Ɔkusɔpɔ mu maa nu Yesu sɔ mu, nu o sun Gyiwu abi abɪlsa aku mu asɛ, yɛ ɔ ba kyɛ mu kɪyaafɔlɛ sa mu.

4 Ba maa ba Yesu asɛ mu, ba dan baase kule mu gaa tɔwɛ yɛ, “Ɔnyɪn nɔmɔ dagaa fɛɛ fu maa kyɛ mu tɔ.

5 Lu fɛɛ ɔ sɔ kebiti sa anɛ Gyiwu abi, halu ɔ pɔyɪ kabwaare-kule ɔgyanɛkpa sa anɛ.”

6 Imu sɔ Yesu buu bamu ee kpee tutɔ. Saɲa mu nu o tiri kɪkpaara mu tɔ mu, nu Roma anaakɔpɔ ɔbɪlsa mu sun mu kyɛmɪnɛ ana ba naa tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔnyirɛ man nyanla fu n-yu. Lu fɛɛ n man dagaa fɛɛ fu ba mɛ kɪkpaara sɔ.

7 Kanɪn gbaa nu n wu fɛɛ n man dagaa fɛɛ n ba fu asɛ. Fɛɛ fu dan sa kɔnɔ mɛ kɪyaafɔlɛ ii biti ɔ nyɛ alanfɪya.

⁸ Lu fεε ngbaa mε n bu ɔbilisa ɔku kase, nu anaakɔpu ɔku gbaa ba bu mε kase. Nu n tɔwe nɪmu ye, 'Kpe nfi' nu ee kpee, nu n bila tɔwe ɔnɪmu ye, 'Ba nfi,' nu εε ba, nu n tɔwe mε kɪyaafɔle ye, 'Waa fale,' nu εε waa."

⁹ Yesu maa nu kanɪn mu, i kyinkyin mu, nu o biliɪi mu ansi ku kubu damante mu nu ba buu mu mu, nu ɔ tɔwe ye, "N tɔwe fane kesintin fεε, Israyi abi kpini tɔ mu, n man putta wu ɔsa mu nu ɔ su fale kɪkɔle-gyii damante nɪmu kedubi."

¹⁰ Nboɔ mu nu o sun mu ba maa bwii kpewu mu, ba naa tu kɪyaafɔle mu maa nye alanfiya.

Yesu Kyinji Okulapu-kyu Ku Mu-bii Lu Lewu tɔ

¹¹ Imu kamaa mu Yesu lu tutɔ kpee kade mu nu bεε tu kimu ye Nayin, nu mu abɪlapu ye asa damante ba buu mu.

¹² Saɲa mu nu o tiri kade mu nbwama mu, o wu ba maa su obuni ba lu kade mu tɔ, nu obuni maɲa gye okulapu-kyu kebii-nyɪnsa kulɔn mu nu ɔ kuuge. Nu asa damante mu nu ba bu kade mu tɔ ba buu okulapu-kyu mu.

¹³ ɔnyirɪpe Yesu maa wu okulapu-kyu mu, mu asɪn a kɪtaa mu kuwεε, nu ɔ tɔwe mu ye, "Man bila su."

¹⁴ Nu Yesu taa mu kɪbaa naa mata kɪdaka mu, nu asɪlapu mu ba sii ba yɪle, nu ɔ tɔwe ye, "Kɪyaafɔle! N tɔwe fu ye, kusu!"

¹⁵ Nu olewupu mu kusu kyɪna, nu o piili εε tɔwe, nu Yesu taa mu sa mu-nyi.

¹⁶ Nu i kyinkyin bamu kpini nu ba yɪn lbwaare. Nu ba tɔwe ye, "lbwaare ɔtɔwεpu lala ku lu anε su. lbwaare ba ɔ ba kye mu asa tɔ."

¹⁷ Yesu asɪn nɪmu ɪ yalage Gyudeya ɔsuwule su, ye ɪsuwule mu nu ɪ de ɪ maa kimu mu.

Gyɔn Okyugyeepu Sun Asa Yesu Ase

(Matiwu 11:2-19)

¹⁸ Nu Gyɔn abɪlapu ba naa tɔwe mu Yesu awaasa mu kpini. Imu su ɔ tu mu abɪlapu anyɔ,

¹⁹ nu o sun bamu ɔnyirɪpe Yesu ase ye ba naa taase mu ye, "Fu ɪ gye ɔmu nu, lbwaare ye ee biti ɔ ba mu abεε a gyoo ku ɔku ɔkpa?"

²⁰ Saɲa mu nu anyɪn mu ba ba Yesu ase mu ba tɔwe mu ye, Gyɔn okyugyeepu i sun anε fu ase ye abaa taase fu ye, "Fu ɪ gye ɔmu nu lbwaare ye ee biti ɔ ba mu abεε a gyoo ku ɔku ɔkpa?"

²¹ Kanɪn saɲa maa tɔ mu Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu ɔ gya nbwu libi lu asa tɔ, nu o bugi agyaatanapu gaalaagaa ansi.

²² Imu su ɔ lεε Gyɔn nboɔ mu kɔnɔ ye, "Fan bwii naa tɔwe Gyɔn kuto mu nu fan wu ye imu nu fan nu. Agyaatanapu ansi ii bugi, nu aboobi bεε kusu nate, nu

aboutipu bɛɛ nye alanfiya, nu akpawu asu ii tigi, nu alewupu bee kyinji bɛɛ ba nkpa to, nu atiripu bee nu asin danbirasa mu.

23 Fan bila towe mu ye, kusee i gye sa asa kumaa mu nu o san o su kikoolɛ-gyii me to.”

24 Saɗa mu nu Gyɔn nboɔ ba lu mu ase mu, nu Yesu piili ɛɛ towe Gyɔn asin ɛɛ sa kubu mu, nu o taase bamu ye, “Fan maa lu kpee Gyɔn ase ofuli mu su mu, mine nu fan waa nfeere fee fen kpee fen naa ku? Kukyo mu nu afuu a da ii fiilaa mu?”

25 Nu i man gye kanin bire mu, mine nu fan kpee naa wu? Abɛɛ onyin mu nu o bun ogyalin ato? Ayee! Asa mu nu ba bun ogyalin ato nu ba su kakyina danbirasa mu, ba bu awurakpa nin.

26 Amaa mine nu fan kpee naa ku? lbwaare otowɛpu abɛɛ? Eɛhn, n towe fanɛ kesintin fee o kyo lbwaare otowɛpu.

27 Gyɔn numu asin nu lbwaare Asinkyan yilasa mu i towe ye, ‘N biti n sun me kaboo ke o gyankpaa fu, mu ii biti o loɗo fu okpa gyoo fu.’

28 N towe fanɛ fee, okumaa mu nu ba kuuge mu mu, man kyo Gyɔn, amaa okumaa mu nu o du pii susu kuwura-gyii to mu kyo mu.”

29 Asa mu kpini ye lenpoo akoolɛpu mu nu ba nu Gyɔn asin towɛsa mu, ba koolɛ gyii fee lbwaare asin mu i kyiigi, lu fee ba yege nu Gyɔn gyee bamu lbwaare kekyugyee.

30 Amaa Farasii abi ye nbara akaapupu anyipu ba kina nfeere mu nu lbwaare su sa bamu mu. Imu su nu ba man yege nu Gyɔn gyee bamu lbwaare kekyugyee.

31 Nu Yesu taase ye, “Anumu nu n biti n taa ndaga kakyina kanimu to asa kaala. Anumu ana nu ba duli?”

32 Ba du nin fee nbii mu nu ba te kɔgya to bɛɛ tu abaa bɛɛ towe ye, ‘An fulɛ kensi-gyii nbile sa fanɛ, amaa fan man kyaa, nu an sawu keli alengyi sa fanɛ, amaa fan man su’.

33 “Lu fee Gyɔn okyugyeepe maa ba mu, ee nmina kɔno gaa, nu o man nuu nta, nu fan ye ‘O su nbwu libi.’

34 Nu Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu fan ye, ‘N gye ogyipu lala ye otawɛpu, nu n bila n gye lenpoo akoolɛpu ye alibi awaapu bamu kyemine.’

35 Amaa bamu nu bee buu lbwaare kanyaasin, lu bamu-daa su mu, u kaapu fee kanyaasin mu burɔn.”

Okyu Alibi Wuya Ku Taa Tulale Suswa Yesu

(*Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Gyɔn 12:1-8*)

- 36 Saɗa ku tɔ nu Kafarasii-nyɩn ku tu Yesu ye ɔ ba ke ba naa buga gyii. Nu Yesu kpee mu kɩkpaara su nu ɔ naa kyina o gyii.
- 37 Kanɩn kade maɗa tɔ mu ɔkyu gyaga ku bu tutɔ. ɔkyu mu maa nu fɛɛ Yesu bu Kafarasii-nyɩn mu kɩkpaara su ee gyii mu, nu ɔ biya tulale liifensa puruntɔwa bola.
- 38 Nu ɔkyu mu ba yɩɩ Yesu kamaa tiri mu ayaa ase ee su ansikyu ɛɛ pɔɔla mu ayaa. Nu ɔ taa mu inyini ɛɛ kpayi Yesu ayaa su, nu o munkura umu beereɛ su, nu ɔ kyeeɛ tulale mu wurige mu ayaa su.
- 39 Nu Kafarasii-nyɩn mu nu ɔ tu Yesu mu maa wu umu mu, ɔ tɔwe mu nfɛere tɔ ye, “Fɛɛ ɔnyɩn numu dɩn dan ɔ gye ɔtɔwɛpu kesintin nɩn, ɔ dɩn bu ɔkyu kulɔn mu nu ɛɛ mata mu fale, ɔ dɩn bu kɩbaabutɔ gyaga mu nu ɔ bu kɩmu tɔ.”
- 40 Nu Yesu tɔwe Simon ye, “N su kutɔ ku ke n tɔwe fu.” Nu Simon ye, “N nu, ɔkaapupu, tɔwe mɛ.”
- 41 Nu Yesu bɔɔ mu kɩɗasan ye, “Anyɩn anyɔ aku ɩ naa paala afulee lu afulee wuya ku ase. ɔku paala gbɩti nderebi anu, ɔnyɔsapu mɔɔ adunuu.
- 42 Bamu ɔku man taale nye ɔ naa ka mu kukɔ. Nu afulee wuya mu taa keɛ bamu asa anyɔ. Asa anyɔ maɗa tɔ mu, animu ii bitɩ o bitɩ afulee wuya mu asɩn gaa?”
- 43 Simon lɛɛ kɔnɔ ye, “N waa nfɛere fɛɛ ɔmu nu mu afulee akɔ mu.” Nu Yesu ye, “Fu lɛɛ kɔnɔ kesintin.”
- 44 Nu Yesu bilɩji ku ɔkyu mu, nu ɔ tɔwe Simon ye, “Ye fu wu ɔkyu numu? N maa ba fu kɩkpaara su mu, fu man sa mɛ nkyu ke n fwu mɛ ayaa su, amaa ɔkyu numu taa mu ansikyu fwu mɛ ayaa, nu ɔ taa mu inyini kpayi umu.
- 45 Fu man baari mɛ waa mɛ nsa-nsa, amaa lu koo saɗa mu nu n ba nfu mu, ɔkyu numu man pu yege mɛ ayaa su kimunkura.
- 46 Fu man taa olifu nfɔ wurige mi kumu tɔ, amaa ɔkyu numu taa tulale wurige mɛ ayaa su.
- 47 Imu su n tɔwe fu ye, kebitɩ lala mu nu ɔ kaapu fale su mu, u kaapu fɛɛ ba taa mu alibi damante mu keɛ mu. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu mu alibi a man kyɔ nu ɔ nye kɩtaakeɛ mu, ɛɛ kaapu kebitɩ mu gbaa gberɛɛ nɩn.”
- 48 Tutɔ nu Yesu tɔwe ɔkyu mu ye, “N taa fu alibi keɛ fu.”
- 49 Nu bamu nu ba san ba te ogyikpa mu beɛ tɔwe abaa ye, “Animu ɩ gye ɔnumu, halu ɔ su alibi ɛɛ keɛ?”
- 50 Amaa Yesu tɔwe ɔkyu mu ye, “Fu kɩkɔɔɩ-gyii ki mɔlge fu. Nate ye kɔkɔɔ yuuli.”

Luka 8

Akyu Mu Nu ba Buu Yesu

- 1 Inimu kamaa mu, Yesu nate nde lala ye nde-bii su eε tawe asin danbirasa lu kuwura-gyii mu su, yege abulapu kudu anyo mu ba tii mu su.
- 2 Nu akyu oku mu nu o gya n-yaayu libi lu bamu to nu o kye bamu alo mu, gbaa ba buu mu. Bamu oku i gye Mæri (mu nu bæe tu mu ye Magidalen) mu nu Yesu gya nbwu libi asuno lu mu to mu,
- 3 ye Gyowana mu nu mu-kuli i gye Kyusa. Mu i gye owura Herodi kikapara su okusuru obilisa mu, ye Susana ye aku. Akyu animu i su bamu gbaa-gbaa ato bæe kye Yesu maa mu abulapu to.

Kijasan Lu Odooɔɔ Mu Nu o Dmate Ayu

(Matiwu 13:1-17; Maki 4:1-12)

- 4 Saja mu nu asa bæe lu nde su nde su ba ba gyanje Yesu ase, nu ba ba nye akyc mu, Yesu bo bamu kijasan ye,
- 5 “Odooɔɔ ku i kyina kpee o naa ηmate ayu. Saja mu nu eε ηmate ayu mu imu iku i tiye okpa to nu asa ba nate imu su nu nbwiibi ba ba tase gyii.
- 6 Nu iku i tiye afule su katn mu nu use i man kyɔ sa imu. Imu su i maa koyt mu, imu ilin i man taale kpee kata. Imu su kyowe maa daa imu mu nu i fugya.
- 7 Nu iku moɔ i tiye iwii to nu imaa imu i buga dan nu iwii mu i dan nyan imu.
- 8 Nu abi aku moɔ i tiye kase danbirasa to nu i koyt dan. Nu i dan soyt abi kilfa-kilfa.” Maa tawe inimu lowe mu, nu o diyaa mu obule tawe ye, “Omu nu o su asu nu ee biti o nu mu, o nu.”
- 9 Nu mu abulapu mu ba taase mu kijasan mu kase.
- 10 Nu Yesu læe kono ye, “Fane bure lbwaare læe mu kuwura-gyii mu asiri asin kaapu fane, amaa asansa bure anasan to nu n biti n tawe sa bamu. Imu su, ‘bee biti ba ba bæe ku, amaa ba mæe ye ba wu, ke ba ba bee nu, amaa ba mæe ye ba nu kase.’ ”

Yesu Læe Kijasan mu Kase Lu Odooɔɔ Mu Su

(Matiwu 13:18-23; Maki 3:13-20)

- 11 Nu Yesu tawe ye, “Kijasan mu kase i gye ye, abi mu nu o ηmate mu i gye abwaaresin mu.
- 12 Nu imu nu i tiye okpa to mu, i gye bamu nu bee nu asin mu, nu Sitaane i læe imu eε lu bamu nkolo to, nu ba mæe taale koole gyii ke ba nye kamolige.
- 13 Nu imu nu i tiye afule su mu, i gye bamu nu bee nu asin mu, nu bæe taa kensigyii koole imu. Amaa asin mu man loo bamu nkolo to. Bamu kikoole-gyii ki mæe kyæereε, imu su nu kutuu to ku ki kan ba tu bamu de, bæe lu tiye nin.

14 Nu imu nu i tye iwii to mɔɔ mu i yile sa bamu nu bee nu asin mu, amaa lu kakyina to nfeere kife, kufulee biti ye kensi-gyii bansa i kun bamu, nu ba mee taale dan kikɔɔle-gyii to.

15 Nu imu nu i tye kase danbrasa to mu mɔɔ, i gye bamu nu ba taa kɔkɔɔ kulon kɔɔle asin mu gyii, nu ba su kenyiita yile to ke ba waa adanbrasa.”

Fitla Kɔɔasan

(Matiwu 5:15; Maki 4:21-25)

16 Nu Yesu bila towe bamu kɔɔasan ku ye, “Oku mee tuwa fitla ke o taa waa kolobi to abee o taa yii npaa kase, amaa ee taa ee gyaga kumu ogyagakpa nun, ke bamu nu bee ba mu ba wu fitla mu.

17 Nu kutɔ kumaa mu nu ki baala gbaa kii biti ki lu ifuli, nu ato mu nu i gye asiri ato kpini ii biti i lu ifuli.

18 Imu su fan baa fan da su kanan mu nu fen nu asin, nu okumaa mu nu ee nu asin kase mu, ii biti i sa mu tii su, nu omu nu o mee nu asin mu kase mu, ii biti i kɔɔle ipii mu nu o su mu gbaa lu mu ase.”

Yesu Mu-nyi Ye Mu-Supu Ana

(Matiwu 12:46-50; Maki 3:31-35)

19 Nu Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba ye ba be wu mu, amaa lu sakyo su mu, ba man nye nin tiri mu.

20 Tutɔ nu oku towe Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile kewu bee biti fee ba wu fu.”

21 Nu o lee mu kɔnɔ ye, “Mi-nyi ye mi-supu ana i gye asa mu nu bee nu abwaaresin nu bee su bee waa kusun mu.”

Yesu Towe Sa Afuu Nu I Yegɛ

(Matiwu 8:23-27; Maki 4:35-41)

22 Kakaaku nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yegɛ a faa kpee benbe.” Nu ba loo okuli to faa kyun.

23 Saɔa mu nu bee pale bee kpee mu Yesu de nsure. Nu afuu lala aku a tigi lu bamu su, nu apaa a da a loo okuli mu to. Nu i san gberɛ ke okuli mu o muuri, nu bamu nkɔɔ i nmaa bamu.

24 Nu abulapu mu ba naa kyinji mu towe mu ye, “Onyirɛ, Onyirɛ! An biti a sii nkyu to!” Nu o kusu yile, punte afuu mu ye apaa mu su, nu i waa diin.

25 Nu Yesu taase mu abulapu mu ye, “Fane kikɔɔle-gyii bu fine?” Nu kufuu ki kitaa bamu, nu i kyinkyin bamu nu bee taase abaa ye, “Nyimisa mɔɔ ndee nu ee sa afuu ye apaa kɔnɔ nu i nu mu ase.”

Yesu Kye Onyin Ku mu nu O Su Nbwu Libi

(Matiwu 8:28-34; Maki 5:1-20)

- 26 Nu ba pale naa fuɔ Gerasene abi ɔsuwɔle su, kɔbaafun mu nu ki bu Galile benbe.
- 27 Yesu maa dan ɛɛ lu ɛɛ yile ɔbun kaa mu, nu Kagerasene-nyin ku mu nu nbwu libi ba bu mu to mu ba gyaɲa mu. ɔnyin nɔmu nate kubolonkpan kyɛɛɛɛ yɛɛɛ ɔ mɛɛ kyina kɔkpaara su, amɔɔ nkyan to nu ɔ bu.
- 28 Saɲa mu nu ɔnyin mu wu Yesu mu, ɔ pɔntɛ tɔyɛ mu ayaa to, nu o kuusi kenken towe ye, “Yesu, susu Owura Lala mu-bii! Mɔne nu fii biti mɛ ase? N kule fu nin, man nyanla mɛ!”
- 29 Lu fɛɛ Yesu wɔla sa nbwu libi mu kɔnɔ fɛɛ ba lu ɔnyin mu to. Saɲa kumaa nɔmu nbwu libi mu bɛɛ ba mu su. Nu i kan ba mu su mu, bɛɛ taa agbeeleebi ɲmina mu abaa ye mu ayaa, yɛɛɛ bee kun mu. Amaa ɛɛ tɔyɛ agbeeleebi mu nu ba taa ɲmina mu mu, nu nbwu libi mu bɛɛ sula mu kpee ofuli su.
- 30 Nu Yesu taase mu ye, “Nɛne nu bɛɛ tu fu?” Nu ɔ ye bɛɛ tu mɛ ye, “Kubu!” Lu fɛɛ nbwu libi kukyɔ ba tɛ mu su.
- 31 Nu nbwu libi mu ba kule Yesu ye, ɔ man taa bamu naa waa ɔbo kyinkyngilin mu nu ki man su ɔkaa mu to.
- 32 Nu akuuri damante aku ba bu kibɔ mu su bee gyii. Nu nbwu libi mu ba kule Yesu fɛɛ ɔ yɛɛɛ ba naa loo akuuri mu to, nu Yesu sa bamu ɔkpa.
- 33 Nbwu libi mu ba maa lu ɔnyin mu to mu, ba naa loo akuuri mu to, nu ba sile kplige kibɔ mu su naa loo ɔbun lala mu to nu ba muuri.
- 34 Nu asa mu nu bɛɛ ku akuuri mu su ba maa wu kuto mu nu ki waa mu, ba sile kpee kade to ye ndɔɔ ana to naa towe asa.
- 35 Nu asa mu ba ba ku kuto mu nu ki waa. Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu ɔnyin mu nu nbwu libi ba kusu mu su mu, o bun kaale ɔ tɛ Yesu ayaa kase yɛɛɛ mu nfɛɛɛ to i du kyɛkyɛɛ, nu kufuu ki kitaa bamu.
- 36 Bamu nu ba taa bamu ansi wu mu, ba towe asa kanan mu nu ɔnyin mu nu nbwu libi ba daa ba tɛ mu su mu nye kikyɛ.
- 37 Kanɔn su Gerasene abi mu nu ba bu kɔbaafun maɲa su kpini, ba kule Yesu ye ɔ lu bamu ɔsuwɔle maɲa su, lu fɛɛ kufuu ki kitaa bamu. Nu o loo ɔkuli to bwii.
- 38 Pɔyɔ ke ba bwii mu, ɔnyin mu nu nbwu libi ba kusu mu su mu kule Yesu ye ɔ yɛɛɛ o buu mu. Amaa Yesu kina towe mu ye,
- 39 “Bwii kpee kewu naa towe kuto lala mu nu lbwaare waa sa fu.” Imu su ɔnyin mu kpee kade mu to katɔn kumaa nɔmu naa towe kuto lala mu nu Yesu waa sa mu.

Yesu kyinɔi Gyarosi Mu-bii Nu ɔ Kyɛ ɔkyu Mu Nu Nkalan I Da Mu Mu

(Matiwu 9:18-26; Maki 5:21-43)

- 40 Saŋa mu nu Yesu bwii faa kpee ɔbun benbe mu, sakɔɔ mu ba waa mu nsa-nsa kɔɔle mu, lu fɛɛ ba wɔla ba tɛ ba gyoo mu.
- 41 Tuto nu ɔnyin mu nu bɛɛ tu mu yɛ Gyarosi, mu nu ɔ gyɛ Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaŋɛkra ɔbilisa mu ba tiyɛ Yesu ayaa kase, nu ɔ kule mu yɛ ɔ ba mu kɔkpaara su.
- 42 Lu fɛɛ mu kebii kyusa-bi kulun mu nu o gyii nsu kudu anyɔ ii biti o wu. Yesu maa yii su ee kpee mu, sakɔɔ mu mili mu su ba buu mu.
- 43 Ɔkyu ku bu sakɔɔ mu to nu nkalan i da mu nsu kudu anyɔ, amaa ɔku man taale kyɛ mu.
- 44 Nu ɔkyu mu loo sakɔɔ mu to ba Yesu kamaa ba mata mu kaale kɔnɔ-bi, nu opula maŋa to mu nkalan mu i tin.
- 45 Nu Yesu taase yɛ, “Anmu i mata mɛ?” Bamu kpini ba maa kina yɛ i man gyɛ bamu mu, nu Pita tɔwe yɛ, “Ɔnyirɛ, sakɔɔ bee mili fu su, bɛɛ mata fu.”
- 46 Amaa Yesu tɔwe yɛ, “Ɔsa ku mata mɛ, lu fɛɛ n wu nu n bu fɛɛ ɔlun ku maa lu mɛ to.”
- 47 Nu ɔkyu mu maa wu fɛɛ ɔ mɛɛ taale taa baala mu, ɔ kykyaa ba tiyɛ Yesu ansi to. Nu ɔkyu mu yile sakɔɔ mu to tɔwe kutɔ mu su nu ɔ mata Yesu, yɛ kanan mu nu ɔ nye kikyɛ opula maŋa to.
- 48 Nu Yesu tɔwe ɔkyu mu yɛ, “Mi-bii kyusa, fu kɔkɔle-gyii ki yɛge nu fu nye alanfiya, kpewu kayu yuuli to.”
- 49 Saŋa mu nu Yesu san ɛɛ tɔwe kanin mu, nu kabɔɔ ki lu kabwaare-kule ɔgyaŋɛkra ɔbilisa Gyarosi kɔkpaara su, ba tɔwe mu yɛ, “Man bila tɔɔɔ ɔkaapupu mu, fu kebii kyusa-bi mu wu.”
- 50 Yesu maa nu kanin mu, nu ɔ tɔwe Gyarosi yɛ, “Man waa kufuu, fɛɛ fu dan nye kɔkɔle-gyii ee biti ɔ nye alanfiya.”
- 51 Yesu fuɔ Gyarosi kɔkpaara su mu, ɔ man yɛge nu ɔku buu mu loo obu to, amɔɔ Pita maa Gyɔn yɛ Gyemisi yɛ kebii mu, mu-sɛ yɛ mu-nyi nkun.
- 52 Saŋa maa kpini yɛge asa bɛɛ sawu bɛɛ waa tlawu, bee su kebii mu keli. Nu Yesu tɔwe yɛ, “Fan yɛge kusu, ɔ man wu, ɔ de nin.”
- 53 Nu asa mu ba ŋmase Yesu, lu fɛɛ be nyi kebii mu maa wu.
- 54 Amaa Yesu kitaa kebii mu kɔbaa to tɔwe yɛ, “Mi-bii, kusu!”
- 55 Nu kebii mu, mu kala bwii ba mu to, nu ɔ kusu yile opula maŋa to. Tuto nu Yesu tɔwe bamu yɛ, ba sa kebii mu agyito ke o gyii.
- 56 Nu i waa kebii mu akuugepu kɔyan, amaa nu ɔ da bamu amu to yɛ ba man waa ke ba tɔwe asin mu nu i waa fale sa ɔku.

Luka 9

Yesu Sun Mu Abulapu Kudu-anyo Mu

(*Matiwu 10:5-15; Maki 6:7-13*)

- 1 Yesu maa tu abulapu kudu-anyo mu ba gyanɛ mu, ɔ sa bamu ɔlon nu ɔ waa bamu kinyin to ye ba gya nbwu libi lu asa to ke ba kye alo.
- 2 Tutɔ nu o sun bamu ye, ba naa towe kuwura-gyii mu asin ke ba kye alopu.
- 3 Nu ɔ towe bamu ye, “Fan maa kpee fale, fan man taa sehn tii su. Fan man taa kikpebi abee adiikun abee agyito abee afulee abee kaale nyosapu ku tii su.
- 4 Nu kikpaara kumaa mu nu fan loo kumu su, nu ba koolɛ fane mu, fan kyina tuto naa fuɔ saɲa mu nu fen biti fan lu kade maɲa to.
- 5 Nu kade mu nu ba kina fane kikoolɛ, nu fan lu tuto fen kpee mu, fan kɔkɔpa fane ayaa su apurutiti, ke i kaapu fee kuto mu nu fan waa mu, i man burɔn.”
- 6 Imu su abulapu mu ba nate nde-bi-nde-bi mu su kpini bee towe asin danbirasa mu, yegɛ bee kye asa katin kumaa mu nu bee kpee mu.

Yesu Asin I Toɔɔɔ Owura Herodi

(*Matiwu 14:1-12; Maki 6:14-29*)

- 7 Kanin saɲa maɲa mu Owura Herodi maa nu ato mu nu i waa kpini mu i toɔɔɔ mu gaa. Lu fee aku bee towe ye Gyɔn okyugyeepu mu i kyinji ba nkpa to.
- 8 Nu aku mɔɔ ba ye, olewupu Eligya i bwii kyinji ba nkpa to, nu aku mɔɔ ba bila towe ye, atowɛpu didaa mu ɔku i bwii kyinji ba nkpa to.
- 9 Amaa Herodi towe ye, “N yegɛ nu ba tin Gyɔn okyugyeepu kumu. Animu nu n bila n nu mu n-yu su asin fale?” Nu ɔ kpan mu n-yu fee o wu Yesu.

Yesu Sa Asa Ngbin Nnuu Agyito Nu Ba gyii Omɛ

(*Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Gyɔn 6:1-14*)

- 10 Nu asunpu mu ba maa bwii ba mu, ba ba towe Yesu kuto kumaa mu nu ba naa waa. Tutɔ nu ɔ taa bamu nkun ba lu kpee kade mu nu bee tu kumu ye Betisayida mu.
- 11 Sakyo mu ba maa nu kanin mu, ba buu mu kpee tuto. Nu ɔ koolɛ bamu towe kuwura-gyii asin sa bamu, nu ɔ kye bamu nu bee biti kikyɛ mu.
- 12 Kyowe maa biti ɔ luwe mu, nu abulapu kudu anyo mu ba ba mu ase. Nu ba towe mu ye, “Yegɛ asa mu ba kpee nde-bi-nde-bi ye ndoo ana mu nu i bu tiri nfu mu, ke ba naa nye ilookpa ye agyito gyii. Lu fee katin mu nu an bu fale gye kiyii nsana.”
- 13 Amaa Yesu towe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kuto ku ke ba gyii.” Nu ba lee kɔno ye, “Kuto mu nu an su i gye bodobodo anuu ye ikin inyo, abee fii biti fee a naa soɔ agyito sa asa damante banimu?”

14 (Nii anyin mu nu ba bu tutu mu, bee waa fee ngbin nnuu). Nii Yesu towe mu abulapu mu ye, "Fan yegbe asa mu ba kyina ntun adunuu-adunuu."

15 Nii abulapu mu ba waa kanin, nu ba yegbe asa mu kpini ba kyina-kyina kase.

16 Nii Yesu taa bodobodo ye ikun inyo mu diyaa mu ansi ku susu taa afwaala sa lbwaare. Nii o kpee-kpee to taa sa mu abulapu mu ye ba barige to sa asa mu ke ba gyii.

17 Asa mu kpini ba gyii nme, nu abulapu mu ba tase-tase agyisan mu bola alantan kudu anyo.

Pita Bugi To Towe Osa Mu Nii Yesu Gye

(Matiwu 16:13-19; Maki 8:27-29)

18 Kakaaku Yesu maa kule kabwaare-kule mu nkun mu, nu mu abulapu mu ba ba mu ase nu o taase bamu ye, "Animo nu asa bee towe ye, n gye?"

19 Nii ba lee kono ye, "Aku bee towe ye fu i gye Gyon okyugyeepu, nu aku moo bee towe ye otowepu Eligya i gye fu, nu asansa moo bee towe ye, fu i gye atowepu didaa mu nu ba wu mu to oku i bwii ba nkpa to."

20 Nii o taase bamu ye, "Fanoo fane moo, animo nu fan ye n gye?" Nii Pita lee kono ye, "Fu i gye omoligepu mu nu lbwaare Wula lee mu."

21 Tutu nu Yesu da bamu amu to ye ba man kan waa towe oku.

22 Nii o bila towe bamu ye, "Me, Daadimaadi Obii-nyinsa dagaa maa gyii awurufo gaa, ke abalisa ye aseepu bilisa ye nbara akaapupu kpini ba kina me. Bee biti ba moo me, amaa nke nsa kamaa mu n biti n kyinji lu lewu to ba nkpa to."

23 Nii o bila towe bamu ye, "Okumaa mu nu ee biti fee o buu me mu, i dagaa fee o kina mu kokolo biti, ke o kukuri mu oyu laasa sula buu me kake kumaa.

24 Imu i gye fee okumaa mu nu ee biti fee o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti i lu mu abaa to, amaa okumaa mu nu o taa mu nkpa sa lu me su mu, ee biti o bwii nye mu nkpa.

25 Fee nu nyimisa kan nye dulinyaa to ato kpini nu o pan mu nkpa mu, mine nu o nye?

26 Nii okumaa mu nu i su mu ipeeli lu me ye me asin mu su mu, kanin manja nu ii biti i baa i su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ipeeli sa kanin oosa manja, lu kake mu nu maa Me-Se ye mu nboo kyrekyire mu an biti a ba bunyaa to mu.

27 N towe fane kesintin fee fane mu nu fan yle nfu fale to aku ba mee ye ba wu lewu, amoo ba dan wu kuwura-gyii mu poyl."

Ibwaare Lee Yesu Bunyaa Kaapu Kibu Ku Su

(Matiwu 17:1-8; Maki 8:30; 9:1)

- 28 Yesu maa tɔwɛ asɪn nɪmɔ lɔwɛ nkɛ nsunɔ kamaa mu, ɔ taa Pita maa Gyɔn yɛ Gyemisi nu maa bamu ba kpee kibɩ kuku su ba naa kulɛ kabwaarɛ-kulɛ.
- 29 Maa san ɔ maa su ɛɛ kulɛ kabwaarɛ-kulɛ mu, nu mu ansi tɔ a bilinji, nu mu ikaalɛ gbaa i lɔŋɔ fuuli parepare nu i ŋalɔgɛ fɛɛ bulayɪ maa wɛɛ isɛɛ mu.
- 30 Opula maŋa tɔ asa anyɔ akɩ ba ba mu asɛ. Bamu i gye Mosesi maa Eligya.
- 31 Ba taa bunyaa su ba Yesu asɛ, nu maa bamu bɛɛ tɔwɛ kanan mu nu lbwaarɛ tɔwɛ yɪla fɛɛ ee biti o kpee Gyerusalem naa wu mu.
- 32 Pita maa mu tɔɔmaa ana mu ba dɛ nsurɛ, amaa ba maa kyiŋi mu, ba wu Yesu bunyaa mu yɛ asa anyɔ mu ba maa yɪlɛ mu asɛ.
- 33 Asa anyɔ mu ba maa lu Yesu asɛ bee kpee mu, Pita tɔwɛ Yesu yɛ, “ɔnyirɛ, i burɔn gaa fɛɛ a maa bu nfu. Yɛgɛ a waa abu asa, fu lɛɛ kuku. Mosesi lɛɛ yɛ Eligya lɛɛ. (Yɛgɛ ɔ man nyi kuto mu nu ɛɛ tɔwɛ).”
- 34 ɔ dan san ɛɛ tɔwɛ nu abwaarɛ-wulɛ a ba bun bamu su. Nu i kitaa abɩlapu mu kufuu kanan mu nu abwaarɛ-wulɛ mu a bun bamu su mu.
- 35 Nu ɔbulɛ ku tɔwɛ abwaarɛ-wulɛ tɔ yɛ, “ɔnimu i gye mi-bii mu nu n wɩla lɛɛ. Fen nu mu asɛ.”
- 36 ɔbulɛ mu maa tɔwɛ lɔwɛ mu, ba wu fɛɛ i san Yesu nkun nin. Nu mu abɩlapu mu ba yɛgɛ nu asɪn mu a sii yɛ bamu nkun, ba man tɔwɛ ɔku kuto mu nu ba wu saŋa maŋa.

Yesu kye kebii ku mu nu ɛɛ lɔ kigbingbin

(Matiwu 17:14-18; Maki 9:14-27)

- 37 Imu lukaake mu ba maa lu kibɩ mu su bɛɛ ba mu, sakyo damantɛ ku ba gyaŋa Yesu.
- 38 Nu ɔnyɪn ku bu sakyo mu tɔ kuusi tu yɛ, “ɔkaapɔpu! N kulɛ fu nin, ku mi kebii-nyɪnsa-bii nɪmɔ sa mɛ, mu nkun i dan ɔ gye mi-bii.
- 39 Kayaayu libi ku u taalɛ ɛɛ ba mu su, nu opula tɔ ee kuusi yɛgɛ u su mu u tuu kasɛ, u butɛ mu fɛɛ kabwu mu, yɛgɛ mu kɔnɔ tɔ i lu afufuu i taa mu i kpɩi nu i waa mu i kyɛɛɛɛ pɔyɪ kɛ i yɛgɛ mu.
- 40 Nu n kulɛ fu abɩlapu yɛ ba gya kayaayu libi mu lu mu tɔ, amaa ba man taalɛ.”
- 41 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “O! Fane ndaga asa, fan man kɔɔlɛ lbwaarɛ gyii, nu fane ikpa i man du kyɛkyɛɛ. Nkɛ nfinɛ nu n biti n kyɪna fane asɛ nyɛ kenyiita sa fane?” Nu ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mu yɛ, “Taa fu-bii mu ba nfu.”
- 42 Nu kebii mu maa ba Yesu asɛ mu, nu kayaayu libi mu ba taa mu tuu kasɛ nu i kpɩi mu fɛɛ kigbingbin mu. Amaa Yesu puntɛ kayaayu libi mu su, nu ɔ kye kebii mu bwiiyaa mu sa mu-sɛ.

43 Lu kanan mu nu Yesu lee lbwaare olon kpare mu kaapu mu, i waa asa mu kpini kyan. I maa san i kyinkyin asa mu lu kuto kumaa mu nu Yesu waa su mu, o towe mu abulapu mu ye,

44 “Fan kan fane asu ke fan nu ye odan. Bee biti ba lee me, Daadimaadi Obiinyinsa mu waa asa abaa to.”

45 Amaa mu abulapu mu ba man nu imu kase. I gye asin baalasa mu nu lbwaare man lee kaapu bamu, amaa nu ba su kufuu fee ba taase mu asin mu kase.

Animu I Gye Olala lbwaare Kuwura-gyii Mu To

(Matiwu 18:1-5; Maki 9:33-37)

46 Nu imoore i tye mu abulapu mu nsana fee bamu to mu, animu i gye olala.

47 Amaa Yesu maa bu nfeere mu nu bee fe mu, o taa kebii pii ba yile mu ase.

48 Nu o towe bamu ye, “Fu kumaa mu nu fu koolo kebii numu dubi me kitu to su mu, fu koolo me numu. Nu fu kumaa mu nu fu koolo me mu, fu koolo omuni o sun me mu. Nu omuni o gye pii fane kpini to mu, mu i gye fane to olala.”

Okumaa Mu Nu O Mee Towe Yii Fane Mu, Tii Fane Su

(Maki 9:38-40)

49 Nu Gyon towe sa Yesu ye, “Onyirpe! An wu onyin ku maa su fu kitu ee gya nbwu libi. Imu su an gya mu lu kimu to. Lu fee o man tii ane su.”

50 Nu Yesu towe bamu ye, “Fan man gya mu. Lu fee okumaa mu nu o mee towe ee yii fane mu, o tii fane su.”

Samariya Abi Ba Man Koolo Yesu Gyii

51 Yesu kibwii kpee susu sanya maa tiri to mu, nu o waa mu nfeere, nu o yii su kpee Gyerusalem.

52 Tuto nu o lee nboo sun ye ba gyankpaa mu kpee Samariya kade-bi to naa kuula gyoo mu.

53 Amaa tuto asa mu ba man koolo mu, lu fee ba dan be nyi maa kpee Gyerusalem nin.

54 Nu mu abulapu anyo, Gyemisi maa Gyon ba maa wu kanin mu, nu ba ye, “Onyirpe, fii biti fee a tu fulon lu susu ba tuwa bamu abee?”

55 Amaa nu Yesu bilinji ku bamu, nu o ye, “Fane katowe manja man buron.”

56 Nu Yesu maa mu abulapu ba lu tuto taa kpee kade-bi pupwe ku su.

Aworofa Mu Nu I Bu Yesu Kubuu To

(Matiwu 8:19-22)

57 Ba maa naa okpa to bee kpee mu, nu onyin ku towe Yesu ye, “N biti n buu fu kpee katin kumaa mu nu fii kpee mu.”

58 Nu Yesu tɔwɛ ɔnyɪn mu yɛ, “Agboogboo bɛɛ dɛ ɪbɔ tɔ, nu nbwiibi ba su nsɔswaa, amaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa birɛ n man su katɪn mu nu n dɛ fɔutɛ.”

59 Nu Yesu bila tɔwɛ ɔnyɪn ku mɔɔ yɛ, “Buu mɛ.” Amaa ɔnyɪn mu tɔwɛ Yesu nɪn yɛ, “Ɔnyɪrɪɛ, yɛgɛ n bwii kpee naa pula nɛ pɔyɪ.”

60 Amaa Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Yɛgɛ bamu nu ba du fɛɛ alewupu, lu fɛɛ ba man nyi lbwaarɛ mu ba kpee naa pula bamu alewupu. Kɛ fɛɛ fu, fu kpee naa tɔwɛ lbwaarɛ kuwura-gyii mu asɪn.”

61 Nu ɔnyɪn ku mɔɔ bila yɛ, “Ɔnyɪrɪɛ n biti n buu fu, amaa yɛgɛ kɛ n bwii kpee naa kala mɛ kɪkpaara su asa kɛ n ba.”

62 Nu Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Fu kumaa mu nu fii biliɲi fu ku kumaa mu, nu fu nfɛɛrɛ man dɛ katɪn kulɔn mu, fu man dagaa lbwaarɛ kuwura-gyii.”

Luka 10

Yesu Sun Abulapu Adusunɔ Ye Anyɔ

1 Inimu kumaa Ɔnyɪrɪɛ Yesu lɛɛ asa adusunɔ yɛ anyɔ aku nu o sun bamu asa anyɔ-anyɔ, yɛ ba gyankpaa mu kpee kadɛ kumaa yɛ katɪn kumaa mu nu ee biti o kpee mu.

2 Nu ɔ bɔ bamu kɪɲasan yɛ, “Nɔɔɔ tɔ atɔ sɔyɪsa mu nu ɪ dagaa a tɪɲɛ mu ɪ kyɔ gaa, amaa atɪɲɛpu mu ba man kyɔ. Fan kulɛ Ɔnyɪrɪɛ kusun mu wuya, kɛ ɔ bya atɪɲɛpu ba tii su kɛ ba ba waa mu kusun mu.

3 Fan kpee, n sun fanɛ nɪn fɛɛ nbulɔpu-bi ba maa kpee akuntun tɔ.

4 Fan man waa fan taa afulee abɛɛ adiikun abɛɛ asɪbita, kɛ fan man fwaala ɔku ɔkpa tɔ.

5 Nu fan kan loo kɪkpaara kumaa su mu, fan daa kɪtɔwɛ yɛ, ‘Keyuula kɪ ba kɪkpaara nimu su.’

6 Nu keyuula nyɪmɪsa kan ɔ bu tutɔ mu, fanɛ keyuula ii biti ɔ ba mu su, nu ɪ man gyɛ kanɪn mu, ii biti i bwii ba fanɛ su.

7 Fan kyɪna kɪkpaara maɲa su, kɛ fen gyii kɛ fen nuu kutɔ kumaa mu nu ba sa fanɛ. Lu fɛɛ osunpu kumaa kukɔka dagaa mu. Fan man ba fen loo fen loo akpaara-akpaara su.

8 “Nu kadɛ kumaa mu nu fan loo kɪmu tɔ nu ba kɔɔlɛ fanɛ mu, fan gyii agyɪtɔ kumaa mu nu ba sa fanɛ.

9 Fan kyɛ alɔpu mu nu ba bu kadɛ mu tɔ, kɛ fan tɔwɛ ɔkumaa yɛ, ‘Nbunbu, lbwaarɛ kuwura-gyii ki tiri fanɛ tɔ.’

10 Amaa nu fan kan loo kadɛ ku tɔ nu ba man kɔɔlɛ fanɛ mu, fan lu kpee kadɛ mu agbenbi su kɛ fan tɔwɛ yɛ,

11 ‘An kpikpaa fane kade to apurutiti mu nu i bu ane ayaa su mu gbaa an wurige fane su, ke i kaapu fee kuto mu nu fan waa mu, i man buron. Amaa fan baa fan nyi fee lbwaare kuwura-gyii ki tiri to.’

12 Nu n towe fane ye, katale lala kake mu, kade maa kii biti ki nye kusu bute ki kyo kusu bute mu nu ki ba Sodom kade to mu.”

Nde mu Nu Ba Man Koolu Yesu Gyii

(Matiwu 11:20-24)

13 Nu Yesu towe ye, “Korasin abi fane laaku, Basayida abi fane laaku, adangana mu nu n waa fane ase fale mu, nu i daa i gye Taayi ye Sidon nu n waa kanin nin, naafoo ba wula kyina ke ba dila iboota ke ba taa nso bun bamu amu ke i kaapu fee ba kyeege bamu nfeere lu alibi to.

14 Amaa katale lala kake mu, Taayi maa Sidon abi kusu bute mu ii biti i baa i boo fane lee.

15 Fane Kapanum abi, bee biti ba kukuri fane kpee susu nin abee? Ayee, bee biti ba biya fane kase kamande.”

16 Nu o towe mu abulapu mu ye, “Okumaa mu nu o nu fane ase mu, nu me ase, nu okumaa mu nu o kina fane mu, o kina me, nu okumaa mu nu o kina me mu, o kina omu nu o sun me mu nin.”

Adusuno Ye Anyo Mu Kibwii Ba Yesu Ase

17 Abulapu adusuno ye anyo mu nu Yesu sun mu ba bwii ba ye kensi-gyii nu ba towe ye, “Onyirpe, fu kitu to su nbwu libi gbaa ba biya bamu n-yu kase sa ane.”

18 Nu Yesu towe bamu ye, “N wu Sitaane maa lu susu ba tiye kase fee bulayi maa wee isee mu.

19 N sa fane olon fee fen biti fan kyigya ananse ye kyankpate su, ke fan nye olon fane dun Sitaane su, nu sehn mee ye o waa fane.

20 Amaa fan man yege i waa fane okon fee n-yaayu libi ba biya bamu n-yu kase sa fane. Amaa fan yege i waa fane okon fee ba maa kyuroo fane atu yla lbwaare aye.”

Yesu Ansi A Gyii Nu O kole Kabwaare kole

(Matiwu 11:25-27; 13:16-17)

21 Kanin saja manja Yesu kokolo ki fuuli mu lu Kayaayu Kyirekyire su, nu o towe ye, “Me-Se, susu ye kase Onyirpe, n fwaala fu lu fee fu taa ato nimu baala anyaasipu ye iwule anyipu su, nu fu lee kaapu nbii wuribi. Nse, fu kpire su nu fu waa inimu.

22 “Me-Se taa ato nimu kpini waa me kibaa to. Oku mee nyi omu nu me, Obii mu n gye, amoo Ose mu nkun, nu oku mee nyi Ose mu, amoo bamu nu n biti n lee kaapu bamu mu nkun i nyi Ose mu.”

23 Tuto nu Yesu bilinji tɔwe mu abulapu nkun ye, “Kumu okon i gye sa fane mu nu fan wu ato mu nu fan wu fale.

24 N bila n tɔwe fane fee lbwaare atɔwepu gaalaagaa ye awura, ba daa bee biti ba wu ato mu nu fen wu fale amaa ba man wu. Nu ba daa bee biti ba nu asin mu nu fen nu fale, amaa ba man nu imu.”

Kinasan Lu Kasamariya-nyin Danbirasa Su

25 Kakaaku nbara okapupu onyipu ku kusu ba Yesu ase o be nu mu kono to asin. Nu o taase mu ye, “Okapupu, mine nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?”

26 Nu Yesu lee kono ye, “Nene nu ba kyuroo Asinkyan yilasa mu to? Nene nu fu kale imu nu kase?”

27 Nu onyin mu lee kono ye, “Taa fu kokolo ye fu kala ye fu olon ye fu nfeere kpini biti fu-Nyirpe lbwaare, ke fu biti fu tomaa fee fu n-yu.”

28 Nu Yesu tɔwe mu ye, “Fu lee kono kyekyee su. Waa imu ke fu nye nkpa.”

29 Amaa onyin mu ii biti o kaapu fee mu ikpa i kyigi su mu, o taase Yesu ye, “Animu i gye me tomaa?”

30 Nu Yesu kono kilɛe to mu, o boo mu kinasan ye, “Kakaaku nu onyin ku lu Gyerusalem ee kpee Gyeriko. Nu o naa tiye kumu olon to ayu abaa to, nu ba dayi mu dilge mu, nu i san gberɛe ke o wu nu ba yege mu.

31 I ba fee lbwaare oseepu ku naa okpa manja su ee ba. Maa wu onyin mu, nu o kilge taa okpa mu kibaafun kyun yege mu.

32 Kanin okpa kulon manja nu Lewi-nyin ku gbaa bola ba wu mu, nu o kilge mu kyun.

33 Amaa Kasamariya-nyin ku gbaa bola okpa manja ba lu mu su. Maa ba wu onyin mu, i kitaa mu kuwee.

34 Nu Kasamariya-nyin mu nate kpee mu ase, nu o taa wayin nta kpayi mu lo ana mu to, nu o waa kife mu lo mu to nu o njina imu. Nu o taa mu gyaga mu kuruma su kpee kikpaara mu nu afo bee loo kumu su mu, nu o ku mu su.

35 Lukaake, Kasamariya-nyin mu maa biti o kusu kpee mu, o lee afulee sa afo kikpaara okusupu mu. Nu o tɔwe mu ye, ‘Ku olupu numu su sa me, nu fu kan nyita afulee aku tii inumu su mu, nu n kan bwii ba mu n biti n ba ka fu imu kpini.’ ”

36 Nu Yesu taase nbara okapupu mu ye, “To, fu ase mu, asa asa numu to mu, omoo i kaapu fee mu tomaa i gye onyin mu nu amu to olon ayu ba dayi mu mu?”

37 Nu nbara okapupu onyipu mu lee kono ye, “Omu nu o wu onyin mu kuwee mu.” Nu Yesu tɔwe mu ye, “Fu gbaa fu naa waa kanin.”

Yesu Kpe Maata Maa Mɛeri Ase

- 38 Saɲa mu nu Yesu maa mu abulapu bee kpee mu, ba naa fuɔ kadɛ-bi ku. Tuɔɔ nu ɔkyu mu nu bɛɛ tu mu ye Maata waa mu nsa-nsa taa mu kpee mu kɪkpaara su.
- 39 Maata su osupu mu nu bɛɛ tu mu ye Mɛeri. Nu Mɛeri naa kyina Yesu ase ee nu mu kɪkaapu mu.
- 40 Amaa kanin asin mu i tɔɔɔɔ Maata lu fɛɛ mu nkun u diɲa afɔ mu agyitɔ. Imu su ɔ ba Yesu ase ba tɔwɛ mu ye, “Mɛ-Nyirɛ, i man tiri fu fɛɛ mi-supu maa yege mɛ nkun n waa kusun mu kpini? Tɔwɛ mu ke ɔ ba kye mɛ tɔ.”
- 41 Nu ɔnyirɛ Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Maata, Maata! Asin gaalaagaa i tɔɔɔɔ fu, nu i tiri fu.”
- 42 Amaa kutɔ kulɔn i tiri. Mɛeri lɛɛ kɪmu nu kɪ burɔn, nu ba mɛɛ ye ba taale kɔɔle umu lu mu abaa tɔ.

Luka 11

Yesu Kabwaare kule Kɪkaapu

(Matiwu 6:9-13; 7:7-13)

- 1 Kakaaku nu Yesu bu katn ku ɛɛ kule lbwaare. Maa lɔwɛ mu, nu mu abulapu mu tɔ ɔku tɔwɛ mu ye, “ɔnyirɛ, kaapu anɛ kabwaare-kule fɛɛ kanan mu nu Gyɔn kaapu mu abulapu mu.”
- 2 Nu Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan kan fen biti fan kule kabwaare-kule mu, fan tɔwɛ ye, ‘Anɛ-Sɛ lbwaare, yege asa ba bunyaa fu kitu, yege fu kuwura-gyii mu kɪ ba kase su nfu.’
- 3 Ke fu sa anɛ kake kumaa agyitɔ gyisa.
- 4 Taa anɛ alibi keɛ anɛ, lu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an su an keɛ ɔkumaa mu nu ɔ waa anɛ alibi mu. Ke fu man yege a loo kutuu tɔ ku.’ ”
- 5 Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu mu ye, “A taa fɛɛ fanɛ tɔ ɔku kan kpee mu kyɛmɛnɛ ase kagyanbwe kiyiridi nsana ye, ‘Mɛ kyɛmɛnɛ, paala mɛ bodobodo asa.
- 6 Lu fɛɛ mɛ kyɛmɛnɛ ku i dan lu ɔkpa su ba sugɛ mɛ su nbunbu nɪmu. Nu mɛɛ mɛ n man su sehn n sa mu ke o gyii.’
- 7 “A taa fɛɛ, mu kyɛmɛnɛ mu ɔ lɛɛ kɔnɔ obu tɔ ye, ‘Man tɔɔɔɔ mɛ, lu fɛɛ n tiye tii biri su, nu maa mi-bii ana an tiye dɛ, umu su n mɛɛ ye n bila taale kusu sa fu sehn.’
- 8 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, nu i kan i gye kakyɛmɛnɛ nkun su mu, ɔ mɛɛ ye ɔ kusu sa mu sehn. Amaa kpalt fɛɛ maa man su ipeeli nu ɔ san ɔ maa su ɛɛ kule mu, i waa nenɛ ee biti ɔ kusu sa mu kutɔ kumaa mu nu i tiri sa mu mu.

9 “Imu su n tɔwɛ fanɛ yɛ, Fan kyaga su fɛn kulɛ lbwaarɛ, eɛ bitɪ ɔ sa fanɛ, fan kyaga su fɛn bitɪ, fɛn bitɪ fan nyɛ, fan kyaga su fɛn da ɔpɔnɔ, eɛ bitɪ o tigi sa fanɛ.

10 Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɛɛ kulɛ mu, bɛɛ sa mu, nu ɔmu nu eɛ bitɪ mu, ɛɛ nyɛ, nu ɔmu nu ɛɛ da ɔpɔnɔ su mu, bɛɛ tigi sa mu.

11 “Nu fanɛ tɔ ɔsɛ mɔɔ nu mu-bii u kulɛ mu ɔkɪn, nu ɛɛ taa kɪnansɛ sa mu?”

12 Abɛɛ ɛɛ kulɛ fu kibesi kɛ fu kɪtaa kyankpatɪ sa mu?”

13 Fanɛ mu nu fɛn gyɛ alibi awaapu gbaa mu, fɛn nyɪ atɔ danbirasa kɪtaa sa fanɛ-bii ana. I waa nɛnɛ su nu fanɛ-Sɛ mu nu ɔ bu susu mɛɛ yɛ ɔ taa mu Kayaayu Kyirekyire sa bamu nu ba kulɛ mu mu?”

Yesu maa Beelisebu

(Matiwu 12:22-30; Maki 3:20-27)

14 Kakaaku Yesu maa gya kabwu libi mu nu ɔ mɛɛ yɛgɛ nyɪmɪsa ɔ tɔwɛ. Saɲa mu nu kabwu libi mu lu mu tɔ mu, ɔnyɪn mu nu ɔ daa ɔ gyɛ naamuu mu, piili ɛɛ tɔwɛ. Nu i kyinkyin asa mu nu ba bu tutɔ mu.

15 Amaa asa mu tɔ aku ba tɔwɛ yɛ, “Nbwu libi kpini kumu mu nu bɛɛ tu Beelisebu mu, u sa Yesu ɔlɔn nu ɛɛ taalɛ ɛɛ gya nbwu libi kanɪn mu.”

16 Nu aku mɔɔ ba tuu mu tɔ ku, lan tɔwɛ yɛ, nu u gyɛ yɛ lbwaarɛ asɛ nu ɔ nyɛ mu ɔlɔn maɲa lu mu, ɔ waa asɪn kyinkyinsa kɛ ba ku.

17 Amaa Yesu maa wula bu nfɛɛrɛ mu nu bɛɛ fɛ su mu, ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Kuwura-gyii mu nu ku barɪgɛ tɔ ku kɔ yɛ abaa mu, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪɛ. Nu kɪkpaara mu nu ku barɪgɛ tɔ ku kɔ yɛ abaa mu gbaa, kɪ mɛɛ yɛ kɪ taalɛ yɪɛ.

18 Nu fɛɛ Sitaanɛ gbaa barɪgɛ tɔ ku kɔ yɛ kɪmu n-yu mu, nɛnɛ nu kɪmu kuwura-gyii u taalɛ yɪɛ? Lu fɛɛ fɛn tɔwɛ yɛ, Beelisebu ɔlɔn nu n su n gya nbwu libi su nu n tɔwɛ kanɪn.

19 Nu u gyɛ Beelisebu ɔlɔn nu n su n gya nbwu libi mu, anɪmu ɔlɔn nu fanɛ abuu pu birɛ ba su bɛɛ gya nbwu libi bɛɛ lu asa tɔ? Inɪmu u yɛgɛ kɛ fanɛ gbaa-gbaa fanɛ abuu pu ba talɛ fanɛ fɛɛ fanɛ lɛɛ man dɛ ɔkpa.

20 Amaa nu lbwaarɛ ɔlɔn nu n su n gya nbwu libi n lu asa tɔ mu, kɪmu u kaapu fɛɛ lbwaarɛ kuwura-gyii kɪ ba fanɛ asɛ.

21 “Fɛɛ nu nyɪmɪsa bulɔnsa wula kuula mu aduntɔ eɛ kun mu kɪkpaara birɛ, mu kapatɪyɛ kɪ dɛ sa mu bwahn.

22 Amaa fɛɛ nu ɔku ɔlɔn u kyɔ mu lɛɛ mu, nu o tii mu waa tɔ taalɛ mu mu, ɛɛ kɔɔɛ mu aduntɔ mu nu mu tamaa gyan su mu kpini, kɛ ɔ barɪgɛ mu kapatɪyɛ mu tɔ kɛɛ asa.

23 “Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ man bu mɛ asɛ mu, ɛɛ kusɔ yɪɛ mɛ su nɪn, nu ɔkɔmaa mu nu ɔ mɛɛ kuula ɛɛ kyɛ mɛ tɔ mu, u yaasɛ tɔ nɪn.”

Nbwu libi kibwii be loo nyumisa to

(*Matiwu 12:43-45*)

- 24 “Fɛɛ nu kabwu libi kan lu nyumisa to mu, ee kpee ɛɛ naa ɛɛ kyaabɔɔ ifuli su ee biti ɔfɔutɛkpa. Nu ɔ man kan nye mu, ɛɛ tɔwe sa mu n-yu ye, ‘N biti n bwii kpee mɛ kɪkpaara mu nu n lu kimu su mu.’
- 25 Maa ba mu o be wu fɛɛ ba fɔge kɪkpaara mu, lɔŋɔ kimu ato kumaa yila kyɛkyɛɛ.
- 26 Kɛ ɔ bila naa taa nbwu libi asunɔ mu nu ba libi ba kyɔ mu tii mu n-yu su, kɛ ba kpee naa kyina tutɔ. Kɛ ɪ yege kanɪn nyumisa maŋa kakyina to ki nyita ɪ kyɔ kanan mu nu ɔ daa o du mu.”
- 27 Yesu maa tɔwe kanɪn mu, sakyɔ mu to ɔkyu ku diyaa mu ɔbulɛ tɔwe mu ye, “Kusee ɪ gye sa onyi mu nu ɔ kusɔge fu, nu ɔ sa fu mu kɪnyapɔ-kyu mu.”
- 28 Amaa Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Kusee ɪ gye sa bamu nu ba nu abwaaresɪn nu ba buu ɪmu mu.”

Bee Biti Yesu ɔ Waa asɪn Kyinkyinsa

(*Matiwu 12:38-42*)

- 29 Asa mu ba maa nye akɔɔ bee tii su mu, Yesu tɔwe ye, “Ndaga asa libi kakyina kanɪmu to bɛɛ taase bee biti asɪn kyinkyinsa, amaa mɛɛ ye n waa sehɪn sa bamu, amɔɔ lbwaare ɔtɔwɛpɔ Gyona lɛɛ mu.
- 30 Fɛɛ kanan mu nu lbwaare yege nu Gyona kyina ɔ gye sinkaala sa Ninewe abi mu, kanɪn maŋa su nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n biti n ba waa lbwaare sinkaala sa ndaga asa kakyina nɪmu to.
- 31 Nu lbwaare kataɛ akɛ mu, Owura kyusa mu nu ɔ kyina lu akpɪlɔge mu, ii biti ɔ kusɔ yɪɛ kɛ o bun ndaga kakyina nɪmu to asa kupwɛ. Kpalɪ fɛɛ ɔ lu kata-kata dulinyaa ɔkaa o be nu Solomon mu nu ɔ kyina ɔ gye Israyɪ owura mu kanyaasɪn. Amaa n tɔwe fanɛ ye n kyɔ Owura Solomon mu.
- 32 Nu kataɛ akɛ mu Ninewe abi mu nu ba daa kyina didaa mu, bee biti ba kusɔ yɪɛ tale fanɛ ndaga asa nɪmu to, kɛ ba bun fanɛ kupwɛ. Kpalɪ fɛɛ saŋa mu nu Gyona tɔwe abwaaresɪn sa bamu mu, ba yege alibi kɪwaa. Amaa n tɔwe fanɛ ye n kyɔ Gyona mu.

Fittla Kusun Sunsa

(*Matiwu 5:15; 6:22-23*)

- 33 “Oku mee tuwa fittla ɔ su ɛɛ yila katɪn mu nu kii biti kɪ baala, abɛɛ ɔ taa waa kolobi to. Amaa ɛɛ taa gyaga kimu ɔgyagakpa nɪn, kɛ asa mu nu bee biti ba ba tutɔ mu, ɪ baa ɪ ku bamu to.
- 34 Fu ansi ɪ gye fittla sa fu n-yu. Nu fu ansi ɪ kan ɪ burɔn mu, fu n-yu kpini gbaa gye fittla nɪn. Amaa nu fu ansi ɪ man kan ɪ burɔn mu, fu n-yu kpini gbaa bu kitentɛnbiri to.
- 35 Kanɪn su ku su ye ɔdan, kɛ fittla mu nu ɔ bu fu to mu kɪ man bilɪnɪ kitentɛnbiri.

36 Imu su fɛɛ nu fu n-yu kpini gye fitla, nu umu kɔbaafun ku man gye kitentenbiri mu, ii biti i baa i ku to gaa, fɛɛ fitla maa ku to ki njalige fane su mu.”

Yesu Pwu Farasii Abi ye Nbara Akaapupu Mu

(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

37 Saɗa mu nu Yesu towe lɔwe mu, Kafarasii-nyin ku tu Yesu ye, o ba ke maa mu ba buga gyii. Imu su o kpee nu maa mu ba naa buga bee gyii.

38 Amaa i waa Kafarasii-nyin mu kananku, fɛɛ Yesu maa man fwu mu abaa fɛɛ kanan mu nu anaana to i kaapu mu pɔyi nu ee gyii.

39 Tutu nu Onyirpe Yesu mu towe mu ye, “Fane Farasii abi fale nu fen du, fen fwu nwe-bi ye ilape nmaa, amaa kumu to olun ye kensi payi libi i bɔla fane to.

40 Fane amelensipu nimu! Fan man nyi fɛɛ lbwaare mu nu o pɔyi kumu kamaa ye oto to mu, kpini asin i tiri sa mu?”

41 Amaa fan taa umu nu i bu fane nwe-bi ye ilape mu to sa atiripu, ke kuto kumaa kinimu i waa kyirekyire sa fane.

42 “Fane Farasii abi fane laaku, lu fɛɛ fan barge fane adoo-gyito ntun kudu nu fan taa ketun kulun fen sa lbwaare. Amaa fan kina fen mee gyii asin umu okpa su, nu fen mee biti lbwaare. I dagaa fɛɛ fan daa kiwaa inimu, ke fan taa ketun kulun mu sa lbwaare tii su.

43 “Fane Farasii abi fane laaku, lu fɛɛ fen biti kyinakpa kpare-kpare Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa, nu fen biti beere afwaala agya to ipula.

44 “Fane laaku, lu fɛɛ fen du nin fɛɛ nkyan mu nu ba man daase umu fɛɛ nkyan, nu asa ba naa umu su yegɛ ba man nyi fɛɛ i gye nkyan.”

45 Nu nbara akaapupu onyipu ku lee kono ye, “Okapupu, umu nu fu towe fale mu, fu saale ane gbaa ane tii su.”

46 Yesu lee kono ye, “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fɛɛ fan taa isula budusa mu nu i busin kasula mu sula asa. Nu fane gbaa-gbaa fane fan mee taa kɔbaa-bi kulun gbaa kye bamu to.

47 “Fane laaku, lu fɛɛ fan pɔyi nkyan sa lbwaare atɔwepu, nu fane naana ana i gye asa mu nu ba mɔɔ bamu mu.

48 Imu su inimu i lee kaapu kesintin fɛɛ kuto mu nu fane naana ana ba waa mu, fan kɔɔle kyula. Lu fɛɛ ba mɔɔ lbwaare atɔwepu mu nu fane mɔɔ fan pɔyi bamu nkyan.

49 Lu inimu su, nu lbwaare towe lu mu kanyaasin to ye, ‘N biti n sun me atɔwepu ye mi asunpu ba kpee bamu ase, ke ba mɔɔ me asa mu aku ke ba nyanla asansa.’

50 Imu su kusu bute mu nu ki de sa asa mu nu ba mɔɔ mu atɔwɛpu mu nu ba kyina kase su lu koo dulinyaa npilli mu, ee biti ɔ taa kanin kusu bute mu bute ndaga asa libi kakyina nɔmu tɔ.

51 Asa mu nu ba mɔɔ lu Abeli su naa fuɔ Sakariya mu nu ba mɔɔ mu kaswu ye kabwaare-sunkpa aye nsana mu, n tɔwe fane kesintin fee, lbwaare ii biti ɔ taa amɔɔpu mu kusu bute mu ɔ bute fane ndaga kakyina tɔ asa libi banɔmu.

52 “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fee fan taa ɔkpa mu nu asa bee biti ba bola su bu lbwaare mu baala. Nu fane gbaa-gbaa fane fan man naa ɔkpa maa su, nu fen tii bamu nu bee biti ba nate kɔmu su mu ɔkpa.”

53 Yesu maa lu tutɔ mu, nu Farasii abi ye nbara akaapupu ba piili bee pwu mu kenken, yegɛ bee taase mu asɔn lu atɔ gaalaagaa su,

54 yegɛ ba gyoo fee bee biti ba nye mu kɔnɔ tɔ asɔn tɔwɛsa aku mu nu ɪ man dagaa ke ba kitaa mu.

Luka 12

Fan Ku Fane N-yu Su Danbirasa

(*Matiwu 10:26-33; 12:32; 10:19-20*)

1 Sanja manja tɔ mu, asa mu ba maa nye akyc bee tii su, halu bee kyigya abaa ayaa su mu, nu Yesu piili ee tɔwe mu abɔlapu ase, nu ɔ gyankpaa ee tɔwe ye, “Fan baa fan da fane n-yu su lu Farasii abi kebunbun ansi wuya ana su. Bamu akaapusa i du nin fee bodobodo kifɛ tinsa.

2 Kuto ku man bu tɔ nu ki baala yegɛ ba mee ye ba bu, abee asiri ku man bu tɔ nu ɪ mee ye ɪ lu ifuli.

3 Imu su asɔn kumaa mu nu fu tɔwe kitentenbiri tɔ mu, kayt kake mu ii biti ɪ lu ifuli, nu asɔn mu nu fu-kuli waa kusu tɔ obu tɔ mu, bee biti ba taa imu da kibonbon.”

4 Nu Yesu kyaga su tɔwe ye, “Mɛ kyemɔne ana, fan man sile bamu nu bee taale mɔɔ kayu-wule, nu imu kamaa mu ba mee bila taale waa kɔmu sehn.

5 Amaa n biti n kaapu fane ɔmu nu ɪ dagaa ye fan sile. Fan sile ɔmu nu ee taale mɔɔ fane kayu-wule ke ɔ bila taa fane waa fulɔn tɔ. N tɔwe fane fan sile mu.

6 “Afɔne ɪ gye langba kɔgya? Kobo anyɔ ɪ taale sɔɔ bamu anuu. Amaa n mee tan bamu ɔku su.

7 Halu fane kumu tɔ inyini kpini gbaa lbwaare nyi imu kɔnɔ. Imu su fan man waa kufuu, lu fee fan gye akparɪ fan kyɔ alangba ngbɔn-ngbɔn.

8 “N tɔwe fane ye, ɔkumaa mu nu ee tɔwe sakyc tɔ ye ɔ gye mɛ lee mu, mɛ, Daadimaadi Obii-nyɔnsa gbaa n biti n tɔwe lbwaare nbɔɔ ansi tɔ ye ɔ gye mɛ lee.

9 Amaa okumaa mu nu o kina me sakyo to mu, ngbaa me n biti n kina mu lbwaare nboɔ ansi to.

10 “Nu okumaa mu nu ee towe asin libi ee yii me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, lbwaare u taale taa kee mu, amaa okumaa mu nu ee towe asin libi ee yii Kayaayu Kyirekyire mu, lbwaare mee ye o taa kee mu.

11 “Nu ba kan biya fane Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa abulisa, abee awura abee osuwule alonpu ansi to mu, fan man kan fe nfeere kanan mu nu fen biti fan lee fane asin mu kono, abee asin mu nu fan towe.

12 Lu fee Kayaayu Kyirekyire mu ii biti o kaapu fane asin mu nu fan towe saɗa maɗa.”

Kinasan Lu Afulee Wuya Omelensipu Ku Su

13 Nu sakyo mu to oku towe Yesu ye, “Okapupu, towe sa me-daa ke o yege maa mu a barige kapatye mu nu ane-se wu yege sa ane mu.”

14 Nu Yesu lee kono ye, “Onyin, animu i yii me asin ogyipu abee kapatye obarigepu?”

15 Nu o kyaga su towe bamu ye, “Fan ku danbirasa ke fan baa fan da fane n-yu su lu kensi payi libi su. Lu fee nyimisa nkpa man gye mu ato damante mu nu o su mu.”

16 Nu o bo bamu kinasan kinimu ye, “Afulee wuya ku su ndoo nu ki waa agyito gaa.

17 Onyin mu fe nfeere fee, ‘Nene nu n biti n waa? N man su katn mu nu n taa me agyito animu kpini waa.’

18 “Nu o towe ye, ‘Fale nu n biti n waa. N biti n nyita me agyito iwaakpa mu, ke n lonɔ waa imu alala-alala. Ke n taa me adoo-gyito ye me ato kpini waa tuto.

19 Nu n biti n towe sa me n-yu ye, “Fu su ato damante nu i de sa fu nsu-nsu. Kanin su fute ke fu gyii, ke fu nuu ke fu gyii fu ansi.” ’

20 “Amaa lbwaare towe mu ye, ‘Omelensipu nimu, kagyanbwe nimu fu nkpa ii biti i lu fu abaa to. Nu ato mu nu fu kuula sa fu n-yu yla mu ii biti i bilinj animu lee?’ ”

21 Nu Yesu towe ye, “Okumaa mu nu ee kuula ato ee yla ee sa mu n-yu, nu lbwaare ase bire o man gye ato wuya, fale nu ii biti i waa mu.”

Nye Kikoolo-gyii lbwaare To

(Matiwu 6:25-34)

22 Nu Yesu towe mu abulapu ye, “Kanin su nu n towe fane ye, fan man fe nfeere lu kakyina kanimu to ato tirisa fee ato mu nu fen biti fan gyii, abee ato mu nu fan nye bun fane n-yu su.

23 Nkpa i tiri i kyo agyito, kanin nu kayu-wule gbaa ki tiri ki kyo ato bunsu.

- 24 Fan taa fane ansi ku nbwiibi, ba mee duu nu ba mee tije, nu ba mee su abu ke ba kuula bamu agyito yila, amaa lbwaare u ku bamu su. Fan man gye akpari fan kyo nbwiibi?
- 25 Fane animu lu mu kayiyee su nu ee taale taa kake kulon tii mu nkpa su?
- 26 Nu fan maa mee taale waa ato pii animu mu, mine waa nu fen yiyee asansa su?
- 27 “Fan ku kanan mu nu iyu ntutule i du, i mee sun nu i mee luv ataa i sa umu n-yu. Amaa n tawe fane fee, Owura lala Solomon maa mu ato danbirasa kpini gbaa mu, o man taale nye ato bunsu danbirasa fee ntutule mu.
- 28 Fane kikole-gyii pii wuya ana, nu i kan i gye fale nu lbwaare i bun afitiri to ntutule mu nu i bu to ndaga ke oke ba taa tuu fulon to mu, mine i waa nu lbwaare mee ye o sa fane ato bunsu?
- 29 Fan man yegge fane nkolo i baa i gyan ato mu nu fen biti fan gyii abee fan nuu mu su, fan man yegge umu i tooro fane.
- 30 Lu fee bamu nu ba mee sun lbwaare mu, i fe umu ana kpini nfeere. Nu fane-Se lbwaare nyi fee umu ana kpini i tiri fane.
- 31 Amaa fan ku biti lbwaare kuwura-gyii mu, ke o sa fane umu kpini tii su.”
- 32 Nu Yesu bila tawe ye, “Kubu pii, fan man waa kufuu, lu fee i bola fane-Se lbwaare ansi fee o waa fane awura-bii mu kuwura-gyii to.
- 33 Fan fe fane npatye kpini, ke fan taa afulee mu sa atiripu. Fan nye afulee mu nu i mee ye i lwe mu yila susu, ntin mu nu oyu mee ye o taale nin tiri to, nu tabirita mee taale nyita umu mu.
- 34 Lu fee ntin mu nu fu kapatye ki bu mu, tuto nu fu kokolo gbaa ki bu.

Fan Kuula Fane N-yu Fan Gyoo

(*Matiwu 24:45-51; Maki 13:32-37*)

- 35 “Fan kuula fane n-yu kirisu fan gyoo, ke fan yegge fane ifitila i baa i ku to.
- 36 Fee ayaafole ba maa gyoo bamu-nyirpe o lu kikyufo to ba, nu o kan ba da kebun mu, ke ba nye tigi mu bilen.
- 37 Ayaafole mu nu bamu-nyirpe ba tu bamu yegge ba te ba gyoo mu, bamu ansi ii biti i gyii. N tawe fane kesintin fee ee biti o kuula mu n-yu ke mu gbaa-gbaa mu o taa agyito naa yii bamu ke ba gyii.
- 38 Ayaafole mu nu bamu-nyirpe ba tu bamu kagyanbwe kiyiridi nsana abee kibwayike yegge ba kuula ba gyoo mu mu, bamu ansi ii biti i gyii.
- 39 Amaa fan baa fen nyi fee, nu kipaara wuya daa o nyi sanja mu nu oyu ii biti o be yuuri nin, naafoo o mee ye o yegge ba be boyi loo mu kipaara su.

40 I dagaa fɛɛ fane gbaa fane fan kuɔla fane n-yu fan gyoo. Lu fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyunsa mu n biti n ba saɲa mu nu fan mɛɛ fɛ mɛ kɪba mu nfɛɛɛɛ.”

41 Nu Pita taase ye, “Ɔnyirɛ, anɛ nu fu bɔɔ kɪɲasan kanimu fu sa abɛɛ ɔkumaa nɪmu?”

42 Nu Ɔnyirɛ lɛɛ kɔɔ ye, “Anɪmu birɛ ɪ gye kɪyaafɔlɛ mu nu ɔ su kesintin ye kanyaasin? Mu ɪ gye ɔmɪnɪ mu-nyirɛ taa mu ayaafɔlɛ waa mu abaa tɔ, ye ɔ sa bamu agyitɔ saɲa mu nu ɪ dagaa.

43 Kensi-gyii ɪ gye sa kɪyaafɔlɛ mu nu mu-nyirɛ ba tu mu yege ɛɛ waa kanɪn.

44 N tɔwɛ fane kesintin fɛɛ mu-nyirɛ mu ii biti ɔ taa mu kapatɪye kpini-kpini waa mu abaa tɔ.

45 Amaa a taa fɛɛ nu kɪyaafɔlɛ mu kan tɔwɛ mu n-yu fɛɛ, ‘Mɛ-nyirɛ ii biti ɔ kyɛɛɛɛ!’ Nu o piili ɛɛ dayɪ mu-nyirɛ ayaafɔlɛ ye abite, nu ee gyii nu ee nuu buu birɛ,

46 kanɪn kɪyaafɔlɛ maɲa mu-nyirɛ ii biti o be purigi mu saɲa mu nu ɔ man fɛ nfɛɛɛɛ fɛɛ ee biti ɔ ba, ye saɲa mu nu ɔ man nyi su. Mu-nyirɛ mu biti ɔ tɪɲɛ mu kɔkyɔkyɔ, kɛ ɔ butɛ mu kusɔ fɛɛ kanan mu nu ɛɛ butɛ asɔ tɔ ɔlɔn wuya ana kusɔ mu.

47 “Kɪyaafɔlɛ mu nu o nyi kutɔ mu nu mu-nyirɛ ii biti, nu ɔ man kuɔla mu n-yu ɔ waa kutɔ mu nu ee biti mu, bee biti ba tɪɲɛ mu kɔkyɔkyɔ gaa.

48 Amaa ɔmɪnɪ ɔ man nyi nu ɔ waa atɔ mu nu ɪ dagaa kusɔ butɛ mu, bee biti ba tɪɲɛ mu pii. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ba sa mu gaa mu, bee biti ba kɔɔlɛ gaa lu mu ase. Nu ɔkumaa mu nu ba taa gaa waa mu kɪbaa tɔ mu, bee biti ba kɔɔlɛ kukyɔ lu mu ase.”

Lu Yesu Su Mu Asa Bɛɛ Barige Tɔ

(Matiwu 10:34-36)

49 “N ba nɪn ye n ba yege fulɔn ɔ dɛɛ kase su, naafɔɔ n daa n biti gbaa fɛɛ fulɔn mu tɛɛ ɪ dɛɛ.

50 Awɔrɔfɔ lala ii biti i munla mɛ, nu ɪ tɔɔrɔɔ mɛ gaa fɛɛ ɪ ba kɛ ɪ ba kyun.

51 Fen nyi fɛɛ keyuula nu n biya kase su? Ayee, n tɔwɛ fane ye nbarige tɔ nu n biya.

52 Lu ndaga ɪ su ii kpee mu, kɪkpaara kulɔn su mu, asa anuu bee biti ba barige tɔ ye abaa, kɛ asa asá ba kɔ ye asa anyɔ, kɛ asa anyɔ ba kɔ ye asa asá.

53 Nbarige tɔ ii biti ɪ ba ɔsɛ ye obii-nyunsa nsana, obii-nyunsa ye ɔsɛ nsana, onyi ye obii-kyusa nsana, obii-kyusa ye onyi nsana, ɔsaa-kyusa ye ɔsaa nsana, ɔsaa ye ɔsaa-kyusa nsana.”

Atɔ mu Nu Ibwaare u Waa Mu Kase kunu

(Matiwu 16:2-3)

54 Yesu tɔwɛ sakɔɔ mu yɛ, “Saɲa kumaa mu nu fen wu kabwaare wule maa gyaga kyɔwɛ kittiye mu, opula maɲa tɔ nu fen tɔwɛ yɛ, ‘Bulayi ii biti ɔ daa,’ nu ɛ daa.

55 Nu afuu a daa a lu akpɪlɪgɛ mu fen tɔwɛ yɛ, ‘Kududuu kii biti ki waa,’ nu ɪ waa.

56 Fane kebunbun ansi wuya ana fen taale fen ku kase ye susu fen kaapu ɪmu kase. Nu mine ɪ waa nu fen mee taale bu ato mu nu lbwaare ɪ waa nbunbu nɪmu kase?

57 “Mine waa nu fen mee taale tale fane n-yu bu kuto mu nu ki burɔn ke fan waa?

58 Nu ɔku kan pɔwɪ fu, nu faa mu fen kpee asɪn ogyikpa mu, kpan fu n-yu ke faa mu fan tɔwɛ lɔɲɔ abaa ɔkpa tɔ pɔyɪ ke fan fuɔ tɔtɔ. Nu ɪ man gye kanɪn birɛ, ee biti ɔ taa fu naa sa asɪn ogyipu ke o bun fu kupwɛ, ke ɔ taa fu naa sa obu otiipu, ke mɔɔ mu ɔ taa fu naa tii obu.

59 N tɔwɛ fu fɛɛ fii biti fu sii obu maɲa tɔ, naa fuɔ saɲa mu nu fii biti fu ka kuko mu kpini-kpini.”

Luka 13

Fan Man Kan Yɛgɛ Alibi Kiwaa, Fen Biti Fan Wu

1 Kanɪn saɲa maɲa tɔ asa aku ba ba tɔwɛ Yesu yɛ Galile abi aku ba taa atɔbwaaya ba bɛɛ lɛɛ saraga bɛɛ sa kabwaare-sunkpa ayɛ mu tɔ. Nu Paleti yɛgɛ nu ba mɔɔ bamu, nu bamu nkalan ɪ buga ye atɔbwaaya nkalan maa tɔ.

2 Yesu lɛɛ kɔɲɔ yɛ, “Fan nyi fɛɛ kanɪn Galile abi maɲa awurufɔ mu nu ba gyii mu, ɪ kaapu nu fɛɛ ba gye alibi awaapu ba kyɔ Galile abi kpini?

3 Ayee! N tɔwɛ fane ye nu fan man kan lɛɛ fane n-yu lu alibi tɔ birɛ, fane gbaa fane fen biti fan wu fɛɛ bamu.

4 Abɛɛ asa kudu aburuwa mu nu Silon kibansuru kyina tyɛ bamu su nu ba wu mu, ɪ kaapu fɛɛ bamu ɪ kyina waa alibi ba kyɔ asa mu nu ba bu Gyerusalem kpini saɲa maɲa?

5 Ayee! N tɔwɛ fane ye nu fan man kan lɛɛ fane n-yu lu alibi tɔ birɛ, fane gbaa fane kpini fen biti fan wu fɛɛ bamu.”

6 Tɔtɔ nu ɔ bɔ bamu kɪɲasan nɪmu yɛ, “ɔnyɪn ku ɪ kyina duu figi oyu mu kudɔɔ tɔ, nu o kpee ɔ naa biti kɪmu abi amaa ɔ man nyɛ.

7 Nu ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mu nu ɛ ku kudɔɔ mu su yɛ, ‘ɪ waa fɛɛ nsu nsa ndee n maa ba n ba biti abi oyu nɪmu su yɛgɛ n mee nyɛ. Dɛ kɪmu tuɔ! Mine nu ki yɪlɛ ki waa kase nɪmu su?’

8 Nu ɔnyɪn mu lɛɛ kɔɲɔ yɛ, ‘ɔnyɪrɪpɛ yɛgɛ kɪmu ke ki yɪlɛ kesu kulɔn tii su. N biti n kuu kyaabɔɔ kɪmu ke n waa kɪmu atɔbwaaya ibini.’

9 Nu ki kan soyi abi kesu kaku mu, i buron, nu ki kan ki man soyi bire ke fu ne kimu tuu.”

Yesu Kye Boobi Kyusa Kake Futesa Ake

- 10 Kake futesa ake ku Yesu i kaapu kabwaare-kule ogyahekpa ku.
- 11 Nu okyu mu nu kabwu libi ki biligaa mu waa boobi nsu kudu aburuwa mu bu tuta. Kabwu libi mu bute mu manja nu o mee taale teenje to kpini-kpini.
- 12 Yesu maa wu mu mu, o tu mu ba ansi to nu o towe mu ye, “Okyu, fu nye alanfiya.”
- 13 Nu o taa mu abaa gyaga mu su, nu opula manja to okyu mu kyigi to, nu o yin lbwaare.
- 14 Lu kanan mu nu Yesu kye oloru kake futesa ake mu su mu, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyahekpa obilisa mu nye agbu nu o towe asa mu ye, “Nke nsiye i gye kusun nke, imu su fan ba kanin nke manja to ke ba kye fane alo, man gye kake futesa ake.”
- 15 Nu Onyirpe Yesu lee mu konu ye, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Fane animu i mee saaje mu naate-nyinsa abee mu kuruma kake futesa ake, nu o mee su mu ee kpee ee sa mu nkyu?”
- 16 Okyu nimu gye Abraham kanaana-bii mu nu Sitaane njina mu nsu kudu aburuwa. Mine waa nu i man dagaa maa nye kamolige kake futesa ake lu kuto mu nu ki nyita mu su?”
- 17 Maa towe fale lowe mu, nu ipeeli i ktaa mu akisipu kpini. Amaa asa mu bire ansi i gyii lu adangana damante mu nu o waa mu su.

Oyu kibi pii kijasani

(Matiwu 13:31-33; Maki 4:30-32)

- 18 Nu Yesu taase ye, “Nene nu lbwaare kuwura-gyii mu ki du? Mine nu n biti n taa kimu kaala?”
- 19 Ki du nin fee gowa kibi mu nu odorpu taa du mu kudoo to nu ki dan biliji oyu, nu nbwiibi bee ba bee kyina kimu n-yaabi su.”
- 20 Nu o blaa bwii taase ye, “Mine nu n biti n taa lbwaare kuwura-gyii mu kaala?”
- 21 Ki du nin fee kife tinsa mu nu okyu taa buga kyagile bodobodo nnyifo damante to, ke kife tinsa mu u yege nnyifo manja kpini i tin.”

Kebunji pii mu

(Matiwu 7:13-14, 21-23)

- 22 Nu Yesu maa kpee Gyerusalem mu, o bola nde ye nde-bii mu su ee kaapu abwaaresin.
- 23 Nu oku taase mu ye, “Onyirpe, amoo asa gberere ii biti ba ba nye kamolige?” Nu o towe bamu ye,

- 24 “Fan kpan fanɛ n-yu kenken kɛ fan bɔla kebunɔ-bii mu tɔ loo to. N tɔwɛ fanɛ yɛ asa gaalaagaa bee biti ba kpan bamu n-yu, amaa ba mɛɛ yɛ ba taale.
- 25 Nu kɩkpaara wuya kan kusu tii kebunɔ mu, fen biti fan ba yɩɩ kewusunɔ fen daa ɔpunu yɛgɛ fɛn kulɛ yɛ, ‘Onyirɩpɛ tigi kebunɔ sa anɛ.’ “Amaa ee biti ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N man nyi fanɛ, n man nyi katɩn mu nu fan lu.’
- 26 “Fen biti fan tɔwɛ yɛ, ‘Aana fu ɩ buga gyii, nu an buga nuu, nu fu kaapu anɛ ndɛ tɔ.’
- 27 Amaa ee biti ɔ tɔwɛ fanɛ yɛ, ‘N man nyi fanɛ abɛɛ katɩn mu nu fan lu. Fanɛ alibi awaapu kpini fan lu mɛ asɛ!’
- 28 Saɲa mu nu fen biti fan wu Abraham maa Isaki yɛ Gyekobu yɛ lbwaare atɔwɛpu mu kpini, ba maa bu lbwaare kuwura-gyii mu tɔ, nu fan man nyɛ ɔkpa loo to mu, tutɔ nu fen biti fan su kɛ fan wɛ fanɛ anyi tɔ.
- 29 Asa bee biti ba lu kyɔwɛ kɩlu yɛ kyɔwɛ kɩtyɛ, kɛ aku ba lu adii yɛ akpɩlɩgɛ, kɛ ba ba kyina bamu ɩkyɩnakpa lbwaare kuwura-gyii kensi-gyii ngyanɛ mu tɔ.
- 30 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ bamu nu ba bu kamaa mu aku, bee biti ba ba gyankpaa, nu bamu nu ba gyankpaa mu mɔɔ aku bee biti ba sii kamaa.”

Yesu Su Sa Gyerusalem Abi

(Matiwu 23:37-39)

- 31 Saɲa maɲa tɔ nu Farasii abi aku ba ba Yesu asɛ ba tɔwɛ mu yɛ, “Lu nfu kpee katɩn ku. Lu fɛɛ Owura Herodi ii biti fɛɛ ɔ mɔɔ fu.”
- 32 Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fan kpee naa tɔwɛ kanɩn gboogboo mu yɛ, n biti n gya nbwu libi kɛ n kyɛ asa ndaga yɛ ɔkɛ kɛ kake sasapu mu n luwɛ mɛ kusun.”
- 33 Nu kanan kumaa su mu, ɩ dagaa fɛɛ n maa kyaga mɛ ɔkpa su n kpee ndaga yɛ ɔkɛ yɛ kake sasapu. ɩ waa nɛnɛ, Gyerusalem ɩ gye kade mu nu bee biti ba mɔɔ lbwaare ɔtɔwɛpu.
- 34 “O Gyerusalem abi, Gyerusalem abi, fanɛ mu nu fan mɔɔ lbwaare atɔwɛpu, nu fan tuu bamu nu lbwaare sun fanɛ asɛ mu abuu. N kpan mɛ n-yu saɲa kumaa fɛɛ n kuula fanɛ waa mɛ ɔtɔ tɔ fɛɛ kanan mu nu kakyaase-nyi maa buga mu-bii ana mu atɛɛ tɔ mu. Amaa fan mɛɛ sa mɛ ɔkpa!”
- 35 Ku, fanɛ kabwaare-sunkpa ayɛ kii biti ki sii kɩ dɛ kɩkpan sa fanɛ. N tɔwɛ fanɛ, fanɛ man bila yɛ fan wu mɛ kake aku, naa fɩu saɲa mu nu fen biti fan tɔwɛ yɛ, “Kusee ɩ gye sa ɔmunɩ ɔ ba Onyirɩpɛ lbwaare kɩtu tɔ su.”

Luka 14

Yesu Kye ɔlɔpu Ku

- 1 ɩ baa fɛɛ kake fɩutɛsa ku nu Yesu kpee Farasii abi ɔbulsa ku ayɛ ɔ naa gyii, yɛgɛ bɛɛ pɛtɛ mu fɛɛ ee biti o nyita Gyiwu abi nbara mu.
- 2 Nu ɔnyɩn ku bu mu ansi tɔ tutɔ, ɛ lɔɔ kyankpan.

3 Nu Yesu taase nbara akaapupu anyipu mu ba maa Farasii abi mu ye, “Okpa de fee a kye oku kake futesa ake abee a man kye?”

4 Amaa ba man towe sehn nu Yesu kitaa onyin mu, kye mu, nu o yegbe mu, nu o nate.

5 Nu o taase bamu ye, “Fee nu fane oku su kebii abee naate-nyinsa nu o tiye kitiribo to kake futesa ake mu, fu mee ye fu lee mu?”

6 Amaa ba man taale lee umu kono.

Biya Fu N-yu Kase

7 Yesu maa wu fee asa mu nu ba tu bamu ogyikpa mu bee nmaare ikynakpa kpare-kpare mu, nu o bo bamu kinasan nimu ye,

8 “Fee nu oku kan tu fu mu kikyufo to mu, man naa kyina okynakpa kpare, akuto fee o tu asa kpare mu nu o bla o kyofu.

9 Ke omu nu o tu faa mu mu, o ba towe fu ye, ‘Taa fu kagya sa onyin nimu.’ Tuto nu fii biti fu taa ipeeli naa kyina katin mu nu i man su beere.

10 Amaa nu oku kan tu fu mu, naa kyina katin mu nu ki man su beere, ke o ba towe fu ye, ‘Kyemine, ba kyina kagya kpare su nfu.’ Saŋa mu, fu nye beere lu fu tooma ana mu nu o da kibaa tu mu ase.

11 Lu fee okumaa mu nu o kusaa mu n-yu susu mu, lbwaare ii biti o biya mu kase, nu okumaa mu nu o biya mu n-yu kase mu, lbwaare ii biti o kusaa mu susu.”

12 Tuto nu Yesu towe omu nu o tu mu mu, mo ye, “Nu fu kan tu asa ye ba be gyii kakyuware abee kalaatpwe agyito mu, man kan waa fu tu fu kyemine ana abee fu-daa abee fu kuupu ana abee afulee wuya ana mu nu ba te tiri fu mu. Nu fu kan waa katin mu, akuto fee bee biti ba tu fu gbaa fu ba bamu lee to ke i ka fu kuko.

13 Amaa nu fu kan diŋa kensi-gyii agyito mu, tu atiripu ye aboobi ye amugule-mugule ye agyaatanapu,

14 ke fu nye kusee, lu fee bamu i mee taale ka fu kuko. Nu lbwaare ii biti o ka fu kuko saŋa mu nu akyrekyirepu bee biti ba kusu lu lewu to mu.”

Kinasan Lu Asa Mu Nu Ba Kina Kensigyi Agyito Mu

(Matiwu 22:1-10)

15 Nu bamu nu maa bamu ba te bee gyii mu oku maa nu asin mu, nu o towe Yesu ye, “Kusee i gye nyimisa mu nu ee biti o gyii lbwaare kuwura-gyii mu to.”

16 Nu Yesu lee mu kono ye, “Onyin ku i diŋa kensi-gyii agyito nu o tu asa damante ye ba be gyii.

17 Saŋa mu maa fuu fee ba be gyii mu, nu o sun mu kyaafole ye o naa towe asa mu nu o tu bamu mu ye, ba waa kuto kumaa lwe, umu su ba ba.

- 18 “Nu bamu kpini ba piili bɛɛ tɔwɛ asɪn bɛɛ lɛɛ bamu n-yu. Ɖgyankpaapu mu yɛ, ‘N dan sɔɔ kase nin, nu ɪ daaga fɛɛ n naa ku kɪmu, ɪmu su n kulɛ fu nin n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
- 19 “Nu ɔku mɔɔ yɛ, ‘N dan sɔɔ ɪnaatɛ-nyɪnsa kudu nin, nu n dan kpee n naa taa bamu dɔɔ ku, ɪmu su n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
- 20 “Nu ɔku mɔɔ bila yɛ, ‘N dan kili ɔkyu nin, n mɛɛ yɛ n taalɛ ba.’
- 21 “Nu kɪyaafɔlɛ mu taa asɪn mu ba tɔwɛ mu-nyɪrɪpɛ. Nu kɪkpaara wuya mu nyɛ agbu, nu ɔ sa mu kɪyaafɔlɛ mu kɔnɔ yɛ, ‘Bilen, kpee kadɛ mu tɔ agbenbi su yɛ ɪkpa-bi naa biya atiripu yɛ aboobi yɛ agyaatanapu yɛ amugulɛ-mugulɛ wuya ana.’
- 22 “I man kyɛɛɛɛ nu kɪyaafɔlɛ mu ba tɔwɛ mu yɛ, ‘Ɖnyɪrɪpɛ n waa fɛɛ kanan mu nu fu sa kɔnɔ mu, amaa ɪkyɪnakpa san ɪ bu tɔ.’
- 23 “Nu ɔnyɪrɪpɛ mu bwii tɔwɛ mu kɪyaafɔlɛ yɛ, ‘Kpɛ ɪkpa mu nu ii kpee ndɛ su, yɛ ndɔɔ ana tɔ, kɛ fu yɛgɛ ba ba kɛ mɛ kɪkpaara kɪ bɔla.
- 24 N tɔwɛ fanɛ fɛɛ, asa mu nu n tu bamu Sososi mu ɔku mɛɛ yɛ ɔ daa mɛ kensi-gyii agyitɔ mu ku.’ ”

Krisito Obuupu Kasula Mu Gbaa-gbaa Oyu laasa

(Matiwu 10:37-38)

- 25 Yesu maa kubu damantɛ kuku ba maa naa mu, nu o biliŋi tɔwɛ bamu yɛ,
- 26 “Nu ɔku kan ɛɛ ba mɛ asɛ, nu o mee biti mɛ ɔ kyɔ mu-sɛ yɛ mu-nyi, mu-ka yɛ mu-bii ana, mu-daa ana yɛ mu-supu ana, apɪkyu yɛ apɪnyɪn, halu mu gbaa-gbaa mu nkpa dee, ɔ mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
- 27 Nu ɔkumaa mu nu ɔ mɛɛ sula mu oyu laasa, kɛ o buu mɛ mu, ɔ mɛɛ taalɛ waa mɛ obuupu.
- 28 “Fɛɛ nu fanɛ ɔku ii biti ɔ pɔyi kɪkpaara lala mu, nɛnɛ nu ɛɛ waa? Pɔyi kɛ o piili mu ɔ mɛɛ gyankpaa ku mu afulee mu nu ee biti ɔ taa pɔyi, kɛ o wu fɛɛ mu afulee mu ii biti ɪ fuɔ kɪpɔyi mu abɛɛ ɪ mɛɛ yɛ ɪ fuɔ?
- 29 Nu akutɔ ee piili ɔpɔrɛ gyankpaasa, nu ɔ man taalɛ lɔwɛ mu, ɔkumaa mu nu o wu kɪmu mu, ee biti ɔ ŋmasɛ mu yɛ,
- 30 ‘Odunwura nɪmu piili kɪkpaara kɪpɔyi amaa ɔ man taalɛ pɔyi lɔwɛ.’
- 31 “Abɛɛ owura mɔɔ, nu maa owura ku bee biti ba ba kɔ, nu ɔ mɛɛ kyɪna ku tɔ yɛ ɛ taalɛ taa mu anaakɔpu ngbɪn kudu naa gyaŋa owura banban mu maa mu anaakɔpu ngbɪn adɔnyɔ?
- 32 Nu ɔ mɛɛ taalɛ kɔ yɛ mu mu, ee biti ɔ lɛɛ asa sun ɔbanban mu asɛ saŋa mu nu ɔ san ɔ bu kata-kata, kɛ ɔ taasɛ kanan mu nu ba waa kɛ keyuula kɪ ba bamu nsana.

33 Kanin okpa kulun maṅa su, okumaa mu nu o man yege koto kumaa mu nu o su mu, o mee taale waa me obuupu.

34 “Nfole i buron, amaa nu nfole okon kan luwe mu, mine koto nu bee biti ba taale taa waa ke i bila i waa okon?”

35 I man su kyaare sa koto ku kilonjo, amoo bee taa kyeege foyi. Okumaa mu nu o su asu mu, o nu.”

Luka 15

Kabulupu foyisa mu kinasan

(Mativu 18:12-14)

1 Kakaaku nu lenpoo akoolupu ye alibi awaapu ba ba saree bee nu Yesu ase.

2 Nu Farasii abi ye nbara akaapupu bee kolite ye, “Onyin nimo u koolu alibi awaapu halu maa bamu bee buga bee gyii.”

3 Tuto nu Yesu bo bamu kinasan kinimo ye,

4 “A taa fee nu fane to oku kan o su nbulupu kilfa ke bamu to okulun o foyi. Nu o mee ye o yege adikpano ye akpano mu afitiri to, ke o nate biti omuni o foyi mu naa fuu sanya mu nu ee biti o wu mu?”

5 Nu o kan wu mu mu, i yege nu mu ansi i gyii, ke o taa mu gyaga mu abaakpan su,

6 ke o taa mu ba kewu. Ke o tu mu kyemine ana ye mu kikaara su abi saree, ke o towe bamu ye, ‘Fan ba tii me su ke i gyii ansi, lu fee n wu me kabulupu mu nu o foyi mu.’

7 N towe fane kesintin, okpa kulun maṅa su kensi-gyii kii biti ki baa ki bu susu, fee alibi awaapu kulun maa kyeege mu nfeere i kyoo gaa fee asa adikpano ye akpano mu nu bee ku bamu n-yu fee bamu ikpa i kyiigi nu i man tiri fee ba kyeege bamu nfeere.

Kefulee kederebi foyisa mu kinasan

8 “Abee a taa fee okyu ku mu nu o su gbite nderebi kudu nu imo kukulun foyi. Nu o mee tuwa fitla ke o foge kikaara ku biti kimo naa fuu sanya mu nu ee biti o wu kimo?”

9 Nu o kan wu kimo mu, ee tu mu kyemine ana ye mu kikaara su abi ba saree to, ke o towe bamu ye, ‘Fan ba tii me su ke i gyii ansi, lu fee n wu me kederebi mu nu ki foyi mu.’

10 N towe fane kesintin fee, okpa kulun maṅa su kensi-gyii ii biti i baa i bu lbwaare nbooo ase fee alibi awaapu kulun maa kyeege mu nfeere.”

Kebii foyisa mu kinasan

11 Nu Yesu kyaga su ye, “Onyin ku kyina o bu to nu o su nbii-nyinsa-bii anyo.

- 12 Nu kebi a se mu towe mu-se ye, 'Me-Se, barige fu kapaty e mu kpini to ke fu taa me lee sa me.' Imu su, mu-se barige kapaty e mu to ntun nyo sa bamu.
- 13 "Nke gber ee kamaa to mu, kebi a se fe mu kapaty e mu kpini, kuola kusu loo to kpee osuwule ku su kata-kata. Tuto nu o naa gyii mu afulee mu kpini kusubo to lwe.
- 14 Saŋa mu nu o gyii mu afulee mu kpini lwe mu, nu akun damante a tye osuwule maŋa su kpini, nu kitiri fufuli ki kitaa mu.
- 15 Imu su o kpee naa waa kusun sa kase maŋa su ode-bi ku mu nu o taa mu fee o ku mu akuuri su.
- 16 Ee biti agyito mu nu akuuri bee gyii mu kigyii, amaa o man nye.
- 17 "Saŋa mu nu mu nfeere i ba mu to mu, o towe sa mu n-yu ye, 'Me-Se adoo pu mu kpini agyito a gbigi bamu, yege n bu nfu n biti n wu akun lewu.
- 18 N biti n kusu bwii kpee nse ase ke n naa towe mu ye, Nse, n waa lbwaare ye fu alibi.
- 19 Imu su n man bila dagaa gbaa fee fu tu me ye fu-bii, taa me waa fee fu adoo pu mu to oku.'
- 20 Kanin su o kusu yii su bwii ee ba mu-se ase. "Amaa saŋa mu nu o dan san o bu kata ye kewu mu, mu-se wu mu, nu o wu mu kuwee. Nu o sile naa gyaŋa mu-bii mu, nu o baari mu to.
- 21 "Nu kebi mu towe mu-se ye, 'Nse n waa lbwaare ye fu alibi. Nu n man bila dagaa gbaa fee fu tu me ye fu-bii.'
- 22 "Amaa nu mu-se towe mu ayaafole ye, 'Fan waa bilen! Fan taa kitaa kpare ba bun mu, fan lee kepini ba waa mu kbaa-bi to, ke fan waa mu asibita.
- 23 Ke fan naa kitaa naate bonbi-nyinsa mu ba moo ke a gyii, ke a kyaa gyii ane ansi.
- 24 Lu fee mi kebi-nyinsa-bii numu daa wu nin, nu o bwii kyinji, o foyi nin, nu n bwii benti mu.' Tuto nu ba piili bee gyii bamu ansi.
- 25 "Saŋa maa to mu yege obii bilisa ase mu bu ndoo to. Maa lu ndoo ee ba nu o be tiri kewu to mu, o nu ulun ye kakyaa i maa kpira mu-se kikpaara su.
- 26 Imu su o tu mu-se ayaafole mu to oku, nu o taase mu kuto mu nu ku waa.
- 27 Nu o lee kono ye, 'Fu-supu i bwii ba, nu fu-se moo mu naate bonbi-nyinsa mu. Lu fee fu-supu bwii ba kewu ye kumu nkpa ye alanftya.'
- 28 "Tuto nu o daa mu nye agbu ye o man bila ye o loo kikpaara su. Kanin su mu-se lu kpee naa towe waa mu ye o loo ba.

29 Amaa ɔ lɛɛ mu-sɛ kɔnɔ yɛ, ‘Ku! Nsu unumu kpini n maa sun fu fɛɛ kɔnyɛ. Nu n man kina fu kɔnɔ kunu. Mɛnɛ kɔtɔ nu fu putɔ sa mɛ? Fu man sa mɛ halu kabwu gbaa kɛ maa mɛ kyɛmɛnɛ ana a mɔɔ gyii anɛ ansi.

30 Amaa fu kebii-nyinsa nɛmu mu nu ɔ naa nyita fu kapatiyɛ lu akyu gyaga su, nu ɔ naa bwii ba kewu mu, fu mɔɔ naatɛ bonbi-nyinsa sa mu.’

31 “Nu ɔsɛ mu lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Mi-bii, fu bu mɛ asɛ nfu saɲa kumaa, nu kɔtɔ kumaa mu nu n su mu gyɛ fu lɛɛ nin.

32 Imu su yɛgɛ ɪ waa anɛ ɔkɔn kɛ a kyaa gyii anɛ ansi, lu fɛɛ fu-supu nɛmu daa wu nin, nu ɔ bwii kyinjɪ, ɔ fɔyɪ nin, nu n bwii benti mu.’ ”

Luka 16

Okusupu Mu Nu Mu Ansi A Tin Mu Kɔɲasan

1 Yesu tɔwɛ mu abɪlapu yɛ, “Atɔ wuya ku ɪ kyina ɔ bu tɔ nu ɔ su ɔkusupu mu nu ɛɛ ku mu kapatiyɛ su. Nu atɔ wuya mu nu fɛɛ ɔkusupu mu ii nyita mu kapatiyɛ.

2 Imu su ɔ tu mu nu ɔ taasɛ mu yɛ, ‘Mɛnɛ asin nu n nu n lu fu su falɛ? Taa mɛ kapatiyɛ mu nu n taa waa fu kibaa tɔ mu kpini biya mɛ, kɛ fu karagɛ imu kɔnɔ sa mɛ, lu fɛɛ fu man bila yɛ fu ku mɛ kapatiyɛ su.’

3 “Nu ɔkusupu mu fɛ nfɛɛrɛ yɛ, ‘Nɔnɔnɔ nɛnɛ nu n bitɪ n waa? Mɛ-nyirɪpɛ u kɔɔlɛ mi kusun ɛɛ lu mɛ asɛ, nu n man bɔlɔn kɛ n waa kasɛ kukuu kusun, nu ɪ su mɛ ipeeli yɛ n naa kulɛ.

4 N nyi kanan mu nu n bitɪ n waa nu kusun mu ki kan lu mɛ kibaa tɔ mu, asa bee bitɪ ba kɔɔlɛ mɛ bamu akpaara su.’

5 “Imu su ɔ tu mu-nyirɪpɛ akɔ wuya ana nu ɔ taasɛ ɔgyankpaapu mu yɛ, ‘Mɛ-nyirɪpɛ kɔkɔ afɛnɛ nu fu su?’

6 “Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N su kɔkɔ olifu nɔ galɔn alfa aburuwa.’ “Nu ɔkusupu mu tɔwɛ mu yɛ, ‘Kɔɔlɛ fu ɔwɔlɛ, kɛ fu kyina bilen kɛ fu kyɔrɔɔ ana.’

7 “Nu ɔ taasɛ ɔnyɔsapu mu yɛ, ‘Afɛnɛ kɔkɔ nu fu su?’ Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Akyɛmɛnɛ sa fanɛ n-yu, nu ɪ kan ba fɛɛ atɔ mu saɲa ɪ kyun mu, lbwaare ii bitɪ ɔ kɔɔlɛ fanɛ ba nkpa kakpaa tɔ.

8 “Atɔ wuya mu ba yin ɔkusupu mu nu mu ansi ɪ tin fɛɛ maa su kanyaasin. Lu fɛɛ kanɪn nu dulinyaa nɛmu tɔ asa ba su kensi tin kikyɔ bɛɛ waa asa ɪ kyɔ kanan mu nu lbwaare asa ba su bɛɛ waa asa mu.”

9 Nu Yesu kyaga su tɔwɛ yɛ, “Fan taa fanɛ dulinyaa tɔ atɔ kyɛ asa tɔ bitɪ akyɛmɛnɛ sa fanɛ n-yu, nu ɪ kan ba fɛɛ atɔ mu saɲa ɪ kyun mu, lbwaare ii bitɪ ɔ kɔɔlɛ fanɛ ba nkpa kakpaa tɔ.

10 “Omɔ nu ee gyii kesintin atɔ gbɛrɛɛ su mu, ɔ bila ee gyii kesintin atɔ kikyɔ su. Nu omɔ nu ɔ mee gyii kesintin atɔ gbɛrɛɛ su mu, kanɪn maa nu ɔ mɛɛ yɛ ɔ gyii kesintin atɔ kikyɔ su.

- 11 Imu su nu fu mee gyii kesintin dulinyaa ato su mu, animu ii biti o taa lbwaare kuwura-gyii mu ato mu nu i man su okaa mu waa fu abaa to?
- 12 Nu fu mee gyii kesintin oku kapatye su mu, lbwaare mee ye sa fu mu ato mu nu o da ye o sa fu mu.
- 13 “Kiyaafole kulon mee taale sun anyirpe anyo. Nu i kan ba kanin mu, ee biti o kisi oku ke o ba ee biti oku, abee ee biti o baa ee sun oku ke o kina oku. Fen mee taale sun lbwaare ye afulee.”

Yesu Kaapu asa aku

(Matiwu 11:12-13; 5:31-32; Maki 10:11-12)

- 14 Farasii abi mu nu bee biti afulee gaa ba maa nu unumu kpini mu, ba gbexee Yesu.
- 15 Nu o towe bamu ye, “Fane banimu i gye asa mu nu fen waa fee fane ikpa i kyiigi asa ansi to, amaa lbwaare nyi kanan mu nu fane nkolo to i du. Lu fee kuto mu nu ki gye kuto kpare asa ansi to mu, ki gye kuto kisisa sa lbwaare.
- 16 “Ba towe lbwaare Asinkyan ylasa mu nu tgye Mosesi nbara ye lbwaare atowepu mu kikaapu naa fuu Gyon saja. Lu kanin saja manja i su ii kpee mu, ba towe asin danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii mu su, nu okumaa nimu kpan mu n-yu ee loo to.
- 17 Ii biti i baa i bupeo sa susu ye kase i maa nyaa, i kyo fee lbwaare nbara mu pii i maa lu to.
- 18 “Okumaa mu nu o kina mu-ka nu o naa kili okyu ku mu, o nyita kekili, nu onyin mu nu o kili okyu mu nu mu-kuli kina mu mu gbaa o koole oku mu-ka.”

Ato Wuya Ku Maa Lasarusi

- 19 Nu Yesu kyaga su towe ye, “Afulee wuya ku i kyina o bu to. Kake kumaa ee bun ato bunsan danbirasa fee agoo maa kente, yegge ee gyii mu n-yu kake kumaa.
- 20 Odibapu ku gbaa kyina o bu to, nu bee tu mu ye Lasarusi mu nu mu n-yu su kpini, i su lo. Nu kake kumaa bee sula mu ba bee yila ato wuya nimu kebuno.
- 21 Nu ee biti fee o daa nye agyito mu nu i lu ato wuya mu teeburi su i tye kase mu gbaa gyii. Halu igyoono gbaa bee ba bee nyita mu lo mu to.
- 22 “Saja ku to mu odibapu mu be wu, nu lbwaare nbao ba taa mu kpee lbwaare nyimisa Abraham ase susu. Ato wuya mu gbaa be wu nu ba pula mu.
- 23 O naa loo Sitaane fulon to yegge o bu awurufa to. O diyaa mu ansi mu, o wu Lasarusi maa te Abraham ase kata-kata.
- 24 Imu su, o tu mu ye, ‘Ose Abraham, wu me kuwee ke fu sun Lasarusi ke o taa mu kibaabi nyo nkyu to, ke o taa ba yuula me kanandulo, lu fee n gyii awurufa fulon nimu to.’

- 25 “Amaa Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ. ‘Mi-bii, nyinji fɛɛ saɲa mu nu fu kyina fu tɛ nkpa tɔ kase su mu fu nye atɔ danbrasa nu Lasarusi mɔɔ nye atɔ libi, amaa nbunbu mu ee gyii ɔkɔn yɛgɛ fɛɛ fii gyii awurufɔ.’
- 26 Inumu kpini kamaa mu, kikyɔbɔɔ lala ku ki dɛ ana fane nsana, nu ɔkɔmaa mu nu ee biti ɔ lu nfu kpee fane ase mu mɛɛ yɛ ɔ taale, nu ɔku mɛɛ taale lu fane ase ba anɛ ase nfu.’
- 27 “Nu atɔ wuya mu lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Kanin bire mɛ-sɛ n kulɛ fu nin, sun Lasarusi o bwii kpee mɛ-sɛ kɪkpaara su.’
- 28 Lu fɛɛ, n su mi-supu ana anuu. Yɛgɛ ɔ naa da bamu amu tɔ kɛ ba man ba katɪn mu nu n bu n gyii awurufɔ fale.’
- 29 “Abraham lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Mosesi nbara yɛ lbwaare atɔwɛpu kɪkaapu mu ɪ bu bamu ase, bɛ taale nu lu imu tɔ.’
- 30 “Nu ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Ayee, mɛ-sɛ Abraham, nu ɔku kan lu lewu tɔ naa tɔwɛ bamu mu, bee biti ba yɛgɛ alibi kiwaa.’
- 31 “Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, ‘Ba kan ba man nu Mosesi nbara yɛ lbwaare atɔwɛpu kɪkaapu mu, halu nu ɔku kan kyinji lu lewu tɔ gbaa kpee bamu ase mu, ba mɛɛ yɛ ba kɔɔlɛ mu gyii.’ ”

Luka 17

Alibi Asɪn

(Matiwu 18:6-7, 22-23; Maki 9:42)

- 1 Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu yɛ, “I waa nɛnɛ, atɔ mu nu ɪ yɛgɛ nu nyimisa ɪ waa alibi mu ii biti ɪ ba. Amaa ɔsa mu nu ii biti ɪ bɔla mu su kɛ ɪ ba mu, mu laaku.
- 2 Fɛɛ nu mu kusɔ butɛ ɪ gye yɛ, ba taa kubuu lala ŋmina mu ɔbulɛ tɔ naa tuɔ ɔpu tɔ gbaa mu, ɪ bɔ sa mu fɛɛ ɪ maa bɔla mu su nu nbii wuribi numu ɔku naa waa alibi.
- 3 Imu su fan baa fan da fane n-yu su. Nu fu-supu kan waa fu alibi mu taase mu, nu ɔ kan nu mu n-yu kase mu, kɛ fu taa mu alibi kɛɛ mu.
- 4 Nu ɔ kan waa fu alibi ulu isunɔ kake kulɔn, nu ɔ kan nu mu n-yu kase ba tɔwɛ fu ulu isunɔ yɛ, ‘N man waa danbrasa mu,’ taa mu alibi kɛɛ mu.”

Kɪkɔɔlɛ-gyii Asɪn

- 5 Nu asunpu mu ba tɔwɛ Onyɪrɪpɛ yɛ, “Tii anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii su kɛ ki nye akɔɔ.”
- 6 Nu Onyɪrɪpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Nu fan kan fan su kɪkɔɔlɛ-gyii pii fɛɛ gowa abi gbaa mu, fɛn taale tɔwɛ oyu lala numu yɛ, ‘Faa fu ilin kpini fii kyiigi naa yii ɔpu tɔ,’ kɛ i nu fane ase.
- 7 “Nu fɛɛ fane ɔku su kiyaafɔlɛ nu ɛɛ dɔɔ abɛɛ ɛɛ ku nbulupu su mu, nu ɔ kan lu ndɔɔ tɔ ba mu, fu dan taale tɔwɛ mu yɛ, ‘Waa bilen kɛ fu ba kyina gyii?’

8 Ayee! Fii biti fu tɔwɛ mu yɛ, ‘Dɪŋa mɛ kalaatɪpwɛ agyitɔ ba yii mɛ kɛ n gyii kɛ n nuu. N kan lɔwɛ mu, kɛ ngbaa fu, fu naa gyii kɛ fu nuu.’

9 Imu su i tiri fɛɛ ɔ fwaala kɪyaafɔlɛ mu kɔtɔ mu nu ɔ tɔwɛ yɛ ɔ waa sa mu abɛɛ?

10 Kanɪn maŋa nu fanɛ gbaa fanɛ, nu fan kan waa kɔtɔ kumaa mu nu lbwaarɛ tɔwɛ fanɛ yɛ fan waa mu, fan tɔwɛ yɛ, ‘An gyɛ lbwaarɛ ayaafɔlɛ mu nu a man su kyaarɛ, an dan waa kɔtɔ mu nu ɪ dagaa a maa waa mu nɪn.’ ”

Yesu Kyɛ Abootipu Kudu

11 Saŋa mu nu Yesu ii kpee Gyerusalem mu, ɔ bɔla Samariya yɛ Galile usuwulɛ ngyaŋɛ nɪn.

12 Maa kpee kadɛ-bi ku su mu, ɔ gyaŋa anyɪn kudu nu bɛɛ lɔ kibootoo. Nu anyɪn mu ba ylɛ kata,

13 nu ba kuusi kenken yɛ, “Onyɪrɪpɛ Yesu, wu anɛ kɔwɛɛ.”

14 Yesu maa wu bamu mu, nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ “Fan taa fanɛ n-yu naa kaapu aseepu.” Ba maa kpee mu nu ba nyɛ alanfɪya.

15 Bamu tɔ ɔku, maa wu fɛɛ ɔ nyɛ alanfɪya mu, o bwii ba ee kuusi kenken ɛ yɪn lbwaarɛ.

16 Nu o be muŋa Yesu ayaa tɔ, nu ɔ fwaala mu lu kɔtɔ mu nu ɔ waa sa mu mu su. Nu kanɪn kanyɪn maŋa gyɛ Kasamariya-nyɪn nɪn.

17 Nu Yesu taasɛ yɛ, “Man gyɛ asa kudu ɪ nyɛ alanfɪya. Fɪnɛ nu asansa akpanɔ mu ba bu?”

18 Mɪnɛ su nu kadɛndɛmandɛ nɪmu nkun ɪ taalɛ bwii ba fwaala lbwaarɛ?”

19 Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Kusu natɛ, fu kɪkɔɔlɛ-gyii kɪ yɛgɛ nu fu nyɛ alanfɪya.”

Ibwaarɛ Kuwura-gyii Mu Ku Ba

(Matiwu 24:23-28, 37-41)

20 Saŋa ku nu Farasii abi ba taasɛ Yesu yɛ, “Kakɛ mɔɔ nu lbwaarɛ kuwura-gyii mu kii biti kɪ ba?” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “lbwaarɛ kuwura-gyii mu fɛn mɛɛ yɛ fan taa fanɛ ansi wu kɪ maa ba.

21 Nu ɔku mɛɛ yɛ ɔ taalɛ tɔwɛ yɛ, ‘Ku kimu ndee’ abɛɛ ‘kɪ bu falɛ’. Lu fɛɛ lbwaarɛ kuwura mu kɪ bu fanɛ tɔ.”

22 Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “Saŋa ku ii biti ɔ ba, nu fɛn biti fɛɛ fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu mɛ nkɛ mu kuku, amaa fan mɛɛ yɛ fɛn wu.

23 Nu asa bee biti ba tɔwɛ fanɛ yɛ, ‘Mu ɪ bu falɛ mu’ abɛɛ ‘Mu ndee’. Amaa fan man waa fan buu bamu.

24 N tɔwɛ fanɛ unumu lu fɛɛ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa kibwii ba mu, ii biti ɪ baa i du nɪn fɛɛ bulayɪ maa gyii usɛɛ ŋmanɛ sɔsɔ lu kɪbaafun nɪmu naa lu kɪbanban nɪmu.

25 Amaa ɪ dagaa fɛɛ n gyankpaa wu awurufɔ gaa, kɛ kɪnaana nɪmɔ tɔ abi ba kɪna mɛ.

26 “Fɛɛ kanan mu nu ɪ waa anɛ naana Nowa saɲa mu, kanɪn nu ii biti ɪ waa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa kibwii ba saɲa mu gbaa.

27 Anɛ naana Nowa saɲa mu, asa ba kyɪna bee gyii yɛgɛ bee nuu, bee kili naa fɪvɔ kake mu nu anɛ naana Nowa loo ɔkɪlɪ mu tɔ. Nu nkyu ɪ ba muuri bamu kpini.

28 “Kanɪn nu ɪ waa Loti saɲa mu, asa ba kyɪna bee gyii yɛgɛ bee nuu, bɛɛ fɛ yɛgɛ bɛɛ sɔɔ, bee duu yɛgɛ bɛɛ pɔyɪ.

29 Amaa kake mu nu Loti lu Sodom kade tɔ mu, nu fɪlɔn ye kuduri lu sɪsɪ ba diyɛ bamu kpini.

30 “Kanɪn nu ii biti ɪ waa kake mu nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n biti n lɛɛ mɛ n-yu kaapu mu.

31 Kanɪn kake maa nu ɔku kan ɔ bu kewusunɔ mu, nu mu atɔ a bu kɪkpaara mu su mu, ɔ man bila kpee kɪkpaara su naa taa atɔ. Kanɪn ɪ gyɛ sa ɔmu nu ɔ bu ndɔɔ tɔ mu, ɔ man bila bwii kpee kewu kɛ ɔ naa taa kutɔ ku.

32 Fan nyɪnji Loti mu-ka.

33 ɔkɪmaa mu nu ee biti fɛɛ ɔ mɔlgɛ mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti ɪ lu mu abaa tɔ. Nu ɔkɪmaa mu nu ɔ taa mu nkpa sa lu mɛ su mu, ee biti ɔ nye kɪmu.

34 Kanɪn kagyanbwɛ maɲa mu, asa anyɔ bee biti ba baa ba dɛ kalan kulɔn su, kɛ lbwaare ɔ taa ɔku yɛgɛ ɔku.

35 Akyu anyɔ bee biti ba baa bɛɛ kɔyɪ atɔ, kɛ lbwaare ɔ taa ɔku yɛgɛ ɔku.

36 Anyɪn anyɔ bee biti ba baa bee sun kusun ndɔɔ tɔ, kɛ lbwaare ɔ ba taa ɔku yɛgɛ ɔku.”

37 Nu abulapu mu ba taase ɔnyɪrɪpɛ Yesu ye, “Fɪnɛ nu ii biti ɪ waa.” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Katɪn kɪmaa mu nu belɛnbuni bu mu, tutɔ nu agyɪnbwii gbaa ba ba gyanɛ.”

Luka 18

Kɪɲasan Lu Okulapu-kyu Ye Asɪn Ogyipu Ku Su

1 Nu Yesu bɔ mu abulapu kɪɲasan mu nu ku kaapu bamu fɛɛ, ba ba bɛɛ kulɛ kabwaare kulɛ saɲa kɪmaa, kɛ ba man yɛgɛ bamu n-yu nnyɔ bamu.

2 Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Asɪn ogyipu ku ɪ bu kade kuku su, nu ɔ man sɪlɛ lbwaare nu ɔ man taa nyɪmɪsa tu sehn.

3 Nu okulapu-kyu ku gbaa bu kade maɲa tɔ, ɔ maa su ɛɛ ba asɪn ogyipu mu ase ɛɛ kulɛ mu ye, ‘Kye mɛ tɔ kɛ n gyii biri mɛ dun ana.’

4 I kyεεεε gaa nu ɔ mee waa sehn ee sa mu. Amaa kamaa to mu, asin ogyipu mu towe waa mu n-yu ye, 'I gye kesintin fee man sile lbwaare nu man taa nyimisa tu sehn.

5 Amaa lu kitintin mu nu okulapu-kyu numu i tintin me fale su mu, n biti n ku ke n taa mu kesintin sa mu. Man gye kanin mu kiba mu nu ee ba nfu fale, ii biti i kan sa me kulɔ.' "

6 Nu Onyurpe Yesu towe ye, "Fan nu kutɔ mu nu asin ogyipu mu nu o mee gyii kesintin mu gbaa towe?"

7 Nu i gye kanin bire mu, mine i waa nu lbwaare mee ye o gyii kesintin sa bamu nu ba gye mu lee mu, nu bee su bee tu mu kakyɔwape ye kagyanbwe? Abee ee biti ɔ kyaga su ee kina?"

8 N towe fane kesintin ye, lbwaare ii biti ɔ ku su bilen-bilen fee ɔ taa bamu kesintin sa bamu. Amaa saɲa mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n kan ba mu, n biti n nye bamu nu ba kɔɔle me gyii kase su?"

Kɔɔasan lu Kafarasii-nyin Ye Lenpoo ɔkɔɔlepu su

9 Nu Yesu bila bo kɔɔasan numu sa asa mu nu bee ku fee bamu ikpa i kyiigi, yeye bee ku okumaa numu kɔɔan. ɔ towe ye,

10 "Asa anyɔ aku ba kpee kabwaare-sunkpa aye ba naa kule lbwaare. Bamu to ɔku gye Kafarasii nin, nu ɔku moɔ gye lenpoo ɔkɔɔlepu.

11 Nu Kafarasii-nyin mu yile mu kukwu kule lbwaare ee yin mu n-yu ye, 'lbwaare, n fwaala fu gaa fee maa n man du fee asa mu nu ba san mu, n mee yuuri, abee n mee puni asa abee n man gye ɔsa mu nu n nyita kekili abee n man du fee lenpoo ɔkɔɔlepu mu nu ɔ yile nfu fale.

12 N nmina kɔnɔ nke nnyɔ, nke nsunɔ kumaa to, nu n barige me ato to ntun kudu, nu n taa ketun kulɔn n sa fu.'

13 "Amaa lenpoo ɔkɔɔlepu mu bire yile kata ye mu. Nu ɔ man diyaa mu ansi ku susu, amaa ɔ taa mu kɔbaa gyaga mu kɔkɔɔ su towe ye, 'lbwaare, alibi ɔwaapu i gye me, wu me kuwee.'

14 Ba bwii kpewu. Amaa n towe fane kesintin fee, lenpoo ɔkɔɔlepu mu i gyii asu lbwaare ase, man gye Kafarasii-nyin mu. Imu su fane okumaa mu nu ɔ kusaa mu n-yu susu mu, lbwaare i biya mu kase, nu fane okumaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase mu, lbwaare i kusaa mu susu."

Yesu waa Nbii Mu Kusee

(Matiwu 19:13-15; Maki 10:13-16)

15 Tutɔ nu asa aku gbaa ba su bamu nbii wuribi bee ba Yesu ase, ke ɔ taa mu abaa gyaga bamu su. Mu abulapu mu ba maa wu kanin mu, ba gya bamu.

16 Amaa Yesu tu nbii mu ba mu ase nu o towe ye, “Fan yegbe nbii mu ba ba me ase, ke fan man tii bamu okpa. Lu fee banimu fale daa kudubi nu lbwaare kuwura-gyii mu gye bamu lee.

17 N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o mee ye o koolle lbwaare kuwura-gyii fee kebii mu, o mee ye o loo kumu to.”

Yesu Maa Atɔ Wuya Ku

(Matiwu 19:16-30; Maki 10:17-31)

18 Nu Gyiwu abi ogyankpaapu ku taase Yesu ye, “Okapupu danbrasa, mine nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?”

19 Nu Yesu taase mu ye, “Mine su nu fu tu me ye odanbrasa? Oku man gye odanbrasa, amoo lbwaare nkun.

20 Fu nyi lbwaare nbara asin mu nu kaapu ye, ‘Man nyita kekili, man moo nyimisa, man kan yuuri, man waa nyama yilepu antjesa wuya, ke fu taa beere sa fu-se ye fu-nyi?’ ”

21 Nu onyin mu lee kono ye, “N buu nbara umu kpini lu mi kibii to.”

22 Yesu maa nu kanin mu, o towe mu ye, “I san fu kuto kulon. Naa fe kuto kumaa mu nu fu su ke fu taa afulee mu sa atiripu, ii biti i yegbe fu bilinji ato wuya susu. Ke fu ba buu me.”

23 Amaa maa nu fale mu, i ko mu. Lu fee o gye ato wuya gaa.

24 Nu Yesu ku mu kyiiim, towe ye, “I biti i baa i bulon sa ato wuya ana fee ba yegbe bamu n-yu ke ba buu lbwaare kuwura-gyii mu kikaapu.

25 Kesintin ii biti i baa i buroo sa nyooma fee o taale loo baasa obo to bule, i kyo fee ato wuya maa yegbe mu n-yu ke o buu lbwaare kuwura-gyii mu kikaapu.”

26 Nu bamu nu ba nu mu ba taase ye, “Kanin bire anumu u taale nye kamolge?”

27 Nu Yesu lee kono ye, “Kuto mu nu nyimisa mee taale waa mu, lbwaare bire ee taale waa.”

28 Nu Pita towe mu ye, “Ku! An yegbe kuto kumaa nu an baa an buu fu fale!”

29 Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, okumaa mu nu o kusu yegbe kewu abee mu-ka abee mu-daa ana ye asupu abee akuyepu abee mu-bii ana lu lbwaare kuwura-gyii kikaapu mu su mu,

30 ee biti o nye fale ato gaa, nbunbu kakyina nimu to ye nkpa kakpaa mu nu ii biti i ba kamaa to mu?”

Yesu Towe Mu Kelewu Ye Mu Kyinji Asin

31 Sana ku Yesu taa abulapu kudu anyo mu lu ikaa su, nu o towe bamu ye, “An kpee Gyerusalem ke kuto kumaa mu nu lbwaare atowepu mu ba kyuroo yila lu me, Daadimaadi Obii-nyinsa su mu i ba to.

32 Bee biti ba lɛɛ mɛ sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ke ba waa mɛ yɛyɛyɛ, ke ba saale mɛ, ke ba tuu nkyɔle wurige mɛ su, ke ba taa awulibi tɛje mɛ ke ba mɔɔ mɛ.

33 Ke imu kake sasapu mu ke n bwii kyinji ba nkpa to.”

34 Amaa abulapu mu ba man nu inimu kase. Lu fee asin mu kase baala bamu su, nu ba man nyi kutɔ mu nu ee towe mu.

Yesu kye akɔɔlepu gyaatanapu

35 Yesu maa tiri Gyeriko to mu, yɛge gyaatanapu ku te akpa ase ee kule ato.

36 Maa nu asa damante ba maa kyun mu, o taase ye, “Mɛne u waa?”

37 Nu ba towe mu ye, “Yesu Kanasareti-nyin mu i kyun kanin maɲa.”

38 Nu o kuusi tu ye, “Yesu, Owura Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kuwee!”

39 Nu asa mu nu ba bu Yesu ansi to mu, ba gya mu ye o bun mu kɔɔ su, amaa o dan san o maa su ee kuusi kenken ye, “Owura Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kuwee!”

40 Nu Yesu yile nu o sa kɔɔ ye ba taa mu biya mu. Maa tiri mu to mu, Yesu taase mu ye,

41 “Mɛne nu fii bitɛ fee n waa sa fu?” Nu o lɛɛ kɔɔ ye, “Onyirɛ, n bitɛ fee mi ansi i bila bugi.”

42 Nu Yesu towe mu ye, “Fu ansi i bugi! Fu kɔɔle-gyii ki yɛge nu fu nye alanfiya.”

43 Opula maɲa to mu ansi i bila bugi nu o buu Yesu, yɛge ee yin lbwaare. Nu asa mu kpini ba maa wu kanin mu, ngbaa bamu ba yin lbwaare.

Luka 19

Yesu maa Lenpoo akɔɔlepu Sakiyosi asin

1 Yesu loo Gyeriko kade to bola ee kyun.

2 Onyin ku kyina o bu tuto mu kitu i gye Sakiyosi. O kyina o gye lenpoo akɔɔlepu obilisa nin, nu o gye ato wuya.

3 O kyina ee bitɛ o wu Yesu ye mu ansi, amaa maa gye nyimisa deɛ su mu, o man taale, lu sakyɔ mu su.

4 Imu su o sile kpee ansi to naa dii oyu ku ke o nye wu Yesu, lu fee tuto su nu Yesu ii bitɛ o bola.

5 Yesu maa fu opula maɲa mu o ku susu wu mu, nu o towe mu ye, “Sakiyosi, kplige ba bilen. N bitɛ n suge fu aye ndaga.”

6 Imu su nu o kplige bilen taa kinsi gyii waa mu nsa-nsa.

- 7 Asa ba wu inmu nu ba piili bɛɛ kɔlɛ ye, “O kpee naa sugɛ alibi ɔwaapu su.”
- 8 Amaa Sakiyosi kusu yɛ nu ɔ tɔwɛ Ɔnyirɛ Yesu ye, “Ku Ɔnyirɛ, n biti n barigɛ mɛ kapatɛ tɔ kɔnyɔ, kɛ n taa kɪbaafun sa atiripu. Nu n kan kɔlɛ afulee lu ɔku asɛ i kyɔ kanan mu nu i dagaa fɛɛ n kɔlɛ mu, n biti n ka mu kanin kuko maɲa kilu kɪnaa.”
- 9 Nu Yesu tɔwɛ mu ye, “Kamɔlɛgɛ ki ba fu ayɛ ndaga, lu fɛɛ ngbaa fu, fu gye Abraham kanaana-bii nin.
- 10 Lu fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n ba nin ye n ba biti kɛ n mɔlɛgɛ bamu nu ba fɔyl.”

Ayaafɔlɛ Danbirasa Anyɔ Ye Kɪyaafɔlɛ Ɔwɔlɛgyɔpu Mu

(Matiwu 25:14-30)

- 11 Saɲa mu nu bɛɛ san bee nu fale asin mu, nu ɔ maa tiri Gyerusalem tɔ mu, asa mu ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ lbwaare kuwura-gyii mu kii biti ki piili opula tɔ, umu su ɔ bɔ bamu kɪɲasan
- 12 ye, “Ɔsa kpare ku i kpee kata-kata kadɛ ku, ɔ naa gyii kuwura kɛ o bwii ba.
- 13 Imu su ɔ tu mu ayaafɔlɛ kudu nu ɔ sa bamu ɔkumaa nɪmu afulee mu nu i budu, nu ɔ tɔwɛ bamu ye, ‘Fan taa kanin afulee maɲa sun kusun naa fuu saɲa mu nu n biti n bwii ba.’
- 14 “Amaa ɔsuwɔlɛ mu su asa ba kisi mu, nu ba sun gya mu su naa tɔwɛ katɪn mu nu ee kpee mu owura lala mu ye, ‘A mɛɛ biti ɔnyɪn nɪmu o be gyii anɛ su kuwura.’
- 15 “Tuto abilisa mu ba bun mu kuwura birɛ, nu o bwii ba kewu. Nu o sun tu mu ayaafɔlɛ mu nu ɔ taa afulee mu sa bamu mu, kɛ o wu tɔnɔ mu nu ba nyɛ lu kanin afulee maɲa su.
- 16 “Ɔgyankpaasa mu ba tɔwɛ ye, ‘Ɔnyirɛ, fu afulee mu, i kuugɛ kanin ulu kudu tii su’.
- 17 “Nu mu-nyirɛ mu tɔwɛ mu ye, ‘Nsa ye kusun, mɛ kɪyaafɔlɛ danbirasa. Lu kanan mu nu fu taalɛ gyii ato pii nɪmu su ye kesintin mu, n taa ndɛ kudu waa fu kɪbaa tɔ ye fu ku su.’
- 18 “Ɔnyɔsapu mu ba tɔwɛ ye, ‘Ɔnyirɛ fu afulee mu i bwii kuugɛ ulu kunuu tii su.’
- 19 “Nu mu-nyirɛ lɛɛ kɔnɔ ye, ‘N taa ndɛ nnuu waa fu kɪbaa tɔ ye fu ku su.’
- 20 “Nu mu kɪyaafɔlɛ ku gbaa ba tɔwɛ ye, ‘Ɔnyirɛ, fu afulee ndee. N taa kɪmu ŋmina kikyibi tɔ taa yɪla katɪnku.
- 21 N silɛ fu nin, lu fɛɛ fu asin i bulun gaa. Nu fu taa kutɔ mu nu ki man gye fu lɛɛ, nu fu kpa ato mu nu man gye fu i duu.’

22 “Mu-nyiripe mu lee kɔnɔ ye, ‘Fu gye kyaafole kumu to ɔlon wuya. Fu gbaa-gbaa fu kɔnɔ to asin nu n biti n taa tale fu. Fu nyi fee me asin i bulun, nu n taa ato mu nu i man gye me lee, nu n kpa ato mu nu man gye me i duu.’

23 Mine i waa nu fu man taa me afulee manja naa yila afulee ɔyilekpa ke i kuuge agyaga sa me? Naafɔɔ n maa ba fale ke n ba kɔole umu agyaga.’

24 “Nu ɔ tɔwe bamu nu ba yile tuto mu ye, ‘Fan kɔole afulee mu lu mu ase, ke fan taa sa ɔmu nu ɔ nye lu kudu tii su mu.’

25 “Nu ba tɔwe ye, ‘Onyiripe, ɔ wula nye afulee mu nu i budu.’

26 “Nu onyiripe mu lee kɔnɔ ye, ‘N tɔwe fane ye, ɔkumaa mu nu ee ku umu nu ba taa waa mu abaa to su danbirasa mu, bee biti ba taa gaa tii mu su. Amaa ɔmu nu ba man taa iku waa mu abaa to kpini-kpini mu, gberɛɛ kumaa mu nu ɔ su mu bee biti ba kɔole lu mu ase.’

27 Amaa onyiripe mu taa agbu tɔwe ye, ‘Bamu nu ba gye me dun ana, nu be mee biti n maa gyii bamu su kuwura mu, fan taa bamu ba mɔɔ mi ansi to nfu.’ ”

Yesu kyina kuruma su loo Gyerusalem fee Owura

(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Gyɔn 12:12-19)

28 Nu Yesu maa tɔwe inumu lowe mu, ɔ gyankpaa kubu mu ee kpee Gyerusalem.

29 Maa tiri Betifage maa Betani nde mu nu i bu Olifu kibɔ ɔbulɛ to mu, o sun mu abulapu anyɔ nu ɔ tɔwe bamu ye,

30 “Fan kpee kade mu nu ki bu fane ansi to mu. Nu fan maa dan fen loo kumu to mu, fen biti fan wu kekuruma-bon ku mu nu ɔku man putta dii mu maa kyaa oyu. Fan Saanɛ mu biya me nfu.

31 Nu ɔku kan taase fane ye, ‘Mine i waa nu fen saanɛ mu mu?’ fan tɔwe mu ye, ‘Onyiripe mu ii biti mu.’ ”

32 Bamu nu Yesu sun mu, ba naa wu mu fee kanan mu nu ɔ tɔwe bamu mu.

33 Ba maa saanɛ kuruma mu, mu wuya ana ba taase bamu ye, “Mine i waa nu fen saanɛ kuruma mu?”

34 Nu ba lee kɔnɔ ye, “Onyiripe mu ii biti mu.”

35 Ba taa mu ba sa Yesu, nu ba taa bamu ataa gyaga mu su. Nu ba kye Yesu to nu o dii kyina mu su.

36 Maa kpee mu, asa ba taa bamu ataa tuu ɔkpa to.

37 Yesu maa tiri Gyerusalem opula mu nu ɔkpa u kplige to ii kpee Olifu kibɔ mu su mu, abulapu ye kubu damante ba piili bee kuusi bee yin lbwaare kinsigyɛ to lu adangana mu nu ba wu Yesu maa wula waa mu su.

38 Bɛɛ tɔwɛ yɛ, “lbwaarɛ ɪ waa Owura mu nu ɛɛ ba mu kitu to su mu kusee. Keyuula ki bu susu. Nu bunyaa ɪ dagaa lbwaarɛ.”

39 Farasii abi aku mu nu ba bu sakyo mu to mu ba tɔwɛ Yesu yɛ, “Ɔkaapupu, tɔwɛ fu abupu yɛ ba bun bamu nno su.”

40 Nu Yesu lɛɛ kɔno yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kɛ fan nu fɛɛ, nu ba kan bun bamu nno su gbaa, halu abuu gbaa ii biti i kuusi.”

Yesu su sa Gyerusalem abi

41 Ba maa tiri Gyerusalem to nu o wu kadɛ mu, o su sa kɪmu asa.

42 Nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Nu fan daa fan nyi ɔkpa mu nu kii biti ki biya fanɛ keyuula ndaga kakɛ nɪmu mu, naafɔɔ ɪ burɔn. Amaa nbunbu fen mee yɛ fen wu ɔkpa mu.

43 Kakaaku ii biti ɪ ba, kɛ fanɛ akisipu ba kusu yɪɛ fanɛ su, kyaabɔɔ fanɛ kɛ ba nyan fanɛ lu fanɛ abaafun kpini.

44 Bee biti ba da fanɛ kasɛ, fanɛ yɛ nbii mu nu ba bu fanɛ asɛ kpini. Bɛ mɛɛ yɛ ba yɛgɛ fanɛ ɔpɔrɛ kubuu kulun ki gyaga kɪmu birisa su. Lu fɛɛ sanja mu nu lbwaarɛ ba fanɛ asɛ mu, fan man taale pɛɛɛ bu.”

Yesu gya asa lu kabwaarɛ-sunkpa ayɛ

(*Matiwu 21:12-17; Maki 11:15-19; Gyɔn 2:13-22*)

45 Nu Yesu loo kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mu opula to, nu o piili ɛɛ gya bamu nu bɛɛ fɛ ato mu.

46 Ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Ba tɔwɛ yɪɛ Asunkyan yɪɛɛ mu to yɛ, ‘Mɛ kikpaara kii biti ki baa ki gye kabwaarɛ-kulɛ kikpaara nin, amaa fan taa kɪmu bilinji bamu nu bee yuuri ɔlun su mu ɔbaalakpa.’ ”

47 Kake kumaa nɪmu ɛɛ kaapu kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mu to, amaa lbwaarɛ aseepu bilisa yɛ nbara akaapupu yɛ asa mu to agyankpaapu bee biti fɛɛ ba moɔ mu.

48 Amaa ba man taale nye ɔkpa mu nu ba bola su kɛ ba waa kanɪn, lu fɛɛ asa mu kpini ba taa bamu n-yu mata mu bee nu mu asɛ.

Luka 20

Ba taasɛ Yesu lu mu ɔlun su

(*Matiwu 21:23-27; Maki 11:27-33*)

1 Nu ɪ ba fɛɛ kakaaku Yesu bu kabwaarɛ-sunkpa kasɔroga to ɛɛ kaapu asa yɛgɛ ɛɛ tɔwɛ bamu asɪn danbirasa mu. Nu Aseepu abilisa yɛ nbara akaapupu yɛ kadɛ to abilisa gbaa ba tii su, nu ba ba mu asɛ.

2 Nu ba taasɛ mu yɛ, “Tɔwɛ anɛ, animu ɔlun su nu fu su fu waa ato nɪmu? Animu ɪ sa fu ɔlun manja?”

3 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Ngbaa me n biti n taase fane asin ku ke fan lee me kɔnɔ.

4 Ibwaare kekyugyee mu nu Gyɔn gyee asa mu, ki lu susu nin abee ki lu asa ase?”

5 Nu bamu gbaa-gbaa bamu ba taa kumu su nfeere nu ba ye, “Nu an kan tɔwe ye, ‘Ki lu susu mu’, ee biti ɔ taase ye, ‘Mune i waa su nu fan man kɔɔle gyii?’

6 Amaa nu an kan tɔwe ye, ‘I lu asa ase mu’, asa mu kpini bee biti ba twu ane abuu, lu fee ba kɔɔle gyii fee Gyɔn gye lbwaare ɔtɔwepu nin.”

7 Imu su, ba lee Yesu kɔnɔ ye, “An man nyi ntin mu nu Gyɔn kekyugyee mu lu.”

8 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Kanin bre, ngbaa me n mee ye n tɔwe fane ɔlon mu nu n su n waa inumu kpini.”

Kɔnɔsan lu ahayuru ku su

(Matiwu 21:33-36; Maki 12:1-12)

9 Nu Yesu bɔ bamu kɔnɔsan numu ye, “Onyin ku dɔɔ wayin kudɔɔ. Nu ɔ taa hayu sa adɔɔpu ku, nu o kpee ɔkra naa kyeeere.

10 Saɔa mu nu oyu mu abi kitɔye fuu mu, nu kudɔɔ wuya mu sun mu kɔyaafɔle, kpee ahayuru mu ase ye ba sa mu wayin oyu mu iku lu mu kudɔɔ mu tɔ. Amaa ahayuru mu ba dayi kɔyaafɔle mu bwiiyaa mu abaa kpan.

11 Nu ɔ bila bwii sun kɔyaafɔle pupwe, nu ba bila bwii dayi mu, waa mu ipeeli tɔ, bwiiyaa mu abaa kpan.

12 Nu ɔ bila bwii sun ɔsasapu, nu ba bila dayi larige mu, lee mu lu kudɔɔ mu tɔ.

13 “Inumu kamaa mu, kudɔɔ wuya mu ye, ‘Nene nu n biti n waa? N biti n sun me kɔkɔɔ tɔ obii, akuto bee biti ba taa beere sa mu.’

14 “Amaa saɔa mu nu kudɔɔ mu ahayuru ba wu obii mu, ba taa nfeere mu su tɔwe ye, ‘Onumu i gye kapatɔye ogyipu mu, fan yege a mɔɔ mu, ke atɔ mu a bilinji ane lee.’

15 Tutɔ nu ba lee mu lu wayin kudɔɔ mu tɔ nu ba mɔɔ mu. “Nbnbu, mune gbaa nu oyu kudɔɔ wuya mu ii biti ɔ waa ahayuru mu?”

16 Kudɔɔ wuya mu ii biti ɔ ba mɔɔ ahayuru mu, ke ɔ taa oyu kudɔɔ mu sa aku.” Nu asa mu ba maa nu fale mu ba tɔwe ye “Ibwaare ɔ taa kanin kpee kata.”

17 Nu Yesu ku bamu ansi tɔ, taase bamu ye, “Asinkyan yilasa maa tɔwe ye, ‘Kubuu mu nu apɔyuru ba kina mu, kumu i ba bilinji kibɔntɔnbulɔntɔ kubuu kpare mu’ mu, nene nu u kaapu?”

18 Nu ɔkumaa mu nu ɔ tɔye kubuu maɔa su mu, ee biti ɔ gyayi tɔ buriburi. Nu ɔkumaa mu nu kubuu mu ki tɔye mu su mu, ee biti ɔ patɔye tɔ.”

Ba taase Yesu lenpoo kika sa Roma Owura lala

(Matiwu 22:15-22; Maki 12:13-17)

19 Nu nbara akaapupu mu ye aseepu abalisa mu ba bu fee kirjasa mu nu o boo mu i yii bamu nin. Nu bee biti okpa ba kita mu opula manja to. Amaa ba sile asa mu.

20 Yegge abalisa mu ba taa bamu ansi yii Yesu su, nu ba lee apetipu aku ye ba waa mu ansi su kidanbrasa. Bee fe nfere fee bee biti ba nye Yesu kita lu mu asin to wesa su, ke ba taa mu sa osuwule okusupu alulunpu.

21 Imu su apetipu mu ba towe Yesu ye, “Okapupu, an nyi fee fu i towe nu fu kaapu kuto mu nu ki buron, nu fu mee mege to, amaa nu fu kaapu lbwaare okpa mu kyekye su.

22 Imu su i daaga fee a ka tututu sa Roma Isuwule Owura lala Kayisa, abee a man ka?”

23 Nu Yesu bu fee apetipu mu bee da mu oto to nin, ke ba nye nu mu kono to asin. Imu su o towe bamu ye,

24 “Fan taa nderebi mu ba ke n ku.” Maa wu kumu mu, nu o taase ye, “Animu foto ye kitu i gyan kumu su?”

25 Nu ba lee kono ye, “Owura lala Kayisa lee nin.” Nu Yesu towe bamu ye, “Kanin bire fan taa kuto mu nu ki gye Owura lala Kayisa lee mu sa mu, ke fan taa kuto mu nu ki gye lbwaare lee mu sa lbwaare.”

26 Lu kanan mu nu o lee bamu kono su mu, i kyinkyin apetipu mu, nu ba laato. Imu su ba man taale ba nye mu kono to asin ku ba taa kita mu sakyu mu to.

Kikiyi lu lewu to ye kekili asin

(Matiwu 22:23-33; Maki 12:18-27)

27 Gyiwu abi kubu mu nu bee tu ye Sadusi mu nu ba ye kelewu kyini man bu to mu, aku ba ba Yesu ase ye asin taasasa. Nu ba towe mu ye,

28 “Okapupu, ane naana Mosesi kyurjo sa ane ye, nu oku kan wu san okulapu-kyu, nu ba man kuvge mu, i tiri fee mu-supu o taa mu kili, kuvge nbii sa mu-daa mu.

29 To! Anyibii asuno aku ba kyina ba bu to. Nu ogyankpaapu mu kili okyu mu nu o man kuvge nu o wu.

30 Nu onyosapu mu kili okulapu-kyu mu, nu mu gbaa mu wu.

31 Nu osasapu mu gbaa kili mu, nu o wu. Nu i waa kanan halu asa asuno mu kpini ba kili mu, yegge bamu to oku maa okyu mu ba man kuvge.

32 Imu laalaalwe mu okulapu-kyu mu gbaa ba wu.

33 Imu su an biti a taase ye fee nu kake lala mu nu asa kpini ba kan kyini lu lewu to mu, bamu to komo ii biti o baa o gye mu-kuli? Lu fee bamu asuno manja kpini ba wula kyina kili mu.”

34 Nu Yesu lee kono ye, “Dulinya nimu to bire asa bee kili.

35 Amaa bamu nu lbwaare wu ye i dagaa fee ba nye kelewu kyini, ke ba kyina dulinyaa pupwe to mu, ba man bila ye ba kili.

36 Ba man bila ye ba wu kakaaku, lu fee bee biti ba baa be du nin fee lbwaare nbo. Ba gye lbwaare nbii lu fee ba maa kyini lu lewu to su.

37 Nu lu kelewu kyini asin bire, Mosesi gbaa koolo gyii. Kanin su, saja mu nu o wu kipunfa maa diyee mu, o towe lu lbwaare su ye, mu i gye Abraham maa Isaki ye Gyekobu lbwaare mu.

38 O man gye alewupu lbwaare nin, amaa o gye asa kusa lee nin. Lu fee lbwaare ansi to mu alewupu banimu ba san ba te nkpa to.”

39 Nu nbara akaapupu mu aku ba towe ye, “Okaapupu, fu towe kumu kyeekyee.”

40 Inimu kamaa mu oku man bila taale nye kokolo osu taase mu sehn.

Om̄u nu lbwaare wula lee mu asin

(Matiwu 22:41-46; Maki 12:35-37)

41 Nu Yesu taase bamu ye, “Mune su nu bee taale bee towe ye, Om̄u nu lbwaare wula lee mu gye Owura Dawidi kanaana-bii?”

42 Lu fee Dawidi gbaa-gbaa towe mu llun owule mu to ye, ‘Onyirpe lbwaare towe me-Nyirpe ye, “Kyina me gyisa su nfu,

43 naa fvu saja mu nu n biti n taa fu dun ana ba waa fu ayaa ogyagakpa.”’

44 Nu Dawidi gbaa-gbaa u tu mu ye, ‘Onyirpe’ bire, nene i waa su nu o gye mu kanaana-bii?”

Nbara Akaapupu

(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

45 Saja mu nu asa mu ba san bee nu mu, Yesu towe mu abulapu mu ye,

46 “Fan ku fan n-yu su danbirasa lu nbara akaapupu mu su. Ba gye bamu nu bee biti ikaale lala kubun bee kyaaboo to, nu bee biti fee ba taa beere fwaala bamu agya to, bee biti ba kyina ngya kpare su kabwaare-kule ogyanekpa ye ogyanegyiikpa.

47 Bee pina akulapu-kyu bee koolo bamu akpaara, nu bee yile ipula bee kule kabwaare-kule bunswusa mu nu i nye pina asa fee ba gye asa danbirasa. lbwaare ii biti o bute kanin asa manja asu gaa.”

Luka 21

Okulapu-kyu otiripu mu kakae

(Maki 12:41-44)

1 Yesu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu o diyaa mu ansi wu ato wuya ana ba maa su afulee bee waa kakae kidakaa to mu.

2 Nu o bila wu okulapu-kyu otiripu ku gbaa maa taa nderebi anyo ba waa to.

³ Nu Yesu ye, “N tɔwe fanɛ kesintin fɛɛ, okulapu-kyu otiripu nɔmu waa tɔ afulee ɔ kyɔ bamu kpini.

⁴ Asa banɔmu kpini, ba lɛɛ lu bamu afulee gaa mu nu ba su mu tɔ nin. Amaa ɔkyu nɔmu bure halu maa mu kitiri kinumu mu, ɔ taa mu afulee mu nu ɔ su mu kpini ba waa tɔ.”

Yesu tɔwe kabwaare-sunkpa aye kiboyi mu asin yila

(Matiwu 24:1-14; Maki 13:1-13)

⁵ Nu Yesu abulapu mu aku bee biri kiligyima bɛɛ lu kabwaare-sunkpa aye mu, kanan mu nu ki burɔn, ye abuu danbirasa mu nu ba taa pɔyi, ye atɔ mu nu asa ba kɛɛ nu ba taa lɔɔ obu mu sa lbwaare. Amaa Yesu tɔwe bamu ye,

⁶ “Imu nu fan wu fale kpini, saɲa ku ii biti ɔ ba yege fen mɛɛ bila ye fen wu kubuu kulɔn gbaa ki maa gyan kuku su, bee biti ba nin kubuu kumaa nɔmu tuu kase.”

⁷ Nu ba taase mu ye, “Ɔkaapupu, saɲa mɔmɔ nu fale atɔ nɔmu a biti a waa? Nu mɔne sunkaala ii biti ɪ waa kaapu fɛɛ saɲa mu fuu fɛɛ kanɔn atɔ nɔmu ii biti ɪ waa?”

⁸ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Fan baa fan da su, ke ɔku ɔ man pɔna fanɛ. Lu fɛɛ asa gaalaagaa bee biti ba ba mɛ kitu tɔ ba tɔwe ye, ‘Mɛ ɪ gye Ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ mu’. Nu bee biti ba bila tɔwe ye, ‘Laalaaluwe saɲa mu tee tiri tɔ’. Amaa fan man buu bamu.

⁹ Fan kan nu kɔnaa ye ɪkɔ su mu, fan man waa kufuu. ɪ dagaa fɛɛ fale atɔ nɔmu ɪ maa gyankpaa ba kanɔn pɔyi. Amaa ɪ mɛɛ kaapu fɛɛ laalaaluwe mu tee tiri tɔ nin.”

¹⁰ Nu Yesu bila kyaga su ye, “Ɔsɔwule ii biti ɔ kɔ ye ɔsɔwule, ke awuragyi ye awuragyi ba kɔ ye abaa.

¹¹ Ke kase ki gyingyen ipula kukwu-kukwu, ke akun ye alɔ kyanɛsa a tɔye katɔn kumaa nɔmu, ke atɔ mu nu a su kufuu ye sunkaala lala-lala a lu susu.

¹² “Amaa pɔyi ke inumu kpini ɪ ba mu, bee biti ba kitaafanɛ ke ba nyanla fanɛ. Bee biti ba taa fanɛ kpee kabwaare-kule igyanɛkpa naa gyii fanɛ asin, ke ba naa tii fanɛ ibu. Bee biti ba taa fanɛ kpee awura ye alɔnpu ansi tɔ, lu mɛ su.

¹³ Inumu ii biti ɪ yege ke fan nye ɔkpa tɔwe asin danbirasa mu sa bamu.

¹⁴ Amaa fan yege ɪ baa ɪ bu fanɛ nfɛere tɔ fɛɛ, ɪ man dagaa fan yiyɛɛ lu asin mu nu fen biti fan naa tɔwe kɔɔle fanɛ n-yu mu su.

¹⁵ Kpalɔ fɛɛ n biti n sa fanɛ kanyaasin, ke n kaapu fanɛ asin mu nu fen biti fan naa tɔwe, yege fanɛ akisipu ɔku mɛɛ taale kina abɛɛ ɔ gyii umɔre lu kutɔ mu nu fan tɔwe mu su.

¹⁶ Fanɛ akɔugepu abɛɛ adaa ye asupu abɛɛ fanɛ kuupu ana abɛɛ akyemɔne bee biti ba lɛɛ fanɛ sa, ke ba mɔɔ fanɛ tɔ aku.

- 17 Nu okumaa numu ii biti o kisi fane, lu me su.
- 18 Amaa halu fane oku kinyinibi kulun gbaa mee ye o foyi.
- 19 Fan kan nye nu fan yile fane kikoolo-gyii to kenken mu, ii biti i molige fane.

Yesu towe Gyerusalem kiboyi mu asin yila

(Matiwu 24:15-21; Maki 13:14-19)

- 20 “Nu fan kan wu fee anaakoru ba kyaaboo Gyerusalem kade mu, fen biti fan bu fee kumu kinyita ki tiri to.
- 21 Kanin su bamu nu ba bu Gyudeya kase su mu, ba lu sile kpee abu to, nu bamu nu ba bu Gyerusalem kade to moo ba lu, nu bamu nu ba man bu kade mu to mu, ba man loo Gyerusalem kade mu to.
- 22 Kpalu fee unumu i gye lbwaare kusu bute nke mu, umu ii biti i yegge lbwaare Asinkyan yilasa mu kpini i ba to.
- 23 Nu akyu mu nu ba su ito ye bamu nu ba su nbii-nyepusa mu laaku! Lu fee awurufo lala a biti a ba tiye kase manja su, ke lbwaare agbu lala mu i ba Gyiwu abi su.
- 24 Isakunde nu bee biti ba taa moo Gyiwu abi mu aku, ke ba kita ba bamu aku naa bilini anye ndendemande usuwule su. Nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu bee biti ba taa Gyerusalem waa bamu kebiti naa fuu saja mu nu lbwaare nmina sa bamu mu.

Yesu kibwii ba

(Matiwu 24:29-31; Maki 13:24-27)

- 25 “Nu usinkaala ii biti i waa kyowe ye obwaayi ye akyikpebi to. Nu opu ilawu ye apaa a maa da su mu, i yegge nu kufuu ki kita asa mu nu ba bu kase su kpini, ke ba waa yereyeru.
- 26 Nu ba maa ku ba gyoo kanin ato mu nu ii biti i waa fale mu, kufuu ii biti i yegge asa ba kirin-kirin, kpalu fee ato mu nu i bu susu mu kpini ii biti i gyinyen lu umu ipula.
- 27 Kanin saja manja mu bee biti ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa su olun ye bunyaa lala n lu abwaare-wule to n ba.
- 28 Nu fan kan wu saja mu nu fale ato numu ii biti i piili mu, fan kusu yile ke fan diyaa fane ansi susu, lu fee fane kamolige mu ki tiri to.”

Kijasan lu Kidinpo oyu su

(Matiwu 24:32-35; Maki 13:28-31)

- 29 Nu Yesu boo bamu kijasan numu ye, “Fan ku kidinpo oyu ye iyu mu nu i san mu kpini.
- 30 Saja mu nu fan wu i maa poroge mu, fen nyi fee kkye ki tiri to.

- 31 Kanin ɔkpa maɲa su, nu fan kan wu ato nɪmɔ a maa waa mu, fan bu fɛɛ lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri to.
- 32 “N tɔwe fane kesintin fɛɛ, ndaga kakyina nɪmɔ to asa ba mɛɛ ye ba wu lowɛ, pɔyi kɛ ato nɪmɔ kpini ɪ waa.
- 33 Susu ye kase kpini ii biti ɪ kyun, amaa mɛ kɔnɔ to asin mu bire, ɪ mɛɛ ye ɪ kyun kpaa.
- 34 “Fan baa fan da fane n-yu su, kɛ fan man taa fan n-yu sa kensi-gyii gaa, ye kata-buu ye kakyina to ato bitisa kukyo, kɛ kanin kake maɲa ki man ba purigi fane fɛɛ ɔɔbu maa da kunun mu.
- 35 Kpalɪ fɛɛ ii biti i purigi asa mu nu ba tɛ kase su mu kpini.
- 36 Imu su saɲa kumaa fan baa fan da su, kɛ fɛn kule kabwaare-kule kɛ ɪ lɛɛ fane lu ato mu nu ii biti ɪ ba fale, kɛ fan taale yile mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ansi to.”
- 37 Kake kumaa nɪmɔ Yesu u kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu kalaatɔpwe kumaa nɪmɔ mɔɔ ee kpee ɛɛ de Olifu kibɪ mu su.
- 38 Nu nyenyenu kumaa nɪmɔ mɔɔ asa mu bee kpee kabwaare-sunkpa aye mu to bee nu mu ase.

Luka 22

Gyudasi kyula ye ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa

(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Gyɔn 11:45-53)

- 1 Nke mu nu Gyiwu abi bee gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔɲɔ bodobodo mu nu ba man taa kɪfɛ tinsa waa to mu tiri to. Kanin saɲa maɲa nu bee tu ye Kanyaɲɛ nbunɔ mu.
- 2 Nu aseepu bilisa ye nbara akaapupu bee biti ɪkpa mu nu ba taa kɪtaa Yesu mɔɔ kɛ ɔku ɔ man wu, lu fɛɛ ba sɪlɛ sakyo mu.
- 3 Tutɔ nu Sitaane taa nfɛɛɛ libi waa Gyudasi mu nu bee tu Isikariyoti mu to. ɔ gye asunpu kudu anyɔ mu to ɔku.
- 4 Nu Gyudasi kpee aseepu bilisa ye kabwaare-sunkpa kɪkpaara akunpu bilisa mu ase, nu maa bamu ba naa taa nfɛɛɛ ɔkpa mu nu ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa.
- 5 Nu ɪ waa bamu ɔkɔn, nu ba tɔwe kyula ye bee biti ba sa mu afulee.
- 6 Nu o kyula nu ee biti ɔkpa mu nu ɔ taa lɛɛ Yesu sa bamu, kanan mu nu sakyo mu ba man nyɛ wu.

Yesu asunpu ba lɔɲɔ Kanyaɲɛ nbunɔ agyito

(Matiwu 26:17-25; Maki 14:12-21; Gyɔn 13:21-30)

- 7 Kake mu nu Gyiwu abi bee gyii bamu Bodobodo mu nu ba man taa kɪfɛ tinsa waa to, ye Kanyaɲɛ nbunɔ kabulupu mu kimɔɔ fuu.

8 Nu Yesu sun Pita maa Gyɔn nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan naa lɔɔ atɔ mu nu an biti a taa gyii Kanyaɲe nbunɔ agyito mu.”

9 Nu ba taase Yesu ye, “Fɩne nu fii biti fɛe a naa lɔɔ imu yila?”

10 Nu Yesu lɛe kɔnɔ ye, “Fan maa dan fen loo kadɛ lala mu tɔ mu, fen biti fan gyaɲa ɔnyin ku maa su kolobi ye nkyu. Fan buu mu loo kikpaara mu nu ee loo mu su.

11 Kɛ fan tɔwe kikpaara wuya mu ye, ɔkaapupu mu ye, ‘Nku afɔ obu mu nu maa me abulapu an biti a kyina tɔ gyii Kanyaɲe nbunɔ mu?’

12 Ee biti ɔ kaapu fane obu lala ku mu nu ki bu abansuru mu su, nu ɔ lɔɔ kumu tɔ waa kumu kutɔ kumaa. Fan lɔɔ agyito mu yila tutɔ.”

13 Ba lu naa wu atɔ mu kpini fɛe kanan mu nu Yesu tɔwe bamu mu. Nu ba kuula Kanyaɲe nbunɔ mu.

ɔnyirɩe Agyito

(Matiwu 26:26-30; Maki 14:22-26; 1 Korinto 11:23-25)

14 Saɲa mu maa fɩu mu, Yesu maa mu asunpu ba naa kyina tutɔ bee gyii.

15 Nu ɔ tɔwe bamu ye, naafɔɔ n biti gaa fɛe maa fane an gyii Kanyaɲe nbunɔ agyito animu pɔyi kɛ n gyii me awurufɔ mu.

16 Lu fɛe n tɔwe fane ye, n man bila ye n gyii fale agyito animu, naa fɩu kutɔ mu nu agyito numu kigyii kase u kaapu i waa lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.

17 Tutɔ nu Yesu taa kɔɔpu mu, nu ɔ taa afwaala sa lbwaare nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan kɔɔle kinumu barge tɔ sa abaa.

18 Lu fɛe n wɩla tɔwe fane ye, n man bila ye n nuu fale nta numu naa fɩu saɲa mu nu lbwaare kuwura-gyii mu ki ba mu tɔ.”

19 Nu ɔ taa bodobodo, nu ɔ fwaala lbwaare, nu ɔ kpɛe kumu tɔ sa bamu, tɔwe bamu ye, “Kinumu i gye me kayu-wɩle mu nu fane su, n taa lɛe saraga. Fan gyii kumu taa nyinji me.”

20 ɔkpa kulɔn maɲa su ba maa gyii kalaatɩwe agyito luwe mu, nu ɔ taa kɔɔpu sa bamu tɔwe ye, “Nta numu i gye lbwaare katɔwe kyula pupwe mu nu n taa me nkalan tii imu kɔnɔ, nu n kyeege wurige sa fane.

21 Amaa n tɔwe fane ye, ɔsa mu nu ee biti ɔ lɛe me sa mu, maa mu abaa i bu agyito numu tɔ.

22 Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n kpee lbwaare ase fɛe kanan mu nu lbwaare wɩla tɔwe yila mu. Amaa ɔmu nu ee biti ɔ lɛe me sa mu, mu laaku.”

23 Tutɔ nu mu abulapu mu ba piili bɛe taase abaa bamu tɔ ɔmɔɔ ii biti ɔ waa kanin asin numu?

Kamɔɔre-gyii lu kbulsa su

- 24 Nu kamɔɔrɛ-gyii ki tɔye Yesu abulapu mu su lu ɔmu nu ɔ gye bamu to ɔbilisa.
- 25 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Dulinya nɔmu to awura bɛɛ nyan bamu asa nun, amaa bamu asa mu bɛɛ tu bamu ye, ‘Ane akɔyɛtɔpu.’”
- 26 Amaa fan man yege fane lee ɔ baa o du kanin. Fane to ɔmu nu ɔ gye ɔbilisa mu, o bilinji fee kebii, ke fane ɔgyankpaapu mɔɔ o bilinji fee fane kɔyaafɔle.
- 27 Ɔmɔmɔ i gye ɔbilisa? Ɔmu nu ee ba kyina nu ee gyii mu, abee ɔmɔɔ nu ee buya agyito mu? Man gye ɔmu nu ɔ ba kyina ee gyii mu? Amaa mee me n bu fane ase n sun fee kɔyaafɔle.
- 28 Me awurufɔ to mu fan yle me kamaa.
- 29 Fee kanan mu nu me-Se sa me ɔkra fee n gyii kuwura mu, kanin ɔkra manja su nu ngbaa me n sa fane ye fan gyii kuwura.
- 30 Nu n kan be gyii kuwura mu, n biti n yege maa fane an gyii, ke a nuu teeburi kulun su, ke fan kyina nwuragya su ke fan tale Israyi abi nbunɔ kudu anyɔ mu.”

Yesu tɔwe ye Pita ii biti o be kina mu

(Matiwu 26:31-35; Maki 14:27-31; Gyɔn 13:36-38)

- 31 Yesu tɔwe Pita ye, “Simon, Simon! Nu nfu! Sitaane kule ɔkra lbwaare ase, ke ɔ bɔla kutuu to ku su kyaale fane fɔyi fee ayu waate mu.
- 32 Amaa Simon, n kule kabwaare-kule sa fu ke fu kikɔɔle-gyii ki man tɔye. Nu fu kan kyeege fu nfere ba me ase mu, waa fu tɔɔmaa ana abulapu mu ɔlun to.”
- 33 Amaa Pita lee kɔnɔ ye, “Ɔnyirɔpe, n kuula me n-yu fee obu kitii to gbaa n biti n buu fu kpee, nu halu lewu gbaa maa fu an biti a wu.”
- 34 Nu Yesu tɔwe ye, “Pita! Pɔyi ke kyaase ɔ bun kagyanbwe nɔmu mu, fii biti fu kina llu isa ye fu man nyi me.”
- 35 Tutɔ nu Yesu taase mu abulapu mu ye, “Sanja mu nu n kyina sun fane yege fan man su afulee ɔwaakpa ye itaakpe ye asibita mu, fan pan kuto ku?” Nu ba lee kɔnɔ ye, “A man pan sehn.”
- 36 Nu Yesu ye, “Amaa nbunbu bre ɔkumaa mu nu ɔ su afulee ɔwaakpa ye taakpe mu ɔ taa. Nu ɔkumaa mu nu ɔ man su sakunde mu, ɔ fe mu balumaasu ke ɔ taa sɔɔ kuku.
- 37 Lu fee ba kyurɔɔ me n-yu su asin yila ye, ‘Ba taa mu buga alibi awaapu to.’ Imu su n tɔwe fane ye i dagaa fee kanin Asinkyan ylasa nɔmu i ba to kesintin nbunbu lu me su.”
- 38 Nu ba tɔwe ye, “Ɔnyirɔpe, ku isakunde anyɔ ndee.” Nu ɔ lee kɔnɔ ye, “I kukwe.”

Yesu taa kensi payi kule kabwaare-kule

(Matiwu 26:36-46; Maki 14:32-34)

- 39 Nii Yesu lu tuta, nu maa mu abulapu mu ba kpee olifu kibii mu su, fee kanan mu nu ba wola bee waa mu.
- 40 Ba maa fuu opula manja mu, nu o tawe bamu ye, “Fan kule kabwaare-kule ke fan man lu tye kutuu to ku to.”
- 41 Maa tawe kanin mu, nu o nin lu bamu ase gberere naa yoo manja mu amulii su kule kabwaare-kule ye,
- 42 “Nse, nu i gye fu kebiti mu, yegbe awurufo animu i kilige me. Amaa man gye mi kebiti, waa imu nu i gye fu kebiti.”
- 43 Nii lbwaare kaboo lu susu ba mu ase, ba waa mu olon to.
- 44 Lu kaytyee ye kensi payi su mu, o taa olon kule kabwaare-kule, nu kududuu mu nu u lu mu su u kyole i tye kase mu i du nin fee nkalan.
- 45 Maa kusu mu kabwaare-kule to mu, o bwii naa tu mu abulapu mu ba maa de nsure lu bamu kikipine ye kokolo nyita su.
- 46 Nii Yesu taase bamu ye, “Mune i waa nu fan de nsure? Fan kusu kule kabwaare-kule ke fan man lu tye kutuu to ku to.”

Ba kitaa Yesu

(Matiwu 26:47-65; Maki 14:43-50; Gyɔn 18:3-11)

- 47 Saɗa mu nii Yesu san ee maa su ee tawe mu, nu sakyo ku ba ba lu tuta. Nii mu abulapu kudu anyo mu to oku mu nu bee tu mu ye Gyudasi mu, gyankpaa sakyo mu. Nii o nin tiri Yesu, nu o baari mu to.
- 48 Tuta nii Yesu taase Gyudasi ye, “Kibiri to nu fu su fu lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa fu sa?”
- 49 Tuta mu, Yesu abulapu mu nu ba bu mu ase mu, ba maa wu kuta mu nu kii biti ki waa mu, nu ba taase Yesu ye, “Onyiripe a lee ane isakunde mu ko?”
- 50 Opula manja to nu abulapu mu to oku ne oseepu bilisa ase kyaafole gyisa kusu tin.
- 51 Amaa nu Yesu tawe mu abulapu mu ye, “Fan yegbe kanin kiwaa.” Nii Yesu taa mu kibaa mata onyin mu kusu nu ki kyaga su.
- 52 Nii Yesu taase aseepu bilisa ase ye kabwaare-sunkpa akunpu abilisa ye kade to abilisa mu nu ba ba kitaa mu mu ye, “N gye kumu to olon oyu nin nu fan su isakunde ye agulungu ke fen ba ko ye me?”
- 53 Kake kumaa nimu maa fane nin kabwaare-sunkpa aye to, nu fan man kitaa me. Amaa inimu i gye fane saɗa fee Sitaane kintentenbiri to owura maa sun kusun.”

Pita kina Yesu

(Matiwu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27)

- 54 Tutɔ nu ba kitaa Yesu, nu ba taa mu kpee lbwaare oseepu bilisa ase mu kɩkpaara su. Nu Pita sii kamaa tɔ o buu bamu kɩyaa-kɩyaa.
- 55 Ba maa naa fuu mu, ba dɛɛla fulɔn kɩkpaara mu nsana bɛɛ wule, nu Pita naa sii kyɩna bamu ase.
- 56 Nu oseepu bilisa ase mu kibite wu Pita maa tɛ fulɔn mu ase. O ku mu diin nu o tɔwe ye, “Onyin nɩmu gbaa tii Yesu su.”
- 57 Nu Pita kyɛɛ ye, “Okyu, n man nyi mu kpini-kpini.”
- 58 I maa waa kesin mu, oku mɔɔ bila wu Pita nu o ye, “Ngbaa fu, fu gye bamu tɔ oku.” Nu Pita lɛɛ kɔnɔ ye, “Onyin n man tii su.”
- 59 Saɲa gberɛɛ kamaa mu, nu oku kyaga su ɛ tɔwe ye, “Kesintin, i man su umɔɔre ye onyin nɩmu man tii Yesu su, lu fɛɛ o gye Galile obii nun.”
- 60 Nu Pita tɔwe ye, “Onyin, n man nyi asɩn mu nu fu tɔwe fale su.” Saɲa mu nu o tɔwe kanɩn mu, nu kyaase bun.
- 61 Tutɔ nu Yesu biliɲi ku Pita surum. Nu Pita nyɲi asɩn mu nu Onyɩrɩpe wula tɔwe mu ye, “Pɔyi ke kyaase o bun kɩbwayɩke kinumu mu, fii biti fu kyɛɛ lu isa ye fu man nyi mɛ.”
- 62 Nu Pita lu naa su gaa.

Ba waa Yesu awurɔfo

(*Matiwu 26:67-68; Maki 14:65*)

- 63 Asa mu nu Yesu bu bamu abaa tɔ mu, bee yooli mu yegɛ bɛɛ dayɩ mu.
- 64 Ba waa Yesu kebunbun ansi, nu ba da-da mu itan nu ba ye, “lbwaare otɔwɛpu, kaapu anɛ omu nu o da fu.”
- 65 Nu ba saale mu asebi gaalaagaa.

Abilisa ba taa Yesu ba bamu ogyaɲɛkpa

(*Matiwu 26:59-66; Maki 14:55-64; Gyɔn 18:19-24*)

- 66 Kayɩ maa ke mu, osuwule abilisa ye aseepu bilisa ye nbara akaarupu ba ba gyaɲɛ nu ba taa Yesu ba bamu asɩn ogyikpa mu.
- 67 Nu ba ye, “Tɔwe anɛ, fu i gye Omu nu lbwaare wula lɛɛ mu?” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “N kan tɔwe fane gbaa fan mɛɛ ye fan kɔɔle gyii.
- 68 Nu n kan taase fane asɩn gbaa, fan mɛɛ ye fan lɛɛ mɛ asɩn maɲa kɔnɔ.
- 69 Amaa lu nbunbu nɩmu u su ii kpee mu, mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n baa n tɛ Owura lala Olunpu lbwaare gyisa su.”
- 70 Nu bamu kpini ba taase ye, “Kanɩn su fu i gye lbwaare Mu-Bii mu?” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Imu nu fan tɔwe maɲa.”
- 71 Nu ba ye, “Mɩnɛ asɩn nu an bila an biti a nu tii su? Lu fɛɛ an nu asɩn mu lu mu gbaa-gbaa mu kɔnɔ tɔ.”

Luka 23

Ba taa Yesu ba Paleti maa Herodi ansi to

(*Matiwu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Gyɔn 18:28-38*)

- 1 Nu kubu mu kpini ba kusu taa Yesu naa sa ɔsuwɔle ɔkusupu Paleti.
- 2 Nu ba piili bɛɛ pwu mu asin nɔmu su ye, “An wu kanyin nɔmu maa nyita ane asa ye ba man ka tuutu sa Owura lala Kayisa. Nu ɛɛ tu mu n-yu ye mu ɪ gye Owura ye Ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ mu.”
- 3 Tuɔ nu Paleti taase Yesu ye, “Fu ɪ gye Gyiwu abi owura mu?” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Ɛɛhn, umu nu fu tɔwe maɲa.”
- 4 Nu Paleti tɔwe lbwaare aseepu bilisa mu ye kubu damante mu ye, “N man wu ɔnyin nɔmu n-yu su asin pwusa aku.”
- 5 Amaa ba mata su ye, “Ɔ taa mu kikaapu mu tɔwe kusaa Gyiwu abi kpini nkɔɔ. O piili lu Galile nin halu ba lu nfu.”
- 6 Paleti maa nu Galile kitu mu, nu ɔ taase ye, “Kanyin maa gye Kagalile-nyin nin?”
- 7 Maa bu fɛɛ Yesu lu owura Herodi ɔsuwɔle su mu, ɔ taa mu kpiya Herodi. Saɲa maa to yege ngbaa mu ɔ bu Gyerusalem.
- 8 Owura Herodi maa wu Yesu mu, mu ansi i gyii gaa, lu fɛɛ ɔ wula ee biti mu kyɛɛɛɛ ye o wu mu lu asin mu nu o nu lu mu su mu. Ɔ su tamaa fɛɛ o wu mu ke ɔ waa adangana ke o wu.
- 9 Owura mu taase mu asin taasesa kikyɔ amaa Yesu man lɛɛ mu kɔnɔ.
- 10 Nu lbwaare aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu ba maa su ba yile bɛɛ pwu mu.
- 11 Nu Herodi maa mu anaakɔpu bee yooli mu, nu ba nɲase mu. Nu ba taa kaale bunswusa danbrasa ku bun mu, nu ba bwiiyaa mu kpee Paleti ase,
- 12 Kanin kake maɲa nu ɔsuwɔle ɔkusupu Paleti maa owura Herodi ba bilinj akyɛminɛpu. Naafɔɔ ba kyina ba gye adun nin.

Ba bun Yesu lewu kɔpwe

(*Matiwu 27:15-26; Maki 15:6-15; Gyɔn 18:39—19:16*)

- 13 Nu ɔsuwɔle ɔkusupu Paleti tu lbwaare aseepu bilisa mu ye kade abilisa ye asa mu kpini ba gyanɛ.
- 14 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fane ɪ biya ɔnyin nɔmu ye, mu ɪ biya kusu to ɔlon ɔsuwɔle nɔmu su. Amaa n maa mɛɛge mu asin mu to fane ansi to nfu mu, n man wu fane asin pwusa mu aku mu su.
- 15 Owura Herodi gbaa ɔ man wu alibi aku lu mu su, nu o bwiiyaa mu biya anɛ. Kesintin to mu, ɔnyin nɔmu man waa alibi mu nu ɪ dagaa lewu.

- 16 Kanɩn su n biti n yege ba tɩɩe mu awule-bi ke n yege mu o nate.
- 17 (Lu fee Kesu kɔnɔ kɔlɔɔ ngyaɩe kumaa mu, i gye dankaarɩ nɩn fee Paleti o lee Gyiwu abi mu nu ba tii obu mu mu to oku sa bamu.)”
- 18 Nu kubu damante mu ba kuusi kɔnɔ kulɔn su ye, “Fan taa onyin maɩa naa mɔɔ, ke fan lee Barabasi sa ane.”
- 19 Barabasi nɩmu towe kusaa asa nkɔlɔ nu ba ko ye Roma kibane, nu o bila mɔɔ osa ku imu su nu ba tii mu obu.
- 20 Paleti maa biti ye o lee Yesu su mu, o bwii towe sa bamu.
- 21 Amaa ba maa su bee kuusi ye, “Fan da mu oyu laasa su, fan da mu oyu laasa su!”
- 22 Paleti bwii towe bamu ase kisasapu ye, “Mɩne nɩn? Mɩne alibi nu onyin maɩa waa? N man wu alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu. Kanɩn su n biti n yege ba tɩɩe mu awule-bi ke n yege mu o nate.”
- 23 Amaa ba lɔɔ kuusi to kenken fee okpa kumaa su mu ba da mu oyu laasa su. Nu bamu kekuusi mu i gyii su.
- 24 Imu su Paleti waa mu nfeere fee o waa bamu kebiti.
- 25 Kanɩn su omu nu ba towe ye o lee sa bamu mu, o lee mu sa bamu. Mu i gye Barabasi mu nu ba tii mu obu lu mu kitowe kusaa asa nkɔlɔ nu ba ko ye kibane, ye mu osa kɩmɔɔ su mu. Amaa nu o taa Yesu sa bamu ba naa waa bamu kɔkɔlɔ biti.

Ba da Yesu oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Gyɔn 19:17-27)

- 26 Ba maa su bee kpee mu, ba gyaɩa Simon Kakereni-nyɩn mu o lu kukura ee loo Gyerusalem. Nu ba nyan mu nu o sula oyu laasa mu o buu Yesu.
- 27 Nu asa damante ku ba buu mu, akyu mu nu bee su bee yiyee bee sa mu mu gbaa ba tii su.
- 28 Nu Yesu bilɩji towe bamu ye, “Gyerusalem akyusa, fan man su sa me, fan su sa fane n-yu ye fane-bii ana.
- 29 Lu fee saɩa ku ii biti o ba, ke ba towe ye, ‘Kusee i gye sa agbentipu ye ito mu nu i man kuvge ku abee anyepu mu nu nbii ba man nyepu.’
- 30 Nu saɩa maɩa to mu, ‘bee biti ba towe abu ye, “Fan tye ane su!” Ke ba towe adenbi mɔɔ ye, “Fan bun ane su!” ’
- 31 Nu i gye kanɩn nu ba su bee waa oyu bunboli mu, nene nu bee biti ba waa iyu wulesa mu?”
- 32 Nu ba taa asun libi wuya ana anyo tii Yesu su ba naa mɔɔ.

- 33 Ba maa naa fuv opula mu nu bee tu ye “Kumu Kɔwɛ mu”, nu ba da Yesu maa asun libi wuya ana mata iyu laasa su. Oku bu mu gyisa su yegɛ obanban mu mɔɔ bu mu bina su.
- 34 Nu Yesu tɔwɛ ye, “Nse, taa bamu alibi keɛ bamu, lu fɛɛ ba man nyi kuto mu nu bee waa.” Nu ba tuv nbii barige Yesu ato bunsɔ to.
- 35 Asa mu ba yile tuto ba ku mu halu Gyiwu abi abilisa mu bee waa mu yereyere bee tɔwɛ ye, “O mɔlige aku, nu o kan o gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu, o mɔlige mu n-yu.”
- 36 Nu anaakɔpu mu gbaa ba ba nɔmase mu. Nu ba sa mu nta nyanɛsa.
- 37 Nu ba tɔwɛ ye, “Nu fu gye Gyiwu abi owura kesintin mu, mɔlige fu n-yu.”
- 38 Nu ba kyurɔɔ asin ku mu amu su ye, ONIMU I GYE GYUDA ABI OWURA.
- 39 Asun libi wuya ana mu nu ba saa iyu laasa mu su mu oku piili ee saale Yesu ye, “Man gye fu i gye Omu nu lbwaare wula lee mu? Mɔlige fu n-yu ke fu mɔlige ane?”
- 40 Amaa obanban mu punte mu su ye, “Fu man sile lbwaare, fɛɛ kanan mu nu ane kpini an bu kusu bute kulon to fale?”
- 41 Ane bire ba bute ane kusu kumu okpa su, fɛɛ asun libi mu nu an waa mu su. Amaa onyin numu bire o man waa alibi aku.”
- 42 Nu o tɔwɛ ye, “Yesu, fu kan ba gyii fu kuwura mu, fu nyinji me.”
- 43 Nu Yesu lee mu kono ye, “N tɔwɛ fu kesintin to ye, ndaga kake numu fu biti fu kyina maa me-Se, lbwaare ase Paradise to.”

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Gyon 19:28-30)

- 44 I kyina i gye kyowe amu nsana to nin, nu kitentenbiri ki tiye osuwule mu kpini su naa fuv kakyuwape kerefi asa sanja,
- 45 lu fɛɛ kyowe yegɛ kida. Nu kita kunsɔ mu nu ki barige kabwaare-sunkpa opula kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to mu, ki kyate to kinyo.
- 46 Nu Yesu taa obule lala kuusi ye, “Nse, n taa me kala waa fu abaa to.” Maa tɔwɛ inum lbwe mu, nu mu ofute tin.
- 47 Anaakɔpu kilfa okusupu maa wu ato mu nu i waa mu, o yin lbwaare nu o tɔwɛ ye, “Kesintin, onyin numu ikpa i kyigi.”
- 48 Asa mu nu ba ba gyanɛ tuto bee ku mu, ba maa wu ato mu nu i waa mu, bamu kpini ba taa nkolo nyita sawu kpewu.
- 49 Amaa bamu nu be nyi Yesu mu, ye akyu mu nu ba buu mu lu Galile osuwule su ba mu, ba yile kata gberɛɛ bee ku ato mu nu i waa manja kpini.

Yesu kipula

(*Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Gyɔn 19:38-42*)

- 50 Ɔnyɔn ku ɪ kyina ɔ bu tɔ nu bɛɛ tu mu ye Gyosefu. Nu ɔ lu Gyuda kadɛ mu nu bɛɛ tu ye Arimatiya mu, nu ɔ gye nyimisa mu nu mu ikpa i kyigi nu ɔ su bɛɛɛɛ. Nu o tii Gyiwu abi kpini abɩsa kubu mu su.
- 51 Amaa o man kyula bamu nfɛɛɛ ye awaasa mu. Ɔ kyina ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mu nin.
- 52 Nu o kpee Paleti asɛ naa kulɛ Yesu kibuni mu.
- 53 Nu ɔ saate Yesu kibuni mu lu oyu laasa mu su, nu ɔ taa kitaa fufuli maale mu, nu ɔ taa mu naa pula kakyan mu nu ba baanɛ kifule tɔ nu ba man pɩta pula ɔku kumu tɔ mu.
- 54 I kyina ɪ gye kake mu nu bɛɛ kuula bamu n-yu ba gyoo kake fɩtɛsa akɛ mu.
- 55 Akyu mu nu ba buu Yesu lu Galile mu, ba buu Gyosefu nu ba naa wu kakyan mu, ye kanan mu nu ɔ taa Yesu kibuni mu pula mu.
- 56 Nu ba kpewu naa kuula ato liifensa ye ituulale mu nu ba taa ba suswa Yesu kibuni mu. Amaa ba taa bɛɛɛɛ sa Mosesi nbara mu, nu ba fute kake fɩtɛsa kake maɲa.

Luka 24

Yesu kiwu kyinɪ lu lewu tɔ

(*Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Gyɔn 20:1-10*)

- 1 Gyiwu abi kake fɩtɛsa akɛ lukaake kibwayikɛ mu, nu akyu mu ba taa ato liifensa mu nu ba kuula yla mu kpee Yesu kakyan asɛ.
- 2 Ba naa wu fɛɛ kubuu mu nu ba taa tii kakyan mu, ki maa gbiliti lu kumu kɔnɔ su.
- 3 Amaa ba maa loo kakyan mu tɔ mu, ba man wu Ɔnyɩrɩpɛ Yesu kubuni mu.
- 4 I maa waa bamu kananku nu ba yilɛ bɛɛ fɛ imu nfɛɛɛɛ mu, opula maɲa tɔ nu anyɩn anyɔ akɩ ba ba yilɛ bamu asɛ. Ba bun kikalala mu nu ku nɲaltɛ su fɛɛ bulayɩ maa wɛɛ ɩsɛɛ mu.
- 5 Nu kufuu ki kitaa akyu mu gaa, nu ba nyɔn bamu amu yii tɔ. Nu anyɩn anyɔ mu ba taase bamu ye, “Mɩnɛ ɪ waa nu fan baa fen biti nyimisa kusa lu alewupu tɔ.”
- 6 Ɔ man bu nfu, o kyinɪ lu alewupu tɔ. Fan nyinɪ asɩn mu nu ɔ tɔwɛ fanɛ saɲa mu nu ɔ bu fanɛ asɛ Galile mu ye,
- 7 “I dagaa fɛɛ ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa libi abaa tɔ, kɛ ba da mɛ oyu laasa su mɔɔ, kɛ nkɛ nsa kamaa mu, n kyinɪ lu lewu tɔ.”
- 8 Tutɔ nu akyu mu ba nyinɪ mu asɩn mu.

⁹ Ba maa lu kakyan mu ase ba mu, ba tɔwe asin nɔmu kpini sa Yesu abulapu kudu aku mu ye asa mu nu ba san mu kpini.

¹⁰ Akyu maɲa ɪ gye Mɛɛri Magidalen, Gyowana, Gyemisi mu-nyi Mɛɛri ye akyu aku, ɪ tɔwe kuto kumaa nɔmu sa abulapu mu.

¹¹ Amaa abulapu mu ba man kɔɔle akyu mu asin mu gyii, lu fɛɛ bamu asin mu a du nin fɛɛ amelensi-sin mu.

¹² Amaa Pita kusu sile kpee kakyan mu ase. Maa sunja ku kakyan mu tɔ mu, o wu kitaafufuli mu nu ba taa maale mu mu nkun. Nu ɔ fe umu nfɛere kuto mu nu ki waa nu o bwii kpewu.

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu anyɔ Emawusi kade tɔ

(Maki 16:12-13)

¹³ Kanin kake maɲa mu, mu abulapu anyɔ ba kyina bee kpee Emawusi kade tɔ. Lu Gyerusalem kpee tuto gyɛ imaali asuno.

¹⁴ Ba maa kyina ba naa bee kpee mu bɛɛ tɔwe abaa ase lu atɔ mu nu ɪ waa mu kpini su.

¹⁵ Ba maa tɔwe abaa ase nu bɛɛ waa kiligyima lu atɔ mu nu ɪ waa mu su mu, Yesu gbaa-gbaa ba bamu ase yege maa bamu ba naa.

¹⁶ Amaa lbwaare man yege nu ba bu mu.

¹⁷ ɔ taase bamu ye, “Mɪne kiligyima nu fan naa fen biri kanin?” Nu ba sii yle nyanɛ bamu ansi tɔ.

¹⁸ Bamu tɔ ɔmu nu bɛɛ tu mu ye Kelopasi mu taase mu ye, “Fu nkun ɪ gye ɔfo mu nu fu bu Gyerusalem nfu nu fu man nyi asin mu nu ɪ waa tuto nke nnyo nɔmu tɔ?”

¹⁹ Nu Yesu taase bamu ye, “Mɪne asin?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Lu Yesu Kanasareti-nyin mu su. ɔ kyina ɔ gye lbwaare ɔtɔwɛpu nin, nu ɔlon bu mu atɔwɛsa ye mu awaasa kpini tɔ lbwaare ye asa kpini ansi tɔ.

²⁰ lbwaare aseepu bilisa ye ɔsuwule akusupu ba taa mu sa ye ba mɔɔ nu ba da mu mata oyu laasa su mɔɔ.

²¹ Amaa naafɔɔ an kyina an su tamaa fɛɛ mu ɪ gye ɔmu nu ɛɛ ba ɔ ba kɔɔle anɛ Isirayɪ abi yege. Kuto mu nu ki bilaa ki tii su ɪ gye ye, ndaga ɪ gye kake sasapu nu asin nɔmu a maa waa.

²² Imu nu ɪ bila i tii su ɪ gye ye, anɛ akyu mu aku ba yege nu i kyinkyin anɛ. Ba kpee kakyan mu ase naa loo to nyenyenfuu nɔmu,

²³ amaa ba man wu mu kibuni mu. Ba ba tɔwe anɛ ye ba nye ansi su kilɛɛkaapu nu ba wu lbwaare n bɔɔ ba maa tɔwe bamu ye Yesu bu nkpa tɔ.

- 24 Nu ane to aku ba kpee kakyan mu to nu ba naa wu kanan mu nu akyu mu ba ba towe mu, amaa ba man wu mu.”
- 25 Nu o towe bamu ye, “Mune kimelensi ndee? Mune i waa nu fane nfeere i du swu-swu kanin, nu fan mee koolo asin mu nu lbwaare atowepu ba wula towe yila mu gyii bilen?”
- 26 Ye i dagaa fee Omu nu lbwaare wula lee mu o gyii fale awurufo poyt ke o loo mu bunyaa to?”
- 27 Nu Yesu maa piili lu Mosesi nbara ye lbwaare atowepu kikaapu mu su mu, o lee asin mu nu Asinkyan ylasa mu kpini i towe lu mu su mu kaapu bamu.
- 28 Ba maa tiri kade-bi mu nu bee kpee mu to mu, nu Yesu waa fee maa biti o kyun kade mu su.
- 29 Amaa ba kule mu gaa towe ye, “De ane ase, lu fee saja kyun, kyowe lwe.” Imu su o loo naa kyina bamu ase.
- 30 Saja mu nu maa bamu ba kyina ke ba gyii mu, o taa bodobodo nu o fwaala lbwaare, nu o kpee kumu to nu o taa sa bamu.
- 31 Tutu nu bamu ansi i bugi nu ba bu mu, nu o nyaa bamu ansi su.
- 32 Nu ba taase abaa ye, “Saja mu nu anaa mu an naa okpa to nu ee towe ee sa ane nu ee lee lbwaare Asinkyan ylasa mu ee kaapu ane mu, ane n-yu i man dii ane?”
- 33 Nu ba kusu bwii kpee Gyerusalem bilen. Tutu manja nu ba naa wu kudu oku mu ye asa mu nu ba bu bamu ase mu ba maa gyanje,
- 34 nu bee towe ye, “I gye kesintin nin ye Onyiripe mu kyini nu o lee mu n-yu kaapu Simon.”
- 35 Tutu nu asa anyo mu gbaa ba towe kutu mu nu ki waa okpa to ye kanan mu nu ba bu Yesu saja mu nu o kpee bodobodo mu to mu.

Yesu lee mu n-yu kaapu mu abulapu mu

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

- 36 Ba maa san ba yile bee towe fale asin mu, nu Yesu gbaa-gbaa ba yile bamu to, nu o towe ye, “Keyuula ki ba fane su.”
- 37 Bamu nkolo n njmaa bamu nu kufuu ki kitaa bamu, nu ba fe nfeere fee ba wu obuni nin.
- 38 Nu o towe bamu ye, “Mune i waa nu i tooro fane, nu mune i waa nu fan san fen gyii imore fane nfeere to?”
- 39 Fan ku me abaa ye me ayaa. Man gye me nin abee? Fan mata me ke fan ku, obuni man su kayu-wule ye awuya, fee kanan mu nu n su fale?”
- 40 Maa towe fale lwe mu, o taa mu abaa ye mu ayaa kaapu bamu.

41 Ba maa man puta kɔɔlɛ mu gyii lu kensi-gyii ye adangana nɔmu su mu, ɔ taase bamu ye “Fan su agyito ku nfu fan gyii?”

42 Nu ba taa ɔkin n̄asisa kidiyɛ sa mu,

43 nu ɔ kɔɔlɛ kimu wɛ bamu ansi to tuto.

44 ɔ tɔwɛ bamu ye, “San̄a mu nu n kyina n bu fanɛ asɛ mu, n tɔwɛ fanɛ asin nɔmu ye, asin kumaa mu nu ba kyurɔɔ yla lu mɛ su, Mosesi nbara to ye lbwaare atɔwɛpu kikaapu ye llun mu to mu, ɪ dagaa fɛɛ ɪ maa ba to.”

45 Nu o bugi bamu nfɛere kɛ ba nye nu Asinkyan ylasa mu kasɛ.

46 ɔ tɔwɛ bamu ye, “Asin mu ɪ tɔwɛ ye, ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ ii biti o gyii awurufɔ kɛ o wu, kɛ o kyin̄i lu alewupu to kake sasapu.

47 Nu ɪ dagaa fɛɛ ba tɔwɛ Asin danbirasa mu sa asa kpini mu kitu to, kɛ asa ba kyɛɛɛ bamu nfɛere lu alibi to ba lbwaare asɛ kɛ ɔ taa bamu alibi kɛɛ bamu. Nu ɪ dagaa fɛɛ ba piili asin nɔmu kitɔwɛ lu Gyerusalem kadɛ to.

48 Fanɛ ɪ gye kesintin agyipu lu ato nɔmu kpini su.

49 N biti n bya fanɛ Kayaayu Kyirekyire mu nu mɛ-Se kyina da mu kɔkɔɔ su ye ee biti ɔ sa fanɛ mu. Amaa fan kyina kadɛ lala nɔmu to naa fuu san̄a mu nu Kayaayu mu ɔlun mu ii biti ɔ lu susu ba fanɛ su.”

Ibwaare ɔlun kukuri Yesu kpee susu

(Maki 16:19-20; Asunpu 1:9-11)

50 Yesu maa taa mu abulapu mu lu Gyerusalem kadɛ to bee kpee naa tiri Betani kadɛ to. Tuto nu ɔ kusaa mu abaa susu nu, ɔ waa bamu kusee.

51 Maa dan san ɛ waa bamu kusee maɲa nu lbwaare taa mu lu bamu asɛ kpee susu.

52 Nu ba muɲa sun mu nu ba taa kensi-gyii lala bwii kpee Gyerusalem kadɛ to.

53 Nu ba kyaga su kyina kabwaare-sunkpa ayɛ mu to bɛɛ yin lbwaare.

Gyɔn

Gyɔn 1

Ibwaare Kɔnɔ Tɔ Asin Mu Ba Biliŋi Nyimisa

- 1 Lu npiili ase, pɔyi ke Ibwaare ɔ tuu dulinyaa mu, ɔmu nu ɔ gye Ibwaare kɔnɔ tɔ Asin mu bu tɔ. Nu Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu maa Ibwaare i bu tɔ, nu Kɔnɔ tɔ Asin maŋa i gye Ibwaare.
- 2 Lu koo npiili ase mu, Kɔnɔ tɔ Asin mu maa Ibwaare i bu tɔ.
- 3 Kɔnɔ tɔ Asin mu su nu ɔ bola tuu kuto kumaa. Sehn man bu tɔ nu man gye mu kɔnɔ tɔ Asin mu su nu ɔ bola su tuu kumu.
- 4 Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu tɔ nu nkpa i bu, nu nkpa maŋa u ŋmaŋe tɔ u sa asa kpini.
- 5 Kaŋmaŋe mu u ŋmaŋe kitentenbiri tɔ, nu kitentenbiri mu man taale dunla kaŋmaŋe mu kakaaku.
- 6 ɔnyin ku kyina ɔ bu tɔ, nu Ibwaare sun mu, beɛ tu mu ye Gyɔn.
- 7 Gyɔn ba nin ɔ ba tɔwe kesintin asin lu kaŋmaŋe mu su sa asa, ke ɔkumaa numu ɔ nye nu ke ɔ kɔle gyii.
- 8 Man gye Gyɔn gbaa-gbaa i gye kaŋmaŋe mu, mee mu ba nin ke ɔ ba tɔwe asin lu kaŋmaŋe mu su.
- 9 Kesintin kaŋmaŋe mu nu ku ŋmaŋe sa asa kpini mu, ku ba dulinyaa tɔ.
- 10 Dulinya numu tɔ nu Ibwaare kɔnɔ tɔ Asin mu wula ɔ bu. Nu mu su nu Ibwaare bola tuu dulinyaa mu, nkeɛ dulinyaa asa ba man bu mu.
- 11 ɔ ba mu gbaa-gbaa mu ɔsɔwɔle su, amaa mu gbaa-gbaa asa ba man kɔle mu.
- 12 Amaa asa mu nu ba kɔle mu, nu ba kɔle mu gyii mu kpini mu, ɔ sa bamu ɔkpa ye ba be biliŋi Ibwaare mu-bii ana.
- 13 Ba man biliŋi mu-bii ana bola nyimisa kakɔge su, abɛɛ nyimisa kɔkɔlo biti su, abɛɛ ɔnyin kebiti su. Amaa Ibwaare gbaa-gbaa u yege nu ba be biliŋi mu-bii ana.
- 14 Nu ɔmu nu ɔ gye Ibwaare Kɔnɔ tɔ Asin mu ba biliŋi nyimisa, nu ɔ ba kyina ane ase kase su. An wu mu bunyaa kpare, mu nu i kaapu fee, mu i gye Ibwaare Mu-Bii kulɔn kpen mu. Nu kabwaala ye kesintin ki bola mu.
- 15 Mu asin nu Gyɔn daa ɛɛ tɔwe ɛɛ kaapu tɔ, nu ɔ lee kɔnɔ kenken ye, “ɔnumu asin nu n wula tɔwe fane, nu n tɔwe ye, ‘ɔmu nu ɔ bu me kamaa tɔ ɛɛ ba mu kyɔ me, nu ɔ wula ɔ bu tɔ pɔyi nu ba kuɔge me mu.’ ”

16 Lu mu kabwaala mu nu ki bola mu to gaa su mu, ane kpini an nye kusee kuckyo-kuckyo.

17 lbwaare bola Mosesi su taa nbara mu sa. Amaa kabwaala ye kesintin bire bola Yesu Krisito su nin ba.

18 Nu oku man puta wu lbwaare kakaaku, amoo mu-bii kulun mu nu ngbaa mu o gye lbwaare, nu o bu lbwaare ase mu, i lee lbwaare kedubi kaapu.

Gyon Okyugyeepu Towe Asin Lu Yesu Su

(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Luka 3:1-8)

19 Nu Gyiwu abi alonpu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba sun lbwaare aseepu ye Lewi abi Gyon ase ba naa taase mu ye, “Fu i gye animu?”

20 Nu Gyon man kina kitowe, amaa o towe bugi to ye, “Man gye me i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu.”

21 Nu ba taase mu ye, “Kanin bire, animu i gye fu? Fu i gye lbwaare otowepu Eligya mu?” Nu o ye, “Ayee! Man gye me i gye Eligya.” Nu ba bila taase mu ye, “Fu i gye lbwaare otowepu mu nu an ku mu okpa mu?” Nu o lee kono ye, “Ayee.”

22 Imu kamaa mu ba bila taase ye, “Animu bire i gye fu? Lee kono sa ane, ke a nye asin ku naa towe bamu nu ba sun ane mu. Osa moo bire gbaa i gye fu?”

23 Nu Gyon lee kono ye, “Me i gye obule mu nu kii kuusi ofuli su ye, ‘Fan kyigi okpa mu sa Onyirpe mu.’ Fale nu lbwaare otowepu Isaya kyuroo yila lbwaare asin mu to mu.”

24 Nu Farasii abi aku ba sun nboo Gyon ase,

25 ba naa taase mu ye, “Fu maa man gye Krisito mu, abee Eligya, abee lbwaare otowepu mu, mine i waa su nu fii gye asa lbwaare kekyugye?”

26 Gyon lee bamu kono ye, “N su nkyu nin n gye asa lbwaare kekyugye. Amaa oku yile fane to nu fan man nyi mu.

27 Mu i gye omu nu o bu me kamaa to ee ba mu. Amaa n man dagaa gbaa n sanje mu asibita ife.”

28 Asin numu kpini i waa Betani kade to nin. Betani bu Gyodan obun benbe kyowe olukpa, katn mu nu Gyon ii gye asa lbwaare kekyugye mu.

Yesu, lbwaare Kabulupu mu

29 Imu lukaake Gyon maa wu Yesu maa naa ee ba mu ase mu, o towe ye, “Fan ku, onumu i gye lbwaare kabulupu, mu nu ee biti o taa mu n-yu lee saraga ke asa kpini ba nye alibi kitaake mu.

30 Onumu i gye omu nu n wola n towe mu asin ye, ‘Onyin ku bu me kamaa ee ba, nu o kyoo me, lu fee o wola o bu to poyi nu ba kuuge me.’

31 Mɛ gbaa-gbaa mɛ birɛ n man n daa n nyi mu, amaa kuto mu su nu lbwaare sun mɛ yɛ n ba gyee asa lbwaare kekyugyee mu, kɛ n ba nye lɛɛ mu ifuli kaapu lsrayi abi mu.”

32 Nu Gyɔn gyii umu kesintin tɔwɛ yɛ, “N wu Kayaayu Kyɛkyɛ mu ki maa kpligɛ lu susu fɛɛ kuwura-lɔpɔ nu ki ba kyina sii mu su.

33 Naafɔɔ ngbaa mɛ n man n wula n nyi mu, amaa lbwaare mu nu o sun mɛ yɛ n ba gyee asa lbwaare kekyugyee mu, ɪ tɔwɛ mɛ yɛ, ‘Omu nu fu kan wu mɛ Kayaayu ki maa kpligɛ lu susu ba kyina sii mu su mu, mu ɪ gyɛ ɔmu nu ee biti ɔ taa mɛ Kayaayu mu gyee asa.’

34 N wu unumu kpini nu n gyii umu kesintin yɛ ɔnumu ɪ gyɛ lbwaare Mu-Bii mu.”

Yesu Abulapu Gyankpaasa

35 Lukaake mu, Gyɔn maa mu abulapu anyɔ ba bila ba yile tutɔ.

36 Maa wu Yesu maa naa ɛ kyɔn mu, ɔ tɔwɛ yɛ, “Fan ku, lbwaare Kabulupu mu ndee!”

37 Gyɔn abulapu anyɔ mu ba maa nu maa tɔwɛ katin mu, nu ba buu Yesu.

38 Yesu maa bilinji ku mu, o wu ba maa buu mu, nu ɔ taase bamu yɛ, “Mɪnɛ nu fen biti?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Rabi, finɛ nu fu tɛ?” (Rabi kase ɪ gyɛ yɛ Okaapupu).

39 Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Fan ba ku katin mu nu n tɛ.” Imu su ba buu mu naa wu katin mu nu ɔ tɛ. Saɲa maɲa tɔ gyɛ kalaatɔpwe su kerefi ana tɔ. Nu ba kyina mu ase kake maɲa.

40 Asa anyɔ mu nu ba nu asin mu nu Gyɔn tɔwɛ, nu ba buu Yesu mu, bamu tɔ ɔku ɪ gyɛ Simon Pita mu-supu Andiruwu.

41 Kuto mu nu Andiruwu gyankpaa waa ɪ gyɛ yɛ, o biti mu-daa Simon nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “An wu Mesaya mu.” Mesaya mu kase ɪ gyɛ yɛ, Omu nu lbwaare wula lɛɛ yɛ ɔ ba mɔligɛ asa.

42 Nu Andiruwu taa mu-daa Simon kpee Yesu ase. Yesu ku mu, nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “N nyi fɛɛ fu ɪ gyɛ Simon, Gyɔn mu-bii-nyinsa mu. Amaa bee biti ba tu fu yɛ Kefasi” (Giriki katowɛ tɔ ɪ gyɛ yɛ Pita, nu kumu kase ɪ gyɛ yɛ kifule.)

Yesu Tu Filipu Maa Nataneli

43 Imu lukaake mu, Yesu waa nfɛɛɛ fɛɛ ee biti o kpee Galile ɔsuwule su. O wu Filipu, nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Ba buu mɛ!”

44 Filipi lu Betisayida kade tɔ nin tutɔ nu Andiruwu maa Pita gbaa ba lu.

45 Nu Filipu wu Nataneli nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “An wu ɔmu nu Mosesi wula kyɔrɔɔ mu asin waa Nbara iwule tɔ, nu lbwaare atɔwɛpu gbaa ba kyɔrɔɔ mu asin yila mu. Mu ɪ gyɛ Yesu, Gyosefu nu ɔ lu Nasareti kade tɔ mu mu-bii.”

46 Nu Nataneli taase mu ye, “Amoo, kuto danbirasa ku i taale lu Nasareti kade to?” Tuto nu Filipu towe mu ye, “Ba ku.”

47 Yesu maa wu Nataneli maa naa ee ba mu ase mu, o towe ye, “Kesintin to, Israyi onyin gbaa-gbaa ndee, nu antjesa ku man bu mu to.”

48 Nu Nataneli taase Yesu ye, “Nene nu fu waa fii nyi me?” Yesu lee mu kono ye, “N wu fu saja mu nu fu bu figi onyin to, poyi nu Filipu tu fu mu.”

49 Nu Nataneli towe Yesu ye, “Okaapupu, fu i gye lbwaare Mu-Bii mu! Nu fu i bla fu gye Israyi abi Owura mu.”

50 Tuto nu Yesu towe mu ye, “N maa towe fu ye, n wu fu fu maa bu figi onyin to su nu fu koole gyii? Fii biti fu ba wu ato damante mu nu i kyo inimu gbaa.”

51 Nu Yesu bwii kyaga su ye, “N towe fane kesintin ye, fane kpini fen biti fan wu susu maa bugi to, ke lbwaare nbo ba ba bee dii bee kpilge me, Daadimaadi Obii-nyinsa su.”

Gyon 2

Yesu biligaa nkyu waa nta kkyufo to

1 Nke nsa kamaa mu, ba kpu okyufo Kena kade to Galile Osuwule su. Yesu mu-nyi bu tuto.

2 Nu ba da kibaa to tu Yesu maa mu abulapu gbaa kkyufo mu to.

3 Saja mu nu nta i pwage bamu mu, Yesu mu-nyi towe mu ye, “Bamu nta i lwe.”

4 Nu Yesu lee kono ye, “Okyu, man towe me kuto mu nu n waa. Me saja man pu fu.”

5 Nu mu-nyi towe nta ayepu mu ye, “Kuto kumaa mu nu o towe fane ye fan waa mu, fan waa.”

6 Nu nkyu afule alan asiye i yile tuto, imu nu ba su bee waa Gyiwu abi anaana-to ineesi kifwu. Nu kufule kilan kumaa ki taale gyii igalon adonyo abee adisa.

7 Nu Yesu towe nta ayepu mu ye, “Fan saa nkyu bola alan mu kpini.” Imu su ba saa nkyu bola alan mu kpini bilbili.

8 Nu o towe ba mu ye, “Fan nye imu iku naa sa nta ayepu obilisa mu.” Nu ba waa kanin.

9 Nta ayepu obilisa mu maa daa nuu nkyu mu nu i bilinji nta mu ku mu, o wu fee i buron. O man nyi katn mu nu i lu, amaa ayepu mu nu ba saa nkyu mu bire be nyi. Nu o tu okyufo mu-kuli mu lu tkaa su.

10 Nu o towe mu ye, “Okumaa nimu i daa kilae nta danbirasa poyi. Nu saja mu nu okumaa nimu nuu bus mu, ke o lan biya nta mu nu i man buron mu. Amaa fu taa imu nu i buron yila ba fuu saja nimu.”

11 Inimọ ı gye asin kyinkyinsa gyankpaasa mu nu Yesu waa. Ɔ waa imu Kena kade to Galile ɔsɔwɔle su. Tutɔ nu ɔ lee mu bunyaa mu kaapu. Nu mu abulapu mu ba kɔle mu gyii.

12 Inimọ kamaa mu maa mu-nyi ye mu-supu ana ye mu abulapu ba lu tutɔ kpee Kapanum kade to. Nu ba kyina tutɔ nke nku.

Yesu ɔnɔ Kabwaare-sunkpa aye mu to

(Matiwu 21:12-13; Maki 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Saɲa mu nu Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyaɲe nbunɔ ki san gberɛɛ ki fuu mu, Yesu kpee Gyerusalem kade to.

14 Maa fuu tutɔ mu, nu o kpee kabwaare-sunkpa opula mu to. Nu o wu anyin aku ba maa fe inaate, ye nbulupu ye awura-lɔpɔ yegɛ aku mɔɔ ba te iteburu ase bee kyere afulee.

15 Nu ɔ taa ɔfe waa kukyukyuu gyan bamaa bamu inaate ye nbulupu lu kabwaare-sunkpa opula. Nu ɔ yase bamu afulee abi to, nu ɔ bala bamu iteburu bun.

16 Nu ɔ towe bamu nu bee fe awura-lɔpɔ mu ye, “Fan lee bamu lu nfu. Fan man taa Me-Se aye bilinji kɔgya ogyikpa.”

17 Nu mu abulapu mu ba nyinji Asinkyan yɔlasa mu nu u towe ye, “Kebiti mu nu n su sa kabwaare-sunkpa aye mu kii gyii mi kumu.”

18 Nu Gyiwu abulisa mu ba taase mu ye, “Mine asin kyinkyinsa nu fu taale waa kaapu ane, ke ı kaapu fee fu su ɔkpa fu waa inimọ?”

19 Nu Yesu lee kɔnɔ kɔnɔsan to ye “Fan boyi kabwaare-sunkpa aye nimu, ke n taa nke nsa kusaa kumu yii.”

20 Nu Gyiwu abi mu ba taase mu ye, “Nsu adina ye asiye nu ba taa pɔyi Kabwaare-sunkpa aye nimu, nu fee fu fu ye fu taale taa nke nsa kusaa kumu yii?”

21 Kabwaare-sunkpa aye mu nu Yesu towe kumu asin fale, ı gye mu gbaa-gbaa mu kayi-wɔle nin, man gye kabwaare-sunkpa aye mu gbaa-gbaa.

22 Imu su saɲa mu nu lbwaare kyinji mu lu lewu to mu, mu abulapu mu ba nyinji ye ɔ wula towe bamu inimọ. Nu ba kɔle Asinkyan yɔlasa mu ye asin mu nu Yesu towe bamu mu gyii.

23 Asin kyinkyinsa kukyɔ mu nu ɔ waa Gyerusalem kade to saɲa mu nu Gyiwu abi bee gyii bamu Kesu kɔnɔ Kanyaɲe nbunɔ mu, asa gaalaagaa ba wu nu ba kɔle mu gyii.

24 Amaa Yesu bure, ɔ man taa mu n-yu tuu bamu su, lu fee o nyi kanan mu nu asa kpini ba du.

²⁵ Nu ɪ man tiri mu fɛɛ ɔku ɔ tɔwɛ mu kanan mu nu asa ba du, lu fɛɛ o nyi kuto mu nu ki bu asa nkɔlɔ tɔ.

Gyɔn 3

Yesu kaapu ɔbilisa Nikodemusi

¹ ɔnyɪn ku lu Farasii kubu mu tɔ nu bɛɛ tu mu ye Nikodemusi, ɔ gye Gyiwu abilisa mu tɔ ɔku nin.

² Mu ɪ ba Yesu asɛ kagyanbwɛ ku, nu ɔ tɔwɛ Yesu ye, “ɔkaapupu, an nyi ye lbwaare i sun fu ye fu ba kaapu anɛ. Lu fɛɛ ɔku mɛɛ taalɛ waa asɪn kyinkyinsa mu nu fu waa fale, amɔɔ lbwaare tii mu su.”

³ Nu Yesu lu kɔnɔ ye, “N tɔwɛ fanɛ kesintin ye, ɔku mɛɛ taalɛ wu kɛ ɔ bu lbwaare kuwura-gyii mu, amɔɔ ɔ yege nu ba bwii kuuge mu.”

⁴ Nu Nikodemusi taasɛ ye, “Nɛnɛ nu ba bila ye ba kuuge nyimisa mu nu ɔ tɛɛ dan? ɛ taalɛ bila bwii loo mu-nyi ɔtɔ tɔ kɛ ba kuuge mu?”

⁵ Nu Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “N tɔwɛ fu kesintin ye ɔku man bu tɔ ɔ taalɛ loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ, amɔɔ ɔ yege nu ba gyeɛ mu lbwaare kekyugyeɛ maa Kayaayu Kyɛkyɛre mu kigyee, kɛ ɔ nye kakuuge pupwɛ.

⁶ Nyimisa kuuge nyimisa fɛɛ mu keduli nin, nu lbwaare Kayaayu mu ɪ kuuge nyimisa fɛɛ lbwaare keduli nin.

⁷ Man yege i kyinkyin fu fɛɛ, n maa tɔwɛ fu ye ɪ dagaa ba bwii kuuge ɔkumaa nimu.

⁸ Afuu u da ii kpee katn mu nu ii biti. Fii nu umu su, amaa fu man nyi katn mu nu u lu ye katn mu nu ii kpee. Kanɪn nu ɔkumaa mu nu ba kuuge mu lbwaare Kayaayu mu tɔ mu du.”

⁹ Nu Nikodemusi taasɛ ye, “Nɛnɛ nu unumu ɪ taalɛ waa?”

¹⁰ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “N nyi fu maa gye Israyɪ ɔkaapupu kpare, nu fu man nu unumu kase?”

¹¹ N tɔwɛ fu kesintin ye, umu nu an nyi mu nu an tɔwɛ, nu umu nu an wu mu, nu an lɛɛ an tɔwɛ. Amaa fan mɛɛ kɔɔlɛ anɛ asɪn tɔwɛsa fen gyii.

¹² N maa tɔwɛ fanɛ kase su asɪn nu fan maa kɔɔlɛ gyii fale mu, nɛnɛ nu fan taalɛ kɔɔlɛ susu asɪn gyii?

¹³ ɔku man putɔ lu kase su kpee susu, amɔɔ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu nu n lu susu ba kase su mu.

¹⁴ Saɲa mu didaa mu, fɛɛ kanan mu nu lbwaare yege nu Mosesi taa ɔpɔlɛ ɲalige waa kɪnanɛ nu ɔ maalɛ oyu, kusaa kumu ifuli mu su, nu asa ba ku nu ba nye nkpa mu, kanɪn maɲa nu ii tiri fɛɛ ba kusaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu,

- 15 ke ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu ɔ nye nkpa kakpaa.
- 16 “Lu kanan mu nu lbwaare su kebiti sa dulinyaa to asa gaa su mu, ɔ lee me, Mu-Bii kulɔn kpen mu sa, fee ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu, mee ye ɔ fɔyi, amaa ee biti ɔ nye nkpa kakpaa.
- 17 Lu fee lbwaare man sun me, Mu-Bii mu ba dulinyaa numu to, ye n ba bun kumu to asa kupwe, amaa o sun me nin ye n ba waa bamu ɔmɔligeru.
- 18 ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu, lbwaare mee ye o bun mu kupwe, amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle me gyii mu, lbwaare wula bun mu kupwe. Lu fee ɔ man kɔɔle me, lbwaare Mu-Bii kulɔn kpen mu gyii.
- 19 Kanan mu nu kupwe kubun mu ki ba mu i gye ye, iɛmanɛsa mu i lu susu nin ba dulinyaa to, amaa asa bee biti kitentenbiri mu ba kyɔ iɛmanɛsa mu, lu fee bamu asunsunsa i gye alibi nin.
- 20 Lu fee ɔkɔmaa mu nu ee waa alibi mu ii kisi iɛmanɛsa mu, nu ɔ mee ba iɛmanɛsa mu to, ke mu alibi i ba lu ifuli.
- 21 Amaa ɔkɔmaa mu nu ee waa ato mu nu i de ɔkpa mu bure, ee ba iɛmanɛsa mu to, ke asa ba nye wu fee mu ato waasa mu i gye umu nu lbwaare ii biti.”

Yesu maa Gyɔn Okyugyeepu

- 22 Inumu kamaa mu Yesu maa mu abulapu ba lu Gyerusalem kpee Gyudeya ɔsɔwɔle su. ɔ kyina tutɔ nke nyo ku maa bamu, nu o gyee asa lbwaare kekyugyee.
- 23 Kanin saɲa maɲa nu Gyɔn Okyugyeepu mu gbaa bu Anon kade mu nu ki tiri Salim mu to. Ee gyee asa lbwaare kekyugyee, lu fee nkyu i kyina i kyɔ tutɔ gaa, nu asa bee kpee mu ase yegɛ ee gyee bamu.
- 24 Saɲa maɲa, ba man puta tii Gyɔn obu.
- 25 Nu imɔɔre i tye Gyɔn abuupu ye Gyiwu nyimisa ku nsana lu anaana to ineesi kifwu su.
- 26 Nu Gyɔn abulapu ba ba mu ase ba towe mu ye, “ɔkaapupu, ɔnyin mu nu an wu mu Gyɔdan ɔbun benbe mu, ɔmu nu fu gyii mu asin kesintin mu gbaa ii gyee asa lbwaare kekyugyee, yegɛ asa kpini bee kpee mu ase.”
- 27 Nu Gyɔn lee bamu kɔno ye, “Nu lbwaare man kan taa kuto ku sa ɔku mu, ɔ mee taale nye kumu.
- 28 Fane gbaa-gbaa fane fen biti fan gyii me kesintin fee, n wula towe fane ye, ‘Man gye me i gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wula lee mu.’ Amaa lbwaare sun me nin ye n gyankpaa ba loɲɔ ɔkpa yla mu.”
- 29 Nu ɔ bo kɛnasan ye, “ɔmu nu ɔ su ɔkyufɔ mu i gye ɔkyufɔ mu-kuli. ɔkyufɔ mu-kuli mu kyemine bure ee yile ee gyoo nin. Nu ɔ kan nu mu ɔbɔle mu, mu ansi i gyii. Kanin maɲa su nu nbunbu mi ansi i gyii gaa.

- 30 I dagaa fɛɛ Yesu kitu ki ba ki dii ki tii su, kɛ mɛ Gyɔn kitu mɔɔ ki ba kase.
- 31 “Ɔmu nu ɔ lu susu ba mu kyɔ ɔkumaa nɔmu. Ɔmu nu ɔ lu kase su mu gye kase nɔmu su nyimisa nin, nu kase nɔmu su asin nu ɛɛ tɔwe. Nu ɔmu nu ɔ lu susu mu kyɔ ɔkumaa nɔmu.
- 32 Imu nu o wu ye imu nu o nu mu, imu kesintin nu ee gyii mu, nkɛɛ ɔku mɛɛ kɔɔlɛ mu kesintin kigyii mu ee gyii.
- 33 Amaa ɔkumaa mu nu ɛɛ kɔɔlɛ mu asin mu gyii mu, imu u kaapu fɛɛ lbwaare gye kesintin wuya.
- 34 Ɔmu nu lbwaare sun mu mu, lbwaare asin nu ɛɛ tɔwe, lu fɛɛ lbwaare sa mu Kayaayu mu nu ki man su ɔkaa.
- 35 Mɛ-Sɛ lbwaare mu ii biti Mu-Bii kulɔn mu, nu ɔ taa kutɔ kumaa waa mu kibaa tɔ.
- 36 Nu ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔlɛ Mu-Bii mu gyii mu su nkpa kakpaa. Amaa ɔmu nu ɔ man nu sa Mu-Bii mu, ɔ mɛɛ ye ɔ nye nkpa kakpaa, amaa lbwaare agbu mu ɪ dɛ mu su.”

Gyɔn 4

Yesu tɔwe Kasamariya-kyu ku ase

- 1 I maa ba fɛɛ Yesu bu fɛɛ Farasii abi mu ba nu ye ɛɛ nye abulapu nu ee gyee bamu lbwaare kekyugyee ɔ kyɔ Gyɔn.
- 2 Kesintin tɔ bre, Yesu gbaa-gbaa man gyee asa lbwaare kekyugyee, amɔɔ mu abulapu nkɔn ii gyee asa.
- 3 Yesu maa bu kanin mu, ɔ kusu lu Gyudeya ɔsɔwɔlɛ su bwii kpee Galile ɔsɔwɔlɛ su.
- 4 Maa kpee mu ɪ dagaa maa bɔla lu Samariya ɔsɔwɔlɛ su.
- 5 Nu ɔ ba fuɔ Samariya kade mu nu bɛɛ tu kumu ye Sikaa mu. Kanin kade maɲa ki bu tiri kase mu nu saɲa mu didaa mu, Gyekobu taa sa mu-bii Gyosefu mu.
- 6 Tutɔ nu Gyekobu kitiribo mu ki bu. Yesu maa nate nu i nu mu mu, ɔ naa kyina kitiribo mu ase. Saɲa maɲa gye kyowe amu nsana.
- 7 Yesu maa tɛ tutɔ mu, nu Kasamariya-kyu ku ba ɔ ba saa nkyu, nu Yesu tɔwe mu ye, “Sa mɛ nkyu kɛ n nuu.”
- 8 Kanin saɲa maa mu Yesu abulapu ba kyun kade tɔ ba naa sɔɔ agyitɔ.
- 9 Nu ɔkyu mu lɛɛ Yesu kɔnɔ ye, “Fu gye Gyiwu obii nin, nu mɛɛ mɛ n gye Samariya obii nin. Mine su nu fu kule mɛ nkyu kɛ fu nuu?” Ɔkyu mu tɔwe kanin lu fɛɛ Gyiwu abi ye Samariya abi ba mɛɛ buga lape kulɔn.

- 10 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Fu daa fu nyi kakɛɛ mu nu lbwaare u sa, yɛ mɛ mu nu n kulɛ fu nkyu fale nin, naafɔɔ fu din kulɛ mɛ kɛ n sa fu nkyu mu nu u sa nkpa.”
- 11 Tutɔ nu ɔkyu mu taase yɛ, “Ɔbilisa, fu man su kuuka, nu kitiribo mu mɔɔ bu nyɛ. Fɛnɛ nu fii biti fu nyɛ fale nkyu mu nu u sa nkpa mu sa mɛ?”
- 12 Anɛ naana Gyekobu ɪ sa anɛ kitiribo maɲa. Mu gbaa-gbaa maa mu-bii ana yɛ mu atɔbwaaya kpini kɪmɔ tɔ nu ba nuu. Fu kaapu fɛɛ fu kyɔ anɛ naana Gyekobu nin abɛɛ?”
- 13 Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔkɔmaa mu nu o nuu nkyu nimɔ mu, bulɩfɔ ii biti o bwii kɪtaa mu.
- 14 Amaa ɔkɔmaa mu nu o nuu nkyu mu nu n biti n sa mu mu, bulɩfɔ man bila yɛ ɔ kɪtaa mu. Kanɪn nkyu maɲa ii biti i biliɲi fɛɛ nkyu mu nu u kyun mu tɔ, kɛ ku sa mu nkpa mu nu ɪ man su ɔkaa.”
- 15 Tutɔ nu ɔkyu mu tɔwɛ yɛ, “Ɔbilisa, n kulɛ fu nin, sa mɛ kanɪn nkyu maɲa kɛ bulɩfɔ ɔ man bila kɪtaa mɛ, kɛ n man bila n baa n sa nkyu nfu.”
- 16 Nu Yesu tɔwɛ ɔkyu mu yɛ, “Bwii kpee naa tu fu-kuli kɛ fan ba.”
- 17 Nu ɔkyu mu tɔwɛ mu yɛ, “N man su okuli.” Nu Yesu yɛ, “Fu tɔwɛ kesintin fɛɛ fu man su okuli.
- 18 Fu wɔla kili anyɪn anu nu fu yɛgɛ, nu ɔnyɪn mu nu faa mu fan tɛ nbunbu fale gbaa, man gye fu-kuli. Imɔ su umɔ nu fu tɔwɛ fale gye kesintin nin.”
- 19 Nu ɔkyu mu tɔwɛ yɛ, “Ɔbilisa n wu fɛɛ fu gye lbwaare ɔtɔwɛpu nin.
- 20 Anɛ naana ana Samariya abi birɛ kibɪ nimɔ su nu ba daa bɛɛ sun lbwaare, amaa fanɛ Gyiwu abi u tɔwɛ yɛ Gyerusalem ɪ gye opula mu nu ɪ dagaa fɛɛ a sun lbwaare.”
- 21 Nu Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Ɔkyu, kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ saɲa ku ii biti ɔ ba, nu man gye kibɪ kɪnimɔ su abɛɛ Gyerusalem nu asa bee biti ba sun Mɛ-Sɛ lbwaare mu.
- 22 Fanɛ Samariya abi ɪ man nyi lbwaare mu nu fen sun danbirasa, amaa anɛ Gyiwu abi birɛ an nyi lbwaare mu nu an sun. Lu fɛɛ lbwaare kamɔlgɛ mu kɪ bɔla Gyiwu abi su nin ba.
- 23 Saɲa ku ii biti ɔ ba, nu kɪ tɛɛ fuɔ luwɛ, nu kesintin asunpu bee biti ba sun Mɛ-Sɛ lbwaare mu Kayaayu Kyɛrkyɛrɛ yɛ kesintin tɔ. Kanɪn asunpu banɪmɔ fale nu Mɛ-Sɛ lbwaare mu ii biti.
- 24 lbwaare gye kayaayu nin, nu bamɔ nu bee sun mu mu, ɪ dagaa fɛɛ ba sun mu Kayaayu yɛ kesintin tɔ.”
- 25 Nu ɔkyu mu tɔwɛ Yesu yɛ, “N nyi fɛɛ Ɔmu nu lbwaare wɔla lɛɛ, nu bɛɛ tu mu yɛ Krisito mu, ee biti ba. Nu ɔ kan ba mu, ee biti ɔ lɛɛ kutɔ kɔmaa mu nu kɪ bu tɔ kaapu anɛ.”

- 26 Nii Yesu tɔwɛ yɛ, “Mɛ, mu nu n tɔwɛ fu asɛ fale, mɛ ɪ gye mu.”
- 27 Kanin saɲa maɲa nu Yesu abulapɔ mu ba bwii lu kadɛ tɔ ba. Nii ba maa wu Yesu maa ɔkyu mu ba maa tɛɛ bɛɛ tɔwɛ mu, i kyinkyin bamu. Amaa bamu tɔ ɔku man taalɛ taasɛ ɔkyu mu yɛ, “Mɪnɛ nu fii biti?” Abɛɛ ba taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ u waa su nu fu tɔwɛ ɔkyu mu asɛ?”
- 28 Tutɔ mu, ɔkyu mu yɛgɛ mu kɔlɔ-bi yila silɛ kpee kadɛ tɔ naa tɔwɛ asa yɛ,
- 29 “Fan ba ku ɔnyin ku maa tɔwɛ mɛ atɔ mu nu n waa mu kpini. Abɛɛ mu ɪ gye Krisito, Ɔmu nu lbwaarɛ wula lɛɛ mu?”
- 30 Imu su asa mu ba lu kadɛ mu tɔ bee kpee ba naa ku Yesu.
- 31 Saɲa maa tɔ nu mu abulapɔ ba kulɛ mu yɛ, “Ɔkaapɔpɔ, waa aniya kɛ fu gyii agyitɔ.”
- 32 Amaa nu Yesu tɔwɛ yɛ, “N su agyitɔ mu nu n gyii, yɛgɛ fan man nyi imu su.”
- 33 Nii abulapɔ mu ba taasɛ abaa yɛ, “Abɛɛ ɔsa ku wula biya mu agyitɔ nin nu o gyii?”
- 34 Nii Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Mɛ agyitɔ ɪ gye fɛɛ n maa waa Mɛ-Sɛ lbwaarɛ mu nu o sun mɛ mu kebiti, kɛ n waa kusun mu nu ɔ sa mɛ mu lɔwɛ.
- 35 Man gye fanɛ kiɲasan u tɔwɛ yɛ, ‘I san lbwaayi ina kɛ a tɪɲɛ ayu mu?’ Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan bugi fanɛ ansi ku adɔɔ mu, fen biti fan wu fɛɛ ɪ payɪ fuɔ kitɪɲɛ.
- 36 Ɔsa mu nu ɛɛ tɪɲɛ mu u nyɛ mu kukɔka danbirasa, nu ayu mu nu ɛɛ kuula ɛɛ yilɛ mu ɪ gye asa mu nu ɔ taa ba nkpa kakpaa tɔ. Imu su ɔmu nu ee duu yɛ ɔ mu nu ɛɛ tɪɲɛ mu kpini bee biti ba buga gyii bamu ansi.
- 37 Imu su asin mu nu bɛɛ tɔwɛ yɛ, ‘Ɔku ii duu nu ɔku u kpa,’ ɪ gye kesintin.
- 38 N sun fanɛ ndɔɔ tɔ yɛ fan naa tɪɲɛ ayu mu nu fan man duu. Aku ɪ waa imu kusun nu fan ba nyɛ imu kukɔka.”

Samariya abi gaalaagaa ba kɔɔlɛ Yesu gyii

- 39 Samariya abi gaalaagaa mu nu ba bu kadɛ mu tɔ mu ba kɔɔlɛ Yesu gyii, lu fɛɛ ɔkyu mu maa tɔwɛ yɛ, “Ɔ tɔwɛ mɛ kɔtɔ kumaa mu nu n wula waa” mu su.
- 40 Imu su saɲa mu nu Samariya abi mu ba ba mu asɛ mu, ba kulɛ mu yɛ ɔ kyina bamu asɛ, nu ɔ kyina bamu asɛ nke nnyɔ.
- 41 Asa gaalaagaa ba ba kɔɔlɛ mu gyii tii su lu asin mu nu ɔ tɔwɛ mu su.
- 42 Nii asa mu ba tɔwɛ ɔkyu mu yɛ, “Nbunbu bire, an kɔɔlɛ mu gyii, yɛgɛ man gye asin mu nu fu tɔwɛ anɛ mu su, amaa kpali fɛɛ anɛ gbaa-gbaa anɛ an nu yɛ anɛ asu, nu an bu fɛɛ mu ɪ gye dulinyaa tɔ asa ɔmɔligɛpɔ mu.”

Yesu kyɛ ɔbilisa ku mu-bii

- 43 Yesu maa gyii nke nnyo kamaa to mu, o lu tuto kpee Galile osuwule su.
- 44 Yesu gbaa-gbaa i wula kyina towe ye, "Ibwaare otowepu kamaa man su beere mu gbaa-gbaa mu aye."
- 45 Yesu maa naa fuu Galile mu, Galile abi ba koolu mu abaa anyo, lu fee ngbaa bamu, sana mu nu ba kpee Gyerusalem naa gyii Kesu kono Kanyahe nbuno mu, ba wu kuto kamaa mu nu o waa tuto mu.
- 46 Yesu maa bu Galile osuwule su mu, o bwii kpee Kena kade to. Tuto nu o kyina taa nkyu biliji nta mu. Maa bu tuto kanin mu, kibane obilisa ku mu-bii-nyinsa de Kapanum kade to ee lo.
- 47 Onyin mu maa nu fee Yesu lu Gyudeya ba Galile mu, o ba mu ase ba kule mu ye o ba Kapanum ba kye mu-bii mu nu o de ee biti o wu mu sa mu.
- 48 Nu Yesu towe mu ye, "Fane oku mee ye o koolu me gyii, amoo fen wu asin kyinkyinsa ye adangana."
- 49 Nu kibane bilisa mu kule Yesu ye, "Obilisa, yeghe a kpee mi kebii mu ase poyi ke o wu."
- 50 Tuto nu Yesu towe obilisa mu ye, "Nate, fu kebii mu mee ye o wu." Onyin mu koolu Yesu asin mu gyii, nu o ktaa okpa kyin.
- 51 Maa kpewu mu, mu ayaafole ba ba gyanu mu okpa to nu ba towe mu ye, mu-bii mu nye alanfiya.
- 52 Nu o taase bamu sana mu nu kebii mu nye alanfiya. Nu ba towe mu ye, "Ndee kyowape kerefi kulon sana mu, nu kibirima mu yeghe mu."
- 53 Tuto nu onyin mu bu ye kanin sana maa kyekyee nu Yesu towe mu ye, "Fukebii mu mee ye o wu" mu. Imu su onyin mu maa mu kipaara su abi kpini ba koolu Yesu gyii.
- 54 Yesu maa lu Gyudeya ba Galile mu, inimu i gye asin kyinkyinsa nyosapu mu nu o waa.

Gyon 5

Yesu kye alopu ku kake futesa ake

- 1 Inimu kamaa mu, Yesu kpee Gyerusalem naa gyii Gyiwu abi Kesu kono ngyahe ku.
- 2 Kipate ku ki bu Gyerusalem kade to, nu ki bu tiri kebuno mu nu bee tu ye nbulupu kebuno mu. Bee tu kapatye maa Hibriwu kade to ye Betesada. Nu agyan anu i de kyaaboo kumu.
- 3 Agyan nimu to nu alopu damante fee agyaatanapu, ye ayaa ye abaa wusa wuya ana, amugule-mugule kpini ba ba tuto bee gyoo.

- 4 Lu fɛɛ ɔnyirɛ kabɔɔ ɪ taale ɛɛ lu susu ɛ ba ee lupu nkyu mu to, ke, alɔpu mu nu ba de-de mu, bamu to ɔkumaa mu nu ɔ gyankpaa loo kapatɩye mu to mu, mu kulɔ mu nu ki bu mu to mu u luwe.
- 5 ɔnyin ku bu tutɔ ɛɛ lo nsu adɩsa ye aburuwa.
- 6 Yesu maa wu mu nu ɔ bu fɛɛ ɔ de tutɔ lo kyeeɛɛ mu, nu ɔ taase mu ye, “Fii biti fɛɛ fu nye alanfiya?”
- 7 Nu ɔlɔpu mu lee kɔnɔ ye, “ɔbilisa, nu kabɔɔ mu kan lupu nkyu mu to mu, n man su ɔmu nu ɔ taa me loo kapatɩye mu to. Saɲa mu nu n kpan me n-yu fɛɛ n loo to mu, nu ɔku ɪ daa gyankpaa me loo to.”
- 8 Nu Yesu towe mu ye, “Kusu taa fu kalan ke fu nate.”
- 9 Opula maɲa to nu ɔ nye alanfiya, nu o kukuri mu kalan nate. Kanin kake maɲa gye Gyiwu abi kake fɩutɛsa ake nin.
- 10 Nu Gyiwu abɩlsa mu ba towe ɔnyin mu nu ɔ nye alanfiya mu ye, “Ndaga gye kake fɩutɛsa ake. Ane nbara mu ɪ mee sa ɔkpa ye fu sula fu kalan.”
- 11 Amaa ɔ lee kɔnɔ ye, “ɔnyin mu nu ɔ kye me mu ɪ towe me ye, ‘Taa fu kalan ke fu nate.’ ”
- 12 Kanin su ba taase mu ye, “Anɩmu ɪ gye kanin ɔnyin maɲa mu nu ɔ towe fu ye fu taa fu kalan ke fu nate?”
- 13 Nu ɔnyin mu man nyi kanin ɔnyin mu nu ɔ kye mu mu, lu fɛɛ asa ba kyɔ nu Yesu loo asa damante mu to kyun.
- 14 Kamaa to mu Yesu wu mu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu ɔ towe mu ye, “Ku, nbunbu fu nye alanfiya, umu su yege alibi kiwaa. Nu man gye kanin, umu nu ii biti ɪ ba fu su mu ii biti ɪ baa ɪ kyɔ inimu.”
- 15 Nu ɔnyin mu lu tutɔ naa towe Gyiwu abɩlsa mu ye Yesu ɪ gye ɔmu nu ɔ kye mu mu.

Yesu ɪ gye Nkpa kumu

- 16 Lu ato mu nu Yesu waa kake fɩutɛsa ake su mu, Gyiwu abɩlsa mu ba piili bee toɔɔɔ mu.
- 17 Nu Yesu towe bamu ye, “Me-Se ii sun kusun saɲa kumaa, umu su ngbaa me n sun kusun.”
- 18 Lu inimu su Gyiwu abi ba payɩ ansi bee biti ɩkpa ba moɔ mu. Man gye kake fɩutɛsa ake nbara kinyita mu wule nkun su, amaa ɛɛ towe ye mu-Se ɪ gye lbwaare, mu nu u kaapu fɛɛ maa lbwaare kyeeɛkyee.
- 19 Nu Yesu kyaga su lee kɔnɔ ye, “N towe fanɛ kesintin ye, me, lbwaare Mu-Bii mu n mee taale waa sehn me kɩba su. Kuto mu nu n wu Me-Se mu waa mu, kimu nu ngbaa me n waa.

20 Mε-Sε mu su kebiti sa με, nu εε kaapu με koto kumaa mu nu εε waa mu. Mε-Sε ii biti ɔ kaapu με ato kpare mu nu ι kyo unumu, ke n waa ke i kyinkyin fane.

21 Fεε kanan mu nu Mε-Sε ii kyinji alewupu nu εε sa bamu nkpa mu, kanin manja su nu με, Obii mu gbaa n sa nkpa mi kebiti to.

22 Mε-Sε gbaa-gbaa mee tale ɔku, amaa ɔ taa ɔkumaa numu katale waa με kibaa to.

23 Mε-Sε ii biti asa kpini ba taa bunyaa sa με, Obii mu, fεε kanan mu nu bεε taa bunyaa bεε sa Mε-Sε mu. ɔkumaa mu nu ɔ mee taa bunyaa sa με, Obii mu, ι kaapu nin fεε ɔ mee taa bunyaa εε sa Mε-Sε mu nu o sun με mu.

24 “N towe fane kesintin fεε ɔkumaa mu nu o nu με asin, nu ɔ kɔɔle ɔmu nu o sun με mu gyii mu, su nkpa kakpaa, nu lbwaare mee ye o bun mu kupwe. ɔ tee faa lu lewu to ba nkpa to.

25 N towe fane kesintin fεε saɗa ku ι ba, nu nbunbu gbaa ι tee ba. Nu bamu nu ba du fεε alewupu lu kanan mu nu ba man nyi lbwaare mu su mu, bee biti ba nu με, lbwaare Mu-Bii mu ɔbule, nu bamu nu ba nu με ase mu, bee biti ba nye nkpa.

26 Fεε Kanan mu nu Mε-Sε gye nkpa kumu mu, kanin manja nu ɔ sa με, Mu-Bii mu ɔkpa fεε n baa n gye nkpa kumu.

27 Nu ɔ sa με ɔlon ye n tale daadimaadi kumaa, lu fεε με ι gye Daadimaadi Obii-nyinsa.

28 “Fan man yεge unumu i kyinkyin fane, lu fεε saɗa ku ii biti ɔ ba nu alewupu mu nu ba bu nkyan to kpini bee biti ba nu με ɔbule,

29 ke ba lu bamu nkyan to ba. Nu bamu nu ba waa adanbirasa mu, bee biti ba kyinji nye nkpa, ke bamu nu ba waa alibi mu, bee biti ba kyinji ke ba gyii kupwe.

30 Nu με gbaa-gbaa με mee taale waa sehn με kibaa su. N tale kanan mu nu n nu lu Mε-Sε ase, nu n gyii asin umu ɔkpa su, lu fεε n mee biti n waa με gbaa-gbaa με kɔkɔlo biti, amɔɔ ɔmu nu o sun με mu lee.”

Asin mu nu i gyii Yesu n-yu su kesintin

31 Yesu kyaga su towe ye, “Nu n gyii με gbaa-gbaa με n-yu su asin kesintin mu, ι mee ye ι baa i budu.

32 Amaa ɔku bu to nu ee gyii με n-yu su asin, mu ι gye με-Sε lbwaare, nu n nyi fεε με n-yu asin mu nu ee gyii mu ι gye kesintin.

33 “Nu fane gbaa-gbaa fan sun kpee Gyɔn ase, nu ɔ lee kesintin mu towe fane lu με su.

34 Man gye fεε n biti nyimisa daadimaadi o gyii με n-yu su kesintin nin, amaa n towe asin numu lu Gyɔn su nin, ke fan nu kase ke fan nye kamɔlge.

- 35 Gyɔn kyɔna o du nin fɛɛ ɪjmaɲɛsa mu nu ki kyaɲɛ nu ki ku tɔ, nu fan gyii fane ansi gberɛɛ ɪmu tɔ.
- 36 “Amaa n su atɔ mu nu ii gyii mɛ n-yu su kesintin, nu i budu ɪ kyɔ Gyɔn lɛɛ. Lu fɛɛ kusun mu nu mɛ-Sɛ mu taa sa mɛ nu n sun fale mu, u lɛɛ kaapu kesintin fɛɛ mɛ-Sɛ mu i sun mɛ.
- 37 Nu mɛ-Sɛ mu nu o sun mɛ mu gbaa gyii mɛ n-yu su kesintin. Nu fan man putu nu mu ɔbulɛ abɛɛ fan wu mu ye ansi,
- 38 nu mu asɪn mu a man bu fane nkɔlɔ tɔ, lu fɛɛ fan man kɔɔlɛ mɛ, ɔmu nu o sun mu gyii.
- 39 Fan payɪ ansi bula Asɪnkyan yɪlasa mu, lu fɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ kanan ɔkpa maɲa su nu fen biti fan nyɛ nkpa kakpaa, yeɲɛ kanɪn Asɪnkyan yɪlasa maɲa ii gyii mɛ n-yu su kesintin.
- 40 Amaa fan kina mɛ ase kɪba, kɛ fan ba nyɛ nkpa.
- 41 “Ayɪn-bi lu daadimaadi ku ase man tiri mɛ.
- 42 Amaa n nyi fane. N nyi fan maa man su kebiti sa lbwaarɛ fane nkɔlɔ tɔ.
- 43 N ba mɛ-Sɛ kitu tɔ, nu fan man kɔɔlɛ mɛ, amaa nu ɔku kan ba mu gbaa-gbaa mu kitu tɔ mu, fan biti fan kɔɔlɛ mu.
- 44 Fan maa biti ayɪn-bi lu abaa ase fale, yeɲɛ fɛn mɛɛ kpan fane n-yu fan nyɛ ayɪn-bi lu lbwaarɛ nkun ase mu, nɛnɛ nu fen biti fan waa kɔɔlɛ gyii?”
- 45 “Fan man fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n biti n pwu fane Mɛ-Sɛ mu ansi tɔ. Fane naana Mosesi mu nu fan taa fane tamaa tuu mu su mu, mu ɪ gye ɔmu nu ee biti ɔ pwu fane.
- 46 Nu fan kan kɔɔlɛ Mosesi gyii mu, naafɔɔ fen biti fan kɔɔlɛ ngbaa mɛ gyii, lu fɛɛ ɔ kyurɔɔ mɛ n-yu su asɪn.
- 47 Amaa nu fan man kan kɔɔlɛ asɪn mu nu ɔ kyurɔɔ lu mɛ n-yu su mu gyii mu, nɛnɛ nu fen biti fan waa kɔɔlɛ asɪn mu nu n tɔwe fale gyii?”

Gyɔn 6

Yesu sa asa ngbɪn nnuu agyito
(*Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Luka 9:10-17*)

- 1 Inumu kamaa mu, Yesu faa Galile ɔbun lala mu nu ba bila bɛɛ tu ye Tiberiya mu kpee kimu benben.
- 2 Nu asa damantɛ ba buu mu, lu fɛɛ ba wu mu asɪn kyinkyinsa mu nu ɔ waa ɛɛ kye alɔpu mu.
- 3 Tutɔ nu Yesu maa mu abulapu ba dii kpee kɪbu-bi kuku su naa kyɔna.

- 4 Kanin saɲa maɲa mu, Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu ki tiri tɔ.
- 5 Yesu maa diyaa mu ansi ku mu, o wu sakyɔ damantɛ maa ba mu asɛ. Imu su ɔ taasɛ Filipu yɛ, “Finɛ nu an biti an nyɛ agyitɔ sɔɔ sa asa banumu kpini kɛ bee gyii?”
- 6 Yesu tuu Filipu tɔ nin ku, lu fɛɛ ɔ tɛɛ wɔla o nyi kutɔ mu nu ee biti ɔ waa.
- 7 Nu Filipu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Pɔyɪ kɛ a taalɛ nyɛ agyitɔ gbɛrɛɛ-gbɛrɛɛ sa ɔkumaa numu o gyii mu, amɔɔ an biti a nyita lbwaayɪ iburuwa kukɔka.”
- 8 Yesu abulapu mu tɔ ɔmu nu bɛɛ tu mu yɛ Andiruwu, Simon Pita mu-supu mu tɔwɛ yɛ,
- 9 “Kebii-nyɪnsa-bii ku bu nfu, nu ɔ su bodobodo pii-pii anuu yɛ ikɪn-bi anyɔ. Kanin agyitɔ pii numu, nɛnɛ nu ii biti ɪ waa kɛ ɪ fuu asa damantɛ banumu?”
- 10 Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “Fan yɛgɛ asa mu ba kyina-kyina.” Yɛgɛ afitiri pɔrɔgɛsa a bu tutɔ kukyɔ, imu su asa mu kpini ba kyun kyina. Nu anyɪn mu nu ba bu tutɔ mu kɔnɔ ɪ waa fɛɛ ngbɪn nnuu.
- 11 Ba maa kyina kanin mu, Yesu taa bodobodo mu, nu ɔ fwaala lbwaarɛ, nu ɔ taa sa yɛ ba barɪgɛ tɔ sa bamu. Kanin maɲa nu ɔ waa ikɪn mu gbaa. Nu ɔkumaa numu nyɛ kanan mu nu ee biti.
- 12 Ba maa gyii nɛmɛ mu, Yesu tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “Fan tase-tase agyisan mu, kɛ fan man yɛgɛ imu iku i sii.”
- 13 Imu su ba maa gyii bodobodo pii-pii anu mu, ba tase-tase imu agyisan mu kpini bɔla alantan kudu anyɔ.
- 14 Asa mu ba maa wu asɪn kyinkyinsa mu nu Yesu waa mu, ba piili bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Kesintin, ɔnumu ɪ gyɛ lbwaarɛ ɔtɔwɛpu mu nu ee biti ɔ ba dulinyaa tɔ mu.”
- 15 Yesu maa bu fɛɛ, bee biti ba ba taa mu ɔlun su, kɛ ba naa bun mu kuwura mu, ɔ bila lu bamu tɔ kpee kɪbu-bi su mu nkun.

Yesu natɛ nkyu su

(Matiwu 14:22-27; Maki 6:45-52)

- 16 Kalaatɪpwe asɛ maa fuu mu, Yesu abulapu mu ba kpɪlɪgɛ kpee ɔbun lala kɔnɔ.
- 17 Nu ɪ maa sula naa fuu kagyanbwe yɛgɛ Yesu man pɪta bwii ba bamu asɛ mu, ba naa loo ɔkuli tɔ bɛɛ faa bee kpee Kapanum.
- 18 Nu afuu lala a tigi a daa yɛgɛ nkyu mu ii wuli tɔ.
- 19 Yesu abulapu mu ba maa palɛ kpee ansi tɔ fɛɛ mayɪli asa abɛɛ ana mu, ba wu Yesu maa naa nkyu mu su ɛɛ ba bamu ɔkuli mu asɛ, nu kufuu ki kɪtaa bamu.

20 Amaa Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Mɛ nɪn, fan man waa kufuu.”

21 Nu ba maa biti fɛɛ ba taa Yesu waa ɔkuli mu tɔ mu, opula manja tɔ nu ɔkuli mu dan katɪn mu nu bee biti fɛɛ ba fuu mu.

22 Imu lukaakɛ mu, asa damantɛ mu nu ba sii ɔbun lala mu benben mu, ba wu fɛɛ ɔkuli kulun ki sii ki dan tutɔ ndee nu kimu nu abulapu mu ba taa. Amaa Yesu mɔɔ man loo mu abulapu mu asɛ ɔkuli mu tɔ.

23 Nu ikuli iku mɔɔ i lu Tiberiya ba dan tutɔ tiri katɪn mu nu ɔnyirɛ daa taa afwaala sa lbwaarɛ nu asa ba gyii agyitɔ mu.

24 Imu su asa damantɛ mu ba maa bu fɛɛ Yesu abɛɛ mu abulapu ba man bu tutɔ mu, ba loo ikuli mu tɔ kpee Kapanum ba naa bee biti Yesu.

Yesu i gyɛ bodobodo mu nu u sa nkpa

25 Ba maa naa wu mu ɔbun mu benben mu, ba taasɛ mu yɛ, “ɔkaapupu, sanja mɔɔ nu fu fuu nfu?”

26 Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ “N tɔwɛ fanɛ kesintin, man gyɛ asɪn kyinkyinsa mu nu fan wu su nu fan naa fen biti mɛ, amaa lu fan maa nyɛ agyitɔ gyii nɛmɛ kanan su nu fen biti mɛ.

27 Fan man waa kusun biti agyitɔ mu nu ii biti i nyita, amaa fan waa kusun biti agyitɔ mu nu u sa nkpa kakpaa. Mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n sa fanɛ kanɪn agyitɔ mu, lu fɛɛ Mɛ-Sɛ lbwaarɛ mu lɛɛ kaapu fɛɛ mu kibaa ki gyan mɛ su.”

28 Imu su ba taasɛ Yesu yɛ, “Mɪnɛ ii tiri fɛɛ a waa kɛ a taalɛ waa kusun mu nu lbwaarɛ ii biti?”

29 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “Kusun mu nu lbwaarɛ ii biti fen waa mu i gyɛ yɛ, fan kɔɔlɛ mɛ, ɔmu nu o sun mu gyii.”

30 Nu ba taasɛ mu yɛ, “Mɪnɛ asɪn kyinkyinsa nu fii biti fu waa kɛ an wu kɛ a kɔɔlɛ fu gyii? Mɪnɛ nu fii biti fu waa?”

31 Sanja ku tɔ, anɛ naana ana ba gyii agyitɔ mu nu bɛɛ tu imu yɛ Mana mu ofuli su, fɛɛ kanan mu nu Asɪnkyan yɪlasa mu i tɔwɛ yɛ, ‘ɔ sa bamu agyitɔ mu nu i lu susu nu ba gyii.’ ”

32 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin, man gyɛ Mosesi i sa fanɛ naana ana agyitɔ mu nu i lu susu mu. Amaa Mɛ-Sɛ i sa fanɛ naana kesintin agyitɔ mu nu i lu susu mu. Nu nbunbu Mɛ-Sɛ gbaa u sa fanɛ kesintin agyitɔ gbaa-gbaa mu nu i lu susu mu.

33 Lu fɛɛ lbwaarɛ agyitɔ mu nu ɛɛ sa asa mu, i gyɛ ɔmu nu ɔ kpɪlɪgɛ lu susu ba kasɛ su, nu ɛɛ sa dulinyaa tɔ asa nkpa mu.”

34 Tutɔ nu ba tɔwɛ Yesu yɛ, “ɔnyirɛ, lu ndaga i su ii kpee sa anɛ kanɪn agyitɔ manja sanja kumaa.”

- 35 Nu Yesu tɔwɛ bamu ye “Mɛ ɪ gye agyitɔ mu nu u sa nkpa mu. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ ba mɛ asɛ mu, akun ɪ mɛɛ ye a mɔɔ mu kakaaku, nu ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mu, bulifo mɛɛ ye ɪ kitaa mu.
- 36 Fɛɛ kanan mu nu n wula tɔwɛ fanɛ mu, fan wu mɛ, amaa fɛn mɛɛ kɔɔlɛ mɛ fɛn gyii.
- 37 ɔkɔmaa mu nu Mɛ-Sɛ taa sa mɛ mu, ii bitɪ ɔ ba mɛ asɛ. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ ba mɛ asɛ mu, mɛɛ ye n gya mu.
- 38 Lu fɛɛ n lu susu ba kasɛ su, kɛ n ba waa ɔmu nu o sun mɛ mu kebiti, amaa man gye mɛ gbaa-gbaa mi kebiti.
- 39 ɔmu nu o sun mɛ mu kebiti ɪ gye fɛɛ, bamu nu ɔ taa bamu sa mɛ mu kpini, bamu tɔ ɔkulun gbaa ɔ man fɔyi. Amaa n bitɪ n kyinjɪ bamu ba nkpa tɔ kake laalaalɔwɛ mu.
- 40 Lu fɛɛ Mɛ-Sɛ kebiti ɪ gye fɛɛ, ɔkɔmaa mu nu o wu mɛ, Mu-Bii mu, nu ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mu u nye nkpa kakpaa. Nu n bitɪ n kyinjɪ mu lu lewu tɔ ba nkpa tɔ kake laalaalɔwɛ mu.”
- 41 Nu Gyiwu abi mu ba piili bɛɛ kɔlɩtɛ bee yii Yesu, lu fɛɛ ɔ tɔwɛ ye, “Mɛ ɪ gye agyitɔ mu nu kɪ lu susu ba kasɛ su mu.”
- 42 Nu ba tɔwɛ ye, “Man gye Gyosefu mu-bii mu nu bɛɛ tu mu ye Yesu mu nin? An nyi mu-sɛ ye mu-nyi a! Nu mine su nu, ɛɛ tɔwɛ ye, ‘N lu susu nin ba?’ ”
- 43 Tutɔ nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Fan yegɛ fanɛ kɪkɔlɩtɛ mu.
- 44 ɔku mɛɛ taale ba mɛ asɛ, amɔɔ Mɛ-Sɛ mu nu o sun mɛ mu, ɪ yegɛ nu ɔ ba, nu n bitɪ n kyinjɪ mu ba nkpa tɔ kake laalaalɔwɛ mu.
- 45 lbwaare Atɔwɛpu ba kyurɔɔ yɪla ye, ‘ɔkɔmaa nimu ii bitɪ ɔ nye lbwaare kɪkaapu.’ Nu ɔkɔmaa mu nu o nu Mɛ-Sɛ mu asɛ, nu ɔ bula lu mu asɛ mu, ii bitɪ ɔ ba mɛ asɛ.
- 46 Inimu ɪ mɛɛ kaapu fɛɛ ɔku tee wu Mɛ-Sɛ mu, amɔɔ ɔmu nu ɔ lu Mɛ-Sɛ, lbwaare asɛ mu nkun i wu mu.
- 47 N tɔwɛ fanɛ kesintin ye ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mu, su nkpa kakpaa.
- 48 Mɛ ɪ gye agyitɔ mu nu u sa nkpa mu.
- 49 Fanɛ naana ana ba gyii agyitɔ mu nu bɛɛ tu ye Mana mu ofuli su, amaa ba wu.
- 50 Amaa agyitɔ mu nu ɪ lu susu ba kasɛ su mu ndee, nu ɔkɔmaa mu nu o gyii kanun agyitɔ manja mu, mɛɛ ye o wu.
- 51 Mɛ ɪ gye agyitɔ mu nu u sa nkpa nu n kpɪlɩgɛ lu susu ba kasɛ su mu. ɔkɔmaa mu nu o gyii kanun agyitɔ nimu mu, ee bitɪ ɔ kyina kakpaa. Nu agyitɔ mu nu n bitɪ n sa dulinyaa tɔ asa kɛ ba nye nkpa mu ɪ gye mɛ kayu-wɔlɛ.”

52 Gyiwu abi mu ba maa nu Yesu asin towesa kanin mu, i waa bamu agbu. Nu ba piili bee gyii abaa umore, bee taase abaa ye, "Nene nu onyin nimu ii biti o waa taa mu kayi-wule sa ane ke a we?"

53 Nu Yesu tawe bamu ye, "N tawe fane kesintin fee, fan kan fan man we me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kayi-wule, ke fen nuu me nkalan de, fen mee ye fan nye nkpa.

54 Okumaa mu nu o we me kayi-wule, nu o nuu me nkalan mu, o su nkpa kakpaa, nu n biti n kyinj mu ba nkpa to kake laalaalowe mu to.

55 Kpalu fee me kayi-wule i gye agyito gbaa-gbaa mu, nu me nkalan i gye ato nuusa gbaa-gbaa mu.

56 Okumaa mu nu o we me kayi-wule, nu o nuu me nkalan mu, o bu me to nu ngbaa me n bu mu to.

57 Fee kanan mu nu Me-Se mu nu o gye nkpa kumu sun me, nu lu mu su nu n su nkpa mu, okpa kulun manja su, okumaa mu nu o we me kayi-wule mu, ii biti o nye nkpa lu me su.

58 Me i gye agyito mu nu i lu susu ba kase su mu. N man du fee mana agyito mu nu fane naana ana ba gyii, nu i man sa bamu nkpa nu ba wu mu. Amaa okumaa mu nu o gyii agyito nimu bire, ee biti o nye nkpa kakpaa."

59 Yesu maa bu Kapaniyum, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu mu, nu o tawe fale asin nimu.

Yesu abulapu gaalaagaa ba bwii bamu kamaa

60 Yesu abulapu gaalaagaa ba maa nu inimu mu, ba tawe ye, "Fale kikaapu kinimu ki bulun. Animu i taale koolu imu kyula?"

61 Yesu maa bu fee mu abulapu bee kolite lu asin mu nu o tawe mu su mu, o taase bamu ye, "Imu nu n tawe fale i kita fane nfeere nin?"

62 Kanin bire nu fan kan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa bwii n kpee susu katin mu nu n lu ba kase su mu mo de?

63 Ibwaare Kayaayu mu i gye omu nu ee sa nkpa, amaa kuto mu nu asa ba su bamu olun bee waa mu man su ton. Asin mu nu n tawe sa fane mu, i lu Kayaayu to nin nu u sa nkpa.

64 Amaa yeghe fane to aku ba mee koolu bee gyii." Yesu tawe kanin lu fee o wula o nyi lu npiili ase, bamu nu ba man koolu gyii ye omu nu ee biti o ba lee mu e sa mu.

65 Nu Yesu kyaga su ye, "Kpalu inimu su nu n wula tawe fane ye, oku mee taale ba me ase mu kibaa su, amoo Me-Se lbwaare sa mu okpa."

66 Lu kanin sanja manja mu, nu mu abulapu gaalaagaa ba bwii kamaa, nu ba man bla buu mu.

67 Tuto nu Yesu taase mu abulapu kudu anyo mu ye, “Fane gbaa fane fen biti fan bwii do?”

68 Nu Simon Pita lee mu kono ye, “Onyiripe, anumu ase nu an su an kpee? Fu nkun i su asin mu nu u sa nyimisa nkpa kakpaa.

69 An koolé gyii nu an bu fee fu nkun i gye Okyirekyurepu mu nu lbwaare lee mu.”

70 Tuto nu Yesu lee bamu kono ye, “Man gye fane kudu anyo mu, nu n lee? Amaa fane to oku gye Sitaane.”

71 Gyudasi mu nu mu-se i gye Simon Isikariyoti mu asin nu Yesu towe mu. Halu Gyudasi maa gye abulapu kudu anyo mu to oku gbaa mu, kamaa to mu, mu ii biti o ba lee Yesu sa.

Gyon 7

Yesu mu-supu ana ba man koolé gyii

1 Inumu kpini kamaa mu, Yesu naa o naa Galile osuwule su. Ee mee biti maa loo Gyudeya osuwule su, lu fee Gyiwu abi abulsa bee biti ba moo mu.

2 Saŋa mu nu Gyiwu abi Kesu kono abuu kiyii kensi-gyii a maa tiri to mu,

3 Yesu mu-supu ana ba towe mu ye, “I dagaa fu maa lu nfu kpee Gyudeya, ke fu abupu ba naa wu fu asin kyinkyinsa mu nu fu waa mu.

4 Okumaa mu nu ee biti ye mu kitu ki dii mu, o mee waa mu asin ee baala. Lu asin kyinkyinsa mu nu fu waa fale mu su mu, i dagaa fu maa lee fu n-yu ifuli kaapu dulinyaa to asa.”

5 Halu mu-supu ana gbaa ba man koolé mu gyii.

6 Nu Yesu towe bamu ye, “Me saŋa mu nu i dagaa mu, man pu fuu, fane fane saŋa kumaa buron sa fane.

7 Dulinya asa mee taale kisi fane. Amaa me nu bee kisi, lu fee n gyii bamu kesintin fee bamu asunsunsa i gye alibi.

8 Fane fane fan kpee kensi-gyii ngyaŋe mu to. N mee ye n kpee ngyaŋe mu to nbunbu, lu fee me saŋa man puta fuu.”

9 Maa towe inumu maŋa lowe mu o sii kyina Galile.

10 Amaa Yesu mu-supu ana ba maa lu kyun kensi-gyii ngyaŋe mu to mu, mu gbaa mu kpee nu o man lee mu n-yu ifuli.

11 Kensi-gyii ngyaŋe mu to mu Gyiwu abulsa mu bee ku bee biti mu, yegé bee taase asa ye, “Fine nu onyin maŋa bu?”

12 Sakyo mu to asa damante bee muni abaa ase lu mu su. Aku ba ye, “O gye nyimisa danbrasa.” Nu aku moo ba ye, “Ee pina asa nin.”

13 Amaa ɔku man taale lu ifuli tɔwe Yesu n-yu su asin, lu fɛɛ ba maa sile Gyiwu abilisa mu su.

Yesu ɪ kaapu kensi-gyii ngyaŋɛ mu tɔ

14 Ba maa waa kensi-gyii ngyaŋɛ mu naa fɔu nsana mu, Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye mu tɔ nu o piili ɛɛ kaapu asin.

15 Mu kikaapu mu i kyinkyin Gyiwu abilisa mu, nu ba taase ye, “Nene nu ɔnyin numu man bula nu ɔ nye fale kinyi?”

16 Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Me kikaapu mu man gye me gbaa-gbaa me lee. I lu ɔmu nu o sun me mu ase nin.

17 Ɔkɔmaa mu nu ee biti ɔ waa lbwaare kebiti mu, ee biti ɔ bu fɛɛ me kikaapu mu lu lbwaare ase, abee n tɔwe me gbaa-gbaa me ɔlon su nin.

18 Ɔmu nu ɛɛ tɔwe mu gbaa-gbaa mu ɔlon su mu, u waa kanin nin ee biti bunyaa ɛɛ sa mu n-yu. Amaa ɔmu nu ee biti bunyaa ɛɛ sa ɔmu nu o sun mu mu, ɪ gye kesintin wuya, nu antɔesa ku ɪ man bu mu tɔ.

19 Mosesi man sa fane nbara mu? Amaa fane ɔku man buu nbara mu. Mune waa nu fen biti fan mɔɔ me?”

20 Nu sakɔɔ mu ba lee kɔnɔ ye, “Nbwu libi ba bu fu tɔ. Anumu ana ii biti fu kumɔɔ?”

21 Yesu tɔwe bamu ye, “N maa waa adangana kulun kake fɔtɛsa ake mu, nu mu i kyinkyin fane fale.

22 Mosesi sa fane oduu kitin nbara, yegɛ kake fɔtɛsa ake fen tin kebii oduu. Kesintin tɔ mu nbara mu man lu Mosesi ase, amaa ɪ lu ane naana ana ase.

23 Nu fan maa tin kebii oduu kake fɔtɛsa ake, ke i mee nyita Mosesi nbara mu, mune ɪ waa nu n kye nyimisa laalaamuu kake fɔtɛsa ake nu fen nye agbu waa me?”

24 Fan man ku nyimisa awaasa ke fan bun mu kupwe, amaa fan ku asin mu tɔ danbirasa pɔyi ke fan bun kupwe.”

Yesu ɪ gye Krisito, Ɔmu nu lbwaare wula lee mu

25 Nu Gyerusalem asa aku ba piili bee taase ye, “Man gye ɔnyin numu nu bee biti mu ye ba mɔɔ mu?”

26 Fan ku, mu ɪ yile asa tɔ ɛɛ tɔwe mu, nu ɔku mee tɔwe mu sehn. Abee abilisa mu ba bu nin fɛɛ mu ɪ gye Krisito, Ɔmu nu lbwaare wula lee mu?”

27 Ɔnyin numu bire an nyi katin mu nu ɔ lu. Amaa Krisito, Ɔmu nu lbwaare wula lee mu kan ba mu, ɔku mee ye ɔ bu katin mu nu ɔ lu.”

28 Yesu maa san ɔ bu Kabwaare-sunkpa obu lala tɔ ɛɛ kaapu, nu ɔ tɔwe kenken ye, “Kesintin, fan nyi me, nu fan nyi katin mu nu n lu. Man gye me gbaa-

gbaa me olon su nu n ba nfu, amaa omu nu o sun me mu gye kesintin wuya nu fane fane fan man nyi mu.

29 Amaa mee me n nyi mu, lu fee n lu mu ase, nu mu i sun me.”

30 Kanin su ba biti ye ba kitaa mu, amaa oku man taa mu kibaa mata mu, lu fee mu saja man puta fuu.

31 Imu kpini gbaa mu asa gaalaagaa ba koolu mu gyii sakyu mu to. Nu bee taase ye, “Nu Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu kan ba mu, ee biti o taale waa asin kyinkyinsa o kyo imu nu onyin nmu waa fale?”

32 Farasii abi mu ba nu sakyu mu ba maa muni fale asin lu mu su. Nu ba maa Oseepu bilisa mu ba sun Kabwaare-sunkpa obu lala akusupu ye ba naa kitaa mu ba.

33 Nu Yesu towe bamu ye, “N mee ye n bila n kyina fane ase kyereee, ke n bwii kpee omu nu o sun me mu ase.

34 Fen biti fan ku biti me amaa fan mee ye fan wu me, nu katn mu nu n bu mu, fan mee taale ba tuto.”

35 Nu Gyiwu abilisa mu bee taase abaa ye, “Fine nu kanyin nmu ii biti o kpee nu a man bila ye a wu mu? Ee biti o kpee Giriki abi to, katn mu nu ane asa ba yaase loo, ke o naa kaapu Giriki abi mu abee?”

36 Maa towe ye, ‘Fen biti fan biti me amaa fan mee ye fan wu me, nu katn mu nu n bu mu fan mee taale ba tuto mu’ mine nu ee kaapu?”

37 Nu kake laalaaluwe mu nu ki gye kake kpare kensi-gyii mu to mu, Yesu kusu yile nu o towe kenken ye, “Okumaa mu nu bulfo kan o su mu mu, o ba me ase ba nuu nkyu.

38 Okumaa mu nu o koolu me gyii mu, nkyu mu nu u sa nkpa mu ii biti i baa i lu mu to u kyon fee obun, fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe mu.”

39 Nkyu mu nu u sa nkpa asin mu nu Yesu towe nfu mu, yile sa Kayaayu Kyirekyire, nu bamu nu ba koolu mu gyii mu, bee biti ba ba nye. Saja manja to mu Kayaayu Kyirekyire mu man pu ba, lu fee Yesu bunyaa man puta lu ifuli.

40 Sakyu mu ba maa nu maa towe fale asin mu, bamu aku ba towe ye, “Kesintin to, onyin nmu gye lbwaare otowepu mu.”

41 Aku ba ye, “Mu i gye Krisito mu.” Nu aku mo ba taase ye, “Nene nu Krisito ii biti o lu Galile?”

42 Asinkyan yilasa mu i towe ye Krisito ii biti o lu Owura Dawidi kanan to, ke ba kuuge mu Betlehem kade to katn mu nu Owura Dawidi daa kyina mu”

43 Lu kanin su nbarige to i ba sakyu mu to lu Yesu su.

44 Nu bamu aku bee biti ba kitaa mu, amaa oku man taa kibaa mata mu.

Gyiwu abalisa ba man su kɔkɔle-gyii

- 45 Nu Kabwaare-sunkpa akusupu mu ba bwii kpee lbwaare asepu abalisa ye Farasii abi mu ase, nu ba taase bamu ye, “Mɛnɛ waa nu fan man kitaa mu ba?”
- 46 Nu akusupu mu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Nyimisa ku man puta tɔwe asɛn fɛɛ ɔnyɛn nɛmu.”
- 47 Nu Farasii abi mu ba taase bamu ye, “Imu su ɔ bila pɛna fanɛ gbaa fanɛ?”
- 48 Fan wu kade nɛmu tɔ abalisa abɛɛ Farasii abi mu tɔ ɔku maa kɔkɔle mu gyii? Ayee!
- 49 Amaa sakɔ mu nu ba kɔkɔle mu gyii mu birɛ ba man nyi Mosesi nbara mu, umu su lbwaare nɔ mu nu ɔ tɔwe yila ii biti i ba bamu su.”
- 50 Nikodemusi mu nu ɔ wɔla ba Yesu ase kakaaku, nu ɔ gyɛ bamu abalisa mu tɔ ɔku mu, taase bamu ye,
- 51 “Anɛ nbara u sa ɔkpa fɛɛ a taale bun nyimisa kupwe yegɛ a man nu mu kɔnɔ tɔ asɛn wu kɔtɔ mu nu ɔ waa?”
- 52 Nu ba lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Ngbaa fu, fu lu Galile nin? Ku Asɛnkɛyan yɛlɛsa mu tɔ danbirasa, fii biti fu wu fɛɛ lbwaare ɔtɔwɛpu ku man lu Galile.”
- 53 [Nu ba kusu ngyanɛ mu tɔ, nu ɔkɔmaa nɛmu kpee mu ayɛ.]

Gyɔn 8

ɔkyu kilipu mu nu ba kitaa mu maa ɔnyɛn

- 1 ɔkɔmaa nɛmu maa kyɔn mu ayɛ mu, nu Yesu lu tutɔ kpee Olifu kibɛ mu su.
- 2 Imu lukaake nyenyɛnfuu mu, Yesu bwii ba Kabwaare-sunkpa obu lala mu tɔ. Nu asa ba ba yɛlɛ kyaabɔɔ mu, nu ɔ kyɔn kyɛna nu o piili ɛɛ kaapu bamu.
- 3 Maa bu tutɔ mu, nu nbara akaapupu ye Farasii abi ba biya ɔkyu kilipu ku mu nu ba kitaa mu maa ɔnyɛn. Nu ba taa mu ba yɛlɛ bamu nsana.
- 4 Nu ba tɔwe Yesu ye, “ɔkaapupu, ba kitaa ɔkyu nɛmu maa ɔnyɛn.
- 5 Mosesi nbara mu u kaapu anɛ ye a tuɔ abuu mɔɔ kanɛn akyu maɲa. Nbuɛnɛ, nɛnɛ nu fu su fu tɔwe.”
- 6 Ba taase mu asɛn nɛmu kɛ ba nu mu kɔnɔ tɔ alibi, kɛ ba nyɛ yɛlɛ umu su puu mu. Amaa Yesu nyɔn mu kumu yii tɔ, taa mu kɛbaa-bi ɛɛ kyurɔɔ kase.
- 7 Ba maa maa su bɛɛ taase mu mu, ɔ kusaa mu kumu nu ɔ tɔwe bamu ye, “Nu fanɛ tɔ ɔku mu nu ɔ man puta waa alibi mu, ɔ gyankpaa tuɔ kubuu da ɔkyu mu.”
- 8 Nu o bwii nyɔn mu kumu yii tɔ ɛɛ kyurɔɔ kase.

9 Nu ba maa nu kanin mu, ba piili bee lu kukulun-kukulun. Abilisa mu ba gyankpaa lu poyi. Nu i san Yesu maa okyu mu nkun yee o yile tuto.

10 Nu Yesu kusaa mu kumu nu o taase okyu mu ye, “Okyu, ba bu fine? Oku man bu to ke o bun fu kupwe fu?”

11 Nu o lee konn ye, “Onyirpe, ayee, oku man bu to.” Nu Yesu towe mu ye, “Ngbaa me mee ye n bun fu kupwe. Nate, lu ndaga u su ii kpee man bila naa waa alibi.”

Yesu gye dulinyaa to ijanjesa

12 Nu Yesu bwii towe Farasii abi mu nu ba bu tuto mu ye, “Me i gye dulinyaa to ijanjesa mu. Okumaa mu nu o buu me mu, mee ye o nate kitentenbiri to, amaa ee biti o nye ijanjesa mu nu ku sa nkpa mu.”

13 Nu Farasii abi mu ba towe mu ye, “Nbunbu, fii gyii fu gbaa-gbaa fu n-yu su kesintin nin, imo su a mee ye a taale koolo fu gyii.”

14 Nu Yesu lee konn ye, “Halu nu n gyii me n-yu su kesintin gbaa mu, me asin mu i gye kesintin. Lu fee n nyi katn mu nu n lu nu n nyi katn mu nu n kpee. Amaa fanee fane bire, fan man nyi katn mu nu n lu, nu fan man nyi katn mu nu n kpee.

15 Fane bire, nyimisa ikpa su nu fen yile su fen gyii asin. Mee me bire n mee gyii oku asin.

16 Amaa nu n kan gyii asin mu, me asin kigyii ki de okpa, lu fee man gye me nkun ii gyii asin mu. Amaa maa Me-Se mu nu o sun me mu.

17 Ba kyuroo fane Nbara to ye, nu asa anyo bee gyii kesintin lu asin ku su, nu bamu nno i man kpakyare mu, bamu asin mu i gye kesintin.

18 Me gbaa-gbaa me ii gyii me n-yu su kesintin, nu Me-Se mu nu o sun me mu gbaa ii gyii me n-yu su kesintin.”

19 Nu ba taase mu ye, “Fu-se bu fine?” Nu Yesu lee konn ye, “Fan man nyi me, nu fan man nyi Me-Se mu gbaa. Nu fan daa fan nyi me nin, naafoo fan bu Me-Se mu gbaa.”

20 Yesu towe asin nimo sanja mu nu ee kaapu asin Kabwaare-sunkpa aye mu, katn mu nu bee tu ye afulee oylekpa mu. Amaa oku man kita mu, lu fee mu sanja man puta fuu.

21 Nu Yesu bwii towe bamu ye, “N kpee nimo. Nu fen biti fan ku biti me, ke fan wu fane alibi to. Nu katn mu nu n kpee mu fen mee taale ba tuto.”

22 Nu Gyiwu abi mu bee taase abaa ye, “Maa towe ye, ‘Katn mu nu n kpee mu fen mee taale ba tuto’ mu, ee biti o moo mu n-yu nin abee?”

23 Nu o kyaga su towe ye, “Fan lu kase su nfu nin, mee me n lu susu. Nu fan gye dulinyaa nimo lee nin, mee me bire n man gye dulinyaa nimo lee.

- 24 Kanɔn su nu n tɔwɛ fanɛ yɛ, fen biti fan wu fanɛ alibi tɔ mu. Nu fan man kan kɔɔlɛ mɛ gyii yɛ, mɛ ɪ gyɛ ɔmu nu n tɔwɛ yɛ n gyɛ mu, fen biti fan wu fanɛ alibi tɔ kesintin.”
- 25 Nu ba taasɛ mu yɛ, “Fu ɪ gyɛ anɪmu?” Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛ ɪ gyɛ ɔmu nu n dan wula n tɔwɛ fanɛ yɛ n gyɛ mu.
- 26 N su asɪn gaa n tɔwɛ lu fanɛ su, kɛ n taa gyii fanɛ asɪn. Amaa ɔmu nu o sun mɛ mu gyɛ kesintin wuya, nu asɪn mu nu n nu lu mu asɛ mu nkun nu n tɔwɛ n sa dulinyaa abi.”
- 27 Imu kpini gbaa mu ba man pɪta bu fɛɛ Mɔ-Sɛ lbwaarɛ asɪn nu ɛɛ tɔwɛ bamu.
- 28 Imu su Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Nu fan kan ba kusaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu mu, tutɔ nu fen biti fan bu fɛɛ n gyɛ ɔmu nu n wula tɔwɛ yɛ n gyɛ mu, nu n mɛɛ waa kɔtɔ ku mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔɔɔn su, amaa asɪn mu nu Mɛ-Sɛ kaapu mɛ mu, imu nu n su n tɔwɛ.
- 29 ɔmu nu o sun mɛ mu bu mɛ asɛ, ɔ man yɛgɛ mɛ nkun, lu fɛɛ saɲa kumaa n waa kɔtɔ mu nu u pɪrɛ mu.”
- 30 Nu asa mu nu ba nu Yesu maa tɔwɛ unɪmu kpini mu gaalaagaa ba kɔɔlɛ mu gyii.

Bamu nu ba gyɛ Abraham mu-bii ana gbaa-gbaa mu

- 31 Nu Yesu tɔwɛ Gyiwu abi mu nu ba kɔɔlɛ mu gyii mu yɛ, “Nu fan kan fan buu mɛ asɪn kaapusa mu, fan gyɛ mɛ abɪlapu kesintin tɔ.
- 32 Nu fen biti fan bu kesintin mu, kɛ kesintin mu ɔ yɛgɛ fan nyɛ fanɛ n-yu.”
- 33 Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “An gyɛ Abraham kɪnaana tɔ asa nɪn. Nu anɛɛnɛ birɛ, kakaaku a man pɪta waa ɔku kɪnyɛ. Nu mɪnɛ su nu fu tɔwɛ yɛ an biti a nyɛ anɛ n-yu?”
- 34 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N tɔwɛ fanɛ kesintin, ɔkumaa mu nu ɛɛ waa alibi mu gyɛ kɪnyɛ sa alibi nɪn.
- 35 Nu kɪnyɛ man gyɛ ɔsa mu nu o tii kɪkpaara abi su, amaa obii birɛ gyɛ kɪkpaara mu su obii kakpaa.
- 36 Imu su nu lbwaarɛ Mu-Bii mu yɛgɛ nu ɔku nyɛ mu n-yu mu, kesintin tɔ ɔ nyɛ mu n-yu kakpaa.
- 37 N nyi fan maa gyɛ Abraham anaana-bii. Amaa unɪmu kpini gbaa mu, fen biti fɛɛ fan mɔɔ mɛ, lu fɛɛ fen mɛɛ kɔɔlɛ mɛ asɪn mu fen waa fanɛ nkɔɔ tɔ.
- 38 Kɔtɔ mu nu Mɛ-Sɛ kaapu mɛ mu nu n tɔwɛ fanɛ falɛ. Nu fanɛɛ fanɛ fen waa atɔ mu nu fan nu lu fanɛ-sɛ asɛ.”

39 Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Anɛ-sɛ ɪ gye Abraham.” Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Fan daa fan gye Abraham mu-bii ana kesintin tɔ nun, naafɔɔ fen biti fan waa kutɔ mu nu ɔ waa mu.

40 Amaa n maa tɔwɛ fanɛ kesintin mu nu n nu lu lbwaare aɛɛ gbaa mu, fen biti fan mɔɔ mɛ. Abraham man waa fale atɔ.

41 Atɔ mu nu fanɛ-sɛ waa mu, nu fanɛ gbaa fanɛ fen waa.” Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “A man gye akuyurubi, ɔsɛ kulɔn nu an su, mu ɪ gye lbwaare gbaa-gbaa mu.”

Bamu nu ba gye Sitaanɛ abi ana

42 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “lbwaare daa ɔ gye fanɛ-Sɛ nun, naafɔɔ fen biti fan nye kebiti sa mɛ, lu fɛɛ n lu lbwaare aɛɛ nun, nu n ba nfu. Man gye mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔlɔn su nu n ba, amaa mu i sun mɛ.

43 Nu minɛ waa su nu fen mee nu mɛ asɪn tɔwɛsa mu kasɛ? Lu fɛɛ fen mɛɛ taalɛ fen nu mɛ asɪn mu.

44 Fan gye fanɛ-sɛ Sitaanɛ mu-bii ana nun, umu su nu fen biti fan waa fanɛ-sɛ mu kɔkɔlɔ biti. Lu npiili aɛɛ mu kpini nu ɔ gye ɔmɔɔpu, nu ɔ man buu kesintin, lu fɛɛ kesintin man bu mu tɔ. Mu lɛɛ kpini ɪ gye fɛɛ ɔ tɔwɛ antɪɲɛsa, lu fɛɛ ɔ gye antɪɲɛsa wuya, yɛ antɪɲɛsa wuya ana bamu-sɛ.

45 Amaa mɛɛ mɛ bure n gyii fanɛ kesintin nun, umu su nu fɛɛ mɛɛ kɔɔlɛ mɛ fen gyii.

46 Fanɛ tɔ animu ɪ taalɛ kaapu fɛɛ n gyii alibi kupwɛ? Nu n maa tɔwɛ kesintin mu, minɛ waa nu fen mɛɛ kɔɔlɛ fen gyii?

47 ɔmu nu ɔ gye lbwaare lɛɛ mu, ii nu asɪn mu nu lbwaare tɔwɛ. Kutɔ mu su nu fen mee nu lbwaare asɪn mu ɪ gye yɛ fan man gye lbwaare lɛɛ.”

Kanan mu nu Yesu kyc Abraham

48 Nu Gyiwu abi mu mɔɔ ba tɔwɛ Yesu yɛ, “Nu a maa tɔwɛ yɛ fu gye Kasamariya-nyɪn nu nbwu libi ba tɛ fu tɔ mu, ɪ man gye kesintin?”

49 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ “Nbwu libi aku ba man tɛ mɛ tɔ, amaa n bunyaa mɛ-Sɛ, yɛgɛ fanɛ fanɛ fen mɛɛ bunyaa mɛ.

50 N mee biti bunyaa n sa mɛ n-yu. Amaa ɔku bu tɔ ee biti kɪmu ɛɛ sa mɛ. Mu ɪ gye asɪn ogyipu mu.

51 N tɔwɛ fanɛ kesintin yɛ, ɔkumaa mu nu o buu mɛ kɪkaapu mu, ɔ mɛɛ yɛ o wu kakaaku.”

52 Nu Gyiwu abi mu ba tɔwɛ yɛ, “Nbunbu an wu kesintin tɔ fɛɛ nbwu libi ba bu fu tɔ. Abraham wu, nu lbwaare atɔwɛpu mu gbaa ba wu. Amaa fu, fu tɔwɛ yɛ ɔkumaa mu nu o buu fu kɪkaapu mu ɔ mɛɛ yɛ o wu.

53 Imu su fii biti fu kaapu fɛɛ fu kyc anɛ-sɛ Abraham abɛɛ? O wu, nu lbwaare atɔwɛpu mu gbaa ba wu. Animu nu fu fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ fu gye?”

54 Nii Yesu lee kɔnɔ ye, “Nii n kan sa me n-yu bunyaa mu, me bunyaa mu gye kɔyan. Amaa me-Se, mu nii fen tɔwe ye mu i gye fane lbwaare mu, i gye ɔmu nii ee bunyaa me.

55 Fan man nyi mu, mee me bire n nyi mu. Nii n kan n tɔwe ye n man n nyi mu mu, n gye antɔesa wuya fee fane, amaa n nyi mu, nii n nu mu ase.

56 Fane-se Abraham mu ansi i gyii fee ee biti o wu me kɔba. Nii o wu me kɔba mu, nii mu ansi i gyii.”

57 Nii Gyiwu abi mu ba taase mu ye, “Fu man pɔta gyii nsu adunuu nii fu ye fu wu Abraham?”

58 Nii Yesu lee kɔnɔ ye, “N tɔwe fane kesintin ye, pɔyi ke ba kuɔge Abraham mu, yege n bu tɔ.”

59 Ba maa nu fale mu, nii ba kukuri abuu ye ba tuu mu. Amaa Yesu loo asa mu tɔ bule, nii ɔ lu Kabwaare-sunkpa aye mu tɔ kyun.

Gyɔn 9

Yesu kye ɔnyin mu nii ba kuɔge mu gyaatanapu

1 Yesu maa naa ee kyun mu, o wu ɔnyin mu nii ɔ gye gyaatanapu lu sanja mu nii ba kuɔge mu.

2 Tutɔ nii Yesu abɔlapu ba taase mu ye, “Ɔkaapupu, mine su nii ba kuɔge ɔnyin nɔmu gyaatanapu? Mu gbaa-gbaa alibi su abee mu akuɔgepu alibi su?”

3 Nii Yesu lee kɔnɔ ye, “Mu kɔgyatana mu, i man lu mu alibi su abee mu akuɔgepu alibi su. Amaa i waa kanɔn nin ke lbwaare ɔ yege asa ba wu kanan mu nii ee biti ɔ waa asɔn kyinkyinsa sa mu.

4 Kyɔwe maa dan san ɔ bu tɔ fale bire, i dagaa a maa waa ɔmu nii o sun me mu kusun. Kyɔwe ii biti ɔ luwe yege ɔku mee bila taale sun kusun.

5 N maa dan san n bu dulinyaa tɔ fale bire, me i gye dulinyaa tɔ ɔmanɔesa mu.”

6 Yesu maa tɔwe ɔnyin mu, nii ɔ tuu nkyole tuu kase nii ɔ pale use, taa tayi ɔnyin mu ansi su.

7 Nii ɔ tɔwe ɔnyin mu ye, “Kpe Silom kapatɔye mu tɔ naa fwu fu ansi.” (Silom kase i gye ye ba sun mu). Ɔnyin mu maa naa fwu mu ansi bwii ba mu, mu ansi mu a bugi.

8 Mu birisa ana ye asa mu nii ba wula be nyi mu maa kyina ɔkpa ase ee kule mu, bee taase abaa ye, “Man gye ɔnyin nɔmu u kyina ɔkpa ase ee kule mu?”

9 Nii bamu aku ba ye, “Mu nin.” Nii aku mɔɔ ba ye, “Man gye mu nin, o dili mu nin.” Amaa ɔnyin mu gbaa-gbaa tɔwe ye, “Me nin.”

10 Nii ba taase mu ye, “I waa nene nu fu ansi i bugi?”

11 Nii o lee bamu kono ye, “Onyin mu nu bee tu mu ye Yesu mu, i pale ise tayi mi ansi su. Nii o towe me ye n kpee Silom kapatye mu to naa fwu mi ansi. Imu su n kpee tuto naa fwu mi ansi, nu opula manja to nu mi ansi i bugi.”

12 Nii ba taase mu ye, “Onyin mu bu fine?” Nii o lee kono ye, “N man nyi.”

Farasii abi ba taase gyaatanapu mu kanan mu nu o nye kikyε

13 Tuto nu ba taa onyin mu nu mu ansi i bugi mu kpee Farasii abi mu ansi to.

14 Kanin kake mu nu Yesu pale ise tayi kanin onyin ansi su mu, gye kake futesa nin.

15 Nii Farasii abi mu moo ba taase mu kanan mu nu i waa nu mu ansi i bugi. Nii o towe bamu ye, “O pale ise nin tayi mi ansi su, nu n naa fwu, nu mi ansi i bugi.”

16 Tuto nu Farasii abi mu aku ba ye, “Onyin mu nu o waa kanin asin manja mu, man lu lbwaare ase, lu fee o mee buu kake futesa nbara mu.” Amaa aku moo ba ye, “Nene nu alibi owaapu i taale waa asin kyinkyinsa fale kudubi?” Nu nbarge i ba bamu nsana.

17 Inimu kpini kamaa mu, Farasii abi mu ba bwii taase onyin mu ye, “Onyin mu nu o bugi fu ansi mu, mine asin nu fu su fu towe lu mu su?” Nii onyin mu lee kono ye, “O gye lbwaare otowepu nin.”

18 Gyiwu abilisa mu be mee biti ba koolε gyii fee o wula o gye gyaatanapu, nu mu ansi i bugi, imu su ba sun tu mu akuyepu.

19 Ba maa ba mu, ba taase bamu ye, “Fane-bii-nyinsa ndee? Fan ye fan kuoge mu gyaatanapu nin, nene i waa su nu o ku nbunbu?”

20 Nii mu akuyepu ba lee kono ye, “An nyi maa gye ane-bii-nyinsa nin, nu an kuoge mu gyaatanapu nin.

21 Amaa a man nyi kanan mu nu i waa nu mu ansi i ku, abee omu nu o bugi mu ansi. O man bla o gye kebii, imu su fan taase mu gbaa-gbaa, ee taale lee kono.”

22 Kuto mu su nu ba towe kanin mu i gye ye ba sile Gyiwu abilisa mu. Kpali fee Gyiwu abilisa mu ba wula towe yla ye okumaa mu nu ee biti o lee towe ye Yesu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu mu, bee gya mu ba lee ogyanekpa obu mu to.

23 Kanin su nu mu akuyepu mu ba towe ye, “O man bla o gye kebii, fan taase mu gbaa-gbaa mu.”

24 Gyiwu abilisa mu ba bwii tu onyin mu nu naafoo o gye gyaatanapu mu kinyosapu, nu ba towe mu ye, “Bo lbwaare fee kesintin nu fu towe. An nyi fee onyin mu nu o bugi fu ansi mu gye alibi owaapu nin.”

25 Nu ɔnyɪn mu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Mɛɛ mɛ man nyi ye ɔ gye alibi ɔwaapu abɛɛ ɔ man gye. Kuto mu nu n nyi mu i gye fɛɛ, n kyina n gye gyaatanapu, amaa nbunbu n ku.”

26 Nu Gyiwu abilisa mu ba bila taase mu ye, “Mɪnɛ nu ɔ waa fu? Nɛnɛ nu ɔ waa kye fu ansi?”

27 Nu ɔnyɪn mu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “N wɔla tɔwɛ fanɛ kanan mu nu i ba, nu fan kina kunu. Mɪnɛ i waa su nu fen biti fan bwii nu kɪnyɔsapu? Abɛɛ fanɛ gbaa fanɛ fen biti fɛɛ fan bilinjɪ mu abulapu nɪn?”

28 Nu ba saale mu, tɔwɛ mu ye, “Fu i gye mu obuupu, amaa anɛnɛnɛ birɛ an gye Mosesi abuupu nɪn.

29 An nyi imu nu lbwaare maa kyina tɔwɛ Mosesi ase, amaa kanɪn Yesu maɲa birɛ, a man nyi mu ɔlukpa!”

30 Nu ɔnyɪn mu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Mɪnɛ alɪmankarɛ nu fen tɔwɛ kanɪn! Fan ye fan man nyi katɪn mu nu ɔ lu, amaa mu i bugi mi ansi fale.

31 An nyi ye lbwaare mee nu alibi awaapu ase. Amaa asa mu nu bee sun lbwaare nu bɛɛ waa mu kɔkɔbɔ biti mu, bamu ase nu ee nu.

32 Lu koo saɲa mu nu dulinyaa piili mu, a man puta nu fɛɛ ɔsa ku bugi nyɪmisa mu nu ba kuvge mu gyaatanapu ansi.

33 Nu ɔnyɪn numu man dɪn lu lbwaare ase mu, naafɔɔ ɔ man dɪn taale waa imu.”

34 Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Ku, fu mu nu ba kuvge fu alibi tɔ, nɛnɛ nu fu ii biti fu ba kaapu anɛ asɪn?” Tuto nu ba gya mu lɛɛ ɔgyaɲɛkpa obu mu tɔ.

Bamu nu ba man kɔɔlɛ Krisito gyii mu ba gye agyaatanapu

35 Yesu maa nu ye Gyiwu abilisa mu ba gya ɔnyɪn mu lɛɛ ɔgyaɲɛkpa obu mu tɔ kanɪn mu, ɔ naa wu mu, nu ɔ taase mu ye, “Fu kɔɔlɛ Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu fii gyii.”

36 Nu ɔnyɪn mu lɛɛ kɔnɔ ye, “ɔnyɪrɛ, mu i gye animu? Tɔwɛ mɛ kɛ n kɔɔlɛ mu gyii.”

37 Nu Yesu tɔwɛ mu ye, “Fu tɛɛ wɔla wu mu, mu i gye ɔmu nu ɛɛ tɔwɛ fu ase nbunbu fale.”

38 Tuto nu ɔnyɪn mu tɔwɛ ye, “Mɛ-nyɪrɛ, n kɔɔlɛ fu gyii.” Nu ɔ kyun muɲa Yesu ayaa tɔ.

39 Nu Yesu tɔwɛ ye, “N ba dulinyaa numu tɔ kɛ n ba gyii asa asɪn, kɛ agyaatanapu ansi i bugi, kɛ bamu nu bɛɛ ku mu, mɔɔ ba bilinjɪ agyaatanapu.”

40 Farasii abi mu nu ba bu tuto, nu ba nu kuto mu nu ɔ tɔwɛ mu, ba taase mu ye, “Fu kaapu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gye agyaatanapu nɪn abɛɛ?”

41 Nu Yesu lee bamu kono ye, “Fan kan fan gye agyaatanapu bure, naafoo fan mee ye fan gyii alibi kupwe. Amaa fan maa towe ye fan ku fale bure, fan gyii alibi kupwe.”

Gyɔn 10

Yesu bo kɔnasan lu Nbulupu okpapu mu danbirasa su

- 1 Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, asa mu nu o mee bola nbulupu kubunlun kebuno mu to ee loo, nu o naa bola opula pupwe loo to mu, gye oyu ye omu nu ee yuuri olon su.
- 2 Amaa asa mu nu ee bola kebuno ee loo mu, mu i gye nbulupu mu okpapu.
- 3 Nu okpapu mu kan ba mu, kebuno okusupu mu ii tigi sa mu, nu ee loo to. Ee tu mu nbulupu mu okumaa nimu maa mu kitu, nu nbulupu mu be nyi mu obule, nu ee lu gyankpaa bamu.
- 4 Okpapu mu maa tee lee bamu kpini lu kubunlun mu to mu, nu ee kyun gyankpaa bamu yegge bee buu mu, lu fee be nyi mu obule.
- 5 Amaa ba mee ye ba buu ofo, bee biti ba sile yegge mu, lu fee ba man nyi mu obule.”
- 6 Yesu bo bamu kɔnasan kinimu nin, amaa ba man nu kuto mu nu ee towe bamu mu kase.
- 7 Imu su Yesu bwii towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee me i gye nbulupu kubunlun kebuno mu.
- 8 Bamu nu ba gyankpaa me ba mu kpini, nu ba waa bamu n-yu fee nbulupu akpapu mu, ba gye ayu ye bamu nu bee yuuri olon su, kanin su nu nbulupu mu ba man nu bamu ase mu.
- 9 Me i gye kebuno mu, okumaa mu nu o bola me su loo mu, ii biti o nye kamolige. Mu kilu kpee ye mu kibwii ba mu ee nye agyito o gyii.
- 10 Oyu bure, mu lee i gye fee o be yuuri, ke o moo, ke o nyita. Amaa mee me n ba nin ke asa ba nye nkpa, ke ba nye imu kukyo-kukyo.
- 11 “Me i gye nbulupu okpapu danbirasa mu. Me, nbulupu okpapu danbirasa mu n taa me nkpa sa nbulupu mu halu lewu to.
- 12 Paa ogyipu bure, o man du fee nbulupu okpapu danbirasa mu. Nbulupu mu ba maa man gye mu gbaa-gbaa mu lee su mu, nu o kan wu fee kuntun u ba mu, ee sile yegge nbulupu mu nin, ke kuntun mu o ba kɔta bamu oku ke o yaase asansa.
- 13 Kuto mu su nu ee sile ee yegge nbulupu mu i gye fee, o gye paa ogyipu nin, bamu asin i man tiri mu.

- 14 “Mε ι gye nbulupu okpapo danbirasa mu. N nyi me nbulupu, nu me nbulupu gbaa be nyi me.
- 15 Fεε kanan mu nu Mε-Sε mu nyi me, nu ngbaa me n nyi Mε-Sε mu, umu su nu n biti n taa me nkpa sa me nbulupu mu halu lewu to.
- 16 N san n su nbulupu aku nu mu ba man bu nbulupu animu to. Nu ii tiri fεε n naa taa bamu gbaa ba. Bee biti ba be nu me obule, ke bamu kpini ba ba waa kubu kulun ye okpapo kulun.
- 17 Kuto mu su nu Mε-Sε ii biti me asin ι gye fεε, n kyula ye n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bila bwii nye kumu.
- 18 Oku mee taale koolε me nkpa lu me abaa to. Amaa me gbaa-gbaa mi kebiti to nu n kyula ye n wu. N su okpa fεε n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bila bwii nye kumu. Fale kōnōsa kanumu nu Mε-Sε sa me ye n waa.”
- 19 Asin mu nu Yesu towe fale su mu, nbarige ι bila bwii ba Gyiwu abalisa mu to.
- 20 Asa mu to gaalaagaa beε towe ye, “Nbwu libi ba bu mu to, εε lo ibun. Mine su nu fen nu mu ase?”
- 21 Amaa bamu aku mōō ba ye, “Osa mu nu nbwu libi ba bu mu to mu, mee towe fale ntowe nmu. Nene nu nbwu libi ι taale bugi gyaatanapu ansi?”

Gyiwu abalisa ba man koolε Yesu gyii

- 22 Nu sanja fuu fεε Gyiwu abi ba gyii Kesu kōnō mu nu ba su nyinji sanja mu nu ba bugi Kabwaare-sunkpa aye Gyerusalem kade to mu. Sanja manja ι gye awōō to nin,
- 23 nu Yesu bu Kabwaare-sunkpa aye mu to, yεge o naa katn mu nu beε tu ye Owura Solomon kasōōga mu to.
- 24 Tutō nu Gyiwu abalisa mu ba yile kyaabōō mu, nu ba taase mu ye, “Sanja mōō nu fii biti fεε a gyoo naa fuu, poyi ke a wu asin mu to kyεkyεε? Nu fu ι kan fu gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lεε mu, dan tiisi towe anε kesintin.”
- 25 Nu Yesu lεε kōnō ye, “N wula towe fanε, amaa fan man koolε me gyii. Asin kyinkyinsa mu nu n su n waa Mε-Sε kitu to mu, umu ii gyii me n-yu su kesintin.
- 26 Amaa fan man koolε me gyii, lu fεε fan maa man gye me nbulupu mu su.
- 27 Mε nbulupu bee nyi me obule, nu n nyi bamu, nu bee buu me.
- 28 N sa bamu nkpa kakpaa, nu ba mee ye ba foyi. Nu oku mee taale butε bamu koolε lu me abaa to.
- 29 Mε-Sε lbwaare, mu nu o taa bamu sa me mu, kyō kuto kumaa nmu, umu su oku mee taale butε bamu koolε lu Mε-Sε abaa to.
- 30 N maa Mε-Sε an gye kukulun nin.”

- 31 Tutɔ nu Gyiwu abi ba bila naa taa abuu ke ba tuu mu.
- 32 Amaa nu Yesu tɔwe bamu ye, “N waa asɔn kyinkyinsa damante mu nu i lu Me-Se ase kaapu fane. Imu imɔɔ su nu fen biti fan tuu me abuu?”
- 33 Nu Gyiwu abi mu ba tɔwe mu ye, “Man gye asɔn kyinkyinsa damante mu nu fu waa su nu an biti a tuu fu abuu. Amaa fu tɔwe nbusaa asɔn yii lbwaare, lu fee fu gye nyimisa nin, nu fu tɔwe ye fu gye lbwaare.”
- 34 Nu Yesu taase bamu ye, “Fan man nyi ba maa kyurɔɔ waa fane Nbara mu tɔ ye, lbwaare ye, ‘Fan gye me, lbwaare me kedubi’?”
- 35 An nyi fee ɔku mee taale kyeege Asinkyan ylasa mu. lbwaare wula tɔwe bamu nu mu asɔn i ba bamu ase mu ye ba gye mu keduli mu, mee me bire Me-Se lbwaare i lee me nu o sun me ba dulinyaa tɔ.
- 36 Mine su nu fen ye n tɔwe nbusaa asɔn yii lbwaare, fee maa tɔwe ye, ‘N gye lbwaare Mu-Bii mu’?
- 37 Nu n mee kan n waa ato mu nu Me-Se ii biti fee n waa mu, kanin bire fan man kɔɔle me gyii.
- 38 Amaa nu n kan waa umu bire, nu halu fan man kɔɔle me gyii gbaa mu, fan kɔɔle ato mu nu n waa mu kpini gyii, ke fan nye bu fee n maa Me-Se an gye kukulun.”
- 39 Tutɔ nu asa mu ba biti fee ba kita mu, amaa ɔ bule bamu tɔ lu kyun.
- 40 Nu Yesu bwii naa faa Gyɔdan ɔbun kpee kumu benben, opula mu nu Gyɔn kyina gye asa lbwaare kekyugye mu. ɔ maa bu tutɔ mu,
- 41 nu asa damante ba ba mu ase, nu bee tɔwe ye, “Halu Gyɔn maa man waa asɔn kyinkyinsa iku gbaa mu, kuto kumaa mu nu ɔ tɔwe lu ɔnyin numu su mu, kpini gye kesintin.”
- 42 Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu gaalaagaa ba kɔɔle mu gyii.

Gyɔn 11

Lasarusi kulɔ ye mu kelewu

- 1 ɔnyin ku i kyina ɔ bu tɔ, nu bee tu mu ye Lasarusi, nu ɔ de ee loɔ. Mu pukyu ana i gye Mɛeri ye Mata, nu bamu kpini ba lu Betani kade tɔ.
- 2 Mɛeri numu i gye ɔkyu ɔmu nu ɔ kyina ɔ ba kyeege tulale wurige Yesu ayaa su, nu ɔ taa mu inyini bunswusa mu kpayi-kpayi umu mu. Mu punyin i gye Lasarusi mu nu ɔ de ee lo mu.
- 3 Nu mu pukyu ana ba sun Yesu ase naa tɔwe mu ye, “ɔnyirpe, fu kyemine danbirasa mu nu fu su kebiti sa mu mu, de ee lo.”

- ⁴ Yesu maa nu inumu mu, nu ɔ tɔwe ye, “Kulo kinumu man gye lewu kulo. Ii biti ɩ biya lbwaare bunyaa nin, ke me, Mu-Bii mu n nye bunyaa lu imu su.”
- ⁵ Yesu su kebiti sa Mata maa Mɛeri ye bamu pɔnyin Lasarusi.
- ⁶ Amaa maa nu fɛɛ Lasarusi u lo mu, o bwii kyina katin mu nu ɔ bu mu nke nnyɔ tii su.
- ⁷ Imu kamaa mu ɔ tɔwe mu abulapu ye, “Fan yegɛ a bwii kpee Gyudeya ɔsɔwɔɛ.”
- ⁸ Nu abulapu mu ba tɔwe mu ye. “Ɔkaapɔɔ, nke nnyɔ nɔmu tɔ nu Gyiwu abi bee biti ba tuu fu abuu mɔɔ, mine su nu fu bila fii kpee tutɔ?”
- ⁹ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Man gye kerefi kudu anyɔ ɩ bu kayikɛ tɔ? Nyumisa mu nu ɔ naa kayikɛ tɔ mu mee siti, lu fɛɛ kyowɛ ku tɔ ɛɛ sa mu katin kumaa.
- ¹⁰ Amaa nu ɔ nate kagyanbwe bire ee siti, lu fɛɛ ɔ man su ɩɣmanɛsa.”
- ¹¹ Maa tɔwe inumu kamaa mu, ɔ tɔwe bamu ye, “Anɛ kyemine Lasarusi de nsure nin, amaa n biti n kpee tutɔ n naa kyinji mu.”
- ¹² Nu mu abulapu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Ɔnyirɛ, nu ɔ kan de nsure bire, ee biti ɔ nye alanfiya.”
- ¹³ Kutɔ mu nu Yesu u kaapu ɩ gye ye Lasarusi wu, amaa mu abulapu bire be nyi nin fɛɛ nsure gbaa-gbaa asin nu ɔ diyɛ.
- ¹⁴ Imu su ɔ tɔwe tigi bamu ye, “Lasarusi wu.
- ¹⁵ Amaa lu fane su mu, mi ansi i gyii fɛɛ n maa man bu tutɔ nu o wu. Inumu ii biti ɩ yegɛ ke fan nye kɔɔɛ me gyii. Kanin su fan yegɛ a kpee mu ase.”
- ¹⁶ Nu Tomasi mu nu bɛɛ tu mu Kabwaara-bii mu, tɔwe abulapu asansa mu ye, “Fan yegɛ anɛ gbaa anɛ a kpee ke anaa mu a naa wu.”

Yesu kyinji asa lu lewu tɔ

- ¹⁷ Yesu maa fuu Betani kadɛ tɔ mu, o nu ye ba tee pula Lasarusi imu nke nna.
- ¹⁸ Lu Betani kpee Gyerusalem man bu kata, ɩ waa fɛɛ imaalt inyɔ,
- ¹⁹ nu Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba Mata maa Mɛeri ase, ba ba tɔwe yuula bamu nkɔɔ lu bamu pɔnyin kelewɔ su.
- ²⁰ Mata maa nu fɛɛ Yesu u ba mu, ɔ lu naa gyanja mu ɔkpa tɔ, amaa Mɛeri bire o sii kɩkpaara su.
- ²¹ Mata maa gyanja mu mu, ɔ tɔwe mu ye, “Ɔnyirɛ, fu daa fu bu nfu nin, naafɔɔ me pɔnyin man din wu.
- ²² Amaa halu nbunbu gbaa n nyi ye, kutɔ kumaa mu nu fu taase lbwaare mu, ee biti ɔ waa sa fu.”

- 23 Nu Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Fu pɔnyɔn ii bitɪ o bwii kyɪnɪ ba nkpa tɔ.”
- 24 Mata lɛɛ kɔnɔ yɛ, “N nyi yɛ ee bitɪ o kyɪnɪ ba nkpa tɔ kake laalaaluwɛ mu, saɲa mu nu lbwaare ii bitɪ o kyɪnɪ asa ba nkpa tɔ mu.”
- 25 Nu Yesu tɔwɛ mu yɛ, “Mɛ ɪ gyɛ ɔmu nu n kyɪnɪ asa n lu lewu tɔ, nu ɛɛ sa bamu nkpa mu. Okumaa mu nu ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mu, halu o wu gbaa ee bitɪ ɔ nyɛ nkpa.
- 26 Nu okumaa mu nu ɔ tɛ nkpa tɔ nu ɔ kɔɔlɛ mɛ gyii mu, ɔ mɛɛ yɛ o wu kake aku. Fu kɔɔlɛ unumu gyii?”
- 27 Nu Mata kyula yɛ, “Ɖɛhn! Onyɪrɛ n kɔɔlɛ gyii yɛ fu ɪ gyɛ Krisito, Okumu nu lbwaare wɔla lɛɛ mu, lbwaare Mu-Bii mu nu ɔ tɔwɛ yɛ ee bitɪ o sun mu ba dulinyaa tɔ mu.”
- 28 Maa tɔwɛ unumu luwɛ mu, o bwii kpee kɪkpaara su, nu ɔ naa tu mu-supu Mɛɛrɪ lu ikaa su, nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Okapɔpu mu bu nfu, nu ɔ taase fu su.”
- 29 Mɛɛrɪ maa nu kanɪn mu, nu ɔ kɔsu bilɛn ee kpee mu ase.
- 30 Yesu man pɪta loo kade mu tɔ, amaa ɔ san ɔ bu katɪn mu nu Mata naa gyaɲa mu mu.
- 31 Gyiwu abi mu nu ba bu Mɛɛrɪ ase kɪkpaara su bɛɛ tɔwɛ bee yuula mu kɔkɔlɔ mu, ba maa wu kanan mu nu ɔ kɔsu bilɛn lu kewu mu, ba lu buu mu, be nyi fɛɛ ee kpee kakyan mu ase ɔ naa kyɪna saawu.
- 32 Mɛɛrɪ maa fuɔ katɪn mu nu Yesu bu, nu o wu mu mu, o muɲa mu ayaa tɔ, nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Onyɪrɛ fu daa fu bu nfu nɪn, naafɔɔ mɛ pɔnyɔn man dɪn wu.”
- 33 Yesu maa wu kanan mu nu Mɛɛrɪ yɛ Gyiwu abi mu nu ba buu mu mu bee su mu, ɪ kɔ mu nu i dɔnɪ mu ɔbulɛ tɔ.
- 34 Nu ɔ taase bamu yɛ, “Fɪnɛ nu fan pula mu?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Onyɪrɛ, ba ku.”
- 35 Nu Yesu su.
- 36 Nu Gyiwu abi mu ba tɔwɛ yɛ, “Fan ku kanan mu nu ɔ su kebitɪ sa mu.”
- 37 Amaa bamu tɔ aku ba tɔwɛ yɛ, “Man gyɛ Yesu nɪmu i bugi agyaatanapɔ ansi mu? Mɪnɛ ɪ waa nu ɔ man taalɛ kɔɔlɛ Lasarusi kɛ ɔ man wu?”

Yesu kyɪnɪ Lasarusi ba nkpa tɔ

- 38 Yesu ɔbulɛ tɔ bwii dɔnɪ mu, nu o kpee kakyan mu ase. Kɪ gyɛ kɪfulɛbɔ nɪn, nu ba taa kubuu tii kɪmu kɔnɔ.
- 39 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Fan tigi kubuu mu lu tutɔ.” Nu Mata, olewupu mu pɪkyu mu tɔwɛ yɛ “Onyɪrɛ, ee bitɪ ɔ ba ɛɛ lɪsɔn, ndaga nke nna nɪmu a maa pula mu.”

40 Nu Yesu taase Mata ye, “N man tɔwe fu ye nu fu kan kɔɔle gyii mu, fii biti fu wu lbwaare bunyaa?”

41 Imu su ba tigi kubuu mu. Nu Yesu ku susu nu ɔ tɔwe ye, “Nse, n fwaala fu fee fu maa nu me kikulɛ.

42 N nyi saɲa kumaa fii nu me kikulɛ, amaa asa mu nu ba yile nfu mu su nu n tɔwe kanɪn, ke ba nye kɔɔle gyii fee fu i sun me.”

43 Maa tɔwe kanɪn luwe mu, nu o kuusi kenken ye, “Lasarusi, lu ba!”

44 Nu olewupu mu lu ba, yege taafuli mili mu abaa ye ayaa su, yege kikyibi fufuli ηmina mu ansi su. Tuto nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fan saɲe mu ke ɔ natɛ.”

Ba biti ikpa fee ba mɔɔ Yesu

(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Luka 22:1-2)

45 Gyiwu abi adamantɛ mu nu ba ba Mɛeri afwaala, nu ba wu kuto mu nu Yesu waa mu, ba kɔɔle mu gyii.

46 Amaa bamu aku ba kpee Farasii abi ase naa tɔwe kuto mu nu Yesu waa.

47 Imu su aseepu bilisa ye Farasii abi ba tu kade mu to Gyiwu abilisa amu-amu ngyaɲɛ. Nu ba taase abaa ye, “Mɪne nu an biti a waa. Fan ku asunkaala ye asɪn kyinkyinsa damantɛ mu nu ɔnyɪn nɪmu u waa fale.”

48 An kan yege mu, nu ɔ kyaga su ɛɛ waa kanɪn mu, ɔsa kumaa nɪmu ii biti ɔ kɔɔle mu gyii, ke ɪ yege Roma abi ba ba nyita anɛ kabwaare-sunkpa ayɛ nɪmu ke ba mɔɔ anɛ asa.

49 Nu bamu to ɔku mu nu bɛɛ tu mu ye Kayifasi nu ɔ kyɪna ɔ gye oseepu bilisa ase kesu maɲa to mu tɔwe bamu ye, “Fan man nyi sehn!”

50 Fan man nyi ye, ɪ bɔ sa fanɛ fee nyɪmɪsa kulɔn o wu sa asa kpini, ɪ kyɔ fee anɛ asa kpini ba maa muuri?”

51 Kesintin to man gye mu gbaa-gbaa mu kebiti to nu ɔ tɔwe fale asɪn nɪmu. Amaa maa gye lbwaare oseepu bilisa ase kanɪn kesu maɲa to su mu, lbwaare yege nu ɔ tɔwe yɪla ye Yesu ii biti o wu sa Gyiwu abi kpini.

52 Nu man gye Gyiwu abi nkun, amaa ye lbwaare mu-bii ana mu nu ba yaase to ba bu dulinyaa to katɪn kumaa nɪmu mu, ke ba ba buga waa kukulɔn.

53 Imu su lu kanɪn kake maɲa Gyiwu abilisa ba ηmina ye ba mɔɔ Yesu.

54 Lu kanɪn su Yesu man bila lee mu n-yu ifuli ɛɛ natɛ Gyiwu abi mu to. Amaa ɔ lu Gyerusalem kpee bɛɛ tu kɪmu ye Efarim kade mu, nu kɪ bu tiri kiperi su mu. Nu maa mu abɪlapu mu ba naa kyɪna tuto.

55 Gyiwu abi Kesu kɔnɔ Kyaɲɛ nbunɔ kensi-gyii saɲa maa tiri to mu, asa gaalaagaa ba lu bamu ndɛ su kpee Gyerusalem. Ba gyankpaa nɪn ba naa fwɪ bamu n-yu su ineesi fee kanan mu nu ba wula bɛɛ waa, pɔyt ke bamu Kyaɲɛ nbunɔ kake mu kɪ fuu.

⁵⁶ Asa mu bɛɛ ku bee bitɪ Yesu. Nu saɲa mu nu ba yɪɛ kabwaare-sunkpa aye ase mu, bɛɛ taase abaa ye, “Mɪnɛ ɪ gye fanɛ nfɛɛrɛ? Fen nyi fɛɛ ee bitɪ ɔ ba Kanyaɲɛ nbunɔ ngyaɲɛ nɪmu tɔ?”

⁵⁷ Imu gbaa mu lbwaare aseepu ye Farasii abi mu ba wula sa kɔnɔ ye, ɔkumaa mu nu o wu katɪn mu nu Yesu bu mu, ɔ ba tɔwe bamu ke ba nye kitaa mu.

Gyɔn 12

Mɛɛrɪ Kyɛɛge Tuulaale Wɔrigɛ Yesu ayaa su

(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9; Luka 7:37-39)

¹ I maa san fɛɛ nke nsiye ke ba gyii Kesu kɔnɔ Kanyaɲɛ nbunɔ lala mu, Yesu kpee Betani kade tɔ. Tutɔ ɪ gye Lasarusi mu nu Yesu daa kyinji lu lewu tɔ mu aye.

² Nu ba waa agyitɔ kitaa Yesu kifɔ. Mata ɪ waa agyitɔ maɲa, Lasarusi gbaa tii asa mu nu ba maa Yesu bee gyii mu su.

³ Tutɔ nu Mɛɛrɪ taa tuulaale liifensa mu nu ɪ su ɔgyalin puruntɔwa bɔla ba, nu nadi nu ba taa waa imu. Mɛɛrɪ taa ba kyɛɛge wɔrigɛ Yesu ayaa su, nu ɔ taa mu inyini bunswusa kpayɪ-kpayɪ imu. Nu tuulaale maɲa ofen kɔɔɛ kɪkpaara mu su kpini femm.

⁴ Amaa mu abɪlapu mu tɔ ɔku mu nu bɛɛ tu mu ye Gyudasi Isikariyoti bu tutɔ. Mu u ba ɔ ba lɛɛ Yesu sa mu. Maa wu Mɛɛrɪ maa waa kanɪn mu, ɔ tɔwe ye,

⁵ “Mɪnɛ su nu ba man taa tuulaale nɪmu fɛ, ke ba nye afulee fɛɛ dinari asa, abɛɛ lbwaayɪ kudu kusun osunpu kukɔka, ke ba taa afulee mu kɛɛ atiripu?”

⁶ Man gye atiripu mu asɪn i tiri mu su nu ɔ tɔwe kanɪn, amaa ɔ gye oyu nɪn. Nu mu u kitaa bamu afulee ɔwaakpa mu, yege ee yuuri afulee mu ɪku ee gyii.

⁷ Amaa Yesu tɔwe ye, “Fan yege ɔkyu mu! ɔ waa imu yɪla mi kepula ake nɪn.

⁸ Saɲa kumaa fanaa atiripu animu ii bitɪ fan baa fan bu tɔ, amaa mɛɛ ye n baa n bu fanɛ ase saɲa kumaa.”

⁹ Nu Gyiwu abi adamante ba maa nu fɛɛ Yesu bu Betani kade tɔ mu, ba kpee mu ase tutɔ. Man gye Yesu nkun su nu ba kpee tutɔ, amaa ba kpee ba naa ku Lasarusi mu nu Yesu kyinji mu lu lewu tɔ mu gbaa.

¹⁰ Imu su lbwaare aseepu bɪɪsa ba ɲmina ba mɔɔ Lasarusi gbaa,

¹¹ lu fɛɛ taa lu Lasarusi kelewu kyinji mu su mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa bee kina bamu abɪɪsa mu, nu bee kpee bɛɛ kɔɔɛ Yesu bee gyii.

Yesu loo Gyerusalem fɛɛ Owura

(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Imu lɪkaake mu, kubu damante mu nu ba ba bamu Kesu kɔnɔ Kanyaɲɛ nbunɔ kensi-gyii mu tɔ mu, ba nu fɛɛ Yesu kitaa ɔkpa ɛɛ ba Gyerusalem.

13 Imu su ba taa abulafɛ lu kyon, ke ba naa gyanja mu, yegɛ bɛɛ yin mu bɛɛ tɔwɛ yɛ, “Hosana! Kusee ɪ gyɛ sa ɔmu nu ɔ naa ɔnyirɛ lbwaare kitu tɔ ɛɛ ba! Kusee ɪ gyɛ sa Israyɪ Owura!”

14 Nu Yesu wu kuruma kadanba ku nu o dii mu. Inimu ɪ yegɛ nu Asinkyan yɪlɛsa mu ɪ ba tɔ kesintin. Imu ɪ gyɛ yɛ,

15 “O Siyon abi, fan man waa kufuu, fan ku, fanɛ owura u ba, ɔ tɛ kuruma kadanba su ɛɛ ba.”

16 Kanin sanja manja mu, mu abulapu ba man nu inimu kpini kasɛ. Amɔɔ kamaa tɔ, sanja mu nu lbwaare sa mu bunyaa mu, pɔyi nu ba lan nyinji fɛɛ ba kyɔɔɔ asin nɪmu waa Asinkyan yɪlɛsa mu tɔ, nu ɪ ba tɔ kesintin.

17 Nu asa mu nu ba bu Yesu asɛ sanja mu nu ɔ tu Lasarusi lu kakyan tɔ, nu o kyinji mu lu lewu tɔ mu, u kyaga su tɔwɛ asin nɪmu katin kumaa.

18 Kanin su nu asa damante ba lu ba naa gyanja Yesu, lu fɛɛ ba maa nu asin kyinkyinsa mu nu ɔ waa mu su.

19 Imu su Farasii abi ba tɔwɛ abaa yɛ, “Fan man wu, a mɛɛ bila taalɛ waa sehn. Fan ku, dulinyaa tɔ asa kpini ba bilinji kpee ba buu mu.”

Giriki abi ku ba biti Yesu

20 Nu Giriki abi mu aku gbaa ba tii bamu nu ba kpee Gyerusalem mu su. Ba naa sun lbwaare Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu tɔ.

21 Kanin asa manja ba ba Filipu mu nu ɔ lu Betisayida kadɛ mu nu ki bu Galile ɔɔwɔlɛ su mu asɛ, ba tɔwɛ mu yɛ, “ɔbulɛsa, an biti fɛɛ a wu Yesu.”

22 Nu Filipu naa tɔwɛ Andiruwu, nu bamu anyɔ ba kpee naa tɔwɛ Yesu.

23 Nu Yesu tɔwɛ bamu yɛ, “Nɔunbu, sanja mu fuu fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa bunyaa lala mu ɪ lɛɛ ifuli.

24 N tɔwɛ fanɛ kesintin, kuyu kibi, nu ki man kan tyɛ isɛ tɔ gyɔɔ mu, ki san ki gyɛ kuyubi kulun. Amaa nu ki kan tyɛ isɛ tɔ gyɔɔ, nu ki kɔyi birɛ, ku ɔyi abi damante.

25 ɔsa kumaa mu nu ɔ su kebiti sa mu nkpa gaa mu, ee biti ɔ pan kumu. Amaa ɔsa kumaa mu nu ɔ mɛɛ taa mu nkpa ɛɛ tu sehn dulinyaa nɪmu tɔ mu, ee biti ɔ lɔnɔ mu n-yu yɪlɛ sa nkpa kakpaa.

26 ɔsa kumaa mu nu ee sun mɛ mu, dagaa maa buu mɛ. Nu katin mu nu n bu mu, tutɔ nu mi osunpu mu gbaa ii biti ɔ baa ɔ bu. Nu ɔsa mu nu ee sun mɛ mu, Mɛ-Se ii biti ɔ sa mu bɛɛɛɛ.”

Yesu tɔwɛ mu kelewu asin

27 Nu Yesu tɔwɛ yɛ, “Nɔunbu, mɛ kɔkɔlɔ man dɛ mɛ. N bu kulɛ Mɛ-Se ke n tɔwɛ yɛ, Nsɛ, mɔlɪgɛ mɛ lu awurufɔ mu nu ii biti u ba mɛ su fale abɛɛ? Ayee, fale awurufɔ animu su nu n ba.

- 28 Nse, bunyaa fu kitu!” Tuto nu obule ku lu susu towe ye, “N wula bunyaa kumu nu n biti n bwii bunyaa kumu.”
- 29 Sakyo mu nu ba bu tuto mu ba maa nu obule mu, ba towe ye, “Bulayi punte!” Nu aku moo ba ye, “lbwaare kaboo i towe mu ase!”
- 30 Nu Yesu towe bamu ye, “I man gye me su nu obule nimu towe, amaa lu fane su.
- 31 Nbuubu i gye saja mu nu lbwaare ii biti o gyii dulinyaa nimu to asa asin. Nbuubu i gye saja mu nu ee biti o kusaa dulinyaa nimu to owura lu mu kagya su. Mu i gye Sitaane mu.
- 32 Amaa nu ba kan kusaa me susu lu kase su bure, n biti n bute asa kpini ba me ase.”
- 33 O towe inimu nin kaapu to lu kelewu mu nu ee biti o wu.
- 34 Nu sakyo mu ba lee konu ye, “An nu lu Asunkyan ylasa mu to fee, Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu, ii biti o kyina nkpa to kakpaa. Mine su nu fu towe ye, I dagaa ba maa kusaa Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu? Animu i gye Daadimaadi Obii-nyinsa mu?”
- 35 Nu Yesu towe bamu lu mu n-yu su ye, “Ihmanesa mu i man bila ye i kyeeere fane ase. Imu su fan kyaga su nate ihmanesa mu to, ke kitenbiri ki man nye loo fane to. Lu fee asa mu nu o naa kitenbiri to mu man nyi katin mu nu ee kpee.
- 36 Fan maa san fan su ihmanesa fane ase fale bure, fan koole imu gyii, ke fan baa fan gye ihmanesa mu asa.” Yesu maa towe inimu kamaa to mu, o lu tuto naa baala bamu su mu nkun.

Gyiwu abi ba san ba mee koole Yesu bee gyii

- 37 Halu asin kyinkyinsa mu nu Yesu waa asa ansi to kpini fale gbaa mu, ba san ba mee koole mu bee gyii.
- 38 Asin nimu a waa nin, ke asin mu nu lbwaare otowepu Isaya wula towe mu, i ba to kesintin. Fale nu o taase lbwaare ye, “Onyirpe, animu i koole asin mu nu an towe mu gyii? Nu asa moo nu Onyirpe mu lee mu olun mu kaapu?”
- 39 Kpali inimu su mu, ba man taale koole Yesu gyii, lu fee Isaya bila towe mu owule to katin ku ye,
- 40 “lbwaare waa bamu agyaatanapu, ke bamu ansi i man wu. O yegye nu ba waa kusu to olun, ke bamu nfeere to ii mee nu asin kase, ke ba biliji ba me ase, ke n kye bamu.”
- 41 Isaya gyankpaa wu Yesu bunyaa mu, imu su nu o towe inimu lu mu su mu.

- 42 Halu i maa umu gbaa mu, Gyiwu abulisa mu adamante ba koolu Yesu gyii. Amaa lu Farasii abi mu su mu, ba man taale lee bamu kikoolu-gyii mu ifuli, lu fee ba su kufuu fee bee biti ba gya bamu lu ogyanekpa mu to.
- 43 Kpalu fee abulisa mu bee biti kiyin lu nyimisa ase ba kyo lbwaare ase, umu su nu bee waa kanin.
- 44 Tutu nu Yesu towe kenken ye, "Osa kumaa mu nu o koolu me gyii mu, man gye me nkun nu o koolu gyii, amaa omu nu o sun me mu, nu o koolu gyii.
- 45 Osa kumaa mu nu o wu me mu, o wu omu nu o sun me mu.
- 46 Me i gye inmanesa mu nu i ba dulinyaa numu mu, nu okumaa mu nu o koolu me gyii mu, o man sii kitentenbiri to.
- 47 "Okumaa mu nu o nu me asin towea, nu o man buu umu mu, man gye me ii biti n bun mu kupwe. Lu fee n man ba nin ye n ba bun dulinyaa to asa kupwe, amaa n ba nin ke n ba molige kumu asa.
- 48 Osa kumaa mu nu o kina me, nu o man koolu me asin mu, wula nye omu nu ee biti o bun mu kupwe. Nu asin mu nu n towe mu ii biti i bun mu kupwe kake laalaalawe mu.
- 49 Kpalu fee i man gye me gbaa-gbaa me olun to nu n su n towe, amaa me-Se mu nu o sun me mu, sa me konosa lu kuto mu nu n towe su, nu umu nu n towe.
- 50 Nu n nyi fee mu konosa mu u sa nkpa kakpaa. Imu su asin kumaa mu nu n towe mu, i gye asin mu nu Me-Se towe me ye n towe."

Gyɔn 13

Yesu fwu mu abulapu mu ayaa su

- 1 I maa san gberɛe ke ba piili Kesu konɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu, Yesu bu fee sanɔ fuu fee o lu dulinyaa numu to bwii kpee Mu-se ase. Maa su kebiti sa mu asa mu nu ba bu dulinyaa numu to su mu, o nye kebiti sa bamu naa fuu okaa.
- 2 Pɔyi ke ba piili kalaatpwe su agyito kigyii mu, Sitaane wula loo Simon mu-bii, Gyudasi Isikariyoti mu to ye, o lee Yesu sa.
- 3 Yesu nyi Mu-se maa taa kuto kumaa waa mu kibaa to, nu o nyi maa lu lbwaare ase nin, nu mu ase nu ee biti o bwii kpee.
- 4 Imu su o kusu lu agyito mu ase, nu o bugi mu balimaasu, nu o taa boridba dila mu kasiye.
- 5 Nu o kyɛɛge nkyu waa lapɛ gyeesa to, nu o piili ɛ fwu mu abulapu mu ayaa su, yege o su boridba mu nu o taa maale mu kasiye mu ɛ kpayi bamu ayaa su.
- 6 Maa waa kanin naa fuu Simon Pita su mu, o taase mu ye, "Onyirpe, fii biti fu fwu me ayaa su nin?"

- 7 Nu Yesu lɛɛ kɔɔ yɛ, “Nɔnbu umu nu n waa fale fu mɛɛ yɛ fu nu kase, amaa kamaa to fii biti fu ba nu umu kase.”
- 8 Nu Pita towe Yesu yɛ, “Ayee, n mɛɛ yɛɛ fu fwu mɛ ayaa su kakaaku.” Nu Yesu towe mu yɛ, “Nu fu man yɛɛ nu n fwu fu ayaa su bire, fu man bla fii tii mɛ abulapu mu su.”
- 9 Nu Simon Pita towe Yesu yɛ, “Kanin bire Onyirpe, man fwu mɛ ayaa su nkun, fwu mɛ abaa yɛ mi kumu to gbaa tii su.”
- 10 Nu Yesu towe mu yɛ, “Okumaa mu nu o tee gyee mu, mu n-yu su i man bla i su ineesi, umu su mu ayaa su nkun nu ɛɛ fwu. Fane n-yu su i man su ineesi ku, amoo fane to okulun.”
- 11 Lu fɛɛ o tɛɛ wula o nyi omu nu ee biti o lɛɛ mu sa, umu su nu o towe yɛ, “amoo fane to okulun” i su ineesi.
- 12 Maa fwu bamu ayaa su luwe mu, nu o bwii taa mu balumaasu bun, nu o bwii naa kyina mu okynakpa. Nu o taase bamu yɛ, “Fan nu umu nu n waa sa fane fale kase?”
- 13 Fen tu mɛ yɛ “Okapupu” yɛ “Onyirpe” nu i gye kesintin, lu fɛɛ kanin nu n gye.
- 14 Nu mɛ, fane-Nyirpe yɛ fane Okapupu n fwu fane ayaa su fale, i dagaa fɛɛ fane gbaa fane fan fwu abaa ayaa su.
- 15 N waa sinkaala sa fane, yɛ fane gbaa fane fan waa fɛɛ kanan mu nu n waa sa fane fale.
- 16 N towe fane kesintin, kyaafole mɛɛ taale o kyɔ mu-nyirpe, nu kaboo mɛɛ taale o kyɔ omu nu o sun mu mu.
- 17 Nɔnbu fan maa bu inumu fale, nu fan kan waa umu mu, lbwaare ii biti o waa fane kusee.

Yesu towe yɛ mu abulapu ku ii biti o lɛɛ mu sa

- 18 Nu Yesu towe yɛ, “Man gye fane kpini asin nu n towe fale. N nyi bamu nu n lɛɛ mu. Amaa asin mu nu ba towe waa Asinkyan yilasa mu to mu, i dagaa i maa ba to. Asin mu i gye yɛ, ‘Onyin mu nu n maa mu an buga lape kulun to an gyii mu, bilinji omu nu o kusɔ yile mɛ su.’
- 19 “N towe fane nin pɔyi ke i ba waa. Nu i ba mu, fen biti fan bu fɛɛ mɛ i gye ‘Omu nu n towe yɛ n gye mu’.
- 20 N towe fane kesintin, okumaa mu nu o koole osa mu nu n sun mu mu, koole mɛ gbaa mɛ nɔmu, nu okumaa mu nu o koole mɛ mu, koole omu nu o sun mɛ mu gbaa nɔmu.”
- 21 Yesu maa towe inumu kpini luwe mu, nu mu kəkɔɔ to nyita mu. Nu o bugi to towe bamu yɛ, “N towe fane kesintin yɛ, fane to oku ii biti o lɛɛ mɛ sa.”

- 22 Nu mu abulapu mu ba piili bɛɛ ku abaa ansi to, fɛ nfɛɛrɛ bamu to ɔmu nu ɔ dɛɛ.
- 23 Mu abulapu mu to ɔkulun, ɔmu nu Yesu su kebiti sa mu mu, tɛ ɔ maa Yesu.
- 24 Nu Simon Pita nɔbɛɛ mu ansi ye, “Taase Onyirpe ye, animu asin nu ɛɛ towe fale?”
- 25 Maa kpɛɛ Yesu mu, ɔ taase mu ye, “Onyirpe, animu nu fu dɛɛ?”
- 26 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “N kan taa agyito waa lapɛ to mu, ɔmu nu n biti n taa sa mu mu, mu ɪ gye kanin nyimisa maɲa.” Maa kpɛɛ agyito mu waa lapɛ mu to mu, ɔ taa sa Gyudasi Isikariyoti.
- 27 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyito maɲa mu, nu Sitaane loo mu nfɛɛrɛ to. Nu Yesu towe mu ye, “Kuto mu nu fii biti ye fu waa mu, waa bilɛn-bilɛn.”
- 28 Bamu nu ba tɛ ogyikpa maɲa kpini, ɔku man nu asin mu nu Yesu towe mu kase.
- 29 Amaa Gyudasi maa gye ɔmu nu ɛɛ kitaa bamu afulee su mu, aku ba fɛ nfɛɛrɛ ye, Yesu sun mu ye ɔ naa soɔ ato mu nu ii tiri sa Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ agyito mu. Nu aku mɔɔ ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ o sun mu nin ye ɔ taa afulee naa sa atiripu.
- 30 Gyudasi maa dan kɔɔlɛ agyito mu luwe mu, nu ɔ lu kewu kyun. Saɲa maɲa gye kagyanbwe nin.

Yesu sa mu abulapu mu nbara pupwe

- 31 Gyudasi maa lu kyun mu, nu Yesu towe ye, “Saɲa fuɔ fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa bunyaa ɪ lu ifuli, kɛ lbwaare gbaa ɔ bɔla mɛ su lɛɛ mu bunyaa mu.
- 32 Nu lbwaare kan bɔla mɛ su lɛɛ mu bunyaa mu ifuli mu, ee biti ɔ bunyaa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu. lbwaare ii biti ɔ waa umu nbunbu nmu.
- 33 “Mi-bii ana, saɲa gberɛɛ ɪ san kɛ n kyina fanɛ asɛ. Fen biti fan ku biti mɛ, fɛɛ kanan mu nu n towe Gyiwu abi abulsa mu, kanin nu n towe fanɛ nbunbu fale ye, katɪn mu nu n biti n kpee mu, fan mɛɛ ye fan taalɛ ba tuto.
- 34 “Nnunbu n sa fanɛ kɔnɔsa pupwe ye, fan nye kebiti sa abaa. Fɛɛ kanan mu nu n nye kebiti sa fanɛ mu, kanin maɲa su nu fan nye kebiti sa abaa.
- 35 Nu fan kan nye kebiti sa abaa mu, umu ii biti ɪ yege asa kpini ba bu ye fan gye mɛ abulapu.”
- 36 Nu Simon Pita taase mu ye, “Onyirpe finɛ nu fii kpee?” Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Katɪn mu nu n kpee mu fu mɛɛ ye fu taalɛ buu mɛ kpee nbunbu, amaa fii biti fu buu mɛ ba kamaa to.”

Yesu towe yila ye Pita ii biti ɔ kyɛɛ ulu isa ye ɔ man nyi mu

(Matiwu 26:31-35; Maki 27-31; Luka 22:31-34)

37 Nu Pita taase mu ye “Onyiripe, mine waa nu n mee taale buu fu nbunbu. N biti n taa me nkpa taga apu sa fu.”

38 Tutu nu Yesu taase mu ye, “Fii biti fu taa fu nkpa taga apu sa me kesintin? N towe fu kesintin ye, poyi ke kyaase o bun mu, fii biti fu kyee uu isa ye fu man nyi me.”

Gyon 14

Yesu towe yuula mu abulapu mu nkolo

1 Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan man yege fane nkolo i nmaa fane. Fan koolo lbwaare gyii ke fan koolo ngbaa me gyii.

2 Ibu damante i bu Me-Se kikaara su. Nu i daa i man gye kanin nin, naafoo n towe fane. N kpee n naa loho okyinakpa sa fane.

3 Nu n kan kpee naa loho okyinakpa sa fane mu, n biti n bwii ba taa fane kpee me ase, ke fan naa kyina katn mu nu n te mu.

4 Fen nyi okpa mu, nu fen nyi katn mu nu n kpee mu.”

Yesu i gye okpa mu kpee lbwaare ase

5 Nu Tomasi towe Yesu ye, “Onyiripe, a man nyi katn mu nu fii kpee. Nu nene nu an biti a waa bu okpa mu?”

6 Nu Yesu lee kono ye, “Me i gye okpa mu ye kesintin mu ye nkpa mu. Oku mee taale kpee Me-Se ase, amoo o bola me su.

7 Nu fan kan fan nyi me kesintin to mu, naafoo fan nyi Me-Se mu gbaa. Lu nbunbu numu u su ii kpee mu, fen nyi mu, nu fen wu mu.”

8 Nu Filipu towe ye, “Onyiripe, kaapu ane Fu-se mu, kuto mu nu ki tiri ane nin.”

9 Tutu nu Yesu lee kono ye, “Filipu, amoo fu man nyi me, halu kanan mu nu n kyina fane ase kyereee fale? Osa kumaa mu nu o wu me mu, o wu Me-Se mu. Mine i waa nu fu bila fu towe ye, ‘Kaapu ane Fu-se mu?’

10 Abee fu man koolo gyii ye n maa Me-Se mu an gye kukulun? Asin mu nu n towe fane mu man gye me gbaa-gbaa me lee. Amaa Me-Se mu nu o bu me to mu ii sun mu kusun.

11 Kanin su fan koolo me gyii fee n maa towe ye, n maa Me-Se mu an gye kukulun. Nu i man gye kanin gbaa mu, fan koolo me gyii lu asin kyinkyinsa mu nu fan wu n maa waa fale su.

12 N towe fane kesintin, osa kumaa mu nu ee koolo me ee gyii mu, ee biti o waa ato mu nu n waa mu. Ee biti o waa umu nu i kyo fale gbaa, lu fee n kpee Me-Se mu ase nin.

13 Nu kuto kumaa mu nu fan kole me kitu to su mu, n biti n waa sa fane, ke me, Obii mu n bya bunyaa sa Me-Se mu.

- 14 Kuto kumaa mu nu fen kule me lu me kitu to su mu, n biti n waa sa fane.” Yesu da mu kəkɔɔ su ye Kayaayu Kyrekyire mu kii biti ki ba.
- 15 Nu Yesu tɔwe mu abulapu mu ye, “Nu fan kan fan su kebiti sa me mu, fen biti fan buu me kɔnsa.
- 16 N biti n kule Me-Se ke ɔ sa fane Okyetoɔpu pupwe mu nu ee biti ɔ baa ɔ bu fane ase kakpaa.
- 17 Mu i gye Kayaayu Kyrekyire mu nu ee lee lbwaare kesintin mu ee kaapu. Dulinya abi ba mee ye ba taale kɔle mu, lu fee ba man nyi mu, nu be mee wu mu. Amaa fane fane fan nyi mu, lu fee ɔ bu fane ase, nu ee biti ɔ baa ɔ bu fane to.
- 18 N mee ye n yege fane fee anmengyi, n biti n bwii ba fane ase.
- 19 I san gberɛɛ, dulinyaa abi ba man bla ye ba wu me. Amaa fane fane bure fen biti fan wu me. Lu fee n maa te nkpa to fale, fane gbaa fane fen biti fan baa fan te nkpa to.
- 20 Kanun kake manja fen biti fan bu fee n maa Me-Se an gye kukulun, nu n maa fane gbaa an gye kukulun.
- 21 “Okumaa mu nu ɔ kɔle me kɔnsa, nu o buu umu mu, mu i gye omu nu ɔ su kebiti sa me. Okumaa mu nu ɔ su kebiti sa me mu, Me-Se gbaa ii biti ɔ nye kebiti sa mu. Ngbaa me n biti n nye kebiti sa mu, ke n lee me n-yu kaapu mu.”
- 22 Nu Gyudasi (man gye Gyudasi Isikariyoti mu) tɔwe ye, “Onyirpe, mine waa nu fii biti fu lee fu n-yu kaapu ane nkun, nu man gye dulinyaa abi mu?”
- 23 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Okumaa mu nu ɔ su kebiti sa me mu, ii biti o buu me kikaapu mu. Me-Se ii biti ɔ nye kebiti sa mu, nu maa Me-Se an biti a ba mu ase, ke a taa mu biliji ane ayɛ.
- 24 Okumaa mu nu ɔ man su kebiti sa me mu, mee ye o buu me kikaapu mu. Kikaapu mu nu fen nu fale man gye me gbaa-gbaa me kikaapu, u lu Me-Se mu nu o sun me mu ase nin.
- 25 “N maa san n bu fane ase fale su nu n tɔwe fane fale asin.
- 26 Amaa Okyetoɔpu mu nu ɔ gye Kayaayu Kyrekyire, mu nu Me-Se mu ii biti o sun me kitu to mu, ii biti ɔ kaapu fane kuto kumaa ke o nyinji fane kuto kumaa mu nu n tɔwe fane fale.
- 27 Kayu-yuuli ki baa ki bu fane ase, me gbaa-gbaa kayu-yuuli nu n su n sa fane. Amaa i man du fee dulinyaa kayu-yuuli mu nu bee sa mu. Fan man yege fane nkɔɔ i nyita, fan man waa kufuu.
- 28 “Fan nu n maa tɔwe fane ye, ‘N kpee ke n bla bwii ba fane ase.’ Nu fen kan fen biti me asin mu, naafɔ fane ansi ii biti i gyii fee n maa kpee Me-Se mu ase, lu fee Me-Se mu i gye okpare ɔ kyɔ me.

²⁹ N wula n tɔwɛ fanɛ inumu kpini nbunbu pɔyt kɛ ɪ ba waa, nu ɪ kan ba waa mu kɛ fan kɔɔlɛ mɛ gyii.

³⁰ N mɛɛ bla yɛ n tɔwɛ fanɛ asɛ kyɛɛrɛɛ, lu fɛɛ dulinyaa tɔ owura u ba. ɔ man su ɔlɔn mɛ su,

³¹ amaa i tiri fɛɛ n maa waa kuto mu nu Mɛ-Sɛ sa mɛ kɔnɔ yɛ n waa mu, kɛ dulinyaa abi ba bu fɛɛ n su kebiti sa Mɛ-Sɛ. Fan ba kɛ a lu nfu.”

Gyɔn 15

Oyu gbaa-gbaa mu yɛ n-yaabi

¹ Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu mu yɛ, “Mɛ ɪ gye wayɪn oyu gbaa-gbaa mu nu ku sɔyt abi, nu Mɛ-Sɛ ɪ gye oyu mu ɔɔɔpu.

² Kayaa-bi kumaa mu nu ki kyaa mɛ su nu ki mɛɛ sɔyt abi mu, ɛɛ nɛ kimu nin ɛɛ fɔyt, nu kayaa-bi kumaa mu nu ku sɔyt abi mu, ɛɛ kpaalɛ kayaa-bi mu kɛ ki nyɛ sɔyt abi tii su.

³ Lu asɪn mu nu n tɔwɛ sa fanɛ su mu, fan tɛɛ waa kyɛrɛkyɛrɛ.

⁴ Fan baa fan bu mɛ asɛ, kɛ ngbaa mɛ n baa n bu fanɛ asɛ. Kiyaa-bi nkun mɛɛ taalɛ sɔyt abi, amɔɔ ki kyaa oyu mu su. Kanɪn maɲa nu fanɛ gbaa fanɛ fɛn mɛɛ taalɛ sɔyt abi, amɔɔ fan bu mɛ asɛ.

⁵ “Mɛ ɪ gye oyu mu, nu fanɛ ɪ gye kimu n-yaabi mu. ɔsa kumaa mu nu ɔ kan ɔ bu mɛ asɛ, nu ngbaa n bu mu asɛ su mu, ee biti ɔ sɔyt abi gaa, fɛɛ kanan mu nu kayaa-bi kyaa oyu su nu ku sɔyt abi mu. Imu su nu fan man tii mɛ su birɛ, fɛn mɛɛ taalɛ waa sehn.

⁶ Nu ɔkumaa mu nu ɔ man kan ɔ bu mɛ asɛ birɛ, o du nin fɛɛ kayaa-bi mu nu ba nɛ tuu nu ki wulɛ. Kanɪn n-yaabi nu bɛɛ tase bɛɛ tuu fulɔn tɔ, kɛ ɪ diyɛ mu.

⁷ Nu fan kan fan bu mɛ asɛ, nu mɛ asɪn mu bu fanɛ tɔ mu, kuto kumaa mu nu fɛn biti, nu fan kulɛ lbwaarɛ mu, ee biti ɔ waa sa fanɛ.

⁸ Nu fan kan sɔyt abi gaa, mu nu u kaapu fɛɛ fan gye mɛ abulapu mu, imu ɪ nyɛ lɛɛ Mɛ-Sɛ bunyaa mu ifuli kaapu.

⁹ “Fɛɛ kanan mu nu Mɛ-Sɛ mu su kebiti sa mɛ mu, kanɪn maɲa nu ngbaa mɛ n su kebiti sa fanɛ. Imu su fan kyaga su kyina mi kebiti mu tɔ.

¹⁰ Nu fan kan buu mɛ kɔnɔsa mu, n biti n kyaga su nyɛ kebiti sa fanɛ, fɛɛ kanan mu nu n buu Mɛ-Sɛ kɔnɔsa nu ɔ su kebiti sa mɛ mu.

¹¹ N tɔwɛ fanɛ inumu nin kɛ mi kensi-gyii ɔ kyina fanɛ tɔ, kɛ fanɛ kensi-gyii mu ɔ naa luwɛ kyɛɛkyɛɛ.

¹² Mɛ kɔnɔsa ɪ gye yɛ, Fan nyɛ kebiti sa abaa, fɛɛ kanan mu nu n nyɛ kebiti sa fanɛ mu.

- 13 Kebiti ki man bu to ki kyɔ kɪnɪmʊ fɛɛ ɔku maa wu sa mu kyɛmɪnɛ ana.
- 14 Nu fan kan buu mɛ kɔnɔsa mu bɪrɛ, fan gyɛ mɛ kyɛmɪnɛ ana nɪn.
- 15 N mɛɛ bila yɛ n tu fanɛ mɛ ayaafɔlɛ, lu fɛɛ kɪyaafɔlɛ man nyi kuto mu nu mu-nyirɪpɛ u waa. Amaa n tu fanɛ mɛ kyɛmɪnɛ ana nɪn, lu fɛɛ kuto kɔmaa mu nu n bula lu Mɛ-Sɛ asɛ mu, n lɛɛ kaapu fanɛ.
- 16 Man gyɛ fanɛ ɪ lɛɛ mɛ. Amaa mɛ ɪ lɛɛ fanɛ, nu n sun fanɛ yɛ fan naa sɔyɪ abi mu nu ii biti ɪ kyɛɛrɛɛ. Nu fan kan waa kanɪn mu, kuto kɔmaa mu nu fan kule Mɛ-Sɛ mɛ kitu to mu, ee biti ɔ waa sa fanɛ.
- 17 Mɛ kɔnɔsa ɪ gyɛ yɛ, fan nyɛ kebiti sa abaa.”

Dulinya asa bee kisi abulapu mu

- 18 Nu Yesu towe yɛ, “Nu dulinyaa abi ba kan bɛɛ kisi fanɛ mu, fan baa fan nyinji fɛɛ mɛ nu ba daa kikisi.
- 19 Nu fan kan fan du fɛɛ dulinyaa to abi bɪrɛ, naafɔɔ dulinyaa abi bee biti ba nyɛ kebiti sa fanɛ fɛɛ kɪmʊ asa. Amaa fan man gyɛ dulinyaa abi. Mɛ ɪ lɛɛ fanɛ lu dulinyaa abi to. Imu su nu dulinyaa abi bee kisi fanɛ mu.
- 20 Fan nyinji asɪn mu nu n towe fanɛ mu yɛ, ‘Kɪyaafɔlɛ mɛɛ taalɛ ɔ kyɔ mu-nyirɪpɛ.’ Imu su n maa wu awurufɔ bamu abaa to fale, kanɪn nu fanɛ gbaa fanɛ fen biti fan wu awurufɔ bamu abaa to. Nu ba kan buu mɛ kɪkaapu mu, bee biti ba buu fanɛ kɪkaapu mu gbaa.
- 21 Lu mɛ kitu su, nu bee biti ba waa fanɛ ɪnɪmʊ kpini, lu fɛɛ ba man nyi ɔmu nu o sun mɛ mu.
- 22 Nu n daa man ba towe asɪn mu sa bamu nɪn, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ ba wu alibi kupwɛ. Amaa nbunbu ba man su kɔnɔ kilɛɛ lu bamu alibi su.
- 23 ɔkɔmaa mu nu ee kisi mɛ mu, ee kisi Mɛ-Sɛ mu gbaa.
- 24 N ba waa asɪn kyinkyinsa mu nu ɔku man pu taalɛ waa bamu to. Nu ba daa ba man wu ɪmʊ bɪrɛ nɪn, naafɔɔ ba mɛɛ yɛ ba wu alibi kupwɛ. Amaa nbunbu ba wu asɪn kyinkyinsa nɪmʊ kpini. Halu ɪmʊ kpini gbaa mu ba kisi maa Mɛ-Sɛ.
- 25 Amaa ɪnɪmʊ ɪ yɛgɛ Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ ba to. Asɪn mu ɪ gyɛ yɛ, ‘Ba kisi mɛ yɛgɛ ɪ man su kasɛ.’
- 26 “Amaa n biti n sun ɔkyɛtɔpu mu lu Mɛ-Sɛ asɛ, mu ɪ gyɛ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu nu ɛɛ lɛɛ kesintin lu lbwaarɛ su ɛɛ kaapu.
- 27 Nu ɪ dagaa fanɛ gbaa fanɛ fan gyii mɛ n-yu su kesintin, lu fɛɛ fan bu mɛ asɛ lu npiili asɛ.

Gyɔn 16

- 1 “N towe fanɛ ɪnɪmʊ kpini nɪn, kɛ fan man nyɛ yɛgɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu to.

² Bee biti ba gya fane lu Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaŋekpa. Saŋa ku ii bitu ɔ ba, nu ɔku kan ba moɔ fane gbaa mu, ee bitu ɔ fe nfɛere fɛe ee sun kusun ɛe kye lbwaare to nin.

³ Bee bitu ba waa fale ato, lu fɛe ba man nyi Mɛ-Se mu, nu ba man nyi mɛ.

⁴ N towe fane inimu nin, nu saŋa mu kan fɔv mu, fen bitu fan nyinji fɛe n wula da fane amu to. N man towe fane inimu bilɛn, lu fɛe n san n bu fane ase.”

Kayaayu Kyirekyire mu kusun

(Gyon 14:16, 26; 15:26)

⁵ Nu Yesu towe ye, “Nbunbu n kpee ɔmu nu o sun mɛ mu ase nin, amaa fane ɔku man taase mɛ katɪn mu nu n kpee.

⁶ Lu fɛe n maa towe fane inimu kpini su mu, fane nkolo to i nyita.

⁷ Amaa n towe fane kesintin, mi kikpe mu ki gye tono sa fane nin. Nu n man kan kpee mu, ɔkyetɔpu mu mɛe ye ɔ ba fane ase. Amaa nu n kan kpee mu, n bitu n sun mu fane ase.

⁸ Nu ɔ kan ba mu, ee bitu ɔ ba yege dulinyaa to asa ba bu fɛe ba fɔyi ɔkpa lu bamu alibi su, ye ikpa kikiyiigi mu su ye lbwaare asɪn kigyii su.

⁹ ɔkpa mu nu ba fɔyi lu bamu alibi su mu i gye ye ba mɛe koolɛ mɛ bee gyii.

¹⁰ ɔkpa mu nu ba fɔyi lu ikpa kikiyiigi su mu, i gye ye n kpee Mɛ-Se mu ase katɪn mu nu fan man bila ye fan wu mɛ.

¹¹ ɔkpa mu nu ba fɔyi lu lbwaare asɪn kigyii su mu, i gye ye lbwaare tɛe wula bun dulinyaa nɪmu to Owura mu kupwe.

¹² “N su asɪn kukyo n towe fane, amaa fan mɛe taale kita a umu kpini bunbu nɪmu.

¹³ Amaa nu Kayaayu mu nu ɛe lɛe kesintin ɛe kaapu kan ba mu, ee bitu ɔ kaapu fane ke fan bu kesintin mu kpini. Man gye mu gbaa-gbaa ɔlɔn su nu ɛe towe. Amaa kuto mu nu ee nu mu nkɔn nu ɛe towe, nu ee bitu ɔ towe fane kuto mu nu kii bitu ki ba.

¹⁴ Lu kuto mu nu o nu lu mɛ ase nu ee bitu ɔ lɛe kaapu fane, ke ee bitu ɔ biya mɛ bunyaa.

¹⁵ Kuto kumaa mu nu ki gye Mɛ-Se mu lɛe mu, gye mɛ lɛe nin. Imu su nu n towe fane ye Kayaayu mu ii bitu ɔ taa kuto mu nu ki gye mɛ lɛe mu ba kaapu fane.”

Kɔkɔlo nyita bilinji kɔkɔlo fuuli

¹⁶ Nu Yesu kyaga su towe ye, “I san gberɛe fan man bila ye fen wu mɛ, nu i bila waa gberɛe fen bitu fen wu mɛ.”

¹⁷ Tuto maŋa nu mu abulapu aku bɛe taase abaa ye, “Mɪne nu mu katowe mu u kaapu? Maa towe ye, ‘I san gberɛe fan man bila ye fan wu mɛ, nu i bila waa gberɛe, fen bitu fan wu mɛ’ nu ɔ bila bwii towe ye, ‘N kpee Mɛ-Se mu ase’ mu, mɪne nu inimu u kaapu?”

- 18 Nu ba maa su bɛɛ taase ye, “ ‘I san gberɛɛ’ mu, umu kase i gye nɛnɛ? A mee nu asin mu nu ɛɛ tɔwe mu kase.”
- 19 Nu Yesu bu fɛɛ mu abulapu mu bee biti ba taase mu asin mu kase, nu o taase bamu ye, “N maa tɔwe ye, ‘I san gberɛɛ fan man bila ye fen wu mɛ, nu i bila waa gberɛɛ fen biti fan wu mɛ’ mu, umu asin nu fen taase abaa?”
- 20 N tɔwe fanɛ kesintin ye, fen biti fan su ke fan bota tɔ, yegɛ dulinyaa abi mɔɔ bee gyii bamu ansi. Fanɛ nkɔlɔ ii biti ii nyita fanɛ, amaa fanɛ nkɔlɔ kinyita ii biti i ba bilinji nkɔlɔ fuuli.
- 21 I du nin fɛɛ kedunji maa kɪtaa okyu mu, i ko mu lu fɛɛ mu awurufɔ sanja fuu. Amaa nu o kuuge kebii mu, ɛɛ tan mu awurufɔ mu su, lu fɛɛ o kuuge kebii waa dulinyaa tɔ.
- 22 Kanun nu i du sa fanɛ gbaa fanɛ. Nbuunbu fan bu awurufɔ tɔ. Amaa n biti n bila wu fanɛ, ke fanɛ ansi i gyii. Nu oku mee taale lee kanun kensi-gyii manja lu fanɛ tɔ.
- 23 Nu kake manja kan fuu mu, fan man bila ye fan taase mɛ sehn. N tɔwe fanɛ kesintin ye Mɛ-Sɛ ii biti o sa fanɛ kutɔ kumaa mu nu fan kule lu mɛ kitu tɔ su.
- 24 Halu ba lu ndaga fan man puta kule kutɔ ku lu mɛ kitu tɔ su. Fan kule, fen biti fan nye, ke fanɛ kensi-gyii o nye akya.
- 25 “I gye kesintin fɛɛ anasan tɔ nu n tɔwe asin numu. Amaa sanja ku u ba nu n man bila ye n tɔwe fanɛ anasan tɔ. N biti n lee ifuli tɔwe fanɛ kutɔ kumaa numu lu Mɛ-Sɛ su.
- 26 Kanun kake manja fen biti fan kule Mɛ-Sɛ lu mɛ kitu tɔ su. N mee tɔwe nin ye n biti n yile fanɛ ayaa tɔ kule Mɛ-Sɛ sa fanɛ.
- 27 Lu fɛɛ Mɛ-Sɛ mu gbaa-gbaa su kebiti sa fanɛ, kpali fɛɛ fan su kebiti sa mɛ nu fan kɔɔle gyii fɛɛ n lu lbwaare ase.
- 28 N lu Mɛ-Sɛ mu ase ba dulinyaa tɔ. Nu nbuunbu n lu dulinyaa numu tɔ n bwii n kpee Mɛ-Sɛ mu ase.”
- 29 Nu Yesu abulapu mu ba tɔwe ye, “Nbuunbu bire, fu man bila fu tɔwe anasan tɔ, fii sii fii bugi tɔ nin fu tɔwe.
- 30 Nbuunbu an wu fɛɛ fu nyi kutɔ kumaa numu, nu i man bila i tiri fɛɛ oku a taase fu kutɔ ku. Inumu i yegɛ nu an kɔɔle fu gyii ye fu lu lbwaare ase.”
- 31 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Nbuunbu bire fan kɔɔle gyii?”
- 32 Amaa sanja ku u ba, nu ki tee ba gbaa, nu fanɛ okumaa numu ii biti o yaase tɔ kpee mu ayɛ. Fen biti fan yegɛ mɛ nkun. Amaa i mee ye i san mɛ nkun lu fɛɛ Mɛ-Sɛ mu bu mɛ ase.
- 33 “N tɔwe fanɛ fale asin nin, ke lu mɛ su mu, ke fan nye kayu-yuuli. Fen biti fan gyii awurufɔ dulinyaa numu tɔ. Amaa fan nye nkɔlɔ, lu fɛɛ n ko gyii dulinyaa mu su.”

Gyɔn 17

Yesu kulɛ kabwaarɛ-kulɛ sa mu n-yu

- 1 Yesu maa tɔwɛ unumu lɔwɛ mu, ɔ kusaa mu kumu ku susu nu ɔ kulɛ lbwaarɛ yɛ, “Nɛɛ saɲa mu fuu. Sa mɛ, Fu-bii mu bunyaa, kɛ mɛ, Fu-bii mu gbaa n sa fu bunyaa.
- 2 Lu fɛɛ fu sa mɛ ɔlɔn lu asa kpini su, fɛɛ n sa asa mu nu fu taa boɔta mɛ mu kpini nkpa kakpaa.
- 3 Nkpa kakpaa mu ɪ gye yɛ asa ba bu fu, kesintin lbwaarɛ kulɔn mu, kɛ ba bu mɛ, Yesu Krisito mu nu fu sun mu.
- 4 N biya fu bunyaa kase su nfu, lu n maa lɔwɛ fu kusun mu nu fu sa mɛ yɛ n ba waa mu su.
- 5 Mɛ-Sɛ, sa mɛ bunyaa fu ansi tɔ nbunbu nɪmu, bunyaa mu nu n wɔla n su fu ase pɔyi nu fu tuu dulinyaa mu.”

Yesu kulɛ kabwaarɛ-kulɛ sa mu abulapu mu

- 6 Nu Yesu kyaga su yɛ, “N lɛɛ fu kedubi kaapu bamu nu fu lɛɛ bamu lu dulinyaa nɪmu tɔ sa mɛ mu. Ba daa ba gye fu lɛɛ nɪn, nu fu taa bamu sa mɛ. Nu ba kɔɔlɛ fu asɪn mu nu ba buu ɪmu.
- 7 Nɪnɪnɪn bɪrɛ, ba bu fɛɛ kutɔ kumaa mu nu n su mu lu fu ase nɪn.
- 8 Lu fɛɛ n tɔwɛ bamu asɪn mu nu fu sa mɛ mu, nu ba kɔɔlɛ. Ba bu kesintin tɔ fɛɛ n lu fu ase, nu ba kɔɔlɛ gyii fɛɛ fu i sun mɛ.
- 9 N kulɛ kabwaarɛ-kulɛ n sa bamu. N mɛɛ kulɛ n sa dulinyaa abi, amaa bamu nu fu taa sa mɛ, lu fɛɛ ba gye fu lɛɛ mu.
- 10 Asa mu nu ba gye mɛ lɛɛ mu kpini, ba gye fu lɛɛ, nu bamu nu ba gye fu lɛɛ mu ba gye mɛ lɛɛ. Lu bamu su nu mɛ bunyaa mu lu ifuli.
- 11 N man bila yɛ n kyina dulinyaa nɪmu tɔ, n ba fu ase nɪn. Amaa bɛɛ bamu bɪrɛ ba san ba bu dulinyaa nɪmu tɔ. Nɛɛ Kyɛkyɛ taa fu kitu mu nu fu sa mɛ ɔlɔn mu kun bamu, kɛ ba nyɛ waa kukulɔn fɛɛ kanan mu nu maa fu an gye kukulɔn mu.
- 12 Maa kyina n bu bamu ase mu, kitu mu nu fu sa mɛ mu, kɪmu ɔlɔn tɔ nu n taa ku bamu su, nu n kun bamu. ɪmu su bamu tɔ ɔku man fɔyi, amɔɔ ɔmu nu ɔ dagaa fɛɛ ɔ fɔyi mu, kɛ Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ ba tɔ.
- 13 “Nɪnɪnɪn n ba fu ase nɪmu. Amaa maa san n bu dulinyaa nɪmu tɔ mu nu n tɔwɛ unumu, kɛ ba nyɛ mɛ kensi-gyii bamu tɔ danbrasa naa lɔwɛ.
- 14 N taa fu asɪn mu sa bamu, nu dulinyaa abi ba kisi bamu, lu fɛɛ ba man bila ba gye dulinyaa tɔ abi, fɛɛ kanan mu nu n man gye dulinyaa tɔ obii mu.

- 15 N mɛɛ kulɛ fu nin yɛ fu lɛɛ bamu lu dulinyaa tɔ, amaa n kulɛ nin yɛ fu kun bamu lu Sitaane su.
- 16 Ba man gye dulinyaa nɔmu lɛɛ, fɛɛ kanan mu nu n man gye kɔmu lɛɛ mu.
- 17 Taa fu asɔn kesintin lɔŋɔ bamu yɩa, lu fɛɛ fu asɔn mu ɪ gye kesintin.
- 18 Fɛɛ kanan mu nu fu sun mɛ dulinyaa tɔ mu, kanɔn nu ngbaa mɛ n sun bamu dulinyaa tɔ.
- 19 Lu bamu su nu n taa mɛ n-yu sa fu, kɛ ngbaa bamu ba nye taa bamu n-yu sa fu kesintin tɔ.”

Yesu kulɛ kabwaare-kulɛ sa mu abuu pu kpini

- 20 Nu Yesu bila kulɛ kabwaare-kulɛ, “Man gye mɛ abulapu mu nkun nu n kulɛ kabwaare-kulɛ n sa. N kulɛ n sa bamu nu bee biti ba be nu mɛ asɔn lu bamu ase kɛ ba kɔɔlɛ mɛ gyii mu gbaa.
- 21 Nsɛ, mɛ kabwaare-kulɛ ɪ gye yɛ bamu kpini ba waa kukulɔn, fɛɛ kanan mu nu fu bu mɛ tɔ nu ngbaa n bu fu tɔ mu. N kulɛ fu yɛ, ba baa ba bu anɛ tɔ, kɛ dulinyaa abi ba kɔɔlɛ gyii yɛ fu i sun mɛ.
- 22 N sa bamu bunyaa mu nu fu sa mɛ mu, kɛ ba nye waa kukulɔn fɛɛ kanan mu nu an gye kukulɔn mu.
- 23 N ba n bu bamu tɔ yege fu bu mɛ tɔ, kɛ ba buga waa kɔnɔ kulɔn naa luwɛ. Inɔmu ii biti ɪ yege dulinyaa abi ba bu fɛɛ fu i sun mɛ, nu fu su kebiti sa bamu fɛɛ kanan mu nu fu su kebiti sa mɛ mu.
- 24 “Nsɛ n biti fɛɛ bamu nu fu taa sa mɛ mu, ba baa ba bu mɛ ase katɔn mu nu n bu mu. Kɛ ba wu mɛ bunyaa mu nu fu taa sa mɛ mu, lu fɛɛ fu su kebiti sa mɛ pɔyi nu fu tɔu dulinyaa mu.
- 25 “Nsɛ, ɪkpa kyigisa wuya, dulinyaa abi ba maa man nyi fu, amaa mɛɛ mɛ n nyi fu, nu mi abuu pu mu be nyi fɛɛ fu i sun mɛ.
- 26 N lɛɛ fu kedubi kaapu bamu, nu n biti n kyaga su lɛɛ fu kaapu bamu, kɛ fu kebiti mu nu fu su sa mɛ mu ki baa ki bu bamu tɔ, kɛ ngbaa mɛ n baa n bu bamu tɔ.”

Gyɔn 18

Ba kpee ba naa kɩtaa Yesu

(Matiwu 26:47-56; Maki 14:43-50; Luka 22:47-53)

- 1 Yesu maa kulɛ kabwaare-kulɛ luwɛ mu, maa mu abulapu mu ba faa kɩpantan mu nu bɛɛ tu kɩmu yɛ Kidiron kpee kɩmu benbe. Kadɔɔ-bi ku kubu tutɔ, nu ba loo kɩmu tɔ.
- 2 Nu Gyudasi mu nu ɛɛ lɛɛ Yesu ɛɛ sa mu, nyi tutɔ. Lu fɛɛ, Yesu maa mu abulapu bɛɛ taale bɛɛ gyanɛ tutɔ.

³ Imu su aseepu bilisa ye Farasii abi ba yege nu Gyudasi gyankpaa Roma anaakopu ye kabwaare-sunkpa aye akusupu, yege ba su igyaa ye iftila ye adunto ba kadoo-bi mu to.

⁴ Yesu maa nyi kuto mu nu kii biti ki ba mu su mu, o lu abulapu mu to nu o taase bamu ye, “Anumu nu fen biti?”

⁵ Nu ba lee kono ye, “An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin.” Nu Yesu lee kono ye, “Me gye mu.” Yege Gyudasi mu nu ee lee mu sa mu yile bamu ase tuto.

⁶ Yesu maa towe ye, “Me i gye mu” mu, nu ba bwii kamaa tiye kase.

⁷ Nu o bila taase bamu ye, “Anumu nu fen biti?” Nu ba lee kono ye, “An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin.”

⁸ Nu Yesu lee kono ye, “N towe fane ye me i gye mu. Imu su nu me nu fen biti bure, fan yege bamu nu ba tii me su fale ba nate.”

⁹ Inumu i waa nin, ke asin mu nu o wula towe mu i ba to. Asin mu i gye ye, “N man yege bamu nu fu taa bamu sa me mu to oku foyl” mu.

¹⁰ Simon Pita su sakunde, nu o bute kumu loore nu o ne oseepu bilisa ase kiyaafole gyisa kusu tin. Kiyaafole manja kitu i gye Malikusi.

¹¹ Yesu towe Pita ye, “Bwiiyaa fu sakunde mu waa kumu kukufee to. Fu man nyi fee i tiri fee n gyii awurufo mu nu Nse lbwaare nmina yila me mu?”

Ba taa Yesu kpee Obilisa Anasi ase

¹² Nu anaakopu mu ye bamu obilisa ye kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba kitaa Yesu, nu ba nmina mu.

¹³ Nu ba gyankpaa taa mu kpee Anasi ase, mu i gye Kayifasi mu-saa, mu nu o gye oseepu bilisa ase kanin kesu manja.

¹⁴ Kayifasi manja i gye omu nu o daa towe waa Gyiwu abi mu ye i bo fee nyimisa kulon o wu sa asa kpini mu.

Pita kikyε gyankpaasa ye o man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-70; Maki 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Simon Pita maa obulapu ku ba buu Yesu. Fee obulapu mu maa nyi Oseepu bilisa ase mu su mu, o buu Yesu loo oseepu bilisa ase mu kikpaara su.

¹⁶ Amaa Pita gyoo kebuno. Obulapu mu nu o nyi Oseepu bilisa ase mu, bwii ba towe kibite mu nu ee ku kebuno mu su mu ase, nu o taa Pita loo.

¹⁷ Kibite mu nu o ku kebuno mu taase Pita ye, “Fu man gye Yesu abulapu mu oku nin?” Nu o lee kono ye, “Ayee, n man gye.”

¹⁸ I kyina i gye awoo to nin, nu ayaafole ye kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba diyela fulon bee wule, nu Pita gbaa ba yile bamu ase ee wule fulon.

Oseepu bilisa ase mu taase Yesu asin

(*Matiwu 26:59-66; Maki 14:56-64; Luka 22:66-71*)

- 19 Oseepu bilisa ase Anasi taase Yesu lu mu abulapu mu ye asin mu nu eε kaapu mu su.
- 20 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Sanja kumaa nɔmu sakyɔ tɔ nu n tɔwe asin, yege n kaapu atɔ kabwaare-kule igyanɛkpa ye kabwaare-sunkpa aye mu tɔ katɪn mu nu Gyiwu abi kpini bee gyanɛ mu. N man tɔwe kutɔ ku baala asiri tɔ.
- 21 Mine su nu fu taase me fale asin? Taase bamu nu ba nu me ase mu. Ba nyi kutɔ mu nu n tɔwe.”
- 22 Yesu maa tɔwe kanɪn mu, nu akusupu mu tɔ ɔku mu nu ɔ yile tutɔ mu kpa mu ɔtan, nu ɔ taase mu ye, “Fale nu i dagaa fu maa lee Oseepu bilisa ase kɔnɔ?”
- 23 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Nu n kan tɔwe asin aku nu i man burɔn mu, tɔwe asin maɲa ke ɔkumaa nɔmu o nu. Amaa nu me asin mu i gye kesintin mu, mine waa nu fu da me ɔtan?”
- 24 Tutɔ nu ɔbilisa Anasi yege nu ba taa Yesu ye kanan mu nu ba nmina mu mu naa sa Kayifasi, Oseepu bilisa ase mu.

Pita kikyεε kunyɔsapu ye kisasapu ye ɔ man nyi Yesu

(*Matiwu 26:71-75; Maki 14:69-72; Luka 22:57-62*)

- 25 Simon Pita san ɔ yile eε wule fulɔn, nu ɔku ba taase mu ye, “Fu man gye mu abulapu mu tɔ ɔku nin?” Nu Pita kye ye, “Ayeε, n man gye.”
- 26 Nu oseepu bilisa ase mu ayaafɔle mu tɔ ɔku, ɔmu nu Pita nɛ mu kusu tin mu, mu kusupu, taase mu ye, “N man wu fu maa bu mu ase kadoɔ-bi mu tɔ?”
- 27 Nu Pita bwii kyε. Opula maɲa tɔ nu kyaase bun.

Ba taa Yesu kpee Paleti ase

(*Matiwu 27:1-2; Maki 15:1-5; Luka 23:1-5*)

- 28 Nu ba lee Yesu lu Kayifasi ase nyenyenfuu, kpee ɔsuwule ɔkusupu mu kɪkpaara tɔ Amaa Gyiwu abi mu ba man loo kɪkpaara mu tɔ, lu fεε nu ba kan loo tutɔ mu, bee biti ba waa ineesi ke i tii bamu ɔkpa ke ba man nye gyii Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ mu.
- 29 Imu su ɔsuwule ɔkusupu Paleti lu kɪkpaara su ba bamu ase, nu ɔ taase bamu ye, “Mine asin pwusa nu fan su lu ɔnyɪn nɔmu su?”
- 30 Nu ba lee kɔnɔ ye, “ɔ daa ɔ man waa alibi aku nin, naafɔɔ a mee ye a taa mu ba waa fu abaa tɔ.”
- 31 Paleti tɔwe bamu ye, “Fan taa mu bwii ke fan naa taa fanε gbaa-gbaa fanε nbara gyii mu asin.” Amaa ba lee kɔnɔ ye, “Fanε Roma abi fan man sa anε ɔkpa ye a mɔɔ ɔku.”
- 32 Inumu i waa nin ke asin mu nu Yesu tɔwe lu mu lewu mu nu ee biti o wu mu kudubi i ba tɔ.

33 Nu Paleti bwii loo mu kíkpaara tó. Nu ɔ tu Yesu ba yile mu ansi tó, nu ɔ taase mu ye, “Fu ɪ gye Gyiwu abi Owura mu?”

34 Nu Yesu taase mu ye, “Asin mu nu fu taase me fale lu fu ase nin abee ɔsa ku ɪ tówe me asin sa fu?”

35 Paleti lee kɔnɔ ye, “N gye Gyiwu obii nin? Fu gbaa-gbaa fu asa ye fu aseepu bilisa ɪ taa fu waa me kɪbaa tó. Mine nu fu waa?”

36 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Mi kuwura-gyii ki man gye dulinyaa nɪmɔ tó lee. Nu n daa n gye dulinyaa nɪmɔ tó lee nin, naafɔɔ mi abuu pu ba dɪn kɔ sa me, ke Gyiwu abi ba man nye me kɪtaa waa bamu abɪlsa abaa tó. Amaa mi kuwura-gyii mu ki man gye dulinyaa nɪmɔ tó lee.”

37 Nu Paleti lee kɔnɔ ye, “Kanɪn bire fu gye owura nin!” Yesu lee kɔnɔ ye, “Fu maa tówe ye n gye owura mu, ɪ gye kesintin. Inɪmɔ su nu ba kuuge me ba dulinyaa tó, ke n ba tówe lu kesintin mu su. Okumaa mu nu ee biti kesintin mu ii nu me ase.”

Ba bun Yesu lewu kɔpwe

(Matiwu 27:15-31; Maki 15:6-20; Luka 22:13-25)

38 Nu Paleti taase mu ye, “Mine ɪ gye kesintin?” Maa taase mu lówe mu, nu ɔ bwii lu kpee Gyiwu abi mu ase nu ɔ tówe bamu ye, “N man wu asin mu nu n yile su ke n bun ɔnyɪn nɪmɔ kɔpwe.

39 Amaa ɪ gye fane anaana tó nin fee Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii sanɔ n yege n lee bamu nu ba tii bamu obu mu ɔku mu nu fen biti mu, n sa fane. Imu su fen biti fee n yege fane Gyiwu abi owura mu sa fane abee?”

40 Nu ba kuusi tówe ye, “Ayee! Man gye mu, lee Barabasi sa ane.” Barabasi ɪ kyina ɔ kusu yile awura su biya keluu.

Gyɔn 19

Ba bun Yesu oyu laasa su lewu kɔpwe

(Matiwu 27:27-31; Maki 15:6-20; Luka 23:13-25)

1 Tutɔ nu Paleti taa Yesu sa, nu ba tɪɛ mu awulibi.

2 Nu anaakɔpu mu ba taa iwii bɔɔ kuwura-wɔru bun mu, nu ba bun mu kɪrman-kyu balmaasu fee owura.

3 Nu bee ba mu ase bee tówe mu ye, “Eee! Gyiwu abi owura, eee, owura!” Nu bee kpee bee kpa mu itan.

4 Nu Paleti bila lu ba kewu Gyiwu abi mu ase ba tówe bamu ye, “Fan nu nfu, n su mu n biya fane, ke fan bu fee mee me n man wu alibi aku mu su, mu nu n taa bun mu kɔpwe.”

5 Yesu maa lu ba mu, ɔ bun iwii kuwura-wɔru ye kɪrman-kyu balmaasu, nu Paleti tówe asa mu ye, “Fan ku, ɔnyɪn mu ndee!”

- ⁶ Aseepu bilisa ye Gyiwu anaakɔpu ba maa wu Yesu mu ba kuusi ye, “Da mu mata oyu laasa su mɔɔ. Da mu mata.” Nu Paleti tɔwe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fane fan taa mu naa da mata oyu laasa su. Mee me n man wu alibi aku mu nu n taa bun mu kupwe.”
- ⁷ Nu Gyiwu abi mu ba lee Paleti kɔnɔ ye, “An su nbara ku nu u kaapu fee onyin numu dagaa maa wu, lu fee o tu mu n-yu ye mu gye lbwaare Mu-Bii.”
- ⁸ Paleti maa nu unumu mu kufuu ki kita mu tii su.
- ⁹ Nu o bwiiyaa Yesu loo kɔkpaara mu to nu o taase mu ye, “Fine nu fu lu?” Amaa Yesu man tɔwe mu.
- ¹⁰ Nu o bila taase mu ye, “Fu kina me ase ki tɔwe? Fu man nyi fee n su olon n taale yegɛ fu nate kɔyan, abee ba da fu mata oyu laasa su mɔɔ?”
- ¹¹ Nu Yesu lee mu kɔnɔ ye, “Nu lbwaare daa o man sa fu olon me su nin, naafɔo fu mee taale waa me sehn. Amaa onyin mu nu o lee me sa fu mu, mu alibi i kyo fu lee gaa.”
- ¹² Paleti maa nu kanin mu, o biti okpa mu nu o bola yegɛ Yesu o nate kɔyan. Amaa Gyiwu abi mu ba kuusi ye, “Fu dan kan yegɛ nu onyin numu nate kɔyan bire, fu man gye Owura lala Kasaro mu kyeminɛ. Kpalɛ fee okumaa mu nu ee tu mu n-yu ye o gye owura mu, gye Owura lala Kasaro mu dun nin.”
- ¹³ Paleti maa nu kanin mu, o taa Yesu lu ba kilande su, nu Paleti naa kyina kagya mu nu awura bee kyina kumu to bee gyii asin mu. Bee tu tuto ye, “Abuu otagakpa.” Gyiwu abi katowe to bee tu kumu ye, “Gabata.”
- ¹⁴ Kanin kake maɲa gye kake kulasa sa Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu. Lu i maa fɔv kyɔwe amu nsana mu. Nu Paleti tɔwe Gyiwu abi mu ye, “Fan ku fane Owura!”
- ¹⁵ Nu Gyiwu abi ba kuusi ye, “Mɔɔ mu, mɔɔ mu. Da mu mata oyu laasa su mɔɔ.” Nu o taase bamu ye, “N mɔɔ fane owura mu abee?” Nu aseepu bilisa mu ba lee kɔnɔ ye, “A man su owura ku tii Owura lala Kasaro su.”
- ¹⁶ Tuto maɲa nu Paleti taa mu sa bamu ye ba naa da mu mata oyu laasa su mɔɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Luka 23:26-43)

Imu su anaakɔpu mu ba taa Yesu kyɔn.

- ¹⁷ Nu Yesu lu tuto o kye mu oyu laasa naa fɔv katɔn mu nu bee tu ye “Kumu kawɛ opula.” Nu bee tu kumu Gyiwu abi katowe to ye, “Goligota” mu.
- ¹⁸ Tuto nu ba da mu anyenbi mata oyu laasa su. Nu ba bila da asa nyo anyenbi mata iyu laasa su, oku bu mu gyisa su nu oku mɔɔ bu mu bina su.

19 Nu Paleti yege nu ba kyurɔɔ asin gyaga kuto ku su naa mata oyu laasa mu su ye, “YESU KANASARETI-NYIN, GYIWU ABI OWURA.”

20 Ba kyurɔɔ umu Gyiwu abi ye Roma abi ye Giriki abi ntowe to, nu Gyiwu abi gaalaagaa ba kale umu, lu fee katin mu nu ba da mu mata oyu laasa su mu, man bu kata ye kade mu.

21 Nu lbwaare aseepu bilisa mu ba ba towe Paleti ye, “Man kyurɔɔ ye ‘Gyiwu abi Owura’, amaa kyurɔɔ ye ‘Onyin nimu i towe ye mu i gye Gyiwu abi owura.’”

22 Nu Paleti towe bamu ye, “Kuto mu nu n dan kyurɔɔ mu kumu nu n kyurɔɔ.”

Ba barige Yesu ato bunsu to

23 Anaakɔpu mu ba maa da Yesu mata oyu laasa su luwe mu, ba barige mu ato bunsu mu to ntun nna, nu bamu okumaa nimu nye katin kulun. Nu i san mu kaale bunswusa mu nu ki man su obaatakpa, nu ba luu kumu lu susu ba yii kase nin.

24 Nu anaakɔpu mu ba towe abaa ye, “A man kyate kumu barige to. Fan yege a tuu kumu su nbii, ke a ku ane to omu nu ee biti o gyii kumu.” Ba maa waa kanin mu, i yege nu Asinkyan yilasa mu i ba to kesintin. Imu i gye ye, “Ba barige me ato bunsu to sa abaa, nu ba tuu nbii me kaale bunswusa su.” Imu su kanin nu anaakɔpu mu ba waa.

25 Yesu mu-nyi ye mu nikare ye Kilopa mu-ka Meerɔ ye Meerɔ Magidalen ba yile Yesu oyu laasa mu ase.

26 Yesu maa wu mu-nyi ye mu obulapu mu nu o su kebiti sa mu ba maa yile tutu mu, o towe mu-nyi ye, “Okyu, fu-bii ndee.”

27 Nu o towe obulapu mu mɔɔ ye, “Fɔɔ fu, fu-nyi ndee.” Lu kanin saɗa mu, nu obulapu mu taa mu naa kyina mu ase.

Yesu kelewu

(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Asin nimu kpini kamaa mu, Yesu nyi fee nbunbu bire kuto kumaa ki luwe, nu o towe ye, “Bulifo su me.” O towe inumu nin ke Asinkyan yilasa mu i nye ba to.

29 Tutu mu, nta nyanɛsa i bola kolo-bi i yile, nu anaakɔpu mu ba taa okyee ba nyo nta mu to, nu ba taa sogita hisopi oyu su, nu ba kusaa kumu naa tii mu kɔɔ.

30 Yesu maa kyukyuu nta mu, nu o towe ye, “Nnunbu bire i luwe.” Nu o lee oɗee.

31 Kanin kake maɗa ki gye kake kulasa ake sa Kake futesa. Kake futesa maɗa maa gye Kake futesa lala mu, nu Gyiwu abilisa mu be mee biti fee asa mu ba baa ba saa iyu laasa mu su naa fuv kake futesa maɗa. Kanin su Gyiwu abilisa mu ba naa kale Paleti ye o yege ba naa gyayɔ-gyayɔ bamu ayaa, ke ba wu bilen, ke ba nye saatɛ bamu lu iyu laasa mu su.

- 32 Imu su anaakɔpu mu ba ba asa anyɔ mu nu ba da bamu mata iyu laasa su tii Yesu su mu. Nu ba gyayi ɔgyankpaasa mu ayaa ye ɔbanban mu gbaa lɛɛ.
- 33 Amaa ba maa fuɔ Yesu ase mu, ba wu fɛɛ ɔ tɛɛ wula wu, kanɔn su ba man gyayi mu ayaa.
- 34 Amaa anaakɔpu mu tɔ ɔku taa kɔkɔɛ yii Yesu kikelebi tɔ. Opula maɲa tɔ nu nkalan ye nkyu ɪ lu wɔrigɛ.
- 35 Ɔmu nu o wu imu ye ansi ɪ maa waa mu, mu ii gyii imu kesintin, ke fan nye kɔɔlɛ gyii. Nu imu nu ɔ tɔwɛ mu ɪ gye kesintin, nu o nyi fɛɛ mu asɔn mu gye kesintin.
- 36 Inimu ɪ waa nin kaapu fɛɛ Asɔnkyan yɔlasa mu ɪ ba tɔ kesintin. Asɔn mu ɪ gye ye, “Mu kuwuya kulɔn gbaa ki mɛɛ ye ki gya.”
- 37 Nu bila kyɔrɔɔ yɔla katɔn ku gbaa tɔwɛ ye, “Asa bee biti ba ku ɔmu nu ba taa kɔkɔɛ yii mu mu.”

Yesu kepula

(*Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Luka 23:50-56*)

- 38 Inimu kamaa tɔ mu, ɔnyɔn mu nu bɛɛ tu mu ye Gyosefu mu kpee Paleti ase naa kulɛ mu ye, ɔ sa mu ɔkpa ke ɔ naa saatɛ Yesu kibuni naa pula. Nu Paleti sa mu ɔkpa, nu o kpee naa taa Yesu kibuni mu. Gyosefu maɲa lu Arimatiya kade tɔ mu, nu ɔ gye Yesu ɔbulapu mu tɔ ɔku. Amaa maa sɩɛ Gyiwu abilisa su mu, ɔ man lɛɛ mu n-yu ifuli.
- 39 Gyosefu maa Nikodemusi mu nu ɔ kyina kpee naa wu Yesu kagyanbwe ku mu i kpee. Nikodemusi maɲa biya tulale mu nu ba taa mure ye kibondiri waa, nu ba su ba suswa abuni mu. Imu odu ɪ waa fɛɛ akyembee boɔta kulɔn.
- 40 Anyɔn anyɔ mu ba taa Yesu kibuni mu, nu ba taa taafuli mili mu, nu ba bo mu tulale fɛɛ kanɔn mu nu Gyiwu abi bɛɛ waa bamu obuni, pɔyɪ nu bee pula mu.
- 41 Kadɔɔ-bi ku bu tiri katɔn mu nu ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa su mu. Kanɔn kadɔɔ-bi maɲa tɔ mu, nu ba lɔɲɔ kakyan ku kufule tɔ yɔla, nu ba man putɔ pula ɔku kɔmu tɔ.
- 42 Lu fɛɛ kanɔn kake maɲa maa gye Gyiwu abi kake kulasa sa Kake fuutɛsa su mu, nu kakyan mu maa tiri tutɔ su mu, ba taa Yesu naa pula tutɔ.

Gyɔn 20

Yesu kyɔɲi lu alewupu tɔ

(*Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Luka 24:1-12*)

- 1 Kwasida ake kabwaayike ɪ maa man pu ɲmaɲɛ tɔ mu, Mɛɛɪ Magidalen kpee kakyan mu ase, nu o wu fɛɛ ba lɛɛ kubuu mu nu ba gbiliti ba tii kufule tɔ kakyan mu kɔnɔ mu.

- 2 Imu su ɔ sile bwii kpee Simon Pita ye ɔbulapu banban mu nu Yesu su kebiti sa mu mu ase, naa towe ye, “Ba taa Onyirpe lu kakyan mu to, nu a man nyi katn mu nu ba taa mu naa yla.”
- 3 Imu su Pita maa ɔbulapu banban mu ba lu bee kpee kakyan mu ase.
- 4 Nu bamu anyo maa kpini ba sile kyεkyεe bee kpee, amaa ɔbulapu banban mu sile kyun Pita su gyankpaa naa fuu kakyan mu ase.
- 5 Nu o muja ku kakyan mu to, nu o wu taafuli maa de to, amaa ɔ man loo to.
- 6 Nu Simon Pita ba kamaa to, nu o loo kakyan mu to, nu o wu taafuli maa de tuto,
- 7 ye kikyibi fufuli mu nu ba taa nmina mu kumu mu. Kikyibi mu ki bɔɔ ki de kumu kukwe.
- 8 ɔbulapu mu nu ɔ gyankpaa fuu tuto gbaa maa loo to nu o wu imu mu, ɔ kɔɔle gyii.
- 9 Ba san ba man puta nu Asinkyan ylasa mu kase fee Yesu dagaa maa kyinji lu lewu to.

Yesu lee mu n-yu kaapu Mɛeri Magidalen

(Matiwu 28:9-10; Maki 16:9-11)

- 10 Nu abulapu mu ba bwii kpee bamu akpaara su.
- 11 Amaa Mɛeri bire ɔ yile kakyan mu ase ee su. Maa yile ee su mu, nu o muja sunja ku kakyan mu to.
- 12 Nu o wu lbwaare nbɔɔ anyo yege ba bun ato fufuli, ba maa te katn mu nu ba daa taa Yesu kibuni yla mu, ɔku te mu amu su nu ɔku mɔɔ te mu ayaa kase.
- 13 Ba taase mu ye, “Okyu, mine waa nu fii su?” Nu ɔ lee kɔɔ ye, “Ba taa mɛ-Nyirpe kyun, nu n man nyi katn mu nu ba taa mu naa yla.”
- 14 Inimu kamaa mu, ɔ gbεε ku nu o wu Yesu maa yile tuto, amaa ɔ man bu ye Yesu nin.
- 15 Nu Yesu taase mu ye, “Okyu, mine i waa nu fii su? Animu nu fii biti?” Mɛeri maa fe nfεere fee ɔ gye kudɔɔ mu ɔkusupu mu, ɔ lee kɔɔ ye, “Obilisa, nu i gye fu i kan taa mu mu, towe me katn mu nu fu taa mu naa yla ke n naa taa mu.”
- 16 Yesu tu mu ye, “Mɛeri!” Maa bilinji ku mu, o kuusi towe Hibriwu katowe to ye, “Raboni!” (kumu kase i gye ye ɔkaapupu).
- 17 Yesu towe mu ye, “Man mata me, lu fee n man puta bwii kpee Mɛ-Sɛ mu ase. Amaa kpee mi abupu mu ase naa towe bamu ye, n bwii n kpee Mɛ-Sɛ mu nu ɔ gye fanɛ-Sɛ, ye me lbwaare mu nu ɔ gye fanɛ lbwaare mu ase.”
- 18 Nu Mɛeri Magidalen bwii kpee abulapu mu ase naa towe bamu ye, “N wu Onyirpe mu”! Nu ɔ towe bamu asin mu nu Onyirpe towe mu mu.

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu mu

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Luka 24:36-49)

- 19 Kwasida maɲa kalaatɩpwe su mu, abulapu mu ba bu obu to, nu ba tii ɔpɩnu mu biri bamu n-yu su waa to, lu ba maa sile Gyiwu abilisa mu su. Nu Yesu ba yile bamu nsana, nu ɔ fwaala bamu ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase!”
- 20 Maa towe inimu lowe mu, nu ɔ taa mu abaa ye mu kikelebi kaapu bamu. Nu abulapu mu ansi i gyii fee ba maa wu Onyirpe mu.
- 21 Nu Yesu bila towe bamu ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase. Fee kanan mu nu Me-Se sun me mu, kanɩn maɲa nu ngbaa me n sun fane.”
- 22 Nu ɔ fuute bun bamu, nu ɔ towe ye, “Fan kɔle Kayaayu Kyirekyire mu.
- 23 Nu fan kan taa ɔku alibi kee mu mu, lbwaare gbaa ii biti ɔ taa mu alibi kee mu, nu okumaa mu nu fan man kan taa mu alibi kee mu mu, lbwaare gbaa mee ye ɔ taa mu alibi kee mu.”

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu Tomasi

- 24 Tomasi mu nu ɔ gye abulapu kudu anyɔ mu to ɔku, nu ɔ gye Kabwaarabi mu, ɔ man bu abulapu mu ase saɲa mu nu Yesu ba bamu ase mu.
- 25 Imu su abulapu banban mu ba towe mu ye, “An wu Onyirpe mu.” Amaa ɔ towe bamu ye, “Nu n man kan wu anyenbi alopane mu abaa to, ke n taa me kibaa-bi yii imu to, ke n taa me kibaa yii mu kikelebi to mu, n mee ye n kɔle gyii.”
- 26 Imu nke nsunɔ kamaa mu, abulapu mu ba bila ba bu kɩkpaara mu su, yege Tomasi bu bamu ase. Ba tii bamu n-yu su biri su waa obu to. Ba ba ku mu, Yesu ba yile bamu nsana, nu ɔ towe bamu ye, “Kayu yuula i ba fane su!”
- 27 Nu Yesu towe Tomasi ye, “Taa fu kibaa-bi yii nfu, ke fu ku me abaa to. Teeɲe fu kibaa yii me kikelebi to. Yege sika-sika kiwaa ke fu kɔle gyii.”
- 28 Nu Tomasi towe ye, “Fu i gye me-Nyirpe ye me lbwaare.”
- 29 Nu Yesu towe mu ye, “Tomasi, fu maa wu me su nu fu kɔle gyii? Kusee i gye sa bamu nu ba man wu me nu ba kɔle gyii.”
- 30 Yesu waa isinkaala gaalaagaa abulapu mu ansi to, mu nu ba man kyurɔɔ imu waa ɔwule nimu to.
- 31 Amaa ba kyurɔɔ inimu nin, ke fan nye kɔle gyii fee Yesu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lɛɛ, nu ɔ gye Mu-Bii mu. Nu fan kan kɔle mu gyii mu, fen biti fan nye nkpa.

Gyɔn 21

Yesu lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu ɔbɩn lala mu kɔnɔ

- 1** Inumu kamaa mu, Yesu bila lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu ɔbun lala mu nu bɛɛ tu ye Tiberiya mu kɔnɔ. Falɛ nu ɪ ba.
- 2** Kakaaku abulapu mu aku ba baa ba bu katin kulun. Bamu ɪ gye Simon Pita maa Tomasi mu nu bɛɛ tu mu Kabwaarabi mu, ye Nataneli mu nu ɔ lu Kena, ye Sebedi mu-bii ana anyɔ ye abulapu anyɔ aku.
- 3** Nu Simon Pita tɔwɛ bamu ye, “N kpee n naa kitaa ɪkin.” Nu ngbaa bamu ba tɔwɛ mu ye, “An biti a buu fu kpee.” Nu bamu kpini ba naa loo ɔkuli tɔ, amaa kanin kagyanbwe maɲa ba man kitaa sɛhn.
- 4** Kayi maa kɛ nyenyenuu mu, Yesu ba nu ɔ yile ɔlukaa, amaa abulapu mu ba man bu ye mu nin.
- 5** Nu ɔ tu bamu ye, “Mɛ kyemine ana, fan man kitaa ɪkin?” Nu ba lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Ayee, a man kitaa sɛhn.”
- 6** Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Fan tuu fanɛ kisewu mu ɔkuli mu gyisa su, fen biti fan nye aku kitaa.” Ba maa tuu kisewu mu, ba kitaa ɪkin damantɛ, halu ba man taalɛ butɛ kisewu mu waa ɔkuli mu tɔ.
- 7** Tutɔ nu ɔbulapu mu nu Yesu ii biti mu asin gaa mu tɔwɛ Pita ye, “ɔnyirpe nin.” Simon maa nu ye ɔnyirpe mu, nu ɔ taa mu kaale lala mu nu ɔ wɔla lɛɛ yila mu bun, nu ɔ kpɪlɪgɛ loo nkyu mu tɔ ba kidenbi su.
- 8** Nu abulapu asansa mu ba pale ɔkuli mu buu mu, yege bɛɛ butɛ kisewu mu ye ɪkin mu nu ba bu kimu tɔ mu, lu fɛɛ ba maa kebunɔ mu ba man bu kata. Imu kata ɪ waa fɛɛ abaa nswu tɔ adunuu.
- 9** Ba maa dan mu, ba wu ɔkin maa gyan afulɔn-gyi su yege bodobodo dɛ tutɔ.
- 10** Nu Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan taa ɪkin mu nu fan dan kitaa mu aku ba.”
- 11** Tutɔ nu Simon Pita loo ɔkuli mu tɔ, nu ɔ butɛ kisewu mu ba kidenbi su. ɪkin lala mu nu ba bɔla kimu mu ba gye kɪlfa kulun ye adunuu ye asa, amaa halu ɪkin damantɛ mu nu ba bɔla kimu falɛ gbaa mu kisewu mu ki man kyatɛ.
- 12** Yesu tɔwɛ bamu ye, “Fan ba biri kɔnɔ.” Amaa abulapu mu ɔku man taalɛ nye kɔkɔlɔ taase mu ye, “Fu ɪ gye animu?” Yege be nyi ye ɔnyirpe mu nin.
- 13** Nu Yesu naa taa bodobodo mu sa bamu, nu kanin gbaa nu ɔ taa ɔkin mu sa bamu.
- 14** Yesu maa kyinji lu lewu tɔ mu, kinumu ɪ gye kɪsasapu maa lɛɛ mu n-yu kaapu mu abulapu.

Yesu maa Pita

- 15** Ba maa biri kɔnɔ lɔwɛ mu, Yesu taase Simon Pita ye, “Simon, Gyɔn mu-bii, fii biti mɛ fu kyɔ kanan mu nu banimu bee biti mɛ mu?” Nu Pita lɛɛ kɔnɔ ye, “ɛɛhn ɔnyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu.” Nu Yesu tɔwɛ mu ye, “Sa mɛ nbulupu-bi mu agyitɔ.”

- 16 Nu Yesu bla taase mu kinyosapu ye, “Simon, Gyɔn mu-bii, fu su kebiti sa me?” Nu Simon lee kɔnɔ ye, “Onyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu.” Nu Yesu tɔwe mu ye, “Ku me nbulupu su.”
- 17 Nu Yesu taase mu kilu sasapu ye, “Simon, Gyɔn mu-bii, fu su kebiti sa me?” Nu ɪ tɔrɔɔ Pita fɛe Yesu maa taase mu ulu isa ye, “Fu su kebiti sa me.” Nu Pita tɔwe ye, “Onyirpe, fu nyi kutɔ kumaa, fu nyi n maa su kebiti sa fu.” Nu Yesu tɔwe mu ye, “Sa me nbulupu mu agyito.”
- 18 N tɔwe fu kesintin, saɲa mu nu fu gye kɪyaafɔle mu, fii bun fu atɔ bunsɔ, nu fii kpee katɪn kumaa mu nu fii biti, amaa fu ba waa kɪnyɪn bulɪsa mu, fu tɛɛɛ fu abaa tɔ ke ɔku o bun fu, ke ɔ taa fu kpee katɪn mu nu fii mee biti.”
- 19 Yesu tɔwe inɪmu nɪn kaapu lewu mu nu Pita ii biti o be wu mu kedubi, ke ɪ lee lbwaare bunyaa kaapu. Yesu maa tɔwe inɪmu lowe mu, nu ɔ tɔwe mu ye, “Buu me!”
- 20 Pita maa bilɪɲi mu ansi ku mu, o wu fɛe ɔbulapu mu nu Yesu su kebiti sa mu mu, buu bamu. Mu ɪ gye ɔmu nu ɔ tɛ ɔ kpɛɛ Yesu saɲa mu nu bee gyii kalaatɪpwe su agyito mu, nu ɔ taase Yesu ye, “Onyirpe, animu ii biti ɔ lee fu sa mu?”
- 21 Pita maa wu mu mu nu ɔ taase ye, “Onyirpe, ɔnimu mɔɔ de?”
- 22 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Nu n kan n biti ye ɔ baa ɔ tɛ nkpa tɔ naa fuu saɲa mu nu n biti n bwii ba mu, ɪ gye fu asɪn? Fɛe fu buu me.”
- 23 Lu fale su mu, asɪn nɪmu a yaase tɔ loo kpee Krisito abuuɪu kpini ase fɛe, ɔbulapu nɪmu man bu tɔ o wu. Amaa Yesu man tɔwe ye ɔ mee ye o wu. Asɪn mu nu ɔ tɔwe ɪ gye ye, “Nu n kan n biti ye ɔ baa ɔ tɛ nkpa tɔ naa fuu saɲa mu mu nu n biti n bwii ba mu, ɪ gye fu asɪn?”
- 24 ɔbulapu nɪmu ɪ gye mu nu ee gyii asɪn nɪmu kesintin, nu mu ɪ kyurɔɔ umu yɪla. Nu an nyi fɛe umu nu ɔ tɔwe mu gye kesintin.
- 25 Yesu waa atɔ gaalaagaa tii su. Nu ba daa kyurɔɔ umu kpini yɪla nɪn, naafɔɔ wɔle mu ii biti i tiri dulinyaa tɔ, nu ɪ mee ye ɪ nye opula yɪlakpa.

Krisito Asunpu mu kusun

Krisito Asunpu mu kusun 1

Ibwaare da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa Kayaayu Kyirekyire

- 1 Ɔwule nɔmu lu me Luka ase ki ba fu Tiyofilosi ase. Me ɔwule gyankpaasa mu to mu, n kyɔrɔɔ ato mu nu Yesu kaapu nu ɔ waa mu kpini, lu saɲa mu nu o yii mu kusun kase mu,
- 2 naa fuu kake mu nu Ibwaare taa mu kyun susu mu. Pɔyi ke ɔ taa mu kpee susu mu, Ɔnyirɛ Yesu bɔla Kayaayu Kyirekyire mu su kaapu mu asunpu mu nu ɔ lee bamu mu, ato mu nu ba waa.
- 3 Yesu kelewu kamaa nke adina mu to mu, ɔ lee mu n-yi kaapu mu asunpu fee ɔ te nkpa to, nu i man su kamɔɔre-gyii. Nu ɔ towe susu kuwura-gyii mu asin.
- 4 Maa bamu ba maa nsare bee gyii kakaaku mu, ɔ sa bamu kɔnɔ ye, “Fan man kan waa lu Gyerusalem, amaa fan gyoo fane kekɛɛ mu nu n wɔla towe fane ye, Nse da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa fane mu.
- 5 Nkyu nu Gyɔn su ee gyee fane Ibwaare kekyugyee, amaa nke gberɛɛ mu nu ii biti i ba fale to mu, Ibwaare ii biti ɔ taa mu Kayaayu Kyirekyire mu gyee fane.”

Yesu susu kikpe

- 6 Saɲa mu nu asunpu mu ba maa Yesu ba bwii sare mu, ba taase mu ye, “Ɔnyirɛ, nbunbu nu fii biti fu bwii taa kuwura-gyii mu sa anɛ Israyi abi abɛɛ?”
- 7 Nu Yesu towe bamu ye, “Saɲa abɛɛ kake ye mu awaasa mu kpini mu, me-Se i yila imu lu mu ɔlɔn to su, imu su i man tiri fee fan bu saɲa mu.
- 8 Amaa nu Kayaayu Kyirekyire mu kan ba fane su mu, fen biti fan nye ɔlɔn ke fan naa towe me asin mu Gyerusalem to ye Gyudeya kpini ye Samariya to, taa naa fuu dulinyaa ɔkaa.”
- 9 Maa towe i nɔmu kamaa mu, Ibwaare taa mu kpee susu bamu ansi to, nu abwaare-wule a bun mu su lu bamu ansi su.
- 10 Saɲa mu nu i su mu ii kpee yege beɛ ku susu haa mu, opula maɲa to nu anyin anyɔ aku mu nu ba bun ato fufuli ba ba yile bamu ase,
- 11 nu ba taase bamu ye, “Galile abi, mine i waa nu fan yile nfu fen ku abwaare-wule to kanin? Yesu mu nu Ibwaare taa mu lu fane ase kpee susu mu, kanin nu ee biti o bwii ba fee kanan mu nu fan ku mu maa kpee susu fale.”

Asunpu ye Akyu aku ba gyanɛ kule kabwaare kule

- 12 Tutɔ nu asunpu mu ba lu Olifu kibu mu ase bwii ba Gyerusalem, i man bu kata kpini-kpini.
- 13 Ba maa loo Gyerusalem kade mu to mu, ba dii naa loo abansuru obu, mu nu ba wɔla ba bu kɔmu to mu. Asunpu mu i gye Pita maa Gyɔn, ye Gyemisi ye

Andiruwu ye Filipu ye Tomasi ye Batolome ye Matiwu ye Alifeyo mu-bii Gyemisi maa Simon Seloti mu nu ɔ gye bamu nu ba ko bee kun bamu ɔsuwule mu bamu ɔku, ye Gyemisi mu-bii Gyudasi.

14 Bamu kpini ba taale ba buga saɲa kumaa ye akyu aku ye Yesu mu-nyi ye mu-supu ana.

Yesu mu-nyi Mɛɛri ye Yesu mu-supu ana.

15 Nke nfinɛ nku kamaa to mu, nu Krisito akɔɔle-gyipu bɛɛ waa fɛɛ asa kulfa ye adɔnyɔ ba ba sare, nu Pita kusɔ yile,

16 nu o yii kase ye, “Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, asin mu nu Kayaayu Kyirekyire bɔla owura Dawidi su wula towe yila ye Gyudasi ii biti ɔ gyankpaa ke ba kita Yesu mu, i dagaa i ba kanin.

17 Gyudasi kyina ɔ gye anɛ kubu kudu-anyɔ mu to ɔku nin, nu ɔ su ɔyilekpa kusun mu to.

18 “Afulee mu nu Gyudasi nye lu mu alibi mu nu ɔ waa su mu, ɔ sɔɔ kase, katɔn mu nu ɔ tiye ketulaamu nu o wu, ɔ patye nu mu ipuni kpini i patye lu.

19 Gyerusalem abi kpini ba nu asin nɔmu. Imu su ba yila ɔsuwule mu kitu bamu katowe to ye Akeledama, kase i gye ye, ‘Nkalan kase.’ ”

20 Nu Pita towe ye owura Dawidi wula kyuro Gyudasi asin waa Asinkyan yilasa mu to ye, “Mu kikpaara ki biliɲi kitakpan, ke ɔku ɔ man kyina kumu to.” Nu Dawidi bila towe ye, “Ba yege ke ɔku o yii mu kusun kibɔlsa mu ayaa to.”

21 Imu su i dagaa fɛɛ a lɛɛ anɛ asa mu to ɔku ba tii anɛ su. An biti ɔmu nu ɔ wula ɔ bu anɛ ase saɲa mu nu anaa ɔnyirɛ Yesu an dii an kplige mu,

22 lu saɲa mu nu Gyɔn okyugyeepe gye asa lbwaare kekyugyee, naa fu saɲa mu nu lbwaare taa Yesu kpee susu. I dagaa fɛɛ kanin asa maɲa to ɔku maa tii anɛ su fɛɛ ɔnyirɛ Yesu kelewu kyirɲi kesintin ogyipu.

23 Imu su ba lɛɛ asa anyɔ ye ba yile. Bamu i gye Gyosefu mu nu be tu mu ye Basabasi, nu ba bila bɛɛ tu mu Gyusitu, nu ɔbanban mu mɔɔ gye Matiyasi.

24 Tutɔ nu ba kule kabwaare-kule ye, “ɔnyirɛ, fu nyi ɔkumaa nɔmu kɔkɔɔ to. Imu su fii biti fu kaapu anɛ asa anyɔ anɔmu to ɔmu nu fu lɛɛ.

25 Ke ɔ ba waa fu asunpu mu kusun mu nu Gyudasi yege yila mu, kpee katɔn mu nu i dagaa mu mu.”

26 Nu ba tuu nbii biti ɔmu nu ɔ ba tii bamu su, nu Matiyasi gyii, nu ba taa mu tii bamu asunpu kudu-ɔku mu su.

Krisito Asunpu mu kusun 2

lbwaare sun Kayaayu Kyirekyire mu ba

- 1 Saɗa mu nu Gyiwu abi Pentekosi kake gyisa maa fuu mu, Krisito akoolɛ-gyipu mu kpini ba ba sare opula kulɔn.
- 2 Opula to nu ilawu iku i lu abwaare-wule to a maa kpira fee afuu bulunsa aku a maa da ba loo kɩkpaara mu nu ba te kimu su mu kpini.
- 3 Tutɔ nu ba wu ato ku fee fulɔn anobi a maa yaase ba gyaga asa kumaa mu nu o bu tutɔ mu su.
- 4 Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu kpini to, nu bamu okumaa numu yii kase ee towe katowe pupwe fee kanan mu nu Kayaayu Kyirekyire mu ki sa bamu ye ba towe mu.
- 5 Saɗa maɗa to mu Gyiwu abi aku mu nu be sun lbwaare mu, ba lu dulinyaa to isuwule kpini su ba baa ba bu Gyerusalem tutɔ.
- 6 Ba maa kanan ilawu maɗa mu, nu kubu damante kuku ki sare. I waa okumaa numu kɩyan, kpali fee bamu okumaa numu nu akoolɛ-gyipu mu kpini ba maa towe asa mu bamu to okumaa numu kade toweasa.
- 7 I waa bamu kananku, nu ba taase ye, “Asa mu nu bee towe fale mu, ba man gye Galile abi nin abee?”
- 8 I waa nene su nu ane kpini an nu ba maa towe ane ntowe nusa?
- 9 Ane kpini an lu-lu nde kukwu-kukwu fee, Patiya ye Medeya ye Elam ye Mesopotamiya ye Gyudeya ye Kapadosiya ye Pontisi ye Asiya ye
- 10 Firigiya ye Panfiliya ye Egiyipti ye Libiya kɩbaafun mu nu ki bu ki tiri Sereni, nu Gyiwu abi ye asa mu nu ba bilinji Gyiwu abi, nu bamu kpini ba lu Roma mu.
- 11 Ane aku an lu Kereti nu ane aku moɔ an lu Arabiki. Ane kpini an nu asa animu ntowe to ba maa towe asin kyinkyinsa mu nu lbwaare waa.”
- 12 I maa waa bamu kɩyan nu i kɩtaa bamu nfeere mu, nu be taase abaa ye, “Mɩne nu inimu kase u kaapu?”
- 13 Amaa yegɛ aku moɔ be keesi akoolɛ-gyipu mu bee towe ye, “Asa maɗa ba buu nin.”

Pita lee asin mu kase sa sakyo mu

- 14 Tutɔ nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, “Me tomaa ana Gyiwu abi ye asa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan kan fane asu ke n lee inimu kase sa fane.
- 15 Asa animu ba man buu nin, fee kanan mu nu fan fe bamu nfeere fale, i dan san i gye kerefi akpano nyanyan numu.
- 16 Amaa imu nu i ba fale i gye kuto mu nu lbwaare otowepu Gyoweli wula towe imu asin ye,

- 17 'Ibwaare tɔwe yla ye nke laalaaluwe mu, n biti n yegɛ me Kayaayu Kyɛkyɛre mu ɔ ba asa kpini su. N biti n bɔla fane nbii-nyinsa ye akyusa su ke n tɔwe asin. Fane ayaafɔle bee biti be wu ansi su kilɛkaapu, ke fane anyin bilisa be kɔɔ idee.
- 18 Kake laalaaluwe mu n biti n yegɛ me Kayaayu Kyɛkyɛre mu ɔ sa fane ayaafɔle ye abite ke ba tɔwe me asin.
- 19 N biti n waa asin kyinkyinsa susu, ke n waa usinkaala kase su. Nkalan ye fulɔn ye idiisii ii biti t waa kudu-kudu.
- 20 Kyɔwe ii biti o biliji kitentenbiri, ke ɔbwaayi ɔ payi fee nkalan, pɔyi ke Onyirpe kake bunyaa lala mu ki ba.
- 21 Nu okumaa mu nu ɔ tu Onyirpe Ibwaare kitu mu, ee biti ɔ mɔlɔge mu.'
- 22 "Me asa Israyi abi fan bila nu asin nɔmu, Ibwaare lee Yesu mu nu ɔ gye Kanasareti-nyin yegɛ nu ɔ waa asin kyinkyinsa ye usinkaala ye adangana nu t kaapu tɔ fee Ibwaare i sun mu. Nu fane kpini fen nyi umu nu ɔ waa fale.
- 23 Ibwaare mu nu o nyi kuto kumaa nu ɔ tɔwe kyula, nu o nmina yla fee bee biti ba lee Yesu sa fane, nu t ba kanin. Fan yegɛ nu asa libi ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa su nu ba mɔɔ mu.
- 24 Amaa Ibwaare kyinji mu lu lewu tɔ, lee mu lu lewu awurufɔ tɔ, lu fee lewu man taale tii mu yla.
- 25 Dawidi wɔla tɔwe Yesu n-yu su asin ye, 'Sana kumaa nɔmu, n wu Onyirpe Ibwaare mi ansi su. Lu fee o tii me su, umu su sehn mee tɔɔɔ me.
- 26 Inumu su me kɔkɔlɔ ki fuuli me, nu kensi-gyii ki bɔla me atwesa tɔ, nu halu n wu gbaa mu, n su tamaa.
- 27 Lu fee fu mee ye fu yegɛ me kala o sii kamande, nu fu mee ye fu yegɛ fu Okyɛkyɛrepu ɔ gyɔɔ nyita.
- 28 Fu kaapu me nkpa okpa, nu fu bu me ase, umu su n nye kensi-gyii gaa.'
- 29 "Me-daa ana ye mi-supu ana, fen yegɛ n lee ane naana Dawidi nɔmu asin kaapu fane. Dawidi mu nu ɔ tɔwe fale asin nɔmu gbaa wu nin, nu ba pula mu, nu mu kakyan ke san ki de ane ase.
- 30 Amaa ɔ dan ɔ gye Ibwaare ɔtɔwepu nin, nu o nyi fee Ibwaare bɔ ntan da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ yegɛ mu kinaana tɔ oku ɔ ba kyina mu Dawidi kuwura-gya su.
- 31 Dawidi wɔla wu kuto mu nu Ibwaare ii biti ɔ waa, kanin su ɔ tɔwe Krisito kiwu kyinji mu asin ye, 'O man yegɛ nu o sii abuni tɔ, nu mu kibuni man gyɔɔ kakyan tɔ.'
- 32 Yesu nɔmu asin nu Dawidi tɔwe mu, Ibwaare kyinji mu lu lewu tɔ. Ane kpini t gye umu kesintin agyipu.

33 Nu mu-Se lbwaare diyaa mu yila mu gyisa su, sa mu Kayaayu Kyirekyire mu fee kanan mu nu o da mu kokolo su mu. Imu nu fen nu, nu fen wu fale i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu o sa ane.

34 Dawidi gbaa-gbaa man kpee susu, amaa o tawe fee, 'Onyirpe lbwaare mu tawe sa me-Nyirpe ye, "Kyina me gyisa su,

35 amoo n taa fu akisipu kpini waa fu ayaa kase." '

36 "Fane Israyi abi kpini, fan nu danbrasa fee, Yesu nimu, mu nu fan da mu oyu laasa su mu, lbwaare waa mu Onyirpe ye Krisito nu u kaapu Omu nu lbwaare wula lee."

Asa ngbin nsa ba koolé Yesu Krisito gyii

37 Saja mu nu asa mu ba nu inimu kanin mu, i loo bamu nkolo to, nu ba taase Pita maa asunpu bambam mu ye, "Ane-daa ana, mine nu an biti a waa?"

38 Nu Pita tawe bamu ye, "Fane okumaa nimu o yeye alibi kiwaa, ke ba gye mu lbwaare kekyugye lu Yesu Krisito kitu to, ke fan nye alibi kitaakae, ke fan nye lbwaare kakee mu nu ki gye mu Kayaayu mu.

39 Inimu nu lbwaare da mu kokolo su sa fanaa fane-bii ana mu, ye asa mu nu ba bu kata-kata mu kpini, bamu nu Onyirpe ane lbwaare ii biti o tu ba mu ase mu."

40 Nu Pita gyii bamu kesintin bwii tawe ntawe gaalaagaa waa bamu aniya to ye, "Fan lee fane n-yu lu ndaga asa libi nimu to."

41 Asa mu gaalaagaa ba koolé mu asin mu gyii nu ba gye bamu lbwaare kekyugye. Asa mu nu ba be tii kubu mu su kake manja mu ba waa fee asa ngbin nsa.

Yesu akoolé-gyipu mu kakyina to

42 Nu bamu kpini be bula bee lu asunpu mu ase, ba su kakyemine okon ye abaa, nu bee gyii Onyirpe agyito, nu bee buga bee kule kabwaare-kule.

43 Asunpu mu ba waa usinkaala ye asin kyinkyinsa gaalaagaa, nu asin mu i waa okumaa animu kyan.

44 Akoolé-gyipu mu kpini bee buga katin kulun, nu ba su konn kulun, yeye bamu kuto kumaa nimu gye bamu kpini lee.

45 Bee fe bamu npatye ye ato mu nu ba su mu kpini, ke ba barige afulee mu to sa abaa kanan kumaa mu nu i tiri okumaa nimu.

46 Kake kumaa nimu bee naa sare kabwaare-sunkpa aye kasoroga to fee kibule kulun, bee buga nin bee gyii Onyirpe agyito bamu akpaara su, nu bee buga bee gyii bamu gbaa-gbaa bamu agyito kensi-gyii ye nkolo fuuli,

47 yeye bee yin lbwaare, nu bamu awaasa kpini a gyii asa ansi. Nu kake kumaa nimu Onyirpe su bamu nu ee molige mu, ee tii bamu Krisito abi kubu mu su.

Krisito Asunpu mu kusun 3

Pita maa Gyɔn ba kye boobi ku

- 1 Kakaaku ɪ waa fɛɛ kakyɔwape kerefi asa nu Pita maa Gyɔn bee kpee kabwaare-sunkpa to ba naa kule kabwaare-kule.
- 2 Kewusuno Danbirasa, fɛɛ kanan mu nu bee tu kumu mu, tuto nu ba naa tu onyin mu nu ba kuuge mu yegɛ ɔ gye boobi maa tɛ. Kake kumaa bee sula mu bee kpee naa yila tuto yegɛ ɛɛ kule asa mu nu bee kpee kabwaare-sunkpa aye mu to afulee.
- 3 Maa wu Pita maa Gyɔn ba maa biti ba loo tuto mu, nu ɔ kule bamu ye ba sa mu afulee.
- 4 Nu Pita maa Gyɔn ba ku mu kyimm, nu Pita ye, “Diyaa ansi ku ane danbirasa.”
- 5 Nu onyin mu ku bamu kyimm, nu ɔ waa nfɛɛɛ fɛɛ ee biti ɔ nye kuto ku lu bamu ase.
- 6 Amaa Pita towe mu nu ye, “Man su afulee kpini-kpini me ase, amaa n biti n sa fu kuto mu nu n su. Lu Yesu Krisito Kanasareti-nyin kitu to su mu n ye fu, kusu nate.”
- 7 Tuto nu Pita kita mu gyisa kbaa to kye mu to nu ɔ kusu yile. Opula manja to nu onyin mu ayaa ye mu amulii ɪ waa olon,
- 8 nu o fugi yii mu ayaa su, o piili ɔ naa. Tuto nu maa bamu ba loo obu mu kasɔɔga to, ɔ naa ee fugi yegɛ ɛɛ yin lbwaare.
- 9 Sanja mu nu asa mu kpini ba wu mu maa naa ɛɛ yin lbwaare mu,
- 10 nu ba bu fɛɛ mu ɪ gye boobi mu nu ɔ tɛ kewusuno Danbirasa ɛɛ kule afulee mu, ɪ waa bamu kyan, nu ɪ waa bamu kananku maa kusu ɔ naa mu.

Pita abwaareɛn katowe kabwaare-sunkpa aye

- 11 Lu kanan mu nu onyin mu taa mu n-yu ba Pita maa Gyɔn ase su mu, ɪ waa asa mu kananku nu ba sile kpee bamu ase katn mu nu be tu ye Solomon lenbu mu.
- 12 Pita maa wu asa mu, nu ɔ towe bamu ye, “Israyi abi, mine ɪ yegɛ su nu asin numu a waa fane kananku? Nu mine ɪ yegɛ nu fan ku ane gbaa fɛɛ ane gbaa-gbaa ane olon ye ane kabwaare-sun ɪ yegɛ nu onyin numu kusu ɔ naa fale?”
- 13 ɪ gye ane naana Abraham maa Isaki maa Gyekobu bamu lbwaare, omu nu ɔ gye ane naana ana kpini lbwaare, mu nu ɔ sa mu kiyaafole Yesu bunyaa kpare. Mu manja nu fan taa mu sa agyankpaapu, nu fan kina mu Paleti ansi to, yegɛ Paleti waa mu nfɛɛɛ fɛɛ ee biti ɔ yegɛ mu.
- 14 Omu nu ɔ buron nu o du kyɛkyɛ mu, mu, nu fan kina, nu fan kpali umu su towe Paleti ye ɔ yegɛ asa omɔɔpu mu sa fane.

- 15 Fan taa Yesu mu nu eε sa nkpa mu mɔɔ, amaa lbwaare kyinji mu ba nkpa tɔ. Anε ɪ gye asin maɲa kesintin agyipu.
- 16 Lu Yesu Krisito kitu tɔ kɪkɔɔle-gyii su, nu ɪ yege nu ɔnyɪn boobi mu nu fen nyi nu fen wu mu fale nye alanfiya. Lu fεe ɔnyɪn mu maa kɔɔle Yesu Krisito kitu gyii su mu, ɔ kpaare fεe kanan mu nu fen wu mu fale.
- 17 “Mε-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu n bu kuto mu nu fane ye fane agyankpaapu ba waa Yesu fale, ɪ lu fane kɪman-nyi su.
- 18 Amaa lbwaare wula bɔla mu atɔwεpu mu kpini su tɔwe asin numu fεe, ɔmu nu lbwaare lεe mu ii biti ɔ wu awurufɔ gaa, nu ɪ ba kanɪn mɔɔ kesintin.
- 19 Imu su fan yege alibi kiwaa fane kakyɪna tɔ ke fen buu lbwaare, ke ɔ taa fane alibi kεε fane.
- 20 Fen kan waa kanɪn mu, kayu yuuli kakyɪna ii biti ɪ lu ɔnyɪrɪpe mu ase, ke ɔ sun Yesu Krisito mu nu ɔ wula lεe mu sa fane mu ke ɔ ba fane ase.
- 21 I dagaa fεe Yesu maa sii susu naa fuu saɲa mu nu lbwaare ɔ waa kuto kumaa numu ki bilinji kupupwe fεe kanan mu nu lbwaare wula bɔla mu atɔwεpu kyrekyɪre mu su tɔwe asin numu lu koo didaa mu.
- 22 Kanɪn su lbwaare ɔtɔwεpu Mosesi tɔwe ye, ‘ɔnyɪrɪpe lbwaare ii biti ɔ lεe fane tɔ ɔtɔwεpu fεe kanan mu nu ɔ sun mε fale, nu ɔ gye fane gbaa-gbaa fane nyimisa. Nu ɪ dagaa fεe fen kan fane asu, ke fen nu kuto kumaa mu nu ee biti ɔ tɔwe fane.
- 23 Nu ɔkumaa mu nu ɔ mee nu kanɪn ɔtɔwεpu maɲa ase mu, lbwaare ii biti ɔ lεe mu lu mu asa tɔ ke ɔ nyita mu.’
- 24 “Lu lbwaare ɔtɔwεpu Samuweli ye atɔwεpu mu nu ba su kanɪn katɔwe maɲa ye bamu nu ba lu Samuweli kamaa ba mu kpini ba tɔwe kanɪn asin mu nu ɪ waa ndaga anε kakyɪna kanɪmu tɔ fale.
- 25 lbwaare maa bɔla mu atɔwεpu su eε da mu kɔkɔɔ su mu kpini ɪ de sa fane. Ke katɔwe kyula mu nu fanaa lbwaare ye fane naana ana ba waa mu, fεe kanan mu nu ɔ tɔwe Abraham ye, ‘Lu fu kɪnaana su mu, n biti n waa kase su asa kpini kusee.’
- 26 Imu su nu lbwaare wula lεe mu kiyaafɔle Yesu nu ɔ gyankpaa sun mu fane ase, ke fan yege alibi kiwaa ɔkpa kumaa su ke ɔ waa fane kusee.”

Krisito Asunpu mu kusun 4

Gyiwu abi kubu-kubu abɪlsa ba kɪtaa Pita maa Gyɔn

- 1 Pita maa Gyɔn ba san ba maa su beε tɔwe asa mu ase mu, nu lbwaare aseepu aku, ye kabwaare-sunkpa aye akunpu mu ɔbɪlsa ye, Sadusi abi ba ba fuu tutɔ.

- ² Nu ba nye agbu waa Pita maa Gyɔn fɛɛ ba maa kaapu bɛ tɔwɛ asa mu yɛ Yesu bwii kyiɲi ba nkpa tɔ, nu ɪ kaapu fɛɛ kelewu kyiɲi ki bu tɔ sa asa kpini.
- ³ Imu su ba kɪtaa Pita maa Gyɔn naa tii bamu obu naa fuu kayɪkɛ, lu fɛɛ kyɔwɛ maa tɛɛ luwɛ su mu ba tii bamu obu naa fuu kayɪkɛ.
- ⁴ Amaa asa gaalaagaa mu nu ba nu Yesu Krisito asɪn danbɪrasa mu, ba kɔɔlɛ gyii nu kubu mu ki nye akyɔ bɛɛ waa fɛɛ anyɪn ngbɪn-nnuu.
- ⁵ Luukaakɛ mu Gyiwu abi agyankpaapu yɛ abɪlsa yɛ Mosesi nbara akaapupu ba naa sarɛ Gyerusalem.
- ⁶ Bamu nu ba sarɛ tutɔ ɪ gye oseepu bilisa asɛ Anasi yɛ Kefasi yɛ Gyɔn yɛ Alekisanda yɛ oseepu bilisa asɛ mu, mu kuupu ana.
- ⁷ Ba taa Pita maa Gyɔn ba ba yɪlɛ bamu ansi tɔ, nu ba taasɛ bamu yɛ, “Mɪnɛ ɔlɔn nu fan nye abɛɛ animu kitu nu fan su fan waa unumu fale?”
- ⁸ Tutɔ mu, Pita mu nu Kayaayu Kyɪrekyɪrɛ ki bɔla mu tɔ mu lɛɛ bamu kɔnɔ yɛ, “Agyankpaapu yɛ abɪlsa,
- ⁹ fan taasɛ anɛ ndaga asɪn danbɪrasa mu nu an waa boobi nɪmu, nu kutɔ mu nu ki yɛgɛ nu ɔ nye alanfiya.
- ¹⁰ Kanɪn su ɪ dagaa fɛɛ fanɛ yɛ Isɪrayɪ abi kpini fan bu fɛɛ ɔnyɪn mu nu ɔ yɪlɛ nfu fale, Yesu Krisito mu nu ɔ lu Nasareti, ɔmu nu fan da mu mata oyu laasa su mu, nu lbwaarɛ bwii kyiɲi mu ba nkpa tɔ mu, ɪ yɛgɛ nu ɔ nye alanfiya.
- ¹¹ Nu Yesu ɪ gye ɔsa mu nu lbwaarɛ Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ tɔwɛ yɛ, ‘Kubuu mu nu fanɛ, apɔyɪpu fan kina yɛ ki man burɔn mu, kanɪn kubuu maɲa ɪ ba biliɲi kubuu kpare imu kpini tɔ.’
- ¹² Nu ɔku man bu tɔ nu ɛɛ taalɛ mɔlɪgɛ asa, amɔɔ Yesu nkun, lu fɛɛ kitu pupwɛ ku man bla ɔ bu dulinyaa tɔ nu lbwaarɛ taa sa yɛ ki mɔlɪgɛ anɛ.”
- ¹³ I waa abɪlsa mu kpini kananku fɛɛ Pita maa Gyɔn ba maa yɪlɛ kɪnyɪn tɔ, nu ba bu fɛɛ ba man gye bamu nu be nyi iwulɛ. Tutɔ nu ba wu fɛɛ ba wula ba gye Yesu abuu pu nɪn.
- ¹⁴ Kpalɪ fɛɛ ba maa wu boobi mu nu ba kye mu, maa yɪlɛ Pita maa Gyɔn asɛ mu, ba man taalɛ nye asɪn ku ba tɔwɛ.
- ¹⁵ Imu su ba dan sii tɔwɛ bamu nɪn yɛ ba lu nsarɛ obu mu tɔ, nu ba sii ba taa Pita maa Gyɔn su nfɛɛrɛ.
- ¹⁶ Nu ba taasɛ abaa yɛ, “Nɛnɛ nu an biti a waa asa animu? ɔkumaa mu nu ɔ bu Gyerusalem nyi yɛ bamu ɪ waa asɪn kyɪnkyɪnsa nɪmu, nu a mɛɛ taalɛ gyii ɪ mu unɔɔrɛ.
- ¹⁷ Amaa pɔyɪ kɛ a tii asɪn nɪmu kɛ ɪ man naa lu asa asɛ kata-kata mu, a da bamu amu tɔ yɛ, ɪ nɪmu i gyii bamu ɔkaa, ba man bla taa Yesu kitu asɪn tɔwɛ sa asa.”

18 Imu su nu ba bwii tu Pita maa Gyɔn ba lenbu mu to tɔwe bamu ye kakaaku ba man bila lu tɔwe abee kaapu lu Yesu kitu to.

19 Amaa Pita maa Gyɔn ba lee bamu kɔnɔ nin ye, “Fane gbaa-gbaa fane fan ku damu manja to imu nu i burɔn lu lbwaare ansi to. An nu fane ase abee lbwaare ase?”

20 Lu fee a mee taale yegɛ kuto mu nu ane gbaa-gbaa ane an wu nu an nu mu kitowe.”

21 Imu su nu abilisa mu ba lonɔ da Pita maa Gyɔn amu to kenken nu ba yegɛ bamu ye ba nate. Ba man nye ɔkpa mu nu ba yile su taa bute bamu asu, kpali fee asa kpini ba maa yin lbwaare lu kuto mu nu ba waa mu su.

22 Onyin mu nu ba waa asin kyinkyinsa kye mu mu, gyii o kyɔ nsu adina.

Krisito akɔɔle-gyipu kabwaare-kule

23 Saɗa mu nu ba dan yegɛ Pita maa Gyɔn mu, ba bwii kpee bamu kyemine ana akɔɔle-gyipu mu ase naa tɔwe bamu kuto mu nu abilisa ye aseepu-bilisa mu ba tɔwe.

24 Akɔɔle-gyipu mu ba maa dan nu kanin mu, nu bamu kpini ba waa kɔnɔ kulon kule kabwaare-kule ye, “Onyirpe lbwaare, fu mu nu fu tuu susu ye kase ye ɔpu ye kuto kumaa mu nu ki bu imu to kpini.

25 Fu bola Kayaayu Kyirekyire su nu fu yegɛ ane naana Dawidi, fu kiyaafole tɔwe ye, ‘Mine i waa su nu ndendemande bee nye agbu? Mine i waa su nu asa animu bee fe nfeere libi kanin?’

26 Kase su awura bee kuɔla bamu n-yu kusu yile, nu akusupu moɔ bee sare bee kusu yile Onyirpe lbwaare maa Omu nu o lee mu su.’

27 Kesintin, asin numu a ba to fee Herodi maa Pontiyu Paleti ye Israyi abi ye ndendemande ba sare kade numu to, bee njmina agyina kusu yile Yesu su fu Kiyaafole Kyirekyire mu nu fu lee mu.

28 Kesintin ba sare kanin nin ba ba waa kuto kumaa mu lu fu olon su, ye fu kɔkɔlo biti mu nu fu wula paa ye i waa mu.

29 Imu su, Onyirpe, nbunbu bu anjaala mu nu bee njaala ane fale ke fu sa ane, fu ayaafole kɔkɔlo osu ke a taale tɔwe fu asin danbirasa mu.

30 Teeɗe fu abaa ke alopu ba nye alanfiya, ke fu waa adangana ye asin kyinkyinsa bola fu kiyaafole kyirekyire Yesu kitu su waa kaapu asa.”

31 Saɗa mu nu ba kule kabwaare-kule luwe mu, opula mu nu ba sare mu gyinyen. Nu Kayaayu Kyirekyire mu loo bola bamu kpini nu ba piili be tɔwe lbwaare asin mu ye kɔkɔlo osu.

Krisito akɔɔle-gyipu kakyina to kɔnɔ kulon

³² Akɔɔle-gyipu kubu mu kpini ba waa nfɛɛɛ kulun ye kɔkɔɔ kulun. Bamu ɔku mɛɛ tɔwe ye, kuto mu nu ɔ su mu gye mu lɛɛ. Kuto kumaa mu nu ba su mu gye bamu kpini lɛɛ.

³³ Asunpu mu ba tɔwe ɔnyirɛ Yesu Krisito kelewu kyinji mu asin ba kaapu lu lbwaare ɔlun lala mu su. Nu lbwaare waa bamu kpini kusee.

³⁴ ɔku man bu bamu kubu mu tɔ nu kuto ku ki tiri mu kpaɔ. Lu fɛɛ bamu nu ba su kase abɛɛ akpaara mu, ba fɛ umu yege ba su afulee mu ba ba,

³⁵ ba yila asunpu mu kagya kase, nu ba barige umu tɔ fɛɛ kanan mu nu i tiri ɔkumaa nɔmu.

³⁶ Kanin nu Gyosefu, mu nu ɔ lu Lewi kebunɔ, nu ba kuvge mu Sipuru, nu asunpu mu bɛɛ tu mu ye Banabasi, (kimu kase i kaapu fɛɛ, ɔmu nu ɛɛ waa asa aniya tɔ).

³⁷ Mu gbaa mu fɛ mu kase mu nu ɔ su mu, nu ɔ taa afulee mu ba waa asunpu mu kagya kase.

Krisito Asunpu mu kusun 5

Ananiyasi maa mu-ka Safira

¹ Nu ɔnyin ku mu nu bɛɛ tu mu ye Ananiyasi maa mu-ka Safira ba fɛ bamu kase kuku.

² Nu Ananiyasi maa mu-ka ba waa kɔnɔ nu ɔ barige afulee mu tɔ, nu ɔ taa iku yila, nu ɔ taa asansa mu kpiya asunpu mu kagya kase.

³ Nu Pita taase mu ye, “Ananiyasi, mine i waa nu fu yege nu Sitaane i gyii fu kumu nu fu tin antɔɔsa sa Kayaayu Kyirekyire kanin? Mine i waa nu fu fɛ fu kase nye afulee nu fu barige tɔ taa iku yila?”

⁴ Pɔyi ke fu fɛ kase maɔa mu, ki gye fu lɛɛ nin, nu saɔa mu nu fu fɛ lowe mu, afulee mu gbaa a gye fu lɛɛ nin. Mine i waa su nu fu waa kanin asin maɔa? Man gye asa nu fu tin antɔɔsa sa, amaa lbwaare nu fu tin antɔɔsa sa.”

⁵ Ananiyasi maa dan nu kanin asin maɔa mu, tuto nu i tin mu tɔɔ nu o wu. Nu i waa ɔkumaa mu nu o nu kanin mu kufuu gaa.

⁶ Tuto nu ayaafɔle ba loo bɔbɔ mu, kukuri lu naa pula.

⁷ I maa waa gbɛɛɛ mu, mu-ka Safira gbaa loo ba ɔ man nyi kuto mu nu ki waa.

⁸ Nu Pita taase, mu ye, “Tɔwe mɛ kesintin, kase afulee mu nu faa fu-kuli fan fɛ mu kpini ndee?” Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “Oo, umu afulee kpini nin.”

⁹ Nu Pita taase mu ye, “Mine i waa su nu faa fu-kuli fan waa kɔnɔ kulun ye fan tɔɔ ɔnyirɛ Kayaayu mu tɔ ku. Ku! Ayaafɔle mu nu ba naa pula fu-kuli mu ba yile kebunɔ tuto nbunbu, kanin nu bee biti ba kukuri ngbaa fu lu naa pula nin.”

10 Opula tɔ, nu ɪ tɪn mu tuv Pita ayaa tɔ nu o wu. Nu ayaafɔlɛ mu ba be loo, nu ba wu ye o wu ɔ dɛ, nu ba bɔlɔɔ mu kukuri lu naa pula mata mu-kuli.

11 Krisito abi kubu ye asa mu nu ba bu tutɔ mu kpini ba maa nu kanɪn mu, ɪ waa bamu kufuu gaa.

Krisito asunpu mu ba kye asa gaalaagaa

12 Asunpu mu ba waa ɪnkaala ye asɪn kyinkyinsa asa mu ansi tɔ. Akɔɔlɛ-gyipu mu kpini bɛɛ taale bɛɛ gyanɛ lbwaare osunkpa aye mu opula mu nu bɛɛ tu ye Solomon kasɔɔga tɔ mu.

13 Asa mu ba su bɛɛɛɛ be sa bamu gaa, amaa bamu nu ba man kɔɔlɛ gyii mu ɔku man taale nye kɔkɔlɔ naa tii bamu su.

14 Amaa kamaa tɔ mu, anyɪn ye akyu gaalaagaa ba kɔɔlɛ Onyɪrpe gyii, nu ba naa tii bamu kubu mu su.

15 Lu kanɪn su, asa ba sula alɔpu ba yɪla agbenbi ɔkaa yege ba dɛ bamu mpaa ye ɪkalan su kanan mu nu ɪ waa ke Pita kan ɛ kyun mu, mu kayaayu ki nate bamu su.

16 Nde-bii mu nu ɪ bu kyaabɔɔ Gyerusalem mu asa ba taa bamu alɔpu ye bamu nu nbwu libi bɛɛ tɔɔɔɔ bamu kpini ba, nu ba nye alanftya.

Gyiwu abilisa mu ba nyanla Krisito asupu mu

17 Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu, ye mu kamaa abi mu nu ba lu Sadusi kubu mu tɔ mu, ba nye kayu basa lu asunpu mu su.

18 Ba kitaa asunpu mu naa tii katɪn mu nu ba tii bamu asa obu mu.

19 Amaa kanɪn kagyanbwe maɲa mu, lbwaare kabɔɔ ba tigi obu mu kebunɔ nu ɔ lɛɛ bamu.

20 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan kpee naa yɪlɛ kabwaare-sunkpa aye mu tɔ ke fan tɔwe asa mu, nkpa pupwe nɪmu asɪn.”

21 Kayɪ ki maa ke mu Krisito asunpu mu ba kpee kabwaare-sunkpa aye mu tɔ fɛɛ kanan mu nu lbwaare kabɔɔ mu katɔwe mu, nu ba yii kase bɛɛ tɔwe asa mu nkpa mu asɪn. Oseepu bilisa ase mu maa mu kamaa abi, ba maa ba mu, ɔ tu Sanhediri mu nu ba gye Gyiwu abi kubu-kubu abilisa mu kpini ba ba gyanɛ, nu o sun ye ba naa lɛɛ asunpu mu ba.

22 Apurusi mu nu ba sun mu, ba maa fuv obu tiisa mu tɔ mu, ba man wu asunpu mu obu maɲa tɔ. Imu su ba bwii naa tɔwe abilisa mu nu bee gyoo bamu mu ye,

23 “An wu obu mu maa biri su danbirasa yege akusupu mu ba yɪlɛ nbunɔ, amaa a maa tigi nbunɔ mu a man wu ɔku obu mu tɔ.”

24 Ɔbilisa mu nu ɔ gye kabwaare-sunkpa aye mu akusupu mu, ye lbwaare oseepu bilisa ba maa nu kanin mu i kyinkyin bamu, kuto mu nu ki yege nu i ba kanin.

25 Tutɔ nu ɔku ba towe bamu ye, “Fan ku! Anyin mu nu fan tii bamu obu mu bee yile kabwaare-sunkpa aye mu kasɔrga to bee kaapu asa.”

26 Ba maa nu kanin mu akusupu ɔbilisa mu ye mu ayaafɔle ba kpee naa biya asunpu mu. Ba maa sile kufuu fee asa mu, bee biti ba tuu bamu abuu su mu, ba man taa bamu ye ɔlon su.

Ɔbilisa Gamaliye kitowe waa

27 Nu ba taa bamu ba yile abilisa mu nu ba sare mu ansi to. Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase bamu ye,

28 “Ye an da fane amu to ye, fan man bila taa Yesu kitu to kaapu? Amaa fan taa fane kikaapu kyaabɔɔ Gyerusalem kpini. Fen biti fan taa ɔnyin nɔmu kelewu ba ane su.”

29 Nu Pita maa asunpu banban mu ba lee kɔnɔ ye, “I dagaa fee a maa nu lbwaare kɔnɔ nin, man gye nyimisa lee.

30 Ane naana ana bamu lbwaare i kyinji Yesu mu nu fan da mu oyu laasa mɔɔ mu, lu lewu to.

31 lbwaare diyaa mu naa kyina mu gyisa su fee Ɔgyankpaapu ye Ɔmɔligeru mu, nu o bugi ɔkpa sa Israyl abi ke ba yege alibi kiwaa, ke lbwaare ɔ taa bamu alibi kee bamu.

32 Kayaayu Kyirekyire mu nu lbwaare taa sa bamu nu ba buu mu mu, ye ane asunpu mu i gye umu kesintin agyipu unumu kpini su.”

33 Nu nbara abilisa kubu-kubu mu ba maa nu kanin mu, i nye bamu agbu gaa nu ba waa bamu nfeere fee ba mɔɔ asunpu mu.

34 Amaa bamu to ɔnyin ku mu nu bee tu mu ye Gamaliye, nu ɔ gye Farasii obii ye Mosesi nbara ɔkaapupu mu nu asa kpini bee sa mu beere mu, kusu yile bamu nsana nu ɔ towe ye, ba yege asunpu mu ba lu kewu gberɛɛ.

35 Nu ɔ towe bamu ye, “Israyl abi, fan loɔɔ fe nfeere mu nu fan taa lu anyin animu su danbirasa.

36 Saɲa ku to mu, Tewuda ku gbaa daa kyina kusu ye ɔ gye ɔku nin. Ɔ nye kubu fee asa alfa ana nu ba buu mu. Amaa ba mɔɔ mu, nu mu kubu ki yaase to, nu mu awaasa kpini i waa kyan.

37 Mu kamaa mu Gyudasi mu nu ɔ lu Galile mu, asa kikalɛ saɲa mu ngbaa mu kusu yile nu ɔ nye kubu lala ku nu ba buu mu. Amaa ba mɔɔ mu, nu mu abuuu gbaa ba yaase to.

³⁸ Imu su asin mu nu ndaga i ba fale, n biti n tɔwe fane fee fen yege asa animu ba nate. Lu fee nu bamu kusun kinimu ki gye nyimisa lee bure kii biti ki nyita.

³⁹ Amaa nu i gye lbwaare lee bure fen mee taale tii asa animu, nu i waa kanin bure fen biti fen wu fee fen ko ye lbwaare.”

⁴⁰ Ba nu sa Gamaliye katowe mu, nu ba tu asunpu mu tɔne bamu. Nu ba da bamu amu to ye, ba man bila tɔwe Yesu kitu to asin. Nu ba yege bamu ye ba nate.

⁴¹ Asunpu mu ba lu Israyi kubu-kubu mu to kpini abulsa mu ansi to, taa kensigyii fee, lbwaare kale bamu tii bamu nu ba wu awurɔfo lu Yesu kitu to mu su.

⁴² Kake kumaa nimu ba naa kabwaare-sunkpa aye mu nsɔɔga to ye asa akpaara su. Ba man yege asin danbirasa mu kitowe ye Yesu i gye Omu nu lbwaare wula lee mu.

Krisito Asunpu mu kusun 6

Anyin Akyɛtɔpu Asunɔ mu Kileɛ

¹ Saɔa mu nu Yesu abupu mu ba nye akɔ mu, kamɔɔre-gyii ki ba Gyiwu nde-bii mu nu bee tɔwe Giriki mu ye Gyiwu nde-bii mu nsana. Ba fable ye Gyiwu nde-bii mu ba mee sa bamu akulapu-kyu ato barigesaa kanan mu nu i dagaa.

² Imu su mu, asunpu kudu-anyɔ mu ba sare Yesu abupu mu kpini. Nu ba tɔwe bamu ye, “I man dagaa fee a yege abwaareɛsin kitowe yila ke a ba ku ato kibariɛ su.

³ Kanin su ane-daa ana ye ane-supu ana, fan lee fane to anyin asunɔ mu nu be su beereɛ ye kanyaasin nu Kayaayu Kyirekyire ki bola bamu to mu, ke a taa kusun nimu waa bamu abaa to,

⁴ ke a nye saɔa sa kabwaare-kule ye abwaareɛsin kitowe mu.”

⁵ Kanin nfeere mu i pure bamu kpini. Nu Yesu abupu mu ba lee Sitefen mu nu mu kikɔle-gyii ye Kayaayu Kyirekyire ki kyɔ mu to mu, nu ba lee Filipi ye Pokoro ye Nikano ye Timon ye Pamena maa Nikolasi mu nu o lu Antiyoki, nu o taa mu n-yu bilinji Gyiwu abi, nu o ba kɔle Yesu gyii mu.

⁶ Nu ba lee bamu kaapu asunpu mu, nu asunpu mu ba taa bamu abaa gyaga bamu su nu ba kule kabwaare-kule sa bamu.

⁷ Imu su abwaareɛsin mu i yelige. Yesu abupu mu ba nye akɔ tii su Gyerusalem ɔɔwule su. Nu lbwaare aseepu mu gaalaagaa gbaa ba kɔle Yesu gyii.

Gyiwu abulsa ba kita Sitefen

⁸ Sitefen mu nu o su olon nu lbwaare bwaala mu mu, waa asin kyinkyinsa ye asinkaala asa mu to.

⁹ Amaa Gyiwu abi mu nu ba lu Kirini ye Alekisanda kabwaare kulɛkpa mu nu be tu ye ba kɔɔle bamu n-yu, ye bamu nu ba lu Silisiya, Asiya ɔsɔwɔle su mu kpini ba gyii Sitefen ɔmɔɔre.

¹⁰ Lu mu kanyaasin ye Kayaayu Kyɛkyɛre ɔkpa katɔwe to su mu, ba man taale yile mu ansi to.

¹¹ Ba lu asiiri to naa wu asa aku ye ba ba tin atintinsa gyaga Sitefen su, ke ba ba towe ye, “An nu Sitefen maa towe nbusaa asin ɛ gyaga Mosesi maa lbwaare su.”

¹² Nu amɔɔre-gyipu ba towe fun waa abilisa mu ye Mosesi nbara akaapupu ye asa mu kpini nkɔɔ nu ba kita Sitefen ba Israyi kubu-kubu abilisa mu ansi to.

¹³ Ba biya antɛsa wuya ana nu ba towe ye, “Saɲa kumaa ɔnyin nɔmu ɪ towe nbusaa asin ee yii kabwaare-sunkpa aye kyɛkyɛre mu ye Mosesi nbara mu nu ɔ sa ane mu.

¹⁴ Nu an bila nu maa towe ye Yesu Kanasareti-nyin mu biti o boyi Kabwaare-sunkpa aye mu, ke ɔ kyɛge ane anaana ato mu nu ane naana Mosesi taa sa ane mu.”

¹⁵ Israyi kubu-kubu abilisa mu kpini mu nu ba te asin mu to mu, ba ku Sitefen kyimm, nu ba wu mu ansi to ɪ maa du fee lbwaare kabɔɔ ansi to mu.

Krisito Asunpu mu kusun 7

Sitefen kɔɔ lɛɛ

¹ Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase Sitefen ye, “Asin mu nu ba towe lu fu su fale kpini, ɪ gye kesintin?”

² Sitefen lɛɛ kɔɔ ye, “Mɛ-Se ana ye mɛ-daa ana, fen nu mɛ ase! lbwaare bunyaa wuya mu lɛɛ mu n-yu kaapu ane naana Abraham, saɲa mu nu ɔ bu Mesopotamiya kase su, pɔyi nu ɔ kusu ba Haran mu.

³ lbwaare towe mu ye, ‘Kusu lu fu ɔsɔwɔle su ye fu asa ase, ke fu kpee ɔsɔwɔle mu nu n biti n kaapu fu fale su.’

⁴ “Imu su Abraham lu Kalidiya ɔsɔwɔle mu su nu ɔ naa kyina Haran. Mu-se lewu kamaa nu lbwaare yege nu ɔ lu tutɔ naa kyina ɔsɔwɔle mu nu ndaga fan te su fale.

⁵ lbwaare man puta taa kase mu ntin ku sa mu, halu kiyaa tantan to kase gbaa man puta biliɲi mu lɛɛ. Amaa lbwaare da mu kɔkɔɔ su towe ye ɔsɔwɔle mu ii biti o be biliɲi maa mu anaana-bii lɛɛ nin. Yege saɲa maa Abraham man puta kuvge.

⁶ Asin nɔmu nu lbwaare towe Abraham ye, ‘Fu anaana-bii bee biti ba naa biliɲi afo ɔku ɔsɔwɔle su, ke ba taa bamu biliɲi anye ke ba nyanla bamu nsu alfa ana.

- 7 N biti n bute asa mu nu ba bilijaa bamu anye mu asu, imu kamaa mu, fu anaana-bii mu bee biti ba lu kanin osuwule manja su ke ba be sun me nfu'.
- 8 Nu lbwaare maa Abraham ba nye katowe kyula fee, mu ye mu kamaa to kpini ba tije iduu. Imu su Abraham maa kuuge Isaki mu o tin mu oduu kake buruwasapu, nu Isaki kuuge Gyekobu nu o tin mu oduu, nu Gyekobu kuuge ane naana ana kudu-anyo mu, nu o tije bamu kpini iduu.
- 9 "Gyosefu mu nu o gye kudu anyo mu to oku mu, mu daa ana ba nye mu su kayu basa, nu ba fe mu fee kinye sa Egyipiti abi.
- 10 Nu lbwaare lee Gyosefu lu mu awurufe kpini to, nu o sa mu kanyaasin mu nu i yege nu o nye kebiti lu Egyipiti Owura Faro ase. Imu su nu o yii mu kuwura fee o ku mu owura-kpa ye Egyipiti osuwule kpini su.
- 11 "Nu akun damante i ba tye Egyipiti ye Kaanan isuwule su, nu i biya awurufe gaa. Nu ane naana ana ba man nye agyito.
- 12 Bamu-se Gyekobu maa nu fee agyito i bu Egyipiti mu, o sun mu-bii ana mu nu ba gye ane naana ana kpee tuto kigyankpaasa ba naa soo agyito.
- 13 Ba maa bwii kpee Egyipiti kinyosapu ba naa soo agyito mu, Gyosefu lee mu n-yu kaapu mu-daa ana, nu Faro gbaa nu Gyosefu mu kuupu ana su.
- 14 Kamaa to mu Gyosefu sun ye ba naa taa mu-se Gyekobu ye mu kuupu ana mu nu be waa fee asa adusunjo ye anu mu kpini ba mu ase.
- 15 Nu Gyekobu kusu kpee Egyipiti, tuto nu maa mu-bii ana ba naa wu.
- 16 Nu ba bwiiyaa bamu ba Sekem ba pula kakyan mu nu Abraham soo lu Hamo mu-bii ana ase mu to.
- 17 "Sanja mu nu lbwaare kokolo kida sa Abraham maa tiri to fee i ba to mu, ane asa mu ba nye akyo Egyipiti osuwule su.
- 18 Kanin sanja maa nu owura pupwe ku ba kyina Egyipiti kagya su, amaa o man nyi Gyosefu asin.
- 19 Nu owura pupwe nimu nyanla ane asa nu o waa bamu awurufe. Nu o nyan bamu ye ba lee bamu nbii pupwe kewu ke o moo bamu.
- 20 "Sanja manja to nu ba kuuge Mosesi nu o gye kebii danbrasa lbwaare ase nu mu kibaabuto kwu. Nu ba baala mu, ku mu su lbwaayi isa mu-se kikpaara su.
- 21 Imu kamaa to mu, ba lee mu kewu nu Owura Faro mu-bii kyusa taa mu naa bla nu o biliji mu-bii.
- 22 Nu ba kaapu Mosesi, nu o nye Egyipiti abi kibula ye bamu kanyaasin, nu o su kinyi ye katowe ye awaasa to.
- 23 "Mosesi maa gyii nsu adina kamaa mu, o waa mu nfere fee o kpee o naa boo mu aye abi Israyi abi su.

- 24 Tutɔ maa nu o wu Egyipiti ɔnyɛn ku maa nyanla Israyi ɔnyɛn ku. Imu su Mosesi naa kɔɔlɛ mu yɛgɛ nu ɔ mɔɔ Egyipiti ɔnyɛn mu ka kukɔ.
- 25 Mosesi nyi fɛɛ mu ayɛ abi bee biti ba bu fɛɛ, mu nu lbwaaree biti ɔ bɔla su mɔlɛgɛ bamu, amaa ba man bu.
- 26 Luukaake mu, Mosesi ba tu Israyi abi asa anyɔ ba maa kɔ. Maa biti ɔ bargee bamu tɔ mu, ɔ taasee bamu ye, 'Fan gye asa kulɔn nin, mine i waa nu fen nyanla abaa kanɛn?'
- 27 "Nu ɔmu nu ɛɛ nyanla mu burisa mu nin Mosesi naa yile ikaa su nu ɔ taasee ye, 'Animu i yila fu ye fu ku ane su ke fu gyii ane asɛn?'
- 28 Fii biti fu mɔɔ mɛ fɛɛ kanan mu nu ndee fu mɔɔ Egyipiti ɔnyɛn mu nin?'
- 29 Mosesi maa nu kanɛn mu ɔ silɛ lu Egyipiti kpee Midiyan ɔsɔwɔlɛ su, naa kyina fɛɛ ɔfɔ. Tutɔ manja nu ɔ kuvɛgɛ nbii nnyɔ.
- 30 "Mosesi maa kyina tutɔ nsu adina kamaa mu, lbwaaree kabɔɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu, kɔpɔnfa mu nu ki deɛ ofuli su mu, nu i maa Sinayi kibɔ mu.
- 31 Maa wu fale atɔ mu, i waa mu kananku. Maa nin tiri ke ɔ ku danbrasa mu, o nu lbwaaree maa tɔwe ye,
- 32 'Mɛ i gye fu naana ana lbwaaree, Abraham ye Isaki ye Gyekobu lbwaaree.' Mosesi maa yinɛe nu kufuu ki kita mu gaa su mu, ɔ man bila taale ku kutɔ manja.
- 33 "Nu lbwaaree tɔwe mu ye, 'Lɛɛ fu asibita, lu fɛɛ ntɛn mu nu fu yile mu gye kase kyirekyire nin.
- 34 Kesintin, n wu kanan mu nu beɛ nyanla mɛ asa Egyipiti tɔ. Nu n nu bamu kusu, nu n kpɔlɛgɛ ba n ba mɔlɛgɛ bamu. Kanɛn su n sun fu ke fu bwii kpee Egyipiti tɔ.'
- 35 "Mosesi kulɔn mu nu mu asa ba kina mu, tɔwe mu ye, 'Animu i yila fu ane ɔkusupu ye asɛn ogyipu?' mu, mu i gye ɔsa mu nu lbwaaree bila bɔla mu kabɔɔ su fulɔn nno-bi tɔ ye, ɔ naa waa bamu ɔkusupu ye ɔmɔlɛgɛpu.
- 36 ɔ lɛɛ bamu lu Egyipiti nu ɔ waa asɛn kyinkyinsa ye adangana Egyipiti tɔ ye ɔpu pipɛɛ mu ase, nu ba gyii nsu adina ofuli mu su.
- 37 "Mosesi numu i tɔwe Israyi abi ye, 'lbwaaree ii biti ɔ lɛɛ mu ɔtɔwɛpu pupwe lu fanɛ tɔ fɛɛ kanan mu nu ɔ lɛɛ mɛ mu'.
- 38 Mosesi numu tii Israyi kubu mu su lu saɛa mu nu ba bu ofuli su mu. Mosesi maa ane naana ana ye lbwaaree kabɔɔ mu ba bu tutɔ. Sinayi kibɔ mu su nu ɔ kɔɔlɛ nkpa asɛn mu lu lbwaaree kabɔɔ mu ase ye ɔ taa biya ane.
- 39 "Ba waa kusu tɔ ɔlɔn nu ba man nu Mosesi ase, nu bamu nkɔbɔ tɔ mu, naafɔɔ ba daa nye nin bee biti ba bwii kpee Egyipiti.

- 40 Nu ba tɔwɛ Aron yɛ, ‘Mosesi mu nu ɔ lɛɛ anɛ lu Egyipiti mu, a man nyi kuto mu nu ki waa mu kibu Sinayi su. Imu su waa idakpa sa anɛ kɛ bɛɛ gyankpaa anɛ.’
- 41 Kanun saɲa maa to mu nu ba pɔyi kanaate-bi taa bilinji bamu ɔdakpa. Nu ba loŋɔ ɔdakpa maɲa yege bee gyii bamu ansi lu kuto mu nu ba taa bamu abaa pɔyi mu su.
- 42 Imu su lbwaare pale mu kamaa sa bamu ye ba kyaga su be sun kyɔwɛ ye ɔbwaayi ye akyikpebi, fɛɛ kanan mu nu ba wula kyurɔɔ waa lbwaare atɔwɛpu iwule to ye, ‘Israyi abi! Man gye mɛ nu fen daa fen loŋɔ atɔbwaaya fen sa nsu adina ofuli su mu.
- 43 Fane nkɔɔ ɪ gyan ɔdakpa Moleki ye ɔdakpa Refan mu nu ɪ gye fane kikyikpebi ɔdakpa, mu nu fan taa fane abaa pɔyi nu fen sun mu su nin. Imu su n biti n yege fane akiisipu ba taa fane kpee kata-kata kyun Babilon su’.
- 44 “Saɲa mu nu anɛ naana ana ba naa ba naa ofuli mu su mu, ba su lbwaare kubuu lala mu nu ɪ kaapu fɛɛ lbwaare bu bamu ase. Ba waa kumu nin fɛɛ kanan mu nu lbwaare lɛɛ kaapu Mosesi ye ɔ waa kumu mu.
- 45 Imu kamaa mu, anɛ naana ana ba nye lbwaare kubuu mu, lu bamu-se ana ase, nu Gyosuwa maa bamu ba sula lbwaare kubuu lala maɲa, naa fuu iwule mu nu lbwaare gya ase lu imu to asa, nu ɔ yege nu anɛ asa ba kyina tutɔ mu. Nu kubuu mu sii tutɔ naa fuu halu Dawidi saɲa mu.
- 46 Dawidi mu nu lbwaare ansi gyii mu su mu kule fɛɛ lbwaare ɔ yege ɔ pɔyi osunkpa ayɛ sa lbwaare mu nu ɔ gye anɛ naana Gyekobu lbwaare mu.
- 47 Amaa mu-bii Solomon ɪ gye ɔsa mu nu ɔ ba pɔyi kabwaare-sunkpa ayɛ mu.
- 48 “Amaa lbwaare Owura lala mɛɛ kyina akpaara mu nu asa ba taa bamu abaa pɔyi mu to, fɛɛ kanan mu nu lbwaare bola mu ɔtɔwɛpu su tɔwɛ ye,
- 49 ‘Susu ɪ gye mɛ kuwura gya, nu kase mɔɔ ɪ gye mɛ ayaa ɔgyagakpa. Mine obu nu fen biti fan pɔyi sa mɛ? Abɛɛ fine ɪ taale waa mɛ ɔkyinakpa?’
- 50 Man gye mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ waa inimu kpini?’
- 51 “Fan gye asu to ɔlun wuya ana, nu fan kina lbwaare fane nkɔɔ to, nu fan waa akpawu sa abwaaresin mu. Fan dan fan du nin fɛɛ fane naana ana, mu nu bɛɛ kɔ bee tii Kayaayu Kyirekyire mu ɔkpa.
- 52 lbwaare ɔtɔwɛpu mɔɔ ɪ kyina nu fane naana ana ba man nyanla mu? Ba mɔɔ lbwaare atɔwɛpu gaalaagaa mu nu didaa ba wula tɔwɛ ɔkpa kyiiigisa wuya mu kiba asin. Nu nbunbu fan waa mu kade-boyi nu fan mɔɔ mu.
- 53 Fane ɪ nye lbwaare nbara mu nu lbwaare nbɔɔ ba taa biya fane mu, amaa fan kina imu ki buu.”

Ba tuu Sitefen abuu

- 54 Israyi kubu-kubu mu nu ba gyanɛ mu ba maa nu Sitefen ase mu, ba nye agbu nu ba dunji bamu anobi.
- 55 Amaa Sitefen mu nu Kayaayu Kyirekyire ki bola mu to mu, diyaa mu ansi ku susu nu o wu lbwaare bunyaa, nu o wu Yesu maa yile lbwaare gyisa su.
- 56 Nu Sitefen ye, “Fan ku! N wu susu maa bugi nu n wu Yesu, Daadimaadi Obii-nyinsa mu maa yile lbwaare gyisa su.”
- 57 Maa towe kanin kamaa to mu ba tii bamu asu nu ba kuusi kenken. Tuto nu bamu kpini ba naa mili mu su.
- 58 Nu ba bute mu lu kade mu to naa twu mu abuu. Nyamaanyilepu mu ba taa bamu ikaale sa kyaafole mu nu bee tu mu ye Sooli ye o ku su.
- 59 Saɗa mu nu bee twu mu abuu mu, Sitefen kule kabwaare-kule ye, “Onyirpe Yesu, koolɛ me kala.”
- 60 Nu Sitefen muna mu ayaa muli su towe kenken ye, “Onyirpe Yesu, man taa alibi mu nu ba waa fale ka bamu kuko.” Maa towe kanin mu nu o wu.

Krisito Asunpu mu kusun 8

Sooli nyanla Krisito abi kubu mu

- 1 Sooli gbaa bu tuto nu o kyula Sitefen kelewu mu. Kanin kake manja nu kanyanla ki ba Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu su, nu bamu kpini ba yaase to loo Gyudeya maa Samariya isuwule su. Amaa Krisito asunpu mu nkun i man yaase to.
- 2 Nu anyin mu nu bee sun lbwaare mu aku i lee bamu n-yu naa pula Sitefen, nu ba su mu keli.
- 3 Amaa Sooli bure piili ee nyita Krisito abi kubu mu, yegɛ o naa akpaara-akpaara su ee bute anyin ye akyu mu nu ba buu Yesu mu ee kpee ee tii ibu.

Filipu abwaareɗin katowe Samariya

- 4 Nu bamu nu ba yaase to mu ba naa bee towe Yesu asin danbirasa katin kumaa mu nu ba kpee mu.
- 5 Nu Filipu gbaa kpee Samariya kade lala ku to naa towe Yesu asin.
- 6 Saɗa mu nu kubu damante mu nu Filipu ase nu ba wu asin kyinkyinsa ye usinkaala mu nu o waa mu, ba kan bamu asu ba nu mu katowe.
- 7 Nu nbwu libi ba kuusi kenken lu asa gaalaagaa to, nu amugule-mugule ye aboobi gaalaagaa ba nye alanfiya.
- 8 Imu su kensi-gyii lala ki ba kade lala manja to.

Sitaane adangana owaapu Simon

- 9 Kanin saɲa maɲa tɔ mu, ɔnyɪn ku bu tɔ nu bɛɛ tu mu ye Simon, nu ɔ gye Sitaane adangana ɔwaapu mu nu ɔ bu Samariya kade mu tɔ. Nu mu awaasa mu ɪ waa Samariya abi kɪyan. Imu su ɛɛ kaapu mu n-yu ye ɔ gye nyimisa kpare.
- 10 Lu fale su mu asa kpare ye asansa mu kpini bɛɛ nu mu ase nu bɛɛ tɔwe ye, “Onimu ɪ gye lbwaare ɔlon mu nu bɛɛ tu mu ye ‘Olɔn lala mu’.”
- 11 ɔ waa Sitaane adangana inimu kyɛɛɛɛ, nu ɪ waa bamu kɪyan nu ɔ nye asa bee nu mu ase.
- 12 Amaa saɲa mu nu Filipu taa Yesu Krisito kitu tɔ tɔwe asɪn danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii su mu, asa mu ba kɔɔle asɪn mu gyii. Nu ba gyeɛ anyɪn ye akyu lbwaare kekyugyee.
- 13 Nu Simon mu gbaa wu asɪn kyinkyinsa ye usinkaala mu nu Filipu waa mu, ɪ waa mu kananku. Nu ɔ kɔɔle gyii, nu ba gyeɛ mu lbwaare kekyugyee, nu ɔ buu Filipu kpee katɪn kumaa.
- 14 Saɲa mu nu Krisito asunpu mu nu ba bu Gyerusalem ba nu ye Samariya abi ba kɔɔle lbwaare asɪn mu gyii mu, ba sun Pita maa Gyɔn bamu ase.
- 15 Ba maa fuɔ bamu ase mu, ba kule kabwaare-kule sa bamu ye, lbwaare ɔ sa bamu Kayaayu Kyrekyire mu.
- 16 Lu fɛɛ saɲa mu nu ba taa Yesu kitu tɔ gyeɛ bamu lbwaare kekyugyee mu, ba man pɪta nye Kayaayu Kyrekyire mu.
- 17 Tutɔ nu Pita maa Gyɔn ba taa bamu abaa gyaga bamu su kule kabwaare-kule nu ba nye Kayaayu Kyrekyire mu.
- 18 Simon mu maa wu fɛɛ Pita maa Gyɔn ba taa bamu abaa gyaga akɔɔle-gyipu mu su nu ba nye Kayaayu Kyrekyire mu, Simon biti fɛɛ ɔ sa Pita maa Gyɔn afulee. Nu ɔ ye,
- 19 “Fan sa mɛ kanɪn ɔlon maɲa, nu saɲa kumaa nu ngbaa mɛ n kan taa mɛ abaa gyaga ɔkumaa su mu, ke ɔ nye Kayaayu Kyrekyire maɲa.”
- 20 Amaa Pita tɔwe Simon ye, “Faa fu afulee a biliɲi kɪyan. Lu fɛɛ fu fe nfɛɛɛ fɛɛ fu taale taa afulee sɔɔ lbwaare kakɛɛ.
- 21 Fu man tii su abɛɛ fu man su ɔ lɛɛ lu lbwaare kakɛɛ kusun nɪmu tɔ. Lu fɛɛ fu kɔkɔɔ kɪ man de lbwaare su.
- 22 Kanɪn su kyɛɛge fu nfɛɛɛ libi ke fu kule lbwaare. Akutɔ fɛɛ nfɛɛɛ mu nu fu fe fu kɔkɔɔ tɔ mu lbwaare ii biti ɔ taa kɛɛ fu.
- 23 Inimu ɪ yege nu n wu fɛɛ kayu basa kɪ bu fu tɔ gaa, nu alibi ɪ bɔla fu tɔ.”
- 24 Tutɔ nu Simon lɛɛ kɔnɔ ye, “Kule Onyiripe sa mɛ ke umu nu fu tɔwe fale ɪ man ba mɛ su.”

25 Pita maa Gyɔn ba gyii Yesu asin mu kesintin, nu ba tɔwe asin mu gaa sa bamu. Kamaa tɔ mu, ba bwii kpee Gyerusalem. Saɲa mu nu bee bwii bee kpee mu, ba tɔwe asin danbirasa mu Samariya nde-bii gaalaagaa tɔ.

Filipu maa Etiyopiya-nyin ku

26 Nu Onyiripe kabɔɔ tɔwe Filipu ye, “Kusu kpee akpligɛ ɔkpa mu nu ku de ofuli su mu. Kanin ɔkpa maɲa ki de lu Gyerusalem naa fuu Gasa kade su.”

27 Imu su Filipu kusu yii ɔkpa su ee kpee. Maa kpee mu, nu ɔ naa gyaɲa Etiyopiya ɔwule nyipu kpare mu nu eɛ ku Etiyopiya owura kyusa afulee su. Onyin numu kpee Gyerusalem naa sun lbwaare.

28 Saɲa maɲa tɔ mu, ɔ te mu igbanje mu nu bee bute asa ɔkyinakpa su ee bwii ee kpewu yegɛ eɛ kale lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya ɔwule.

29 Nu lbwaare Kayaayu tɔwe Filipu ye, “Kpe kanin igbanje numu ase naa yile tiri mu.”

30 Tutɔ nu Filipu sile kpee Etiyopiya-nyin mu ase, nu o nu onyin mu maa kale lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya ɔwule. Nu Filipu taase mu ye, “Imu nu fu kale fale fii nu kase?”

31 Nu onyin mu lee kɔnɔ ye, “Nene nu n waa nu kase amɔɔ n nye ɔku ke ɔ lee kase sa me.” Imu su ɔ tu Filipu ye ɔ ba kyina tiri mu tɔ.

32 Nu onyin mu u kale eɛ lu lbwaare Asinkyan ylesa mu tɔ ye, “O du fee kabulupu mu nu ba su mu ba naa mɔɔ mu, abee kabulupu mu nu be kyigi mu ifuu, yegɛ ɔ man bugi mu kɔnɔ halu ee su.

33 Nu ba gyila mu ipeeli, nu ba man gyii kesintin sa mu. Nu ɔku man taale tɔwe kaapu mu kinaana, lu fee ba tin mu nkpa su kase su.”

34 Nu onyin mu taase Filipu ye, “Obulsa, n kule fu lee kase sa me. lbwaare ɔtɔwɛpu mu, ɪ tɔwe mu n-yu su asin nin abee ɔku lee nu eɛ tɔwe?”

35 Tutɔ nu Filipu piili eɛ tɔwe mu Asinkyan ylasa mu nu ɔ kale lu Isaya ɔwule tɔ mu, nu ɔ tɔwe Yesu n-yu su asin danbirasa mu sa mu.

36 Saɲa mu nu ba naa ɔkpa mu tɔ bee kpee mu, ba naa tu nkyu ku ɪ maa de. Nu Etiyopiya-nyin mu tɔwe Filipu ye, “Ku nkyu ndee, mine i tii me lbwaare kekyugyee ɔkpa?”

37 Nu Filipu tɔwe mu ye, “Fu nye nu fu kɔle gyii fu kɔkɔb tɔ bre, fii biti fu nye lbwaare kekyugyee.” Nu onyin mu lee kɔnɔ ye, “N kɔle gyii fee Yesu Krisito ɪ gye lbwaare mu-bii kulon mu.”

38 Nu Etiyopiya-nyin mu yegɛ mu gbanje mu yla. Nu maa Filipu kpini ba kpligɛ loo nkyu mu tɔ. Nu Filipu gyee mu lbwaare kekyu gyee.

³⁹ Saɲa mu nu ba lu nkyu mu to mu, opula maɲa to nu Onyirɛ Kayaayu taa Filipu lu onyin mu ansi su, nu o man bila wu mu. Nu o taa kensi-gyii kyaga mu okpa su ee kpewu.

⁴⁰ Nu i taa Filipu naa lu Asotusi kade to. Nu o nate nde mu nu i bu tuto mu kpini, ee towe asin danbirasa halu o naa fuu Kasariya osuwɔle su.

Krisito Asunpu mu kusun 9

Sooli koolɛ Yesu gyii

¹ Saɲa maɲa to mu, Sooli dan san o yile su, o su kanyanla ye kumoo aɲala lu Onyirɛ Yesu abuupu mu su. Kanin su o kpee lbwaare Oseepu bilisa ase mu ase,

² nu o naa towe mu ye o sa mu iwɔle mu nu i sa okpa fee o kpee kabwaare-kule igyanekpa mu nu i bu Damasiko kade mu to, ke o naa kitaa anyin ye akyu mu nu bee buu Yesu kikaapu mu. Nu o kan nye kanin abuupu maɲa ke o kitaa bamu bwii ba Gyerusalem ba tii obu.

³ Nu Sooli maa naa ee kpee mu, o naa tiri Damasiko kade lala mu. Opula to nu kuto ku ki lu susu ba tin mu ansi su fee bulayi maa wee usee mu.

⁴ Nu i tin mu tub kase nu o nu obule ku maa taase ye, “Sooli, Sooli, mine waa nu fii kisi me kanin?”

⁵ Nu Sooli taase ye, “Onyirɛ, fu animu nin?” Nu obule mu ye, “I gye me Yesu mu nu fii kisi mu nin.

⁶ Imu su kusu kpee Damasiko kade lala mu to, tuto nu bee biti ba towe fu kuto mu nu fu waa.”

⁷ Nu anyin mu nu ba maa Sooli ba naa mu, ba nu katowe mu, amaa ba man wu oku. Nu kufuu ki kitaa bamu, nu be sii ba yile ba man bila bugi bamu nno.

⁸ Nu Sooli kusu maa yile nu o bugi mu ansi mu, o man bila o ku. Imu su ba sii kitaa mu kibaa to nin taa mu kpee Damasiko.

⁹ Nu Sooli biliɲi gyaatanapu nke nsa, o mee gyii yege o mee nu.

¹⁰ Nu Yesu obulapu ku bu Damasiko kade to nu bee tu mu ye Ananiyasi. Nu Onyirɛ Yesu lee ansi su ato kaapu mu, nu o tu mu ye, “Ananiyasi.” Nu o lee kono ye, “Onyirɛ n kyula.”

¹¹ Nu Onyirɛ mu towe Ananiyasi ye, “Kusu kpee Gyudasi kikaara mu nu ki bu kigbenbi kyigisa mu su, naa taase onyin mu nu o lu Tasusi kade to nu be tu mu ye Sooli mu. O bu tuto ee kule kabwaare-kule.”

¹² Nu Sooli gbaa wu ansi su kileekaapu mu to, fee onyin mu nu be tu mu ye Ananiyasi maa ba ke o ba taa mu abaa gyaga mu su ke mu ansi i bugi.

- 13 Amaa Ananiyasi lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔnyirɛ, n nu asɩn damantɛ lu ɔnyɩn nɩmɩ su, kanan mu nu ɔ nyanla fu asa kyɩrɛkyɩrɛ mu nu ba bu Gyerusalem mu.
- 14 An nu yɛ Sɔɔli nɩmɩ nyɛ ɔlɔn lu oseepu bilisa asɛ ba Damasiko nfu, ɔ ba kɩtaa asa mu nu bɛɛ tɩ fu Yesu kɩtɩ mu.”
- 15 Amaa Ɔnyirɛ Yesu tɔwɛ Ananiyasi yɛ, “Kusu kpee! Lu fɛɛ mɛ ɩ lɛɛ ɔnyɩn nɩmɩ fɛɛ mɛ kɩbaa tɔ nyɩmɩsa, kɛ ɔ taa mɛ asɩn mu naa tɔwɛ bamu nu be mee sun lbwaarɛ, yɛ ba maa bamu awura, yɛ Israyɩ abi.
- 16 Nu mɛ gbaa-gbaa mɛ n biti n kaapu mu kanan mu nu ee biti o gyii awurufɔ lu mɛ kɩtɩ su.”
- 17 Tutɔ nu Ananiyasi kpee kɩkpaara mu su nu ɔ naa taa mu abaa gyaga Sɔɔli su. Nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ birisa Sɔɔli, Ɔnyirɛ Yesu mu nu ɔ lɛɛ mu n-yɩ kaapu fu saɲa mu nu fu ba nfu mu, i sun mɛ fu asɛ kɛ fu ansi i bwii bugi, kɛ fu nyɛ Kayaayu Kyɩrɛkyɩrɛ mu.”
- 18 Nu opula tɔ atɔ ku fɛɛ ɔkɩn agyafɔyɩ ɩ lu Sɔɔli ansi tɔ tɩyɛ, nu mu ansi i bugi. Nu ɔ kusu nu ba naa gyee mu lbwaarɛ kekyugyee.
- 19 Maa gyii agyitɔ kamaa tɔ mu, ɔ nyɛ ɔlɔn.

Sɔɔli tɔwɛ abwaarɛsɩn Damasiko

Nu Sɔɔli gyii nkɛ nku Damasiko Yesu abuupu mu asɛ.

- 20 Tutɔ nu ɔ lu kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kulɛ igyanɛkpa naa tɔwɛ Yesu asɩn yɛ, “Yesu ɩ gyɛ lbwaarɛ mu-bii.”
- 21 Asa mu nu ba nu Sɔɔli katɔwɛ mu, ɩ waa bamu kɩyan nu ba taasɛ yɛ, “Man gyɛ ɔnyɩn nɩmɩ ɩ kyɩna ɛɛ nyanla asa mu nu ba bu Gyerusalem bɛɛ tɔwɛ asɩn Yesu kɩtɩ tɔ mu? Nu man gyɛ kanɩn su nu o bwii ba, kɛ ɔ ba kɩtaa bamu naa sa lbwaarɛ oseepu bilisa o tii obu?”
- 22 Amaa Sɔɔli nyɛ ɔlɔn tii su nu ɛɛ tɔwɛ, ɛɛ kaapu tɔ yɛ Yesu ɩ gyɛ ɔmɩnɩ lbwaarɛ lɛɛ yɛ ɔ ba mɔltɛ asa. Nu i kyinkyɩn Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kadɛ tɔ mu.
- 23 Nu ɩmɩ kamaa tɔ ɩ maa gyii nkɛ nku mu Gyiwu abi ba ɲmina yɛ ba mɔɔ Sɔɔli.
- 24 Amaa Sɔɔli bu bamu nfɛɛrɛ lu mu kimɔɔ mu su lu fɛɛ ba sii ba tɛ bɛɛ ku kadɛ mu nwusunɔ mu su kakyuwapɛ yɛ kagyanbwe kumaa kanan mu nu ba nyɛ mu mɔɔ.
- 25 Amaa Yesu abuupu ba taa mu waa kilantan tɔ kagyanbwe, baala mu taa mu bulɛ kɩbandɩyɛ ɔbɔ tɔ kpɩlgaa mu yii.

Sɔɔli kpee Gyerusalem

- 26 Saŋa mu nu Sooli kpee Gyerusalem mu, o biti fɛɛ ɔ taa mu n-yu naa tii abulapu mu su, amaa ba waa kufuu ye mu, lu fɛɛ ba man kɔɔle mu gyii ye o tii Yesu abupu mu su.
- 27 Tutɔ nu Banabasi taa mu kpee asunpu mu ase. Nu ɔ tɔwe bamu kanan mu nu Sooli wu Onyirpe mu Damasiko ɔkpa tɔ, ye kanan mu nu Onyirpe tɔwe Sooli mu. Nu ɔ bila tɔwe bamu kanan mu nu Sooli man waa kufuu, nu ɔ yile tɔwe lu Yesu Krisito kitu tɔ Damasiko kade tɔ.
- 28 Imu su Sooli kyina bamu ase Gyerusalem yege ɔ su Onyirpe mu kitu tɔ ɛɛ tɔwe yege ɔ man su kufuu.
- 29 Nu Sooli maa Giriki abi mu nu bɛɛ tɔwe Gyiwu katɔwe mu, ba gyii abaa umɔɔre, amaa yege ba biti mu kumɔɔ ɔkpa.
- 30 Saŋa mu nu mu tɔɔmaa ana ba bu kanin mu, ba taa mu kpee Kasariya kade tɔ, nu ɔ naa kyaga su kpee mu kade tɔ Tasusi.
- 31 Imu su Krisito abi kubu-kubu mu nu i bu Gyudeya ye Galile ye Samariya kpini ba nye kayu yuuli. Nu Kayaayu Kyrekyire mu waa bamu aniya tɔ, nu ba nye akycɔ bɛɛ kpan bamu n-yu, yege ba sile Onyirpe.

Pita waa asunkaala Lida ye Gyopa

- 32 Nu Pita kusu ɔ naa ɔ naa isuwɔle mu su, nu ɔ naa bɔɔ akɔɔle-gyipu mu nu ba bu Lida mu su.
- 33 Tutɔ nu ɔ naa wu onyin mu nu mu n-yu i wu, nu ɔ de nsu nburuwa nu be tu mu ye Aneyasi.
- 34 Nu Pita tɔwe mu ye, “Aneyasi, kusu taa fu kalan, Yesu Krisito kye fu.” Opula tɔ nu ɔ kusu.
- 35 Imu su asa mu nu ba bu Lida ye Saron mu kpini ba maa wu kanin mu, nu ba kyɛɛge bamu nfɛere biliŋi ba Onyirpe ase.
- 36 Nu Gyopa kade tɔ ɔkyu kɔɔle-gyipu ku bu tutɔ nu bɛɛ tu mu ye Tabita. Tabita umu Giriki katɔwe i gyɛ ye Dokasi. Dokasi maŋa i waa adanbrasa yege ɛɛ kye atiripu tɔ saŋa kumaa.
- 37 Kanin saŋa maa mu kilɔ ki daa ɔkyu mu, nu o wu. Nu ba gyee mu kubuni naa dula abansuru obu tɔ.
- 38 Lida kade ki man bu kata ye Gyopa kade. Imu su Yesu abupu mu ba maa nu fɛɛ Pita bu Lida mu, nu ba sun anyin anyɔ Pita ase naa tɔwe mu ye, “Waa bilen ke fu ba anɛ ase.”
- 39 Imu su Pita maa bamu nu ba sun mu ase mu, ba bwii kpee Gyopa. Nu ba taa Pita kpee abansuru obu mu tɔ, ntin mu nu obuni mu de mu. Nu akulapu-kyu mu nu ba bu obu mu tɔ mu kpini, ba kyaabɔɔ Pita be sawu yege ba su ato

bunsa mu nu Dokasi baata sa bamu sanja mu nu o te nkpa to mu bee kaapu Pita.

⁴⁰ Amaa nu Pita towe bamu nu ba bu obu mu to kpini ye, ba lu kewu. Nu Pita muja mu ayaa muuli su kule kabwaare-kule, nu o biliji mu ansi kaapu obuni mu, nu o towe ye, “Tabita, kusu.” Nu o bugi mu ansi wu Pita, nu o kusu kyina.

⁴¹ Nu Pita kitaa mu kibaa to kusaa mu yle. Tuto nu o tu akoolle-gyipu ye akulapu-kyu mu taa okyu mu nu o kyiji mu sa bamu.

⁴² Fale asin nimu i yaase loo Gyopa kade to kpini. Nu asa gaalaagaa ba koolle Onyirpe Yesu mu gyii.

⁴³ Nu Pita kyina Gyopa kade to, onyin mu nu bee tu mu Simon nu o gye gbansaba mu ase nke nnyo ku.

Krisito Asunpu mu kusun 10

Ibwaare kaboo lee mu n-yu kaapu Koneliyo

¹ Obilisa ku bu to nu bee tu mu ye Koneliyo. Nu o te Kasariya kade to. O kyina o gye anaakopu obilisa sa Roma anaakopu kubu mu nu bee tu kumu ye Itali abi kubu mu.

² Maa mu kuupu ana ba taa bamu n-yu sa lbwaare nu ba sile lbwaare. O gye oosa mu nu ee kee atiripu ato nu o bila o su sanja sa kabwaare-kule.

³ Kanyin nimu nye killekaapu kake ku kakyowape i waa fee kerefi asa sanja to. O wu lbwaare kaboo maa ba mu ase nu o tu mu ye, “Koneliyo!”

⁴ Nu o ku mu ye kufuu nu o taase mu ye, “Onyirpe mine nin?” Nu kaboo mu towe mu ye, “Ibwaare ansi i gyii fu kakee ye fu kabwaare-kule mu su, nu ee biti o kyula fu.

⁵ Nbuubu, sun asa ku kpee Gyopa ba naa tu onyin mu nu be tu mu ye Simon Pita mu ba.

⁶ O bu Simon mu nu o gye gbansaba mu aye nin, nu ki bu ki maa opu mu.”

⁷ Sanja mu nu lbwaare kaboo mu i kyun mu, nu Koneliyo tu mu ayaafole anyo ye mu anaakopu mu to okulun mu nu ee waa kuto kumaa ee sa mu, nu o taa mu n-yu sa lbwaare mu.

⁸ Nu o towe bamu kuto kumaa mu nu o wu nu o sun bamu Gyopa.

Pita wu ansi su killekaapu

⁹ Lukaake mu Koneliyo nboo ba maa tiri Gyopa mu Pita moo dii kpee abansuru susu o naa kule kabwaare-kule kakyowape manja.

¹⁰ Akun a kitaa mu, nu ee biti kuto ku o gyii. Sanja mu nu bee waa agyito mu, nu o nye ansi su killekaapu.

- 11 O wu susu maa bugi nu o wu kuto ku, maa lu susu fee kitaa lala ku kpilige ku ba kase. Ki maa kumu anobi ana.
- 12 Kitaa mu su mu, o wu atobwaaya kumaa ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu bee kpu ito su kpini.
- 13 Nu o nu obule ku maa towe mu ye, "Pita! Kusu moe ke fu gyii."
- 14 Nu Pita towe ye, "Onyirpe ayee, n man puta gyii fale ineesi ato abee umu nu i gye ane Gyiwu abi ikisii."
- 15 Nu obule mu bila towe mu ye, "Man bila tu kuto mu nu lbwaare loho kumu mu, ye ineesi kuto."
- 16 Inumu i waa kanin ulu isa, nu i taa kitaa mu ye ato mu bwii kyon susu.
- 17 Saŋa mu nu Pita san ee fe umu nfeere mu, nu asa mu nu Koneliyo sun mu ba bu Simon kikpaara mu, nu ba ba yile kumu kewusunɔ.
- 18 Nu ba tu oku taase mu ye, "Onyin ku bu nfu nu be tu mu ye Simon Pita?"
- 19 Saŋa mu nu Pita san ee fe mu kilɛkaapu mu nfeere mu, nu lbwaare Kayaayu towe mu ye, "Anyin asa aku bee biti fu.
- 20 Imu su kpilige kpee bamu ase, man kan kina katun kumaa mu nu faa bamu fen biti fan kpee, lu fee me i sun bamu fu ase."
- 21 Nu Pita kpilige ba kase to nu o towe anyin mu ye, "Me i gye omu nu fen biti mu. Mine i waa?"
- 22 Nu anyin mu ba lee kono ye "Anaakoru obilisa mu nu bee tu mu ye Koneliyo mu i sun ane. O gye asa mu nu mu ikpa i kyigi nu o sile lbwaare, nu Gyiwu abi kpini be sa mu beere. lbwaare kaboo mu i towe mu ye o tu fu ba mu kikpaara su, ke o nu kuto mu nu fu su sa mu."
- 23 Nu Pita taa anyin mu loo kikpaara mu su, nu o koole bamu, kitaa bamu kifo.

Pita maa Koneliyo

- Lukaake mu, nu Pita maa Yesu abulapu aku mu nu ba lu Gyopa mu ba buu bamu.
- 24 Imu lukaake nu ba fuu Kasariya. Yegge Koneliyo maa mu kuupu ana ye mu kyemine ana ba sare bee gyoo mu.
- 25 Pita maa biti o loo kikpaara mu su mu, nu Koneliyo gyaŋa mu, nu o muŋa o sun mu.
- 26 Amaa Pita kitaa mu kibaa to nu o towe mu ye "Kusu yile! Ngbaa me n dan n gye nyimisa nin fee fu fale!"
- 27 Saŋa mu nu maa Pita bee waa kiligyima bee loo kikpaara mu su mu, o naa tu asa ba maa sare ba te.

28 Nu Pita tɔwɛ bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fane fan dan fen nyi fɛɛ naafɔɔ ɪ man dɛ ɔkpa fɛɛ Gyiwu nyimisa maa buga ɔmu nu o mee sun lbwaare abɛɛ ɔ bɔɔ mu su. Amaa lbwaare kaapu mɛ fɛɛ n man tɔwɛ ɔku ye ɔ man du kyɛkyɛɛ.”

29 Imu su fan maa sun tu mɛ mu n man kina, kanɪn su fan tɔwɛ mɛ kɔtɔ mu su nu fan tu mɛ.”

30 Nu Koneliyo lɛɛ kɔnɔ ye, “Ndaga nke nna numu n maa kule kabwaare-kule kerefi asa kakyɔwape saɲa mu. Opula tɔ nu n wu ɔnyɪn ku maa bun kaale fufuli ba yile mi ansi tɔ.”

31 Nu ɔ tɔwɛ mɛ ye, “Koneliyo lbwaare nu fu kabwaare-kule, nu o wu fu kakɛɛ mu nu fu kɛɛ atiripu mu.

32 Imu su sun asa kpee Gyopa ke ba naa tu ɔnyɪn mu nu bɛɛ tu mu ye Simon Pita mu, nu ɔ gye ɔfɔ ɔ bu Simon mu nu ɔ gye gbansaba nu mu kɪkpaara bu mata ɔpu mu.

33 Imu su nu n sun tu fu bilen, nu ɪ burɔn fɛɛ fu maa ba. Nbunbu an gyanɛ lbwaare ansi tɔ an nu fu ase asɪn mu nu ɔnyɪrɛ taa sa fu ye fu ba tɔwɛ anɛ mu.”

Pita abwaareɪn katɔwɛ

34 Nu Pita tɔwɛ ye, “Nbunbu bure n bu fɛɛ ɪ gye kesintin lbwaare mɛɛ ku nyimisa ansi tɔ pɔyɪ nu ɛɛ waa kɔtɔ ku.

35 lbwaare ɪ kɔɔle ɔkɔmaa mu nu ɔ bu ndendemandɛ ɔ sile mu, nu ɛɛ waa imu nu ɪ dagaa mu.

36 Fane gbaa-gbaa fan nu asɪn mu nu lbwaare taa biya Gyiwu abi nu ɔ bɔla Yesu Krisito mu nu ɔ gye dulinyaa tɔ atɔ kpini ɔnyɪrɛ su taa kayu yuuli asɪn danbrasa sa bamu.

37 Nu fan nyi asɪn kpare mu nu ɪ waa Gyiwu ɔsuwule su nu i piili lu Galile mu. I waa saɲa mu nu Gyɔn tɔwɛ lbwaare kekyugyee asɪn mu kamaa.

38 Fan nu Yesu Kanasareti-nyɪn mu asɪn, kanan mu nu lbwaare taa mu Kayaayu Kyɛkyɛɛ ye ɔlɔn bɔla mu tɔ mu. Lu fɛɛ lbwaare tii mu su, nu katɪn kɔmaa mu nu o kpee mu ɛɛ waa adanbrasa yege ɛɛ kye ɔkɔmaa mu nu Sitaane bu mu tɔ.

39 “Kɔtɔ mu nu ɔ waa Gyerusalem ye Israyɪ kpini-kpini mu, anɛ asunpu numu an gye imu kesintin agyipu. Ba da mu oyu laasa su mɔɔ mu.

40 Amaa nke nsa kamaa tɔ mu lbwaare kyɪnɪ mu lu lewu tɔ. Nu lbwaare yege nu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu.

41 Man gye okumaa numu nu o lee mu n-yu kaapu amoo ane mu nu lbwaare wula lee ye an baa an gye mu kesintin agyipu mu maa wu kyinji kamaa to mu ana mu a buga gyii nu an nu.

42 Nu Yesu sa ane kono ye a taa towe Abwaaresin mu sa Gyiwu kase su asa kpini. Ke a lee kesintin mu kaapu fee mu i gye asa kusa ye alewupu kpini otalepu.

43 lbwaare atowepu mu kpini ba towe mu asin mu kaapu to ye okumaa mu nu o koolu mu gyii mu, lu mu ktu to su mu lbwaare ii biti o taa mu alibi kee mu.”

Bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa ba nye Kayaayu Kyirekyire mu

44 Pita maa san ee towe mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba loo bamu nu bee nu asin mu kpini to.

45 I kyinkyin Gyiwu akoolu-gyipu mu nu ba buu Pita lu Gyopa ba mu gaa, fee lbwaare maa taa mu Kayaayu Kyirekyire mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi.

46 Lu fee ba nu ba maa towe ntowe pupwe yegbe bee yin lbwaare. Nu Pita taase ye,

47 “Ba maa nye Kayaayu Kyirekyire fee kanan mu nu an nye fale mu, oku i taale tii okpa fee ba man gyee bamu lbwaare kekyugyee?”

48 Nu Pita sa kono ye ba gyee bamu lbwaare kekyugyee lu Yesu Krisito ktu to. Nu ba kule Pita ye o kyina bamu ase nke nyo nku.

Krisito Asunpu mu kusun 11

Pita Lee asin Kaapu Krisito asunpu bambam mu

1 Krisito asunpu mu ye akoolu-gyipu mu mu nu ba bu Gyudeya mu kpini ba nu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba koolu abwaaresin mu.

2 Imu su saha mu nu Pita bwii kpee Gyerusalem mu, akoolu-gyipu mu nu ba yile to sa iduu ktin mu

3 ba towe mu ye, “Fu loo bamu nu ba man tin iduu mu akpaara su nu faa bamu fan buga gyii.”

4 Nu Pita lee kase kutu kumaa mu nu ki waa kukulun-kukulun sa bamu towe ye,

5 “Kakaaku n bu Gyopa kade to n kule kabwaare kule. Nu n nye ansi su kilakaapu wu susu maa bugi. Nu n wu kutu ku maa lu susu fee kitaa lusa kilala, nu ba su kumu anobi ana mu to ba kase katun mu nu n bu.

6 N maa ku kumu to mu, n wu atobwaaya ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu be kpu to su.

7 Tutu nu n nu obule ku maa towe me ye, ‘Pita kusu moo ke fu gyii.’

8 “Nu n læe kɔnɔ ye, ‘Onyirpe ayee, faɛ ineesi ato abee umu nu i gye ane Gyiwu abi ii kisi i man putta loo me kɔnɔ to.’

9 “Nu ɔbulɛ maɲa bila tɔwe me ye man bila tu kutɔ mu nu lbwaare loɲɔ kɪmu kyɛkyɛ mu ye ineesi kutɔ.

10 Inumu i waa kanɪn ulu isa, nu i taa kɪtaa mu ye ato mu bwii kyun susu.

11 “Saɲa maɲa to anyɪn asa mu nu ba sun bamu lu Kasariya ba ba me ase mu, ba ba yɪɛ kɪkpaara mu nu n bu kɪmu su mu.

12 Nu Kayaayu Kyɛkyɛ mu tɔwe me ye man kan gyii umɔɔɛ, faa bamu fan kpee. Akɔɔɛ-gyipu asiye animu mu nu ba lu Gyopa mu i sun me kpee naa loo, ɔnyɪn mu kɪkpaara su.

13 ɔ tɔwe ane kanan mu nu o wu lbwaare kabɔɔ maa ba yɪɛ mu obu to, nu ɔ tɔwe mu ye, ‘Sun asa aku kpee Gyopa ba naa tu Simon mu nu bee tu mu ye Pita mu.

14 Ee biti ɔ tɔwe fane kanan mu nu faa fu kɪkpaara su abi kpini fan nye kamɔɪɛ.’

15 “N maa piili n tɔwe bamu abwaaresɪn mu, Kayaayu Kyɛkyɛ ba bamu to fee kanan mu nu o loo ane to npiili ase mu.

16 Tutɔ nu n nyɪɲi asɪn mu nu Onyirpe Yesu wɔla tɔwe ye, ‘Gyɔn taa nkyu nɪn gyee asa lbwaare kekyugyee. Amaa fanee fane bɪɛ, lbwaare ii biti ɔ taa mu Kayaayu Kyɛkyɛ gyee fane.’

17 Imu su fee nu lbwaare sa bamu kakɛɛ kulɔn mu nu ɔ sa ane saɲa mu nu an kɔɔɛ Onyirpe Yesu gyii mu, me i gye animu ke n taale tii lbwaare ɔkpa?”

18 Krisito abuu pu mu maa nu kanɪn mu, ba man bila taale tɔwe sehn, nu ba yɪn lbwaare. Nu ba tɔwe ye lbwaare sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ɔkpa fee ba yege alibi kiwaa ke ba nye nkpa.

Krisito abi kubu mu nu ki bu Antiyoki, Siriya ɔsɔwɔɛ su

19 Saɲa mu nu ba twu abuu mɔɔ Sitefen mu, kanyanla ki ba Yesu akɔɔɛ-gyipu mu su, nu aku ba yaase to loo Fonesiya ye Sipuru ye Antiyoki kase su yege bee tɔwe Yesu asɪn mu bee sa Gyiwu abi nkɔn.

20 Yesu akɔɔɛ-gyipu aku mu nu ba lu Sipuru ye Siren ba Antiyoki mu, ba tɔwe asɪn danbɪrasa lu Yesu Krisito su sa Giriki abi gbaa.

21 Onyirpe kɪbaa kɪmaa gyan bamu su su mu, asa damantɛ ba kɔɔɛ mu gyii nu ba be buu Onyirpe mu.

22 Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba maa nu kanɪn asɪn nɪmu mu, nu ba sun Banabasi kpee Antiyoki.

- 23 Maa naa fuv tutu mu, nu o wu kanan mu nu lbwaare bwaala bamu mu, mu ansi i gyii nu o waa bamu aniya to ye ba nye kəkəlo kulun Onyiripe kikwale-gyii mu to.
- 24 Banabasi kyina o gye nyimisa danbrasa nu o su kikwale-gyii kikyɔ nu Kayaayu Kyrekyire bola mu to lu kanin su asa damante ba ba kwale Onyiripe mu gyii.
- 25 Tutu nu Banabasi kpee Tasusi kade to o naa biti Sooli.
- 26 Maa naa wu mu mu, o bwiiyaa mu ba Antiyoki. Nu maa mu kpini ba sii Yesu abulapu mu ase kesu laalaamuu yegɛ be kaapu asa damante. Antiyoki tutu nu ba piili kase bee tu Yesu abulapu mu ye Krisito abi.
- 27 Kanin saɲa maɲa to mu lbwaare atɔwɛpu aku ba lu Gyerusalem kpee Antiyoki.
- 28 Bamu to oku mu nu bee tu ye Agabu mu, kusu yile lu Kayaayu Kyrekyire olun to su towe yila ye, akun lala a biti a te Roma Isuwule kpini su. (Kanin saɲa maɲa mu nu Kuludi gye Roma Owura lala mu.)
- 29 Kanin su Yesu abulapu mu nu ba bu Antiyoki mu, ba taa nfɛere fɛɛ okumaa nɛmu o taa kikyeto mu nu ee taale nye, ke ba taa naa sa Yesu abulapu mu nu ba bu Gyudeya mu.
- 30 Nu ba taa bamu nkyeto mu sa Banabasi maa Sooli ye ba taa naa sa Krisito abulapu abɛlsa mu nu ba bu Gyerusalem mu.

Krisito Asunpu mu kusun 12

Ba nyanla Krisito abi kubu

- 1 Saɲa maɲa to nu Owura Herodi yegɛ nu ba naa kitaa Krisito abulapu aku, nu ee biti fɛɛ o nyanla bamu.
- 2 O yegɛ nu ba tin Gyɔn mu-daa Gyemisi kumu.
- 3 Maa wu fɛɛ imu nu o waa mu maa pɛre Gyiwu abi mu, o kyaga su naa kitaa Pita gbaa. Inɛmu kpini t waa saɲa mu nu bee gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔɲɔ bodobodo mu nu ki man su kɛ tinsa mu.
- 4 Maa kitaa mu mu, o taa mu tii obu nu o taa mu naa waa anaakɔpu mu nu ba yile ana ntun nna mu abaa to ye be ku obu tiisa mu su. Herodi waa mu nfɛere fɛɛ, nu ba kan gyii Kanyaɲe nbunɔ Kesu kɔnɔ kɔlɔɲɔ kyun luwe mu, ee biti o lɛɛ Pita ifuli ke ba gyii mu asin.
- 5 Imu su Pita san o tii obu, amaa Krisito abi kubu mu ba payi kinsi bee kule kabwaare-kule be sa mu.

Ibwaare kabɔɔ ba lɛɛ Pita lu obu tiisa mu to

- 6 Imu kagyanbwe poyi kayi ki ke, ke Owura Herodi lee mu o be gyii mu asin mu, ba da mu igbee yege o de anaakopu anyo nsana yege anaakopu aku ba bila ba yile kebunɔ.
- 7 Opula manja to nu lbwaare kaboo ba obu tiisa mu to nu i nmanje to, nu o da Pita kyini, nu o towe mu ye, "Kusu yile bilen." Nu agbeeleebi mu nu ba taa da mu igbee mu i sanje i lu tiye.
- 8 Nu kaboo mu towe mu ye, "Bun fu ato ke fu waa asibita, ke fu bun fu balmaasu ke fu buu me."
- 9 Nu Pita buu kaboo mu lu abu tiisa mu to, amaa Pita man nyi fee kuto mu nu kaboo mu i waa mu gye kesintin. I waa mu nin fee i gye ansi su kilɛkaapu nin.
- 10 Ba kyon nbunɔ akusupu gyankpaasa kinyosapu mu su naa fuu kebunɔ mu nu ba taa abilito waa mu, nu lu kumu to taa kpee kade mu to mu. Ba maa fuu tuto mu nu kebunɔ mu gbaa-gbaa tigi nu ba lu. Ba maa nate okpa mu su kpee ansi to gberɛɛ mu, nu lbwaare kaboo mu ki nyaa mu ansi su.
- 11 Tuto nu i nmanje Pita su nu o towe ye, "I gye kesintin nin fee lbwaare sun mu kaboo ye o ba koole me lu Owura Herodi abaa to ye kanan mu nu Gyiwu abi ba da nmina ye ba waa me mu."
- 12 Maa fe inmu kpini nfeere mu o kpee Maki Gyon mu-nyi Mɛeri kikpaara su, opula mu nu asa kukyo, ba gyanje bee kole kabwaare-kole mu.
- 13 Nu Pita da kewusunɔ opunu, nu kibite mu nu bee tu mu ye Roda mu ba sunja ku omu nu ee daa.
- 14 Kebite mu maa bu ye i gye Pita obule mu, i maa waa mu okon gaa su o man tigi opunu mu. Nu o sile naa towe bamu ye Pita i yile kewusunɔ.
- 15 Roda maa towe kanin mu, nu ba taase mu ye, "Fu lo ibun nin?" Maa dan san o yile su ee towe ye i gye kesintin mu, nu ba ye, "Fale i gye lbwaare kaboo mu nu ee ku Pita su nin."
- 16 Amaa Pita dan san o yile kewusunɔ ee daa opunu mu. Ba maa tigi opunu mu, ba wu Pita, nu i waa bamu kyan.
- 17 Nu Pita nyee bamu kibaa ye ba bun bamu nno su. Nu o towe bamu kanan mu nu Onyirpe lee mu lu obu tiisa mu to mu. Nu o ye, "Fan naa towe sa Gyon maa akoole-gyipu mu nu ba san mu, kuto mu nu ki waa." Pita maa towe lwe mu, nu o lu bamu ase kpee katinku.
- 18 Imu nyenyenu mu, nfeere i kita anaakopu mu, lu fee ba man nyi kuto mu nu ki waa Pita.
- 19 Owura Herodi sa konɔ ye ba naa biti Pita ba. Amaa ba biti mu kpine nu ba man wu mu. Imu su Owura mu taase bamu konɔ to asin kpine, nu o sa konɔ ye ba moo bamu kpini. Nu Owura Herodi lu Gyudeya kpee Kasariya naa kyina tuto gyii nke gberɛɛ.

Herodi kelewu

- 20** Owura Herodi nye agbu lu Tayi ye Sidon abi su. Nu ba waa kono kulun sun kpee Herodi ase. Ba bola Owura Herodi kyaafole bilisa mu nu bee tu mu ye Bilasitu mu su, sun imata Herodi ase lu fee mu osuwule su nu bee nye bamu agyito bee lu.
- 21** Kake mu nu ba yila maa fuu mu, Owura Herodi bun mu awura to naa kyina mu kuwura-gya su, nu o lee asin mu towe sa bamu.
- 22** Nu asa mu ba kuusi nu ba gyaabii mu ye, “Inimu bure i man gye nyimisa obule nin, amaa lbwaare ku obule nin.
- 23** Lu fee Owura Herodi maa man taa kanin bunyaa sa lbwaare mu. Opula manja to nu lbwaare kaboo yege nu kilo ki da mu, nu oto to asunswae ba we mu moo.
- 24** “Amaa abwaaresin mu i dan san i kyaga su i yelge i tii su i kpee ansi to.”
- 25** Sanja mu nu Banabasi maa Sooli ba lwee bamu kusun mu, ba lu Gyerusalem bwii kpee Antiyoki, nu ba taa Gyon mu nu ba bla bee tu mu ye Maki mu tii bamu n-yu su.

Krisito Asunpu mu kusun 13

Kayaayu Kyirekyire mu sun Banabasi maa Sooli

- 1** Kanin sanja manja mu Krisito abi kubu mu nu ki bu Antiyoki mu, lbwaare atowepu ye akaapupu aku ba bu tutu. Nu bamu i gye Banabasi, ye Simeyon mu nu bee tu mu ye Nigya, ye Lusiyu mu nu o lu Siren, ye Sooli maa Maniya mu nu ba bla maa Herodi buga mu.
- 2** Ba maa kyaga su bee sun lbwaare nu bee nmina kono mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba towe bamu ye, “Fan lee Banabasi maa Sooli ke ba naa waa kusun mu nu n tu bamu ye ba ba waa mu.”
- 3** Nu ba bwii nmina kono kule kabwaare-kule taa bamu abaa gyaga bamu su sa bamu okpa.

Banabasi maa Sooli ba kpee Sipuru

- 4** Nu Kayaayu Kyirekyire manja i kaapu bamu, nu o gyankpaa bamu, nu ba lu tutu kpee Selusiya, nu ba bola nkyu su kpee Sipuru kifintin su.
- 5** Ba maa fuu Salami mu ba towe abwaaresin mu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, nu Gyon Maki gbaa kye bamu to.
- 6** Imu kamaa ba nate kyaaboo kifintin mu su kpini naa fuu Pafosi. Tutu nu ba tu Kagyiwu-nyin ku mu nu bee tu mu ye Baa-Yesu. O su nbwu libi ee waa adangana nu o waa mu n-yu fee lbwaare otowepu.

⁷ Kifintin mu su owura mu nu bee tu ye Segusi Polusi kyina o gye Baa Yesu mu kyemine nin. Owura mu su kanyaasin gaa. O sun tu Banabasi maa Pɔɔli, lu fee ee biti o nu abwaareyin lu bamu ase.

⁸ Amaa nbwu libi wuya Baa-Yesu, nu mu Giriki katowe to i gye Elimasi mu, mee biti fee owura mu o nu ke o koolo gyii.

⁹ Nu Sooli mu nu be bla bee tu mu Pɔɔli, nu Kayaayu Kyrekyre mu bola mu to mu, ku Elimasi kyim nu o towe mu ye,

¹⁰ “Fu gye Sitaane obii nin nu fu gye odun sa kesintin kpini. Fu naa alibi okpa su fu pina asa, nu fii biti fu biliji Onyirpe asin mu ye i man waa kesintin.

¹¹ Ku, lbwaare lee mu kibaa fu su. Fii biti fu biliji gyaatanapu ke fu man bla wu kyowe naa fuu saja ku.” Opula manja to nu i waa mu ansi su kitentenbiri. Nu o sii ee kyaaboo ee biti o mu nu o ktaa mu kibaa to kaapu mu okpa.

¹² Owura mu maa wu kuto mu nu ki waa mu, ye abwaareyin kikaapu mu, i waa mu kyan nu o koolo Onyirpe asin mu gyii.

Pɔɔli maa Banabasi abwaareyin katowe Antiyoki kade to

¹³ Pɔɔli maa mu kubu ba lu Pafosi bola nkyu su ba Pega kade mu nu ki bu Panfiliya osuwle su mu. Tuto nu ba maa Gyɔn Maki ba barige abaa nu Gyɔn bwii kpee Gyerusalem.

¹⁴ Amaa Banabasi maa Pɔɔli ba lu Pega kpee Antiyoki mu nu ki bu Pisidiya osuwle su mu. Kake futesa ake mu, ba kpee Gyiwu abi kabwaare kule ogyanekpa to naa kyina.

¹⁵ Asa mu oku maa kale lu Mosesi nbara iwule ye lbwaare atowepu iwule lwe mu, tuto alulunpu ba taa tuu Pɔɔli maa Banabasi ansi to ye, “Ane birisa ana, nu fan su asin towe waa asa mu, fan towe ane.”

¹⁶ Nu Pɔɔli kusu yle nu o kusaa mu kibaa nu o towe ye, “Gyiwu abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi, nu fen sun lbwaare mu, fan nu me ase.

¹⁷ Ane Gyiwu abi ane lbwaare mu, lee ane naana ana nu o sa bamu kanye saja mu nu ba bu Egiyipti osuwle su, nu o taa mu olun lee bamu lu osuwle manja to.

¹⁸ Nu lbwaare ku bamu su nsu adina saja mu nu ba bu ofuli su mu.

¹⁹ Isuwle isuno mu nu i bu Kena kase su mu, lbwaare gya bamu lu tuto, nu o taa kase mu sa Israyt abi nu ki biliji bamu kapatye.

²⁰ Imu kpini i waa nsu alfa ana ye adunuu. “Kamaa mu, nu lbwaare sa bamu atalapu naa fuu lbwaare otowepu Samuweli su.

²¹ Nu Israyt abi ba towe lbwaare ye o lee owura sa bamu. Nu o lee Kiisi mu-bii Sooli mu nu o lu Bengyamin kanaan to, nu o gyii kuwura nsu adina.

- 22 Ibwaare maa kusaa Sool mu, nu o taa Dawidi yii Israyi kuwura. Nu Ibwaare ye, 'N wu Dawidi. Gyeese mu-bii mu nu me kokolo ki biti, nu mu ii biti o waa me kokolo biti.'
- 23 "Dawidi kanaan to nu Gyiwu abi Omoligepu Yesu mu lu fee kanaan mu nu Ibwaare wula da mu kokolo su towe mu.
- 24 Poyi Omoligepu Yesu o ba mu, Gyon wula gyankpaa ba towe Gyiwu abi ye ba yegbe alibi kiwaa, ke ba nye Ibwaare kekyugyee.
- 25 Saŋa mu nu Gyon ii biti o lowe mu kusun mu, nu o taase, 'Fen nyi fee me i gye Omoligepu mu? N man gye me i gye Omoligepu mu, mee mu o bu me kamaa ee ba. N man dagaa fee n saŋe mu asibita gbaa.'
- 26 "Me tomaa ana Abraham anaana abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fen sun Ibwaare mu, ane su nu Ibwaare sa kamolige asin mu.
- 27 Nu Gyerusalem abi ye bamu abalisa kpini ba man bu fee Yesu i gye Omoligepu mu. Yegbe bee nu mu asin mu lu Ibwaare atowepu owule to mu kake futesa kumaa, amaa ba man nu kase. Ba bun mu kupwe nu i yegbe asin mu nu Ibwaare atowepu mu ba wula towe yila mu i ba to.
- 28 Yegbe ba man taale wu mu alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu, nu ba yegbe nu Obilisa Paleti moo mu.
- 29 Ba maa waa umu nu Ibwaare atowepu ba wula kyuroo yila lu mu su lowe mu, ba kpiligaa mu lu oyu laasa mu su naa waa kakyan to.
- 30 Amaa Ibwaare kyinji mu lu lewu to ba nkpa to.
- 31 Nu nke gaalaagaa mu to mu, o lee mu n-yu kaapu bamu nu maa bamu ba daa bee nate lu Galile bee kpee Gyerusalem mu. Bamu i gye mu kuwu kyinji kesintin agyipu bee sa Gyiwu abi.
- 32 "Nu an towe fale asin danbirasa mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa ane naana ana mu sa fane.
- 33 Kanun asin manja nu Ibwaare yegbe nu i ba to sa ane, mu nu an gye bamu-bii ana mu, kpali fee Ibwaare kyinji Yesu lu lewu to su. Fee kanaan mu nu ba kyuroo waa Dawidi olun nyosapu mu to ye, 'Ndaga n lee kaapu fee fu i gye mi-bii.'
- 34 Kikyinji mu nu Ibwaare kyinji Yesu lu kelewu to mu, nu o mee ye o gyoo kakaaku ku mu, Ibwaare towe umu asin gbaa ye, 'N biti n waa fane kusee sa fane ato kyirekyire fee kanaan mu nu n da me kokolo su towe Dawidi mu'.
- 35 Nu Dawidi towe Ibwaare ye, 'Fu mee yegbe ke fu Okyirekyirepu mu o gyoo nyita'.
- 36 "Asin nimu man gye Dawidi asin, lu fee o nate Ibwaare kebiti su, mu saŋa mu nu o kyina, nu o wu, nu ba pula mu naa tii mu naana ana su nu mu n-yu i gyoo.
- 37 Amaa Omu nu Ibwaare kyinji mu lu lewu to mu bure man gyoo.

- 38 “Kanan su mɛ bɪrsa ana Gyiwu abi, lu Yesu ktu to su nu an tɔwɛ alibi ktɔa kɛɛ asɪn an sa fanɛ falɛ.
- 39 Nu ɔku man bu to ɔ taalɛ gyii lu Mosesi nbara mu kpini su, amaa ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔlɛ Yesu gyii bɪrɛ, ee biti o gyii lu.
- 40 Imu su fan ku su danbɪrsa kɛ asɪn mu nu lbwaarɛ atɔwɛpu ba tɔwɛ yɪla mu, ɪ man ba fanɛ su. Asɪn mu ɪ gyɛ yɛ,
- 41 ‘Fanɛ ahin-sɪn wuya ana, ii biti ɪ waa fanɛ kɪyan fɛɛ kanan mu nu n biti n mɔɔ fanɛ. Lu fɛɛ fanɛ saɲa nɪmu to n biti n waa kutɔ ku nu ɔku kan ba tɔwɛ gbaa, fan mɛɛ yɛ fan kɔɔlɛ mu gyii’.”
- 42 Pɔɔli maa Banabasi ba maa lu Gyiwu abi kabwaarɛ-kulɛ ɔgyaɲɛkpa to mu, nu asa mu ba tɔwɛ bamu yɛ ba bila bwii ba kake fɪutɛsa akɛ, kɛ ba ba tɔwɛ bamu asɪn nɪmu tii su.
- 43 Saɲa mu nu asa mu ba lu ɔgyaɲɛkpa nu ba yaasɛ to mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa, yɛ bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi, nu ba kyɛɛgɛ bamu nfɛɛrɛ ba Gyiwu abi kabwaarɛ-sunkpa to mu, ba buu Pɔɔli maa Banabasi. Nu ba waa asa mu ɔlun to tɔwɛ bamu yɛ ba kyɪna lbwaarɛ kabwaala mu to.
- 44 Nu kake fɪutɛsa pupwɛ mu maa fuu mu, kadɛ mu to asa kɪbaafun mu nu ba kpee mu ɪ kyɔ gaa nu ba naa gyaɲɛ ba nu abwaarɛsɪn.
- 45 Amaa Gyiwu abɪlsa ba maa wu asa damantɛ ba maa nu Banabasi maa Pɔɔli abwaarɛsɪn mu, ba nyɛ bamu kayu basa yɛgɛ bɛɛ tɔwɛ nbusaa asɪn bee nyita asɪn mu nu bɛɛ tɔwɛ mu.
- 46 Pɔɔli maa Banabasi ba yɪlɛ kɪnyɪn to tɔwɛ bamu yɛ, “Fanɛ Gyiwu abi nu ɪ dagaa fɛɛ a maa gyankpaa tɔwɛ abwaarɛsɪn sa pɔyt. Amaa fan maa man kɔɔlɛ umu gyii nu fan ku fanɛ n-yu fɛɛ fan man dagaa sa nkpa kakpaa mu, an biti a taa asɪn mu naa sa bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi.
- 47 Inɪmu nu ɔnyɪrɪpɛ lbwaarɛ mu sa kɔnɔ tɔwɛ yɛ, ‘N taa fanɛ waa bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi mu fitla. Kɛ fan taa kamɔlɪgɛ mu naa sa asa dulinyaa katɪn kumaa’.
- 48 “Nu bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi mu ba maa nu falɛ mu, ɪ waa bamu ɔkɔn gaa, nu ba taa bunyaa sa lbwaarɛ asɪn mu. Nu bamu nu lbwaarɛ lɛɛ bamu fɛɛ ba ba nyɛ nkpa kakpaa mu ba kɔɔlɛ gyii.”
- 49 Imu su lbwaarɛ asɪn mu ɪ yɛlɪgɛ kanɪn ɔsuwulɛ maɲa su kpini.
- 50 Nu Gyiwu abi ba fun waa akyu mu nu ba silɛ lbwaarɛ nu ba su bɛɛrɛɛ, yɛ anyɪn mu nu ba gyɛ Antiyoki kadɛ mu to agyankpaapu. Nu bamu kpini ba kusu yɪlɛ Pɔɔli maa Banabasi su bɛɛ nyanla bamu, nu ba gya bamu lu kanɪn ofuli maɲa su.
- 51 Nu Pɔɔli maa Banabasi ba kpɪkpa ba bamu ayaa ɪsɛ, nu ba waa bamu ahee. Nu ba lu tutɔ kpee lkoniyum kadɛ mu to.

⁵² Yesu abulapu mu nu ba bu Antiyoki tuto mu kpini ba nye kensi-gyii gaa. Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu.

Krisito Asunpu mu kusun 14

Pooli maa Banabasi ba waa asin kyinkyinsa Ikoniyum kade to

¹ Fee kanan mu nu Pooli maa Banabasi ba wala bee waa mu, ba kpee Ikoniyum Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa. Nu ba towe abwaaresin mu, nu i yegge nu Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba koolle gyii.

² Amaa Gyiwu abi mu nu ba man koolle asin mu gyii mu, ba fun waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nyita bamu nfere nu ba nye nfere libi lu Pooli maa Banabasi su.

³ Pooli maa Banabasi ba gyii nke gberere tuto. Ba yile kinyin to bee towe Onyirpe mu kabwaala asin. Nu ngbaa mu yile bamu kamaa nu ba waa asin kyinkyinsa ye isinkaala.

⁴ Nu i yegge nu kade mu to asa mu ba barige to ntun nnyo, aku ba buu Gyiwu abi nu aku moo ba buu Yesu asunpu mu.

⁵ Saŋa maŋa mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu aku ye Gyiwu abi, taa tii bamu agyankpaapu su mu ba waa kono kulun fee ba tooro bamu ke ba tuu bamu abuu moo.

⁶ Amaa Pooli maa Banabasi ba maa bu bamu nfere mu, nu ba sile kpee Lisitira ye Debe nde ye nde-bii mu nu i bu Likoniya osuwule su kpini.

⁷ Tuto nu ba kyaga su towe asin danbirasa mu.

Boobi ku nye alanfya

⁸ Onyin ku te Lisitira tuto nu ba kuuge mu ayaa ye abaa wusa wuya ana, nu o man nate kakaaku.

⁹ O te tuto ee nu Pooli maa towe. Nu Pooli ku mu kyimm wu fee onyin mu su kikoolle-gyii, nu o taale nye alanfya.

¹⁰ Nu Pooli punte ye, "Kusu yile fu ayaa su." Tuto nu onyin mu fugi yile mu ayaa su nu o piili o naa.

¹¹ Sakyɔ mu maa wu kuto mu nu Pooli waa mu, ba kuusi Likoniya katowe to ye, "Ane idakpa mu ba bilinji asa ba ane ase."

¹² Nu ba sa Banabasi kitu ye Sewu, nu ba sa Pooli gbaa kitu ye Hemesi lu fee mu i gye asin mu otowepu.

¹³ Nu odakpa Sewu oseepu obu yile kade mu ikaa su. Nu kumu oseepu taa unaa-nyin ye ntutule ba kade mu kewusuno, lu fee maa sakyɔ mu bee biti ba waa kolono sa Krisito asunpu mu.

- 14 Amaa ba maa nu kanɔn mu, ba kitaa bamu ato bunsaa kyatɛ silɛ loo sakyo mu to, bee kuusi ye,
- 15 “Anyɔn, minɛ nu fɛn waa fale? Anɛ gbaa anɛ an gyɛ asa nɔn fɛɛ fanɛ fale. An su asɔn danbirasa mu an biya fanɛ nɔn. An tɔwɛ fanɛ ye fan lɛɛ fanɛ n-yu lu ato gyaga su, kɛ fan bwii ba lbwaare mu nu ɔ tɛ nkpa kakpaa to mu asɛ. Mu ɪ tuu susu ye kase ye ɔpu ye ato mu nu ɪ bu umu kpini to mu.
- 16 Dɪdaa mu, lbwaare lɛɛ mu ansi yege nu dulinyaa to asa kpini ba natɛ waa bamu gbaa-gbaa bamu nkɔlɔ biti.
- 17 Amaa lbwaare waa adanbirasa kaapu asa fɛɛ maa bu to, fɛɛ maa sa bulayi nu ato duusa a waa saɔa kyɛɛkyɛɛ to. Nu ɛɛ sa fanɛ agyito kikyɔ nu ɛɛ yege fanɛ ansi i gyii.”
- 18 Halu ba maa tɔwɛ inumu kamaa gbaa mu, ɪ waa ɔlɔn pɔyi nu ba taalɛ gya sakyo mu ye ba man waa kɔlɔɔ mu.
- 19 Tutɔ mu Gyiwu abi mu nu ba lu Antiyoki ye Ikoniyum mu ba ba tɔwɛ kyɛɛge sakyo mu nfɛrɛ. Nu ba tuu Pɔɔli abuu waa nfɛrɛ fɛɛ o wu nɔn, nu ba kpu mu lu kade mu to.
- 20 Amaa saɔa mu nu akɔɔlɛ-gyipu mu ba ba kyaabɔɔ Pɔɔli mu, ɔ kusu nu o bwii kpee kade mu to. Imu lukaake mu Pɔɔli maa Banabasi ba lu tutɔ kpee Debe.

Banabasi maa Pɔɔli kibwii kpee Antiyoki, Siriya ɔsuwɔlɛ su

- 21 Nu ba tɔwɛ asɔn danbirasa mu Debe kade to, nu ɪ yege asa kikyɔ ba be buu Yesu. Nu ba bwii kpee Lisitira ye Ikoniyum ndɛ ye Antiyoki mu nu ki bu Pisidiya ɔsuwɔlɛ su mu.
- 22 Ba tɔwɛ waa Yesu abɔlapu mu, waa bamu ɔlɔn to fɛɛ ba yilɛ kɪkɔɔlɛ-gyii to, nu ɔ bila tɔwɛ ye, pɔyi kɛ ba nye lbwaare kuwura-gyii mu to loo mu, ɪ dagaa ba maa gyii awurufɔ.
- 23 Krisito abi kubu kumaa to mu, ba lɛɛ abɔlisa sa bamu. Nu ba ηmina kɔnɔ kule kabwaare kule taa bamu waa ɔnyirɛ mu nu ba kɔɔlɛ mu gyii mu abaa to.
- 24 Imu kamaa to mu, ba bɔla lu Pisidiya ɔsuwɔlɛ su taa ba fuu Panfiliya ɔsuwɔlɛ su.
- 25 Nu ba tɔwɛ asɔn danbirasa mu Pega kade to kyaga su kpee Ataliya kade to.
- 26 Ba lu Ataliya bɔla nkyu su kpee Antiyoki mu nu ki bu Siriya. Antiyoki tutɔ nu Krisito abi kubu mu ba wɔla kule kabwaare-kule taa bamu waa lbwaare kibaa to, fɛɛ ɔ bwaala bamu kɛ ba taalɛ waa kusun mu nu ba waa lowɛ fale.
- 27 Saɔa mu nu ba fuu Antiyoki mu, ba tu Krisito abi kubu mu ba sare katɔn kulɔn. Nu ba tɔwɛ bamu kuto mu nu lbwaare bɔla bamu su waa, ye kanan mu

nu o bugi ɔkpa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba kɔɔle Yesu asin danbirasa mu gyii mu.

28 Nu Pɔɔli maa Banabasi ba kyina Yesu abulapu mu ase kyɛɛɛɛ.

Krisito Asunpu mu kusun 15

Krisito akɔɔle-gyipu ye Mosesi nbara mu kibuu

1 Amaa asa aku ba lu Gyudeya ba Antiyoki, nu ba ba bɛɛ kaapu akɔɔle-gyipu mu ye, nu ba kan man tin bamu iduu fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara ɪ kaapu mu, ba mɛɛ ye ba nye kamɔlɔgɛ.

2 Nu unumu ɪ yege nu bute ye kamɔɔre-gyii ki ba Pɔɔli maa Banabasi ye asa mu nsana. Imu su ba lɛɛ Pɔɔli maa Banabasi ye akɔɔle-gyipu mu aku fɛɛ ba kpee Gyerusalem naa wu Krisito asunpu ye abilisa lu kamɔɔre-gyii mu su.

3 Nu Krisito abi kubu mu ba lɛɛ bamu ɔkpa. Ba maa kpee mu ba bola lu Fonesiya ye Samariya. Yege bɛɛ tɔwe bamu kanan mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba kɔɔle Krisito gyii mu. Nu ɪ waa akɔɔle-gyipu mu nu ba bu tuto mu ɔkɔn.

4 Saja mu nu ba fuu Gyerusalem mu, Krisito abi kubu ye Krisito asunpu ye kubu mu bamu abilisa mu ba waa bamu nsa-nsa. Nu Pɔɔli maa Banabasi ba lɛɛ tɔwe bamu kuto kumaa mu nu lbwaare bola bamu su waa mu.

5 Amaa Farasii kubu mu to akɔɔle-gyipu mu aku ba kusu yile to ye, “I dagaa fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba kɔɔle Krisito gyii mu, ba maa tɪɲɛ iduu fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu to mu.”

6 Kanin su Krisito asunpu mu ye abilisa mu ba gyanɛ ke ba taa umu nfɛɛɛɛ.

7 Ba maa kyina asin mu su gyii abaa umɔɔre kyɛɛɛɛ mu, Pita kusu yile tɔwe bamu ye, “Mɛ daa ana ye mi-supu ana, fan nyi fɛɛ nsu nku to mu, lbwaare maa lɛɛ mɛ lu fanɛ to ye n tɔwe asin danbirasa mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba nu ke ba kɔɔle gyii.

8 Nu lbwaare mu nu o nyi nyimisa kɔkɔlo to asin mu, waa nu ɪ kaapu fɛɛ ɔ kɔɔle bamu, fɛɛ ɔ maa sa bamu Kayaayu Kyɛkyɛ fɛɛ kanan mu nu ɔ sa anɛ gbaa anɛ mu.

9 Nu lbwaare man su nbarɔgɛ to ye anaa bamu nsana to. Lu fɛɛ, lu bamu kɪkɔɔle-gyii su ɔ lɔɲɔ bamu nkɔlo to.

10 Imu su minɛ ɪ waa nu fen biti fan tuu lbwaare to ku, nu fen taa isula budusa fen sula Yesu abupu mu nu anɛ ye anɛ naana ana gbaa an man taale sula?

11 An kɔɔle gyii fɛɛ, lu anɛ-Nyɪɪɪɪ Yesu kabwaala mu su nu lbwaare mɔlɔgɛ anɛ fɛɛ kanan mu nu bamu gbaa bamu ba nye mu.”

- 12 Nii asa mu nii ba sare tutu mu kpini ba laato bee nu Banabasi ye Pɔɔli ba maa tɔwe isinkaala ye asin kyinkyinsa mu nii lbwaare bola bamu su waa bamu nii ba man gye Gyiwu abi mu to.
- 13 Ba maa tɔwe lɔwe mu, Gyemisi kusu tɔwe ye, “Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nu me ase.
- 14 Simon Pita tɔwe kanan mu nii lbwaare gyankpaa waa, nii o lee kaapu fee ee biti bamu nii ba man gye Gyiwu abi gbaa, nii o lee bamu to aku biliŋi mu lee.
- 15 Imu su asin nimu ye lbwaare atɔwɛpu Asinkyɛn yilasa mu i waa kukulun.
- 16 Asin mu i gye fee lbwaare ye, ‘Inumu kamaa n biti n bwii ke n pɔyi Dawidi kɔkpaara mu nii ki lu tiye mu. N biti n lɔŋɔ-lɔŋɔ imu ato nyitasa mu ke n bwii kusaa kumu yle.
- 17 Ke asa mu nii ba san mu ye bamu nii ba man gye Gyiwu abi, nii me, Onyirpe lbwaare kitu ki gyan bamu su mu, ke ba ku biti me.
- 18 Me, Onyirpe lbwaare mu nii n wula lee inumu kaapu lu koo didaa mu, i tɔwe kanin.’
- 19 “Kanin su me asin mu nii n su n tɔwe i gye fee, an man nyan bamu nii ba man gye Gyiwu abi nii ba kyeege ba lbwaare ase mu.
- 20 Amaa i dagaa a maa kyurɔɔ ɔwule naa tɔwe bamu ye, ba lee idakpa agyito kigyii ye kagyii abee kanyin-biti. Ke ba man gyii atɔbwaaya mu nii ba man tin bamu amu nii ba wu abee nkalan.
- 21 Nii koo didaa mu, ba wula bee kaapu Mosesi nbara mu nde kumaa to, nii bee kale imu Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa kake futesa kumaa.”

ɔwule naa sa akɔle-gyipu mu nii ba man gye Gyiwu abi mu

- 22 Tutu nii Krisito asunpu mu ye abilisa mu ye Krisito abi kubu mu kpini ba tɔwe kyula ye, ba lee bamu to anyin aku, ke ba sun ba maa Pɔɔli ye Banabasi ke ba kpee Antiyoki. Nii ba lee Gyudasi mu nii bee tu mu Basabasi ye Silasi. Bamu anyɔ ba gye Krisito abi agyankpaapu mu aku.
- 23 Nii ba taa fale ɔwule nimu waa bamu abaa to. Nii ba kyurɔɔ ɔwule mu fale. “I gye ane Krisito asunpu ye abilisa ye Krisito abi mu kpini. “An kyurɔɔ ɔwule nimu an sa fane mu nii fan man gye Gyiwu abi mu. “Nii fan kɔle Yesu gyii mu, nii fan bu Antiyoki ye Siriya ye Sisiliya mu kpini. “Ane fane birisa ana an fwaala fane.
- 24 “An nu fee ane to asa aku ba ba fane ase, ba su asin aku ba nyan fane, yege bee nyita fane nfere. Yege an man sa bamu ɔkpa fee ba waa kanin, nii an man nyi bamu su.
- 25 Imu su ane kpini a tɔwe kyula fee a lee asa aku ke ba maa ane kyemne ana Banabasi maa Pɔɔli, an sun bamu ba fane ase.

- 26 Bamu i gye asa mu nu ba taga apu lu Onyirpe Yesu Krisito kitu to su.
- 27 Kanin su an bila sun Gyudasi maa Silasi fane ase an tii su. Ke ba naa taa bamu kono to towe asin mu nu an kyuroo mu.
- 28 Nu imu nu i buron sa ane ye Kayaayu Kyirekyire mu i gye fee, a mee biti fee a taa kasola budusa ku sola fane tii su, lu imu nu an biti an towe fane fale.
- 29 Imu i gye ye fan lee fane n-yu lu agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa ye atobwaaya nkalan ye atobwaaya mu nu ba man tin bamu amu nu ba wu mu, ke fan bila lee fane n-yu lu kagyu abee kanyin-biti to. Ii biti i waa odan sa fane fee fan maa lee fane n-yu lu inimu to. "An kala fane."
- 30 Nu ba lee bamu, nu ba sun bamu okpa. Nu nboo mu ba maa naa fvu Antiyoki mu, ba tu Krisito abi mu sare, nu ba lee owule mu sa bamu.
- 31 Ba maa kale owule mu, katowe waa nkyeto asin mu, i yegge nu bamu ansi i gyii.
- 32 Gyudasi maa Silasi mu nu ba gye lbwaare atowepu mu ba towe waa Krisito abi kubu mu olon to.
- 33 Nu ba maa gyii nke nku bamu ase mu, ba lee bamu okpa kayu yuuli to. Nu ba bwii naa fvu bamu nu ba sun bamu mu ase.
- 34 (Amaa Silasi waa mu nfere fee o sii kyina toto. Nu Gyudasi nkun bwii kpee Gyerusalem).
- 35 Amaa Pooli maa Banabasi ba sii Antiyoki. Nu ba maa asa gaalaagaa bee towe bee kaapu Onyirpe asin mu.

Pooli maa Banabasi ba barge abaa

- 36 Imu kamaa to mu, Pooli towe Banabasi ye, "Yegge a bwii kpee naa boo Krisito abi mu nu ba bu nde-nde su mu, katin mu nu an wola towe Onyirpe asin mu. Ke a kpee naa wu kanan mu nu ba du."
- 37 Nu Banabasi ii biti fee o taa Gyon mu nu bee tu ye Maki mu o tii bamu su.
- 38 Amaa Pooli man kyula fee ba taa Maki buu bamu n-yu. Lu fee o lee mu n-yu lu bamu to saja mu nu ba bu Panfiliya bee waa kusun mu, nu o lu bamu ase.
- 39 Inimu i yegge nu bute tye Pooli maa Banabasi nsana, nu ba barge to. Nu Banabasi taa Maki buu mu n-yu bola nkyu su kpee Sipuru.
- 40 Amaa Pooli bire taa Silasi tii mu n-yu su, nu Krisito abi mu ba kule Onyirpe fee o bwaala bamu, nu ba kyon.
- 41 Nu ba bola lu Siriya ye Silisiya nu ba waa Krisito abi kubu-kubu mu olon to.

Krisito Asunpu mu kusun 16

Pooli maa Silasi ba taa Timoti tii bamu kanate su

- 1** Nu Pɔɔli maa Silasi ba ba Debe, nu ba lu tutɔ kpee Lisitira. Tutɔ maa nu ba wu Yesu obuupu ku mu nu bɛɛ tu mu ye Timoti. Nu mu-nyi gye Gyiwu obii mu nu ɔ kɔɔle Krisito gyii, amaa mu-sɛ bɛɛ gye Giriki obii nɛn.
- 2** Krisito akɔɔle-gyipu mu nu ba bu Lisitira ye Ikoniyum mu, ba tɔwe Timoti n-yu su asɛn danbirasa.
- 3** Imu su Pɔɔli ii biti fɛɛ ɔ taa Timoti buu mu n-yu kpee ɔkpa. Nu Gyiwu abi mu nu ba bu tutɔ mu su mu, ɔ tɛn Timoti oduu, lu fɛɛ bamu kpini be nyi fɛɛ Timoti mu-sɛ maa gye Giriki obii nɛn.
- 4** Ba maa naa ndɛ su mu, bɛɛ kaapu bamu kɔnɔsa mu nu Krisito asunpu mu ye abilisa mu nu ba bu Gyerusalem ba sa bamu fɛɛ ɔsa kumaa o buu imu.
- 5** Imu su Krisito abi ba nye ɔlon kɔɔle-gyii tɔ, yɛgɛ kake kumaa bɛɛ nye akya beɛ tii su.

Pɔɔli kilɛɛkaapu lu ɔnyɛn ku maa tu mu lu Masedoniya ku su

- 6** Nu Pɔɔli maa mu birsa ana ba bɔla Firigiya maa Galati ifuli su kyun, lu fɛɛ Kayaayu Kyɛkyɛ mu man sa bamu ɔkpa fɛɛ ba tɔwe abwaaresɛn Asiya ɔsɔwɔle su.
- 7** Saɲa mu nu ba fuu Misiya ngyaɲɛ mu, ba kpan bamu n-yu fɛɛ ba faa loo Bitiniya, amaa Yesu Kayaayu mu man sa bamu ɔkpa.
- 8** Imu su ba lu Misiya kpee Trowa kadɛ tɔ.
- 9** Imu kagyanbwe mu, Pɔɔli nye ansi su kilɛɛkaapu. O wu Masedoniya ɔnyɛn ku maa yile ɛɛ kule mu ye, “Faa ba Masedoniya, ba kyɛ anɛ tɔ.”
- 10** Saɲa mu nu Pɔɔli wu ansi su kilɛɛkaapu mu, opula maɲa tɔ nu an kuɔla anɛ n-yu an biti a kpee Masedoniya. Lu fɛɛ an kɔɔle kyula fɛɛ ɔnyɛrɛ lbwaare ɪ tu anɛ ye a naa tɔwe asɛn danbirasa mu sa bamu.

Lidiya ɪ kɔɔle ɔnyɛrɛ gyii Filipi kadɛ tɔ

- 11** An lu Trowa kyina nkyu su yii su kpee Samotiri. Imu lukaake mu, nu an fuu Neyapoli.
- 12** Nu an lu tutɔ kyaga su natɛ kpee Filipi mu nu ki gye Masedoniya kabaafun ku kadɛ lala, nu tutɔ bu Roma abi kase. An gyii tutɔ nke nku.
- 13** Nu kake futɛsa ake mu an lu kadɛ mu tɔ kpee ɔlukaa. An waa nfɛɛrɛ fɛɛ an biti an wu kabwaare-kule opula. A maa wu kuku mu, an kyina piili an tɔwe an sa akyyu mu nu ba ba gyaɲɛ tutɔ mu.
- 14** Akyyu mu nu beɛ nu asɛn mu bɛɛ tu bamu tɔ ɔku ye Lidiya, nu ɔ gye ataa kirɛman-kyu ɔfɛpu nu ɔ lu Tatira kadɛ lala tɔ nu ɔ sile lbwaare. Nu ɔnyɛrɛ mu bugi mu kɔkɔbɔ tɔ, nu ɔ kɔɔle Pɔɔli asɛn mu gyii.
- 15** Saɲa mu nu an gyee maa mu kɔkpaara su abi kpini lbwaare kekyugyee mu, ɔ tu anɛ ba mu ayɛ. Nu ɔ tɔwe anɛ ye, “Nu fan ku mɛ fɛɛ n kɔɔle ɔnyɛrɛ mu gyii

bire, fan ba kyina me kikaara su.” Nu o dan mata su halu an kyula naa kyina mu ase.

Ba tii Pɔɔli maa Silasi obu

16 Kakaaku an maa kpee kabwaare-kule opula mu, an gyanɔ kɔnye kibite mu nu o su kabwu libi. Nu ee kpali ee wu asin mu nu ii biti i ba, yegɛ ee nye afulee gaa ee sa mu wuya ana.

17 Nu kebii kyusa-bi nɔmu buu anaa Pɔɔli, yegɛ ee kuusi ee tɔwe ye, “Asa anɔmu ba gye lbwaare lala mu nu o bu susu mu ayaafɔle. Nu bee tɔwe fanɛ okpa mu nu fen biti fan bola su nye kamɔlɔge.”

18 O maa su ee tɔwe asin nɔmu kake kumaa. Amaa kamaa tɔ mu kibite mu asin mu i fii Pɔɔli, nu o bilinji tɔwe kabwu libi mu ye, “N tɔwe fu ye, lu Yesu Krisito kitu tɔ su mu, lu mu tɔ.” Nu opula tɔ nu kabwu libi mu lu mu tɔ.

19 Amaa saɔa mu nu kebii kyusa-bi mu wuya ana, ba wu fee ba man bila ba su tamaa mu nu ba nye afulee lu mu su mu, umu su ba kɔtaa Pɔɔli maa Silasi nu ba bute bamu kpee asin ogyikpa alɔnpɔ mu ansi tɔ.

20 Nu ba taa bamu ba asin agyipu abilisa ase nu ba tɔwe ye, “Anyin anɔmu ba gye Gyiwu abi nɔn nu bee biti ba boyi ane kade,

21 yegɛ bee kaapu ane ato pupwe mu nu i man dagaa ane Roma abi fee a buu abee a waa.”

22 Nu sakyo mu nyaɔe tɔ ba tii Pɔɔli maa Silasi waa tɔ, nu asin agyipu mu ba sa okpa fee ba bugi bamu ikaale mu ke ba tɔwe bamu.

23 Saɔa mu nu ba tɔwe bamu lɔwe mu, ba taa bamu naa tii obu. Nu ba sa omu nu ee kun obu mu su kɔnɔ ye, o ku bamu su danbrasa.

24 Ba maa sa mu kɔnɔ lɔwe mu, o taa bamu naa tii nsana tɔ obu mu tɔ, taa agbeeleebe nmina bamu ayaa kyaga kigbilin.

Obu okunpu mu kɔle Onyɔrɔpe gyii

25 Amaa kiyiridi nsana mu, Pɔɔli maa Silasi bee kule kabwaare-kule yegɛ bee bu ulɔn bee yn lbwaare, yegɛ bamu nu ba tii obu mu gbaa bee nu bamu ase.

26 Nu opula maɔa tɔ nu kase ki gyinyen nu obu mu gyinyen naa lu halu kumu kase. Nu saɔa maɔa tɔ obu mu ipɔnɔ i tigi nu agbeeleebe mu nu ba taa nmina bamu okumaa mu i saɔe.

27 Saɔa mu nu obu tiipu okunpu kyini wu fee ipɔnɔ mu i tigi mu o bute deebi lee nu ee biti fee o mɔɔ mu n-yu, o nyi fee obu atiipu mu ba lu sile nɔn.

28 Amaa Pɔɔli pɔnte mu su ye, “Man waa fu n-yu sehn, ane kpini a bu tɔ.”

29 Nu okunpu mu biti fitila, sile taa kufuu ye kikykyba ba tye Pɔɔli maa Silasi ayaa tɔ.

30 Nu ɔ lɛɛ bamu ba kewu taase bamu ye, “Anyin, mine i dagaa n waa ke n nye kamolige?”

31 Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “Kɔɔlɛ Onyirɛ Yesu gyii ke faa fu kɪkpaara su abi fan nye kamolige.”

32 Nu ba tɔwɛ Onyirɛ mu asin sa mu ye bamu nu ba bu mu kɪkpaara su kpini.

33 Kanin kagyanbwe saɲa maɲa tɔ nu okunpu mu taa Pɔɔli maa Silasi lu naa nyɛɛ bamu ɔɔ. Nu kanin opula maɲa tɔ nu ba gyee maa mu kɪkpaara su abi kpini lbwaare kekyugyee.

34 Tutɔ nu obu atiiɲu okunpu mu taa bamu kpee mu kɪkpaara su naa diɲa agyitɔ sa bamu. Nu maa mu kɪkpaara su abi kpini ansi i gyii lu ba maa kɔɔlɛ lbwaare gyii mu su.

Ba yege Pɔɔli maa Silasi lu obu tiisa mu tɔ

35 Amaa i maa ba ɲmaɲɛ tɔ mu, asin agyipu mu ba sun Apurusi ye ba naa tɔwɛ okunpu mu ye, “O tigi anyin mu ke ba nate.”

36 Nu okunpu mu tɔwɛ Pɔɔli ye, “Asin agyipu mu ba sa kɔnɔ ye, n tigi faa Silasi. Imu su fen taale nate kayu yuuli tɔ.”

37 Amaa nu Pɔɔli tɔwɛ Apurusi mu ye, “Ba kita aɲɛ ba man gyii aɲɛ asin nu ba dayi aɲɛ sakyɔ tɔ, yege an gye Roma abi nu ba kita aɲɛ tii. Nu bee biti ba lɛɛ aɲɛ lu nfu asiri tɔ? Ayee! Kanin su yege bamu gbaa-gbaa bamu ba ba lɛɛ aɲɛ.”

38 Nu Apurusi mu ba kpee naa tɔwɛ asin agyipu mu. Nu ba maa nu fɛɛ Pɔɔli maa Silasi ba gye Roma abi mu, kufuu ki kita bamu.

39 Imu su asin agyipu mu ba ba kita bamu ayaa tɔ. Nu ba lɛɛ bamu lu obu tiisa mu tɔ, kule bamu ye ba lu kade mu tɔ.

40 Nu Pɔɔli maa Silasi ba maa lu obu tiisa mu tɔ mu, ba kpee Lidiya kɪkpaara su. Tutɔ nu ba naa tu Krisito abi mu, nu ba tɔwɛ waa bamu. Nu ba lu tutɔ kyun.

Krisito Asunpu mu kusun 17

Pɔɔli tɔwɛ abwaareɲin Tesalonika

1 Saɲa mu nu Pɔɔli maa Silasi ba bɔla lu Amfipolisi ye Apoloniya ndɛ tɔ mu, ba naa fɔv Tesalonika kade tɔ, katɪn mu nu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyaɲɛkpa bu mu.

2 Fɛɛ kanan mu nu ɔ wula ɛ waa mu, Pɔɔli kpee ogyaɲɛkpa mu tɔ. Nu ɔ tɔwɛ abwaareɲin sa bamu nke fɔvɛsa ake kanin ɔlu isa.

3 Pɔɔli lɛɛ kaapu tɔ fɛɛ, “I dagaa fɛɛ Omu nu lbwaare Wula lɛɛ mu o gyii awurufɔ, ke o wu ke ɔ bila kyinji.” Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Yesu mu nu n tɔwɛ fane mu asin fale i gye Omu nu lbwaare Wula lɛɛ mu.”

⁴ Gyiwu abi mu aku ye Giriki abi mu nu ba sile lbwaare mu, ye akyu mu nu ba su beere kadε mu tɔ mu kpini ba kɔɔle Pɔɔli asin mu kyula ye i gye kesintin nu ba buu bamu.

⁵ Amaa Gyiwu abi mu nu ba san mu ba nye kayu basa. Nu ba kpee kɔgya tɔ naa biti asa gyaga. Nu ba be tii bamu n-yu su, nu ba piili bεe waa ilawu kade mu tɔ. Nu ba kpala kpee Yasin aye ba naa biti Pɔɔli maa Silasi, ke ba kɔta bamu ba sakyɔ mu tɔ.

⁶ Amaa ba maa man wu bamu mu, ba kɔta Yasin maa Yesu akɔɔle-gyipu aku biya bamu kade mu abilisa ansi tɔ. Nu ba kuusi ye, “Ba nɔmu i gye bamu nu ba biliŋaa dulinyaa bee bun mu, ba ba nfu.

⁷ Nu Yasin kɔɔle bamu waa mu kɔkpaara su. Bamu kpini ba fɔyi Owura lala Kasaro kɔnɔsa nbara, nu ba tɔwe ye Owura pupwe ku bu tɔ nu bεe tu mu ye Yesu.”

⁸ Sakyɔ mu ye kade abilisa mu ba maa nu fale asin mu, i tɔɔrɔɔ bamu gaa.

⁹ Nu ba yege Yasin maa mu tɔmaa ana ba ka afulee mu nu i dagaa, nu ba yege bamu.

Ba kpiya Pɔɔli maa Silasi Bereya kade tɔ

¹⁰ Kanin kake maŋa kagyanbwe, nu Yesu akɔɔle-gyipu ba sun Pɔɔli maa Silasi kpee Bereya kade tɔ. Ba maa fɔu tutɔ mu ba kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaŋekpa.

¹¹ Asa mu nu ba bu Bereya mu nfεere i de kase i kyɔ bamu nu ba bu Tesalonika. Lu fεe ba taa bamu nkɔɔ kpini kɔɔle asin mu yege bεe bila bεe ku lbwaare Asinkyan yilasa mu tɔ, kake kumaa bεe ku ye kuto mu nu Pɔɔli tɔwe mu i bu tɔ kanin.

¹² Kanin su Gyiwu abi damante ye Giriki akyu mu nu ba su beere ye anyin gaalaagaa ba kɔɔle asin mu gyii.

¹³ Saŋa mu nu Gyiwu abi mu nu ba bu Tesalonika ba nu ye Pɔɔli bu Bereya εε tɔwe abwaaresin mu, ba ba tutɔ, bee fun bεe waa asa mu.

¹⁴ Nu Yesu akɔɔle-gyipu mu ba waa bilen taa Pɔɔli kpee kebunɔ, amaa Silasi maa Timoti ba sii Bereya kade tɔ.

¹⁵ Nu anyin mu nu ba sun Pɔɔli ɔkpa mu, ba sun mu ɔkpa kpee Antensi. Nu Pɔɔli kala bamu fεe Silasi maa Timoti ba waa bilen ba tu mu Antensi.

Pɔɔli tɔwe abwaaresin Antensi ye Aropago

¹⁶ Saŋa mu nu Pɔɔli gyoo Silasi maa Timoti Antensi mu, maa wu fεe idakpa i bɔla kade mu tɔ mu, nu i tɔɔrɔɔ mu gaa.

¹⁷ Imu su saŋa kumaa mu nu o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyaŋekpa mu, maa Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba sile lbwaare mu bee gyii abwaaresin mu

umòòrè. Kanin su nu ee kpee kigya tò kake kumaa yegge maa asa bee gyii umòòrè.

18 Nu Epikuriyan iwulè anyipu kubu ye Sitoki iwulè anyipu kubu bee piili bee gyii Pòoli umòòrè. Mu katòwè mu tò mu, Pòoli ù tòwè asin danbirasa lu Yesu maa mu kiwu kyiñi asin. Nu bamu aku ba taase ye, “Mìne nu nyimisa gyaga nìmu ii biti ò kaapu?” Nu aku ba lèè kòno ye, “I du fèè èè kaapu aku idakpa asin nìn.”

19 Nu ba kítàa Pòoli taa mu kpee Aropago ògyañekpa abílisa ansi tò. Nu ba taase mu ye, “Fu taalè tòwè anè kíkàapu pùpwe mu nu fu biya mu?”

20 Asin mu nu fu su fu biya anè mu ù gye anè asu tò asin pùpwe. Imu su ba kaapu anè imu kasè.”

21 Antensi abi ye afò mu nu ba bu kadè mu tò mu gaalaagaa ba mèè waa sèhn tii asin pùpwe mu kunu su ye imu katòwè su.

22 Imu su nu Pòoli kusu yilè Aropago ngyañe mu tò, tòwè ye, “Antensi anyin, n wu fèè òkpa kumaa su mu, kutò kumaa mu nu fen sun mu, fen su kensi payl fen sun mu.

23 Lu fèè n maa naa kadè mu tò mu, n wu atò mu nu fen muña fen sun. Nu n wu saraga kaswu mu nu bè kyuròò kimu su ye, IBWAARI MU NII AN MAN NYI MU MU LÈÈ. Imu su òmu nu fen sun, nu fen mee nyi mu mu, mu asin nu n biti n tòwè fanè.

24 “Ibwaare mu nu ò tuu dulinyaa ye kutò kumaa mu nu ki bu kimu tò mu, mu ù gye susu ye kasè Ònyirpè. Ò mèè kyina kutò mu nu ba taa abaa pòyi mu tò.

25 Kutò ku ki man bu tò nu Ibwaare mèè taalè waa, nu ù dagaa fèè nyimisa ò waa sa mu. Lu fèè mu ù sa nyimisa nkpa ye ò fute ye kutò kumaa nìmu.

26 Ò tuu nyimisa kulun nu ò bola mu su nu ò tuu ndendemandè kpini, nu ò yegge nu ba kyina dulinyaa usuwulè mu su kpini. Ibwaare wula ñmina yla opula mu nu asa ba kyina ye imu saña.

27 Ònyirpè Ibwaare waa inumu nìn, lu fèè ee biti fèè asa ba ku biti mu kè ba wu mu. Amaa yegge ò man bu kata ye anè tò òku.

28 Nu mu su nu an su nkpa, nu an taalè an naa yegge an bu tò falè, fèè kanan mu nu fanè òlun-bupu ku tòwè ye, ‘Anè gbaa anè an gye mu-bii ana nìn’.

29 “Nu ù gye kesintin fèè anè ù gye Ibwaare mu-bii ana bire mu, an man kan fè nfèèrè fèè Ibwaare keduli du fèè suwa abèè gbìti abèè kubuu nu nyimisa taalè taa mu kanyaasin ye adawu pòyi mu fèè òdakpa.

30 Didaa mu Ibwaare man taa asa kimennyi waa sèhn, amaa nbunbu ò sa asa kpini kònoosa katìn kumaa mu nu ba bu fèè ba yegge alibi kiwaa.

31 Lu fɛɛ ɔ lɛɛ kake yila mu nu ee biti ɔ bɔla ɔnyɪn mu nu ɔ wɔla lɛɛ mu ke ɔ tale ɔkɔmaa nɪmɔ kesintin ɔkpa sɔ. O kyɪnɪ kanɪn nyɪmɪsa maɲa lu lewu tɔ, waa kanɪn kaapu sa asa kpini ye inɪmu ii biti t waa.”

32 Ba maa nu Pɔɔlɪ asɛ lu kelewu kyɪnɪ asɪn mu, aku ba waa mu ahin-sɪn, nu aku mɔɔ ba tɔwɛ mu ye, “An biti fɛɛ fu bwii tɔwɛ anɛ kanɪn asɪn nɪmɔ.”

33 Nu Pɔɔlɪ lu ɔgyaɲɛkpa mu.

34 Nu anyɪn aku ba buu mu nu ba kɔɔlɛ Yesu gyii. Bamɔ aku atu t gye Diyonisi mu nu ɔ gye Aropago kubu mu tɔ ɔku, ye ɔkyu mu nu bɛɛ tu mu ye Damarisi, ye asa mu aku.

Krisito Asunpu mu kusun 18

Pɔɔlɪ kpee Korinto kade tɔ

1 Inɪmu kamaa mu Pɔɔlɪ lu Antensi kpee Korinto kade tɔ.

2 Tutɔ nu ɔ naa tu Gyiwu obii ku mu nu bɛɛ tu mu ye Akwila, nu ba kuuge mu Pontu kade tɔ, maa mu-ka Prisila. Ba lu Itali ba Korinto t man pu kyɛɛɛɛ. Lu fɛɛ Owura lala Kiladiyo maa gya Gyiwu abi kpini lu Roma kade tɔ mu sɔ. Nu Pɔɔlɪ kpee ɔ naa ku bamɔ.

3 Lu fɛɛ maa bamɔ kpini ba gye tanti awaapu sɔ mu, ɔ kyɪna bamɔ asɛ nu maa bamɔ ba buga waa kusun.

4 Kake fɔutɛsa kɔmaa nɪmɔ, Pɔɔlɪ ii kpee Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɔgyaɲɛkpa, ɛɛ tɔwɛ asɪn danbɪrasa mu ɛɛ sa Gyiwu abi ye Giriki abi kanan mu nu ba kɔɔlɛ gyii.

5 Saɲa mu nu Silasi maa Timoti ba lu Masedoniya ba mu asɛ Korinto mu, Pɔɔlɪ nye saɲa sa abwaareɪsɪn kitɔwɛ, yege ɛɛ lɛɛ asɪn mu kesintin ɛɛ kaapu tɔ ɛɛ sa Gyiwu abi mu ye Yesu t gye ɔmu nu lbwaare wɔla lɛɛ mu.

6 Amaa Gyiwu abi ba maa kina asɪn mu, nu ba saale mu. Nu ɔ fwu mu abaa ye mu ayaa nu ɔ ye, “Fane lewu i bwii fane gbaa-gbaa fane amu sɔ. Mɛɛ mɛ bɪɛ t man gye mɛ asɪn. Lu ndaga t sɔ ii kpee mu, n biti n kpee bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mu asɛ.”

7 Imu sɔ Pɔɔlɪ lu Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɔgyaɲɛkpa mu, nu o kpee ɔnyɪn mu nu bɛɛ tu mu ye Titusi Gyusitu mu asɛ. ɔ man gye Gyiwu obii, amaa ee sun lbwaare, nu mu kɪkpaara kɪ man bu kata ye ɔgyaɲɛkpa mu.

8 Kirisipu mu nu ɔ gye ɔgyaɲɛkpa ɔbilisa mu ye mu kɪkpaara sɔ abi kpini ba kɔɔlɛ ɔnyɪrɛɛ Yesu gyii. Nu Korinto abi gaalaagaa mu nu ba nu abwaareɪsɪn mu ba kɔɔlɛ gyii, nu ba gyee bamɔ lbwaare kekyugyee.

9 Kakaaku kagyabwɛ nu Pɔɔlɪ nye ansi sɔ kilɛɛkaapu, nu ɔnyɪrɛɛ tɔwɛ mu ye, “Man waa kufuu, man laato, kyaga sɔ tɔwɛ.

10 N tii fu su, nu oku mee taale mata fu abee o waa fu kuto ku. Lu fee kade kinumu to asa gaalaagaa ba gye me lee.”

11 Imu su Pooti kyina tuto kesu kulon ye kidiyee, ee kaapu abwaareyin ee sa bamu.

12 Saŋa mu nu Galiyo gye Akiya kade okusupu mu, Gyiwu abi aku ba buga kusu naa tii Pooti, taa mu kpee asin ogyikpa.

13 Nu ba pwu mu fee, “Onyin nimu u kaapu asa Kabwaare-sun ku mu nu imaa ane nbara mu i man gye kukulun.”

14 Saŋa mu nu Pooti piili ye o towe mu, kade okusupu Galiyo towe Gyiwu abi mu nu bee pwu Pooti mu ye, “I daa i gye alibi aku abee kuto mu nu ki man de okpa nin, naafoo n daa nu fane ase.

15 Amaa i maa gye ntowe kitaase ye atu ye fane Gyiwu abi nbara fale bire, fane gbaa-gbaa fan naa gyii asin mu. Man gye me i gye kanin asin nimu otalepu.”

16 Nu o gya bamu lu asin ogyikpa mu.

17 Nu ba kita Sotene mu nu o gye Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu, dayi mu asin ogyikpa okusupu Galiyo mu ansi to. Amaa o man towe sehn.

Pooti naa o naa lu Korinto naa fuu Antiyoki

18 Nu Pooti kyina akoolo-gyipu mu nu ba bu Korinto mu ase nke nku, nu o lu bamu ase kpee Siriya. Maa lu tuto ee kpee mu, Prisila maa Akwila ba buu mu kpee. Poyi ke ba faa mu, Pooti siye mu inyini Kenkera kade to, fee kanan mu nu o bo ntan mu.

19 Ba maa fuu Efeso mu, Pooti yegge Prisila maa Akwila, nu o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, ke maa Gyiwu abi ba naa gyii Yesu asin mu imoore.

20 Ba maa kule mu ye o kyina bamu ase nke nnyo ku mu, nu o kina.

21 Amaa maa kpee mu, o da mu kokolo su towe ye, “Nu lbwaare kan kyula, n biti n bwii ba.” Nu o lu Efeso bola nkyu su kyun.

22 Saŋa mu nu Pooti naa dan Kasariya mu, o naa fwaala Krisito abi kubu mu nu ki bu Gyerusalem mu. Nu o kyaga su kpee Antiyoki.

23 Pooti maa gyii nke nku Antiyoki mu, o lu tuto o naa ee bo akoolo-gyipu mu su, nu o kpee Galati ye Firigiya yegge ee towe ee waa bamu olun to.

Apolosi kpee Efeso ye Korinto naa towe abwaareyin

24 Saŋa maa mu, Gyiwu onyin mu nu bee tu mu ye Apolosi nu ba kuuge mu Alekisanda kade to mu ba Efeso. O gye onyin mu nu o su kinyi katowe to, nu o nyi lbwaare Asinkyan yilasa mu danbirasa.

25 Ba kaapu mu Onyirpe okpa mu, nu o yile kinyin to ee towe yegge ee kaapu lu Yesu su kyekyee su. Amaa Gyon kekyu gyee nkun nu o nyi.

26 Prisila maa Akwila ba maa nu Apolosi maa tɔwɛ Yesu asɪn Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɔgyaŋɛkpa yɛ kɪnyɪn tɔ mu, ba tu mu kpee bamu kɪkpaara su, nu ba naa lɛɛ lbwaare ɔkpa mu kaapu mu kyɛkyɛɛ su tii su.

27 Saŋa mu nu Apolosi waa mu nfɛɛrɛ fɛɛ ee biti o kpee Akiya mu, akɔɔlɛ-gyipu mu nu ba bu Efeso mu ba waa mu ɔlɔn tɔ. Nu ba kyurɔɔ ɔwulɛ naa sa akɔɔlɛ-gyipu mu nu ba bu Akiya mu yɛ ba kɔɔlɛ mu. Mu kɪkpe tutɔ mu, ɪ kyɛ bamu nu lu lbwaare kabwaala mu su nu ba kɔɔlɛ gyii mu tɔ.

28 Nu Apolosi yilɛ kɪnyɪn tɔ gyii biri Gyiwu abi mu sakyo tɔ. Ɔ taa lbwaare Asɪnkyan yilasa mu kaapu bamu fɛɛ Yesu ɪ gye Ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ mu.

Krisito Asunpu mu kusun 19

Pɔɔli abwaarɛsɪn katɔwɛ Efeso

1 Saŋa mu nu Apolosi bu Korinto mu, Pɔɔli taa kase su halu ɔ ba fuu Efeso. Tutɔ nu ɔ naa wu akɔɔlɛ-gyipu aku.

2 Nu ɔ taase bamu yɛ, “Fan maa kɔɔlɛ gyii mu, fan nye Kayaayu Kyɛkyɛrɛ mu?” Nu ba yɛ, “Ayee, an man putta nu gbaa yɛ Kayaayu Kyɛkyɛrɛ ku bu tɔ.”

3 Imu su Pɔɔli bila taase bamu yɛ, “Kanɪn birɛ, lbwaare kekyugyee mɔmɔ nu fan nye?” Nu ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Gyɔn kekyugyee mu nu an nye.”

4 Nu Pɔɔli tɔwɛ bamu yɛ, “Gyɔn kekyugyee kɪ gye nfɛɛrɛ kɪkyɛɛgɛ lu alibi tɔ ba lbwaare ase nɪn. Kanɪn su Gyɔn tɔwɛ asa yɛ, ba kɔɔlɛ ɔmu nu ɔ bu mu kamaa tɔ ɛɛ ba mu gyii, mu ɪ gye Yesu.”

5 Ba maa nu kanɪn mu, Pɔɔli gyeɛ bamu lbwaare kekyugyee lu Ɔnyirɛpɛ Yesu kitu tɔ.

6 Pɔɔli maa taa mu abaa gyaga bamu su mu, Kayaayu Kyɛkyɛrɛ kɪ ba bɔla bamu tɔ. Nu ba tɔwɛ ntɔwɛ pupwɛ, nu lbwaare bɔla bamu su tɔwɛ asɪn.

7 Asa mu ba gye anyɪn kudu-anyɔ nɪn.

8 lbwaayɪ isa mu tɔ mu, Pɔɔli i kpee Gyiwu abi kabwaare-kulɛ ɔgyaŋɛkpa, ɔ yilɛ kɪnyɪn tɔ ɛɛ tɔwɛ bamu kɛ ba kɔɔlɛ lbwaare kuwura-gyii mu asɪn gyii.

9 Amaa aku ba waa nkɔlɔ ɔsu kina, ba man kɔɔlɛ Yesu asɪn mu gyii. Nu ba tɔwɛ asɪn libi yii Ɔnyirɛpɛ Ɔkpa mu sakyo maŋa tɔ. Nu Pɔɔli lu ɔgyaŋɛkpa mu, nu ɔ taa akɔɔlɛ-gyipu mu buu mu n-yu. Kake kumaa numu maa akɔɔlɛ-gyipu mu bee kpee Tiranu ɔkaapɔkpa nu ɛɛ kaapu bamu.

10 Ɔ kaapu kanɪn nsu nnyɔ nu ɪ yɛgɛ nu Gyiwu abi yɛ Giriki abi mu nu ba bu Asiya ɔsɔwulɛ su kpini ba nu Ɔnyirɛpɛ Yesu asɪn mu.

11 Nu lbwaare bɔla Pɔɔli su waa asɪn kyinkyinsa gaa.

- 12 Nu i yegε nu asa ba taa ato fεε bεrɔdɔba-bi ye ntaa-bi mu nu i wula mata Pɔɔli n-yu mu, ba taa naa mata alopu nu ba nye alanfiya, nu nbwu libi mɔɔ nun, ke ba lu.
- 13 Gyiwu abi aku mu nu ba naa bεε gya nbwu libi mu, ba waa kɔkɔɔ ɔsu taa Onyirpe Yesu kitu fεε ba taale gya nbwu libi lu ɔkumaa mu nu ɔ su mu tɔ. Nu bεε tɔwe nbwu libi ye, “Lu Yesu kitu mu nu Pɔɔli tɔwe mu asin mu su mu, n sa fane kɔnɔ ye fan lu.”
- 14 I gye Gyiwu oseepe bilisa ase mu nu bεε tu mu ye Sikefa mu-bii anaa anyinsa asunɔ i waa kanin mu.
- 15 Kakaaku ba maa kpee ba naa waa kanin mu, nu kabwu libi mu lεε kɔnɔ ye, “N nyi Yesu, nu n bila n nyi Pɔɔli, amaa anumu ana i gye fane?”
- 16 Nu ɔnyin mu nu kabwu libi mu bu mu tɔ mu, tiye bamu su, taale bamu kpini. Nu ɔ dayi bamu larige, nu ba taa kubolonkpan silε lu kɔkpaara mu su.
- 17 Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba bu Efeso mu, ba maa nu kuto mu nu ki waa mu, i kita ba bamu kufuu. Nu ba taa bεε taa sa Onyirpe Yesu kitu mu.
- 18 Nu asa damante mu nu ba kɔɔle Yesu gyii mu, ba lεε bamu nno tɔ alibi mu nu ba waa tɔwe sakyo tɔ.
- 19 Bamu adamantε mu nu ba gye Sitaane adangana awaapu mu, ba taa bamu iwule mu nu i kaapu bamu afaɔn mu, ba buga tɔ nu ba tuwa imu sakyo mu tɔ. Ba maa waa iwule mu kpini afulee kɔnɔ mu, i waa fεε nderebi ngbin adunuu.
- 20 Kanin su Onyirpe Yesu asin mu i yile nu i nye ɔlun.

ɔlanba lala tiye Efeso su

- 21 Inumu kpini kamaa mu, Pɔɔli waa nfεε fεε ee biti ɔ bɔla lu Masedoniya ye Akiya ke o kpee Gyerusalem. Nu ɔ tɔwe ye, “Nu n kan kpee tuto kamaa mu, i dagaa maa bɔɔ Roma gbaa su.”
- 22 Nu o sun mu akyetɔpu Timoti maa Erasitu kpee Masedoniya. Nu mεε mu sii Asiya ɔsuwule su gberεε.
- 23 Kanin saɔa maɔa tɔ mu, lu fεε Onyirpe Okpa mu su mu, tɔɔɔɔ damante tiye Efeso kade tɔ.
- 24 Gbiti ɔɔalagepu ku bu Efeso tuto nu bεε tu mu ye Demetirisu. ɔ su gbiti εε bile ibu-pipi fεε ɔdakpa kyusa Atemisi obu. Nu mu ye abupu mu kpini ba su kusun mu nu bεε nye kimu afulee.
- 25 Nu Demetirisu tu abupu mu kpini ye bamu nu i maa bamu kusun ki gye kukulun mu gyanε. Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Me tɔɔmaa ana fen nyi fεε an nye anε kigyii an lu kusun numu su.
- 26 Ye fane gbaa-gbaa fan wu nu fan nu, fεε Pɔɔli numu naa ee nyita asa damante nfεε. Nu i man gye Efeso nfu nkun, amaa Asiya ɔsuwule su kpini. Nu

o naa ee tɔwe ye, ‘Anyirɛ mu nu ba taa abaa pɔyi mu, man gye Onyirɛ gbaa kpini-kpini.’

27 Man gye anɛ kusun wɔle nkun ii biti i nyita. Amaa anɛ ɔdakpa kyusa obu ye mu kitu Atemisi mu, ee biti o wu. Nu asa mu nu ba bu Asiya ɔsɔwɔle ye dulinyaa tɔ kpini, mu nu ba su beɛɛɛ beɛ sa ɔdakpa lala nɔmu mu, ii biti i biliŋi kɔyan.”

28 Ba maa nu fale mu, ɪ nye bamu agbu. Nu ba piili bee kuusi ye, “Anɛ Efeso abi, anɛ ɔdakpa Atemisi mu, ɪ gye ɔdakpa lala!”

29 Opula tɔ nu kade mu tɔ kyanɛ ɔlanba. Nu asa mu ba naa kitaɔ Gayusi maa Arisitako mu nu ba gye Masedoniya abi, nu bee buu Pɔɔli mu. Nu ba buga bamu kpee asa ɔgyanɛkpa.

30 Nu Pɔɔli daa ee biti fɛe o kpee sakɔ mu tɔ, amaa akɔɔle-gyipu mu ba man sa mu ɔkpa.

31 Nu Pɔɔli mu kyɛmine ana gbaa mu nu ba gye Asiya abɔlsa aku ba sa kɔnɔ kulɛ mu fɛe o man waa ke o kpee sakɔ mu tɔ.

32 Nu sakɔ mu be mee nu abaa kase. Aku bee kuusi ye fale, nu banɔmu mɔɔ ba ye bamu lɛɛ ndee. Nu aku mɔɔ ba bu tutɔ yege ba man nyi kutɔ mu nu kii kpee su tutɔ.

33 Nu Gyiwu abi mu ba nin Alekisanda kyɔnɛ kubu mu ansi tɔ o yile bamu ayaa tɔ tɔwe sa bamu. Nu o nyɛɛ bamu kɔbaa ye ba laato ke o lɛɛ asa mu kɔnɔ sa bamu.

34 Amaa asa mu ba maa bu fɛe Alekisanda gye Gyiwu obii mu, ba kuusi kyɛɛɛɛ fɛe kerefi anyɔ beɛ tɔwe ye, “Anɛ Efeso abi, anɛ ɔdakpa Atemisi mu, ɪ gye ɔdakpa lala!”

35 Nu kade mu tɔ ɔwɔle kyanpu yege nu sakɔ mu yege ɔlanba mu. Nu o ye, “Efeso abi, ɔkumaa nɔmu nyi fɛe anɛ ɔdakpa lala Atemisi, ye umu kubuu mu nu ki lu susu ba tye mu, umu kumu ɪ gye Efeso kade nɔmu.

36 Imu su inumu ɪ man su kamɔɔɛ-gyii, fan laato ke fan man kpala.

37 Asa mu nu fan biya nfu fale, ba man yuuri ɔdakpa kutɔ kuku, nu ba man tɔwe da anɛ ɔdakpa kyusa mu su.

38 Imu su nu Demetirisu maa mu tɔɔmaa ana be nyi fɛe ba su asin aku ba pwi bamu bire, an su kake mu nu an gyii asin kibane abɔlsa ansi tɔ. Kanin su beɛ taale ba pwi bamu asin ogyikpa tutɔ.

39 Nu fan san fan su asin aku mu, kanin bire fan naa gyii fanɛ asin ogyikpa fɛe kanan mu nu nbara mu ɪ kaapu mu.

⁴⁰ Nu an man bu mu, an biti an nye ndaga olanba nimu kipwu. Lu fee nu ba naa taase ane imu asin mu, an man su asin aku nu an taale taa kaapu to lu kuto mu su nu olanba mu waa.”

⁴¹ Nu kade mu to owule kyanpu mu maa towe inimu lowe mu, nu o yegge sakyo mu yaase to.

Krisito Asunpu mu kusun 20

Pooli kpee Masedoniya ye Giriki isowule su

¹ Olanba mu kamaa mu, Pooli sun tu Krisito akoolle-gyipu mu, nu o towe waa bamu, kala bamu, nu o lu tuto kpee Masedoniya.

² O nate tuto kyaaboo, ee towe abwaaresin yegge ee towe ee waa asa, nu o lu tuto kpee Akiya osowule su.

³ Nu o kyina tuto ibwaayi isa. Amaa saja mu nu o waa mu nfeere fee ee biti o kpee Siriya osowule su, nu o bu fee Gyiwu abi ba njina asin lu mu su. Imu su o kyegge mu nfeere bwii kamaa naa bola lu Masedoniya.

⁴ Asa mu nu ba buu mu kpee i gye Piru mu nu o lu Bereya mu-bii-nyinsa Sofata, maa Arisitako maa Sekundu mu nu ba lu Tesalonika, ye Gayusi mu nu o lu Debe, ye Timoti, taa tii Tikiku maa Tirofimu mu nu ba lu Asiya osowule su mu.

⁵ Asa animu i gyankpaa naa gyoo ane Trowa kade to.

⁶ Amaa Kesu kono kolongo mu nu i bodobodo mu nu ki man su kife tinsa kamaa to mu, an bola nkyu su lu Filipi. Lu nke nnuu kamaa mu, an naa tu bamu Trowa. Nu an gyii nke nsuno tuto.

Pooli kyiji Yutiku ba nkpa to

⁷ Nke nsuno to kake gyankpaasa mu, an ba gyanje ke an gyii Onyiripe agyito mu. Pooli maa biti fee lukaake o lu Krisito abi kubu mu ase su mu, o kyaga su towe abwaaresin mu naa fuu halu kiyiridi nsana.

⁸ Ifittla i kyo abansuru obu mu nu an gyanje kumu to mu.

⁹ Nu kiyaafole ku bu tuto nu bee tu mu ye Yutiku. O te nfansire su ee nu asin mu yegge ee gyoose. Kpali fee Pooli maa towe kyereere su mu, o taa de nsure nu o lu abansuru mu nu ki gyan su kisasapu mu su ba tiye kase, nu o wu.

¹⁰ Nu Pooli kpilge ba mu ase, ba bun mu su, taa mu abaa kyaaboo mu, nu o towe ye, “Fan man yegge i tooro fan, o san ee fute.”

¹¹ Nu Pooli bwii dii kpee abansuru mu su, naa kpee bodobodo we. Nu o bwii kyaga mu katowe su naa fuu kayke, nu o lu tuto kyun.

¹² Nu asa mu ba taa kiyaafole mu nu o san o te nkpa to mu kpee kewu. Nu asa mu nkolo i fuuli bamu.

Pɔɔli lu Trowa kpee Miletu

- 13 An gyankpaa naa taa ɔkuli lala fɛɛ pantuu bola nkyu su kpee Asosi. Tuto nu an kpee a naa taa Pɔɔli. Lu fɛɛ ɔ wula tɔwɛ ye ee biti ɔ taa ayaa to naa fɔv tuto.
- 14 An naa mu a naa gyanɛ Asosi mu, an taa mu, nu an ba Mitilene.
- 15 Imu lukaake mu, an lu tuto bola nkyu su ba Kiyɔ. Nu imu kayi maa bila ke mu, an faa nkyu kpee Samosi, nu kake sasapu mu, an naa fɔv Miletu.
- 16 Pɔɔli waa mu nfɛɛɛ fɛɛ ɔ mɛɛ ye ɔ yilɛ Efeso, ke ɔ man nyɛ ee nyita saɲa Asiya ɔsuwulɛ su. Lu fɛɛ ee biti bilɛn, fɛɛ nu ɔ taalɛ mu, o loo Gyerusalem Pentekosi kensi-gyii kake.

Pɔɔli kala Efeso Krisito abi kubu abulsa

- 17 Saɲa mu nu an fɔv Miletu mu, Pɔɔli sun tu Efeso Krisito abi kubu abulsa mu.
- 18 Ba maa ba mu asɛ mu, ɔ tɔwɛ bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu n kyina ye fane, lu kake gyankpaasa mu nu n ba fane asɛ Asiya ofuli su nfu.
- 19 Nu n biya mɛ n-yu kase taa ansi-kyu, ye awurufɔ mu nu n gyii lu ukpa libi mu nu Gyiwu abi ba biti mɛ mu su kpini sun ɔnyirɛ kusun.
- 20 Nu fan nyi fɛɛ n man taa kuto mu nu kii biti ki kye fane to mu baala fane su. Amaa n tɔwɛ abwaarɛsɪn nu n kaapu fane alandɛ su ye akpaara su.
- 21 N lɛɛ asɪn mu kesintin tɔwɛ Gyiwu abi ye Giriki abi fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ ba kyɛɛge bamu nfɛɛɛ, ke ba bwii ba lbwaarɛ asɛ, ke ba kɔɔlɛ ɔnyirɛ Yesu gyii.
- 22 “Nɔunɔu birɛ, ɪ fɔv fɛɛ n kpee Gyerusalem fɛɛ kanan mu nu Kayaayu Kyɛkyɛ mu tɔwɛ waa mɛ mu, amaa n mee nyi kuto mu nu ki biti ki waa mɛ tuto.
- 23 Kuto mu nu n nyi ɪ gye fɛɛ, kadɛ kumaa mu nu n kpee mu Kayaayu Kyɛkyɛ mu ɪ da mi kumu to fɛɛ awurufɔ ye obu kitii ɪ dɛ ɪ gyoo mɛ.
- 24 Amaa man taa mɛ nkpa tu sehn, nu n mɛɛ ku mɛ n-yu fɛɛ n gye kuto ku. Amɔɔ n kyaga mɛ kinatɛ su, ke n waa kusun mu nu ɔnyirɛ Yesu taa sa mɛ mu luwɛ. Imu ɪ gye fɛɛ n lɛɛ lbwaarɛ kabwaala Asɪn danbirasa mu kesintin kaapu.
- 25 “Nu nɔunɔu n nyi fɛɛ fane to bamu nu n natɛ tɔwɛ susu kuwura-gyii asɪn sa mu, fane ɔku man bila ye o wu mi ansi to.
- 26 Imu su ndaga, n lɛɛ n tɔwɛ fane kesintin ye nu fane ɔku kan ɔ mɛɛ nyɛ nkpa kakpaa mu, ɪ man lu mɛ asɛ.
- 27 Lu fɛɛ n man taa lbwaarɛ asɪn ku baala fane su, amaa n lɛɛ kuto kumaa tɔwɛ fane.

- 28 Imu su fɛɛ kanan mu nu ɔkusupu u ku mu nbulupu su mu, fan ku fanɛ n-yu su ye asa mu nu Kayaayu Kyirekyire mu taa waa fanɛ abaa to, ye fan ku su mu danbirasa. Fan bila Krisito abi kubu mu nu ɔ taa mu gbaa-gbaa nkalan soɔ mu.
- 29 Nu n nyi fɛɛ nu n kan kpee kamaa to mu, akuntun bee biti ba be loo fanɛ to, nu ba mɛɛ ye ba yege nbulupu mu.
- 30 Saɗa ku ii biti ɔ ba nu fanɛ to aku bee biti ba kusu yle tun atintinsa bilinɗa asin mu, ke ba butɛ akɔɔle-gyipu mu ba be buu bamu.
- 31 Imu su fan ku fanɛ n-yu su danbirasa, ke fan nyinji fɛɛ nsu nsa mu nu n maa fanɛ an kyina mu, n su ansikyu n da fanɛ ɔkumaa nɪmu kumu to kakyɔwape ye kagyanbwe.
- 32 “Nɔunbu n su fanɛ n waa lbwaare kibaa to ye mu kabwaala asin to. Mu ɪ yege nu fan dan, ke ɔ sa fanɛ mu kusee ye mu asa mu nu ɔ loɗo yla kpini.
- 33 Nu mi ansi ɪ man payɪ ɔku suwa abɛɛ mu gbɪti abɛɛ mu kaale su.
- 34 Fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fan nyi fɛɛ mɛ abaa nɪmu nu n su n sun n nye maa mɛ toɔmaa ana ato mu nu i tiri anɛ.
- 35 Kuto kumaa to mu, n kaapu fanɛ fɛɛ ɪ dagaa fan waa kusun ɔlun su kanɪn kye atiripu to. Ke fan nyinji Onyiripe Yesu kɔnɔ to asin mu ye, ‘Kakɛɛ su kusee ki kyɔ kikɔɔle.’ ”
- 36 Maa towe kanɪn luwe mu, maa bamu kpini ba muɗa amulii su kule kabwaare-kule.
- 37 Nu bamu kpini ba taa ansikyu biri mu to fwaala mu.
- 38 Kuto mu nu ku duɗi bamu ibule to gaa mu, ɪ gye maa towe bamu ye, ba man bila ye ba wu abaa. Nu ba sun mu ɔkpa kpee ɔkuli lala mu nu ku du fɛɛ pantuu mu ase.

Krisito Asunpu mu kusun 21

Pɔɔli kikpe Gyerusalem

- 1 Saɗa mu nu an barge to mu, an yii su bɔla ɔpu su kpee Kosi kade to. Nu kumu lɪkaake mu, an kpee Rodo kade to, nu an lu tuto kpee Patara kade to.
- 2 Tuto nu an nye ɔkuli lala mu nu kii kpee Fonesiya ofuli su, nu an loo kumu to naa kyun.
- 3 Anɛ ansi ɪ maa ku Kiporo kifintin mu, nu an bwii anɛ bɪna su naa fuɔ Siriya ɔsɔwule su. Nu an yle Trowa kade to, tuto maa nu bee biti bɛ lɛɛ isula ɔkuli maa to.
- 4 An maa kpilige tuto mu, an wu akɔɔle-gyipu mu nu ba bu kade mu to. Nu an kyina bamu ase nke nsunɔ. Nu Kayaayu Kyirekyire mu lɛɛ kaapu bamu, nu ba towe Pɔɔli ye ɔ man kpee Gyerusalem.

- ⁵ Amaa ane saɲa maa fuu mu, nu an bwii kyaga ane ɔkpa su. Nu ba maa bamu-ka ana ye bamu-bii ana kpini ba sun ane ɔkpa lu kade mu to ba kebuno. Tuto nu an muɲa kule kabwaare-kule.
- ⁶ Saɲa mu nu an kala abaa lowe mu, nu an loo ɔkuli lala mu to, nu ba bwii kyun kewu.
- ⁷ An kyaga ane ɔkpa su lu Tayi naa fuu Polimesi. Tuto nu an fwaala akoolo-gyipu mu, nu an kyina bamu ase kake kulun.
- ⁸ Lukaake mu, an kpee Kasariya naa loo Filipu mu nu ɔ gye abwaaresin otowepu mu aye. Nu ɔ bila ɔ gye asa asuno mu nu ba kyina lee bamu Gyerusalem ye ba barige agyito mu to ɔku.
- ⁹ Ɔ su nbii-kyusa-bii ana mu nu ba man puta bu anyin, nu lbwaare i bola bamu su ee towe mu asin.
- ¹⁰ Saɲa mu nu an san an bu tuto mu, lbwaare Otowepu mu nu bee tu mu ye Agabu lu Gyudeya ba.
- ¹¹ Maa ba ane ase mu, ɔ taa Pɔɔli kirisu mu njina mu gbaa-gbaa mu abaa ye mu ayaa. Nu ɔ towe ye, “Kayaayu Kyirekyire mu ye, ‘Fale maa nu Gyiwu abi mu nu ba bu Gyerusalem mu, bee biti ba njina kirisu nimu wuya, ke ba taa mu waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to.’ ”
- ¹² Amaa an maa nu fale asin nimu mu, anaa bamu nu ba bu Kasariya kade mu to mu, an kule Pɔɔli ye ɔ man kpee Gyerusalem.
- ¹³ Nu Pɔɔli towe ye, “Mine i waa nu fen su, nu fen yaage me kokolo kanin? Man gye kirjina mu nkun, amaa n kuula me n-yu fee n wu Gyerusalem lu Onyiripe Yesu kitu mu su.”
- ¹⁴ A maa bu fee an pupole mu kpine mu, nu an towe ye, “Onyiripe kebiti nin ki waa.”
- ¹⁵ Inimu kamaa mu an kusu kuula kpee Gyerusalem.
- ¹⁶ Akoolo-gyipu mu nu ba bu Kasariya mu aku ba sun ane kpee Gyerusalem. Nu ba taa ane kpee Kasiporo-nyin mu nu bee tu mu ye Manson mu aye nu a naa kyina tuto. Ɔ gye akoolo-gyipu agyankpaapu mu to ɔku.

Pɔɔli kpee Gyemisi ase

- ¹⁷ “Saɲa mu nu an fuu Gyerusalem mu, ane tomaa ana ba taa kensi-gyii kule ane.
- ¹⁸ Lukaake mu, anaa Pɔɔli an kpee a naa wu Gyemisi, nu Krisito abi kubu abilisa mu gbaa ba bu tuto.
- ¹⁹ Pɔɔli fwaala bamu nu ɔ kale ato mu nu lbwaare bola mu kusun su waa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to kaapu bamu kukulun-kukulun.”

20 Ba maa nu fale mu, nu ba taa bunyaa sa lbwaare. Nu ba towe Pɔɔli ye, “Ane bɔrsa, ye fu gbaa-gbaa fu, fu wu kanan mu nu Gyiwu abi ngbin-ngbin ba kɔɔle gyii ba, nu ba bila ba su Mosesi nbara mu to kenken.

21 Gyiwu abi akɔɔle-gyipu mu nu ba bu Gyerusalem nfu mu, ba nu ye fu kaapu Gyiwu abi mu nu ba bu ndendemande su mu, ye ba man buu Mosesi nbara ke ba man tɔɔe bamu-bii ana iduu, ke ba yege Gyiwu abi anaana to mu kpini.

22 Mɔne nu an biti an waa? Lu fee i waa nene bee biti ba nu fee fu ba.

23 Imu su ane nfeere mu nu an su an sa fu ndee. Asa ana aku ba bu ane ase nfu nu ba bo ntan sa lbwaare.

24 Taa bamu ke faa bamu fan kpee, naa lee fane ineesi, ke fu ka bamu amu su ako sa bamu, ke ba siye bamu amu. Ke okumaa numu o bu fee asin mu nu ba towe lu fu su mu, i man gye kesintin. Lu fee fu gbaa-gbaa fu, fu buu Mosesi nbara mu kyekyee.

25 Amaa akɔɔle-gyipu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu bɔre, an towe kyula nu an kyurɔɔ owule naa sa bamu ye, ba man gyii agyito kumaa mu nu ba dila sa odakpa abee nkalan kumaa, ke ba man gyii atɔbwaaya mu nu ba man tin bamu amu nu ba wu kibelinboni, ke ba lee bamu n-yu lu kakyu abee kanyin-biti to.”

26 Imu su lukaake mu, Pɔɔli taa asa ana mu tii mu n-yu su nu ba naa fwu bamu amu to. Nu o kpee kabwaare-sunkpa aye mu to naa yla nke mu nu amu to kifwu mu ii biti i lowe, ye saraga mu nu bee biti be lee sa okumaa numu.

Ba kitaa Pɔɔli kabwaare-sun obu lala to

27 Nke nsuno mu i maa san gberere ke i lowe mu, Gyiwu abi aku mu nu ba lu Asiya kibaafun ku su mu, ba maa wu Pɔɔli kabwaare-sunkpa aye mu to mu. Nu ba fun waa sakyo mu lu Pɔɔli su nu ba kitaa mu.

28 Nu bee kuusi bee towe ye, “Israyi abi fan kye to. Onyin numu i gye omu nu o naa katin kumaa, ee kaapu asa kpini, yege ee towe ee yii ane Israyi abi ye ane nbara mu ye kabwaare-sunkpa aye mu. Nu imu nu i bila i tii su mu i gye ye, o taa bamu nu ba man gye Gyiwu abi ba ane obu kyirekyire lala numu to ba waa kumu ineesi.”

29 Ba maa wula wu Efeso onyin mu nu bee tu mu ye Tirofimu maa Pɔɔli ba maa naa kade lala mu to mu, ba fe nfeere fee Pɔɔli taa mu kpee kabwaare-sunkpa aye mu to.

30 Nu kade mu kpini asa ba maa nu Pɔɔli asin mu, ba sile lu kade mu to abaafun kumaa ba. Ba kitaa mu bute lu kabwaare-sunkpa aye mu to, opula to nu ba tii nbuno mu.

31 Ba maa dayi Pɔɔli bee biti mu kumoo mu, asin mu a naa tu Roma abi anaakopu okusupu obilisa fee ilawu i kusu Gyerusalem kade mu kpini to.

- 32 Ɔbilisa mu taa mu kamaa to abi ye anaakɔpu mu aku kpee sakyɔ mu to. Amaa asa mu ba maa wu ɔbilisa mu ye anaakɔpu mu, nu ba yege Pɔɔli kidaye.
- 33 Nu ɔbilisa mu kpee naa kita Pɔɔli, nu ɔ yege nu ba taa agbeeleebi anyɔ nmina mu. Nu ɔ taase asa mu ye, “Anumu nin, nu mine nu ɔ waa?”
- 34 Nu asa mu aku ba ye fale, nu banumu mɔɔ ba ye bamu lee ndee. Bamu nno ɩ maa kwu-kwu su mu, ɩ yege nu ɔbilisa mu man nu asin mu kase. Nu ɔ sa kɔno ye ba taa Pɔɔli kpee anaakɔpu opula.
- 35 Ba maa taa Pɔɔli naa fuu anaakɔpu opula mu, nu bee biti ba dii loo tutɔ mu, lu asa mu ɔlanba su mu, anaakɔpu mu ba kukuri Pɔɔli ke asa mu ba man nye dayi mu.
- 36 Nu sakyɔ mu nu ba buu bamu mu, bee kuusi ye, “Fan mɔɔ mu.”

Pɔɔli kɔno lee sa asa mu

- 37 Sana mu nu anaakɔpu ba su Pɔɔli bee loo tutɔ mu, ɔ tɔwe ɔbilisa mu ye, “Naafɔ n biti fee n tɔwe fu ase.” Nu ɔbilisa mu taase mu ye, “Fii nu Giriki katɔwe?”
- 38 Nu ɔ bila bwii taase mu ye, “Man gye fu ɩ gye Egyipiti kanyin mu nu ɔ kusu yile ee ko ye ane, nu ɔ taa amɔɔpu ngbin nna kpee ofuli su mu?”
- 39 Nu Pɔɔli lee kɔno ye, “Ayee, n gye Gyiwu obii nin, nu n lu Taasu kade kpare mu nu ki bu Silisiya ɔsɔwule su mu, nu asa be nyi kumu mu. N kule fu nin, yege n tɔwe asa mu ase.”
- 40 Ɔbilisa mu maa sa mu ɔkpa mu, Pɔɔli kusu yile obu adenbi diisa su. Nu ɔ nyee bamu kɔbaa ye ba laato. Ba maa laato mu, nu ɔ tɔwe bamu Gyiwu abi katɔwe.

Krisito Asunpu mu kusun 22

- 1 Nu ɔ tɔwe ye, “Nse ana ye me-daa ana, fan nu me asin mu nu n biti n lee kɔno fane ase fale!”
- 2 Nu ba maa nu fee Gyiwu abi katɔwe to nu ɔ su ee tɔwe bamu ase mu, bamu kpini ba laato diin. Nu Pɔɔli tɔwe ye,
- 3 “N gye Gyiwu obii nin, nu ba kuvge me Taasu, Silisiya ɔsɔwule su. Amaa ba bila me Gyerusalem kade lala nimu to. Nu Gamaliye ɩ kaapu me ane naana ana nbara mu nu ba buu mu. Nu n kpan me n-yu n sun lbwaare fee kanan mu nu fan su to fale.
- 4 Nu n nyanla bamu nu ba buu Yesu ɔkpa mu naa fuu bamu lewu to. Nu n kita anyin ye akyu gbaa naa tii obu.
- 5 Nu oseepu bilisa ase ye Gyiwu kubu abilisa mu gbaa bee taale gyii fale asin nimu kesintin. Nu n bila n nye iwule n lu bamu ase fee n taa naa sa bamu brisa

ana Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kade to. Ke i sa me okpa n naa kitaa asa animu, nmina bamu taa bamu ba Gyerusalem ke ba bute bamu asu.

Pɔɔli tɔwe kanan mu nu o kɔɔle Onyirpe gyii

6 “N maa naa n kpee nu n naa tiri Damasiko kakyowape ase mu, opula to nu i nhalige mi ansi su fee bulayi maa wee usee mu lu susu ba kyaaboo me.

7 Nu n lu tiye kase nu obule ku maa taase me ye, ‘Sooli! Sooli! Mine waa nu fu nyanla me kanin?’

8 “Nu n taase ye, ‘Fu animu nin, Onyirpe?’ Nu o lee kono ye, ‘Me Yesu mu nu n gye Ganasareti-nyin nu fu nyanla mu nin.’

9 Tuto nu bamu nu ba bu me ase mu, ba wu nhaligesa mu, amaa ba man bu obule mu nu ki tawe me ase mu.

10 “Nu n taase ye, ‘Onyirpe, nene nu n waa?’ “Nu Onyirpe mu tawe me ye, ‘Kusu, ke fu kpee Damasiko. Tuto nu oku ii biti o ba tawe fu kuto mu nu lbwaare tawe yila ye fu waa.’

11 Lu kanan mu nu i nhalige mi ansi su mu, i yege nu n biliji gyaatanapu. Nu me birisa ana mu nu ba bu me ase mu ba kitaa me kibaa to kpee Damasiko.

12 “Nu onyin ku bu tuto nu bee tu mu ye Ananiyasi. Nu ee sun lbwaare ee buu Gyiwu abi nbara mu kyekyee su, nu Gyiwu abi mu nu ba te tuto mu, ba su beere ba sa mu.

13 Nu o ba me ase ba yile tawe me ye, ‘Me birisa Sooli, fu ansi i bugi.’ Nu opula to nu mi ansi a bugi nu n wu mu.

14 “Tuto nu o tawe me ye, ‘Ane naana ana lbwaare i lee fu yila fee fu bu mu kebiti, ke fu wu mu kiyaafole kyrekyre Yesu mu, ke fu nu mu asin mu lu mu kono to.

15 Ke fu baa fu gye mu kesintin ogyipu sa asa kpini, lu kuto mu nu fu wu nu fu nu mu su.

16 Nu mine nu fu bila fu gyoo? Kusu yile ke fu yege ba gyee fu lbwaare kekyugye ke o taa fu alibi kee fu, ke fu tu Onyirpe kitu.’

Yesu sun Pɔɔli kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase

17 “Sana mu nu n bwii kpee Gyerusalem nu n kpee n kule kabwaare-kule kabwaare-sunkpa aye mu to mu, n nye ansi su kileekaapu.

18 Nu n wu Onyirpe Yesu nu o tawe me ye, ‘Waa bilen lu Gyerusalem, lu fee fu kesintin asin mu nu fii biti fu gyii lu me n-yu su mu, ba mee ye ba kɔɔle gyii.’

19 “Nu n tawe ye, ‘Onyirpe, bamu gbaa-gbaa be nyi kanan mu nu n loo bamu kabwaare kulekpa ibu ana to, n dayi yege n kitaa bamu nu ba kɔɔle fu gyii mu n kpee n tii obu.

20 Sana mu nu bee moo fu kesintin ogyipu Sitefen mu, n yile tuto kyula mu kelewu mu, nu me i ku bamu nu ba moo mu mu ikaale su.

- 21 Nu Ɔnyirɛ mu tɔwɛ mɛ yɛ, “nate, n biti n sun fu lu nfu kpee kata-kata bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase”.’ ”
- 22 Nu asa mu ba nu Pɔɔli katɔwɛ naa fuɔ mu asin mu nu ɔ tɔwɛ fale su. Tuto nu ba diyaa bamu ibule kuusi yɛ, “Fan lɛɛ ɔnyin nɔmu lu kase su, ɔ man dagaa maa bila kyina nkpa tɔ.”
- 23 Saɲa mu nu bee kuusi bɛɛ lɛɛ bamu ikaale bee fugiti, yɛgɛ bɛɛ waa apurutiti mu,
- 24 nu anaakɔpu ɔbilisa mu sa kɔnɔ yɛ ba taa Pɔɔli loo bamu kɪkpaara su. Kɛ ba tɪɲɛ mu taase mu kutɔ mu nu ɔ waa, nu bee kuusi bɛɛ wurigɛ mu su kanɪn.
- 25 Amaa saɲa mu nu ba ηmina Pɔɔli kɛ ba bun mu tɪɲɛ mu mu, ɔ taase ɔbilisa mu nu ɛɛ ku anaakɔpu kɪlfa su mu yɛ, “I de ɔkpa fɛɛ ba tɪɲɛ ɔmu nu Roma obii ba kɔɔlɛ mu fɛɛ odibii, nu ba man pɪta gyii mu asin kɛ ba bun mu kupwɛ?”
- 26 Saɲa mu nu ɔbilisa mu nu ɛɛ ku anaakɔpu kɪlfa su mu nu kanɪn mu, ɔ naa kase asin mu sa anaakɔpu kpini ɔbilisa mu. Nu ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Roma abi ba kɔɔlɛ ɔnyin nɔmu fɛɛ odibii nɪn, amaa ku kutɔ mu nu an biti an waa?”
- 27 Imu su anaakɔpu ɔbilisa mu naa taase Pɔɔli yɛ, “Tɔwɛ mɛ, Roma abi ba kɔɔlɛ fu fɛɛ odibii?” Nu Pɔɔli lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Ɔɛhn, n gye.”
- 28 Nu anaakɔpu ɔbilisa mu yɛ, “N nyita afulee gaa pɔyɪ nu Roma abi ba kɔɔlɛ mɛ fɛɛ odibii.” Amaa Pɔɔli lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Mɛɛ mɛ birɛ ba kuɔgɛ mɛ nɪn fɛɛ Roma odibii.”
- 29 Imu su bamu nu ba daa bee biti fɛɛ ba taase Pɔɔli kɔnɔ tɔ asin mu, ba bwii kamaa bilen. Nu ɪ waa anaakɔpu ɔbilisa mu gbaa kufuu fɛɛ maa yɛgɛ nu ba ηmina Pɔɔli yɛgɛ ɔ gye Roma obii.

Pɔɔli yɪɛ Gyiwu abi kubu-kubu abilisa mu ansi tɔ

30 Anaakɔpu ɔbilisa mu maa biti o wu kutɔ kulɔn mu nu Pɔɔli dan waa su nu Gyiwu abi bɛɛ pwɪ mu mu, imu su lukaake mu, ɔ yɛgɛ nu ba saɲɛ Pɔɔli. Nu ɔ tu Gyiwu abi aseepu bilisa yɛ bamu kubu-kubu abilisa mu ba sare. Tuto nu ɔ biya Pɔɔli ba yɪɛ bamu ansi tɔ.

Krisito Asunpu mu kusun 23

- 1 Nu Pɔɔli ku kubu-kubu abilisa mu kyimm, nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ tɔɔmaa ana, n nyi mɛ kɔkɔɔ tɔ fɛɛ lu mi kusun mu nu n sun sa lbwaare ba fuɔ ndaga, ɪ burɔn lbwaare ase.”
- 2 Opula maɲa tɔ nu oseepu bilisa ase Ananiyasi mu, sa bamu nu ba yɪɛ tiri Pɔɔli mu kɔnɔ yɛ, ba da mu kɔnɔ su.
- 3 Nu Pɔɔli lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Kɪda nu lbwaare ii biti ɔ da fu gbaa fu, fu kebunbun ansi wuya. Fu kyina tuto bɔla nbara su tale mɛ, amaa yɛgɛ fu gbaa-gbaa fu, fu fɔyɪ nbara, lu fɛɛ fu sa kɔnɔ yɛ ba da mɛ kɔnɔ su.”

4 Bamu nu ba yile tiri Pɔɔli mu, ba taase mu ye, “lbwaare oseepu bilisa ase nu fu saale fale?”

5 Nu Pɔɔli lee kɔnɔ ye, “Me tomaa ana, n man nyi fee ɔ gye lbwaare oseepu bilisa ase nin. Kpali fee ba kyurɔɔ yila ye, ‘Man towe asin libi gyaga obilisa mu nu ee ku fu asa su.’ ”

6 Pɔɔli maa ba bu fee asa mu aku ba gye Sadusi nu aku mɔɔ ba gye Farasii abi mu, ɔ towe ye, “Me tomaa ana, ngbaa me n gye Farasii nin, me-se gbaa gye Farasii obii nin. Kelewu kyinji tamaa mu nu n su su, nu bee gyii me asin fale.”

7 Maa towe kanin asin mu, nu umɔɔre i tye Sadusi ye Farasii abi mu nsana. Nu kubu mu ki barige to anyɔ.

8 (Sadusi abi mu ba man kɔɔle gyii fee kiwu kyinji abee lbwaare nbɔɔ abee n-yaayu i bu to, amaa Farasii abi bure ba kɔɔle umu kpini gyii.)

9 Nu olanba mu waa ɔlon. Nu nbara akaapupu mu nu ba gye Farasii abi mu, ba kusu yile bee gyii umɔɔre ɔlon su ye, “An man wu alibi aku lu ɔnyin numu su. Akuto fee lbwaare Kayaayu abee lbwaare kabɔɔ ku i towe mu ase.”

10 Saɔa mu nu olanba mu nye akɔɔ gaa mu, kufuu ki kita anaakɔpu obilisa mu, fee be kan bute Pɔɔli kyate to. Imu su ɔ sa mu anaakɔpu kɔnɔ fee, ba kpilige loo sakɔɔ mu to naa gbebi Pɔɔli kɔɔle lu bamu ase, ke ba taa mu kpee anaakɔpu opula.

11 Lukaake kagyanbwe mu, Onyiripe Yesu ba yile mu ase, towe mu ye, “Nye kɔkɔɔ! Fee kanan mu nu fu lee me kesintin mu kaapu Gyerusalem mu, kanin maa nu i dagaa fee fu bila lee me asin mu kaapu Roma kade gbaa.”

Ba ɣmina fee ba mɔɔ Pɔɔli

12 Kayi maa ke mu, Gyiwu abi aku ba waa kɔnɔ bɔ ntan ye, ba man dan mɔɔ Pɔɔli mu, ba mee ye be gyii nu ba mee ye be nuu.

13 Bamu nu ba waa kanin kɔnɔ mu ba kyɔ asa adina.

14 Nu ba kpee bamu aseepu bilisa ye abilisa mu ase naa towe bamu ye, “An bɔ ntan ye an man dan mɔɔ Pɔɔli, an mee ye i gyii.

15 Imu su nbunbu fu ye kubu-kubu abilisa mu, fen sun naa towe anaakɔpu obilisa mu ye, o bwiiyaa Pɔɔli ba fane ansi to. Ke fan waa fee fen biti fan loɔɔ nu mu asin mu to danbirasa. Imu su an kuula ane n-yu fee, nu ba kan ba su mu bee ba mu, pɔyi ke ɔ fuu nfu mu an biti a mɔɔ mu ɔkpa to.”

16 Amaa Pɔɔli kawupa-bii maa nu kanan mu nu ba ɣmina mu, nu o kpee naa loo anaakɔpu mu aye, naa towe Pɔɔli.

17 Nu Pɔɔli tu anaakɔpu abilisa mu ɔku, nu ɔ towe mu ye, “Taa kyaafɔle numu kpee fane ɔkusupu obilisa ase. ɔ su asin kpare ku ɔ towe mu.”

18 Imu su ɔ taa mu kpee ɔkusupu obilisa mu ase. Nu ɔ towe mu ye, “Pɔɔli mu nu an taa ba tii obu mu, i tu me. Nu ɔ ye n taa kyaafɔle numu ba fu ase, lu fee ɔ su asin aku ɔ towe fu.”

19 Nu Anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa mu, kitaa kɪyaafɔle mu kɪbaa tɔ lu tkaa su. Nu ɔ taase mu ye, “Mɪne asɪn nu fu su fu tɔwe mɛ?”

20 Nu Pɔɔli kawɔpa-bii mu tɔwe mu ye, “Gyiwu abi abɪlsa mu ba tɔwe kyula ye, bee biti ba kulɛ fu fɛɛ fu taa Pɔɔli ba kubu-kubu abɪlsa mu ase ɔkɛ. Kɛ ba pɪna fu ye bee biti ba lɔŋɔ nu mu asɪn mu tɔ danbirasa.

21 Amaa man kyula sa bamu. Lu fɛɛ asa mu tɔ aku ba kyo asa adina be bun afitiri tɔ bee gyoo mu. Nu ba bɔ ntan fɛɛ ba man dan mɔɔ mu mu, ba mɛɛ ye be gyii nu ba mɛɛ ye be nuu. Imu su ba kuula bamu n-yu bee gyoo ba nu lu fu ase kɛ ba waa.”

22 Nu anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa da kɪyaafɔle mu kumu ye, “Man kan tɔwe ɔku fɛɛ fu tɛɛ ba tɔwe fale asɪn nɪmu sa mɛ.” Nu ɔ lɛɛ mu ɔkpa.

Ba taa Pɔɔli kpee Kasariya

23 Tutɔ mu nu anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa mu, tu mu kamaa tɔ abɪlsa anyɔ sa bamu kɔnɔ ye, “Fan lɛɛ anaakɔpu anyɔ, ye igbanje adiipu adusunɔ, ye akpe atuupu alfa anyɔ. Kɛ fan kuula fanɛ n-yu kɛ fan lu nfu ndaga kagyanbwe kerefi akpanɔ kpee Kasariya.

24 Fan sa Pɔɔli gbaa igbanje aku, kɛ fan ku mu su naa fuɔ ɔsuwule ɔkusupu Felisi ase.”

25 Nu ɔ kyurɔɔ ɔwule naa sa Felisi. Ɛɛ tɔwe ye,

26 “Mɛ anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa Kilodiyo Lisiya ɪ kyurɔɔ fale ɔwule nɪmu n sa fu Ɔsuwule ɔkusupu kpare Felisi. “N fwaala fu.

27 “Gyiwu abi aku ɪ kitaa ɔnyɪn nɪmu ye bee biti ba mɔɔ mu. N maa bu fɛɛ ɔ gye Roma odibii mu, nu maa mɛ ayaafɔle an kɔɔle mu yege.

28 Nu n maa biti n bu kutɔ mu nu ɔ waa nu bɛɛ pwu mu mu, n taa mu ba bamu kubu-kubu abɪlsa mu ansi tɔ.

29 N bu fɛɛ asɪn mu nu ba su bɛ pwu mu mu, ɪ gye bamu Gyiwu abi nbara asɪn nɪn. Amaa n man wu alibi mu nu ɔ waa nu ɪ dagaa fɛɛ ba mɔɔ mu abɛɛ ba tii mu obu.

30 N maa nu fɛɛ Gyiwu abi aku ba ηmina fɛɛ ba mɔɔ mu mu, n waa bilɛn taa mu biya fu. Nu n tɔwe mu apwɪpu mu ye ba ba pwu mu fu ansi tɔ.”

31 Imu su anaakɔpu mu ba waa kanan mu nu ba sa bamu kɔnɔ mu. Kagyanbwe maŋa nu ba taa Pɔɔli kpee naa loo Antipatirisi.

32 Lukaake mu anaakɔpu mu nu ba naa ayaa tɔ mu, ba bwii kpee bamu anaakɔpu opula. Nu igbenje adiipu mu ba taa mu kpee Kasariya.

33 Anaakɔpu mu ba maa fuɔ Kasariya mu, ba taa ɔwule mu sa Ɔsuwule ɔkusupu mu, nu ba taa Pɔɔli waa mu abaa tɔ.

34 Maa kale ɔwule mu, nu ɔ taase Pɔɔli ɔsuwule kulɔn mu nu ɔ lu su. Maa bu fɛɛ Pɔɔli lu Silisiya ɔsuwule su mu,

³⁵ nu ɔ tɔwɛ Pɔɔli ye, “Nu fu apwupu ba kan ba mu, n biti n nu fu ase.” Nu ɔ sa kɔnɔ fɛɛ ba naa ku mu su Owura lala Herodi lenbu tɔ.

Krisito Asunpu mu kusun 24

Gyiwu abi ba pɔɔli Felisi ansi tɔ

¹ Pɔɔli maa fuu Kasariya nke nnuu kamaa tɔ mu, oseepu bilisa ase Ananiyasi ye abilisa aku ye loya mu nu bɛɛ tu mu ye Tetulu ba ba. Nu ba taa bamu asin pwusa ba pɔɔli ɔsɔwule ɔkusupu Felisi ansi tɔ.

² Saɗa mu nu ba tu Pɔɔli ba loo tutɔ mu, nu Tetulu taa asin tuu ɔkusupu Felisi ansi tɔ. Nu ɔ ye, “ɔsɔwule ɔkusupu kpare, fu ɔsɔwule kikitaa danbirasa su mu, an nye kayi yuuli gaa, nu lu fu kanyaasin su mu, fu yege nu atɔ damante a loɗo sa anɛ ɔsɔwule nɔmu su.

³ Katin kumaa ye ɔkpa kumaa nɔmu su mu, an taa kensi-gyii kɔɔle fu awaasa mu, nu an fwaala fu gaa.

⁴ Amaa kanan mu nu n man nyita fu saɗa su mu, n kule fu fɛɛ fu nu anɛ ase gberɛɛ lu ɔnyin nɔmu asin su.

⁵ An wu ɔnyin nɔmu maa gye alibi wuya, nu ɔ su kamɔɔre-gyii ɛ kɔla Gyiwu abi dulinyaa tɔ kpini. Nu ɔ bila ɔ gye kubu mu nu bɛɛ tu kɔmu ye Nasarene mu ɔgyankpaapu.

⁶ Nu naafɔɔ ɔ biti fɛɛ ɔ taa ineesi waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu an kɔtaa mu. [Naafɔɔ an daa biti fɛɛ i gyii mu asin fɛɛ kanan mu nu anɛ nbara i kaapu mu.

⁷ Amaa anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa Lisiya ba bute kɔɔle mu ɔlun su lu anɛ abaa tɔ.

⁸ Nu ɔ sa kɔnɔ ye mu apwupu ba ba fu ansi tɔ.] Nu fu gbaa-gbaa fu tuu mu tɔ ku mu, fii biti fu wu fɛɛ asin mu nu an taa an pɔɔli mu mu, i gye kesintin.”

⁹ Nu Gyiwu abi mu ba yile kyula ye asin mu nu ba taa pɔɔli mu mu, kpini i bu tɔ kanin.

Pɔɔli lɛ mu kɔnɔ Felisi ansi tɔ

¹⁰ ɔsɔwule ɔkusupu maa sa Pɔɔli ɔkpa ye ɔ tɔwɛ mu, nu ɔ tɔwɛ ye, “N nyi fɛɛ fu i gye asin ogyipu danbirasa lu Gyiwu ɔsɔwule nɔmu su nsu damante. Imu su i waa mɛ ɔkɔn fɛɛ fu ansi tɔ nu n biti n tɔwɛ mɛ asin.

¹¹ Fu taale taase ke fu wu fɛɛ i waa fɛɛ nke kudu anyɔ nɔmu nu n kpee Gyerusalem n naa sun lbwaare.

¹² Nu mɛ apwupu banɔmu ba man wu n maa gyii imɔɔre kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, abɛɛ n maa fun n waa asa kabwaare-kule igyanɛkpa, kade mu tɔ katin ku.

- 13 Nu ba mɛɛ taale kaapu tɔ asin mu nu ba tun gyaga mɛ su fale, fɛɛ ɪ gye kesintin.
- 14 Amaa n kyula fɛɛ Yesu Okpa mu nu ba ku fɛɛ ɪ gye alibi okpa mu, kɪmu kɪkaapu nu n su n sun anɛ naana ana lbwaare. Nu kuto kumaa mu nu ba kyurɔɔ waa Mosesi nbara iwule tɔ, ye lbwaare Atɔwɛpu iwule tɔ mu n kɔɔle umu kpini gyii.
- 15 Nu n su tamaa lbwaare asɛ fɛɛ kanan mu nu anyɪn banɪmu gbaa ba su mu, ye saɲa ku ii biti ɔ ba nu lbwaare ii biti o kyinji bamu nu bamu ikpa i kyiiigi ye bamu nu bamu ikpa ɪ man kyiiigi lu lewu tɔ.
- 16 Imu su n kpan mɛ n-yu, n waa kuto mu nu kɪ burɔn lbwaare ye nyɪmisa asɛ.
- 17 “N maa lu Gyerusalem nsu damantɛ kamaa mu, n bwii kpee tuto, taa afulee ba ye sa mɛ asa, kɛ n taa kekɛɛ sa lbwaare.
- 18 N maa dan luwe mɛ ineesi kɪfwu mu, nu n waa inɪmu mu, nu mɛ apwɪpu mu ba wu mɛ kabwaare-sunkpa aye mu tɔ. Amaa ba man wu oku mɛ asɛ, nu n man waa ilawu ku.
- 19 Amaa Gyiwu abi aku mu nu ba lu Asiya kɪbaafun ɪ kyina ba bu tuto. Nu naafɔɔ n waa alibi aku mu, bamu ɪ dagaa fɛɛ ba ba pwu mɛ fu ansi tɔ.
- 20 Abɛɛ yege asa anɪmu ba tɔwe alibi mu nu ba wu lu mɛ su saɲa mu nu n kpee naa yɪle kubu-kubu abɪlsa mu asɛ mu.
- 21 Amaa saɲa mu nu n yɪle bamu ansi tɔ mu, kuto kulɔn nkɔn nu n kuusi tɔwe bamu ye, ‘Kelewu kyinji asin mu nu n tɔwe nu ndaga ba pwu mɛ fu ansi tɔ fale.’”
- 22 Nu ɔsɔwɔle okusupu Felisi mu nu ɔ wɔla o nyi Yesu Okpa asin mu su mu, o nin asin mu naa yɪla kake pupwɛ. Nu ɔ tɔwe ye, “Anaakɔpu Okusupu Lisiya kan ba mu, n biti n ku fu asin mu tɔ.”
- 23 Nu ɔ sa anaakɔpu mu obɪlsa kɔnɔ ye, ɔ taa Pɔɔli naa ku mu su danbirasa. Kɛ ɔ man yege mu n-yu ɪ nyan mu, kɛ ɔ sa okpa kɛ mu asa ba ba bɔɔ mu su kɛ ba kyɛ mu tɔ.
- 24 Nkɛ kalisa nku kamaa mu, Felisi maa mu-ka Durusila mu nu ɔ gye Gyiwu-kyu mu ba ba. Nu o sun tu Pɔɔli, nu ɔ yege nu Pɔɔli tɔwe Yesu Krisito kɪkɔɔle-gyii mu tɔ asin sa mu.
- 25 Pɔɔli maa mǎá su ɛɛ tɔwe nbara kyiiigisa asin ye n-yu kɪkita ye lbwaare katale mu nu kii biti kɪ ba mu, ɪ waa Felisi kufuu. Nu ɔ ye, “I kukwɛ kanɪn, nate. Nu n kan nye saɲa mu n biti n tu fu.”
- 26 Tuto mu yege ɛɛ waa tamaa fɛɛ Pɔɔli ii biti ɔ sa mu afulee kɛ ɔ yege mu. Imu su saɲa kumaa mu, ee sun ɛɛ tu Pɔɔli nu bee biri aligyima.

27 Nsu nyo kamaa mu ba lɛɛ Felisi nu ba taa Pokiyu Fesitu ba yii mu ayaa to. Amaa Felisi maa biti fɛɛ ɔ waa kuto ku bola Gyiwu abi ansi mu, ɔ yege nu Pɔɔli san o tii obu.

Krisito Asunpu mu kusun 25

Fesitu gbaa ba gyii Pɔɔli asin mu

- 1 Nu Fesitu maa ba Kasariya fɛɛ ɔsuwule ɔkusupu mu, imu nke nsa kamaa mu, ɔ lu tuto kpee Gyerusalem.
- 2 Nu aseepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa ba taa Pɔɔli asin mu naa tuu mu ansi to.
- 3 Nu ba kule Fesitu gaa fɛɛ ɔ waa bamu kokolo biti sa bamu. Imu i gyɛ fɛɛ ɔ yege Pɔɔli ɔ lu Kasariya ba Gyerusalem. Kpali fɛɛ ba waa bamu nfɛɛɛ ye ba naa bun ɔkpa to, ke ba nye moɔ Pɔɔli.
- 4 Nu Fesitu lɛɛ kono ye, “Pɔɔli tii obu Kasariya, nu i mee ye i kyɛɛɛɛ me gbaa-gbaa me n biti n kpee tuto.
- 5 Fan lɛɛ fane abilisa aku ke maa bamu a kpee Kasariya. Nu fan kan fan su onyin mu asin libi aku mu, ke fan naa mu fan towe.”
- 6 Fesitu maa kyina bamu ase fɛɛ nke nburuwa abɛɛ nke kudu kamaa to mu, ɔ lu tuto kpee Kasariya. Kayi ki maa ke mu, ɔ naa kyina asin ogyikpa kagya su. Nu ɔ sa kono ye ba taa Pɔɔli ba mu ansi to.
- 7 Saja mu nu Pɔɔli ba tuto mu, Gyiwu abi abilisa mu nu ba lu Gyerusalem ba tuto mu, ba yile kyaaboo mu. Nu bɛɛ tin atintinsa bɛɛ gyaga mu su, amaa yege ba mee taale kaapu imu kase.
- 8 Nu Pɔɔli lɛɛ asin mu kono ye, “N man waa alibi aku lu Gyiwu abi nbara su, abɛɛ kabwaare-sunkpa aye mu to, abɛɛ Roma Owura lala Kayisa.”
- 9 Amaa Fesitu maa biti fɛɛ ɔ waa Gyiwu abi kokolo biti su mu, ɔ taase Pɔɔli ye, “Fii biti fɛɛ n kpiya fu Gyerusalem, ke n naa gyii fu asin mu nu bɛɛ pwu fu fale su mi ansi to abɛɛ?”
- 10 Nu Pɔɔli lɛɛ kono ye, “Nbuibu n yile opula mu nu Roma Owura lala Kayisa ee gyii asin mu, nu i dagaa be gyii me asin. Amaa Gyiwu abi bire n man waa bamu alibi aku, fɛɛ kanan mu nu fu gbaa-gbaa fu, fu nyi fale.
- 11 Fɛɛ nu me asin aku a bun me kupwe, nu i dagaa fɛɛ n wu bire, man kina kumu. Amaa asin mu nu ba tin gyaga me su fale, nu i man gye kesintin mu, ɔku mee taale lɛɛ me sa bamu. Imu su n biti n taa me asin mu naa tuu Kayisa ansi to.”
- 12 Nu Fesitu maa mu atowe kyatɔpu ba maa towe lwe kamaa mu, ba towe Pɔɔli ye, “Fu maa tɛɛ towe ye fu taa fu asin kpee Kayisa ansi to mu, Kayisa ansi to nu fii kpee.”

Fesitu buu Pɔɔli asin mu sa Owura Agiripa

- 13 I maa gyii nke nku kamaa to mu, Owura Agiripa ye mu pɔkyu Benisi ba kpee Kasariya ba naa fwaala ɔsuwɔle ɔkusupu Fesitu.
- 14 Ba maa kyina tuto nke nku mu, Fesitu towe Pɔɔli n-yu su asin sa owura Agiripa ye, “Onyin ku bu to nu Felisi yegɛ nu o tii obu.
- 15 Saɲa mu nu n kpee Gyerusalem mu, aseepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa ba biya Pɔɔli asin pwusa mi ansi to, nu bee biti fɛɛ n bun mu kupwe.
- 16 “Nu n towe bamu ye, ɪ man gye anɛ Roma abi adɔdaa-sin fɛɛ a bun ɔku kupwe, amɔɔ maa bamu nu ba pwu mu mu, ba gyanɛ ke ba gyii asin mu pɔyl ke ba bun mu kupwe
- 17 Saɲa mu nu bamu abilisa ba buu me ba nfu mu, n man taa asin mu kpu kase. Amaa imu lukaake mu, n kpee naa kyina asin mu ogyikpa, nu n sa kɔnɔ ye ba taa onyin mu ba tuto.
- 18 Amaa saɲa mu nu mu apwupu ba kusu yile mu, ba man taale kaapu to asin libi mu nu n da fe nfeere mu iku lu mu su.
- 19 Amaa asin mu nu ba nye lu mu su ɪ gye maa bamu kabwaare-sunkpa kamɔɔre-gyii, ye onyin ku mu nu bee tu ye Yesu nu o wu mu, nu Pɔɔli ɪ towe fɛɛ ɔ san ɔ te nkpa to.
- 20 Nu asin nimu kimeegɛ to ɪ kitaa me nfeere. Imu su n taase mu ye, ‘Fii biti fɛɛ fu kpee Gyerusalem ke ba naa gyii fu asin nimu tuto abee?’
- 21 Amaa Pɔɔli maa kule fɛɛ ee biti ɔ baa o tii obu mu, naa fuu saɲa mu nu Roma Owura lala Kayisa ii biti o gyii mu asin mu, kanin su n kitaa mu n yila naa fuu saɲa mu nu n biti n taa mu naa sa owura lala Kayisa.’ ”
- 22 Nu Owura Agiripa towe Fesitu ye, “Me gbaa-gbaa me n biti fɛɛ n nu lu onyin nimu ase.” Nu Fesitu lee kɔnɔ ye, “Okɛ fii biti fu nu lu mu ase.”

Pɔɔli ba yile Agiripa maa Benisi ansi to

- 23 Imu su lukaake mu Owura Agiripa maa mu-pɔkyu Benisi ba suu-to, nu asa ba taa beere sa bamu, nu anaakɔpu abilisa lala ye kade mu to abilisa ba naa gyanɛ asin ogyikpa mu. Nu Fesitu sa kɔnɔ nu ba naa biya Pɔɔli.
- 24 Nu Fesitu kusu towe ye, “Owura Agiripa ye fane mu nu fan gyanɛ anɛ ase nfu kpini fan nu asin nimu. Onyin nimu nu Gyiwu abi kpini ba kule me lu Gyerusalem ye Kasariya nfu fɛɛ ɔ man dagaa maa bila kyina nkpa to.
- 25 N wu fɛɛ ɔ man waa alibi mu nu ɔ dagaa lewu. Amaa lu fɛɛ ɔ maa taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa su mu, n waa me nfeere fɛɛ n kpia mu Roma.
- 26 Amaa n man nye asin kitii mu nu n kyɔrɔɔ naa sa me Owura lala Kayisa. Imu su n taa mu ba fane ansi to, fonfon fu owura Agiripa, fɛɛ an kan ku mu asin mu to mu, n nye asin ku lu mu su ke n kyɔrɔɔ.

27 Lu fɛɛ ɪ man su kase fɛɛ n lɛɛ obu tiipu kyase Owura Kayisa, yɛgɛ n man kaapu tɔ asɪn mu nu bɛɛ su ba pwu mu.”

Krisito Asunpu mu kusun 26

Pɔɔli bwii buu mu kɔnɔ tɔ asɪn mu sa Agiripa

1 Nu Owura Agiripa tɔwɛ Pɔɔli yɛ, “Nbunbu ɔkpa dɛ sa fu fɛɛ fu tɔwɛ fu asɪn.” Nu Pɔɔli kusaa mu kɪbaa piili ɛɛ tɔwɛ yɛ,

2 “Owura Agiripa, ɪ gye kumu ɔkɔn sa mɛ fɛɛ ndaga n maa yɪlɛ fu ansi tɔ n biti n lɛɛ kɔnɔ lu asɪn mu nu Gyiwu abi ba tɪn gyaga mɛ su fale kpini.

3 Fɔnfɔn fɛɛ fu bɪrɛ fu nyi Gyiwu abi anaana tɔ kpini yɛ bamu umɔɔrɛ-libi. Imu su n kulɛ fu fɛɛ fu nye kɔkɔlɔ kɛ fu nu mɛ asɛ.

4 “Gyiwu abi kpini be nyi mɛ kakyɪna tɔ lu koo mi kibi tɔ. Nu be nyi kanan mu nu n du mɛ gbaa-gbaa mɛ ɔsuwulɛ su yɛ Gyerusalem tɔ.

5 Nu bee biti ba gyii kesintin mu, ba wɔla be nyi mɛ koo didaa fɛɛ, n kyina n gye Farasii kubu mu nu kɪ gye anɛ kabwaarɛ-sun, nu kɪ su anɛ nbara kyɛkyɛɛ mu ɔku.

6 Ndaga n yɪlɛ nfu nu bɛɛ tale mɛ, lu fɛɛ n su tamaa lu asɪn mu nu lbwaarɛ da mu kɔkɔlɔ su sa anɛ naana ana mu su.

7 Fale kɔkɔlɔ mu nu lbwaarɛ da mu su, nu Israyɪ abi nbunɔ kudu anyɔ ba su tamaa yɛ bee biti ba nye su, nu bee sun lbwaarɛ kakyɔwape yɛ kagyanbwɛ. Owura danbrasa, fale tamaa numu su nu Gyiwu abi mu bɛɛ pwu mɛ.

8 Mɪnɛ ɪ waa nu ɪ bulun sa fanɛ Gyiwu abi nu fan mɛɛ kɔɔlɛ fen gyii fɛɛ lbwaarɛ i kyinjɪ alewupu?

9 “Mɛ gbaa-gbaa mɛ n daa kɔɔlɛ gyii fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ n waa kutɔ kumaa mu nu n taalɛ waa kun Yesu Kanasareti-nyɪn mu kitu.

10 Nu kanɪn gbaa nu n waa Gyerusalem kadɛ tɔ. N nye ɔlun lu aseepu bilisa asɛ n naa n kɪtaa lbwaarɛ asa tii obu. Nu saɲa mu nu ba mɔɔ bamu mu, mɛ kɔnɔ ki tii su.

11 Saɲa kumaa n kpee Gyiwu abi kabwaarɛ-kulɛ igyanɛkpa, nu n yɛgɛ nu bɛɛ nyanla bamu. Nu n nyan bamu ba tɔwɛ nbusaa asɪn gyaga Yesu su. Lu fɛɛ kanan mu nu n kisi bamu su mu, n kpee asa ndɛ su n naa nyanla bamu.

Pɔɔli tɔwɛ kanan mu nu ɔ gyanɛ Yesu nu ɔ kɔɔlɛ mu gyii

12 “Kanɪn asɪn numu su nu n kyina naa kɔɔlɛ ɔwulɛ yɛ ɔlun lu aseepu bilisa mu asɛ, nu n kpee Damasiko.

13 Mɛ Owura danbrasa, n maa kpee nu ɪ naa fuu kakyɔwape asɛ mu, nu n wu fitila ku lu susu kɪ ɲalige kɪ kyɔ kyɔwɛ ba kyaabɔɔ maa bamu nu anaa mu.

14 Nu ane kpini an tye kase, nu n nu obule ku maa towe Hibriwu katowe to ye, 'Sooli, Sooli, mine i waa nu fu nyanla me kanin? I bulun sa fu fee fu maa koo ye mi kebiti'.

15 "Nu n taase ye, 'Fu animu nin, Onyiripe?' Nu Onyiripe towe ye, 'Me Yesu mu nu fu nyanla mu nin.

16 Amaa kusu yile fu ayaa su. N lee me n-yu kaapu fu, ke n taa fu waa me kyaafole ye mi kesintin ogyipu. Nu kuto mu nu fu wu lu me n-yu su, ye ato mu nu n biti n lee kaapu fu mu, ke fu taa towe asa.

17 N biti n sun fu kpee fu gbaa-gbaa fu asa ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase, ke n malige fu lu bamu abaa to.

18 Ke fu naa bugi bamu ansi, ke fu lee bamu lu kitentenbiri to ba fitla to. Ke fu lee bamu lu Sitaane olun to ba lbwaare ase. Ke bamu nu bee biti ba koole gyii mu, ba nye alibi kitaakae, ke ba nye okyinakpa mu nu lbwaare lonjo yila sa mu asa mu.'

Pooli towe mu kusun waasa sa Agiripa

19 "Imu su, Owura Agiripa, n man waa kusu to olun sa kileekaapu mu nu ki lu susu mu.

20 Kanin su n gyankpaa towe asin nimu sa Damasiko abi, ye Gyerusalem abi. N bila towe sa bamu nu ba bu Gyudeya osuwule su kpini, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi. N naa towe bamu ye ba kyeege bamu nfere lu alibi to, ke ba ba lbwaare ase, ke ba waa imu nu i kaapu fee ba yeege libi kiwaa.

21 Lu inimu su nu Gyiwu abi ba kita me kabwaare-sunkpa aye mu to, nu bee biti ba moo me.

22 Amaa lbwaare i kye me to ba fvu ndaga kake nimu. Imu su nu n yile nfu n lee Yesu kesintin asin n kaapu asa kpini. Nu asin mu nu lbwaare atowepu ye Mosesi towe yila ye ii biti i ba mu, imu asin manja nu n towe fale.

23 Asin mu i gye ye, i dagaa fee Omu nu lbwaare wola lee mu maa gyii awurufo, ke o baa o gye kelewu kyiji to ogyankpaapu, ke o towe fitla mu asin sa Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi kpini."

24 Pooli maa lee mu asin mu kase kanin mu, nu Fesitu tin mu su punte ye, "Pooli, fu loo ibun nin? Fu owule kinyi kibansa i yeege nu fu nfere i nyita."

25 Nu Pooli lee kono ye, "Osuwule Okusupu Fesitu, n mee loo ibun nin, n towe kesintin asin mu nu kanyaasin bu imu to.

26 Owura Agiripa, n koole gyii fee fu gbaa fu nyi asin nimu su. Imu su nu n yile kinyin to, n towe fale. Nu asin mu nu n towe fale imu iku i man baala fu su, lu fee ba man waa iku asiiri to.

27 Owura Agiripa, fu koole lbwaare atowepu mu asin gyii? N nyi fee fu maa koole gyii.”

28 Tuto nu owura Agiripa taase Pooi ye, “Fu nyi fee fu taale taa saɗa dee nɔmu to kyeege me nfeere, ke n ba biliɗi Krisito obii abee?”

29 Nu Pooi lee kono ye, “I gye saɗa dee nɔmu to nin o, ii biti i kyeeere nin o, umu nu n kole n lu lbwaare ase i gye ye, o yeege fu ye bamu nu ba sare bee nu me ase nfu mu kpini ba biliɗi fee me, amaa ba man taa agbeeleebe gmina bamu fee me.”

30 Saɗa maa to nu Owura Agiripa maa mu pukyuu Benisi ye Osuwule Okusupu Fesitu ye bamu nu ba te tuto mu kpini ba kusu lu.

31 Ba maa lu obu mu to mu, bee biri asin mu kiligyima, nu ba towe abaa ye, “Onyin nɔmu man waa kuto mu nu i dagaa fee ba moɗ mu, abee ba tii mu obu.”

32 Nu Agiripa towe Fesitu ye, “Onyin nɔmu man din towe, ye ee biti o taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa nin, naafoo an taale yeege mu.”

Krisito Asunpu mu kusun 27

Pooi bola nkyu su ee kpee Roma

1 Saɗa mu nu ba taa nfeere fee a kpee Roma kade to mu, ba taa Pooi maa bamu nu ba tii bamu obu mu aku, waa anaakopu kilfa obilisa mu nu bee tu mu ye obilisa Yuriyo abaa to. Nu o lu Owura lala Kayisa anaakopu kubu mu to.

2 Nu an taa okuli lala mu nu ki lu Adaramitiyo kade to, nu kii biti ki kpee Asiya osuwule kabaafon kuku su kebuno. Nu Kamasedoniya-nyin Arisitako mu nu o lu Tesalonika mu gbaa tii ane su.

3 Imu lukaake mu, a naa dan Sidon kade to. Nu anaakopu kilfa Yuriyo waa Pooi adanbrasa, sa mu okpa fee o naa wu mu kyemine ana, ke o nye nkyeto lu bamu ase.

4 Nu an lu tuto bola opu su, lu fee afuu mu imaa daa i gyanja ane su mu, an bola kpee Sipuru kifintin mu ase katin mu nu afuu mu a man bulun.

5 A maa bola opu su naa kara Kilikiya ye Panfiliya, nu a naa dan Mira mu nu ki bu Lisiya osuwule su mu.

6 Tuto nu anaakopu obilisa mu wu okuli lala ku mu nu ki lu Alekisiandiya kade to kii kpee Itali. Nu o taa ane naa waa kimu to.

7 Nu an nate nkyu su bwahn-bwahn gyii nke nku nu i waa olon sa ane, poyi nu an naa fuu Kinido. Lu fee afuu mu i maa man sa ane okpa su mu, an bola naa tiri Kereti kefintin mu, nu an kara Salimone kade to.

8 A maa naa an kara an kyon nbun-nbun su mu, an kpine poyi nu an ba fuu katin mu nu bee tu lkuli lala Odankpa Danbrasa, nu ki bu tiri Laseya kade.

⁹ Lu fɛɛ an maa kyɛɛɛɛ ɔkpa tɔ gaa su mu, nu kɔnɔ-ɲmina saɲa maa kyun mu, nkyu su kibɔla waa kufuu. Imu su Pɔɔli da bamu amu tɔ tɔwɛ bamu yɛ,

¹⁰ “Anyin, n wu fɛɛ anɛ ɔkpa mu nu an kpee fale, ii biti t biya kumu libi, yɛ gyerebi lu ɔkuli lala mu yɛ kumu isula. Nu anɛ gbaa anɛ an man lu.”

¹¹ Amaa anaakɔpu ɔbilisa mu ɔ man nu Pɔɔli asin mu, ɔkuli wuya mu yɛ kumu ɔkpa ɔkaapɔpu ase nu ee nu.

¹² Lu fɛɛ ukuli ɔdankpa maɲa man burɔn sa awɔɔ saɲa. Nu bamu gaalaagaa ba tɔwɛ kyula yɛ ba kpan bamu n-yu ke ba fuu Fonike. Tutɔ ukuli ɔdankpa mu t burɔn sa awɔɔ saɲa. Fonike gyɛ ɔdankpa nu ki de Kereti kefintin, mu nu ki ku akpligɛ kitɔyɛ yɛ adii kitɔyɛ nsana tɔ.

Afuu lala a tigi waa bamu ɔpu su

¹³ Saɲa mu nu afuu pii t daa t lu akpligɛ mu, asa mu be nyi fɛɛ ba nyɛ afuu mu nu bee biti. Imu su ba lɛɛ kibilitɔ mu nu ki kitaa ɔkuli lala ki yila, nu ba kyaga bamu ɔkpa su ba naa Kereti ikaa su ikaa su.

¹⁴ Amaa t man kyɛɛɛɛ nu afuu bulɔnsa aku, t daa apaa mu nu bɛɛ tu yɛ Adu yɛ Kyɔwɛ kilu afuu. Nu t daa lu kefintin mu su.

¹⁵ Saɲa mu nu anɛ ɔkuli t gyaɲa afuu mu, ɔkuli mu man bila ɛɛ taale ee kpee ansi tɔ. Imu su an yɛgɛ anɛ n-yu sa afuu mu, nu i sii t su anɛ t naa.

¹⁶ Nu t sula anɛ naa lu kifintin pii mu nu bɛ tu yɛ Kuda, nu kii kun afuu mu gbɛɛɛ. Nu t waa ɔlɔn sa anɛ pɔyi nu an taale kitaa ɔkuli pii mu nu kilala mu ki butɛ mu.

¹⁷ Anyin mu ba maa nyɛ ɔkuli-pii mu, ba taa kumu waa kilala mu tɔ, nu ba taa tɛ ɲmina kyaabɔɔ ɔkuli lala mu kinkin. Nu t waa bamu kufuu fɛɛ afuu mu ii biti t sula bamu naa wɔtɛ Libiya kikyafa. Imu su ba bɔɔ abaala mu, nu ba yɛgɛ nu afuu mu i sii t su ɔkuli mu t naa.

¹⁸ Afuu mu t maa nyanla anɛ kanin mu, kayi ki maa ke mu, ba piili bɛɛ lɛɛ ɔkuli mu tɔ isula bɛɛ tuu nkyu mu tɔ.

¹⁹ Imu kake sasapu mu, ba taa bamu abaa bɛɛ lɛɛ ɔkuli mu gbaa-gbaa tɔ ato bɛɛ tuu nkyu mu tɔ.

²⁰ An gyii nke gaalaagaa yɛgɛ a mee wu kyɔwɛ abɛɛ akyikpebi, yɛgɛ afuu mu mɔɔ t san t daa kanin. Imu su anɛ ɔkumaa nɔmu man bila ɔ su tamaa fɛɛ ɔ su nkpa.

²¹ A maa kyina akun nke gaalaagaa nɔmu yɛgɛ a mee gyii sɛhn mu, nu Pɔɔli kusu yilɛ bamu nsana tɔwɛ yɛ, “Anyin, fan daa nu mɛ katɔwɛ yɛ an man lu Kereti mu, naafɔɔ fale awurufɔ yɛ gyerebi nɔmu man din ba anɛ su.

²² Amaa n tɔwɛ fanɛ fɛɛ fan nyɛ kɔkɔlɔ, fanɛ ɔku mɛɛ yɛ o sii tɔ, amɔɔ ɔkuli mu nkun ii biti o nyita.

23 Lu fɛɛ ndee kagyanbwe, lbwaare mu nu n gye mu lɛɛ, nu n sun me mu, mu kaboo ba yile me ase.

24 Nu o tɔwe ye, 'Pɔɔli, man waa kufuu. I dan i gye fɛɛ fu naa yile Owura lala Kayisa ansi to. Nu fu su mu, lbwaare taa bamu nu be tii fu su fale kpini nkpa sa bamu'.

25 Imu su anyin, fan nye kɔkɔlo. N kɔɔle lbwaare gyii fɛɛ kuto kumaa mu nu o tɔwe me mu, kanin nu ee biti o waa.

26 Amaa i waa kanan kumaa afuu mu ii biti i sula ane naa dan kefintin ku su.

Aworofɔ kigyii ɔpu mu su

27 "Nu a maa gyii nke kudu ana, yegɛ i san i su ane u kyaa u boo Adiratiki ɔpu mu su. Kiyiridi saɲa mu, ɔkuli mu to kusun awaapu mu, i waa bamu fɛɛ bee nin bee tiri kidenbi.

28 Nu ba lɛɛ ofɛ kalasa tuu katn mu nu ba gyan nkyu mu su mu, nu ba wu ye tutɔ onye bunkyin gye abaa nswu to adunyɔ. Ba maa bila nin ba ansi to gberɛɛ mu, ba bila tuu ofɛ mu wu fɛɛ tutɔ onye gye abaa nswu to kudu anu.

29 Nu i waa ane kufuu fɛɛ akuto an biti a naa wote afule-buu fɛɛ. Imu su nu ba lɛɛ abilito ana mu nu u kita ɔkuli u yile mu, tuu nkyu mu to, nu ba kule kabwaare-kule fɛɛ kayi ki ke bamu.

30 Nu ɔkuli mu to kusun awaapu mu ba maa paa fɛɛ ba sile lu ɔkuli lala mu to. Imu su ba lɛɛ ɔkuli-pii mu gyaga ɔpu su, bee pina fɛɛ bee biti ba naa lɛɛ abilito mu aku ɔkuli mu ansi to.

31 Nu Pɔɔli tɔwe anaakɔpu ɔbilisa mu maa anaakɔpu mu ye, fɛɛ nu anyin animu ba man kyina ɔkuli lala mu to bire, fan mee ye fan nye nkpa.

32 "Imu su anaakɔpu mu ba kita ifɛ mu nu i su ɔkuli-pii mu to mu tɔwe to. Nu ba yegɛ kumu to nu ki kyun."

33 Nu imu kibwayike ase mu, Pɔɔli tutɔo bamu ase ye be gyii agyito. Nu o tɔwe bamu ye, "Fane nke kudu ana numu nu fan te ye kafun, yegɛ sehn mee loo fane nno to, nu fan te ye akun.

34 Imu su n kule fane nin fan kusu gyii agyito, ke fan nye ɔlun. Fane to ɔkulun kinyinibi kulun gbaa mee ye ki fɔyi."

35 Pɔɔli maa tɔwe inumu kamaa mu, o taa bodobodo nu o taa afwaala sa lbwaare bamu ansi to. Tutɔ nu o gya bodobodo mu to piili eɛ we.

36 Nu bamu kpini nkɔlo n tye bamu, nu ɔkumaa numu gyii agyito.

37 Nu ane mu nu an bu ɔkuli lala mu to mu, an gye asa alafa anyo ye adusuno ye asiye (276).

³⁸ Saɗa mu nu ba gyii nme mu, ba lee iboota to agyito mu tuu opu to, ke okuli mu o kusaa oduu.

Okuli lala mu kiboyi

³⁹ Kayi maa ke mu, ba man taale bu kebuno mu. Amaa ba wu kidenbi ku nu ki gye kikyafa. Nu ba waa bamu nfere fee nu bee taale mu, ba taa okuli lala mu naa dan tuto.

⁴⁰ Imu su ba tye ife mu nu i su abilito mu nu i kita okuli lala mu to i yile mu waa opu mu to. Nu opula manja to mu, nu ba saɗe ife mu nu i su iyu mu nu be su be kaapu okpa. Tuto nu ba nmina kita lala mu nu bee tu kumu ye abaala okuli mu kono ase sa afuu, ke afuu mu a sula bamu i kpee kebuno.

⁴¹ Amaa okuli lala mu kase to naa wote kikyafa. Nu kumu ansi to mu ki man bla ki taale ki biliɗi. Nu apaa a daa kumu kamaa to mu gye-gye to.

⁴² Nu anaakopu mu ba waa bamu nfere fee ba moɔ obu atiipu mu, ke ba man nye tye nkyu to sile.

⁴³ Amaa anaakopu obulisa mu, biti fee o moliɗe Pɔɔli. Imu su o man sa bamu okpa ke ba waa bamu nkolo biti. Nu o towe bamu nu be nyi nkyu kitye mu ye, ba gyankpaa fugi tye to ke ba tye lu kpee ofuli su.

⁴⁴ Nu bamu nu ba san mu, ba taa bamu n-yu bun-bun itaabo diyɛ-diyɛ su. Nu aku moɔ ba taa bamu n-yu bun okuli iyu boyisa mu su. Kanin nu i sula okumaa nmu naa dan ye alanfiya.

Krisito Asunpu mu kusun 28

A maa fuu Malita kifintin su

¹ A maa fuu kifintin mu su ye alanfiya nu, an bu fee bee tu kumu ye Malita.

² Kifintin mu su nde abi ba waa ane nsa-nsa koole ane abaa anyo. Bulayi maa da nu awoo a bu to su mu, ba deela fulon sa ane ye a wule.

³ Nu Pɔɔli naa kuula ngya o ba waa fulon mu to. Maa taa ngya mu ee waa fulon mu to mu, nu fulon mu awulawula i maa wiili kinanse mu, nu o dun Pɔɔli kibaa yege o kyole su.

⁴ Saɗa mu nu kifintin mu su nde abi ba wu kinanse mu maa kyole mu kibaa su mu, nu ba towe abaa ase ye, “Onyin nmu biti o baa o gye omooɔpu nin. Lu fee maa nye nu o lu opu mu to gbaa mu, omuni ee ka alibi ako mu mee ye o yege o nye nkpa.”

⁵ Amaa Pɔɔli maa nmanyen kinanse mu tuu fulon mu to mu, sehn man waa mu.

⁶ Nu asa mu ba fe nfere fee Pɔɔli ii biti o puɗa abee o tye opula manja to ke o wu. Amaa ba maa gyoo naa fuu saɗa ku nu ba wu fee sehn man waa Pɔɔli mu, ba kyeege bamu nfere, nu ba towe ye, o gye odakpa ku nin.

⁷ Kanin kifintin maɲa su ɔkusupu mu nu bɛɛ tu mu ye Pubilo su kase nu ki bu tiri katin mu nu an yile mu. Onyin mu waa anɛ nsa-nsa, nu ɔ kɔɔle anɛ mu kɪkpaara su, kɪtaa anɛ kifo nke nsa.

⁸ Saɲa maa Pubilo mu-se de ɛɛ lo kibirima yege ɛɛ kyaale. Nu Pɔɔli naa loo taa mu abaa gyaga mu su, kule kabwaare-kule, nu ɔ nye alanfiya.

⁹ Inumu i maa waa kanin mu, nu kifintin mu su alɔpu mu kpini ba ba Pɔɔli ase nu ba nye alanfiya.

¹⁰ Lu kanin su ba taa bɛɛɛɛ sa anɛ ɔkpa kumaa numu su. Nu saɲa maa fuu fɛɛ a lu tutɔ mu, ba kɛɛ anɛ atɔ mu nu i tiri sa anɛ.

Pɔɔli naa fuu Roma

¹¹ A maa kyina tutɔ lbwaayi isa kamaa mu, a naa loo ɔkuli lala mu nu ki lu Alekisanda nu ki ba sii tutɔ awɔɔ saɲa mu. Ba kyan idakpa nbwaara-bii mu gyaga kumu su.

¹² A maa lu tutɔ mu, an naa yile Sirakusi kadɛ tɔ, nu an gyii tutɔ nke nsa.

¹³ Lu tutɔ mu, an naa fuu Regiyo kadɛ tɔ. Lukaake mu afuu a da lu akpilge, umu su kake nyɔsapu mu, an naa fuu Putoli kadɛ tɔ.

¹⁴ Tutɔ maɲa nu an wu akɔɔle-gyipu aku, nu ba tɔwe anɛ ye a ba kyina bamu ase nke nsunɔ. Fale nu an nate naa fuu Roma.

¹⁵ Akɔɔle-gyipu mu nu ba bu Roma ba maa nu fɛɛ an ba mu, ba kusu ba gyaɲa anɛ. Aku ba nate kanin ba gyaɲa anɛ Apiya Kɪgya opula, nu aku mɔɔ ba ba gyaɲa anɛ ɔfutekpa asa opula mu tɔ. Pɔɔli maa wu bamu kanin mu, ɔ fwaala lbwaare, nu mu kɔkɔlo ki tye mu.

¹⁶ An maa fuu Roma mu, ba sa Pɔɔli ɔkpa fɛɛ maa ɔnaakɔpu mu nu ɛɛ ku mu su mu ba naa kyina ntn mu nu mu Pɔɔli ii biti.

Pɔɔli tɔwe abwaareɛsin Roma kadɛ tɔ

¹⁷ Nke nsa kamaa mu, Pɔɔli tu Gyiwu abɪlsa mu nu ba bu tutɔ mu ba sare. Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Mɛ tɔɔmaa ana Gyiwu abi, amaa n maa man waa anɛ asa alibi aku gbaa, nu man nyita anɛ naana ana nbara mu, ba kɪtaa mɛ naa tii Gyerusalem, nu ba taa mɛ waa Roma abi abaa tɔ.

¹⁸ Amaa Roma abi ba maa gyii mɛ asin mu, ba waa nfɛɛɛɛ fɛɛ ba yege mɛ, lu fɛɛ ba man wu alibi mu nu n waa nu i dagaa ba mɔɔ mɛ.

¹⁹ Saɲa mu nu Gyiwu abi ba kina fɛɛ ba man yege mɛ mu, nu i nyan mɛ, nu n taa asin mu ba Owura lala Kayisa ase. Amaa i man gye fɛɛ n biti n ba tu mɛ asa ntale nin.

²⁰ Fale asin numu su nu n tu fanɛ, kɛ n lɛɛ asin mu kase sa fanɛ. Lu ɔmu nu Israyi abi kpini ba su tamaa mu su mu, nu ndaga ba ηmina mɛ agbeeleebe.”

- 21 Nu ba lee kono ye, “An man nye owule lu Gyudeya lu fu su. Nu ane birisa ana mu nu ba lu tuta mu oku man ba waa adiboyi-sin, nu ba man towe asin libi ku lu fu su.
- 22 Amaa ane Gyiwu abi an biti an wu fu nfeere. Lu fee an nyi fee kubu mu nu fu bu kumu to fale, katin kumaa numu asa bee towe bee yii kumu.”
- 23 Gyiwu abi mu ba yila kake ku, ke ba maa Pɔɔli ba gyanje. Katin kake manja maa fuu mu, bamu asa damante ba kpee katin mu nu Pɔɔli te mu. Lu nyenyenu naa fuu kalaatpwe mu, o kpan mu n-yu towe bamu lbwaare kuwura-gyii mu asin. O bola Mosesi nbara ye lbwaare atowepu iwule mu su kaapu bamu lu Yesu su ye, ba koolu mu gyii.
- 24 Nu aku ba koolu asin mu gyii, amaa aku moɔ ba man koolu gyii.
- 25 Saɔa mu nu Pɔɔli towe asin mu laalaaluwe mu, asa mu ba gyii abaa imoore, nu bamu kpini ba yaase to. Asin mu nu Pɔɔli towe mu i gye fee, “Kayaayu Kyrekyure mu bola lbwaare otowepu Isaya su towe kesintin sa fane naana ana ye,
- 26 ‘Kpe asa animu ase naa towe bamu ye, “Fen biti fan nu asin, amaa fan mee ye fan nu kase. Fen biti fan ku ke fan ku, amaa fen mee ye fen wu.”
- 27 Lu fee asa animu nkolo i budu, nu bamu asu a bulun, nu ba kita a bamu ansi bun su. Nu i man gye katin su mu, naafoo bamu ansi ii biti i wu, ke bamu asu a nu, ke ba biya bamu nkolo kase, ke ba biliji ba me ase ke n kye bamu.’ ”
- 28 “Katin su n biti fan bu fee, lbwaare taa mu kamolige mu naa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu bee biti be nu mu.”
- 29 Pɔɔli maa towe asin numu kamaa to mu, Gyiwu abi mu ba kusu lu ba gyii abaa imoore.
- 30 Pɔɔli kyina kikaara mu nu o koolu nu ee ka kumu su kuko nsu nnyo laalaamuu. Nu ee koolu okumaa mu nu ee ba ee boɔ mu su mu.
- 31 O yile kinyin to ee towe lbwaare kuwura-gyii mu asin, nu ee kaapu asin lu Yesu Krisito su, yegge sehn man tii mu okpa.

Roma

Roma 1

Afwaala ye kabwaala asin

- 1 Me, Pɔɔli i kyurɔɔ ɔwɔle nimu n sa fane. N gye Yesu Krisito kyaafɔle mu nu o tu me ye n ba waa mu osunpu, nu o lee me yila ye n ba towe lbwaare asin danbirasa mu.
- 2 lbwaare wula da mu kɔkɔɔ su, bɔla mu atɔwɛpu su nu ba kyurɔɔ asin danbirasa nimu waa Asinkyan yilasa Kyirekyire mu to.
- 3 Asin mu i towe i lu ane-Nyirpe Yesu Krisito su, nu o gye lbwaare mu-bii, nu ba kɔuge mu nyimisa lu Owura Dawidi kinaana to.
- 4 Ane-Nyirpe Yesu Krisito mu nu lbwaare Kayaayu Kyirekyire ɔlon mu kyinji mu lu lewu to, lee mu kaapu fee mu i gye lbwaare mu-bii mu.
- 5 Lu mu ye mu kitu su lbwaare sa ane kabwaala, nu o waa ane Krisito kusun asunpu, ke a towe kaapu bamu nu ba man gye Gyiwu abi, ke ba nu asin mu kase ke ba kɔɔle Krisito mu gyii.
- 6 Nu fane gbaa fane fan tii bamu nu lbwaare tu ye ba be bilinji Yesu Krisito lee mu su.
- 7 Imu su nu n kyurɔɔ ɔwɔle nimu n sa fane mu nu fan bu Roma, nu lbwaare u su kebiti sa, nu o tu fane ye fan ba waa mu lee mu. N fwaala fane, nu n kule kabwaala ye kayu-yuuli mu nu ki lu ane-Se lbwaare ye ane-Nyirpe Yesu Krisito ase mu ki ba fane su.

Pɔɔli ii biti Roma kikpe naa towe Abwaareɛsun

- 8 Kuto mu nu ki gyankpaa mu i gye fee, fane kpini su mu, n bɔla Yesu Krisito su n su afwaala n sa me lbwaare, lu fee asa bee towe fane lbwaare kikɔɔle-gyii nimu asin dulinyaa to katɔn kumaa.
- 9 lbwaare mu nu n taa me kɔkɔɔ kpini n sun mu, nu n towe Mu-Bii asin danbirasa mu, i gye mi kesintin ogyipu fee saɗa kumaa n nyinji fane su, me kabwaare-kule to.
- 10 Nu n kule kabwaare-kule saɗa kumaa nimu fee nu lbwaare kan kyula mu, o bugi ɔkpa sa me nbunbu ke n ba bɔɔ fane su.
- 11 Lu fee mi ansi i de fane su fee n ba wu fane, ke n taa lbwaare Kayaayu to kakee ba sa fane, ke i waa fane ɔlon fane kikɔɔle-gyii to.
- 12 Imu i gye fee a kpan ane n-yu ke a taa kikɔɔle-gyii mu nu an bu kumu to fale kye abaa to.
- 13 Me birisa ana akɔɔle-gyipu, n biti fan bu fee n nmina ulu fine kpini fee n ba fane ase. Amaa ba lu halu ndaga kuto ku kii tii me ɔkpa. N biti kanan mu nu n

waa ke n nye aku lu fane ase tuto to ba ba koolé Yesu gyii, fée kanan mu nu n nye aku lu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to mu.

14 Nu i de sa me fée n towe asin danbirasa mu sa bamu nu be nyi iwule ye bamu nu ba man nyi iwule, bamu nu ba gye anyaasipu ye bamu nu ba gye amelensipu.

15 Kanin su nu mi ansi i payi fée n ba towe asin danbirasa mu sa fane mu nu fan bu Roma mu gbaa.

16 I man su me ipeeli lu asin danbirasa mu su, lu fée imu i gye lbwaare olon mu nu u sa osa kumaa mu nu o koolé gyii mu kamolige. Gyiwu abi mu i gyankpaa koolé gyii, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa.

17 Lu fée asin danbirasa mu to mu, i lee kaapu kanan mu nu lbwaare i waa nu ane ikpa i kyiigi mu ansi to. Ikpa kyiigisa numu npiili ye imu laalaaluwe kpini i yule sa kikoolé-gyii, fée kanan mu nu ba kyurwo yila ye, “Kikoolé-gyii to nu ikpa kyiigisa wuya ii biti o nye nkpa.”

Ibwaare agbu lu alibi su

18 Ibwaare lee mu agbu lu susu kaapu asa mu nu bamu ikpa i man kyiigi ye alibi awaapu mu nu ba taa bamu alibi tii kesintin mu okpa.

19 Nu lbwaare bute bamu asu, lu fée kuto mu nu ba taale bu lu lbwaare su mu, lbwaare gbaa-gbaa i lee imu ifuli kaapu bamu.

20 Lu koo saja mu nu lbwaare tuv dulinyaa mu, o bola mu ato tusa mu su lee mu keduli mu nu a mee taale taa ansi wu mu kaapu nyimisa. Imu i gye mu olon mu nu i man su okaa, ye mu keduli mu nu kumu su nu o gye lbwaare kesintin mu. Imu su omu nu o man koolé gyii mu, man su kono o lee.

21 Ba nyi lbwaare maa bu to, amaa ba man su bunyaa abee afwaala bee sa mu. Amaa nfeere danbirasa ku i man bila i bu bamu to, nu bamu nkolo to i biliji kitentenbiri.

22 Ba ye bamu i gye anyaasipu, amaa ba gye amelensipu nin.

23 Nu ba bilijaa lbwaare mu nu o bu to kakpaa mu bunyaa ba su bee sa ato mu nu ba poyi imu fée anyimisa, nbwiibi ye atobwaaya ye atobwaaya kpisa.

24 Imu su lbwaare lee mu ansi yege bamu, nu ba taa kigyagaa bee waa bamu nkolo biti, nu bee waa kigyagaa libi manja bee njaabaa abaa.

25 Lu fée ba taa lbwaare kesintin mu kyere antijesa, nu bee sun ato mu nu lbwaare tuv mu, lan yege mu lbwaare mu nu o tuv imu mu, nu i dagaa fée a yin mu saja kumaa mu. Amen!

26 Lu inimu su lbwaare lee mu ansi yege bamu sa ba maa bamu kigyagaa ipeeli, akyu ba yege anyin ase kade nu ba sii bee de ye bamu birisa ana akyu yege i man gye lbwaare okpa su.

- 27 Kanin okpa manja su nu anyin gbaa ba biti ba yegε kadε ye akyu, nu kide ye bamu birisa ana anyin ι su bamu obule, nu bee waa apeeli-sin be de ye abaa, nu ba nye kigyagaa mu kusu bute lu bamu gbaa-gbaa bamu kayu-wule to.
- 28 Lu fee kanan mu nu ba kina lbwaare kibu lu bamu nfeere to mu, imu su nu lbwaare yegε bamu nfeere boroboro sa bamu, ke ba waa ato mu nu ι man dagaa ye ba waa.
- 29 Nu ι yegε nu ba kyaga su bee waa asun libi, kensi payi libi, kikisi libi, kumoo, kamore-gyii, nriina, kiku ansi waa asin libi ye asa kukuli,
- 30 kitin antijesa gyaga asa su, lbwaare akisipu, asa kisaale, n-yu kikaapu, alala-sin, okpa pupwe su kita waa alibi, bee waa kusu to olon bee sa bamu-nyi ana ye bamu-se ana.
- 31 Ba man su nfeere, ba man su kesintin, ba man su kebiti sa asa, be mee su asa su.
- 32 Yegε be nyi fee lbwaare nbara mu u towe ye, okumaa mu nu ee waa fale alibi mu, dagaa lewu gbaa mu, amaa man gye fale ato nimu nkun nu bee waa, ba bila bee towe bee yle bamu nu bee waa kanin mu kamaa.

Roma 2

Ibwaare kesintin katale

- 1 Imu su fu kumaa mu nu fii bun fu birisa kupwe mu, fu man su konjo fu lee. Nu fu kumaa mu nu fu bun fu birisa kupwe mu, fu bun fu n-yu gbaa kupwe nimu, lu fee ngbaa fu fu waa alibi kulon manja.
- 2 Amaa an nyi fee lbwaare kupwe mu nu o su sa bamu nu bee waa kanin ato libi mu, ι de kesintin okpa su.
- 3 Imu su fee fu nyimisa, fu kan fii bun fu birisa ana kupwe, yegε ngbaa fu fu waa alibi kulon manja mu, fu fe nfeere fee fu taale sile lu lbwaare kupwe kibun mu to abee?
- 4 Abee fu bun ansi lu kidanbirasa mu nu lbwaare ι waa ee sa fu fee maa nye kokolo ee sa fu ye maa su kenyiita sa fu? Fu man nyi fee lbwaare ι waa adanbirasa animu kpini ee sa fu ke ι kye fu to ke fu yegε alibi kwaa?
- 5 Amaa lu fu kusu to olon ye alibi ki mee yegε kwaa su mu, fu kuola kusu bute sa fu n-yu fu gyoo lbwaare agbu lala mu kake mu nu ee biti o lee kaapu alibi awaapu mu kesintin katale mu to.
- 6 lbwaare ii biti o ka oja kumaa nimu kuko kanan mu nu ι dagaa mu lu ato mu nu o waa mu su.
- 7 Nu bamu nu ba su kenyiita bee waa kidanbirasa, bee biti lbwaare bunyaa ye beere ye nkpa mu nu ι man su okaa mu, bamu ii biti ba nye nkpa kakpaa.

- 8 Nu asa mu nu bee ku bamu nkun lee, nu ba kina kesintin asin mu kunu nu bee waa asun libi mu, lbwaare agbu ii biti t ba bamu su ke o man su bamu kuwee.
- 9 Nu awurufo ye kayiye ii biti t ba asa mu nu bee waa alibi mu kpini su. Ii biti t gyankpaa ba Gyiwu abi su, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa su.
- 10 Amaa bunyaa ye beere ye kayu yuuli ii biti t ba sa asa mu nu bee waa adanbrasa mu kpini, nu Gyiwu abi mu ii biti ba gyankpaa ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa.
- 11 Lu fee lbwaare man su nmeege to.
- 12 Bamu nu ba man nyi Mosesi nbara, nu ba waa alibi mu, bee biti ba wu, nu t man gye ye ba maa kina Mosesi nbara mu kibuu su. Nu bamu nu be nyi Mosesi nbara mu, nu ba lu umu to waa alibi mu, kanin nbara manja nu bee biti ba taa bun bamu kupwe.
- 13 Lu fee man gye bamu nu be nyi Mosesi nbara mu, nu lbwaare u ku fee ba man gyii kupwe, amaa bamu nu bee waa nbara mu awaasa mu, bamu nu lbwaare ii wu fee bamu ikpa i kyigi.
- 14 Nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba man su Mosesi nbara, amaa bee waa ato mu nu t kyina nbara mu su mu, ba man su nbara mu bure, amaa nbara kesintin t bu bamu to.
- 15 I yege nu bamu awaasa t kaapu fee bamu nkolo to mu, be nyi nbara mu. Nu bamu nfeere to gbaa i gyii bamu kesintin, lu fee bamu nfeere to t kaapu ye unmu t buron nu unmu fale t man buron.
- 16 Nu kanin manja nu ii biti t ba waa kake mu nu lbwaare ii biti o bola Yesu Krisito su taa nyimisa asiiri to awaasa gyii bamu asin, fee kanan mu nu asin danbrasa mu nu n towe mu t kaapu mu.

Gyiwu abi ye Mosesi nbara

- 17 Nu fu towe ye fu gye Gyiwu nyimisa, nu fu taa fu n-yu tuu Mosesi nbara mu su, nu fu kaapu fu n-yu fee fu gye lbwaare lee.
- 18 Nu fu towe ye fu nyi lbwaare kebiti, lu fee fu bula Mosesi nbara mu, nu fu nyi ato mu nu t buron.
- 19 Nu fu towe ye fu t gye agyaatanapu ikpa okaapupu, nu fu t gye omu nu ee kaapu bamu nu ba bu kintentenbiri to mu fitla.
- 20 Nu fu towe ye fu t gye amelensipu otowawaapu, ye nbii wuribi okaapupu. Nu fu nyi Mosesi nbara mu, nu umu to nu kinyi ye kesintin mu bu.
- 21 Nu fu towe ye fu kaapu fu brisa ana asansa, nu mine t waa nu fu mee kaapu fu n-yu? Fu towe abwaaresin ye, keyu man buron, yege fo fu fii yuuri.

- 22 Nu fu tɔwɛ yɛ asa ba man lu bamu-ka ana abɛɛ bamu-kuli ana kamaa mu, nu fɔɔ fu fu mɛɛ lu fu lɛɛ kamaa? Fii kisi idakpa kusun, yɛgɛ fɔɔ fu fii yuuri idakpa atɔ fu lu idakpa isunkpa ibu to.
- 23 Fu mu nu fu kaapu fu n-yu yɛ fii nyi Mosesi nbara mu, man gyɛ fu i gyila lbwaare ipeeli fɛɛ fu maa nyita nbara mu?
- 24 Fɛɛ kanan mu nu Asinkyan yɛlɛsa mu ɪ tɔwɛ yɛ, “Lu fanɛ Gyiwu abi su mu, bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi mu bɛɛ tɔwɛ asin bee nyita lbwaare kitu.”
- 25 Fɛɛ nu fɛn kan buu Mosesi nbara mu, kanin bire fu oduu katin mu su tɔnɔ. Amaa nu fu tin fu oduu nu fu mee buu nbara mu bire, i du nin fɛɛ fu maa man tin oduu mu.
- 26 Nu ɔmu nu ɔ man tin oduu nu ɛ waa kuto kumaa kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu, mine ɪ waa nu lbwaare mɛɛ yɛ ɔ taa mu fɛɛ ɔmu nu ɔ tin oduu?
- 27 Imu su ɔ man tin mu oduu, yɛgɛ ɛ waa kuto kumaa kyɛɛkyɛɛ fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu, ee biti o bun fu mu nu fu gyɛ Gyiwu obii, nu fu tin fu oduu, nu fu nyita nbara mu kupwɛ.
- 28 Lu fɛɛ ɪ man gyɛ kayi-wule tɔ atɔ awaasa ɪ waa ɔku Gyiwu obii gbaa-gbaa, nu oduu katin mu, man gyɛ kayi-wule tɔ atɔ waasa nin.
- 29 Amaa ɔmu nu ɔ gyɛ Gyiwu obii kesintin mu, mu kɔkɔlɔ tɔ ɪ kaapu, nu oduu katin mu ɪ gyɛ kɔkɔlɔ awaasa mu nu Kayaayu mu ɪ waa, man gyɛ Mosesi nbara mu ɪ waa. Kanin ɔsa maɲa ɪ nye kiyin lu lbwaare ase man gyɛ nyimisa ase.

Roma 3

lbwaare ɪ gyɛ kesintin wuya

- 1 Imu su nu ɔku kan tɔwɛ yɛ ɔ gyɛ Gyiwu obii mu, mine tɔnɔ nu ɔ nye lu tɔ? Abɛɛ mine tɔnɔ ɪ bu oduu katin tɔ?
- 2 ɔkpa kumaa su tɔnɔ bu tɔ. Lu fɛɛ tɔnɔ mu nu ki gyankpaa ɪ gyɛ yɛ, Gyiwu abi mu abaa tɔ nu lbwaare taa mu kɔnɔ tɔ asin mu waa.
- 3 Nu ɪ kan ba fɛɛ aku ba man su kɪkɔlɛ-gyii mu, bamu kuman kɔlɛ gyii mu, ɪ taalɛ yɛgɛ nu lbwaare ɔ man waa kanan mu nu ɔ tɔwɛ yɛla mu abɛɛ?
- 4 Ayee! ɪ mɛɛ ba kanin. Amaa nu nyimisa kumaa gyɛ antɛsa wuya mu, lbwaare bire san ɔ gyɛ mu kesintin wuya, fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yɛlɛsa mu tɔ yɛ, “ɪ dagaa fɛɛ fu lbwaare asin tɔwɛsa ɪ maa lɛɛ fu kesintin kaapu, nu ba kan pwu fu mu kɛ fu gyii asu.”
- 5 A taa fɛɛ anɛ awaasa mu nu ɪ man burɔn, nu ɪ lɛɛ kaapu fɛɛ lbwaare awaasa ɪ dɛ ɔkpa mu, imɛɛ mu bire, nu ɔ butɛ anɛ kusu mu, an biti a tɔwɛ yɛ lbwaare man waa asin mu kyɛɛkyɛɛ? (Kanan mu nu nyimisa ɪ tɔwɛ mu, nu n tɔwɛ falɛ).

- 6 Ayee! Nu ɪ gye kanɪn mu, nene nu lbwaare ii biti o waa ke o tale dulinyaa?
- 7 Oku ii biti o gyii umore ye, fee nu me antɪjesa ɪ yege nu lbwaare kesintin ki lonjo lu ifuli mu, nu mu bunyaa mu tii su mu, mine ɪ waa nu ee bun me kupwe fee n gye alibi owaapu?
- 8 Lu fale asin su mu, aku bee biti ba towe ye, “Fan yege a waa alibi, ke asa ba wu lbwaare adanbirasa.” Asa mu nu bee towe fale asin numu bee saale me ye me gbaa me n towe kanɪn mu, lbwaare ii biti o bun bamu kupwe fee kanan mu nu ɪ dagaa.

Oku man bu to ye o man gye alibi owaapu

- 9 Nene nu an biti a towe inumu? Ane Gyiwu abi an gye asa kpare an kyo bamu nu ba san mu abee? Ayee! N te wola towe fee Gyiwu abi mu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini alibi i gyii bamu su olon.
- 10 Fee kanan mu nu Asinkyan ylasa mu ɪ towe katin ku ye, “Oku man bu to nu mu ikpa i kyiigi, halu okulun gbaa.
- 11 Oku man bu to nu ee nu lbwaare asin kase, nu oku man bu to o naa ee biti lbwaare.
- 12 Nu okumaa numu kpeli mu ansi lu lbwaare su, nu bamu kpini ba man su kyaare, nu oku man bu to nu ee waa kidanbirasa halu okulun gbaa.
- 13 Bamu nno to asin toweasa ɪ moo fee lewu. Antɪjesa nkun ɪ bola bamu nhandulu su. Bamu nno to asin i du fee kinanse kubwe.
- 14 Bee towe asa nno, nu bamu nno to asin toweasa ɪ bulu.
- 15 Nyimisa kimoo man bu bamu osin.
- 16 Katin kumaa mu nu ba kpee mu ba yege nu asa bee gyii gyerebi nu bee wu awurufo.
- 17 Nu ba mee yege nu kayu yuuli ke ba asa to.
- 18 Nu ba man sile lbwaare kpini-kpini.”
- 19 To, an nyi fee asin kumaa mu nu nbara mu ɪ kaapu mu, ɪ towe ɪ sa bamu nu bee buu nbara mu. Imu su oku mee nye towe sehn ye mee mu o man waa alibi aku. Nu okumaa mu nu o bu dulinyaa to mu, lbwaare ii biti o bun mu kupwe lu mu alibi su.
- 20 Lu fee oku mee taale buu nbara mu lowe, ke lbwaare o wu fee mu awaasa ɪ buron mu, lbwaare ase. Nbara mu ɪ de sa nin ke a wu ane alibi.

Kikoolo-gyii ɪ biya ikpa kikiigi

- 21 Amaa nbunbu bure lbwaare lee okpa mu nu nyimisa o bola su ke mu ikpa i kyiigi mu ase mu kaapu, nu ɪ man gye nbara kibuu. Halu imu nu lbwaare atowepu ye nbara mu kpini i gyii imu kesintin Asinkyan ylasa mu to.

- 22 Ɔkpa mu nu lbwaare i bɔla su, ke o wu fee asa ikpa ii kyiigi mu ase mu, i gye ba maa kɔle Yesu Krisito gyii. Nu ɔkumaa nɔmu lee man kwu.
- 23 Lu fee ɔkumaa nɔmu waa alibi nu ɔ pan lbwaare bunyaa mu.
- 24 Lu lbwaare kabwaala kakɛɛ su mu, ɔ bɔla Yesu Krisito kɔkɔle asa yegɛ mu su, nu o kyula sa bamu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase.
- 25 Nu lbwaare lee Yesu Krisito ye o be wu lu asa alibi su. Mu nkalan kikyɛɛge wurige su mu, asa mu nu bee biti ba kɔle mu gyii mu, ke ba maa lbwaare nsana i lɔŋɔ. Nu kusu butɛ mu nu lbwaare ii biti ɔ butɛ anɛ mu, Yesu yile anɛ ayaa tɔ kɔle mu. Ɔ waa inɔmu nin ke ɔ lee mu kesintin kaapu. Lu fee bamu nu ba waa alibi didaa mu, ɔ man butɛ bamu asu.
- 26 Ɔ nye kenyiita gyoo ba fɔu Yesu Krisito kelewu mu nu o wu sa alibi mu. Ɔ bila lee kaapu fee mu awaasa i de ɔkpa, nu ee yegɛ nu asa mu nu ba kɔle Yesu gyii mu bamu ikpa i kyiigi mu ase.
- 27 Mine kutɔ su nu an kaapu anɛ n-yu? Sehn man bu tɔ. Mine i waa su nu a mee taale kaapu anɛ n-yu? Lu fee man gye nbara mu kibuu i yegɛ nu lbwaare i wu fee nyimisa ikpa i kyiigi, amaa i lu anɛ kɔkɔle-gyii mu su.
- 28 Kutɔ mu nu an nu kase i gye ye nyimisa kɔkɔle Yesu Krisito gyii su nu lbwaare i wu fee mu ikpa i kyiigi mu ase, amaa man gye nbara mu kibuu su.
- 29 lbwaare mu gye Gyiwu abi nkun lbwaare nin? Ɔ man gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nin abɛɛ? Eehn! Ɔ gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nin.
- 30 lbwaare gye ɔkulun nin, mu su lu kɔkɔle-gyii su nu ee biti o wu Gyiwu abi mu fee bamu ikpa i kyiigi, nu lu kɔkɔle-gyii su nu ee biti o wu bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa mu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase.
- 31 Kanun su kɔkɔle-gyii kinɔmu ki yegɛ nu nbara mu i bilinji kɔyan abɛɛ? Ayee! I man de kanun. Amaa kɔkɔle-gyii i yegɛ nu an buu nbara mu su kyɛkyɛɛ.

Roma 4

Abraham kɔkɔle-gyii

- 1 Mine asin nu an biti a tɔwe lu anɛ naana Abraham su? Mine i waa Abraham asin mu tɔ?
- 2 Nu i kan i gye Abraham awaasa su nu lbwaare wu mu fee mu ikpa i kyiigi mu, naafɔɔ ɔ su kutɔ mu nu ɔ taa kaapu mu n-yu, amaa man gye lbwaare ansi tɔ.
- 3 Mine nu Asinkyan yilasa mu i tɔwe? “Abraham kɔle lbwaare gyii, lu mu kɔkɔle-gyii manja su nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi.”
- 4 Nu ɔsa mu nu ee sun kusun mu bɛɛ ka mu kukɔ nin, mu kukɔka mu ki man gye kakɛɛ nin sa mu, amaa i gye mu kusun mu kukɔ nu bɛɛ ka mu.

- 5 Nu ɪ man gye ɔku kusun mu nu ɛɛ waa su, amaa maa kɔɔle gyii fɛɛ ɪ gye lbwaare u yege nu alibi ɔwaapu mu nu ba kɔɔle Yesu gyii mu bamu ikpa i kyiigi mu, bamu kɔɔle-gyii mu ɪ yege nu lbwaare ɪ kɔɔle bamu kyula fɛɛ bamu ikpa i kyiigi.
- 6 Inumu nu Dawidi gbaa wula tɔwe ye kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mu nu lbwaare kyula fɛɛ mu ikpa i kyiigi nu ɪ man gye mu awaasa su. Nu Dawidi tɔwe ye,
- 7 “Kumu ɔkɔn wuya ana ɪ gye asa mu nu lbwaare taa bamu alibi kɛɛ bamu, nu ɔ fwu bamu alibi lu bamu su.
- 8 Kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mu nu ɔnyirɛ lbwaare man bila ye o nyinji mu alibi su.”
- 9 Kumu ɔkɔn mu nu Dawidi tɔwe mu asin mu, ɪ gye sa Gyiwu abi nkun nun, abɛɛ ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa? Nu an wula tɔwe ye, Abraham kɔɔle lbwaare gyii, nu mu kɔɔle-gyii maɲa su nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi.
- 10 Saɲa mɔɔ tɔ nu inumu ɪ waa sa mu? Saɲa mu nu ɔ tin oduu mu abɛɛ saɲa mu nu ɔ man putu tin oduu mu? ɪ gye saɲa mu nu ɔ man putu tin.
- 11 Abraham oduu katɪn mu gye sinkaala nun, nu ɪ kaapu tɔ fɛɛ mu kɔɔle-gyii su nu saɲa mu nu ɔ man putu tin mu oduu mu, nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi. Kanɪn su mu ɪ gye asa kpini mu nu ba kɔɔle gyii nu ba man putu tin bamu iduu mu kpini bamu-sɛ, nu ɪ yege nu lbwaare kyula ye bamu ikpa i kyiigi.
- 12 Nu ɔ bila ɔ gye bamu nu ba tin iduu mu bamu-sɛ, man gye ba maa tin iduu su, amaa lu fɛɛ bamu gbaa bamu, ba maa naa kɔɔle-gyii ɔkpa kulɔn mu nu anɛ naana Abraham nate su pɔyi nu ɔ tin oduu mu.
- 13 lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham maa mu anaana-bii ye bee biti ba baa ba gye dulinyaa tɔ kapatye agyipu. Fale kɔkɔlɔ su kɪda mu man gye nbara mu kibuu su, amaa lu mu kɔɔle-gyii su nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi mu asɛ.
- 14 Nu bamu nu ba kan bee buu nbara mu, ɪ gye dulinyaa kapatye agyipu birɛ, kanɪn birɛ kɔɔle-gyii mu ki gye kiyan, nu kɔkɔlɔ su kɪda mu man su kyaare.
- 15 Lu fɛɛ bamu nu ba fɔyi nbara mu, bɛɛ nye lbwaare kusu butɛ. Amaa nu nbara ɪ man bu tɔ mu, nbara kifɔyi gbaa man bu tɔ.
- 16 Imu su lu kɔɔle-gyii su nu asa bɛɛ nye kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa bamu mu. ɪ gye kabwaala kakɛɛ sa Abraham kunaana tɔ. ɪ man gye bamu nu bee buu nbara mu nkun, amaa ye bamu nu ba kɔɔle gyii gbaa fɛɛ kanan mu nu Abraham kɔɔle gyii mu. Lu fɛɛ mu ɪ gye anɛ kpini anɛ-sɛ.
- 17 Fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ yɪla mu ye, “N waa fu ɔsɛ sa ndɛndɛmandɛ kpini.” lbwaare asɛ mu Abraham ɪ gye ɔsɛ sa anɛ kpini. Abraham kɔɔle lbwaare mu nu ee kyinji alewupu ɛɛ ba nkpa tɔ mu gyii, nu lbwaare ɛɛ sa alewupu nkpa. Nu kutɔ mu nu ki man wula ki bu tɔ mu, mu ɪ yege nu ki ba.

- 18 I maa du fɛɛ tamaa man bu tɔ gbaa mu, Abraham kɔɔlɛ gyii nu ɔ su tamaa. Nu ɔ ba waa ɔsɛ sa ndɛndɛmandɛ gaalaagaa fɛɛ kanan mu nu lbwaarɛ tɔwɛ mu yɛ, “Kanɪn nu fu anaana-bii bee biti ba ba nyɛ akɔ fɛɛ akɔyikpebi.”
- 19 Abraham gyii fɛɛ nsu kɪlɪfa nu o nyi mu kayu-wulɛ ki maa pɔɔ. Nu mu-ka Sara gbaa bilɛ nu ɔ man kuugɛ ku. Lu inɪmu kpini su Abraham kɪkɔɔlɛ-gyii ki man yɔɔ.
- 20 Nu kutɔ mu nu lbwaarɛ da mu kɔkɔlɔ su sa mu mu, ɔ man gyii ɪmu ɪmɔɔrɛ, amaa ɔ nyɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ ɔlɔn nu ɔ taa bunyaa sa lbwaarɛ.
- 21 Nu ɔ kɔɔlɛ kyula fɛɛ kutɔ mu nu lbwaarɛ da mu kɔkɔlɔ su yɛ ee biti ɔ waa sa mu mu, ee biti ɔ taalɛ waa.
- 22 Falɛ su nu, “lbwaarɛ kyula yɛ mu ɪkpa i kyiiigi.”
- 23 ɪmu nu ba kyurɔɔ yɛ Abraham ɪkpa i kyiiigi lbwaarɛ asɛ mu, man gyɛ mu nkun su nu ba kyurɔɔ kanɪn.
- 24 Amaa anɛ kpini su nu ba kyurɔɔ kanɪn. Kanɪn su anɛ gbaa anɛ mu nu an kɔɔlɛ lbwaarɛ mu nu o kyinji anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu lu lewu tɔ gyii mu, lbwaarɛ ii biti ɔ kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiiigi.
- 25 Kpalɪ fɛɛ anɛ alibi su lbwaarɛ lɛɛ mu sa fɛɛ o wu, nu o kyinji mu ba nkpa tɔ nu lu mu su mu lbwaarɛ kɔɔlɛ anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa i kyiiigi.

Roma 5

Kɪkɔɔlɛ-gyii ɪ biya kayu-yuuli yɛ kensi-gyii

- 1 Kanɪn su, lu anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii su mu, lbwaarɛ kyula yɛ anɛ ɪkpa i kyiiigi mu asɛ, nu lu ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito su mu, kayu yuuli ki bu anaa lbwaarɛ nsana.
- 2 Lu mu su nu an taa anɛ kɪkɔɔlɛ-gyii nyɛ kabwaala mu nu nbunbu an yilɛ kɪmu tɔ falɛ. Nu anɛ ansi i gyii lu fɛɛ an su tamaa fɛɛ an biti an nyɛ bunyaa mu nu lbwaarɛ ii biti ɔ sa anɛ susu mu.
- 3 Nu man gyɛ kanɪn nkun su, amaa awurufɔ mu nu an gyii falɛ gbaa mu, anɛ ansi i gyii, lu fɛɛ awurufɔ ɪ yɛgɛ nu asa ba nyɛ aniya yilɛ tɔ.
- 4 Nu aniya kɪylɛ tɔ mɔɔ ɪ biya kɪbulabu, nu kɪbulabu ki biya tamaa.
- 5 Nu tamaa mɛɛ waa kɪyan, lu fɛɛ lbwaarɛ bɔla Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu nu ɔ taa sa anɛ mu su kyɛɛgɛ mu kebiti mu bɔla anɛ nkɔlɔ tɔ.
- 6 Saɲa mu nu anɛ anyɪmɪsa a mɛɛ bila taalɛ waa sɛhn mu, kanɪn saɲa maɲa tɔ kyɛkyɛɛ nu Krisito ba wu sa anɛ alibi awaapu.
- 7 Ii biti ɪ waa ɔlɔn sa nyɪmɪsa fɛɛ o wu sa ɔsa mu nu mu ɪkpa i kyiiigi gbaa. Amaa ɔmu nu ɔ gyɛ adanbrasa ɔwaapu birɛ akutɔ fɛɛ ɔku ii biti ɔ waa kɔkɔlɔ ɔsu yɛ ee biti o wu sa mu.

⁸ Amaa lbwaare lɛɛ mu kebiti mu nu ɔ su sa anɛ mu kaapu lu inɔmu su. Lu fɛɛ a maa san an gye alibi awaapu gbaa mu, nu Krisito ba wu sa anɛ.

⁹ Lu Yesu Krisito nkalan su nu lbwaare kɔɔle kyula fɛɛ anɛ ikpa i kyiigi mu asɛ. Kanɔn maɲa su lu Krisito su mu, ee biti ɔ mɔlɔge anɛ lu mu kusu butɛ mu tɔ.

¹⁰ Halu saɲa mu nu an gye lbwaare akisipu mu, nu ɔ yege mu-bii Yesu ba wu nu ɪ lɔɲɔ anaa mu nsana. Lu fɛɛ Yesu maa tɛ nkpa tɔ su mu, ee biti ɔ mɔlɔge anɛ lu kusu butɛ kakpaa mu tɔ.

¹¹ Nu ɪ man gye inɔmu nkun, amaa ɔmu nu ɪ bla i tii su ɪ gye fɛɛ anɛ ansi i gyii lu kɔlɔɲɔ mu nu anɛ-Nyurɔpɛ Yesu Krisito ba lɔɲɔ anaa lbwaare nsana mu su.

Lewu bɔla Adam su ba, nu nkpa ɪ bɔla Yesu Krisito su ba

¹² Nu lu nyimisa kulun awaasa su nu alibi ɪ ba dulinyaa, nu lu alibi su nu lewu ba dulinyaa tɔ. Nu fale su nu lewu nye ɔkpa asa kpini su, lu fɛɛ ɔkumaa nɔmu waa alibi.

¹³ Imu su pɔyi kɛ lbwaare ɔ biya nbara mu, alibi ɪ wɔla ɪ bu dulinyaa tɔ. Amaa saɲa mu nu nbara mu ɪ man bu tɔ mu, ba mɛɛ taa alibi bɛɛ tu sehn.

¹⁴ Amaa lu alibi su mu, lewu gyii nyimisa su kuwura lu Adam su ba fuu Mosesi saɲa su, halu ba maa man nyita lbwaare kɔnɔsa mu fɛɛ Adam lɛɛ mu gbaa. ɔkpa ku su mu Adam ɪ yile sa Yesu mu nu ɔ ba ba kamaa tɔ mu.

¹⁵ Amaa lbwaare kabwaala kakɛɛ mu man du fɛɛ Adam alibi mu. Kpali fɛɛ Adam kulun alibi mu su mu, ɔkumaa nɔmu wu. Amaa lbwaare kabwaala mu nu ɔ taa kɛɛ ɔkumaa nɔmu lu Yesu Krisito kulun su mu, kɪ gye kuto kpare.

¹⁶ Kanɔn maɲa gbaa nu lbwaare kakɛɛ mu kɪ man du fɛɛ kanan mu nu Adam nyimisa kulun alibi ɪ ba waa mu. Nyimisa kulun alibi katale su mu, i bun ɔkumaa nɔmu kupwɛ. Amaa lu asa alibi gaalaagaa kiwaa kamaa mu, ɔmu nu ɛɛ yege nu lbwaare u taale kyula fɛɛ nyimisa ikpa i kyiigi mu ase mu, ɪ ba.

¹⁷ Nyimisa kulun alibi su nu lewu gyii asa su ɔlun lu kanɔn nyimisa kulun maɲa su. Nu Yesu Krisito nyimisa kulun gbaa su mu, anyimisa ba nye kabwaala nu lbwaare ii kyula fɛɛ bamu ikpa i kyiigi mu ase, nu ba nye lbwaare ase kakyina kakpaa. Imu su kuto mu nu Yesu Krisito waa mu, kɪ kyɔ lewu ɔlun mu nu kɪ da gyii anɛ su mu.

¹⁸ Imu su fɛɛ kanan mu nu nyimisa kulun alibi su nu asa kpini ba gyii kupwe mu, kanɔn maɲa su nu nyimisa kulun ikpa kikiyiigi su mu, nu lbwaare ii kyula ye asa bamu ikpa i kyiigi, nu ba nye nkpa.

¹⁹ Fɛɛ kanan mu nu Adam kulun waa kusu tɔ ɔlun nu ɔ man nu lbwaare ase, nu asa kpini ba bilinji alibi awaapu mu, kanɔn maɲa su nu Yesu Krisito kulun biya mu asu kase nu lbwaare ase nu ɪ yege nu lbwaare kyula asa gaalaagaa fɛɛ bamu ikpa i kyiigi mu ase.

20 Mosesi nbara mu ɪ ba nɪn, ke ɪ yege asa ba wu alibi mu nu beɛ waa mu kukyo. Amaa alibi kiwaa ki maa nye akyo mu, yege lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su.

21 Fɛɛ kanan mu nu alibi nye ɔlɔn nyimisa su nu ɔ nye lewu mu, kanɪn maɲa su nu asa ba nye lbwaare kabwaala fɛɛ maa kyula fɛɛ asa ikpa i kyiigi mu ase. Imu su lu anɛ-Nyiripe Yesu Krisito su mu, asa ba nye nkpa kakpaa.

Roma 6

Alibi man bila ɪ su anɛ su ɔlɔn

1 Kanɪn su, mine nu an biti a tɔwe? A kyaga su an waa alibi ke lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su abɛɛ?

2 Ayee! Alibi ɪ man bila su anɛ su ɔlɔn, lu fɛɛ i du nɪn fɛɛ a maa wu mu, nɛnɛ nu an bila taale kyina alibi mu tɔ?

3 Abɛɛ fan man nyi fɛɛ anɛ kpini mu nu ba gyee anɛ lbwaare kekyugyee mu waa Yesu Krisito tɔ mu, ɪ waa fɛɛ anaa mu an waa kukulɔn mu lewu tɔ abɛɛ?

4 Nu lu anɛ lbwaare kekyugyee mu su mu, anaa mu an wu, nu ba pula anaa mu. Imu su fɛɛ kanan mu nu ɔsɛ lbwaare taa mu bunyaa kyinji mu lu lewu tɔ mu, anɛ gbaa anɛ an biti a kyina kakyina pupwe tɔ.

5 Fɛɛ anaa mu a maa gye kukulɔn lu mu kelewu mu su mu, kanɪn maɲa su nu anaa mu an biti a ba an gye kulɔn lu mu kikyinji bwii ba nkpa tɔ mu.

6 Nu an nyi fɛɛ ba da anɛ alibi n-yu didaa mu ye mu mata oyu laasa su mɔɔ, nu ɪ yege nu anɛ alibi n-yu didaa man bila ki su ɔlɔn anɛ su, ke a man bila taa anɛ n-yu waa anye sa alibi.

7 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu o wu mu, ɔ nye mu n-yu lu alibi kiwaa su.

8 Fɛɛ anaa Krisito a maa wu fale mu, an kɔɔle gyii fɛɛ anaa mu an biti a buga kyina.

9 Nu an nyi fɛɛ Krisito maa kyinji lu lewu tɔ fale mu, ɔ mɛɛ bila ye o wu, nu lewu man bila ɔ su mu su ɔlɔn.

10 Nu kelewu mu nu o wu mu, o wu sa anɛ alibi kilu kulɔn kakpaa, amaa nkpa mu nu ɔ te kimu tɔ mu, ɔ te sa lbwaare.

11 Kanɪn ɔkpa maɲa su, fan ku fane n-yu fɛɛ fan wu, nu alibi kiwaa ki man bila ki su fane su ɔlɔn, amaa fan te sa lbwaare, lu fɛɛ fan naa Yesu Krisito fan waa kukulɔn.

12 Imu su fan man yege alibi i gyii kuwura fane kayu-wule su, ke fan man buu ato libi mu nu fane kayu-wule ii biti ɪ waa mu.

13 Fan man taa fane n-yu katn ku sa alibi ke i taa waa asun libi, amaa fan taa fane n-yu sa lbwaare fee bamu nu lbwaare lee bamu lu lewu to ba nkpa to mu, ke fan taa fane kayu-wule kpini taa sa mu, ke o taa fane waa ikpa kyiigisa ato.

14 Nu fan man bila yegge alibi i gyii fane su olon, lu fee fan man bu Mosesi nbara mu kase, amaa lbwaare kabwaala mu to nu fan bu.

An gye anye sa lbwaare

15 Kanun su mine nu an biti a towe? Fee a maa man bila an bu nbara mu kase, nu an nye lbwaare kabwaala mu, a kyaga su an waa alibi? Ayee!

16 Fan man nyi fee nu fan kan taa fane n-yu sa oku nu fan nu mu ase mu, fan gye anye sa asa manja. Imu su nu fan kan buu alibi mu, fan gye anye sa imu, nu u su fane i kpee lewu to, amaa nu fan kan buu lbwaare mu, imu i su fane i kpee ikpa kyiigisa to.

17 Fan kyina fan gye anye sa alibi, amaa n fwaala lbwaare fee nbunbu bure fan taa fane nkolo kpini buu kesintin kikaapu mu nu ba taa kaapu fane mu.

18 lbwaare koolle fane lu alibi to, nu fan ba biliji anye sa ikpa kyiigisa awaasa.

19 Fane kikoole-gyii ki maa man puta waa olon su, nu n taa kayu-wule to asun n kala n sa fane fale. Didaa mu fan kyina taa fane n-yu biliji anye alibi to, nu fan waa alibi kikyo tii su. Kanun su nu i dagaa fee nbunbu fan taa fane n-yu kpini fee anye sa ikpa kyiigisa awaasa, ke fan ba biliji lbwaare lee.

20 Saŋa mu nu fan gye anye sa alibi mu, lbwaare ikpa kyiigisa asun mu, fan man taa imu waa sehn.

21 Mine tonon nu fan nye lu kanun saŋa manja, lu kanun ato manja mu nu ndaga i gye ipeeli-sun sa fane fale? Kanun ato manja i biya lewu.

22 Amaa nbunbu fan maa man bila fan gye anye sa alibi fale, nu fan biliji anye sa lbwaare mu, tonon mu nu fen biti fan nye mu i gye fan maa biliji lbwaare asa, nu i biya fane nkpa kakpaa.

23 Nu alibi kukoka i gye lewu, amaa lbwaare kakae mu nu o bola ane-Nyiripe Yesu Krisito su sa ane i gye nkpa kakpaa.

Roma 7

Asun lu Mosesi nbara mu su

1 Me burisa ana akoolle-gyipu, fane kpini fan nyi fee saŋa mu nu nyimisa san o te nkpa to mu, saŋa maa nkun nu nbara mu i su olon mu su.

2 I du nun fee okyu kilipu. Saŋa mu nu mu-kuli san o te nkpa to mu, kekili nbara mu i njmina mu sa mu-kuli. Amaa nu mu-kuli mu kan wu bure o nye mu n-yu lu kekili nbara mu to.

³ Kanin su nu ɔ kan kili ɔnyɛn pupwɛ yɛgɛ mu-kuli san ɔ tɛ nkpa tɔ mu, ɔ lu mu-kuli kamaa nɛmu. Amaa nu mu-kuli mu kan wu birɛ ɔ nyɛ mu n-yu lu kekili nbara mu tɔ, nu ɛɛ bila taalɛ kili ɔnyɛn pupwɛ nu ɪ mɛɛ kaapu fɛɛ ɔ lu mu-kuli kamaa nɛn.

⁴ Imu su mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, kanin maɲa nu fanɛ gbaa fanɛ fan maa kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii mu, fan bɔla mu kayu-wulɛ su wu nɛn. Imu su Mosesi nbara mu ɪ man bila ɪ su fanɛ su ɔlɔn. Imu su nbunbu birɛ fan gyɛ sa Krisito mu nu o wu kyiigi lu lewu tɔ mu, kɛ a nyɛ waa adanbirasa sa lbwaarɛ.

⁵ Fɛɛ saɲa mu nu an bu anɛ gbaa-gbaa kayu-wulɛ kebiti tɔ mu, nbara mu ɪ yɛgɛ nu kayu-wulɛ kebiti mu nu ɪ gyɛ alibi mu, ɪ waa kusun anɛ n-yu tɔ, nu an sun asun libi nu ɪ su anɛ ii kpee lewu tɔ.

⁶ Amaa nbunbu an nyɛ anɛ n-yu lu nbara mu nu ɪ daa kyina ɲmina anɛ mu tɔ, lu fɛɛ i du nɛn fɛɛ anaa Krisito a maa wu. Imu su nu a man bila an sun nbara didaa mu nu ba kyurɔɔ yla mu, amaa an sun lbwaarɛ ɔkpa pupwɛ mu nu ɪ bɔla Kayaayu mu su.

Mosesi nbara yɛ alibi

⁷ Imu su mine nu an biti a tɔwɛ? Nbara mu ɪ gyɛ alibi nɛn abɛɛ? Ayee! I man gyɛ alibi nɛn. Nbara mu ɪ yɛgɛ nu n bu kutɔ mu nu alibi ɪ gyɛ. Nu nbara mu ɪ man dɛn tɔwɛ yɛ, “Man yɛgɛ fu ansi ɪ payɪ ɔku atɔ su mu” naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bu kutɔ mu nu onsi-payɪ gyɛ.

⁸ Nu nbara inɛmu su nu alibi a bɔla nyɛ ɔkpa mɛ tɔ, nu u su mɛ ɔbulɛ nu n biti alibi kumaa kiwaa tii su. Lu fɛɛ nu nbara ɪ man bu tɔ mu, alibi mu kɔnɔ ki wu.

⁹ Saɲa ku tɔ mu n daa kyina yɛgɛ n man nyi Mosesi nbara mu. Amaa saɲa mu nu n ba bu lbwaarɛ kɔnɔsa mu, nu n lan bu fɛɛ alibi tɔ nu n tɛ, nu n wu.

¹⁰ Nu n lan bu fɛɛ lbwaarɛ kɔnɔsa mu nu naafɔɔ ɪ biya mɛ nkpa mu, ɪ taa mɛ kpee lewu tɔ.

¹¹ Nu alibi ɪ bɔla lbwaarɛ kɔnɔsa mu su nyɛ ɔkpa pɪna mɛ, nu ɪ bɔla imu su mɔɔ mɛ.

¹² Mosesi nbara mu i du kyɛkyɛ, nu lbwaarɛ kɔnɔsa mu gbaa i du kyɛkyɛ, nu i du kyɛkyɛ nu ɪ burɔn.

¹³ Imu su fale kutɔ danbirasa nɛmu ɪ biya mɛ lewu nɛn? Ayee! Amaa alibi a bɔla kutɔ danbirasa nɛmu su nu ɪ yɛgɛ nu n wu lewu. Inɛmu ɪ waa nɛn kɛ alibi ɪ lu ifuli kaapu kanan mu nu i du. Nu kɔnɔsa mu ki yɛgɛ nu an taalɛ wu kesintin fɛɛ alibi ɪ gyɛ alibi ɪ man burɔn nɛn kpini-kpini.

¹⁴ An nyi fɛɛ nbara mu ɪ gyɛ lbwaarɛ Kayaayu tɔ atɔ nɛn, amaa mɛɛ mɛ birɛ n gyɛ kayu-wulɛ nyɛmɪsa nɛn, nu alibi i gyii mɛ su nu ɪ waa mɛ fɛɛ kɛnyɛ.

¹⁵ N mee nu mɛ awaasa mu kase. Lu fɛɛ atɔ mu nu n biti fɛɛ n waa mu, mɛɛ taalɛ n waa, amaa imu nu n mee biti mu, imu nu n waa.

- 16 Nu fɛɛ nu n kan waa umu nu n mee biti fɛɛ n waa bire, n kyula fɛɛ nbara mu ɪ burɔn.
- 17 Kanɪn bire kanan mu nu i du mu, man gye me gbaa-gbaa me ɪ waa ato waasa libi numu, amaa alibi mu nu ɪ bu me to mu ɪ waa umu.
- 18 Nu n nyi fɛɛ me gbaa-gbaa me to nu ɪ gye me kɪbaabuto didaa mu, kuto danbrasa ku ki man bu me to. I gye me kɪpre fɛɛ n waa adanbrasa, amaa n mee taale n waa.
- 19 Adanbrasa mu nu n biti fɛɛ n waa mu, n mee waa umu, amaa alibi mu nu n mee biti fɛɛ n waa mu, umu nu n waa.
- 20 Fɛɛ nu n kan waa kuto mu nu ki man gye mi kebiti fɛɛ n waa mu, man gye me ɪ waa umu kanɪn, amaa alibi mu nu ɪ bu me to mu, umu ɪ waa kanɪn.
- 21 N wu fɛɛ saɲa kumaa mu, kanɪn nu ɪ waa me nin. Lu fɛɛ saɲa kumaa mu nu n biti fɛɛ n waa adanbrasa mu, alibi nu ɪ sula me naa waa.
- 22 Nu me kɔkɔɔ to mu, n kɔɔle lbwaare nbara mu kyula fɛɛ umu nu n biti n buu.
- 23 Amaa n wu nbara ku maa bu me to u waa kusun, nu ɪ ko ye lbwaare nbara mu nu n kɔɔle kyula me kɔkɔɔ to mu. Nbara numu ɪ yege nu alibi gyii mi kumu nu i loo me n-yu to kpini.
- 24 Me awurufɔ wuya numu! Anumu ii biti ɔ mɔlge me lu kayu-wule awaasa libi mu nu ku su me kii kpee lewu to fale?
- 25 N afwaala lbwaare fɛɛ ɔ bɔla anɛ-Nyurɛ Yesu Krisito su mɔlge me. Me gbaa-gbaa me kɔkɔɔ to mu, n buu lbwaare nbara mu, amaa me kɪbaabuto didaa mu, kii biti alibi kiwaa.

Roma 8

Ibwaare Kayaayu mu yege nu an nye anɛ n-yu

- 1 Imu su, nbunbu lbwaare kupwe kubun man bu to sa anɛ mu nu anaa Yesu Krisito an waa kukulun mu.
- 2 Lu fɛɛ a maa bɔla Yesu Krisito su mu, lbwaare Kayaayu nbara pupwe mu nu ku sa nyimisa nkpa mu, ɪ yege nu n nye me n-yu lu nbara mu nu u towe ye, nu n kan waa mu alibi n biti n wu mu.
- 3 Kuto mu nu Mosesi nbara mu ɪ man taale waa, kpali fɛɛ anɛ kayu-wule mu maa man bila ki bulun ki buu nbara mu, lbwaare taale waa fɛɛ maa sun mu gbaa-gbaa mu-bii fɛɛ nyimisa alibi awaapu keduli. Nu ɔ taa mu n-yu waa saraga sa anɛ alibi, ba bun alibi mu nu i gyii nyimisa kayu-wule su mu kupwe.
- 4 Ibwaare waa fale nin ke a taale waa kesintin ikpa danbrasa mu nu nbara ii biti mu, lu fɛɛ an man bila an buu anɛ kayu-wule didaa mu, amaa an buu lbwaare Kayaayu kebiti mu.

- ⁵ Nu bamu nu ba naa kayu-wule didaa to mu, bamu nfereere i de kayu-wule kebiti su nin, amaa bamu nu ba naa Kayaayu to mu, bamu nfereere i de Kayaayu kebiti to nin.
- ⁶ Fee kayu-wule kebiti kan gyii oku nfereere su mu, i biya mu lewu nin, amaa omu nu lbwaare Kayaayu kebiti gyii mu nfereere su mu, i biya mu nkpa ye keyuula.
- ⁷ Lu fee nu oku kan taa mu nfereere tuu kayu-wule kebiti su mu, o gye lbwaare okisipu. Nu o mee buu lbwaare nbara, nu o mee taale buu su gbaa.
- ⁸ Nu bamu nu bee waa bamu kayu-wule kebiti mu, ba mee bola lbwaare ansi.
- ⁹ Amaa fane bure fen mee waa fane kayu-wule kebiti, amaa lbwaare Kayaayu mu nu ki bu fane to mu kebiti nu fen waa. Nu asa kumaa mu nu o man su Krisito Kayaayu mu, o man gye Krisito lee.
- ¹⁰ Amaa fane mu nu Krisito bu fane nkolo to mu bure, fane n-yaayu mu nu i bu fane to mu i su nkpa. Lu fee lbwaare tawe ye fane ikpa i kyiigi mu ase, amaa lu fane alibi su mu fane kayu-wule kii biti ki wu.
- ¹¹ Nu i kan i gye fee lbwaare mu nu o kyinji Yesu lu lewu to mu Kayaayu bu fane to bure, kanun lbwaare mu nu o kyinji Yesu lu lewu to mu, ii biti o sa fane kayu-wule nkpa, lu mu Kayaayu mu nu ki bu fane to fale su.
- ¹² Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu kuto mu nu ki dagaa i gye fee a man taa ane kayu-wule kebiti waa ane kakyina to.
- ¹³ Nu fan kan taa kayu-wule asun libi waa fane kakyina to bure fen biti fen wu, amaa nu fan bola Kayaayu mu su kina nu fan yege kayu-wule asun libi mu bure, fen biti fan nye nkpa.
- ¹⁴ Bamu nu ba buu lbwaare Kayaayu okpa kaapusa bamu mu, bamu i gye lbwaare mu-bii ana.
- ¹⁵ Lu fee Kayaayu mu nu lbwaare sa fane mu, mee waa fane anye ke fan baa fan su kufuu. Amaa fan nye Kayaayu mu nu ku waa fane lbwaare mu-bii ana. Imu olon to nu an taale tu lbwaare ye, "Abaa! Ane-Se."
- ¹⁶ lbwaare Kayaayu mu gbaa-gbaa i lee i kaapu ane nkolo to kesintin fee an gye lbwaare mu-bii ana.
- ¹⁷ Nu a maa gye mu-bii ana fale su mu, an biti a nye kuto mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa ane mu. Nu anaa Krisito an biti a buga nye kanun kuto manja. Amoo ana mu an buga gyii mu awurufo mu, poyi ke ana mu a buga gyii mu bunyaa mu.

Kakaaku bunyaa ki nye

- ¹⁸ Nu n wu fee nbunbu awurufo mu nu an gyii fale mu, oku mee taale taa kaala bunyaa mu nu lbwaare ii biti o lee kaapu ane mu.

- 19 Ibwaare atɔ tɔusa mu kpini bɛɛ gyugyuu ba gyoo lbwaare ɔ ba lɛɛ mu-bii ana mu kaapu.
- 20 Nu atɔ tɔusa mu kpini ɪ ba waa atɔ kɪyan mu nu ɪ man gye imu kebiti su, amaa lbwaare ɪ waa imu kanin ke ɔ sa imu tamaa.
- 21 Lu fɛɛ atɔ tɔusa mu kpini bee biti ba kɔɔlɛ bamu n-yu lu lewu ye kinyita tɔ, ke ba ba nye bamu n-yu ye bunyaa mu nu ɪ de sa lbwaare mu-bii ana mu.
- 22 Nu an nyi fɛɛ atɔ tɔusa mu kpini bɛɛ yiyɛɛ ba fuu halu ndaga, fɛɛ kanan mu nu ɔkyu ii dunji mu.
- 23 Nu ɪ man gye imu nkun u yiyɛɛ, amaa anɛ gbaa-gbaa mu nu an nye Kayaayu mu nu ki gye lbwaare kakɛɛ gyankpaasa mu gbaa an yiyɛɛ anɛ nkɔlɔ tɔ. An yiyɛɛ an gyoo kake mu nu lbwaare ii biti ɔ taa anɛ waa mu-bii ana, ke ɔ kɔɔlɛ anɛ kayu-wulɛ yege mu.
- 24 Lu tamaa mu nu an su mu su mu, lbwaare mɔlɪge anɛ. Amaa nu ɔku su tamaa lu kutɔ mu nu ɔ tɛɛ wula wu mu, man gye tamaa kpini-kpini. Nu animu ɪ su tamaa kutɔ mu nu ɔ tɛɛ wula ɔ su mu su?
- 25 Amaa kutɔ mu nu an man putɔ nye nu an su imu su tamaa mu an nye kenyiita nin an gyoo kɪmu.
- 26 Kanin ɔkpa kulɔn su nu Kayaayu mu ɪ kye anɛ tɔ sanja mu nu anɛ n-yu ɪ yɔɔ anɛ mu. Kpalɪ fɛɛ a maa man nyi kutɔ mu nu a kulɛ, nu a man nyi kanan mu nu a tɔwɛ anɛ kabwaare-kulɛ tɔ mu, Kayaayu mu gbaa-gbaa ii muusi ɛɛ tɔwɛ atɔwɛ-bi mu nu ɔku mɛɛ taalɛ taa kɔnɔ tɔwɛ nu ɔ yilɛ tɔ ɛɛ kulɛ ɛɛ kye anɛ tɔ.
- 27 Nu lbwaare mu nu o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ mu, nyi nfɛɛrɛ mu nu ɪ bu Kayaayu mu tɔ, lu fɛɛ Kayaayu mu ɪ yilɛ tɔ ɛɛ kulɛ ɛɛ sa akɔɔlɛ-gyipu mu lu lbwaare kebiti su.

An kyɔ bamu nu ba kɔ gyii lu mu

- 28 Nu an nyi fɛɛ atɔ kumaa mu nu ɪ ba mu, lbwaare su imu kpini ɛɛ waa kusun, ke i kpee naa lɔwɛ danbirasa sa bamu nu bee biti mu asɪn mu. Bamu ɪ gye asa mu nu lbwaare wula tu, fɛɛ kanan mu nu ɔ wula tɔwɛ yila mu.
- 29 Nu bamu nu lbwaare wula o nyi mu, nu ɔ lɛɛ bamu yila ke ba ba waa fɛɛ mu-bii keduli mu, ke mu-bii mu ɔ ba waa nbii damantɛ mu tɔ obii gyankpaasa.
- 30 Nu bamu nu ɔ lɛɛ yila mu, ɔ tu bamu, nu bamu nu ɔ tu mu, ɔ tɔwɛ ye bamu ikpa i kyiiigi mu asɛ, nu bamu nu bamu ikpa i kyiiigi mu asɛ mu, ɔ taa mu bunyaa mu sa bamu.
- 31 Inimu kpini kamaa mu, mine nu an biti a tɔwɛ? Fɛɛ nu lbwaare kan ɔ yilɛ anɛ kamaa mu, animu ɪ taalɛ kɔ ye anɛ?
- 32 Nu lbwaare mu nu ɔ man kina mu-bii kitaa sa, nu lu anɛ alibi su mu, ɔ yege nu o be wu sa anɛ mu, mine su nu ɔ mɛɛ ye ɔ taa atɔ kpini tii mu su bwaala anɛ?

- 33 Nu lbwaare gbaa-gbaa maa tɔwe ye an gyii asu mu, animu ii biti ɔ taale pwu ane mu nu lbwaare wula lee yila sa mu n-yu mu?
- 34 Animu i gye ɔmuni o bun ane kupwe? Yesu Krisito abee. Ayee! Mu i wu sa ane nu o kyinji lu lewu to sa ane, nu ɔ te lbwaare gyisa su ɔ yile to ee kule ee kye ane to.
- 35 Mune i taale barge ane lu Krisito kebiti mu to? Kayiye, abee kikipine, abee kanyanla, abee akun, abee kitiri, ato mu nu a su kufuu, abee kimomo? Inimu kpini i mee taale barge ane lu Yesu kebiti mu to.
- 36 N tɔwe kanin lu fee Asinkyan ylasa mu i tɔwe ye, “O! lbwaare, kpali fu su bee moɔ ane kake kumaa, nu ba taa ane waa fee nbulupu mu nu bee biti ba naa moɔ bamu mu.”
- 37 Amaa lu Yesu Krisito kebiti mu nu ɔ su sa ane su mu, an ko an lu umu kpini-kpini to.
- 38 Nu n nyi i maa gye kesintin fee lewu nin o, nkpa nin o, lbwaare nbɔɔ nin o, nbwu libi nin o, ato mu nu i bu to nbunbu nin o, ato mu nu ii biti i ba nin o, kase su ato nin o, ɔlun nin o,
- 39 susu nin o, kase to kase to ato nin o, ato mu nu lbwaare tuu mu, kuku mee taale barge kebiti mu nu ki bu an naa mu nsana lu Onyirpe Yesu Krisito su.

Roma 9

Ibwaare lee Israyi abi fee mu asa bitisa

- 1 Lu maa Krisito a maa gye kukulun su mu, asin mu nu n tɔwe fale i gye kesintin, n mee tin antjesa. Kayaayu Kyirekyire mu ye me nfeere to ii gyii me kesintin, fee umu nu n tɔwe fale i man gye antjesa.
- 2 Me ɔto to i foyi me nu me kokolo to ki nyita sa me asa.
- 3 Naafɔɔ nu ii biti i waa mu, n biti n taa me n-yu sa ke lbwaare ɔ tɔwe me nno, ke i barge maa Yesu nsana, ke i yege me asa Israyi abi ba nye nkpa.
- 4 Israyi abi ba gye lbwaare asa. Bamu nu lbwaare lee nu ɔ taa bamu waa mu asa, bamu nu ɔ lee mu bunyaa kpare mu kaapu, nu maa bamu ba waa katwe kyula, nu ɔ sa bamu mu Nbara mu, nu ɔ kaapu bamu ɔkpa mu nu ba taa su sun mu, nu bamu nu ɔ da kokolo su sa.
- 5 Nu Israyi abi banimu to nu lbwaare asa kpare-kpare mu ba lu, nu Krisito maa ba fee nyimisa kayi-wule to mu, ɔ lu kanin kinaana maɲa to. lbwaare i gye ɔmuni kuto kumaa ki bu mu kase, nu ayin-bi a gye mu lee kakpaa. Amen!
- 6 Amaa i man gye ye lbwaare man waa asin mu nu ɔ da mu kokolo su tɔwe yila mu to nin. Kpali fee man gye bamu nu ba lu Israyi kinaana mu to kpini i gye Israyi abi kesintin.

- 7 Abɛɛ ɪ man gye bamu nu ba lu Abraham kɪnaana mu to kpini ɪ gye Abraham anaana-bii. Lu fɛɛ lbwaare tɔwe sa Abraham ye, “Lu Isaki kanan to nu fii biti fu nye anaana-bii.
- 8 Asɪn mu kase ɪ gye ye, man gye nbii mu nu Abraham kuuge mu kpini ɪ gye lbwaare mu-bii ana. Amɔɔ bamu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham mu nkun ɪ gye mu anaana-bii.
- 9 Kpalɪ fɛɛ fale nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su tɔwe Abraham, ‘Kesu kaku fale saɲa ke n ba bwii ba mu, fu-ka Sara ii biti o kuuge kebii-nyɪnsa-bii.’
- 10 “Man gye ɪmu nkun. Amaa ɔkyu mu nu ba tu mu ye Rebeka mu o kuuge nbwaara-bii mu nu bamu-se gye anɛ naana Isaki.
- 11 Amaa ba maa man pɪta kuuge bamu gbaa ke ba waa asɪn danbirasa abɛɛ alibi mu, lbwaare wula lɛɛ kaapu fɛɛ kanan mu nu ɛɛ lɛɛ ɔku nu ɛɛ tu mu mu, ɪ man bɔla ɔsa maa awaasa su.
- 12 Lu fɛɛ pɔyɪ ba kuuge nbii mu lbwaare tɔwe Rebeka ye, ‘Ɔbilisa ase mu ii biti o be sun kebii ase mu.’
- 13 Kanɪn nu o wula tɔwe Asɪnkyan yɪlasa mu to ye, ‘N biti Gyekobu, amaa n kisi Esawu.’
- 14 “Imu su nɛnɛ nu an biti a tɔwe? A tɔwe ye lbwaare mɛɛ waa mu asɪn kyɛkyɛ abɛɛ? Ayee, ɪ man gye kanɪn.
- 15 Kpalɪ fɛɛ o tɔwe Mosesi ye, ‘Ɔmu nu n biti n wu kuwɛɛ mu, mu nu n biti n wu kuwɛɛ, nu ɔmu nu mɛ kɔkɔlɔ ku kyɔɔ mu su mu, mu nu mɛ kɔkɔlɔ kii biti kɪ kyɔɔ mu su.’
- 16 Imu su ɪ man gye nyɪmisa kɪpɪrɛ su abɛɛ maa kpan mu n-yu su, amaa ɪ gye lbwaare kuwɛɛ kuwu nɪn.
- 17 Kpalɪ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mu to mu lbwaare tɔwe Faro ye, ‘Inimu su nu n bun fu kuwura ke n bɔla fu su lɛɛ mɛ ɔlɔn kaapu, ke asa mu nu ba bu dulinyaa kpini to ba yɪn mɛ kitu.’
- 18 Inimu kpini ɪ kaapu fɛɛ bamu nu lbwaare ii biti o wu kuwɛɛ mu, bamu nu ee wu kuwɛɛ, nu bamu nu ee biti ba waa mu kusu to ɔlɔn mu, ɛɛ yege nu ba waa kusu to ɔlɔn.
- 19 “Fane to ɔku ii biti o taase mɛ ye, ‘Nu ɪ gye kanɪn birɛ, ɔku mɛɛ taale kina lbwaare kebiti mu, mine ɪ waa su nu lbwaare san ɛɛ pwu anɛ kusu to ɔlɔn su?’
- 20 Amaa nyɪmisa, fu ɪ gye animu, nu fu taale tɔwe gyaɲa lbwaare? Kuto pɔyisa ɪ taale tɔwe ɔmu nu o pɔyɪ kɪmu mu ye, ‘Mine ɪ waa nu fu pɔyɪ mɛ fale?’
- 21 Lu fɛɛ ɔpɔyɪpɔ su ɔkpa fɛɛ o barge kabɔle kuli to kɪnyɔ, ke o taa kuku pɔyɪ lape mu nu bɛɛ yege bɛɛ yɪla kensi-gyii akɛ, ke o taa kuku pɔyɪ lape mu nu bee gyii to kake kumaa.

- 22 “Kanin okpa kulun su nu lbwaaree ii biti fee o lee mu agbu kaapu asa, ke ba wu mu olun mu, amaa bamu nu o nye agbu bamu su, nu i dagaa fee o nyita bamu mu, o nye kenyiita gaa sa bamu.
- 23 Nu o bila ee biti fee o lee mu bunyaa kpare mu kaapu mu asa mu nu ee wu bamu kuwee, nu ba gye bamu nu o lonjo bamu yla sa mu bunyaa mu.
- 24 Ane i gye bamu nu o tu mu, nu i man gye Gyiwu abi mu to nkun, amaa o tu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to gbaa.
- 25 Fee kanan mu nu lbwaaree towe otowepu Hoseya owule mu to mu ye, ‘Asa mu nu naafoo ba man gye me asa mu, n biti n tu bamu me asa. Nu osowule mu nu n man su kebiti sa bamu mu, n biti n biti bamu.’
- 26 Nu ii biti i ba fee opula mu nu lbwaaree towe bamu ye, ‘Fan man gye me asa mu, kanin opula manja to nu bee biti ba tu bamu, lbwaaree nkpa wuya mu-bii ana.’ ”
- 27 lbwaaree otowepu Isaya gbaa kuusi towe lu Israyi abi su ye, “Halu Israyi abi ba maa kyo fee opu kono kikyafa fale gbaa mu, bamu to akalisa aku nu lbwaaree ii biti o ba molige.
- 28 Onyirpe lbwaaree ii biti o gyii mu asin kase su bilen-bilen ke o lwee umu ke o tin umu kidye.”
- 29 I du nin fee kanan mu nu Isaya wula towe yla mu ye, “Fee nu lbwaaree Olun kpini wuya man din dan yegge ane odu to sa aku yla mu, naafoo an din muuri fee Sodom ye Gomora abi mu.”

Israyi abi ba man koolle asin mu gyii

- 30 Imu su mine nu an biti a towe? An biti an towe ye, bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu bamu ansi an man payi bee biti ikpa kyiigisa mu, lu bamu kikoole Yesu gyii su mu, lbwaaree koolle bamu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase.
- 31 Amaa Israyi abi mu bire, ba payi ansi bee buu nbara mu bee biti fee lbwaaree i koolle bamu ye bamu ikpa i kyiigi mu ase, yegge ba man nye umu.
- 32 Mine maa waa su? Lu fee ba man taa kikoole-gyii su bee biti, amaa ba su ba naa ye awaasa su nin. Nu ba siti “Kubuu sitisa” mu lu tiye,
- 33 fee kanan mu nu lbwaaree towe lu Yesu mu nu o yile sa kubuu nimu asin Asinkyan ylasa mu to ye, “Fan ku! N taa kubuu mu nu ki yegge asa ba siti mu yla Siyon kade to. Ke kanin kifule-buu manja ki yegge asa ba lu bee tiye. Amaa okumaa mu nu o koolle mu gyii mu, mee ye o gyii ipeeli.”

Roma 10

- 1 Me-daa ana ye mi-supu ana, me kokolo biti ye me kabwaare-kule i gye ye lbwaaree o molige Israyi abi.

- 2 Lu fɛɛ n taale gyii kesintin lu bamu su kaapu fɛɛ bɛɛ payɪ ansi bee buu lbwaare birɛ, amaa bamu kensi payɪ man yɛ kinyi su.
- 3 Nu ba man nyi kanan mu nu lbwaare u kɔɔle asa fɛɛ bamu ikpa i kyiigi mu ase. Imu su bɛɛ ku fɛɛ bamu gbaa-gbaa bamu awaasa ɪ yege nu bamu ikpa i kyiigi. Imu su ba man bya bamu n-yu kase ba buu lbwaare ikpa mu nu ɪ yege o kyula fɛɛ bamu ikpa i kyiigi mu ase.
- 4 Imu kesintin ɪ gye ye Krisito ɪ waa nbara mu kusun mu lowe, nu okumaa mu nu o kɔɔle mu gyii mu, lbwaare ii biti o tɔwe ye mu ikpa i kyiigi mu ase.
- 5 Mosesi kaapu asa kanan mu nu ba buu nbara mu, ke lbwaare o kɔɔle bamu fɛɛ bamu ikpa i kyiigi mu ase. Nu o kyuroɔ ye, “Osa kumaa mu nu o buu inimu mu ee biti o nye nkpa lu imu su.”
- 6 Amaa fɛɛ kanan mu nu Asinkyan ylasa mu ɪ tɔwe lu kikɔɔle-gyii mu nu ɪ yege nu lbwaare ɪ kɔɔle asa ye bamu ikpa i kyiigi mu ase mu ɪ gye fɛɛ, “Man kan tɔwe fu kɔkɔɔ to ye, animu ii biti o dii kpee susu? (imu ɪ gye ye, ke o kpɪlgaa Yesu ba kase),
- 7 abɛɛ man tɔwe ye, animu ii biti o kpɪlige kpee kase-kase to? (imu ɪ gye ye, ke o naa kusaa Yesu lu kamande to ba.)”
- 8 Amaa nene nu ɪ kyaga su ɪ tɔwe? “lbwaare asin mu i tiri fu to, nu ɪ bu fu kɔɔ to ye fu kɔkɔɔ to.” Inimu ɪ gye kikɔɔle-gyii asin mu nu an tɔwe mu.
- 9 Nu fu kan taa fu kɔɔ le tɔwe ye, Yesu ɪ gye Onyirpe mu, nu fu kɔɔle gyii fu kɔkɔɔ to ye lbwaare kyini mu lu lewu to mu, fii biti fu nye kamolige.
- 10 Lu fɛɛ kɔkɔɔ to nu nyimisa ɪ kɔɔle ee gyii, nu lbwaare kɔɔle mu fɛɛ mu ikpa i kyiigi. Nu o kan le kɔɔ tɔwe ye Yesu ɪ gye Onyirpe mu, ee biti o nye kamolige.
- 11 Fɛɛ kanan mu nu lbwaare Asinkyan ylasa mu ɪ tɔwe ye, “Okumaa mu nu o kɔɔle mu gyii mu, o mɛɛ ye o gyii ipeeli kpa.”
- 12 Gyiwu abi ba man kwu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to. Lu fɛɛ Onyirpe kulɔn ɪ gye Onyirpe sa asa kpini. Nu o su kusee kukyo e sa okumaa mu nu e tu mu kitu mu,
- 13 fɛɛ kanan mu nu Asinkyan ylasa mu ɪ tɔwe ye, “Okumaa mu nu o tu Onyirpe mu kitu mu, ee biti o nye kamolige.”
- 14 Nene nu bee biti ba waa ke bamu nu ba man puta kɔɔle mu gyii mu, ba taale tu mu kitu? Nu ba man kan nu mu asin mu, nene nu bee biti ba waa ke ba kɔɔle mu gyii? Nu oku man puta tɔwe bamu abwaaresin mu, nene nu bee biti ba waa ke ba nu?
- 15 Nu oku man kan sun bamu ye ba naa tɔwe asin danbirasa mu, nene nu bee biti ba waa ke ba naa tɔwe asin mu? lbwaare Asinkyan ylasa mu ɪ tɔwe ye, “Bamu nu ba naa bɛɛ tɔwe asin danbirasa mu, bamu kinatɛ mu ki burɔn gaa.”

16 Amaa man gye Israyt abi kpini t koolɛ asɛn danbrasa mu gyii. Lu fɛɛ lbwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya tɔwɛ ye, “Onyirɛ lbwaare, anɛmu t koolɛ anɛ asɛn tɔwɛsa mu gyii?”

17 Kanɛn birɛ lu asɛn danbrasa mu kitɔwɛ lu Yesu Krisito su nu asa bee nu asɛn mu. Nu lu asɛn mu kinu su, nu asa bɛɛ koolɛ bee gyii.

18 Amaa n taase ye, Gyiwu abi mu nu ba man koolɛ gyii mu, ba man nu asɛn mu nɛn? Ba nu ye bamu asu. Asɛnkyan ylasa mu t tɔwɛ ye, “Asɛn danbrasa kitɔwɛ mu, ii kpee dulinyaa tɔ kpini, nu asɛn tɔwɛsa numu i kpee ɛsɔwɔlɛ kpini su.”

19 N bila taase ye, “Israyt abi ba man nu kase nɛn? Ba nu kase, lu fɛɛ Mosesi wula gyankpaa tɔwɛ bamu ye, lbwaare ye, ‘N biti n taa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu ba man gye kubu fɛɛ fanɛ mu, waa fanɛ kensi payt. N biti n taa asa mu nu ba man nyi mɛ mu waa fanɛ agbu.’

20 Nu ɔtɔwɛpɔ Isaya yilɛ kinyintɔ kyaga su tɔwɛ fɛɛ lbwaare ye, ‘Bamu nu ba man ku biti mɛ gbaa mu, bamu nu n yege nu ba wu mɛ. Nu bamu nu ba man taase mɛ su mu, n lɛɛ mɛ n-yu n kaapu bamu.’

21 Amaa lu Israyt abi mu su birɛ lbwaare tɔwɛ ye, ‘Halu Israyt abi ba maa bamu kusɔ tɔ ɔlɔn, ye bamu kikina mɛ su mu, n san n da kibaa n tu bamu kake kumaa ye ba ba mɛ ase.’ ”

Roma 11

Ibwaare wu Israyt abi mu kowɛɛ

1 Nu n taase ye, lbwaare kina mu asa Israyt abi nɛn abɛɛ? Ayee! Ngbaa mɛ n gye Israyt obii nɛn. Nu n gye Abraham kanaana-bii nu n lu Bengyamin kebunɔ.

2 lbwaare man kina mu asa mu nu ɔ wula o nyi bamu mu. Nu fan man nyinji asɛn mu nu Eligya tɔwɛ Asɛnkyan ylasa mu tɔ mu? Eligya maa fabile ɛɛ sa lbwaare lu Israyt abi su ye,

3 “Onyirɛ lbwaare, ba mɔɔ fu atɔwɛpɔ kpini, nu ba boyi fu saraga nswu kpini. Nu mɛ nkun i sii nu bee biti ba mɔɔ mɛ.”

4 Amaa lbwaare lɛɛ mu konɔ ye, “N lɛɛ anyin ngbin nsunɔ yila sa mɛ n-yu, nu bamu ɔku gbaa man muɲa ɔdakpa Baali.”

5 Kanɛn su anɛ sarɲa numu tɔ gbaa, lbwaare lɛɛ mu asa kalisa aku lu mu kabwaala su.

6 Nu lbwaare kilɛɛ mu t gye kabwaala su birɛ, kanɛn birɛ t man bila t gye kusun mu nu nyimisa sun. Nu t kan t gye kusun su birɛ, kabwaala man bila ki gye kabwaala.

7 Imu su mine? Kuto mu nu Israyi abi bee kpan bamu n-yu bee biti mu ba man nye kumu, amoo bamu mu nu lbwaare lee bamu mu i nye. Amaa bamu mu nu ba san mu nkolo i bulun.

8 Fee kanan mu nu Isaya towe Asinkyan ylasa mu to ye, "lbwaare waa bamu nfeere to fee amelensipu, nu ba mee taale taa bamu ansi wu, nu ba mee taale taa bamu asu gbaa nu ba fuu ndaga kake nimu."

9 Nu Dawidi gbaa towe lu llun iwule mu to ye, "lbwaare o yegbe bamu ansi ogyikpa i bilinji oduu da bamu, ke i bila yegbe ba lu tiye, ke i baa i gye bamu kusu bute.

10 lbwaare o yegbe bamu ansi i bun ke ba man bila wu, ke o yegbe awurufo i nu bamu ke i yegbe ba nyon to kakpaa."

lbwaare kamolige mu ki de sa asa kpini

11 Nu n bila taase ye, "Israyi abi ba maa siti tiye mu, ba mee bila taale kusu? Ayee!" Amaa lu bamu alibi su mu, bamu nu ba man gye Israyi abi mu bee biti ba ba nye kamolige ke i yegbe Israyi abi ba nye kayu basa.

12 Nu fee Israyi abi alibi unumu i yegbe dulinyaa to asa kpini ba nye ato kpare, nu Israyi abi kitie kinumu ki yegbe ke bamu nu ba man gye Israyi abi ba nye tonoo gaa mu, mine tonoo nu dulinyaa to asa ba mee ye ba nye nu fee Israyi abi mu ba kan bwii koolo gyii mu?

13 Nbuubu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu nin. Fee n maa gye Krisito osunpu mu nu o sun me fane ase mu, kusun mu ki gyii mi ansi.

14 N su tamaa fee akoto mi kusun mu kii biti ki taale yegbe me gbaa-gbaa me asa ba nye kayu basa ke bamu aku ba nye kamolige.

15 Saaja mu nu lbwaare kina Israyi abi mu, umu i yegbe nu dulinyaa abi ba bwii ba lbwaare ase. Kanun su nu lbwaare bwii koolo Israyi abi mu, ii biti i baa i du nin fee alewupu ii bwii kyiinji ba nkpa to.

16 Fee nu ba kan lee ato ku to kuv waa saraga sa lbwaare mu, umu nu i san mu gbaa i gye lbwaare lee nin. Fee nu ba taa oyu ilin waa saraga sa lbwaare mu, kanun bure n-yaabi mu kpini i gye lbwaare lee.

17 Israyi abi ba du nin fee olifu oyu mu nu ba duu kumu kewu to, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba du fee olifu oyu mu nu ki koyi afitiri to mu. I du nin fee ba maa ne kewu to oyu duusa mu kyaa-bi ku foyi, ke ba taa afitiri to lee mu kyaa-bi ba nmina kyaga kuduusa mu su. Nu i kan ba kanun mu n-yaabi mu nu ba nmina kyaga mu, u nye nkyu danbirasa u lu oyu duusa mu ilin to. Nu fan ku unumu mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fane i gye n-yaabi mu nu ba taa lu afitiri to mu.

18 Imu su fan man kaapu fane n-yu fee fan kyoo kewu to oyu duusa mu n-yaabi mu. Lu fee man gye fane u sa ilin mu nkpa, amaa ilin mu u sa fane nkpa.

19 Akuto fii biti fu tɔwe ye, “Ba ɲe n-yaabi foyt ke ba nye taa me ɲmina kyaga su.”

20 I bu to kanɩn. Lu fɛɛ ba maa man kɔɔle gyii su nu ba ɲe bamu foyt. Nu fane kɔɔle-gyii su nu fan ba yii bamu ayaa to. Kanɩn su fan man kan kusaa fane n-yu, amaa fan baa fan daa fane n-yu su.

21 Lu fɛɛ fan baa fen nyi fɛɛ lbwaare maa man yegɛ Gyiwu abi mu nu ba yile sa oyu duusa mu kusu bute mu, kanɩn maɲa nu o mɛɛ ye o yegɛ fane gbaa.

22 Imu su fan ku kanan mu nu lbwaare wu asa kuwɛɛ ye mu katale okpa su. Bamu nu ba waa mu kusu olon mu, ɛɛ tale bamu okpa su, amaa fane fane bire ee su fane kuwɛɛ. Nu fan kan kyaga su kɔɔle mu kuwɛɛ kuwu gyii mu, ee biti o kyaga su ee wu fane kuwɛɛ. Nu i man gye kanɩn mu, ee biti o ɲe fane tuu.

23 Nu Gyiwu abi bire, nu ba kan yegɛ bamu kɩman kɔɔle gyii mu bire, lbwaare ii biti o bwiiyaa bamu ba kyaga oyu duusa mu su. lbwaare su olon o taale waa kanɩn.

24 Fan ku, fane gbaa-gbaa fane i gye afitiri to olifu n-yaabi, nu lbwaare ɲe fane lu tuts ba kyaga kewu to olifu oyu duusa mu su. Imu su i mɛɛ ye i ba i bulon sa lbwaare fɛɛ o bwiiyaa kewu oyu duusa mu n-yaabi ba kyaga kumu gbaa-gbaa su.

Ibwaare i wu asa kpini kuwɛɛ

25 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n biti fɛɛ fan baa fen nyi fale asɩn baalasa nɩmu su, ke fane to oku o man kusaa mu n-yu. Gyiwu abi aku ba nye kɔkɔɔɔ osu naa fuu saɲa mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba kɔɔle Yesu gyii.

26 Lu fale okpa su nu Israyɩ abi kpini bee biti ba nye kamɔlɩgɛ. Kanɩn maɲa nu lbwaare tɔwe Asɩnkyan yɩlɩsa mu to ye, “Siyon kade to nu Omɔlɩgɛpu mu ii biti o lu. Ee biti o ba yegɛ Israyɩ abi kpini ba yegɛ asɩn gyaga kiwaa.

27 Nu n kan taa bamu alibi keɛ bamu mu, umu ii biti i kaapu fɛɛ maa bamu katɔwe kyula mu ki ba to.”

28 Lu Israyɩ abi asɩn danbɩrasa mu kekina su mu, ba bilɩɲi lbwaare mu-dun ana. Amaa bamu kekina mu i yegɛ fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan nye tɔnɔ. Amaa lu lbwaare kilɛɛ to mu, ba gye mu asa bitisa lu bamu naana ana su.

29 Nu lbwaare kan keɛ oku kakɛɛ abɛɛ nu o kan tu oku mu, o man bila ye o kyɛɛɛ mu nfɛɛɛ.

30 Fɛɛ kanan mu nu fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan kyuna waa lbwaare ase kusu to olon, nu nbunbu lbwaare wu fane kuwɛɛ, kpali fɛɛ Gyiwu abi ba maa waa kusu to olon su,

31 Iu kanin manja su nu nbunbu ngbaa bamu bɛɛ waa kusu to ɔlon, ke i ba fɛɛ ngbaa bamu lbwaare o wu bamu kuwɛɛ fɛɛ kanan mu nu o wu fane gbaa fane kuwɛɛ mu.

32 Nu lbwaare yɛgɛ nu asa kpini kusu to ɔlon gyii bamu su, kanan mu nu i waa ke o wu bamu kuwɛɛ.

Ayin-bi i gye lbwaare lɛɛ

33 Fan ku lbwaare ato kpare mu nu ɔ su mu. lbwaare kanyaasin ye mu kinyi man su ɔkaa. Animu i taale bu mu ntaale to kyɛkyɛɛ? Nu animu i taale ku biti wu mu ikpa naa luwɛ?

34 “Fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ yila Asunkyan yilasa mu to ye, Nu animu i nyi Onyirpe lbwaare nfɛɛɛ abɛɛ animu i gye mu ɔtowewaapu?”

35 “Nu animu i tɛɛ sa lbwaare ato ku, ke lbwaare ɔ ba ka umu kuko?”

36 Lu fɛɛ ato kpini i lu lbwaare ase, nu mu ɔlon su nu umu kpini i bu to, nu umu kpini i gye mu lɛɛ. Mu nu bunyaa gye mu lɛɛ kakpaa. I ba kanin.

Roma 12

Fan taa fane n-yu kpini sa lbwaare

1 Imu su mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n su lbwaare kuwɛɛ kuwu mu nu ɔ su sa anɛ mu, n kule fane fɛɛ fan taa fane n-yu kpini sa lbwaare, ke i waa fɛɛ saraga kɔlɔɔɔ ato mu nu i tɛ nkpa to, nu i du kyrekyire, nu i bola lbwaare ansi. Inimu i gye fane kabwaare-sun mu nu i lu fane nkɔlɔ to nu i dagaa.

2 Fan man kase dulinyaa nimu to asin waasa, amaa fan kyɛgɛgɛ fane kibaabuto, ke fan nye nfɛɛɛ pupwe mu nu i burɔn. Imu ii biti i yɛgɛ fan taale kaala bu lbwaare kebiti ye kuto mu nu ki burɔn ye umu nu i gyii mu ansi ye umu nu i de kyɛkyɛɛ naa fuu ɔkaa.

3 N bola lbwaare bwaala kekɛɛ mu nu ɔ taa sa mɛ mu su, n towɛ n sa fane ɔkumaa nimu ye, ɔ man ku mu n-yu ɔ kyɔ kanan mu nu o du, amaa ɔ biya mu nfɛɛɛ kase lu mu kikɔɔlɛ-gyii mu nu lbwaare kaala sa mu su mu.

4 Fɛɛ kanan mu nu anɛ ɔkumaa nimu su kayu-wule kulɔn ye ikyagakpa kukwu-kukwu, nu kukumaa nimu su kimu kusun sunsa mu,

5 kanin manja nu a maa kyɔ gbaa mu, an buga waa kubu kulɔn Krisito to, fɛɛ kanan mu nu kayu-wule su ikyagakpa kukwu-kukwu, nu i gye kayu kulɔn mu.

6 Nu an su kabwaala kakɛɛ kukwu-kukwu mu nu lbwaare taa sa anɛ. Nu ɔku lɛɛ i gye lbwaare maa bola mu su ɛ towɛ asin mu, ɔ taa waa lbwaare ɔtowɛpu kusun fɛɛ kanan mu nu mu kikɔɔlɛ-gyii ki kaapu mu.

7 Nu ɔku lɛɛ kan ɔ gye ɔ taa sun mu towɛ ana mu, ɔ taa sun bamu. Nu ɔku lɛɛ kan ɔ gye kikaapu mu, ɔ taa kaapu asa.

⁸ Nu ɔku lɛɛ kan ɔ gyɛ kitɔwɛ waa mu, ɔ tɔwɛ waa. Nu ɔku lɛɛ kan ɔ gyɛ kɛkɛɛ sa asa mu nu ii tiri bamu mu, ɔ lɛɛ mu kɔkɔlɔ tɔ sa. Nu ɔku lɛɛ kan ɔ gyɛ kibilisa mu, ɔ ku su kpan mu n-yu waa. Nu ɔku mɔɔ lɛɛ kan ɔ gyɛ kuwɛɛ kuwu mu, ɔ bugi mu kɔkɔlɔ tɔ su asa su.

Kebiti abaa

⁹ Fan biti abaa lu fanɛ nkɔlɔ tɔ. Fan yɛgɛ alibi ɪ waa fanɛ kuto kisisa, kɛ fan kitaa kidanbirasa tɔ kinkin.

¹⁰ Fan biti fanɛ birisa ana Krisito abi fɛɛ kinyi-bii. Kɛ fan taa bɛɛɛɛ sa abaa fan kyɔ fanɛ n-yu.

¹¹ Fan kpan fanɛ n-yu, kɛ fan man waa wulugyɔ, amaa fan taa fanɛ ɔlɔn kpini sun Onyirɛ.

¹² Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii lu fanɛ tamaa mu nu fan su mu su. Nu fɛn kan fɛn gyii awurufɔ mu, fan nyɛ kɔkɔlɔ ylɛ tɔ, kɛ fan kyaga su fɛn kulɛ kabwaarɛ-kulɛ sanja kumaa.

¹³ Nu fanɛ birisa ana Krisito abupu mu nu atɔ ku i tiri bamu mu, fɛn kye bamu tɔ, kɛ fan waa aniya kitaa afɔ fanɛ akpaara su.

¹⁴ Fan kulɛ lbwaarɛ ɔ waa bamu nu bee kisi fanɛ gbaa mu kusee. Ɔɛhn! Fan kulɛ mu ɔ waa bamu kusee, kɛ fan man tɔwɛ bamu nno.

¹⁵ Bamu nu bee gyii ansi mu, fan naa bamu fan buga gyii ansi, nu bamu nu bɛɛ bɔta bee su mu, fan naa bamu fɛn bɔta tɔ su.

¹⁶ Fan waa kɔnɔ kulɔn tɔwɛ kyula abaa. Fan man kaapu fanɛ n-yu, amaa fan taa fanɛ n-yu buga asa mu nu ba man bu sɛhn tɔ mu. Fan man fɛ nfɛɛɛ fɛɛ fan nyi fan kyɔ ɔkumaa nɪmu.

¹⁷ Ɔkumaa mu nu ɔ waa fanɛ alibi mu, fan man taa alibi ka mu kukɔ. Fan ku ye ɔdan kɛ fan waa kuto mu nu ɔkumaa ii biti o wu fɛɛ ɪ burɔn.

¹⁸ Fan waa fanɛ abaa ɔkaa lɛɛ, kɛ fan naa ɔkumaa nɪmu fan kyina kayu yuuli tɔ.

¹⁹ Mɛ kyɛmɪnɛ ana, fan man taa alibi ka ɔkumaa mu nu ɔ waa fanɛ alibi mu kukɔ. Fan yɛgɛ kuto kumaa sa lbwaarɛ. Lu fɛɛ Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwɛ ye Onyirɛ lbwaarɛ tɔwɛ ye, “Mɛ ɪ gyɛ ɔmu nu n tɛɛla asa, nu n ka alibi kukɔ.”

²⁰ Nu Asinkyan yilasa ɪ bila tɔwɛ ye, “Fɛɛ nu akun ɪ kan ɪ su fu okisipu mu, sa mu agyitɔ kɛ o gyii, nu bulɪfɔ kan ɔ su mu mu, sa mu nkyu kɛ o nuu. Fu nyɛ nu fu waa kanɪn mu, i du nin fɛɛ fu maa kuula afɔlɔn-gyi gyaga mu kumu nsana.”

²¹ Fan man yɛgɛ alibi i gyii fanɛ su, amaa fan taa fanɛ adanbirasa gyii alibi su.

Roma 13

Fan biya fanɛ n-yu kasɛ sa Kibanɛ abulisa

- 1 I dagaa fɛɛ ɔkumaa nɪmɔ maa biya mu n-yu kase sa kibane alɔlɔnpɔ. Lu fɛɛ ɔlɔnpɔ ku man bu tɔ, amɔɔ ɔmɔ nu lbwaare yila mu. Nu alɔlɔnpɔ mu nu ba bu tɔ mu, lbwaare i yii bamu.
- 2 Kanɪn su ɔkumaa mu nu ɛɛ kusu ɛɛ yile ɔlɔnpɔ ku su mu, ɛɛ kusu ɛɛ yile kuto mu nu lbwaare yila mu su. Nu bamu nu bɛɛ waa kanɪn mu, bee biti ba biya kusu bute sa bamu n-yu.
- 3 Kpalɪ fɛɛ bamu nu bɛɛ waa adanbirasa mu ba man sile usuwule akusupu, amɔɔ bamu nu bɛɛ waa alibi nkun t sile bamu. Imu su nu fen mee biti fan baa fan sile alɔlɔnpɔ mu, kanɪn birɛ fan baa fen waa adanbirasa, ke t yege ba yin fane.
- 4 Kpalɪ fɛɛ lbwaare t lee bamu waa akusupu ke t kye fane tɔ ke t waa ɔdan sa fane. Amaa nu fan waa alibi birɛ, fan sile bamu kpalɪ fɛɛ man gye kɪyan su nu ba su ɔlɔn fane su. Lu fɛɛ ba gye lbwaare ayaafɔle mu nu ba yile mu ayaa tɔ ba bute alibi awaapu asu.
- 5 Imu su t dagaa fɛɛ fan biya fane n-yu kase sa alɔlɔnpɔ mu. Man gye kusu bute nkun su, amaa fen nyi fane nfɛere tɔ fɛɛ imu t dagaa fɛɛ fan waa.
- 6 Inumu kpini su mu fan ka fane tɔtɔu sa kibane, lu fɛɛ alɔlɔnpɔ mu ba gye lbwaare ayaafɔle nin, nu ba su bamu saɲa kpini bɛɛ waa bamu kusun.
- 7 Fan ka ɔkumaa nɪmɔ kukɔ mu nu t dagaa mu. Nu t kan t gye tɔtɔu mu fan ka tɔtɔu. Nu t kan t gye lenpoo mu, fan ka lenpoo. Nu t kan t gye n-yu kibiya kase mu, fan biya n-yu kase. Nu t kan t gye bɛɛɛɛ mɔɔ mu, fan taa bɛɛɛɛ sa.

Fan biti abaa

- 8 Fan man yege ɔku kukɔ ki sii fane su, amaa kukɔ mu nu ki dagaa ki de fane su mu, t gye fɛɛ fan biti abaa. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ su kebiti sa mu birisa mu, mu ii buu Mosesi nbara mu su kyɛkyɛɛ.
- 9 Mosesi nbara mu t tɔwe ye, “Man lu fu-ka abɛɛ fu-kuli kamaa, man mɔɔ nyimisa, man kan yuuri, man kan yege fu ansi t payɪ ɔku ato su.” Nbara mu ye imu nu t bla i tii su mu, imu kpini kumu t gye nbara mu nu t tɔwe ye, “Biti fu birisa fɛɛ fu n-yu.”
- 10 ɔkumaa mu nu ɔ su kebiti sa mu birisa mu, mee waa mu alibi. Imu su nu fu kan fii biti fu birisa ana mu, fu buu nbara mu nɪmɔ.
- 11 Kanɪn su fan buu nbara nɪmɔ, lu fɛɛ fen nyi nbunbu saɲa mu nu an bu kimu tɔ fale. Saɲa mu fɔv fɛɛ fan kyinji lu fane nsure tɔ, lu fɛɛ anɛ kamɔlge saɲa mu tiri tɔ nbunbu t kyɔ kake mu nu an kɔɔle Yesu gyii mu.
- 12 Kagyanbwe ki tee ku lowe, nu kayike mɔɔ kii tiri tɔ. Imu su fan yege a lee kitentenbiri awaasa mu tɔv, ke a taa fitila ato mu nu an taa kɔ kitentenbiri tɔ awaasa mu taa bun.

13 Fan yegε anε kibaabuto ki baa ki buron yegε ki ku to fεε kakyowapε, ke an man nyita sanja iseeli libi abεε kata-buu to, abεε anε to oku o man lu mu-ka abεε mu-kuli kamaa, an man waa ineesi ato, ke a man ko nluu ke a man waa kensi payi libi ye abaa.

14 Amaa fan taa Onyirpe Yesu Krisito waa fεε fane ikaale bunsa. Ke fan man fe nfεere kanan mu nu fane alibi kayu-wule mu ki taa waa kumu kebiti.

Roma 14

Man pwi fu birisa mu kikwale-gyii to

1 Nu fane akwale-gyipu mu to oku kikwale-gyii ki man bulun mu, fan kwale mu, amaa fan man gyii mu umwore.

2 A taa fεε oku kikwale-gyii ki yegε nu εε taale gyii kuto kumaa, amaa oku mu nu mu kikwale-gyii ki man bulun mu, ee gyii afateε ipu nkun.

3 Osa mu nu ee gyii kuto kumaa numu mu, o man ku osa mu nu o mee gyii imu mu kyan. Nu osa mu nu o mee gyii kanin ato mu, o man pwi osa mu nu ee gyii kanin ato mu, lu fεε lbwaare kyula sa mu.

4 Imu su, fu i gye animu nu fu pwi oku kiyaafole? Mu-Nyirpe lbwaare mu gbaa-gbaa i taale wu fεε o yile to abεε o waa tiye. Nu ee biti o taale yile, lu fεε Onyirpe lbwaare ii biti o yegε o taale yile.

5 Oku su nfεere fεε kake ku ki tiri ki kyε nke nku, nu oku mo o ku fεε nke mu kpini i gye kyεkyεε. Fane okumaa numu nfεere mu nu o fe ye i buron mu, o yile imu to.

6 Omu nu εε ku fεε kake ku ki tiri mu, εε waa kanin εε sa Onyirpe lbwaare. Nu omu nu ee gyii kunun mu, ee gyii yegε εε taa beereε εε sa Onyirpe lbwaare. Lu fεε o su afwaala εε sa lbwaare. Nu omu nu o mee gyii mo mu, εε waa kanin o su beereε εε sa Onyirpe lbwaare, ke mu gbaa mu o taa afwaala sa lbwaare.

7 Nu anε oku man bu to nu o te sa mu n-yu, nu kanin gbaa nu fu wu mu, fu man wu sa fu n-yu.

8 Nu an kan a te nkpa to, an te sa Onyirpe mu nin. Nu an kan wu gbaa mu, an san an gye Onyirpe mu lεε. Imu su an te nkpa to nin oo, an wu nin oo, an gye Onyirpe mu lεε.

9 Krisito wu nu o bwii kyinji ba nkpa to, lu fale su nu o gye Onyirpe sa bamu nu ba te nkpa to ye alewupu.

10 Imu su mine i waa nu fii bun fu birisa kupwe, abεε nu fu ku fu birisa kyan? Lu fεε anε kpini an biti an naa yile lbwaare ansi to, ke o gyii anε asin.

11 Kpali fεε Onyirpe lbwaare towe Isaya Asinkyan yilasa owule mu to ye, “N maa dan n bu to fale, okumaa numu ii biti o muja me, ke nyimisa kumaa numu o bugi kon towe ye me i gye lbwaare.”

- 12 Imu su ane okumaa numu ii biti o ba lee kono lu kuto mu nu o waa mu sa lbwaare.
- 13 Kanin su, fan yegge ke a yegge abaa kupwe kubun. Amaa fan man waa ato mu nu ii biti i yegge fane birisa ana ba siti abee ba waa alibi.
- 14 Onyurpe Yesu maa lee kaapu me, nu n koole gyii fee kuto ku ki man bu to nu ki gye kuto kisisa kumu kibaa su. Amaa nu oku kan ku fee kuto ku ki gye ikisii bure, ki gye ikisii sa mu.
- 15 Fee nu i kan i gye fu agyito gyisa su, nu fu birisa kokolo ki nyita mu mu, kanin bure fu awaasa i mee kaapu kebiti. Man taa fu agyito gyisa nyita fu birisa mu nu Krisito wu sa mu mu
- 16 Man yegge kuto mu nu fii nyi fee ki gye kuto danbrasa mu, ki bilinji kuto libi asa ase.
- 17 Lu fee lbwaare kuwura-gyii to kakyina mu to mu, i man gye kegyi ye kunuu asin nin, amaa i gye awaasa danbrasa ye kayu yuuli ye kensi-gyii mu nu Kayaayu Kyurekyure mu ku sa mu.
- 18 Lu fee okumaa mu nu ee sun Krisito fale okpa su mu, u bola lbwaare ansi, nu asa gbaa bee wu ye i buron.
- 19 Imu su fan yegge a kpan ane n-yu waa kuto mu nu ku biya kayu yuuli, ke a kye abaa to ke a dan ane kikoole-gyii to.
- 20 Fan man kpali agyito su nyita lbwaare kusun. Agyito kpini i buron, amaa i man de okpa fee fu gyii agyito ku ke i yegge fu birisa o waa alibi.
- 21 I buron fee fu man gyii kunun ke fu man nuu nta abee kuto kumaa mu nu kii biti ki yegge fu birisa o tiye.
- 22 Imu su kuto kumaa mu nu fu koole gyii lu ato numu su mu, yegge i baa i bu faa lbwaare nsana. Kumu okon wuya i gye osa mu nu o man bun mu n-yu kupwe lu kuto mu nu o ku fee ki buron sa mu mu su.
- 23 Amaa osa mu nu mu nfeere i du sika-sika lu kuto kigyii su yegge nu ee gyii kumu mu, lbwaare i wola bun mu kupwe. Lu fee mu kigyii mu man lu mu kikoole-gyii to. Nu awaasa kumaa mu nu i man lu kikoole-gyii to mu gye alibi nin.

Roma 15

- 1 Ane mu nu an yile Yesu Krisito kikoole-gyii to ye olon mu, i dagaa fee an maa kye bamu nu bamu kikoole-gyii ki man bulon mu to, ke a man taa waa ane nkolo biti.
- 2 Fan yegge ane okumaa numu o waa kidanbrasa kye mu birisa to, ke o nye olon yile kikoole-gyii to.

³ Kpali fɛɛ Krisito gbaa man waa kuto mu nu ki bola mu nkun ansi, fɛɛ kanan mu nu Yesu tɔwɛ lu Asinkya ylasa mu to ye, “Asebi kpini mu nu bɛɛ saale fu lbwaare mu, me nu bɛɛ saale.”

⁴ Lu fɛɛ kuto kumaa mu nu ba kyurɔɔ yla Asinkyan ylasa mu to didaa mu, ba kyurɔɔ nin ye i ba kaapu ane asin. Inumu ii biti i yegɛ i waa ane aniya to, ke i sa ane kenyiita, yegɛ an su tamaa.

⁵ N kule lbwaare mu nu ɛɛ sa asa kenyiita nu ɛɛ waa bamu aniya to mu, fɛɛ fan maa buu Yesu Krisito fale mu, ɔ sa fane kɔnɔ kulun.

⁶ Saamu lu fane kɔkɔlɔ kulun ye kɔnɔ kulun su mu, fen biti fan buga yin ane-Nyirɛ Yesu Krisito Mu-Se lbwaare.

⁷ Fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔle abaa fɛɛ kanan mu nu Krisito kɔle fane mu, ke i yegɛ i biya ayin-bi sa lbwaare.

⁸ N tɔwɛ fane fɛɛ Krisito i ba biliŋi Gyiwu abi kɔyaafɔle, ke i kaapu fɛɛ lbwaare i gye kesintin wuya, nu ɔ yegɛ asin mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su sa adidaapu mu i ba to.

⁹ Nu i bila yegɛ nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba taa bunyaa sa lbwaare lu mu kuwɛe kuwu su, fɛɛ kanan mu nu Asinkyan ylasa i tɔwɛ ye, “Imu su n biti n yin fu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to, n biti n bu ulun yin fu ktu.”

¹⁰ Nu i bila tɔwɛ ye, “Fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu fanaa lbwaare asa ansi i gyii.”

¹¹ Nu Asinkyan ylasa mu i bila tɔwɛ ye, “Fane mu nu fan man gyii Gyiwu abi mu kpini fan yin Onyirɛ lbwaare, ke ndendemande kpini fan bu ayin-bi ulun sa mu.”

¹² Nu lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya bila tɔwɛ ye, “Gyeese kanan to mu ɔku ii biti ɔ kusu be gyii kuwura bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini su. Mu to nu ba su tamaa.”

¹³ N kule fɛɛ lbwaare mu nu ɛɛ sa asa tamaa mu, fɛɛ fan maa kɔle mu gyii fale mu, ɔ sa fane kensi-gyii ye keyuula. Ke mu Kayaayu Kyrekyure ɔlun mu i yegɛ fane tamaa ɔ nye akyɔ.

Pɔɔli asin sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi

¹⁴ Me-daa ana ye mi-supu ana, me gbaa-gbaa me n kɔle gyii fɛɛ kidanbrasa ki bu fane to, nu fan su kinyi gaa nu fan taale kaapu abaa.

¹⁵ Lu me ɔwule mu nu n kyurɔɔ fane fale su mu, n bugi me kɔkɔlɔ to n nyinji fane asin aku, lu fɛɛ lbwaare kabwaala mu nu ɔ taa sa me mu su.

¹⁶ Lu fɛɛ lbwaare lee me waa Yesu Krisito osunpu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. Nu n sun fɛɛ mu-seepu, ke n tɔwɛ asin danbrasa mu, ke i yegɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu Kayaayu Kyrekyure mu loŋɔ bamu yla mu, ba ba waa fɛɛ saraga mu nu i bola lbwaare ansi.

- 17 Imu su n taale kaapu me n-yu Yesu Krisito su lu kusun mu nu n sun sa lbwaare mu su.
- 18 N waa me nfeere fee n mee ye n towe kuto ku, amoo kuto mu nu Krisito bola me atowesa ye me awaasa su biya bamu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba be buu lbwaare.
- 19 Lu olon mu nu lbwaare sa me i gye sinkaala ye adangana lu mu Kayaayu mu olon to su, kanin su nu n towe Krisito asin danbirasa mu kanan mu nu i dagaa lu Gyerusalem, kyaaboo nde-bii su naa fuu Ilirikum.
- 20 Mi kebiti i gye fee n towe asin danbirasa mu ntin mu nu ba man puta nu Krisito su, saamu ke n man kyaga oku kusun piilisa su.
- 21 Amaa fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye, "Asa mu nu ba man puta towe bamu mu asin mu, bee biti ba wu mu. Ke bamu nu ba man puta nu mu, bee biti ba nu kase."
- 22 Inumu su nu n kpan me n-yu saja kumaa fee n ba boo fane su, amaa i tii me okpa fane ase kiba.

Pɔɔli ii biti ɔ naa boo Roma akɔɔle-gyipu mu

- 23 Amaa nbunbu opula ku man bila ɔ bu kbaafun kinumu katun ku mu nu n maa waa kusun, nu n bila n kpan me n-yu nsu damante fee n ba boo fane su
- 24 Imu su n waa nfeere fee n kan kpee Sipen mu, n biti n bola fane ase. N su tamaa fee n ba boo fane su saja mu nu n biti n bola kyun mu, ke maa fane an buga gyii ansi, ke fan kye me to ke n naa fuu tutu.
- 25 Amaa nbunbu bire n bu okpa su n kpee Gyerusalem n naa kye Krisito abuupu to.
- 26 Masedoniya ye Akyia akɔɔle-gyipu bire ba taa kensi-gyii waa tututu sa Krisito abuupu mu to atiripu mu nu ba bu Gyerusalem mu.
- 27 Masedoniya ye Akyia akɔɔle-gyipu bamu ansi i gyii fee ba maa waa kanin sa Gyiwu abi akɔɔle-gyipu mu. Nu i dagaa fee ba maa waa kanin ke ba taa ka bamu kuko. Lu fee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba nye Gyiwu abi mu Kayaayu to nkyeto ato, imu su i dagaa fee ba baraga bamu kakyina to ato sa Gyiwu abi mu.
- 28 Nu n kan taa tututu numu waa bamu abaa to lwe mu, n biti n bola fane ase kpee Sipen kade to.
- 29 N nyi fee me kiba mu nu n ba fane ase mu, n su Krisito kabwaala lala mu n biya fane.
- 30 Me-daa ana ye mi-supu ana, n su Onyirpe Yesu Krisito ye kebiti mu nu ki lu lbwaare Kayaayu to fee fan kole kabwaare-kole olon kye me to.
- 31 Fan kole fee lbwaare ɔ lee me lu bamu nu ba man koole gyii Gyudeya ifuli su mu abaa to. Ke fan bila kole fee Krisito abuupu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba koole nkyeto mu abaa anyo.
- 32 Lu kanin su nu lbwaare kan kyula mu n biti n taa kensi-gyii lala ba fane ase, ke i waa maa fane aniya to.

33 Ibwaare keyuula wuya ɔ baa ɔ bu fane kpini ase. Amen!

Roma 16

Pɔɔli Afwaala

1 N biti n lɛɛ anɛ pɔkyu Fobe mu nu ɔ su ɔwɔlɛ nɪmu ɛɛ biya fane fale n kaapu fane. Mu ɪ gye Krisito abuu pu mu nu ba bu Kenkireya, nu ɛɛ kye bamu to mu.

2 N kulɛ fane, fan kɔɔlɛ mu ɔnyirɛ mu kitu to su, fɛɛ kanan mu nu ɪ dagaa fɛɛ Krisito abuu pu ba kita abaa mu, ke fan sa mu nkyeto kumaa mu nu i tiri mu, lu fɛɛ ɔ kye asa gaalaagaa to nu ngbaa mɛ n tii su.

3 Fan fwaala Prisila maa Akwila, mu nu n maa bamu an waa Yesu Krisito kusun mu.

4 Nu ba taga apu lu mɛ su. I man gye mɛ nkun ɪ fwaala bamu, amaa ye Krisito abi kubu-kubu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini bɛɛ fwaala bamu nsa ye kusun.

5 Fan fwaala Krisito kubu mu nu ku gyanɛ Prisila ana kɪkpaara su mu. Fan fwaala mɛ kyemɪnɛ danbirasa Epanetu. Mu ɪ gye ɔmu nu ɔ da kɪkɔɔlɛ Yesu Krisito gyii Asiya ɔsɔwɔlɛ su kpini.

6 Fan fwaala Mɛɛri mu nu o sun kusun gaa sa fane mu.

7 Fan fwaala Androniko maa Gyuniya, mɛ kuupu ana mu nu ba tii maa bamu obu mu. Nu asa gaalaagaa be nyi bamu ye ɔdan Krisito asunpu mu to, nu ba gyankpaa mɛ kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii.

8 Fan fwaala Ampiliyatu mu nu n su kebiti sa mu ɔnyirɛ to.

9 Fan fwaala Ubano, anɛ birisa kusun ɔwaa pu Krisito to, ye mɛ kyemɪnɛ danbirasa Sitakusi.

10 Fan fwaala Apelesi mu nu ɔ lɛɛ kaapu kesintin ye ɔ taa mu n-yu sa Krisito. Fan fwaala bamu nu ba bu Arisitobulu kɪkpaara su kpini.

11 Fan fwaala mɛ kuupu Herodiyon. Fan fwaala Nasiso kɪkpaara su abi kpini mu nu ba gye ɔnyirɛ lɛɛ mu.

12 Fan fwaala akyu nɪmu, Trifina maa Trifosa mu nu ba kpan bamu n-yu sun ɔnyirɛ kusun mu. Fan fwaala mɛ kyemɪnɛ danbirasa Pesi, nu ngbaa mu ɔ gye ɔkyu mu nu ɔ kpan mu n-yu waa ɔnyirɛ kusun mu.

13 Fan fwaala ɔnyirɛ kɪyaafɔlɛ Rufusi, ye mu-nyi, mu nu ɔ taa mɛ waa mu-bii kuugesaa.

14 Fan fwaala Asinkrito, ye Felegon ye Hemesi ye Patrobasi ye Hemesi ye Krisito abuu pu mu nu ba bu bamu ase mu.

15 Fan fwaala Filologo ye Gyuliya ye Neresu maa mu pɔkyu ye Olipasi ye Krisito abuu pu mu nu ba bu bamu ase mu kpini.

- 16 Fan taa kinyi-bii afwaala fwaala abaa. Krisito kubu-kubu mu kpini bɛɛ fwaala fanɛ.
- 17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kulɛ fanɛ nin, kɛ fan ku danbirasa lu bamu nu bee biti ba biya nbarɛɛ fanɛ tɔ, nu bɛɛ kpakyarɛ kibula mu nu ba kaapu fanɛ mu, nu ɪ yɛɛɛ asa bee tutu bamu kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ. Fan lɛɛ fanɛ n-yu lu bamu tɔ.
- 18 Kpali fɛɛ bamu nu bɛɛ waa kanin mu, be mee sun anɛ-Nyirɛpɛ Yesu Krisito, amaa bamu kɪpɪrɛ lɛɛ nu bee biti. Lu bamu ntɔwɛ danbirasa yɛ kɪgyaa-bi su mu, ba su bɛɛ pɪna akɔɔlɛ-gyipu mu nu ba man pu dan kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ.
- 19 Ɔkɔmaa nɪmu nu kanan mu nu fan taa fanɛ n-yu sa Krisito mu. Kanin su mi ansi i gyii fanɛ su gaa. Amaa n biti fɛɛ fan baa fan gyɛ anyaasinpu lu kidanbirasa kiwaa su, kɛ fan lɛɛ fanɛ n-yu lu alibi kiwaa tɔ.
- 20 I mɛɛ yɛ ɪ kyɛɛɛɛ nu lbwaarɛ keyuula wuya mu, ii biti ɔ yɛɛɛ kɛ fan gyii Sitaanɛ su. Anɛ-Nyirɛpɛ Yesu kabwaala mu ki baa ki bu fanɛ su.
- 21 Mɛ birisa osunsunpu Timoti ɪ fwaala fanɛ. Kanin maa nu mɛ kuupu ana Lukiyo yɛ Gyason yɛ Sosipata gbaa bɛɛ fwaala fanɛ.
- 22 Mɛ Tetiyo mu nu n kyurɔɔ Pɔɔli ɔwulɛ nɪmu, n fwaala fanɛ Ɔnyirɛpɛ kitu tɔ su.
- 23 Gayusi mu nu ɔ gyɛ mɛ kɪkpaara wuya, nu Krisito abi gbaa bɛɛ gyanɛ mu kɪkpaara su mu, ɪ fwaala fanɛ. Erasitu mu nu ɔ gyɛ kade mu tɔ afulee ɔkɪsɪpu yɛ anɛ-supu Kwatu bɛɛ fwaala fanɛ.
- 24 (Anɛ-Nyirɛpɛ Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fanɛ asɛ. Amen.)
- 25 Fan yɛɛɛ a taa bunyaa sa lbwaarɛ, lu fɛɛ mu ɪ taalɛ yɛɛɛ fan nyɛ ɔlɔn yilɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu tɔ, fɛɛ kanan mu nu n tɔwɛ Asɪn danbirasa mu lu Yesu Krisito su mu. Kanin asɪn mu ɪ gyɛ kesintin asɪn mu nu ɪ baala lu koo didaa mu.
- 26 Nu nbunbu ɪ bɔla lbwaarɛ atɔwɛpu Asɪnkyan yɪlasa mu su lɛɛ kaapu. Nu lbwaarɛ mu nu ɔ tɛ kakpaa mu sa kɔnɔ, yɛ ba tɔwɛ kanin kesintin asɪn baalasa sa ndɛndɛmandɛ kpini, kɛ ba kɔɔlɛ Yesu Krisito gyii kɛ ba nu mu asɛ.
- 27 Lu Yesu Krisito su mu, lbwaarɛ kanyaasin wuya mu nkun nu bunyaa gyɛ mu lɛɛ kakpaa. Amen!

1 Korinto

1 Korinto 1

Afwaala

- 1** Ɔwule nɔmu lu me, Pɔɔli mu nu lbwaare bola mu kebiti su tu me, fee n ba waa Yesu Krisito osunpu, ye ane birisa Sositini ase.
- 2** An kyuroɔ kumu an sa fane Krisito kubu mu nu fan bu Korinto kade to, fane mu nu Yesu tu ba waa mu lee, nu fan ba biliŋi lbwaare asa, taa buga ye bamu nu ba bu katin kumaa nɔmu bee sun ane-Nyirpe Yesu Krisito, mu nu ɔ gye anaa bamu kpini Ɔnyirpe mu.
- 3** Ane-Se lbwaare ye ane-Nyirpe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu yuuli.

Pɔɔli ɪ fwaala lbwaare

- 4** Saŋa kumaa nɔmu n fwaala lbwaare n sa fane lu kabwaala mu nu ɔ bola Yesu Krisito su taa sa fane mu.
- 5** Kpali fee fan maa bu Yesu Krisito to su mu, fan dan kuto kumaa nɔmu to lu fane katowe ye fane kinyi to.
- 6** Lu fee Yesu Krisito asin mu nu an lee towe fane mu ɪ kyuna fane to danbirasa.
- 7** Imu su fan man pan lbwaare Kayaayu kakee mu kuku, fee fan maa te fan gyoo saŋa mu nu lbwaare ii biti ɔ ba lee ane-Nyirpe Yesu Krisito kaapu mu.
- 8** Mu ii biti ɔ waa fane ɔlon to kanin naa fuɔ ɔkaa, ke fane n-yu su ɪ man nye alibi aku, kake mu nu ane-Nyirpe Yesu Krisito ii biti o bwii ba mu.
- 9** lbwaare mu nu ɔ tu fane ye fan naa mu-bii Yesu Krisito mu fan ba waa kikyemine ɔkon mu, mu ɪ gye ɔmu nu ee towe nu ɔ mee lu umu kamaa.

Krisito kubu mu to nbarige to asin

- 10** Me-daa ana ye mi-supu ana, n su ane-Nyirpe Yesu Krisito kitu, n kule fane fee, fane kpini fan towe kyula abaa, ke nbarige to ku ɪ man ba fane to. Ke fan waa konɔ kulun fane nfere to ye kuto kumaa nɔmu to.
- 11** Me-daa ana ye mi-supu ana, Kilowe kɔkpaara su abi aku ba ba towe me ye, nluu ɪ bu fane nsana.
- 12** Kuto mu nu n towe mu ɪ gye ye fane to ɔku u towe ye, “N buu Pɔɔli.” Nu ɔku moɔ ye, “Mee me n buu Apolosi”, nu ɔnumu moɔ ye, “Mee me n buu Pita.” Nu ɔku gbaa ye, “Mee me n buu Krisito nin.”
- 13** Ba barige Krisito to waa kubu-kubu nin abee? Pɔɔli nu ba da oyu laasa su sa fane abee? Abee Pɔɔli kitu to nu ba gye fane lbwaare kekyugye?

14 N su afwaala n sa lbwaare fɛɛ n maa man gyee fane ɔku lbwaare kekyugyee, amoo Krisipu maa Gayusi nkun nu n gyee.

15 Imu su ɔku mɛɛ taale towe ye me kitu to nu ba gyee mu lbwaare kekyugyee.

16 N bila n nyinji fɛɛ n maa gyee Sitefen maa mu kikpaara su abi lbwaare kekyugyee. Inimu kamaa mu, n mɛɛ bila nyinji fɛɛ n gyee ɔku.

17 Lu fɛɛ Krisito man sun me ye n ba gyee asa lbwaare kekyugyee. Amaa o sun me nin ye n ba towe asin danbirasa mu sa asa, nu i man gye nyimisa kanyaasin nu n su n towe, ke i naa ba fɛɛ Krisito kelewu mu nu o wu oyu laasa su asin mu i pan imu ɔlon.

Krisito i gye lbwaare ɔlon ye kanyaasin

18 Krisito oyu laasa mu su kelewu asin mu, i gye amelensi-sin sa bamu nu ba bu kemuuri ɔkpa su mu. Amaa ane mu nu lbwaare u molige mu, asin manja i gye lbwaare ɔlon mu.

19 Lu fɛɛ lbwaare towe Asinkyan ylasa mu to ye, “N biti n nyita anyaasipɔ kanyaasin, ke n yege anyipu kinyi i waa kɪyan.”

20 Nu i gye kanan bire mu dulinyaa nɪmu to ɔnyaasipɔ bu fine? Nu ɔwule-nyipu bu fine? Abɛɛ ɔkaapɔpu bilisa ase mu bu fine? lbwaare man kaapu fɛɛ dulinyaa nɪmu to kanyaasin gye amelensi-sin mu ase nin abɛɛ?

21 Lu mu lbwaare kanyaasin mu to mu, o nmina yila fɛɛ, dulinyaa asa ba mɛɛ taale bola bamu kanyaasin su bu mu. Amaa i gye lbwaare kɪpɪre su fɛɛ, ɔ bola asin mu nu asa bɛɛ ku fɛɛ i gye amelensi-sin mu nu an towe fale mu su molige bamu nu bɛɛ kɔɔle bee gyii mu.

22 Asin mu i gye amelensi-sin sa bamu, lu fɛɛ Gyiwu abi bɛɛ ku bee biti asin kyinkyinsa, nu Giriki abi mɔɔ bɛɛ ku bee biti kanyaasin.

23 Amaa anɛnɛnɛ bire an towe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su asin, nu imu i gye asin mu nu ii tii Gyiwu abi ɔkpa, nu ba mɛɛ kɔɔle bee gyii, nu i bila i gye amelensi-sin sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu.

24 Amaa bamu nu lbwaare tu ba kamolige mu to bire, be gye Gyiwu abi nin oo, ba man gye Gyiwu abi nin oo, asin mu nu i bu to i gye ye Krisito i gye lbwaare ɔlon ye lbwaare kanyaasin.

25 Lu fɛɛ lbwaare amelensi-sin mu i kyɔ nyimisa kanyaasin, nu lbwaare kapɔɔse i su ɔlon i kyɔ nyimisa ɔlon.

26 Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nyinji kanan mu nu fan daa fan du pɔyt nu lbwaare tu fane ba kamolige mu to mu. Kanan saɲa manja nyimisa ansi su mu, fane to gberɛɛ ku i gye anyaasipɔ, nu gberɛɛ ku i gye alɔnpɔ, nu gberɛɛ ku i lu kuwura-gyii kebunɔ.

²⁷ Amaa ato mu nu dulinyaa asa bɛɛ ku ye ɪ gye amelensi-sɪn mu, imu nu lbwaare lɛɛ taa gyila dulinyaa to anyaasinpu ipeeli. Nu ato mu nu ɪ man bulun dulinyaa nimu to mu, imu nu ɔ bila taa gyila imu nu ɪ bulun mu ipeeli.

²⁸ Nu ato mu nu dulinyaa asa bɛɛ ku kɪyan, nu ba man taa tu sɛhn, nu bɛɛ ku ye ɪ man su tɔnɔ mu, imu nu lbwaare taa ɲaaba a to mu nu dulinyaa asa bɛɛ ku fɛɛ ɪ gye ato kpare mu,

²⁹ ke nyimisa ku ɔ man nye kaapu mu n-yu lbwaare ase.

³⁰ Lu fɛɛ lbwaare ɪ yɛgɛ nu anaa Yesu Krisito an waa kukulun, nu lbwaare waa Krisito nu ɔ baa ɔ gye anɛ kanyaasin wuya. Nu mu su nu lbwaare wu fɛɛ anɛ ɪkpa i kyigi, nu anɛ ɪ gye mu asa kyɛkyɛ, nu a nye kamɔlgɛ.

³¹ Imu su fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye, “Okumaa mu nu ee biti ɔ kaapu mu n-yu mu, ɔ kaapu mu n-yu lu kuto mu nu Onyirpe waa mu su.”

1 Korinto 2

Yesu Krisito kelewu oyu laasa su mu asin

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n maa ba fanɛ ase ba lɛɛ lbwaare kesintin asin mu tɔwɛ fanɛ mu, n man taa kɔnɔ to ɔkɔn abɛɛ kanyaasin kibansa nin ba tɔwɛ fanɛ.

² Lu fɛɛ n waa mɛ nfɛɛɛ sɔja mu nu n bu fanɛ ase mu fɛɛ, n mee biti n bila bu asin aku tɔwɛ tii Yesu Krisito, ye mu kelewu mu nu o wu oyu laasa su mu nkun.

³ N maa ba fanɛ ase mu, n taa kɪpɔɔsɛ ye kufuu ye kikyikya gaa nin ba.

⁴ Mɛ asin tɔwɛsa ye mɛ abwaaresin kitɔwɛ mu to mu, n man taa nyimisa kanyaasin pupɔlɛ fanɛ, amaa lbwaare Kayaayu mu ɪ lɛɛ mu ɔlun mu kaapu fanɛ.

⁵ Saamu, fanɛ kɪkɔlɛ-gyii kɪ mɛɛ ye kɪ baa kɪ gyan nyimisa kanyaasin su, amaa kɪ baa kɪ gyan lbwaare ɔlun su.

Ibwaare kanyaasin

⁶ Inumu kpini gbaa mu, an tɔwɛ kanyaasin asin an sa bamu nu ba tɛɛ dan kɪkɔlɛ-gyii mu to mu, man gye dulinyaa nimu to kanyaasin, abɛɛ kimu alonpu kanyaasin mu nu bamu ɔlun mu ii biti ɪ ba fuu ɔkaa mu.

⁷ Amaa kanyaasin asin mu nu an tɔwɛ fanɛ falɛ ɪ gye lbwaare kanyaasin baalasa, mu nu ɔ wula ɲmina yila ye ee biti ɔ taa kanyaasin maɲa bunyaa anɛ, pɔyi nu o piili dulinyaa mu.

⁸ Nu dulinyaa nimu to alonpu mu to ɔku man taale bu kanin kanyaasin maɲa, nu ba daa bu nin, naafɔɔ ba man din da Onyirpe bunyaa wuya mu oyu laasa su.

⁹ Amaa i du nin fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye, “Kuto mu nu ɔku ansi i man pu wu, nu asu i man pu nu, nu ɔku man pu fe umu nfɛɛre mu, i gye kuto mu nu lbwaare loɔɔ yila sa bamu nu bee biti mu mu.”

¹⁰ Amaa lbwaare bola mu Kayaayu su lee mu kanyaasin baalasa mu kaapu anɛ. lbwaare Kayaayu mu u meege kuto kumaa nimu to ee ku, halu lbwaare asin mu nu i gye mu ɔto to asin nu i baala mu gbaa.

¹¹ Ɔku mee taale bu nfɛɛre mu nu ɔku u fe, amɔɔ mu gbaa-gbaa mu. Kanin manja nu ɔku mee taale bu lbwaare nfɛɛre, amɔɔ mu gbaa-gbaa mu Kayaayu mu nkun.

¹² Man gye dulinyaa nimu to kayaayu nu lbwaare taa sa anɛ, amaa Kayaayu mu nu ki lu lbwaare ase mu, nu an nye, ke a taale nu ato mu nu lbwaare taa kee anɛ mu kase.

¹³ Imu su man gye nyimisa kanyaasin asin kaapusa nu an su an towe fane. Amaa i gye asin mu nu Kayaayu mu kaapu anɛ, fɛɛ kanan mu nu an lee Kayaayu to asin mu kase an kaapu bamu nu ba su Kayaayu mu.

¹⁴ Amaa ɔsa kumaa mu nu ɔ man su lbwaare Kayaayu mu, mee ye ɔ taale kɔɔle ato mu nu u lu lbwaare Kayaayu mu ase mu kyula. Asin mu i gye amelensi-sin sa ɔsa mu, ɔ mee ye ɔ taale nu umu kase, lu fɛɛ lbwaare Kayaayu mu nkun u yege nu asa bee nu umu kase.

¹⁵ Nu ɔsa mu nu ɔ su lbwaare Kayaayu mu bire, ee taale meege kuto kumaa to wu umu to, amaa mu gbaa-gbaa mu lee bire, ɔku mee taale meege umu to wu sehn.

¹⁶ I du nin fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye, “Animu i taale bu Ɔnyirpe lbwaare nfɛɛre? Nu animu i taale towe waa mu?” Amaa anɛɛɛ bire an fe nfɛɛre kanan mu nu Krisito u fe mu.

1 Korinto 3

Krisito i gye ɔmu nu ɔkumaa nimu o buu

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n man taale towe fane ase fɛɛ bamu nu ba su lbwaare Kayaayu mu. Amaa n towe fane fɛɛ bamu nu bamu nfɛɛre i gyan dulinyaa ato su, abee bamu nu ba man puta dan Krisito kikɔɔle-gyii mu to.

² Kanin su man gye agyito budusa nu n taa sa fane, amaa kinyapu-kyu nu n taa sa fane. Lu fɛɛ kanin sanja manja mu, fan man puta dan fuu agyito manja kigyii, nu halu ba lu ndaga gbaa mu fan man puta fuu umu kigyii.

³ Lu fɛɛ fane nfɛɛre i san i gyan dulinyaa ato su. Kayu-basa ki maa bu fane to, nu fen ko ye abaa mu, u mee kaapu nin fɛɛ fane nfɛɛre i san i gyan dulinyaa ato su abee? Inimu u kaapu nin fɛɛ fen san fen waa fɛɛ kanan mu nu dulinyaa asa bee waa mu.

- 4 Nu fane to oku u towe ye, “N buu Pɔɔli.” Nu oku moɔ u towe ye, “N buu Apolosi nin.” Inumu i mee kaapu nin fee fen san fen du fee dulinyaa asa nin abee?
- 5 Inumu kpini mu, anumu i gye Apolosi? Nu me, Pɔɔli i gye anumu? An gye lbwaare ayaafɔle nin, nu fan bɔla ane su ba kɔɔle Yesu gyii. Ane okumaa numu waa mu kusun fee kanan mu nu Onyiripe Yesu taa sa mu ye o waa mu.
- 6 Me i duu, nu Apolosi moɔ i wurige su nkyu, amaa lbwaare i yege nu ki kɔyi dan.
- 7 Imu su omu nu ee duu, ye omu nu ee wurige su nkyu mu, bamu asin man tiri, amaa lbwaare asin i tiri, lu fee mu u yege nu ato duusa mu u dan.
- 8 Osa mu nu ee duu ye omu nu ee wurige su nkyu mu kpini bee waa kusun kulon nin. Nu bamu okumaa numu ii biti o nye mu kukɔka, lu kanan mu nu o waa mu kusun mu su.
- 9 Lu fee ane kpini an buga nin an waa lbwaare kusun. Nu fen du nin fee lbwaare kudɔɔ, nu fen bila fen du fee lbwaare obu.
- 10 Lu lbwaare kabwaala mu nu o taa bwaala me su mu, n du nin fee ɔpɔyipu onyipu mu nu o yii obu kase, nu oku u pɔyi ee gyaga kumu su. Amaa okumaa o baa o da su kanan mu nu ee pɔyi ee gyaga su.
- 11 Lu fee oku mee bila taale yii ɔpɔre gyankpaasa, tii kumu nu lbwaare wula yii mu su, nu kumu i gye Yesu Krisito.
- 12 Aku bee biti ba taa suwa, abee gbiti abee abuu mu nu i su ɔgyalin abee iyu abee afitiri abee afatɛe pɔyi gyaga ɔpɔre gyankpaasa mu su.
- 13 Okumaa numu kusun mu nu o sun sa lbwaare mu, ii biti i lu ifuli. Lu fee Krisito kake lala mu nu ee biti o bwii ba mu, ii biti i lee okumaa numu kusun kudubi kaapu. Fulon ii biti o ba lee okumaa numu kusun kaapu, ke i kaala kusun mu nu okumaa numu waa sa lbwaare mu, o dan ku.
- 14 Nu fulon mu man kan taale nyita oku kapɔyi mu nu o pɔyi gyaga su mu, mu ii biti o nye kukɔka.
- 15 Amaa okumaa mu nu fulon mu dɛe mu kusun mu bire, o sun fɔyi numu. Nu mu gbaa-gbaa mu bire ee biti o nye kamɔlige, amaa ii biti i baa i du nin fee maa sile lu fulon to.
- 16 Abee fan man nyi ye fane gbaa-gbaa fane i gye Kabwaare-sunkpa aye mu, nu lbwaare Kayaayu mu te fane to abee?
- 17 Imu su nu oku kan nyita Kabwaare-sunkpa aye mu, lbwaare gbaa ii biti o nyita mu, lu fee Kabwaare-sunkpa aye mu nu ki gye lbwaare lee mu, ki gye kyirekyire nin, nu fane i gye kanin Kabwaare-sunkpa aye manja.

18 Ɔku i gye ɔku ɔ man pɪna mu n-yu. Nu fane to ɔku kan ee fe nfeere fee ɔ gye ɔnyaasɪpu dulinyaa asa ansi su mu, i dagaa maa waa mu n-yu fee omelensipu, ke ɔ nye bilɪji ɔnyaasɪpu gbaa-gbaa.

19 Lu fee dulinyaa nɪmu to kanyaasin gye amelensi-sɪn lbwaare ase. I du nɪn fee kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlɪsa mu to ye, “Anyasɪpu mu, bamu kanyaasin awaasa mu to nu lbwaare su ee kitaa bamu.”

20 Nu ba bla kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlɪsa mu to ntɪn ku ye, “Ɔnyɪrpe nyi fee anyasɪpu mu nfeere i maa gye kɪyan.”

21 Imu su ɔku i gye ɔku, ɔ man taa mu n-yu tuu nyɪmɪsa su ke ɔ kaapu mu n-yu, lu fee kuto kumaa nɪmu gye fane lee nɪn.

22 Nu me Pɔɔlɪ nɪn-oo, abee Apolosi nɪn-oo, abee Pita nɪn-oo, abee dulinyaa nɪmu nɪn-oo, abee nkpa nɪn-oo, abee lewu nɪn-oo, abee nbunbu nɪn-oo, abee ɔke asɪn nɪn-oo, imu kpini i gye fane lee nɪn

23 Nu fane gbaa fane fan gye Krisito lee nɪn, nu Krisito mɔɔ gye lbwaare lee.

1 Korinto 4

Krisito asunpu mu kusun sunsa

1 Kanɪn su i dagaa fan maa ku ane fee an gye Krisito ayaafɔle, nu lbwaare taa mu kesintɪn asɪn baalasa mu waa ane abaa to ye a lee imu kaapu.

2 Nu kuto mu nu ki dagaa sa ɔmu nu ba taa asɪn waa mu abaa mu i gye fee, o buu mu-nyɪrpe mu asɪn mu su.

3 Amaa mɛemɛ ase birɛ, nu fane abee asɪn ogyipu ku gyii me asɪn mu, i man tiri me, me gbaa-gbaa n mee gyii me n-yu su asɪn.

4 Me nfeere to mu, n man wu asɪn pwusa ku me n-yu su, amaa i mee kaapu fee n gyii asu. Amɔɔ Ɔnyɪrpe mu nkun i gye me asɪn ogyipu.

5 Imu su fan man kan gyii ɔku asɪn, bun mu kupwe, pɔyl ke kake mu ɔ fuu. Fan gyoo Ɔnyɪrpe mu ɔ ba pɔyl. Ee biti ɔ ba lee kuto mu nu ki baala kitentɪnbiri to mu ba fitla to, ke ɔ lee asa nkɔlo to asɪn baalasa ifuli. Kanɪn sanja manja nu ɔkumaa ii biti ɔ nye kɪyɪn mu nu i dagaa mu lu lbwaare ase.

6 Me-daa ana ye mi-supu ana, lu fane su nu n taa n maa Apolosi waa sinkaala sa fane, ke fan bula asɪn towesa mu nu u towe ye, “Fan man waa asɪn mu nu ba kyurɔɔ yɪlɪ mu kyun su.” Imu i gye ye, fan man kaapu fane n-yu naa yɪle ɔku kamaa ke fan kina ɔku.

7 Mine nu fan su nu u kaapu fee fan kyo asansa? Mine nu fan su nu i man gye lbwaare i sa fane? Nu i kan i gye lbwaare i sa fane imu mu, mine i waa su nu fen kaapu fane n-yu, fee man gye lbwaare i sa fane?

- 8 Fan tɛɛ nyɛ kuto kumaa mu nu fen biti nun abɛɛ? Fan tɛɛ ba waa afulee wuya ana nun abɛɛ? Fan tɛɛ ba biliŋi awura yɛgɛ a man gye nun abɛɛ? Nu fan daa fan gye awura kesintin to mu, naafɔɔ ɪ burɔn gaa kɛ anaa fanɛ a ba buga gyii kuwura.
- 9 Mɛ asɛ mu, i du nun fɛɛ lbwaarɛ maa taa anɛ mu nu an gye Yesu asunpu mu, waa asii-amaapu fɛɛ bamu nu ba bun bamu kupwɛ, nu bee biti ba naa moɔ bamu asa nsana mu. Nu i du fɛɛ an biliŋi sinku sa kase su asa ye lbwaarɛ nbɔɔ ye dulinyaa kpini.
- 10 Krisito su an gye amelensipu, amaa fanɛɛ fanɛ fan gye anyaasɩnpu lu Krisito su. Anɛnɛnɛ birɛ a man bulɔn, amaa fanɛɛ fanɛ birɛ fan bulɔn. Asa bɛɛ sa fanɛ bɛɛrɛɛ, nu anɛnɛnɛ birɛ ba man taa anɛ tu sehn.
- 11 Taa ba fuɔ ndaga mu, an naa akun ye bulɔfɔ, nu an bun akyiibi, nu an nye kɩdayɛ libi-libi, nu an man su anɛ gbaa-gbaa kewu-kyɩnasa.
- 12 Anɛ gbaa-gbaa anɛ abaa nu an su an sun kusun. Nu ɔku kan towe anɛ nno mu, an waa mu kusee. Nu ba kan nyanla anɛ mu, an nye kenyiita an yɩɛ to.
- 13 Nu ba maa saale anɛ mu, an nye kenyiita an lɛɛ bamu kɔnɔ danbrasa. An biliŋi dulinyaa kpini akpaa nu asa bɛɛ ku anɛ fɛɛ kɩgyaakpa ba lu ndaga.
- 14 N man kyurɔɔ ɩnumu n sa fanɛ n gyila fanɛ ipeeli. Amaa fan maa gye mɛ nbii bitisa su mu, nu n da fanɛ amu to.
- 15 Halu nu fan kan fan su asa fɛɛ ngbɩn kudu nu bɛɛ kaapu fanɛ Krisito asɩn mu gbaa mu, fanɛ-se ana ba man gye adamantɛ. Lu fɛɛ, lu Yesu Krisito su mu n ba biliŋi fanɛ-se, lu asɩn danbrasa mu nu n towe sa fanɛ mu su.
- 16 Imu su n kule fanɛ nun ye fan kase mɛ to.
- 17 Lu fale su nu n sun Timoti fanɛ asɛ. Nu mu ɪ gye mi-bii mu nu n biti mu asɩn gaa, nu ɔ gye kesintin ogyipu Onyɩrɩpɛ mu to. Nu mu ii biti o be nyiŋi fanɛ mɛ ɩkpa mu nu n taa n buu Krisito Yesu, nu ɩmaa imu nu n kaapu Krisito kubu-kubu katɩn kumaa nɩmu mu, ɪ waa kukulɔn.
- 18 Fanɛ aku fen kusaa fanɛ n-yu fen fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ, akuto n mɛɛ bila ye n ba boɔ fanɛ su.
- 19 Amaa nu Onyɩrɩpɛ kan kyula birɛ, ɪ mɛɛ ye ɪ kyɛɛrɛɛ n biti n ba fanɛ asɛ kɛ mɛ gbaa-gbaa mɛ n ba wu ɔlɔn mu nu bamu nu bɛɛ kaapu bamu n-yu mu ba su, man gye bamu ntowe nkun.
- 20 Lu fɛɛ lbwaarɛ kuwura-gyii mu man gye asɩn kitowe, amaa kɩ gye lbwaarɛ ɔlɔn mu to ato waasa nun.
- 21 Kimomɔ nu fen biti n taa ba fanɛ asɛ? Fen biti fɛɛ n taa kukyukyuu nun n ba, abɛɛ n taa kebiti ye keyuula ba fanɛ asɛ?

1 Korinto 5

Fan gya ɔkyu bitipu mu lu kubu mu to

- 1 Kesintin to, n nu asin lu fane su fee, kakyu abee kanyin biti agyaga-sin kibansa i maa bu fane to. Nu halu bamu nu be mee sun lbwaare gbaa, ba mee waa kanin agyaga-sin manja. Imu i gye ye fane to ɔku u de ye mu-se mu-ka.
- 2 Mune su nu inimu i bu fane to, nu fen kusaa fane n-yu? I dagaa fan maa boota to, ke fan lee onyin mu nu o sun fale kusun mu lu fane kubu mu to.
- 3 Halu n maa man bu fane ase kayu-wole to gbaa mu, n bu fane ase kayaayu to. Nu n tee wula bun onyin manja kupwe fee n maa bu fane ase tuto mu.
- 4 Nu fan kan gyanje Onyirpe Yesu Krisito kitu to, nu n bu fane ase kayaayu to, nu ane-Nyirpe Yesu Krisito olon mu bu fane ase mu,
- 5 fan lee fale onyin nimu lu fane ase sa Sitaanɛ, o nyita mu alibi kayu-wole mu, ke lbwaare o molige mu kala kake mu nu Onyirpe Yesu ii biti o ba mu.
- 6 Fane n-yu kikaapu ki man burɔn. Fan man nyi fee kife tinsa pii u yege nu bodobodo ii tin?
- 7 Fan lee kife tinsa mu nu ki gye alibi mu lu fane to, yege fan man su ineesi iku. Ke fan baa fan du fee bodobodo pupwe mu nu ki man su kife tinsa, fee kanan mu nu n nyi fan maa du mu. Lu fee Yesu Krisito mu nu o gye Kanyanje nbuno kabulupu mu, lbwaare tee taa mu waa kolɔɔ sa ane.
- 8 Imu su fan yege a gyii Kanyanje nbuno kesu kɔnɔ, ke a lee alibi ye kumu to olon mu nu i du fee bodobodo mu nu ki su kife tinsa didaa mu. Amaa fan yege i gyii Kesu kɔnɔ mu, fee asa mu nu ba su kidanbirasa ye kesintin mu fee bodobodo mu nu ki man su kife tinsa mu.
- 9 N wula kyurɔɔ ɔwule sa fane ye, fan man taa fane n-yu buga asa mu nu ba bu kakyu abee kanyin biti kigyagaa mu to.
- 10 N maa towe kanin mu, man gye bamu nu be mee sun lbwaare, nu bee waa kakyu abee kanyin biti kigyagaa, ye onsi-payi libi abee bamu nu bee yuuri abee bamu nu bee sun idakpa, nu n diyɛ. Naafɔɔ nu i gye ye fan man taa fane n-yu buga ye kanin asa manja bre, amɔɔ fan lu dulinyaa to kpini-kpini.
- 11 Amaa kuto mu nu n kyurɔɔ n sa fane mu i gye ye, fan man taa fane n-yu buga ye ɔkumaa mu nu ee tu mu n-yu ye Krisito obuupu, yege o gye akyu abee anyin bitipu, ye onsi-payi libi wuya, abee ɔdakpa osunpu, abee asa atu onyitapu, abee ɔtabuupu, abee oyu. Fan naa ɔsa manja fan man buga gyii gbaa.
- 12 I man gye mi kusun fee n gyii bamu nu ba man bu Krisito kubu mu to asin, amaa bamu nu ba bu Krisito kubu mu to mu, i dagaa n maa gyii bamu asin.
- 13 lbwaare ii biti o gyii bamu nu ba man tii Krisito kubu mu su asin. Amaa fee kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan ylasa mu to mu, “Fan gya alibi ɔwaapu lu fane to.”

1 Korinto 6

Akwòlè-gyipu fan man kan samaa abaa

- 1 Nu fané tó òkú maa mu bírísá, Krisito obuupu ba kan nyé asín mu, mìné ù waa su nu ee kpee naa samaa mu asín agyipu mu nu ba man nyi lbwaaré mu asé, nu ó man taa mu kpee Krisito abuupu mu asé ké ba lóhó bamu?
- 2 Fan man nyi yé ané, lbwaaré asa ii bití a talé dulinyaa abi? Nu ù gyé fée ané ii bití a talé dulinyaa abi asín bíré, mìné ù waa su nu fén mée taalé lóhó fané nsana tó asín wuríbi?
- 3 Fan man nyi fée ané, nu lbwaaré ii bití ó yéyé a talé mu nbóó mu? Imu su mìné ù waa nu fén mée taalé lóhó abaa ndaga kakyuna nímú tó asín?
- 4 Imu su nu fan kan fan su falé asín fané nsana mu, mìné ù waa nu fan su fén kpiya asín agyipu mu nu Krisito kóbú mu ba man su béeéré sa bamu mu, yé ba gyii fané asín?
- 5 I man su fané ipeeli? Amóó fan man su ónyaasínpu kulún fané tó, mu nu éé taalé lóhó fané wùlé-wùlé nsana?
- 6 Amaa fané fané bíré, Krisito obuupu ù taa mu bírísá Krisito obuupu asín ee kpee éé sa bamu nu ba man kóólé Yesu gyii mu asé.
- 7 Fan maa nyé asín nu fén samaa abaa mu, ù kaapu nín fée fan tée wùla gyii tíyé fané kíkóólé-gyii tó nín. Mìné ù waa nu odunwura mu mee kyula yé mu asín ù man burón? Mìné ù waa nu ó mée yéyé ké ba sisii mu?
- 8 Amaa fané wùlé-wùlé Krisito abi fén siisi abaa, nu fén waa fané bírísá ana kútó mu nu kí man burón.
- 9 Fan man nyi yé alibi awaapu mu, ba mée yé ba nyé loo lbwaaré kuwura-gyii mu tó? Fan man yéyé òkú ó pína fané. Lu fée asa mu nu bée waa kakyú abée kanyún bití kigyagaa, yé idakpa asunpu, abée bamu nu bée lu bamu-kuli ana abée bamu-ka ana kamaa, yé anyún mu nu bée dé yé bamu bírísá ana anyún,
- 10 yé ayuu, yé onsi-payí libi wuya ana, yé atabúupu, yé bamu nu bee nyita asa atú, yé bamu nu bée pína asa bee gyii mu, falé asa anímú òkú mée yé ó nyé loo lbwaaré kuwura-gyii mu tó.
- 11 Falé nu fané akú fan kyína fan du, amaa nbúnbu bíré lbwaaré fwu fané alibi, nu ó lóhó fané yíla sa mu n-yú, nu ó kóólé fané kyula yé fané ikpa i kyiiigi mu asé lu Ónyúrúpe Yesu Krisito yé ané lbwaaré Kayaayu mu su.

Krisito abi kayú-wùlé ù gyé Kabwaaré-sunkpa ayé mu.

- 12 Fané tó òkú ù tówé yé, “N su òkpa fée n waa kútó kumaa nímú.” I gyé kesintín, amaa man gyé imu kpini ù burón sa mu. Ngbaa mé n taalé tówé yé, n su òkpa fée n waa kútó kumaa nímú, amaa n mée yé n waa mé n-yú kinyé sa kútó kú.

13 Fane to oku i towe ye, “Agyito i bu to sa oto, nu oto gbaa bu to sa agyito.” I gye kesintin, amaa lbwaare ii biti o nyita imu kpini. Nyimisa kayu-wule ki man bu to sa kakyu ye kanyin biti kigyagaa, amaa ki gye sa Onyiripe nin, nu Onyiripe moo bu to sa kayu-wule.

14 lbwaare taa mu olon kyini Yesu lu lewu to, kanin nu ee biti o kyini ane gbaa ane lu lewu to.

15 Fan man nyi ye fane n-yu i gye Yesu kayu-wule abaafun mu abee? Imu su i dagaa fee n taa me n-yu mu nu ki gye Krisito kayu-wule kibaafun mu naa de ye oburukoon-kyy abee? Afuloo! I mee ye i ba kanin.

16 Fan man nyi fee okumaa mu nu o taa mu kayu-wule naa buga ye oburukoon-kyy mu, maa mu ba biliji kayu-wule kulon nin? Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, “Bamu anyo ba biliji kayu-wule kulon nin.”

17 Amaa omu nu o taa mu n-yu buga ye Onyiripe mu, maa mu ba biliji kukulon nin kayaayu to.

18 Imu su fan sile lu kakyu abee kanyin biti kigyagaa to. Lu fee alibi kumaa mu nu nyimisa i waa mu, i mee waa mu kayu-wule ineesi, amaa nyimisa kumaa mu nu o waa kanyin abee kakyu biti kigyagaa mu, o waa mu gbaa-gbaa kayu-wule alibi nin.

19 Fan man nyi ye fane kayu-wule i gye Kayaayu Kyurekyure mu kabwaare-sunkpa aye mu? Fan man nyi ye lbwaare i sa fane Kayaayu manja, nu o te fane to? Fan man te fane kbaa su,

20 lu fee lbwaare soo fane ogyalin. Imu su fan taa fane kayu-wule waa ato mu nu u sa lbwaare bunyaa.

1 Korinto 7

Kekili asin

1 Nu lu asin mu nu fan kyuroo owule biya me mu su mu, n biti n lee imu konn. I buron fee onyin maa kyina yegge o man mata okyu.

2 Amaa lu kakyu abee kanyin biti kigyagaa su mu, i dagaa onyin kumaa nimu maa nye mu gbaa-gbaa mu-ka, ke okyu kumaa gbaa o nye mu gbaa-gbaa mu-kuli.

3 Onyin kilipu o kyula maa mu-ka ba buga odekpa, ke okyu kilipu gbaa o kyula maa mu-kuli ba buga odekpa.

4 Lu fee okyu kilipu kayu-wule man bila ki gye mu gbaa-gbaa mu nkun lee nin, amaa ki gye mu-kuli gbaa lee nin. Kanin manja nu onyin kilipu gbaa kayu-wule man gye mu nkun lee, amaa ki gye mu-ka gbaa lee nin.

5 Imu su onyin maa mu-ka ba man kina abaa ase kide kinyin ye kikyuu. Amoo fan towe kyula abaa ye fan mee ye fan de ye abaa sanja gberee, ke fan nye-nye

saŋa sa kabwaare-kule. Amaa umu kamaa mu, fan bwii buga de kinyin ye kikyuu, saamu Sitaane mee nye tuu fane to ku, lu fan maa mee taale kitaa fane n-yu su.

⁶ N maa towe ye okumaa o nye mu gbaa-gbaa mu-ka abee mu gbaa-gbaa mu-kuli mu, man gye ye n nyan fane nin, nu i man gye nbara nin ye okumaa nimu o kili.

⁷ Naafoo n biti fee onyin kumaa nimu o baa o du fee kanan mu nu n du fale. Amaa nyimisa kumaa nimu su mu gbaa-gbaa kakee mu nu lbwaare taa sa mu, onimu lee kwu, nu onimu lee gbaa kwu.

⁸ Nbuubu lu bamu nu ba man putu kili ye akulapu-kyu mu, n towe bamu fee i buron sa bamu fee ba maa man kili fee kanan mu nu n man kili mu.

⁹ Amaa nu ba mee ye ba kan taale kitaa bamu n-yu bre, i dagaa ba maa kili. Lu fee nu ba kili mu, i buron sa bamu i kyoo kakyu abee kanyin biti kayalaga ki maa bu bamu to.

¹⁰ Lu bamu nu ba kili mu moo, n sa fane kono, nu kanin konosa manja man lu me ase, i lu Onyirpe Yesu Krisito ase nin. Imu i gye ye okyuu kilipu o man kina mu-kuli.

¹¹ Amaa nu o kan kina mu-kuli mu, o man bila kili, amoo o bwii kpee, ke maa mu-kuli ba naa loho abaa. Nu okpa kulun manja su onyin gbaa o man kina mu-ka.

¹² Nu asansa mu moo me gbaa-gbaa me i towe inimu, man gye Onyirpe. Nu fane Krisito obuupu oku kan o su okyuu mu nu o man gye okoolo-gyipu, nu okyuu mu kyula ye maa onyin mu ba kyina mu, onyin mu o man kina mu.

¹³ Nu fane Krisito obuupu okyuu kan o su onyin mu nu o man gye okoolo-gyipu, nu onyin mu kyula ye maa okyuu mu ba kyina mu, okyuu mu o man kina onyin mu.

¹⁴ Lu fee okyuu mu maa gye okoolo-gyipu su mu, lbwaare wu fee onyin mu nu o man gye okoolo-gyipu mu, n-yu su i man bila i su ineesi. Kanin manja nu onyin mu nu o gye okoolo-gyipu su mu, lbwaare wu fee okyuu mu nu o man gye okoolo-gyipu mu, mu n-yu su i man bila i su ineesi. Nu man gye kanin mu bamu-bii ana bee biti ba baa ba gye ineesi nbii, amaa i maa ba fale su mu lbwaare wu fee ba man su ineesi.

¹⁵ Amaa Krisito obuupu mu nu mu-ka abee mu-kuli mu nu o man gye Krisito obuupu, nu ee biti fee o kina mu bre mu, o yee mu o nate. Nu i kan ba kanin mu, kekili nbara i man njmina mu, lu fee lbwaare tu ane nin ye a ba kyina kayu yuuli to.

¹⁶ Fu Krisito obuupu okyuu, akoto fu su nu fu-kuli ii biti o bola nye kamolge? Nu fu Krisito obuupu onyin, akoto fee fu su nu fu-ka ii biti o bola nye kamolge?

Fan kyina kakyina mu nu fan wula fan mu.

- 17 Ɔkumaa nɔmɔ ɔ kyaga sɔ kyina kakyina mu nu Ɔnyirɛ taa sa mu, fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla o du pɔyi nu lbwaare tu mu ye o be sun mu mu. Inɔmɔ ɔ gye kɔnsa mu nu n kaapu Krisito kubu-kubu mu kpini tɔ.
- 18 Nu ɔnyin mu nu ɔ tin mu oduu pɔyi nu lbwaare tu mu mu, ɔ man bun mu oduu kilɔpane sɔ, nu ɔnyin mu nu ɔ man kan tin oduu, nu lbwaare tu mu mu, ɔ man tin mu oduu.
- 19 Fu tin oduu oo, fu man tin oduu oo, man gye umu ɔ gye kutɔ mu nu ki tiri. Amaa kutɔ mu nu ki tiri mu ɔ gye ye fan buu lbwaare nbara mu sɔ.
- 20 Imu sɔ ɔkumaa nɔmɔ ɔ baa o du fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla o du pɔyi nu lbwaare tu mu ye o be sun mu mu.
- 21 A taa fɛɛ nu fu kan fu gye kɔnye pɔyi nu lbwaare tu fu ye fu ba sun mu mu man yege ɔ tɔwɔwɔ fu. Amaa nu fu nye ɔkpa mu nu fu taa kɔle fu n-yu bɔre, waa kanin.
- 22 Lu fɛɛ fanɛ ɔkumaa mu nu ɔ gye kɔnye nu Ɔnyirɛ tu mu, nu o be biliɔi Krisito obuupu mu, Krisito ɔ yege nu ɔ nye mu n-yu. Nu ɔkpa kulɔn maɔa sɔ, fanɛ ɔkumaa mu nu ɔ nye mu n-yu nu Ɔnyirɛ tu mu ye ɔ ba waa Krisito obuupu mu, gye Krisito kɔnye.
- 23 Lu fɛɛ Krisito sɔɔ fanɛ kpini ɔgyalin, umu sɔ fan man gye anye sa asa.
- 24 Mɛ bɔrsa ana Krisito abuupu, kanan mu nu ɔkumaa nɔmɔ wɔla o du pɔyi nu lbwaare tu mu mu, ɔ kyina kanin ye lbwaare.

Bamu nu ba man puta kili mu ba kyina kanin

- 25 Nbuɔbu bamu nu ba man puta kili mu bɔre, n man nye nbara ku lu anɛ-Nyirɛ Yesu ase lu bamu sɔ. Amaa mɛ Pɔɔli gbaa-gbaa n tɔwe n sa bamu lu mɛ nfɛere tɔ, fɛɛ n maa gye ɔmu nu Ɔnyirɛ wu kuwɛ sɔ mu, fɛn taale kɔle mɛ gyii fɛɛ asin mu nu n tɔwe fanɛ fale, n mɛɛ pina fanɛ nin.
- 26 Mɛ ase mu, ɔ burɔn fɛɛ bamu nu ba man pu kili mu, ba kyina kanin, lu fɛɛ nbuɔbu kakyina kanimu tɔ waa ɔlɔn.
- 27 Nu ɔnyin mu nu o tee kili mu, ɔ man kina mu-ka. Amaa ɔnyin mu nu ɔ man puta kili mu, ɔ man mata ɔkyu.
- 28 Nu ɔnyin kan kili mu, ɔ man waa alibi. Nu ɔkyu mu nu ɔ man puta kili nu ɔ kan kili mu, ɔ man waa alibi. Amaa asa mu nu ba kili mu, awurufɔ mu nu bee biti be wu kakyina kanimu tɔ mu, umu nu n mee biti fan maa wu.
- 29 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana Krisito abuupu, kutɔ mu nu n kaapu mu ɔ gye ye, saɔa man bila ɔ kyɔ ke dulinyaa ki ba laalaalɔwe, umu sɔ lu ndaga u sɔ ii kpee mu, anyin mu nu ba kili mu ba kyina fɛɛ anyin mu nu ba man sɔ akyu.

- 30 Kanin maŋa nu bamu nu ba boota to mu, ba waa fee i maa man tiri bamu, nu bamu nu bamu ansi i gyii mu moo, ba waa fee bamu ansi ii mee gyii, nu bamu nu ba soo mu, ba waa fee ato mu nu ba soo mu, i man gye bamu lee.
- 31 Bamu nu ba taa dulinyaa ato waasa bee sun kusun mu, ba waa fee i man tiri bamu. Lu fee kanan mu nu dulinyaa du nbunbu numu mu, ku kyun numu.
- 32 N biti fee fan lee fane n-yu lu nfeere kibansa to. Nu onyin mu nu o man su okyu mu, Onyirpe mu kusun i tiri mu, lu fee ee kpan mu n-yu ee waa kusun kanan mu nu i gyii Onyirpe ansi.
- 33 Amaa onyin kilipu bre, mu nfeere i gyan dulinyaa asin su nin, kanan mu nu ee biti o gyii mu-ka ansi.
- 34 Imu su nfeere nnyo-nnyo nu o su. Nu okyu mu nu o man kili mu moo Onyirpe mu kusun i tiri mu. Lu fee imu i gye fee o taa mu n-yu ye mu kala kpini sa Onyirpe. Amaa okyu-kilipu bre mu nfeere i gyan dulinyaa asin su nin, ye kanan mu nu ee biti o waa ke o gyii mu-kuli ansi.
- 35 Fee kanan mu nu i kye fane to su, nu n towe fane inumu n man gye ye n nyan fane nin. Amaa n biti fan waa kuto mu nu ki de okpa yegge ki buron, ke fan nye taa fane n-yu kpini sa Onyirpe mu naa lowe.
- 36 Nu i kan ba fee onyin maa okyu ba nmina fee ba kili, nu onyin mu mee taale kita mu n-yu mu, nu okyu mu moo dan fub kekili mu, onyin mu o waa kuto mu nu ki dagaa, ke ba kili abaa. I man gye alibi nin.
- 37 Amaa nu onyin kan fe nfeere ye o mee ye o kili, nu o yle su kanin mu, oku o man nyan mu, nu o taale kita mu n-yu mu i buron.
- 38 Imu su onyin mu nu o kili okyu mu i buron, nu onyin mu nu o man kili okyu moo mu i buron gaa.
- 39 Okyu kilipu mu nu mu-kuli san o te nkpa to mu, o mee taale kina mu-kuli ke o naa kili onyin pupwe. Amaa nu mu-kuli mu wu bre, o su okpa o taale kili onyin mu nu mu kokolo kii biti, amaa o baa o gye Krisito obuupu.
- 40 Me ase mu, okyu kyina mu nkun mu, ii biti i waa odan sa mu, i kyoo maa kili. Nu n koole gyii fee lbwaare Kayaayu mu ki te me to.

1 Korinto 8

Agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa

- 1 Nibunbu, taa lu agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa mu, an nyi fee ane kpini an su kinyi fee kanan mu nu fen taale fen towe mu. Kinyi u biya n-yu kikusaa, amaa kebiti ku kye asa to.
- 2 Osa kumaa mu nu ee fe nfeere fee o nyi kuto ku mu, o mee nyi naa fub kanan mu nu i dagaa fee o baa o nyi mu.

- 3 Amaa ɔmu nu ee bitɪ lbwaare mu, mu nu lbwaare nyi.
- 4 Imu su lu agyito mu nu ba taa lɔŋɔ sa idakpa mu kigyii mu, an nyi fɛɛ ɔdakpa ku man bu to nu ki su nkpa, nu an nyi fɛɛ lbwaare kulɔn nkun i bu to.
- 5 Halu idakpa mu nu bɛɛ tu bamu ye anyirɛpe nu ba bu susu abɛɛ kase su, nu i gye kesintin fɛɛ idakpa ye anyirɛpe gaalaagaa ba bu to gbaa mu,
- 6 anɛɛnɛ birɛ, lbwaare kulɔn nu an nyi maa bu to, nu mu i gye Ɔse mu nu ɔ tuu kuto kumaa nimu, nu an bu to sa mu, nu Ɔnyirɛpe kulɔn i bu to, mu i gye Yesu Krisito mu nu lbwaare bola mu su tuu kuto kumaa nimu, nu mu su nu an bu to.
- 7 Amaa man gye ɔkumaa nimu i nyi fale asin nimu. Idakpa asin mu i wula din aku, imu su ba lu ndaga nu ba kan gyii kanɔn agyito mu, bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ agyito mu i gye idakpa lɛɛ nin. Ba maa man pu bu abwaaresin mu to gaa su mu, nu ba kan gyii mu bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ nin fɛɛ ba waa bamu n-yu ineesi.
- 8 Amaa agyito mɛɛ taale kye anɛ to ke a nin tiri lbwaare. Nu a man kan gyii mu, a mɛɛ ye a pan sehn, nu an kan gyii mɔɔ mu, a mɛɛ ye a nye sehn.
- 9 Amaa fan baa fan da su lu ɔkpa mu nu fan nye mu su, ke bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu to gaa mu, ba man tiye kɪkɔɔlɛ-gyii to.
- 10 Nu i kan ba fɛɛ ɔku mu nu ɔ man pu bu abwaaresin mu to gaa, nu o wu fu mu nu fu nyi abwaaresin mu to gaa, fu maa tɛ ɔdakpa to fii gyii mu, inumu i mɛɛ yege, ke ngbaa mu ɔ naa gyii agyito mu nu ba taa lɔŋɔ sa ɔdakpa mu abɛɛ?
- 11 Imu su fu birisa mu nu Krisito wu sa mu, nu ɔ man pu bu abwaaresin mu to gaa mu, ee bitɪ o nyita lu fu kinyi gaa mu su.
- 12 Nu fu kan waa fu birisa alibi fale ɔkpa su mu, fu yege nu mu kɪkɔɔlɛ-gyii ki lɛɛ su, nu fu waa Krisito alibi.
- 13 Imu su nu agyito mu nu n gyii, ii bitɪ i yege mɛ birisa ɔ tiye alibi to birɛ, n mɛɛ bila ye n gyii kanɔn agyito maŋa, ke n yege ɔ lu tiye.

1 Korinto 9

Ikpa mu nu i de sa Krisito asunpu

- 1 N man bu mɛ n-yu nin abɛɛ? N man gye Krisito osunpu nin abɛɛ? N man wu Yesu anɛ-Nyirɛpe nin abɛɛ? Man gye fane i gye kusun mu nu n waa sa Ɔnyirɛpe mu tɔnɔ?
- 2 Halu nu aku ba man ku mɛ fɛɛ n gye Krisito osunpu gbaa mu, fanɛɛ fane birɛ n gye Krisito osunpu sa fane. Lu fɛɛ fane gbaa-gbaa fane kakyina Ɔnyirɛpe mu to mu, imu ii duligi fɛɛ n gye Krisito osunpu nin.
- 3 Fale asin nimu nu n su n lɛɛ bamu nu bɛɛ tɔwe ye n man gye Krisito osunpu mu kɔnɔ.

- 4 N maa Banabasi a man su ɔkpa fɛɛ i gyii kɛ anuu lu kusun mu nu an sun mu su abɛɛ?
- 5 A man su ɔkpa fɛɛ a kili Krisito abuuu akyu, kɛ a taa bamu buu anɛ n-yu fɛɛ kanan mu nu Krisito asunpu aku, yɛ ɔnyirɛ Yesu mu-supu ana yɛ Pita bɛɛ waa mu abɛɛ?
- 6 Abɛɛ anɛ nkun i dagaa fɛɛ a taa anɛ abaa waa kusun biti anɛ agyito-gyisa?
- 7 ɔnaakɔpu mɔɔ ii sun kusun, nu ɛɛ ka mu gbaa-gbaa mu n-yu kukɔ? ɔɔɔpu mɔɔ i bu tɔ, nu o mee gyii mu ndɔɔ tɔ agyito? Atɔbwaayaa ɔkrapu mɔɔ i bu tɔ, nu o mee nuu mu atɔbwaaya mu kinyapu-kyu.
- 8 Man gye nyimisa nfɛɛɛ nu n su n tɔwɛ fale asin nɔmu, lu fɛɛ i bu lbwaare nbara mu tɔ gbaa.
- 9 Ba kyurɔɔ yila Mosesi Nbara mu tɔ yɛ, “Man nmina naatɛ-nyinsa kɔnɔ, sanya mu nu ɛɛ waa agyito tɔ kusun mu.” Amɔɔ fu nyi fɛɛ inaatɛ-nyinsa asin nkun nu lbwaare tɔwɛ fale?
- 10 lbwaare maa tɔwɛ kanin mu, man gye anɛ nu ɛɛ tɔwɛ ɛɛ sa abɛɛ? Ɖɛhn! Kesintin, anɛ nu ba kyurɔɔ umu sa. Lu fɛɛ ɔmu nu ɛɛ banɛ tɔlɛ, yɛ ɔmu nu ɛɛ tinɛ ayu mu, bamu kpini bɛɛ waa kanin yɛɛɛ ba su tamaa fɛɛ bɛɛ nyɛ bamu agyito-gyisa lu umu tɔ.
- 11 Nu an maa duu kayaayu tɔ atɔ duusa fanɛ tɔ mu, nu a nyɛ kakyina nɔmu tɔ atɔ tirisa lu fanɛ asɛ mu, ii kisi nin?
- 12 Nu aku ba su ɔkpa fɛɛ ba kɔɔlɛ fale atɔ tirisa lu fanɛ asɛ mu, a man su ɔkpa an kyɔ bamu? Halu a maa su kanin ɔkpa gbaa mu, a man taa umu waa sehn. Amaa an nyɛ kenyiita yilɛ tɔ, kɛ i man nyɛ tii Asin danbirasa lu Krisito su mu ki yɛlɔɛ.
- 13 Fan man nyi fɛɛ bamu nu bee sun kusun kabwaare-sunkpa ayɛ mu tɔ mu, bɛɛ nyɛ bamu agyito bɛɛ lu tutɔ nin? Nu fan man nyi fɛɛ bamu nu bɛɛ lɛɛ saraga lbwaare kaswu mu su gbaa, bɛɛ nyɛ bamu lɛɛ lu atɔ mu nu ba taa ba lɛɛ saraga sa lbwaare mu.
- 14 Kanin maɲa nu ɔnyirɛ Yesu sa kɔnɔ yila yɛ, bamu nu bɛɛ tɔwɛ asin danbirasa mu, bee biti ba nyɛ bamu agyito gyisa lu bamu asin danbirasa kitɔwɛ mu tɔ.
- 15 Amaa n man taa fale ikpa inumu tɔ ɔku waa kusun. Nu n man kyurɔɔ inumu nin kɛ i yɛɛɛ fan waa kanin atɔ sa mɛ. Nu n kan wu gbaa mu, i bɔ fɛɛ ɔku ɔ maa yɛɛɛ nu kutɔ mu nu kimu su n kaapu mɛ n-yu mu i maa waa kyan.
- 16 Nu n kan tɔwɛ asin danbirasa mu, n man su ɔkpa fɛɛ n kaapu mɛ n-yu. I dan i gye nin fɛɛ, n tɔwɛ asin danbirasa mu. Imu su nu n kan n man tɔwɛ asin danbirasa mu, mɛ laaku.

- 17 Nii n kan n waa kusun mu me kipre to mu, n biti n nye kukoka lala. Nii n man kan sun kusun mu lu me kipre to bre, n dan waa kusun mu nu lbwaare taa sa me ye n waa mu nin dee.
- 18 Nii mine i gye me kukoka? Imu i gye fee n towe asin danbirasa mu yegge n man koolo imu sehn, nu n mee taa ikpa mu nu n su lu asin danbirasa kitowe mu su taa nye me ato tirisa.
- 19 N bu me n-yu nin, n man gye oku kinye, amaa n waa me n-yu kinye sa okumaa nmu, ke n nye-nye asa kukyo ba be biliji Krisito lee.
- 20 Nii n maa bu Gyiwu abi ase mu, n waa me n-yu nin fee Gyiwu obii, ke n nye-nye bamu ba be biliji Krisito lee. Nii n maa bu bamu nu ba bu Mosesi nbara mu kase mu, yegge mee me n man bu nbara mu kase mu, n waa me n-yu nin fee kanan mu nu ba du mu, ke n nye-nye bamu ba ba biliji Krisito lee.
- 21 Kanin okpa kulon su nu n maa bu bamu nu ba man bu Mosesi nbara mu kase mu, n waa me n-yu fee asa mu nu o man bu nbara mu kase, ke n nye-nye bamu ke ba be buu Krisito. Inumu i mee kaapu nin fee n mee buu lbwaare nbara mu, n buu Krisito nbara mu nin.
- 22 Nii n maa bu bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu to gaa ase mu, n waa me n-yu nin fee ngbaa me n man pu bu abwaaresin mu to gaa, ke n nye-nye bamu ba be buu Krisito. N taa me n-yu waa kuto kumaa nmu sa asa kpini, ke n nye-nye okpa kumaa nmu su yegge bamu aku ba nye kamolige.
- 23 Asin danbirasa mu su nu n waa inumu kpini, ke n nye-nye kusee mu nu i bu asin danbirasa mu to mu.
- 24 Fan man nyi fee asilepu kukyo bee waa kadandan abaa kisle to mu, bamu to okulon ii biti o gyii su ke o nye kakae. Imu su fan payi ansi sile kanan mu nu fan nye gyii su, ke fan nye imu kakae.
- 25 Osa kumaa mu nu o gye kadandan abaa osilepu mu, ee payi mu ansi ee koula mu n-yu danbirasa. Bamee bamu bre, bee waa kanin bee biti kakae mu nu kii biti ki be nyita. Amaa aneene bre, an payi ansi an sun an biti kakae mu nu ki mee nyita kpini-kpini.
- 26 Kanin su n mee sile fee asa mu nu ee sile kyan, nu n mee ko kolu fee omu nu ee tuu akotoo afuu to.
- 27 N nyan me n-yu, nu n yegge nu kii nu me ase, ke i man naa ba fee, nu n kan towe asin danbirasa sa asa mu, ke meeme n pan kakae mu.

1 Korinto 10

Fan man waa alibi mu nu Israyi abi ba waa mu

- 1 Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fee fan nyinji kuto mu nu ki kyina waa ane naana ana mu. Saŋa mu nu ba kusu lu Egypiti ba buu Mosesi bee kpee mu,

Ibwaare ɪ yege nu kabwaare-wule kun bamu kpini, nu opu banɛ to kunyo nu bamu kpini ba nate kumu to bule lu.

² Lu kabwaare-wule mu nu ki kun bamu ye opu mu to kinate faa mu su mu, ba nye Ibwaare kekyugyee biliŋi Mosesi abupu.

³ Bamu kpini ba gyii agyito mu nu ɪ lu Ibwaare ase mu.

⁴ Nu bamu kpini ba nuu nkyu mu nu Ibwaare yege nu ɪ lu kifule to mu. Ba nuu lu kifule mu nu kima bamu ba naa mu, nu kanɪn kifule maŋa ɪ gye Krisito.

⁵ Amaa imaa umu kpini gbaa mu, Ibwaare ansi ɪ man gyii bamu gaalaagaa su, nu ba wu-wu yaase ba de ofuli mu su.

⁶ Nbuɪnɪn asɪn numu kpini ɪ waa nɪn kaapu ɪ da anɛ amu to, ke ɪ man yege anɛ nfɛere ɪ gyaga alibi kiwaa su, fɛɛ kanan mu nu adidaapu mu ba waa mu.

⁷ Fan man sun idakpa fɛɛ kanan mu nu bamu to aku ba kyina waa mu. Ba kyurɔɔ Asɪnkyan yɪlɛsa mu to lu bamu su ye, “Asa mu ba kyina nu ba gyii, nu ba nuu, nu ba kusu yɪlɛ kyaa.”

⁸ A man waa kakyu abɛɛ kanyɪn biti kɪgyagaa fɛɛ kanan mu nu bamu to aku ba daa kyina waa mu, nu kake kulɔn to bamu asa ngbɪn adɔnyɔ ye asa ba wu mu.

⁹ Fan man yege a tuu Onyɪrɪpe Ibwaare to ku, fɛɛ kanan mu nu bamu aku ba daa kyina waa mu, nu ananɛ ba be dɪnɪ bamu mɔɔ mu.

¹⁰ Fan man kolte fɛɛ kanan mu nu bamu aku ba kyina kolte mu, nu Ibwaare sun mu kabɔɔ mu nu ɛɛ mɔɔ asa, nu ɔ ba mɔɔ bamu mu.

¹¹ Asɪn numu kpini ɪ tu asa mu, nu ɪ gye sɪnkaala sa asa. Ba kyurɔɔ umu yɪlɛ fɛɛ ɪ da anɛ amu to. Lu fɛɛ saŋa mu nu an bu dulinyaa to fale mu, ɪi kpee laalaaluwe numu.

¹² Imu su ɔkumaa mu nu o nyi ye ɔ yɪlɛ mu ayaa su kenken mu, ɔ baa ɔ da su ke ɔ man lu tyɛ.

¹³ Kutuu to ku ku man ba fane su yege ki man putɛ ba nyɪmɪsa su. Ibwaare gye kesintin wuya, nu ɔ mɛɛ ye ɔ yege kutuu to ku mu nu fen mɛɛ ye fan taale yɪlɛ to mu ki ba fane su. Amaa nu kutuu to ku kan ba fane su mu, Ibwaare ɪi biti ɔ kaapu fane ɔkpa ke fan taa lu to, ke fan taale yɪlɛ to.

¹⁴ Imu su mɛ brɪsa ana danbrɪsa, fan lɛɛ fane n-yu lu idakpa kusun to.

¹⁵ N towɛ fane ase fɛɛ anyaasɪnpu, umu su fane gbaa-gbaa fane fan fe nfɛere lu asɪn mu nu n towɛ fale to ku.

¹⁶ Anɛ Krisito abupu a maa gyii Onyɪrɪpe agyito mu, kuupu ye nta mu nu an taa afwaala an sa Ibwaare mu, an kan nuu kɔɔpu mu to mu, ɪ kaapu nɪn fɛɛ anaa Krisito an buga waa kukulɔn lu nkalan mu su. Nu an kpɛɛ bodobodo to mu, ɪ waa nɪn fɛɛ anaa Krisito an buga waa kukulɔn mu kayu-wule to nɪn.

- 17 Lu fɛɛ bodobodo kulun ɪ bu tɔ, halu a maa kyɔ fale gbaa mu, an gye kayu-wule kulun nin, lu fɛɛ anɛ kpini an gyii bodobodo kulun maɲa.
- 18 A taa Israyɪ abi asɪn kaala ku. Bamu nu ba taa kutɔbwaaya lɔɲɔ sa lbwaare mu, nu ba gyii imu mu, ɪ kaapu nin fɛɛ ba maa lbwaare ba waa kukulun mu kɔsɔriga kaswu mu su.
- 19 Nbuɪnbu mɪnɛ nu n biti n tɔwɛ? I kaapu nin fɛɛ atɔbwaaya mu nu ba taa lɔɲɔ sa mu ɪ gye kutɔ ku, abɛɛ idakpa mu ɪ gye kutɔku?
- 20 Ayee, amaa n biti n kaapu nin fɛɛ, idakpa asunpu kɔlɔɲɔ mu nu bɛɛ lɔɲɔ mu, bɛɛ lɔɲɔ bɛɛ sa nbwu libi nin, man gye lbwaare. N mee biti fan naa nbwu libi fan maa buga.
- 21 Fan mɛɛ taale nuu Ōnyirɛ Yesu kɔɔpu mu tɔ, kɛ fan bila naa nuu nbwu libi kɔɔpu tɔ. Fan mɛɛ taale gyii Ōnyirɛ Yesu agyitɔ, kɛ fan bila naa gyii nbwu libi agyitɔ.
- 22 Nu an kan waa kanɪn mu, an biti lbwaare ɔ nye agbu nin abɛɛ? An bulun an kyɔ lbwaare nin abɛɛ?

Fan waa atɔ mu nu u biya lbwaare bunyaa

- 23 Fane tɔ ɔku ɪ tɔwɛ ye, “N su ɔkpa fɛɛ n waa kutɔ kumaa nɪmu.” I gye kesintin, amaa man gye imu kpini ɪ burɔn sa mɛ. Fɛn tɔwɛ ye, “N su ɔkpa fɛɛ n waa kutɔ kumaa nɪmu.” Amaa man gye kutɔ kumaa nɪmu u kye tɔ.
- 24 Ōku ɔ man ku biti kutɔ mu nu ki burɔn sa mu wule nkun, amaa ɔ ku biti kutɔ mu nu ki burɔn sa mu burisa ana.
- 25 Fɛn taale gyii kunun kumaa mu nu bɛɛ fɛ kunun ɔfɛkpa, amaa fan man taase katɪn mu nu ki lu, kɛ i wuliti ɔku nfɛɛrɛ tɔ.
- 26 Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ ye, “Kase ye kutɔ kumaa mu nu ki bu kɪmu su mu kpini gye lbwaare lɛɛ nin.”
- 27 Nu bamu nu ba man gye Krisito abuu pu mu tɔ ɔku kan da kibaa tu fane ye, fan ba kɛ fan buga gyii, nu fan waa nfɛɛrɛ ye fen kpee mu, fen gyii agyitɔ kumaa mu nu ba taa be yii fane ansi tɔ, kɛ fan man taase sehn, kɛ i wuliti ɔku nfɛɛrɛ tɔ.
- 28 Amaa nu ɔku kan tɔwɛ fane ye, ba taa agyitɔ nɪmu sa ɔdakpa mu, lu ɔmu nu ɔ tɔwɛ fane ye asa nfɛɛrɛ su mu, fan man gyii.
- 29 Man gye fane nfɛɛrɛ su nin n tɔwɛ kanɪn, amaa ɔmu nu ɔ tɔwɛ fane mu nfɛɛrɛ su. Fane ɔku ii biti ɔ taase ye, “Nu n kan su ɔkpa n gyii atɔ nɪmu mu, mɪnɛ u waa nu ɔku nfɛɛrɛ su mu, n mɛɛ taale gyii?”
- 30 Nu n kan taa afwaala sa lbwaare pɔyɪ nu n gyii agyitɔ mu, mɪnɛ ɪ waa nu ɔku ɪ pwu mɛ yege n taa afwaala sa lbwaare pɔyɪ nu n gyii?”

³¹ To! Kuto kumaa mu nu fen waa nin-oo, fen gyii nin-oo, fen nuu nin-oo, fan waa imu kpini kanan mu nu ii biti i taa bunyaa sa lbwaare.

³² Amaa fan man kan waa kuto mu nu kii biti ki yege asa ba siti tye bamu kikool-gyii to, ba gye Gyiwu abi nin-oo, bamu nu ba man gye Gyiwu abi nin-oo, halu bamu nu ba gye Krisito akool-gyipu gbaa.

³³ Kanin nu ngbaa me n waa. N waa kuto kumaa mu nu kii biti ki gyii okumaa numu ansi okpa kumaa numu su. Lu fee n mee waa kuto mu nu ki buron sa me wule nkun, amaa kuto mu nu ki buron sa asa gaalaagaa, ke ba nye kamolige.

1 Korinto 11

¹ Imu su fan kase me to, fee kanan mu nu n kase Krisito to mu.

Kabwaare-sun to nbara lu kumu su kubun

² N yin fane, lu fee fen nyinji me su lu kuto kumaa kunumu to, nu fen buu kikaapu mu nu n taa waa fane abaa to mu.

³ Amaa n biti fan bu fee onyin kumaa kumu i gye Krisito, nu okyu-kilipu kumu i gye mu-kuli, nu Krisito kumu i gye lbwaare.

⁴ Imu su onyin kumaa mu nu ee kule kabwaare-kule, abee lbwaare u bola mu su ee towe, yege o bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye Krisito mu ipeeli numu.

⁵ Nu okyu kumaa mu nu ee kule kabwaare-kule abee lbwaare u bola mu su ee towe, nu o man bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye mu-kuli ipeeli numu, i dan i du nin fee maa kpaate mu kumu mu.

⁶ Nu okyu mu nu o man kan bun mu kumu su bure, i dagaa maa kpaate mu kumu. Nu i gye ipeeli-sin sa okyu maa kpaate mu kumu, abee maa gyate mu inyini su mu, kanin bure o bun mu kumu su.

⁷ Onyin bure man dagaa maa bun mu kumu su, saja mu nu ee kule kabwaare-kule, abee lbwaare u bola mu su ee towe mu. Lu fee onyin mu to nu lbwaare keduli ye mu bunyaa u lee u kaapu. Amaa okyu mu u lee onyin bunyaa u kaapu.

⁸ Lu fee lbwaare man tuu onyin lu okyu to, amaa o tuu okyu nin lu onyin to.

⁹ Nu lbwaare man tuu onyin nin sa okyu, amaa o tuu okyu nin sa onyin.

¹⁰ Lu unumu su ye lbwaare nboc su mu, i dagaa okyu maa bun mu kumu su, ke i kaapu fee o bu mu-kuli kase.

¹¹ Amaa unumu kpini, lu Onyiripe ikpa su mu, okyu tiri sa onyin, nu onyin gbaa tiri sa okyu.

¹² Lu fee okyu lu onyin to nin, nu okyu moc i kuvge onyin. Amaa kuto kumaa numu lu lbwaare ase nin.

¹³ Fane gbaa-gbaa fane fan ku, nu okyu maa kule kabwaare-kule, yege o man bun mu kumu su mu, i buron kanin abee?

14 I wola i de fee onyin kumaa mu nu mu inyini i waa nswu i kyole mu, i gye ipeeli sa mu.

15 Amaa okyu bire, nu o kan o su inyini bunswusa mu, i gye bunyaa nin sa mu. Lu fee lbwaare sa okyu inyini bunswusa nin, ke i bun mu su.

16 Amaa okumaa mu nu ee biti o gyii unumu umore mu, kuto mu nu n su n towe i gye ye, a man buu ato waasa ku Krisito to tii unumu su. Nu lbwaare kubu-kubu kumaa numu to gbaa kanin nu i du.

Onyirpe agyito ye imu okpa su kigyii

17 Nbunbu asin mu nu n biti n ba towe fane fale bire n mee yin fane, lu fee fane kigyanje kumaa numu to mu, i mee biya adanbirasa, amoo ii nyita nin ii tii su.

18 Imu nu i gyankpaa mu, n nu ye saja kumaa nu fane kubu fen gyanje mu, nbarige i bu fane to, nu n koolo imu iku gyii.

19 Kesintin to, i dagaa nbarige i maa bu fane to, saamu ke i yege okumaa numu o bu fane to bamu nu bee sun lbwaare kesintin to.

20 Nu fan maa gyanje mu, man gye Onyirpe agyito mu, nu fen gyii.

21 Lu fee fan maa gyii mu, okumaa numu ii gyii mu lee nin, nu fen mee gyoo abaa, kanin su akun u moo aku, yege aku moo bee buu.

22 Imu su fan man su akpaara mu nu fen gyii ke fen nu imu su nin? Abee fen biti fan naabaa lbwaare kubu mu nin, ke bamu nu ba man su sehn mu ba gyii ipeeli? Mune nu fen biti n towe fane? N yin fane unumu su abee? N mee ye n yin fane.

23 Lu fee kuto mu nu n nye lu Onyirpe Yesu ase mu nu n taa kaapu fane. Imu i gye fee, kagyanbwe, poyi ke ba lee ane-Nyirpe Yesu sa mu, o taa bodobodo,

24 nu o fwaala lbwaare, nu o gya bodobodo mu to, nu o towe ye, "Inumu i gye me kayi-wule, mu nu n taa sa fane. Fan waa fale taa nyinji me."

25 Ba maa gyii lwe mu, okpa kulun mana su o taa koope ye nta mu, nu o towe ye, "Koope numu i gye me nkalan mu nu lbwaare taa waa katowe kyula pupwe maa asa nsana. Fan waa fale, saja kumaa mu nu fan nuu imu mu, taa nyinji mu."

26 Kanin su saja kumaa mu nu fen gyii bodobodo numu, nu fen nuu lu koope numu to mu, i kaapu nin fee fen da Onyirpe Yesu kelewu mu kibonbon naa fuu saja mu nu ee biti o bwii ba mu.

27 Imu su okumaa mu nu ee gyii Onyirpe Yesu bodobodo abee ee nuu lu koope mu to, okpa mu nu i man dagaa su mu, o gyii kupwe, lu fee o man buu Onyirpe n-yu ye mu nkalan mu.

28 Kanin su, okumaa numu dagaa maa ku mu gbaa-gbaa mu kakolo to, poyi ke o lan gyii bodobodo mu, ke o nuu lu koope mu to.

29 Lu fee okumaa mu nu ee gyii bodobodo mu, nu ee nuu lu koope mu to, nu o mee bu Onyirpe n-yu mu kase mu, o gyii kupwe.

- 30** Lu faɛ su nu fanɛ tɔ gaalaagaa n-yu i yɔlage fanɛ, nu fɛn lɔ, nu aku mɔɔ ba wu.
- 31** Amaa nu an kan gyankpaa ku anɛ gbaa-gbaa nkɔlɔ tɔ pɔyi mu, naafɔɔ lbwaarɛ mɛɛ yɛ o bun anɛ kupwɛ.
- 32** Amaa nu lbwaarɛ kan bun anɛ kupwɛ nu ɔ butɛ anɛ kusu mu, ɛɛ waa kanɩn nɩn, kɛ ɔ man taa anɛ tii dulinyaa asa mu nu ee bitɩ o muuri mu su.
- 33** Imu su mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nu fan kan gyanɛ kɛ fan gyii ɔnyirɛ agyitɔ mu, fan gyoo abaa.
- 34** Nu akun a kan a mɔɔ ɔku mu, ɔ gyankpaa gyii mu kɩkpaara su, saamu, nu fan gyanɛ mu i mɛɛ yɛ i biya lbwaarɛ kupwɛ kubun. Nu lu asɩn mu nu i san mu birɛ, n kan ba mu, n bitɩ n lɔŋɔ imu sa fanɛ.

1 Korinto 12

Ibwaarɛ Kayaayu tɔ kakɛɛ

- 1** Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lu lbwaarɛ kayaayu tɔ nkɛɛ asɩn mu birɛ, n mee bitɩ fɛɛ fan kyɩna kitentɛnbiri tɔ.
- 2** Sitaanɛ pɩna fanɛ, nu fan fɔyi, nu fan naa sun idakpa mu nu i mɛɛ tɔwɛ.
- 3** Imu su n bitɩ fan bu fɛɛ, ɔkumaa mu nu lbwaarɛ Kayaayu bu mu tɔ mu, mɛɛ taalɛ tɔwɛ yɛ, “Nbusaa asɩn i gyan Yesu su.” Nu ɔku mɛɛ taalɛ lɛɛ tɔwɛ yɛ, “Yesu i gye ɔnyirɛ,” amɔɔ Kayaayu Kyɩɛkyɩɛ mu bu mu tɔ.
- 4** Kayaayu tɔ nkɛɛ mu i kwɩ i kwɩ, amaa lbwaarɛ Kayaayu kulɩn maŋa u kɛɛ imu kpini.
- 5** Kusun kukwɩ-kukwɩ ki bu kabwaarɛ-sun tɔ, amaa ɔnyirɛ kulɩn maŋa nu an sun.
- 6** Nu Kusun sunsa gbaa bu tɔ kukwɩ-kukwɩ, amaa lbwaarɛ kulɩn maŋa u sa ɔkumaa nɩmu ɔlɩn, nu ɔ su ee sun kusun kumaa nɩmu.
- 7** Amaa Kayaayu mu lɛɛ mu n-yu kaapu ɔkumaa nɩmu tɔ, nu ɔ sa ɔkumaa nɩmu nkyɛtɔ mu nu i nye kye kubu mu tɔ.
- 8** Kayaayu maŋa u sa ɔku kanyaasin katɔwɛ, nu ɛɛ sa ɔku mɔɔ kinyi katɔwɛ.
- 9** Nu Kayaayu kulɩn maŋa u sa ɔku kɩkɔlɛ-gyii lala, nu ɛɛ sa ɔku mɔɔ ɔlɩn mu nu ɔ taa kye alɔ.
- 10** Kayaayu mu u sa ɔku ɔlɩn mu nu ɔ waa asɩn kyinkyinsa, nu ɔku mɔɔ lbwaarɛ bola mu su ɛɛ tɔwɛ, nu ɔ sa ɔku mɔɔ ɔ bu n-yaayu danbirasa yɛ alibi. Nu ɔ sa ɔku mɔɔ katɔwɛ mu nu o mee nu kasɛ, nu ɔ sa ɔku katɔwɛ mu nu o mee nu mu kasɛ kilɛɛ.
- 11** Inɩmu kpini i gye Kayaayu kulɩn maŋa kusun sunsa, nu ɔ su imu ɛɛ sa ɔkumaa nɩmu fɛɛ kanan mu nu ee bitɩ.

Kayɔ-wɔɔ kɔɔn yɛ kɔɔ abaafun

- 12 Nyɔmɔsa kayɔ-wɔɔ sɔ abaafun-abaafun kɔkyɔ, halɔ ɪ maa kwɔ ɪ kwɔ gbaa mu, ɪ san ɪ gyɛ kayɔ-wɔɔ kɔɔn. Kanɔn nu Krisito kubɔ gbaa ki du nɔn.
- 13 Kayaayu kɔɔn maɔa ɪ yɛgɛ nu ba gyɛ anɛ kpini lbwaare kekyugyɛ, ba waa Krisito kayɔ-wɔɔ kɔɔn. Halɔ bamu nu ba gyɛ Gyiwu abi, yɛ bamu nu ba man gyɛ Gyiwu abi, yɛ anyɛ, yɛ bamu nu ba man gyɛ anyɛ gbaa mu, lbwaare sa Kayaayu kɔɔn maɔa nu ku waa kusun anɛ nkɔɔ tɔ.
- 14 Nyɔmɔsa kayɔ-wɔɔ sɔ abaafun kɔkwɔ-kɔkwɔ kɔkyɔ, man gyɛ kɔbaafun kɔɔn.
- 15 Nu kɔyaa kan tɔwɛ yɛ, “N man gyɛ kɔbaa, ɔmɔ sɔ n man tii kayɔ-wɔɔ mu sɔ” mu, halɔ nu ki kan tɔwɛ kanɔn gbaa mu, ki san ki tii n-yɔ mu sɔ.
- 16 Nu kusɔ kan tɔwɛ yɛ, “N man gyɛ kɔnsi, ɔmɔ sɔ n man tii kayɔ-wɔɔ mu sɔ” mu, halɔ nu ki kan tɔwɛ kanɔn gbaa mu, ki san ki tii n-yɔ mu sɔ.
- 17 Nu kayɔ-wɔɔ kpini ki daa ki gyɛ kɔnsi nkɔn nɔn, nɛnɛ nu kii biti ki waa nu asɔn? Nu ki daa ki gyɛ kusɔ nkɔn nɔn, nɛnɛ nu kii biti ki waa nu ɔsɔn?
- 18 Amaa lbwaare taa nyɔmɔsa abaafun mu kɔkɔmaa nɔmɔ yii kayɔ-wɔɔ mu sɔ opula mu nu ee biti.
- 19 Nu abaafun mu kpini ɪ daa ɪ gyɛ kɔbaafun kɔɔn mu, naafɔɔ nɛnɛ nu kayɔ-wɔɔ mu ii biti ɔ baa o du?
- 20 Amaa kanan mu nu i du mu, abaafun-abaafun mu ɪ kyɔ, amaa ɪ gyɛ kayɔ-wɔɔ kɔɔn nɔn.
- 21 ɔmɔ sɔ kɔnsi ki mɛɛ taale tɔwɛ kɔbaa yɛ, “Fu nkyɛtɔ man tiri mɛ.” Nu kumu ki mɛɛ taale tɔwɛ ayaa yɛ, “Fane nkyɛtɔ man tiri mɛ.”
- 22 Nu fan ku mu, nyɔmɔsa kɔbaafun mu nu fan ku yɛ ki man bulɔn mu, kɔmɔ asɔn i tiri gaa.
- 23 Kayɔ-wɔɔ abaafun-abaafun mu nu ɪ man sɔ bɛɛrɛɛ gaa mu, ɔmɔ maɔa nu an munkura. Nu ɔmɔ nu ɪ man burɔn ansi sɔ mu, ɔmɔ nu an ku sɔ danbrasa.
- 24 Amaa anɛ abaafun mu nu ɪ burɔn ansi sɔ mu, ɪ man tiri fɛɛ a ku ɔmɔ sɔ yɛ ɔdan. lbwaare taa kayɔ-wɔɔ abaafun mu nɔn kyaga abaa sɔ, nu ɔ taa bunyaa sa ɔmɔ nu ɪ man sɔ bunyaa ɔmɔ gbaa-gbaa ɔmɔ kɔbaa sɔ mu,
- 25 kɛ nbarɔgɛ tɔ ku ɪ man ba kayɔ-wɔɔ mu tɔ, amaa ɔmɔ kpini u ku abaa sɔ kyɛkyɛɛ.
- 26 Nu kɔbaafun kɔɔn ii gyii awɔrɔfɔ mu abaafun mu kpini ii gyii awɔrɔfɔ, nu kɔbaafun kɔɔn kan nyɛ bunyaa mu, abaafun mu kpini ii gyii ɔkɔn.
- 27 Nbunbu fane kpini ɪ buga waa kayɔ-wɔɔ mu nu ki gyɛ Krisito lɛɛ mu. Nu fane ɔkɔmaa nɔmɔ gyɛ kɔmɔ kɔbaafun ku nɔn.

²⁸ Nu lu Krisito kubu mu to mu, lbwaare lee aku, nu o sa bamu asunsunsa. Kigyankpaasa mu i gye Krisito asunpu, nu kinyosapu mu i gye lbwaare atowepu, nu kisasapu mu i gye abwaaresin akaapupu. Nu o bila lee adangana awaapu, ye bamu nu bee kye alo, ye asa akyetopu, ye bamu nu bee ku Krisito kubu mu asin to, ye bamu nu bee towe ntowe mu nu be mee nu umu kase.

²⁹ Bamu kpini ba gye Krisito asunpu nin abee? Bamu kpini ba gye lbwaare atowepu nin abee? Bamu kpini ba gye abwaaresin akaapupu nin abee? Bamu kpini ba gye adangana awaapu nin abee?

³⁰ Bamu kpini ba su kakae mu nu ku kye alo nin abee? Bamu kpini bee towe ntowe mu nu be mee nu umu kase abee? Bamu kpini ba su kakae mu nu ku lee katowe mu nu be mee nu kase mu nin abee? Ayee!

³¹ Amaa fan taa fane nkolo kpini biti Kayaayu nkee mu nu i tiri gaa mu. Nu nbunbu n biti n kaapu fane okpa mu nu ki tiri ki kyo unumu kpini.

1 Korinto 13

Kanan mu nu Kebiti ki du

¹ Nu n kan n taale n towe asa abee lbwaare nbooo nde towesa, nu n man su kebiti sa me burisa mu, i du nin fee agongon mu nu ki su olanba mu, abee kidulonbi mu nu ki su ilawu mu.

² Nu n kan n su kakae mu nu lbwaare u bola me su ee towe, nu n nyi lbwaare asin baalasa kpini, nu n su kinyi, nu n su kikoolo-gyii mu nu n taale kusaa abu gbaa, nu n man su kebiti bure, n man gye sehn.

³ Nu n kan taa me kuto kumaa mu nu n su kee atiripu, nu n kan taa me n-yu sa ye ba tuwa gbaa, nu n man su kebiti mu, n mee ye n nye tonoo ku.

⁴ Okumaa mu nu o su kebiti mu, o su kenyiita, nu ee waa kidanburasa, nu o man su kayu-basa, nu o mee waa alala-sin, nu o mee kaapu mu n-yu.

⁵ O mee waa kumu nu ki man dagaa, nu o mee ku ee biti mu nkun lee, nu o mee nye agbu bilen-bilen, nu o mee taa oku asin ee waa mu oto to.

⁶ Okumaa mu nu o su kebiti mu, alibi kiwaa i mee waa mu okon, amaa mu ansi i gyii kesintin su.

⁷ Saja kumaa ee yile to naa fuu okaa, nu o su kikoolo-gyii, ye kenyiita, ye tamaa kuto kumaa numu to.

⁸ Kebiti ki man su okaa. Amaa lbwaare kibola su ee towe, ye katowe mu nu be mee nu kase, ye kinyi, umu kpini ii biti i ba fuu okaa.

⁹ Lu fee kuto mu nu lbwaare yeye nu an nyi, ye umu nu ee bola ane su ee towe mu i gye gberee nin.

¹⁰ Amaa nu kuto mu nu ki du kyeekyee lowe kan ba mu, kumu nu ki man du kyeekyee mu ii biti i kyun.

11 Saɗa mu nu n gye kebii mu, n tɔwe fɛe kebii, nu n fɛ nfɛɛɛ fɛe kebii, nu n gyii umɔɔɛ fɛe kebii. Amaa n maa ba dan mu n yege abii-sin mu.

12 Nbuɗu birɛ, an wu atɔ nin fuu anɛ ansi su, fɛe a maa ku digi mu nu ki man ku tɔ mu tɔ, amaa saɗa ku an biti a wu kuto kumaa anɛ ansi su danbirasa. Nbuɗu asin mu nu n nyi mu i gye gberɛɛ, amaa saɗa ku n biti n bu kuto kumaa tɔ luwe, fɛe kanan mu nu lbwaare nyi me mu.

13 Fɛe kanan mu nu i du mu, atɔ asá animu i bu tɔ. Imu i gye kíkɔɔɛ-gyii, ye tamaa ye kebiti. Amaa kebiti i kyo umu kpini.

1 Korinto 14

Ntɔwe nkɛɛ asin

1 Fan payi ansi buu kebiti ikpa, ke fan taa fane nkɔɔ kpini biti Kayaayu tɔ nkɛɛ mu, fɔnfɔn lbwaare kibɔla nyimisa su ɛɛ tɔwe kakɛɛ mu.

2 Nu oku u tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, o mɛɛ tɔwe ɛɛ sa asa, amaa ɛɛ tɔwe ɛɛ sa lbwaare nin, lu fɛe oku mee nu kuto mu nu ɛɛ tɔwe mu kase. Lu lbwaare Kayaayu mu olun tɔ mu, ɛɛ tɔwe lbwaare asin baalasa.

3 Amaa osa mu nu lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe mu, ɛɛ tɔwe ɛɛ waa asa olun tɔ, ye aniya tɔ, nu ee yuula bamu nkɔɔ.

4 Osa mu nu ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu kase mu, u kye mu wule nkun tɔ nin, amaa omu nu lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe mu, u kye Krisito kubu mu kpini tɔ nin.

5 Naafɔɔ n biti fɛe fane kpini fan tɔwe ntɔwe mu nu fen mee nu umu kase mu, amaa kimu nu n biti i gye ye fan lɛɛ lbwaare asin tɔwe. Lu fɛe omu nu lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe mu, kyo omu nu ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, amɔɔ oku bu tɔ nu ɛɛ taale lɛɛ umu kase, ke i nye kye Krisito kubu mu tɔ.

6 Me-daa ana ye mi-supu ana, nu n kan ba fane ase n tɔwe katɔwe mu nu fen mee nu umu kase mu, mine tɔno nu fen biti fan nye lu umu su? Amaa nu n biya fane lbwaare asin kilɛɛkaapu, abɛɛ kanyaasin, abɛɛ asin mu nu lbwaare bɔla me su tɔwe, abɛɛ asin kaapusa mu, umu ii biti i kye fane tɔ.

7 Fan yege a taa atɔ lansa fɛe nleebi ye adunle mu nu i man su nkpa waa sinkaala. Nu oku kan ɛɛ fulɛ keleebi abɛɛ ɛɛ lan kidunle, nu ii mee su kanan mu nu i dagaa mu, nɛnɛ nu bee biti ba waa bu umu asubi mu okɔn?

8 Nu kinaa kabile ofulepu mu man kan fulɛ kabile tu kyɛkyɛɛ mu, nɛnɛ nu bee biti ba waa bu fɛe ba kuula kpee kinaa?

9 Kanin manja nu i de sa fane. Nu fan kan fen tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, nɛnɛ nu oku ii biti o waa bu kuto mu nu fen tɔwe? I du nin fɛe fen maa tɔwe fen sa afuu mu.

- 10 Ntɔwɛ kukwu-kukwu gaalaagaa ɪ bu dulinyaa tɔ, amaa ɪmɔ kpini ɪ sɔ ɪmɔ kase.
- 11 Nu n mɛɛ kan n nu katɔwɛ mɔ nu ɔku u tɔwɛ mɛ ase mɔ, ɔ gye ɔfɔ kyilim mɛ ase, nu ngbaa mɛ n gye ɔfɔ kyilim mɔ ase.
- 12 Kanɪn nu fane gbaa fane mɔ nu fen taa fane nkɔlɔ kpini biti lbwaare Kayaayu tɔ nkɛɛ mɔ, fan kpan fane n-yu biti nkɛɛ mɔ nu ii biti ɪ yegɛ Krisito kubu mɔ ki nye ɔlɔn dan tii sɔ mɔ.
- 13 Imɔ sɔ ɔsa mɔ nu ɛɛ tɔwɛ katɔwɛ mɔ nu be mee nu ɪmɔ kase mɔ, ɪ dagaa maa kule lbwaare kɛ ɔ sa mɔ kakɛɛ mɔ nu ɛɛ taale lɛɛ ɪmɔ nu ɛɛ tɔwɛ mɔ kase.
- 14 Lu fɛɛ nu n kule kabwaare kule katɔwɛ mɔ nu be mee nu ɪmɔ kase mɔ, lbwaare Kayaayu mɔ nu ɔ bu mɛ tɔ mɔ u kule, amaa mɛ nfɛɛɛɛ birɛ ɪ man tii sɔ.
- 15 Imɔ sɔ mine nu n biti n waa? N biti n taa Kayaayu mɔ nu ɔ bu mɛ tɔ mɔ kule kabwaare-kule, nu n biti n taa mɛ nfɛɛɛɛ gbaa kule kabwaare-kule. N biti n taa Kayaayu mɔ nu ɔ bu mɛ tɔ mɔ bu ɔlɔn, kɛ n taa mɛ nfɛɛɛɛ gbaa bu ɔlɔn.
- 16 Nu ɔku kan taa Kayaayu mɔ nu ki bu mɔ tɔ ɛɛ fwaala lbwaare katɔwɛ mɔ nu be mee nu ɪmɔ kase mɔ tɔ mɔ, nɛnɛ nu asa pupwɛ mɔ nu ba bu bamu tɔ mɔ bɛɛ waa kyula sɔ ye, “I waa kanɪn”, yegɛ be mee nu asɪn mɔ nu ɛɛ tɔwɛ mɔ kase?
- 17 Halu nu fu afwaala mɔ nu fu sɔ fu sa lbwaare mɔ ɪ baa ɪ burɔn nɛnɛ, ɪ mɛɛ ye ɪ kye fu birisa ana mɔ tɔ.
- 18 N fwaala lbwaare fɛɛ n maa tɔwɛ ntɔwɛ mɔ nu asa be mee nu ɪmɔ kase mɔ n kyɔ fane ɔkɔmaa nɪmɔ.
- 19 Amaa nu n biti n tɔwɛ Krisito kubu tɔ mɔ, n tɔwɛ ntɔwɛ mɔ nu asa bee nu kase n sɔ n kaapu bamu, ɪ kyɔ fɛɛ n maa tɔwɛ ntɔwɛ ngbin-du mɔ nu asa be mee nu ɪmɔ kase.
- 20 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan yegɛ nfɛɛɛɛ ki fɛ fɛɛ nbii. Lu alibi ɪkpa kukwu-kukwu sɔ mɔ, fan baa fan du fɛɛ nbii, amaa fane nfɛɛɛɛ tɔ mɔ, fan kaapu fɛɛ fan dan.
- 21 lbwaare Asinkyan yɪlasa mɔ tɔ mɔ, Onyurɛ lbwaare tɔwɛ ye, “N biti n bɔla asa mɔ nu ba sɔ ntɔwɛ kukwu-kukwu mɔ sɔ, ye afɔ kyilim ntɔwɛ sɔ n tɔwɛ sa mɛ asa. Halu ɪmɔ kpini gbaa mɔ, ba mɛɛ ye be nu mɛ ase.”
- 22 Imɔ sɔ katɔwɛ mɔ nu asa be mee nu ɪmɔ kase mɔ, ɪ man gye sinkaala sa akɔɔlɛ-gyipu, amaa asɪn mɔ nu lbwaare bɔla nyumisa sɔ tɔwɛ mɔ, gye sa bamu nu ba gye akɔɔlɛ-gyipu, man gye bamu nu ba man kɔɔlɛ gyii.
- 23 Imɔ sɔ nu fane Krisito kubu mɔ kpini kan gyanɛ, nu ɔkɔmaa nɪmɔ u tɔwɛ katɔwɛ mɔ nu asa be mee nu kase, nu asa pupwɛ ye bamu nu ba man kɔɔlɛ gyii kan ba bu tutɔ mɔ, ba mɛɛ ye ba tɔwɛ ye fane kpini fen lɔ lbun nɪn?

24 Amaa nu ɪ kan ba fɛɛ lbwaare u bɔla fane kpini su ɛɛ tɔwe asɪn, nu bamu nu ba man kɔɔle gyii ye asa pupwe ba ba fane ngyanɛ mu tɔ mu, ii biti ɪ yege ba wu bamu alibi mu nu bɛɛ waa. Ke fane asɪn tɔwɛsa mu ii biti i bun bamu kupwe.

25 Inumu ii biti ɪ yege bamu nkɔɔ tɔ asiri asɪn libi mu ɪ lu ifuli, ke ba munja sun lbwaare, bugi bamu nno tɔwe ye, “lbwaare bu fane ase kesintin.”

Krisito abi ngyanɛ nbara

26 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, mune nu n biti n kaapu? Kuto mu nu n kaapu mu ɪ gye ye, nu fan kan gyanɛ fen sun lbwaare mu, fan waa kuto mu nu kii biti ki kye fane kpini tɔ. Akuto fane tɔ ɔku su kalɔnbu, ɔku mɔɔ su kikaapu, ɔku mɔɔ su kilɛkaapu, nu ɔku su katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase, nu ɔku mɔɔ su katɔwe mu kase kilɛ. I dagaa fan waa numu kpini ke ɪ nye kye Krisito kubu mu tɔ.

27 Nu ɔku kan ɛɛ tɔwe katɔwe mu nu asa be mee nu umu kase mu, ɪ dagaa ba maa gye asa nyo abɛɛ asa asá, ke ba tɔwe kukulɔn-kukulɔn, nu i tiri fɛɛ ɔku maa lɛɛ asɪn mu kase.

28 Amaa nu ɔku kan ɔ man bu tɔ ɔ lɛɛ umu kase bire, ɔtɔwɛpu mu, ɔ laato ngyanɛ mu tɔ, ke ɔ tɔwe sa mu n-yu ye lbwaare.

29 Nu bamu nu lbwaare bɔla bamu su ɛɛ tɔwe mu, ɪ dagaa ba maa gye asa anyɔ abɛɛ asa asá, ke asansa mu ba nu ke ba ku umu tɔ ye ɔdan.

30 Amaa nu ɔku kan ɔ tɛ ngyanɛ mu tɔ, nu ɔ nye lbwaare kilɛkaapu mu, ɔmu nu ɔ yile ɛɛ tɔwe mu, ɔ laato pɔyi.

31 Lu fɛɛ fane kpini fen taale tɔwe asɪn mu nu lbwaare u bɔla fane su ke fan tɔwe mu, ke ɪ yege fane kpini fan bula ke ɪ kye fane tɔ.

32 Ɔsa kumaa mu nu lbwaare bɔla mu su ɛɛ tɔwe mu, ɛɛ taale kita mu n-yu lu mu katɔwe mu su.

33 lbwaare mee biti atɔ i suguti tɔ, amaa ee biti kakyina tɔ ɪ baa ɪ su kpee kyɛkyɛ kayu-yuuli tɔ. Fɛɛ kanan mu nu i du Krisito kubu-kubu mu tɔ mu,

34 akyu ba bun bamu nno su kubu kumaa tɔ. I man de ɔkpa fɛɛ ba tɔwe. Amaa ba biya bamu n-yu kase fɛɛ kanan mu nu nbara mu u kaapu mu.

35 Nu ba kan ba su asɪn taasɛsa ɪku mu, ba tase bamu-kuli ana bamu akpaara su. Lu fɛɛ ɪ gye ipeeli-sɪn fɛɛ ɔkyu maa tɔwe Krisito kubu tɔ.

36 Fane Korinto abi, fen nyi fɛɛ fane ase nu lbwaare asɪn mu i piili abɛɛ? Abɛɛ fan nyi ye fane wule nkun ase nu ɪ ba?

37 Nu ɔku kan fe nfeere fɛɛ ɔ gye ɔsa mu nu lbwaare u bɔla mu su ɛɛ tɔwe, abɛɛ ɔ su lbwaare Kayaayu tɔ kakɛ mu, ɪ dagaa maa taale bu fɛɛ, umu nu n kyuroɔ n sa fane fale gye Ɔnyirɛ mu kɔnɔsa.

³⁸ Amaa nu ɔsa maɲa kan kina ye o mee nu fale asin mu, fane gbaa fan kina mu.

³⁹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, fan taa fane nkolo kpini biti kakɛɛ mu nu lbwaare u bola fane su ɛɛ towe mu. Amaa fan man tii ɔkpa ye ɔku ɔ man nye towe katowe mu nu asa be mee nu imu kase mu.

⁴⁰ Amaa fan waa kuto kumaa nɔmu kyɛkyɛ ye kɔmu ɔkpa su.

1 Korinto 15

Yesu kikyɛni lu lewu to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu n biti fɛɛ n nyɛni fane asin danbirasa lu Yesu mu nu n towe mu asin sa fane, nu fan kɔɔle kyula, nu fan san fan yile imu to mu.

² Nu fan kan kitaɔ asin danbirasa mu nu n towe sa fane mu to kenken mu, u biya fane kamolige. Nu i man gye kanɔn bire, fane kɔkɔle-gyii ki gye kɛyan.

³ Lu fɛɛ asin mu nu n nye, nu ngbaa me n su n sa fane nu i tiri i kyɔ imu kpini mu, i gye ye Krisito ba wu lu anɛ alibi su, fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asɔnkyan ylasa mu to mu.

⁴ Nu ba pula mu, nu imu kake sasapu mu, lbwaare kyɛni mu ba nkpa to fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asɔnkyan ylasa mu to mu.

⁵ Nu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu Pita, nu o bwii lɛɛ mu n-yu kaapu asunpu kudu anyo mu.

⁶ Imu kamaa mu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu abuuu mu nu ba kyɔ alifa anuu saɲa kulɔn to. Saɲa mu nu n kyurɔɔ inumu mu bamu gaalaagaa ba san ba tɛ nkpa to, nu bamu aku mɔɔ ba wu.

⁷ Imu kamaa mu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu-supu Gyemisi, pɔyi nu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu asunpu mu kpini.

⁸ Imu kpini laalaalɔwe mu, ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu ngbaa me, mu nu n du fɛɛ ɔmu nu ɔ man fuu kɔɔge nu ba kuɔge mu mu.

⁹ Krisito asunpu mu kpini to mu, me i gye ɔmu nu ɔ man taa bamu to, nu n man dagaa gbaa ba tu me Krisito osunpu, lu fɛɛ n kyɛna nyanla Krisito abuuu mu.

¹⁰ Amaa lu lbwaare kabwaala mu su, nu n du fɛɛ kanan mu nu n du fale, nu mu kabwaala mu nu ɔ su sa me mu, man gye kɛyan. Nu n ba payi ansi waa kusun gaa n kyɔ asunpu mu kpini, nu i man gye me ɔlɔn su nu n taale waa kusun mu, amaa lbwaare ɔlɔn mu nu ki bu me to mu i waa.

¹¹ Imu su, nu me ase nu fan nu asin danbirasa mu nin-oo, nu bamu ase nu fan nu nin-oo, imu kpini i gye asin kulɔn mu nu an towe sa fane, nu fan kɔɔle imu gyii mu.

Alewupu kikiyi lu lewu to

- 12 Nu a maa towe fane ye Krisito kyini lu lewu to mu, mine i waa su nu fane aku bee gyii imore, ye kelewu-kyini man bu to?
- 13 Nu kelewu kyini daa man bu to mu, kanin bre Krisito gbaa man kyini ba nkpa to.
- 14 Nu Krisito man din kyini ba nkpa to mu, kanin bre ane abwaaresin mu nu an towe mu, man su kyaare, nu fane kikole-gyii mu gbaa man su kyaare.
- 15 Naafoo nu i gye kanin bre mu, ii biti i ba fee an tin antjesa gyaga lbwaare su, lu fee an towe kaapu to fee lbwaare kyini Krisito lu lewu to. Amaa nu kelewu kyini man bu to mu, kanin bre lbwaare man kyini Yesu lu lewu to.
- 16 Lu fee nu kelewu kyini man bu to mu, kanin bre Krisito gbaa man din kyini ba nkpa to.
- 17 Nu lbwaare man din kyini Krisito ba nkpa to mu, kanin bre fane kikole-gyii ki gye kyan, nu fan san fan bu fane alibi to.
- 18 Nu i gye kanin mu, u kaapu nin fee bamu nu ba kole Krisito gyii nu ba wu mu, ba wu muuri.
- 19 Nu i kan i gye kase su nfu nkun nu an su tamaa Krisito to bre, ane asin i su kuwee gaa i kyoo kumaa numu dulinyaa numu to.
- 20 Amaa umu kesintin i gye fee, lbwaare kyini Krisito lu lewu to ba nkpa to. Inumu i dan i gye kesintin nin fee, Krisito i gye ogyankpaapu sa alewupu mu nu lbwaare ii biti o kyini bamu lu lewu to ba nkpa to mu.
- 21 Lu fee kanan mu nu lewu bola nyimsa kulun su ba dulinyaa to mu, kanin manja nu kelewu kyini ba nkpa gbaa to mu bola nyimsa kulun su ba.
- 22 Fee kanan mu nu asa kpini ba lu Adam to, nu Adam alibi su asa ba wu mu, kanin nu asa kpini mu nu ba gye Krisito lee mu bee biti ba nye nkpa Krisito lewu mu su.
- 23 Amaa fale nu kelewu kyini mu ii biti i waa. Krisito i wola gyankpaa kyini lu lewu to ba nkpa to. Nu o kan bwii ba mu, ee biti o kyini bamu nu ba gye mu lee mu.
- 24 Inumu kamaa mu, ke laalaalwe mu i ba. Kanin saja mu, Krisito ii biti o nyita kibulsa-kigyii kumaa numu ye alulunpu kumaa numu ye olun kumaa numu, ke o taa kuwura-gyii mu waa mu-Se lbwaare kibaa to.
- 25 Lu fee i dagaa Krisito maa gyii kuwura naa fuv saja mu nu lbwaare ii biti o taa mu dun ana kpini waa mu ayaa kase.
- 26 Laalaalwe odun mu nu lbwaare ii biti o nyita mu i gye lewu.

27 Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asinkyɛn yɛlɛsa mu to yɛ, “lbwaarɛ taa kuto kumaa numu waa mu kase.” Nu maa towe kanin mu, i de okpa fɛɛ asin mu nu o towe yɛ, kuto kumaa numu mu, lbwaarɛ gbaa-gbaa mu nu o taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu man tii su.

28 Nu saɲa mu nu lbwaarɛ kan ba taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu, Obii mu gbaa-gbaa ii biti o taa mu n-yu waa mu-Se lbwaarɛ mu nu o taa kuto kumaa waa mu kase mu, abaa to. Ke lbwaarɛ o be gyii kuwura kuto kumaa numu su.

29 Nu kelewu kyinji man bu to mu, mine i waa su nu aku bee biti fɛɛ be gyee bamu lbwaarɛ kekyugyee sa bamu nu ba tee wu mu? Nu alewupu ba mee ye be kyinji ba nkpa to mu, i waa nene su nu aku bee biti fɛɛ be gyee bamu lbwaarɛ kekyugyee sa bamu nu ba wu mu?

30 Nu anɛɛɛnɛ birɛ, mine i waa su nu an taga apu saɲa kumaa kanin?

31 Me-daa ana ye mi-supu ana, n towe fane kesintin to fɛɛ n gyanje lewu asin saɲa kumaa. Nu n kaapu me n-yu fane su, fɛɛ fan maa gye Onyiripe Yesu Krisito abuu pu mu su mu, umu su nu n towe kanin.

32 Nu n kan n ko ye asa mu nu ba du fɛɛ ndunbwe Efeso Osuwule su, lu nyimisa nfɛɛre su mu, mine nu n biti n nye lu umu to? Nu alewupu ba mee ye be kyinji ba nkpa to birɛ, fan yegɛ a buu asin mu nu bee towe ye, “Fan yegɛ i gyii ke a nuu, ke oke a wu.”

33 Fan man kan yegɛ ba pina fane. “Asa libi to kibuga, ii nyita nyimisa danbirasa nfɛɛre.”

34 Fan bwii fe nfɛɛre danbirasa, ke fan yegɛ alibi kwaa. N towe fane inumu nin n gyila fane ipeeli fɛɛ, aku ba bu fane to yegɛ ba man nyi lbwaare.

Kelewu-kyinji kayu-wule

35 Amaa oku ii biti o taase ye, “Nene nu alewupu bee biti ba kyinji ba nkpa to? Nu mine kayu-wule nu bee biti ba baa ba su?”

36 Mine kimelensi asin taasasa ndee? Fu mee nyi fɛɛ kuto mu nu fu duu kase to mu, ki mee ye ki koyi, amoo ki wu poyi.

37 Nu kuto mu nu fii duu mu, man gye kumu oyu mu nu ki tee dan lwe mu gbaa-gbaa nu fu su fii duu, amaa ki gye oyu mu kibii nin fɛɛ kuyu kibi abee kikyennee kibi.

38 Nu lbwaare i sa oyu kumaa numu kumu n-yu kanan mu nu ee biti. Nu o sa kibi kumaa numu kumu gbaa-gbaa kumu n-yu kudubi.

39 N-yu wule kpini man gye kukulon. Nyimisa kayu-wule kwu nu atobwaaya lee gbaa kwu. Nbwii bi lee kwu nu ukun lee gbaa kwu.

- 40 Nu susu n-yu wule ato i bu to, nu kase su n-yu wule ato gbaa bu to. Nu susu n-yu wule bunyaa mu kwu, nu kase su n-yu wule bunyaa gbaa kwu.
- 41 Kyowe kiku to kwu, nu obwaayi kiku to kwu, nu akyikpebi gbaa kiku to kwu. Nu kikyikpebi kumaa nimu su kumu gbaa-gbaa kiku to.
- 42 Kanin manja nu kelewu kyini mu ii biti i ba waa. N-yu wule mu nu bee pula mu u gyoo nin, amaa n-yu pupwe mu nu lbwaare ii biti o kyini lu lewu to mu bre mee ye i gyoo.
- 43 Kayu-wule kumaa mu nu bee pula mu, gye kuto boroboro nu ki man su olon, amaa nu lbwaare kan kyini kumu bre mu, kii biti ki baa ki su bunyaa ye olon.
- 44 Nu ba kan pula kumu mu, ki gye dulinyaa to kayu-wule nin, amaa nu lbwaare kyini kumu mu, ki gye kayaayu to kayu-wule nin. Fee kanan mu nu dulinyaa to kayu-wule bu to mu, kanin manja gbaa nu kayaayu to kayu-wule bu to.
- 45 Fee kanan mu nu Asinkyan ylasa mu i towe ye, "Adam gyankpaasa mu nu lbwaare tuv mu ba biliji nyimisa kusa." Amaa Yesu Krisito mu nu bee tu ye Adam laalaalwe mu, gye lbwaare Kayaayu mu nu ku sa nkpa.
- 46 Man gye kayaayu to kayu-wule i gyankpaa ba. Amaa dulinyaa nimu to kayu-wule i gyankpaa ba, poyi nu kayaayu to kayu-wule ba.
- 47 Adam gyankpaasa mu lu kase su nin, lu fee ise nu lbwaare taa poyi mu. Amaa Adam nyosapu mu nu o gye Krisito mu, lu susu nin.
- 48 Kanin su fee kanan mu nu Adam mu nu o lu kase su du mu, kanin nu kase su asa gbaa ba du. Nu kanan mu nu Adam mu nu o lu susu du mu, kanin nu mu asa gbaa ba du nin.
- 49 Fee kanan mu nu an duli kase su nyimisa mu, kanin su an biti an baa an duli nyimisa mu nu o lu susu mu gbaa.
- 50 Me-daa ana ye mi-supu ana asin mu nu n biti fen bu mu i gye ye, kuto mu nu ki su kayu-wule ye nkalan mu, mee taale nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to. Nu ane kayu-wule mu nu ku gyoo mu, mee taale kyina kakpaa.
- 51 Fan nu asin baalasa nimu danbirasa. Man gye ane kpini ii biti a wu. Amaa saja ku to mu lbwaare ii biti o kyeege ane Krisito abupu mu keduli ye kayu-wule.
- 52 Nu unumu kpini ii biti i waa opula to fee ansi su khabee, saja mu nu kable laalaalwe mu kan fule mu. Lu fee kable mu ii biti o su, nu bamu nu ba wu mu, bee biti ba kyini ba nkpa to, nu ba mee ye ba bila wu. Nu ane mu nu an san an te nkpa to mu, an biti a kyeege.
- 53 Lu fee kayu-wule mu nu ku gyoo mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nu ki mee gyoo. Nu kayu-wule mu nu kii wu mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nu ki mee wu.

54 Imu su nu i kan ba fɛɛ, kayi-wule mu nu ku gyoo mu, kyɛɛɛ waa kumu nu ki mɛɛ gyoo, nu kayi-wule mu nu kii wu mu, kyɛɛɛ waa kumu nu ki mee wu mu, tuto nu Asinkyan ylasa mu ii biti i ba kesintin to. Imu i gye ye, “Ba ko gyii lewu su muuri mu.”

55 “Lewu, fu olon mu nu fu su fii gyii asa su mu bu fine? Lewu, fu ogyuu nu fu su fii yii asa mu bu fine?”

56 Ogyuu mu nu lewu su ee yii mu i gye alibi, nu alibi moo nye imu olon lu nbara to.

57 Amaa afwaala i gye lbwaare lee, fɛɛ maa bola anɛ-Nyirpe Yesu Krisito su nu o yege nu an ko lu lewu olon to.

58 Imu su mɛ-daa ana ye mi-supu, fan yila to kenken, ke fan man yege kuto ku ki gyingyen fane. Fan payi ansi waa Onyirpe kusun mu saɲa kumaa. Lu fɛɛ fen nyi fɛɛ kusun mu nu fen sun Onyirpe to mu, i mɛɛ ye i waa kyan.

1 Korinto 16

Afulee kutuu naa sa Krisito abi

1 Nbuubu lu afulee mu nu fen tuu fan naa sa Krisito abi mu nu ba bu Gyerusalem mu, fan waa fɛɛ kanan mu nu n towe Krisito kubu-kubu mu nu i bu Galati osuwule su mu.

2 Imu i gye ye, Gyiwu abi kake gyankpaasa kumaa mu, fane okumaa numu o lee mu afulee mu nu o nye mu to iku yila, fan man gyoo naa fuu kake mu nu n biti n ba poyi ke fan lan lee.

3 Nu n ba mu, ke fan taa tuutu mu sa asa mu nu fan lee mu, ke n kyuroo owule mu nu i kaapu asa mu nu ba gye, ke n sun bamu, ke ba taa fane tuutu mu kpee Gyerusalem kade to.

4 Amaa nu i kan ba fɛɛ ngbaa me n kpee mu, ke ba buu me ke a kpee.

Ata mu nu Pɔɔli ii biti o waa

5 N kan lu Masedoniya osuwule su mu, ke n ba fane ase. Lu fɛɛ n waa nfeere fɛɛ n biti n bola tuto poyi ke n ba fane ase.

6 Akuto n biti n kyina fane ase gberɛɛ, abɛɛ gbangban ii biti o tu me fane ase, ke fen taale sun me okpa kpee katun kumaa mu nu n biti n kpee.

7 Inumu bure, n mee biti fɛɛ n dan wu fane ke n nmayi su kyun. Nu Onyirpe lbwaare kan kyula mu, n biti fɛɛ n gyii nke gberɛɛ ku fane ase.

8 Amaa n san n biti n baa n bu Efeso kade nfu, naa fuu Pentekosi kesu konɔ ngyanɛ mu saɲa.

9 Lu fɛɛ lbwaare bugi okpa lala ku sa me, ke n nye waa kusun mu, amaa bamu nu bee kisi me mu ba kyoo nfu.

- 10 Nu Timoti kan ba fane ase mu, fan kitaa mu danbirasa ke mu ansi i gyii. Lu fee ee sun Onyirpe Yesu kusun mu nin, fee kanan mu nu ngbaa me n sun fale.
- 11 Imu su fane to oku o man kan nmanyen mu, amaa fan sun mu okpa kayu yuuli to, ke o bwii ba tu me nfu. N ku mu ye ane birsa ana Krisito abupu mu okpa.
- 12 Nbunbu lu ane birsa Apolosi su mu, n payi ansi waa mu aniya to fee, o tii ane birsa ana Krisito abupu mu su, ke ba ba bo fane su. O man pu yile kyula ye ee biti o ba nbunbu, amaa nu o kan nye okpa mu, ee biti o ba.
- 13 Fan baa fan da su, ke fan yile fane kikole-gyii mu to kenken, ke fan yile kinyin to, ke fan nye olun.
- 14 Fan taa kebiti sun fane kusun kumaa nimu.
- 15 Fen nyi fee Sitefana maa mu kikaara su abi, i gye asa mu nu ba gyankpaa kole Krisito gyii Akiya osuwle su, nu ba taa bamu n-yu sa bee kye abupu mu to.
- 16 Me-daa ana ye mi-supu ana, n kole fane nin fee fan biya fane n-yu kase sa kanin asa manja, ye asa kumaa mu nu ee waa kanin kusun manja mu.
- 17 Saaja mu nu Sitefana maa Fotunatu ye Akayiku ba ba me ase mu, mi ansi i gyii. Lu fee fan maa man bu mi ase mu, bamu i gye bamu nu ba be yii fane ayaa to waa imu nu fan daa ye fan waa mu.
- 18 Ba yegge nu me kokolo ki yuuli me, fee kanan mu nu ba waa sa fane gbaa fane mu. Fale asa i dagaa fan maa lee bamu kitu.

Laalaalwe fwaala

- 19 Krisito kubu-kubu mu nu i bu Asiya osuwle su mu kpini bee fwaala fane. Akwila maa Prisila ye Krisito kubu mu nu bee gyanje bamu kikaara su mu, bee fwaala fane gaa lu Onyirpe kitu to su.
- 20 Ane birsa ana akole-gyipu mu nu ba bu nfu mu kpini, bee fwaala fane. Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa lu fane nkolo to.
- 21 Me Pooli gbaa-gbaa i taa me kibaa kyurco afwaala unumu n sa fane.
- 22 Okumaa mu nu o mee biti ane-Nyirpe Yesu Krisito mu, lbwaare o towe mu kono. "Maranata" kumu kase i gye ye, "Ane-Nyirpe, ba!"
- 23 Ane-Nyirpe Yesu Krisito o bwaala fane.
- 24 Lu Yesu Krisito kitu to su mu, mi kebiti ki baa ki bu fane kpini ase. Amen!

2 Korinto

2 Korinto 1

Afwaala 1

1 Ɔwɔlɛ nɪmɔ lu mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu mu, ye anɛ birisa danbirasa Timoti ase. An kyurɔɔ an su an sa fanɛ lbwaare kubu mu nu fan bu Korinto kade tɔ, ye lbwaare asa mu nu ɔ lɔŋɔ bamu yila sa mu n-yu, nu ba bu Akiya ɔsɔwɔlɛ su mu kpini.

2 Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyirɛpe Yesu Krisito ba bwaala fanɛ, kɛ ba sa fanɛ kayi yuuli.

Ibwaare su kɔkɔlɔ yuuli sa anɛ

3 Fan yɛgɛ a fwaala lbwaare, anɛ-Nyirɛpe Yesu Krisito mu-Sɛ. Nu mu ɪ gye kɔwɛɛ kuwu kumu ye kɔkɔlɔ yuuli wuya.

4 Nu ee yuula anɛ nkɔlɔ lu anɛ awɔrɔfɔ tɔ, kɛ anɛ gbaa anɛ a taalɛ taa kɔkɔlɔ yuuli mu nu an nyɛ lu lbwaare ase mu yuula bamu nu ba bu awɔrɔfɔ kumaa tɔ mu nkɔlɔ.

5 Lu kanan mu nu an gyii Yesu Krisito awɔrɔfɔ damantɛ gbaa mu, kanɪn maŋa nu kɔkɔlɔ yuuli damantɛ gbaa bola Krisito su ba anɛ su.

6 Nu an kan gyii awɔrɔfɔ mu, ɪ yɛgɛ nu fan nyɛ nkɔlɔ yuuli ye kamɔlɪgɛ. Nu an kan nyɛ kɔkɔlɔ yuuli lu lbwaare ase mu, fanɛ gbaa fanɛ fɛn nyɛ kɔkɔlɔ yuuli mu nu ɪ biya fanɛ ɔlɔn, ye kenyiita kɛ fan taalɛ yilɛ tɔ gyii awɔrɔfɔ kulɔn mu nu anɛ gbaa anɛ an gyii mu.

7 Anɛ tamaa mu nu an su fanɛ su mu bulɔn, nu an nyi fɛɛ fan maa gyii awɔrɔfɔ mu nu an gyii mu, kanɪn maŋa nu fɛn biti fan nyɛ kɔkɔlɔ yuuli fɛɛ kanan mu nu an nyɛ mu.

8 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, an mɛɛ ye a taa awɔrɔfɔ mu nu an gyii Asiya ɔsɔwɔlɛ su baala fanɛ su. Awɔrɔfɔ mu nu an wu mu ɪ nyan anɛ naa ban su halu an man bila an su tamaa anɛ nkpa su.

9 Kesintin tɔ, anɛ nkɔlɔ tɔ mu, an nyi fɛɛ ba bun anɛ lewu kupwɛ. Amaa ɪnɪmu ɪ waa nɪn kɛ a man taa anɛ n-yu tɔv anɛ gbaa-gbaa anɛ n-yu su, amɔɔ lbwaare mu nu ee kyinɪ alewupu mu.

10 Mu ɪ lɛɛ anɛ lu fale alewu-sin nɪmɔ tɔ, nu ɔ maa su ɛɛ lɛɛ anɛ, nu an su tamaa fɛɛ ee biti ɔ kyaga su lɛɛ anɛ,

11 fɛɛ fan maa kulɛ kabwaare-kulɛ fɛn kye anɛ tɔ fale. Kɛ ɪ yɛgɛ lbwaare o nu kabwaare-kulɛ mu nu asa gaalaagaa bɛɛ kulɛ bɛɛ sa anɛ mu, kɛ ɔ waa anɛ kusee, kɛ ba taa afwaala sa mu lu anɛ su.

Pɔɔli kyɛgɛ mu nfɛɛɛ mu nu o ŋmina yila mu

- 12 Kuto kulon mu su nu an kaapu ane n-yu i gye ye, ane nfeere u kaapu ane ye, kesintin ye kəkolo fufuli mu nu i lu lbwaare ase, nu an taa kyina dulinyaa numu to, fonfon lu anaa fane kakyina to. Man gye dulinyaa numu to kanyaasin nu an taa waa inimu, amaa lbwaare i taa bwaala ane.
- 13 Lu fee n mee kyuroo kuto mu nu fen mee taale karage abee kuto mu nu fen mee taale nu kimu kase. Nu n su tamaa,
- 14 fee fan maa nu asin mu kase gberee lu ane ase fale mu, fen biti fan ba nu umu kase luwe, ke fan kaapu fane n-yu lu ane su, fee kanan mu nu an biti a kaapu ane n-yu lu fane su Onyiripe Yesu kake mu nu ee biti o bwii ba mu.
- 15 Lu fee n maa su inimu kpini tamaa su mu, n nmina yla fee n biti n daa kiba boo fane su, saamu ke fan nye tonoo lu inyo.
- 16 N nmina yla ye n kan n kpee Masedoniya osuwule su mu, n biti n boo fane su, nu n kan bila lu tuto n ba kyon mu, ke n bila boo fane su, ke fan kye me to ke n taale naa fuu Gyudeya osuwule su.
- 17 N maa nmina yla ye n biti n ba fane ase, nu n man taale ba mu, u kaapu nun fee n gye dulinyaa to nno nnyo-nnyo wuya ana mu nu bee kyula ye “Eehn”, ke opula manja to ba bwii kyeege konoo towe ye “ayee” abee?
- 18 Amaa fee kanan mu nu lbwaare gye kesintin wuya fale mu, kanin manja nu ane asin mu nu an towe an sa fane mu, man gye nno nnyo-nnyo asin.
- 19 Lu fee lbwaare mu-Bii Yesu Krisito asin mu nu n maa Silasi ye Timoti an towe sa fane mu, asin mu i man kyina i gye “nno nnyo-nnyo,” amaa mu asin kpini i gye “kukulon nun”.
- 20 Lu fee ato mu nu lbwaare da mu kəkolo su sa mu kpini i ba to lu Yesu Krisito su. Imu su nu an bunyaa lbwaare mu, an bola Yesu su an kyula ye “Amen.”
- 21 lbwaare yeege nu anaa fane kpini an nye olon yile Krisito to, nu o lee ane yla sa mu n-yu,
- 22 nu o taa mu keduligi gyaga ane su fee mu i bu ane, nu o taa mu Kayaayu Kyirekyire mu sa ane, mu nu o taa yla kase sa ato mu nu o waa yla sa ane mu.
- 23 lbwaare i gye mi kesintin ogyipu fee, n maa mee biti fee n ba bute fane asu su mu, kanin su nu n man bila ba fane ase Korinto kade to.
- 24 I man gye ye an towe an nyan fane lu kanan mu nu fan koole gyii su, fee a maa gye abulisa su. Lu fee an nyi fan maa yile kikoole-gyii mu to kenken. Amaa kanan mu nu a waa ke i kye fane to ke fan nye kəkolo fuuli su nu an waa kanin.

2 Korinto 2

- 1 Imu su n waa me nfeere fee, n man bila ye n bwii ba fane ase, ke n nyita fane nkolo.

² Nu n kan yege nu fane nkolo i nyita fane mu, anumu ii biti o yege mi ansi i gyii? Amoo man gye fane mu nu n nyita fane nkolo mu abee?

³ Kanin su nu n daa kyuroo owule maɲa ba sa fane. N mee biti n maa ba fane ase, ke fane mu nu naafoo fen biti fan yege mi ansi i gyii mu, fan nyita me kokolob. Nu n koolo fane kpini gyii me kokolob to fee, nu mi ansi i gyii mu, fane gbaa fane ansi ii biti i gyii.

⁴ Saɲa maɲa, toooo lala ye kokolob nyita ye ansikyu nu n taa kyuroo fane owule mu. Man gye ye n biti fee n nyita fane nkolo nun. Amaa n biti ye fan bu mi kebiti lala mu nu n su sa fane mu.

Alibi ktaakεε

⁵ Nu oku kan nyita asa ku kokolob mu, man gye me kokolob nu o nyita, okpa ku su mu fane kpini nkolo. Nu n mee biti n maa towe asin mu kyun su.

⁶ Kusu bute mu nu ki lu fane gaalaagaa ase ba mu su mu, kukwe mu.

⁷ Nbuubu mu, fan taa mu alibi kee mu, ke fan towe yuula mu kokolob, ke mu kokolob o man nyita mu kyun su.

⁸ N kole fane nun, fan yege o bu fee fan san fan su kebiti sa mu.

⁹ Kuto mu su nu n daa kyuroo fane owule maɲa i gye ye, n waa fane nun ku, ke n wu kanan mu nu fen nu fen sa me kuto kumaa to.

¹⁰ Nu oku kan waa alibi, nu fan taa kee mu mu, ngbaa me n taa kee mu. Nu kuto ku ki kyina ki bu to nu i tiri fee n taa kee gbaa mu, n waa kanin Krisito ansi to lu fane su.

¹¹ Saamu Sitaane mee nye okpa taale ane to. Lu fee an nyi mu ikpa golon-golon mu nu o su o naa mu.

Katowe kyula pupwe mu kusun awaapu

¹² N maa kpee Trowa kade to, naa towe Krisito asin danbrasa mu, n wu fee Onyirpe bugi okpa sa me.

¹³ Amaa me nfere i man de me. Lu fee n man wu me birisa Titusi toto. Imu su n kala bamu, nu n yii su kpee Masedoniya owule su.

¹⁴ Amaa an fwaala lbwaare. Lu a maa waa kukulun ye Krisito su mu, lbwaare gyankpaa ane saɲa kumaa fee bamu nu ba ko nye sa Krisito. Nu o bola ane su yaase Krisito kinyi mu kpee katn kumaa fee tuulaale liifensa.

¹⁵ An du nun fee ato liifensa mu nu Krisito taa lee saraga sa lbwaare. Nu u yaase loo bamu nu bee nye kamolige ye bamu nu bee foyi mu to.

¹⁶ Bamu nu bee foyi ase mu, Krisito kinyi mu gye onon mu nu ku biya lewu, nu bamu nu bee nye kamolige mu, ki gye ofen mu nu ku biya nkpa. Nu anumu i dagaa kusun nimu kiwaa?

¹⁷ A man du fee asa gaalaagaa mu nu ba man su beere sa asin danbrasa mu, nu bee su bee gyii yawu bee biti tonoo. Amaa lu lbwaare maa sun ane su mu, an taa kokolob fuuli towe asin danbrasa mu lbwaare ase fee Krisito ayaafole.

2 Korinto 3

1 An bila an biti a lɛɛ anɛ n-yu kaapu fane kanan mu nu an du nin abɛɛ? Abɛɛ ɪ dagaa fɛɛ anɛ gbaa anɛ, a nyɛ ɔwɔlɛ mu nu ɪ lɛɛ anɛ ɪ kaapu kanan mu nu an du biya fane, abɛɛ a nyɛ lu fane asɛ, fɛɛ kanan mu nu asa aku bɛɛ waa mu?

2 Fane gbaa-gbaa fane i du fɛɛ ɔwɔlɛ mu nu ku lɛɛ kanan mu nu an du mu ku kaapu, nu Kayaayu mu kyurɔɔ gyaga fane nkɔlɔ su, kɛ ɔkɔmaa nɪmɔ o wu kɛ ɔ bu anɛ-daa.

3 Kesintin tɔ mu, fane kɪbaabɔtɔ ku lɛɛ ku kaapu fɛɛ, lu anɛ kusun su mu, fan gye ɔwɔlɛ mu nu Krisito kyurɔɔ. Nu ɪ man gye inki nu ba taa kyurɔɔ ɔwɔlɛ mu, amaa lbwaare mu nu ɔ gye nkpa wuya mu Kayaayu nu ba taa kyurɔɔ kɪmɔ. Nu ɪ man gye abuu patɪla-patɪla su nu ba kyurɔɔ gyaga, amaa nyimɪsa kɔkɔlɔ su nu ba kyurɔɔ gyaga.

4 A maa taale tɔwɛ ɪnɪmɔ bɔla Krisito su mu, an taa anɛ n-yu tɔɔ lbwaare su.

5 A mɛɛ tɔwɛ nin ye anɛ gbaa-gbaa anɛ ɔlɔn nu an su an waa kusun mu, amaa lbwaare ɪ yege nu an taale waa kusun mu.

6 Mu lbwaare ɪ yege nu an dagaa mu katɔwɛ kyula pupwɛ mu kusun asunpu. Nu kɪ man gye Nbara kyurɔɔsa lɛɛ, amaa kɪ gye Kayaayu Kyirekyire mu lɛɛ. Nbara kyurɔɔsa mu ɪ biya lewu nin, amaa Kayaayu mu ku sa nkpa nin.

Katɔwɛ kyula pupwɛ mu bunyaa

7 Nbara mu, lbwaare kyurɔɔ gyaga abuu patɪla-patɪla su sa Mosesi. Saɲa maa mu, Nbara mu ba ye lbwaare bunyaa ɲalɪgesa, nu Israyɪ abi ba man taale ku mu ansi tɔ, lu fɛɛ mu ansi su ɪ ɲalɪge gaa, halu ɪ maa kpa su gbaa mu. Nu Nbara mu nu ɪmɔ kusun biya lewu, nu kɪ su fale bunyaa mu,

8 mɪnɛ ɪ waa su nu Kayaayu mu kusun mɛɛ ye ɔ baa ɔ su bunyaa kukyɔ?

9 Nu kusun mu nu kii bun nyimɪsa kupwɛ, kɪ kan kɪ su bunyaa mu, mɪnɛ ɪ waa su nu kusun mu nu ku biya ɪkpa kikyigi sa asa mu mɛɛ ye ɔ biya bunyaa kukyɔ?

10 Nu an taa nbunbu bunyaa kpare mu kaala ye bunyaa gyankpaasa mu, bunyaa gyankpaasa mu man gye sehɪn.

11 Nu kɪmɔ nu kɪ ba nu kɪ man kyɛɛɛɛ mu kɪ ba ye bunyaa mu, mɪnɛ ɪ waa su nu kɪmɔ nu kɪ bu tɔ kakpaa mɛɛ ye kɪ baa kɪ su bunyaa kikyɔ?

12 Kanɪn su, a maa su fale tamaa su mu, an yɪlɛ kɪnyɪn tɔ anɛ atɔwɛsa tɔ.

13 A man du fɛɛ Mosesi mu nu ɔ taa kɪtaa-bi bun mu ansi su, kɛ Israyɪ abi ba man nyɛ wu kanan mu nu bunyaa mu ɪ kpa su mu ansi su mu.

14 Amaa bamɔ nfɛɛɛɛ ɪ man nu asɪn mu kasɛ. Ba lu halu ndaga nu bɛɛ kale katɔwɛ kyula didaa ɪwɔlɛ mu, i du nin fɛɛ kutɔ ku kɪ san kɪ bun bamɔ nfɛɛɛɛ su, amɔɔ nyimɪsa waa kukulɔn ye Krisito, pɔyɪ nu kii bugi mu nfɛɛɛɛ su.

15 Halu ba lu ndaga, saɲa kɔmaa mu nu bɛɛ kale Mosesi nbara ɔwɔlɛ mu, i du nin fɛɛ kutɔ bunsa mu san o bun bamɔ nfɛɛɛɛ su.

- 16 Amaa nu ɔku kan biliŋi ba Ɔnyirpe mu ase mu, mu kuto bunsu mu kii bugi.
- 17 Ɔnyirpe mu i gye Kayaayu, nu katɔn mu nu Ɔnyirpe Kayaayu mu bu mu, n-yu kinye bu tɔtɔ.
- 18 Nu ane kpini mu nu kitaabi man bun ane nfeere su mu, an lee Ɔnyirpe bunyaa mu kaapu. Ane kibaabuto kii biliŋi waa fee mu keduli, nu saŋa kumaa an nye mu bunyaa mu an tii su, nu unumu i lu Ɔnyirpe Kayaayu mu ase.

2 Korinto 4

An nye Abwaareɛsin mu fee kapatye ane nkolo to

- 1 Imu su lbwaare maa wu ane kuwee su mu, ɔ taa asin danbirasa kitowe kusun numu waa ane abaa to, nu ane abaa mee ye i yoo.
- 2 An kina ipeeli-sin ye ato baala waasa, nu a mee taa konɔ to kon an pina asa, nu a mee biliŋaa lbwaare asin mu. Amaa aneene bre, an towe kesintin asin mu sakyo to, ke okumaa numu ɔ bu mu nfeere to kanan mu nu an du lbwaare ansi to.
- 3 Nu kuto ku kan ki bun ane asin danbirasa mu nu an towe fale gbaa mu, ii bun u sa bamu nu bee muuri mu nkun nin.
- 4 Bee mee koolɛ bee gyii lu fee Sitaane mu nu ee gyii kuwura kase su mu, bun bamu nfeere su, ke ba man taale wu asin danbirasa mu fitila mu nu ki gye Krisito bunyaa mu, nu mu i gye lbwaare keduli gbaa-gbaa mu.
- 5 Man gye ane gbaa-gbaa ane n-yu su asin nu an towe, amaa Yesu Krisito n-yu su asin nu an towe, mu i gye Ɔnyirpe, nu lu mu su mu an gye fane ayaafole.
- 6 lbwaare mu nu ɔ towe Asinkyan ylasa mu to ye, “I nmanɛ kitentenbiri to” mu, mu lbwaare kulon manja i yege nu i nmanɛ ane nkolo to, ke a nye bu lbwaare bunyaa mu nu ku nhalige Krisito ansi to mu.
- 7 Asin numu i gye kapatye kpare mu nu lbwaare taa waa ane to, amaa an du nin fee nlobi mu nu kapatye kpare mu i bu umu to mu, ke u kaapu fee olon kpare mu lu lbwaare ase, man gye ane ase.
- 8 Saŋa kumaa, ba nyan ane, amaa a man patye, i wuliti ane to, amaa ane abaa i man yoo,
- 9 ba nyanla ane, amaa lbwaare man yege nu ba da ane tuu lewu-lewu, amaa a man wu.
- 10 Saŋa kumaa an su Yesu kelewu mu ane n-yu to nin, ke Yesu nkpa mu nu ɔ su mu ki nye lu ane kayu-wule to kaapu.
- 11 Kpali fee ane mu nu an san an te nkpa to fale mu, lu Yesu su mu saŋa kumaa an te lewu konɔ, ke mu nkpa mu i nye lu ifuli ane kayu-wule mu nu kii biti ki wu mu to.

12 Inimv u kaapu fɛɛ an gyaŋa alewu-sin, amaa umv sv nu fen biti fen nye nkpa kakpaa.

13 Asinkyen yilasa mv to mv, okv towe ye, “N koole gyii, umv sv nu n towe.” Kanin kikoole-gyii kulun manja nu ane gbaa ane an sv, umv sv nu an towe kanin.

14 Lu fɛɛ an nyi fɛɛ lbwaare mv nu o kyinji Onyirpe Yesu lu lewu to ba nkpa to mv, nu lu anaa Yesu kiwaa kukulun sv mv ee biti o kyinji ane, ke o taa anaa fane buga kpee mv ase.

15 Fane sv nu lbwaare waa inimv kpini kanin, fɛɛ kanan mv nu mv kabwaala mv ki kyɔ, nu asa gaalaagaa bee nye kimv mv, u yege nu bee fwaala lbwaare nu bee bunyaa mv.

Kakyina pupwe mv tamaa

16 Kpalin inimv sv mv, ane abaa i mee yoo. Halu ane kayi-wule ki maa pɔɔ kii tii sv gbaa mv, ane kakyina pupwe mv u nye olun ii tii sv kake kumaa.

17 Nu ane awurufɔ wuribi mv nu an gyii nu i mee kyereee fale mv, u biya ane bunyaa lala mv nu i man sv okaa, nu i kyɔ awurufɔ mv nu an gyii fale gaa mv.

18 Imv sv a man sv ane ansi an gyaga ato mv nu nyimisa sv mv ansi ee wu mv sv, amaa umv nu nyimisa mee wu ye ansi mv. Lu fɛɛ ato mv nu nyimisa sv mv ansi ee wu mv mee kyereee, amaa umv nu bee mee wu ye ansi mv bire i bu to nin kakpaa.

2 Korinto 5

Nyimisa pupwe Krisito to

1 Lu fɛɛ an dan an nyi fɛɛ ane kayi-wule mv nu ki du fɛɛ tenti abu mv nu ane kala ana ba te umv to kase sv nfu i kan wu mv, an biti an nye ibu kyina to lu lbwaare ase, ibu mv nu i bu to kakpaa susu, nu i man gye nyimisa kibaa nu ba taa pɔyl.

2 Lu fale sv an yiyee nu an kpaala, an biti fɛɛ naafɔ lbwaare o bun ane kayi-wule mv sv fɛɛ ikaale.

3 Lu fɛɛ nu i kan bun ane sv mv, i mee bila i du fɛɛ an naa kibilunkpan.

4 A maa bu tenti kubuu mv to kase sv nfu mv, an yiyee fɛɛ kasula maa nyiye ane, man gye fɛɛ an biti nin fɛɛ a lu kase sv kayi-wule mv to, amaa an biti fɛɛ lbwaare o bun ane kimv nu ki gye susu lee mv, ke umv nu ii wu mv i kyeege waa umv nu i sv nkpa kakpaa.

5 Nu lbwaare i gye omv nu o loŋo ane yila sa fale kakyeege numv, nu o taa mv Kayaayu mv sa ane mv nu o taa yila kase sa ato mv nu o waa yila ye ee biti o sa ane mv.

6 Imv sv an nye nkolo yile to saŋa kumaa. Nu an nyi fɛɛ a maa san an te kayi-wule to nfu mv, u kaapu nin fɛɛ an bu kata ye Onyirpe Yesu.

7 Anε kıkōōlε Yesu gyii mu nu an su an naa mu, man gye atō mu nu an wu ye anε ansi.

8 An yilε tō ye tamaa. Nu an biti ye an lu kayu-wulε nımu tō kε a naa kyina anε-Nyırıpe Yesu mu asε.

9 Imu su, nu an san an tε kayu-wulε tō kase su nın-oo, abεε an lu kayu-wulε tō nın-oo, kutō mu nu anε ansi t payı su t gye ye a waa kutō mu nu ku bōla Yesu ansi.

10 Lu fεε t dan t dε nın ye, anε kpini an biti an naa yilε Krisito kuwura-gyii asın ogyikpa, kε okumaa nımu t nye katale lu kutō kumaa mu nu t waa saņa mu nu t bu kayu-wulε tō mu. Alibi nın-oo, adanbirasa nın-oo, ee biti t nye kukōka mu nu t dagaa mu.

Ibwaare maa asa nsana kōlōjō

11 Fεε a maa nyi kutō mu nu bεε tu ye Onyırıpe Ibwaare kasılε mu, an kpan anε n-yu an tōwε an pupōle asa kε baa kōōlε mu gyii. Ibwaare i nyi anε danbirasa, asa mu nu an gye, nu n tamaa fεε fanε gbaa fanε fen nyi anε fanε nfεere tō.

12 Man gye ye an bila an biti a kaapu fanε kanan mu nu an du, amaa kutō mu nu an waa mu t gye fεε an sa fanε okpa, kε fan nye kaapu fanε n-yu lu anε su, kε fan taale lεε bamu nu bεε kaapu bamu n-yu mu kōnō, lu atō mu nu bee wu ye ansi mu su, nu t man gye imu nu t lu asa nkōlō tō.

13 Nu anε katōwε nımu t kan t kaapu fεε anε amu ii nyita mu, Ibwaare su nu an du kanın. Amaa nu anε amu tō t kan i du kyεkyεε bire, fanε su nu i du kanın.

14 Krisito kebiti mu nu t su sa anε mu, gyii anε amu. Lu fεε an kōōlε gyii fεε tsa kolun wu sa okumaa nımu, imu su i du nın fεε anε gbaa anε an maa wu tii mu su mu.

15 O wu sa asa kpini, saamu bamu nu ba tε nkpa tō mu ba man bila ba tε sa bamu n-yu, amaa ba tε sa tōmu nu o wu, nu o bwii kyinji ba nkpa tō sa bamu mu.

16 Imu su nbunbu man gye nyımısa ikpa su nu an su an kaala kanan mu nu nyımısa du. Saņa ku tō mu kanın nu an daa kaala Krisito nın, amaa nbunbu bire a man bila an kaala mu kanın.

17 Kanın su, nu oku kan ba t gye Krisito lεε mu, o bilinji nyımısa pupwε. Kakyına didaa mu ki kyun, nu kakyına pupwε ki ba.

18 Inımu kpini t lu Ibwaare asε nın, mu t bōla Krisito su lōjō ana mu nsana, nu t taa maa asa nsana kōlōjō kusun mu waa anε abaa tō.

19 Imu t gye ye, Ibwaare bōla Krisito su εε lōjō maa dulinyaa asa nsana, yege t mεε ku asa alibi mu nu ba waa su. Nu t taa maa asa nsana kōlōjō asın mu waa anε abaa tō ye an tōwε.

²⁰ Imu su an gye Krisito ayaa to aylepu mu nu ba sun fane ase, nu i du fee lbwaare u bola ane su nin ee kule fane. Imu su an yile Krisito ayaa to an kule fane ye fanaa lbwaare nsana i loho.

²¹ lbwaare yegge Krisito mu nu o man waa alibi ku mu, ba waa ane alibi osulapu, nu lu mu su mu ke ane ikpa i kyiigi lbwaare ase.

2 Korinto 6

¹ Fee kanan mu nu lbwaare maa ane an sun mu kusun mu, an kule fane fee lbwaare kabwaala mu nu fan nye mu, fan man yegge i waa kyan.

² Lu fee lbwaare towe ye, "Me saja mu kyeekeye to maa fuu mu, n nu fane ase, nu me kake moligesa maa fuu mu, n kye fane to." Nu me, Pooli n towe fane ye, nbunbu saja nimu i gye lbwaare saja kyeekeye to mu, nu ndaga kake kanimu ki gye kamolige kake mu.

Pooli maa mu burisa ana aworofa mu nu ba gyii

³ A maa mee biti oku o wu asin libi iku ane kusun mu to su mu, a mee biti a maa waa kuto mu nu kii biti ki tii oku okpa.

⁴ Amaa kuto kumaa mu nu an waa mu, an waa nin an kaapu fee an gye lbwaare ayaafole. An nye kenyiita yile aworofa to, ye kayu kitaa to, ye tooro to.

⁵ Asa ba dayi ane, nu ba taa ane tii ibu, nu ba bute nin ane sakyo to. Nu an waa kusun olon su, nu a mee nye an de nsure, nu an naa ye akun,

⁶ yegge ane n-yu su i maa man su ineesi iku, nu an su kanyaasin, ye kenyiita, ye kidanbirasa kiwaa, ye Kayaayu Kyurekyure mu olon ye kebiti abaa gaa.

⁷ An towe kesintin asin mu, nu lbwaare olon mu waa kusun ane to. An su ikpa kyiigisa fee adunto, ke a taa kun ke a taa ko.

⁸ Asa aku ba sa ane beere, nu aku mo ba nyaaba ane, aku ba saale ane, nu aku ba yin ane. Ba ku ane fee asa apinapu, yegge anene an gye kesintin wuya ana.

⁹ Ba waa fee ba man bu ane, yegge katin kumaa asa be nyi ane, ba ku ane fee a maa ye a wu, amaa yegge an san an te nkpa to, ba bute ane asu, yegge a man wu.

¹⁰ Ba ku ane fee asa mu nu bamu asin i su kowee, yegge saja kumaa ane ansi i gyii, ba ku ane atiripu, amaa yegge an waa asa gaalaagaa ato wuya ana, ba ku fee a man su sehn yegge ane i su kuto kumaa.

¹¹ Oo Korinto abi, an towe tigi fane, nu an bugi ane nkolo to sa fane.

¹² Anene biru, an man kitaa ane n-yu ye fane, amaa fane i kitaa fane n-yu ye ane.

¹³ Me Pooli, n towe n sa fane fee mi-bii ana. Fen bugi fane nkolo to sa ane, fee kanan mu nu an bugi ane lee sa fane mu.

Fan man waa kukulun ye bamu nu ba man gye akole-gyipu mu

14 Fan man waa kukulun ye bamu nu ba man gye akoolé-gyipu mu. Kpali fée, mine i bu ikpa kikiigi ye nbara kikina nsana? Abée nene nu kitentenbiri maa nmanesa i nye waa kulun?

15 Nene su nu Krisito maa Sitaané ba taale waa kono kulun? Mine i bu omu nu o koolé gyii ye omu nu o man koolé gyii nsana?

16 Mine kitowe kyula i bu kabwaare-sunkpa aye mu ye idakpa nsana? Lu fee ane i gye lbwaare mu nu o te nkpa to mu kabwaare-sunkpa aye mu. Mu i towe ye, “N biti n kyina bamu to, ke n nate bamu to, n biti n baa n gye bamu lbwaare, ke ba baa ba gye me asa.”

17 Inumu su Onyirpe lbwaare bila towe ye, “Fan tin fane n-yu lu bamu ase, ke fan barge fane n-yu lu bamu to. Fan man taa fane n-yu mata ineesi kuto ku, saamu ke n koolé fane.

18 N biti n baa n gye fane-Se, nu fane ii biti fan baa fan gye mi-bii ana anyinsa ye akyusa, me, Olonpu lbwaare mu, i towe kanin.”

2 Korinto 7

1 Me-birisa ana, lbwaare da mu kokolo su lu fale ato numu kpini su sa ane. Kanin su fan yegge a fwu ane n-yu lu ato mu nu i waa kayu-wule ye kayaayu ineesi mu foyi. Fan yegge a sile lbwaare ke a payi ansi waa ane n-yu kyirekyire yila sa mu.

Korinto kubu mu i yegge nu Pooi ansi i gyii

2 Fan bugi fane nkolo to sa ane. Nu an man waa oku kilibi, nu an man nyita oku, a man sisii oku.

3 N mee towe inumu n bun fane kupwe, n wula towe fane didaa ye fan bu ane nkolo to, umu su an te nkpa to nin oo, an wu nin oo, anaa fane nin.

4 N su kikoolé-gyii fane to, nu fane su mu n kaapu me n-yu, nu i waa me aniya ane tooro kpini to, nu mi ansi i gyii naa kyun su.

5 Lu fee a maa ba Masedoniya osuwule su mu, ane kayu-wule ki man nye ofuute. Asa ba tooro ane, nu ba gyii ane umore katin kumaa numu, nu kufuu ki kita ane.

6 Nu lbwaare mu nu ee yuula asa mu nu bamu abaa u yoo nkolo mu, mu manja bola Titusi mu nu o lu fane ase ba mu su yuula ane nkolo.

7 Nu i man gye mu kiba mu nkun su, amaa kanan mu nu fan yegge nu mu kokolo ki yuuli mu mu. O towe ane kanan mu nu fen gyugyuu fee fen nye wu me mu, ye kanan mu nu fan nu fane n-yu, ye fane kebiti kpare mu nu fan su sa me mu. Lu inumu kpini su mu, i waa me okon naa kyun su.

8 Halu me owule mu nu n kyuroo sa fane mu nyita fane nkolo gbaa mu, n man nu me n-yu. Nu n daa bu fee ii biti i ko fane halu i maa man kyereere gbaa mu, naafoo n de nu me n-yu.

9 Amaa nbunbu i waa me okon, nu i man gye ye asin mu nu i nyita fane nkolo su nu i waa me okon, amaa fane nkolo kinyita mu i yegge nu fan nye nfereere kikyeege.

Lu fɛɛ fanɛ nkɔlɔ kinyita mu gye kuto mu nu lbwaare yla kumu kanin. Imu su an nyi fɛɛ a man waa fanɛ alibi aku.

10 Lu fɛɛ kɔkɔlɔ nyita mu nu ki gye kuto mu nu lbwaare yla kumu mu, u biya nfɛɛɛ kikyɛɛge mu nu u mɔlɔge asa, nu kunu n-yu man bu imu tɔ, amaa dulinyaa tɔ kɔkɔlɔ nyita bure u biya lewu nin.

11 Fan ku kɔkɔlɔ nyita mu nu lbwaare yla mu, kuto mu nu ki biya fanɛ. I yege nu fan yile tɔ lɛɛ alibi mu lu fanɛ tɔ, nu fan waa bilen lɛɛ fanɛ kɔnɔ, nu fan nye agbu lala lu alibi ɔwaapu mu su, nu fanɛ nkɔlɔ i nmaa fanɛ, nu fen biti fɛɛ fan wu mɛ bilen, nu fanɛ ansi i payi fɛɛ fan lɔnɔ fanɛ nsana, nu fen biti fɛɛ fan butɛ alibi ɔwaapu mu kusu. Okpa kumaa numu su mu, fan lɛɛ kaapu fɛɛ alibi aku i man maa fanɛ lu asin numu tɔ.

12 Imu su halu n maa kyurɔɔ ɔwule mu sa fanɛ gbaa mu, man gye ɔmu nu ɔ waa alibi mu su, abɛɛ ɔmu nu ba waa mu alibi mu su, amaa n kyurɔɔ ɔwule maa nin, kɛ i yege kɛ fanɛ gbaa-gbaa fen wu kanan mu nu fanɛ nkɔlɔ i gyan anɛ su lbwaare asɛ.

13 Lu inumu su mu i waa anɛ aniya tɔ. Kuto mu nu ki bila ki tii su i gye ye, fan yege nu anɛ ansi i gyii, lu Titusi kensi-gyii mu su, lu fɛɛ fanɛ kpini fan yege nu mu kɔkɔlɔ ki yuuli mu.

14 Pɔyi kɛ ɔ ba fanɛ asɛ mu, n kaapu mɛ n-yu fanɛ su sa mu, nu fan man gyila mɛ ipeeli mu asɛ. Fɛɛ kuto kumaa mu nu an tɔwɛ sa fanɛ maa gye kesintin mu, kanin manja nu kanan mu nu an kaapu anɛ n-yu fanɛ su sa Titusi mu, i waa kesintin.

15 Mu kebiti mu nu ɔ su sa fanɛ mu lɔnɔ tii su, fɛɛ maa nyinji kanan mu nu fanɛ kpini fan nu mu asɛ, nu fan taa kufuu ye kikyikya kɔɔlɛ mu mu.

16 Mɛɛmɛ bure, i waa mɛ ɔkɔn fɛɛ n maa taalɛ taa mɛ n-yu tuu fanɛ su kuto kumaa tɔ.

2 Korinto 8

Kebiti tɔ afulee kɛkɛ

1 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, an biti fɛɛ fan bu kuto mu nu lbwaare kabwaala mu waa Krisito kubu-kubu mu nu i bu Masedoniya ɔwule su mu tɔ.

2 Sana mu nu bee gyii awurɔfɔ, nu asin wuribi ii tu bamu, nu halu ba maa bamu kitiri gbaa mu, lu kensi-gyii lala mu nu ki bu bamu tɔ su mu, bee bugi bamu nkɔlɔ tɔ bɛɛ kɛɛ (afulee).

3 N tɔwɛ fanɛ kesintin ye ba kɛɛ kanan mu nu bɛɛ taalɛ kɛɛ, halu naa kyun bamu ɔlun su. Nu lu bamu gbaa-gbaa bamu kipire su mu,

4 ba payi ansi kule anɛ fɛɛ bamu gbaa bamu ba nye ɔkpa mu nu ba taalɛ taa kye lbwaare asa mu nu ba bu Gyudeya ɔwule su mu tɔ.

- ⁵ Nu ba waa kyun su kanan mu nu an waa tamaa ye be taale mu, amaa ba gyankpaa taa bamu n-yu naa sa Onyiripe Yesu, nu lu lbwaare kebiti to su mu, ba taa bamu n-yu sa ane gbaa ane.
- ⁶ Imu su an kule Titusi mu nu o wola piili kekere kusun kinumu kase mu, fee o kyaga su waa fane aniya to, ke fan tiisi waa fane kekere kusun mu naa lwe.
- ⁷ N man wu kuto mu nu fan man waa kyun su. Lu kikoolo-gyii to nin oo, katowe to nin oo, kinyi to nin oo, ki payl ansi kye to nin oo, kebiti mu nu fan su sa ane nin oo, fan waa umu kpini naa kyun su. Imu su an biti fee fan waa kyun su lu fane kekere kusun numu gbaa to.
- ⁸ Man gye ye n yla konosa ku n sa fane nin, amaa n biti fee n nye taa fane kebiti mu taa kaala ye aku mu nu bee payl ansi bee waa kanin kudanbrasa mu lee, saamu n nye wu kanan mu nu fane kebiti mu gye kesintin.
- ⁹ Lu fee fen nyi ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala mu, fee maa gye ato wuya gbaa mu, kpali fane su mu o be biliji otiripu, ke lu mu kitiri mu su mu, fan ba biliji ato wuya ana.
- ¹⁰ Me nfere lu asin numu su sa fane i gye ye, i buron fee fan maa lwe kusun mu nu fan piili sun-to mu. Fane i gye bamu nu ba gyankpaa ba sa nke mu, nu fen bila fen sa lu fane kipre to.
- ¹¹ Imu su kanan mu nu fen yii kusun mu kase mu, fan lwe kumu. Fan payl ansi waa kusun mu naa lwe, fee kanan mu nu fan payl ansi njina yla mu, ke fan waa fane abaa okaa.
- ¹² Lu fee nu oku kan ee ke mu kipre su lu ato mu nu o su mu su mu, umu u bola lbwaare ansi, man gye lu ato mu nu o man su mu su.
- ¹³ Man gye ye an biti an taa aku kitiri ba sula fane ke fen kee kyun su, amaa an biti fee fane kpini kakyina to ki waa kyekye.
- ¹⁴ Nbunbu bire fane i su gaa, nu i dagaa fee fen kye bamu nu ii tiri bamu mu to. Saja mu nu i kan ii tiri fane mo mu, nu ba su gaa mu, ke ba kye fane gbaa fane to. Saamu fane kpini kakyina to ki waa kyekye.
- ¹⁵ Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "Osa mu nu o kuola kukyo mu, man nye naa ban su, nu osa mu nu o kuola pii mu gbaa, i kukwe mu kyekye."

Titusi maa bamu nu ba sun bamu Korinto kade to mu

- ¹⁶ N fwaala lbwaare gaa fee maa yegge nu Titusi payl ansi ee kye fane to, fee kanan mu nu ngbaa me n kye fane to mu.
- ¹⁷ Man gye ye a maa towe an kule mu su nu ee ba fane ase, amaa lu kanan mu nu fane asin i tiri mu su mu, o taa mu gbaa-gbaa mu kipre to nin ee ba fane ase.

- 18 An sun ane birisa ku fee o buu mu ba fane ase. Mu i gye asa mu nu Krisito kubu-kubu mu kpini bee yin mu, lu asin danbirasa mu kitowe mu su.
- 19 Kuto mu nu ki bila ki tii su mu i gye ye, Krisito kubu-kubu mu i lee mu ye, a maa su nkee nimo kusun mu, o tii ane su. Inimu i gye kusun mu nu an waa an su beere an sa Onyirpe Yesu, ke i kaapu kanan mu nu an payi ansi an kye to.
- 20 An da ane n-yu su ke oku o man pwi ane lu nkee damante mu nu ba taa waa ane abaa to ye a ku su mu.
- 21 Kuto mu nu an biti mu i gye ye, a waa imu nu i de okpa. Man gye Onyirpe wule ansi to nkun, amaa asa gbaa ansi to.
- 22 Kanin manja nu an bila sun ane birisa ku tii bamu su. Mu nu an wu fee ikpa gaalaagaa su mu, o su kensi payi ee kye to. Nbuibu mu maa su kikole-gyii fane to su mu, o payi ansi gaa fee o ba kye to.
- 23 Titusi bire, o gye me birisa kusun osunpu omu nu n maa mu an kye fane to. Nu ane birisa ana asansa mu nu ba maa mu bee kpee mu bire, ba yle Krisito kubu-kubu mu ayaa to nin ke i taa beere biya Krisito.
- 24 Imu su fan lee fane kebiti mu kaapu bamu, ke Krisito kubu-kubu mu ba wu kumu kesintin, ke ba wu kuto mu su nu an kaapu ane n-yu fane su mu.

2 Korinto 9

Afulee nkyeto sa Krisito kubu mu nu ki bu Gyerusalem kade to

- 1 Kesintin su, i man tiri fee n bila kyurwo owule sa fane, lu afulee kekee kusun sa lbwaare asa, mu nu ba bu Gyudeya osuwule su mu.
- 2 Lu fee n nyi kanan mu nu fen biti fan kye bamu to. Nu n kaapu me n-yu fane su n sa Masedoniya abi. N towe bamu ye lu koo sun-to nu fane Akiya osuwule su abi fan kuula n-yu ye fan sa afulee. Inimu i kusaa asa gaalaagaa nu bamu gbaa bee kuula bamu n-yu kanin.
- 3 Amaa n sun ane birisa ana banimu fane ase, saamu kanan mu nu n kaapu me n-yu lu fane su n sa Masedoniya abi mu, i man ba waa kyan. Amaa fee kanan mu nu n towe bamu mu, n nyi fan maa kuula fane n-yu fen waa kanin.
- 4 Lu fee nu Masedoniya asa ku ba kan buu me ba, nu ba be wu fee fan man kuula fane n-yu mu, ane ipeeli i gye kawe bola, ke fanoo fane lee kilantan bola, fee a maa taa ane n-yu tuu fane su mu.
- 5 Imu su n wu ye i tiri fee n kole me birisa ana ye ba gyankpaa me ba fane ase, ke ba ba kuula afulee tuutu mu nu fan da fane kokolo su fee fen biti fen sa mu. Amaa i baa i gye tuutu mu nu i lu nkolo to, man gye imu nu bee nyan fane.
- 6 Fan nyinji fee okumaa mu nu o duu ato duusa gberere mu, ee nye adoo-gyito gberere, nu omu nu o duu ato duusa gaa mu, ee nye adoo-gyito gaa.

- 7 Fane okumaa nɔmu ɔ sa kanan mu nu ɔ fe nfeere lu mu kokolo to ye ee biti ɔ sa mu, ke i man ba waa fee u ko mu, abee oku u nyan mu. Lu fee lbwaare ii biti omu nu ee sa kokolo fuuli to.
- 8 lbwaare u taale yege ke fan nye kabwaala kyun su, saamu fen biti fan nye kuto kumaa mu nu kii tiri fane, ke fan nye kyun su, ke fan kye kusun danbirasa kumaa to.
- 9 Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye, "lbwaare ii bugi mu kokolo to, ee kee atiripu ato, nu mu kidanbirasa ki man su okaa."
- 10 lbwaare mu nu ee sa oduupu ato duusa ye agyito-gyisa mu, mu kulon manja ii biti ɔ sa fane ato duusa mu, ke i koyi, ke i soyi, ke fan tije kukyo, kidanbirasa su.
- 11 Ee biti ɔ yege fan biliji ato wuya ana okpa kumaa nɔmu su, ke fan taale waa kidanbirasa saɔa kumaa nɔmu. Ke lu afulee mu nu fan bola ane su kee mu, i yege asa kpini ba taa afwaala sa lbwaare.
- 12 Kεkεε kusun mu nu fen waa fale, man gye lbwaare asa wule nkun to nu u kye, amaa i yege nu asa gaalaagaa ba su afwaala bee sa lbwaare.
- 13 Lu fee, fane kusun danbirasa maa kaapu asa kanan mu nu fan du mu, bee biti ba taa bunyaa sa lbwaare, lu Krisito asin danbirasa mu nu fan koolε gyii, ye kilεε towe ye afulee kekeε mu nu fen kye bamu to ye okumaa nɔmu mu.
- 14 Imu su bamu gbaa bamu nkolo i gyan fane su, nu bee biti ba baa bee kule kabwaare-kule bee sa fane, lu lbwaare kabwaala kukyo mu nu ɔ sa fane su mu.
- 15 Fan yege a taa afwaala sa lbwaare, lu kekeε mu nu ki man su kudubi mu su.

2 Korinto 10

Pɔɔli lεε kɔnɔ kaapu mu kusun mu to

- 1 Lu Krisito n-yu kase kibya ye mu kibwahn su mu, n kule fane. Me, Pɔɔli mu nu fane to aku bee towe ye, n kan n bu fane ase mu, n biya me n-yu kase katowe to, amaa nu n man kan n bu fane ase mu, n yile kinyin to n towe mu,
- 2 n kule fane fee n kan ba fane ase mu, fan man yege n ba yile kinyin to towe sa fane. Amaa n kan ba mu, n biti n ba yile kinyin to towe sa bamu nu bee fe nfeere ye dulinyaa ato danbirasa kebiti su nu an waa lbwaare kusun mu.
- 3 I gye kesintin fee an bu dulinyaa nɔmu to bure, amaa man gye dulinyaa nɔmu to kinaa nu an ko.
- 4 Adunto mu nu an su an ko mu, man gye dulinyaa nɔmu to adunto kudubi, amaa i gye lbwaare adunto bulonsa mu nu ii nyita olon kumu kumaa nɔmu.
- 5 An su imu an nyita nfeere kumaa, ye nfeere to alala-sin kumaa mu nu ii tii nyimisa kinye bu lbwaare, nu an ko gyii nfeere kumaa nɔmu su fee odun, ke ɔ ba nye kusu-nu sa Krisito.

- 6 Nu fan kan nye kusu-nu naa lɔwɛ mu, an biti a ba butɛ bamu nu ba waa kusu to ɔlon mu asu.
- 7 Fane fane bire susu-susu wule nkun nu fen ku ato. Nu fane to ɔku kan kɔɔle mu n-yu gyii fɛɛ ɔ gye Krisito lɛɛ mu, ɪ dagaa maa wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gye Krisito lɛɛ nin, fɛɛ kanan mu nu mu gbaa mu gye mu.
- 8 Halu nu n kan n kaapu mɛ n-yu kyun su gbaa lu ɔlon mu nu Onyiripe sa anɛ ye a taa kye fane to ke i kpiya fane ansi to, nu ɪ man gye ye an butɛ fane tuu kase su mu, ipeeli ɪ mɛɛ ye i gyii mɛ lu umu su.
- 9 Nu n mee biti ɪ naa ba fɛɛ, n kyurɔɔ mɛ iwule n su n njaala fane.
- 10 Lu fɛɛ aku bɛɛ towe ye, “Pɔɔli iwule mu nu ɔ kyurɔɔ mu, su asin mu nu ɪ bulun nu i budu. Amaa nu ɔ bu anɛ ase bire, ɔ pɔɔ nu mu asin towesa ɪ mɛɛ kaapu sehn.”
- 11 Kanin asa mu ɪ dagaa ba maa bu fɛɛ, asin kumaa mu nu an man bu fane ase nu an kyurɔɔ anɛ iwule to sa fane mu, umu maɲa nu an bu fane ase gbaa, an biti a towe fane.
- 12 Kesintin to mu, ɪ su anɛ kufuu gbaa fɛɛ a taa anɛ n-yu an biri, abɛɛ an kaala ye bamu nu bɛɛ lɛɛ bamu n-yu bɛɛ kaapu fɛɛ ba gye asa kpare mu. Fɛɛ ba maa su bamu n-yu bee biri abaa abɛɛ bɛɛ kaala abaa mu, man gye amelensi-sin ndee abɛɛ?
- 13 Nu anɛɛɛ bire, a mɛɛ ye a kaapu anɛ n-yu naa kyun anɛ ikaa su. Amaa an biti a kaapu anɛ n-yu lu kusun mu nu lbwaare taa waa anɛ abaa to, halu an waa kumu ba fuu fane ase mu.
- 14 Nu a mɛɛ kaapu anɛ n-yu lu fane su an kyun su, naafɔɔ a man din fuu fane ase mu, amaa anɛ ɪ gyankpaa taa Krisito asin danbirasa mu kitowe ba fuu fane ase.
- 15 Imu su a mɛɛ kaapu anɛ n-yu lu kusun mu nu aku ba waa mu su, fɛɛ anɛ ɪ waa umu mu. Amaa anɛ tamaa ɪ gye fɛɛ fane kikɔɔle-gyii mu nu fan su mu, ki nye akyc tii su, ke anɛ kusun mu nu an sun fane ase mu, ki nye yelige tii su naa fuu katin mu nu lbwaare yila mu ɔkaa.
- 16 Ke a nye towe asin danbirasa mu sa isuwule mu nu ɪ bu fane ansi to mu. Lu fɛɛ an mee biti a maa kaapu anɛ n-yu lu kusun mu nu ɔku tɛɛ wula waa kase ku su.
- 17 Amaa ɪ dagaa fɛɛ a maa waa fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu. Imu ɪ gye ye, “Okumaa mu nu ee biti ɔ kaapu mu n-yu mu, ɔ kaapu mu n-yu lu kutɔ mu nu Onyiripe lbwaare waa mu su.”
- 18 Lu fɛɛ man gye ɔsa mu nu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu kanan mu nu o du mu, nu lbwaare ansi ii gyii mu su, amɔɔ ɔsa mu nu lbwaare lɛɛ kaapu kanan mu nu o du mu.

2 Korinto 11

Pɔɔli maa antijɛsa asunpu mu

- 1 Nu fan kan nye kenyiita gberɛɛ sa mɛ lu mɛ amelensi-sin numu su mu, naafɔɔ ɩ burɔn. Nu n nyi fɛɛ fen biti fen waa kanɩn.
- 2 Krisito ayaa tɔ nu n yile n kɔ fane su kɔkɔrɔkɔ fale. Fen du nin fɛɛ mu nu ɔ man nyi ɔnyɩn nu ɔ man su ineesi ɩku, nu n su n sa ɔnyɩn kekili, nu ɔnyɩn maɲa ɩ gye Krisito.
- 3 Amaa n su kufuu fɛɛ ɔku ii biti o be nyita fane nfɛɛɛ lu Krisito mu nu fan taa fane nkɔɔ kpini buu mu mu, fɛɛ kanan mu nu kɩnansɛ taa mu kɔnɔ ɔkɔn pina Hawa mu.
- 4 Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ ba tɔwɛ asɩn lu Yesu ku su, nu ɔ kwɩ ye Yesu mu nu an tɔwɛ mu asɩn mu, abɛɛ nu fan kan nye kayaayu ku, nu kɩ kwɩ ye kayaayu mu nu fan daa kɩnye mu, abɛɛ nu fan nu asɩn danbirasa ku, nu ɩ kwɩ lu asɩn danbirasa mu nu fan kɔɔlɛ gyii mu, ɩ kaapu nin fɛɛ fen mɛɛ kɛɛ kanɩn atɔ kɩkɔɔlɛ kyula.
- 5 Amaa n mɛɛ fɛ nfɛɛɛ ye n bu bamu nu bɛɛ waa bamu n-yɩ asunpu kpare mu kase pii fale gbaa.
- 6 Nu n kan n gye ɔmu nu ɔ man nyi katɔwɛ gbaa mu, n su kinyi lu asɩn danbirasa mu tɔ. Nu an kaapu fane ɔkpa kumaa su ye saɲa kumaa, nu kanɩn nu ɩ gye.
- 7 N maa tɔwɛ lbwaare asɩn danbirasa sa fane mu, n man kɔɔlɛ fane sehn, nu biya mɛ n-yɩ kase, kɛ ɩ nye waa fane asa kpare mu, n waa alibi nin abɛɛ?
- 8 N taa kɩkpɩnɛ tɔv Krisito kubu-kubu mu ɩku su, lu fɛɛ n kɔɔlɛ nkyɛtɔ lu bamu ase, kɛ n nye ba kye fane tɔ.
- 9 Saɲa mu nu n kyɩna n bu fane ase nu i tiri mɛ mu, n man yege nu ɩ waa kasula fane su. Lu fɛɛ mɛ birisa ana mu nu ba lu Masedoniya mu ba biya mɛ atɔ mu nu ii tiri mɛ. N kɩtaa mɛ n-yɩ ɔkpa kumaa numu su kanan mu nu n man ba waa kasula fane su, nu n biti n kyaga su waa kanɩn.
- 10 Fɛɛ Krisito kesintin mu maa bu mɛ tɔ fale mu, n tɔwɛ ye ɔku man bu Akiya kɩbaafun numu su, nu ɔku mɛɛ taale tii mɛ n-yɩ kɩkaapu numu su.
- 11 N maa tɔwɛ fale mu, ɩ kaapu nin fɛɛ n mee biti fane asɩn abɛɛ? Ayee! lbwaare nyi fɛɛ n biti fane asɩn.
- 12 Nu umu nu n waa mu n biti n kyaga su n waa, kɛ ɩ nye tii bamu nu bee biti ɩkpa ba kusaa bamu n-yɩ mu ɔkpa. Lu fɛɛ bɛɛ kaapu ye kanan mu nu bɛɛ waa kusun mu, anaa bamu lɛɛ gye kulɩn nin.

13 Kanin asa maɲa ba gye antɲesa asunpu mu nu bɛɛ pɪna asa lu kanan mu nu bee sun kusun mu su, nu ba baala bamu daa bɛɛ waa fɛɛ ba gye Krisito asunpu.

14 Inimu ɪ man gye asin kyinkyinsa, lu fɛɛ Sitaane gbaa-gbaa u taale baala mu daa ɛɛ ɲalige fɛɛ lbwaare kaboo.

15 Kanin gbaa nu ɪ man gye asin kyinkyinsa fɛɛ Sitaane ayaafɔle gbaa ba baala bamu daa, nu ba waa bamu n-yu fɛɛ nboo mu nu bamu ikpa ii kyiigi mu. Laalaalɔwe mu bee biti ba nye bamu asun libi kukɔka.

Pɔɔli awurufɔ kigyii fɛɛ maa gye Krisito osunpu mu su

16 N pɪla tɔ n tɔwe ye, oku ɔ man fe nfɛere fɛɛ n gye omelensipu. Amaa nu fen kan fe nfɛere kanin mu, umu bure fen taa me kanan mu nu fen biti fan taa omelensipu mu, ke n nye kaapu me n-yu gberɛɛ.

17 Imu nu n tɔwe fale, man gye kuto mu nu Onyiripe mu ii biti fɛɛ n tɔwe, amaa n-yu kikaapu asin nimu tɔ mu, n tɔwe nin fɛɛ omelensipu.

18 Fɛɛ asa gaalaagaa ba maa kaapu bamu n-yu fɛɛ kanan mu nu dulinyaa abi bɛɛ waa mu, ngbaa me n biti n kaapu me n-yu.

19 Fan maa ye fan su kanyaasin gaa su mu, fen nye kenyiita fen nu amelensipu ase.

20 Kesintin tɔ bamu nu bɛɛ waa fane fɛɛ anye, abɛɛ ba su fane bee biliɲi su, abɛɛ bee gyii fane, abɛɛ bɛɛ ku fane kiyan, abɛɛ bɛɛ kpaale fane itan gbaa mu, fen taale fen nye kenyiita fen sa bamu.

21 I su me ipeeli nu n kɔɔle kyula fɛɛ, ato mu nu bɛɛ waa fale bure, an gye apɔɔsɪpu umu tɔ gaa. Amaa nu oku kan ɔ man su kufuu fɛɛ ee biti ɔ kaapu mu n-yu kuto ku su mu, n maa tɔwe fɛɛ omelensipu fale mu, ngbaa me n mee ye n waa kufuu fɛɛ n kaapu me n-yu umu su.

22 Asa maɲa ba gye Hibriwu abi nin abɛɛ? Kanin nu ngbaa me n gye. Ba gye Isirayɪ abi nin abɛɛ? Kanin nu ngbaa me n gye. Ba gye Abraham anaana-bii nin abɛɛ? Kanin nu ngbaa me n gye.

23 Ba gye Krisito ayaafɔle nin abɛɛ? N nyi me katɔwe nimu maa duli ibun bure, amaa n gye kiyaafɔle kpare n kyo bamu. N sun kusun ɔlun su n kyo bamu, nu ba tii me ibu saɲa kumaa nimu ɪ kyo bamu, ba taa awulibi tɲe me libi-libi ɪ kyo bamu, nu n gyaɲa lewu saɲa kukyo.

24 Gyiwu abi ba taa awulibi tɲe me adisa ye akpanɔ kanin ulu inuu.

25 Nu Roma abi gbaa ba taa abilitɔ kpekpesen da me ulu isa, nu saɲa ku asa ba twu me abuu, nu okuli lala taa me naa wate ulu isa, nu kakaaku n de ɔpu su kalayɪ tɲe kyɔwe.

26 Mɛ kɪnɛ tɔ mu, n gyaŋa kɪnsi-payɪ gaalaagaa. N nyɛ kɪnsi-payɪ lu ibun kɪbɔla su, yɛ ayu mu nu bɛɛ nyan bɛɛ kɔɔlɛ atɔ abaa tɔ, yɛ mɛ asa Gyiwu abi, yɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa tɔ. Nu n nyɛ kɪnsi-payɪ ndɛ lala tɔ, yɛ ɪsɔwɔlɛ su, yɛ ɔpu su. Nu n nyɛ kɪnsi-payɪ lu bamu nu bɛɛ pɪna yɛ ba gye anɛ Krisito abuu pu mu aɛ.

27 N sun kusun kenken nu n kpɪnɛ, halu nke damantɛ n mɛɛ nyɛ nsurɛ n dɛ. Akun yɛ bulɪfɔ nu n naa, nu saŋa gaalaagaa sɛhn man loo mɛ kɔnɔ tɔ. Nu n pan atɔ bunsɔ nu n dɛ awɔɔ.

28 Inumu kpini ɪ naa dɛ, umu nu ɪ nyan mɛ kake kumaa mu ɪ gye yɛ n fɛ Krisito kubu-kubu mu su.

29 Anumu kɪkɔɔlɛ-gyii u kɔɔgɛ su, nu n mee su n sa mu? Anumu nu ba pɪna mu ba waa alibi tɔ, nu mɛ ɔtɔ tɔ mɛɛ fɔyɪ mɛ?

30 Nu n kan i tiri fɛɛ n kaapu mɛ n-yu mu, n biti n kaapu mɛ n-yu lu mɛ kɪpɔɔsɛ su nɪn.

31 Anɛ lbwaarɛ mu nu ɔ gye anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Mu-Sɛ, nu ayɪn-bi ɪ gye mu lɛɛ kakpaa mu, i nyi yɛ umu nu n tɔwɛ fale man gye antɪŋɛsa.

32 Saŋa mu nu n bu Damasiko kadɛ tɔ mu, Owura Aretasi mu ɔsɔwɔlɛ ɔkusupu mu lɛɛ akunpu yɛ ba kun nbunɔ mu nu ii loo Damasiko kadɛ mu nu kɪbandiyɛ kɪ kyaabɔɔ kɪmu mu, kɛ ba nyɛ kɪtaa mɛ.

33 Amaa aku ba taa mɛ waa kɪlantɔn tɔ, bulɛ kɪbandiyɛ mu ɔbɔ tɔ, kpɪlɪgaa mɛ yii, nu n nyɛ sɪlɛ lu mu abaa tɔ.

2 Korinto 12

Pɔɔlɪ kuuwɪ ansi su fɛɛ idɛɛ

1 I dagaa n maa kyaga su kaapu mɛ n-yu. Halu ɪ maa man su tɔnɔ gbaa mu, nbunbu bure n biti n tɔwɛ atɔ mu nu lbwaarɛ yɛgɛ nu n wu fɛɛ idɛɛ, yɛ asɪnlɛɛ kaapusa mu nu ɔ taa sa mɛ.

2 ɔnyɪn ku kyɪna ɔ bu tɔ, nu ɔ gye Krisito obuupu. Nsu kudu ana ndɛɛ nu lbwaarɛ taa mu kpee susu sasapu mu tɔ. N man nyi yɛ inumu ɪ waa kanɪn nɪn kesintɪn, abɛɛ ansi su atɔ nu o wu fɛɛ idɛɛ, amɔɔ lbwaarɛ nkun i nyi.

3 N bwii n tɔwɛ yɛ, ɔnyɪn numu mu kayɪ-wɔlɛ kpini nu ɪ taa kpee susu nɪn o, mu kala nkun nu ɪ taa kpee nɪn o, n man nyi, amɔɔ lbwaarɛ nkun i nyi.

4 Amaa lbwaarɛ maa taa mu kpee paradise mu, o nu asɪn mu nu ba mɛɛ taale tɔwɛ, yɛ umu nu nyɪmɪsa man su ɔkpa yɛ ɔ tɔwɛ.

5 Imu su nu n biti n kaapu mɛ n-yu mu, kutɔ mu nu kɪ ba ɔnyɪn numu su nu n biti n kaapu n-yu. N mɛɛ yɛ n kaapu mɛ n-yu lu mɛ n-yu su, amɔɔ mɛ kapɔɔsɛ su nkun.

6 Halu nu n kan n kaapu me n-yu gbaa mu, n mee ye n waa omelensipu. Lu fee imu nu n towe mu i gye kesintin. Amaa n lee me n-yu lu n-yu kikaapu to, ke oku o man nye kaala me kyun kuto mu nu o wu me maa waa su, abee imu nu n towe su.

7 Kanan mu nu i waa ke n man taa lbwaare kileekaapu damante mu nu o taa sa me mu waa n-yu alala-sin su mu, o yege nu Sitaane sun kulɔ-libi ku waa me n-yu to fee owii, nu kii yii me. Nu kulɔ ku nyanla me, nu kii tii me okpa, ke n man nye n waa me n-yu alala-sin to.

8 N kule Onyirpe Yesu ilu isa fee o lee imu lu me su.

9 Amaa o lee me kono ye, "Me kabwaala mu nu n su sa fu mu, i kukwe fu. Lu fee fu kipoose mu to nu me olon mu u lu ifuli." Imu su n biti n kaapu me n-yu kensigyii to gaa lu me kipoose to, ke Krisito olon mu ki ba bun me su.

10 Imu su lu Krisito su mu, mi ansi i gyii lu me kipoose to, ye asebi to, ye kayu kita to, ye kanyanla to, ye awurufo to. Lu fee saja mu nu n poɔ mu, saja maa nu n su olon.

Pɔɔli kayiyee sa Korinto abi

11 N waa fee omelensipu, amaa fane i nin me nu n waa kanin. Naafɔ fane i dagaa fan maa lee kanan mu nu n du mu kaapu. Lu fee halu n maa man gye sehn gbaa mu, bamu nu bee waa bamu n-yu ye ba gye "Krisito asunpu kpare" ba man kyɔ me pii fale gbaa.

12 Nu ato mu nu u lee u kaapu fee n gye Krisito osunpu mu i gye ye, n nye kɔkɔlo yile to, nu i yege nu lbwaare n waa usinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa fane ase.

13 Mune ato nu Krisito kubu-kubu asansa mu ba nye nu fane bire fan man nye? Amɔɔ afulee asin nu n man taa ba sula fane. Nu i gye kanin bire fan taa me alibi kee me.

14 Nbunbu n kuula luwe n ba boɔ fane su ilu sasapu. Nu mee biti fee n maa bilinji kasula sa fane, lu fee man gye fane ato nu n biti, fane gbaa-gbaa nu n biti. Nu man gye nbii ii biti ato bee yla bamu akuyegpu, amɔɔ akuyegpu ii biti bee yla bamu-bii ana.

15 Imu su n biti n kpine ke n nyita me kuto kumaa fane su, ke n taa me n-yu gbaa tii su. Fee n maa su kebiti lala fale sa fane mu, fen biti fan nye kebiti pii sa me nin?

16 N nyi fan maa kɔle kyula fee n man bilinji kasula fane su. Amaa aku bee towe ye n taa me kanyaasin okpa su n nye fane.

17 Nene su? Asa mu nu n sun bamu fane ase mu, n bɔla bamu su gyii fane nin abee?

18 Mɛ ɪ kulɛ Titusi yɛ o kpee fanɛ asɛ, nu n sun anɛ burisa ku yɛ o buu mu kpee. Abɛɛ fɛn fɛ nfɛɛrɛ yɛ Titusi ba pɪna fanɛ gyii nɪn? Man gyɛ nfɛɛrɛ kulɔn yɛ ɔkpa kulɔn sɔ nu anaa mu an naa?

19 Akutɔ fɛn fɛ nfɛɛrɛ nɪn fɛɛ an tɔwɛ an lɛɛ anɛ kɔnɔ nɪn. Ayee! Man gyɛ kanɪn nɪn. Amaa an tɔwɛ nɪn fɛɛ kanan mu nu Krisito ii biti fɛɛ a tɔwɛ lbwaarɛ asɛ mu. Mɛ kyɛmɪnɛ ana danburasa, kutɔ kumaa mu nu an waa mu, an waa nɪn kanan mu nu ɪ kyɛ fanɛ tɔ.

20 ɪ sɔ mɛ kufuu fɛɛ n kan ba fanɛ asɛ mu, n mɛɛ yɛ n ba wu fanɛ fɛɛ kanan mu nu n biti fɛɛ n ba wu fanɛ mu, nu fanɛ gbaa fɛn mɛɛ yɛ fɛn wu mɛ kanan mu nu fɛn biti fan wu mɛ mu. ɪ sɔ mɛ kufuu fɛɛ n biti n ba wu nluu yɛ kayɪ-basa yɛ agbu lala yɛ kigyɪ-lɛɛ yɛ asa kɪsaalɛ yɛ asa asɪn kɪtɔwɛ yɛ alala-sɪn yɛ nbarɪgɛ tɔ mu, ɪ maa bu fanɛ tɔ.

21 ɪ sɔ mɛ kufuu fɛɛ nu n kan bwii ba fanɛ asɛ mu, mɛ lbwaarɛ ii biti ɔ biya mɛ kase fanɛ ansi tɔ, kɛ mɛ kɔkɔɔ ki nyita mɛ lu asa gaalaagaa mu nu ba wula waa alibi, nu ba man kyɛɛgɛ bamu nfɛɛrɛ lu kayɪ-wulɛ ineesi, yɛ kakyɪ yɛ kanyɪn biti kɪgyagaa, yɛ agyaga-sɪn kumaa mu nu ɪ tii sɔ mu.

2 Korinto 13

Kumu tɔ kɪda laalaalɔwɛ

1 Kɪnɪmu ɪ gyɛ mɛ ulu sasapɔ mu nu n biti n ba bɔɔ fanɛ sɔ. Ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ yɛ, “Pɔyɪ kɛ ba kɔɔlɛ asɪn ku kyula mu, ɪ dagaa asa anyɔ abɛɛ asa asá ba maa gyii umu kesintin.”

2 Saɲa mu nu n ba bɔɔ fanɛ sɔ kɪnyɔsapɔ mu, n da bamu nu ba wula waa alibi yɛ asansa mu amu tɔ. Nu nbunbu n maa man bu fanɛ asɛ falɛ mu, n bɪla n nyɪnɪ fanɛ yɛ, nu n kan ba mu, n mɛɛ yɛ n yɛgɛ bamu nu ba san bɛɛ waa alibi mu.

3 Lu fan maa biti fɛɛ n kaapɔ fanɛ fɛɛ Krisito u bɔla mɛ sɔ ɛɛ tɔwɛ mu, fɛn biti fan wu. Lu fɛɛ man gyɛ yɛ o yuuli yɛ fanɛ nɪn, amaa ɔ gyɛ ɔlɔnpɔ mu nu ɔ bu fanɛ tɔ.

4 Lu fɛɛ ɪ gyɛ kesintin fɛɛ mu keyuuli sɔ nu ba da mu mata oyu laasa sɔ, amaa lu lbwaarɛ ɔlɔn tɔ sɔ mu ɔ tɛ nkpa tɔ. Kanɪn nu anɛ gbaa anɛ an yuuli fɛɛ mu, amaa lu lbwaarɛ ɔlɔn tɔ sɔ mu, an tii Krisito sɔ kɛ a buga kyuna sun fanɛ.

5 Fan ku fanɛ kakyɪna tɔ kɛ fan ku yɛ ɪ kaapɔ fɛɛ fan sɔ kɪkɔɔlɛ-gyɪi abɛɛ? Fan man nyɪ fɛɛ Krisito Yesu tɛ fanɛ tɔ? ɔ tɛ fanɛ tɔ, amɔɔ kanɪn burɛ fan tɪyɛ fanɛ kakyɪna tɔ nɪn.

6 Nu n sɔ tamaa fɛɛ fɛn biti fan bu yɛ anɛɛnɛ burɛ a man tɪyɛ.

7 An kulɛ lbwaarɛ fɛɛ fan man kan waa alibi. ɪ man gyɛ yɛ asa ba wu anɛ yɛ an waa atɔ, amaa fan waa kutɔ mu nu kɪ dɛ ɔkpa, halu nu ɪ du fɛɛ an waa tɪyɛ gbaa.

⁸ Lu fɛɛ a mɛɛ taalɛ waa kuto mu nu kii tii Krisito kesintin mu ɔkpa, amɔɔ kuto mu nu ku kyɛ kesintin mu to nkun.

⁹ Nu fan kan fan bulun, nu anɛɛnɛ an pɔɔ mu, u waa anɛ ɔkɔn. Nu anɛ kabwaarɛ-kulɛ i gye fɛɛ fan dan fanɛ kikɔɔlɛ-gyii to naa lowɛ kyɛɛkyɛɛ.

¹⁰ Imu su nu fan wu fɛɛ n maa man bu fanɛ asɛ falɛ mu, n kyurɔɔ fanɛ inumu. Saamu nu n kan ba fanɛ asɛ mu, n mee biti fɛɛ n taa ɔlun mu nu Onyirɛ Yesu taa sa mɛ mu towe nmanyan fanɛ. ɔlun manja nu ɔ taa sa mɛ ye n kyɛ fanɛ to, kɛ fan dan fanɛ kikɔɔlɛ-gyii to, man gye ye a taa ɔlun mu nin fanɛ tuu.

Afwaala laalaalɔwɛ

¹¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, mɛ katɔwɛ mu laalaalɔwɛ mu i gye ye, fan kyina danbirasa, fan payi fanɛ anɛ ansi kɛ fanɛ kakyina to ki waa ɔdan kyɛɛkyɛɛ, fan nu mɛ asɛ, fan towe kyula abaa, kɛ fan kyina kayi-yuuli to. N kulɛ fɛɛ lbwaarɛ mu nu ɔ gye kebiti wuya ye kayi yuuli wuya mu, ɔ baa ɔ bu fanɛ asɛ.

¹² Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa.

¹³ lbwaarɛ asa mu kpini bɛɛ fwaala fanɛ.

¹⁴ Anɛ-Nyirɛ Yesu Krisito kabwaala, ye lbwaarɛ kebiti, ye Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu kikyɛmine ɔkɔn mu, i baa i bu fanɛ kpini asɛ.

Galati

Galati 1

Afwaala

- 1 Me Pɔɔli mu nu n gye Krisito osunpu, nu i man gye asa kubu ku, abee ɔsa ku i lee me. Amaa Yesu Krisito ye Ɔse lbwaare mu nu o kyinji mu lu lewu to mu i lee me waa osunpu.
- 2 N kyurɔɔ ɔwule n kyunje fane Krisito kubu-kubu mu nu fan bu Galati ɔsuwule su, nu akɔɔle-gyipu mu nu ba bu nfu mu kpini ba tii me su nu an fwaala fane.
- 3 Ane-Se lbwaare maa ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu-yuuli.
- 4 Lu ane alibi su mu, Yesu kyula taa mu n-yu lee saraga wu sa ane, ke o nye lee ane lu ndaga kakyina libi ɔlon mu to. Ane-Se lbwaare kebiti to nu o kyula nu unmu kpini i waa kanin.
- 5 Bunyaa o baa o gye lbwaare lee kakpaa! Amen.

Asin Danbrasa kulon i bu to

- 6 I kyinkyin me gaa fee fan maa tee biliŋi fane kamaa sa lbwaare bilen, yegge mu i ɔla Krisito kabwaala mu su tu fane. Nu fan biliŋi kpee fan buu asin kukwu mu nu aku bee towe ye umu i gye asin danbrasa mu.
- 7 Kesintin yegge asin danbrasa ku man bila i bu to. Amaa n towe fane unmu nin, lu fee asa aku bee wuliti fane to, bee biti fee ba kyeege Krisito asin danbrasa mu.
- 8 Amaa, halu ane abee lbwaare kabɔɔ, kan lu susu ba towe fane asin danbrasa ku, nu i kwu ye umu nu an towe sa fane mu, mu laaku, lu fee lbwaare ii biti o bute mu kusu kakpaa.
- 9 Fee kanan mu nu an wola towe mu, n bila n pla to ye, nu ɔsa ku kan ee towe fane asin danbrasa ku, nu i kwu ye umu nu fan kɔɔle waa fane lee mu, lbwaare ii biti o bute mu kusu kakpaa.
- 10 Nu umu nu n towe fale mu, i kaapu nin fee n biti nyumisa o kɔɔle me kyula nin abee? Ayee! N biti lbwaare nkun o kɔɔle me kyula. N biti nyumisa ansi i gyii me su nin abee? Nu n kan n biti fee nyumisa ansi i gyii me su mu, naafɔɔ n mee ye n bila n gye Krisito kyaafɔle.

Kanan mu nu lbwaare tu Pɔɔli ba waa Krisito osunpu

- 11 Me brisa ana akɔɔle-gyipu, n biti fan bu fee, asin danbrasa mu nu n towe mu, i man gye asin mu nu i lu daadimaadi ase.
- 12 Nu man gye nyumisa ku ase nu n nye umu, abee ɔsa ku i kaapu me umu. Amaa Yesu Krisito i lee umu kaapu me.

- 13 Lu fɛɛ fan daa nu mɛ kakyina mu nu n bu kumu to didaa saɲa mu nu n daa n bu Gyiwu abi kabwaare-sun mu to mu. Nu fan nu kanan mu nu n daa taa kumu to ɔlon nyanla Krisito abi mu nu lbwaare lɛɛ mu, nu n kpan mɛ n-yu fɛɛ n nyita Krisito kabwaare-sun mu.
- 14 Nu mɛ sara su Gyiwu abi adamantɛ mu to mu, n gyankpaa bamu anɛ Gyiwu abi kabwaare-sun mu to. Nu anɛ anaana-to awaasa mu n yɛgɛ nu i gyii mi kumu, nu n kpan mɛ n-yu yɛ ɪ yilɛ.
- 15 Amaa lu lbwaare kabwaala su mu, ɔ wɔla lɛɛ mɛ yila pɔyi nu ba kuugɛ mɛ, nu ɔ tu mɛ yɛ n ba sun mu.
- 16 Nu ɪ bɔla lbwaare ansi fɛɛ ɔ lɛɛ Mu-Bii mu kaapu mɛ, kɛ n tɔwɛ asɩn danbirasa mu lu Mu-Bii mu su, sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu n man taase biti kikaapu lu ɔsa ku ase.
- 17 Nu n man kpee Gyerusalem naa wu bamu nu ba gye Krisito asunpu mu pɔyi nu ngbaa mɛ n ba waa osunpu mu. Amaa n dan kusɔ opula maɲa to nin, kpee Arabiya ɔsuwulɛ su, nu kamaa to n lu tuto bwii ba Damasiko kadɛ to.
- 18 Nsu nsa kamaa to mu, nu n kpee Gyerusalem naa wu Pita. Nu n kyina mu ase nke kudu anu.
- 19 N man wu Krisito asunpu mu ɔku tii su, amɔɔ anɛ-Nyirɩpɛ Krisito mu-supu Gyemisi nkun.
- 20 lbwaare su, kuto mu nu n kyurɔɔ n sa fanɛ fale gye kesintin, n mɛɛ tin antɩɲɛsa.
- 21 Imu kamaa to mu n kpee Siriya yɛ Kilisiya usuwulɛ su.
- 22 Kanɩn saɲa maɲa to mu, Krisito abi kubu-kubu mu nu ɪ bu Gyudeya ɔsuwulɛ su mu, ba man pu wu mɛ yɛ ansi.
- 23 Amaa kuto kulɩn mu nu ba nu lu asa ase mu ɪ gye yɛ, “Onyin mu nu ɔ daa ɛɛ nyanla anɛ mu, nbunbu bire ɛɛ tɔwɛ kikɔɔlɛ Yesu gyii asɩn mu nu naafɔɔ ɔ daa kpan mu n-yu fɛɛ o nyita mu.”
- 24 Imu su ba yɩn lbwaare lu kuto mu nu ba nu lu mɛ su.

Galati 2

Krisito Asunpu mu ba kyula kɔɔlɛ Pɔɔlɩ

- 1 Nsu kudu ana kamaa to mu, n bwii kpee Gyerusalem. N maa Banabasi i kpee nu n taa Titusi tii su kpee.
- 2 N kpee tuto nin, lu fɛɛ lbwaare ɪ lɛɛ kaapu mɛ fɛɛ n kpee. N maa abɩlsa mu an gyanɛ anɛ nkun, nu n lɛɛ asɩn danbirasa mu nu n tɔwɛ n sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kase kaapu bamu. N waa kanɩn nin kɛ ɪ man naa ba fɛɛ kusun mu nu n waa yɛ imu nu n san n waa fale mu, ɪ man ba bilinɩ kɩyan.

- ³ Amaa Titusi mu nu ɔ bu me ase, yege be nyi maa gye Giriki nyimisa gbaa mu, ɔku man nyan mu ye ɔ tin mu oduu.
- ⁴ Amaa fale asin nɔmu i ba, lu fee asa ku mu nu bee pina ye ba gye akɔɔle-gyipu fee ane mu ba be loo ane to, ke ba ba ku ane n-yu kɔnye Krisito Yesu to, ke ba nye taa ane biliɔi Gyiwu nbara mu anye.
- ⁵ Amaa a man daa yege ane n-yu sa bamu. An waa kanɔn nin ke kesintin asin danbirasa mu i nye sii fanɛ to kanɔn.
- ⁶ Nu bamu nu ba daa ba gye Krisito kubu mu agyankpaapu mu, ba man taa sehn tii me asin danbirasa mu nu n kaapu mu su. Halu ba maa gye agyankpaapu gbaa mu, i man tiri me. Lee fee lbwaare bire mee ku nyimisa ansi su.
- ⁷ Amaa kuto mu nu agyankpaapu banɔmu ba wu i gye fee, lbwaare i taa asin danbirasa mu waa me abaa to ye n towe umu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, fee kanan mu nu ɔ taa asin kulun maɔa waa Pita abaa to ye ɔ towe sa Gyiwu abi mu.
- ⁸ Lu fee lbwaare mu nu mu ɔlun bola Pita, mu nu ɔ gye Krisito osunpu sa Gyiwu abi, nu ɔlun mu ii sun kusun bamu to mu, lbwaare maɔa ɔlun i bola me, Pɔɔli gbaa, mu nu n gye Krisito osunpu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nu ɔlun maɔa ii sun kusun bamu to.
- ⁹ Gyemisi maa Pita ye Gyɔn nu ɔkumaa nɔmu nyi ba maa gye kubu mu abilisa gbaa-gbaa mu, ba bu fee lbwaare bwaala ngbaa me. Imu su ba gyɔɔ n maa Banabasi abaa to kaapu fee anaa bamu kpini an sun kusun kulun. Nu an kyula ye n maa Banabasi a waa kusun bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to, ke bamu mɔɔ ba waa kusun mu Gyiwu abi to.
- ¹⁰ Kuto kulun mu nu ba towe ane tii su i gye ye, a nyiɔi atiripu mu nu ba bu bamu to mu, nu umu i gye kuto mu nu n wɔla payi mi ansi n waa.

Pɔɔli towe tigi Pita ye kuto mu nu ɔ waa mu man burɔn

- ¹¹ Saɔa ku Pita maa kyina ba Antiyoki mu, n towe tigi mu ye kuto mu nu ɔ waa mu man de ɔkpa.
- ¹² Asin mu i gye ye, pɔyi ke Gyemisi o sun anyin aku kpee Antiyoki mu, naafɔɔ Pita maa Krisito abuu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu i buga bee gyii lape kulun to. Amaa saɔa mu nu anyin mu ba naa fuu tutu mu, Pita tin mu n-yu lu Krisito abuu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase kigyii, lu fee ɔ sile asa mu nu bee towe ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa ba tin oduu mu.
- ¹³ Kanɔn gbaa nin, nu Gyiwu abi asansa mu nu ba bu tutu mu ba gye nno nnyɔ-nnyɔ wuya ana fee kanan mu nu Pita waa mu, halu i yege Banabasi gbaa fɔyi ɔkpa o buu bamu.

14 N maa wu fɛɛ kuto mu nu bɛɛ waa mu, man buu asin danbrasa mu kesintin okpa su mu, n towe Pita Krisito abupu mu kpini ansi to ye, “Gyiwu obii t gye fu, yegɛ fu kakyina to du fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi. Mine su nu fu nyan Krisito abupu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu ye ba kyina fɛɛ Gyiwu abi?”

15 Kakougɛ to mu, maa fu an gye Gyiwu abi gbaa-gbaa, a man gye “bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba man buu Gyiwu nbara mu”.

16 Amaa an nyi fɛɛ t man gye Mosesi nbara mu kibuu su nu lbwaare t taa nyimisa fɛɛ, mu ikpa ii kyiigi, amoo o koole Yesu Krisito gyii. Imu su, amoo ane gbaa ane an koole Krisito Yesu gyii, ke lbwaare o wu ane fɛɛ ane ikpa ii kyiigi lu kikoole-gyii mu nu an su Krisito to, nu t man gye nbara mu kibuu su. Lu fɛɛ oku man bu to, nu lbwaare i wu fɛɛ maa buu nbara mu su nu mu ikpa ii kyiigi.

17 Nu t kan t gye fɛɛ ane kibola Krisito su mu, nu lbwaare i wu fɛɛ ane ikpa i kyiigi mu ase, nu inumu u yegɛ nu an wu fɛɛ ane gbaa ane an gye alibi awapu fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, inumu u kaapu nun fɛɛ Krisito sa alibi kiwaa olun tii su nun abee? Ayee! I man gye kanin!

18 Nu n kan kina nbara mu, nu n bwii n kyinji umu mu, kanin bure n tye alibi to.

19 Lu fɛɛ n maa buu nbara mu, n wu fɛɛ t mee sa nkpa. Imu su n wu sa nbara mu, ke n nye kyina sa lbwaare.

20 Nu t waa nun fɛɛ n maa Krisito nu ba daa mata oyu laasa su. Nu n man bla n te sa me n-yu, amaa Krisito Kayaayu mu ki bu me to. Nu kakyina mu nu n te kumu to nbunbu fale mu, kikoole lbwaare mu-Bii gyii mu to nu n te, mu ii biti me asin, nu o taa mu nkpa yla sa me.

21 Nu n man taa lbwaare kabwaala mu yla tkaa su, lu fɛɛ nu t kan t gye nbara mu kibola su nu nyimisa ikpa ii biti i kyiigi lbwaare ase mu, kanin bure t kaapu nun fɛɛ Krisito kelewu mu man tiri.

Galati 3

Kikoole Yesu gyii abee nbara kibuu

1 Fane Galati abi nfere t man fvu fane! Anumu t waa fane biila kanin? Fane gbaa-gbaa fane ansi to nu n towe bugi to Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su asin sa fane.

2 Kuto kulun nu n biti n taase fane. Fan maa daa nye lbwaare Kayaayu mu, Mosesi nbara kibuu mu su nu fan nye Kayaayu mu, abee fan maa nu asin danbrasa nu fan koole gyii mu su nu fan nye kumu?

3 Mine nu nfere t man fvu fane kanin? lbwaare Kayaayu nu fan taa piili fane Krisito kusun mu, amaa nbunbu mine su nu fen biti fan taa fane gbaa-gbaa olun taa lowe?

- 4 Awurufo mu nu fan wu fale kpini mu i waa kyan nin abee? N koolo gyii fee i man waa kyan.
- 5 Fan nyi fee fan maa buu Mosesi nbara mu su nu lbwaare sa fane mu Kayaayu nu ee waa isinkaala ee sa fane mu, abee lu fan maa nu asin danbirasa mu, nu fan koolo gyii su?
- 6 Ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "Abraham kikoole lbwaare gyii su, nu lbwaare koolo mu kyula fee mu ikpa i kyiigi."
- 7 Imu su fan bu fee bamu nu ba koolo lbwaare gyii mu, i gye Abraham anaana-bii gbaa-gbaa.
- 8 Ba gyankpaa kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to fee lu bamu nu ba man gye Gyiwu abi kikoole-gyii su mu, lbwaare ii biti o koolo bamu kyula fee bamu ikpa i kyiigi. Kanin su o wula towe asin danbirasa mu sa Abraham ye, "Fu su nu n biti n bola waa dulinyaa asa kpini kusee."
- 9 Abraham maa koolo gyii su nu lbwaare waa mu kusee. Imu su bamu nu ba koolo gyii mu kpini, lbwaare ii biti o waa bamu kusee tii Abraham su.
- 10 Nu bamu nu ba taa bamu n-yu kpini gyaga nbara mu kibuu su ke ba bola lbwaare ansi mu, ba bu lbwaare nno kitowe mu to. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "Okumaa mu nu o man kyaga su ee buu koto kumaa mu nu ba kyuroo waa Mosesi nbara owule mu to mu, lbwaare nno kitowe mu gyan bamu su."
- 11 I bugi to kaapu kesintin fee, oku man bu to nu ee bola nbara kibuu mu su, ke lbwaare o wu mu fee mu ikpa i kyiigi mu ase. Lu fee, ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "Kikoole-gyii to nu ikpa kyigisa wuya ii biti o nye nkpa."
- 12 Nbara mu kibuu man gyan kikoole-gyii su, fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "Okumaa mu nu ee waa koto kumaa mu nu nbara mu i kaapu mu, ee biti o nye nkpa lu imu kibuu su."
- 13 Amaa nno kitowe mu nu i gyan ane su fee a maa man buu nbara mu, Krisito ka imu kuko. Maa wu oyu laasa su mu, o koolo kono towe mu nu ki gyan ane su mu sula. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "lbwaare towe nno waa osa kumaa mu nu o saa oyu su mu."
- 14 Krisito ka ane alibi kuko, ke kusee mu nu lbwaare waa Abraham mu, i nye bola Krisito Yesu su taa ba sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa, taa lu kikoole-gyii su mu, a nye Kayaayu mu nu lbwaare da mu kokolo su ye ee biti o sa mu.

Mosesi Nbara mu ye lbwaare kokolo su kida sa Abraham

- 15 Me birisa ana Krisito abuuu, n biti n taa dulinyaa kakyina nimu to asin kaala asin nimu. Nu asa ku ba kan bo ntan yila bamu nsana mu, oku mee taale nyita imu abee o taa koto ku tii su.

16 Ibwaare maa da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham maa mu kanaana-bii mu, ba man kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “fu anaana-bii,” nu umu ii biti t kaapu fɛɛ asa mu ba kyɔ. Amaa asin mu t tɔwe ye, “fu kanaana-bii,” nu umu kase t kaapu fɛɛ mu kanaana-bii kulɔn, nu obii maɲa t gye Krisito.

17 Kuto mu nu n kaapu mu t gye ye Ibwaare da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham. Nu nsu ana ye adisa kamaa tɔ pɔyi nu Ibwaare sa nbara mu, amaa nbara mu t man taale nyita abɛɛ kpayi katɔwe kyula mu nu Ibwaare waa yila mu.

18 Imu su nu t kan t gye nbara mu kibuu su nu nyimisa ii biti ɔ nye Ibwaare kusee mu, kanin bire, t man gye Ibwaare kɔkɔlɔ su kida mu su nu t bila t gyan. Amaa lu Ibwaare kabwaala mu su mu, ɔ bɔla mu kɔkɔlɔ su kida mu su taa kusee sa Abraham.

19 Nu t gye kanin bire, mine su nu Ibwaare sa nbara mu? Ibwaare daa taa nbara mu nin tii su ke t kaapu kuto mu nu alibi t gye. I dagaa nbara mu maa kyina naa fuu saɲa mu nu Abraham kanaana-bii mu nu Ibwaare da mu kɔkɔlɔ su yila sa mu mu, ɔ ba. Ibwaare taa nbara mu bɔla mu nbɔɔ su taa sa Mosesi mu nu ɔ yile Ibwaare maa asa nsana mu abaa tɔ.

20 Amaa nu t dan t gye nyimisa kulɔn mu, nsana ɔyilepu man tiri. Ibwaare bire gye ɔkulɔn nin.

21 Imu su u kaapu nin fɛɛ, nbara mu ye Ibwaare kɔkɔlɔ su kida mu, mɛɛ kyina abaa su nin abɛɛ? Ayee, man gye kanin nin kpini-kpini! Lu fɛɛ nu nyimisa daa nye nbara ku nu t taale sa nyimisa nkpa mu, naafɔɔ kanin nbara maɲa kibuu t taale yege nyimisa ikpa i kyiigi Ibwaare ase.

22 Amaa Asinkyan yilasa mu u tɔwe ye, dulinyaa asa kpini ba bu alibi kibaa tɔ nin. Imu su kuto mu nu Ibwaare da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa mu, gyan Yesu Krisito kɔkɔle-gyii su, nu bamu nu ba kɔle gyii mu, nu ee biti ɔ taa sa.

23 Pɔyi ke kɔkɔle-gyii mu ki ba mu, nbara mu t dan nyan anɛ waa tɔ nin fɛɛ bamu nu ba tii bamu obu biri su, naa fuu saɲa mu nu kɔkɔle-gyii mu ki ba lu ifuli.

24 Imu su nbara mu t kyina t gye anɛ ɔkusupu naa fuu saɲa mu nu Krisito ba. Saamu, bɔla lu anɛ kɔkɔle-gyii su mu, Ibwaare ii biti o wu fɛɛ anɛ ikpa i kyiigi mu ase.

25 Nbunbu kɔkɔle Krisito gyii maa ba fale bire, a man bila an bu nbara mu nu t gye anɛ ɔkusupu mu kase.

Ibwaare Mu-Bii ana

26 Kpali fɛɛ fan maa kɔle Krisito Yesu gyii su mu, fane kpini fan gye Ibwaare mu-bii ana.

27 Nu fane kpini mu nu ba gyee fane Ibwaare kekyugyee waa Krisito lɛɛ mu, t yege nu Krisito kudubi mu bu fane tɔ.

28 Imu su lbwaare ase bire, i man bila i bu to fee aku ba gye Gyiwu abi abee ba man gye Gyiwu abi, abee aku ba gye anye abee aku ba gye nde abi, abee aku ba gye anyin abee ba gye akyu, lu fee fane kpini fan gye kukulun Krisito Yesu to.

29 Nu fan kan fan gye Krisito lee mu, kanin bire fan gye Abraham anaana-bii, nu fen biti fan nye kuto mu nu lbwaare da mu kokolo su sa Abraham mu.

Galati 4

1 Kuto mu nu n towe i gye ye, kebii-pii mu nu ee biti o gyii mu-se kapatye nu o man pu dan, nu halu kuto kumaa maa gye mu lee gbaa mu, o man kwu ye kinye mu nu o bu kikpaara mu su mu.

2 Maa san o gye kebii-pii mu, o su asa mu nu bee ku mu su, ye bamu nu bee ku mu ato mu su bee sa mu, naa fvu saja mu nu mu-se yla mu ye o gyii kapatye mu.

3 Kanin nu ane gbaa ane an daa an du fee nbii mu nu ane anaana-to ye dulinyaa nimu to ato kaapusa, u nyan ane fee anye.

4 Amaa saja mu nu lbwaare yla kyekyee maa fvu mu, o sun mu gbaa-gbaa Mu-Bii dulinyaa nimu to. Nu o yege nu okyu kuvge mu Gyiwu obii waa nbara mu to,

5 ke o nye koolo bamu nu ba bu nbara mu kase mu yege, ke ane kpini an nye ba bilinji lbwaare mu-bii ana.

6 Lu fan maa gye lbwaare Mu-Bii ana su mu, o sun Mu-Bii Kayaayu mu o ba kyina fane nkolo to. Kayaayu mu u yege nu an taale tu lbwaare ye, "Aba abee Ose."

7 Imu su fan man bila fan gye anye, amaa fan gye lbwaare mu-bii ana nin. Nu fan maa gye mu-bii ana fale bire, fan gye mu kapatye mu agyipu.

Pɔɔɔɔ kaytyee lu Galati abi su

8 Saja mu nu fan man nyi lbwaare mu, fan gye anye sa idakpa mu nu i man gye anyirpe ku.

9 Amaa nbunbu fan maa bu lbwaare fale, abee n towe ye lbwaare bire i ba bu fane fale mu, nene su nu fen bila bwii naa buu kanin idakpa ato kaapusa mu nu i man su olun ku, nu i man su tonɔ? Fen biti fan bila bilinji anye sa umu nin abee?

10 Fan su kensi-gyii nke sa Gyiwu abi nke nku, ye lbwaayi iku, ye isaja iku, ye nsu nku.

11 Fane asin i su me kufuu, nu n fe nfere fee akuto me kikipine mu nu n kpine fane su fale ii biti i waa kyan.

12 Me-daa ana ye mi-supu ana, n kole fane nin fee fan baa fan du fee me. Lu fee ngbaa n maa gye Gyiwu obii mu, n ba waa me n-yu fee fane. Nu fan man waa me alibi aku.

13 Fee kanan mu nu fan nyi mu, lu me kulo su nu n gyankpaa ba towe asin danbirasa mu sa fane.

14 Halu me kulɔ ki maa gye kasula sa fane gbaa mu, fan man lee fane ansi yege me, nu fan man kina me. Amaa fan koole me abaa anyɔ fee n maa gye lbwaare kabɔɔ, abee n maa gye Krisito Yesu gbaa-gbaa mu.

15 Nu kanin saɗa maa mu, kensi-gyii lala bu fane to lu me su. Nu n taale n towe gbaa ye, nu kuto mu nu fen taale nin, naafɔɔ fen kyole fane ansi gbaa fan sa me. Nu nbunbu, mine i waa?

16 N ba biliɗi fane dun lu kesintin mu nu n towe n sa fane mu su nin abee?

17 Nu kanin asa mu nu bee kaapu fane asin kukwu mu bire, bamu ansi i payi fane su, amaa bamu nfeere to man burɔn. Kuto mu nu bee biti mu i gye fee, ba barige fane lu me ase, ke fane gbaa fane fan baa fen nu bamu ase.

18 I burɔn fee fane ansi i maa payi lu kuto ku su, nu kuto maa gye kuto danbirasa, ke i man naa waa fee saɗa mu nu n bu fane ase mu nkun, amaa saɗa kumaa.

19 Mi-bii ana danbirasa, fee kanan mu nu kedunɗi u kitaɗa okyu mu, kanin maɗa nu i bila u waa me sa fane, naa fuɔ saɗa mu nu Krisito kudubi mu ki loo bola fane to.

20 N daa biti nin fee n san n bu fane ase nbunbu, naafɔɔ n nye kyeege kanan mu nu n towe olun su n sa fane mu, lu fee me nfeere i toɔɔɔ me fane su.

Kinye-kyu Haga mu-bii ye odibii Sara mu-bii

21 Fan yege n taase fane mu nu fen biti fan buu nbara mu. Fan man nu kuto mu nu nbara mu i towe mu kase nin abee?

22 Asinkyan yilasa mu i towe ye, Abraham su nbii-nyinsa anyɔ, kinye Haga mu-bii i gye oku, nu odibii Sara moɔ mu-bii gye oku.

23 Obii mu nu kinye-kyu kuuge mu, mu kakuge du nin fee kanan mu nu daadimaadi kuuge obii mu, amaa odibii mu-bii mu bire, ba kuuge mu bola asin mu nu lbwaare wula da mu kɔkɔɔ su towe yila mu su nin.

24 Fale ato nimu i gye asin kaalasa mu nu i su kase. Akyu anyɔ mu ba yile sa ntowe-kyula anyɔ mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu. Kinye-kyu Haga i yile sa katowe kyula mu nu lbwaare waa Sinayi kibu mu su mu, nu nbii mu nu Haga kuuge mu gye anye nin.

25 Nu Haga i yile sa Sinayi kibu mu nu ki bu Arabiya osuwule su mu, nu ki bila yile sa ndaga Gyerusalem kade lala mu, nu kumaa kumu asa kpini ba gye anye nin.

26 Amaa susu Gyerusalem mu bire gye odibii-kyu, nu mu i gye ane-nyi.

27 Lu fee ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, "O ogbentipu-kyu, fu mu nu fu man kuuge ku, yege i waa fu okon, fu mu nu fu man puta duni ku mu, taa kensi-gyii lala kuusi waa ilawu. Lu fee okyu mu nu mu-kuli sile yege mu mu, ii biti o nye nbii o kyɔ okyu mu nu mu-kuli man sile yege mu."

28 Imu su mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan gye fɛɛ kanan mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su yila pɔyi nu Sara ba kuɔge Isaki mu, kanin maɲa nu fane gbaa fane fan gye.

29 Kanin saɲa maɲa mu, obii-nyinsa mu nu ba kuɔge mu daadimaadi kakuɔge ikpa su mu, nyanla obii-nyinsa mu nu ba kuɔge mu lbwaare kayaayu ɔɔn to mu. Nu kanin nu i du nbunbu gbaa.

30 Amaa mine asin nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu? Imu i gye ye, “Gya kɔnye-kyu mu maa mu-bii-nyinsa mu, lu fɛɛ kɔnye-kyu mu-bii maa odibii-kyu mu mu-bii ba mɛɛ buga bee gyii ɔɔɛ mu kapatye.”

31 Imu su mɛ-daa ana ye mi-supu ana, an man gye kɔnye-kyu mu mu-bii ana nin, amaa an gye odibii-kyu mu mu-bii ana nin.

Galati 5

Krisito yege nu a nye ane n-yu lu nbara mu to

1 Krisito kɔɔɛ ane yege nu an nye ane n-yu. Kanin su fan yile to kenken, ke fan man bila yege ba taa fane waa nbara mu kibuu anye.

2 Fan nu! Mɛ Pɔɔɔ n gyii fane kesintin fɛɛ nu fan kan yege nu ba tɔɲe fane iduu mu, i bɔla lbwaare ansi mu, kanin bire Krisito man bila ɔ su kyaare sa fane kpini-kpini.

3 N bila n da fane amu to ye, ɔkumaa mu nu ɔ yege nu ba tin mu oduu mu, kanin bire i dagaa maa buu nbara mu kpini.

4 Fane mu nu fen biti fɛɛ fan buu nbara mu, ke lbwaare o wu fɛɛ fane ikpa i kyiigi mu ase mu, fan barge lu Krisito ase, nu fan lɛɛ fane n-yu lu lbwaare kabwaala mu to.

5 Amaa aneene bire, Kayaayu Kyirekyire mu yege nu an su tamaa an gyoo lbwaare ɔ kɔɔɛ ane kyula fɛɛ, ane ikpa i kyiigi mu ase lu ane kɔkɔɔɛ-gyii su.

6 Lu fɛɛ, a maa buu Krisito Yesu fale mu, an tɔɲe iduu-o, an man tɔɲe iduu-o, man gye umu i tiri. Kutɔ mu nu ki tiri i gye ye Krisito kɔkɔɔɛ-gyii mu nu ku yege nu an nye kebiti sa abaa.

7 Naafɔɔ fan kyina fan yile to danbrasa. Animu i fun waa fane nu fan yege kesintin ɔkpa mu kibuu?

8 N nyi fɛɛ man gye lbwaare mu nu ɔ tu fane ye fan ba waa mu lɛɛ mu, i waa kanin.

9 Fan nyinji fɛɛ, “Bodobodo inyifo kifa-tinsa gberɛɛ u yege nu bodobodo inyifo mu kpini i tin.”

10 N kɔɔɛ Onyirpe mu gyii fɛɛ, fan man ye fan kyɛɛge naa buu ɔkpa pupwe ku. ɔkumaa mu nu ee nyita fane nfɛere maɲa mu, ɔsa kumaa mu nu ɔ gye mu, lbwaare ii biti ɔ bute mu kusu.

11 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, nu n kan n kaapu yɛ iduu kitn ɪ gye asɪn tirisa nɪn, naafɔɔ mɪnɛ ɪ waa su nu Gyiwu abi ba san bɛɛ nyanla mɛ? Nu ɪ daa ɪ gye kanɪn nɪn, naafɔɔ Krisito kiwu oyu laasa su asɪn mu, man dɪn biya asɪn ku.

12 N biti fɛɛ bamu nu bɛɛ tɔɔɔɔ fane lu iduu kitn su mu, naafɔɔ ba lɛɛ bamu awɛɛ tii bamu iduu kitn su!

13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fane birɛ, lbwaare kɔɔlɛ fane yɛgɛ nu fan nye fane n-yu lu kanɪn Mosesi nbara kibuu mu tɔ. Amaa fan man kan yɛgɛ fane n-yu kɪnyɛ mu ki sa fane ɔkpa, kɛ fane kayu-wulɛ kayalaga mu ki gyii fane su. Amaa fan taa kebiti sun abaa.

14 Mosesi nbara mu kpini ɪ lu kɔnɔsa kulun tɔ mu nu ku tɔwɛ yɛ, “Biti fu birisa fɛɛ fu n-yu.”

15 Nu fan kan fan du fɛɛ ndɔnbwɛ nu fen dunji nu fen larigɛ abaa mu, fan baa fan da su, man gye kanɪn mu fen biti fan mɔɔ abaa.

Ibwaare Kayaayu mu yɛ anɛ kayu-wulɛ

16 Imu su n tɔwɛ fane yɛ, fan yɛgɛ Kayaayu Kyɛkyɛ mu ɔ kaapu fane ɔkpa, kɛ fan man nye buu fane kayu-wulɛ kayalaga.

17 Lu fɛɛ kuto mu nu Kayaayu mu ii biti mu, mɛɛ kyina yɛ kuto mu nu kayu-wulɛ u yalaga mu, nu kuto mu nu kayu-wulɛ u yalaga mu gbaa mɛɛ kyina yɛ kuto mu nu Kayaayu mu ii biti mu. Bɛɛ kɔ yɛ abaa saɲa kumaa, imu su nu ɪ bulun fɛɛ fan waa kuto mu nu fen biti mu.

18 Amaa nu fan yɛgɛ nu Kayaayu mu kaapu fane ɔkpa mu, kanɪn birɛ fan man bu nbara mu kasɛ.

19 Kayu-wulɛ asun libi ɪ mɛɛ baala. Imu ɪku ɪ gye kilu okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, yɛ kɪgyagaa ineesi, yɛ kaburukɔnɛ,

20 yɛ idakpa kusun, yɛ akpa-sɪn, yɛ kekisi, yɛ keluu, yɛ kayu-basa, yɛ kɪnyɛ agbu, yɛ mɛ nkun n nye, yɛ nbarigɛ tɔ, yɛ nfɛɛɛ kɪfɛ fɛɛ mɛ nkun asɪn ɪ burɔn.

21 Iku mɔɔ ɪ gye yɛ kensi payɪ libi, yɛ kata-buu, yɛ kensi-gyii kibansa, yɛ alibi kumaa mu nu i tii su. N da fane amu tɔ fɛɛ kanan mu nu n wula da fane amu tɔ mu yɛ, ɔkumaa mu nu ɔ tɛ fale kakyina tɔ mu, mɛɛ yɛ ɔ nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.

22 Amaa atɔ mu nu lbwaare Kayaayu mu u yɛgɛ nu asa bɛɛ waa mu ɪ gye kebiti, yɛ kensi-gyii, yɛ keyuula, yɛ kenyiita, yɛ kuwɛɛ kuwu, yɛ kidanbirasa kiwaa, yɛ kesintin kigyii,

23 yɛ kibwahn kiwaa, yɛ n-yu kɪkita. Nbara ku man bu tɔ nu u kɔ ii tii ɪnumu.

24 Bamu nu ba gye Krisito Yesu asa mu birɛ, ba taa bamu alibi kayu-wulɛ kayalaga yɛ kimu kɔkɔlɔ biti mu da mata oyu laasa mu su mɔɔ imu kpini.

²⁵ Kayaayu Kyirekyire mu maa sa ane kakyina pupwe fale bure, fan yegε ke o gyankpaa ane kuto kumaa nimu to.

²⁶ Fan man yegε ke a kaapu ane n-yu, ke a man waa ane birisa ana agbu-sin, ke fan man ko abaa kokuruko.

Galati 6

Fan kye abaa to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nu fane to oku kan tye alibi to mu, fane mu nu fan buu lbwaare Kayaayu mu okpa kyεkyε su mu, fan taa kebiti kye mu to, ke o bwii ba okpa danbirasa mu su. Amaa fan ku fane n-yu su danbirasa, ke Sitaane o man nye okpa tuu fane gbaa fane to ku.

² Fan yegε fane birisa ana asin i baa i gye fane asin. Nu fan kan waa kanin mu, imu u kaapu fee fen gyii Krisito nbara nimu su.

³ Nu oku kan fe nfeere ye o gye kuto ku, yegε o man gye sehn mu, ee pina mu n-yu nin.

⁴ Okumaa nimu o ku kanan mu nu mu gbaa-gbaa mu awaasa i du. Nu i kan i buron mu, kanin bure ee taale kaapu mu n-yu lu mu awaasa mu su, yegε o man taa mu n-yu kaala oku lee.

⁵ Lu fee i dagaa okumaa nimu maa sula mu gbaa-gbaa mu kasula.

⁶ Okumaa mu nu bee kaapu mu abwaaresin mu, i dagaa maa kye mu okaapupu mu to, lu ato danbirasa mu nu o su mu.

⁷ Fan man pina fane n-yu. Oku mee taale sisii lbwaare. Kuto kumaa mu nu nyimisa duu mu, kumu nu ee tye.

⁸ Okumaa mu nu ee duu ke o gyii mu alibi kayu-wule ansi mu, mu kayu-wule manja to nu ee biti o tye lewu, nu okumaa mu nu ee duu ke o gyii Kayaayu mu ansi mu, Kayaayu manja to nu ee biti o nye nkpa kakpaa.

⁹ A man yegε kidanbirasa kiwaa o fii ane, lu fee nu an man kan yegε imu kiwaa mu, kakaaku an biti a ba gyii imu ton.

¹⁰ Imu su fee kanan mu nu an nye imu okpa fale, fan yegε ke a waa kidanbirasa sa asa kpini, fonfon bamu nu ba gye ane birisa ana akoolε-gyipu mu.

Laalaalwe kumu to kida

¹¹ Ye fan wu akurɔɔ-bi lala nimu? Me gbaa-gbaa me kibaa nu n taa kyurɔɔ imu nfu biya fane!

¹² Bamu nu bee biti ye asa ba wu bamu ifuli su kidanbirasa mu, u nyan fane ye fan tye fane iduu. Kuto mu su nu bee waa kanin i gye ye, be mee biti ba tɔwe Krisito kelewu oyua laasa mu su asin, ke oku nyanla bamu.

- 13 Halu Gyiwu abi ba maa buu iduu kitin gbaa mu, be mee buu Gyiwu abi nbara mu. Amaa bee biti ye fan tije fane iduu, ke ba nye kaapu bamu n-yu ye fan nu bamu katowe.
- 14 Amaa me bire, n mee kaapu me n-yu, amoo ane-Nyirpe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su nkun, nu kumu su nu dulinyaa ato man gye sehn mi ansi su, nu ngbaa n man bila n gye sehn dulinyaa to.
- 15 Nu nyimsa tin oduu oo, o man tin oduu nin oo, man gye umu i tiri. Kuto mu nu ki tiri mu i gye fee Krisito sa ane kibaabuto pupwe.
- 16 Nu bamu nu ba su kibaabuto pupwe nu bee buu umu asin mu, lbwaare keyuula ye mu kowee kuwu i bun bamu su, ye bamu nu ba gye mu lee mu kpini su.
- 17 Lu ndaga u su ii kpee mu, oku i gye oku o man bila sa me tooro, lu fee alopane mu nu n nye lu Yesu su mu, u kaapu fee n gye mu lee.
- 18 Me-daa ana ye mi-supu ana, ane-Nyirpe Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fane kpini ase. Amen.

Efeso

Efeso 1

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu mu, ɪ kyurɔɔ ɔwɔle numu n biya fane mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan kɔɔle Krisito Yesu gyii kesintin tɔ, nu fan bu Efeso kadɛ tɔ mu.

2 Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu-yuuli.

lbwaare bɔla Krisito su waa anɛ kusee

3 Fan yɛge a fwaala lbwaare mu nu ɔ gye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito Mu-Sɛ. Kpali fɛɛ a maa waa kukulɔn ye Krisito mu, lbwaare taa kusee kumaa mu nu ɪ bu mu ayɛ susu mu bwaala anɛ.

4 Pɔyi ke lbwaare ɔ tuu dulinyaa mu, ɔ bɔla anaa Krisito kiwaa kukulɔn mu su lɛɛ anɛ waa mu lɛɛ, ke a ba waa asa mu nu a man su alibi abɛɛ asɩn pwusa ku mu asɛ. Lu kebiti mu nu ɔ su sa anɛ su mu,

5 ɔ ηmina yla ye, bɔla Yesu Krisito su mu, ee biti ɔ taa anɛ biliŋi mu-bii ana. Inumu ɪ gye mu kɔkɔɔlɔ biti.

6 Imu su fan yɛge an yɩn lbwaare, lu fɛɛ mu kabwaala damante mu su mu, ɔ bɔla mu-Bii bitisa mu su bwaala anɛ atɔ kpini.

7 Lu mu-Bii Yesu nkalan mu nu ɔ kyɛɛge mu su mu, an nye anɛ n-yu fɛɛ lbwaare maa taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, nu lu mu kabwaala lala mu su mu,

8 ɔ yɛge nu an nye kanyaasɩn ye kinyi.

9 Asɩn baalasa mu nu lbwaare ηmina yla mu, nbunbu ɔ lɛɛ umu kaapu anɛ. Imu nu ɔ ηmina kpini yla Yesu Krisito su lu koo didaa kanan mu nu ee biti.

10 Asɩn mu nu lbwaare ηmina yla mu, nu umu saŋa kyɛɛkyɛɛ kan fuu mu, ee biti ɔ taa kutɔ kumaa mu nu ki bu susu ye kase su buga tɔ, ke Krisito ɔ waa umu kpini kumu.

11 lbwaare ɪ yɛge nu kutɔ kumaa numu ɪ waa, fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla ηmina yla, nu ɪ gye mu nfɛɛɛ mu. Nu anaa Krisito kiwaa kukulɔn su mu, ɔ wɔla lɛɛ anɛ lu koo npiili asɛ ye a ba waa mu asa lu mu kebiti mu nu ɔ wɔla ηmina yla mu su.

12 Saamu, anɛ mu nu an gyankpaa an su tamaa Krisito tɔ mu, a yɩn lbwaare bunyaa mu.

13 Kanɩn nu i du sa fane. Saŋa mu nu fan nu kesintin asɩn mu nu ɪ gye asɩn danbirasa, nu ɪ biya fane kamɔlɩge mu, fan kɔɔle Krisito gyii, nu lbwaare taa mu

keduligi gyaga fane su. Kimu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu o wola da mu kokolo su yila ye ee biti o sa fane mu.

14 Kayaayu Kyirekyire mu i gye omu nu lbwaare taa yila kase, fee an biti a nye kuto mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa mu asa mu. Inumu i gye ane tamaa fee ane mu nu an gye mu lee mu, an biti an nye ane n-yu. Fan yegge a yin lbwaare bunyaa mu.

Pɔɔli kabwaare-kule

15 Fale su, lu saɲa mu nu n nu fane kikole Onyirpe Yesu gyii, ye fane kebiti mu nu fan su sa lbwaare asa mu,

16 n man yegge afwaala kita sa lbwaare me kabwaare-kule to lu fane su. Nu n nyinji fane su,

17 n kule ane-Nyirpe Yesu Krisito lbwaare mu nu o gye bunyaa wuya mu ye, o sa fane mu Kayaayu mu nu kii biti ki sa fane kanyaasin, ke o lee lbwaare kaapu fane, ke fan nye bu mu danbrasa.

18 N bila n kule lbwaare fee o bugi fane nfeere to, ke fan nye bu tamaa mu nu o tu fane kumu su mu, ye bunyaa kapatye kpare mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa mu asa mu.

19 N kule mu ye o yegge fan bu mu olon kpare mu nu o taa waa ane mu nu an kole mu gyii mu to. Olon lala numu man su brisa,

20 nu olon maɲa nu lbwaare lee kaapu Krisito to fee maa kyinji mu lu lewu to, nu o taa mu kyina mu kbaa gyisa su susu.

21 Nu Krisito ii gyii kuwura awura ye alonpu ye kinyin kigyii ye anyirpe kpini su. Nu o su olon kpare o kyɔ kuto kumaa mu nu ki su kitu dulinyaa numu to ye kumu nu kii biti ki ba ba mu to.

22 Nu lbwaare taa kuto kumaa numu waa Krisito kase, nu o lee mu ba waa kumu sa mu kubu mu kuto kumaa to.

23 Kubu mu kpini i gye Krisito kayu-wule, nu mu i gye kumu sa kayu-wule mu, nu mu u yegge nu kuto kumaa numu u lowe kyekyee okpa kumaa numu su.

Efeso 2

Yesu to nu an nye nkpa

1 Fane fane naafɔ fan kyina fan du nin fee asa mu nu ba wu mu, lu fee fan waa lbwaare kusu to olon ye alibi.

2 Kanin saɲa maɲa fane kakyina to mu, fan kyina fan buu dulinyaa numu awaasa, nu fan buu n-yaayu libi kpini owura mu nu o bu asa to ee sun kusun nbunbu, nu be mee nu bee sa lbwaare mu.

- ³ Anɛ kpini an kyina an du fɛɛ bamu saɲa ku tɔ, yɛgɛ an bu anɛ kayi-wulɛ kɪpɪrɛ tɔ, nu an buu imu kayalaga yɛ kuto mu nu anɛ nkɔlɔ ii biti mu. Naafɔɔ anɛ kpini an tii bamu nu lbwaare kusu butɛ dɛ o gyoo bamu mu su.
- ⁴ Amaa lu lbwaare kebiti lala mu nu ɔ su sa anɛ yɛ mu kuwɛɛ kuwu kukyɔ mu su mu,
- ⁵ anɛ mu nu an kyina an du fɛɛ asa mu nu ba waa lbwaare kusu tɔ ɔlun mu, ɔ bola Krisito su sa anɛ nkpa. Lu lbwaare kabwaala mu su nu fan nyɛ kamɔlɔgɛ.
- ⁶ Anaa Krisito Yesu kiwaa kukulun su mu, ɪ waa fɛɛ lbwaare buga kusaa anaa Yesu lu lewu tɔ. Nu ɔ sa anɛ ɔkyɪnakpa Yesu ase susu,
- ⁷ kɛ ɔ taa lɛɛ kaapu saɲa kumaa nimu tɔ fɛɛ mu kabwaala yɛ kebiti mu nu ɔ su sa anɛ mu, ba mɛɛ taalɛ taa kaala sehn, lu kuto mu nu Yesu Krisito waa mu su.
- ⁸ Lu fɛɛ lbwaare kabwaala mu su nu ɔ mɔlɔgɛ fanɛ kpali fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii su, nu ɪ man gye fanɛ gbaa-gbaa fanɛ awaasa su, ɪ gye lbwaare kakɛɛ nin.
- ⁹ Nu ɪ man gye ɔku kusun sunsa su nu ɔ nyɛ kamɔlɔgɛ, kɛ ɔku ɔ man nyɛ kaapu mu n-yu.
- ¹⁰ Lu fɛɛ lbwaare waa anɛ asa pupwɛ, nu anaa Krisito Yesu kiwaa kukulun su mu, ɔ tuu anɛ yɛ a waa atɔ danbrasa, mu nu ɔ wula lɔɲɔ yla anɛ yɛ an waa mu.

Bamu nu ba kɔɔlɛ gyii mu kpini ba waa kukulun yɛ Krisito

- ¹¹ Imu su fanɛ mu nu fan man gye Gyiwu abi kakɔugɛ tɔ mu, Gyiwu abi mu bɛɛ tu fanɛ yɛ, “bamu nu ba man tɪɲɛ iduu,” nu bɛɛ tu bamu n-yu yɛ, “iduu atɪɲɛpu.” (Amaa imu ɪ gye nyɪmɪsa awaasa mu nu ba waa imu kayi-wulɛ su nin).
- ¹² Fan nyɪɲi fɛɛ kanɪn saɲa maɲa mu, fan man tii Krisito su, fan kyina fan gye afɔ kyilim nu fan man tii Israyɪ abi mu su, nu fan man tii katwɛ kyula mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su yla mu su, fan man nyi lbwaare nu fan man su tamaa.
- ¹³ Amaa nbunbu fanɛ mu nu naafɔɔ fan kyina fan bu kata yɛ lbwaare mu, fanaa Krisito fan waa kukulun, nu lu mu nkalan kɪkyɛɛgɛ mu su mu, lbwaare butɛ fanɛ tiri mu tɔ.
- ¹⁴ Lu fɛɛ Yesu gbaa-gbaa ɪ biya anɛ keyuula nu mu ɪ taa Gyiwu abi yɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu buga waa asa kulun. Nu ɔ lɛɛ kekisi mu nu kɪ barge bamu nsana fɛɛ kibandiye mu tuu.
- ¹⁵ ɔ taa mu kayi-wulɛ waa saraga tɪn Gyiwu abi nbara mu kibuu yɛ imu kɪkaapu, kɛ ɔ nyɛ taa asa yiri ntun nnyɔ mu buga waa asa kulun yɛ mu Krisito. ɔ waa kanɪn nin biya keyuula.

16 Nu lu mu kelewu oyu laasa mu su mu, o nyita kekisi mu nu ki bu bamu nsana mu, nu o waa bamu kukulun. Nu lu mu kelewu mu su mu, o loho bamu ye lbwaare nsana.

17 Imu su Krisito ba, nu o ba towe keyuula asin danbirasa mu sa fane mu nu fan kyina fan bu kata ye lbwaare mu, ye Gyiwu abi mu nu ba bu tiri lbwaare mu.

18 Nbuibu lu Krisito su mu, ane mu nu an gye Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini, an taale bola Kayaayu kulun mu su ba Ose lbwaare ase.

19 Kanin su, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fan man bila fan gye afo kyilim ye ndendamde abi, amaa fanaa lbwaare asa fan gye nde-bii ye lbwaare kipaara su asa nin,

20 nu fan du nin fee oore mu nu ba poyi gyaga kisibi mu nu ki gye Krisito asunpu ye lbwaare atowepu mu su mu, nu Krisito Yesu gbaa-gbaa i gye kumu kibontobulonto kubuu kpare mu.

21 Nu mu u su obu mu katn kumaa numu buga to, nu ee yeye nu kii dii susu ki ba waa kabwaare-sunkpa kyrekyre sa Onyirpe mu.

22 Fanaa Krisito kiwaa kukulun su mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fan koolo gyii mu, lbwaare taa fane buga ye asansa mu, ke fan ba waa mu Kayaayu mu okyinakpa.

Efeso 3

Pooli lee lbwaare asin baalasa mu sa Krisito abupu

1 Lu fale su, me Pooli, mu nu ba tii me obu Krisito Yesu su, lu Krisito asin mu nu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu su mu, n kole lbwaare n sa fane.

2 Kesintin to fan nu ye lbwaare kabwaala mu su nu o taa kusun numu sa me lu fane su.

3 Imu i gye asin baalasa, nu lbwaare lee kaapu me fee kanan mu nu n wula kyuroo imu gberere yila mu.

4 Nu fan kan kale imu mu, fen biti fan taale wu fee n nu asin baalasa lu Krisito su mu kase.

5 Saamu didaa mu, lbwaare man lee asin manja kaapu didaa asa mu, amaa nbuibu bre o bola mu Kayaayu mu su lee kanin asin baalasa manja kaapu Krisito asunpu ye atowepu mu nu o lee mu.

6 Asin baalasa mu i gye ye, lu asin danbirasa mu su mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu bee biti ba ba nye kusee damante mu buga tii Gyiwu abi mu su, nu bamu kpini bee biti ba baa ba gye asa kulun, ke ba nye kusee ato mu nu lbwaare bola Krisito Yesu su da mu kokolo su yila mu.

- 7** Ibwaare bwaala me, lu mu olon kusun mu su waa me asin danbirasa nimo osunpu.
- 8** Halu n maa man fuu lbwaare asa mu to kaluwe ase gbaa mu, lbwaare taa asin danbirasa mu kitowe bwaala me ye, n towe Krisito kusee mu nu oku mee taale taa kala sehn mu, sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu.
- 9** Nu lbwaare taa waa me kabaa to ye, n yege okumaa nimo o wu kanan mu nu asin baalasa nimo ii sun kusun. Saamu didaa mu, lbwaare mu nu o too kuto kumaa nimo mu taa asin mu baala,
- 10** ke nbunbu nimo o nye bola Krisito kubu mu su lee mu kanyaasin damante kukwu-kukwu mu kaapu nboo ye awura ye alonpu mu nu ba bu susu mu.
- 11** O waa inimu fee kanan mu nu o wola njina yla lu npiili ase mu, nu o bola ane-Nyirpe Krisito Yesu su waa kanin.
- 12** Lu a maa waa kukulun ye Krisito, nu an koolu mu gyii su mu, an taale yle lbwaare ansi to kinyin to yege a man su kufuu.
- 13** Imu su n towe fane ye, fan man yege fane abaa i yoo, lu awurufa mu nu n wu fane su fale. Inimu ii biti i biya fane tonu.

Pooli kabwaare-kule sa Krisito abi mu nu ba bu Efeso

- 14** Nu n kan fe nfere lu ato mu nu lbwaare waa sa fane fale mu, n muja me amulii su n kule ane-Se lbwaare n sa fane.
- 15** Mu to nu yiri kumaa mu nu ki bu kase su ye imu nu i bu susu mu kpini i lu.
- 16** N kule lbwaare ye, lu mu bunyaa kpare mu to mu, o bola mu Kayaayu mu su, waa fane kala ana olon gaa.
- 17** Me kabwaare-kule i gye ye, lu fane kikoolu-gyii su mu, Krisito o ba kyina fane nkolo to. Nu n bla n kule ye, fan nye ilin ke fan yle fane kebiti to kenken,
- 18** ke fan naa lbwaare asa mu kpini fan nye olon nu Krisito kebiti mu nu ki man su okaa nu ki man su birisa mu kase.
- 19** Halu i maa bu to fee oku mee taale nu Krisito kebiti mu kase lwe gbaa mu, n kule lbwaare fee o yege fan nu kebiti mu kase, ke fane kibaabuto ki baa ki du fee mu lee mu gbaa-gbaa.
- 20** Fan yege a yin lbwaare, lu fee mu olon mu nu ii sun kusun ane to mu su mu, ee taale waa ato damante o kyo imu nu an kule mu, ye imu nu a mee fe imu nfere gbaa mu.
- 21** Nu lu Krisito Yesu su mu, mu abupu mu kpini ba taa bunyaa bee sa lbwaare lu ndaga u su ii kpee naa fuu sana mu nu i man su okaa. Amen!

Efeso 4

Krisito kubu mu gye kayu-wule kulon nin

- 1 Kanin su, me mu nu ba tii me obu kpali kusun mu nu n sun n sa Onyirpe mu su mu, n kule fane ye, fan kyina kakyina mu nu ki dagaa ye kitu mu nu o tu fane ba waa mu lee mu.
- 2 Fan baa fen biya fane n-yu kase, ke fan baa fen du bohn, yegge fan su kenyiita, nu lu kebiti su mu fan man taa abaa asin waa fane nkolo to.
- 3 Fan bola fane kayu yuuli mu nu ki buga fane mu su kpan fane n-yu kitaa kono kulun mu nu lbwaare Kayaayu mu sa fane mu to kenken.
- 4 Ane kpini an gye fee kayu-wule kulun nin, nu Kayaayu kulun kpen nu an su, fee kanan mu nu lbwaare tu ane ba tamaa kulun to mu.
- 5 An su Onyirpe kulun nin, ye kikole-gyii kulun, ye lbwaare kekyugyee kulun.
- 6 An su lbwaare kulun mu nu o gye ane kpini Ose. Mu i gye ane kpini Onyirpe, ee bola ane kpini su ee sun kusun, nu o bu ane kpini nkolo to.
- 7 Amaa Krisito taa mu kabwaala nkee mu sa ane okumaa nimu, fee kanan mu nu o barige to yila mu.
- 8 Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan ylasa mu to ye, "O maa dii kpee susu legelege mu, o taa bamu nu o ko nye mu kpee nu o kee asa ato damante."
- 9 Maa towe ye, "O maa dii kpee susu legelege" mu, kumu kase i gye nene? Kumu kase i gye ye poyi ke o dii kpee susu mu, o wala lu susu nin ba kase su, kase to kase to.
- 10 Omu nu o kpilige ba kase su mu, i gye omu nu o dii kpee susu mu. O dii kpee susu-susu abwaare-wule kamaa, ke o nye o bu kase su ye susu katun kumaa.
- 11 Mu i gye omu nu o sa nkee. O lee aku waa mu asunpu, nu o waa aku mu atowepu, o waa aku asin danbirasa atowepu, nu o waa aku moa agyankpaapu ye akaapupu.
- 12 Krisito waa bamu kanin nin ke ba nye lonjo lbwaare asa ba waa Krisito kusun mu, ke mu kubu mu nu ki gye mu kayu-wule mu ki nye ku dan kikole-gyii to,
- 13 naa fuu fee ane kpini an nye kono kulun kikole-gyii mu to, ke a bu lbwaare mu-Bii mu, ke a dan danbirasa naa lowe fee Krisito kudubi mu.
- 14 Saamu an man bila an gye nbii ke asa ba nye taa antijesa kikaapu ye kigolongolon kono to kon pina ane ke ane nfeere i baa i du fee afuu imaa da nu apaa i kyenken to mu.
- 15 Amaa a taa kebiti towe kesintin asin mu, ke a dan ba waa fee Krisito okpa kumaa nimu su, nu mu i gye kumu mu.
- 16 Krisito su nu kayu-wule abaafun-abaafun mu i kyaa abaa su, nu ikyagakpa mu u kitaa abaafun mu buga abaa to. Imu su nu kibaafun kumaa nimu waa kumu kusun ye odan mu, kayu-wule mu kpini u dan nu u nye olun kebiti to.

Fan lu fane ikpa didaa to ke fan biliŋi asa pupwe

- 17 Imu su n towe fane inimu, nu n yile imu su Onyiripe kitu to ye, fan man kyina fee bamu nu be mee sun lbwaare mu. Fale asa nfeere i man su kyaare.
- 18 Kitentenbiri ki bun bamu nfeere su, nu ba mee ye ba nye nkpa mu nu lbwaare su ee sa mu, lu bamu kuman nyi ye bamu nkolo osu mu su.
- 19 Lu kanan mu nu ipeeli i man bila i bu bamu ansi su mu, ba taa bamu kayu-wule bee waa asin gyaga kumaa nimu mu nu i gyii bamu amu.
- 20 Amaa fanee fane bure, man gye inimu nu fan bula lu Krisito su.
- 21 N nyi fan maa nu mu su, nu ba kaapu fane kesintin asin mu nu i bu Yesu to mu.
- 22 Imu su fan yegge fane kakyina didaa mu foyi. Kakyina didaa mu kayalaga daa kyina u pina fane nin, nu ii nyita fane.
- 23 Nu i dagaa fane nkolo ye fane nfeere kpini i waa apupwe,
- 24 ke fan kyina kakyina pupwe mu nu lbwaare tuu kumu nu imu ikpa i kyiiigi, nu i du kyirekyire, nu i gye lbwaare keduli mu.
- 25 Imu su fane okumaa nimu o yegge atijesa, ke fan baa fen gyii kesintin fen sa fane burisa ana. Lu fee ane kpini an gye kayu-wule kulon asa nin.
- 26 Nu oku kan nye agbu mu, o man yegge mu agbu mu i yegge o waa alibi, nu o man kyaga agbu mu su naa tye kyowe.
- 27 Ke o man sa Sitaane okpa kpini-kpini.
- 28 Okumaa mu nu o kyina ee yuuri mu, o man bila yuuri, amaa o taa mu abaa sun kusun mu nu ki su tonu, ke o nye iku kye atiripu to.
- 29 Fan man yegge ntowe libi ku i lu fane nno to, amoo nkyeto ntowe mu nu ii kpiya asa ansi to, nu bee nye bamu ato tirisa mu. Saamu bamu nu bee nu mu, ba nye-nye fane katowe mu tonu.
- 30 Fan man waa ke lbwaare Kayaayu Kyirekyire mu kokolo o nyita mu. Lu fee Kayaayu mana nu lbwaare taa dulugi fane kaapu fee, mu asa i gye fane sa Kake lala mu nu ee biti o molige fane mu.
- 31 Fan man bila yegge asin i ko fane, abee fan taa asin waa fane nkolo to, abee fan nye agbu. Fan man punte abaa su, abee fan saale abaa, abee fan kisi abaa ikpa kukwu-kukwu su.
- 32 Amaa fan baa fen waa abaa kidanburasa, ke fan baa fan su asa kuwee, ke fan baa fan su alibi fen kee abaa fee kanan mu nu lbwaare bola Krisito su taa fane alibi kee fane mu.

Efeso 5

Fan kyuna kɔnmanɛsa mu tɔ

- 1 Kpali fan maa gye lbwaare mu-bii ana mu nu ee biti fane gaa su mu, fan kase lbwaare tɔ.
- 2 Fan nye kebiti sa abaa fane kakyina tɔ, fɛe kanan mu nu Krisito nye kebiti sa anɛ, nu ɔ taa mu n-yu lɛɛ saraga nu o wu fwu anɛ alibi, nu kanin saraga mu ii lii fen femm nu ku bola lbwaare ansi mu.
- 3 Lu fan maa gye lbwaare asa su mu, i man dagaa ɔku maa nu fɛe kanyin abɛɛ kakyu biti kɔgyagaa, abɛɛ ineesi tku, abɛɛ onsi-payi libi ku i baa i bu fane tɔ.
- 4 Nu i man dagaa fan maa tɔwe ineesi asin, abɛɛ amelensi-sin, abɛɛ agyaga-sin, amaa fan taa afwaala sa lbwaare.
- 5 Fan dan fen nyi kesintin tɔ fɛe ɔkumaa mu nu ɛ waa kakyu abɛɛ kanyin biti kɔgyagaa, abɛɛ ineesi asin, abɛɛ onsi-payi libi mu, ɔ mɛɛ ye ɔ nye loo Krisito maa lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. Onsi-payi libi du nin fɛe kusun idakpa mu.
- 6 Lu fɛɛ fale ato nɔmu su nu lbwaare agbu ii biti i ba bamu nu ba waa mu kusu tɔ ɔlon mu su. Imu su fan man yegɛ ɔku ɔ taa ntɔwe kɔyan pina fane,
- 7 kanin su faa naa kanin asa manja fan man buga waa sehn.
- 8 Fane gbaa fane kitentenbiri ki kyina ki bu fane nkɔlɔ tɔ nin, amaa nbunbu bire fan maa gye Onyirɛɛ asa su mu, kanmanɛ bu fane nkɔlɔ tɔ nin. Imu su fan yegɛ fane kakyina tɔ i kaapu fɛɛ fan gye ɔnmanɛsa mu tɔ asa.
- 9 Lu fɛɛ ɔnmanɛsa nɔmu i biya kidanbirasa kiwaa ye tkpa kikiyiigi ye kesintin kigyii.
- 10 Kɛ fan waa aniya waa kuto mu nu ku bola lbwaare ansi.
- 11 Fan man taa fane n-yu naa tii kitentenbiri awaasa mu nu i mɛɛ kuuge obii danbirasa mu su, amaa fan lɛɛ imu kaapu ye i gye alibi.
- 12 I gye apeeli-sin gbaa fɛɛ fan tɔwe ato mu nu asuto ɔlon wuya ana bɛɛ baala bɛɛ waa mu asin.
- 13 Amaa kuto kumaa mu nu ɔnmanɛsa mu lɛɛ ifuli su mu, ɔkumaa nɔmu ii wu kanan mu nu ki du.
- 14 Lu fɛɛ nu ɔnmanɛsa i ba kuto kumaa su mu, kanin kuto manja mɛɛ baala. Imu su nu ba tɔwe yila ye, “Fu, nsure ɔdɛpu, kyinji, kusu lu lewu tɔ, kɛ Krisito ɔnmanɛsa mu i ba fu su.”
- 15 Fan ku danbirasa kɛ fan man kyina fɛɛ amelensipu, amaa fan kyina fɛɛ anyaasinpu.
- 16 Nu fan kan nye ɔkpa kumaa nɔmu ye fan waa kidanbirasa mu, fan man yegɛ i kyin fane su, lu fɛɛ sanja nɔmu tɔ mu libi i nye akɔ.

- 17 Fan man waa fɛɛ amelensipu, amaa fan kpan fanɛ n-yu bu kuto mu nu Onyurɛ Yesu ii biti fɛɛ fan waa.
- 18 Fan man kan nuu nta buu, kɛ ɪ nye nyita fanɛ amu. Amaa fan yɛgɛ Kayaayu Kyɛkyɛ mu o loo bola fanɛ to gaa.
- 19 Fan taa Asinkyan yɛlɛsa mu ulɔn yɛ abwaaɛsin ulɔn yɛ Kayaayu kilɛkaapu ulɔn fɛn tɔwɛ fɛn waa abaa. Fan taa fanɛ nkɔlɔ kpini bu ulɔn sa Onyurɛ.
- 20 Saɲa kumaa nɪmu fan taa afwaala sa ɔsɛ lbwaare kuto kumaa nɪmu to, lu anɛ-Nyurɛ Yesu Krisito kitu to su.

Akyu-kilipu ba maa bamu-kuli ana asin

- 21 Fan biya fanɛ n-yu kase sa fanɛ birisa ana kɛ ɪ sa Krisito beɛɛɛ.
- 22 Akyu-kilipu, fan biya fanɛ n-yu kase sa fanɛ-kuli ana fɛɛ Onyurɛ nu fɛn waa fɛn sa mu.
- 23 Lu fɛɛ okuli mu ɪ gye kumu sa mu-ka, fɛɛ kanan mu nu Krisito gye kumu sa mu abupu kubu, mu nu ki gye mu kayu-wule, nu mu ɪ gye kumu ɔmɔlgɛpu mu.
- 24 Imu su fɛɛ kanan mu nu Krisito abupu mu beɛ biya bamu n-yu kase beɛ sa Krisito mu, kanɪn maɲa nu ɪ dagaa fɛɛ akyu-kilipu gbaa ba biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana kuto kumaa to.
- 25 Anyin-kilipu, fan nye kebiti sa fanɛ-ka ana fɛɛ kanan mu nu Krisito nye kebiti sa mu kubu mu, nu ɔ taa mu n-yu waa saraga wu sa bamu mu.
- 26 Kɛ ɔ nye bola nkyu yɛ mu asin mu su gyee bamu waa kyɛkyɛ sa mu n-yu.
- 27 ɔ waa kanɪn nɪn kɛ mu kubu mu ba baa ba gye asa mu nu ba su beɛɛɛ, yɛgɛ ba man su ineesi, abɛɛ alibi aku, abɛɛ awaasa libi, yɛgɛ ba du kyɛkyɛ, nu ba man su asin pwusa aku bamu n-yu su.
- 28 ɔkpa kulɔn maɲa su, ɪ dagaa fɛɛ anyin-kilipu ba maa nye kebiti sa bamu-ka ana, fɛɛ kanan mu nu ba su kebiti sa bamu gbaa-gbaa n-yu mu. ɔkumaa mu nu ee biti mu-ka mu, ii biti mu gbaa-gbaa mu n-yu nɪn.
- 29 ɔsa ku man bu to nu ee kisi mu gbaa-gbaa mu n-yu, amaa ɛɛ bila kumu, yɛgɛ ɛɛ ku kumu su, fɛɛ kanan mu nu Krisito u ku mu kubu mu su mu.
- 30 Lu fɛɛ anɛ ɪ gye Krisito kayu-wule yɛ imu abaafun kukwu-kukwu mu.
- 31 Ba kyurɔɔ waa Asinkyan yɛlɛsa mu to yɛ, “Lu fale su ɔnyin ii biti ɔ lu mu-nyi yɛ mu-sɛ asɛ, kɛ ɔ taa mu n-yu naa buga mu-ka to, kɛ bamu asa anyɔ mu ba ba waa kayu-wule kulɔn.”
- 32 Inumu ɪ gye asin baalasa mu nu i budu, amaa mɛɛ mɛ asin mu nu n tɔwɛ fale mu ɪ yɛ sa Krisito maa mu kubu mu nɪn.

³³ Amaa n tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔnyɪn kumaa nɪmɔ ɔ nyɛ kebiti sa mu-ka, fɛɛ kanan mu nu ɔ su kebiti sa mu gbaa-gbaa mu n-yu mu, nu ɪ dagaa ɔkyu-kilipu kumaa nɪmɔ mɔɔ maa biya mu n-yu kase sa mu-kuli.

Efeso 6

Nbii yɛ bamu akuyɛpɔ

¹ Nbii, lu fan maa gye ɔnyɪrɛpɛ lɛɛ su mu, fan nu fanɛ akuyɛpɔ asɛ, lu fɛɛ ɪmɔ ɪ dagaa fɛɛ fan waa.

² lbwaarɛ nbara mu nu ɪ tɔwɛ yɛ, “Nu sa fu-sɛ yɛ fu-nyi,” mu, ɪmɔ ɪ gye nbara gyankpaasa mu nu kɔkɔlɔ su kɪda tii su.

³ Kɔkɔlɔ su kɪda mu ɪ gye yɛ, nu fu kan nu sa fu-sɛ yɛ fu-nyi mu, “ii biti ɪ waa ɔdan sa fu, kɛ fu kyina kase su kyɛɛɛɛ.”

⁴ Akuyɛpɔ, fan man waa kɔtɔ mu nu kii biti kɪ yɛgɛ fanɛ nbii ba nyɛ agbɔ, amaa fan ku bamu su, kɛ fan taa ɔnyɪrɛpɛ kɪkaapɔ mu bila bamu.

Anyɛ yɛ bamu-nyɪrɛpɛ ana

⁵ Anyɛ, fan nu sa fanɛ kase su anyɪrɛpɛ ana, kɛ fan silɛ bamu lu fanɛ nkɔlɔ kpini tɔ, fɛɛ kanan mu nu fen biti fan waa sa Krisito mu.

⁶ Fan man nu sa bamu ansi su wɔlɛ kɛ fan nyɛ gyii bamu amu, amaa fan maa gye Krisito anyɛ su mu, fan waa kɔtɔ kumaa nɪmɔ lu fanɛ nkɔlɔ tɔ lbwaarɛ kɪpɪrɛ su.

⁷ Fan sun bamu lu fanɛ nkɔlɔ tɔ fɛɛ fan maa sun ɔnyɪrɛpɛ mu, nu man gye asa nu fen sun mu.

⁸ Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ, ɔnyɪrɛpɛ mu ii biti ɔ ka ɔkumaa nɪmɔ kukɔ lu kusun danbirasa mu nu ɔ waa mu su. I man tiri fɛɛ ɔ gye kɪnyɛ abɛɛ ee gyii mu kɪbaa su.

⁹ Anyɪrɛpɛ mɔɔ, kanɪn maɲa su nu ɪ dagaa fɛɛ fan waa fanɛ anyɛ. Fan man ɲaala bamu, lu fɛɛ fu nyi fɛɛ ɔmɔ nu ɔ gye fanaa bamu kpini ɔnyɪrɛpɛ mu bu sɔsɔ nɪn, nu ɔ mɛɛ mɛɛgɛ tɔ.

Nyimɪsa maa n-yaayu libi ɪ kɔ

¹⁰ Mɛ asɪn laalaalɔwɛ mu gye yɛ, fan nyɛ ɔlɔn lu ɔnyɪrɛpɛ yɛ mu ɔlɔn lala mu tɔ.

¹¹ Fan taa adɔn tɔ mu nu lbwaarɛ sa fanɛ mu kpini bun, kɛ fan nyɛ taalɛ kɔ yɛ Sitaanɛ kanyaasɪn ɪkpa libi mu.

¹² Lu fɛɛ man gye anaa anyimɪsa ɪ kɔ. Amaa an kɔ yɛ awuragyipu yɛ alɔlɔnpɔ mu nu ba bu afuu tɔ. An kɔ yɛ n-yaayu libi mu nu ii gyii kuwura dulinyaa kitentɛnbiri nɪmɔ tɔ.

- 13 Imu su fan taa adunto mu nu lbwaare sa fane mu kpini bun. Saamu nu nke libi kan ba mu, fen taale nye olon ko tii Sitaane ikpa libi mu. Nu fan kan ko lwe gbaa mu, fan yile fane ayaa su.
- 14 Fan yile to kenken, ke fan taa kesintin waa kirusu nmina fane nse to. Ke fan taa ikpa kigyigi waa fee kibile to panpasan kun fane nkolo su.
- 15 Fan kuola fane n-yu biti asin danbirasa mu nu u biya keyuula mu kitowe fee fane ayaa su asbita.
- 16 Saŋa kumaa fan taa kikoolle-gyii kitaa fee kibaa to kuto kunsaa. Kimu nu fen taale taa dunla Olibilibi fulon anyenbi mu nu ee tuu fane mu kono.
- 17 Fan taa kamolige fee abilito kuwuru bun, ke fan taa abwaaresin mu nu i gye kinaa to sakunde, mu nu Kayaayu mu u sa mu kitaa.
- 18 Ke fan taa Kayaayu mu olon kule kabwaare-kule kuto kumaa to, ke lbwaare o kye fane to. Lu inimu su mu, fan baa fan da su, ke fan waa aniya kule kabwaare-kule saŋa kumaa fen sa lbwaare asa mu kpini.
- 19 Fan kule kabwaare-kule sa ngbaa me fee saŋa kumaa nu n kan bugi me kono mu, lbwaare o sa me asin toweasa, ke n nye yile kinyin to lee asin danbirasa mu nu naafoo i baala mu kaapu.
- 20 Asin danbirasa nimu su nu Krisito sun me, nu ba tii me obu fale. Fan kule lbwaare fee n taale towe asin danbirasa mu kinyin to fee kanan mu nu i dagaa.

Laalaalowe afwaala

- 21 Ane birsa bitisa Tikiku, o gye Onyirpe kyaafole mu nu o taa kokolo kulun ee sun mu, mu ii biti o ba towe fane kuto kumaa, ke fane gbaa fane fan nye bu kanan mu nu n du ye kuto mu nu n waa.
- 22 Fale su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du ke o towe waa fane aniya to.
- 23 Ose lbwaare ye Onyirpe Yesu Krisito ba sa fane, ane-daa ana ye ane-supu ana keyuula ye kebiti ye kikoolle-gyii.
- 24 lbwaare o bwaala bamu nu ba su kebiti mu nu ki man su okaa sa ane-Nyirpe Yesu Krisito mu.

Filipi

Filipi 1

Afwaala 1

1 Ɔwɔle nɔmɔ lu mɛ Pɔɔli ye Timoti, mu nu an gye Krisito Yesu ayaafɔle mu ase. Nu an kyɔɔ an sa fane lbwaare asa kpini mu nu fanaa Krisito Yesu fan waa kɔkɔlɔn, ye fane abɔlsa ye akyɛtɔpɔ mu nu fan bu Filipi kadɛ to mu.

2 Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyirɛpe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu yuuli.

Pɔɔli kabwaare-kule sa Krisito abuu pu mu nu ba bu Filipi

3 N fwaala mɛ lbwaare saɲa kumaa mu nu n nyinji fane su mu.

4 Nu saɲa kumaa n maa kule lbwaare n sa fane kpini mu, n kule ye kɔkɔlɔ fuuli to,

5 Lu kanan mu nu fan ba tii mɛ su nu an waa asɔn danbrasa kitɔwe kusun saɲa mu nu fan kɔle gyii ba fuɔ halu nbunbu.

6 Imu su n dan n nyi fɛɛ lbwaare mu nu o piili kusun danbrasa fane to mu, ee biti ɔ ku su ke ii kpee su naa luwe kyɛkyɛ kake mu nu Krisito Yesu ii biti o bwii ba mu.

7 Kpali fɛɛ saɲa kumaa fan maa bu mɛ kɔkɔlɔ to su mu, imu ɔkpa nun fɛɛ n fɛ fale nfɛɛre nɔmɔ lu fane su. Halu n maa bu obu tiisa to gbaa mu, abɛɛ n maa ko n kun asɔn danbrasa mu ye ɪ yile mu, fane kpini fan taa fane n-yu tii lbwaare kusun mu nu ɔ taa bwaala mɛ mu su.

8 N su Krisito Yesu kebiti mu n sa fane kpini, nu lbwaare nyi kanan mu nu ɪ yile mɛ su fɛɛ n wu fane.

9 Mɛ kabwaare-kule sa fane mu ɪ gye ye, fane kebiti mu nu fan su mu ki nye akɔ tii su, ke fan dan fane kinyi ye kase kunu kutɔ kumaa to,

10 saamu fɛn nye taale bu kutɔ mu nu ki burɔn kyun su yege ineesi ye asɔn pwusa ku man bu fane n-yu su naa fuɔ Krisito kɔba mu.

11 Ke fane kakyɔna to awaasa kpini i kyiigi lu Yesu Krisito su waa ɔdan, ke ɪ taa bunyaa ye ayɔn-bi sa lbwaare.

Pɔɔli kitii obu mu ɪ yege nu Asɔn danbrasa mu ɪ yeige

12 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n biti fan bu fɛɛ, kutɔ mu nu ki tu mɛ mu, ɪ yege nu asɔn danbrasa mu yeige kpee ansi to.

13 Lu kanɔn su mu, owura-kpa akunpu mu kpini ye ɔkumaa mu nu ɔ bu nfu mu, ba bu fɛɛ ba maa tii mɛ obu lu n maa gye Krisito kɔnye mu su.

- 14 Kpali ba maa tii me obu su mu, i yegbe Krisito akoolo-gyipu gaalaagaa ba yile kinyin to bee towe asin danbirasa mu, yegbe ba man su kufuu.
- 15 Nu i gye kesintin nin fee aku lu kayu basa ye kolu biti mu nu ba su me su, nu ba su bee towe asin lu Krisito su, amaa aku bure ba taa nfeere danbirasa nin bee towe Krisito asin mu.
- 16 Ba mee bamu bure, kebiti su nu bee waa kanin, lu fee be nyi lbwaare maa taa asin danbirasa mu kukun waa me abaa to.
- 17 Amaa aku bure, bee ku bee biti bamu nkun lee su nu bee towe, man gye nfeere danbirasa su, be nyi fee bee waa kanin nin ke me awurufo i lonjo tii su yegbe n tii obu.
- 18 Imu su mine i tiri? Kuto mu nu ki tiri i gye fee, nu nfeere libi nu ba su oo, abee kesintin to nin oo, okpa kumaa anumu su mu, ba towe Krisito asin mu. Nu lu unumu su nu mi ansi i gyii. Nu n biti n kyaga su gyii mi ansi,
- 19 Lu fee n nyi lu fane kabwaare-kule to ye Yesu Krisito Kayaayu Kyurekyure mu nkyeto su mu, asin mu nu i tu me mu, ii biti i yegbe n nye me n-yu lu imu to.
- 20 Me kpire ye tamaa mu nu n su i gye fee, n mee ye n waa kuto mu nu kii gyila me ipeeli, amaa n yile kinyin to, saamu, lewu to nin oo, nkpa to nin oo, lu nbunbu ye saja kumaa, asa ba bunyaa Krisito lu me su.
- 21 Lu fee mee me bure, n maa te nkpa to fale mu, n te sa Krisito, nu n kan wu mozo nin, u gye tonjo sa me.
- 22 Amaa nu n kan n san n te nkpa to mu, n taale waa kusun danbirasa. Imu su nkpa nin oo, lewu nin oo, n man n nyi kumu nu n lee.
- 23 N sii n kyole imu anyo nsana. Me kpire to n gye fee n lu kase su nfu, ke n naa kyina Krisito ase, imu i bo.
- 24 Amaa n maa san n te kase su fale mu, imu buron sa fane.
- 25 N maa koolo unumu gyii mu, n nyi fee n biti n baa n bu to, ke n kyaga su kyina ye fane kpini, ke i kpiya fane ansi to, ke fane nkolo i fuuli fane kikoolo-gyii to.
- 26 Saamu, me kbula ba kyina fane ase mu, bola me su mu, fane ansi ii biti i gyii Krisito Yesu to tii su.
- 27 Nu kuto mu nu ki tiri i gye fee, fan yegbe fane kakyina to awaasa imaa asin danbirasa lu Yesu Krisito su kanan mu nu i kaapu mu, i waa kukulun. Saamu n kan bu fane ase oo, n man bu fane ase oo, n biti n nu fee fan yile to kenken kono kulun to, nu fan su nfeere kulun fen payi ansi lu asin danbirasa mu kikoolo-gyii su.
- 28 Nu n biti n bila nu ye fan man sile fane dun ana okpa kumaa su. Nu unumu ii biti u kaapu bamu fee bee biti ba wu muuri, ke fane bure fan nye kamolige, lu fee lbwaare u yegbe nu unumu i ba kanin.

²⁹ Lu fɛɛ man gye ye lbwaare sa fane okpa ye fan ba koolɛ Krisito gyii nkun, amaa awurufɔ kigyii lu mu su gbaa tii su.

³⁰ Nbuibu fan ba tii mɛ su kolu mu to, fɛɛ kanan mu nu fan daa kyina wu n maa ko mu, kanin kolu kulun maɲa nu n san n ko fale.

Filipi 2

Fan biya n-yu kase fɛɛ Krisito

¹ Fɛɛ nu fane abaa i man yoo lu fan maa bu Krisito to su mu, nu kebiti mu nu o su sa fane su nu fane nkolo ii fuuli fane mu, nu fan naa lbwaare Kayaayu mu fan su kono kulun mu, nu fan su kebiti ye kuwɛɛ kuwu sa abaa mu,

² kanin bure fan yege nu mi ansi i gyii naa lowe kyɛkyɛɛ, fɛɛ fan maa su nfɛɛɛ kulun ye kebiti kulun ye nu fan yle kuto kulun su.

³ Fan man waa kuto ku biti fane nkun lɛɛ abɛɛ fan waa fane n-yu alala-sin to, amaa fan biya fane n-yu kase, ke fan fe nfɛɛɛ fɛɛ fane burisa ana ba kyɔ fane.

⁴ Fane okumaa numu o man ku biti kuto mu nu ku kye mu nkun to, amaa kuto mu nu ku kye okumaa numu to.

⁵ I dagaa fane nfɛɛɛ u baa i du fɛɛ Krisito Yesu lɛɛ mu.

⁶ Krisito maa gye lbwaare kedubi fale gbaa mu, o man yle kumu su kita to fɛɛ maa lbwaare ba gye kyɛkyɛɛ.

⁷ Amaa o waa mu n-yu fɛɛ o man gye sehn, nu o waa mu n-yu kinyɛ, nu o be biliɲi nyimisa, nu ba wu mu maa gye nyimisa,

⁸ o biya mu n-yu kase nye kusuu-nu sa lbwaare naa fuu lewu to, halu oyu laasa su lewu.

⁹ Lu inumu su mu lbwaare kusaa mu naa kyina susu opula kpare, nu o sa mu kitu mu nu ki kyɔ atu kpini,

¹⁰ ke nyimisa ye kuto kumaa mu nu ki bu susu ye kase su ye kamande to kpini, ba muɲa sun Yesu kitu,

¹¹ ke okumaa numu o bugi kono lɛɛ towe ye, Yesu Krisito i gye Onyirpe mu, ke bunyaa o baa o gye Ose lbwaare lɛɛ.

Fan ɲalige fɛɛ akyikpebi dulinyaa to

¹² Imu su mɛ kyemine ana danbirasa, fɛɛ kanan mu nu n bu fane ase nu fan nu sa mɛ saɲa kumaa mu, halu nu n man bu fane ase gbaa mu, fan waa kanin tii su gaa. Fan taa beereɛ sa lbwaare ke fan sile mu ke fan sun kamolige mu nu fan nye mu kusun naa lowe.

¹³ Lu fɛɛ lbwaare i gye omu nu ɛɛ waa kusun fane to saɲa kumaa, nu ɛɛ yege nu fen waa mu kokolo biti ye kuto mu nu o yle su.

- 14 Kuto kumaa mu nu fen waa mu, fan man kolte abee fan gyii abaa umore.
- 15 Saamu fane n-yu i mee nye asin pwusa ye ineesi iku, yegge fan gye lbwaare mu-bii ana mu nu fan man su alibi ku, nu fan su fan te ye nfere libi wuya ana ye asun libi awaapu. Nu i dagaa fan maa njalge su bamu to fee akyikpebi mu nu i bu susu u njalge mu,
- 16 fee fan maa su asin mu nu u sa nkpa fen sa bamu fale. Nu fan kan waa kanin mu, ii biti i yegge ke n nye kaapu me n-yu kake mu nu Krisito ii biti o bwii ba mu, ke i kaapu fee me kikan n-yu ye kipayi ansi waa kusun fane to mu, i man waa kyan.
- 17 Fane kikole Onyirpe mu gyii ye kusun sa mu mu, du nin fee saraga sa mu, halu nu bee biti ba kyeege me nkalan wurge tii waa saraga mu su, ii biti i waa me okon gaa ke n maa fane ansi i gyii.
- 18 Imu su i dagaa fane gbaa fane i waa fane okon, ke maa fane ansi i gyii.

Pool sun Timoti maa Epafuroditu kpee Filipi abi ase

- 19 Nu i gye Onyirpe Yesu kebiti to mu, n su tamaa fee i mee ye i kyere n biti n sun Timoti fane ase, ke n nye nu fane su ke me kokolo o nye de me.
- 20 N man bila n su oku fee mu, nu fane kbaabuto asin i tiri mu.
- 21 Lu fee asansa mu kpini bamu lee nkun nu bee biti, man gye imu nu i gye Yesu Krisito lee.
- 22 Amaa fane gbaa-gbaa fan nyi kanan mu nu Timoti lee mu daa kaapu, lu fee o tii me su nu an sun asin danbirasa kusun mu, fee ose ye obii.
- 23 Imu su, n su tamaa fee nu n dan nye wu kanan mu nu ii kpee su u sa me mu, n biti n sun mu fane ase.
- 24 Nu n su tamaa Onyirpe to fee, i mee ye i kyere n gbaa-gbaa me n biti n ba fane ase.
- 25 Amaa n fe nfere fee ii tiri fee, n bwii sun ane birsa Epafuroditu fane ase. N maa mu an buga an waa kusun, nu an ko an kun asin danbirasa fane ase. Nu mu i bila o gye fane kaboo mu nu fan sun, nu o ba kye me to imu nu i tiri me mu.
- 26 I gyugyuu mu ye o wu fane kpini, nu mu kokolo ki nyita mu, lu fee fan maa nu ye ee lo su mu.
- 27 I gye kesintin fee o lo, halu i san gberere o wu. Amaa lbwaare wu mu kuwee nu man gye mu nkun, amaa ye ngbaa me, nu o yegge nu n man boota to tii su.
- 28 Imu su i gyugyuu me gaa fee n sun mu fane ase. Saamu, nu fan kan bila wu mu mu, ke i waa fane okon tii su, ke me kiboota to mu i luwe.
- 29 Imu su fan taa kensi-gyii kole mu abaa anyo fee maa gye fane birsa okole-gyipu Onyirpe Yesu to mu. Fan taa beree sa asa fee mu kudubi,

³⁰ Lu fɛɛ ɪ san gbɛrɛɛ o wu kpali Krisito kusun mu su, nu ɔ taa mu nkpa taga apu, kye mɛ tɔ lu nkyɛtɔ mu nu fan man taale kye mɛ tɔ mu.

Filipi 3

Kɪbu Krisito ɪ biya ikpa kigyigi lbwaare ase

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, umu nu ɪ san mu ɪ gye ye, fane ansi i gyii lu fan maa waa kukulɔn ye Onyiripe Yesu su mu! Nu ɪ man gye asin tɔrɔɔsa sa mɛ fɛɛ n maa bila n kyurɔɔ atɔ kulɔn manja n sa fane, amaa ɪ gye nkyɛtɔ sa fane nin.

² Fan ku ye ɔdan lu asa mu nu be du fɛɛ igyoonɔ nu ba gye alibi awaapu, nu ba yile kayu-wule kitin su.

³ Lu fɛɛ anɛ mu nu an bɔla lbwaare Kayaayu mu su an sun mu, nu an kaapu anɛ n-yu lu anɛ kiwaa kukulɔn ye Krisito Yesu su mu, anɛ nu ba tɪɪ iduu kesintin tɔ mu. Nu a man taa anɛ n-yu tɔv kayu-wule kitin su.

⁴ Naafɔɔ ngbaa mɛ n su ɔkpa n taa mɛ n-yu tɔv kanin awaasa su. Nu ɔku kan ɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɔ su ɔkpa ɔ taa mu n-yu tɔv kayu-wule kitin su mu, naafɔɔ mɛ ɪ su ɔkpa n kyɔ mu.

⁵ Ba tin mɛ oduu kake buruwasapu, nu n gye Israyi obii nin, nu n lu Bengyamin kebunɔ, nu n gye Hibriwu obii gbaa-gbaa, nu taa lu nbara mu kibuu su mu, n kyina n gye Farasii nin,

⁶ nu lu mɛ n-yu kikpan Gyiwu kabwaare-sun tɔ mu, n nyanla Krisito kubu-kubu mu, nu lu ɔku kinye ikpa kigyigi lu Gyiwu nbara mu kibuu su mu, n man su kilibi umu tɔ.

⁷ Amaa kuto kumaa mu nu n daa ku fɛɛ ɪ gye tɔnɔ sa mɛ mu, nbunbu bire lu Yesu Krisito su mu, ɪ man bila ɪ gye sehn mɛ ase.

⁸ Man gye umu nkun, kuto kumaa numu gye mɛ ase fɛɛ atɔ fɔyisa, lu fɛɛ umu nu ɪ gye atɔ kpare sa mɛ mu, ɪ gye n ba bu Mɛ-Nyiripe Yesu Krisito. Lu Krisito su mu n pan kuto kumaa, nu n ku umu fɛɛ kigyaaakpa su atɔ, ke n nye-nye Krisito.

⁹ Saamu, n waa kukulɔn ye mu kakpaa, yege n man bila n su n gbaa-gbaa mɛ ikpa kikyigi lu nbara mu kibuu su, amaa ikpa kikyigi mu nu ɪ bɔla kikɔɔle Krisito gyii su. Nu ikpa kikyigi numu, mu nu ɪ lu lbwaare ase mu, gyan kikɔɔle-gyii su nin.

¹⁰ Nu kuto mu nu n biti ɪ gye fɛɛ, n baa n nyi Krisito ye mu kelewu kyinji ɔlun mu, ke n gyii mu awurufɔ mu iku, ke n ba waa fɛɛ n wu buga ye mu,

¹¹ saamu ɪ waa nene lbwaare ɪ nye kyinji ngbaa mɛ lu alewupu tɔ, ba nkpa tɔ.

Pɔɔli kikpan n-yu kabwaare-sun tɔ

- 12 N mɛɛ kaapu nin fɛɛ n tɛɛ nyɛ umu abɛɛ n tɛɛ wɔla waa kyɛkyɛɛ naa luwɛ. Amaa n kpan mɛ n-yu kɛ n kitaa kutɔ mu nu Krisito Yesu tu mɛ waa mu lɛɛ mu tɔ.
- 13 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n mɛɛ fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ mɛ kɔbaa tɛɛ kitaa umu. Amaa kutɔ kulɔn mu nu n waa mu ɪ gye fɛɛ, kutɔ kumaa mu nu ki wɔla kyɔn mɛ kamaa mu, n tan kimu su, kɛ n waa aniya fuu kutɔ mu nu ki dɛ mi ansi tɔ mu.
- 14 Imu su n kpan mɛ n-yu nin n silɛ ntintin naa luwɛ, kɛ n nyɛ-nyɛ nkpa kakɛɛ mu nu lbwaarɛ bɔla Krisito Yesu su tu asa mu.
- 15 Nu anɛ mu nu an dan kɔkɔlɛ-gyii mu tɔ mu kpini, ɪ dagaa a maa su nfɛɛrɛ kulɔn numu. Amaa nu fanɛ akɔ bɛɛ kan bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ mu nu ɪ kwu mu, lbwaarɛ ii biti ɔ lɛɛ umu gbaa kasɛ sa fanɛ.
- 16 Nu kutɔ mu nu ki tiri ɪ gye fɛɛ, fan yɛgɛ a kitaa kɔkaapu mu nu an wɔla nyɛ mu nkun.
- 17 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, fan kasɛ mɛ awaasa tɔ, kɛ fan pɛɛsɛ bamu nu ba tɛ kakyɔna mu nu an kaapu tɔ yɔla sa fanɛ mu.
- 18 Lu fɛɛ kanan mu nu n wɔla tɔwɛ fanɛ, nu nbunbu n bila n tɔwɛ umu yɛ ansikyu gbaa, yɛ asa gaalaagaa bamu kakyɔna tɔ du nin fɛɛ ba maa kisi Krisito kelewu oyu laasa mu su asin.
- 19 Asa anumu birɛ, bamu kala ana bee biti ba muuri, nu bamu ɪto nu bee sun, nu bamu ipeeli-sin tɔ nu bɛɛ kusaa bamu n-yu. Nu bamu nfɛɛrɛ ɪ gyan dulinyaa ato wulɛ nkun su nin.
- 20 Amaa anɛnɛ birɛ, anɛ ayɛ bu susu nin. Nu ɪ gyugyuu anɛ an gyoo anɛ Omɔlɔgɛpu, Onyɔrɔpɛ Yesu Krisito mu nu ee biti ɔ lu tɔtɔ ba mu.
- 21 Nu ɔ kan ba mu, ee biti ɔ kyɛgɛ anɛ n-yu-wulɛ mu nu ii wu falɛ, kɛ ɔ waa umu fɛɛ mu gbaa-gbaa kayu-wulɛ mu nu ki su bunyaa mu. Olun mu nu ɔ su nu ɛɛ taalɛ ɛɛ yɛgɛ kutɔ kumaa ki baa ki bu mu kasɛ mu, nu ee biti ɔ taa waa kanin.

Filipi 4

1 Imu su mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana mu nu n biti fanɛ asin gaa mu, n biti kuwu fanɛ. Fanɛ su nu mi ansi ɪ gyii nu n nyɛ kitu. Mɛ kyɛmine ana danbrasa, fan yɔlɛ Onyɔrɔpɛ mu tɔ kenken kanin.

Asin kaapusa laalaalowɛ

- 2 N kulɛ Yuwodiya maa Sintike fɛɛ ba maa gye Onyɔrɔpɛ asa falɛ su mu, ba tɔwɛ kyula abaa.
- 3 Nu n kulɛ ngbaa fu mɛ birɔsa kusun ɔwaa pu kesintin tɔ, fɛɛ fu kyɛ kanin akyyu anyɔ mu tɔ. Lu fɛɛ ba kyɛ mɛ tɔ asin danbrasa kusun mu ki yɛlɔgɛ tɔ. Akyyu numu maa Kelementi yɛ mɛ tɔmaa ana asunpu kpini mu nu bamu atu ɪ bu lbwaarɛ nkpa ɔwulɛ mu tɔ mu, ba kyɔ mɛ tɔ gaa.

- 4 Fan yegɛ fanɛ ansi i gyii saɲa kumaa, fɛɛ fan maa gye Ōnyirɛ lɛɛ mu, n bila n pula tɔ ye, fan yegɛ fanɛ ansi i gyii!
- 5 Fan yegɛ ɔkumaa o wu fanɛ kanan mu nu fen du bwahn. Lu fɛɛ Ōnyirɛ kiba mu ki tiri tɔ.
- 6 Fan man yiyɛɛ lu kuto ku su, amaa kuto kumaa tɔ mu, fen kule kabwaare kule fwaala lbwaare ke fen taa fanɛ asin tirisa kpini tuu mu ansi tɔ.
- 7 Saamu, lbwaare ii biti ɔ sa fanɛ mu kayu yuuli gaa mu nu nyimisa mɛɛ taale nu kase, ke ki kun fanɛ nkolo ye fanɛ nfɛɛɛ fɛɛ fan maa koolɛ Krisito Yesu gyii mu.
- 8 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, mɛ asin laalaaluwe t gye ye, fan yegɛ fanɛ nfɛɛɛ t baa t gyan kuto mu nu ki gye kesintin su, ye kuto mu nu ki su bɛɛɛɛ, ye kuto mu nu ki de ɔkpa, ye kuto mu nu ki man su ineesi, ye kuto mu nu ki su kebiti, ye kuto mu nu ansi ii gyii su. Nu kuto ku ki kan ki burɔn gaa abɛɛ ki su kiyin mu, fale ato inimu nu fen fe imu nfɛɛɛɛ.
- 9 Fan waa kuto kumaa mu nu fan bila abɛɛ fan nye lu mɛ ase, abɛɛ fan nu abɛɛ fan wu n maa waa, ke lbwaare kayu yuuli wuya mu ɔ baa ɔ bu fanɛ ase.

Pɔɔli afwaala lu nkɛɛ mu su

- 10 Lu n maa gye Ōnyirɛ lɛɛ su mu, mi ansi i gyii gaa, fɛɛ nbunbu nɛmu bire fan bila kaapu fɛɛ mɛ asin i tiri fanɛ. Nu kesintin tɔ n nyi mɛ asin t maa tiri fanɛ, amaa ɔkpa nu fan man nye ke fan kaapu fɛɛ mɛ asin i tiri fanɛ.
- 11 Man gye ye mɛ n-yu t kita mɛ su nu n tɔwe kanin, lu fɛɛ n bila ɔkpa kumaa su fɛɛ imu nu n su mu t kukwe mɛ.
- 12 Nu n nyi kuto mu nu ki tiri kakyina tɔ, nu n bila n nyi kuto mu nu kanye kukyo tɔ gbaa du. N bila imu ɔkpa kumaa su, imu su saɲa kumaa ye katɛn kumaa imu nu n su mu t kukwe mɛ. Halu n nye gyii nɛmɛ abɛɛ n naa akun, halu n su naa bansu abɛɛ n man su gbaa mu t kukwe mɛ.
- 13 N taale waa kuto kumaa nɛmu lu olon mu nu Krisito u sa mɛ mu su.
- 14 Amaa fan waa kusun gaa fɛɛ fan maa kye mɛ tɔ saɲa mu nu n bu awurufɔ tɔ mu.
- 15 Fanɛ Filipi abi gbaa fan nyi danbrasa fɛɛ, saɲa mu nu n piili asin danbrasa katɔwe Masedoniya ɔsuwule su, nu n lu fanɛ ase tuto mu, Krisito kubu ku man kɛɛ mɛ afulee lu kusee mu nu ba nye mu su, amɔɔ fanɛ nkun.
- 16 Halu saɲa mu nu n bu Tesalonika kade tɔ nu i tiri mɛ mu, fan kye mɛ tɔ afulee ulu kananku.
- 17 Man gye fɛɛ nkɛɛ nu n dan n ku n biti lu fanɛ ase su nu n tɔwe kanin, amaa n biti fɛɛ lbwaare ɔ taa agyaga tii fanɛ awaasa danbrasa kukɔka mu su.
- 18 Nu n tɛɛ nye kuto kumaa mu nu ii tiri mɛ mu, halu naa ban kanan mu nu n biti mu gbaa su, lu fɛɛ ato mu nu fan taa sa Epafuroditu ye ɔ biya mɛ mu i loo mɛ abaa tɔ. Ato mu i du fɛɛ saraga ato liifensa mu nu ba taa lɛɛ saraga sa lbwaare, nu ɔ koolɛ imu, nu t bola mu ansi.

19 Mɛ lbwaare, lu mu ato kpare damante mu to mu, ee biti o sa fane kuto kumaa mu nu kii tiri fane lu fan maa gye Krisito Yesu lee su.

20 Bunyaa o baa o gye ane-Se lbwaare lee kakpaa-kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalowe

21 N fwaala lbwaare osa kumaa mu nu o gye Krisito Yesu lee mu. Krisito abi mu nu ba bu me ase nfu gbaa bee fwaala fane.

22 lbwaare asa kpini mu nu ba bu nfu mu bee fwaala fane, fonfon bamu nu ba bu Roma abi Owura lala kikapara su mu.

23 Onyirpe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane kpini ase. Amen!

Kolose

Kolose 1

Afwaala

- 1** Me, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, ye ane birisa Timoti i kyuroɔ ɔwule nimu.
- 2** An kyuroɔ an sa fane lbwaare asa, mu nu fan gye ane birisa ana nu fan kɔɔle Krisito gyii, nu fan bu Kolose kade to mu. An kule ane-Se lbwaare fee mu kabwaala ye keyuula i baa i bu fane ase.

Pɔɔli afwaala ye kabwaare-kule

- 3** Saja kumaa nu an kule kabwaare kule an sa fane mu, an fwaala lbwaare, ane-Nyirpe Yesu Krisito Mu-Se.
- 4** Lu fee an nu kanan mu nu fan kɔɔle Krisito Yesu gyii, ye kebiti mu nu fan su sa lbwaare asa kpini mu.
- 5** Saja mu nu kesintin asin mu nu i gye asin danbirasa mu gyankpaa ba fane ase mu, fan nu tamaa mu nu i su. Imu su fane kɔɔle-gyii ye kebiti mu gyan kanin tamaa, mu nu lbwaare taa yla sa fane susu.
- 6** Dulinya nimu kpini to mu, asin danbirasa mu u soyi abi, yegɛ u yelge fee kanan mu nu i waa fane to, lu kake mu nu fan nu asin danbirasa mu, nu fan nu lbwaare kabwaala mu kase kesintin to.
- 7** Epafarasi, ane birisa Krisito kyaafole kesintin to mu, i ba yile ane ayaa to towe fane lbwaare kabwaala mu asin,
- 8** nu mu i towe ane kebiti mu nu lbwaare Kayaayu mu sa fane.
- 9** Lu inumu su, lu kake mu nu an nu fane su mu, a man yegɛ kɔɔle lbwaare sa fane. An kule lbwaare ye ɔ sa fane kanyaasin ye kase kunu bola Kayaayu mu su, ke i yegɛ fan taale bu mu kebiti mu.
- 10** Nu an kule lbwaare kanin nin ke i yegɛ fan kyina kakyina mu nu Onyirpe mu ii biti, nu ii gyii mu ansi ɔkpa kumaa nimu su, ke fane kɔɔle i biya adanbirasa ke fan dan lbwaare kinyi to.
- 11** An kule lbwaare ye ɔ sa fane ɔlun kpare lu mu bunyaa ɔlun mu to, saamu fen nye-nye kenyiita ye nkolo yile to. Fan yegɛ fane ansi i gyii,
- 12** ke fan taa afwaala sa lbwaare mu nu ɔ yegɛ nu fan dagaa mu kuwura-gyii kɔɔle mu to npatye mu nu ɔ su ee sa mu asa mu.
- 13** Lu fee mu i molge ane lu kitenbiri ɔlun mu to, nu ɔ taa ane ba mu-Bii bitisa mu kuwura-gyii to.
- 14** Mu i molge ane, nu lbwaare taa ane alibi kee ane.

Krisito kyo kuto kumaa nimo

- 15 Ibwaare mu nu oku man putu wu mu mu, mu kudubi i gye Krisito Yesu, lbwaare mu-bii mu, nu o bu to poyi nu lbwaare tuu kuto kumaa.
- 16 Lu fee lbwaare bola mu su nin tuu kuto kumaa, susu ato ye kase su ato, imu nu an wu ye ansi ye imu nu a mee wu ye ansi, awuragya, ye n-yaayu libi, ye awuragyipu ye alulunpu. Mu su nu lbwaare bola tuu kuto kumaa, nu o taa imu kpini waa mu abaa to.
- 17 O bu to poyi nu lbwaare tuu kuto kumaa nimo, nu mu kipire su nu kuto kumaa ki bu to kyekyee.
- 18 Nu mu i gye kumu sa mu kubu mu kpini, fee kanan mu nu kumu gye sa kayu-wule mu. Nu mu i yege nu kayu-wule mu su nkpa, ye ogyankpaapu mu nu o kyinji lu lewu to, ke o baa o gye ogyankpaapu kuto kumaa nimo to.
- 19 Lu fee i gye lbwaare kipire nin fee mu kedubi mu kpini i baa i bu mu-bii mu to.
- 20 Mu-Bii Yesu kelewu oyu laasa mu su, ye nkalan mu nu o kyeege mu su, nu lbwaare bola su taa loho susu ye kase su ato mu kpini ye mu nsana.
- 21 Saja ku to mu, naafoo fane kamaa nu fan taa kaapu lbwaare, nu lu fane alibi su mu fan kisi mu fane nkolo to.
- 22 Amaa nbunbu bure, lbwaare bola Krisito mu nu o be bilinji nyimisa nu o wu mu su, loho fanaa mu nsana. O waa inimu ke fan ba waa asa kyirekyire, yege fan man su ineesi ye asin pwusa ku lbwaare ase,
- 23 nu fan kan kyaga su koolo Krisito gyii, nu fan yile to kenken nu fan man kyeege lu tamaa mu nu fan su lu asin danbrasa mu to mu. Asin danbrasa mana nu fan nu, nu ba towe sa oja kumaa nimo kase su, nu me, Pooi n baa n gye kusun mu osunpu fale.

Pooi kusun sa Krisito kubu mu

- 24 Nbunbu mi ansi i gyii fee n man gyii awurufo sa fane. Lu fee me awurufo to mu, ngbaa me n wu Krisito awurufo mu nu i san mu sa mu asa, mu nu ba gye mu kubu kpini mu.
- 25 Ibwaare waa me Krisito kubu mu kyaafole, nu o sun me ye n ba waa mu kusun. Kusun mu i gye ye n lee mu asin mu kpini kase sa fane.
- 26 Asin baalasa mu nu lbwaare man lee imu ifuli sa didaa abi, amaa nbunbu bure o lee imu kaapu mu asa.
- 27 I gye lbwaare kipire to fee o lee asin baalasa mu nu i gye bunyaa asin mu kaapu ndendemande asa kpini. Asin baalasa mu i gye ye Krisito maa bu fane to mu, fan su tamaa ye bunyaa lu lbwaare ase.

28 An taa kanyaasin mu nu lbwaare sa ane mu an towe abwaaresin, nu an da okumaa nimo kumu to, yege an kaapu okumaa nimo ke a taa mu waa lbwaare abaa to fee o nye dan kikoolo Krisito gyii mu to kyekyee.

29 Inimu su nu n taa olon mu nu Krisito sa me nu ii sun kusun me to mu, n kpan me n-yu n sun mu.

Kolose 2

1 N biti fan wu kanan mu nu n moa me n-yu gaa n sa fane, ye bamu nu ba bu Lawodisiya kade to ye bamu nu ba man puta wu me ye ansi mu.

2 N waa inimu ke i waa fane kpini olon to, ke fan taa kebiti waa konko kulon. Fale su mu, fen biti fan nu asin kumaa nimo kyekyee naa lwe, ke i yege fan bu lbwaare asin baalasa mu, umu i gye Krisito gbaa-gbaa mu.

3 Mu nkun to nu kanyaasin ye kinyi lu lbwaare su kpini baala.

4 N towe fane inimu nin ke oku o man nye taa konko to kon asin pupwe ku ba pina fane.

5 Halu n maa man bu fane ase fale gbaa mu, me nfeere i gyan fane su, nu i waa me okon n maa nu fee fen waa umu nu i dagaa, nu fen su kikoolo Krisito gyii mu to kenken.

Krisito to nu an nye ane n-yu

6 Imu su, fee fan maa tee koolo Krisito Yesu fee mu i gye fane-Nyirpe mu, fan kyina ye mu kanin.

7 Ke fan nye ilin yle mu to ke fan dan, ke fane kikoolo-gyii Krisito to mu i waa olon tii su fee kanan mu nu ba kaapu fane mu. Ke fan taa afwaala sa lbwaare gaa.

8 Fan baa fan da su ke fan man yege aku ba taa nyimisa kanyaasin ye antnesa pina fane bilihi bamu anye. Lu fee bamu kikaapu mu gye anaana-to ye dulinyaa nimo to n-yaayu libi lee nin, nu i man lu Krisito ase.

9 Lu fee Krisito Yesu to nu lbwaare laalaamuu mu kpini bu,

10 nu fan naa Krisito kwaa kukulun su mu, fan nye mu nkpa nimo lwe kyekyee. Mu i gye kumu sa awura ye alonpo kpini.

11 Fan naa Krisito kwaa kukulun su mu, i waa nin fee Krisito maa tije fane iduu mu, nu man gye nyimisa i taa abaa tije fane. Krisito kitije fane iduu mu, i kaapu nin fee o lee fane lu alibi olon mu nu i bu fane nkolo to mu.

12 Ba maa gye fane lbwaare kekyugyee mu, i du nin fee ba maa pula fane tii Krisito su, nu ba bla kyijhi fane tii mu su ba nkpa to mu. Lu fee fan koolo lbwaare olon mu nu o taa kyijhi mu ba nkpa to mu gyii.

13 Fan kyina fan du nin fee alewupu mu lbwaare ase lu fane alibi, ye fane kiman bu lbwaare nbara su. Amaa lbwaare kyijhi fane tii Krisito su ba nkpa to. Nu lbwaare taa ane alibi kpini kee ane,

- 14 Nu ɔ kpayi kupwe mu nu ba kyɔɔ yla lu ane kɔman buu nbara mu su mu. ɔ fɛɛ umu nu i du nin fɛɛ ba da umu tii Krisito su mata oyu laasa mu su.
- 15 Nu lbwaare bola Krisito kelewu oyu laasa mu kɔɔle n-yaayu libi ye alɔnpu mu ɔlɔn kpini, nu ɔ njaabaa bamu sakyo to kaapu fɛɛ o gyii bamu su.
- 16 Imu su fan man yege ɔku o bun fane kupwe lu ato mu nu fen gyii abee fen nuu mu su, abee fan maa mee gyii kesu kɔno ku ye ɔbwaayi pupwe kake gyankpaasa abee Gyiwu abi kake futeɛsa ake kensi-gyii.
- 17 Inumu i gye sinkaala sa ato gbaa-gbaa mu nu ii biti i ba mu. Nu ato gbaa-gbaa manja i gye Krisito nin.
- 18 Imu su fan man kan yege ɔku o bun fane kupwe towe ye fan man dagaa kukɔka mu, lu fan maa man biya fane n-yu kase nu fan mee sun lbwaare nɔɔ fɛɛ mu mu. Kanin ɔsa manja u towe ye ɔ nye ansi su kilɛɛkaapu mu, amaa nyimisa nfeere nu ɔ su ee waa alala-sin kanin.
- 19 Nu ɔ man bila taa mu n-yu tii Krisito mu nu ɔ gye kumu mu sa kayu-wule mu kpini. Nu Krisito u yege nu kayu-wule mu kpini ku nye ɔlɔn, ikyini ye ikyagakpa mu kpini buga kita aaba, nu u dan kanan mu nu lbwaare ii biti.
- 20 Lu fan maa wu tii Krisito su nu fan barige fane n-yu lu dulinyaa numu ato kaapusa to fale mu, mine i waa su nu fan san fan bu kakyina didaa mu to nu fan buu umu ikpa?
- 21 Kanin akaapusa mu aku i gye ye, “Fan man kita kinumu to! Fan man gyii unumu! Fan man mata unumu!”
- 22 Ato kisisa mu kpini ii biti i ba kyun. Lu fɛɛ i gye dulinyaa numu to asa kikaapu nin.
- 23 Kanin nbara mu du nin fɛɛ kanyaasin maa bu umu to mu, fɛɛ kanan mu nu bee kpan bamu n-yu bee waa fɛɛ ba maa sun lbwaare nɔɔ gaa mu, nu bee pina ye bee biya bamu n-yu kase, nu bee waa bamu kayu-wule awurufɔ. Amaa unumu kpini mee kye bamu to ke ba yege alibi kiwaa.

Kolose 3

Krisito abuupu kakyina to nbara

- 1 Lu lbwaare maa kyinji fane tii Krisito su ba nkpa to su mu, fan taa fane nkolo gyaga susu ato su, katin mu nu Krisito te kuwura-gya su lbwaare gyisa su mu.
- 2 Fan taa fane nfeere gyaga susu ato su, man gye kase su ato su.
- 3 Lu fɛɛ fan wu sa fane kakyina didaa mu, nu nbunbu fane nkpa i baala tii Krisito su lbwaare ase.
- 4 Nu Krisito mu nu ɔ gye fane nkpa kan lu ifuli mu, fane gbaa fane fen biti fan lu ifuli ye mu bunyaa mu.

- 5 Imu su fan lee fane n-yu lu kase su kibaabuto libi kumaa numu to, fee abawule kebiti, ye agyaga-sin, ye kanyin ye kakyu biti kayelge, ye onsi-payi libi, ye me nkun n nye mu nu i gye kusun idakpa mu.
- 6 Lu unumu su mu lbwaare agbu lala mu i bu okpa u ba.
- 7 Naafoo kanin nu fan kyina fen waa, nu alibi mu ii gyii fane su.
- 8 Amaa nbunbu bure, n towe fane ye fan lee fane n-yu lu fale ato numu kpini to, fee agbu ye agbu libi, ye kekisi ye nyimisa kitu-nyita ye ntowe gyaga mu nu u lu fane nno to.
- 9 Fan man tin antnesa sa abaa, lu fan maa lee fane kibaabuto didaa ye umu awaasa libi tuu mu.
- 10 Nbunbu ane okumaa numu biliji nyimisa pupwe nin, nu fan baa fan du fee fane otupu lbwaare mu, ke fan ba bu mu danbirasa.
- 11 Lu kibaabuto pupwe numu su mu, i man bila i tiri fee oku gye Giriki obii abee Gyiwu obii, abee bamu nu ba tin iduu abee bamu nu ba man tin iduu. I man tiri fee oku gye ofo kyilim abee oku ansi i man bugi, abee oku gye kinye abee oku man gye kinye, amaa umu nu i tiri mu i gye ye Krisito i gye kuto kumaa, nu mu i bu akool-gyipu kpini to.
- 12 Kanin su fee lbwaare maa tu fane ba waa mu asa kyirekyire, nu o su kebiti sa fane mu, fan taa kowee kuwu, ye kidanbirasa kiwaa, ye n-yu kase kibiya, ye bwahn kiwaa ye kenyiita bun fee kaale.
- 13 Nu fane burisa kan waa fane alibi mu, fan kpala umu su, ke fan taa alibi kee abaa. Fan taa kee fee kanan mu nu Onyirpe taa kee fane mu.
- 14 Nu unumu kpini kumu i gye kinye kebiti sa abaa, kumu u bute umu kpini buga waa konn kulun kyeekeye.
- 15 Lu fan maa gye kayu-wule kulun abi su mu, lbwaare tu fane ba waa Krisito keyuula mu to. Imu su fan yegge keyuula mu ki gyii kuwura fane nkolo to. Fan taa afwaala sa lbwaare.
- 16 Fan yegge Krisito asin mu i kyina fane to gaa. Fan taa kanyaasin kaapu abaa ke fan da abaa amu to. Fan taa Asinkyan ylasa mu ulun ye abwaaresin ulun ye Kayaayu kilikkaapu ulun fwaala lbwaare lu fane nkolo to.
- 17 Nu kuto kumaa mu nu fen waa abee fen towe mu, fan waa umu kpini Onyirpe Yesu kitu to su, ke fan bola mu su taa afwaala sa Ose lbwaare.

Krisito abuupu kikpaara su nbara

- 18 Akyu-kilipu, fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana, kanin i dagaa Krisito okyu maa waa.
- 19 Anyun-kilipu, fan nye kebiti sa fane-ka ana ke fan man nmanyan bamu.

20 Nbi, fan nu sa fane akugerev kuto kumaa numu to, lu fee unumu ii gyii Onyirpe Yesu mu ansi.

21 Akugerev fan man waa fane-bii ana agbu, man gye kanin bamu abaa ii biti i yoo.

22 Anye, fan nu sa fane-nyirpe ana mu nu ba bu kase su nfu mu kuto kumaa numu to. Man gye saha mu nu bamu ansi i gyan fane su mu nkun nu fan waa, ke fan nye kowe kuwu lu bamu ase. Amaa fan nu sa bamu kesintin to lu fane nkolo to, lu Onyirpe mu beere su.

23 Kuto kumaa mu nu fen waa mu, fan taa fane nkolo kpini waa umu fee fan maa waa umu fen sa Onyirpe mu, nu man gye asa,

24 fee fan nyi fan maa biti fan nye kukoka mu nu Onyirpe taa yla mu asa mu. Lu fee Krisito i gye Onyirpe gbaa-gbaa mu nu fen sun mu.

25 Okumaa mu nu o waa alibi mu alibi kukoka nu ee biti o nye, lu fee lbwaare man su nmege to.

Kolose 4

1 Kase su anyirpe, fan ku fane anye su kanan mu nu i dagaa nu i buron, lu fee fane gbaa fane fan nyi fan maa su Onyirpe susu.

Asin kaaposa mu nu i tii su

2 Fan nye saha sa kabwaare-kule saha kumaa, ke fan baa fan da su kabwaare-kule to, ke fan taa afwaala sa lbwaare.

3 Ke fan kule kabwaare-kule sa ane gbaa-gbaa ane fee, lbwaare o bugi okpa sa mu asin mu kitowe, ke a nye okpa towe asin baalasa lu Krisito su, umu su nu n tii obu fale.

4 Fan kule kabwaare-kule fee n taale n bugi to n towe asin mu kyekyee fee kanan mu nu i dagaa fee n towe mu.

5 Fan bu kanyaasin lu kanan mu nu fan kyina ye bamu nu ba man gye Krisito abupu mu, nu okpa ku kan bugi sa fane ye fan towe bamu Krisito asin mu, fan towe umu sa bamu.

6 Fan yegge fane ntowe i baa i bukon fee nfole, ke fan bu kanan mu nu fan lee kon sa okumaa mu nu o taase fane asin mu.

Afwaala laalaalowe

7 Ane burisa Tikiku danbirasa mu nu o gye kesintin obuupu ye kyaafole Onyirpe kusun to mu, ii biti o ba towe fane kanan mu nu n du nfu.

8 Inumu su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du nfu, ke o be towe saha fane nkolo to.

9 Maa ane burisa danbirasa Krisito okole-gyipu Onesimu mu nu o gye fane aye obii mu, nu n sun mu fane ase. Bamu ii biti ba towe fane asin mu nu ii kpee su nfu kpini.

- 10 Me bírɪsa Arisitako mu nu ɔ bu me ase obu tiisa to mu u fwaala fane. Kanɪn nu Banabasi mu-supu Maki gbaa u fwaala fane. N wula towe fane ye nu ɔ kan ba fane ase mu, fan ku mu su danbirasa.
- 11 Gyosuwa mu nu ba bila bee tu mu ye Gyusitusi mu gbaa u fwaala fane. Bamu nkɔn u gye Gyiwu abi mu nu ba tii me bírɪsa ana su, nu ba gye lbwaare kuwura-gyii mu to asunsunpu, nu ba kye me to ye ɔdan.
- 12 Epafarasi mu nu ɔ gye fane aye abi nu ɔ gye Yesu Krisito kɪyaafɔle mu u fwaala fane. Saɲa kumaa numu ee kule lbwaare gaa ee sa fane fee, ɔ waa fane ke fan yile to kenken, ke fan dan ke fane Krisito kɪkɔle-gyii u nye ilin gaa, ke fan waa lbwaare kebiti su.
- 13 Ngbaagbaa me n nyi kanan mu nu Epafarasi taa fane asɪn ye Lawodisiya abi ye Hirapoli abi asɪn waa mu asɪn tirisa, nu ee wu fane lewu.
- 14 Ane kyemɪne danbirasa Luka mu nu ɔ gye ɔkyepu mu, ye Demasi bee fwaala fane.
- 15 Ngbaa me n fwaala ane bírɪsa ana mu nu ba bu Lawodisiya mu, ye ɔkyu Nimfa ye Krisito kubu mu nu bee gyanje mu aye mu.
- 16 Nu ba kan kale ɔwule numu sa fane lowe mu, fan ku su ke ba kale ɔwule maɲa sa Krisito kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade to mu gbaa, ke fane gbaa fane fan kale ɔwule mu nu n kyɔrɔɔ naa sa Lawodisiya abi mu.
- 17 Fan towe Akipusi ye, “Ku su ke fu lowe kusun mu nu fu nye lu Onyɪrɪpe ase mu.”
- 18 Me Pɔɔli u taa me gbaa-gbaa me kɪbaa kyɔrɔɔ afwaala numu n sa fane. Fan man tan su fee n san n bu obu kitii to. lbwaare ɔ bwaala fane.

1 Tesalonika

1 Tesalonika 1

1 Mɛ Pɔɔli maa Silasi yɛ Timoti ɪ kyurɔɔ ɔwɔle nɪmɔ an sa fanɛ Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika mu, nu fan gye Ɔsɛ lbwaarɛ yɛ Ɔnyirɩpɛ Yesu Krisito asa mu. lbwaarɛ kabwaala yɛ kayu-yuuli ki baa ki bu fanɛ asɛ.

Tesalonika abi kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ bamu kusun danbirasa

2 Saɲa kumaa an fwaala lbwaarɛ lu fanɛ su, nu an nyinji fanɛ kpini su anɛ kabwaarɛ-kulɛ tɔ.

3 Anɛ kabwaarɛ-kulɛ sa lbwaarɛ mu nu ɔ gye anɛ-Sɛ mu, an nyinji fanɛ su kanan mu nu fan sun kusun lu fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛ kebiti mu nu fan taa waa kusun bulunsa, yɛ kanan mu nu fan nyɛ kɔkɔɔ yilɛ tɔ lu tamaa mu nu fan su anɛ-Nyirɩpɛ Yesu Krisito tɔ mu.

4 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an nyi fɛɛ lbwaarɛ kebiti su nu ɔ lɛɛ fanɛ waa mu lɛɛ.

5 Lu fɛɛ an man taa asɪn danbirasa mu ba tɔwɛ sa fanɛ kɔnɔ tɔ nkun nin. Amaa an ba tɔwɛ fanɛ asɪn mu yɛ Kayaayu Kyɩrɛkyɩrɛ mu ɔlɔn tɔ, nu ɪ yɛgɛ nu fan kɔɔlɛ asɪn mu gyii yɛ ɪ gye kesintin. Nu fan wu kakyɩna danbirasa mu nu an kyɩna yɛ fanɛ, kɛ ɪ kye fanɛ tɔ.

6 Fan kasɛ anɛ yɛ Ɔnyirɩpɛ mu awaasa tɔ, ɪmɔ su halu awurufɔ mu nu fan bu ɪmɔ tɔ gbaa mu, fan kɔɔlɛ asɪn mu yɛ kensi-gyii mu nu Kayaayu Kyɩrɛkyɩrɛ mu sa fanɛ mu.

7 ɪmɔ su akɔɔlɛ-gyipu mu nu ba bu Masedoniya yɛ Akiya mu kpini bɛɛ ku fanɛ awaasa nu bɛɛ bila ɪmɔ.

8 Nu Ɔnyirɩpɛ asɪn mu ɪ man yalagɛ lu fanɛ asɛ kpɛɛ Masedoniya yɛ Akiya nkun, amaa fanɛ lbwaarɛ kɪkɔɔlɛ-gyii asɪn mu, ɪ yalagɛ kpɛɛ katɪn kumaa nɪmɔ. Kanɪn su ɪ man daaga fɛɛ a bila tɔwɛ kutɔ ku lu ɪmɔ su.

9 Lu fɛɛ bamu gbaa-gbaa bamu bɛɛ tɔwɛ kifɔ kitaa mu nu fan kitaa anɛ. Bɛɛ tɔwɛ asa kanan mu nu fan kyɛɛgɛ lu idakpa kusun tɔ, ba sun lbwaarɛ mu nu ɔ su nkpa yɛ kesintin mu.

10 Nu bɛɛ tɔwɛ kanan mu nu fan gyoo lbwaarɛ Mu-Bii Yesu mu nu ɔ kusaa mu lu lewu tɔ, mu kibwii lu susu ba mu asɪn. Nu mu ɪ kɔɔlɛ anɛ lu lbwaarɛ agbu lala mu nu kii biti ki ba asa su mu.

1 Tesalonika 2

Pɔɔli kusun sunsa Tesalonika kadɛ tɔ

1 Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana Krisito abuupu, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ anɛ kɪba mu nu an ba fanɛ asɛ mu man waa kiyan.

- ² Pɔyɪ kɛ a ba fanɛ asɛ mu, fen nyi kanan mu Filipi abi ba saalɛ anɛ nu ba yɛgɛ nu an gyii awɔrɔfɔ. Amaa halu ba maa kusu yilɛ anɛ su gbaa mu, lbwaarɛ kye anɛ tɔ nu an nyɛ kɔkɔlɔ yilɛ tɔ, nu an taalɛ tɔwɛ fanɛ mu asɪn danbirasa mu.
- ³ Asɪn mu nu an tɔwɛ an kulɛ fanɛ falɛ mu, an man fɔyɪ ɔkpa, nu ɪ man gye nfɛɛrɛ libi ku su, nu ɪ man gye nɔɪna asɪn.
- ⁴ Amaa lbwaarɛ ɪ ku wu anɛ nu ɔ taa Asɪn danbirasa katɔwɛ waa anɛ abaa tɔ. Imu su man gye nyɪmɪsa kebiti su nu an waa, amaa kanan mu nu ɪ bɔla lbwaarɛ ansi mu. Mu ii nyi anɛ nkɔlɔ tɔ yɛ anɛ nfɛɛrɛ.
- ⁵ Fanɛ gbaa-gbaa fen nyi fɛɛ an man taa kɔnɔ tɔ kɔn asɪn tɔwɛ fanɛ. Nu an man taa sɛhn baala fanɛ su kɛ a nyɛ kuto ku lu fanɛ asɛ. lbwaarɛ ɪ gye anɛ kesintin ogyipu.
- ⁶ An man kyɪna an biti ayɪn-bi lu asa asɛ abɛɛ fanɛ asɛ abɛɛ ɔku asɛ. Fɛɛ kanan mu nu an gye Krisito Asunpu falɛ mu, naafɔɔ an su ɔkpa fɛɛ a bilinji kasula fanɛ su,
- ⁷ amaa an yɔɔ anɛ n-yu kyɪna fanɛ asɛ fɛɛ kanan mu nu talapɔ ɪ yɔɔ mu n-yu ɛɛ ku mu-bii ana su mu.
- ⁸ A maa biti fanɛ asɪn gaa su mu, man gye lbwaarɛ Asɪn danbirasa mu nkun nu an taa bya fanɛ. Amaa an taa anɛ n-yu gbaa sa fanɛ tii su, lu fɛɛ fan bilinji anɛ abitipu.
- ⁹ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kɔɔlɛ gyii fɛɛ fen nyinji kanan mu nu an waa kusun gaa saɲa mu nu an bu fanɛ asɛ mu. An waa kusun kakyuwapɛ yɛ kagyanbwe an ku anɛ n-yu su, saɲa mu nu an tɔwɛ fanɛ asɪn danbirasa mu, kanan mu nu a man bilinji kasula fanɛ ɔku su.
- ¹⁰ Fanɛ mu nu fan kɔɔlɛ Yesu gyii mu, fan naa lbwaarɛ ɪ gye anɛ kesintin agyipu lu kanan mu nu an kyɪna fanɛ tɔ, nu an man su ineesi tku, nu anɛ tɔkpa ɪ kyiigi, nu alibi ku man bu anɛ n-yu su.
- ¹¹ Lu fɛɛ fan nyi kanan mu nu an bila fanɛ ɔkumaa numu, fɛɛ kanan mu nu ɔsɛ ɪ bila mu gbaa-gbaa mu-bii ana mu.
- ¹² An waa fanɛ aniya tɔ, nu an tɔwɛ yuula fanɛ nkɔlɔ, nu an tɔwɛ waa fanɛ kanan mu nu fan kyɪna kakyɪna danbirasa mu nu ɪ bɔla lbwaarɛ ansi. Mu ɪ tu fanɛ ba mu kuwura-gyii yɛ mu bunyaa mu tɔ.

Tesalonika abi mu kɔkɔlɛ-gyii yɛ kenyaata

- ¹³ Nu anɛ gbaa anɛ an bila an kyaga su an fwaala lbwaarɛ, lu fɛɛ fan maa kɔɔlɛ lbwaarɛ asɪn mu nu fan nu lu anɛ asɛ mu, fan man kɔɔlɛ asɪn mu fɛɛ asa asɪn, amaa fan kɔɔlɛ umu gyii fɛɛ ɪ gye lbwaarɛ asɪn mu gbaa-gbaa, fɛɛ kanan mu nu ɪ gye kesintin mu. Kanɪn lbwaarɛ asɪn maɲa ii sun kusun fanɛ mu nu fan kɔɔlɛ gyii mu tɔ.

14 Fane, me-daa ana ye mi-supu ana, an wu fee asin libi mu nu i ba tu lbwaare kubu-kubu mu nu i gye Krisito lee, nu i bu Gyudeya mu, kanin asin libi kulon mana i ba tu fane gbaa. Lu fee kanan mu nu fane gbaa fane fan wu awurufo fane gbaa-gbaa asa abaa to mu, kanin nu ba wu awurufo Gyiwu abi abaa to.

15 Bamu i gye bamu nu ba moo Onyirpe Yesu, nu didaa mu bamu i moo lbwaare atowepu mu, nu bamu akulun mana i gya ane kyufe mu. Bamu asin i mee gyii lbwaare ansi, nu ba kusu yle asa kpini su.

16 Nu ba kpan bamu n-yu fee naafoo bee tii ane okpa, ke a man nye towe Asin danbirasa mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ke lbwaare o molige bamu. Lu fale okpa su mu, ba kuola bamu alibi gyaga abaa su naa fuu imu laalaalowe. Nbuibu mu lbwaare nye agbu waa bamu, nu ee biti o bute bamu asu.

Pooli ii biti fee o bila naa boo Tesalonika abi su

17 Amaa me-daa ana ye mi-supu ana, sana dee ku mu nu ba bartge anaa fane nsana mu, an lu fane ansi su bure, amaa fane asin i san i bu ane nfeere to. Imu su i yle ane ansi su gaa fee okpa kumaa nimu su mu a bwii ba wu fane.

18 An biti gaa fee a ba fane ase. Me Pooli, n kpan me n-yu sana gaalaagaa su fee a ba fane ase, amaa Sitaanee tii ane okpa.

19 Ane-Nyirpe Yesu Krisito kibwii ba mu, mine i gye ane tamaa ye ane kensigyii ye ane bunyaa kinye mu ansi to? Man gye fane?

20 Kesintin mu, fane i gye ane bunyaa ye kensi-gyii.

1 Tesalonika 3

Ba sun Timoti kpee Tesalonika

1 Imu su a maa wu ye a man bila ye a taale waa kuto ku lu imu su mu, an waa ane nfeere fee ane nkun an sii Antensi kade to nfu.

2 Nu an sun ane-supu Timoti mu nu o gye ane burisa lbwaare kusun obuupu mu nu anaa mu an towe asin danbirasa lu Krisito su. An sun mu ye o ba waa fane olon to ye aniya to fane kikoolo-gyii su.

3 Ke kanyanla mu nu u ba fane su fale, i man yege fane to oku o bwii kamaa. Fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee i gye lbwaare kebiti nu kanyanla nimu i ba ane su.

4 Kesintin to, sana mu nu an bu fane ase mu, an taale an towe fane fee an biti an nye kanyanla. Nu i ba kanin kesintin fee kanan mu nu fan nyi mu.

5 Lu inimu su n maa man bila ye n taale kyina yege n man wu fane mu, n sun Timoti ye o ba ku kanan mu nu fan yle fane kikoolo-gyii to. Lu fee i su me kufuu fee fale otutokupu mu ba tub fane to ku, ke i yege ane kikipne mu i waa kyan.

Timoti ba towe asin bukansa lu Tesalonika abi su

- 6** Amaa Timoti dan lu fane ase ba nbunbu nimu nu o biya asin bukansa lu fane kikoolle-gyii ye fane kebiti mu nu fan su. Nu o towe ane ye ane asin a bu fane nkolo to nu fen nyinji ane su gaa saɲa kumaa nimu, nu fen biti fee anaa fane an wu abaa, fee kanan mu nu ane gbaa ane an biti mu.
- 7** Imu su, me-daa ana ye mi-supu ana, anaa ane awurufo mu nu an gyii ye kanyanla mu nu a wu mu kpini mu, lu fane kikoolle-gyii su mu i waa ane olon to.
- 8** Nibunbu bure, ane nkolo i tye ane lu kanan mu nu fan yile Onyirpe mu to kenken mu.
- 9** Afwaala moɔ nu an biti a taa sa lbwaare lu fane su, lu kensi-gyii mu nu lbwaare yegge nu an nye lu fane su fale?
- 10** Kakyowape ye kagyanbwe kpini an kule kabwaare-kule gaa lu ane nkolo to fee a bla nye wu fane, ke a sa fane kutu mu nu ki tiri fane kikoolle-gyii mu to.
- 11** Nu ane kabwaare-kule i gye ye ane-Se lbwaare gbaa-gbaa ye ane-Nyirpe Yesu ba bugi okpa sa ane ke a ba fane ase.
- 12** An kule ane-Nyirpe Yesu ye, o yegge fane kebiti ki nye akyo tii su, ke fan biti abaa ye okumaa nimu gaa, fee kanan mu nu ane gbaa an su kebiti sa fane mu.
- 13** An kule fee o sa fane kokolo osu, ke alibi ye ineesi ku i man bu fane n-yu su ane-Se lbwaare ansi to, saɲa mu nu ane-Nyirpe Yesu ii biti o ba maa lbwaare asa mu.

1 Tesalonika 4

Kakyina mu nu i bola lbwaare ansi

- 1** Me-daa ana ye mi-supu ana, an sa fane konɔ ye fan kyina kakyina mu nu i gyii lbwaare ansi, nu fan nu sa ane. Ane laalaalwe asin mu i gye ye an su Onyirpe Yesu an kule fane ye, fan kita to ke fan waa imu nu i kyo fale tii su.
- 2** Lu fee fen nyi kikaapu mu nu an kaapu fane lu Onyirpe Yesu olon to.
- 3** I gye lbwaare kebiti nin fee fan man waa fane n-yu ineesi, ke fan lee fane n-yu lu abawule-sin to.
- 4** Ke fane okumaa nimu o kun mu n-yu lu kakyi abee kanyin biti su, kanan mu nu o baa o du kyirekyire ke o nye beere.
- 5** Ke mu awaasa i man ba i gye kayalaga okpa su fee bamu nu ba man nyi lbwaare maa mu ikpa mu.
- 6** Nu oku o man taa fale awaasa libi nimu waa mu birisa, abee o sisii mu kayalaga asin ku to. Lu fee Onyirpe ii biti o bute bamu nu bee waa fale alibi asu, fee kanan mu nu an wola towe fane nu an da fane amu to mu.
- 7** lbwaare man tu ane ye an ba waa agyaga-sin nin, amaa a ba kyina kakyina kyirekyire to.

⁸ Imu su ɔkumaa mu nu ee kina kikaapu nɔmu mu, man gye nyɔmɔsa nu ee kina, amaa lbwaare mu nu ɛɛ sa anɛ mu Kayaayu Kyɔrekyɔre mu, nu ee kina.

⁹ Nu lu kinyi-bii kebiti birɛ su mu, ɪ man bila i tiri fɛɛ a kyurɔɔ ɔwɔlɛ sa fanɛ. Lu fɛɛ lbwaare kaapu fanɛ gbaa-gbaa fanɛ kanan mu nu fan biti abaa.

¹⁰ Nu kesintin tɔ mu, fen biti fanɛ birɔsa ana mu nu ba bu Masedoniya kase su kpini. Amaa anɛ birɔsa ana, an tɔwɛ an waa fanɛ aniya tɔ fɛɛ fan kyaga su waa kanɔn tii su.

¹¹ Fan kpan fanɛ n-yu ke fan kyɔna kayu yuuli tɔ, ke ɔkumaa nɔmu ɔ man taa mu n-yu waa asa asɔn tɔ, ke fan taa fanɛ abaa sun kusun. An wɔla tɔwɛ fanɛ ɪnɔmu kpini.

¹² Lu kanɔn su mu, fen biti fan nyɛ bɛɛrɛɛ lu asa mu nu ba man tii fanɛ su mu ase, ke ɪ yege ke fan man taa fanɛ n-yu tɔɔ ɔku su.

Ɔnyɔre Yesu kibwii ba mu

¹³ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, a mee biti fɛɛ fan baa fan bu kitentɛnbiri tɔ lu alewupu su, abɛɛ fanɛ nkɔlɔ i nyita fanɛ fɛɛ asansa mu nu ba man su tamaa mu.

¹⁴ An kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu wu nu o bwii kyinji ba nkpa tɔ, kanɔn maɲa nu an bila kɔɔlɛ gyii fɛɛ bamu nu ba kɔɔlɛ Yesu gyii nu ba wu mu, lbwaare ii biti ɔ bwii kyinji bamu ba nkpa tɔ, ke ba maa Yesu ba bwii ba.

¹⁵ Lu Ɔnyɔre mu gbaa-gbaa kɔnɔ tɔ asɔn mu, nu an tɔwɛ fanɛ ye anɛ mu nu an san an tɛ nkpa tɔ naa fuɔ kake mu nu Ɔnyɔre ii biti ɔ ba mu, a mɛɛ ye a gyankpaa alewupu mu.

¹⁶ Lu fɛɛ Ɔnyɔre mu gbaa-gbaa ii biti ɔ kpɔlɔge lu susu ɛɛ ba kase, ye ɪlawu lala kɔnɔsa ye lbwaare kabɔɔ bilisa ɔbulɛ ye lbwaare kabɔlɛ, ke bamu nu ba wu Krisito tɔ mu ba gyankpaa kyinji.

¹⁷ Imu kamaa mu, anɛ mu nu an sii nu an san an bu nkpa tɔ mu, ee biti ɔ kɪtaa anɛ buga bamu tɔ abwaare-wɔlɛ tɔ, ke a naa gyaɲa Ɔnyɔre mu susu. Ke a naa kyina ye Ɔnyɔre mu kakpaa.

¹⁸ Imu su fan taa fale asɔn nɔmu tɔwɛ waa abaa ɔlɔn tɔ.

1 Tesalonika 5

Fan kuɔla fanɛ n-yu gyoo Yesu kibwii ba mu

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, ɪ man bila i tiri fɛɛ a kyurɔɔ asɔn ku lu saɲa ye kake mu nu ɪnɔmu ii biti i ba mu sa fanɛ.

² Lu fɛɛ fanɛ gbaa-gbaa fen nyi kesintin tɔ fɛɛ Ɔnyɔre Yesu Kake Lala mu nu ee biti ɔ ba mu, ii biti ɪ baa i du nun fɛɛ oyu maa ba kagyanbwe mu.

- ³ Saŋa mu nu asa bee tɔwe ye, “An su kayi yuuli nu sehn man bila ye ɔ waa ane” mu, tɔtɔ nu kenyiita kii biti ki ba bamu su opula tɔ fee kanan mu nu kedunjidi ku kita ɔtɔ wuya mu. Nu bamu ɔku mee ye ɔ taale lee mu n-yu lu kanin awurufɔ mu tɔ.
- ⁴ Amaa fane akɔɔle-gyipu bire, fan man bu kitentenbiri tɔ, ke kanin kake maŋa ki ba purigi fane fee oyu mu.
- ⁵ Fane kpini fen gye fitla tɔ asa nu fen naa kayike tɔ. Amaa a man gye kagyanbwe asa mu nu an naa kitentenbiri tɔ.
- ⁶ Imu su fan man yege an baa an du fee bamu nu ba de tan su mu, amaa fan yege an kuula ane n-yu ke an baa an da su.
- ⁷ Lu fee bamu nu bee de mu, bee de kagyanbwe nin, nu bamu nu bee buu nta mu, bee buu kagyanbwe nin.
- ⁸ Amaa fee a maa gye kayike tɔ asa mu, fan yege an kuula ane n-yu, ke a taa ane kɔɔle-gyii ye kebiti waa kutɔ kunsu kun ane nkɔɔ su fee kanan mu nu anaakɔpu bee waa mu. Ke a taa kamolige mu nu an su tamaa mu waa kuwuru bun ane amu su fee anaakɔpu awuru.
- ⁹ Lu fee lbwaare man tu ane ye a ba gyii awurufɔ lu mu agbu lala mu su. Amaa ɔ tu ane ye lu Onyirpe Yesu Krisito su ke a ba nye kamolige.
- ¹⁰ Yesu Krisito wu sa ane nin, imu su an kan an te nkpa tɔ nin oo, abee an wu nin oo, anaa mu a buga kyina.
- ¹¹ Imu su fan tɔwe waa abaa ɔlun tɔ, ke fan kye abaa tɔ fee kanan mu nu fen wula fen waa fale.

Laalaalowe asin ye afwaala

- ¹² Ane-daa ana ye ane-supu ana, an kole fane fee fan taa beere sa fane agyankpaapu mu nu fanaa bamu fen sun Onyirpe Yesu Krisito mu. Bee kpan bamu n-yu bee waa kusun nu bee kaapu fane kanan mu nu fan kyina kakyina danbirasa tɔ.
- ¹³ Lu kusun mu nu bee sun su mu, fan taa beere lala sa bamu ke fan biti bamu asin gaa. Ke fan taa kayi-yuuli kyina ye abaa.
- ¹⁴ Ane-daa ana ye ane-supu ana, an tɔwe fane ye, fan da awulegyɔpu mu nu ba bu fane tɔ mu amu tɔ, ke fan tɔwe waa bamu nu ba man su nkɔɔ mu, ke fan kye apɔɔsi mu tɔ, ke fan nye kenyiita sa ɔkumaa numu.
- ¹⁵ Fan ku su ye ɔdan ke fane tɔ ɔku ɔ man taa alibi ka alibi kukɔ. Amaa saŋa kumaa fan kpan fane n-yu fan waa kidanbirasa fen sa abaa ye ɔkumaa numu.
- ¹⁶ Fan yege fane ansi i gyii saŋa kumaa.
- ¹⁷ Fan kyaga su fen kole kabwaare-kole saŋa kumaa.

- 18 Fan taa afwaala sa lbwaare kuto kumaa to. Lu fee umu nu lbwaare ii biti fee fan waa lu Yesu Krisito olon to su.
- 19 Fan man dun Kayaayu Kyirekyire fulon mu kusun.
- 20 Nu lbwaare Kayaayu kan lee asin sa mu atowepu nu bee towe fane mu, fan man mirigi asin mu nno.
- 21 Amaa fan tuu bamu asin towe sa ye kuto kumaa to ku, ke fan kita a umu nu i buron.
- 22 Ke fan lee fane n-yu lu alibi kumaa nimu to.
- 23 lbwaare mu nu o gye keyuula wuya mu, o lonjo fane kuto kumaa nimu to yla sa mu n-yu. Ke o ku fane kayaayu ye fane kala ye fane kayu-wule kpini su, ke alibi aku i man ba i bu fane su kake mu nu ane-Nyirpe Yesu Krisito ii biti o bwii ba mu.
- 24 lbwaare mu nu o tu fane waa mu lee mu, mu i gye kesintin wuya nu ee biti o waa kanin.
- 25 Ane-daa ana ye ane-supu ana, fan kule kabwaare-kule sa ane.
- 26 Fan fwaala Krisito abi mu kpini ke fan taa kebiti baari abaa.
- 27 Lu ane-Nyirpe Yesu Krisito kitu to su, n towe fan ye fan kale owule nimu sa akole-gyipu mu kpini.
- 28 Ane-Nyirpe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane ase.

2 Tesalonika

2 Tesalonika 1

Afwaala

1 Me Pɔɔli maa Silasi ye Timoti ɪ kyurɔɔ ɔwule nɪmu an sa fane Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika, nu fan gye ane-Se lbwaare ye Onyiripe Yesu Krisito asa mu.

2 Ane-Se lbwaare ye ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu yuuli.

Yesu Krisito kibwii ba mu asin

3 Ane-daa ye ane-supu ana, i tiri fee an fwaala lbwaare saɲa kumaa nɪmu lu fane su. Nu ɪ dagaa fee a maa waa kanɪn. Lu fee fane kɪkɔɔle-gyii ku dan kii tii su, nu fane kebiti mu nu fan su sa abaa mu kii tii su.

4 Imu su nu ane gbaa-gbaa ane an taale da ane nkɔɔɔ su, an tɔwe fane n-yu su asin an sa lbwaare kubu-kubu mu tɔ kpini, lu kanan mu nu fen nye nkɔɔɔ yle fane kɪkɔɔle-gyii tɔ, lu fane kanyanla ye awurufɔ mu nu fen gyii mu tɔ.

5 Inumu kpini ɪ kaapu fee lbwaare katale mu ki du kyεkyε. Imu ii biti ɪ yege ke fan baa fan dagaa sa lbwaare kuwura-gyii mu nu fen gyii kɪmu su awurufɔ mu.

6 lbwaare gye kesintin ogyipu nɪn. Mu ii biti ɔ taa awurufɔ tεεla bamu nu bee nyanla fane mu.

7 Ee biti ɔ sa fane mu nu fen gyii awurufɔ mu ye ane kpini ɔfɔute, saɲa mu nu ane-Nyiripe Yesu ee biti ɔ lu susu ba maa mu nbɔɔ lulɔnpu ye fulɔn mu.

8 Nu fulɔn nu lbwaare ii biti ɔ taa bute bamu nu bee kina mu mu, ye bamu nu ba waa kusu tɔ ɔɔn sa Onyiripe Yesu Krisito Asin danbrasa mu.

9 lbwaare ii biti ɔ bute bamu kusu mu nu ki gye kenyiita kakpaa, ke ɔ gya bamu lu mu ansi ye mu bunyaa mu ɔɔn tɔ.

10 Kanɪn kake mu nu Yesu ii biti ɔ ba mu, mu asa mu nu ɔ lɔɲɔ yla mu, bee biti ba kusaa mu kitu susu, ke bamu nu ba kɔɔle gyii mu ba yɪn mu. Fane gbaa fane fan tii su, lu fee fan kɔɔle mu asin mu nu an tɔwe fane mu gyii.

11 Inumu kpini ɪ maa bu ane nfεere tɔ su mu, an kule kabwaare kule an sa fane saɲa kumaa nɪmu fee lbwaare ɔ lɔɲɔ fane, ke fan dagaa kitu mu nu ɔ tu fane mu. Ke lu mu ɔɔn tɔ su mu ɔ yege kutɔ danbrasa kumaa mu nu fan fe nfεere ye fen biti fan waa mu, ɪ waa ɔdan sa fane, ke fane kɪkɔɔle-gyii kusun mu nu fen waa mu fan taale waa kɪmu naa luwe.

12 An kule inumu kabwaare kule fee ane-Nyiripe Yesu Krisito kitu ki dii susu, ke asa ba wu mu bunyaa fane tɔ, ke lu Yesu Krisito su mu, fane kitu ki dii susu fee kanan mu nu lbwaare maa ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane mu.

2 Tesalonika 2

Ɔmu nu o mee buu sehn mu asin libi

- 1** Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, lu anɛ-Nyirɛpɛ Yesu Krisito kɔba mu su ye kanan mu nu a buga naa gyaŋa mu su mu, an kule fane ye,
- 2** nu ɔku kan ba fane ase ye lbwaare lee mu asin sa mu ye ɔ towe fane mu, abee ɔ nye ɔkala ku abee ɔ nye ɔwule lu anɛ ase mu nu ku towe ye Ɔnyirɛpɛ Yesu kake lala mu ki tee ba mu, fan man yege fane nfeere i wuliti fane to abee i nmaa fane nkolo.
- 3** Ɔkpa kumaa numu su mu fan man yege ɔku ɔ pina fane. Lu fee kanin kake mu mee ye ɔ ba, amoo ɔmu nu ee biti ɔ ba kusɔ yile kina lbwaare mu, ɔ ba poyi. Nu nyimisa mu nu o mee buu sehn, nu ee biti o wu foyi kakpaa mu, ii biti i lee mu ifuli poyi ke kake mu ki fu.
- 4** Ee biti ɔ kusɔ yile kuto kumaa mu nu nyimisa ii sun fee idakpa ye umu to ato ye lbwaare gbaa. Imu su ee biti ɔ kusaa mu n-yu umu kpini su, ke ɔ naa kyina kabwaare-sunkpa aye mu to, ee towe ye mu i gye lbwaare.
- 5** Fen mee nyinji fee saŋa mu nu n kyina n bu fane ase mu n towe fane umu kpini?
- 6** Nu nbunbu fan nyi kuto mu nu kii tii ɔmu nu o mee buu sehn mu ɔkpa, lu fee saŋa mu nu ii biti i ba lee mu ifuli mu i man pu fuu.
- 7** Lu fee ɔmu nu o mee buu sehn mu ɔlon mu i wula ii sun kusun asiri to, nu i yege asa bee waa kusɔ to alun. Amaa ɔmu nu ee kun kumu nbunbu mu, ii biti ɔ kyaga su ee kun kanin naa fuu saŋa mu nu lbwaare ii biti ɔ lee mu lu ɔkpa mu su.
- 8** Tuto nu lbwaare ii biti ɔ lee ɔmu nu o mee buu sehn mu ifuli, nu Ɔnyirɛpɛ Yesu kan bwii ba mu, ke ɔ taa mu kono to afuu mu moo mu, ke ɔ taa mu bunyaa nyita mu kakpaa.
- 9** Ɔmu nu o mee buu sehn mu kɔba mu, ee biti o sun Sitaane kusun. Ee biti ɔ taa Sitaane ɔlon waa adangana ye sunkaala ye asin kyinkyinsa pina asa.
- 10** Nu ee biti ɔ bɔla ɔkpa kumaa su taa asin libi pina bamu nu bee biti ba nyita mu. Bee nyita, lu fee ba kina kesintin mu nu kii biti ki molige bamu mu.
- 11** Lu umu su lbwaare u yege nu antɔesa lala ba bamu nfeere to, ke ba lan bee koole antɔesa mu bee gyii,
- 12** ke bamu nu ba kina kesintin kikoole-gyii mu, nu bamu ansi i gyii alibi kiwaa su mu kpini bee biti ba gyii kupwe.

Fan yile fane kikoole-gyii to kenken

- 13** Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana mu nu Ɔnyirɛpɛ ii biti fane asin, i dagaa saŋa kumaa numu a maa fwaala lbwaare sa fane. Lu fee lbwaare wula lee fane lu npiili

ase mu ye ee biti ɔ mɔlɔge fane. Ɔ waa inimu nin lu Kayaayu Kyirekyire mu ɔlɔn to ye fane kɔkɔle kesintin mu gyii, ke fan baa fan gye bamu nu ɔ lɔɔ yile sa mu n-yu.

14 Ibwaare bola mu asin danbirasa mu nu an towe mu su tu fane ye fan ba nye ane-Nyirpe Yesu Krisito bunyaa mu.

15 Kanin su, ane-daa ana ye ane-supu ana, ane asin mu nu an kaapu fane ye imu nu an kyurɔɔ sa fane mu, fan yile to ke fan kitaa imu to kenken.

16 Ane-Nyirpe Yesu Krisito gbaa-gbaa ye ane-Se Ibwaare mu nu bee biti ane asin gaa mu, ba bola kabwaala mu su towe waa ane ɔlɔn to kakpaa, nu ba sa ane tamaa danbirasa.

17 An kule fee Ibwaare ɔ towe kitaa fane nkɔlɔ, ke ɔ waa fane ɔlɔn to lu fane kuto danbirasa kumaa mu nu fen waa ye imu nu fen towe.

2 Tesalonika 3

Fan kule kabwaare kule sa ane

1 Ane-daa ana ye ane-supu ana, ane laalaaluwe asin mu ɔ gye ye, fan kule kabwaare kule sa ane ke Ɔnyirpe asin mu ɔ nye yalage bilen-bilen, ke ɔ nye beere lala fee kanan mu nu ɔ nye fane ase mu.

2 Ke fan kule kabwaare kule ye Ibwaare ɔ lee ane lu amu to ɔlɔn wuya ana ye asin libi wuya ana abaa to, lu fee man gye ɔkumaa nimu u kɔle Yesu gyii.

3 Amaa Ɔnyirpe mu gye kesintin wuya nin, nu mu ii biti ɔ sa fane ɔlɔn ke o kun fane lu Sitaane kibaa to.

4 An su kɔkɔle-gyii Ɔnyirpe mu to fee ee yege nu fen waa, nu fen biti fan kyaga su waa ato mu nu an sa fane kɔɔ ye fan waa mu.

5 An kule kabwaare kule ye, Ɔnyirpe o biliɔaa fane nfeere kpee Ibwaare kebiti mu to ye Yesu Krisito kɔkɔlɔ kinye yile to mu to.

Ɔku ɔ man waa ɔwɔlegyɔɔ

6 Ane-daa ana ye ane-supu ana, lu Ɔnyirpe Yesu Krisito kitu to su mu, an sa fane kɔɔ ye fane birisa mu nu o mee biti kusun kiwaa, nu mu kibaabuto ki man naa ye kikaapu mu nu fan nye lu ane ase mu, fan kitaa fane n-yu lu mu su.

7 Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu ɔ dagaa fee fan buu ane ayaa natesa. Lu fee sanja mu nu an bu fane ase mu a man kyina waa wɔlɔgyɔ,

8 nu an man gyii ɔku agyito yege a man ka imu kuko. Amaa an payi ansi waa kusun ye kɔkpɔne kakyɔwape ye kagyanbwe kanan mu nu ane kikyina fane ase mu ɔ man waa kasula sa fane to ɔku.

9 A maa waa inimu mu, ɔ man gye nin ye a man su ɔkpa ke a taa ane n-yu tuu fane nkyeto su, amaa an waa yila nin ke fan nye buu ane ayaa natesa su.

10 Halu saŋa mu nu an bu fane ase mu an sa fane kɔnɔ ye, “Okumaa mu nu o mee biti kusun kiwaa mu, ɔ man gyii.”

11 An nu ye aku ba bu fane to ba su wulugyo. Be mee sun kusun ku, amoo asa asin to kinate loo.

12 Bamu nu be du kanin mu, an sa bamu kɔnɔ nu an towe an sa bamu Onyirpe Yesu Krisito kitu to su ye ba biti kusun waa biti bamu agyito gyisa.

13 Amaa fane, ane-daa ana ye ane-supu ana bire, fan man yege kidanbirasa kiwaa i fii fane.

14 Nu fane to oku kan kina ane asin mu nu an kyuroo waa owule nimo to fale mu, fan baa fan da mu su. Fanaa mu fan man bila buga waa sehn, ke ipeeli i kita mu.

15 Fan man taa mu waa fee fane dun, amaa fan towe waa mu fee fane-nyi mu-bii ana to oku.

Laalaalowe afwaala

16 Ane kabwaare kule i gye ye ane-Nyirpe Yesu Krisito gbaa-gbaa mu nu ɔ gye kayu-yuuli wuya mu, ɔ sa fane kayu-yuuli saŋa kumaa ye okpa kumaa su. Ane-Nyirpe Yesu ɔ baa ɔ bu fane kpini ase.

17 Me Pɔɔli me gbaa-gbaa me i taa me kibaa kyuroo afwaala nimo. Kanin nu n duligi me iwule kpini. Fale nu n kyuroo.

18 Ane-Nyirpe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane kpini ase.

1 Timoti

1 Timoti 1

Afwaala

1 Mɛ, Pɔɔli ɪ kyurɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ. Lu lbwaare anɛ Ɔmɔlɔgɛpu yɛ Krisito Yesu mu nu ɔ gye anɛ tamaa kɪpɪrɛ su nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu.

2 N kyurɔɔ n sa fu Timoti mu nu lu Yesu kɪkɔɔlɛ-gyii su nu fu gye mɛ kesintin tɔ kebii. Kabwaala yɛ kowɛɛ kuwu yɛ kayu yuuli mu nu ɪ lu Ɔsɛ lbwaare yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu asɛ mu kɪ ba fu su.

Kumu tɔ kɪda lu antɪɛsa kɪkaapu su

3 Fɛɛ kanan mu nu n tɔwɛ waa fu saɲa mu nu n kpee Masedoniya mu, sii kyɪna Efeso tɔtɔ kɛ fu nyɛ tii antɪɛsa akaapupu mu kɪkaapu ɔkpa.

4 Tɔwɛ sa bamu yɛ ba yɛgɛ asɪrɪkpan ikisii-sɪn yɛ kakɔugɛ tɔ nkyaga su asɪn. Lu fɛɛ falɛ atɔ nɪmɔ u biya ɪmɔɔrɛ-libi nɪn, nu ɪ mɛɛ kyɛ asa kabwaare-sun mu nu ku bola kɪkɔɔlɛ-gyii su mu tɔ.

5 Kɔtɔ mu nu mɛ kɔnɔsa nɪmɔ yɪlɛ su mu ɪ gye yɛ, asa ba nyɛ kebiti mu nu kɪ lu kɔkɔlɔ fuuli tɔ, yɛ nfɛɛrɛ mu nu ɪ burɔn, yɛ kɪkɔɔlɛ-gyii kesintin tɔ.

6 Aku ba man bila ba buu ɪnɪmɔ, amaa ba buu ntɔwɛ mu nu ɪ man su kasɛ.

7 Bee biti ba baa ba gye lbwaare nbara akaapupu mu, amaa ba man nyi nu be mee nu asɪn mu nu bɛɛ yɪlɛ ɪmɔ su bɛɛ tɔwɛ mu kasɛ.

8 An nyi fɛɛ nbara mu ɪ burɔn, nu ɔkɔmaa nɪmɔ kan buu ɪmɔ ɔkpa su mu, ɪ burɔn sa mu.

9 Nu an bila an nyi yɛ nbara mu ɪ man dɛ sa ɪkpa kyɪigisa wuya ana, amaa ɪ dɛ sa nbara anyitapu yɛ kusɔ tɔ ɔlɔn wuya ana, yɛ bamu nu ba mɛɛ bunyaa lbwaare yɛ alibi awaapu, yɛ bamu nu ba man du kyɪrɛkyɪrɛ yɛ bamu nu be mee sun lbwaare, yɛ bamu nu bɛɛ mɔɔ bamu-sɛ ana abɛɛ bamu-nyi ana, yɛ asa amɔɔpu.

10 Nbara mu ɪ bu tɔ sa bamu nu bɛɛ lu bamu-kuli ana abɛɛ bamu-ka ana kamaa, yɛ bamu nu bɛɛ waa agyaga-sɪn, yɛ bamu nu ba kɪtaa asa bɛɛ fɛ kɛ ba nyɛ afulee, yɛ antɪɛsa wuya ana, yɛ bamu nu bɛɛ tɪn antɪɛsa bɛɛ bɔ ntan, yɛ bamu nu bɛɛ waa asɪn kɔmaa mu nu i mee buu kesintin kɪkaapu mu.

11 Kɪkaapu nɪmɔ kɪ lu bunyaa asɪn danbɪrasa mu nu lbwaare mu nu ayenbi ɪ gye mu lɛɛ mu taa waa mɛ abaa tɔ yɛ n tɔwɛ n sa asa.

Pɔɔli afwaala sa lbwaare fɛɛ maa bwaala mu

12 N su afwaala n sa anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu, mu nu ɔ sa mɛ ɔlɔn yɛ n waa kusun, nu o wu mɛ fɛɛ kesintin-gyipu, nu ɔ lɛɛ mɛ yɛ n ba waa mu kusun mu.

- 13 Naafɔɔ saɲa ku tɔ mu, n kyina n tɔwɛ n nyita Krisito mu, yɛgɛ n nyanla mu abuupu, nu n biti bamu keluu. Amaa lbwaare wu mɛ kɔwɛɛ, lu fɛɛ n man kyina n nyi nun, nu n man kyina kɔɔlɛ mu gyii.
- 14 Anɛ-Nyirɛ Krisito bwaala mɛ gaa, nu ɔ yɛgɛ nu n kɔɔlɛ mu gyii, nu n nyɛ mu kebiti mu.
- 15 Katɔwɛ numu gye kesintin nun, nu i tiri fɛɛ ɔkɔmaa ɔ kɔɔlɛ umu gyii. Asin mu ɪ gye yɛ, Krisito Yesu ba dulinyaa tɔ nun yɛ ɔ ba mɔlgɛ alibi awaapu, nu bamu tɔ kpini mu, mɛ ɪ gye olibilibi mu.
- 16 Amaa lbwaare wu mɛ kɔwɛɛ, saamu Krisito Yesu ɪ nyɛ lɛɛ mu kenyiita lala mu kaapu, kɛ ɪ ba waa sunkaala sa asa mu nu bee biti ba ba kɔɔlɛ mu gyii mu kpini, kɛ ba nyɛ nkpa kakpaa.
- 17 Imu su fan yɛgɛ a taa bɛɛɛɛ yɛ bunyaa sa Owura mu nu ɔ tɛ kakpaa naa fu saɲa mu nu ɪ man su ɔkaa. Nu mu nkun ɪ gye lbwaare, nu o mee wu, nu a mee wu mu yɛ ansi. Amen!
- 18 Mi-bii Timoti, n sa fu fale kɔnɔsa mu nu ii buu asin mu nu lbwaare ɔtɔwɛpu wula tɔwɛ yila lu fu su mu. Nu fu kan taa umu waa kusun mu, fii biti fu kɔ Onyirɛ asin mu ɪkɔ,
- 19 yɛgɛ fu su kɪkɔɔlɛ-gyii mu tɔ nu fu bu fu kɔkɔlɔ tɔ yɛ atɔ mu nu fu waa mu ɪ burɔn. Aku ba kina inumu nu bamu kɪkɔɔlɛ-gyii i muuri fɛɛ afuu maa muuri ɔkulɔ mu.
- 20 Bamu tɔ aku ɪ gye Himenasu yɛ Alekisanda. N yɛgɛ bamu waa Sitaanɛ abaa tɔ, kɛ ɪ kaapu bamu yɛ ba man bila tɔwɛ yii lbwaare.

1 Timoti 2

Krisito kubu mu tɔ kabwaare-sunkpa

- 1 Kanin su, kutɔ mu nu ki tiri nu n kule yɛ fan waa mu ɪ gye yɛ, fan taa asa asin tirisa tuu lbwaare ansi tɔ, kɛ fan kule kabwaare kule, kɛ fan yile bamu ayaa tɔ kule lbwaare sa bamu, kɛ fan taa afwaala sa lbwaare.
- 2 Fan kule kabwaare kule sa awura yɛ alɔlɔnpu kpini, kɛ a kyina keyuula yɛ kayu-yuuli tɔ, kɛ a sun lbwaare danbirasa, kɛ a kyina kakyina mu nu ɪ dagaa.
- 3 Inumu ɪ burɔn, nu umu ii gyii lbwaare anɛ ɔmɔlgɛpu mu ansi,
- 4 nu mu ii biti fɛɛ asa kpini ba nyɛ kamɔlgɛ kɛ ba ba bu kesintin mu.
- 5 Lu fɛɛ lbwaare kulun ɪ bu tɔ, nu ɔsa kulun ɪ yile lbwaare maa asa nsana, nu Krisito Yesu ɪ gye kanin nyimisa maɲa,
- 6 nu mu ɪ taa mu nkpa lɛɛ saraga wu kɔɔlɛ asa kpini, inumu ɪ gye adanse asin mu nu lbwaare lɛɛ kaapu saɲa mu nu ɪ dagaa.

- 7** Kanin manja su nu lbwaare lee me waa asin mu kaboo ye Krisito osunpu. Nu n gye kesintin ye kikoolle-gyii mu okaarupu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. N towe kesintin nin, n mee tin antjesa.
- 8** N biti fee Krisito kubu kumaa nimo to mu, anyin ba kusaa bamu abaa kyurekyure kule kabwaare kule yegge agbu ye kamore-gyii man bu bamu to.
- 9** N bila n biti fee akyu mu ba bun ato mu nu i kukwe bamu, nu i dagaa, nu i man su agyaga-sin. Ba man waa bamu inyini adawu-adawu, nu ba man taa suwa ato abee agyibi ye ataa mu nu i su ogyalin mu bun.
- 10** Amaa ba taa kibaabuto danbirasa mu nu ki dagaa fee akyu mu nu bee sun lbwaare.
- 11** Akyu ba bun bamu nno su biya bamu n-yu kase bila ato.
- 12** N man sa okpa ye okyu o kaapu abee o baa o su olon onyin su, i tiri fee o waa surum.
- 13** Lu fee Adam nu lbwaare gyankpaa tuu poyi nu o tuu Hawa.
- 14** Nu man gye Adam nu Sitaane pina, amaa okyu mu, nu Sitaane pina nu o biliiji alibi owaapu.
- 15** Amaa nu akyu ba kan kyaga su yle kikoolle-gyii mu to ye kebiti ye kikyurekyure to, nu ba waa imu nu i dagaa mu, lbwaare ii biti o molige bamu lu nbii kikuuge su.

1 Timoti 3

Krisito kubu abalisa ye akyetapu kilae

- 1** Katowe nimo gye kesintin nin, ye oku kan ee biti Krisito kubu obalisa kusun mu, ee biti kusun kpare nin.
- 2** Imu su i dagaa fee Krisito kubu obalisa maa gye nyimisa mu nu mu n-yu su man su asin, nu o kili okyu kulon kpen, nu mu nfeere i de, nu ee kita mu n-yu, nu o su beere, nu ee koolle afo, nu ee taale kaapu,
- 3** nu o man gye otabupu, abee o du kirikiri, amaa o du bwahn, yegge o man gye oluu bitipu abee omo nu mu ansi i payi afulee su.
- 4** I dagaa maa taale ku mu gbaa-gbaa kikaara su danbirasa, ke o ku fee mu-bii ana bee nu mu ase nu bee buu mu danbirasa.
- 5** (Nu oku kan o man nyi kanan mu nu o ku mu gbaa-gbaa mu kikaara su mu, nene nu ee taale ku lbwaare kubu mu su?)
- 6** I man dagaa maa gye nyimisa pupwe Krisito kubu mu to, ke o ba kaapu mu n-yu ke o lu tiye, fee kanan mu nu Sitaane lu tiye nu o nye kusu bite mu.
- 7** I dagaa maa gye oja mu nu bamu nu ba man gye Krisito akoolle-gyipu gbaa ba tu mu kitu danbirasa, ke o man nye tiye Sitaane odu to ke o gyii ipeeli.

- 8 Kanin maɲa gbaa nu ɪ dagaa Krisito kubu mu akyetɔpu mu ba maa gye asa mu nu ba su beereɛ, nu ba man gye nno nyo-nyo wuya ana, yege be mee nuu nta gaa, nu ba man su onsi-payi libi lu afulee su.
- 9 ɪ dagaa ba maa bu bamu nkɔlɔ tɔ fɛɛ atɔ mu nu beɛ waa mu ɪ burɔn Krisito tɔ kɪkɔlɛ-gyii, mu nu ɪ gye kesintin asin mu nu lbwaare lɛɛ kaapu mu.
- 10 ɪ tiri fɛɛ Krisito kubu mu ɔ gyankpaa waa bamu ku, amaa nu bamu n-yu su kan man su asin ku mu, ba nye waa akyetɔpu kusun mu.
- 11 Kanin ɔkpa maɲa su, ɪ tiri fɛɛ bamu akyu ana gbaa ba baa ba su beereɛ, nu ba man gye akyu mu nu bee nyita asa atu, amaa bamu nfɛere ɪ dɛ, nu asa ba kɔlɛ bamu gyii kuto kumaa nɪmu tɔ.
- 12 Krisito kubu ɔkyetɔpu ɔ baa ɔ gye ɔnyin mu nu o kili ɔkyu kulun kpen, nu ɛɛ taale ku mu-bii ana ye mu kɪkpaara su danbrasa.
- 13 Bamu nu ba waa akyetɔpu kusun danbrasa mu, beɛ nye beereɛ, nu beɛ taale yile kɪnyin tɔ tɔwe bamu kɪkɔlɛ Krisito Yesu gyii mu.
- 14 Halu n maa su tamaa ye n biti n ba fu ase nke nnyo numu tɔ gbaa mu, n kyɔrɔɔ asin numu n bya fu,
- 15 saamu, nu n kan n man ba bilen mu, fii biti fu bu kanan mu nu ɪ dagaa fɛɛ asa ba kyina lbwaare kɪkpaara su, nu kɪmu ɪ gye lbwaare mu nu ɔ tɛ kakpaa mu kubu mu. Kubu mu ɪ su kesintin kenken fɛɛ kanan mu nu sabare su lenbu tɔ mu.
- 16 Nu ɪ man su kamɔɔre-gyii fɛɛ anɛ Krisito kɪkɔlɛ-gyii mu, ɪ gye asin baalasa kpare. Imu ɪ gye ye, ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu fɛɛ nyimisa, nu lbwaare Kayaayu mu kɔlɛ mu kyula kuto kumaa nɪmu tɔ, nu lbwaare nbɔɔ ba wu mu, nu ba tɔwe mu asin sa dulinyaa asa kpini, nu asa ba kɔlɛ mu gyii dulinyaa nɪmu tɔ, nu lbwaare taa mu kyɔn susu.

1 Timoti 4

Kumu tɔ kɪda lu antɪɲɛsa akaapupu su

- 1 Kayaayu Kyirekyire mu bugi tɔ tɔwe ye nke laalaalɔwe mu tɔ mu, aku bee biti ba ba yege bamu kɪkɔlɛ-gyii mu, ke ba buu n-yaayu libi antɪɲɛsa mu ye nbwu libi kɪkaapu mu.
- 2 Fale kɪkaapu mu lu antɪɲɛsa nno nnyo-nnyo wuya ana mu ase nin. Beɛ ku ansi beɛ tɪɲɛ antɪɲɛsa yege bamu nkɔlɔ mɛɛ nɲmaa bamu.
- 3 Ba bila bee tii asa ɔkpa fɛɛ ba man kili, ke ba man gyii agyito ku. Amaa lbwaare ɪ tɔv fale agyito nɪmu sa fɛɛ, mu asa mu nu ba kɔlɛ mu gyii, nu be nyi kesintin mu, ba kɔlɛ imu abaa anyo ke ba taa afwaala sa lbwaare.
- 4 Lu fɛɛ kuto kumaa mu nu lbwaare tɔv mu burɔn, nu ɪ man dagaa fɛɛ a kina imu tɔ iku, ɪ dagaa fɛɛ a kɔlɛ imu ke a taa afwaala sa lbwaare.

5 Kpalɩ fɛɛ lbwaare asɩn yɛ kabwaare-kulɛ mu lɔŋɔ umu sa kigyii.

Krisito Yesu kɩyaafɔlɛ danbirasa

6 Nu fu kan fu kaapu fu-daa ana yɛ fu-supu ana fale asɩn nɩmu mu, fii biti fu baa fu gye Krisito Yesu kɩyaafɔlɛ danbirasa, fɛɛ fu maa dan kesintin asɩn danbirasa kɩkɔlɛ-gyii yɛ kɩkaapu danbirasa mu nu fii buu mu.

7 Lɛɛ fu n-yu lu asɩrɩkpan ikisii-sɩn yɛ adɩdaasɩn mu nu ɩ man su tɔnɔ, kɛ fu yɛgɛ kabwaare-sun danbirasa ɩ dɩn fu.

8 Nyɩmɩsa n-yu kɩtɛɛŋɛ tɔ mu, ɩ sa mu tɔnɔ gbɛrɛɛ ku, amaa kabwaare-sun danbirasa ɩ biya mu tɔnɔ kutsɔ kumaa nɩmu tɔ, lu fɛɛ ɩ sa mu nkpa nbunbu kakyɩna nɩmu tɔ yɛ nkpa kakpaa kakyɩna mu nu kii biti kɩ ba mu.

9 Katɔwɛ nɩmu gye kesintin nɩn, nu ɩ tiri fɛɛ ɔkumaa nɩmu ɔ kɔɔlɛ umu gyii.

10 Inɩmu su an payɩ ansi an sun kusun gaa, lu fɛɛ an taa anɛ tamaa gyaga lbwaare mu nu ɔ tɛ kakpaa, nu ɔ gye Ɔmɔlɩgɛpu sa asa kpini mu, fɔnfɔn bamu nu ba kɔɔlɛ mu gyii mu.

11 Kaapu bamu atɔ nɩmu, kɛ fu yɩlɛ bamu su fɛɛ ba buu umu.

12 Man yɛgɛ ɔku ɔ ku fu fɛɛrɛ fɛɛ fu maa gye kebii su. Amaa yɛgɛ fu katɔwɛ, yɛ fu kɩbaabutsɔ, yɛ fu kebiti, yɛ fu kɩkɔlɛ-gyii, yɛ fu kyɩrɛkyɩrɛ kakyɩna mu ɩ waa asɩn kaalasa sa akɔɔlɛ-gyipu mu.

13 Pɔyɩ kɛ n ba mu, taa fu n-yu sa Asɩnkyan yɩlasa mu kɩkarage sakyo tɔ, kɛ fu tɔwɛ abwaaresɩn, kɛ fu kaapu umu.

14 Man kan kina fu kakɛɛ mu nu lbwaare bɔla kɩlɛɛkaapu asɩn mu su sa fu, saŋa mu nu Krisito kubu abilisa ba taa abaa gyaga fu su kulɛ kabwaare-kulɛ sa fu mu.

15 Kɩta umu tɔ kɛ fu taa fu n-yu kpini sa umu kɩwaa tɔ, kɛ ɔkumaa nɩmu o wu kanan mu nu fii kpee ansi tɔ fu kɩkɔlɛ-gyii tɔ.

16 Baa fu da fu n-yu su yɛ fu Abwaaresɩn kɩkaapu mu su. Baa fu maa su, lu fɛɛ nu fu kan waa kanɩn mu, fii biti fu mɔlɩgɛ fu n-yu yɛ bamu nu bee nu fu ase mu.

1 Timoti 5

Akulapu-kyu kɩkɩta

1 Man kan tɔwɛ yii kɩnyɩn-bɩlɩsa, amaa tɔwɛ waa mu fɛɛ maa gye fu-sɛ. Tɔwɛ waa ayaafɔlɛ mu fɛɛ ba maa gye fu-daa ana yɛ fu-supu ana.

2 Kɛ fu tɔwɛ waa akyu-nyi mu fɛɛ fu-nyi ana, kɛ fu tɔwɛ waa nbitebii mu fɛɛ fu-pukyɩ ana yɛgɛ agyaga-sɩn nfɛɛrɛ ku man tii su.

3 Taa bɛɛrɛɛ sa akulapu-kyu mu nu ba tɛ bamu abaa su, kɛ fu ku bamu su.

- ⁴ Amaa nu okulapu-kyu kan o su nbii abee anaana-bii mu, i tiri fee nbii mu ba kaapu bamu kabwaare-sun mu nu u towe ye ba ku bamu gbaa-gbaa akpaara su asa su mu. Saamu, bamu awaasa mu, u teela bamu akuyegere ye bamu naana ana mu. Inimu u bola lbwaare ansi.
- ⁵ Okulapu-kyu mu nu o te mu kibaa su, nu o man su okusupu mu, ee taa mu tamaa gyaga lbwaare su nin, nu ee kule kabwaare-kule kakyowape ye kagyanbwe, ee kule lbwaare ye o kye mu to.
- ⁶ Amaa Okulapu-kyu mu nu o taa mu n-yu sa kensi kigyii mu, o te nkpa to bure, yegere o du fee maa wu nin.
- ⁷ Towe fale asin nimu sa Krisito kubu mu, ke asa ba man nye towe asin aku yii bamu.
- ⁸ Imu su okumaa mu nu o man kan ku mu kuupu ana su, fonfon mu kikpaara su asa su mu, o kina kikole-gyii mu, nu mu alibi i kyoo asa mu nu ba man kole Yesu Krisito gyii mu gbaa.
- ⁹ Okulapu-kyu mu nu o man pu fuu nsu adisiye mu, i man dagaa fee ba taa mu kitu tii okulapu-kyu atu mu su. I dagaa okulapu-kyu mu maa gye okyu mu nu o man lu mu-kuli kamaa,
- ¹⁰ nu asa be nyi mu adanbirasa mu nu ee waa, fee ee bila mu-bii ana danbirasa, nu ee kita afo, nu ee biya mu n-yu kase ee kye lbwaare asa to, nu ee kye bamu nu bee wu awurufe mu to, nu ee taa mu n-yu sa adanbirasa kumaa niwaa.
- ¹¹ Man kan taa okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu atu tii okulapu atu mu su, lu fee nu i kan ba fee bamu kayalaga gyan kekili su i kyoo kiyegere bamu n-yu sa Krisito mu,
- ¹² bee biti ba gyii kupwe lu bamu kokele su kida gyankpaasa sa Krisito mu to.
- ¹³ Imu kamaa mu bee biti ba biliji awulegyo, yegere ba naa ba naa asa akpaara su. Nu man gye imu nkun, ba naa bee kuli asa, yegere bee loo asa asin to, nu asin mu nu i man dagaa nu bee towe.
- ¹⁴ Imu su n biti fee okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu ba kili, ke ba kuuge nbii ke ba ku bamu akpaara su, saamu, odun mu mee nye-nye okpa towe asin libi ku lu ane su.
- ¹⁵ Lu fee okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu, aku be tee bee buu Sitaane ikpa.
- ¹⁶ Nu okyu-kole-gyipu ku kan o su okulapu-kyu mu nu ba gye mu kuupu ana mu, i dagaa maa kye bamu to ke i man waa kasula sa Krisito kubu mu, saamu Krisito kubu mu i nye kye okulapu-kyu mu nu i tiri bamu mu to.

Kitowe waa Krisito kubu abilisa mu

- 17** Krisito kubu abɩlsa mu nu bɛɛ ku kubu mu asɩn kyɛkyɛ su mu, bɛɛɛ ye kukɔka dagaa sa bamu ɩu ɩnyɔ, fɔnfɔn bamu nu bee sun abwaareɩn katɔwe ye ɩmu kikaapu mu.
- 18** Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asinkyan yɩlɩsa mu tɔwe ye, “I man dagaa ba ɩmina naate kɔnɔ saɩa mu nu ɛɛ waa kusun agyɩtɔ opula mu.” Nu ba bila kyurɔɔ katɩn ku ye, “Kusun ɔwaa pu mu dagaa mu kukɔka.”
- 19** Man kan kɔɔle alibi mu nu ɔku ba tɔwe fu lu Krisito kubu mu ɔbɩlsa ku su gyii, amɔɔ ba waa asa anyɔ abɛɛ asa.
- 20** Bamu nu bɛɛ waa alibi mu, tɔwe yii bamu Krisito kubu mu ansi tɔ ke ɩ waa asansa mu kufuu.
- 21** N yɩle lbwaare ye Krisito Yesu, ye lbwaare nbɔɔ mu nu ɔ lɛɛ mu ansi tɔ, n tɔwe fu ye, fu buu nɔsa ɩɩmu, yege fu man yɩle ɔku kamaa abɛɛ fu su nmɛɛge tɔ lu kutɔ ku tɔ.
- 22** Man kan kpaala taa fu abaa gyaga asa su waa bamu abɩlsa kabwaare-sun mu tɔ, ke fu man kan taa fu n-yu loo aku alibi tɔ. Kita fu n-yu lu ineesi su.
- 23** Man bila nuu nkyu nkun, baa fii nuu nta gbɛɛɛ, kpali fɛɛ fu ɔtɔ tɔ maa taale ɩ kɔ fu ye fu alɔ wuribi mu su.
- 24** Asa aku alibi ɩ dan lu ifuli nin, nu ɩ gyankpaa bamu ii kpee lbwaare kusu butɛ mu tɔ. Aku lɛɛ mɔɔ kamaa tɔ nu ii biti ɩ ba lu ifuli.
- 25** ɔkpa kulɩn maɩa su, nu aku kɩdanbrasa kɩwaa ii biti ɩ lu ifuli. Nu halu ɩmu nu ɩ mɛɛ lu ifuli gbaa mu ɩ mɛɛ taale baala.

1 Timoti 6

- 1** Anyɛ mu nu ba bu bamu-nyirɩpe ana kase mu kpini, i tiri fɛɛ ba maa taa bɛɛɛ sa bamu-nyirɩpe ana, ke asa ba man nye ɔkpa tɔwe asɩn libi ku yii lbwaare kitu abɛɛ anɛ asɩn mu nu an kaapu mu.
- 2** Anyɛ mu nu bamu-nyirɩpe ana ba gye akɔɔle-gyipu mu, ba man kɔɔge bɛɛɛ mu nu ba su sa bamu mu su, fɛɛ ba maa bamu ba maa gye kukulɩn Krisito tɔ mu su. Amaa ɩ dagaa fɛɛ ba sun bamu kɔkɔlo fuuli tɔ, lu fɛɛ anyirɩpe mu nu bɛɛ nye tɔnɔ bɛɛ lu anyɛ mu kusun tɔ mu, ba gye akɔɔle-gyipu nu anyɛ mu ba su kebiti sa bamu. Fale asɩn nɩmu i tiri fɛɛ fu kaapu bamu, ke fu waa bamu aniya tɔ ke ba buu ɩmu.

Kefulee biti bansa

- 3** ɔkumaa mu nu ɛɛ kaapu asɩn pupwe, nu ɔ mɛɛ kɔɔle anɛ-Nyirɩpe Yesu Krisito kesintin asɩn mu, ye anɛ kabwaare-sun kikaapu ee gyii mu,
- 4** ɔ gye ɔsa mu nu ɛɛ kusaa mu n-yu susu yege ɔ man nyi sehn. Kanɩn ɔsa maɩa su ɩmɔɔre-libi ye nluu kukɔ lu asɩn su, nu ɩmu ɩ biya kayu basa ye nbarige tɔ ye asebi ye nfɛɛɛ libi kɩfɛ.

- 5 Osa maŋa ii gyii umɔɔrɛ nun fɛɛ bamu nu bamu nfɛɛrɛ i nyita, nu ba man bla ba su kesintin asin mu, bamu nfɛɛrɛ i gye fɛɛ kabwaare-sun i gye ɔkpa mu nu bɛɛ bola su nye afulee.
- 6 Amaa kabwaare-sun danbrasa su tɔnɔ gaa, nu atɔ mu nu an su mu i kan kukwɛ anɛ mu.
- 7 Lu fɛɛ a man biya sehn dulinyaa numu tɔ, nu a mɛɛ taale taa sehn lu kumu tɔ.
- 8 Amaa nu an kan an su agyito ye atɔ bunsu mu, a yege i kukwɛ anɛ.
- 9 Asa mu nu bee biti ba waa atɔ wuya ana mu, bɛɛ tiye kutuu tɔ ku tɔ ye ɔduu tɔ, ke be loo kimelensi ye kayalaga libi-libi gaalaagaa tɔ, ke i butɛ bamu muuri ke ba wu nyita.
- 10 Lu fɛɛ kefulɛe biti gaa gye alibi kumaa numu ɔlukpa nun. Aku ba maa biti afulee kibansa su mu, ba fɔyi lu bamu kikɔɔlɛ-gyii tɔ, nu i yii bamu nkɔɔ tɔ fɛɛ deebi.

Pɔɔli katɔwɛ laalaaluwɛ sa Timoti

- 11 Amaa fu gye lbwaare nyimisa nun, umu su lɛɛ fu n-yu lu fale atɔ numu kpini tɔ, ke fu kɔ biti ikpa kikiyiigi ye kabwaare-sun danbrasa ye kikɔɔlɛ-gyii ye kebiti ye kenyiita ye bwahn kiwaa.
- 12 Kɔ kikɔɔlɛ-gyii keluu danbrasa mu, ke fu nye nkpa kakpaa mu nu lbwaare tu fu ba waa kumu tɔ, saŋa mu nu fu bugi fu kɔnɔ tɔwɛ fu kikɔɔlɛ-gyii sakyo tɔ, nu ba nu mu.
- 13 N yile lbwaare mu nu u sa kuto kumaa nkpa mu, maa Yesu Krisito mu nu o bugi mu kɔnɔ tɔwɛ kesintin asin mu sa Pontu Paleti mu ansi tɔ mu, n tɔwɛ fu ye,
- 14 fu buu nnɔsa numu, ke fu kita a umu kyɛkyɛ, naa fuu kake mu nu anɛ-Nyirɛpe Yesu Krisito ii biti ɔ ba mu.
- 15 lbwaare mu nu ayenbi i gye mu lɛɛ, nu mu nkun i gye ɔlɔlɔnpu, ye awura tɔ Owura, ye anyirɛpe mu ɔnyirɛpe, mu ii biti ɔ yege Krisito Yesu kibwii ba mu ki ba tɔ mu gbaa-gbaa mu saŋa mu.
- 16 Mu nkun i gye ɔmu nu ɔ bu tɔ kakpaa, nu ɔ man bu tɔ o wu kakaaku, nu mu ɔ tɛ inmaŋɛsa mu nu u ŋalge nu nyimisa ku mɛɛ taale tiri mu tɔ, nu ɔku man pita wu mu, nu ɔku mɛɛ taale wu mu. Bonyaa ye ɔlon i gye mu lɛɛ kakpaa Amen.
- 17 Tɔwɛ bamu nu ba su dulinyaa numu tɔ atɔ mu fɛɛ, ba man ba bɛɛ ku bamu n-yu abɛɛ ba taa bamu tamaa gyaga bamu atɔ mu nu u taale fɔyi mu su. Amaa ba taa bamu n-yu tuu lbwaare mu nu ɛɛ sa anɛ kuto kumaa mu nu an nye fale, nu u waa anɛ ɔkɔn mu su.
- 18 Tɔwɛ bamu fɛɛ ba waa kidanbrasa ke bamu awaasa i baa i burɔn gaa, ke ba lɛɛ bamu atɔ mu nu ba su mu tɔ kye abaa tɔ.
- 19 Nu ba kan waa kanun mu, ii biti i waa fɛɛ bɛɛ kuula atɔ bɛɛ yila bɛɛ sa bamu n-yu susu nun. Saamu, bee biti ba nye nkpa mu nu i gye kesintin nkpa mu.

20 Timoti ku kuto mu nu lbwaare taa waa fu kbaa to mu su danbirasa. Lee fu nyu lu ntowe kyan ye imore-gyaga mu nu aku bee tu ye kinyi mu to.

21 Imu nu aku bee kaapu fee ba su, nu i yege nu ba foyi bamu kikole-gyii mu. lbwaare kabwaala ki baa ki bu fane ase.

2 Timoti

2 Timoti 1

Afwaala

1 Mε, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, nu o sun me ye n tɔwe Nkpa asin mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su yla, nu an nye lu kɔkɔɔn kiwaa ye Krisito Yesu mu.

2 N kyɔɔɔ ɔwɔle nimu n sa fu, mi-bii bitisa Timoti. Anε-Sε lbwaare ye anε-Nyiripe Krisito Yesu kabwaala ye kɔweε kuwu ye keyuula i baa i bu fu ase.

Pɔɔli tɔwe waa Timoti

3 N fwaala lbwaare mu nu n sun mu yεge n man su alibi aku fεε kanan mu nu mε naana ana ba daa sun mu mu. Saŋa kumaa n nyinji fu su mε kabwaare-kɔle tɔ kagyanbwe ye kakyɔwape.

4 N nyinji fu ansikyu mu su, nu i bu mε tɔ gaa fεε n wu fu, saamu mε kɔkɔɔ i nye fuuli mε.

5 N nyinji fu kɔkɔle-gyii kesintin mu nu fu su, nu fu naana-kyusa Lowisi ye fu-nyi Yunisi gbaa ba nye mu. Nu n nyi kesintin fεε kanin nu ngbaa fu su.

6 Lu fale su mu, n nyinji fu fεε, nin fulɔn waa lbwaare kakεε, mu nu n kyina taa mε abaa gyaga fu su, nu fu nye mu tɔ.

7 Lu fεε lbwaare man sa anε Kayaayu mu nu ki waa anε afuupu, amaa ɔ sa anε Kayaayu mu nu ki sa anε ɔɔn, ye kebiti ke a bu kanan mu nu an kiɔa anε n-yu.

8 Imu su i man waa fu ipeeli fεε, fu maa tɔwe kesintin asin lu anε-Nyiripe mu su, abεε i waa fu ipeeli lu mε su fεε ba maa tii mε obu. Amaa fu gbaa fu gyii awurufɔ sa asin danbirasa mu, lu ɔɔn mu nu lbwaare taa sa fu mu su.

9 Mu i mɔlge anε, nu ɔ tu anε ba waa mu gbaa-gbaa asa, nu i man gye ye an waa kɔtɔ mu nu ki burɔn su, amaa lu mu gbaa-gbaa mu kiŋmina yla ye mu kabwaala su. Nu Krisito Yesu su nu ɔ bɔla taa kabwaala nimu bwaala anε pɔyi nu ɔ tu kɔtɔ kumaa nimu.

10 Amaa nbunbu ɔ bɔla anε ɔmɔlgepu Krisito Yesu kiɔa mu su ba lεε kabwaala nimu kaapu anε, nu ɔ bɔla asin danbirasa mu su nyita lewu ɔɔn mu, nu ɔ lεε nkpa mu nu ki man su ɔkaa mu ifuli.

11 Nu lbwaare lεε mε waa Krisito osunpu ye ɔkaapupu ye asin danbirasa nimu ɔtɔwεpu.

12 Kanin su nu n gyii unumu awurufɔ fale. Amaa i man su mε ipeeli, lu fεε n nyi ɔmu nu n kɔle mu gyii, nu n nyi kesintin tɔ fεε ε taale kun kɔtɔ mu nu n taa waa mu abaa tɔ naa fuu mu kake laalaalɔwe mu.

- 13 Timoti, kɩtaa kesintin asɩn kaapɩsa mu nu fu nye lu me ase mu kenken, ke fu buu umu, yege fu su kɩkɔle-gyii ye kebiti mu nu lu Krisito Yesu su an nye mu.
- 14 Bɔla Kayaayu Kyirekyire ɔlon mu nu ki bu ane to mu su, kun asɩn kpare mu nu lbwaare taa waa fu abaa to mu.
- 15 Fu nyi fee ane burisa mu nu ɔ bu Asiya ɔsɔwɔle su mu kpini, ba sile yege me, nu Figelusi maa Hemogene gbaa ba tii su.
- 16 N kule Onyirpe fee o wu Onesiforu kɩkpaara su abi kpini kuwee, lu fee saɗa kumaa ee yege me kɔkɔlɔ kii fuuli me. Nu t man su mu ipeeli fee ba tii me obu gbaa.
- 17 Kutɔ mu nu ki tii su t gye ye, saɗa mu nu ɔ ba Roma mu, ɔ nate biti me halu naa fuu saɗa mu nu o wu me.
- 18 Onyirpe o wu mu kuwee mu kake laalaalɔwe mu. Fu nyi danbirasa kanan mu nu ɔ kye me to ikpa gaalaagaa su saɗa mu nu n bu Efeso kade to mu.

2 Timoti 2

Krisito ɔnaakɔpu mu nu ee gyii kesintin

- 1 Imu su mi-bii, bɔla kabwaala mu nu ki bu Krisito Yesu to mu nye ɔlon.
- 2 Nu asɩn kaapɩsa mu nu fu nu lu me ase sakyɔ ansi to mu, taa umu waa asa mu nu fu kɔle bamu gyii mu abaa to, ke ngbaa bamu be taale taa kaapu aku gbaa.
- 3 Yile to gyii awurufɔ ye ane, fee Krisito Yesu ɔnaakɔpu danbirasa.
- 4 ɔnaakɔpu t payt ansi lu mu kusun sunsa su, ke t nye bɔla mu ɔbiltsa ansi, umu su ɔ mee taa mu n-yu ee waa asa mu nu ba man gye anaakɔpu mu awaasa to.
- 5 Kanɩn maɗa nu asilepu ba kan bee sile, nu ɔmu nu o gyii su kan ɔ man buu kɩsile nbara mu, ɔ mee ye ɔ nye kigyii su kakee mu.
- 6 Nu onsi-payt ɔɔɔpu mu nu ee waa kusun mu, t dagaa maa gyankpaa gyii lu kudɔɔ mu to.
- 7 Fe nfeere lu kutɔ mu nu n towe fale su, lu fee Onyirpe mu ii biti ɔ yege fu taale nu ato numu kpini kase.
- 8 Nyinji Yesu Krisito mu nu ɔ lu owura Dawidi kanan to nu lbwaare kyinji mu lu lewu to mu. Inumu t gye asɩn danbirasa mu nu n towe mu,
- 9 nu n gyii umu awurufɔ fale, halu ba taa agbeeleebi nmina me fee maa gye alibi ɔwaapu. Amaa lbwaare asɩn mu bire, ɔku mee taale taa agbeeleebi nmina umu.
- 10 Imu su nu n yile to gyii awurufɔ kumaa numu, lu asa mu nu lbwaare lee yla mu su, ke ngbaa bamu ba bɔla Krisito Yesu su nye kamɔlge ye bunyaa mu nu ki man su ɔkaa mu.

11 Katowe nimu gye kesintin nin, nu an kan wu ye mu bure, an biti a kyina nkpa to ye mu.

12 Nu an kan yile to gyii aworufe bure, an biti i gyii kuwura ye mu. Nu an kan kina mu bure, ngbaa mu ii biti o kina ane.

13 Nu an man kan koole gyii mu, mee mu bure o san ee gyii mu asin su, lu fee o mee towe asin, nu ee lu umu kamaa.

Osunsunpu mu nu o bola lbwaare ansi

14 Kyaga su nyinji bamu fale ato nimu su. Yile lbwaare kitu to da bamu amu to lu ntowe su kamore-gyii, lu fee i man su kyaare, amoo ii nyita bamu nu bee nu umu mu nin.

15 Kpan fu n-yu ke lbwaare o wu fu fee fu dagaa, nu fu gye kusun osunpu mu nu i man dagaa maa su ipeeli mu kusun mu su, nu o nyi lbwaare kesintin asin mu kikaapu kyekyee.

16 Lee fu n-yu lu aligyima mu nu i mee bunyaa lbwaare, lu fee bamu nu bee waa umu mu, u bute bamu u lu lbwaare ase gaa.

17 Nu kanin asa mu kikaapu u yetge fee kitamee. Anyin anyo mu nu ba tii bamu su i gye Himenasu maa Filetusi.

18 Ba foyi kesintin asin mu okpa, nu bee kaapu ye, asa kikiyi lu lewu to mu tee wula ba kyun, nu kikaapu nimu ii nyita akoole-gyipu mu aku kikoole-gyii.

19 Amaa lbwaare asin du nin fee opore gyankpaasa mu nu o yii mu, nu i yile gin, nu ba kyuroo asin nimu ba gyaga kumu su ye, “Onyirpe lbwaare nyi bamu nu ba gye mu lee,” nu ba bla kyuroo ye, “Okumaa mu nu o lee towe ye o gye Onyirpe mu lee mu, dagaa maa yegge alibi kiwaa.”

20 Kikpaara lala su mu, ato mu nu bee gyii bee nu umu to kukwu-kukwu i bu to. Ba taa suwa abee gbityi waa iku, nu ba taa iyu abee kabole waa umu iku moo. Imu iku i de sa nke kpare kigyii, nu iku moo i man de sa nke kpare ku.

21 Nu oku kan lee mu n-yu lu alibi kiwaa to mu, ee biti o baa o de sa nke kpare kigyii mu, lu fee o ba waa kyirekyire, nu o su kyaare sa mu onyirpe mu, nu o kuula mu n-yu yila sa kusun danbrasa kumaa nimu.

22 Amaa lee fu n-yu lu ayaafole-sin kayalaga libi to, ke fu taa fu ansi gyaga ikpa kikiyiigi ye kikoole-gyii ye kebiti ye kayu yuuli su, buga ye bamu nu ba taa kokolo fuuli su bee sun Onyirpe mu su.

23 Imu su lee fu n-yu lu kimelensi imore mu nu i man su kase mu to, lu fee fu nyi i maa biya nluu.

24 Onyirpe kiyaafole man dagaa maa ko keluu, amaa o dagaa maa waa kidanbrasa ee sa okumaa nimu, ke o taale kaapu, ke o nye kenyiita kuto kumaa nimu to.

²⁵ Bamu nu bee gyii mu umoore mu, i dagaa maa lee asin mu kaapu bamu laakale su, akuto fee lbwaare ii biti o bugi okpa sa bamu, ke ba yegge alibi kiwaa, ke ba ba bu kesintin asin mu.

²⁶ Ke ba nye nfere danbirasa, ke ba sile lu odoo mu nu Sitaane suu kitaa bamu, nu bee nu mu ase bee waa ato mu nu ee biti mu to.

2 Timoti 3

Ata mu nu ii biti i ba waa nke laalaalowe to mu

¹ Amaa baa fu nyi unumu fee, nke laalaalowe mu to mu, awurufo damante ii biti i ba asa su.

² Lu fee, asa bee biti ba ku biti bamu nkun lee, ye kefullee biti bansa, ye n-yu kikaapu, ye alala-sin, ye asa kisaale, ye kusu to olun sa bamu akubgepu, nu oku waa kidanbirasa sa bamu gbaa ba mee lee mu kitu, nu ba mee taa lbwaare bee tu schu,

³ nu ba mee ye be nye kebiti sa oku, nu be mee wu oku kuwee, nu bee biti ba nyita asa kitu, nu ba mee taale kitaa bamu n-yu, nu asa bee biti ba sile bamu, nu bee biti ba kisi kidanbirasa,

⁴ nu bee biti ba waa adiboyipu, nu ba mee fe nfere poyi nu bee waa kuto ku, nu bee kaapu bamu n-yu, nu bee biti dulinyaa to okon ba ky lbwaare.

⁵ Bee biti ba sun lbwaare ansi su, amaa ba kina mu olun mu. Man buga ye kanin asa.

⁶ Bamu to aku bee taa kanyaasin libi bee loo akpaara su, nu bee taa kon to kon bee pina akyu mu nu ba mee taale kitaa bamu n-yu, nu bamu alibi i du fee kasula i gyan bamu su, nu kayalaga libi kukwu-kukwu bu bamu to.

⁷ Kanin akyu mu bee kpan n-yu sanja kumaa bee bula, amaa ba mee taale ba bu kesintin mu.

⁸ Fee kanan mu nu Gyanise maa Gyanberesi ba daa kyina kusu yile Mosesi su mu, kanin nu fale anyin anumu gbaa bee ko bee tii kesintin mu okpa. Bamu amu i nyita, nu ba man su oylekpa kikole-gyii mu to.

⁹ Bamu awaasa numu mee kpiya bamu ansi to, lu fee okumaa numu ii biti o wu kanan mu nu ba melensi, fee kanan mu nu Gyanise maa Gyanberesi kimelensi i daa lu ifuli mu.

Pooli kansa sa Timoti

¹⁰ Amaa fee fu bure, fu nyi asin mu nu n kaapu mu kpini, ye me kakyina to, ye kuto mu nu mi ansi i gyan su, ye me kikole-gyii, ye me kenyiita, ye mi kebiti, ye me kyile to gyii awurufo.

- 11 Fu nyi kanan mu nu asa ba nyanla me, ye awurufo mu nu n gyii Antiyoki ye Ikoniyum ye Lisitira nde to, nu n nye kenyiita yle kanyanla mu kpini to, nu Onyirpe Yesu Krisito lee me lu umu kpini to.
- 12 I gye kesintin fee, okumaa mu nu ee biti o buu Krisito Yesu, ke o waa lbwaare kebiti mu, ee biti o nye kanyanla.
- 13 Alibi awaapu ye apinapu bure bamu alibi ii biti i lonjo tii su nun, kanan mu nu bee pina asa mu, kanun gbaa nu ii biti i pina bamu.
- 14 Amaa fee fu bure, kyaga su kitaa kuto mu nu fu bula nu fu koolo gyii mu to, lu fee fu nyi bamu nu fu bula lu bamu ase,
- 15 nu lu fu kibii to mu, fu nyi Asinkyan ylasa kytrekyire mu, nu umu i taale sa fu kanyaasin mu nu i biya kamolgo bola kikoolo Krisito Yesu gyii su.
- 16 Asinkyan ylasa mu kpini i lu lbwaare ase nun, nu i buron sa kikaapu, ye katowe yii, ye kitowe kyiigi, ye kibla ikpa kikiyiigi to,
- 17 saamu lbwaare osa i nye dan to sa kusun danbirasa kumaa kiwaa.

2 Timoti 4

- 1 Krisito Yesu ii biti o ba ye mu kuwura-gyii ba tale asa mu nu ba te nkpa to, ye alewupu. N yle lbwaare maa Yesu Krisito ansi to n sa fu konjo ye,
- 2 towe asin danbirasa mu. Kusula fu n-yu saja mu nu i dagaa ye saja mu nu i man dagaa, taa kenyiita kpini towe kyiigi asa ikpa, ke fu towe yii asa, ke fu towe waa asa olon to.
- 3 Lu fee saja ku ii biti o ba nu asa ba mee ye be buu kesintin kikaapu mu. Amoo be buu bamu kayalaga to asin. Bee biti ba ku biti akaapupu damante kyaaboo bamu n-yu, ke be kaapu bamu asin mu nu i bukun bamu asu to ke be nu.
- 4 Ba man bila ye be nu kesintin mu, bee biti ba bilihi ba buu asirikpan ikisii-sun.
- 5 Amaa fee fu bure, baa fu da fu kumu su asin kumaa numu to, nye kokololo yle awurufo to, waa asin danbirasa kusun mu otowepu, sun fu kusun kanan mu nu i dagaa naa lowe.
- 6 Mee me bure me saja fu fee n wu, nu i du nun fee me nkpa u kyeege u wurige fee saraga sa lbwaare.
- 7 N ko keluu danbirasa mu, nu n sile kisle mu naa fuu okaa, nu n kitaa kikoolo-gyii mu to.
- 8 Nbunbu kuto mu nu kii gyoo me mu i gye kigyii su kakee, mu nu Onyirpe, ikpa kyiigisa otalepu mu ii biti o taa sa me kanun kake mana, nu man gye me nkun, amaa ye bamu nu u gyogyuu bamu ye be wu Onyirpe Yesu kiba mu.

Pooi laalaalowe asin

- 9 Kpan fu n-yu ke fu ba me ase bilen,

10 Iu fɛɛ Demasi su kebiti sa dulinyaa nɔmu tɔ ato, nu ɔ silɛ yɛgɛ mɛ kpee Tesalonika kadɛ tɔ. Kresensi kyɔn Galati kadɛ tɔ, nu Titusi mɔɔ kyɔn Dalimatiya kadɛ tɔ.

11 Luka nkɔn ɪ bu mɛ asɛ. Biti Maki kɛ fu taa mu biya mɛ, lu fɛɛ mu ɪ taalɛ kye mɛ tɔ, mi kusun mu tɔ.

12 N sun Takikusi yɛ o kpee Efeso kadɛ tɔ.

13 Nu fu kan fu ba mu, fu taa mɛ balmaasu mu nu n yɛgɛ yila Kapusi asɛ Trowa kadɛ tɔ, yɛ mɛ iwulɛ, fɔnfɔn ɪmu nu ba taa atɔbwaaya iwulɛ waa mu biya mɛ.

14 Alekisasi mu nu ɔ gye bayɔbu mu waa mɛ alibi gaa. Kuto mu nu ɔ waa mɛ mu, ɔnyɪrɪpɛ ii bitɪ ɔ ka mu kukɔ.

15 Fu gbaa fu, baa fu da mu su, lu fɛɛ ɔ yilɛ su kenken ee tii anɛ asɪn tɔwɛsa mu ɔkra.

16 Kake gyankpaasa mu nu n yilɛ n lɛɛ kɔnɔ mɛ asɪn kigyii tɔ mu, ɔku man ba yilɛ mɛ kamaa, ɔkumaa nɔmu palɛ mu kamaa sa mɛ. N kulɛ lbwaarɛ fɛɛ ɔ man ka bamu kukɔ lu ɪmu su.

17 Amaa lbwaarɛ yilɛ mɛ kamaa nu ɔ sa mɛ ɔlɔn, nu n nyɛ tɔwɛ asɪn mu luwɛ, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba nu ɪmu. Nu lbwaarɛ lɛɛ mɛ lu biranɛ kɔnɔ tɔ.

18 ɔnyɪrɪpɛ Yesu mu ii bitɪ ɔ lɛɛ mɛ lu alibi kumaa mu tɔ, kɛ ɔ biya mɛ susu kuwura-gyii mu tɔ yɛ alanfiya. Mu nu bunyaa gye mu lɛɛ kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalɔwɛ

19 Fwaala Prisila maa Akwila yɛ Onesiforu kɪkpaara su asa kpini.

20 Erasitu sii ɔ tɛ Korinto kadɛ tɔ, nu n yɛgɛ Trofimu mu nu ɛɛ lɔɔ mu, Miletu kadɛ tɔ.

21 Kpan fu n-yu kɛ fu fuu nfu pɔyi kɛ gbangban ɔ fuu. Ebulusi yɛ Pudensi yɛ Linusi yɛ Kilodiya yɛ bamu burisa ana kpini bɛɛ fwaala fu.

22 ɔnyɪrɪpɛ yɛ fu kayaayu fan kyina. lbwaarɛ ɔ bwaala fanɛ.

Titusi

Titusi 1

Afwaala

- 1 Ɔwule nɪmɪ lu mɛ Pɔɔli, lbwaare kɪyaafɔle ye Yesu Krisito osunpu mu ase. O sun mɛ ye n ba kye mu asa mu nu ɔ lɛɛ mu kɪkɔɔle-gyii tɔ, ke n kaapu bamu ke ba bu kesintin mu nu ku yege nu asa bee buu kabwaare-sun danbirasa,
- 2 mu nu kɪkɔɔle-gyii ye kinyi ɪ gyan nkpa kakpaa tamaa mu su. lbwaare mu nu ɔ mɛɛ tin antɪhesa mu, da mu kɔkɔɔɔ su sa anɛ nkpa nɪmɪ lu koo npiili ase,
- 3 nu saɲa kyɛkyɛɛ mu tɔ mu, lbwaare anɛ Ɔmɔlɪgepu mu lɛɛ mu asɪn kaapu, fɛɛ maa taa waa mɛ abaa tɔ, nu ɔ sa mɛ kɔnɔ ye n tɔwe asɪn mu sa asa.
- 4 N kyurɔɔ n sa fu Titusi, mu nu n taa fu fɛɛ mi-bii gbaa-gbaa anɛ kɪkɔɔle-gyii kulɔn mu tɔ mu. Kabwaala ye kayu yuuli mu nu ki lu anɛ-Se lbwaare ye anɛ Ɔmɔlɪgepu, Ɔnyɪrɪɛ Yesu Krisito ase mu ye fu fan kyina.

Titusi kusun Kereti ɔsɔwɔle su

- 5 Kɔtɔ mu su nu n yege fu Kereti ɔsɔwɔle su mu ɪ gye fɛɛ, fu nye lɔŋɔ ɪmɪ nu ɪ san mu luwe, ke fu yii abɪlsa kadɛ kumaa nɪmɪ Krisito kubu mu tɔ, fɛɛ kanan mu nu n kaapu fu mu.
- 6 I dagaa ɔbɪlsa maa gye ɔsa mu nu mu n-yu su man su asɪn pwɪsa, nu o kili ɔkyu kulɔn kpen, nu mu-bii ana be gye akɔɔle-gyipu, mu nu ba man su kusu tɔ ɔlɔn abɛɛ kibii libi.
- 7 Fɛɛ ɔbɪlsa maa gye Krisito kubu ɔkusupu mu, ɪ dagaa maa gye ɔsa mu nu mu n-yu su man su asɪn pwɪsa, nu ɔ mɛɛ kusaa mu n-yu, nu ɔ mɛɛ nye agbu benbilen, nu ɔ mɛɛ buu nta, nu ɔ man gye oluu bitipu, nu ɔ man su onsi-payɪ libi afulee su.
- 8 Amaa ɔ dagaa maa gye ɔsa mu nu ɛɛ kɔɔle afɔ, nu ɔ su kebiti sa ɪmɪ nu ɪ burɔn, nu ɛɛ kɪtaa mu n-yu, nu mu ɪkpa i kyiigi, nu ɔ sɪlɛ lbwaare nu mu awaasa du kyɛkyɛɛ.
- 9 Ɔ dagaa maa taale kɪtaa kesintin asɪn danbirasa mu kenken, fɛɛ kanan mu nu ba kaapu ɪmɪ mu, ke ngbaa mu ɔ taale taa kesintin kɪkaapu mu tɔwe waa asa, ke ɔ taa ɪmɪ tii bamu nu bee gyii ɪmɪ ɪmɔɔre mu ɔkpa.
- 10 Lu fɛɛ asa gaalaagaa bɛɛ kusu bɛɛ yɪlɛ asɪn mu su, nu be su bamu ntɔwe kɪyan bɛɛ pɪna asa, fɔnfɔn Gyiwu abi akɔɔle-gyipu.
- 11 I dagaa fu tii bamu ntɔwe mu ɔkpa, lu fɛɛ be su bamu npɪna kɪkaapu mu bee nyita akpaara su abi lu kɪkaapu danbirasa mu su. Bɛɛ waa ipeeli-sɪn nɪmɪ bee bitɪ afulee.

12 Halu Kereti abi atɔwɛpu mu tɔ ɔku tɔwɛ ye, “Kereti abi be gye antɔŋesa wuya ana nin sanja kumaa, nu be du fɛɛ ndunbwe libi, nu be gye awɔlegyɔpu agyipu lala.”

13 Asin mu nu ɔ tɔwɛ mu ɪ gye kesintin. Imu su taa kensi payɪ tɔwɛ yii bamu, ke bamu kikɔɔle-gyii ɪ nye yile kinkin,

14 ke ba man nu Gyiwu abi asɪrkpan ikisii-sin mu, abɛɛ be nu sa bamu nu bee kina kesintin asin mu.

15 Bamu nu ba man su ineesi mu, kuto ku man gye ineesi bamu ase, amaa bamu nu ba su ineesi nu ba mɛɛ kɔɔle bee gyii mu, sehn man gye kyirekyire bamu ase, amaa alibi ɪ bɔla bamu nfɛɛɛ ye bamu nkɔɔ tɔ kpini.

16 Bɛɛ tɔwɛ ye be nyi lbwaare, amaa bamu awaasa tɔ mu bee kina mu. lbwaare ii kisi bamu awaasa kpini, nu be gye kusu tɔ ɔɔn wuya ana, nu ba mɛɛ taale waa kidanbirasa kakaaku.

Titusi 2

Kuto mu nu ɪ dagaa Krisito abi ba waa

1 Amaa fɛɛ fu bire, ɪ dagaa fu kaapu asin mu nu ii buu kesintin kikaapu mu.

2 Tɔwɛ anyin abɪlsa fɛɛ bamu nfɛɛɛ ɪ baa ɪ de, ke ba baa be su bɛɛɛɛ, ke ba kɪtaa bamu n-yu, ke ba kɪtaa kesintin kikɔɔle-gyii mu tɔ, ke ba nye kebiti sa abaa, ke ba nye nkɔɔ yile tɔ.

3 Kanin maa nu fu tɔwɛ akyu-nyi mu fɛɛ ba kyina kakyina mu nu ɪ dagaa fɛɛ Krisito abuu pu ba kyina mu. Ba man nate nyita asa atu abɛɛ ba baa be gye atabɔpu, amaa ba kaapu imu nu ɪ burɔn.

4 Kanin gbaa nu ba kaapu abite mu kanan mu nu bee biti bamu-kuli ana ye bamu-bii ana,

5 ke ba kɪtaa bamu n-yu ke ba man waa kɪgyagaa, ke ba waa bamu akpaara su asun, ke ba waa adanbirasa, ke ba biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana, ke ɔku ɔ man nye tɔwɛ asin libi nyita lbwaare asin mu.

6 Kanin maa nu fu tɔwɛ waa ayaafɔle gbaa fɛɛ ba kɪtaa bamu n-yu.

7 Lu kuto kumaa tɔ mu, ɪ dagaa fu maa waa kuto mu nu ki burɔn ke asa be kase fu tɔ. Lu fu kikaapu tɔ mu taa kensi payɪ ye kɔkɔɔ fuuli kaapu.

8 Yege fu katɔwɛ ki baa ki de ɔkpa, yege ɪ man su asin pwusa ku, ke bamu nu be kusu yile fu su mu be gyii ipeeli, lu fɛɛ ba mɛɛ ye be nye alibi ku tɔwɛ lu anɛ su.

9 Kaapu anyɛ mu fɛɛ be biya bamu n-yu kase sa bamu-nyirɛ ana kuto kumaa tɔ, ke ɪ bɔla bamu ansi. Amaa ba man kan tɔwɛ gyanja bamu-nyirɛ ana,

10 abɛɛ ba yuuri bamu. Amaa ba waa umu nu i burɔn ke bamu-nyiripe ana be kɔɔle bamu gyii, ke bamu awaasa i yege lbwaare, ane Omoligeɔ asin kaapusa mu, i baa i bu obule.

11 Lu fee lbwaare lee mu kabwaala mu nu ku biya kamolige ifuli sa asa kpini.

12 Kabwaala mu kaapu ane kanan mu nu a lee ane n-yu lu ikpa libi ye dulinyaa to ato kayalaga su, ke a taale kitaa ane n-yu, ke a waa umu nu i de okpa, ye kabwaare-sun danbirasa kakyina nimu to,

13 fee a maa gyoo tamaa kpare kake mu nu ane lbwaare lala, ye Omoligeɔ Yesu Krisito ii biti o bwii ba ye mu bonyaa mu.

14 Mu gbaa-gbaa mu kyula wu ka ane kuko, lee ane lu alibi kpini to, nu o waa ane mu gbaa-gbaa mu asa mu nu ba man su ineesi, nu u gyugyuu bamu fee ba waa umu nu i burɔn.

15 Inimu i gye ato mu nu i dagaa fu kaapu. Towe waa bamu ke fu towe yii bamu olon to. Man yege oku o feere fu.

Titusi 3

Krisito abupu kakyina to

1 Nyinji Krisito abupu mu fee ba biya bamu n-yu kase sa awuragyipu ye kibane alonpu ke ba nu sa bamu, ke ba baa bee biti kidanbirasa kumaa kiwaa,

2 ke ba man towe asin libi gyaga oku su, amaa ba nye keyuula ye abaa, ke ba baa bee su bee sa abaa, ke ba biya bamu n-yu kase sa okumaa nimu.

3 Saɲa ku to mu, ane gbaa ane an daa melensi, nu an waa kusu to olon, an foyl okpa, nu an gye anye sa kigyagaa ye kayalaga kumaa nimu. Nu an su kumu to olon ye kayu basa, nu bee kisi ane nu ane gbaa ane an kisi bamu.

4 Amaa saɲa mu nu ane Omoligeɔ lbwaare mu kebiti ye mu kuwee kuwu lu ifuli mu,

5 o molige ane. Man gye ane adanbirasa kiwaa su nu o molige ane, amaa lu mu kuwee kuwu su nu o bola mu Kayaayu mu nu ku fwi ane mu su, sa ane kakuge pupwe ye nkpa pupwe molige ane.

6 lbwaare bola ane Omoligeɔ Yesu Krisito su sa ane mu Kayaayu Kyurekyure mu gaa.

7 Saamu, lu mu kabwaala mu su mu, ane ikpa i kyigi mu ansi to, ke a ba waa mu nkpa kakpa mu nu an su umu tamaa mu agyipu.

8 Katowe nimu gye kesintin nin. Nu n biti fee fu bwii pula asin nimu to, ke bamu nu ba kɔɔle lbwaare gyii mu, ba taa bamu n-yu sa kidanbirasa kiwaa. Fale ato nimu i burɔn gaa nu i su tonɔ sa okumaa nimu.

⁹ Amaa lɛɛ fu n-yu lu kimelensi umɔɔrɛ-libi tɔ yɛ kakubɛ tɔ nkyaga su yɛ kamɔɔrɛ-gyii yɛ nluu kukɔ lu nbara su, lu fɛɛ inumu ɪ gye kɪyan nu ɪ man su tɔnɔ kpini-kpini.

¹⁰ Ɔsa mu nu ɔ bu fane tɔ nu ɔ su asa amu ɛɛ wɔtɛ abaa mu, tɔwɛ yii mu kilu kulun abɛɛ lu inyɔ. Nu ɔ man kan yɛgɛ mu, barge fu n-yu yɛgɛ mu.

¹¹ Baa fii nyi fɛɛ kanun ɔsa maɲa alibi i gyii mu nfɛɛrɛ yɛ mu kumu, yɛgɛ mu gbaa-gbaa nyi fɛɛ imu nu ɛɛ waa mu gye alibi.

Laalaalɔwɛ asɪn

¹² N dan kan sun Atemasi abɛɛ Tikiku fu ase mu, waa aniya kɛ fu ba gyaɲa mɛ Nikopoli kade tɔ, lu fɛɛ n waa mɛ nfɛɛrɛ fɛɛ n kpee tutɔ awɔɔ saɲa.

¹³ Waa kutɔ kumaa mu nu fu taale, kɛ fu kye Senasi mu nu ɔ gye lɔya mu yɛ Apolosi tɔ, kɛ ba nyɛ kutɔ kumaa mu nu ki tiri bamu lu ɔkra mu nu bee biti ba kpee mu.

¹⁴ I dagaa anɛ burisa ana Krisito abuupu mu, ba bu kanan mu nu ba nyɛ saɲa sa kusun kiwaa, kɛ ɪ kye asa tɔ kɛ ba nyɛ bamu atɔ tirisa, kɛ ba man kyina kakyina mu nu ki man su tɔnɔ.

¹⁵ Bamu nu ba bu mɛ ase nfu mu kpini bɛɛ fwaala fu. Fwaala ɔkumaa mu nu ee biti anɛ asɪn, nu ana bamu an bu kikɔɔlɛ-gyii mu tɔ mu kpini. Ibwaare kabwaala ki baa ki bu fane ase.

Filemon

Filemon 1

Afwaala

- 1** Ɔwule nɔmu lu me Pɔɔli mu nu lu Krisito Yesu kusun su nu ba tii me obu mu, ye ane birisa Timoti ase. An kyɔrɔɔ an sa fu Filemon, ane kyemine danbirasa ye ane birisa osunpu,
- 2** ye ane-pukyɔ Afiiya ye ane birisa Krisito tɔ ɔnaakɔpu Akyipusi, ye Krisito kubu mu nu beɛ gyaɛ fu kɔkpaara su mu.
- 3** Ane-Se lbwaare ye ane-Nyirɔpe Yesu Krisito kabwaala ye keyuula ki baa ki bu fane ase.

Pɔɔli kabwaare kule

- 4** Mi-supu Filemon, saɲa kumaa mu nu n kule kabwaare-kule mu, n nyinji fu su nu n fwaala lbwaare lu fu su.
- 5** Lu fee, n nu kanan mu nu fu kɔɔle Ɔnyirɔpe Yesu gyii ye kebiti mu nu fu su sa lbwaare asa mu kpini.
- 6** Me kabwaare-kule ɪ gyɛ fee, payɪ ansi kyaga su tɔwe fu kɔkɔle-gyii mu kaapu asa. Saamu, fu ɪ nye bu atɔ danbirasa mu nu an su lu Yesu Krisito su mu kpini lɔwe.
- 7** Mi-supu Filemon, fu kebiti mu nu fu su mu yege nu mi ansi i gyii gaa nu ɪ waa me aniya tɔ, lu fee fu yege nu lbwaare asa nkɔɔ ɪ de bamu nu ba nye ɔɔn.

Pɔɔli kɔkule sa Onesimu

- 8** Imu su, lu Yesu Krisito su mu, naafɔɔ n su ɔkpa n taale nyan fu lu kutɔ mu nu ɪ dagaa fee fu waa mu su,
- 9** amaa n kule fu lu kebiti ɪkpa su. Nu me, Pɔɔli mu nu n bile, nu lu Yesu Krisito kusun su mu, nbunbu n tii obu fale mu,
- 10** n kule fu lu mi-bii Onesimu, mu nu ɔ ba bilinji mi-bii Krisito tɔ saɲa mu nu n bu obu kitii tɔ fale.
- 11** Naafɔɔ saamu, ɔ daa ɔ man su kyaare sa fu, amaa nbunbu bure ɔ su kyaare sa n maa fu kpini.
- 12** Imu su, n bwiiyaa mu n biya fu, nu n biti mu asin gaa, kɔɔle mu sa me.
- 13** Naafɔɔ n daa n biti fee ɔ baa ɔ bu me ase, ke o yii fu ayaa tɔ ee kye me tɔ saɲa mu nu n tii obu fale lu asin danbirasa mu katɔwe su.
- 14** Amaa n mee biti fee n waa kutɔ ku yege n man nyi fu nfeere, ke ɪ man naa ba fee n nyan fu nin, amaa ɪ baa ɪ gyɛ fu kebiti.

15 Akuto Onesimu barige mu n-yu lu fu ase nke gberede ku nun, saamu nu o kan bwii ba mu fii biti fu nye mu kakpaa,

16 yegede o man bila o gye kinye nkun, amaa o kyo kinye lu fee o gye fu birisa bitisa Krisito to. Nu n biti mu me kakolo to gaa, kanun manja nu ngbaa fu fii biti fu ba biti mu fu kyo me, lu fee o gye fu kinye, nu o bila o gye fu birisa Onyiripe mu to.

17 Imu su fu kan fu nyi fee fu birisa i gye me mu, fu bwii koolo mu ye odan fee kanan mu nu fii biti fu koolo me mu.

18 Nu o kan waa fu alibi aku abee o su fu kuko mu, taa umu kpini sula me.

19 Me Pooli, n su me gbaa-gbaa me kibia n kyurwo unumu ye n biti n ka fu kuko manja. Ngbaagbaa fu, fu su me fu n-yu su kuko lu nkpa mu nu n yegede nu fu nye mu su.

20 Imu su mi-supu Filemon, n biti fee fu ku Krisito Onyiripe mu su ke fu waa unumu sa me, ke me kakolo ki de me.

21 N maa kyurwo fu fale n koolo fu gyii fee fii biti fu waa sa me, nu n nyi fee fii biti fu waa fu kyo umu nu n towe fale gbaa.

22 Amaa kuto kulun mu nu ke bila ke tii su i gye ye, lojo afo obu yila me, lu fee n su tamaa fee lbwaare ii biti o kyula fane kabwaare-kule, ke o yegede ba tigi me ke n ba fane ase.

Laalaalowe afwaala

23 Me birisa Epafarasi mu nu maa mu an tii obu lu Krisito Yesu su mu, u fwaala fu.

24 Kanun nu Maki maa Arisitako ye Demasi ye Luka mu nu be gye me birisa ana asunpu mu bee fwaala fu.

25 Ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane ase.

Hibriwu

Hibriwu 1

lbwaare bola mu-bii su towe mu asin sa ane

- 1 Saŋa mu didaa mu lbwaare bola mu atoweƆu su nin towe mu asin sa ane naana ana saŋa gaalaagaa ye ikpa kukwu-kukwu su.
- 2 Amaa nke laalaalawe nimu to mu, o bola Mu-Bii Yesu su nin towe mu asin sa ane. Mu i gye o mu nu lbwaare bola mu su tuu susu ye kase ye imu kuto kumaa nimu, nu o wula lee mu fee kuto kumaa ii biti i baa i gye mu lee.
- 3 Nu mu i lee lbwaare bunyaa nalgesa kpare mu ifuli kaapu, nu mu to nu an wu kanan mu nu lbwaare gbaa-gbaa du. Nu mu kono to asin mu nu i bugya nu o su ee ku kuto kumaa nimu su. Nu maa fwu nyimisa alibi kamaa mu, o naa kyina Olunpu Owura lala lbwaare gyisa su susu.
- 4 Imu su o kyo lbwaare nboo mu kukyo, nu kitu mu nu lbwaare sa mu mu, bila ki kyo bamu lee gaa.
- 5 Lu fee lbwaare nboo to omomo nu lbwaare towe mu kakaaku ye, "Fu gye Mi-Bii, Lu ndaga n gye Fu-Se?" Abee, "N biti n baa n gye Mu-Se, ke moo mu o baa o gye Mi-Bii?"
- 6 Saŋa mu nu lbwaare biya Mu-Bii gyankpaasa dulinyaa to mu, o bila towe mu nboo mu nu ba bu susu mu ye, "Fane me nboo kpini fan munja sun mu."
- 7 Nu lbwaare maa towe lu mu nboo mu su mu, o towe ye, "N waa me nboo fee afuu, nu n bila waa bamu fee fulon anobi."
- 8 Amaa lbwaare towe sa mu-Bii mu bre ye, "Fu gye lbwaare, nu fu kuwura-gyii kii biti ki baa ki bu to kakpaa, nu fii biti fu taa kesintin gyii fu kuwura mu kumu okpa su.
- 9 Nu kesintin kigyii nu fii biti, nu fii kisi alibi. Imu su nu me, lbwaare n diyaa fu n kyo fu tomaa ana okumaa nimu, nu n yege fu kakolo ki fuuli fu."
- 10 Nu lbwaare bila towe mu-Bii mu nu o tu mu Onyurpe mu ye, "Lu npiili ase mu fu ii yii dulinyaa kase, nu fu i waa ato mu nu i bu susu mu.
- 11 Inumu kpini ii biti i nyita, amaa fee fu bre fu bu to kakpaa. Inumu ii biti i kyate fee ato bunsu.
- 12 Fii biti fu boo imu fee ikaale bunsu, ke fu kyeege imu fee ato bunsu. Amaa fee fu, fu mee ye fu kyeege nu kanan mu nu fu du mu, kanun nu fii biti fu baa fu du, nu fu nsu i man su okaa."
- 13 lbwaare towe mu-Bii ye, "Kyina me kibaa gyisa su naa fvu saŋa mu nu n biti n taa fu akisipu waa fu ayaa kase." Amaa o man towe fale asin nimu sa mu kaboo kuku.

¹⁴ Imu su lbwaare nboɔ mu kpini ba gye bamu nu bee sun lbwaare, nu o sun bamu ye ba ba kye bamu nu bee biti ba ba nye kamolige mu to.

Hibriwu 2

Kamolige mu asin

¹ Lu inimu su mu i dagaa a maa biya asu kase, ke a kita asin danbirasa mu nu an nu mu to ye odan, ke a man kyege gberɛɛ-gberɛɛ lu imu to.

² Fɛɛ nu nbara asin mu nu lbwaare bola mu nboɔ mu su towe anɛ naana ana mu i sun kusun, nu an nyi ye lu koo didaa mu, okumaa mu nu o waa kusu to olon nu o man buu lbwaare nbara inimu mu, o nye kusu bute mu nu i dagaa.

³ Kanin bre, fɛɛ nu an kan kina kamolige lala asin nimu mu, nɛnɛ nu an taale sile lu kusu bute mu to? Fale asin nimu nu Onyirpe Yesu gyankpaa towe mu, nu bamu nu ba nu imu mu, ba gyii imu kesintin sa anɛ.

⁴ Nu lbwaare gbaa gyii imu kesintin lu mu tsinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa ye mu Kayaayu Kyirekyire mu kakɛɛ mu nu o taa sa mu asa lu mu kokolo biti su.

Yesu bilinji daadimaadi fɛɛ anɛ

⁵ Imu su man gye lbwaare nboɔ mu i gye akusupu sa dulinyaa pupwe mu nu ee biti o waa, nu an towe imu asin fale.

⁶ Amaa i su opula ku nu osa ku gyii imu kesintin lɛɛ towe ye, “Mune nu anyimisa ba dan ba gye nu fu fe bamu su nfɛɛɛ, nu mune nu daadimaadi nbii-nyinsa ba dan ba gye nu fii wu bamu su kanin?”

⁷ Fu waa bamu pii fu nboɔ mu ase saɲa gberɛɛ, amaa fu taa bunyaa ye beɛɛɛ sa bamu,

⁸ nu fu taa kuto kumaa nimu waa bamu kase.” Nu lbwaare maa towe ye o taa kuto kumaa nimu waa nyimisa kase mu, nu sehn man bu to ye o man taa waa mu kase. Nu halu ndaga gbaa, a man puta wu fɛɛ kuto kumaa nimu ki bu nyimisa kase.

⁹ Amaa an wu Yesu mu nu lbwaare waa mu pii mu nboɔ ase saɲa gberɛɛ ku, nu nbunbu bre, o taa bunyaa ye beɛɛɛ sa mu, lu fɛɛ o gyii lewu awurɔfo, nu lu lbwaare kabwaala mu su mu, o wu sa okumaa nimu.

¹⁰ lbwaare mu nu o tɔv kuto kumaa, nu kuto kumaa nimu ki bu to sa mu mu, i dagaa sa mu fɛɛ o biya mu-bii ana gaalaagaa mu bunyaa mu to. Ke inimu i taale waa mu, o nmina ye Yesu o gyii awurɔfo, ke o ba waa ogyankpaapu danbirasa mu nu ɛɛ taale molige bamu naa luwe.

¹¹ Mu i lɛɛ bamu lu bamu alibi to. Imu su mu ye bamu nu o lɛɛ bamu lu alibi to mu kpini ba gye Ose kulon. Imu su nu i man su mu ipeeli fɛɛ maa tu bamu mu-supu ana.

- 12 Nu ɔ tɔwɛ lbwaarɛ yɛ, “N bitɪ n tɪ fɔ ktɪ sa mi-supu ana, kɛ n bu ulɔn yɪn fɔ asa nsana tɔ.”
- 13 Nu ɔ bɪla tɔwɛ yɛ, “lbwaarɛ, n bitɪ n taa mɛ n-yɪ tɔv fɔ sv.” Nu ɔ bwii kyaga sv yɛ, “Ku mɛ ndee yɛ nbii mu nu fɔ, lbwaarɛ fɔ taa sa mɛ mu.”
- 14 Lu fɛɛ nbii mu ba maa gyɛ anyɪmɪsa nu ba sv kayɪ-wɔlɛ yɛ nkalan mu, kanɪn sv nu Yesu gbaa ba bilɪnɪ nyɪmɪsa fɛɛ bamu, kɛ ɔ taalɛ wu. Lu mu kelewu mu sv mu, ɔ nyita Sitaanɛ ɔlɔn mu nu ɔ sv lu lewu sv.
- 15 Kɛ ɔ kɔɔlɛ bamu nu ba sɪlɛ lewu, nu lewu kufuu ki gyii bamu amu kakyɪna tɔ mu, lu Sitaanɛ abaa tɔ.
- 16 I gyɛ kesintɪn fɛɛ, Abraham kɪnaana nu ɔ kyɛ tɔ, amaa ɪ man gyɛ lbwaarɛ nbɔɔ nu ɔ kyɛ tɔ.
- 17 Imu sv i tiri sa mu fɛɛ maa waa mu n-yɪ fɛɛ mu-supu ana ɔkpa kumaa sv, kɛ ɔ baa ɔ gyɛ kuwɛɛ owupu yɛ kesintɪn lbwaarɛ oseepu bilisa asɛ sa bamu, mu kusun mu nu ee sun ɛɛ sa lbwaarɛ mu tɔ. Nu mu ii bitɪ ɔ ylɛ tɔ sa asa kpini kɛ lbwaarɛ ɔ taa bamu alibi kɛɛ bamu.
- 18 Lu fɛɛ mu gbaa-gbaa mu wu awurufɔ nu ɔ nyɛ kutɔv tɔ ku mu, imu sv ɛɛ taalɛ kyɛ bamu nu ba nyɛ kutɔv tɔ ku mu tɔ.

Hibriwu 3

Yesu kyɔ Mosesi

- 1 Imu sv mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, lbwaarɛ asa mu nu ɔ tɪ fanɛ mu, fan yɛgɛ fanɛ nfɛɛɛ ɪ baa ɪ gyan Yesu sv. Mu ɪ gyɛ lbwaarɛ osunpu yɛ oseepu bilisa asɛ mu nu an kɔɔlɛ mu gyii nu an lɛɛ an tɔwɛ mu.
- 2 Nu ee nu lbwaarɛ mu nu ɔ lɛɛ mu mu asɛ, fɛɛ kanan mu nu Mosesi nu lbwaarɛ asɛ kutɔ kumaa tɔ lu lbwaarɛ ayɛ asa kɪku sv mu.
- 3 Yesu gyɛ nyɪmɪsa kpare nu ɔ sv bɛɛɛɛ lala ɔ kyɔ Mosesi, fɛɛ kanan mu nu kɪkpaara ɔpɔyɪv sv bɛɛɛɛ lala ɔ kyɔ kɪkpaara mu gbaa-gbaa.
- 4 Lu fɛɛ kɪkpaara kumaa mu nu ba pɔyɪ mu, ɔku ɪ pɔyɪ kɪmu, amaa lbwaarɛ ɪ gyɛ kutɔ kumaa nɪmu ɔpɔyɪv.
- 5 Nu Mosesi gyɛ kɪyaafɔlɛ mu nu ɛɛ ku lbwaarɛ kɪkpaara mu sv, nu ee gyii kesintɪn kutɔ kumaa tɔ. Nu ɛɛ tɔwɛ kutɔ mu nu lbwaarɛ ii bitɪ ɔ tɔwɛ kakaaku.
- 6 Amaa Krisito ɪ gyɛ lbwaarɛ Mu-Bii nu ɛɛ ku lbwaarɛ kɪkpaara asa sv yɛ kesintɪn. Nu an kan taa kɔkɔlɔ ɔsu, ylɛ tamaa mu tɔ kɪnyɪn tɔ mu, imu u kaapu fɛɛ anɛ ɪ gyɛ lbwaarɛ kɪkpaara mu sv asa.

Fan man waa kusɔ tɔ ɔlɔn sa lbwaarɛ

- 7 Kanɪn sv fɛɛ kanan mu nu Kayaayu Kyɛkyɛre mu tɔwɛ yɛ, “Nu fan kan nu mu kɔnɔ tɔ asɪn ndaga mu,

- 8 fan man waa nkɔlɔ ɔsu fɛɛ kanan mu nu anɛ naana ana ba daa waa, nu ba kusu yilɛ lbwaarɛ su mu, nu ba tuu mu to ku saɲa mu nu ba bu ofuli su mu.
- 9 Tuto nu fanɛ naana ana ba waa mu, nu ba tuu mu to ku, nu ba wu ato mu nu ɔ waa nsu adina mu to mu.
- 10 Kanin su nu i waa mu agbu sa kanin kanaana maɲa asa, nu ɔ towe ye, ‘Saɲa kumaa bamu nkɔlɔ i man gyan mi kebiti su, nu ii be kina mɛ nbara kibuu.
- 11 Imu su n nye agbu bo ntan ye, N mɛɛ ye n bila sa bamu opula fuutekpa mu nu n daa n biti n sa bamu mu.’ ”
- 12 Kanin su mɛ-daa ana ye mi-supu ana lbwaarɛ asa, fan baa fan da su ke fanɛ to ɔku ɔ man fe nfɛɛɛ libi, yege mu kɪkɔle-gyii to, ke i man lɛɛ mu lu lbwaarɛ mu nu ɔ te nkpa to kakpaa mu asɛ.
- 13 Amaa kake kumaa fan waa abaa aniya to fɛɛ kanan mu nu fan san fan te nkpa to ndaga fale, ke alibi i man pina fanɛ to ɔku ke ɔ waa kɔkɔlɔ ɔsu.
- 14 Nu an kan yilɛ to kinkin naa fuu laalaaluwe fɛɛ kanan mu nu an kɔle gyii npiili asɛ mu, anaa Krisito an biti a buga barge imu nu i gye mu lɛɛ mu to.
- 15 Fɛɛ kanan mu nu lbwaarɛ Asunkyan yilasa mu i wula towe mu ye, “Nu fan kan nu mu ɔbule ndaga mu, fan man waa nkɔlɔ ɔsu fɛɛ kanan mu nu fanɛ naana ana ba daa kusu yilɛ mu su saɲa mu didaa mu.”
- 16 Animu ana i gye bamu nu ba nu lbwaarɛ asin nu ba kusu yilɛ to mu? Man gye bamu nu Mosesi lɛɛ lu Egyipiti mu kpini?
- 17 Nu animu ana nu ɔ nye agbu waa nsu adina mu? Man gye bamu nu ba waa alibi nu ba wu ba de-de ofuli su mu?
- 18 Animu ana nu lbwaarɛ bo ntan ye, ba mɛɛ ye ba nye loo mu opula fuutekpa to mu? Man gye bamu nu ba waa kusu to olon mu?
- 19 Imu su an wu fɛɛ, lu bamu kuman-kɔle-gyi su mu, ba man taale loo mu opula fuutekpa mu to.

Hibriwu 4

Ibwaarɛ asa ba su ɔfuute Yesu to

- 1 Imu su fɛɛ lbwaarɛ maa da mu kɔkɔlɔ su lu mu opula fuutekpa kuloo mu, nu ki maa san ki de sa anɛ su mu, fan yege a baa an da su ye ɔdan, ke i man ba fɛɛ fanɛ to ɔku ɔ foyi ke ɔ man nye opula fuutekpa mu to loo.
- 2 Lu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an nye nu ba towe asin danbirasa mu sa anɛ fɛɛ kanan mu nu ba towe sa ngbaa bamu mu. Amaa ba man nye asin mu nu ba nu mu tono, lu fɛɛ ba maa nu waa bamu asu to mu, ba man kɔle gyii bamu nkɔlɔ to.
- 3 Kanin su nbunbu anɛ mu nu an kɔle gyii mu, anɛ ii biti a loo mu opula fuutekpa mu to, fɛɛ kanan mu nu lbwaarɛ towe ye, “N nye agbu bo ntan ye, ‘Ba

mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula fʊutɛkpa mu tɔ.’ ” Halu sanja mu nu ɔ tɔwɛ kanɪn mu, ɔ fɛɛ wɔla lɔwɛ dulinyaa mu nu ɔ tʊɔ mu kusun.

⁴ Lu fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ tɔwɛ katɪn ku lu kake fʊutɛsa mu su yɛ, “Kake sunɔsɔpu mu tɔ mu, lbwaare fʊutɛ lu kusun mu nu ɔ waa mu kpini tɔ.”

⁵ Nu ɪ bila tɔwɛ lu asɪn nɪmu su yɛ, “Ba mɛɛ yɛ ba nyɛ loo mi opula fʊutɛkpa mu tɔ.”

⁶ Imu su mu ki san ki dɛ fɛɛ aku bee biti ba nyɛ loo opula fʊutɛkpa mu tɔ. Amaa bamu nu ba gyankpaa nu asɪn danbirasa mu, ba waa kʊsu tɔ ɔlɔn, nu ba man nyɛ loo kɪmu tɔ.

⁷ Imu su lbwaare bila yɪla kake ku, nu ɛɛ tu kɪmu yɛ, “Ndaga.” Nu ɪ maa kyɛɛɛɛ kamaa tɔ mu, lbwaare bɔla Dawidi su tɔwɛ, fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla tɔwɛ asɪn maɲa mu yɛ, “Ndaga, nu fan kan nu mu kɔnɔ tɔ asɪn mu, fan man kan waa kɔkɔlɔ ɔsu yɛ fɛn mɛɛ yɛ fan nu.”

⁸ Fɛɛ nu Gyosuwa dɪn sa bamu ɔfʊutɛ nɪn, naafɔɔ kamaa tɔ lbwaare man dɪn bila tɔwɛ kake pʊpwɛ ku asɪn.

⁹ Kanɪn bɪrɛ ɔfʊutɛ fɛɛ kake fʊutɛsa mu ki san ki dɛ sa lbwaare asa, fɛɛ kanan mu nu lbwaare fʊutɛ kake fʊutɛsa ake mu.

¹⁰ Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ nyɛ loo lbwaare opula fʊutɛkpa mu tɔ mu, ɪ kaapu fɛɛ ɔ fʊutɛ lu mu gbaa-gbaa kusun waasa su, fɛɛ kanan mu nu lbwaare gbaa fʊutɛ lu mu kusun su mu.

¹¹ Imu su fan yɛgɛ a kpan anɛ n-yu ɔkpa kumaa su, kɛ a loo kanɪn opula fʊutɛkpa mu tɔ, kɛ ɪ man nyɛ ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔku ɔ waa kʊsu tɔ ɔlɔn, kɛ ɔ fɔyl ɔkpa naa lu tɪyɛ fɛɛ bamu mu.

¹² Lu fɛɛ lbwaare asɪn mu ɪ su nkpa, nu ii sun kusun. Nu asɪn mu ɪ buyɛ ɪ kyɔ sakunde gyimba anyɔ, nu ɪ taale nyɛ loo nyɪmisa kɔkɔlɔ tɔ yɛ mu nfɛɛɛ tɔ, nu ɪ barigɛ nyɪmisa ɪkyagakpa yɛ awiya tɔ npu. Nu ki bila ki tale nyɪmisa kɔkɔlɔ yɛ mu nfɛɛɛ tɔ.

¹³ Nu kutɔ kumaa mu nu lbwaare tʊɔ mu kʊku man bu tɔ, nu ki baala mu ansi su. Amaa kutɔ kumaa nɪmu ki dɛ tentengilen mu ansi su. Nu anɛ ɔkumaa nɪmu ii biti ɔ yɪlɛ lɛɛ mu kɔnɔ mu ansi tɔ.

Krisito ɪ gye anɛ lbwaare Oseepu bilisa asɛ

¹⁴ Lu kanɪn su fan yɛgɛ a yɪlɛ anɛ kɪkɔlɛ-gyii mu nu an su mu tɔ kenken, lu fɛɛ an su lbwaare oseepu bilisa asɛ kpare. Mu ɪ gye Yesu, lbwaare mu-bii mu nu ɔ kyɔn sʊsu lbwaare asɛ mu.

¹⁵ Lu fɛɛ anɛ oseepu bilisa asɛ man gye ɔmu nu ɔ mɛɛ taale wu anɛ kʊwɛɛ lu ntɪn mu nu a mɛɛ taale an kɪtaa anɛ n-yu mu. Amaa an su ɔmu nu ɔ nyɛ kutʊɔ tɔ ku atɔ kpini tɔ fɛɛ anɛ, nu mɛɛ mu man waa alibi ku.

16 Imu su fan yege a nye kɔkɔlɔ yile tɔ, ba lbwaare ansi tɔ mu kuwura-gya mu ase katn mu nu kabwaala ki bu, ke o wu ane kuwee ke a nye kabwaala mu nkyeto saɲa mu nu i tiri san ane mu.

Hibriwu 5

1 lbwaare Oseepu bilisa ase kumaa nɔmu, bee lee mu lu mu asa tɔ nin, ke ɔ yile bamu ayaa tɔ sun lbwaare. Nu ɔ bila ɔ su bamu nkee ye saraga ee sa lbwaare, ke ɔ fwu bamu alibi.

2 Kanin ɔsa maɲa u nye kenyiita ee wu asa mu nu ba man nyi nu ba fɔyi lbwaare ɔkpa mu kuwee. Lu fee ngbaa mu gye nyimisa nin, nu ee taale waa alibi.

3 Lu inɔmu su nu i dagaa maa lee mu gbaa-gbaa n-yu su alibi saraga fee kanan mu nu ee lee asa mu alibi saraga mu.

4 Nu ɔku mee taale taa beere sa mu n-yu fee mu i gye oseepu bilisa ase, amɔɔ lbwaare i gye ɔmu nu ee lee mu, fee kanan mu nu ɔ kyina lee Aron mu.

5 Kanin ɔkpa maɲa su nu Krisito gbaa man sa mu n-yu beere fee ɔ gye lbwaare oseepu bilisa ase. Amaa lbwaare lee mu nin towe mu ye, “Fu i gye Mi-bii, Lu ndaga n gye Fu-Se.”

6 Nu ɔ bila towe katn ku Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “Fu gye oseepu kakpaa fee ɔkpa kulɔn mu nu Mekisedeki kyina ɔ gye mu.”

7 Saɲa mu nu Yesu te nkpa tɔ kase su mu, ɔ sawu kenken ye ansikyu kule lbwaare mu nu ee taale lee mu lu lewu tɔ. Lu fee maa biya mu n-yu kase sa lbwaare mu, o nu Yesu ase.

8 Halu maa gye lbwaare mu-Bii gbaa mu, ɔ bila fee kunu lbwaare kade i biya awurufɔ kigyii.

9 Maa taale waa lbwaare kɔkɔlɔ biti luwe kyekyee su mu, mu o be bilinji nkpa kamɔlɔge mu kumu, nu ee sa bamu nu bee nu mu ase mu nkpa kakpaa.

10 Nu lbwaare i lee mu waa mu oseepu bilisa ase fee kanan mu nu Mekisedeki kyina ɔ gye mu.

Fan man kan bwii kamaa

11 Naafɔɔ n su asin damante n towe fane lu inɔmu su, amaa fan maa mee nu asin kase bilen su mu, i bulun gaa sa fee n lee imu kase sa fane.

12 Naafɔɔ halu nbunbu nɔmu gbaa, i dagaa fee fan maa tee fan gye lbwaare asin mu akaapupu. Amaa i maa san i tiri sa fane fee fan nye ɔsa ku, ke ɔ bila lee lbwaare asin gyankpaasa mu kaapu fane mu, fan du nin fee nbii pupwe mu nu kinyapu tiri sa bamu, nu i man gye agyito budusa.

13 Lu fee ɔkumaa mu nu ɔ san ee nyapu kinyapu mu, ɔ man putta dan. ɔ san ɔ gye kebii nu o mee nu lbwaare asin mu nu u yege nu nyimisa ɔkpa i kyiigi mu kase.

14 Amaa agyito budusa i gye sa bamu nu ba bula nu ba dan nu ba nu lbwaare asin, nu ba bu adanbirasa ye alibi mu.

Hibriwu 6

1 Imu su fan yege a yege Krisito kusun asin gyankpaasa mu nu an bula mu kanin, ke a dan kikoolo-gyii mu to kpee ane ansi to. I man dagaa a maa bla bwii naa bula npiili ase asin mu, fee nfeere kikyeege lu ato gyaga to, ye kikoolo lbwaare gyii,

2 ye kikaapu lu lbwaare kekyugyee su, ye abaa kita gyaga asa su kule kabwaare kule, ye alewupu kikiyi, ye lbwaare katale mu nu ki de kakpaa.

3 Nu lbwaare kan kyula mu, fale nu an biti a waa ke a dan.

4 Ii biti i baa i bulon sa bamu nu ba yege bamu kikoolo-gyii to, fee ba bla taale kyeege bamu nfeere lu bamu alibi to bwii ba lbwaare ase. Lu fee lbwaare wula nmane bamu nfeere to sana ku, nu ba daa nye lbwaare kakee ku, nu ba maa akoolo-gyipu mu ba buga nye Kayaayu Kyirekyire mu.

5 Nu ba nu lbwaare asin mu, nu ba wu fee i buron, nu ba bu kakyina pupwe mu nu kii biti ki ba mu olon.

6 Imu su nu ba kan foyt lu lbwaare okpa mu su mu, ii biti i baa i bulon sa bamu ye ba bla bwii kyeege bamu nfeere lu bamu ikpa to ba lbwaare ase. Lu fee i du nin fee ba maa bla be da lbwaare mu-Bii mu oyu laasa su bee gyila mu ipeeli saky to.

7 Lu fee kase mu nu bulayt i da kumu su sana kumaa, nu ki su kii nuu mu, i waa adoo-gyito mu nu i buron i sa bamu nu bee doo kumu su mu, kase mu i nye kusee lbwaare ase.

8 Amaa kase mu nu ki koyt iwii ye afitiri mu bure man su kyaare, nu ki man bu kata ye lbwaare o towe kumu nno. Nu umu laalaalowe mu fulon ii biti o dee kumu.

9 Me tomaa ana kinyi-bii okon, halu a maa towe fale gbaa mu, fane bure a man su kufuu sa fane, an nyi fan maa su ato danbirasa mu nu i lu fane kamolige mu su.

10 lbwaare gye kesintin ogyipu. O mee ye o tan fane kusun mu nu fan waa ye kebiti mu nu fan su sa mu mu su. Imu su nu fan kye mu asa to, nu fen san kyaga su fen kye bamu to.

11 Ato mu nu i tiri ane lu fane ase i gye ye, okumaa nmu o kpan mu n-yu waa kanin adanbirasa naa fuo okaa, kanan mu nu i waa ke fane tamaa mu nu fan su mu i ba to kesintin.

12 Imu su a mee biti fee fan ba bilini awulegyopu kabwaare-sun to, amaa fan kase bamu nu ba su kikoolo-gyii ye kenyiita mu to, nu bee biti ba nye kutu mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu.

An su tamaa sa lbwaare asin mu nu o da mu kokolo su towe mu

- 13 Saɲa mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su sa Abraham mu, ɔ taa mu gbaa-gbaa kitu bo ntan, lu fee ɔku man bu to ɔ kyo mu,
- 14 nu ɔ towe ye, “N towe fu kesintin to ye, n biti n waa fu kusee, ke n yege fu kinaana ba nye akya.”
- 15 Imu su Abraham nye kenyiita gyoo nu ɔ nye kuto mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su sa mu mu.
- 16 Nu asa be kan bee biti ba bo ntan mu, bee taa ɔsa mu nu ɔ kyo bamu gbaa-gbaa bamu kitu bo ntan. Ntan kibo mu u kaapu kesintin, nu i yege ntan mu nu ba bo mu i tin kamɔɔre-gyii mu to.
- 17 Lu kanin manja su, lbwaare maa biti fee bamu nu ɔ da mu kɔkɔɔ su sa bamu ba wu fee ɔ mee ye ɔ kyeege mu nfeere mu, ɔ yile imu su bo ntan.
- 18 Imu su nu lbwaare waa fale ato anyo animu. Imu i gye mu kɔkɔɔ su kida ye mu ntan kibo, mu nu i kaapu fee lbwaare mee kyeege, abee ɔ mee taale tin antɛsa. Kanin su ane mu nu an sile naa loo mu mu, a kpan ane n-yu gaa ke a kitaa tamaa mu nu ki de ane ansi to mu kenken.
- 19 Fee kanan mu nu kibilito kpare mu nu ki budu nu kitaa ɔkuli lala ki yile katn kulun mu, kanin nu ane tamaa i kitaa ane yile katn kulun ane kɔkɔɔle-gyii to. Kanin tamaa nimu i bola loo lbwaare osunkpa opula kyirekyirekpa kikyirekyire susu mu to.
- 20 Tuto i gye katn mu nu Yesu yile ane ayaa to gyankpaa ane naa loo. Mu i ba waa lbwaare oseepu bilisa ase kakpaa fee ɔkpa kulun mu nu Mekisedeki kyina ɔ gye mu.

Hibriwu 7

lbwaare Oseepu bilisa Mekisedeki

- 1 Mekisedeki nimu kyina gyii Salem kade kuwura, nu ɔ bila ɔ gye ɔlɔnpu lbwaare Owura lala mu Oseepu bilisa ase. Saɲa mu nu Abraham naa ko taale awura aku, nu o bwii ee ba mu, Mekisedeki gyanja mu, nu ɔ waa Abraham kusee.
- 2 Nu ato mu nu Abraham naa nye iko mu to mu, ɔ barige imu to ntun kudu, nu ɔ taa ketun kulun sa Mekisedeki. Mekisedeki kitu mu kase i gye ye, “Ikpa-kyiigisa Owura.” Nu ɔ bila ɔ gye Salem owura, nu Salem kase i gye ye “Kayu yuuli.”
- 3 Nu ɔku man nyi sehn lu mu-se abee mu-nyi su, nu ɔ man lu kinaana ku to. Nu ɔku man nyi mu kikuɔge abee mu lewu asin. Nu ɔ gye lbwaare Oseepu bilisa ase kakpaa fee lbwaare mu-Bii mu.
- 4 Fan ku kanan mu nu Mekisedeki gye nyimisa kpare. Halu Abraham mu nu ɔ gye ane naana ana to ɔgyankpaasa mu, ato mu nu ɔ naa ko iko nye mu, ɔ barige imu to ntun kudu nu ɔ taa ketun kulun sa mu.
- 5 Nu Mosesi nbara mu i kaapu fee bamu mu nu ba gye Lewi kinaana mu, nu bee gyii lbwaare kiseepu mu i su ɔkpa ba kɔɔle ato mu nu ba barige to ntun

kudu tɔ mu ketun kulun bamu asa ase, yegɛ bamu asa gbaa ba gye Abraham kinaana tɔ.

⁶ Mekisedeki man gye Lewi kanan tɔ mu nu bee gyii lbwaare kiseepu mu tɔ ɔku, amaa ɔ kɔɔlɛ nbarigɛ tɔ ntun kudu mu tɔ ketun kulun lu Abraham ase nu ɔ waa mu kusee, nu Abraham mɔɔ t gye ɔsa mu nu lbwaare wula da mu kɔkɔlɔ su sa mu.

⁷ Nu t man su kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ ɔmu nu ɛɛ waa kusee mu, mu t gye ɔbilisa ɔ kyo ɔmu nu ɛɛ kɔɔlɛ kusee mu.

⁸ Lu lbwaare kiseepu mu asin tɔ mu, aseepu mu nu bɛɛ kɔɔlɛ nbarigɛ tɔ ato ntun kudu tɔ ketun kulun mu bee wu. Amaa lu Mekisedeki mu nu ɔ kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kulun mu birɛ, ba lɛɛ tɔwɛ ye ɔ tɛ nkpa tɔ.

⁹ Nu ɔku gbaa t taalɛ tɔwɛ ye, Lewi kebunɔ abii tɔ bamu nu bɛɛ kɔɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kulun gbaa mu ba gye Abraham anaana-bii nin. Imu t kaapu fɛɛ Abraham maa ka ntun kudu tɔ ketun kulun mu, bamu gbaa ba ka kanin.

¹⁰ Lu fɛɛ saɲa mu nu Mekisedeki gyaɲa Abraham mu, ba man putɔ kuyɛ Lewi kebunɔ abii mu.

Yesu du nin fɛɛ Mekisedeki

¹¹ Nu Lewi kinaana kiseepu kigyii mu nu ki buu Mosesi Nbara mu, ki daa taalɛ waa nyimisa kyɛkyɛɛ nin, naafɔɔ minɛ waa su nu t san i tiri fɛɛ lbwaare oseepu pupwɛ ku ɔ bila be gyii kiseepu fɛɛ ɔkpa kulun mu nu Mekisedeki kyina ɔ gye mu, nu t man gye Lewi kinaana-bii Aron lɛɛ mu?

¹² Fɛɛ nu lbwaare kiseepu kigyii t maa kyɛɛgɛ mu, kanin gbaa nu t dagaa fɛɛ Nbara mu gbaa t maa kyɛɛgɛ.

¹³ Nu Yesu mu nu asin nimu t tɔwɛ t lu mu su fale mu, lu kebunɔ ku tɔ nin. Nu kebunɔ maɲa tɔ ɔku man putɔ gyii lbwaare kiseepu kɛ o sun kiseepu kusun.

¹⁴ Lu fɛɛ t gye kesintin fɛɛ anɛ-Nyiripɛ Yesu mu lu Gyuda kebunɔ tɔ nin, amaa kanin kebunɔ maɲa birɛ, Mosesi man tɔwɛ ye bee biti ba be gyii lbwaare kiseepu.

¹⁵ Nu asin mu t lɛɛ kaapu tɔ danbirasa. lbwaare oseepu pupwɛ ku ba, nu o du fɛɛ Mekisedeki.

¹⁶ Nu ɔ ba waa lbwaare oseepu yegɛ ɔ man lu Lewi kinaana mu tɔ, amaa lbwaare waa mu oseepu bola mu nkpa mu nu t su ɔlun nu t man su ɔkaa.

¹⁷ Lu fɛɛ Asinkyan yilɛsa mu t tɔwɛ lu mu su ye, “Fu t gye lbwaare oseepu kakpaa, fɛɛ ɔkpa kulun mu nu Mekisedeki kyina ɔ gye mu.”

¹⁸ Kanin su didaa nbara mu nu ba buu mu birɛ, ba yegɛ imu yila tkaa su, lu fɛɛ t man bulun nu t man su tɔnɔ.

- 19 Lu fɛɛ Mosesi nbara man taale waa kuto kumaa lbwaare kebity su kyɛkyɛ. Amaa nbunbu an su tamaa danbirasa mu nu an bola su an nin an tiri lbwaare.
- 20 Kuto mu nu ki bila ki tii su i gye ye, lbwaare bo ntan kiseepu pupwe numu su. Yegɛ bamu nu ba ba waa lbwaare aseepu mu kpini, lbwaare man bo ntan sa bamu.
- 21 Amaa Yesu bire maa ba waa lbwaare oseepu mu, lbwaare bo ntan tii su, nu o tɔwe mu ye, “Me Onyirpe lbwaare n bo ntan, nu n mee ye n kyɛɛge me nfeere, fu i gye oseepu kakpaa.”
- 22 Lu lbwaare ntan numu su mu, Yesu i ba waa omu nu o yile katɔwe kyula mu nu lbwaare waa anaa mu nsana mu to, nu ki burɔn ki kyo kididaa mu.
- 23 Kimu nu ki bila ki tii su i gye ye, bamu nu ba gyankpaa gyii lbwaare kiseepu mu ba kyo gaa. Lu fɛɛ nu oku kan wu yegɛ mu kusun mu, opupwe u ba ee yii mu ayaa to.
- 24 Amaa lu kanan mu nu Yesu maa te nkpa to kakpaa su mu, ee gyii lbwaare kiseepu mu nu ki man su okaa.
- 25 Imu su Yesu i taale molige bamu nu ba bola mu su ba lbwaare ase mu kakpaa, lu fɛɛ o te nkpa to kakpaa nu o yile to ee kule lbwaare ee sa bamu.
- 26 Nu Yesu i gye lbwaare Oseepu bilisa ase mu nu o dagaa sa ane a maa nye. Nu mu i bola lbwaare ansi, nu mu n-yu su man su alibi ku, nu o man su ineesi ku, nu o man du fɛɛ alibi awaapu, nu lbwaare diyaa mu susu o kyo okumaa numu mu aye.
- 27 Nu Yesu man du fɛɛ lbwaare Aseepu abilisa banban mu nu bee gyankpaa bee lee bamu n-yu su alibi saraga kake kumaa, pɔyi nu bee lee asa n-yu su alibi saraga mu. Amaa Yesu bire man waa kanɔn, o taa mu mu n-yu lee saraga sa alibi awaapu kilu kulɔn.
- 28 Mosesi nbara kikaapu mu su mu, asa mu nu ba be gyii lbwaare kiseepu bilisa mu kpini ba gye bamu nu ba man taale kitaa bamu n-yu kyɛkyɛ. Amaa Mosesi nbara mu kamaa mu, lbwaare bo ntan lee mu-Bii ba waa Oseepu bilisa ase mu nu o du kyɛkyɛ naa fuɔ okaa.

Hibriwu 8

Oseepu bilisa Yesu Krisito i biya katɔwe kyula pupwe

- 1 Nbuunbu asɔn mu nu an tɔwe fale kpini mu i gye ye, an su lbwaare oseepu bilisa ase mu nu o te lbwaare kuwura-gya lala mu gyisa su susu.
- 2 Nu ee sun kiseepu kusun opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu to, nu ki gye tantu kubuu gbaa-gbaa mu nu ki bu susu mu. Nu Onyirpe lbwaare gbaa-gbaa i yii kimu, man gye nyimisa.

- ³ Bɛɛ lɛɛ lbwaarɛ oseepu bilisa ase kumaa nɪmɔ yɛ ɔ baa ɔ su nkɛɛ yɛ atɔbwaaya kɔlɔŋɔ ɛɛ sa lbwaarɛ. Imɔ su ɪ dagaa fɛɛ anɛ oseepu bilisa ase Krisito nɪmɔ gbaa maa nyɛ kɔtɔ ku taa lɔŋɔ sa lbwaarɛ.
- ⁴ Nu ɔ dɪn ɔ bu kasɛ su nɪn, naafɔɔ ɔ mɛɛ yɛ ɔ baa ɔ gyɛ lbwaarɛ oseepu kpini-kpini. Lu fɛɛ bamɔ nu bee gyii lbwaarɛ aseepu mu, ba wɔla ba bu tɔ bɛɛ lɛɛ saraga fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu.
- ⁵ Nu kasɛ su lbwaarɛ aseepu kusun mu gyɛ susu lɛɛ mu keduli nɪn, man gyɛ kɪmɔ gbaa-gbaa nɪn. Kanɪn su saŋa mu nu Mosesi ii biti o yii lbwaarɛ tantɪ kubuu mu, lbwaarɛ da mu kumu tɔ tɔwɛ mu yɛ, “Ku su, kɛ fu yii mi osunkpa tantɪ kubuu mu kyɛkyɛ fɛɛ kanan mu nu n kaapu fu kɪbu mu su mu.”
- ⁶ Amaa Yesu gyii kiseepu kusun mu nu kɪ burɔn gaa kɪ kyɔ lbwaarɛ aseepu banban mu lɛɛ. Nu katɔwɛ kyula pupwɛ mu nu Yesu waa yɪla anaa lbwaarɛ nsana mu gbaa, kɪ burɔn kɪ kyɔ kɪdɪdaa mu, nu kɪ bila kɪ su kɔkɔlɔ kɪda danbirasa kɪ kyɔ kɪdɪdaa mu.
- ⁷ Fɛɛ nu katɔwɛ kyula dɪdaa mu nu lbwaarɛ waa maa asa nsana, nu kɪ daa kɪ du kyɛkyɛ nɪn, naafɔɔ ɪ man tiri sa lbwaarɛ fɛɛ ɔ bila waa kɪnyɔsapu mu.
- ⁸ Amaa Ōnyɪrɪpɛ lbwaarɛ wu alibi lu asa mu su, nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Saŋa ku ii biti ɔ ba kɛ mɛ, Ōnyɪrɪpɛ lbwaarɛ n biti n waa katɔwɛ kyula pupwɛ maa lɪsɪrɪyɪ abi yɛ Gyiwu abi nsana.
- ⁹ Nu kɪ mɛɛ yɛ kɪ baa kɪ du fɛɛ katɔwɛ kyula mu nu n maa bamɔ naana ana a kyuna waa mu, saŋa mu nu n kɪtaa bamɔ abaa tɔ, gyankpaa bamɔ lɛɛ bamɔ lu Egyipiti mu. Lu fɛɛ ba maa man gyii kesintin lu mɛ katɔwɛ kyula mu tɔ su mu, n palɛ mɛ kamaa sa bamɔ.
- ¹⁰ Nkɛ mu nu ii biti ɪ ba falɛ tɔ mu, unɪmɔ ɪ gyɛ katɔwɛ kyula mu nu n biti n waa maa lɪsɪrɪyɪ abi nsana. N biti n taa mɛ nbara waa bamɔ nfɛɛɛ tɔ, kɛ n kyurɔɔ umu waa bamɔ nkɔlɔ tɔ. N biti n baa n gyɛ bamɔ lbwaarɛ, kɛ ba baa ba gyɛ mɛ asa.
- ¹¹ Nu ɔku ɪ gyɛ ɔku man bila yɛ ɔ kaapu mu tɔmaa abɛɛ mu-nyi mu-bii tɔwɛ mu yɛ, ‘Bu Ōnyɪrɪpɛ lbwaarɛ.’ Lu fɛɛ ɔkumaa nɪmɔ ii biti ɔ ba bu mɛ lu nbii su naa fɔvɔ abɪlisa su.
- ¹² N biti n taa bamɔ alibi kɛɛ bamɔ, kɛ n man bila nyɪŋi bamɔ alibi kake aku. Mɛ, Ōnyɪrɪpɛ lbwaarɛ n tɔwɛ kanɪn.”
- ¹³ Nu lbwaarɛ maa tɔwɛ lu katɔwɛ kyula pupwɛ mu su mu, ɪ kaapu fɛɛ katɔwɛ kyula gyankpaasa mu kɪ waa kɪdɪdaa. Nu kɔtɔ kumaa mu nu kɪ ba waa kɪdɪdaa, nu kɪ man su kyaarɛ mu, kii biti kɪ ba fɔyɪ.

Hibriwu 9

Kabwaarɛ-sun kasɛ su

- ¹ Kanin su katowe kyula gyankpaasa mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu, ki su imu kabwaare-sun nbara ye tanti kubuu opula kyirekyirekpa mu nu ki bu kase su mu.
- ² Nu ba taa kitaa lala sutasa barige kumu to ipula inyo. Opula gyankpaasa mu to nu bee tu ye Opula Kyirekyire nu kumu to nu fitla ogyagakpa ye teeburi ye bodobodo mu nu ba taa sa lbwaare mu bu.
- ³ Nu kitaa mu kamaa i gye opula nyosapu mu nu bee tu ye Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire.
- ⁴ Nu tuto nu suwa kasuu mu nu bee tuwa ato liifensa kumu su, ye katowe kyula kidakaa mu nu ba taa suwa nyale kumu mu bu. Kidakaa mana to nu suwa bonburon mu nu ki su “Mana” agyito mu nu lbwaare sa bamu naana ana ofuli su mu bu. Nu Aron kikpebi mu nu ki poroge afatee bunboli, ye abuu panpasan anyo mu nu Mosesi kyuroo lbwaare nbara kudu mu gyaga su mu bu.
- ⁵ Nu ba waa ato anyo aku mu nu ba su atee ba gyan kidakaa mu su, nu u kaapu fee lbwaare bu tuto. Ba yaase bamu atee bun kidakaa mu obunkpa nu bee tu tuto ye Opula mu nu lbwaare su alibi ee kee. Amaa an mee taale lee asin numu kpini kase sa fane nbunbu numu kukulun-kulun.
- ⁶ Fale nu ba waa kuto kumaa numu yila, ke lbwaare aseepu mu bee loo tanti opula kyirekyirekpa mu to kake kumaa bee waa bamu kiseepu kusun awaasa.
- ⁷ Amaa, amoo lbwaare Oseepu bilisa ase mu nkun ii loo Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to. Nu kesu kumaa to mu, ee loo tuto kilu kulun nun. Nu atobwaaya nkalan nu o su ee loo tuto, nu ee taa kule mu gbaa-gbaa kumu su alibi ye alibi mu nu mu asa ba waa yegge ba man nyi ye i gye alibi mu.
- ⁸ Bola inumu su mu, Kayaayu Kyirekyire mu i lee kaapu fee saja mu nu tanti kubuu lala gyankpaasa mu maa san o yile fale bire, okpa mu man putta bugi kpee Opula kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to.
- ⁹ Inumu i gye asin kaapusa sa ane mu nu an te ndaga kakyina numu to. I kaapu fee nkee mu nu ba taa biya lbwaare, ye atobwaaya mu nu ba taa lonjo sa lbwaare gbaa mu, i mee taale yegge asa mu nu bee sun mu mu, bamu nfere i bu fee lbwaare taa bamu alibi kee bamu.
- ¹⁰ Imu nu bee waa mu kpini mu i gye ikisii lu agyito kigyii ye ato nuusa su ye ato kifwu ye n-yu su kigyee. Inumu i gye ansi su awaasa nbara mu nu bee waa naa fvu saja mu nu lbwaare biya kabwaare-sun pupwe katowe kyula pupwe mu to.

Krisito abi kpini i gye kayu-wule kulun

- ¹¹ Amaa Krisito ba fee lbwaare Oseepu bilisa ase sa ato danbirasa mu nu i bu to nbunbu fale. Nu o loo tanti kubuu lala mu nu ki dagaa, nu ki gye kikpare, nu i man gye nyimisa i yii kumu, nu ki man gye dulinyaa numu to lee mu.

- 12 Krisito maa loo tanti kubuu Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyure mu to mu kilu kulun kakpaa mu, o man taa nbwe ye inate nkalan loo naa waa kolonjo. Amaa o taa mu gbaa-gbaa mu nkalan loo nin naa ka alibi kuko ke a nye kamolige mu nu ki su nkpa kakpaa.
- 13 Didaa lee mu bire nbwe ye inate nkalan, ye naate kadanba mu nu ba tuwa mu nso nu ba su bee hmate bamu nu ba waa ineesi mu su, ke i kaapu fee ba nye bamu n-yu su kifwu. Nu inumu i kan taale fwu bamu n-yu su ineesi mu,
- 14 kanun bire, Krisito nkalan mu nu i bola Kayaayu mu nu ki su nkpa kakpaa su mu, nu o taa mu gbaa-gbaa n-yu waa kolonjo kpare sa lbwaare mu, nene su nu mu nkalan mana i mee taale fwu ane nfeere lu awaasa libi mu nu i su ane ii kpee lewu to mu? Inumu ii biti i yege ke a nye sun lbwaare mu nu o te nkpa to mu kakpaa.
- 15 Kpali inumu su mu, Krisito i gye omu nu o yile asa ye lbwaare nsana sa katowe kyula pupwe mu nu lbwaare waa mu, ke i yege bamu nu lbwaare tu bamu mu, ba ba nye mu kusee mu nu o da mu kokolo su sa bamu mu kakpaa. Inumu ii biti i waa nin, lu fee Krisito taa mu n-yu sa lewu nu o ka bamu mu nu ba waa alibi katowe kyula gyankpaasa mu to mu kuko.
- 16 Fee nu osa ku kan waa katowe yila lu mu kapatye su mu, i tiri fee osa mana maa wu nin poyi ke i sun kusun.
- 17 Lu fee katowe yilasa mee taale waa kusun yege osa mu nu o waa kumu mu, san o te nkpa to, amoo o wu nin poyi ke i waa kusun.
- 18 Inumu su nu halu katowe kyula gyankpaasa mu gbaa nu nkalan i man kyeege wurige mu, i mee sun kusun.
- 19 Lu fee saja mu nu Mosesi lee lbwaare nbara mu kpini towe asa mu, kuto mu nu i dagaa ba waa mu, o taa inate ye nbwe nkalan buga ye nkyu. Nu o taa kebula pipere taa hmina ye afatee, nu o taa nyo nkalan ye nkyu mu to taa hmate-hmate nbara owule mu ye asa mu kpini su.
- 20 Nu o towe ye, "Nkalan nimu u kaapu katowe kyula mu nu lbwaare waa fane mu nsana, nu o sa fane kono ye fan buu."
- 21 Kanun okpa kulun mana su nu Mosesi taa nkalan mu hmate-hmate lbwaare tanti kubuu lala ye kabwaare-sun ato waasa mu nu ba su bee sun lbwaare mu kpini su.
- 22 Imu su fu ku mu, Mosesi Nbara saja mu, atobwaaya nkalan nu ba su bee fwu ineesi. Nu nkalan i man kyeege mu, lbwaare mee ye o taa alibi kee.
- 23 Imu su nu kase su tanti kubuu mu, ye ato kumaa mu nu i bu imu to mu, nu i yile sa susu gbaa-gbaa lee mu, i tiri fee ba maa taa nkalan fwu imu. Amaa susu gbaa-gbaa lee mu, i dagaa ba maa taa nkalan mu nu i kyo atobwaaya lee mu fwu imu.

- ²⁴ Imu su Krisito man loo kabwaare-sunkpa opula kyirekyire mu nu asa ba taa bamu abaa waa mu to, nu ki gye susu lee kigbaa-gbaa mu keduli. Amaa o loo susu lee kigbaa-gbaa mu to naa yile ane ayaa to lbwaare ansi to nbunbu.
- ²⁵ Nu Krisito man taa mu n-yu ee loo susu Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire kesu kumaa, fee kanan mu nu lbwaare Oseepu bilisa ase u taa atobwaaya nkalan ee loo Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to kilu kulon kesu kumaa nmu mu.
- ²⁶ Kanun bire, naafoo Krisito ii biti o ba ee gyii awurufo kesu kumaa lu koo saja mu nu lbwaare tuu dulinyaa mu. Amaa nbunbu dulinyaa maa kpee kumu laalaaluwe mu, o ba taa mu gbaa-gbaa n-yu waa kolongo kilu kulon lee alibi kakpaa.
- ²⁷ Fee kanan mu nu i de sa daadimaadi kumaa nmu ye o wu kilu kulon, ke mu lewu kamaa mu, lbwaare o gyii mu asin.
- ²⁸ Okpa kulon manja su nu Krisito ba wu kilu kulon kakpaa, ke o lee asa gaalaagaa alibi. Nu ee biti o bwii ba kinyosapu, yeye i man gye alibi kilae su nu ee ba. Amaa ee biti o ba molige bamu nu ba kuula bee gyoo mu mu.

Hibriwu 10

Krisito taa mu n-yu lee saraga kilu kulon kakpaa

- ¹ Mosesi nbara mu man gye kesintin ato mu nu i bu kamaa u ba mu gbaa-gbaa, amaa i gye imu keduli nin. Lu fale su mu atobwaaya saraga kolongo kulon mu nu bee waa kesu-kesu kanan mu nu nbara mu u kaapu mu, mee taale waa asa mu nu bee sun lbwaare mu kyeekyee naa luwe.
- ² Fee nu atobwaaya saraga kolongo i din taale fwu asa mu nu bee sun lbwaare, lu bamu alibi to kilu kulon mu, naafoo ba din yeye saraga kilae, yeye ba man bila fe nfere fee ba gyii alibi kupwe.
- ³ Amaa kanun atobwaaya saraga kolongo manja ii nyinji asa mu kesu kumaa bamu alibi mu nu bee waa.
- ⁴ Lu fee anaa-nyin ye nbwe nkalan i mee taale lee alibi.
- ⁵ Imu su saja mu nu Krisito u ba dulinyaa to mu o towe lbwaare ye, "Fu mee biti atobwaaya saraga kilae ye ato kekeke, amaa fu sa me nyimisa kayu-wule ye n ba taa lee saraga.
- ⁶ Nu atobwaaya mu nu bee tuwa fu kaswu su bee lee saraga, ye alibi kita kae saraga kilae mu bire, i mee bola fu ansi."
- ⁷ Tuto nu n towe ye, "lbwaare, me ndee! N ba nin ke n ba waa fu kebiti fee kanan mu nu ba kyuroo me n-yu su asin waa Asinkyan yilasa mu to mu."
- ⁸ Nu o daa ki towe lbwaare ye, "Fu mee biti atobwaaya saraga kilae ye ato kekeke, imaa atobwaaya mu nu bee tuwa fu kaswu su bee lee saraga, ye alibi

kitaa kɛɛ saraga kilɛɛ mu, ɪ mɛɛ bɔla fu ansi” (ɪmɛɛ mu gbaa mu, ɪmu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu fɛɛ ba waa).

⁹ Tuto nu Krisito bila bwii tɔwɛ yɛ, “lbwaarɛ mɛ ndee! N ba nin kɛ n ba waa fu kebiti.” Imu su lbwaarɛ yɛgɛ atɔbwaaya saraga kilɛɛ mu tuu, nu ɔ taa Krisito saraga kilɛɛ mu ba yii ayaa tɔ.

¹⁰ Lu fɛɛ Yesu Krisito maa waa kuto mu nu ki gye lbwaarɛ kebiti su mu, fɛɛ maa taa mu gbaa-gbaa n-yu lɛɛ saraga kilu kulun kakpaa su mu, ɔ lɔŋɔ anɛ kpini yila sa lbwaarɛ.

¹¹ lbwaarɛ Oseepu kumaa numu yilɛ ɛɛ waa mu kabwaarɛ-sun asun kake kumaa, nu saŋa kumaa ɛɛ lɛɛ ɪsaraga kulun maŋa, yɛgɛ ɪ mɛɛ taalɛ lɛɛ asa alibi.

¹² Amaa Krisito bire, taa mu n-yu lɛɛ saraga kilu kulun sa alibi kakpaa, nu ɔ naa kyuna lbwaarɛ kibaa gyisa su.

¹³ Taa lu kanun saŋa maŋa mu, o sii ɔ tɛ o gyoo fɛɛ lbwaarɛ ɔ taa mu dun ana waa mu ayaa kase.

¹⁴ Lu fɛɛ saraga kulun mu nu ɔ taa mu n-yu lɛɛ su mu, ɔ lɔŋɔ bamu nu ɔ fwi bamu lu alibi tɔ mu yila sa lbwaarɛ kyɛɛkyɛɛ kakpaa.

¹⁵ Nu Kayaayu Kyirekyire mu gbaa ii gyii asun numu kesintin kaapu anɛ, fɛɛ kanan mu nu lbwaarɛ gyankpaa tɔwɛ anɛ yɛ,

¹⁶ “Nkɛ mu nu ii biti ɪ ba mu, katɔwɛ kyula numu nu n biti n waa maa bamu nsana. Mɛ, lbwaarɛ ɪ tɔwɛ kanun. N biti n taa mɛ nbara waa bamu nkɔlɔ tɔ kɛ n kyurɔɔ ɪmu waa bamu nfɛɛrɛ tɔ.”

¹⁷ Nu o bwii kyaga su yɛ, “N mɛɛ bila yɛ n nyinji bamu alibi mu nu ba waa yɛ kanan mu nu ba fɔyi ɔkpa nbara mu tɔ mu kakaaku.”

¹⁸ Imu su lbwaarɛ maa taa asa alibi kɛɛ bamu fale bire, ɪ man bila i tiri fɛɛ ba kpalt alibi su lɛɛ saraga. Fan yɛgɛ an nye nkɔlɔ yilɛ lbwaarɛ ansi tɔ.

¹⁹ Imu su mi-nyi mu-bii ana akɔɔlɛ-gyipu, lu Yesu nkanan mu nu ɔ kyɛɛgɛ wurige mu su mu, an su ɔkpa fɛɛ an taalɛ loo opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu tɔ lbwaarɛ ansi tɔ.

²⁰ An taalɛ faa kitaa kunsaa mu su, lu fɛɛ Yesu ɪ taa mu gbaa-gbaa kayu-wule bugi ɔkpa pupwɛ mu nu ku sa nkpa mu, sa anɛ.

²¹ Nu a maa su lbwaarɛ Oseepu kpare mu nu ɛɛ ku lbwaarɛ kikpaara asa su mu,

²² fan yɛgɛ a nin tiri lbwaarɛ. Fan yɛgɛ a taa kɔkɔlɔ fuuli yɛ kɔkɔlɛ-gyii mu nu ki man su kamɔɔrɛ-gyii, yɛ nfɛɛrɛ mu nu u kaapu yɛ lbwaarɛ taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, yɛ anɛ kayu-wule mu nu ba taa nkyu kyirekyire fwi mu, ba lbwaarɛ ase.

- 23 Fan yege a kitaa tamaa asin mu nu an yile su an towe mu to kenken, lu fee lbwaare mu nu o da mu kokolo su mu, u waa kuto mu nu o towe ye ee biti o waa mu.
- 24 Fan yege a fe nfere lu kanan mu nu a towe an waa abaa, ke a kye abaa to, ke a waa adanbirasa sa abaa.
- 25 Fan man yege ke a yege kigyanje buga, fee kanan mu nu aku ba mee gyanje bee buga mu, amaa fan yege a waa abaa aniya to, fee fan maa ku wu fee Onyirpe Yesu Kake lala mu kii biti ki ba mu ki tiri to.
- 26 Fee a maa wola bu kesintin asin nimu, nu a ku ansi an san an waa alibi bire, saraga kilee sa alibi ku man bla ki bu to.
- 27 Amaa kuto mu nu ki san i gye ye, kokolo nmaa mu nu ki de kii gyoo lbwaare kupwe kubun ye fulon yen-yen mu nu kii biti ki ba diyee lbwaare mu dun ana mu.
- 28 Okumaa mu nu o kina Mosesi nbara mu, nu asa anyo abee asa asa be gyii kesintin ye oja mu kina kanin nbara mu bire, be mee wu mu kuwee bee mo mu nin.
- 29 Nu kanin bire, bamu nu ba tuv kyaa saale lbwaare mu-bii mo de? Kusu bute lala ku de sa bamu, fee ba maa man taa lbwaare katowe kyula nkanan mu nu u fwu bamu lu alibi to mu tu sehn, nu ba bla bwii saale Kayaayu Kyirekyire mu nu ku bwaala asa mu?
- 30 Lu fee an nyi lbwaare maa towe ye, "Me i teela alibi awaapu, Nu me ii biti n bute bamu asu." Nu o bla bwii towe ye, "Me Onyirpe lbwaare n biti n gyii me asa asin."
- 31 Kanin su ii biti i baa i gye kufuu fee oju maa tye lbwaare mu nu o bu to kakpaa mu kusu bute to.
- 32 Fan nyinji fane nke gyankpaasa mu nu lbwaare bugi fane ansi, nu fan wu mu okpa, nu fan yile to gyii awurufo, yege fane abaa i man yoo mu.
- 33 Saŋa ku to mo mu, fan nye asebi ye kanyanla asa nsana to, iku mo mu, fan kye bamu nu ba nye kanin awurufo mu to.
- 34 Fan su, nu fan yye, nu fan sa bamu nu ba kitaa bamu tii obu mu su, nu ba maa koolo fane npatye gbaa mu, i man ko fane, amaa fane ansi i gyii nin. Lu fee fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee fan maa su npatye danbirasa mu nu i bu to kakpaa susu.
- 35 Imu su fan man yege fane abaa i yoo, fan yile kinyin to kenken. Lu fee lbwaare ii biti o ka fane kuko lala.
- 36 Fan nye kenyiita yile to ke fan taale waa kuto mu nu lbwaare ii biti, ke i yege fan nye kuto mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa fane mu.

37 Fɛɛ kanan mu nu Asinkyan ylasa mu t tɔwɛ yɛ, “I san gbɛrɛɛ kɛ Ɔmu nu ɛɛ ba mu, ɔ ba. I man bila yɛ t kyɛrɛɛɛ.

38 Nu mɛ asa mu nu bamu ikpa i kyiiigi lu bamu kikɔɔlɛ-gyii su mu, bee biti ba nye nkpa. Amaa ɔmu nu ɔ kan bwii kamaa bɛrɛ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ bɔla mi ansi.”

39 Nu an man gye bamu nu bee bwii kamaa nu ba mɛɛ nye kamɔlɔgɛ mu, amaa an gye bamu nu an kɔɔlɛ lbwaarɛ gyii, nu an nye kamɔlɔgɛ mu.

Hibriwu 11

Adidaapu kikɔɔlɛ lbwaarɛ gyii mu asun

1 Mɛnɛ t gye kikɔɔlɛ-gyii? Kikɔɔlɛ-gyii t gye yɛ an nyi fɛɛ an biti a nye atɔ mu nu an su umu tamaa, nu a mee wu umu yɛ anɛ ansi yɛgɛ t bu tɔ kesintin mɔɔ.

2 Kikɔɔlɛ-gyii numu su nu lbwaarɛ ansi i gyii adidaapu mu su.

3 Lu kikɔɔlɛ-gyii su nu an nu kase fɛɛ lbwaarɛ mu kɔnɔsa nu ɔ taa tuv dulinyaa. Imu su atɔ mu nu a mee wu yɛ ansi mu, umu nu lbwaarɛ taa waa atɔ mu nu an wu fale.

4 Lu kikɔɔlɛ-gyii su, nu Abeli lɛɛ saraga danbirasa sa lbwaarɛ, nu t burɔn t kyo mu-daa Ken lɛɛ mu nu ɔ waa mu. Nu lu mu kikɔɔlɛ-gyii su, nu lbwaarɛ wu mu fɛɛ mu ikpa i kyiiigi, lu fɛɛ lbwaarɛ gbaa-gbaa mu ansi i gyii mu saraga mu su. Lu mu kikɔɔlɛ-gyii numu su mu, halu maa wu gbaa mu, mu kikɔɔlɛ-gyii mu ki san ku tɔwɛ anɛ yɛ anɛ gbaa anɛ a kɔɔlɛ gyii kanɔn.

5 Enoki kikɔɔlɛ lbwaarɛ gyii su mu, nu lbwaarɛ taa mu kpee susu yɛgɛ ɔ man wu. Nu asa ba man bila wu mu, lu fɛɛ lbwaarɛ taa mu lu bamu ansi su kyun. Asinkyan ylasa mu t tɔwɛ yɛ, pɔyi kɛ lbwaarɛ ɔ taa Enoki kpee susu mu, ɔ bɔla lbwaarɛ ansi.

6 Amaa ɔkumaa mu nu ɔ mɛɛ kɔɔlɛ lbwaarɛ ee gyii mu, ɔ mɛɛ taale bɔla mu ansi. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ ba lbwaarɛ ase mu, t dagaa ɔ kɔɔlɛ gyii fɛɛ lbwaarɛ bu tɔ, nu mu t gye ɔmu nu ɛɛ ka bamu nu bɛɛ payi ansi bɛɛ ku bee biti mu mu kukɔ.

7 Nowa kikɔɔlɛ lbwaarɛ gyii su mu, sanja mu nu lbwaarɛ da mu kumu tɔ lu atɔ mu nu t man puta waa mu su mu, o nu sa lbwaarɛ. Nu ɔ sale ɔkulu lala mu nu ki mɔlɔgɛ maa mu kikpaara su abi kpini. Lu mu kikɔɔlɛ-gyii numu su mu, o bun dulinyaa kpini kupwɛ, nu lu mu kikɔɔlɛ-gyii su mu, lbwaarɛ tu mu yɛ ikpa kyiiigisa wuya ana mu tɔ ɔku.

8 Abraham kikɔɔlɛ lbwaarɛ gyii su mu, sanja mu nu lbwaarɛ tu mu yɛ ɔ kusu lu katɔn mu nu ɔ bu mu kpee kase mu nu kii biti ki ba biliŋi mu kapatɔye kakaaku mu, o nu sa lbwaarɛ. Nu ɔ kusu ee kpee, yɛgɛ ɔ man nyi katɔn mu ee kpee.

9 Lu mu kikɔɔlɛ-gyii su mu, maa fuu kase mu nu lbwaarɛ da mu kɔkɔlɔ su sa mu mu, o yii itantɔ abu kyuna tɔ fɛɛ ɔfɔ. Nu kanɔn manja su nu mu-bii Isaki, yɛ

mu kanaana-bii Gyekobu mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa bamu mu, gbaa ba kyina.

10 Abraham waa kanɔn lu fɛɛ mu ansi u gyan kadɛ lala mu nu lbwaare gbaa-gbaa i kyurɔɔ kɔmu, nu o yii kɔmu kase, nu ɔ pɔyi kɔmu yla kakpaa mu.

11 Sara kɔkɔle lbwaare gyii taa tii mu-kuli Abraham lɛɛ su, nu ba kuuge kebii. Bamu kpini ba bilɛ, nu Sara gye ogbentipu. Amaa ba kɔle gyii fɛɛ lbwaare mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su sa bamu fɛɛ ee biti ɔ sa bamu kebii mu, gye kesintin wuya.

12 Imu su Abraham mu nu ɔ bilɛ kyɔn su, halu nu ɔ mɛɛ bila taale kuuge gbaa mu, kuuge obii-nyɔnsa, nu mu kɔnaana ki nye akyɔ fɛɛ susu akyikpebi abɛɛ ɔpu kɔnɔ kikyafa, nu ɔku mɛɛ taale kale bamu.

13 Asa nɔmu kpini ba su kɔkɔle-gyii saɔa mu nu ba tɛ nkpa tɔ halu naa fu bamu lewu. Nu ba man nye atɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa bamu mu. Ba wu imu kata-kata, nu i waa bamu ɔkɔn. Nu ba kɔle kyula nu ba tɔwe ye, ba gye afo nu ba man gye kase kanɔmu su asa.

14 Nu asa mu nu bɛɛ tɔwe kanɔn asɔn mu, i kaapu nin fɛɛ bɛɛ ku bee biti bamu gbaa-gbaa bamu aye.

15 Nu bɛɛ daa bɛɛ fe nfɛɛɛ lu ɔsuwɔle mu nu ba kusu kɔmu su mu, naafɔɔ ba dɔn nye ɔkpa bwii kpee tutɔ.

16 Amaa bɛɛ ku bee biti kadɛ lala mu nu ki burɔn ki kyɔ kase su lɛɛ nɔmu. Kɔmu i gye kɔmu nu ki bu lbwaare ase susu mu. Imu su i man su lbwaare ipeeli sa bamu fɛɛ ba maa tu mu ye bamu lbwaare, lu fɛɛ ɔ lɔɔ susu kadɛ lala yla sa bamu.

17 Lu Abraham kɔkɔle-gyii su mu, saɔa mu nu lbwaare tuu mu tɔ ku mu, ɔ taa mu-bii Isaki ye ɔ naa lɛɛ saraga sa lbwaare. Abraham i gye ɔsa mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa lu Isaki su mu, amaa nu o kyula fɛɛ ee biti ɔ taa mu-bii kulɔn kpen nɔmu naa lɛɛ saraga.

18 Amaa lbwaare wɔla tɔwe Abraham ye, “Taa bɔla fu-bii Isaki su nu fii biti fu nye anaana-bii mu nu n da mɛ kɔkɔlɔ su sa fu mu.”

19 Abraham dan o nyi fɛɛ lbwaare i bila taale kyinji Isaki lu lewu tɔ. Nu fu ku mu, i du nin fɛɛ o wu nin, nu Abraham bwii nye mu, mu abaa tɔ.

20 Lu Isaki kɔkɔle-gyii su mu, ɔ waa Gyekobu maa Esawu kusee lu bamu kakaaku kakyina tɔ su.

21 Lu Gyekobu kɔkɔle-gyii su mu, saɔa mu nu ee biti o wu mu, ɔ waa Gyosefu mu-bii ana anyɔ kusee. ɔ taa mu n-yu kpasa mu kikpebi nu ɔ yin lbwaare.

22 Lu Gyosefu kɔkɔle-gyii su mu, saɔa mu nu mu lewu tiri tɔ mu, ɔ tɔwe mu asa Israyɔ abi ye saɔa ku i ba bee biti ba lu Egyipiti tɔ. Nu ɔ sa bamu kɔnɔ ye, bɛɛ kan bɛɛ lu mu, ba nyinji mu awiya su ke ba taa.

- 23 Lu Mosesi akugerepɔ kɔkɔle-gyii su mu, saɲa mu nu ba kuvge Mosesi mu, ba taa mu baala lbwaayɩ isa, lu fee ba wu Mosesi maa pɔyɩ ɔdan, yege ba man buu Owura kɔnɔsa mu gbaa mu ɩ man su bamu kufuu.
- 24 Lu Mosesi kɔkɔle-gyii su mu, saɲa mu nu ɔ kusu dan mu o mee biti ba tu mu ye ɔ gyɛ Egyipiti Owura Faro mu-bii kyusa mu-bii.
- 25 Nu ɔ waa mu nfɛɛɛ fee maa lbwaare asa ba buga gyii awurufɔ mu, ɩ kyɔ fee o gyii ɔkɔn kakyɩna libi tɔ saɲa gberɛɛ tɔ.
- 26 Mosesi wu fee ɩ dagaa maa gyii ipeeli lu ɔmu nu lbwaare lee mu su, ɩ kyɔ Egyipiti npatye kpare kpini. Lu fee mu ansi ɩ gyan kukɔka mu nu lbwaare ii biti ɔ ka mu kake kaku mu su.
- 27 Lu kɔkɔle-gyii su ɔ kusu lu Egyipiti tɔ, yege ɔ man su owura agbu mu nu ɔ su mu kufuu. ɔ kpan mu n-yu yɩɛ tɔ lu fee o wu lbwaare mu nu ɔku mee wu mu mu.
- 28 Lu mu kɔkɔle-gyii su mu, o yii Kanyanɛ Nbunɔ kigyii kake mu. Kanɩn kake maɲa tɔ nu ɔ yege nu Israyɩ abi ba taa atɔbwaaya nkalan nmate-nmate bamu nbunɔ mu, nu ɩ yege nbii gyankpaasa ɔmɔɔpɔ mu man nye mata bamu.
- 29 Lu Israyɩ abi kɔkɔle-gyii su nu ba nate ɔpu Pipɛɛ mu tɔ faa fee kase wulesa su. Amaa Egyipiti abi ba maa kpan bamu n-yu ye ba waa kanɩn mu, nkyu mu ɩ gyii bamu.
- 30 Lu Israyɩ abi kɔkɔle-gyii su nu ba nate kyaabɔɔ Gyeriko kade nke nsunɔ nu kɩmu ɩpɔɛ lala mu nu ɩ kyaabɔɔ kade mu ɩ lu tyɛ.
- 31 Lu ɔkyu gyaga Rahabu kɔkɔle-gyii su mu, Israyɩ abi mu nu ba sun bamu ba naa baala ku Gyeriko kade mu, ɔ kɩtaa bamu kɩfɔ. Imu su mee mu bure ba man kyɩna mɔɔ mu buga bamu nu ba waa kusu tɔ ɔlɔn sa lbwaare mu.
- 32 Mɩne asɩn nu n bila ye n tɔwe tii su? N mee ye n nye saɲa tɔwe adidaapu asa fee Gideyon maa Baraki ye Samson ye Gyefeta ye Dawidi ye Samuweli ye lbwaare atɔwɛpɔ mu asɩn tii su.
- 33 Lu bamu kɔkɔle-gyii su mu, bamu aku ba kɔ gyii awuragyi lala su, nu bamu aku ba gyii kesintin nate kɩmu ɔkpa su, nu bamu aku ba nye atɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa bamu mu, nu bamu aku mɔɔ ba tii birane nno yege ba man taale waa sehn.
- 34 Lu bamu kɔkɔle-gyii su mu, bamu aku ba dunla fulɔn yen-yen, nu bamu aku ba lu isakunde lewu tɔ. Bamu aku kapɔɔse ki bilingi ɔlɔn, nu ba waa alɔlɔnpɔ ɩkɔ tɔ gyii bamu dun ana ndendemande anaakɔpɔ su.
- 35 Lu kɔkɔle-gyii su mu, akyu aku ba nye bamu-nyi mu-bii ana mu nu ba wu, nu ba bwii kyɩɲi ba nkpa tɔ. Aku ba nye kanyanla nu ba yɩɛ tɔ kina, fee ba mee lu bamu kɔkɔle-gyii kamaa ke ba nye sɩɛ lu lewu tɔ, amaa ba kyula fee bee biti ba wu, ke ba nye kelewu kyɩɲi ye nkpa mu nu ɩ burɔn.

³⁶ Lu kíkòlè-gyii sù mù, asa ba yooli aku nu ba tɔ̀ɛ aku, nu ba da aku m̀ò ɔ̀gbɛɛ taa bamu naa tii ibu to.

³⁷ Lu kíkòlè-gyii sù mù, asa ba twu aku abuu m̀ò bamu, nu aku m̀ò ba banɔ̀ bamu to anyɔ̀-anyɔ̀, nu aku m̀ò ba taa isakunde m̀ò bamu. Aku ba taa nbulupu ye nbwe iwule ba bun, yege ba naa ba naa kitiri to ye awurufo ye kanyanla to.

³⁸ Dulinya nùmu to asa libi ba man bila dagaa fɛɛ ba maa kanin asa manja ba kyuna buga. Bamu kíkòlè-gyii ki yege nu ba sù ba naa bɛɛ yaale ifuli sù ye abu sù, nu bɛɛ baala afule ɔ̀ɔ̀ to ye kase ɔ̀ɔ̀ lala to.

³⁹ Asa banùmu kpini ba nye kiyin lu bamu lbwaare kíkòlè-gyii sù, yege bamu ɔ̀ku man nye kuto mu nu lbwaare da mu k̀k̀k̀k̀ sù sa bamu mu.

⁴⁰ lbwaare ñmina atɔ̀ danbirasa mu nu ɪ kyɔ̀ yila anɛ, nu ngbaa bamu bee biti ba nye, amaa ba man nye bamu kusun danbirasa mu k̀k̀k̀ka, am̀ò naa fù saɔ̀a mu nu an biti a luwe anɛ kusun pɔ̀yɪ ke anaa bamu kpini a naa buga nye k̀k̀k̀ka mu kyɛkyɛɛ.

Hibriwu 12

Yesu Krisito nu ɪ dagaa a maa buu

¹ Imu sù fɛɛ asa damante mu nu ba lɛɛ bamu kíkòlè-gyii ifuli kaapu, nu ba lɛɛ bamu ansi bɛɛ ku anɛ fale sù mù, fan yege a lɛɛ kuto kumaa mu nu kii tii anɛ ɔ̀kpa, ye atɔ̀ mu nu ɪ yege nu an tɔ̀ye alibi to bilen-bilen mu fɔ̀yɪ, ke a payɪ ansi silɛ kɪsilɛ mu nu ki de anɛ ansi to mu naa fù ɔ̀kaa.

² Fan yege an baa an ku Yesu. Mu ɪ gye ɔ̀mu nu anɛ kíkòlè-gyii mu ki gyan mu sù lu npiili ase, nu mu ii biti ɔ̀ yege a taale yile to naa fù ɔ̀kaa. Nu o nyi ɔ̀kɔ̀n mu nu ki de kii gyoo mu sù mù, ɔ̀ man taa oyu laasa lewu ye umu ipeeli mu tu sehn. Nu nbunbu ɔ̀ tɛ lbwaare kuwura-gya mu gyisa sù.

³ Imu sù fan ku kanan mu nu Yesu yile to gyii awurufo alibi awaapu mu nu ba gye mu akisipu mu abaa to, fɛɛ kanan mu nu ɪ waa ke fane n-yu ɪ man yɔ̀ fane ke fane nkɔ̀lɔ̀ ɪ man nyita fane.

⁴ Halu fan maa nyanɛ ansi fɛn kɔ̀ fɛn tii alibi kiwaa fale gbaa mu, fan man pɪta kɔ̀ naa fù katɪn mu nu ii biti ɪ sula fane kpee lewu to.

⁵ Fɛn tan asɪn mu nu lbwaare tɔ̀we waa fane fɛɛ mu-bii ana mu sù? Ba kyurɔ̀ waa Asɪnkyan yɪlasa mu to ye, “Mi-bii, nu ɔ̀nyurɛ lbwaare kan ɛɛ bila fu mu, man taa umu waa iwɔ̀gya asɪn. Nu ɛɛ kan ɛɛ butɛ fu kusu mu, man yege fu abaa to ɪ yɔ̀.

⁶ Lu fɛɛ bamu nu ɔ̀nyurɛ lbwaare ii biti bamu asɪn mu, bamu nu ɛɛ bila, nu ɔ̀kumaa mu nu ɔ̀ kòlè mu fɛɛ mu-bii mu, ɛɛ butɛ mu kusu.”

⁷ Fan nye nkɔ̀lɔ̀ yile awurufo to fɛɛ kibila, lbwaare ɪ waa fane kanɪn fɛɛ mu-bii ana. Lu fɛɛ kebii m̀ò nu mu-se mɛɛ bila mu?

8 Amaa nu fan man kan nye kibila fεε kanan mu nu mu-bii kumaa numu u nye mu, kanin bire fan man gye mu gbaa-gbaa mu-bii ana, oku mu-bii ana i gye fane.

9 Inumu kpini gbaa mu, an su kase su nfu ase mu nu bee bila ane, yegε an su beereε an sa bamu. Nu mine su nu a mee biya ane n-yu kase gaa sa lbwaare Ane-Se, mu nu o bu susu, ke a nye nkpa?

10 Nu ane kase su ase bee bila ane sanja gberεε fεε kanan mu nu bee ku fεε i buron sa bamu mu. Amaa ane kidanbrasa su nu lbwaare u bila ane, ke a nye-nye mu kibaabuto kyrekyre mu.

11 Kibila ku man bu to nu ki bukɔn. Opula manja to mu u koo nin. Amaa bamu nu ba nu sa kibila mu, u yegε nu bamu kakyina to ikpa i kyigi, nu u sa bamu kayu yuuli.

12 Imu su fan man yegε fane abaa a yoo fane, amaa fan kusu yile kitaa to kinkin.

13 Fan yegε fane ikpa mu nu fen naa su mu i waa ntintin, ke ayaa ye abaa wusa wuya ana ba man foyt okpa, amaa ba nye olun.

Fan ku su ke a man bwii kamaa

14 Fan kpan fane n-yu okpa kumaa su, ke fanaa asa kpini fan taale kyina kayu yuuli to, ke fan kyina kakyina mu nu ki man su ineesi. Nu okumaa mu nu o su ineesi mu, o mee ye o wu Onyiripe lbwaare.

15 Fan baa fan da su ke fane to oku o man pan lbwaare bwaala, ke oku o man ba waa fεε oyu bullisa mu nu ku dan nu ku biya asin nu kii nyita asa gaalaagaa mu.

16 Fan ku fane n-yu su ye odan, ke fane to oku o man taa kanyin abεε kakyu biti kigyagaa waa mu n-yu to. Fan man yegε fane to oku o taa lbwaare asin mu tu kyan fεε Esawu mu nu lu agyito kulun su, o fe mu kibilisa mu nu o gye kumu kapatye ogyipu mu sa mu-supu.

17 Imu kamaa to, fεε kanan mu nu fen nyi mu, sanja mu nu ee biti fεε mu-se o waa mu kusee mu, o pan kumu o man nye kusee mu. O sii taa ansikyu nin ee biti fεε naafoo imu nu o wula waa yila mu i kyεεε, amaa o man nye imu kanin.

18 Fan nyinji fεε fan man ba Sinayi kibii mu ase fεε kanan mu nu lstray adidaapu mu ba nin tiri kumu, umaa kumu fulon mu nu u dεε yen-yen, yegε u waa kitenbiri tumm, nu afuu lala i maa da mu.

19 Nu ba nu kabile lala ku kusu ye obile ku ulawu maa towe bamu asin, nu kufuu ki kitaa bamu, nu ba kule lbwaare fεε o yegε katowe.

20 Lu fεε asa mu ba man taale yile konosa mu nu lbwaare sa bamu mu. Konosa mu i gye ye, "Halu nu kutobwaaya gbaa kan mata kibii mu, ba tuu abuu moo mu."

- 21 Kesintin tɔ mu, asin mu nu ɪ waa tutɔ mu ɪ waa kufuu gaa, halu Mosesi gbaa tɔwe ye, “I waa me kufuu nu me n-yu ɪ kykyaa me.”
- 22 Amaa faneɛ faneɛ bire fan nye ɔkpa ba Siyon kibuu mu ase nu ki gye susu Gyerusalem, lbwaare mu nu ɔ bu tɔ kakpaa mu kade lala. Fan ba opula mu nu lbwaare nbɔɔ ngbin-ngbin kensi-gyii ngyanɛ mu tɔ.
- 23 Nu fan ba lbwaare nbii gyankpaasa mu nu ba kyurɔɔ bamu atu susu. Nu fan ba lbwaare mu nu ɔ gye asa kpini asin ogyipu mu ase. Nu fan ba asa mu nu bamu ikpa i kyiiigi nu lbwaare yege nu bamu kala ana ba ba waa kyɛkyɛ mu ase.
- 24 Nu fan ba Yesu ase, mu ɪ gye ɔmu nu ɔ yile asa ye lbwaare nsana sa katwe kyula pupwe mu nu lbwaare waa mu, nu mu ɪ taa mu nkalan ηmate, nu mu nkalan mu ɪ tɔwe asin danbirasa ɪ kyɔ Abeli lee mu.
- 25 Fan ku ye ɔdan ke fan man kina lbwaare mu nu ee tɔwe fane mu asin mu. Lu fee bamu nu ba kina ɔmu nu ɔ tɔwe bamu abwaaresin kase su nfu gbaa mu, ba man taale sile lu kusu bute mu tɔ. Kanin bire, nu an kan kina ɔmu nu ee tɔwe ee lu susu ee sa ane ase kunu mɔɔ de, nene nu an taale sile lu kusu bute mu tɔ?
- 26 Kanin saɲa maɲa tɔ lbwaare maa tɔwe mu, kase ki gyingyen. Amaa nbunbu bire lbwaare tɔwe yila ye, “Man gye kase nkun nu n biti n bila gyingyen, amaa susu gbaa tii su.”
- 27 Asin mu nu ɔ tɔwe ye “N biti n bila mu,” I kaapu fee ato tɔusa mu ii biti i gyingyen ke ɪ lu kyun, ke umu nu ɪ mee taale gyingyen mu i sii.
- 28 Imu su fan yege a taa afwaala lala sa lbwaare fee a maa nye mu lbwaare kuwura-gyii mu nu ki mee taale gyingyen. Ke a taa kabwaare sile ye beere sun lbwaare, ɔkpa mu nu ɪ bola mu ansi.
- 29 Lu fee ane lbwaare gye fulɔn mu nu ee dee kutɔ kumaa ee lowe.

Hibriwu 13

Fan waa ato mu nu ii biti ɪ bola lbwaare ansi

- 1 Fan kyaga su fen biti abaa fee kinyi-bii Krisito tɔ.
- 2 Fan nyinji ke fan kitaafɔ fane akpaara su, lu fee aku ba maa waa kanin mu, ba kitaafɔ lbwaare nbɔɔ kifɔ yege ba man da su.
- 3 Fan nyinji Krisito abii mu nu ba tii bamu obu mu, fee fan maa tii bamu su obu otiikpa mu. Ke fan nyinji bamu nu bee gyii awurufɔ mu, fee fane ii gyii kanin awurufɔ maɲa.
- 4 ɔkumaa numu dagaa maa taa beere ye kesintin sa kekili, ke ɔku ɔ man lu mu-ka abee mu-kuli kamaa naa de ɔku ase. Lu fee ɔkumaa mu nu ee waa kanyin ye kakyu biti kiyagaa, ye bamu nu bee lu mu-ka ana abee bamu-kuli ana kamaa mu, lbwaare ii biti ɔ tale bamu.

- 5 Fan man yege kufulee biti bansa ki baa ki bu fane kakyina to, nu umu nu fan su mu i kukwe fane. Lu fee lbwaare towe ye, “Kakaaku n mee ye n yege fane, nu kakaaku n mee ye n kina fan.”
- 6 Imu su nu an taale a towe ye, “Onyiripe lbwaare i gye me okyetopu, n mee ye n baa n su kufuu. Mine nu nyimisa i taale waa me?”
- 7 Fan nyinji fane agyankpaapu didaa mu nu ba da towe fane abwaaresin mu. Fan yege fane nfeere i baa i gyan kanan mu nu ba kyina kakyina danbirasa mu, ke fan kase bamu kikool-gyii mu to.
- 8 Kanan mu nu Yesu Krisito du ndee mu, kanin nu o du ndaga, nu kanin nu ee biti o baa o du kakpaa.
- 9 Fan man yege akaapu-bi kukwu-kukwu iku i lee fane lu kesintin okpa mu su. Lu fee i buron sa ane fee ane lbwaare kayaayu mu ki sa ane nkolo to olon, nu i man waa fee nbara mu nu i de sa agyito kigyii, fee kanan mu nu aku ba gyii umu nu i man su ton sa bamu mu.
- 10 Saŋa mu didaa mu, ane Israyi abi an su lbwaare kaswu mu nu bee lee saraga kumu su, yege lbwaare asepu mu nu ba bu tantu kubuu lala mu to bee lee saraga mu, ba man su okpa be gyii umu ato.
- 11 Nu lbwaare osepu bilisa ase u taa atobwaaya nkalan ee loo Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to ee lee alibi kitaakae saraga, amaa atobwaaya mu inun bure bee tuwa umu kanin kade mu nbwama nin.
- 12 Imu su Yesu gbaa gyii awurufo kade nbwama, nu o taa mu gbaa-gbaa nkalan fwu asa lu bamu alibi to.
- 13 Kanin su fan yege a lu kpee mu ase kade mu nbwama naa gyii ipeeli mu nu o gyii mu.
- 14 Lu fee dulinyaa numu to mu, a man su kade mu nu a biti a kyina kumu to kakpaa, amaa an ku kade mu nu kii biti ki ba mu okpa nin.
- 15 Imu su fan yege a bola Yesu su lee saraga yin lbwaare saŋa kumaa, nu kanin saraga manja i gye umu nu an su ane asin towe sa an lee lbwaare kitu.
- 16 Amaa fan man tan adanbirasa kiwaa su, ke fan baa fen kye abaa to, lu fee fale isaraga inumu i bola lbwaare ansi.
- 17 Fan nu bamu nu ba gyankpaa fane kabwaare-sun mu to ase, ke fan biya fane n-yu kase sa bamu. Lu fee bamu u ku fane kala ana su kake kumaa, nu lbwaare ii biti o taase bamu lu fane ana su. Nu fan kan nu bamu ase mu, u yege ba sun kusun mu ye kensi-gyii, nu i man gye kanin, bee biti ba taa kokolo nyita waa kusun mu, mee mu i mee ye i kye fane to.
- 18 Fan kule kabwaare kule fen sa ane. Nu an kool gyii fee an su nfeere danbirasa, lu fee an biti fee an waa ato mu nu i buron saŋa kumaa sa lbwaare.

- 19 N kule fane gaa fee fan kule kabwaare kule fonfon sa me, ke n nye okpa bwii ba fane ase bilen.
- 20 lbwaare i gye kayi-yuuli wuya, mu i bola katowe kyula mu nu ki man su okaa mu nkalan su kyiji ane-Nyirpe Yesu Krisito lu lewu to. Yesu i gye nbulupu Okpapu kpare mu.
- 21 Nu nbunbu bire n kule fee lbwaare o sa fane ato danbirasa mu nu ii tiri fane, ke fen taale waa mu kebiti. Ke o bola Yesu Krisito su taa ane waa kuto mu nu u bola mu ansi. Yesu Krisito nu bunyaa gye mu lee kakpaa. Amen.
- 22 Me tomaa ana Krisito abupu, n kule fane gaa fee fen nu me asin towe waasa animu, lu fee owule mu nu n kyuroo n sa fane fale man bunswu.
- 23 N biti fee fen bu fee ba tigi ane birisa Timoti mu nu ba daa kita tii obu mu. Nu o kan ba bilen mu, maa mu an biti a ba fane ase.
- 24 Fan fwaala fane agyankpaapu mu ye lbwaare asa mu kpini. Krisito abi mu nu ba bu Itali mu gbaa bee fwaala fane.
- 25 lbwaare kabwaala ki baa ki bu fane kpini ase. Amen.

Gyemisi

Gyemisi 1

¹ Ɔwɔle nɔmu lu mɛ, Gyemisi mu nu n gye lbwaare maa Ɔnyirpe Yesu Krisito kɔyaafɔle mu ase. N su n sa fane Krisito abuupu mu nu fan lu Israyɩ nbunɔ kudu anyɔ mu tɔ mu, nu fan yaase tɔ fan bu dulinyaa tɔ kpini mu. N fwaala fane kpini.

Kituu tɔ ku ye kunye kɔkɔlɔ yile tɔ

² Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, kutuu tɔ ku kumaa mu nu ki kan tu fane mu, fan yege fane ansi i gyii.

³ Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ nu kutuu tɔ ku ki kan tu fane lu fane kikɔle-gyii su mu, ku yege nu fan taale yile tɔ.

⁴ Fan kɩtaa kanɩn kɔkɔlɔ ɔsu mu kpee ansi tɔ. Nu fan kan waa kanɩn mu, u yege nu fen dan naa fuɔ ɔkaa, ke kutɔ danbirasa ku ɔ man pan fane.

⁵ Nu fane tɔ ɔku kan ee biti kanyaasin de, ɔ kulɛ lbwaare, ee biti ɔ sa mu, lu fɛɛ lbwaare u sa asa atɔ kɔkɔlɔ fuuli su yege ɔ man taase kɔnɔ nkyu.

⁶ Amaa fu kumaa mu nu fu kan kulɛ lbwaare mu, ɩ dagaa fɛɛ fu maa kɔle gyii fɛɛ ee biti ɔ waa sa fu. Man kan waa sika-sika kpini-kpini, lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɛɛ waa sika-sika mu, o du nɩn fɛɛ ɔpu apaa mu nu afuu ɩ su umu ii kyenken mu.

⁷ Kanɩn ɔsa maɲa ɔ man fe nfɛere fɛɛ ee biti ɔ nye kutɔ ku lu Ɔnyirpe lbwaare mu ase.

⁸ Lu fɛɛ nfɛere nnyɔ-nnyɔ wuya kpini asɩn a mɛɛ bɔla lbwaare ansi.

⁹ Nu Krisito obuupu otiripu ɔ yege u waa mu ɔkɔn gaa fɛɛ lbwaare maa diyaa mu susu. Nu ɔkumaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase nu asa ba man taa mu tu sehn mu, ɔ yege mu ansi i gyii kpali fɛɛ lbwaare bire o diyaa mu kitu susu.

¹⁰ Amaa obuupu atɔ wuya ɔ yege mu ansi i gyii fɛɛ lbwaare maa biya mu kase, lu fɛɛ ee biti o wu kyun fɛɛ kanan mu nu iyu ntutule danbirasa ɩ mɛɛ kyɛereɛ nu u kɩkɩpaa mu.

¹¹ Kpali fɛɛ kyɔwe u lu umu su, ke umu afatɛɛ mu u bwu ke ntutule danbirasa mu i nyita. Kanɩn ɔkpa kulɔn su nu atɔ wuya gbaa ii biti i nyita yege ɔ san ɛɛ fe umu nfɛere kulɔn maɲa.

¹² Ɔkumaa mu nu ɔ taa kikɔle-gyii gyii Sitaane su mu, ɩ waa mu ɔkɔn. Kpali fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ taale gyii Sitaane kutuu tɔ ku su mu, ee biti ɔ nye nkpa kakpaa mu nu lbwaare tɔwe yila ye ee biti ɔ taa sa bamu nu bee biti mu mu.

¹³ Fu kumaa mu nu Sitaane tuu fu tɔ ku de, Man kan tɔwe ye “lbwaare u tuu fu tɔ ɛɛ ku.” Lu fɛɛ ɔku mɛɛ taale tuu lbwaare tɔ ku ke ɔ waa alibi, nu mɔɔ mu ɔ mɛɛ tuu ɔku tɔ ɛɛ ku.

¹⁴ Amaa nu ɔkumaa kan nye kutuu tɔ ku mu, ɩ lu mu kɔkɔlɔ biti libi su, nu u pina mu ii kpee kutuu tɔ ku tɔ.

15 Nu kəkələ bitɪ libi mu kan dan mu, ki nye ɔtɔ kɛ ku kuuɛ alibi, nu alibi mɔɔ ɪ kan dan lɔwɛ mu, a kuuɛ lewu nin.

16 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana danbrasa, fan man yeɛɛ ɔku ɔ pɪna fanɛ.

17 Kuto danbrasa ye kakɛɛ mu nu ki burɔn kyɛkyɛ mu ɪ lu susu nin. Atɔ numu kpini ɛɛ lu lbwaare mu nu ɔ gye fitla kpini mu ase. Mɛɛ mu ɔ mɛɛ kyɛɛge kakaaku, nu kitentenbiri man bu mu tɔ.

18 Nu ɪ lu mu kɪpɪrɛ su nin, nu ɔ bɔla mu kesintin asɪn mu su nu ɔ sa anɛ nkpa pupwɛ, nu ɔ waa anɛ mu atɔ tuusa tɔ kpini agyankpaapu.

Fan nu kɛ fan waa

19 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan baa fan nyi inumu. Okumaa numu ɔ nye kəkələ kɛ o nu asɪn, amaa ɔ man kpaala tɔwɛ asɪn, nu ɔ man nye agbu bilɛn-bilɛn.

20 Kpali fɛɛ nyumisa agbu ɪ mɛɛ yeɛɛ nu mu ikpa i kyiigi fɛɛ kanan mu nu lbwaare ii bitɪ mu.

21 Imu su fan kitaafanɛ n-yu lu ineesi kpini tɔ, ye alibi kumaa su kɛ fan biya fanɛ n-yu kase, kɔɔle abwaaresɪn mu nu ba duu fanɛ nkɔlɔ tɔ mu, kɛ ɪ mɔlɪge fanɛ.

22 Fan man waa asɪn mu anupu nkun, amaa fan waa imu awaasa, nu man gye kanɪn mu fan pɪna fanɛ n-yu nin.

23 Okumaa mu nu o nu asɪn mu, nu ɔ man waa imu awaasa mu, o du nin fɛɛ ɔsa mu nu ɔ taa digi ku mu ansi tɔ mu.

24 ɛ ku wu mu n-yu kɛ ɔ kyun, opula maɲa tɔ mu ɔ tan kanan mu nu o du mu su.

25 Amaa ɔsa kumaa mu nu ɔ taa mu nfɛrɛ gyaga ɔkpa mu nu ki man su alibi kpini-kpini, nu ku taale lɛɛ asa lu alibi tɔ, nu ɔ man tan su, amaa nu ee buu nu ɛɛ waa imu nu ee nu mu, lbwaare ii bitɪ ɔ waa mu kusee.

26 ɔsa kumaa mu nu ɔ ye ɔ gye ɔbwaare-sunpu danbrasa, yeɛɛ ɔ mɛɛ kitaafan mu kanandɔlɔ lu mu asɪn tɔwɛsa su mu, ɛɛ pɪna mu n-yu nin, nu mu kabwaare-sun ki gye kɪyan.

27 Kuto mu nu ɔsɛ lbwaare ii bitɪ lu kabwaare-sun kyɛkyɛrɛ ye kesintin ɔkpa mu nu ii gyii lbwaare ansi ɪ gye ye, fan ku akulapu ye anmangyi su ye ɔdan, lu bamu awurufɔ su, kɛ fan kitaafanɛ n-yu lu dulinyaa atɔ karan-karan mu nu ii bitɪ ɛɛ waa fanɛ n-yu ineesi tɔ mu.

Gyemisi 2

Fan man waa nmɛɛge tɔ

1 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana. Fɛɛ fan maa gye Onyirɪpɛ Yesu Krisito bunyaa wuya akɔɔle-gyipu su mu, fan man kan ku daadimaadi ansi tɔ kɛ fan waa nmɛɛge tɔ.

2 Fɛɛ nu afulee wuya bun tkaale danbrasa nu ɔ waa suwa kepini ba fanɛ nsare tɔ. Nu otiripu gbaa bun tkaale mu nu ɪ man gye danbrasa ba tutɔ.

- 3 Nu fan taa bɛɛɛ sa afulee wuya tɔwɛ mu yɛ, “Kyina kagya danbirasa nɔmu su,” kɛ fan tɔwɛ otiripu mɔɔ yɛ, “Yɛ tutɔ” abɛɛ “Kyina kase tutɔ.”
- 4 Tutɔ mu, man gye nmɛɛgɛ tɔ nu fan biya fanɛ nsana tɔ fale? Nu fan kan waa kanɔn mu, u kaapu fɛɛ fan su nfɛɛɛ libi fɛn tale yɛ ɔku dagaa ɔ kyɔ ɔku.
- 5 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana danbirasa, fan nu mɛ asɛ. Bamu nu dulinyaa nɔmu tɔ bɛɛ ku bamu yɛ ba gye atiripu mu, nu lbwaare u lɛɛ bamu kɛ ba be bilinjɛ kɛkɔɔlɛ-gyii atɔ wuya ana. Lu fɛɛ bee biti ba bɛ nyɛ lbwaare kuwura-gyii mu nu ɔ tɔwɛ yɛ ee biti ɔ taa sa bamu nu ba su kebiti sa mu mu?
- 6 Amaa fɛn ku atiripu mu kɛyan. Man gye afulee wuya ana u nyanla fanɛ, nu bɛɛ butɛ fanɛ bee kpee asɔn igyikpa mu?
- 7 Man gye bamu akulɔn maɲa u tɔwɛ asɔn bɔɔɔɔɔ bɛɛ gyaga Yesu Krisito kitu mu nu kɛ su bunyaa nu ki gyan fanɛ su mu?
- 8 ɔnyɛɛ nbara mu tɔ kilala mu nu ki bu lbwaare Asinkyan yɛlɛsa mu tɔ mu u gye yɛ, “Biti fu tɔɔmaa fɛɛ fu n-yu.” Nu fan kan buu nbara nɔmu mu, fan waa kutɔ mu nu ki dagaa nɔmu.
- 9 Amaa nu fan ku asa tɔ waa nmɛɛgɛ tɔ birɛ fan waa alibi nɔmu. lbwaare nbara su mu i bun fanɛ kupwɛ fɛɛ fan gye nbara mu anyitapu.
- 10 ɔsa kumaa mu nu o buu nbara mu kpini, amaa nu ɛɛ fɔyɛ umu tɔ kukulɔn gbaa mu, o gyii kupwɛ umu kpini-kpini tɔ.
- 11 Lu fɛɛ lbwaare kulɔn mu nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Man lu fu-ka abɛɛ fu-kuli kamaa” mu, bila tɔwɛ yɛ, “Man mɔɔ nyɛmɛsa.” Nu fu kan fu man lu fu-ka abɛɛ fu kuli kamaa, amaa nu fu mɔɔ nyɛmɛsa birɛ, fu gyii kupwɛ nbara mu kpini-kpini tɔ.
- 12 Imu su fanɛ atɔwɛsa yɛ fanɛ awaasa tɔ mu, fan baa fan nyi fɛɛ lbwaare nbara mu nu fan taa su nyɛ fanɛ n-yu mu, nu bee biti ba taa gyii fanɛ asɔn.
- 13 ɔsa kumaa mu nu o mee wu asa kuwɛɛ mu, lbwaare gbaa mɛɛ yɛ o wu mu kuwɛɛ. lbwaare kuwɛɛ kuwu ki nyɛ akɔɔ mu lbwaare kataɛ tɔ.

Kɛkɔɔlɛ-gyii yɛ awaasa

- 14 Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana Krisito abuu! Mɛnɛ kyaare nu u su fɛɛ ɔku maa tɔwɛ yɛ, ɔ su kɛkɔɔlɛ-gyii, yɛgɛ ɔ man su kumu awaasa mu, kanɔn kɛkɔɔlɛ-gyii maɲa ku taale mɔɔɔgɛ mu?
- 15 Taa fɛɛ fu wu ɔpunyɔn abɛɛ ɔpɛkyu Krisito abuu mu nu ba man su atɔ bunsɛ yɛ agyitɔ gyisa.
- 16 Kɛ fanɛ tɔ ɔku ɔ tɔwɛ mu yɛ, “Nate kɔkɔɔ yuuli su kɛ lbwaare ɔ yɛgɛ fu nɛɛ.” Amaa fu man sa mu atɔ bunsɛ yɛ agyitɔ kɛ o gyii. Man gye kɛkɔɔlɛ-gyii kɛyan nɔmu?
- 17 Kanɔn nu i du sa kɛkɔɔlɛ-gyii. Kɛkɔɔlɛ-gyii mu nu ki man su awaasa birɛ ki wu nɔmu.

- 18 Amaa ɔku ii biti ɔ tɔwe ye, “Fu su kíkɔle-gyii, nu mɛɛ mɛ n su awaasa.” Amaa mɛɛ mɛ n tɔwe ye, “Kaapu mɛ fu kíkɔle-gyii yɛgɛ ki man su awaasa.” Kɛ mɛɛ mɛ n taa mɛ awaasa lɛɛ mɛ kíkɔle-gyii kaapu fu.
- 19 Fu kɔle gyii fɛɛ lbwaare kulun ɛ bu tɔ. Kesintin nɔn! Nbwu libi gbaa ba kɔle gyii kanɔn, yɛgɛ ba su kufuu bɛɛ kykyaa.
- 20 Fu, omelensipu nɔmɔ! Fii biti fɛɛ ba bila kaapu fu fɛɛ kíkɔle-gyii mu nu ki man su awaasa mu ki man su kyaare?
- 21 Mɔnɛ ɪ ba su nu naana Abraham awaasa ɪ bɔla lbwaare ansi? Lu fɛɛ mu awaasa maa dɛ ɔkpa, lu saɲa mu nu ɔ taa mu-bii Isaki ɔ naa lɛɛ saraga kaswu kyɛkyɛ mu su mu.
- 22 Fu wu fɛɛ mu kíkɔle-gyii ye mu awaasa kpini ɪ gye kɔkulun nɔn. Mu awaasa mu ɛɛ yɛgɛ nu mu kíkɔle-gyii mu ki naa fɔb ɔkaa.
- 23 lbwaare Asɔnkyan ylasa mu ɪ ba tɔ kesintin ye, “Abraham kɔle lbwaare gyii, kpali mu kíkɔle-gyii maɲa su nu lbwaare kɔle mu fɛɛ mu ɪkpa i kyiiigi.” Imu su nu bɛɛ tu Abraham ye, “lbwaare mu kyɛmɔnɛ.”
- 24 Inɔmɔ ɪ kaapu fɛɛ lu awaasa su nu lbwaare ii wu fɛɛ nyɔmɔsa ɪkpa kpini i kyiiigi, amaa man gye mu kíkɔle-gyii nkun.
- 25 Kanɔn nɔn nu ɔkyu Rahabu awaasa ɪ yɛgɛ nu lbwaare wu fɛɛ mu ɪkpa i kyiiigi. Lu fɛɛ ɔ kitaa Israyɪ abi mu nu ba sun bamu mu kɪfɔ, nu ɔ kye bamu tɔ nu ba nye ɔkpa pupwe su silɛ lu Gyeriko kadɛ mu tɔ.
- 26 Kanan mu nu ɔkala kan man bu n-yu tɔ, nu ki wu mu, kanɔn nu i du nɔn fɛɛ kíkɔle-gyii mu nu awaasa gbaa ɪ man tii kɔmɔ su mu i wu nɔn.

Gyemisi 3

ɔku mɛɛ ye ɔ taale pɔɔla kanandɔlu

- 1 Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan man yɛgɛ fanɛ gaalaagaa ansi ɪ payɪ fɛɛ fan ba biliɲi akaapupu. Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ anɛ mu nu an kaapu mu, lbwaare katale anɛ su ii biti ɪ baa ɪ bulun ɪ kyɔ ɔkumaa nɔmɔ lɛɛ.
- 2 Anɛ kpini an taale an fɔyɪ ɪkpa, nu ɔsa ku bu tɔ mu nu ɔ mɛɛ fɔyɪ ɔkpa lu mu atɔwɛsa tɔ mu, o du kyɛkyɛɛ nɔn, nu ɛɛ taale kun mu n-yu danbirasa.
- 3 An su nbiriga an waa igbanɛ nɔɔ tɔ nɔn, kanɔn mu nu ɪ waa kɛ ba nu anɛ ase kɛ a taale biliɲaa bamu n-yu kpee katɔn mu nu an biti.
- 4 Fan yɛgɛ a bila taa ɪkuli lala mu nu ɪ kyɔ gaa, nu afuu bulunsa ii nin imu waa sunkaala. Imu abanɛ i du pii-pii, nkɛɛ apalɔpu mu bɛɛ taale biliɲaa ɪkuli mu kpee katɔn kumaa mu nu bee biti.
- 5 Kanɔn nu kanandɔlu gbaa gye kɔtɔ pii nyɔmɔsa n-yu tɔ, amaa ki su alala-sɔn gaa. Bila ku kanan mu nu kɪfulɔn-gyi pii ku taale yɛgɛ nu kɪpu lala ku dɛɛ mu.

- 6** Kanin nu kanandulu gbaa du fee fulon. I du fee kade mu nu alibi i gyii kumu kpini. Nu ki bu nyimisa n-yu to ku waa ato mu nu ee man dagaa. Nu kumu alibi mu akyaana nyimisa n-yu kpini nu i nyita mu kakyina to. Nu ku deela fulon lu awurufe fulon yen-yen to sa kumu gbaa-gbaa kumu n-yu.
- 7** Nyimisa u taale poola atobwaaya libi kukwu-kukwu, nu be poola atobwaaya fee nbwiibi ye atobwaaya kpusa ye atobwaaya mu nu ba bu nkyu to kpini.
- 8** Amaa nyimisa ku mee taale poola kanandulu. Ki gye kuto libi mu nu nyimisa mee taale kun kumu, nu ki su kubwe.
- 9** Kanandulu mana nu an su an yin Onyirpe ye ane-Se, nu an bla an su an da ane tooma ana, mu nu lbwaare tuu bamu fee mu keduli su mu oyu.
- 10** Kono kulun mu nu ba su bee yin mu, kanin kono kulun mana nu ba su bee da nyimisa oyu. Me-daa ana ye mi-supu ane, i man dagaa i maa ba kanin.
- 11** Nkyu danbrasa ye nkyu mu nu i du memee kpini i taale lu kitiribo kulun to?
- 12** Me-daa ana ye mi-supu ana, figi oyu i taale soyi olifu abi, abee kimango oyu ki taale soyi akutu abee? Kanin okpa kulun mana su nu nkyu danbrasa ye nkyu memee o mee taale lu kitiribo kulun to.

Kanyaasin yiri anyo

- 13** Nu fane to oku su kanyaasin nu ee nu asin kase mu, kanin oja mana o taa mu kakyina danbrasa ye mu awaasa danbrasa ke o biya mu n-yu kase kaapu fee o su kanyaasin.
- 14** Amaa nu fan kan fan su kayu basa ye kensi payi libi fane nkolo to, fan man kaapu fane n-yu umu su. Nu i kan ba kanin mu, fan tin antjesa gyaga kesintin mu su.
- 15** Kanin kanyaasin mana ki man lu susu nin, amaa ki lu nyimisa to, nu ki gye Sitaane lee, nu ki man gye kyirekyire.
- 16** Lu fee katun mu nu kayu basa ye kensi payi libi bu mu, tuto nu sugure-sugure ye alibi kiwaa kpini bu.
- 17** Amaa kanyaasin mu nu ki lu susu mu, kuto mu nu ki gyankpaa mu i gye fee ki man su ineesi, amaa ku yegge nu asa be nye kayu yuuli, ye n-yu kase ki biya, ye kikyemine okon, ye kuwu asa kuwee, ke u soyi abi danbrasa. Kanin kanyaasin mana mu ki man su kimeege to ye antjesa.
- 18** Kayu yuuli wuya ana mu nu bee duu kayu yuuli to mu, bamu u kpa adanbrasa bee lu umu to.

Gyemisi 4

Fan biya fane n-yu kase sa lbwaare

- 1 Mune u biya fane iko ye nluu mu nu fen koo ye abaa fale? Man gye fane nkolo biti libi mu nu u lu fane n-yu to u koo ye fane fale abee?
- 2 Fen biti ato aku, amaa fen mee nye. Imu su fen moo abaa. Fen taa olon su fen biti ato, amaa fen mee nye imu, imu su nu fen koo nluu. Fan maa mee nye, lu fee fen mee kole lbwaare.
- 3 Fan maa taase nu fen mee nye mu, lu fee fen taase ye nfeere libi, ke fan nye taa waa fane nkolo biti.
- 4 Fane asa gyaga ba nimu, fan man nyi fee omu nu o yegge dulinyaa to ato ii gyii mu kumu mu, o gye lbwaare okisipu nin. Osa kumaa mu nu o yegge dulinyaa to ato ii gyii mu kumu mu, ee biliiji lbwaare okisipu.
- 5 lbwaare Asinkyan ylasa maa towe ye, “Kayaayu Kyrekyire mu nu lbwaare taa waa ane to mu, ee koo kokuruko” mu, fan nyi ye o towe inimu kyan nin abee?
- 6 Amaa lbwaare kabwaala mu nu o su sa ane mu bulon gaa. Fee kanan mu nu lbwaare Asinkyan ylasa mu i towe ye, “lbwaare ii tii bamu nu bee kusaa bamu n-yu susu mu okpa, amaa nu ee taa kabwaala ee sa bamu nu bee biya bamu n-yu kase.”
- 7 Imu su fan taa fane n-yu sa lbwaare ke fan nu mu ase. Fan tii Staane okpa ke o sile lu fane ase.
- 8 Fan nin tiri lbwaare, ke ngbaa mu o nin tiri fane. Fane alibi awaapu, fan lee fane n-yu lu alibi to. Nfeere nnyo-nnyo wuya ana, fan lee nfeere libi lu fane nkolo to.
- 9 Fan bota to, ke fan su, ke fan saawu. Fan kyeege fane injamase biliiji kusu, ke fan kyeege fane kensi-gyii biliiji kowee.
- 10 Ke fan biya fane n-yu kase sa Onyirpe lbwaare, ke o kusaa fane susu.
- 11 Me-daa ana ye mi-supu ana, fan man towe alibi aku lu fane brisa ana su. Lu fee, osa kumaa mu nu ee towe alibi lu mu brisa su nu o bun mu kupwe mu, ee kaapu fee lbwaare nbara mu i man buron, nu o bun nbara mu kupwe. Fee nu fu bun nbara mu kupwe mu, fu man bila fu gye nbara mu obuupu. Fu biliiji imu kupwe obunpu nin.
- 12 lbwaare nkun i gye nbara mu osapu, ye imu otalepu. Mu nkun ee taale molige ke o bila taale nyita asa. Imu su fu i gye animu nu fu tale fu brisa ana?

Man kaapu fu kayu lu oke su

- 13 Nbunbu, fan nu me ase, fane mu nu fen towe ye, “Ndaga abee oke an biti a kpee kade lala ku to naa kyina kesu kolon sun kusun ke a biliiji afulee wuya ana.”
- 14 Amaa fan man towe kanin, yegge fan man nyi oke asin ye fane. Lu fee fan du nin fee ife-kyu. I ba i mee kyereee nu u nyaa.

¹⁵ Kuto mu nu i dagaa fan towe mu i gye ye, “Nu lbwaare kan kyula, nu an su nkpa mu an biti n waa fale abee inimu.”

¹⁶ Amaa fan dan fen kaapu fane n-yu, yege fen gyere. N-yu kikaapu ye kikyere maŋa kpini i gye alibi nun.

¹⁷ Imu su osa kumaa mu nu o nyi adanbrasa mu, nu i dagaa maa waa, nu o mee waa imu mu, o waa alibi nimu.

Gyemisi 5

Kumu to kida sa kumu to olon ato wuya ana

¹ Fane ato wuya ana, fan nu me ase nbunbu nimu. Fan su ke fan saawu kenken lu awurufo mu nu ii biti i ba fane su mu.

² Fane ato mu i gyoo muuri, ke ato wesa ba we fane ato bunsa kpini.

³ Fane isuwa ye igbiti kpini-kpini i waa nkandra, ke kanun nkandra maŋa i lee fane alibi kaapu, ke i diyee fane kayu-wule fee fulon mu. Fan kuula ato gyaga abaa su nke lala lwe nimu.

⁴ Fan ku, kusun awaapu mu nu ba sun fane asun lu fane ndoo ana to mu, nu fan kina bamu ako kika mu, bee fable bee sa fane. Bamu nu ba kpa fane adoo-gyito sa fane nu fan kina bamu ako kika mu, bamu kusu maŋa kpini i loo lbwaare Owura lala mu asu to.

⁵ Fan taa kinye kyina danbrasa ye kensi-gyii kyina dulinyaa to. Nu fan kure waa nfo gyoo fee kitobwaaya mu nu o dan waa nfo o gyoo kake mossa mu.

⁶ Fan bun bamu nu bamu ikpa ii kyiigi kupwe, moo bamu yege ba man kusu yile fane su.

Fan nye kenyiita yile awurufo to

⁷ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan waa kenyiita yile naa fuu Onyirpe Yesu kiba saŋa mu. Fan ku kanan mu nu odoo su kenyiita o gyoo bulayi gyankpaasa ye kikyee bulayi o ba da mu ndoo to. Yege o su kenyiita o gyoo mu ato-gyisa mu u soyi danbrasa.

⁸ Imu su fane gbaa fane fan nye kenyiita ke fan ktaa fane nkolo. Lu fee Onyirpe Yesu kibwii ba saŋa mu ki tee tiri to.

⁹ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan man pwi abaa, ke lbwaare o man tale fane. Otalepu mu man bla o bu kata, o tee tiri to ye kiba.

¹⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nyinji lbwaare atowepu mu nu ba towe asin Onyirpe Yesu kitu to mu. Fan bula kanun mu nu ba wu awurufo nu ba nye kenyiita.

¹¹ Bamu nu ba gyii awurufo nu ba nye kokolo yile to mu, bamu nu lbwaare u waa kusee. Nu fan nu onyin mu nu bee tu mu ye Gyobu kenyiita mu nu o nye mu

awurufo kigyii to, ye kanan mu nu lbwaare waa adanbirasa sa mu kamaa to mu. Inimu u kaapu fee lbwaare ii su asa su nu ee wu kowe.

12 Me-daa ana ye mi-supu ana, me asin mu kpini i gye ye, fan man bo ntan tu susu abee kase abee kuto kumaa numu. Fan yegge fane kekyula ki baa ki gye “Eehn,” ke fane kekina ki waa “ayee.” Nu fan waa kanin mu, lbwaare mee ye o bun fane kupwe.

Kikwale-gyii to kabwaare kule

13 Fane to oku kan ee wu awurufo mu, o kule lbwaare ke o kye mu to. Fane oku bu kensi-gyii to mu, o bu ulun yin lbwaare.

14 Nu fane to oku kan ee lo mu, o tu Krisito abi kubu mu abulisa ke ba ba kule kabwaare-kule sa mu, ke ba suswa mu nfo Onyirpe Yesu kitu to.

15 Kabwaare kule mu nu ki lu kikwale-gyii to fale ii biti i yegge oloru mu o nye alanfya. Onyirpe mu ii biti o kye mu ke o kusaa mu. Nu o kan waa alibi aku gbaa mu, lbwaare ii biti o taa mu alibi kee mu.

16 Imu su fan lee fane alibi towe abaa, ke fan kule kabwaare-kule sa abaa, ke lbwaare o kye fane alo sa fane. Osa mu nu mu ikpa i kyiigi mu, mu kabwaare-kule i bugya nu i sun kusun.

17 Onyin mu nu bee tu mu ye Eligya gbaa gye nyumisa nin fee ane fale. O kule kabwaare-kule ye bulayi o man da kase su. Nu bulayi yile nsu isa ye lbwaayt isiye.

18 Imu kamaa mu, nu o bila bwii kule kabwaare-kule ye bulayi o da, nu bulayi tigi, nu ato duusa i koyt, nu i soyt abi kokyot.

19 Me-daa ana ye mi-supu ana, fee fane to oku kan kina lu kesintin okpa mu su, nu fane to oku bwiiyaa mu ba mu,

20 fan nyinji fee, osa kumaa mu nu o bwiiyaa alibi owaapu lu mu alibi okpa mu su mu, o molige alibi owaapu manja mu kala lu lewu to ba nkpa to, ke lbwaare o taa mu alibi mu nu o waa kpini mu kee mu.

1 Pita

1 Pita 1

Afwaala

1 Ɔwulɛ nɪmɔ lu mɛ Pita, mu nu n gye Yesu Krisito osunpu mu ase. N kyɔrɔɔ kɪmɔ n sa fanɛ mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan yaase tɔ, nu fan gye afo Pontiyu ye Galati ye Kapadosiya ye Asiya ye Bitaniya usuwulɛ su mu.

2 Fanɛ nu Ɔsɛ lbwaare wula o nyi kuto kumaa mu nu ɔ waa mu nfɛɛrɛ lu didaa, nu ɔ bola mu Kayaayu su lɛɛ fanɛ waa mu gbaa-gbaa mu asa, kɛ fan ba buu Yesu kɛ ɔ taa mu nkalan kpayi fanɛ. N kule lbwaare fɛɛ ɔ bwaala fanɛ kukyɔ, kɛ ɔ sa fanɛ kayi-yuuli.

N yin lbwaare fɛɛ maa sa anɛ tamaa danbirasa

3 An yin anɛ-Nyirɛpe Yesu Krisito mu-Sɛ lbwaare. Lu fɛɛ ee su anɛ kuwɛɛ gaa, imɔ su ɔ bola Yesu Krisito kelewu kyinji mu su, nu ɔ sa anɛ nkpa pupwɛ mu nu i su tamaa mu nu i man su ɔkaa.

4 Kanin su an biti an nye lbwaare kapatyɛ mu nu ki mee nyita nu ki mɛɛ gyɔɔ nu ki mɛɛ kpa su nu i de i gyoo fanɛ susu mu.

5 Nu lu fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii su mu, lbwaare ɔlon ii kun fanɛ naa fɔv saɲa mu nu ee biti ɔ lɛɛ kamɔlɛge mu kaapu kake laalaaluwe mu.

6 Nu halu inɪmɔ gbaa mu, fan yege fanɛ ansi i gyii, amaa nbunbu nɪmɔ birɛ akuto fen biti fan wu awurɔfo gaalaagaa lu asɪn wuribi kutuu tɔ ku tɔ. Fanɛ awurɔfo mu nu fan gyii fale mu, i kaala fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ u ku.

7 Nu fanɛ awurɔfo maɲa i lɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu kedubi mu nu ki kyɔ suwa mu kaapu. Halu suwa maa gye kuto nyitasa gbaa mu, ba su fulɔn bɛɛ kaala kɪmɔ bɛɛ ku kɪmɔ kedubi. Inɪmɔ su mu i dagaa fɛɛ ba kaala fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii mu nu ki kyɔ suwa mu ku. Nu fan kan taale yile tɔ birɛ, fen biti fan nye kyɪn ye bunyaa ye bɛɛrɛɛ saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu.

8 Halu fan maa man wu Yesu gbaa mu, fen biti mu, yege nbunbu gbaa fen mee wu mu, amaa fen kɔɔlɛ mu fen gyii nu fan nye kensi-gyii mu nu ɔku mɛɛ taale kaala,

9 lu fɛɛ fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii i yege nu fen nye tamaa mu nu i gye kamɔlɛge sa fanɛ kala ana.

10 Fale kamɔlɛge nɪmɔ nu lbwaare atɔwɛpu mu ba ku tɔ taase biti tɔ, nu ba wula tɔwɛ yila ye lbwaare kabwaala mu gye fanɛ lɛɛ.

11 Krisito Kayaayu mu nu i gye lbwaare Kayaayu, nu ki bu lbwaare atɔwɛpu mu tɔ mu, lɛɛ kaapu bamɔ kanan mu nu i dagaa Krisito awurɔfo kigyii ye bunyaa mu nu kii biti ki ba kamaa tɔ. Imɔ su ba ku tɔ taase biti tɔ saɲa ye kanan mu nu ii biti i ba tɔ.

12 Nu lbwaare lɛɛ kaapu bamu fɛɛ asin mu nu ba tɔwe mu i man gye bamu gbaa-gbaa bamu lɛɛ, amaa asa mu nu bee biti ba ba kamaa tɔ mu lɛɛ. Fane i gye kamaa tɔ abi mu nu fan nu asin nɪmu lu ndaga atɔwɛpu mu nu ba tɔwe asin danbirasa ba sa fane lu lbwaare Kayaayu mu nu ki lu susu ɔlon tɔ mu. Halu lbwaare nbɔɔ gbaa bee biti ba nu asin mu kase.

Fan baa fan du kyɛkyɛ

13 Imu su fan yɛgɛ fane nfɛɛɛ i baa i dɛ kɛ fan taa sun kusun, kɛ fan baa fan da su. Fan nye tamaa lu lbwaare kabwaala mu nu ee biti ɔ taa sa fane saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu mu.

14 Fan waa nbii mu nu bee nu lbwaare ase, kɛ fan man taa fane n-yu waa ato gyaga mu nu fan daa kyina fan man nyi nu fan waa mu.

15 Lu fɛɛ ɔmu nu ɔ tu fane mu maa du kyɛkyɛ su mu, fane gbaa fane fan baa fan du kyɛkyɛ fane awaasa kpini tɔ.

16 Lu fɛɛ lbwaare i tɔwe mu Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “Fan baa fan du kyɛkyɛ, kpali fɛɛ n du kyɛkyɛ nin.”

17 I gye kesintin fɛɛ fan tu lbwaare ye anɛ-Sɛ. Mu i gye ɔmu nu ɔ mɛɛ ku ansi tɔ pɔyi nu ɛɛ talɛ ɔkumaa nɪmu maa mu awaasa. Kanan su fan taa kakyina mu nu ki su bɛɛɛ kyina dulinyaa tɔ fɛɛ afɔ.

18 Ye fen nyi fɛɛ man gye ato nyitasa fɛɛ gbity abɛɛ suwa, nu lbwaare taa ka fane kuko lu fane kakyina gyaga mu nu fan bula lu fane naana ana ase mu.

19 Amaa i gye Yesu Krisito nkalan kpare mu nu i su ɔgyalin mu, nu ɔ taa ka fane kuko. Krisito du nin fɛɛ kabulupu mu nu ɔ man su kulɔpane abɛɛ ineesi ku mu nyu su.

20 Pɔyi kɛ lbwaare i tuu dulinyaa mu, ɔ wula lɛɛ Yesu yila fɛɛ o be wu mɔlge fane, nu fane su nu ɔ lɛɛ mu kaapu saɲa laalaaluwe nɪmu tɔ.

21 Fan bola Yesu su nu fan kɔɔlɛ lbwaare mu nu o kyinji mu lu lewu tɔ, nu ɔ bunyaa mu mu gyii. Imu su fane kikɔɔlɛ-gyii ye fane tamaa i bu lbwaare tɔ.

22 Nu nbunbu fan maa biya fane asu kase sa kesintin asin mu nu u fwu fane su, nu i yɛgɛ nu fan nye kebiti sa fane burisa ana akɔɔlɛ-gyipu mu, fan taa kebiti mu nu ki lu fane nkɔɔ tɔ mu biti abaa.

23 lbwaare man bola kuto mu nu ki mɛɛ taale kyina kakpaa mu su kuvge fane, amaa ɔ bola mu asin mu nu i bu tɔ kakpaa nu i mɛɛ kyɛgɛ mu su kuvge fane

24 Lu fɛɛ Asin kyanyilasa mu u tɔwe ye, Asa kpini be du nin fɛɛ afitiri, nu bamu bunyaa kpini du nin fɛɛ afitiri ntutule. Afitiri ii wu kɛ umu ntutule mu gbaa u kpkpaa tiye,

25 amaa Onyirpe asin mu bure i bu tɔ kakpaa. Kanin asin maɲa i gye asin danbirasa mu nu ba tɔwe sa fane mu.

1 Pita 2

- 1 Imu su fan lɛɛ fanɛ n-yu lu alibi ukpa kumaa nɪmu su ye npina ye kebunbun ansi ye kayu basa ye kitu kinyita tɔ.
- 2 Fan biti asɪn danbirasa mu fɛɛ nbii pupwɛ mu nu bɛɛ ku bee biti kɪnyapu-kyu mu, kɛ ɪ yɛgɛ fan dan fanɛ kamɔlɪgɛ mu tɔ naa luwɛ.
- 3 Lu fɛɛ fan maa daa ku nu fen wu fɛɛ ɔnyɪrɪpɛ adanbirasa ɪ burɔn.

lbwaare asa ba gya abuu mu nu ɪ su nkpa

- 4 Fan ba ɔnyɪrɪpɛ Yesu mu asɛ. Mu ɪ gye kubuu mu nu ki su nkpa, nu asa ba kina mu, amaa lbwaare lɛɛ mu fɛɛ mu ɪ bɔla mu ansi.
- 5 Fanɛ gbaa fanɛ fan gye abuu mu nu ɪ su nkpa, kɛ fan yɛgɛ ɔ taa fanɛ pɔyɪ kabwaare-sunkpa ayɛ. Kɛ fan bɔla Yesu Krisito su fan ba waa lbwaare aseepu kyɪrɛkyɪrɛ, kɛ fan lɛɛ kayaayu tɔ saraga mu nu ki gyii lbwaare ansi mu sa mu.
- 6 Lu fɛɛ lbwaare tɔwɛ mu Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ ye, “Fan ku, n su kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu kpare mu nu n lɛɛ n yii Siyon kibɪ su Gyerusalem kade tɔ. Nu ɔkumaa mu nu ɔ kɔɔlɛ mu gyii mu, man bu tɔ o gyii ipeeli.”
- 7 Nu kubuu mu ki dagaa sa fanɛ mu nu fan kɔɔlɛ mu gyii mu, amaa ki man dagaa sa bamu nu ba man kɔɔlɛ mu gyii mu. “Kubuu mu nu apɔyɪpu ba kina mu, kɪmu ɪ ba biliŋi kibɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu tirisa.”
- 8 Nu ɔ bila tɔwɛ ye “Kubuu maŋa ku yɛgɛ bamu nu ba man kɔɔlɛ gyii mu bee siti, nu ki bila ki gye kifɔlɛ-buu mu nu ki yɛgɛ nu bɛɛ lu tiyɛ.” Bee siti lu fɛɛ ba maa man nu abwaaresɪn mu, nu kanɪn nu lbwaare wɔla ŋmina yɪla sa bamu.
- 9 Amaa fanɛ fanɛ birɛ fan gye asa mu nu lbwaare lɛɛ, nu fan gye mu aseepu mu nu bee gyii kuwura, nu fan gye lbwaare ɔsuwɔlɛ su asa, nu fan bila fan gye mu lbwaare gbaa-gbaa asa. Mu ɪ lɛɛ fanɛ lu kitentenbiri tɔ ba mu fitɪla kpare mu tɔ fɛɛ fan ba lɛɛ mu awaasa lala mu kaapu.
- 10 Saŋa ku tɔ mu fan man gye lbwaare asa, amaa nbunbu birɛ fan gye lbwaare asa. Saŋa ku tɔ mu lbwaare man kyɪna ee wu fanɛ kuwɛɛ, amaa nbunbu birɛ o wu fanɛ kuwɛɛ.
- 11 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan gye afɔ mu nu fan yaase tɔ loo ndendemandɛ tɔ, n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan lɛɛ fanɛ n-yu lu kayu-wɔlɛ kebiti tɔ mu nu ku kɔ ye ɔkala mu.
- 12 Fan taa kakyɪna danbirasa kyɪna ye bamu nu ba man kɔɔlɛ Yesu gyii mu, halu nu bɛɛ pwɪ fanɛ ye fan gye alibi awaapu gbaa mu, bee biti ba baa bee wu fanɛ awaasa danbirasa, kɛ ba bunyaa lbwaare kake mu nu ee biti ɔ ba talɛ asa awaasa mu.

Fan biya fanɛ n-yu kase sa alɔlɔnpɔ ye fanɛ-nyɪrɪpɛ ana

- 13 ɔnyɪrɪpɛ su mu, fan biya fanɛ n-yu kase sa anyɪmɪsa alɔlɔnpɔ kumaa nɪmu. Fan biya fanɛ n-yu kase sa owura lala mu nu ɔ gye kumu wuya,

- 14 ye bamu nu o sun fee ba ba bute bamu nu ba waa alibi mu asu, ke ba yin bamu nu ba waa adanbirasa mu.
- 15 Inimu nu lbwaaree ii biti fee fan taa adanbirasa kiwaa tii asa mu nu ba man nyi sehn okpa yegge ba man nye towe amelensi-sun.
- 16 Fan kyina fee asa mu nu ba gyii bamu n-yu, amaa fan man taa fane n-yu kigyii mu baala waa alibi. Amaa fan kyina fee lbwaaree ayaafole.
- 17 Fan taa beere sa okumaa nimu. Fen biti abaa, fane akool-gyipu. Fan sile lbwaare. Fan taa beere sa Owura lala mu.
- 18 Kikpaara su ayaafole, fan biya fane n-yu kase sa fane-nyiripe ana ke fan nu bamu ase. Nu i man gye bamu nu ba buron nu ba buron mu nkun, amaa ye bamu nu bamu amu to i bulun mu gbaa.
- 19 Fane mu nu fane ansi i de lbwaaree kebiti su, nu fan kan yile to gyii ibasa wu awurufe yegge fan man waa sehn mu, lbwaaree ii biti o waa fane kusee.
- 20 Nu fane to oku kan waa alibi, nu o nye umu kusu bute lu kidaye su nu o taale yile to mu, mine kumu okon nu o nye? Amaa nu fan nye kusu bute lu adanbirasa su nu fan kan yile to gyii awurufe lu umu su mu, umu nu lbwaaree ii biti o waa fane kusee.
- 21 Nu inimu su nu lbwaaree tu fane, lu fee Krisito gbaa gyii awurufe sa fane ke fan waa fee kanan mu nu o waa yila ane mu, kanin su mu fan buu mu ayaa to.
- 22 “O man waa kilibi ku, nu npina i man bu mu kon to.”
- 23 Saja mu nu ba saale mu mu, o man bwiiyaa asebi mu sa. Nu saja mu nu o gyii awurufe mu, o man njala bamu amaa o taa mu n-yu waa omu nu ee tale kesintin okpa su mu abaa to.
- 24 Krisito gbaa-gbaa ee kool ane alibi sula nu ba moo mu oyu laasa mu su, ke i waa fee ane n-yu i wu sa alibi kiwaa, ke a kyina kakyina mu nu ane ikpa i kyigi. Lu Krisito akyukyuu lo mu su mu fan nye kikyee.
- 25 Lu fee fan daa fen du fee nbulupu foyisa, amaa nbunbu bre fan bwii ba fane Okpapu mu nu ee kun fane kala ana su mu ase.

1 Pita 3

Kekili to asin

- 1 Kanin okpa kulun mana su mu, akyu-kilipu fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana. Nu fan waa kanin mu fane kbaabuto danbirasa mu kii biti yegge bamu to aku mu nu ba man kool lbwaaree asin mu gyii mu, ba kyeege bamu nfeere ke ba kool asin mu gyii. Nu i man bila i tiri fee fan towe asin mu sa bamu.
- 2 Lu fee fane-kuli ana mu, bee biti ba wu fane kakyina danbirasa mu ye beere mu nu fan su sa abwaaree mu.

³ Nu ɪ man gye n-yu su kilɔŋɔ fɛɛ inyini kinmina ye suwa atɔ suusa fɛɛ ɪkyalagasu ye agbeeleebi abɛɛ ataa danbrasa nu fen biti fan taa waa fane n-yu su ɔdan.

⁴ Amaa fan yege fane kɪbaabuto mu gbaa-gbaa mu nu ki gye n-yu kɪbiya kase, ye nfeere kase kɪde mu, ɔ lee fane ɔdan mu nu i mee nyita kakaaku mu kaapu. Kanɪn ɔdan nɪmu ɪ bɔla lbwaare ansi.

⁵ Lu fɛɛ didaa akyu mu nu bee sun lbwaare nu ba su tamaa mu to mu, kanɪn ɔkpa nɪmu su nu ba taa waa bamu n-yu ɔdan. Imu ɪ gye fɛɛ ba maa biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana.

⁶ Kanan nu ane naana-kyusa Sara gbaa waa. O nu mu-kuli Abraham ase nu ɔ tu mu ye, “me-nyiripe!” Nu fan kan waa kuto mu nu ki burɔn nu fan man su kufuu mu, fan gye Sara anaana-bii.

⁷ Kanɪn ɔkpa kulɔn maɲa su nu fane anyɪn gbaa, fan su fane-ka ana su fane kekili to, yege fan da su fɛɛ akyu mu ba man bulun fɛɛ fane anyɪn. Kanɪn su fan taa beere sa bamu, lu fɛɛ fanaa akyu mu kpini fen biti fan nye lbwaare kabwaala nkpa atɔ mu kpini kyɛkyɛ. Nu fan waa kanɪn mu, sehn mee ye o tii fane kabwaare-kule ɔkpa.

Kɪdanbrasa kɪwaa ye kumu Awurufɔ kigyii

⁸ Me asɪn mu kpini ɪ gye ye, fane akɔle-gyipu mu kpini fan waa kɔnɔ kulɔn ke fan wu abaa kuwee, ke fan biti abaa fɛɛ kenyibi, ke fan waa kɪdanbrasa sa abaa ke fan biya fane n-yu kase sa abaa.

⁹ Fan man taa alibi ka alibi kukɔ, ke fan man taa asebi ka tɛɛla asebi kukɔ. Amaa fan kule lbwaare fɛɛ ɔ taa kusee ka bamu kukɔ, lu fɛɛ unumu su nu lbwaare tu fane ye fan ba waa, ke fan ba nye mu kusee mu.

¹⁰ Imu su nu Asɪnkyan yɪlasa mu ɪ tɔwe ye, “Okumaa mu nu ee biti kakyina danbrasa ye kensi-gyii, ke ɔ kyina nkpa to kyɛere mu, ɔ man yege ntɔwe libi ye atɪntɪnsa ɪ ba ɪ lu mu kɔnɔ to.

¹¹ Kanɪn ɔsa maɲa ɔ yege alibi kɪwaa ke ɔ waa unu nu ɪ burɔn. ɔ kpan mu n-yu waa kuto mu nu ii biti ɪ biya kayu yuuli, ke ɔ kɪtaa to danbrasa.

¹² Lu fɛɛ lbwaare ee ku bamu nu bamu ɪkpa i kyiigi mu su, nu ee nu bamu kɪkule saɲa kumaa. Amaa bamu nu be waa alibi mu bure, lbwaare bilijaa mu kamaa sa bamu.”

¹³ Fɛɛ nu fane ansi ɪ payɪ adanbrasa kɪwaa su mu, anumu ii biti ɔ waa fane alibi abee?

¹⁴ Hallu nu fan kan gyii awurufɔ gbaa lu kɪdanbrasa mu nu fan waa su mu, fanaa kumu ɔkɔn. Fan man sɪɛ bamu ke fan man yege fane nkɔɔ n nyita fane.

- 15 Amaa fanɛ fanɛ bure fan taa beereɛ lala sa Krisito lu fanɛ nkolo to, ke fan bu fɛɛ mu nkun i gye Onyurpe. Saɗa kumaa nɔmu fan loɗo fanɛ n-yu, ke nu oku ba taase fanɛ tamaa mu nu fan su lu lbwaare to mu, ke fan nye kono sa mu.
- 16 Amaa fan taa bwahn kiwaa ye beereɛ lee bamu nno, ke i yege fanɛ amu to ee saanɛ fanɛ. Inɔmu ii biti i yege bamu nu bee towe bee pwu fanɛ lu Krisito to kakyina danbrasa mu nu fan bu kɔmu to mu, be gyii ipeeli.
- 17 Fɛɛ nu i gye lbwaare kebiti fɛɛ fen gyii awurufo kidanbrasa su mu, i buron i kyo fan maa gyii awurufo alibi su.
- 18 Lu fɛɛ Krisito gbaa mu nu o maa waa alibi ku mu, wu sa alibi wuya ana. O wu kilu kulun kakpaa sa alibi, ke i loɗo anaa lbwaare nsana. Ba moɗ mu kayu-wule to, amaa o bwii kyinji kayaayu to ba nkpa to.
- 19 Nu o kpee kayaayu to naa towe asin sa n-yaayu mu nu lbwaare kitaa bamu tii yla mu.
- 20 Nu fale n-yaayu nɔmu i gye bamu nu didaa ba kyina waa kusu to olun sa lbwaare mu. Amaa lbwaare nye kenyiita kyereɛ sa bamu saɗa mu nu Nowa sale okuli lala mu. Inɔmu kpini to mu, asa kalisa fɛɛ asa aburuwa nkun i loo okuli mu to nu ba nye kamolige lu nkyu mu to.
- 21 Nowa saɗa nkyu mu i yile sa lbwaare kekyugyee mu nu i molige fanɛ. Inɔmu i man gye kekyugyee mu nu u fwu nyimisa n-yu su ineesi. Amaa lbwaare kekyugyee i gye nfereɛ mu nu u yege nu an nye kokolo su kida sa lbwaare. Nu u molige anɛ lu Yesu Krisito kelewu kyinji mu su.
- 22 Yesu bwii kyun susu naa kyina lbwaare gyisa su, nu lbwaare nboco ye susu awuragi ye alulunpu kpini ba bu mu kase.

1 Pita 4

Ibwaare mu nu o su nkpa

- 1 Lu fɛɛ Yesu maa gyii awurufo mu n-yu to su mu, imu su fanɛ gbaa fanɛ fan taa kanin nfereɛ mu waa fanɛ n-yu olun. Lu fɛɛ okumaa mu nu o taa mu n-yu sa awurufo mu, alibi i man bila i su olun mu su.
- 2 Imu su lu ndaga u su ii kpee mu, fan man bila taa fanɛ n-yu waa fanɛ kayu-wule kebiti, amaa fan waa kuto mu nu lbwaare ii biti.
- 3 Didaa mu fan nyita saɗa waa ato mu nu bamu nu ba man nyi lbwaare ba waa mu. Fan taa ineesi waa fanɛ n-yu, fan waa kiburukone, ye kata-buu, ye kigyanɛ-gyii ye kibuu libi, ye kibaabuto gyaga ye idakpa kusun.
- 4 Imu su i kyinkyin bamu nu ba man nyi lbwaare mu fɛɛ fan man bila fan tii bamu su fen waa kanin kibaabuto gyaga mu. Kanan su ba saale fanɛ.
- 5 Amaa bee biti ba ba lee bamu kono lu ato libi mu nu ba waa fale sa lbwaare mu nu o tee wula koula ee gyoo, ke o gyii asa kusa ye alewupu mu asin.

6 Kpali inumu su nu Yesu Krisito naa tɔwe asin danbirasa mu sa alewupu mu. Lewu mu nu ba wu mu, i gye kupwe mu nu lbwaare bun bamu kayi-wule, amaa Yesu asin mu ii biti i yegɛ bamu kala ana ba kyina nkpa tɔ fɛɛ kanan mu nu lbwaare bu tɔ mu.

7 Ato kumaa numu laalaalɔwe i tiri tɔ. Imu su fan baa fan da su, ke fan kitaa fane n-yu, ke fan taale kule kabwaare-kule.

8 Inumu kpini tɔ mu, fan biti abaa fane nkolo tɔ, lu fɛɛ kebiti ku yegɛ nu bee bun ansi bɛɛ lu alibi kpini su.

9 Ke fan taa kɔkɔlo fuuli kɔɔle abaa kifo fane akpaara su, yegɛ fan man kɔltɛ.

10 lbwaare sa okumaa numu kabwaare-sun tɔ kakɛɛ kukwi-kukwi. Nu i dagaa fɛɛ okumaa numu maa ku kakɛɛ mu nu lbwaare taa sa mu mu su, ke o taa kye mu birsa ana tɔ.

11 Fɛɛ nu oku lɛɛ i gye asin kitɔwe mu, o tɔwe imu nu i gye lbwaare asin. Fɛɛ nu oku lɛɛ i gye o sun asa mu, i dagaa fɛɛ o taa olon mu nu lbwaare taa sa mu mu kpini kye tɔ, ke i yegɛ asa ba bola Yesu Krisito su yin lbwaare ato kpini tɔ. Mu lbwaare manja nkun i dagaa ayin-bi ye olon lu nbunbu numu naa fuu sanja mu nu i man su okaa. Amen!

Awurɔfo kigyii lu Krisito kibuu su

12 Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan man yegɛ i kyinkyin fane fɛɛ awurɔfo kutuu tɔ ku mu nu fen wu fale mu, i gye kutɔ pupwe mu nu ku ba fane su.

13 Amaa fan yegɛ fane ansi i gyii fɛɛ fan maa gyii Yesu Krisito awurɔfo mu iku. Inumu ii biti i yegɛ fan nye kensi-gyii tii su sanja mu nu Yesu ii biti o ba ye mu bunyaa mu.

14 Nu asa bɛ kan bɛɛ saale fane fɛɛ fan maa gye Krisito abuu pu su mu, kumu okon i gye fane lɛɛ. Lu fɛɛ lbwaare Kayaayu ye mu bunyaa mu i gyan fane su.

15 Amaa fan man yegɛ fane tɔ oku o gyii awurɔfo fɛɛ o gye asa omɔɔpu abɛɛ oyu abɛɛ asin libi owaapu abɛɛ omu nu ɛɛ taa mu kɔnɔ ɛɛ waa asa asin tɔ.

16 Amaa nu fan kan gyii awurɔfo fɛɛ fan maa gye Krisito abi su mu, fan man yegɛ i waa fane ipeeli. Amaa fan taa afwaala nkun sa lbwaare fɛɛ Krisito kitu ku maa gyan fane su.

17 Sanja mu nu lbwaare ii biti o gyii asa asin mu u fuu. Nu lbwaare ii biti o piili katale mu lu mu asa su. Nu o kan ee biti o piili lu mu asa su fale mu, bamu nu bee kina abwaaresin mu kunu mu, nɛnɛ nu ii biti i baa i du sa bamu?

18 Fɛɛ kanan mu nu Asinkyan ylasa mu i tɔwe ye, “Fɛɛ nu i kan i bulun sa bamu nu bamu ikpa i kyigi gbaa ba nye kamɔlge mu, nɛnɛ nu ii biti i baa i du sa bamu nu ba man sile lbwaare nu bɛɛ waa alibi mu?”

¹⁹ Imu su bamu nu bee gyii awurufo lbwaare kebiti su mu, ba kyaga su bee waa umu nu i buron, ke ba taa bamu n-yu waa lbwaare mu nu o tuu bamu mu abaa to, lu fee mu u towe asin nu o mee laaje.

1 Pita 5

Kikaapu sa Krisito akoolle-gyipu abilisa

¹ Nbunbu mu, fee kanan mu nu me, Pita gbaa n gye Krisito akoolle-gyipu abilisa mu, nu mi ansi i wu kanan mu nu Yesu Krisito wu awurufo, nu n biti n nye mu bunyaa mu nu ki biti ki ba lee kaapu mu, n towe n sa fane abilisa mu nu ba bu fane to mu ye,

² n kule fane gaa fee, fan ku lbwaare asa mu nu o taa waa fane abaa to mu su, fee kanan mu nu atobwaaya okpapu u ku atobwaaya su mu. Nu i man gye ye ba nyan fane, amaa fan ku bamu su lu fane nkolo to fee kanan mu nu lbwaare ii biti mu. Fan man waa fee fan su fen biti afulee, amaa fan waa kanun taa sun lbwaare.

³ Fan man gyii kuwura bamu nu lbwaare taa ba waa fane abaa to mu su, amaa fan yege fane awaasa i baa i gye bamu ato bulasa.

⁴ Nu fee Okpapu Abilisa mu nu o gye Yesu Krisito mu kan paate lu ba mu, fen biti fan nye mu bunyaa kuwura-wuru mu nu ki mee nyita mu.

Kikaapu sa ayaafole

⁵ Foo fane ayaafole ye abite, kanun manja su nu i dagaa fee fan biya fane n-yu kase sa abilisa mu. Ke fane kpini fan biya fan n-yu kase sa abaa, lu fee Asinkyan yilasa mu i towe ye, "lbwaare ii tii bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu okpa, amaa ee taa beere ee sa bamu nu bee biya bamu n-yu kase mu."

⁶ Imu su fan biya fane n-yu kase sa Olunpu lbwaare, ke o kusaa fane susu saja mu nu i dagaa mu to.

⁷ Fan taa fane asin tirisa kpini naa tuu mu ansi to, lu fee fane asin i tiri mu.

⁸ Fan kitaa fane n-yu, yege fan da su. Fane okisipu, Sitaane mu, o naa ee kyaaboo fee kuntun mu nu ee biti oku o kitaa we.

⁹ Fan tii mu okpa, ke fan yile fane kikoole-gyii to kenken. Lu fee fen nyi fee fane burisa ana akoolle-gyipu mu nu ba bu dulinyaa to katin kumaa mu gbaa bee wu awurufo kulun mu nu fen wu fale.

¹⁰ Amaa fan kan gyii awurufo saja gberere kamaa mu, nu fan naa Yesu Krisito fan maa gye kukulun su mu, lbwaare kabwaala wuya mu nu o tu fane fee fan ba nye mu bunyaa mu nu ki bu to kakpaa mu, ee biti o kusaa fane yile, ke o waa fane gin, ke o waa fane olun to, ke fan nye oyilekpa.

¹¹ Mu lbwaare i gye olun to kpini olun wuya lu nbunbu naa fuu saja mu nu i man su okaa. Amen!

Laalaalɔwe asin

12 Anɛ birisa Silifanu ɪ kyɛ mɛ tɔ nu n kyurɔɔ fanɛ ɔwɔlɛ dɛɛ nu mu. Ɔ gye kesintin ɔkɔɔlɛ-gyipu. N kyurɔɔ n waa fanɛ aniya tɔ, nu n tɔwe n kaapu tɔ fɛɛ unumu ɪ gye lbwaare kabwaala mu kesintin. Kanin su fan yilɛ tɔ kenken.

13 Akɔɔlɛ-gyipu mu nu lbwaare lɛɛ Babilon fɛɛ kanan mu nu ɔ lɛɛ fanɛ mu, bɛɛ fwaala fanɛ. Nu mɛ kɪyaafɔlɛ Maki gbaa u fwaala fanɛ.

14 Fan taa kebiti lala fwaala abaa. Fanɛ kpini mu nu fan naa Krisito fan gye kɔkɔlɔn mu, fan kyina ye kayu yuuli tɔ.

2 Pita

2 Pita 1

Afwaala

1 Ɔwule nɔmɔ lu mɛ Simon Pita, mɔ nu n gye Yesu Krisito kɔyaafɔle ye osunpu mɔ ase. N kyɔrɔɔ ɔwule nɔmɔ n sɔ n sa fanɛ mɔ nu fan kɔɔle Yesu Krisito gyii, nu fan nye kɔkɔle-gyii kpare fɛɛ anɛ lɛɛ mɔ. Kɔkɔle-gyii kɔnɔmɔ kɔ lu anɛ lbwaare ye Ɔmɔlɔgɛpu Yesu Krisito mɔ nu mɔ ɔkpa i kyiigi.

2 Lu fɛɛ fan maa nyi lbwaare ye anɛ-Nyɔrɔpɛ Yesu sɔ mɔ, n kɔle fɛɛ fan nye kakyina danbirasa ye kɔkɔle yuuli kɔkyɔ tii sɔ.

Fan dan fanɛ kabwaare-sun tɔ

3 lbwaare ɔlɔn kpare sɔ mɔ, ɔ sa anɛ kɔtɔ kumaa mɔ nu ki tiri anɛ kɛ a taale kyina kakyina danbirasa mɔ nu i gyii lbwaare ansi lu anɛ kinyi mɔ nu an nyi lbwaare mɔ sɔ. Mɔ ɔ gye ɔmɔ nu ɔ bɔla mɔ bunyaa ye mɔ keduli danbirasa sɔ tu anɛ.

4 Lu fale sɔ mɔ ɔ sa anɛ kakɛɛ kpare mɔ nu ɔ da mɔ kɔkɔle sɔ fɛɛ ee biti ɔ sa anɛ mɔ. Lu kakɛɛ nɔmɔ sɔ mɔ, an nye taa anɛ n-yu waa mɔ lbwaare keduli mɔ tɔ, kɛ a lɛɛ anɛ n-yu lu nkɔle biti mɔ nu ɔ gye atɔ gyɔɔsa dulinyaa nɔmɔ tɔ.

5 Lu ɔnɔmɔ sɔ mɔ fan kpan fanɛ n-yu nye kɔdanbirasa tii fanɛ kɔkɔle-gyii sɔ, kɛ fan taa kinyi tii kɔdanbirasa mɔ sɔ,

6 nu kinyi mɔ nu fan sɔ mɔ mɔ, fan taa n-yu kɔkɔta tii sɔ, nu n-yu kɔkɔta mɔ mɔ, fan nye kenyiita yɔle tɔ nu fan nye kenyiita yɔle tɔ mɔ, fan nye kabwaare-sun danbirasa.

7 Lu kabwaare-sun danbirasa sɔ mɔ, fan taa kinyi-bii kyina ye abaa, nu kinyi-bii mɔ mɔ, fan biti abaa.

8 Fɛɛ nu atɔ nɔmɔ kpini ɔ bu fanɛ kakyina tɔ kɔkyɔ mɔ, ɔ kye fanɛ tɔ. Nu lu fanɛ kinyi anɛ-Nyɔrɔpɛ Yesu Krisito sɔ mɔ, ɔ yɛgɛ fan baa fan gye asa mɔ nu fan sɔ kyaare yɛgɛ fɛn waa atɔ mɔ nu ɔ dagaa.

9 Amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɔ man nye fale atɔ nɔmɔ mɔ gye gyaatanapu nu mɔ ansi ɔ man kɔ kata-kata. Nu ɔ tan sɔ fɛɛ Yesu Krisito fwɔ mɔ didaa alibi mɔ nu ɔ kyina waa mɔ.

10 Kanɔn sɔ mɔ, mɛ birisa ana akɔle-gyipu fan kpan fanɛ n-yu waa atɔ mɔ nu ɔ kaapu fɛɛ fanɛ nu lbwaare tu nu ɔ lɛɛ. Nu fan kan waa kanɔn mɔ, fan mɛɛ ye fan siti kɛ fan lu tiye.

11 Nu fale ɔkpa nɔmɔ sɔ mɔ, lbwaare ii biti ɔ kɔle fanɛ abaa anyɔ anɛ-Nyɔrɔpɛ ye anɛ Ɔmɔlɔgɛpu Yesu Krisito susɔ kuwura-gyii mɔ nu kɔ man sɔ ɔkaa mɔ tɔ.

Pita tɔwɛ mɔ kelewɔ asɔn

- 12 N nyi fɛɛ fan wola fan nyi umu kpini, nu fan ylɛ kesintin asin mu nu fan kɔɔle gyii mu to kenken. Amaa i tiri fɛɛ n bila nyinji fane fale ato numu saɲa kumaa.
- 13 N maa san n tɛ nkpa to fale mu, i dagaa n maa nyinji fane asin numu n su n da fane n kyinji.
- 14 Lu fɛɛ n nyi mɛ nkɛ i man bila ɛɛ kyɔ kase su nfu fɛɛ kanan mu nu anɛ-Nyiripe Yesu Krisito lɛɛ kaapu mɛ mu.
- 15 Nu n biti n kpan mɛ n-yu ɔkpa kumaa su kɛ mi lewu kamaa mu, fan taale nyinji ato numu saɲa kumaa.
- 16 Nu a maa towe anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ɔlun ye mu kibwii-ba mu asin mu, i man gye atintinsa asirikpan nu an taa towe fane asin mu. Amaa anɛ gbaa-gbaa anɛ ansi i wu mu bunyaa kpare mu.
- 17 Nu saɲa mu nu ɔ nye beere ye bunyaa lu ɔse lbwaare ase mu an bu tutɔ. Saɲa maa nu an nu ɔlunpu lbwaare ɔbule maa towe ye “Onumu nkun i gye mɛ kɔkɔ to obii bitisa, mu nu ɔ bola mi ansi.”
- 18 Anɛ gbaa-gbaa anɛ a nu fale ɔbule maɲa maa lu susu, saɲa mu nu an bu Onyiripe Yesu ase, lbwaare kibii mu su mu.
- 19 Imu su anɛ akɔɔle-gyipu mu an wu fɛɛ asin mu nu lbwaare atowɛpu ba towe yla mu, an kɔɔle umu gyii kesintin. Kɛ fan kpan fane n-yu kita umu to ye ɔdan. Lu fɛɛ ki du nin fɛɛ fitila mu nu ki ku kitentenbiri to, taa naa fuu fɛɛ kibwayike ase, saɲa mu nu nyenyenuu kikyikpebi (sanbunkeyu) kii biti ki njalge fane nkɔ to mu.
- 20 Inumu kpini kamaa mu, i dagaa fan maa nu kase fɛɛ, lbwaare asin towe yla sa mu, i man gye lbwaare atowɛpu mu gbaa-gbaa nfeere to asin.
- 21 Lu fɛɛ lbwaare asinlɛɛ towesa mu, i man lu nyimisa kebiti to nin, amaa Kayaayu Kyrekyire mu i sa bamu, nu ba towe abwaaresin mu lu lbwaare ase.

2 Pita 2

Atintinsa abwaaresin akaapupu

- 1 Amaa didaa mu antɛsa wuya ana ba kyina ba bu Israyi asa to, nu kanin gbaa nu atintinsa akaapupu bee biti ba baa ba bu fane to. Nu bee biti ba ba kaapu asin mu nu i man gye kesintin yɛge ii nyita asa mu nu bee buu kanin kikaapu mu. Kɛ ba kina Onyiripe mu nu ɔ mɔlge bamu, kɛ bamu kinyita mu ki bwii ba bamu su opula to.
- 2 Lu inumu su mu, akɔɔle-gyipu mu gaalaagaa bee biti ba buu bamu kibaabuto gyaga numu su. Lu bamu kibaabuto gyaga maɲa su mu, asa mu nu ba man kɔɔle gyii mu bee biti ba towe asin libi gyaga kesintin ɔkpa mu su.

- ³ Lu kensi payi libi atintinsa akaapupu nimo bee biti ba taa kanyaasin okpa su pina fane biti afulee. Amaa bamu otalepu wula waa siriya lu koo didaa o gyoo bamu. Nu ba mee taale lu lbwaare mu nu o gye bamu onyitapu mu abaa to.
- ⁴ Fee nu lbwaare maa man yegge nboc mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o taa bamu tuu waa awurufo kamande, katn mu nu o nmina bamu waa kitentenbiri boc bunkyinsa to, ba de ba gyoo Kake talesa lala mu.
- ⁵ Fee nu lbwaare maa man yegge didaa abi mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o yegge nu nkyu n bola gyii kase ye bamu nu ba man nu lbwaare ase mu. Asa mu nu o molige mu i gye Nowa mu nu o towe ikpa kyiigisa mu asin, ye asa asuno aku.
- ⁶ Fee nu lbwaare maa man yegge alibi awaapu mu nu ba bu Sodom ye Gomora nde lala mu to kusu bute, amaa o yegge fulon dee bamu bilinji ndaara, ke i waa sunkaala sa kamaa to alibi awaapu.
- ⁷ Nu lbwaare molige Loti mu nu mu ikpa i kyiigi, nu mu kokolo ki nyita mu lu asa mu kibaabuto gyaga ye kumu to olon mu su.
- ⁸ (Nu Loti gye nyimisa danbirasa mu nu o te alibi awaapu mu to kake kumaa ee wu yegge ee nu asin libi mu nu bee waa, nu i yegge mu kokolo ki nyita mu nu mu kala sile mu ase.)
- ⁹ Inumu kpini u kaapu fee lbwaare nyi kanan mu nu ee biti o molige asa mu nu bee nu mu ase lu bamu kutuu to ku to, ke o yegge alibi awaapu mu kusu bute yila naa fuu Kake talesa mu ake.
- ¹⁰ Fonfon bamu nu ba taa bamu n-yu sa kigyagaa abee kokolo biti nu ba man taa lbwaare olon tu sehn mu. Fale atintinsa akaapupu banimu ba man su kufuu, nu ba yile to bee saale bamu nu lbwaare sa bamu bunyaa mu.
- ¹¹ Nu halu lbwaare nboc mu nu ba su olon gaa ba kyo atintinsa akaapupu animu gbaa ba mee pwu bunyaa wuya ana mu lbwaare ansi to.
- ¹² Amaa fale atintinsa akaapupu animu awaasa a du nin fee atobwaaya kpensa mu nu ba kuuge bamu fee asa ba kitaa ke ba moc. Ba su asebi bee sa kuto kumaa mu nu be mee nu kase. lbwaare ii biti o moc bamu fee kanan mu nu asa bee moc atobwaaya kpensa mu.
- ¹³ lbwaare ii biti o taa bamu alibi bwii ka bamu ako. Bamu ase mu kilande su alibi kiwaa i gye bamu kayu-wule kensi-gyii. Halu ba maa san ba bu bamu npina ye kigyagaa kigyii ikpa su mu, i gye ipeeli ye naabaa sa bamu fee ba maa ba tii fane su bee gyii mu.
- ¹⁴ Nu be mee wu okyu bee kyun, nu kiburukocne kiwaa ii gyii bamu ansi. Be yegge bamu nu bamu kikocle-gyii ki man bulon mu bee waa alibi. Kuto mu nu ki bola bamu nkolo to i gye kensi payi libi. Inumu su mu, lbwaare ii biti o bute bamu asu.

- 15 Nu ba yege okpa kyiigisa mu, nu ba foyi naa taa Bewo mu-bii Balaam okpa su. Balaam kyina o gye lbwaare otowepu, nu mu kebiti i gye fee o nye afulee lu alibi kiwaa to.
- 16 Amaa mu kuruma mu gya mu. Mu kuruma mu towe mu ase fee nyimisa, nu i tii lbwaare otowepu Balaam abunpu-sin mu okpa.
- 17 Fale atintinsa akaapupu animu ba du nin fee atiribo mu nu i man su nkyu ye abwaare-wule mu nu afuu a su umu a naa. Bamu nu lbwaare lonjo kitentenbiri obo bunkyinsa yila.
- 18 Ba su alala-sin ntowe mu nu sehn man bu umu to bee kaapu bamu n-yu. Nu ba su kayu-wule kebiti mu nu ki gye kigyagaa bee tuu bamu to bee ku, ke ba nye waa alibi mu nu ba daa kyina bee waa nu ba sile lu umu to mu.
- 19 Atintinsa akaapupu mu ba da bamu nkolo su sa asa mu ye bee biti ba yege ba nye bamu n-yu, yege bamu gbaa-gbaa bamu ba gye anye sa bamu asun libi. Lu fee nyimisa gye kinye sa kuto kumaa mu nu i gyii mu kumu.
- 20 Fee ba maa ba bu ane-Nyirpe ye Omoligepu Yesu Krisito, nu ba yege ato mu nu u yege nu nyimisa ee waa alibi kiwaa dulinyaa numu to, nu ba kan bila bwii naa loo umu to mu, u nye bamu su olon i kyo kakyina didaa mu nu ba daa ba bu kumu to mu.
- 21 Naafoo ii biti i baa i buron sa bamu gaa fee ba maa man bu okpa kyiigisa mu, i kyo fee ba maa bu kumu, nu ba bila bwii kamaa lu lbwaare nbara kyirekyire mu nu ba taa sa bamu mu su.
- 22 Imu su i ba kanin sa bamu fee kanan mu nu anasan mu i towe ye, “Gyoono bwii naa taa mu ikpalage gyii” nu “Kuuri mu nu ba gyee mu mu, bwii naa de biliŋi kidipoo to” mu, i gye kesintin.

2 Pita 3

Onyirpe Yesu kibwii-ba Kake mu

- 1 Mi-nyi mu-bii ana Krisito to, owule numu i gye me Pita owule nyosapu mu nu n kyuroo n su n sa fane. Nu me iwule mu kpini to mu, n su n nyinji fane n da fane n kyinji lu fale ato kpini su.
- 2 N biti fee fan nyinji asun mu nu lbwaare atowepu kyirekyire mu ba towe yila lu koo didaa, ye ane-Nyirpe ye Omoligepu mu konosa mu nu o taa bola asunpu mu su sa fane mu.
- 3 Imu nu i gyankpaa umu kpini to mu i gye ye, fan baa fan nyi fee nke laalaaluwe mu to mu anmasapu mu nu ba buu bamu kayu-wule kebiti mu bee biti ba ba nmase fane.

- 4 Bee biti ba taase ye, “Ye fan towe ye ee biti o bwii ba, o bu fine? Lu koo saŋa mu nu ane naana ana ba wu mu, ato kpini i dan san i du nin fee kanan mu nu i du lu saŋa mu nu lbwaare tuu dulinyaa mu.”
- 5 Amaa ba ku ansi nin kina kesintin maŋa lu fee lbwaare kono to asin su nu susu ye kase ba, nu lbwaare yege kase lu nkyu to, nu nkyu su nu o bola waa kase.
- 6 Nu kanin nkyu kulon maŋa nu lbwaare taa muuri nyita didaa dulinyaa mu.
- 7 Amaa kanin lbwaare kono to asin kulon maŋa nu o taa kuɔla nbunbu susu ye kase yla, nu i de i gyoo fulon mu nu lbwaare deela sa Kake tasesa o taa nyita asa mu nu be mee nu mu ase mu.
- 8 Amaa mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fan man tan kuto kulon numu su. Lu fee Onyirpe lbwaare ase bre, kake kulon gye mu ase fee nsu kagbin, nu nsu kagbin moɔ gye mu ase fee kake kulon.
- 9 Nu Onyirpe man su mu asin mu nu o da mu kɔkɔɔ su towe yla mu ee kpu kase fee kanan mu nu aku be fe umu nfere mu. Amaa o su kenyiita sa fane, nu ee biti fee okumaa numu o kyeege mu nfere lu mu alibi to, lu fee o mee biti oku maa nyita.
- 10 Amaa Onyirpe lbwaare Kake mu nu Yesu Krisito ii biti o ba mu ii biti i purigi asa fee oyu maa ba mu. Ke susu o nyaa ye olanba, ke fulon o dee kuto kumaa mu nu ki bu susu kpini, ke kase ye kuto kumaa mu nu ki bu kumu su mu i ba i de kikpan yege sehn man bu kumu su.
- 11 Nu fale okpa numu su nu ato kpini ii biti i nyita mu, nene asa nu i dagaa fan bila fan du? I dagaa fan kyina kakyina kyirekyire ye kabwaare-sun to.
- 12 Lu fee fan maa ku Onyirpe lbwaare kiba mu okpa ye ki ba bilen fale. Kanin kake maŋa nu fulon ii biti o nyita susu ato, ke fulon mu awulawula i njalge kanin ato maŋa.
- 13 Amaa fee kanan mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su nu o yile to mu an ku susu pupwe ye kase pupwe mu nu ikpa i kyiigi mu okpa.
- 14 Imu su mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fee kanan mu nu fan ku umu okpa mu, fan kpan fane n-yu ke lbwaare o man pwu abee o wu alibi aku fane to, ke keyuula ki baa ki bu faa naa mu ase.
- 15 Fan baa fan nyi fee ane-Nyirpe lbwaare kenyiita mu nu o su mu, i gye okpa mu nu o sa fane ke fan nye kamolige, fee kanan mu nu ane birisa okoolle-gyipu Pɔɔli kyurɔɔ sa fane, fee kanan mu nu lbwaare sa mu kanyaasin mu.
- 16 Nu okpa kulon maŋa su nu Pɔɔli kyurɔɔ waa mu iwule kpini to, u towe asin kulon maŋa. Asin aku i bu mu iwule mu to nu ee bulon sa kase kunu. Nu ee yege bamu nu ba man nyi abwaaresin ye bamu nu ba man yile kiyaa kulon su

bee biliŋaa Pɔɔlt asɪn mu, nu kanɪn nu bee biliŋaa lbwaare Asɪnkyan yɪlasa mu gbaa. Nu bɛɛ waa kanɪn mu, bee biti kusɔ butɛ ba sa bamu n-yu.

Laalaalɔwe asɪn

17 Imu su mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan maa wɔla fan nyi faɛ su mu, fan baa fan da su, ke fan man yege bamu nu ba man buu lbwaare nbara mu ba pina fanɛ ke fan lu tɪye lu fanɛ kɪkɔɔɛ-gyii mu tɔ.

18 Amaa fan kyaga su fen dan anɛ-Nyɪrɪpe ye Ɔmɔɪgepu Yesu Krisito kabwaala mu tɔ ke fan bu mu danbirasa. Mu nu bunyaa gye mu lɛɛ ndaga ye saŋa kumaa numu. Amen!

1 Gyɔn

1 Gyɔn 1

Nkpa Asɪn

- 1 An kyurɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ lu Yesu Krisito mɔ nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ lu npiili asɛ mɔ asɪn, an sa fanɛ. An nu mɔ asɪn tɔwɛsa, nu an wu mɔ, nu an taa anɛ ansi ku mɔ, nu an taa anɛ abaa mata mɔ. Mɔ ɪ gye asɪn mɔ nu ɪ sa nkpa mɔ.
- 2 Yesu mɔ nu ɔ gye nkpa mɔ, lɛɛ mɔ n-yu ifuli nu an wu mɔ. Imɔ su nu an gyii umɔ kesintin, nu an tɔwɛ fanɛ lu nkpa kakpaa mɔ nu ɔ wɔla ɔ bu Ɔsɛ lbwaare mɔ asɛ, nu ɔ ba lɛɛ mɔ n-yu ifuli kaapu anɛ.
- 3 Asɪn mɔ nu anɛ ansi i wu nu an taa anɛ asɔ nu mɔ, umɔ kibonbon nu an da an sa fanɛ, kɛ fan ba tii anɛ su lu kikyɛmɪnɛ ɔkɔn mɔ nu an su anaa Ɔsɛ lbwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mɔ su.
- 4 An kyurɔɔ inɪmɔ an sa fanɛ nɪn, kɛ anɛ ansi i gyii gaa.

lbwaare ɪ gye fitla

- 5 Asɪn mɔ nu an nu lu Yesu asɛ mɔ, umɔ nu an su an tɔwɛ fanɛ falɛ, lbwaare ɪ gye fitla nu kitentɛnbiri ki man bu mɔ tɔ kpini-kpini.
- 6 Nu an kan tɔwɛ ye anaa mɔ an su kikyɛmɪnɛ ɔkɔn, yɛgɛ an san an naa kitentɛnbiri tɔ burɛ, an pɪna nɪn lu anɛ atɔwɛsa ye anɛ awaasa su.
- 7 Amaa nu an kan an naa fitla mɔ tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu ɔ bu fitla mɔ tɔ burɛ, umɛɛ umɔ an su kikyɛmɪnɛ ɔkɔn ye abaa, kɛ Mu-Bii Yesu Krisito nkalan mɔ ɛɛ fwu anɛ lu alibi kumaa nɪmɔ tɔ.
- 8 Nu an kan tɔwɛ ye a man su alibi burɛ, an pɪna anɛ n-yu nɪn, nu kesintin ki man bu anɛ tɔ.
- 9 Nu an kan lɛɛ anɛ alibi tɔwɛ lbwaare burɛ, ɛɛ biti ɔ taa anɛ alibi kɛɛ anɛ kɛ ɔ lɔŋɔ anɛ lu ɪkpa libi kumaa nɪmɔ su, lu fɛɛ ɔ su kesintin, nu mɔ asɪn ii du kyɛkyɛɛ.
- 10 Nu an kan tɔwɛ ye an man waa alibi mɔ, ɪ kaapu fɛɛ an tu lbwaare atɪŋesa wuya, nu mɔ asɪn ɪ man bu anɛ tɔ.

1 Gyɔn 2

Yesu anɛ Ɔmɔlɪgɛpɔ

- 1 Mi-bii ana danbirasa, n kyurɔɔ inɪmɔ n sa fanɛ kɛ fan man nyɛ waa alibi. Amaa nu anɛ tɔ ɔku kan waa alibi mɔ, an su ɔmaatapu mɔ nu ɛɛ kulɛ Ɔsɛ mɔ ɛɛ sa anɛ. Nu mɔ ɪ gye Yesu Krisito, nu mɔ ɪkpa i kyiiigi.
- 2 Mɔ ɪ gye ɔmɔ nu ɔ taa mɔ n-yu waa kɔlɔŋɔ ka anɛ alibi kukɔ, nu ɪ man gye anɛ nkɔn alibi, amaa ɔsa kumaa mɔ nu ɔ bu dulinyaa tɔ kpini.

³ Nu an kan buu lbwaare nbara mu nu o sa ane mu, umu i yegge a taale da ane nkolo su fee an nyi mu.

⁴ Nu oku kan towe ye, "N nyi mu," yegge o man buu mu nbara mu, o gye antnesa wuya, nu kesintin ki man bu mu to.

⁵ Amaa okumaa mu nu o buu mu asin toweasa mu, mu i gye oasa mu nu ee biti lbwaare kesintin to kyekyee. Inumu fale u yegge nu an bu fee an bu lbwaare ase.

⁶ Okumaa mu nu ee towe ye o gye lbwaare nyimisa mu, dagaa maa kyina fee kanan mu nu Yesu kyina mu.

Nbara pupwe

⁷ Me kyemine ana danbirasa, man gye nbara pupwe nu n kyurco n su n biya fane, amaa i gye nbara didaa mu nu fan wula nye lu npiili ase saja mu nu fan kole gyii mu. Nbara didaa numu i gye asin mu nu fan wula nu mu.

⁸ Amaa okpa ku su mu, nbara mu nu n kyurco n sa fane fale bure gye kipupwe nun, nu fanaa Krisito fan lee kaapu fee i gye nbara pupwe kesintin. Lu fee kitenbiri mu ki tee ku kyun, nu kesintin fitla mu tee wula ku nalgge to.

⁹ Nu oasa kumaa mu nu ee towe ye, o bu fitla to, yegge ee kisi mu tomaa Krisito osunpu bure, o san o bu kitenbiri to, ba fvu halu saja numu.

¹⁰ Nu oasa kumaa mu nu ee biti mu tomaa Krisito osunpu mu bu fitla mu to. Nu sehn man bu mu to nu ii biti i yegge o siti tye alibi to.

¹¹ Amaa oasa kumaa mu nu ee kisi mu tomaa Krisito osunpu mu bu kitenbiri to. Nu o naa kitenbiri to yegge o mee nyi katin mu nu ee kpee, lu fee kitenbiri mu ki waa mu gyaatanapu.

N kyurco n sa Ase ye Ayaafole ye Nbii

¹² Mi-bii ana danbirasa, n kyurco inumu n su n sa fane, lu fee lbwaare taa fane alibi kee fane lu Yesu su.

¹³ Ase ana, n kyurco inumu n sa fane, lu fee fan wula fan nyi Yesu Krisito mu nu o wula o bu to lu npiili ase mu. Ayaafole, n kyurco inumu n sa fane, lu fee fan taale gyii Sitaane alibi wuya mu su. Nbii, n kyurco n sa fane, lu fee fan bu Ose lbwaare mu.

¹⁴ Ase ana, n kyurco inumu n sa fane, lu fee fan wula fan nyi Yesu Krisito mu nu o wula o bu to lu npiili ase mu. Ayaafole, n kyurco inumu n sa fane, lu fee fan bulon nu lbwaare asin mu a bu fane to nu fan gyii Sitaane alibi wuya mu su.

Fan man biti Dulinya to ato

¹⁵ Imu su fan man biti dulinyaa abee ato mu nu a bu dulinyaa to. Nu oku kan ee biti dulinyaa mu, o man su kebiti sa Ose lbwaare.

16 Kanɔn su kuto kumaa mu nu ki bu dulinyaa to fee kayu-wule kokolo biti, ato mu nu ansi i wu nu ee yalaga, ye n-yu kikaapu lu kase su ato. Inumu kpini i man lu Ose mu ase amaa i lu dulinyaa to nun.

17 Dulinya ye kumaa kumu ato mu nu i gyii asa amu kpini ii biti ee kyun, amaa osa mu nu ee waa lbwaare kokolo biti bure ee biti o kyina kakpaa.

Krisito Okisipu

18 Mi-bii ana, ane dulinyaa to kakyina laalaalwe mu ki fuu, fee kanan mu nu fan wula nu ye Krisito okisipu mu ii biti o ba mu. Halu nbunbu gbaa Krisito akisipu gaalaagaa ba tee ba. Inumu u yege nu an bu fee sanja mu laalaalwe ndee.

19 Krisito akisipu banumu ba lu ane to kyun, lu fee ba man gye ane asa gbaa-gbaa. Nu i gye fee ba daa ba gye ane asa mu, naafoo ba san ba bu ane to. Amaa ba lu ane to nun ke i nye lee kaapu fee bamu oku man tii ane su.

20 Amaa fanee fane bure Krisito sa fane Kayaayu Kyirekyire mu, nu fane kpini fan nyi lbwaare kesintin asin mu.

21 Man gye ye fan maa man nyi kesintin mu su nu n kyuroo owule numu n sa fane, amaa fan nyi kumu, lu fee antjesa aku a man bu kesintin mu to.

22 Anumu i gye antjesa wuya mu? Mu i gye omu nu ee kina ye Yesu man gye Krisito (abee omu nu lbwaare wula lee) mu. Kanun nyumisa manja i gye Krisito okisipu, nu mu ii kina Ose ye Obii mu.

23 Okumaa mu nu ee kina lbwaare mu-bii mu, ee kina Ose lbwaare mu gbaa, amaa okumaa mu nu ee koolo lbwaare mu-bii mu gyii mu, ee koolo Ose lbwaare mu gbaa ee gyii.

24 Kanun su fan yege asin mu nu fan wula nu lu npiili ase mu i kyina fane to. Nu i kan i te fane to mu, kanun bure fane gbaa fane fen bu Ose ye Obii mu to.

25 Nu kuto mu nu Yesu da mu kokolo su fee ee biti o sa ane i gye nkpa kakpaa mu.

26 N kyuroo inumu n su n sa fane lu bamu nu bee biti ba pina fane mu su.

27 Amaa fanee fane bure Kayaayu Kyirekyire mu nu fan nye lu Krisito ase mu ki bu fane to, nu i man tiri fee oku o bila ba kaapu fane. Kanun Kayaayu Kyirekyire mu nu fan nye mu u kaapu fane kuto kumaa, nu kanun kuto mu nu u kaapu fane mu i gye kesintin, nu npina man bu kumu to. Nu kanan mu nu ee kaapu fane mu, fanaa Krisito fan kyina kanun.

An gye lbwaare Mu-Bii ana

28 Kanun su mi-bii ana, fanaa Krisito fan kyina. Ke sanja mu nu ee biti o bwii ba mu, ke a taale yile to, yege a man su ipeeli mu ansi to.

²⁹ Kanan mu nu fan nyi fee mu ikpa i kyiigi mu, fan bu fee okumaa mu nu ee waa ato kyiigisa mu, mu i gye lbwaare mu-bii.

1 Gyn 3

Ibwaare mu-bii ana

¹ Fan ku kanan mu nu lbwaare su kebiti lala sa ane, fee ba tu ane ye lbwaare Mu-Bii ana. Nu kanin nu an gye fale. Kanin su nu dulinyaa to abi ba man nyi ane, lu fee ba man nyi lbwaare.

² Me kyemine ana danbirasa, nbunbu an gye lbwaare Mu-Bii ana nin. Nu kuto mu nu an biti an baa an gye mu i man puta lu ifuli. Amaa an nyi fee nu o kan ba lu ofuli mu, an biti an baa an du fee mu, lu fee an biti an wu mu fee kanan mu nu o du mu.

³ Okumaa mu nu o su fale tamaa fee ee biti o wu Yesu mu, ee waa mu n-yu kyirekyire fee kanan mu nu Yesu du kyirekyire mu.

⁴ Okumaa mu nu ee waa alibi mu, o mee man buu nbara mu, lu fee alibi kiwaa i gye fee oku maa mee buu nbara mu.

⁵ Amaa fan nyi fee o ba nin ye o ba lee ane alibi lu ane su, nu mu to nu alibi aku i man bu.

⁶ Oku man bu Yesu to nu ee kyaga su ee waa alibi, nu oku kan kyaga su ee waa alibi mu, o man puta wu mu, nu o man nyi mu.

⁷ Mi-bii ana danbirasa, fan man yege oku o pina fane. Okumaa mu nu ee waa kuto mu nu ki de okpa mu, o gye okpa kyiigisa wuya, fee kanan mu nu Krisito ikpa i kyiigi mu.

⁸ Okumaa mu nu ee waa alibi mu, gye Sitaane lee nin. Lu fee Sitaane wula ee waa alibi lu koo npiili ase. Kuto mu su nu lbwaare Mu-Bii mu ba mu i gye ye, o baa o be nyita Sitaane kusun nin.

⁹ Okumaa mu nu lbwaare waa mu Mu-Bii mu, mee kyaga su ee waa alibi, lu fee lbwaare awaasa i bu mu to. Imu su o mee taale kyaga su ee waa alibi, lu fee lbwaare taa mu waa Mu-bii.

¹⁰ Fale nu an su an bu lbwaare Mu-bii ana ye Sitaane mu-bii ana. Okumaa mu nu mu ikpa i man kyiigi abee okumaa mu nu o mee biti mu toomaa mu, o man gye lbwaare Mu-bii.

Fan biti abaa

¹¹ Asin mu nu fan nu lu npiili ase mu, i gye fee a biti abaa.

¹² A man waa fee Ken mu nu o gye Sitaane lee nu o moo mu-supu mu. Mine i waa su nu o moo mu-supu? Lu fee mu gbaa-gbaa mu awaasa i gye alibi, nu mu-supu ikpa i kyiigi.

- 13 Me bɪrsa ana, nu dulinyaa asa ba kan bee kisi fanɛ mu, fan man yege i kyinkyin fanɛ.
- 14 An nyi fɛɛ an lu lewu tɔ ba nkpa tɔ, lu fɛɛ an biti anɛ tɔɔmaa ana. Okumaa mu nu o mee biti mu bɪrsa mu, ɔ san ɔ bu lewu tɔ.
- 15 Okumaa mu nu ee kisi mu bɪrsa mu gye ɔmɔɔpu nɪn, nu fan nyi ye amɔɔpu maa man su nkpa kakpaa.
- 16 Lewu mu nu Krisito wu sa anɛ mu kaapu anɛ kanan mu nu lbwaare kebiti ki du. Imu su ɪ dagaa fɛɛ a maa wu sa anɛ bɪrsa ana.
- 17 Nu ɔku kan ɔ su atɔ gaa nu o wu fɛɛ i tiri mu tɔɔmaa, amaa nu ɔ man wu mu kuwɛɛ mu, mɪnɛ u kaapu fɛɛ ɔ su lbwaare kebiti mu kɔkɔlɔ tɔ?
- 18 Mi-bii ana danbɪrasa, an man taa ntɔwɛ abɛɛ kɔnɔ tɔ kɪyan biti abaa, amaa a taa anɛ awaasa kaapu fɛɛ an biti abaa kesintin tɔ.
- 19 Imu nu an biti a bu fɛɛ an buu kesintin ɔkpa mu su. Imu ii biti ɪ yege ke a taale taa kɔkɔlɔ fuuli a yɪɛ lbwaare ansi tɔ.
- 20 Nu anɛ nkɔlɔ ɪ kan bun anɛ kupwɛ mu, an nyi fɛɛ lbwaare ɪ kyɔ anɛ nkɔlɔ, nu o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ ɔ kyɔ anɛ gbaa-gbaa, nu mu i nyi kutɔ kumaa nɪmu.
- 21 Me kyɛmɪnɛ ana danbɪrasa, nu anɛ nkɔlɔ ɪ man kan bun anɛ kupwɛ mu, kanɪn brɛ an taale yɪɛ tɔ lbwaare ansi tɔ.
- 22 Ke a nyɛ kutɔ kumaa mu nu an taase mu, lu fɛɛ an buu mu nbara, nu an waa umu nu u bɔla mu ansi.
- 23 Nu inɪmu ɪ gye mu nbara mu, fɛɛ a kɔɔɛ Mu-Bii Yesu Krisito kitu mu gyii, ke a biti abaa fɛɛ kanan mu nu ɔ sa anɛ kɔnɔ mu.
- 24 Bamu nu bee nu mu nbara mu, ba maa lbwaare ɪ su kɔnɔ kulɔn, nu lbwaare bu bamu nkɔlɔ tɔ. Mu Kayaayu Kyɛkyɛ mu nu ɔ taa sa anɛ mu u kaapu fɛɛ, ɔ bu anɛ nkɔlɔ tɔ.

1 Gyɔn 4

Fan tɔv n-yaayu tɔ ku

- 1 Me kyɛmɪnɛ ana, fan man kɔɔɛ okumaa mu nu ɔ ye ɔ su Kayaayu mu gyii, amaa fan tɔv n-yaayu mu tɔ ku fɛɛ ba lu lbwaare ase nɪn, abɛɛ ba man lu mu ase. Lu fɛɛ antɪɛsa atɔwɛpu gaalaagaa ba ba dulinyaa tɔ katɪn kumaa.
- 2 Falɛ nu fen biti fan bu kayaayu mu nu ki gye lbwaare lɛɛ mu. Kayaayu kumaa mu nu ku tɔwɛ ye Yesu Krisito ba bilinji nyɪmisa ba dulinyaa tɔ mu, ki lu lbwaare ase.
- 3 Amaa kayaayu kumaa mu nu kii kina ye Yesu Krisito man ba bilinji nyɪmisa mu, ki man lu lbwaare ase. Kanɪn kayaayu nɪmu ɪ gye Krisito okisipu mu nu fan nu ye ɛɛ ba mu, nu halu ɔ tɛɛ wɔla ɔ bu dulinyaa nɪmu tɔ gbaa.

- ⁴ Amaa fane, mi-bii ana bire fan gye lbwaare asa, nu fan tee gyii bamu su. Lu fee lbwaare mu nu o bu fane to mu, kyo Sitaane mu nu o bu dulinyaa nimu to mu
- ⁵ Nu kanin asa manja ba gye dulinyaa nimu lee nin, imu su bee towe imu nu i gye dulinyaa to asin mu nin, kanin su dulinyaa asa bee nu bamu ase.
- ⁶ Anene bire, an gye lbwaare asa nin, nu okumaa mu nu o nyi lbwaare mu, ee nu ane ase. Amaa okumaa mu nu o man gye lbwaare nyimisa mu, o mee nu ane ase. Imu su fale asin nimu nu an su an bu kesintin Kayaayu ye antjesa kayaayu.
- ⁷ Me kyemne ana danbirasa, fan yegbe a biti abaa, kpali fee kebiti ki lu lbwaare ase nin. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o gye lbwaare Mu-bii, nu o nyi lbwaare.
- ⁸ Nu okumaa mu nu o man su kebiti bire, o man nyi lbwaare kpini-kpini, lu fee lbwaare i gye obitipu.
- ⁹ Fale nu lbwaare lee mu kebiti mu kaapu ane to, fee maa sun Mu-Bii kulon kpen ba dulinyaa to, ke a ba bola mu su nye nkpa.
- ¹⁰ Inimu i gye kebiti mu, man gye ane ii biti lbwaare, amaa lbwaare bire i su kebiti sa ane, nu o sun Mu-Bii kulon ye, o ba taa mu n-yu waa imata saraga sa ane alibi.
- ¹¹ Me kyemne ana, fan ku kebiti lala mu nu lbwaare su sa ane, kanin su i dagaa ane gbaa a maa biti abaa.
- ¹² Oku i gye oku man pu wu lbwaare, amaa nu an kan an biti abaa bire, lbwaare bu ane to, nu mu kebiti mu ki bu ane ase kyekyee.
- ¹³ lbwaare maa sa ane mu Kayaayu Kyrekyire su, nu an nyi fee an bu mu to nu ngbaa mu bu ane to.
- ¹⁴ Nu an wu ye ane ansi, nu ana gyii imu kesintin fee Ose lbwaare sun Mu-Bii Yesu Krisito ye o ba waa dulinyaa to Omolgeru.
- ¹⁵ Nu okumaa mu nu o kan bu nu o lee towe ye, Yesu i gye lbwaare Mu-bii mu, lbwaare bu mu to nu ngbaa mu bu lbwaare to.
- ¹⁶ Nu ane bire an nyi lbwaare kebiti mu nu o su sa ane, nu an taa ane n-yu tuu kumu su mu. lbwaare i gye kebiti. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o bu lbwaare to, nu lbwaare gbaa bu mu to.
- ¹⁷ Nu okpa nimu su nu kebiti ki lee kaapu ane to kyekyee, nu imu su nu an su tamaa fee kake mu nu lbwaare ii biti o ba tale asa mu, an taale yile to, lu fee dulinyaa nimu to mu an du fee mu.

18 Kufuu ki man bu kebiti tɔ, amaa kebiti mu nu ki du kyɛkyɛ, ku gya kufuu ku lu tɔ, lu fɛɛ kufuu maa kusɔ bute ɛɛ naa, amaa ɔsa kɔmaa mu nu ɔ su kufuu mu man du kyɛkyɛ kebiti mu tɔ.

19 An su kebiti sa lbwaare ye asa, lu fɛɛ lbwaare i gyankpaa ee biti anɛ.

20 Nu ɔku kan tɔwe ye, ee biti lbwaare yɛgɛ ee kisi mu tɔmaa bire, ɔ gye antɛsa wuya. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ mɛɛ biti mu tɔmaa mu nu ee wu mu, ɔ mɛɛ taale biti lbwaare mu nu o mee wu mu mu.

21 Nu nbara numu nu ɔ taa sa anɛ ye, ɔkɔmaa mu nu ee biti lbwaare mu, i dagaa maa biti mu tɔmaa gbaa.

1 Gyɔn 5

Kɔɔle lbwaare mu-bii mu gyii

1 ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle gyii fɛɛ Yesu i gye Krisito (ɔmu nu lbwaare wɔla lɛɛ) mu, i gye lbwaare Mu-bii nun. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ su kebiti sa ɔsɛ mu, su kebiti sa kebii mu gbaa.

2 Fale nu an bu fɛɛ an biti lbwaare mu-bii ana, fɛɛ a maa biti lbwaare nu an buu mu nnɔsa mu su.

3 Mu nnɔsa kibuu su, i gye nyimisa maa biti lbwaare, nu mu nnɔsa mu i man busin.

4 Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɔ gye lbwaare Mu-bii mu, i gyii dulinyaa su. Lu anɛ kikɔle-gyii numu su mu, an gyii dulinyaa su.

5 Anumu i gyii dulinyaa su? Amɔɔ bamu nu ba kɔle lbwaare Mu-Bii Yesu gyii mu.

6 Yesu i gye ɔmu nu ɔ ba, nu o gyee lbwaare kekyugyee nu ɔ kyɛgɛ mu nkalan wurigɛ, man gye lbwaare kekyugyee mu nkun su nu ɔ ba, amaa lbwaare kekyugyee mu ye nkalan kikyɛgɛ wurigɛ mu su. Nu Kayaayu mu i lɛɛ kaapu, lu fɛɛ Kayaayu mu gye kesintin.

7 I su atɔ asa mu nu ɛɛ lɛɛ Yesu keduli u kaapu anɛ.

8 Imu i gye Kayaayu Kyɛkyɛ mu, ye nkyu, ye nkalan. Fale atɔ asa anumu u waa atɔ kulɔn

9 An kɔɔle nyimisa asin tɔwɛsa an gyii, amaa lbwaare lɛɛ mu gye kikpare, lu fɛɛ i gye adanse mu nu o gyii lu Mu-Bii mu su.

10 ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle Obii mu gyii mu, kɔɔle asin numu waa mu kɔkɔlɔ tɔ. Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle lbwaare gyii mu, kanun nyimisa manja kaapu fɛɛ lbwaare gye antɛsa wuya, lu fɛɛ ɔ man kɔɔle asin mu nu lbwaare tɔwe lu Mu-Bii mu su mu gyii.

11 Inimbu ɪ gye asin mu ye, lbwaare sa ane nkpa kakpaa, nu kanin nkpa kakpaa nimbu bu Mu-Bii to nin.

12 Okumaa mu nu o koolɛ Obii mu gyii mu su nkpa, amaa okumaa mu nu o man koolɛ lbwaare Mu-Bii mu gyii mu man su nkpa kakpaa nimbu.

Laalaalowe asin kaapusa

13 N kyuroɔ owule nimbu sa fane mu nu fan koolɛ Yesu gyii fee o gye lbwaare Mu-Bii mu, ke fan nye bu fee fan su nkpa kakpaa

14 Ato mu nu an nyi ane nkolo to ɪ yege nu an bugi ane nkolo to an sa lbwaare mu ɪ gye ye, kuto kumaa mu nu an kole mu mu, ee nu ane ase

15 Nu an nye nu an nyi fee lbwaare i nu kuto kumaa mu nu an kole mu mu, kanin bure kuto kumaa mu nu an kole mu mu, ee waa ee sa ane.

16 Nu fane to oku kan wu fee mu burisa u waa alibi mu nu ɪ mee ye ɪ barige maa lbwaare nsana kakpaa mu, o kole lbwaare sa mu. lbwaare ii biti o sa osa mu nkpa. Alibi mu nu ɪ mee ye ɪ barige nyimisa maa lbwaare nsana mu, asin nu n towe. Amaa alibi aku u biya lewu abee u barige nyimisa maa lbwaare nsana, maa gye imu kabwaare-kole nu n de.

17 Asin kumaa mu nu ɪ man buron sa lbwaare mu gye alibi nin. Amaa alibi aku u barige nyimisa maa lbwaare nsana kakpaa nin.

18 An nyi fee okumaa mu nu ba kuuge mu lbwaare to mu, mee kyaga su ee waa alibi. Lu fee Krisito mu nu o kuuge mu lbwaare to mu ii kun kanin osa mu, nu nyimisa mu nu o gye Sitaane lee mu mee taale waa mu alibi aku

19 An nyi fee an gye lbwaare Mu-bii ana, nu asa mu nu ba bu dulinyaa nimbu to kpini ba bu alibi awaapu mu abaa to.

20 Nu an bila an nyi fee lbwaare Mu-Bii mu ba kase su, nu o yege nu an nu kuto kumaa nimbu kase, ke ɪ yege a bu omu nu o gye lbwaare kesintin mu. Anaa lbwaare kesintin wuya mu an waa kukulun, lu fee an waa kukulun maa Mu-Bii Yesu Krisito mu. Mu ɪ gye Kesintin lbwaare mu nu o gye nkpa kakpaa mu.

21 Mi-bii ana, fan kita fane n-yu lu idakpa mu su.

2 Gyɔn

2 Gyɔn 1

- 1 Ɔwɔle nɔmu ɪ lu mɛ, ɔbilisa ase. N kyurɔɔ naa sa kibite danbirasa maa mu-bii ana, mu nu n su kebiti kesintin tɔ n sa bamu. Nu ɪ man gye mɛ wɔle nkun, amaa buga ye bamu nu be nyi kesintin mu kpini, ba su kebiti sa faa fu-bii ana.
- 2 Kpalɪ fɛɛ kesintin mu ki maa bu anɛ ase mu, kii biti ki sii anɛ ase kakpaa.
- 3 Ɔse lbwaare maa Yesu Krisito, Ɔse mu Mu-Bii mu ba bwaala anɛ, ke ba wu anɛ kuwɛɛ, ke ba sa anɛ kayu yuuli lu kesintin ye kebiti mu nu ki bu anɛ tɔ mu su.

Kesintin ye kebiti asun

- 4 ɪ waa mɛ ɔkɔn gaa fɛɛ n maa wu fu-bii ana mu tɔ aku ba maa naa kesintin ɔkpa su fɛɛ kanan mu nu Ɔse lbwaare mu sa anɛ nnɔsa mu.
- 5 Imu su kibite danbirasa, n tɔwe fu fɛɛ fan biti abaa. Inumu ɪ man gye kɔnɔsa pupwe mu nu n kyurɔɔ n kyurɔɔ n sa fanɛ, amaa ɪ gye kɔnɔsa mu nu an wɔla nu lu koo asun mu npiili ase ye, an biti anɛ abaa.
- 6 Inumu ɪ gye kebiti mu fɛɛ, an maa buu lbwaare kɔnɔsa mu. Fɛɛ kanan mu nu fan wɔla nu lii npiili ase mu, ɔ sa anɛ kɔnɔ ye an biti abaa anɛ kakyina tɔ.
- 7 Asa pinapu damante aku ba wɔla nate dulinyaa tɔ katun kumaa nɔmu, nu ba man kɔle gyii fɛɛ Yesu Krisito ba dulinyaa tɔ fɛɛ nyimisa kayu-wɔle tɔ. Kanun asa nɔmu tɔ ɔkumaa gye ɔpinapu ye Krisito okisipu nun.
- 8 Imu su fan baa fan da su ke fan man pan kutɔ mu nu fan sun nye mu, ke fan nye fanɛ kukɔka bɔla abaa.
- 9 Ɔkumaa mu nu ɔ kan taa ɔ mu gbaa-gbaa mu nfeere tii kutɔ mu nu Yesu kaapu mu su mu, nu ɔ man kɔle kutɔ mu nu Krisito kaapu mu gyii mu, ɔ man nyi lbwaare. Amaa ɔkumaa mu nu ɔ kan kɔle kutɔ mu nu Krisito kaapu mu gyii mu, ɔ nyi Ɔse lbwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mu.
- 10 Imu su nu ɔku kan ba fanɛ ase mu, nu ɔ man su fale akaapu-bi animu mu, fan man kɔle mu ba fan akpaara su abɛɛ fan waa mu nsa-nsa.
- 11 Lu fɛɛ ɔsa kumaa mu nu ɔ kɔle kanun nyimisa manja mu, ngbaa mu tii mu asun libi mu su.

Laalaalowe asun

- 12 N su asun gaalaagaa mu nu n biti n tɔwe fanɛ, amaa n mɛɛ ye n kyurɔɔ umu gyaga ɔwɔle su. Lu fɛɛ n su tamaa fɛɛ n biti n ba fanɛ ase ke a tɔwe, ke maa fanɛ a kyina biri aligyima ke anɛ kpini ansi i gyii.
- 13 Fanɛ pukyu danbirasa mu-bii ana bɛɛ fwaala fanɛ.

3 Gyɔn

3 Gyɔn 1

- ¹ Mɛ ɔbilisa, n kyurɔɔ ɔwulɛ numu n sa mɛ kyɛmɛnɛ danbirasa Gayusi mu nu n su kebiti kesintin to sa mu.
- ² Mɛ kyɛmɛnɛ danbirasa, mɛ kabwaarɛ-kulɛ ɪ gye ye kinsigyi, ye alanfiya, ye kuto kumaa numu i kpee su kyɛɛkyɛɛ sa fu, fɛɛ kanan mu nu fu kala su alanfiya mu.
- ³ Fɛɛ kanan mu nu anɛ-nyi mu-bii ana aku ba be gyii fu kesintin, towe mɛ kanan mu nu fu taa kikɔlɛ-gyii fu yulɛ kesintin mu to mu, ɪ yege nu mi ansi i gyii gaa.
- ⁴ N man su kinsigyi lala ku n kyɔ n maa nu ye mi-nyi mu-bii ana ba yulɛ kesintin mu to.

Gyɔn yɔn Gayusi

- ⁵ Mɛ kyɛmɛnɛ danbirasa, kuto mu nu fu waa fu sa fu birisa ana Krisito abi afo mu, ɪ kaapu fɛɛ fu gye kesintin wuya.
- ⁶ Ba towe fu kebiti mu nu fu su sa asa, sa Krisito abi kubu mu nu ki bu nfu mu. Fu ku ke fu lɛɛ bamu ɔkpa kanan mu nu ɪ dagaa nu ii gyii lbwaarɛ ansi.
- ⁷ Lu Onyiripe Yesu kitu mu su nu ba naa bee kpee yege ba man kɔlɛ nkyeto ku lu bamu nu ba man kɔlɛ Yesu Krisito gyii mu asɛ.
- ⁸ ɪ gye kuto mu nu ki dɛ sa anɛ ye a lɛɛ anɛ kesintin kaapu asa banumu, ke ana bamu a buga sun kesintin kusun mu.

Diyotrefesi ye mu awaasa libi

- ⁹ N wola kyurɔɔ ɔwulɛ naa sa Krisito abi kubu mu, amaa Diyotrefesi mu nu mu ansi ɪ payi kubu mu kibilisa kigyii su mu, ɔ man taa anɛ waa sehn.
- ¹⁰ Imu su nu n kan ba fane asɛ mu, n biti n tu fane gyanɛ ke n towe kuto kumaa mu nu ɔ waa mu ye asɛn libi mu nu ɔ tin ɛɛ gyaga anɛ su. ɛɛ bila ee kina mu birisa ana Krisito abi kifɔ kikɔlɛ, nu bamu nu bee biti ba kɔlɛ bamu kifɔ mu, ee tii bamu ɔkpa, nu ɛɛ gya bamu ɛɛ lu Krisito abi kubu mu to.
- ¹¹ Mɛ kyɛmɛnɛ danbirasa, man bula alibi kiwaa amɔɔ adanbirasa. ɔkumaa mu nu ɛɛ waa adanbirasa mu gye lbwaarɛ lɛɛ nun. Nu ɔkumaa mu nu ɛɛ waa alibi mu ɔ man puta bu lbwaarɛ.
- ¹² Demetirisu birɛ ɔkumaa numu ɪ towe mu n-yu su asɛn danbirasa lu mu kesintin kigyii su. Anɛ gbaa anɛ a towe mu n-yu su asɛn danbirasa, nu fan nyi fɛɛ anɛ asɛn ɪ gye kesintin.

Laalaalɔwe asɛn

- ¹³ N su asɛn kikyɔ n kyurɔɔ sa fu, amaa n mee biti n kyurɔɔ imu waa ɔwulɛ to.
- ¹⁴ N su tamaa fɛɛ ɪ mɛɛ ye ɪ kyɛɛɛɛ n biti n wu fu ke a towe abaa asɛ.
- ¹⁵ lbwaarɛ keyuula ki baa ki bu fu asɛ. Fu kyɛmɛnɛ ana mu nu ba bu nfu kpini bɛɛ fwaala fu. Fwaala anɛ kyɛmɛnɛ ana kpini kukulɔn kulɔn.

Gyudi

Gyudi 1

1 Ɔwɔle nɔmu lu me Gyudi ase, n gye Yesu Krisito kɔyaafɔle, nu n bla n gye Gyemisi mu-supu. N kyurɔɔ n sa bamu nu Ɔse lbwaare tu bamu, nu ɔ su kebiti sa bamu, nu Yesu Krisito u ku bamu su mu.

2 N kule fee lbwaare o wu fane kuwee, ke mu kɔkɔlo yuuli ye kebiti ki baa ki bu fane to gaa.

Asa mu nu ba man sile lbwaare mu, bee biti ba muuri

3 Me kyemɔne ana, naafɔɔ i bu me nfeere to fee n kyurɔɔ fane lu kamɔlɔge mu nu ane kpini an nye mu asin, amaa n bla wu fee i dagaa n kyurɔɔ waa fane ɔlon to fee fan kɔ kun kɔkɔle-gyii mu nu lbwaare taa waa mu asa abaa to kilu kulon kakpaa mu keluu.

4 Kuto mu su nu n towe kanin mu i gye fee, asa ku mu nu ba man sile lbwaare mu ba baala loo fane to, bee kyeege lbwaare kabwaala asin mu kase, ke ba nye-nye ɔkpa waa kakyu ye kanyin biti kigyagaa. Kanin asa maɔa ba kina Yesu Krisito mu nu ɔ gye ane-Nyirpe ye ane Owura mu. Lu koo didaa mu, nu ba kyurɔɔ waa Asinkyen yilasa mu to kusu bute mu nu bee biti ba nye.

5 Fan tee wɔla fan nyi unumu kpini, amaa n biti n nyinji fane fee Ɔnyirpe lbwaare daa mɔlɔge mu asa Israyi abi lu Egiyipti ɔsɔwɔle su. Amaa umu kamaa to mu, nu o muuri bamu to bamu nu ba man kɔle gyii mu.

6 Fan nyinji fee lbwaare nɔɔ mu nu ba man kitaabaa bamu kibilisa kigyii ye bamu iyilekpa, amaa ba kina bamu ikynakpa mu nu lbwaare sa bamu mu, lbwaare nmina bamu agbeeleebi kakpaa yila kitentenbiri naa fuu katale Kake lala mu.

7 Kanin maɔa nu fan nyinji Sodom ye Gomora nde, ye nde mu nu i kyaabɔɔ umu mu. Ba daa kyina waa kakyu ye kanyin biti kigyagaa ye agyaga-sin kibansa, nu lbwaare taa fulon muuri bamu. Nde maɔa to asa gbaa be du nin fee lbwaare nɔɔ mu nu ba taa bamu n-yu waa agyaga-sin kayalaga. Inumu i gye sunkaala sa alibi awaapu kpini fee bee biti ba loo awurufɔ fulon yen-yen mu nu i mee dun kakpaa mu to.

8 Kanin ɔkpa maɔa su nu bamu nu ba ba baala loo fane to mu gbaa be du. Bee kɔyi idee nu bee yile umu su bee waa bamu gbaa-gbaa bamu n-yu agyaga-sin, nu bee kina Ɔnyirpe ɔlon, nu bee towe nbusaa asin bee gyaga susu nɔɔ mu nu ba su bunyaa mu.

9 Amaa lbwaare kabɔɔ bilisa Maakeli gbaa man saale Sitaane. Saɔa mu nu maa mu bee bute ɔdidaapu Mosesi kibuni su mu, ɔ man towe Sitaane nno, amaa ɔ towe mu ye, “Ɔnyirpe lbwaare ɔ bute fu kusu.”

10 Amaa fale asa banumu bire bee saale kuto kumaa mu nu be mee nu kumu kase mu nin. Nu be du nin fee atɔbwaaya, lu fee ba man su nfeere, ke ba fe lu atɔ mu nu bee waa mu su, nu kanin atɔ maɔa ii muuri bamu.

11 Kanin asa maŋa bamu laaku! Lu fɛɛ ɔkpa libi mu nu Ken kyina bola su mu, nu ba buu fale. Be du nin fɛɛ Baalam mu nu ɔ kpali afulee su waa alibi mu. Nu ba kusu yile lbwaare su fɛɛ kanan mu nu Kora gbaa kusu yile mu. Imu su bamu gbaa bamu bee biti ba muuri fɛɛ kanan mu nu Kora muuri mu.

12 Fale asa nɔmu ba kan naa loo fane tɔ ke fan buga gyii mu, be du nin fɛɛ ato kpensa fane tɔ, nu ba man su ipeeli fɛɛ bamu nkun lɛɛ nu bee biti. Nu be du nin fɛɛ abwaare-wule mu nu i mɛɛ biya bulayi, nu afuu i da imu i kyaa i bɔɔ. Ba bila be du nin fɛɛ iyu mu nu i man sɔyi abi imu kisɔyi saŋa kyɛkyɛ mu, nu ba kyiigi imaa imu ilin nu i wu kpini-kpini mu.

13 Be du nin fɛɛ ɔpu apaa nu bamu ipeeli awaasa mu ii fuu fɛɛ afufuu u su akpa i naa. Nu ba bila ba du nin fɛɛ akyikpebi mu nu u naa u naa mu. Bamu opula kyinasa i gyɛ kitentenbiri kyilim mu nu lbwaare lɔŋɔ yila bamu kakpaa mu.

14 Enoki mu nu ɔ gyan Adam su kakubge tɔ nkyaga su sunɔsapu mu, tɔwe fale asa banɔmu asin koo didaa yila ye, “Fan ku, Onyirpe u ba maa mu nbɔ kyɛkyɛ nɔbin-nɔbin mu,

15 ke o be gyii asa kpini asin. Ee biti o be bun bamu nu ba man sile lbwaare mu kupwe lu bamu alibi kiwaa su, ye kanan mu nu ba tɔwe asin libi yii lbwaare mu.

16 Fale asa banɔmu ba te nin bee kolte, yege bee pwu bamu asa. Ba buu bamu kayu-wule kayalaga su, nu bee kusaa bamu n-yu yege ba su kɔnɔ tɔ kɔn bee pina asa ke i waa ɔdan sa bamu.

Fan kɔta Krisito kɔkɔle-gyii mu tɔ

17 “Amaa me kyemine ana danbirasa, fan nyi ato mu nu Onyirpe Yesu Krisito asunpu ba daa tɔwe fane.

18 Ba daa tɔwe fane ye, kake laalaaluwe mu tɔ mu, asa bee biti ba taa lbwaare asin bee waa ahin-sin, ke ba buu bamu kayu-wule alibi kayalaga.”

19 Fale asa banɔmu u biya nbarge tɔ fane tɔ, bamu kayu-wule kayalaga i gyii bamu amu, nu ba man su lbwaare Kayaayu mu.

20 Amaa me kyemine ana danbirasa, fanee fane bire, fan waa fane n-yu ɔlɔn tɔ lu fane kɔkɔle-gyii danbirasa mu tɔ, yege fen kule lbwaare, Kayaayu Kyɛkyɛ mu ɔlɔn mu tɔ.

21 Fan kyina lbwaare kebiti mu tɔ, yege fan gyoo ane Onyirpe Yesu Krisito o be wu fane kuwee ke ɔ sa fane nkpa kakpaa mu.

22 Fan wu bamu nu bamu kɔkɔle-gyii du sika-sika mu kuwee.

23 Fan mɔlige bamu nu u su bamu ii kpee awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ mu, ke fan wu aku mɔɔ kuwee yege fan su kufuu, ke fan kisi bamu alibi awaasa mu nu i du fɛɛ ataa kpensa mu.

Kiyin kabwaare kule

24 Fan yegε a yin lbwaare, mu ι gye ɔmu nu εε taale yegε fan man lu tyε, ke ɔ taa fane yile mu bunyaa mu ansi to ye kɔkɔlo fuuli, yegε fane n-yu su man su asin pwusa ku.

25 Mu nkun ι gye lbwaare ye Ɔmɔligεpu. Nu mu ι dagaa bunyaa, ye kɔkparaε, ye ɔlun, ye kibilisa bola anε-Nyiripe Yesu Krisito lu koo didaa ye nbunbu naa fuu saɲa mu nu ι man su ɔkaa. Amen.

Asinlɛɛ kaapusa

Asinlɛɛ kaapusa 1

Asinlɛɛ Kaapusa mu nu Gyon nye

1 Ɔwɔlɛ nɪmɔ tɔ asɪn ɪ gye asinlɛɛ kaapusa mu nu lbwaare taa sa Yesu Krisito fɛɛ, ɔ lɛɛ kaapu mu ayaafɔlɛ atɔ mu nu ii biti ɪ ba waa saɲa mu nu ɪ mɛɛ ye ɪ kyɛɛɛɛ. Nu Yesu mɔɔ sun mu kabɔɔ ku nu ɔ ba lɛɛ asɪn mu kaapu mɛ Gyon, Krisito kiyaafɔlɛ.

2 Nu mɛ Gyon, ɪ tɔwɛ kɔtɔ kumaa mu nu lbwaare maa Yesu Krisito tɔwɛ nu ɔ lɛɛ kaapu mɛ mu.

3 Kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mu nu ɛɛ kalɛ lbwaare asinlɛɛ kaapusa nɪmɔ, nu kumu ɔkɔn wuya ana ɪ bila ba gye bamu nu bee nu asɪn mu, nu bee buu ɪmɔ, lu fɛɛ saɲa mu nu atɔ nɪmɔ kpini ii biti ɪ waa mu ɪ tiri tɔ.

Ɔkala mu nu Yesu su ɛɛ sa mu kubu-kubu asunɔ mu

4 Mɛ Gyon ɪ kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ n su n sa Krisito kubu-kubu asunɔ, mu nu ɪ bu Asiya ɔsɔwɔlɛ kiɔbaafun ku mu su. lbwaare mu nu ɔ bu tɔ, nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ pɔyɪ nu atɔ ɪ piili, nu ɛɛ biti ɔ baa ɔ bu tɔ kakpaa mu, ye mu n-yaayu nsunɔ mu nu ba bu mu kuwura-gya mu ase mu, bamu kabwaala ye kayu yuuli ki gye fane lɛɛ.

5 Yesu Krisito gbaa kabwaala ye kayu yuuli ki ba fane ase. Mu ii gyii kesintin nu ɛɛ lɛɛ kɔtɔ kumaa nɪmɔ ɛɛ kaapu tɔ, mu ɪ gye ɔmɔ nu ɔ gyankpaa kyinji lu lewu tɔ, nu ɔ gye kase su awura tɔ Owura. Nu mu ii biti anɛ asɪn gaa, nu o wu taa mu nkalan lɛɛ anɛ lu alibi ɔlɔn tɔ,

6 nu ɔ waa anɛ mu kuwura-gyii tɔ asa ye mu aseepu, kɛ a sun Mu-Se lbwaare mu. Yesu Krisito nu bunyaa ye ɔlɔn gye mu lɛɛ kakpaa. Amen!

7 Fan ku! Yesu bu abwaare-wɔlɛ tɔ ɛɛ ba. Nu ɔkumaa nɪmɔ ii biti o wu mu, halu bamu nu ba yii mu kɪkpa mu gbaa, lu mu su kase su asa kpini bee biti ba su. Kanɪn nu ii biti ɪ ba. Amen!

8 Ɔnyirɩpɛ lbwaare tɔwɛ ye, “Mɛ ɪ gye Alfa ye Omega. Mɛ ɪ bu tɔ, nu n wɔla n bu tɔ pɔyɪ nu atɔ ɪ piili, nu n biti n baa n bu tɔ kakpaa mu. Mɛ ɪ gye Ɔlɔlɔnpɔ.”

Gyon Kilɛɛ kaapu mu nu o wu lu Yesu su

9 Mɛ, Gyon mu nu n gye fane birisa, lu Yesu su mu n gyii awɔrɔfɔ fɛɛ kanan mu nu fen gyii mu, lu an maa gye mu kuwura-gyii mu tɔ asa su mu. Amaa an nye kenyiita yɩlɛ tɔ. Lu lbwaare asɪn kitɔwɛ ye Yesu asɪn kilɛɛ tɔwɛ su mu, ba kitaa mɛ naa tuu Patimose kifintin mu su.

10 Ɔnyirɩpɛ Yesu kake sunsa mu, lbwaare Kayaayu mu ki ba mɛ su, nu n nu ɔbɔlɛ lala ku mɛ kamaa, ki maa su fɛɛ kablɛ.

- 11 Nu ɔbulɛ mu tɔwɛ mɛ yɛ, “Kyurɔɔ atɔ mu nu fii wu fale waa ɔwule tɔ, kɛ fu taa kyurɛ Krisito kubu-kubu asunɔ mu. Imu i gye Efeso yɛ Simirina yɛ Pegamum yɛ Tatira yɛ Sadisi yɛ Filadefiya maa Lawodisiya.”
- 12 N maa bilinɔ n ku ɔbulɛ mu nu ki tɔwɛ mɛ asɛ mu, n wu ifitla igyagakpa isunɔ mu nu ba taa isuwa waa imu.
- 13 Imu nsana tɔ mu, n wu ɔku fɛɛ Daadimaadi Obii-nyɩnsa mu. O bun kaale bunswusa ba yii kase, nu ɔ taa suwa kɩrsu ŋmina mu kɔkɔlɔ su.
- 14 Nu mu kumu inyini i fuuli parepare fɛɛ ateebi abɛɛ bwanbwan, nu mu ansi abi i du fɛɛ fulɔn anobi.
- 15 Nu mu ayaa i du fɛɛ kibilitɔ pipɛɛ mu nu ba taa tɔv fulɔn tɔ, nu ku ŋaligɛ, nu mu ɔbulɛ mu i du fɛɛ nkyu i maa bɔla i kyun akulɔ tɔ.
- 16 Nu ɔ su akyikpebi asunɔ mu gyisa kibaa tɔ, nu sakunde gyimba anyɔ i lu mu kɔnɔ tɔ. Nu mu ansi tɔ mɔɔ i ŋaligɛ fɛɛ kakyuwape kyɔwɛ.
- 17 Nu n maa wu mu mu, n tɩyɛ mu ayaa tɔ fɛɛ nyɩmisa wusa, nu ɔ taa mu gyisa kibaa gyaga mɛ su, nu ɔ tɔwɛ yɛ, “Man waa kufuu. Mɛ i gye kagyankpaa yɛ laalaalɔwɛ.
- 18 Mɛ i gye ɔmu nu n bu tɔ. Nu n kyina wu, amaa ku, n tɛ nkpa tɔ kakpaa. Nu lewu yɛ Kamandɛ isafwu i bu mɛ kibaa tɔ.
- 19 “Imu su, kyurɔɔ atɔ mu nu fu wu i maa waa nbunbu nɩmu yɛ atɔ mu nu ii biti i ba kamaa tɔ mu kpini yɩla.
- 20 Akyikpebi asunɔ mu nu fu wu mɛ gyisa kibaa tɔ mu, yɛ ifitla igyagakpa asunɔ mu nu ba taa suwa waa imu mu kase i gye yɛ, Akyikpebi asunɔ mu i yɩɛ sa lbwaare nbɔɔ asunɔ mu nu bɛɛ ku Krisito kubu-kubu asunɔ mu su, nu ifitla igyagakpa asunɔ mu i yɩɛ sa Krisito kubu-kubu asunɔ mu.”

Asɩnɛɛ kaapɩsa 2

ɔkala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu ki bu Efeso kadɛ tɔ mu

- 1 Nu ɔ bila tɔwɛ mɛ yɛ, “Kyurɔɔ asɩn nɩmu naa sa lbwaare kabɔɔ mu nu ɛɛ ku Krisito kubu mu nu ki bu Efeso kadɛ tɔ mu su. Asɩn nɩmu i lu mɛ, mu nu n su akyikpebi asunɔ mɛ gyisa kibaa tɔ, nu n naa ifitla igyagakpa asunɔ mu nu ba taa suwa waa mu nsana.
- 2 N tɔwɛ fanɛ yɛ, N nyi fanɛ asɩn waasa yɛ kanan mu nu fan kpan fanɛ n-yu waa kusun yɛ kanan mu nu fan nyɛ kenyiita yɩɛ tɔ. Nu n nyi fan maa mee biti alibi awaapu fanɛ tɔ, nu fan kaala bamu nu ba yɛ ba gye Krisito asunpu yege ba man gye mu ku, nu fan wu fɛɛ ba gye antɩjesa wuya ana.
- 3 Nu n nyi fan maa nyɛ kenyiita yɩɛ tɔ, nu fen gyii awurufɔ lu mɛ kitu su, nu fanɛ abaa a man yɔɔ.

⁴ Amaa n su fane n-yu su asin aku, umu i gye ye nbunbu fan man bila fen su kebiti fee kanan mu nu fan gyankpaa fen su mu.

⁵ Fan nyinji katin mu nu naafoo fan fuu, nu fan bwii lu tye mu. Fan kyeege fane nfeere lu alibi to, ke fan waa adanbirasa mu nu fan kyina fen waa mu. Nu fan man kan kyeege fane nfeere lu alibi to mu, n biti n ba fane ase ba lee fane fitla ogyagakpa mu lu katin mu nu ki bu mu.

⁶ Amaa fane kuto kulon mu nu fen waa nu i buron mu i gye ye, fen kisi Nikolatan abi awaasa mu nu ngbaa me n kisi mu.

⁷ Omu nu o su asu mu, o nu asin mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu okpa, ke o gyii oyu mu nu ku sa nkpa mu abi nu ki yle lbwaare aye susu, mu nu be bila bee tu ye Paradise mu.”

Okala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu ki bu Simirina kade to mu

⁸ Nu o bila towe me ye, “Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Simirina mu su. Asin numu i lu me mu nu n gye Kagyankpaa ye Laalaalowe mu, nu n da wu nu n kyinji bila n te nkpa to mu.

⁹ N nyi aworoo mu nu fen gyii ye fane kitiri, amaa kesintin to fane kikoolo-gyii su mu fen gye ato wuya ana. N nyi bamu nu ba ye ba gye Gyiwu abi yege ba man gye, nu bee tin antijesa bee gyaga fane su mu. Ba gye Sitaane kubu mu to asa.

¹⁰ Fan man waa kufuu lu aworoo mu nu fen biti fan gyii mu su. N towe fane ye, fen biti fen nye kutuu to ku, mu nu ki gye fee Sitaane ii biti o taa fane asa mu to aku naa tii obu. Fen biti fen nye kanyanla nke kudu. Halu lewu to gbaa, fan yle fane kikoolo-gyii to kenken, ke n sa fane kukoka mu nu ki gye nkpa kakpaa.

¹¹ “Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, lewu nyosapu mu man bila ye o gyii mu.”

Okala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu ki bu Pegamum kade to mu

¹² Nu o bila towe me ye, “Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Pegamum kade to mu su. Asin numu u lu me mu nu n su sakunde gyimba anyo me ase.

¹³ N nyi katin mu nu fan te. Tuto nu Sitaane kuwura-gya mu ki bu. Imaa umu kpini gbaa mu fan san koolo me gyii. Halu saja mu nu ba moo me asin mu kesintin ogyipu Antipasi fane kade lala mu nu Sitaane te mu to gbaa mu, fan man kina me lu fane kikoolo-gyii to.

¹⁴ “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku. Imu i gye ye, asa mu nu bee buu Balaam asin kaapusa mu aku ba bu fane kubu mu to. Balaam numu i kyina kaapu Balaki ye, kanan mu nu o waa ke lstrayt abi ba waa alibi mu i gye ye, o

pina bamu ke ba gyii agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa, ke ba waa kakyu ye kanyin biti kigyagaa.

15 Kanin okpa mana su, nu asa mu nu bee buu Nikolatan abi asin kaapusa mu aku ba bu fane kubu mu to.

16 Imu su fan kyeege fane nfeere lu alibi to ba lbwaare ase, nu i man gye kanin bure, n biti n ba fane ase bilen ke n ba taa me konjo to sakunde ba ko ye kanin asa mana.

17 “Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu agyito baalasa mu nu bee tu ye mana, nu i lu lbwaare ase mu. N biti n bila sa osa mana kubuu fufuli mu nu ba kyurjo kitu pupwe gyaga kumu su, nu oku man nyi kanin kitu mana, amoo omu nu o nye kumu mu nkon.”

Okala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu ki bu Tiyatira kade to mu

18 Nu o bila towe me ye, “Kyurjo asin nimu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Tiyatira kade to mu su. Asin nimu u lu me lbwaare mu-Bii mu nu mi ansi i du fee fulon anobi, nu me ayaa su i du fee kibilito pipee mu nu ku halge mu.

19 N nyi fane asin waasa. N nyi fane kebiti ye fane kikoolo-gyii ye fane kusun, ye kanan mu nu fen nye kenyiita yile to. Nu n nyi fan maa waa unumu kpini fan kyo kanan mu nu fan daa kyina waa mu.

20 “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku, fee fan maa sa okyu mu nu bee tu mu ye Gyesebeli okpa, nu ee tu mu n-yu ye lbwaare otowepu. Nu ee taa mu kikaapu mu pina me abuupu, nu bee waa kanyin abee kakyu biti kigyagaa, nu ba bila bee gyii agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa mu.

21 N nye saja sa mu fee o kyeege mu nfeere lu mu kigyagaa mu to, amaa o kina o mee kyeege.

22 Imu su n biti n yege o loo, ke n yege bamu nu ba lu bamu-ka ana kamaa nyita kekili ye mu mu, ba wu awurufo lala, amoo ba kyeege bamu nfeere lu alibi ikpa mu nu bee waa mu su.

23 N biti n moo mu abuupu mu kpini, ke Krisito kubu-kubu mu kpini ba bu fee me i gye omu nu o nyi nyimisa kokolo to ye mu nfeere to asin. N biti n ka fane okumaa nimu kuko lu kuto mu nu o waa su.

24 Amaa n towe fane mu nu fan san Tiyatira, nu fan man buu okyu mu asin kaapusa libi, nu fan man bila mu asin mu nu mu abuupu bee tu ye Sitaane asin budusa baalasa mu. Imu su n towe fane ye n man bila ye n taa kikipine ku tii fane su.

25 Amaa fan dan kitaa kuto mu nu fan wula fan su to mu kenken, naa fuu saja mu nu n biti n ba.

26 Ɔsa kumaa mu nu ɛɛ kɔ ɛɛ lu, nu ɛɛ waa mi kebiti naa fɔv laalaalowɛ mu, n bitɪ n sa mu ɔlɔn ndɛndɛmandɛ su.

27 Nu fɛɛ kanan mu nu n nyɛ ɔlɔn lu mɛ-Sɛ lbwaarɛ asɛ, saɲa mu nu ɔ tɔwɛ asɪn lu mɛ su yɛ, 'Ee bitɪ ɔ taa kɪbɪlɪtɔ ɔlɔn kudubi gyii kuwura bamu su, yɛgɛ o mee wu bamu kɔwɛɛ. Ee bitɪ o boyi bamu fɛɛ kanan mu nu bee boyi apɛɛ tɔ bɛɛ waa umu buriburi mu.'

28 N bitɪ n bila sa ɔsa maɲa kɪbwayikɛ kikyikpebi mu, umu u kaapu fɛɛ ba kɔ lu.

29 Ɔmu nu ɔ su asu mu o nu kɔtɔ mu nu lbwaarɛ Kayaayu u tɔwɛ Krisito kubu-kubu mu."

Asɪnlɛ kaapusa 3

Ɔkala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu kɪ bu Sadisi kadɛ tɔ mu

1 Nu ɔ bila tɔwɛ mɛ yɛ, "Kyurɔɔ asɪn numu naa sa lbwaarɛ kabɔɔ mu nu ɛɛ ku Krisito kubu mu nu kɪ bu Sadisi kadɛ tɔ mu su. Asɪn numu u lu mɛ, mu nu n su lbwaarɛ N-yaayu nsunɔ yɛ akyikpebi asunɔ mu. N nyi fu asɪn waasa, fu nyɛ kitu fɛɛ fu maa tɛ nkpa tɔ, amaa fu wu.

2 Imu su fan kyinji, kɛ fan sa umu nu u san nu ii bitɪ i wu mu tɔ ɔlɔn. Lu fɛɛ n wu fanɛ asɪn waasa u maa man du kyɛkyɛɛ mɛ lbwaarɛ ansi tɔ.

3 Imu su fan nyinji atɔ mu nu ba kaapu fanɛ nu fan nu mu. Fan buu umu, kɛ fan yɛgɛ alibi kɔwaa. Amaa nu fan man kan kyinji bure, n bitɪ n ba purigi fanɛ su fɛɛ oyu, nu fɛn mɛɛ yɛ fan bu saɲa mu nu n bitɪ n ba fanɛ asɛ.

4 "Amaa u san asa kalisa aku nu ba bu Sadisi, nu ba man waa bamu n-yu ineesi. Bamu ii bitɪ ba bun atɔ fufuli, kɛ n maa bamu a nate, lu fɛɛ bamu u dagaa kanɪn.

5 Nu ɔmu nu ɔ kan kɔ lu mu, mu ii bitɪ o bun atɔ fufuli fɛɛ bamu. Nu n mɛɛ yɛ n kpayi mu kitu lu nkpa ɔwɔlɛ mu tɔ kakaaku. Amaa n bitɪ n lɛɛ tɔwɛ Nse lbwaarɛ maa mu nbɔɔ mu ansi tɔ fɛɛ ba gye mɛ asa.

6 Ɔmu nu ɔ su asu mu, o nu kɔtɔ mu nu lbwaarɛ Kayaayu mu u tɔwɛ Krisito kubu-kubu mu."

Ɔkala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu kɪ bu Filadefiya kadɛ tɔ mu

7 Nu ɔ bila tɔwɛ mɛ yɛ, "Kyurɔɔ asɪn numu naa sa lbwaarɛ kabɔɔ mu nu ɛɛ ku Krisito kubu mu nu kɪ bu Filadefiya kadɛ tɔ mu su. Asɪn numu u lu mɛ mu nu n gye Ɔkyurekyurepu yɛ kesintin wuya, nu mɛ kibaa tɔ nu Dawidi safu bu mu. Nu kɔtɔ kumaa mu nu n tigi mu, ɔku mɛɛ taalɛ tii, nu kɔtɔ kumaa mu nu n tii mɔɔ mu, ɔku mɛɛ taalɛ tigi.

8 N nyi fanɛ asɪn waasa. Fan nu, n tigi kebunɔ mu nu ɔku mɛɛ taalɛ tii mu yɪla sa fanɛ. N nyi fɛɛ fanɛ ɔlɔn man kyɔ, amaa fan buu mɛ asɪn mu, nu fan man kina mɛ.

⁹ Kuto mu nu n biti n taa waa bamu nu ba bu Sitaane kubu mu to, nu ba gye antijesa wuya ana, nu bee towe ye ba gye Gyiwu abi yege ba man gye mu i gye ye, n biti n nyan kanin asa manja ke ba be manja fane ayaa kase, ke ba bu fee n biti fane asin.

¹⁰ Kpali fee fan maa man nu me konosa, nu fan nye kenyiita yile to mu, ngbaa me n biti n lee fane lu awurufo kutuu to ku mu nu kii biti ki ba dulinyaa to, ke i ba tuu dulinyaa asa kpini to ku mu.

¹¹ “N biti n ba bilen. Fan kita kuto mu nu fan su to mu kenken, ke oku o man kooe kukoka mu nu n biti n taa sa fane mu.

¹² Nu okumaa mu nu o ko lu mu, ee biti o baa o gye fee lenbu to sabare, Me lbwaare osunkpa obu mu to. Nu o mee ye o lu tutu kakaaku kpa. N biti n kyuroo Me lbwaare kitu ye mu kade lala mu kitu gyaga kanin asa manja su. Kanin kade lala manja i gye Gyerusalem pupwe mu nu kii biti ki lu susu Me lbwaare ase ba kase su mu. Nu n biti n kyuroo me gbaa-gbaa me kitu pupwe gyaga kanin asa manja su.

¹³ Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

Okala mu nu ii kpee u sa Krisito kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade to mu

¹⁴ Nu o bila towe me ye, “Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade to mu su. Asin numu i lu me mu nu bee tu ye Amen mu ase. Nu n gye kesintin wuya, nu n ba lee lbwaare asin mu ifuli kaapu kyekyee. Nu me i gye kumu sa kuto kumaa mu nu lbwaare tuu mu.

¹⁵ N nyi fane asin waasa, fee fan man yuuli nu fan man bugya. Nu fan daa fan yuuli abee fan bugya mu, naafoo i buron!

¹⁶ Amaa lu fee fan maa du molomolo, nu fan man yuuli abee fan man bugya su mu, n biti n fura fane lu me konoo to foyt.

¹⁷ Fen towe ye, an gye ato wuya ana, nu kuto kumaa ki waa odan i sa ane, nu sehn man tiri ane. Amaa fan man nyi fee fan gye awurufo agyipu, nu fane asin a su kowee, nu fan gye atiripu, ye agyaatanapu nu fan naa kubolonkpan.

¹⁸ Imu su n towe n waa fane fee fan ba me ase ba soo suwa kpare, ke fan ba waa ato wuya ana. Ke fan ba soo ato fufuli me ase naa bun fane ipeeli kubolonkpan mu su. Ke fan bila soo kife waa fane ansi to ke fan taale nye wu.

¹⁹ “Nu bamu nu n biti bamu asin mu, n gyii kade sa bamu nu n bute bamu asu. Imu su fan payt fane ansi ke fan yege alibi kiwaa.

²⁰ Fan nu me ase! N yile kebuno n nye opunu mu. Okumaa mu nu o nu me obule, nu o tigi opunu mu, n biti n loo to ba, ke maa mu a buga gyii.

21 “Om̄u nu ɔ kɔ lu mu, n biti n sa mu ɔkpa ɔ ba kyina kuwura-gya su mata me, fee kanan mu nu ngbaa me n kɔ lu nu n kyina mata Me-Se mu kuwura-gya mu su.

22 Om̄u nu ɔ su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu.”

Asinlee kaapusa 4

Susu lbwaare aye kuwura-gya mu

1 Inumu kamaa mu, n ku nu n wu susu lbwaare aye ɔpunu maa tigi ki de. Nu n nu obule mu nu ki daa towe me ase fee kabile mu bila towe me ye, “Ba susu nfu, ke n kaapu fu ato mu nu i dagaa fee i maa waa inumu kamaa.”

2 Opula to nu lbwaare Kayaayu mu taa me. Nu n ba ku mu, n wu kuwura-gya mu ki maa bu susu lbwaare aye yege oku te kumu su.

3 Nu om̄u nu ɔ te kumu su mu, u nhalige pilepile fee abuu nhaligesa mu nu i su ɔgyalin, imu i gye gyasipa nu ii fuuli ye kaneliyan nu u payi mu. Nu okyimale mu nu ku nhalige fee ɔgyalin kubuu mu nu ki du fee kifatee bunboli, nu ki kyaaboo kuwura-gya mu.

4 Nwuragya adunyo ye ana iku i yile kyaaboo kuwura-gya mu yege abilisa adunyo ye ana ba te imu su. Ba bun ato fufuli nu ba bun suwa awura-wuru.

5 Nu bulayi u wee isee yege ee punde lu kuwura-gya mu ase. Ifitila isuno i bu kuwura-gya mu ase i diyee. Inumu i gye lbwaare N-yaayu nsuno mu.

6 Kuwura-gya mu ansi to mu, n bila wu kuto ku fee ɔpu, nu ki du fee kilase, nu ki bila ki du kilin-kilin. Nsana to mu ato kisa ana ba kyaaboo kuwura-gya mu, yege ba su ansi bamu ansi to ye bamu kamaa ye katn kumaa.

7 Kuto kusa gyankpaasa mu ki du nin fee barine, nu onyosapu du fee naate gbelu, nu ɔsasapu mu ansi to i du fee nyimisa, nu ɔnasapu du fee kpaakpaate mu nu ee fugi.

8 Atobwaaya kusa ana manja okumaa nimu su abanbante asiye, nu ba su ansi bamu n-yu su katn kumaa nimu kyaaboo halu bamu abanbante to. Ba mee yege kitowe kakyowape ye kagyanbwe ye, “Kyirekyire, kyirekyire, kyirekyire, i gye ane-Nyiripe lbwaare Owura lala, mu nu ɔ bu to, nu ɔ wula ɔ bu to poyi nu ato i piili, nu ee biti ɔ baa ɔ bu to kakpaa mu.”

9 Saja kumaa mu nu atobwaaya kusa mu bee bu ulon bee taa bunyaa ye beere ye afwaala bee sa om̄oni ɔ te kuwura-gya mu su, nu ɔ te nkpa to kakpaa mu.

10 Nu abilisa adunyo ye ana mu bee manja om̄oni ɔ te kuwura-gya mu su, nu ɔ te nkpa to kakpaa mu ansi to, bee sun mu. Nu bee bugi bamu awura-wuru bee yila kuwura-gya mu ase nu bee towe ye,

11 “Anɛ-Nyiripe ye anɛ lbwaare, fu dagaa fɛɛ ba sa fu bunyaa ye beɛɛɛ, nu fu ɔlon dagaa fu. Lu fɛɛ fu ɪ tuu kuto kumaa nɪmu, nu fu kebiti to nu fu tuu inɪmu kpini, nu bamu kpini ba bu to nu ba su nkpa fale.”

Asɪnlɛ kaapɪsa 5

Kabulɪpu mu kɔɔlɛ ɔwulɛ bɔɔsa mu lu lbwaare ase

1 Tuto nu n wu ɔwulɛ bɔɔsa ku maa bu ɔmu nu ɔ tɛ kuwura-gya mu su kibaa gyisa to. Nu ba kyurɔɔ kɪmu ansi to ye kamaa kpini, nu ba taa ato tarisa asuno tari ɔwulɛ bɔɔsa mu kɔno su.

2 Nu n wu lbwaare kabɔɔ ɔlonpu maa taa ɔbulɛ lala ee kuusi ɛɛ tɔwe ye, “Anɪmu ɪ dagaa fɛɛ ɔ kyate kuto tarisa mu, ke o bugi ɔwulɛ bɔɔsa mu to?”

3 Amaa ɔku man bu susu abɛɛ kase su abɛɛ kase to, nu ɛɛ taale bugi ɔwulɛ bɔɔsa mu to abɛɛ ɔ taale ku kɪmu to.

4 Nu n su gaa, lu fɛɛ ɔku man bu to nu ɔ dagaa fɛɛ o bugi ɔwulɛ bɔɔsa mu to abɛɛ ɔ ku kɪmu to.

5 Nu abilisa mu to ɔku tɔwe mɛ ye, “Man bila su! Ku, Gyuda kebuno nyɪmisa mu nu bɛɛ tu mu ye Biranɛ, nu ɔ lu Dawidi kanaana kpare to mu, ɔ kɔ gyii su. Imu su ɛɛ taale kyate ato tarisa asuno mu, ke o bugi ɔwulɛ bɔɔsa mu.”

6 Nu n maa ku mu, n wu Kabulɪpu mu nu mu ɔbulɛ to su kilɔpane fɛɛ ba maa taa mu waa saraga, maa yile kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu nsana. ɔ su agyakpaa asuno ye ansi asuno mu nu ɪ gye lbwaare N-yaayu nsuno mu nu lbwaare sun bamu kpee dulinyaa to katn kumaa mu.

7 Nu Kabulɪpu mu ba kɔɔlɛ ɔwulɛ bɔɔsa mu lu ɔmu nu ɔ tɛ kuwura-gya mu su mu gyisa kibaa to.

8 Saɲa mu nu ɔ kɔɔlɛ ɔwulɛ bɔɔsa mu, ato kusa ana mu ye abilisa adunyo ye ana mu ba munja Kabulɪpu mu. Nu bamu ɔkumaa nɪmu su adunle ye suwa kalape-bi mu nu nlaa liifensa ɪ bola mu mu, nu ɪ yile sa lbwaare asa mu kabwaare-kule.

9 Nu ato kusa ana mu ye abilisa mu ba bu ɔlon pupwe sa Kabulɪpu mu ye, “Fu ɪ dagaa fɛɛ fu taa ɔwulɛ bɔɔsa mu, ke fu kyate imu itaresa mu. Lu fɛɛ ba mɔɔ fu, nu fu taa fu nkalan mu sɔɔ asa sa lbwaare. Fu sɔɔ bamu lu nbuno kumaa to ye ntɔwe kumaa to, ye asa kumaa to ye ndendemande kumaa to.

10 Nu fu taa bamu ba loo fu kuwura-gyii mu to, waa bamu aseepu ke be sun anɛ lbwaare, nu bee biti ba gyii kuwura kase su.”

11 Nu n bila ku, nu n nu lbwaare nbɔɔ ngbin-ngbin kudu ɪbulɛ mu nu nyɪmisa mɛɛ taale bu bamu kɔno ba maa kyaabɔɔ lbwaare kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu.

12 Nu ba taa ɔbulɛ lala bu ɔlon ye, “Kabulupu mu nu ba mɔɔ mu, mu nu ɔlon ye ato kpare ye kanyaasin ye kuwura to ɔlon ye beere ye bunyaa ye ayin-bi ɪ dagaa mu.”

13 Tutɔ nu n nu ato tɔusa kpini mu nu ba bu susu ye kase su ye kase to ye ɔpu to, ye bamu nu ba bu umu kpini to bee bu ye, “Ayin-bi ye beere ye bunyaa ye ɔlon, ɪ gye sa ɔmu nu ɔ te kuwura-gya mu su, ye Kabulupu mu kakpaa.”

14 Nu ato kusa ana mu ba towe ye, “Amen.” Nu abilisa mu ba muja sun lbwaare ye Kabulupu mu.

Asinlɛ kaapɔsa 6

Kabulupu mu kyate ato tarisa asuno mu

1 N wu Kabulupu mu maa kyate ato tarisa asuno mu to kigyankpaasa mu. Nu n nu ato kusa ana mu to ɔku ɔbulɛ maa punde fee bulayi, nu ɔ towe me ye, “Ba!”

2 N maa ku mu n wu gbanje fufuli! Nu ɔmu nu ee dii mu mu su kita, nu ba sa mu kuwura-wuru, nu o dii fee ɔko-gyisapu mu nu ee kpee ɔ naa ko gyii su.

3 Saja mu nu Kabulupu mu kyate kuto tarisa nyɔsapu mu, n nu kuto kusa nyɔsapu mu maa towe me ye, “Ba!”

4 Nu gbanje ku bila lu ba, ɔ gye ɔpɔpɛ nin. Nu ɔmu nu ee dii mu mu, ba sa mu ɔlon ye ɔ lee kayi yuuli lu kase su, ke asa ba mɔɔ abaa. Nu ba sa mu sakunde lala ku.

5 Saja mu nu Kabulupu mu kyate kuto tarisa sasapu mu, n nu kuto kusa sasapu mu maa towe ye, “Ba!” N maa ku tutɔ mu n wu gbanje lenbiri maa yile, nu ɔmu nu ee dii mu mu su kibilito kaalasa mu kibaa to.

6 Nu n nu ɔbulɛ ku maa towe lu ato kusa ana mu ase ye, “Ayu mudu ii biti ɪ waa ɔgyalin, ke umu kigya ii biti ɪ waa kake kulon kusun kukoka nu akyembee mɔɔ imuduu isa kigya ii biti ɪ waa kake kulon kusun kukoka, amaa fan man kan nyita nfo ye nta!”

7 Kabulupu mu maa kyate kuto tarisa nasapu mu, n nu kuto kusa nasapu mu ɔbulɛ maa towe ye, “Ba!”

8 N maa ku tutɔ mu nu n wu gbanje mu nu mu ifuu ɪ du fee ndaara mu, maa yile, nu ɔmu nu ee dii mu mu, bee tu mu ye Lewu, yeye kamande mɔɔ buu mu kamaa. Ba sa bamu ɔlon ye ba mɔɔ kase su asa nbarge to ntun nna mu to kukulun. Iko ye akun ye alo ye kase su ndunbwe nu bee biti ba taa mɔɔ bamu.

9 Saja mu nu Kabulupu mu kyate kuto tarisa nusapu mu, asa mu nu ba mɔɔ bamu lu lbwaare asin mu katowe su, ye kitowe asin danbirasa mu lu Yesu Krisito su mu, n wu bamu kala ana ba maa bu lbwaare saraga kaswu mu ɔpu to.

10 Nu ba kuusi kenken tɔwɛ yɛ, “Ɔnyirɛ Owura lala, Ɔkyɛkyɛrɛpɛ yɛ kesintin wuya, saɲa mɔɔ nu fii biti fu gyoo naa fuɔ, pɔyɪ kɛ fu tale, kɛ fu butɛ kase su asa mu nu ba mɔɔ anɛ mu asu”

11 Nu lbwaarɛ sa akaala mu ibalɛmasu fufuli, nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Fan nyɛ kenyiita saɲa gberɛ tii su. Lu fɛɛ, fanɛ burisa ana Krisito kusun awaapu mu nu ɪ dagaa fɛɛ asa ba mɔɔ bamu fɛɛ fanɛ mu, kɔnɔ ɔ fuɔ pɔyɪ.”

12 N maa ku mu Kabulɔpu mu kyatɛ kutɔ tarisa siyesapu mu. Nu kase ki gyinyen ɔlɔn su, nu kyɔwɛ bilɛɲi kitentenbiri tumɛ fɛɛ kitaa lenbiri. Nu ɔbwaayɪ payɪ kɔɔ fɛɛ nkan.

13 Nu akyikpebi a lu susu tiyɛ kase fɛɛ afuu bulɔnsa ɪ da nu ɪ yiyaa figi abi ɪ lu tiyɛ mu.

14 Nu susu nyaa fɛɛ kalan nu ba bɔɔ mu. Nu abu yɛ afintin kpini ɪ butɛ lu ɪmu ipula.

15 Nu kase su awura yɛ asa kparɛ, yɛ anaakɔpu abɪlsa yɛ afulee wuya ana, yɛ alɔnpu yɛ anyɛ kpini, yɛ bamu nu ba tɛ bamu abaa su kpini, ba silɛ naa baala afule ibɔ tɔ, yɛ afule mu nu ɪ bu abu su mu tɔ.

16 Nu ba tɔwɛ abu yɛ afule mu yɛ, “Fan tiyɛ anɛ su baala anɛ lu ɔmu nu ɔ tɛ kuwura-gya mu su ansi su yɛ Kabulɔpu mu agbu lala su.”

17 Lu fɛɛ bamu agbu kake lala mu ki fuɔ, nu animu ɪ taalɛ yilɛ?

Asinlɛ kaapɔsa 7

Israyɪ abi ngbɪn kilifa yɛ adina yɛ ana mu nu lbwaarɛ lɛɛ yila

1 Inimu kamaa mu, n wu lbwaarɛ nbɔɔ ana, ba maa yilɛ kase su abaafun ntun nna ba kitaa abaafun ana afuu, kɛ ɪ man nyɛ funti kase su abɛɛ ɔpu su abɛɛ iyu.

2 Nu n bila wu kabɔɔ ku maa lu kyɔwɛ ɔlukpa ɛɛ ba susu, yɛgɛ ɔ su lbwaarɛ mu nu ɔ bu tɔ kakpaa mu kutɔ duligisa. Nu ɔ taa ɔbulɛ lala kuusi tu lbwaarɛ nbɔɔ ana mu nu lbwaarɛ sa bamu ɔlɔn yɛ ba nyita kase yɛ ɔpu mu.

3 Nu ɔ tɔwɛ bamu yɛ, “Fan man nyita kase abɛɛ ɔpu abɛɛ iyu, amɔɔ an duligi anɛ lbwaarɛ asunpu bamu asikpu su pɔyɪ.”

4 Nu n nu asa mu nu ba duligi bamu mu kɔnɔ. Ba bu ngbɪn kilifa yɛ adina yɛ ana lu Israyɪ nbunɔ kudu anyɔ mu kpini tɔ.

5 Gyuda kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ. Nu Ruben kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ. Nu Gadi kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ.

6 Nu Asa kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ. Nafitali kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ. Manase kebunɔ tɔ asa ba bu ngbɪn kudu anyɔ.

7 Simeyon kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo. Lewi kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo. Isaki kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo.

8 Sebulun kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo. Gyosefu kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo. Bengyamin kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Sakyo damante mu nu ba lu ndendemande

9 Inimu kamaa mu n wu sakyo damante ku, nu o ku me taale karage bamu. Ba lu ndendemande ye nbuno kukwu-kukwu ye asa kukwu-kukwu ye ntowe kukwu-kukwu ba yile kuwura-gya mu ye Kabulupu mu ansi to. Ba bun ibalmasu fufuli yegge ba su abalaafa bamu abaa to.

10 Nu ba taa obule lala bee kuusi bee towe ye, “Kamolige gye ane lbwaare mu nu o te kuwura-gya su mu ye Kabulupu mu lee.”

11 lbwaare nboo mu kpini ba yile kyaaboo kuwura-gya mu ye abalisa mu ye atokusa ana mu. Nu ba muja taa bamu ansi bun kase kuwura-gya mu ansi to, nu ba sun lbwaare,

12 bee towe ye, “Amen! Ayin-bi ye bunyaa ye kanyaasin ye afwaala ye beere ye kitu kinye ye olon i gye ane lbwaare lee kakpaa-kakpaa! Amen!”

13 Tuto nu abalisa mu to o ku taase me ye, “Nu bamu nu ba bun ibalmasu fufuli numu mu, animu ana nin? Nu fine nu ba lu?”

14 Nu n lee mu kono ye, “Obalisa, fu i nyi.” Nu o towe me ye, “Bamu i gye asa mu nu ba lu awurufa lala mu kigyii to, nu ba fuu bamu ikaale Kabulupu mu nkalan to, nu i fuuli mu.

15 Imu su nu ba yile lbwaare kuwura-gya mu ansi to, nu bee sun mu kakyowape ye kagyanbwe mu osunkpa obu lala mu to. Nu o mu nu o te kuwura-gya mu su mu, ee biti o baa o bu bamu ase ke o kun bamu.

16 Nu akon man bila ye o kitaa bamu, nu bulfo man bila ye o kitaa bamu. Nu kyowe man bila ye o da bamu, nu awulawula man bila ye ii wiili bamu.

17 Lu fee Kabulupu-bi mu nu o yile kuwura-gya mu nsana mu ii biti o baa o gye bamu okpapu. Ke o kpiya bamu obun kumu mu nu ki su nkpa nkyu mu ase. Nu lbwaare ii biti o kpaye ansikyu kumaa lu bamu ansi to.”

Asinlee kaapusa 8

Kuto tarisa sunosapu mu ki kyate

1 Kabulupu mu maa kyate kuto tarisa sunosapu mu, nu susu waa surum fee kerefi kulon kibaafun.

2 Tuto nu n wu lbwaare nboo asuno mu nu ba yile lbwaare ansi to, nu ba taa nbile nsuno ba sa bamu.

³ Nu n wu lbwaare kaboo ku maa su suwa kalape-bi nu o ba yile lbwaare kaswu ase. Nu ba taa ato liifensa kukyo sa mu ke o taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule su, taa ba suwa kaswu mu nu ki yile lbwaare kuwura-gya mu ansi to mu, ke o tuwa sa lbwaare.

⁴ Ke ato liifensa mu nu ba tuwa mu idiisii, taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule mu, i lu lbwaare kaboo mu abaa to kpee susu lbwaare ansi to.

⁵ Nu lbwaare kaboo mu taa suwa kalape-bi mu, nu o nyo fulon lu suwa kaswu mu su bola suwa kalape-bi mu. Nu o tuv umu wurige kase su, nu bulayi kpira nu o kpira, olanba i waa, nu bulayi wee isee nu kase gyinyen.

Ibwaare nboo asuno mu to ana nbile kufule

⁶ Tuto nu lbwaare nboo asuno mu nu ba su nbile mu ba kuola bamu n-yu ba fule nbile mu.

⁷ Nu lbwaare kaboo gyankpaasa mu fule mu kabile. Nu n wu bulayi abuu ye fulon i maa kyagile ye nkalan lu susu ba wurige kase su. Nu kase nbarige to ntun nsa umu to ketun kulon ki diyε, nu iyu gbaa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon gbaa diyε, nu afitiri bunboli mu kpini gbaa i diyε.

⁸ Nu lbwaare kaboo nyosapu mu fule mu kabile. Nu ba tuv kuto ku fee kibu lala mu nu ku diyε yen-yen waa opu to. Nu opu mu to nbarige to ntun nsa umu to ketun kulon bilinji nkalan.

⁹ Nu ato tusa mu nu ba bu opu mu to nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon ba wu, nu ikuli lala mu nu i bu opu mu to nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon i nyita.

¹⁰ Nu lbwaare kaboo sasapu mu fule mu kabile. Nu kikyikpebi lala mu nu ku diyε fee ogyaa ba tiye ibun amu-amu ye atiribo mu to nbarige to ntun nsa ketun kulon to.

¹¹ Kikyikpebi mu kitu i gye ye Olul. Nu nkyu mu nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon i bulli. Nu asa gaalaagaa ba nuu nkyu mu, nu ba wu-wu, lu fee nkyu mu i bulli.

¹² Nu lbwaare kaboo nasapu mu fule mu kabile. Nu kanan mu nu kyowe daa o ku to mu, kake to nbarige to ntun nsa to mu, ketun kulon ki bilinji kitentenbiri. Nu kanan mu nu obwaayi ye akyikpebi i daa i ku to mu, kagyanbwe nbarige to ntun nsa to mu, ketun kulon bilinji kitentenbiri.

¹³ Nu n maa ku mu, n nu kpaakpaate maa fugi susu afuu to ee su kenken ye, "Asa mu nu bee biti ba sii kase su, naa fuv sanja mu nu lbwaare nboo nsa mu nu ba san mu, ba ba fule bamu nbile mu, bamu laaku ulu isa!"

Asinlee kaapusa 9

Kabile nusapu mu biya gyerebi gyankpaasa

- ¹ Nu lbwaare kaboo nusapu mu fule mu kable, nu n wu kikyikpebi mu nu ki lu susu ba tye kase su mu. Nu oku taa obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu kebuno saafu sa mu.
- ² Maa tigi obo bunkyinsa lala mu, idiisii i lu kumu to fee kanan mu nu i lu bodobodo obu lala to mu, nu idiisii i yegge nu kyowe ye susu waa kitentenbiri.
- ³ Nu ntuntunbi ba lu idiisii mu to ba kase su, nu lbwaare sa bamu olon mu nu ba taa dun fee kase su kyankpati lee mu.
- ⁴ Ba towe bamu ye ba man kan mata kase su afitiri abee ato duusa abee iyu, amaa ba nyanla bamu nu ba man su lbwaare kakyule bamu asikpu su mu.
- ⁵ Ba man sa ntuntunbi mu okpa ye ba moo asa, amaa ba sa ba mu okpa ye ba nyanla bamu lbwaayi inuu. Nu ntuntunbi mu kudun u ko fee kyankpati maa dun nyimisa mu.
- ⁶ Kanin lbwaayi manja to mu asa manja bee biti ba biti lewu, amaa ba mee ye ba nye lewu mu. Bee biti fee ba wu gbaa, amaa ba mee ye ba wu.
- ⁷ Ntuntunbi mu ba du nin fee igbanje mu nu ba kuula bamu bee kpee oko. Ba bun ato ku fee suwa awura-woru bamu amu to nu bamu ansi to i du fee asa ansi.
- ⁸ Bamu inyini i du nin fee akyu inyini, nu bamu anyi i du fee barine anyi mu.
- ⁹ Ba su ato ku fee abilito panpasan kun bamu kokolo su, nu ba maa fugi mu bamu abanbantae to mu ulawu i du fee abilito itoroko damante mu nu igbanje bee bute ba sile bee kpee oko to.
- ¹⁰ Ba su ipu nu bee dunji fee kyankpate, nu bamu ipu mu to nu ba su olon bee nyanla asa lbwaayi inuu mu.
- ¹¹ Ba su owura mu nu ee ku bamu su, nu mu i gye obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu kaboo. Nu Hibriwu katowe to mu bee tu mu ye Abadon, nu Giriki katowe to mu bee tu mu ye Apoliyon. Mu kitu mu kase i gye onyitapu.
- ¹² Gyerebi gyankpaasa mu nu i su kufuu mu kyun. Amaa gyerebi ntun nnyo su i bu okpa u ba.

Kable siyesapu mu biya gyerebi nyosapu

- ¹³ Nu lbwaare kaboo siyesapu fule mu kable, nu n nu obule ku maa lu suwa kaswu mu nu ki yile lbwaare ansi to nbontonbulon ana to.
- ¹⁴ Nu obule mu towe lbwaare kaboo siyesapu mu nu o su kable mu ye, "Sanje nboo nna mu nu lbwaare njina bamu yila obun lala Gyufereti ase mu."
- ¹⁵ Nu o sanje nboo nna manja, mu nu lbwaare lonjo bamu yila sa sanja nimu ye kake nimu ye obwaayi nimu ye kesu nimu, ye ba moo kase su asa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon.

- 16 Nu n nu anaakɔpu mu kɔnɔ. Ba gye ngbin kudu-kudu kanin kudu kanin anyo (miliyon alfa anyo abee 200,000,000).
- 17 Me ansi su kilɛkaapu mu to mu, n wu igbanje ye bamu adiipu. Nu adiipu mu ba su abulɔ panpasan kunsu bamu nkɔɔ su. Nu u payi fee fulɔn, nu i du fee buluu, nu ki bila ki du fee kikyɔn-nyufo. Igbanje mu amu i du nin fee abirane amu, nu fulɔn ye idiisii ye ferinwuta u lu bamu nno to.
- 18 Kanin gyerebi ato asa mu nu i gye fulɔn ye idiisii ye ferinwuta nimo i mɔɔ asa nbarge to ntun nsa mu to ketun kulɔn.
- 19 Igbanje mu ɔlɔn bu bamu nno to ye bamu ndufa to. Bamu ndufa i du nin fee ananse, nu i su amu nu ba su bee gyii gyerebi.
- 20 Asa mu nu ba san kase su, nu gyerebi ato nimo gbaa i man mɔɔ bamu mu, ba man yege alibi kiwaa. Nu nbwu libi abee idakpa mu nu ba taa suwa abee gbiti abee kitasan abee abuu abee iyu mu, ba man yege umu kusun. Bamu idakpa manja i man ku, nu i mee nu, nu i mee nate.
- 21 Nu ba man yege asa kumɔɔ, ye afe kutuu ye akpa-sin, ye kigyagaa kakyu ye kanyin biti ye keyu to.

Asinlee kaapusa 10

Ibwaare kabɔɔ ye kawule-bi bɔɔsa

- 1 Tutɔ nu n bila wu Ibwaare kabɔɔ ɔlɔlɔnpu ku maa kpilige lu susu ee ba kase su. Nu abwaare-wule a bun mu fee ato bunsu, nu okyimale kyaabɔɔ mu kumu. Nu mu ansi i du fee kyowe, nu mu ayaa i du fee sabare mu nu ku dee fulɔn.
- 2 Nu ɔ su kawule-bi mu nu ki bugi ki bu mu kɔbaa to. ɔ taa mu gyisa kiyaa yii ɔpu su nu ɔ taa mu bina kiyaa yii kase su.
- 3 Nu ɔ punte kenken fee kanan mu nu birane muusi mu. Maa punte kanin mu bulayi kikipira asuno mu kyula su.
- 4 Bulayi kikipira asuno maa towe mu, nu n biti n kyurɔɔ. Amaa n nu ɔbule ku maa towe lu susu ye, "Taa asin mu nu fu nu lu bulayi kikipira asuno mu to mu waa asiiri to, man kyurɔɔ asin mu yila!"
- 5 Nu Ibwaare kabɔɔ mu nu n wu maa yile ɔpu su ye kase su mu, kusaa mu gyisa kɔbaa susu.
- 6 Nu ɔ taa Ibwaare mu nu ɔ bu to kakpaa, nu ɔ tuu susu ye kutɔ kumaa mu nu i bu kumu to, ye kase ye kutɔ kumaa mu nu i bu kumu to, ye ɔpu ye kutɔ kumaa mu nu i bu kumu to, bo ntan towe ye, "Ibwaare man bila ye o gyoo!"
- 7 Amaa sanja mu nu Ibwaare kabɔɔ sunɔsapu mu ii biti ɔ fule mu kabile mu, kanin sanja manja nu Ibwaare asin baalasa mu ii biti i ba to, fee kanan mu nu ɔ wula towe sa mu atowepu mu nu ba gye mu ayaafole mu.

8 Nu ɔbɔlɛ mu nu n nu lu susu mu bila tɔwɛ mɛ yɛ, “Kpɛ naa kɔɔlɛ kawɔlɛ-bi bɔɔsa mu nu ki bugi mu, lu lbwaarɛ kabɔɔ mu nu ɔ yilɛ ɔpu su yɛ kasɛ su mu kɪbaa gyisa tɔ.”

9 Imu su n kpɛɛ lbwaarɛ kabɔɔ mu asɛ naa tɔwɛ mu yɛ, “Taa kawɔlɛ-bi mu nu fu su mu sa mɛ.” Nu ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Kɔɔlɛ, kɛ fu wɛ kɪmu. Kii biti kɪ baa kɪ bukɔn fu kɔnɔ tɔ fɛɛ ŋmasan, amaa fu ɔtɔ tɔ bɪrɛ kii biti kɪ baa kɪ bulɪlɪ kɪtɛ-kɪtɛ.”

10 Nu n kɔɔlɛ kawɔlɛ-bi mu lu lbwaarɛ kabɔɔ mu kɪba tɔ, nu n wɛ kɪmu. Kɪ waa mɛ kɔnɔ tɔ ɔkɔn fɛɛ ŋmasan mu, amaa n maa wɛ kɪmu luwɛ mu, mɛ ɔtɔ tɔ waa mɛ ɔllɪ.

11 Tutɔ nu ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “I dagaa fu maa kyaga su fu tɔwɛ atɔ mu nu ii biti ɪ ba asa gaalaagaa su yɛ ndɛndɛmandɛ su yɛ ntɔwɛ kukwu-kukwu su yɛ awura su mu.”

Asɪnlɛ kaapɔsa 11

Ibwaarɛ kesintin agyipu anyɔ

1 Tutɔ nu ɔku taa oyu kaalasa nu ki du fɛɛ kikpɛbi mu sa mɛ. Nu ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Kusu kɛ fu naa kaala mɛ, lbwaarɛ mi osunkpa ayɛ mu yɛ mɛ kaswu mu, kɛ fu kalɛ bamu nu ba bu kɪmu tɔ bee sun mɛ mu kpini.

2 Amaa yɛgɛ kabwaarɛ-sunkpa ayɛ mu kasɔrɔga opula mu yɪla, man kaala tutɔ. Lu fɛɛ mɛ ɪ taa tutɔ sa bamu nu ba man gyɛ mɛ asa. Nu bee biti ba ba kɔ kɔɔlɛ mɛ kadɛ mu lbwaayɪ adɪna yɛ anyɔ.

3 Nu n biti n sa mɛ kesintin agyipu anyɔ mu ɔlɔn, kɛ ba taa nke kagbɪn kulɔn yɛ anyɔ yɛ adisiye tɔwɛ mɛ asɪn, yɛgɛ ba bun kensi payɪ atɔ bɪnsa, mu nu ɪ kaapu fɛɛ asɪn ɪ basa bamu.”

4 Falɛ kesintin agyipu anyɔ anɪmu ɪ gyɛ olifu iyu ɪnyɔ yɛ ɪftɪla ɪgyagakpa ɪnyɔ mu. Anyɪn anyɔ banɪmu ɪ yilɛ ɔnyɪrɪpɛ lbwaarɛ kasɛ wuya ansi tɔ.

5 Nu ɔdɔn ku kan ii biti ɔ tɔɔrɔɔ lbwaarɛ kesintin agyipu anyɔ banɪmu mu, fulɔn ii biti ɔ lu bamu nɔɔ tɔ ba dɪyɛ mu. Falɛ nu ɔkumaa mu nu ee biti ɔ tɔɔrɔɔ bamu mu, ii biti o wu.

6 Anyɪn anyɔ banɪmu ba su ɔlɔn ba taalɛ kɪtaa bulayɪ susu, kɛ ɔ man bila da saŋa mu nu bɛɛ tɔwɛ abwaarɛsɪn mu. Nu ba su ɔlɔn ba taalɛ yɛgɛ nkyu ii biliŋi nkalan, nu ba bila ba su ɔlɔn ba tu gyɛrɛbi ba tuu kasɛ su saŋa kumaa mu nu bee biti.

7 Nu ba kan luwɛ bamu abwaarɛsɪn kɪtɔwɛ mu, kadɔnbwɛ mu nu ɛ lu ɔbɔ bunkyinsa lala mu nu kɪ man su ɔkaa mu tɔ mu, ee biti ɔ ba kɔ yɛ bamu, taalɛ bamu kɛ ɔ mɔɔ bamu.

8 Kɛ bamu abuni ɪ baa ɪ dɛ kadɛ lala mu kɪgbenbi su, katɪn mu nu ba da bamu-Nyɪrɪpɛ Yesu oyu laasa su mu. Kɪŋasan tɔ mu bɛɛ tu kadɛ lala nɪmu yɛ Sodom abɛɛ Egyipiti.

⁹ Asa kukwu-kukwu ye ndendemande ye ntowe kukwu-kukwu ye osuwule su asa kpini bee biti ba ba yile ku bamu abuni mu nke nsa ye kidiyee, nu ba mee ye be kyula ke oku o pula bamu.

¹⁰ Atowepu anyo manja lewu ii biti o waa asa mu nu ba te kase su mu kpini okon, ke ba gyii bamu ansi ke ba kee abaa ato. Lu fee kanin lbwaare atowepu anyo manja ba yegge nu asa ba gyii awurufe kase su gaa.

¹¹ Amaa nke nsa ye kidiyee kamaa mu, lbwaare nkpa ofuute ba loo bamu to, nu ba kyinji kusu yile bamu ayaa su. Tutu mu, kufuu ki kitaa asa mu nu ba wu bamu mu.

¹² Nu lbwaare atowepu anyo mu ba nu obule lala ku lu susu towe bamu ye, "Fan dii ba susu nfu." Nu ba bola abwaare-wule to dii kpee susu yegge bamu dun ana ba ku bamu.

¹³ Kanin opula manja to nu kase ki gyingyen, nu kade mu to nbarige to kudu mu to ketun kulun boyi tiye. Nu kanin kase kigingyen manja moo asa ngbin nsuno. Nu kufuu ki kitaa bamu nu ba nye nkpa mu, nu ba taa bunyaa sa lbwaare mu nu o bu susu mu.

¹⁴ Gyerebi nyosapu mu kyun nu gyerebi sasapu moo bu okpa su ee ba bilen.

Kabile sunosapu

¹⁵ Nu lbwaare kaboo sunosapu mu fule mu kabile, nu ibule damante ku ii towe kenken lu susu ye, "Kase su kuwura-gyii ki bilinji ane Onyirpe lbwaare ye Omu nu o wula lee mu lee, nu ee biti o gyii kuwura kakpaa."

¹⁶ Abulsa adunyo ye ana mu nu ba te bamu awuragya su, lbwaare ansi to mu kpini ba munja, taa bamu ansi bun kase sun lbwaare,

¹⁷ bee towe ye, "Onyirpe lbwaare, Olulunpu, an su afwaala an sa fu, fee fu maa taa fu olun lala mu nu fu piili fii gyii kuwura.

¹⁸ Kase su asa mu nu be mee sun fu mu ba nye agbu, amaa nbunbu fu agbu mu ba. Saja fu fee fu tale alewupu, ke fu ka fu atowepu mu nu ba gye fu ayaafole kuko, ye fu asa mu nu ba sile fu kitu mu, asa kpare ye bamu nu ba san kpini. Saja mu fuu fee fu nyita bamu nu bee nyita kase mu."

¹⁹ Nu kabwaare-sunkpa aye mu nu ki bu susu mu ki bugi, nu n wu lbwaare maa asa nsana katowe kyula kidakaa mu maa bu obu lala mu to. Nu n wu bulayi maa wee isee nu i su olanba yegge u punte, nu kase ki gyingyen, nu bulayi abuu i lu tiye gaa.

Asinlee kaapusa 12

Okyu mu maa Kinanse pippee dansa mu

- 1 N wu sinkaala ye adangana lala ku maa lee imo n-yu kaapu susu. N wu okyuu maa bun kyowe fee ato bunsa, nu obwaayi bu mu ayaa kase, nu o bun kuwura-wuru mu nu akyikpebi kudu anyo u maa kumu su.
- 2 O su oto nu ee biti o kuuge. Nu kedunjidi mu maa ko mu su mu, o sawu kenken.
- 3 Nu n bila bwii wu sinkaala ku maa lee imo n-yu kaapu susu. N wu kinanse pipee dansa ku, nu o su amu asuno ye agyakpaa kudu nu o bun awura-wuru asuno amu mu su.
- 4 Nu mu opu bute akyikpebi mu nu i bu susu mu nbarige to ntun nsa mu ketun kulon ba tuu kase su. Nu o ba yile okyuu mu nu ee biti o kuuge mu ansi to. Nu o kan kuuge mu ke o nye taa kebii mu miye bilen.
- 5 Nu o kuuge kebii-nyinsa-bii mu nu ee biti o taa kibulito kuwura-kpebi gyii ndendemande kpini su kuwura. Nu lbwaare kaboo ba taa kebii mu kpee lbwaare maa mu kuwura-gya mu ase.
- 6 Nu okyuu mu sile kpee keperi su katun mu nu lbwaare lonjo yla sa mu, katun mu nu bee biti ba ku mu su nke kagbin kulon ye alfa anyo ye adisiye (1,260). lbwaare kaboo bilisa ase ko ye kinanse pipee dansa mu.
- 7 Nu kinaa kituye susu. lbwaare kaboo bilisa ase Maakeli maa mu nboo ba ko ye kinanse dansa mu, nu kananse dansa mu maa mu nboo gbaa ba ko ye bamu.
- 8 Amaa kinanse dansa maa mu nboo ba ko tiye, nu ba man bila nye okyinakpa susu.
- 9 Nu ba ne kanin kinanse dansa manja kyuje kase su. Mu i gye didaa kananse mu nu bee tu ye lbwaare okisipu, abee Sitaane mu nu ee pina dulinyaa to asa kpini mu. Ba ne maa mu nboo mu kyuje kase su.
- 10 Nu n nu obule lala ku susu maa towe ye, "Nbinbu nu lbwaare kamolige ki ba. Nbinbu nu lbwaare kaapu mu olon fee Owura. Nbinbu nu Krisito mu nu lbwaare Wula lee mu, kibulisa mu ki lu ifuli. Lu fee Sitaane, ane tomaa ana opwupu mu nu ee yile lbwaare ansi to ee pwu bamu kakyowape ye kagyanbwe mu, ba ne mu lu susu foyi.
- 11 Nu ane tomaa ana ba taa Kabulupu mu nkalan, ye lbwaare asin mu kesintin kilee towe mu gyii Sitaane su, nu ba man taa bamu n-yu tu sehn, amaa ba taa bamu nkpa yile to sa lewu.
- 12 Imo su, susu ye fane mu nu fan te kumu to mu, fan yege fane ansi i gyii. Amaa kase ye opu bire, laaku. Lu fee Sitaane kpilge ba kase su fane ase, nu agbu a bola mu to. Lu fee o nyi mu sana maa man bila o kyoo."
- 13 Kinanse pipee dansa mu maa wu fee ba ne mu kyuje kase su mu, o kusu bute o gya okyuu mu nu o kuuge obii-nyinsa mu.

14 Nu lbwaare sa ɔkyu mu kpaakpaate lala abanbantɛ anyɔ, kɛ ɔ taale fugi kpee kepiri su katin mu nu ba lonɔ yila sa mu. Kɛ ba ku mu su naa fuu nsu nsa ye kidiye, kɛ kinanse pipɛɛ dansa mu ɔ man nye mu.

15 Tutɔ nu kinanse mu gbuu nkyu lu mu kɔnɔ tɔ fɛɛ ɔbun mu, kɛ kimu ɔgyale o gyii ɔkyu mu.

16 Amaa kase ki kye ɔkyu mu tɔ, fɛɛ ki maa bugi kimu kɔnɔ miye nkyu mu nu kinanse mu gbuu lu mu kɔnɔ tɔ mu.

17 Nu kinanse mu nye agbu lu ɔkyu mu su, nu ɔ kyun ɔ naa kɔ ye ɔkyu mu mu-bii ana asansa mu kpini. Bamu i gye asa mu nu ba buu lbwaare nbara, nu ba yile kenken bee gyii Yesu asin mu kesintin mu.

18 Nu kinanse pipɛɛ dansa mu naa sii ɔ yile ɔpu kɔnɔ.

Asinlɛ kaapɔsa 13

Kadunbwe mu nu ɔ lu ɔpu tɔ mu

1 N wu kadunbwe ku maa lu ɔpu tɔ ɛɛ ba. ɔ su agyakpaa kudu ye amu asuno yege awura-wuru kudu u bun agyakpaa mu su, yege atu mu nu u saale lbwaare i gyan mu kumu kumaa nɔmu su.

2 Kadunbwe mu nu n wu mu du fɛɛ ɔpiya, nu mu ayaa i du nin fɛɛ ɔkyɔkyurakyure ayaa, nu mu kɔnɔ ki du fɛɛ birane kɔnɔ. Nu kinanse pipɛɛ dansa mu taa mu ɔlon ye mu kuwura-gya ye kimu kibilisa mu kpini sa kadunbwe mu.

3 Mu amu mu tɔ kuku du nin fɛɛ ki maa nye lewu ɔb mu nu ku taale mɔɔ, amaa ki wu. Nu i kyinkyin dulinyaa tɔ asa kpini nu ba buu mu.

4 Nu asa ba sun kinanse pipɛɛ dansa mu, lu fɛɛ ɔ sa kadunbwe mu ɔlon nu ba bila ba sun kadunbwe mu. Nu bɛɛ taase ye, “Anɔmu i fuu kadunbwe nɔmu? Anɔmu i taale kɔ ye mu?”

5 lbwaare sa kadunbwe mu ɔkpa ye ɔ tɔwe alala-sin kɛ ɔ saale mu. Nu ɔ sa mu ɔlon ye o gyii kibilisa lbwaayɔ adina ye anyɔ.

6 Nu o bugi mu kɔnɔ tɔwe nbusaa asin ee yii lbwaare, ee nyita mu kitu yege ɛɛ saale mu ɔkyɔnakpa ye asa mu nu ba bu mu ase susu mu kpini.

7 Nu ɔ bila sa mu ɔkpa ye ɔ kɔ mu asa, kɛ o gyii bamu su. Nu ɔ bila sa mu ɔkpa ye o gyii kuwura nbunɔ kumaa ye asa kumaa ye ntɔwe kumaa ye ndɛndɛmandɛ kpini su.

8 Kase su asa kpini bee biti ba sun kadunbwe mu. Amɔɔ bamu nu ba kyurɔɔ bamu atu waa nkpa ɔwule mu tɔ lu dulinyaa npiili ase mu nkun. Nkpa ɔwule nɔmu gye Kabulupu mu nu ba mɔɔ mu lɛɛ.

9 Nu ɔmu nu ɔ su asu mu o nu.

10 Nu ɪ kan ɪ dɛ sa fɛɛ bee biti ba tii ɔku obu mu, bee biti ba kita mu naa tii. Nu ɪ kan ɪ dɛ fɛɛ sakunde nu bee biti ba taa mɔɔ ɔku mu, sakunde lewu nu ee biti o wu. Asin nɪmu falɛ su nu ɪ dagaa fɛɛ lbwaare asa ba maa nyɛ kenyiita, kɛ ba nyɛ nkɔlɔ yilɛ bamu kɪkɔlɛ-gyii tɔ.

Kadunbwe mu nu ɔ lu kase su mu

11 Nu n bila wu kadunbwe ku maa paate lu kase tɔ. ɔ su agyakpaa anyɔ fɛɛ kabulupu, amaa ɛɛ tɔwɛ fɛɛ kinanse pipɛɛ dansa mu.

12 ɔ su kadunbwe gyankpaasa mu kibɪlsa, nu ɔ yilɛ mu ayaa tɔ sun kusun. Nu ɔ nyan kase ye kɪmu su asa kpini, ye ba sun kadunbwe gyankpaasa mu nu mu lewu ɔlɔ mu wu mu.

13 Nu kadunbwe nyɔsapu nɪmu waa asin kyinkyinsa lala, halu ɔ yege nu fulɔn lu susu ba kase su nu asa ba wu ye bamu ansi.

14 Lu ɔkpa mu nu lbwaare sa mu su mu, ɔ yilɛ kadunbwe gyankpaasa mu ayaa tɔ waa asin kyinkyinsa, ɔ su ɛɛ pɪna dulinyaa tɔ asa kpini. Nu ɔ nyan dulinyaa tɔ asa ye ba pɔyi ɔdakpa mu nu ki yilɛ sa kadunbwe gyankpaasa mu nu ɔ nyɛ lewu ɔlɔ, nu o bwii kpaare mu.

15 lbwaare sa kadunbwe nyɔsapu mu ɔkpa, fɛɛ ɔ fɪute nkpa ɔfɪute sa ɔdakpa mu nu ki yilɛ sa kadunbwe gyankpaasa mu. Kɛ ki taale tɔwɛ, kɛ ki taale mɔɔ ɔkumaa mu nu o kina ye ɔ mɛɛ ye o sun mu mu.

16 Nu ɔ bila nyan ɔkumaa nɪmu, abulupu ye alulupu, afulee wuya ana ye atiripu, bamu nu bee gyii bamu kɪbaa su ye anyɛ ye ba nyɛ kakyulɛ bamu abaa gyisa su abɛɛ bamu asɪkpu su.

17 Saamu, ɔkumaa mu nu ɔ man su kadunbwe mu kakyulɛ mu, ɔ mɛɛ taale sɔɔ abɛɛ ɔ fɛ. Kakyulɛ mu ɪ gye kadunbwe mu kitu, abɛɛ mu kitu mu akarage-bi.

18 Inɪmu nu ɪ dagaa ɔkumaa maa nyɛ kanyaasin. ɔmu nu ɔ su kanyaasin mu, ɔ taale bu kadunbwe mu akarage-bi mu kase. Lu fɛɛ akarage-bi nɪmu yila sa nyɪmɪsa nin. Akarage-bi nɪmu ɪ gye alifa asiye ye adisiye ye asiye (666).

Asinlɛ kaapusa 14

Kabulupu mu ye mu abuupu

1 N maa bila ku mu, n wu Kabulupu ku maa yilɛ Siyon kɪbu mu su. Nu asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nu ba kyurɔɔ Kabulupu mu kitu ye Mu-Se kitu gyaga bamu asɪkpu su mu ba maa yilɛ mu ase.

2 Nu n nu ilawu ku lu susu fɛɛ ɔbun maa su ɔgyale abɛɛ bulayi maa punte mu. Ilawu mu nu n nu mu, ii su nin fɛɛ adunle alanpu kukyɔ ba maa lan bamu adunle mu.

3 Nu asa ngbin kilifa ye adina ye ana ba yilɛ kuwura-gya mu ase ye atɔ kusa ana mu ye abɪlsa adunyo ye ana mu ansi tɔ, nu ba bu ɔlɔn pupwe mu nu ɔku

man taale bula, amoo asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nu Kabulupu mu molige lu kase su mu nkun.

⁴ Kanin asa manja i gye bamu nu ba man taa kakyu-bitu waa bamu n-yu ineesi, nu be du nin fee anyin mu nu ba man nyi akyu. Nu ba buu Kabulupu Yesu, mu katin kumaa mu nu ee kpee. Nu o ka bamu amu su kuko lu asa to, ba du nin fee abi gyankpaasa mu nu i gye lbwaare ye Kabulupu Yesu mu lee.

⁵ Atintinsa ku i man pu lu bamu nno to, nu bamu n-yu su i man su asin libi aku.

Ibwaare nbooo asa mu

⁶ Nu n wu lbwaare kaboo ku maa fugi ee kyaaboo susu. O su asin danbirasa mu nu i bu to kakpaa nu ee towe ee sa osuwule kumaa ye kebuno kumaa ye katowe kumaa ye asa kpini.

⁷ Nu o taa obule lala kuusi towe ye, “Fan sile lbwaare ke fan taa bunyaa sa mu. Lu fee mu katale sanja mu fuu. Fan sun omo nu o waa susu ye kase, opu ye lbun.”

⁸ Nu kaboo nyosapu ku buu obanban mu lu susu ee punte kenken ye, “Babilon tye, kade kpare mu tye. Mu i gye omo nu o yeye nu isuwule su asa kpini ba waa kigyagaa fee mu. Nu i du fee maa sa bamu nta bulonsa nu ba nuu mu. Inimu ii bitu i yeye ke lbwaare o bute bamu asu.”

⁹ Nu kaboo sasapu ku gbaa buu abanban mu, nu o su obule lala ee punte ye, “Okumaa mu nu o sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa, nu o su mu kakyule mu kisikpi su abee mu kbaa su mu,

¹⁰ kanin oosa manja gbaa mu ii bitu o nuu lbwaare agbu nta mu nu i bulon nu o kyeege waa mu agbu kawe mu to mu. Bamu nu bee waa inimu kpini mu bee bitu ba nye kusu bute ferinwuta fulon to lbwaare nbooo kyurekyure mu ye mu Kabulupu mu ansi to.

¹¹ Asa mu nu ba sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa mu, abee bamu nu ba su mu kakyule mu nu ki gye mu kitu mu, fulon mu nu u diyee bamu mu, ii bitu diyee kakpaa, nu ba mee ye ba nye ofute kakyuwape ye kagyanbwe.”

¹² Asin nimo fale su nu i dagaa fee lbwaare asa ba nye kenyiita. Bamu i gye bamu nu ba buu mu nbara, nu ba nye nkolo yile Yesu Krisito kikole-gyii mu to.

¹³ Tuto nu n nu obule ku maa towe lu susu ye, “Kyuroo inimu yila! Lu nbunbu nimo i su ii kpee mu, kusee i gye sa bamu nu ba san ba su kikole-gyii Onyirpe Yesu to nu ba wu mu.” Nu lbwaare Kayaayu mu gbaa towe ye, “Kesintin nin, bee bitu ba nye ofute lu bamu kikipine su, lu fee bamu awaasa kukoka ii bitu i buu bamu.”

Adoo-gyito kitije

¹⁴ N maa ku mu, n wu kabwaare wule fufuli ku, nu n wu oku maa te kimo su fee nyimisa. O bun suwa kuwura-wuru nu loogyi buyesa bu mu kbaa to.

- 15 Tuto nu lbwaare kaboo ku gbaa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu o taa obule lala kuusi tu omu nu o te abwaare-wule mu su ye, "Taa fu loogyi soo adoo-gyito mu. Lu fee kase su ato duusa mu a payi, nu imu kitije sana fuu."
- 16 Imu su omuni o te abwaare-wule su mu, taa mu loogyi mu soo ato duusa mu lu kase su kpini.
- 17 lbwaare kaboo ku bila lu susu kabwaare-sunkpa aye mu to, yege ngbaa mu su loogyi buyesa.
- 18 Biyo, lbwaare kaboo mu nu ee ku fulon su mu, lu saraga kaswu mu to, nu o taa obule lala punte to tu omu nu o su loogyi buyesa mu ye, "Taa fu loogyi buyesa mu kuula oyu abi akyaa mu nu bee su bee waa wayin nta mu lu kase su, lu fee imu abi mu u payi."
- 19 Nu lbwaare kaboo mu taa mu loogyi mu soo oyu abi mu kase su. Nu o kuula imu naa waa katin mu nu bee nyan oyu abi mu bee lee nkyu. Opula mu nu bee nyan manja mu, i yile sa lbwaare agbu lala mu.
- 20 Kanin opula mu nu bee nyan oyu abi bee lee imu nkyu mu, bu kade mu ikaa su nin. Nu ba kan nyan abi mu, nkalan ii biti i lu imu to ba i kyun fee okyukpa mu nu imu nswu i waa fee imayili alifa anyo, nu imu onye i waa fee ayaa tantan anuu.

Asinlee kaapusa 15

lbwaare nboo asuno ba maa igyerebi asuno

- 1 Inumu kamaa mu, n bila wu sinkaala ye asin kyinkyinsa ku susu. lbwaare nboo nsuno, nu ba su laalaaluwe igyerebi nsuno bee ba. Inumu i gye igyerebi laalaaluwe mu, lu fee inumu kamaa mu lbwaare agbu mu i fuu okaa.
- 2 Nu n wu kuto ku fee opu nkyu mu nu ki du fee digi nu ki buga ye fulon. Nu n wu bamu nu ba ko lu kadunbwe mu, ye mu apoyito odakpa mu, ye mu kitu akarage-bi mu. N wu ba maa yile opu mu kono, yege ba su adunle mu nu lbwaare sa bamu mu.
- 3 Nu ba bu lbwaare kyaafole Mosesi ye Kabulupu mu olun ye, Onyirpe Olunpu lbwaare, fu awaasa kpare mu i kyo nu ii kyinkyin. Fu i gye kase su kpini owura, fu ikpa i kyigi nu i gye kesintin.
- 4 O Onyirpe, anumu i mee ye o sile fu, nu anumu i mee ye o taa bunyaa sa fu kitu? Lu fee fu nkun ii du kyirekyire kase su. Kase su asa kpini bee biti ba be muja fu ansi to. Lu fee fu ikpa kyigisa mu i lu ifuli.
- 5 Inumu kamaa mu, n ku nu n wu ba maa tigi opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu nu ki bu tant kubuu mu nu ki bu susu mu to yla.
- 6 Tanti kubuu manja to nu nboo asuno mu nu ba su igyerebi asuno mu ba lu, yege ba bun ikaale fufuli parepare yege u njalige su, nu ba taa suwa ikrisu njmina bamu nkolo to.

7 Nu ato kusa ana mu to oku sa lbwaare nbooo nsuno mu, suwa ilape isuno nu lbwaare mu nu o te nkpa to kakpaa mu agbu a bola umu to.

8 Nu lbwaare bunyaa ye mu olon i yege nu idiisii i ba bola tanti kubuu mu to. Nu oku mee taale loo tuto, amoo lbwaare nbooo nsuno mu ba luwe igyerebi isuno mu poyt.

Asinlee kaapusa 16

Ibwaare agbu bu ilape isuno to

1 Tuto nu n nu obule lala ku lu tanti kubuu mu to, ki maa towe ku sa lbwaare nbooo asuno mu ye, "Fan kpee naa kyeege lbwaare agbu ilape isuno mu wurige kase su."

2 lbwaare kaboo gyankpaasa mu naa kyeege agbu ilape mu wurige kase su, nu ilo libi mu nu i gyoo nu u ko mu i yaase loo asa mu nu ba su kadunbwe mu kakyule nu bee sun mu apoyito odakpa mu.

3 Nu kaboo nyosapu mu kyeege mu ilape mu waa opu to, nu i biliji nkalan fee nyimisa wusa nkalan, nu ato kusa kumaa mu nu ba bu opu to mu ba wu.

4 lbwaare kaboo sasapu mu kyeege mu ilape mu waa ibun ye ibun amu to, nu nkyu mu i biliji nkalan.

5 Nu n nu lbwaare kaboo mu nu ee ku nkyu su mu maa towe ye, "O Okyirekyirepu, Fu mu nu fu bu to, nu fu wula fu bu to, Fu gyii asin mu, umu okpa su, lu fee fu gyii asin mu kesintin.

6 Lu fee bamu i moo fu asa ye fu atowepu, nu bamu nkalan i kyeege wurige, umu su fu sa bamu nkalan ye ba nuu kanan mu nu i dagaa bamu."

7 Nu n nu lbwaare saraga kaswu mu maa kyula su ye, "Eehn, Onyirpe olonpu lbwaare, fu katale ki gye kesintin nu ki de okpa."

8 lbwaare kaboo nasapu kyeege mu ilape mu wurige kyowe su, nu kyowe mu nye olon ke o fugya asa fee fulon.

9 Nu kyowe mu awulawula i fugya bamu gaa, nu ba towe yii lbwaare mu nu o su igyerebi unumu su olon mu. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa, ke ba taa bunyaa sa mu.

10 lbwaare kaboo nusapu mu kyeege mu ilape mu wurige kadunbwe mu kuwura-gya su, nu mu kuwura-gyii to kpini ki biliji kitentenbiri. Nu umu kpini kuko i yege nu asa ba dunji bamu anobi.

11 Nu lu bamu kayu-ko ye ilo mu nu ba nye su mu, ba towe yii susu lbwaare. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa ke ba ba lbwaare ase.

12 lbwaare kaboo siyesapu mu kyeege mu ilape mu wurige obun lala Gyufereti mu to, nu kumu nkyu i nyaa, ke i nye lonjo okpa sa awura mu nu bee biti ba lu kyowe kilu ba mu.

- 13 Nu n wu nbwu libi asa mu nu ba du fee apulo. Ba lu kinanse pipee dansa mu ye kadunbwe mu ye antimesa atowepu mu nno to.
- 14 Bamu i gye Sitaane n-yaayu mu nu bee waa adangana. Nbwu libi asa nimo bee kpee dulinyaa to awura kpini ase, naa kuula bamu ba naa ko kinaa, lbwaare mu nu o gye Olulunpu mu kake lala mu ake.
- 15 Onyirpe mu wula towe ye, “Fan nyinji! N biti n ba fee oyu. Kusee i gye sa o mu nu o daa mu n-yu su nu o kuula o gyoo me, nu o man dilige mu ato bunsu, ke o nate kibulunkpan ke o gyii ipeeli.”
- 16 Nu nbwu libi mu ba kuula awura naa buga opula kulun, katun mu nu bee tu Hibriwu katowe to ye Amagadon mu.
- 17 lbwaare kaboo sunosapu kyeege mu agbu lape mu waa afuu to. Nu n nu obule lala ko maa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, kuwura-gya mu ase ye, “I waa lowe!”
- 18 Tutu nu i wee isee nu bulayi kpira nu i punte, nu kase ki gyinyen olun su. Nu lu koo sanya mu nu nyimisa bu kase su mu, kase man puta gyinyen fale kudubi.
- 19 Nu Babilon kade lala mu ki barige to ntun nsa, nu nde lala mu nu i bu kase su mu kpini i nyita. lbwaare nyinji Babilon kade lala mu alibi, nu o yeege nu ba nuu mu agbu nta mu lu mu kawo to.
- 20 Nu kifintin kumaa nimo nyaa, nu oku man bila wu abu kase su.
- 21 Nu bulayi abuu mu nu i du fee afule-buu, nu imo kukulun oduu i waa fee ayu boota oduu mu, i lu susu ba tiye asa su. Imu su asa mu ba towe yii lbwaare, fee maa yeege nu bulayi abuu gyerebi mu ba bamu su mu. Lu fee tooro mu ban su.

Asinlee kaapusa 17

Burukone-kyu ye kadunbwe mu

- 1 lbwaare nboo asuno mu nu ba su ilape isuno mu to oku ba towe me ye, “Ba, ke n kaapu fu kanan mu nu burukone-kyu libi, mu nu o yile sa kade lala, mu nu ki bu tiri ibun lala mu, kusu bute kii biti ki baa kumu su.
- 2 Kade lala nimo to nu kase su awura bee dii bee kpilge, fee kanan mu nu anyin bee dii bee kpilge okyu-kyagaa su mu. Kase su asa kpini ba nuu mu kigyagaa nta mu buu.”
- 3 Nu lbwaare kaboo mu taa me kayaayu to kpee ifuli su. Tutu nu n wu okyu maa te kadunbwe pipee su, nu ba kyuroo atu mu nu u saale lbwaare gyaga kadunbwe mu su, yeege o su amu asuno ye agbakpaa kudu.
- 4 Okyu mu bun ato pipee ye kiriman-kyu mu nu i su ogyalin, ye suwa ye abuu mu nu i su ogyalin ye agyibi kpare. Nu o su suwa kooru mu kibaa to, yeege ato kisisa ye ineesi ato mu nu i lu mu kigyagaa su mu i bola kumu to.

5 Nu ba kyurɔɔ asiiri anasantu gyaga mu kisikpi su ye, ASIN KPARE BABILON KADE KPARE ABURUKƆƆNE BAMU-NYI, YE KASE SU INEESI KPINI IMU NYI.

6 N wu fɛɛ ɔkyu mu nuu lbwaare asa nkalan, bamu nu ba yile to bee gyii kesintin bee sa Yesu mu, nu u buu mu fɛɛ nta mu. N maa wu kanin mu, i kyinkyin me gaa.

7 Nu lbwaare kabɔɔ mu taase me ye, “Mɪne i waa nu i kyinkyin fu? Ɔkyu mu ye kadunbwe mu nu ɔ su amu asuno ye agbakpaa kudu, nu ɔkyu mu dii mu, n biti n lee imu kɪnasan to kaapu fu.

8 Kadunbwe mu nu fu daa wu nu ɔ bu to mu, nbunbu ɔ man bila ɔ bu to. Nu ee biti ɔ lu ɔbo bunkyinsa lala mu nu ki man su ɔkaa mu to ba, ke ɔ ba gyaɲa mu lewu. Nu asa mu nu ba te kase su, nu lbwaare man kyurɔɔ bamu atu waa nkpa ɔwule mu to, lu dulinyaa npiili ase mu, nu ba kan wu kadunbwe mu, ii biti i kyinkyin bamu fɛɛ kadunbwe mu maa kyina ɔ bu to, nu ɔ man bila ba ɔ bu to, amaa nu ee biti ɔ bila bwii ba.

9 “Asin numu fale su nu i dagaa fɛɛ lbwaare asa ba maa nye nfɛere ye kanyaasin. Amu asuno mu i gye abu asuno mu nu ɔkyu mu te imu su. Nu i bila i gye awura asuno.

10 Awura mu to mu anuu ba tye, nu ɔkulon san ee gyii kuwura, nu ɔmu nu ɔ san mu mɔɔ man puta ba. Nu ɔ kan ba mu, ee biti o gyii kuwura nke gbere ku.

11 Kadunbwe mu nu naafɔɔ ɔ kyina ɔ bu to, nu ɔ man bila ɔ bu to mu, mu i gye owura buruwasapu mu. Nu o tii awura gyankpaasa asuno mu su, nu ee biti ɔ ba gyaɲa mu lewu.

12 “Agyakpaa kudu mu nu fu wu mu yile sa awura kudu mu nu ba man pii nye kuwura-gyii mu. Amaa bee biti ba nye kibilisa ke ba maa kadunbwe mu ba gyii kuwura kerefi kulon.

13 Awura kudu mu ba su nfɛere kulon, nu bee biti ba taa bamu ɔlon kibilisa sa kadunbwe mu.

14 Bee biti ba ko ye Kabulupu mu, amaa Kabulupu mu ii biti ɔ taale bamu. Lu fɛɛ mu i gye anyirɛ to Ɔnyirɛ, ye awura to Owura. Nu mu asa i gye, bamu mu nu ɔ tu, ye bamu nu ɔ lee, ye bamu nu bee buu mu kesintin to mu.”

15 Tutɔ nu lbwaare kabɔɔ mu towe me ye, “Ibun mu nu fu wu nu kaburukɔɔne-kyu mu te o tiri imu mu, i yile sa asa damante ye isuwule ye ntowe kukwu-kukwu.

16 Kadunbwe ye agyakpaa kudu mu nu fu wu mu, bee biti ba kisi kaburukɔɔne-kyu mu. Nu bee biti ba kɔɔle kutɔ kumaa numu lu mu ase, ke ba yege mu ɔ nate kibulunkpan.” Bee biti ba we mu kayu-wule mu, ke ba taa imu nu i san mu tou fulon to.

17 Lu fɛɛ lbwaare taa kuto mu nu ee biti fɛɛ ba waa mu waa bamu nfɛɛre to, ke ba nye waa mu kebiti. Kanin su nu awura kudu mu ba kyula taa bamu olon mu sa kadunbwe mu, ke o gyii kuwura naa fuu sana mu nu lbwaare asin mu nu o towe yila mu i ba to.

18 Okyu mu nu fu wu mu, yle sa kade kpare mu nu kii gyii kuwura kase su awura kpini su.

Asɔnlɛ kaapɔsa 18

Kade lala Babilon kiboyi

1 Inumu kamaa mu n wu lbwaare kaboo ku moo maa lu susu ee ba. O su olon lala, nu mu kɔjalage ku nmanɛ kase su kpini.

2 Nu o taa obule lala kuusi ye, “Babilon kade kpare mu lu tye. Kade kpare mu ki boyi bilinji kitaakpan. Ki ba bilinji nbwu libi ye n-yaayu libi, ye nbwiibi libi ye nbwiibi kisisa obaalakpa.

3 Lu fɛɛ isuwɔle su kpini asa ba nuu kade mu kaburukooɔne nta bulunsa mu. Nu kase su awura kpini bee dii bee kpilge bee waa kanyin ye kakyu biti kigyagaa kade mu to. Nu kase su ayawu-gyipu kpini ba nye afulee ye ato tii su lu kade mu ofuute mu nu ki nye fuu mu su.”

4 Nu n bila nu obule ku moo maa lu susu towe ye, “Me asa, fan lu kade mu to, ke fan man nye waa alibi mu nu ku waa mu, ke i man naa ba fɛɛ fan nye mu kusu bute mu to iku.

5 Lu fɛɛ mu alibi kpini i kuola i gyaga abaa su naa fuu susu, nu lbwaare nyinji mu alibi kpini ye imu kusu bute su.”

6 Nu lbwaare towe ye, “Fan waa kade mu fɛɛ kanan mu nu ki waa fane mu, ke kumu alibi mu nu ki waa mu, fan ka kumu koo ulu inyo su. Nta bulunsa mu nu ki taa sa asa nu ba nuu mu, fan waa imu olon kanin ulu inyo su sa kumu ke ki nuu.

7 Fan yegɛ ki gyii awurɔfo ye kanyanla, fɛɛ kanan mu nu ki kyina nye bunyaa nu ki gyii okon, nu ki kyina kusaa mu n-yu towe mu kooko to ye, ‘N gye owura-kyusa, n man gye okulapu-kyu nu n mee ye n boota to kakaaku.’

8 Lu kanin su, kake kulon, gyerebi ii biti i gyii kumu, imu i gye lewu ye kiboota to ye akon lala. Nu fulon ii biti o diyɛ mu, lu fɛɛ Onyirpe lbwaare mu nu ee tale kumu mu, i gye Olonpu.

9 “Kase su awura kpini mu nu bee dii bee kpilge, bee waa kanyin ye kakyu biti kumu to, nu ba gyii okon mu, ba kan wu fulon mu nu i diyɛ kumu idiisii mu, bee biti ba su ke ba boota to sa kumu.

10 Kumu awurɔfo mu ii biti i waa bamu kufuu, imu su bee biti ba yle kata-kata ke ba su mu towe ye, ‘O! Kade kpare Babilon, laaku. Olon kade lala Babilon, laaku. Fu nye kusu bute opula to.’

- 11 “Kase su ayawu-gyipu bee biti ba su ke ba boota to lu kumu su. Lu fee oku man bila ee soo bamu ato fesa mu.
- 12 Oku man bila ee soo suwa ye gbityi ato waasa ye ogyalin abuu njalgesa ye ogyalin agyibi ye akalala kpare ye agoo ye ataa luusa ye ogyalin ataa pipee ye abondiri ye kuntu anyi ato ye ogyalin iyu salesa ye meeto ye abilito ye afule fufuli danbrasa.
- 13 Oku man bila ee soo bamu ato gyisa liifensa ye nfo suswasa liifensa ye mure liifensa ye ato bosa ye atuwasa ye nta ye olifu nfo ye nnyifo kykyeesa ye ayu ye unaate ye nbulupu ye igbanje ye itoroko mu nu atobwaaya bee bute ye anye ye asa kayu-wule abaafun mu nu asa bee fe mu.
- 14 “Ayawu-gyipu mu bee biti ba towe ye, ‘Babilon, ato danbrasa mu nu fu ansi i payi fee fii biti fu nye mu, i nyaa yege fu. Fu kanye ye fu kitu kpare mu kpini i kyun. Nu fu man bila ye fu nye imu.’
- 15 Ayawu-gyipu mu nu ba fe inimu, nu ba nye tonu lu kade mu to mu, lu kufuu su bee biti ba yile kata boota to, ke ba su lu mu gyerebi mu su.
- 16 Ke ba towe ye, ‘O! Kade kpare Babilon laaku. Fu mu nu fu asa ba kyina bee bun ato danbrasa, fee akalala kpare ye ogyalin ataa pipee ye agoo. Naafoo bamu n-yu u njalge suwa ato ye ato mu nu ba taa ogyalin abuu waa ye ogyalin agyibi.
- 17 Amaa opula to mu, fu kanin npatye damante manja kpini i muuri.’ “Opu su ukuli lala akusupu ye bamu nu bee kyina ukuli lala to bee kpee ikpa, ye imu apalipu ye bamu nu bee waa imu to kusun mu kpini, bee biti ba yile kata-kata.
- 18 Nu ba kan wu fulon mu nu i diyee kumu idiisii mu, bee biti ba su kuusi ye, ‘Kade lala ku daa o bu to nu ku du fee kinumu dubi?’
- 19 Bee biti ba paata bamu amu yege bee boota to, nu bee su bee towe ye, ‘O! Kade kpare Babilon, laaku. Lu fu su nu bamu nu ba su ukuli lala bee waa kusun opu su mu, ba bilihi ato wuya ana. Amaa opula to mu, ato mu nu fu su mu kpini i muuri.
- 20 Nu obule ku towe ye, Fane mu nu fan bu susu mu, fan yege fane ansi i gyii! lbwaare asa ye Krisito asunpu ye lbwaare atowepu, fan yege fane ansi i gyii. lbwaare bute kumu kusu, lu kanan mu nu ki waa fane su mu.’ ”
- 21 Tutu nu lbwaare kaboo lunpu ku kukuri kubuu lala ku fee kubuu koyisa tuu waa opu to, nu o towe ye, “Fale nu bee biti ba muuri Babilon kade lala olon su waa opu to. Nu ba man bila ye ba wu kumu kakaaku.
- 22 Babilon kade lala, oku man bila ye o nu aduwule alanpu ye ulon bipu ye nleebi ye nbile afulepu kpini su kakaaku fu to. Nu oku man bila ye o wu abaa to kusun asunpu ku, nu oku man bila ye o nu kubuu koyisa ilawo fu to.

²³ Nu ɔku man bila ye o wu fitila fu to. Nu ɔku man bila ye o nu ɔkyufɔ abɛɛ mu-kuli ɔbulɛ fu to. Fu ayawu-gyipu i kyina ba gye asa kpare kase su, nu fu taa Sitaane adangana pina kase su asa kpini.

²⁴ Kuto mu su nu lbwaare butɛ Babilon kade kusu mu i gye ye, kumu to nu lbwaare wu mu atɔwɛpu ye mu asa ye bamu nu ba mɔɔ bamu kase su kpini, mu nkalan.”

Asinlɛ kaapɔsa 19

Susu kensi-gyii

¹ Inumu kamaa mu, n nu ilawu lala ku fɛɛ sakyɔ kubu lala ku maa bu susu nu bee kuusi ye, “Haleluya! Fan yin lbwaare. Kamɔlige ye bunyaa ye ɔlon gye anɛ lbwaare lɛɛ.

² Lu fɛɛ mu katale i gye kesintin nu ki de ɔkpa. O bun burukɔɔne-kyu lala mu nu ɔ taa mu kiburukɔɔne nyita kase su mu kupwɛ. lbwaare butɛ mu kusu lu kanan mu nu ɔ mɔɔ mu ayaafɔle mu su.”

³ Nu ba bwii kuusi ye, “Haleluya! Fan yin lbwaare. Kade mu idiisii ii kpee susu kakpaa.”

⁴ Nu abulsa adunyɔ ye ana ye atɔ-kusa ana mu ba muja sun lbwaare mu nu ɔ tɛ kuwura-gya su mu, nu ba tɔwɛ ye, “Amen! Fan yin lbwaare.”

⁵ Nu ɔbulɛ ku lu kuwura-gya mu ase tɔwɛ ye, “Fan yin anɛ lbwaare. Fane mu ayaafɔle kpini ye fane mu nu fan sile mu mu, abulsa ye nbii kpini Fan yin anɛ lbwaare.”

⁶ Nu n nu ilawu ku fɛɛ sakyɔ maa kuusi mu, ye nkyu damante maa kyun mu ilawu, nu i du fɛɛ bulayi kɔponte ilawu u tɔwɛ ye, “Haleluya! Fan yin lbwaare. Anɛ-Nyiripe ɔlonpu lbwaare ii gyii kuwura.

⁷ Fan yegɛ i waa anɛ ɔkon ke an gyii anɛ ansi ke a taa beɛɛɛ sa mu Lu fɛɛ saja fuu fɛɛ Kabulupu mu ɔ kpu mu ɔkyufɔ, nu ɔkyufɔ mu kuula mu n-yu o gyoo.

⁸ Nu ba sa mu kikyufɔ kitaa fufuli parepare njalgesa ye ɔ dila.

(Nu kitaa fufuli mu mɔɔ ki yile sa lbwaare asa mu awaasa mu nu i kyiigi).”

⁹ Nu lbwaare kabɔɔ mu tɔwɛ mɛ ye, “Kusee i gye sa bamu nu ba tu bamu ba lbwaare kabulupu mu kikyufɔ to agyito kigyii mu. Nu lbwaare kabɔɔ mu bwii tɔwɛ ye, ‘Inumu i gye lbwaare kɔno to asin kesintin.’ ”

¹⁰ Nu n muja mu ayaa to ke n sun mu. Amaa nu ɔ tɔwɛ mɛ ye, “Man waa kanin! Ngbaa mɛ n gye lbwaare osunpu nin fɛɛ fu, ye fu tɔɔmaa ana mu nu ba su Yesu asin mu to kesintin mu. Muja sun lbwaare! Lu fɛɛ kesintin asin mu nu Yesu lɛɛ kaapu mu, imu i gye imu nu Kayaayu yegɛ nu mu atɔwɛpu mu bɛɛ tɔwɛ.”

Gbanje fufuli mu odiipu

- 11 Nu n wu susu maa bugi to nu n wu gbanje fufuli maa yile. Gbanje mu odiipu kitu i gye Kesintin gyipu ye Kesintin wuya. Ee gyii asin umu okpa su, nu ee ko iko umu okpa su.
- 12 Nu mu ansi i du fee fulon anobi, nu awura-wuru i bun i bun mu kumu su. O su kitu ku nu ba kyurwo gyaga mu su, nu oku man nyi kumu kase amwo mu nkun.
- 13 Nu o bun balmaasu mu nu ba taa nyo nkalan to, nu mu kitu i gye lbwaare asin.
- 14 Nu susu anaakoru ba buu mu, yegge bee dii igbanje fufuli nu ba bun akalala parepare.
- 15 Nu o su sakunde buyesa ku lu mu kono to, kumu nu ee biti o taa ko gyii ndendemande su. Ee biti o taa olun fee kibulto mu gyii kuwura bamu su. Ee biti o taa lbwaare mu nu o gye kuto kumaa su olunpu mu agbu lala mu taa nyan bamu fee kanan mu nu bee nyan oyu abi bee lee nkyu mu.
- 16 Nu omu nu o dii gbanje fufuli mu su kitu ku nu ba kyurwo gyaga mu balmaasu ye mu ogyan su ye, AWURA TO OWURA YE ANYIRIPE TO ONYIRIPE.
- 17 Nu n wu lbwaare kaboo ku maa yile kyowe to. Nu o punte kenken tu nbwiibi mu nu bee fugi afuu to mu ye, "Fan ba! Fan ba buga ke fen gyii agyito damante mu nu lbwaare waa sa fane mu.
- 18 Fan ba gyii awura ye anaakoru abulisa ye alulunpu ye igbanje ye bamu adiipu ye asa kpini ye bamu nu bee gyii bamu abaa su ye anye ye asa kpare ye asansa n-yu inun."
- 19 Nu n wu kadunbwe ye kase su awura ye bamu anaakoru ba maa naa buga ba ko ye omu nu ee dii gbanje fufuli mu maa mu onakoru mu iko.
- 20 Amaa ba kita kadunbwe mu ye antjesa otowepu mu nu o yile kadunbwe ayaa to waa asin kyinkyinsa mu. Mu asin kyinkyinsa manja nu o su ee pina, bamu nu ba su kadunbwe mu kakyule, nu ba bla bee sun mu apoyito odakpa mu. Ba taa bamu anyo manja yegge ba ku, tuu waa ferinwuta fulon mu nu ku yile ku diyee mu to.
- 21 Nu gbanje odiipu mu, taa sakunde buyesa mu nu ki lu mu kono to mu, mwo bamu anaakoru mu. Nu nbwiibi mu kpini ba gyii bamu inun mu naa fuu bamu okaa.

Asinlee kaapusa 20

Nsu kagbin

- 1 Nu n bla wu lbwaare kaboo ku maa kpilige ee lu susu ee ba kase, yegge o su obo bunkyinsa lala mu nu ki man su okaa mu safu, ye agbeeleebi lala mu kibaa to.

² Nii ɔ naa kɩtaa kɩnanse pɩpɛɛ dansa, mu nii ɔ gye kɩnanse didaa mu. Mu ɩ gye lbwaare okisipu abee Sitaane mu, nu lbwaare kaboo mu nmina mu yla nsu kagbin kulon.

³ lbwaare kaboo mu taa mu tuu waa ɔbo bunkyinsa lala mu to. Nii o biri mu su, tari su ke ɔ man bila nye pina asa kukwu-kukwu kase su, naa fuu nsu kagbin mu okaa. Imu kamaa mu ɩ dagaa maa saɲe mu saɲa gberɛɛ.

⁴ Nii n wu nwuragya, nu bamu nii ba te imu su mu ɩ gye bamu nu lbwaare taa kase su asin kigyii mu ɔlon waa bamu abaa to. Nii n bila wu asa mu nu ba lee Yesu asin mu kaapu to mu, ye bamu nu ba towe lbwaare asin nu ba tɩɲe bamu amu mu, bamu kala ana. Asa maɲa ba man sun kadunbwe mu abee mu apoyito ɔdakpa mu, nu ba man koole mu kakyule mu bamu asikpu su abee bamu abaa su. Nii fale asa nɩmu ba bwii ba kyina nkpa to nu ba maa Yesu ba gyii kuwura nsu kagbin.

⁵ Kelewu kyinji nɩmu ɩ gye kigyankpaasa. (Nii alewupu asansa mu bire ba man kyinji ba nkpa to, amoo nsu kagbin mu naa fuu okaa poyi.)

⁶ Kensi-gyii ye kumu ɔkon lala wuya ana ɩ gye bamu nu ba tii kelewu kyinji gyankpaasa mu su. Nii lewu nyosapu mu man bila ɔ su ɔlon bamu su. Amaa bee biti ba baa, ba gye lbwaare ye Krisito aseepu, ke ba maa mu be gyii kuwura nsu kagbin.

Sitaane kimuuri

⁷ Nii nsu kagbin mu kan fuu okaa mu, bee biti ba tigi Sitaane mu lu mu obu tiisa mu to.

⁸ Ke o kpee naa pina asa kukwu-kukwu mu nu ba bu kase su mu kpini. Isuwule nɩmu ɩ gye Gogi maa Magogi. Sitaane ii biti ɔ taa bamu kpini ba buga to, ke ba naa ko ko. Nii ba kyɔ fee ɔpu konɔ kikyafa.

⁹ Ba yaase kase su kpini bun kyaaboo lbwaare asa, ye kade lala mu nu lbwaare ii biti mu. Amaa fulon lu susu ba kase su ba diyɛ bamu nu ba kyaaboo lbwaare asa mu.

¹⁰ Nii Sitaane mu nu ɔ pina bamu mu, lbwaare kaboo mu taa mu tuu waa ferinwuta fulon mu to. Katin mu nu ɔ wola taa kadunbwe ye bamu nu bee towe bee pina asa mu tuu waa mu. Bee biti ba gyii awurufɔ kayi-ko to, kakyowape ye kagyanbwe kakpaa.

Katale laalaalwe

¹¹ Nii n wu kuwura-gya fufuli lala ye ɔmu nii ɔ te kimu su. Susu ye kase ɩ lu mu ansi su. Nii oku man bila wu imu.

¹² Nii n wu alewupu mu nu ba gye asa kpare ye asansa, ba maa yle kuwura-gya mu ansi to. Nu ba bugi iwule mu nu lbwaare kyuroo okumaa nɩmu awaasa waa to mu. Nii ba bila bugi owule pupwe ku mu nu ki gye nkpa owule mu. Nii

lbwaare tale alewupu mu, taa bola lu kuto mu nu ba waa nu o kyuroo imu waa iwule mu to mu.

13 Nu opu lee alewupu mu nu ba bu kumu to mu, nu lewu ye kamande gbaa i lee alewupu mu nu ba bu imu to mu. Nu lbwaare tale okumaa numu lu kuto mu nu o waa su.

14 Nu ba tuu lewu ye kamande waa fulon yen-yen mu to. Fulon yen-yen numu i gye lewu nyosapu mu.

15 Okumaa mu nu ba man kyuroo mu kitu waa nkpa owule mu to mu, ba tuu mu waa fulon yen-yen mu to.

Asinlee kaapusa 21

Susu pupwe ye Kase pupwe

1 Tuto nu n wu susu pupwe ye kase pupwe. Susu gyankpaasa ye kase gyankpaasa mu, i nyaa kyun nu opu man bila o bu to.

2 Nu n wu Kade Kyrekyire mu nu ki gye Gyerusalem pupwe mu, ki maa kpilge ki lu lbwaare ase susu ku ba kase. Nu lbwaare lonjo kumu yila fee okyifo maa lonjo mu n-yu nu o buron o gyoo mu-kuli mu.

3 Nu n nu owule ku maa kuusi ee towe lu kuwura-gya mu su ye, “Nbunbu bire, lbwaare okyinakpa bu asa ase, nu ee biti o kyina bamu ase. Nu bee biti ba baa ba gye mu asa. lbwaare gbaa-gbaa ii biti o baa o bu bamu ase, nu mu ii biti o baa o gye bamu lbwaare.

4 Mu ii biti o kpaye bamu ansikyu kpini lu bamu ansi su. Nu lewu mee ye o baa o bu to, abee kiboota to abee kusu abee kayu-ko i mee ye i baa i bu to, lu fee ato didaa mu kpini i kyun.”

5 Nu o mu nu o te kuwura-gya mu su mu towe ye, “N waa kuto kumaa numu kipurwe!” Nu o towe me ye, “Kyuroo inumu, lu fee fale asin numu i gye kesintin, nu okumaa numu i taale taa mu n-yu tuu imu su.”

6 Nu o bila towe me ye, “I lwe! Me i gye Alfa ye Omega mu. Imu kase i gye ye, Npiili ase ye laalaalwe. Okumaa mu nu bulfo su mu mu, n biti n sa mu nkpa nkyu mu nu u lu obun kumu to, nu o mee ye o ka sehn.

7 Okumaa mu nu o ko gyii lu mu, ee biti o nye kusee inumu lu me ase. Nu n biti n baa n gye mu lbwaare, ke o baa o gye mi-bii.

8 Amaa afuupu ye bamu nu ba man koole gyii naa fuu okaa, ye bamu nu bee waa ineesi ye asa amoo pu, ye bamu nu bee waa kanyin ye kakyu biti kigyagaa ye bamu nu bee waa Sitaane adangana ye idakpa asunpu ye antijesa wuya ana mu kpini, bamu opula i gye ferinwuta fulon mu nu ku diyee yen-yen mu to. Nu kumu i gye lewu nyosapu.”

Gyerusalem kade pupwe mu

9 Nu n wu lbwaare nbɔɔ asunɔ mu nu ba su ilape isunɔ, nu laalaaluwe igyerebi isunɔ i bola umu to mu, bamu to oku ba me ase ba towe me ye, “Ba, ke n kaapu fu Okyufɔ mu. Kabulupu mu nu o gye Yesu mu, mu-ka i gye Okyufɔ mu.”

10 Nu lbwaare kabɔɔ mu taa me kayaayu to, dii kpee kibɔ lala ku kumu to legelege. Nu o kaapu me kade kyrekyire mu nu ki gye Gyerusalem mu, ki maa kpilige ku lu lbwaare ase susu ku ba kase.

11 lbwaare bunyaa mu yegɛ nu kade lala mu ku njalige su pilepile. Nu kumu kɔnalage su du fee kubuu kpare mu nu bee tu ye gyasipa, nu ki bila ki ku to fee kilase mu.

12 Nu ki su kibandiye lala, nu ki bu nswu, yegɛ ki su nbunɔ kudu anyɔ. Nu lbwaare nbɔɔ kudu anyɔ aku ba te ba te nbunɔ mu nno ase. Nu ba kyuroɔ Isirayi nbunɔ kudu anyɔ mu atu kukulun-kulun gyaga kebunɔ kumaa nɔmu su kumaa kumu kitu.

13 Nu nbunɔ asa bu kyowe kɔlu, nu asa i bu kyowe otiyekpa, nu asa i bu adii su, nu asa i bu akpilige su.

14 Nu kade mu kibandiye gyan abuu kudu anyɔ mu nu ba taa yii kase mu su, nu Kabulupu asunpu kudu anyɔ mu atu nu ba kyuroɔ gyaga abuu kudu anyɔ mu su.

15 Nu lbwaare kabɔɔ mu nu o towe me ase mu, su suwa kuto kaalasa, mu nu ee biti o taa kala kade lala mu ye kumu nbunɔ ye kumu abandiyɛ.

16 Kade lala mu npee to ye kumu kase nswu to mu kpini gye kyekyee. Nu lbwaare kabɔɔ mu maa taa kuto kaalasa kaala kade lala mu, i waa mayili kagbin kulun ye alfa anuu (1,500) susu nswu to. Nu kade mu kase to nswu abee npee to gbaa mu i gye kagbin kulun ye alfa anuu (1,500) kanin. Katin ku man kyɔ katin ku.

17 Nu o kaala kibandiye mu kisuta nu i waa ayaa tantan anyɔ ye kudu asiye. Nyimisa akaala-bi nu lbwaare kabɔɔ mu taa kaala kanin.

Gyerusalem pupwe mu odan

18 Nu gyasipa abuu kpare nu ba taa pɔyi kibandiye mu, nu suwa nu ba taa pɔyi kade mu, yegɛ ku njalige to fee kilase.

19 Nu ba taa abuu njaligesa kpare kudu anyɔ yii kibandiye mu kase. Kubuu gyankpaasa mu bee tu kumu ye gyasipa, kɔnyɔsapu mu bee tu kumu ye safire, kɔsasapu mu bee tu kumu ye agate, kɔnasapu mu bee tu kumu ye emeradi,

20 nu kunusapu mu bee tu kumu ye oniki, kisiyesapu mu bee tu kumu ye kaneliyan, kusunɔsapu mu bee tu kumu ye kirisoliti, nu kiburuwasapu mu bee tu kumu ye berili, nu kɔkpanɔsapu mu bee tu kumu ye topasi, nu kudusapu mu bee tu kumu ye kirisopasi, nu kudu okusapu mu bee tu kumu ye yasinti, nu kudu anyɔsapu mu moɔ bee tu kumu ye ametisi.

- 21** Nii ɔgyalin agyibi kpare kudu anyɔ nii ba taa waa nbunɔ kudu anyɔ mu. Kukumaa nimu maa kumu kigyibi. Nii suwa nii ba taa waa kigbenbi mu nii ki de kade lala mu to, ku nhalge to fee kilase.
- 22** Nii n man wu kabwaare-sunkpa aye ku kade lala mu to, lu fee Olunpu Onyirpe lbwaare maa Kabulupu Yesu mu, bamu i bu tuto nii asa ba sun bamu.
- 23** Nii i man tiri fee kyowe abee obwaayi o lu kade lala mu su, lu fee lbwaare bunyaa mu u nhalge kumu su. Nii Kabulupu mu i gye kumu fitila.
- 24** Nii dulinyaa to asa kukwu-kukwu bee biti ba nate fitila mu to, nii kase su awura bee biti ba taa bamu bunyaa ba kade mu to.
- 25** Nii kade lala mu nbunɔ i mee ye i tii kakaaku kpa, lu fee kagyanbwe ki man bila ki bu tuto.
- 26** Nii dulinyaa to asa kukwu-kukwu mu, bee biti ba taa bamu bunyaa ye beere ba kumu to.
- 27** Amaa ineesi ato aku abee okumaa mu nii ee waa ipeeli-sin abee ee tin atihesa, mee ye o nye loo tuto. Amoo bamu nii ba kyuroo bamu atu waa Kabulupu mu nkpa owule mu to nkun ii biti ba nye loo tuto.

Asinle kaapusa 22

Nkpa obon

- 1** Tuto nii lbwaare kaboo mu kaapu me obun mu nii kumu nkyu i sa nkpa, nii u nhalge fee kilase mu. Nii i lu i kyun lbwaare maa mu Kabulupu mu kuwura-gya mu kase.
- 2** Obun mu bola kigbenbi lala mu nii ki bu kade mu nsana-nsana mu su. Nii nkpa oyu mu yile obun mu benbe ye benbe. Nii ku soyi abi kukwu-kukwu kudu anyo kesu to, nii obwaayi kumaa nimu ki maa kumu abi soyisa. Nii oyu manja afate u kye sa ndendemande alobi kpini.
- 3** Nii kuto kumaa mu nii lbwaare towe kumu nno mu, man bila ye ki baa ki bu kade lala manja to. Amaa lbwaare maa mu Kabulupu mu kuwura-gya mu ii biti i baa i bu tuto, ke mu ayaafole ba sun mu.
- 4** Bee biti ba wu mu ansi to, ke mu kitu ki baa ki gyan bamu askpu su.
- 5** Nii kagyanbwe man bila o bu to, nii ba man bila ye bee biti fitila abee kyowe i baa i ku to. Lu fee Onyirpe lbwaare ii biti o yege i baa i ku to sa bamu. Ke be gyii kuwura kakpaa.
- 6** Tuto nii lbwaare kaboo mu towe me ye, "Asin mu nii fu nu fale, i gye kesintin nii okumaa i taale taa mu n-yu tuu imu su. Onyirpe lbwaare mu nii ee taa mu Kayaayu ee sa atowepu mu, i sun mu kaboo ye o ba kaapu mu ayaafole ato mu nii i dagaa i ba waa bilen."

Yesu kibwii-ba mu

- 7 Nu Yesu tɔwɛ yɛ, “Fan nu! N biti n ba bilen. Bamu nu bee buu lbwaare asinlɛɛ kaapusa mu nu i bu ɔwulɛ nimu tɔ mu, lbwaare ii biti ɔ waa bamu kusee!”
- 8 Mɛ, Gyɔn, i gye ɔsa mu nu n nu, nu n wu fale ato nimu kpini. Nu saɲa mu nu n nu nu n wu unumu kpini lɔwɛ mu, n muɲa lbwaare kabɔɔ mu nu ɔ lɛɛ unumu ɛɛ kaapu mɛ mu ayaa tɔ, fɛɛ n sun mu.
- 9 Amaa ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Man waa kanin! Maa fu, yɛ fu tɔmaa ana lbwaare atɔwɛpu mu yɛ bamu nu ba buu asin mu nu i bu ɔwulɛ nimu tɔ mu, anɛ kpini an gye mu kusun asunpu nin. Muɲa sun lbwaare nkun!”
- 10 Tutɔ nu ɔ tɔwɛ mɛ yɛ, “Man taa lbwaare asinlɛɛ kaapusa mu nu i bu ɔwulɛ nimu tɔ mu baala, lu fɛɛ fale ato nimu ii biti i waa bilen.
- 11 Fan yɛgɛ ɔmu nu ɛɛ waa alibi mu, ɔ kyaga su ɛɛ waa alibi. Nu ɔmu nu ɛɛ waa ineesi ato mu, ɔ kyaga su ɛɛ waa ineesi ato. Nu ɔmu nu ɛɛ waa adanbirasa mu, ɔ kyaga su ɛɛ waa adanbirasa. Nu ɔmu nu o du kyɛkyɛre mu, ɔ kyaga su o du kyɛkyɛre.”
- 12 Nu Yesu tɔwɛ yɛ, “Ku! N biti n ba bilen, n biti n taa mɛ kukɔka ba. Kɛ n ba ka ɔkɔmaa nimu lu kusun mu nu ɔ waa mu su.
- 13 Mɛ i gye Alfa yɛ Omega, ɔgyankpaapu yɛ Kamaa wuya, Npiili ase wuya yɛ Laalaalɔwɛ wuya.”
- 14 Bamu nu ba fwu bamu ato bunsa, kɛ ba nyɛ nkpa oyu mu abi gyii, kɛ ba bila nyɛ ɔkpa bɔla kewusunɔ mu loo kadɛ lala mu tɔ mu, bamu ii gyii ɔkɔn.
- 15 Bamu nu bɛɛ waa ipeeli-sun yɛ bamu nu bɛɛ waa Sitaanɛ adangana yɛ bamu nu waa kanyin yɛ kakyu biti kigyagaa, yɛ asa amɔɔpu yɛ idakpa asunpu yɛ bamu nu bee biti antɲɛsa kitn mu, bamu ii biti ba sii kadɛ mu nbwama mu.
- 16 “Mɛ, Yesu, i sun mɛ kabɔɔ yɛ ɔ ba lɛɛ fale asin nimu tɔwɛ fanɛ, mu nu fan gye mɛ kubu-kubu mu. N lu Owura Dawidi kanan tɔ, nu Owura Dawidi kanaana-bii i gye mɛ. Nu n gye Nyenyenfuu Kikyikpebi mu nu ku ɲmanɲɛ tɔ mu.”
- 17 Nu lbwaare Kayaayu mu maa ɔkyufɔ mu ba yɛ, “Ba!” Nu ɔkɔmaa mu nu ee nu fale asin nimu gbaa i tɔwɛ yɛ, “Ba!” ɔkɔmaa mu nu bulfɔ u mɔɔ mu mu, ɔ ba. Nu ɔkɔmaa mu nu ee biti mu, ɔ ba kɔɔlɛ nkpa nkyu mu, ɔ mɛɛ yɛ ɔ ka sehn.
- 18 Mɛ Gyɔn, n da ɔkɔmaa nimu kumu tɔ yɛ, ɔmu nu o nu lbwaare asinlɛɛ kaapusa lu ɔwulɛ nimu tɔ, nu ɔku kan taa asin aku tii imu su mu, lbwaare ii biti ɔ taa igyerebi mu nu ba tɔwɛ imu asin ɔwulɛ nimu tɔ mu, tii mu kusu butɛ su.
- 19 Nu ɔku kan lɛɛ asin aku lu lbwaare asinlɛɛ kaapusa ɔwulɛ nimu tɔ mu, lbwaare ii biti ɔ lɛɛ mu ogyikpa lu nkpa oyu mu ase yɛ lbwaare kadɛ mu nu ba tɔwɛ kumu asin ɔwulɛ nimu tɔ mu.
- 20 ɔmu nu ee gyii asin nimu kpini kesintin mu tɔwɛ yɛ, “I gye kesintin! N biti n ba bilen.” Nu n tɔwɛ yɛ, i waa kanin. Ba, ɔnyiripe Yesu!

21 Onyirpe Yesu kabwaala mu ki baa ki bu lbwaare asa kpini ase. I waa kanin.

Esclarecimento

Trata-se de iniciativa particular, com os seguintes objetivos: (i) colaborar para divulgação dos diversos textos bíblicos disponíveis, e, (ii) facilitar o acesso a esses textos, inclusive por meio de download.

Todo esforço em tornar a Palavra de Deus acessível a todos, em quaisquer localidades e falantes das mais diversas línguas, precisa ser um objetivo de todos os que são guiados pelo Espírito Santo. Ele inspirou o profeta Jeremias a dizer “não ensinará jamais cada um ao seu próximo, nem cada um ao seu irmão, dizendo: Conhece ao SENHOR, porque todos me conhecerão, desde o menor até ao maior deles, diz o SENHOR” (Jer. 31:34).

Jesus, também, falou assim: “e será pregado este evangelho do reino por todo o mundo, para testemunho a todas as nações” (Mat. 24:14).

Muitas organizações foram constituídas com o propósito de fazer a Bíblia disponível nas diversas línguas. Não é uma tarefa simples. Anos de trabalho, dedicação e entrega são necessários para esta tão extraordinária missão.

O texto deste trabalho está disponível na internet, em páginas eletrônicas de organizações que produzem ou divulgam bíblias, sem acréscimos de notas ou comentários. Assim, reconhecendo e respeitando os direitos que possuem sobre seus trabalhos, incumbe a todos os que amam a Palavra de Deus, o esforço em contribuir para amplificar sua divulgação.

Se possível, faça download do texto, para que sejamos, também, guardiões da Bíblia, e, com isso, preservando-a para as futuras gerações.

Divulga a Palavra de Deus, ela mostra o Caminho e permite a todos, que se conheça Sua vontade, em todos os lugares e épocas.

Marcel da Glória Pereira
2021, Vitória/ES - Brasil